Anul VII
nr. 334
2-8 iulie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

Ei, germanii

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Carol CĂPIŢĂ, Dumitru HÎNCU, Ioana PÂRVULESCU, Michaela ROŞIORU, Eugen STANCU, Cristina STOICA, SZONDA Szabolcs – convorbiri cu Alfred DUMITRESCU, Hans Herbert GRUENWALD, Oana MIRILĂ şi Elysse VINCZE –

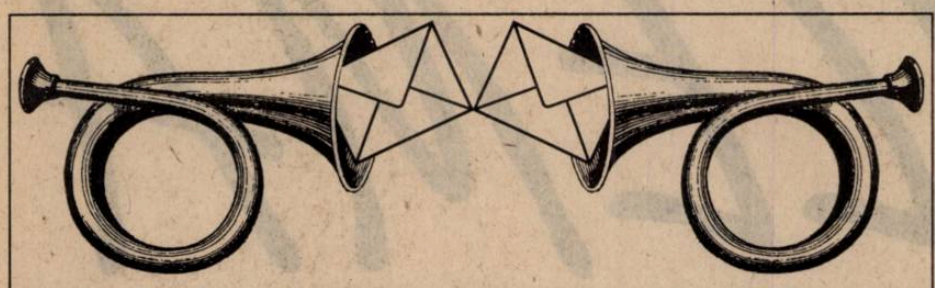

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 331: „*O lună după vizita Papei*“

De Rusalii, la Alexandria

[...] Nu voi face niciodată compromisul de a vă scrie ce vreţi să citiţi. Nu pot spune decît ce gîndesc. Despre vizita Papei, de exemplu, a fost un număr „de aşteptat“.

Am mers, de Rusalii, la Alexandria. Un oraş unde, dacă omitem naşterea unui scriitor la cîteva decenii, nu se întîmplă nimic. Sub blînda seninătate a lentorii, strînşi în grupuri pe scăunele la porţi, pe terase, în grădina publică lîngă o tablă de şah, oamenii **stau**. Timpul pare a avea încă aici „cu oamenii nesfîrşită răbdare“.

Cu emoţie regăsesc întotdeauna aici acel **ceva** crezut pierdut. Şi mereu e **altceva**. O poveste cu copii care se dădeau în „cîrmuşcă“, o firmă străină sub care, explicativ, se precizează: metalo-chimice etc.

Şi iată-mă acum pe o stradă a copilăriei care duce în marginea pădurii unde se fac pregătiri pentru bîlci. E asfaltată strada, acum. Au apărut cîteva vile. Maşinile străine parcate la umbra pomilor dovedesc că şi în Teleorman capitalismul ia avînt. Colectivista Gica îşi aduce caprele de la cîmp. Ieri era supărată. Nu-i venise pensia, deşi trebuia de o săptămînă. I-a spus Profira că luna asta nu vor primi deloc pensiile. Motivul? Vizita Papei. „Aşa o fi? Voi ăştia, pe la facultăţi, ce ziceţi?“. O liniştisem, rîzînd. Îmi spune acum că a primit pensia. Supărarea însă nu i-a trecut. „Ziceam că iau şi eu 120 luna asta, dar mi-au dat tot 100. Mi-au oprit zece mii pentru sănătate, zece pentru nu mai ştiu ce... Arde-i-ar focu' cu Papa al lor! C-au cheltuit cu el 4 miliarde şi mie îmi dă o sută de mii pe lună“.

Aş fi vrut să-i spun. Despre momentele înălţătoare, despre semnificaţii şi imaginea României, dar colectivista Gica a intrat bodogănind în curte. Iar eu am plecat cu cuvintele mele nespuse. Mi-a venit în minte nepoţelul patriarhului Teoctist, intervievat de o reporteră a Antenei 1: „Cum ţi se pare faptul că Papa vine în România?“ „Mi se pare că vine cu avionul“ a răspuns el. Zîmbesc din nou.

Cornel UNGUREANU
student, Ştiinţe Economice
Craiova

P.S. Cei puţin supăraţi pe vizita Papei sînt totuşi ai noştri. Iar supărarea lor e alta. Dar ei nu ştiu.

Nr. 330: „*Compunerea naivă*“ *a lui Dorli Deleanu*

Dincolo de inevitabilele mizerii...

Într-unul din numerele trecute am citit o scrisoare semnată Dorli Deleanu. Întrucît şi eu citesc *Dilema* în mod constant şi m-a izbit nu atît ceea ce scria această tînără (sînt lucruri cu care, în fond, ne confruntăm zi de zi), cît starea ei de spirit, m-am hotărît să vă trimit cîteva rînduri în replică la scrisoarea sa.

Dragă Dorli,

Sînt o fată exact de vîrsta ta, ocupată în zilele acestea cu bacul, aparţinînd aceleiaşi lumi din care vii şi tu şi care a remarcat justeţea observaţiilor tale. Dar ceea ce m-a întristat a fost impresia de deznădejde adîncă şi oarecum resemnată, sau mai bine spus nesfîrşită, monotonă şi plată care se degajă din rîndurile scrise de tine. Recunosc aici starea de spirit tipică a întregii societăţi româneşti şi, din păcate, a majorităţii tinerilor.

Este foarte adevărat că generaţia noastră resimte din plin, mai acut poate decît cei în vîrstă, schimbările şi convulsiile actuale ale societăţii. În 1989 aveai, ca şi mine şi ca mulţi alţii, 9 ani, iar adolescenţa noastră a fost o îndelungă căutare a unor repere, a unor certitudini şi valori care, cel mai ades, cu greu se lăsau descoperite. Este adevărat că purtăm cicatricile morale ale trecutului, că trăim de cele mai multe ori în plin Eugen Ionescu şi că ne-am format avînd în spate ceea ce Eliade numea „teroarea istoriei“.

Dar şi mai adevărat e că nu ne putem consola tot timpul cu faptul că, din moment ce sîntem victimele sistemului, n-are rost să ne mai zbatem, asta e, haide mai bine să ne retragem în cochiliile noastre. M-am confruntat de nenumărate ori cu acest mod de a gîndi şi am cunoscut tineri deosebit de inteligenţi care „se simţeau bătrîni“ şi care abandonaseră orice speranţă, mulţumindu-se să se cufunde într-un scepticism steril şi chiar jenant din punctul meu de vedere. Culmea e că se foloseau de inteligenţa şi de darurile lor pentru a-şi justifica această inerţie spirituală, ca şi cum pesimismul ar fi marca distinctivă a celor inteligenţi şi sensibili. Din păcate mulţi sînt încă tentaţi să vadă în optimism fie indiciul bunăstării materiale, fie semnul superficialităţii, ceea ce este complet greşit.

E uşor să porneşti de la premisa că vei fi mereu împiedicată de rigiditatea mentalităţii comune, a legii, a moravurilor... Dar nici nu poţi să trăieşti la nesfîrşit într-o pasivitate exasperantă şi distrugătoare, complăcîndu-te în a vedea doar latura urîtă a lumii, pentru că te vei pomeni că toată viaţa ta n-a fost decît o lungă agonie. De ce să nu iei partea bună a experienţelor dureroase? De ce să nu consideri că te-au îmbogăţit în loc să te tragă înapoi? De ce să nu le priveşti, cu puţină detaşare senină şi înţelegătoare, ca pe nişte impulsuri şi nu ca pe nişte piedici în calea formării tale? Poate risc să reiau un clişeu, dar fericirea e întotdeauna interioară şi nu e neapărat condiţionată de cauze externe. Am credinţa că, în momentul în care vei descoperi în tine acel grăuncior de speranţă, vei vedea, dincolo de inevitabilele mizerii, latura frumoasă a vieţii.

În încheiere, voi relata următorul episod: într-unul din momentele mele proaste (oricine are şi din astea!) am spus: „La omul sărac nici boii nu-i trag“! La care mama mi-a replicat: „Ba să pună mîna pe-un băţ şi să le ardă cîteva pe spinare şi să vezi ce-o să mai tragă!“

Aşadar, mai mult curaj, ţie şi tinerilor care s-au regăsit în cele scrise de tine!

Corina ANTON
B-dul Banu Manta nr. 27, bl. 34, sc. 2,
ap. 55, sector 1, Bucureşti

Nr. 329: „*Personaje secundare*“

De cînd „mă simt personaj secundar...“

M-am hotărît să vă scriu ca „replică“ la „Studenţesc şi-mi pare rău“, dar şi la „Personaje secundare“. Să vă explic:

N-am început de mult timp facultatea. Şi, pînă la criticul prag al ultimului examen de la mijlocul lui iunie, sînt încă „boboacă“. Dar tocmai de aceea am mai proaspete în minte diverse întîmplări – şi bune, şi rele –, contactele mele dintîi cu o lume la care visam de mult timp, o lume universitară plină de cărţi bune şi de oameni interesa(n)ţi, dovedită a fi, pînă la urmă, o cruntă deziluzie.

„Personaj secundar“ m-am simţit încă de prima dată cînd am pus piciorul acolo, la depunerea dosarului pentru concurs. Doamne grăbite îţi dădeau indicaţii vagi despre ce să faci şi cum să scrii şi unde, ce acte-ţi mai trebuie şi unde poţi să le legalizezi în zonă ş.a.m.d. Apoi – examenul. Etichetată cu un număr oarecare pe o listă aiuristic făcută, pe care te căutai minute în şir, m-am trezit într-un amfiteatru imens, parcă pe la „Chimie“, alături de alţi vreo două sute de oameni. Evident, nu eram toţi. Fiecare se lăuda cu profesorii de meditaţie, manualele tocite, culegerile parcurse... eram acolo, printre ei, în inferioritate. Fiindcă nu tocisem nici un manual. Lucrasem mai mult singură în ultimul an la engleză, mai mult de plăcere. Trei zile la rînd am intrat în amfiteatrul acela, fiind conştientă de fiecare dată că 6 oameni trebuie să-i facă loc unuia singur. Dar şi ce-avea să urmeze...

Am fost niţel surprinsă să mă văd la „Admişi“. Sincer. Eram undeva în „plan secundar“ pe la jumătatea listei, cu a doua notă (ca valoare) la engleză. Care n-a mai contat... Intrasem cu iluzii de bursă şi planuri mari – rapid spulberate, nu atît de cerinţe, cît de condiţii. Mai întîi – clădirea: holurile mici şi înghesuite, de fostă mînăstire catolică de maici, celebră înainte de război pentru pensionul ei de fete, holuri acum pline de fum de ţigară, prost iluminate, populate periodic de teribilele femei de serviciu care urlă la orice nefericit s-ar întîmpla să se găsească lîngă un coş de gunoi: „Nu mai aruncaţi dracu' ţigările alea pe jos!“ (!?!), seminarişti adesea mult mai interesaţi de materie decît profesorii, tineri asistenţi plictisiţi şi încercănaţi, gîndindu-se cu nostalgie, probabil, la cine ştie ce foşti colegi, mediocri de altfel, plecaţi de pe plaiuri „mioritice“ şi „ajunşi“ de mult „în altă parte“.

Nu pot să spun că nu am avut buna-credinţă de a încerca să-mi admir profesorii. Am încercat chiar să învăţ ceea ce mi s-a cerut, dar, obişnuită cu dulcele *far niente* din liceu, am lăsat-o repede baltă, încercînd, mai simplu, să mă feresc de „boabe“. Măcar atît. Ajunsesem să mă simt mică şi mizerabilă acolo, printre celulare şi „tractoraşe“, tricouri cu Leo Di Caprio şi perdele prăfuite, însoţită, parcă, în permanenţă, de glasul ascuţit al vreunei bibliotecare: „Păi numai două cărţi de la începutul anului, domnişoară?“, glas care-ţi produce o mare lehamite faţă de locul acela de la demisol, friguros şi înghesuit, loc în care trebuie să aştepţi 20 de minute o carte la sală şi o oră o carte pentru acasă (fiindcă doar la o carte ai dreptul, şi aceea să nu fie de critică literară). Mi-a fost jenă de-a dreptul de celelalte trei permise de bibliotecă din geantă, permise pentru lucruri pe care ai voie să ţi le alegi de pe raft înainte de a le pune în geantă. Şi pe care poţi să le ţii mai mult de o săptămînă.

Dar apoteoza noastră, a celor din „plan secundar“ (recunosc, autoexilaţi acolo din prea multă lehamite), a venit din partea cui nu ne aşteptam, adică a unei profesoare care, în primul său curs de prin semestrul întîi (în care am avut onoarea de a face cunoştinţă cu Shakespeare înainte de a învăţa engleza cît de cît veche), ne-a zis cam aşa (profa, nu susmenţionatul): „Voi nu vă uitaţi că sînt la catedră; mîine-poimîine e rîndul vostru. Şi să ştiţi că majoritatea profesorilor universitari au fost în facultate mediocri“. Trăiască rîndul doi! (sau trei?) Mi-e groază de perspective: dacă, Doamne fereşte, oi ajunge profesor?

Cu sinceritate,

Anamaria PARFENI
20 de ani
Bd. Iuliu Maniu 69, Bl 5, ap. 283, Bucureşti

Personaje „secundare“

Cu toţii ştim că în orice societate organizată, indiferent dacă este sclavagistă, pe bază de caste, stări, ordine sau clase, există inegalitate socială. Este un adevăr şi teoreticieni din toate timpurile s-au străduit să înţeleagă şi să explice de unde derivă această inegalitate; dacă au reuşit sau nu este discutabil. Lui MAX WEBER însă îi datorăm faptul că a scos în evidenţă cele trei dimensiuni ale stratificării sociale: ECONOMICĂ, STATUTARĂ (prestigiul) şi POLITICĂ.

Aşadar, un individ care se bucură de o poziţie înaltă, în ceea ce priveşte dimensiunea economică (de exemplu), devine un personaj „principal“, bucurîndu-se probabil de aceleaşi poziţii: prestigiul şi ordinea politică. Toţi ceilalţi care se află pe poziţii mai joase devin „secundari“.

Interesant este însă faptul că aceste trei dimensiuni sînt într-o relativă autonomie. Aceasta înseamnă că o poziţie importantă pe una din cele trei dimensiuni nu aduce cu sine în mod automat poziţii echivalente în celelalte două şi aşa ia naştere incongruenţa statutului unui individ. Cel mai folosit exemplu este acela al unui individ care deţine o poziţie importantă (înaltă) în ceea ce priveşte prestigiul, poate fi de exemplu un artist extrem de popular, dar în acelaşi timp sărac, deci deţine o poziţie joasă în ceea ce priveşte dimensiunea economică. Este deci în acelaşi timp personaj „principal“ (prestigiu) şi personaj „secundar“ (dimensiunea economică).

Ieşind din sfera teoriilor stratificării sociale, mulţi dintre noi trăim avînd bine întipărit în minte faptul că cei mai importanţi oameni sînt cei care fac parte din propriile noastre familii. Trăim cu şi pentru soţi, copii, mame, taţi, surori, fraţi. Oamenii cei mai importanţi pentru noi, oamenii care deţin rolurile principale în viaţa noastră, pe care atît de bine cineva o asemăna cu o piesă de teatru.

Şi ce te faci în cazul în care personajele secundare încep pe nesimţite să-ţi intre în viaţă mai mult decît te-ai fi aşteptat? Şi ce se întîmplă cînd personajele secundare îţi influenţează viaţa?

...Un banal personaj secundar (coleg de şcoală sau de serviciu) îţi dă un telefon de „LA MULŢI ANI!“ în cea mai tristă şi anonimă zi a anului, întîmplător ziua ta de naştere. Personaj secundar?

Un zîmbet, un „bună dimineaţa“ spus aşa fel încît într-adevăr să avem o dimineaţă bună, un sfat şi sentimentul că există la o adică şi pentru tine, toate acestea sînt apanajul personajelor secundare din viaţa noastră.

Închipuiţi-vă pentru o secundă cum ar fi şi cum am fi dacă aceşti oameni nu ar exista. O piesă de teatru abstractă, în care nu există roluri secundare.

Cred că, într-adevăr, sînt şi sîntem personaje „secundare“ numai pentru că nu mai pot şi putem fi copii, soţi, mame, taţi, surori şi fraţi. Rolurile s-au distribuit cu ceva timp în urmă. Totul ţine de modul de raportare, aşa încît, sîntem cu toţii personaje secundare, tributare unui singur personaj principal: VIAŢA.

Melinda PANICZ
sociolog
str. Nufărului 17, ap. 13
Baia Mare

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Kosovo după război, înainte de pace**
- **Interesul**
- **Ce citim**

Aşteptînd bacalaureatul politic

Strategia de securitate naţională elaborată de CSAT şi susţinută de preşedintele Constantinescu în faţa camerelor legislative a lăsat coaliţia majoritară aproape indiferentă şi a iritat vizibil opoziţia. După ce a retras din Parlament proiectul privind retrocedarea caselor confiscate de comunişti pe motiv că-l va promova prin procedura Ordonanţei guvernamentale, premierul s-a răzgîndit şi l-a returnat Birourilor permanente de la Senat şi Camera Deputaţilor, sugerîndu-le să-i acorde importanţa cuvenită şi să-l înscrie pe agenda şedinţelor plenare în regim de urgenţă. Şi asta cu doar două zile înainte de vacanţa parlamentară, cînd respectivele Birouri permanente stabiliseră deja atît data unei sesiuni parlamentare, cît şi ordinea ei de zi.

Disputele legate de locuinţe, terenuri agricole şi păduri au rămas – pînă în prag de campanie electorală – ceea ce au fost de la începutul legislaturii, adică atu-ul opoziţiei împotriva coaliţiei majoritare. Imediat după ce-au pierdut alegerile, PDSR şi foştii săi aliaţi n-aveau şanse să blocheze legile proprietăţii. Amînînd de-atîtea ori să tranşeze într-un fel sau altul soarta acestor acte normative, majoritarii au făcut de fapt, cu voie sau fără voie, jocul propriilor adversari politici. Liderul de la Palatul Victoria a ajuns acum să negocieze proiectul legii imobilelor naţionalizate de pe poziţii incomode chiar cu formaţiunea condusă de Ion Iliescu. Partenerii din coaliţie nu mai contează prea mult, fiindcă premierul e interesat să cîştige bunăvoinţa partidului de opoziţie cel mai bine cotat în sondaje, pentru o eventuală alianţă postelectorală. Culmea e că duplicitatea lui Radu Vasile e răsplătită de PDSR nu doar cu laude la adresa calităţilor sale de om politic, ci şi cu o simultană lovitură sub centură: fostul lider de la Cotroceni se declară pregătit să preia a treia oară prerogativele funcţiei supreme, dar şi dispus să se împace cu Petre Roman şi Teodor Meleşcanu pentru a da ţării o majoritate legislativă stabilă.

Concesiile ţărăniştilor în faţa taberei antiguvernamentale se înmulţesc pe măsură ce încleştarea dintre PNŢCD şi PD ia forme groteşti. PNL, ApR , UFD şi chiar PNR aşteaptă finalul încleştării, fiecare dintre aceste formaţiuni fiind interesate să-i primească pe migratorii din principalele partide aflate la putere şi să smulgă cît mai multe voturi de la electoratul dezamăgit de atîtea scandaluri guvernamentale. Poate că la anul şeful de azi al guvernului va cîştiga bătălia pentru preşedinţia PNŢCD, pe care şi-o doreşte atît de mult. Dar nu e deloc sigur că partidul său va reuşi să evite marginalizarea. Creştin-democraţii au cîştigat puterea făcînd paradă de principii morale şi de intransigenţă anticomunistă. După trei ani de guvernare, purtătorul lor de cuvînt cere serviciilor secrete să-i supravegheze pe miniştrii PD din cabinetul condus de Radu Vasile, în timp ce acesta din urmă se dezice de liderii coaliţiei majoritare pentru a îndeplini sarcinile trasate de Adrian Năstase. Programele de ştiri televizate susţin că deasupra Aradului zboară obiecte neidentificate şi că în ultimii ani s-au înregistrat mai multe apariţii supranaturale în spaţiul aerian al ţării. Nu cumva locuitorii altor planete or fi crezînd că la Bucureşti pîrghiile puterii executive sînt în mîna extratereştrilor ?

Strategia de securitate naţională atrage atenţia asupra multiplelor pericole care pîndesc România şi subminează instituţiile statului de drept. Printre factorii de risc cu care se confruntă democraţia românească, documentul redactat la Cotroceni nu înscrie însă nici războaiele interne care macină încrederea în clasa politică, nici nepăsarea legiuitorilor faţă de realitatea în care trăieşte electoratul. Partidele coaliţiei s-au învinuit reciproc pentru tergiversarea actelor normative care ar fi trebuit să reglementeze regimul proprietăţii, fără să poată însă asigura cvorumul de şedinţă la dezbaterea pe articole a unuia sau altuia dintre proiecte. Partidele opoziţiei au ameninţat cu introducerea unei moţiuni de cenzură dacă guvernul aprobă retrocedarea caselor naţionalizate prin Ordonanţă de urgenţă, convinse fiind că într-o sesiune parlamentară extraordinară prezenţa în sala de şedinţă e şi mai redusă decît de obicei. E normal ca legea în cauză să urmeze traseul procedurilor parlamentare. Premierul însuşi era dator să se îngrijească de acest lucru în timp util, fiindcă retrimiţînd-o în Camere abia acum o îngroapă practic pentru încă un ciclu electoral. Cabinetul găseşte că e mai important să se ocupe de acordarea unor drepturi locative şi bănesti foştilor şefi de stat (doi la număr, poate trei peste cîţiva ani), decît de găsirea unei soluţii care să pună capăt calvarului prelungit al atîtor chiriaşi şi proprietari. La rîndul lor, parlamentarii acceptă „sacrificiul“ unei sesiuni extraordinare de cîteva ore pentru a asculta Raportul de activitate al SRI, uitînd că n-au definitivat o sumedenie de alte legi promise la început de mandat.

Exact în ziua de 27 iunie (cînd calendarul istoric aniversa invazia sovietică din 1940!), cîteva aeronave ruseşti au încălcat „din greşeală“ condiţiile de survol ale spaţiului aerian românesc. Turneele electorale de weekend ale liderilor din eşalonul prezidenţiabil au fost astfel mai mult sau mai puţin tulburate. Şeful statului s-a informat fără să intervină, şeful executivului a dispărut pur şi simplu din peisajul mediatic de sîmbătă pînă luni, şeful opoziţiei şi-a văzut nestingherit de Conferinţa judeţeană a PDSR Iaşi. Incidentul a provocat un prim set de reacţii la nivelul Statului Major al armatei. Iniţiativele aviaţiei militare şi anunţul suspendării dreptului de survol pînă la o decizie a Parlamentului au fost însă repede abandonate, baletul diplomatic autohton înlocuind orice altă formă de spectacol politic la nivelul autorităţii de stat. Deputaţii şi senatorii din tabăra antiguvernamentală au valorificat momentul, imputînd încă o dată puterii faptul că s-a implicat în conflictul din Kosovo de partea Alianţei Nord-Atlantice. Partidele reprezentate în cabinet au lăsat subiectul pe seama membrilor cu funcţii mai puţin importante. Aceştia au aruncat la rîndul lor responsabilitatea avizului acordat avioanelor ruseşti fără ştirea legislativului şi a opiniei publice pe seama înţelegerilor semnate între NATO şi Federaţia Rusă. Pentru ca totul să reintre „în normal“, purtătorul de cuvînt al PNŢCD, Remus Opriş, a făcut imediat o dezvăluire incendiară: Armata a 14-a e implicată în afacerile unor rafinării din Prahova pe care presa le punea pînă mai ieri doar în cîrca unor fruntaşi ai Partidului Democrat. Pentru tranzitarea spaţiului aerian, Moscova are totuşi nevoie de acordul guvernului de la Bucureşti, iar dacă nu respectă condiţiile acestor acorduri există un ambasador la post gata să exprime regrete din partea Kremlinului. Principalul partid de guvernămînt ne spune însă – printr-o voce autorizată – că de invazia terestră nu ne pot apăra nici măcar aliaţii strategici din Occident, întrucît ea s-a petrecut de mult cu sprijin din interiorul structurilor puterii. Şi dacă e falsă, şi dacă e adevărată, afirmaţia lui Remuş Opriş e de-a dreptul cutremurătoare. Nu dovedeşte ea că noi înşine – prin chiar demnitarii noştri – sîntem principalul factor de risc, adică o permanentă ameninţare la adresa siguranţei naţionale? De ce se arată ocupanţii unor fotolii de partid dispuşi oricînd să demonstreze că românii cu vederi politice diferite de ale lor vînd odată cu averea naţională, suveranitatea ţării, dacă nu sînt supravegheaţi, şantajaţi ori îndrumaţi de un atotputernic ideolog? Ce rost are amestecul Armatei a 14-a în disputa electorală dintre PNŢCD şi PD şi tevatura cu fiul preşedintelui ţării, care, chipurile, are interes să destabilizeze coaliţia de guvernămînt?

De la tribuna Parlamentului, profesorul Emil Constantinescu anunţa naţiunea că în ultima jumătate de an clasa politică şi-a trecut în bloc testul de maturitate şi că România a depăşit faza derutei instituţionale. Cuvintele rostite de titularul funcţiei supreme în scop pedagogic nu modifică, din păcate, realitatea.

Elena ŞTEFOI

© A. Paul

Săpunul şi democraţia

UCL, într-o pauză

Cu toată pasiunea mea pentru lumea faptelor mărunte, tema dizertaţiei de astăzi a lui Adam m-a lăsat cu gura căscată. Să vorbeşti o oră despre antropologia săpunului, şi nu oriunde, ci la University College of London, este o performanţă care nu mi-ar fi trecut prind cap. Şi în plus, a fost extrem de interesant!

Departamentul lor – îmi explică Michael – se trage din arheologie. În principal, pe această filieră au ajuns la ceea ce se cheamă acum „cultură materială“ şi la această privire care vede în obiecte relaţiile celor care le folosesc („viaţa socială a obiectelor“, cum zic unii). Adam s-a uitat doi ani, la Suceava, unde şi-a făcut terenul, la ce şi cum cumpără moldovencele (şeful lui este autorul unei de-acum faimoase „theory of shopping“). Şi s-a mirat, printre altele, de utilizările pe care le dau acestea săpunului şi diferitor alte obiecte de toaletă: pachete de „Lux“ sau „Rexona“ strecurate printre aşternuturi sau expuse pe rafturi „ca să miroasă frumos în casă“ (precum plantele aromate mai de mult) sau diferite sprayuri lăsate la vedere, eventual în „camera bună“ şi toate celelalte tabieturi pe care noi le ştim prea bine ca să le mai vedem. De neconceput în Londra sa, aceste obiceiuri l-au pus pe gînduri. Iar cînd a mai constatat şi că pînă în '97 locul întîi în topul publicităţii l-au ocupat obiectele de toaletă, a fost convins că are de a face cu un adevărat fenomen social demn de a fi studiat. Şi l-a studiat. A rezultat o interesantă şi deconcertantă (pentru români) teorie a „îngrijirii“, a sensului cultural pe care îl are la noi termenul de „grijă“.

Povestea îmi evocă, la rîndul meu, trinitatea darului în comunism: cafea, Kent şi săpun. Chiar aşa: de ce tocmai astea trei şi nu ciocolată, de pildă? Speculez, în pauza de cafea de după comunicarea lui Adam, pe urmele sugerate de el. Aceste trei obiecte emblematice traduc într-adevăr un fel de „grijă“, de îngrijire, a „corpului social“ însă şi nu a celui biologic, de căutare a unei idei de confort ce poate fi afişat: cafeaua şi Kentul nu erau destinate atît consumului privat, individual şi „ascuns“, cît celui public, între prieteni cu care vroiai să te simţi bine sau cu străini cărora vroiai să le arăţi că stai bine. La fel şi săpunul: rareori era folosit, în mod trivial, la spălatul pe mîini. Îmi aduc aminte că un prieten a însemnat un pachet de Rexona pe care l-a dat cadou; peste mai multe luni a avut surpriza să-l primească înapoi, cadou de la o „obligaţie“.

Monedă de schimb, dar şi carte de vizită a săracului, marcînd simbolic apartenenţa fabulatorie la o lume a „confortului occidental“. Obiecte de consum simbolic, marcînd o anumită bunăstare printr-o anumită imagine socială a confortului (ca şi băile neutilizate din casele ţăranilor „ajunşi“). Şi, în ultimă instanţă, un simbol de putere, căci a deţine cafea, Kent şi săpun străin însemna că te-ai descurcat, că eşti deci cineva: diferenţierea socială între posesorii de săpun şi cei care rîvnesc la el... Mod de a gusta farmecul discret al confortului între deţinătorii de săpun şi de a-ţi arăta superioritatea în faţa privaţilor de săpun.

Nu este astfel de mirare că după '90 oamenii s-au aruncat pe săpunuri & co., pentru a intra şi ei în rîndul celor ajunşi. A fost prima mare democratizare! La nivelul imaginii, deocamdată. De la *soap frustration* la *soap democracy,* un mod de a înţelege postcomunismul...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

O prostie

Se ştie, nu există subiect care să nască mai mari pasiuni pentru român decît integritatea teritorială a ţării sale şi unitatea statului său. Se ştie, nu există idee care să irite mai mult pe român decît aceea a şubrezirii acestei integrităţi şi acestei unităţi. Se ştie, în afara imperativului păstrării integrităţii teritoriale a României şi a unităţii statului român, greu mai poţi găsi un alt imperativ politic în jurul căruia să se unească toate partidele româneşti, aşa cum sînt ele – precare, fără ideologii şi programe, la limită ridicole. În acest context, cred că numai cineva incapabil să înţeleagă şi să vadă lucruri elementare putea veni cu ideea redactării unei declaraţii publice în care să se vorbească deschis despre federalizarea României, căci numai despre federalizare poate fi vorba cînd spui, de pildă, *„autonomie administrativă, cu adunări legislative regionale“*.

Proiectul aşa-zisei *Declaraţii de la Cluj** surprinde, aşadar, prin prostia autorului – căci prostie se cheamă meteahna care te face să ai asemenea erori de anticipare a şanselor de realizare a unui anume proiect. A crede că, în România anului 1999, un asemenea document are cea mai mică şansă de a produce altceva decît un scandal este, o spun pe şleau, o dovadă de prostie. Dar prostia celui care emite astfel de documente nu îl handicapează pe acesta numai de simţul elementar al oportunităţii – textul ca atare al proiectului Declaraţiei dă seama despre prostia autorului. Un exemplu.

Textul proiectului de declaraţie, aşa cum l-am citit în presă, are şapte alineate în care sînt sistematizate dezideratele semnatarilor. Al doilea alineat mă nedumereşte cu deosebire. Acolo, semnatarii se pronunţă pentru „constituirea, cu participarea reprezentanţilor societăţii civile, a bisericilor din Transilvania, a unor experţi din ţară şi străinătate, a unei *comisii constituante* (s.m.) care să redacteze un document exhaustiv, de înaltă ţinută ştiinţifică, despre competenţele noilor unităţi administrative şi a adunărilor legislative aferente“. Ambiguitatea e totală şi ceaţa din mintea autorului de nepătruns.

Întîi, nu e prea clar ce are de făcut comisia constituantă. După denumire şi obiective, ar trebui să lucreze direct la modificarea Constituţiei din 1991. Totuşi, la sfîrşitul activităţii ei, comisia constituantă nu va produce un nou proiect de Constituţie ci „un document exhaustiv, de înaltă ţinută ştiinţifică“. Documentele exhaustive mă sperie. Dacă mai sînt şi de înaltă ţinută ştiinţifică, mă ameţesc pur şi simplu atît din cauza înălţimii lor cît şi din cauza profunzimii lor. Aşa că nu-mi rămîne decît să continuu micul meu comentariu părăsind umil zona exhaustivităţilor şi a înaltelor ştiinţe.

În al doilea rînd, acest al doilea paragraf este inadmisibil pentru că sus-zisa comisie constituantă nu poate funcţiona în afara structurilor statului democratic român. Nu poţi să te întruneşti într-o constituantă cu aerul că eşti la un seminar organizat de ONG.

De altfel, întregul document e plin de stîngăcii care au fost gîndite de autor ca un fel de manevre savante menite să nu enerveze spiritele apăsat naţionale.

Chiar în primul paragraf al dorinţelor sale, autorul se pronunţă pentru „iniţierea dezbaterii publice despre perspectivele unei autonomii administrative – în cadrul României – pentru Transilvania şi Banat...“ Nu ştiu foarte precis ce înţelege autorul prin dezbatere publică. Dar dacă el vede, la finalul dezbaterii publice, o consultare de tip electoral a populaţiei României, îl sfătuiesc să nu se mai obosească – rezultatul acestei consultări va fi exact opusul celui aşteptat.

Tot scandalul iscat în jurul Declaraţiei ridică o singură întrebare legitimă: e bine să fim atît de îngrijoraţi din cauza unei prostii?

Sever VOINESCU

* Din nr. 24/15-21 iunie 1999 al revistei *22* înţeleg că aproape toţi „semnatarii“ Declaraţiei sînt stupefiaţi: fie nu ştiu nimic despre Declaraţie, fie susţin că n-ar semna niciodată aşa ceva.

S A T U L

G L O B A L

Centre şi margini

De zece ani, cu intensităţi variabile şi ritmuri imprevizibile, se vorbeşte, într-o formă sau alta, despre „criza culturii“. În acelaşi timp, unul dintre clişeele de limbaj cele mai frecvente şi unul dintre motivele de nedisimulată mîndrie a clasei politice este „cultura naţională“. Fie că este vorba despre subvenţii, despre predarea istoriei şi a geografiei în limbile minorităţilor ori despre multiculturalism, politicienii noştri de toate culorile nu ezită să-şi manifeste grija pentru valorile culturale. A vorbi despre cultură în România e oricînd bine: nu aduce prea multe voturi, însă poate asigura prestigiu sau onorabilitate. Cu toate acestea, felul de a comunica ideile, valorile şi evenimentele culturale este unul strîmb. Chiar dacă personalităţile publice simt nevoia, cînd vine vorba despre cultură, să ducă degetul la tîmplă şi să vorbească frumos, în cuvinte meşteşugite şi cu o privire solemnă, imaginea culturii în conştiinţa publică mai degrabă s-a degradat. Şi, în plus, se manifestă tot felul de rupturi în lanţul comunicaţional care ar trebui să alcătuiască un discurs coerent despre valorile culturale ale societăţii româneşti: între centru şi margine, între administraţie şi clasa intelectuală, între inteligenţia şi restul corpului social, între autorii actului de cultură şi mass-media. Dilema *a avut, în ultima vreme, cîteva întîlniri cu cititorii săi, la Bucureşti şi la Sibiu. Observaţiile din acest articol s-au născut din discuţiile purtate cu aceste ocazii şi din „duhul locurilor“ care ne-au găzduit.*

Cadrul

La Bucureşti, am fost primiţi într-un spaţiu din centrul istoric: Galeria „Craii de Curtea Veche“, aranjată cu gust desăvîrşit, reconstruieşte o atmosferă pierdută. Obiectele vechi, fotografiile, stampele, cărţile sînt semne ale Bucureştilor de odinioară. Pe străzile din jur (Covaci, Blănari, Lipscani), forfota de tranziţie trece nepăsătoare pe lîngă degradarea clădirilor, iar ideea de „recuperare/conservare a centrului istoric“, pe care orice municipalitate din Europa o are totdeauna pe lista de priorităţi, la noi nu există decît în vorbe. După ce ieşi din „Craii de Curtea Veche“, unde atmosfera îţi sugerează identitatea istorică şi culturală a Bucureştilor, observi şi mai bine că vechiul centru al Capitalei este, acum, *marginalizat* în toate sensurile: cultural, nu-i spune nimic călătorului străin, prăvăliile şi tarabele îi conferă aerul trist al unui tîrg oarecare, iar clădirile cu tencuiala căzută şi cu faţadele modificate ori cîrpite sînt, la urma urmei, semnul indubitabil că nici cetăţenilor, nici reprezentanţilor lor nu le pasă de oraşul în care trăiesc.

La Sibiu, am putut vedea mici dovezi că *se poate*. Fundaţia Româno-Germană, care ne-a găzduit, este o clădire veche, renovată cu spijin german (deci, *nemţeşte!*). Mai sînt şi alte locuri în Sibiu în care fundaţii germane au readus clădirile la standarde normale, au înfiinţat instituţii, au dat un sens cultural sau umanitar unor ambianţe părăsite sau prost utilizate. Sînt, am aflat, multe locuri din care reprezentanţii unor fundaţii din Germania au plecat, după ce şi-au dat seama că eforturile lor şi voinţa de *a face* se lovesc de piedici birocratice ori de indiferenţa locală şi naţională. Apoi, oraşele din Transilvania sînt altceva: acolo a existat o cultură urbană mai veche şi mai puternică decît în Regat, aşa încît ele au nu doar un inventar arhitectonic şi cultural bogat şi interesant, dar şi spaţii mai potrivite pentru a reinstitui o viaţă comunitară adevărată. Din păcate, centrul Sibiului suferă şi el din aceleaşi motive ca şi alte oraşe din România: lipsa de reglementări clare în privinţa proprietăţii, birocraţia fără sens, tendinţa de a respinge eventualii investitori (din diverse motive, de la vechiul „nu ne vindem ţara“ la şi mai vechiul „nu e momentul, avem alte priorităţi“), interese ascunse ale potentaţilor zilei. Renovate şi utilizate la adevăratul lor potenţial, centrele vechi ale oraşelor româneşti ar fi, evident, o resursă însemnată pentru *turismul cultural*, tot mai dezvoltat în Europa. Pe de altă parte, reconstituirea centrelor istorice ne-ar ajuta să comunicăm mai uşor între noi: ar stimula viaţa urbană, ar coagula energiile în favoarea unor iniţiative comunitare, ar da un sens normal existenţei. Deocamdată însă, oraşele noastre continuă să poarte rănile comunismului şi să suporte indiferenţa tranziţiei. Între timp, nu contenim să afirmăm de cîte ori avem ocazia, direct sau prin reprezentanţii noştri, că sîntem un popor care îşi respectă trecutul şi valorile culturale.

Nota bene: am aflat că şi pentru centrul vechi din Bucureşti, şi pentru multe clădiri din centrul Sibiului există iniţiative şi bani din străinătate în vederea renovării.

Propunere: ce-ar fi să ne „vindem“ indiferenţa şi neputinţa şi să-i lăsăm pe alţii să facă ceea ce noi nu putem sau nu vrem? N-am avea decît de cîştigat: după renovare, ne vom putea lăuda şi mai mult cu iubirea noastră faţă de trecut şi faţă de monumentele sale.

Provincie şi provincialism

Şi la Bucureşti, şi la Sibiu, dincolo de temele propriu-zise ale discuţiilor, am putut face cîteva constatări despre cum se comunică ideile, valorile culturale, semnificaţiile evenimentelor în societatea de astăzi. O primă observaţie ar fi aceea că în ultimii zece ani, în ciuda tuturor lamentărilor, cultura şi instituţiile sale au parcurs un traseu care va duce, cîndva, către normalitate. Un fenomen important şi necesar este multiplicarea *centrelor* de iradiere a culturii. O sumară trecere în revistă a cîtorva exemple arată că, de fapt, Bucureştiul a rămas doar *unul dintre* oraşele în care se petrec evenimente culturale majore: există edituri de succes şi de mare deschidere la Iaşi, la Cluj, la Braşov şi la Timişoara; teatrele din provincie au înregistrat succese notabile în străinătate; tot provincia a produs proiecte de mare anvergură care „ocolesc“ Capitala: aşa este proiectul „A Treia Europă“, realizat de un grup de cercetători şi scriitori de la Timişoara, cărţile şi revistele rezultate din aceste cercetări fiind publicate la Iaşi, de editura Polirom; în sfîrşit, revistele culturale cele mai interesante şi mai „în pas cu vremea“ vin tot din provincie: *Orizont* de la Timişoara, care arată cum trebuie să fie o revistă lunară de actualitate culturală, *Apostrof* de la Cluj, o gazdă excelentă pentru dezbateri interesante, *Echinox*, tot de la Cluj, care se încăpăţînează benefic să rămînă mereu substanţială, *Interval* de la Braşov, incitantă şi fără prejudecăţi, „avangardista“ *Intermedia* din Arad şi, nu în ultimul rînd, *Euphorion* de la Sibiu, o gazetă cu o arhitectură foarte personală, poate cea mai „structurată“ dintre toate. Această „fugă spre margini“ a temelor şi evenimentelor culturale de anvergură este un proces normal şi necesar, iar o cultură care are încredere în sine trebuie să-şi multiplice focarele. Toate aceste iniţiative sînt rezultatul unor eforturi de grup şi al unor ambianţe intelectuale foarte consistente şi structurate: vocaţia pentru cultură şi prezenţa culturii în viaţa comunitară par a se păstra mai bine în provincie; probabil că acolo se pot crea mai uşor solidarităţi intelectuale decît în lumea haotică şi plină de tentaţii a Capitalei. Paradoxal, „provincialismul“ se mută uneori în Bucureşti, unde fapte culturale minore sînt mediatizate intens, doar pentru că autorii lor au relaţii la televiziunile cu bătaie naţională, iar în gazetele „de la centru“ asistăm adesea la dezbateri fără substanţă, la lupte mărunte între orgolii rănite în anii '60 şi '70 şi rămase nevindecate pînă în ziua de azi. Acum cîteva zile, pe un post de televiziune, nume sonore ale literaturii de azi vorbeau despre proiecte uriaşe, de la mari tratate academice la dezbateri mondiale despre romanul românesc. Tipic pentru discursul nostru naţional despre cultură. Experienţa ultimilor zece ani a arătat însă că asemenea monumentalităţi sînt sortite eşecului; ceea ce nu înseamnă, ce-i drept, că ele nu trebuie proiectate şi puse în fapt, dar deocamdată iniţiativele aplicate, bine ţintite şi bine structurate, cu un debuşeu precis şi realizate de grupuri coerente, cum sînt exemplele de mai sus, s-au dovedit mai eficiente. Dacă vrea să-şi recupereze prestigiul şi vocaţia, „centrul“ (Capitala şi instituţiile sale centrale) ar trebui să sprijine „marginea“ (iniţiativele din oraşele de provincie, prezenţele culturii în viaţa comunitară, autonomiile locale); în acest fel ar stimula concurenţa şi imaginaţia şi, mai ales, ar readuce *faptul cultural* (indiferent de anvergura lui) în viaţa de toate zilele. Altfel, pentru a da un singur exemplu, tot din recenta experienţă sibiană, Muzeul Brukenthal are, pentru că e considerat *naţional*, avantajul subvenţiei de la centru (adică al supravieţuirii minimale) şi dezavantajele subordonării faţă de birocraţia statală (cu controale aberante din partea organelor fiscale, cu întîrzieri în plăţi, cu obligaţia de a fixa preţul biletului de intrare după cum vor funcţionarii de la Finanţe etc.). Oamenii care lucrează acolo şi care se pricep spun că, dacă ar avea autonomie, ar reuşi să obţină finanţări mai consistente, să readucă Muzeul la parametri normali, să-şi promoveze imaginea, ba chiar să finanţeze şi alte proiecte culturale. De-abia atunci, readus la menirea sa şi la strălucirea pe care o merită, un astfel de muzeu ar deveni, cu adevărat, implicat în viaţa comunităţii, dar şi *de valoare naţională*.

Încheiere provizorie

Multe dintre aceste lucruri (şi încă altele), foarte concrete şi aplicate, pentru care soluţiile nu sînt atît de îndepărtate şi nu depind neapărat de bani, se pierd în discursul public despre „cultura naţională“. Stereotipiile mentale şi retorica plină de clişee, ca şi falsa idee că acum sînt urgente doar chestiunile economice ne fac adesea să trecem neglijenţi pe lîngă soluţii care există, pe lîngă bani care ni se oferă, pe lîngă competenţe care se simt (pe drept cuvînt) marginalizate. În felul cum cultura este comunicată opiniei publice, în maniera de a construi o anumită imagine despre evenimentele culturale, presa de mare tiraj îşi are partea ei de vină. Dar despre mediatizarea culturii, altă dată.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Povești suprapuse

Dulcegării de ghenă

E vară, e căldură mare. Cîteva săptămîni pe an se întîmplă acest lucru, invariabil. Soarele muşcă asfaltul, încinge spiritele şi tomberoanele. Nu e loc de mirare: cu toţii ştim că, printr-o ironie a lumesculului, gunoiul încins miroase a dulce..

Mirosim dulceag. Stă duhoarea lipită de noi cum stă vata de zahăr lipită de băţ. Om şi vată, mirosim la fel.

La drept vorbind, nici nu ştiu din ce parte să încep această poveste, banalizată de cotidian şi înveşmîntată într-o stranie toleranţă. S-o zic de-a dreptul, sună a lamentaţie, iar în domeniul lamentaţiilor, la noi, e hiperinflaţie. S-o zic pe ocolite, iese retorică – prilej de altă hiperinflaţie.

O iau pe după tei, cu riscul ca acest paragraf să-i supere pe eminescofilii fanatici, care oricum văd *dilemele* chiorîş. Cartierele de blocuri, cartiere proletare cu numele, sînt un dat al României de azi; nu noi sîntem parte din ele, ci ele sînt parte din noi, de decenii. Prea multe pentru a le trece cu vederea (cum ar merita), prea locuite pentru a le dinamita pur şi simplu (cum ar trebui), ele oferă adăpost, apă caldă şi, în timp, dependenţă şi nevroze.Vreme de vreo doi ani, am ocupat un apartament al cărui balcon de etaj patru avea vedere şi deschidere olfactivă către un tei. În mare, era o reală plăcere, în serile de început de iunie. Sub tei, era ghena cvartalului. Sau *Gheena* cvartalului, fie spus pentru sufletele de poeţi. Printre foşnet de frunze, în liniştea ultimei gene de lumină, auzeam lipăit de şlapi domestici, apoi sunetul capacului de tomberon ridicat şi, imediat, zgomotul opac al unei deversări grăbite. Cei perseverenţi mai loveau de două ori, scurt, găleata de gunoi de buza ghenei, pentru alunecarea ultimei coji de cartof; sau a ultimelor coji de ouă; sau a ultimelor rămăşiţe de macaroane; sau a chiştoacelor de ţigări năclăite.

Scuzaţi-mă că insist cu aceste amănunte, inutile de altfel din moment ce vă sînt, bănuiesc, în mare parte cunoscute. Iarăşi spun: nu e loc de mirare. România e ţara în care gunoiul se plimbă spre ghenă cu găleata. Cu riscul lamentaţiei, al retoricii, al populismului civic, al ce vreţi şi ce nu vreţi, voi spune că un pas mic pentru om şi un pas mare pentru România nu va fi intrarea în NATO, nici în UE şi nici în Moldova de peste Prut, ci descoperirea pungii menajere. Asta de fapt era concluzia acestei poveşti dar, nu ştiu din ce motiv, a ţîşnit mai în faţă.

Să fie vreo lună de cînd am avut onoarea de a intra în casa unui respectabil om politic, om cu farmec şi cu greutate. Cu gînduri bune am intrat, cu gînduri bune am fost primit. Cînd să plec, după ceasurile cuvenite unei vizite realmente plăcute, la colţul străzii din cartierul elegant hăulea ca-n basme o haită de cîini vagabonzi.

Semn că dulcegăria e ubicuuă, n-are cartiere predilecte şi nici preferinţe de sector. Se hîrjoneşte printre blocuri, se tolăneşte printre vile. Îi place provincia, savurează capitala, domneşte la suprafaţă, pe şosele şi căi ferate, şi în adîncuri, în vagoane de metrou. Nici măcar nu e vina primarilor, a *rebului* sau a ceţăneanului ce vine agale cu gunoiul în găleata-i de plastic roşie. Sau albastră, sau verde, sau albă. Dulcegăria face parte din decor. Ni se substituie. Ea e decorul. Vara noastră îi poartă numele.

Ei, şi? Pînă aici e clar, şi totuşi acestei poveşti morala i se refuză. Restul e tăcere, dar o tăcere care, puţind mizer şi dulce, devine tradiţie şi sare din poveste în istorie. Şi dacă apucă să intre, apoi acolo rămîne.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Stabilitate

Într-un articol publicat în numărul din 21 iunie al revistei **Newsweek**, Henry Kissinger, fost secretar de stat şi fost consilier al preşedintelui SUA, după ce acceptă faptul că bombardarea Iugoslaviei nu s-a desfăşurat conform indicaţiilor lui, consideră că este necesar un avertisment: „trebuie să evităm să ne lăsăm înghesuiţi într-un colţ de Balcani, ca un echivalent modern a ceea ce au fost odată Imperiul Otoman sau cel Habsburgic". Statele Unite se pot trezi într-o situaţie paradoxală: „după ce am luptat alături de albanezi pentru autonomie, ne putem trezi că rezistăm sau chiar luptăm împotriva lor, cînd vor independenţa. Şi intrînd în război pentru a apăra populaţia albaneză de epurarea etnică practicată de sîrbi, s-ar putea să fim obligaţi să continuăm prin protejarea populaţiei sîrbe de mînia vecinilor lor albanezi. Şi dacă nu dorim să întreţinem cvasi permanent o forţă de ocupaţie militară, poate că asta este soluţia: epurarea etnică a populaţiei sîrbe". Kissinger este de părere că nu doar marii jigniţi – China şi Rusia – îşi vor schimba atitudinea faţă de NATO şi de Statele Unite, ci şi alţii: „ţările care au impresia că şi ele pot fi subiectul unor acţiuni unilaterale ale NATO se vor distanţa de noi, după ce se va aşeza praful. Ele se pot simţi stimulate să achiziţioneze arme de distrugere în masă ca să contracareze superioritatea Americii în privinţa armelor convenţionale".

Dacă pentru Henry Kissinger despărţirea sîrbilor de albanezi ar fi cea mai bună soluţie locală, alţi comentatori cred că nu există soluţii locale şi propun planuri mai complicate modificînd prezentul şi afectînd viitorul tuturor ţărilor din regiune. În **Courrier International** (24 iunie), redactorul-şef al publicaţiei, Alexandre Adler, schiţează un asemenea proiect: „În ceea ce priveşte Peninsula Balcanică sîntem la punctul zero. Totul poate să pornească din nou în direcţia bună sau, dimpotrivă, totul se poate organiza în aşa fel, încît oroarea să sporească. Să încercăm deci să enumerăm opţiunile occidentalilor. Trebuie trecut imediat la demilitarizarea UCK, Armata de Eliberare din Kosovo? Opţiunea e mai complexă decît pare, deoarece structura centralizată a organizaţiei nu va dispărea odată cu recuperarea armelor uşoare ale combatanţilor, în curs de desfăşurare". Ar fi de dorit ca UCK să devină o formaţiune politică. Dificilele încercări de influenţare a politicii interne, de eliminare a unor personalităţi în favoarea altora trebuie – în viziunea autorului – însoţite de reorientări ale alianţelor: „O puternică prezenţă grecească şi italienească la Tirana şi o puternică influenţă franco-britanică la Priştina, bine coordonate, sînt în măsură să regleze chestiunea albaneză în următorii doi ani, cînd se va juca totul.

Trebuie reîncepută şi reconstrucţia în Serbia. Este necesară înlăturarea lui Slobodan Miloşevici de la putere? Nu, deoarece nu este cazul ca succesorul său să coboare din furgoanele străinătăţii. Este cazul să se facă apel la opoziţia sîrbă? Nu, deoarece este ineptă. Miloşevici va pleca după ce se va obţine consensul celor trei forţe care l-au susţinut pînă acum, e adevărat, reticent: Biserica Ortodoxă, armata sîrbă şi Moscova. (...)

Rămîne lucrul cel mai important, reconstruirea dispozitivului balcanic. Acesta se întemeiază pe două restructurări – internă şi externă – şi un motor. Motorul este cunoscut: acţiunea continuă şi sistematică a Uniunii Europene. Dar structurile? De fapt toată lumea gîndeşte acelaşi lucru, dar nimeni nu spune cu voce tare ca să nu-şi strice imaginea, Iugoslavia – cea adevărată, de dinainte de 1991 – rămîne soluţia optimală pentru coexistenţa popoarelor vecine şi diverse. Propunerea de a o reface este iluzorie: Slovenia a optat deja pentru Europa Centrală, pentru Viena şi Praga, pentru Nordul Italiei cu Trieste şi Veneţia; nu va reveni. Nu are sens ca Albania independentă şi Kosovo autonom să fie lăsate în afara noii arhitecturi. Ar fi poate necesară o asociere – cu respectul suveranităţilor şi al compromisurilor (acordul de la Dayton şi Rambouillet modificat) – a slavilor sîrbocroaţi din Sud, a albanezilor, a bulgaro-macedonenilor şi, dacă o doresc, a românilor şi moldovenilor, într-un mare ansamblu economic şi cultural cu frontiere deschise, asociat privilegiat al Uniunii Europene, avînd vocaţia unui acces rapid. Este un proiect cu amploare imperială. Şi pentru realizarea lui vor fi necesari bani, sacrificii, adevărate investiţii politice: acest mecanism va permite încurajarea democraţiei în fiecare regiune, marginalizarea progresivă a tuturor elementelor naţionaliste autoritare – croaţi, musulmani din Bosnia-Herzegovina, sîrbi, albanezi din Kosovo – asigurînd astfel prezenţa la Zagreb, la Sarajevo (fostul prim-ministru Haris Siladjici), la Belgrad şi Pristina a unor forţe noi dispuse să accepte pactul balcanic.

Acest lucru se poate înfăptui doar dacă în exteriorul regiunii funcţionează o structură întemeiată pe cooperarea sau chiar pe alianţa dintre Rusia şi Turcia. Victoria la Ankara a bătrînului iacobin procomunist Bulent Ecevit ar putea măcar să folosească acestei apropieri, pe altarul căreia Evgheni Primakov l-a jertfit pe Ocalan. Şi aici totul este posibil, dar nimic nu se poate înfăptui fără eforturile conjugate ale europenilor, în aspiraţia spre o nouă identitate, în acelaşi timp democratică şi imperială – ca Austro-Ungaria la 1900, prima federaţie a popoarelor pe care o tot regretăm". **(M. B.)**

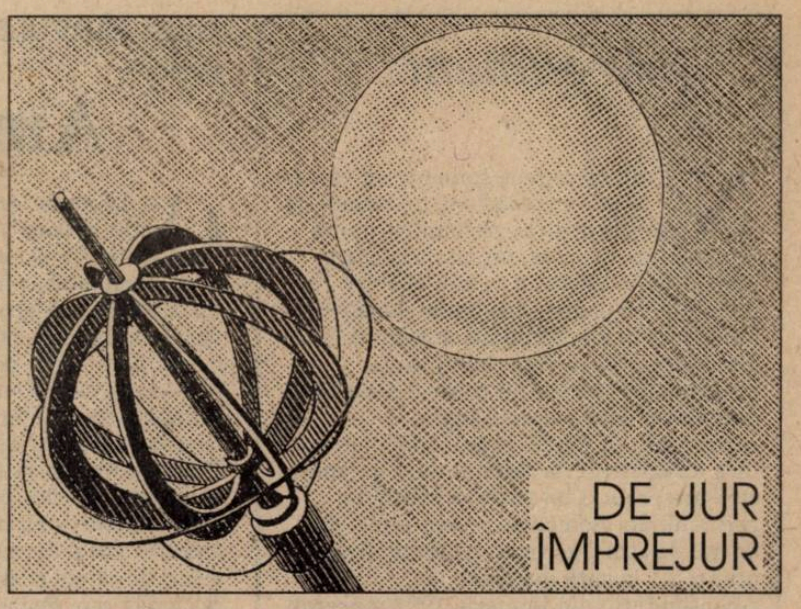

Scuterul şi bascheţii

Dominique Voynet, ministru francez al Mediului, din partidul ecologist, vine din cînd în cînd la sediul guvernului, palatul Matignon, pe un scuter electric pentru a împăca necesitatea de a se deplasa repede cu principiile ecologiste ale nepoluării. Nu toate contradicţiile determinate de participarea ecologiştilor la guvernare sînt atît de simplu de evitat. Cînd Joschka Fischer, ministru în landul Hesse a venit la ceremonia de inaugurare încălţat în bascheţi, deosebindu-se astfel de colegii săi, politicieni în costum, a vrut să arate că el va fi un altfel de politician. Altfel, dar politician.

Moştenitori ai atitudinilor radicale legate de insurgenţa neuitatului 68, mişcările ecologiste refuză atît convenţiile capitalismului liberal, cît şi pe cele ale social-democraţiei tradiţionale; departe de „pseudoradicalitatea" comuniştilor, verzii au introdus, la început, în politica occidentală inovaţiile fanteziei şi ale nonconformismului. Adversari ai „progresului" şi ai energiei nucleare, ai poluării determinate de dezvoltarea industriei – care asigură, totuşi, locuri de muncă – ai utilizării metodelor industriale în producţia agricolă, manifestaţiile lor adunau destui partizani, dar nu şi suficiente voturi pentru a influenţa în mod constant şi eficient deciziile politice. Devotaţi valorilor democraţiei – toleranţa, libertatea expresiei, statul de drept –, ecologiştii nu izbutesc să împace intransigenţa discursului teoretic cu necesităţile practice ale compromisului politic. Marginalitatea, oricît ar fi de spectaculoasă, – aşa cum au fost de exemplu acţiunile Greenpeace împotriva experienţelor nucleare franceze – se identifică cu elanurile şi idealurile tinereţii şi nu cu manevrele subtile ale adulţilor, prea inteligenţi pentru a mai fi şi generoşi. În mod paradoxal, pentru o lungă perioadă de timp, baza de mase puternică a mişcărilor ecologiste nu a dat consistenţă formaţiunilor politice care pretindeau că o reprezintă. În Franţa, de exemplu, la vîrf, liderii ecologişti se luptau între ei asemeni adversarilor lor „burghezi". Nici în alte ţări, formaţiunile politice nu izbuteau să prezinte alegătorilor personalităţi cu un program plauzibil pentru o misiune importantă pe plan naţional.

Există o contradicţie greu de ocolit: ecologismul pur şi dur refuză evoluţia pe liniile de forţă ale societăţii capitaliste, iar participarea la o guvernare nu face decît să adapteze principiile la nevoile urgente ale societăţii capitaliste şi este resimţită ca o trădare. Aşa se explică tomatele primite în faţă de Joschka Fischer, ministrul de Externe al Germaniei, la congresul partidului său. Pentru pacifismul ecologist, discursul decis ţinut de Fischer în aprobarea şi susţinerea intervenţiei NATO în Iugoslavia a fost un scandal, imposibil de scuzat.

Reprezentanţi ai unor minorităţi semnificative, verzii sînt – acolo unde participă la guvernare – membri ai unor coaliţii de stînga şi trebuie să ţină seama de opţiunile partenerilor mai numeroşi. Patetismul respingerii şi imaginaţia procedeelor le asigură simpatia unei părţi din electorat, dar absenţa unor soluţii pentru problemele formulate chiar de ei îi ţine departe de majoritate. Pentru adaptaţii economiei liberale, manifestele şi acţiunile ecologiste sînt un răsfăţ, un fel de boală a copilăriei, un semnal de alarmă pentru o primejdie care poate fi evitată şi fără ajutorul lor. Victimele economiei liberale, marginalii nu se simt reprezentaţi de revolta radicală a verzilor: excluşii societăţii de consum vor să ocupe un loc în această lume relativ murdară şi nu să aştepte o lume curată.

Recentul manifest Blair-Schroeder formulează obiectivul politic al celei de treia căi prin care partidul laburist britanic şi cel social-democrat german proiectează o economie de piaţă în slujba integrării sociale: statul rămîne solidar cu cei nedreptăţiţi, dar nu ajutîndu-i să trăiască, ci ajutîndu-i să muncească. Reforma statului providenţial îşi propune să corecteze „liberalismul economic" printr-un „liberalism civic". Stînga devine astfel exponenta centrului radical, a clasei mijlocii majoritare din democraţiile occidentale. Departe de a colecta unanimitatea chiar printre socialiştii de la guvernare, a treia cale formulată de Blair şi Schroeder a impus şi o revizuire a propunerilor verzilor.

Daniel Cohn-Bendit, personalitate-locomotivă a stîngii franco-germane, a reuşit să-şi asigure un prezent politic fără a-şi renega trecutul de militant – preconizează un nou mod de a concepe politica. El îşi doreşte o reformă prin care omul politic să păstreze legătura cu reţelele de militanţi din cluburi şi din societatea civilă. Înainte de a curăţa oraşele şi de a legifera o agricultură sănătoasă, verzii propun purificarea politicii de aluviunile politicianismului.

S-ar putea ca nici scuterul doamnei Voynet, nici bascheţii lui Joschka Fischer să nu fie instrumentele cele mai adecvate pentru obţinerea unui rezultat.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Nu văd de ce n-aş spune-o, nu văd de ce n-am recunoaşte-o: un număr de revistă dedicat germanilor *noştri* este, înainte de orice, un număr dedicat unei absenţe din ce în ce mai vizibile. Nu prea este loc pentru nici un fel de *dilemă*: da, germanii din România sînt din ce în ce mai puţini. Cu cît coborîm în timp, revenirea în prezent nu poate fi decît mai dureroasă: dacă, spre exemplu, la recensămîntul din februarie 1956 mai erau încă înregistraţi (la capătul unui deceniu care are propria lui poveste, tristă, cu germanii din România...) ceva peste 384 de mii de etnici germani (reprezentînd atunci 2,1 la sută din total), la recensămîntul din ianuarie 1992 mai erau în România sub 120 de mii de germani, echivalentul a 0,5 procente din populaţia ţării.

Nu este vina nimănui, aparent; sau, cel puţin, nu este vina nimănui dintre cei aflaţi încă în viaţă. Sau – s-ar putea spune şi aşa – este vina tuturor: a germanilor care au plecat, a germanilor care nu s-au născut şi a tuturor celorlalte *naţionalităţi conlocuitoare* care au acceptat ca germanii să fie, întrucîtva, vînduţi de stat în ultimele decenii ale regimului comunist.

Paradoxal, dar cea mai mică pare a fi, în mintea multora, vina lui Ceauşescu însuşi (deşi toţi ştim că partea lui de culpă este cea mai mare): conform utopiei lui privind puritatea statul naţional, ar fi fost în stare, pînă la urmă, să ne vîndă pe toţi. Cu germanii din România a avut succes; la fel, cu o parte din evreii *noştri*; i-ar fi vîndut fără nici o remuşcare şi pe maghiari, cu condiţia să-i cumpere cineva; la fel cu ţiganii, fără îndoială.

Deloc paradoxal, germanii reprezintă etnia a cărei plecare este regretată de toate celelalte etnii alături de care au trăit timp de secole. Oricîte disensiuni ar purta cu ei românii şi maghiarii, şi unii şi alţii se întîlnesc, în fond, în acelaşi regret în faţa plecării saşilor sau şvabilor de lîngă ei.

Cauzele dezromânizării germanilor din România sînt multiple – atît de numeroase încît enumerarea lor n-ar face decît să ne sporească amarul. Cu siguranţă, se poate spune că în cele mai multe cazuri nu a fost vorba despre plecări forţate; în fond, germanii noştri plecau spre rude, spre prieteni, în mare spre pămîntul strămoşilor lor – mai bine spus spre ţara strămoşilor dinaintea strămoşilor care-şi alesesră altă ţară. Pe de altă parte, oricînd se poate demonstra că plecarea a fost, totuşi, forţată: forţată de insecuritatea păstrării coordonatelor tradiţionale ale etniei şi de o depreciere constantă a vieţii. Cînd o duci din ce în ce mai rău *aici*, cînd ai putea s-o duci din ce în ce mai bine *acolo*, fiind şi într-un caz şi în altul pe tărîmul limbii tale (chiar dacă nu acasă!), nu prea ai de ales. Există şi continuarea optimistă a acestui gînd: cîndva, ei se vor reîntoarce, atunci cînd *aici* va fi zi după zi mai bine. Va mai dura ceva pînă atunci, probabil.

Ce a rămas în urma lor – ar fi iarăşi, multe, de discutat. La prima vedere, au mai rămas cîteva obiceiuri folclorice, bune pentru uzul televiziunilor, la emisiunile în limba germană sau la programele de ştiri. Au rămas cu siguranţă multe case goale; vom vorbi şi despre ele. În schimb, acest număr de revistă vrea mai cu seamă să vorbească despre altceva, ceva care ne va urmări precum un spectru, oricît de puţini (sau de mulţi) germani vom mai avea în jurul nostru: semnele trecerii lor pe lîngă noi, automatismele raportării la *neamţul clişeizat* (blond, ochelarist, ordonat, muncitor, bun familist şi prezent la biserică duminica ş.a.m.d.), aşa cum au rămas întipărite în memoria comună a noastră, a celorlalte etnii, şi în amintirile noastre frumoase, cîte vor mai fi. (A. C.)

Ioana PÂRVULESCU
scriitor

Amintiri dintr-un oraş de cuvinte

Copilul apucă vorbele cu limba aşa cum apucă obiectele cu mîna, spunea un poet. Îmi amintesc senzaţia concreteţii cuvintelor pe care le descopeream o dată cu peisajul. Un drum necunoscut, o frază nouă, o zi aventuroasă – nimeni nu stătea să distingă între ele. Braşovul copilăriei mele avea în plus, faţă de cel de acum, un peisaj sonor baroc, plin de mister, de o frumuseţe care o egala pe cea a peisajului natural. Geografia reală şi geografia verbală erau încă pline de pete albe. Le exploram pe amîndouă deodată, în grupuri de copii cărora nimeni nu le interzicea să urce într-o singură zi pe toate dealurile oraşului (de pe Tîmpa pe Warthe, de pe Warthe pe Cetăţuie, de acolo pe Dealul Melcilor şi iar sus, prin tot oraşul, pînă la Drumul Vechi al Poienii). Între munţi crenelaţi şi dealuri trupeşe, între turnuri de apărare (albe şi negre) şi turnuri de biserici (negre şi albe), între ziduri de cetate şi străzi înguste ori strîmbe aveam bucuria călătorilor care căutau, odinioară, capătul lumii, cu speranţa şi groaza că-l vor găsi după următoarea cotitură.

Peisajul sonor se arăta auzului în trei limbi pe care le păstrez în urechea copilăriei împreună. Fiecare avea sunete specifice, dar le-am primit pe toate deodată de pe stradă şi de la oamenii care ne vizitau atît de des încît făceau parte din decorul casei. Vorbea fiecare în limba lui şi în limba noastră, cel mai des amestescînd cîte o frază românească cu una nemţească, cîte una nemţească cu una unguerească, iar la plecare îşi luau rămas bun în română şi li se răspundea în limba lor. Oraşul de cuvinte avea turnuri şi turnuleţe de *ă* şi *î* şi *é* şi *ü* şi *ä* şi *ö* şi *ei* (care nu e nici *e-i*, nici *a-i*). În peisajul onomastic, numele străzilor şi ale locurilor erau îngemănate sau unite în triplete: Tîmpa sau Zinne sau Cenk, Poiana sau Schulerau, Postăvaru sau Schuler, Drei Mädchen Wiese sau Poiana Trei Fetiţe, Braşov sau Kronstadt sau Brassó. (Nu avea nevoie nimeni de plăcuţe bilingve sau trilingve: plăcuţele erau în mintea oamenilor firesc, nu supărau şi nu erau smulse). La noi acasă veneau o Rosi Tante şi o Roszika Néni, un nenea Harti sau un János Ur, o Mali Tante (căreia părinţii îi spuneau ceremonios Fräulein Mali şi care avea o soră, pe Luisie Tante), o Anna Néni şi un Mişi Bacsi şi fiecare vorbea cu noi pe limba sa, spunîndu-ne pe nume, dar altfel: ştiam fără să-mi explice nimeni că *Mihăika* e tot fratele meu, că die Johanna sînt tot eu. *O, Doamne, Mein Gott*, sau *Jaj, Istenem* era acelaşi oftat, aceeaşi teamă, aceeaşi eliberare.

Tante era o instituţie în oraşul copilăriei mele, ca policlinica sau cinematograful. La început erau mult mai multe Tante decît cinematografe, în Braşov, şi de la fiecare din cele pe care le cunoşteai te alegeai cu ceva, zîmbete liniştitoare cînd făceai o prostie, prăjiturele (Plätzchen), poezii-de-copii, stele de staniol pentru Crăciun, ca să le pui în Weihnachtsbaum şi cîteva cuvinte cu *ö, ü* şi *ei*. Inima cea mai mare şi mai moale (făceam din ea tot ce voiam noi) o avea cu siguranţă Mali Tante, (Maie, îi spuneam, şi numai cînd a murit, aici, căci n-a vrut să plece, am aflat că o chema şi Brenndörfer) şi de la ea am învăţat cele mai multe străzi noi, în peisajul de cuvinte. *Honterus* era cealaltă instituţie germană. Cam o dată cu surparea instituţiei numită Tante, şi Honterusul (şcoala şi liceul) a început să se clatine. Tocmai cînd trebuia, urmînd tradiţia familiei, să mă înscriu în clasa I la Honterus, s-a dat o lege – perfectă: absurdă într-o lume absurdă – prin care copiii care nu provin din familii nemţeşti nu mai au voie să meargă la şcoala germană. Toată lumea a început să-şi caute imaginari strămoşi teutoni, dar cum noi n-am reuşit să inventăm unul plauzibil, am stat un an acasă, cu speranţa că o-chiul legii se va închide. Nu s-a închis decît mai tîrziu, aşa că am rămas singura din familie (căci toţi cei de dinainte şi toţi cei de după au fost mai norocoşi) fără şcoală germană. Dar şi singura care, tocmai de aceea, am iubit cu adevărat limba lui... Honterus şi care citeam, din pură plăcere, cărţi donate de tot mai anemica instituţie numită Tante. Cu timpul, Rosi Tante a murit, Roswita Tante a plecat în Germania, Herta Tante s-a mutat din Braşov, Ortrud Tante s-a măritat cu un străin şi a plecat şi ea, iar de toate celelalte nici măcar n-am mai auzit vreodată.

Cînd Braşovul a avut mai multe cinematografe decît Tante arhitectura lui sonoră a devenit de nerecunoscut. Turnurile de *ö, ü, ä* şi *ei* au dispărut unul cîte unul, Biserica Neagră a devenit tot mai neagră, teancurile de Karl May ale copiilor plecaţi au umplut anticariatele, nimeni nu se mai plimba „unter der Zinne", *fein* a devenit *fain, schräg* a devenit *pieziş*, nimeni nu mai mînca *Ischlere*, iar cremşnitul scris cu *ş* avea gust românesc. Din arhitectura sonoră barocă au rămas numai fermecătoare ruine. Tot atunci a plecat de la Honterus şi din Braşov colegul de bancă al fratelui meu Wolfi Honigberger, pe care, cu toţi cei 9 ani ai mei (şi 11 ai lui), trebuie să-l fi iubit puţin, din moment ce, cîţiva ani mai tîrziu, citind *Secretul Doctorului Honigberger* de Mircea Eliade, am tresărit. Un motto din Novalis deschide nuvela. *Einem gelang es – er hob den Schleier der Göttin zu Sais*... Nu ştiu de unde provine legenda că tatăl lui Wolfi, oboistul, era strănepotul acelui Doctor sas – real, căci i-am găsit urmele – ajuns în Shambala, tărîmul nevăzut.

Carol CĂPIŢĂ
lector universitar

Pe strada Cihoschi

– amintiri de la Liceul German din Bucureşti –

Atunci cînd prietenul şi colegul meu Adrian Cioroianu m-a invitat să scriu despre amintirile mele de elev al liceului german (am ignorat conştient majusculele), am acceptat cu o seninătate care s-a risipit apoi repede. Amintiri aveam – unele plăcute, altele nu. Ceea ce era o problemă erau germanii. Nu prea erau prezenţi. Totuşi, m-am gîndit, generaţia şi liceul meu sînt un bun exemplu a ceea ce s-a întîmplat şi continuă să se întîmple în România.

În primul rînd, clădirea. Nimic spectaculos; un paralelipiped de beton, cu o funcţionalitate anodină şi o estetică pe măsură. Vechiul sediu din strada Berthelot fusese abandonat din motive de securitate – clădirea seculară se fărîmiţa văzînd cu ochii. Alături, o sală de sport mai tentantă decît sălile de clasă. Totul într-o curte cu nuci bătrîni ce aveau să fie victimele, împreună cu mesele de ping-pong, entuziasmului edilitar din ultimii ani ai lui Ceauşescu.

Pînă aici, nimic extraordinar. Chiar şi numele de atunci al liceului – denumirea de liceu „real-umanist" fusese abandonată pentru suspectul titlu de liceu „industrial", poate pentru că în măruntaiele ascunse sub sala de sport adăstau nişte strunguri Renault care, cine ştie, poate stătuseră mărturie ciudatei greve de la Griviţa – vroia parcă să reducă la uzual o experienţă formativă subtilă.

Această descriere subiectivă (am rezistat tentaţiei de a vizita liceul, poate pentru a nu pierde acest subiectivism) nu explică de ce liceul german era atît de solicitat. Nu era singura instituţie în care se preda limba germană sau care să permită elevilor un traseu educaţional cuprinzînd toate cele douăsprezece clase.

Ceva era totuşi deosebit. Poate componenţa corpului profesoral. Profesori din vechea gardă (mulţi dintre aceştia de etnie germană), alături de cei la început de carieră, se chinuiau pe îndelete să ne înveţe cîte ceva din ceea ce acumulaseră de-a lungul vieţii. Unii – atît cei de etnie germană, cît şi români – au pornit pe calea aleasă de majoritatea colegilor mei şi se află astăzi pe alte meleaguri. Poate biblioteca, bine garnisită cu cărţi pentru „uzul şcolerului", dar şi cu raritaţi rămase ascunse printre rafturi. Sigur cîte ceva din amîndouă şi în orice caz raportul preferenţial cu cultura germană. Limba germană, studiată ca limbă maternă, avea un loc egal cu limba română (se predau cîte 5-6 ore pe săptămînă), iar majoritatea disciplinelor erau predate în limba germană. Avantajele acestui program aveam să le conştientizez mult mai tîrziu, atunci cînd cunoaşterea limbilor străine s-a dovedit a fi o condiţie vitală pentru o carieră în cercetare. Desigur, doisprezece ani sînt o perioadă lungă, mai ales atunci cînd o trăieşti ca pe o descoperire permanentă. De-a lungul acelor ani (între 1971 şi 1983) numărul profesorilor care predau în germană scădea de la un an la altul; la fel şi numărul elevilor germani.

Şi totuşi, liceul german se bucura de un renume aparte. Renume bazat, de multe ori, pe idei preconcepute şi pe ceea ce credeau colegii de generaţie din alte licee că ar trebui să fie un liceu german. Adevărat, un sîmbure de adevăr exista. Aşa cum am spus, corpul profesoral era special, la fel şi programul. Dar pentru adolescenţi aceste elemente sînt mai degrabă amănunte. Altele erau criteriile: hainele „din pachet" mult mai frecvente, la fel revistele gen „Bravo" – raritaţi într-o lume dominată de reviste pionereşti şi garderobe destul de terne. Aproape toţi elevii aveau rude în Germania, iar aceasta se reflecta într-o altă atitudine faţă de restul lumii. Un număr semnificativ dintre colegii mei erau de etnie germană sau din căsătorii mixte; mulţi aveau în familie experienţe dure cu regimul comunist. În plus, caracterul destul de elitist al liceului; fii ai clasei muncitoare – printre care mă număram şi eu – reprezentau apariţii rare. Alături de copii din familii de intelectuali (conceptul de „clasă de mijloc" era şi rămîne inoperant), un număr important de copii din protipendada epocii sau din ambasade. Firesc, disciplina nu era chiar cea mai remarcabilă trăsătură a liceului. Dar aici se află, poate, o explicaţie a renumelui liceului. Liceu cu o programă aparte – asemeni celorlalte şcoli pentru minorităţi – dar populat cu copii în esenţa lor foarte obişnuiţi, şcoala germană a reuşit să asigure o legătură trainică cu un anume univers spiritual – cel german – şi să creeeze competenţele necesare reuşitei absolvenţilor săi. În orice caz, refuzul unei anume discipline, impuse de sus, dorinţa de a nega autoritatea superficială a criteriului administrativ. Celebra disciplină germană rămîne, în opinia mea, un mit care dă savoare amintirilor.

Şi ce rămîne din „germanii" din liceul german? Nu mult. Poate doar regretul că aniversarea a zece ani de la absolvirea liceului a fost serbată, aproape firesc, în Germania. Din foştii mei colegi prea puţini am rămas pe plaiuri mioritice. Carierele lor, unele dintre ele foarte prestigioase, se desfăşoară altundeva. Şi în fiecare din aceste destine individuale se află ceva din cele petrecute în Bucureşti, pe dreapta.

Dumitru HÎNCU
scriitor

„Neamţul“ în mentalul românesc

Caracterul sau caracteristicile unei colectivităţi umane, în măsura în care pot exista realmente asemenea caracteristici globalizatoare, au constituit – se ştie – încă din zorii istoriei tot atîtea motivaţii ce şi-au pus amprenta asupra ideii pe care un popor şi-o făcea despre altul. Ele au condus la apariţia unor imagini, unor clişee de gîndire, unor sterotipuri şi – aş spune – la crearea unor irealităţi ce au uşurat adesea, prea adesea, manipularea conştiinţelor. Exemplele sînt nenumărate şi fie chiar simpla lor înşiruire ar reclama ample dezvoltări. De aceea, am să mă mulţumesc să amintesc aici doar subtila constatare a lui Botho Strauss, un cunoscut dramaturg german contemporan, pe care mi-a făcut plăcere s-o pomenesc şi cu alt prilej: „Imaginea apare atunci cînd realitatea are o lacună“.

La fel s-a întîmplat şi cu ideea pe care românii şi-au făcut-o în cursul vremurilor despre alogenii de origine germană, idee care a îmbrăcat o vastă gamă de ipoteze în funcţie de grupa asupra căreia erau proiectate observaţiile sau de cei care le făceau. Cu alte cuvinte, dacă ele îi aveau în vedere pe saşii din Transilvania, pe coloniştii şvabi din Banat, pe reprezentanţii aparatului birocratic sau militar al imperiului habsburgic ori pe germanii stabiliţi dincoace de Carpaţi. Sau, în fine, de epocile şi circumstanţele care le-au generat.

Favorizate de regalitatea ungară care-i adusese pe plaiurile transilvane, comunităţile săseşti au beneficiat de un statut foarte diferit de acela al populaţiei băştinaşe, ceea ce le-a conferit dintru început o notă aparte în peisajul ardelean. Situaţie care i-a determinat, bunăoară, pe un Ion Budai Deleanu, un Gheorghe Bariţ sau Ion Pop-Reteganul să privească cu o admirativă dar şi înţelegătoare invidie bunăstarea burgurilor şi satelor săseşti proteguite de oficialităţi, beneficiind de instituţii ce îngăduiau locuitorilor să se bucure de roadele muncii lor, de preoţi instruiţi care se îngrijeau de moravurile şi de cultivarea enoriaşilor, după cum comunitatea recunoscută din care făceau parte îi ferea de asupriri. Iar pe un Dinicu Golescu, Gheorghe Sion sau Temistocle, cavaler de Greul să consacre adevărate panegirice modului de viaţă al saşilor „în veci îmbrăcaţi curat“, trăind „în case de zid cu cîte trei şi patru odăi, geamuri pe la ferestre, jalogii (jaluzele n.n.) văpsite“, lucrînd pămîntul „cu cea mai mare sîrguinţă“, avînd grădini „adevărate raiuri pămînteşti“, încît „adună, nu risipesc şi de aceea şi au mai mult decît celelalte neamuri“. Şi înşiruiri similare ar putea continua pe multe coloane.

Dar şi şvabii din Banat se bucurau în veacul trecut şi la începutul secolului nostru de aprecieri la fel de măgulitoare. Ioan Slavici, care îi cunoştea bine, a scris de pildă: „Mă-ncîntau satele lor înfloritoare, caii şi vitele lor de cea mai bună prăsilă, bisericile şi şcolile lor bine aşezate“. Nu e mai puţin adevărat, însă, că observatorii stărilor de lucruri din zonele de vest ale ţării învederau şi deosebiri, uneori chiar destul de marcate, între saşi şi şvabi. Căci, observa Nicolae Iorga, „Satele şi tîrguşoarele lor (ale şvabilor – n.n.) nu seamănă deloc cu ale saşilor Ardealului, precum nici sufleteşte aceste două feluri de nemţi nu seamănă între sine... unii sînt negustori şi meşteri, alţii au pornit de la plugărie. Sasul s-a făcut luteran de acum 300 de ani, şvabul a rămas catolic. Cel dintîi e de la gura Rinului, celălalt vine de la obîrşia lui, unii avînd toată încetineala apei obosite, ceilalţi toată sprinteneala izvorului tînăr“.

În Bucovina, imaginea românilor despre germani a fost înrîurită de o sumă de factori specifici. Spre a-şi crea elemente de sprijin în stabilirea supremaţiei sale, administraţia austriacă a recurs la colonişti aduşi din cele mai diverse colţuri ale imperiului, iar pretextul nevoii de „Kultursträger“ a importat o mare pletoră de funcţionari de toate soiurile şi gradele. Încît dacă „cinstitul, curatul şi muncitorul element german“ (cf. N. Iorga) care a introdus noi tehnici şi metode de muncă, noi habitudini, alt mod de alimentaţie şi chiar noi culturi pe ogoarele provinciei (cartofii) n-a întîmpinat împotrivire, „beamterii“ de tot felul au fost consideraţi o adevărată pacoste, ale cărei urme pot fi regăsite în lirica populară a vremii.

Dar poate că cele mai relevante testimonii asupra îndelungii convieţuiri dintre români şi alogenii germani ni s-au păstrat nu în observaţiile unor martori izolaţi sau întîmplători – scriitori, istorici sau publicişti – ci în conştiinţa populară pe care sînt grefate proverbele. Exprimate în formule concentrate şi sugestive, ritmate sau rimate, ele oglindesc o lungă experienţă de viaţă transmisă, amplificată şi adoptată din generaţie în generaţie. Cercetările mele mi-au permis să descopăr – în culegerile lui I.A. Candrea, Ioan Urban Jarnik, A. Iuliu Zanne ş.a. peste o sută de astfel de ziceri ce pot sugera cît se poate de elocvent concluziile trase de cei ce le-au formulat cei dintîi din experienţa foarte diferită prin natura lor. Experienţe care de multe ori oglindesc o neîndoielnică preţuire a vredniciei, perseverenţei sau spiritului gospodăresc al vecinilor germani *(Neamţul întîi şi-a făcut ceasornic, apoi a tăiat cocoşul. În casa neamţului nu ştii care-i podul; toate la neamţ îs cu rînduială, să nu rămînă cu burta goală)*, dar alteori stigmatizează şi o anume carenţă de generozitate ori anumite metehne *(Neamţul te pofteşte o dată, românul de zece ori; Neamţu-i om de omenie, dar nu-ţi dă scule şi ţie; Neamţul se crede cel mai tare şi cere de la toţi ascultare)*.

În fine, un substanţial izvor de informaţii asupra imaginii germanilor din spaţiul lingvistic românesc îl oferă epica populară, în speţă *snoava*. Desigur, nota specifică genului împinge pînă la limita verosimilului situaţiile surprinse în realitatea înconjurătoare, dar ceea ce e mai cu seamă important în acest caz nu e atît exactitatea observaţiilor, cît ecoul avut de ele în conştiinţe şi motivaţia lor.

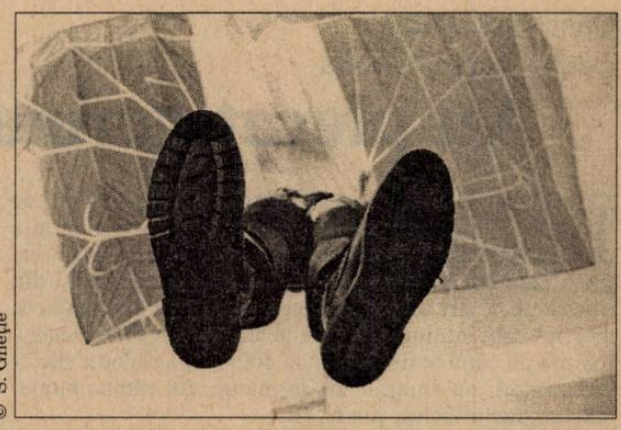
© S. Gheţie

În limbajul curent, optica asupra germanilor s-a exprimat printr-o sumă de expresii ce denotau opinia asupra unui anume statut social al celui ce voia să semene cu „neamţul“, să adopte comportamente socotite a putea conferi o aură de onorabilitate, de respectabilitate ori (dacă vrem să aducem lucrurile mai la zi): apte a întrupa ideea de „occidental“, de „european“; a se îmbrăca *nemţeşte*, a avea *nemţoaică* la copil, a plăti *nemţeşte* etc.

Dacă sînt tenace, stereotipurile nu-s şi veşnice.

Încît o schimbare pe cît de bruscă, pe atît de brutală în imaginea românilor despre germani în genere şi despre saşi în particular s-a încercat a fi indusă de presa şi publicistica favorabilă Antantei, în preajma, în cursul şi îndată după primul război mondial. Un exemplu dintre multe, multe altele ni-l oferă un articol din *Adevărul*, datat 5 aprilie 1916 şi intitulat chiar „Noi şi Saşii“. „Afară de unguri – tuna autorul – am avut în întreg trecutul nostru, cum avem şi astăzi, un duşman tot aşa de ireductibil şi care tot aşa de mult ar dori nimicirea noastră: *poporul săsesc*.“

Apoi o vreme judecăţile pro şi contra germanilor s-au echilibrat, pînă cînd odată cu venirea lui Hitler la putere, cu ofensiva forţelor de dreapta de la noi, dar mai ales în cursul celui de-al doilea război mondial au revenit la mare cinste virtuţile presupusei „rase germane“. Şi din nou, dintre multe, multe altele, această mică, dar semnificativă mostră din „Sfarmă piatră“, cu data de 21 iulie 1940: „Înfrîngerea fulgerătoare a Franţei mărturiseşte deficienţa fiinţei sale morale şi superioritatea incontestabilă – sub acest raport – a soldatului german strălucind de flacăra unui ideal în care patria şi încrederea în destinele ei ocupă locul primordial“.

Evident, toate acestea sînt doar cîteva sumare notaţii pe marginea unei teme vaste, ce pot, însă, la rigoare, incita la reflecţii utile nu numai atunci cînd e vorba de germani, ci şi de toţi „ceilalţi“ pe care mentalul nostru îl plasează cînd sub semnul unei alterităţi deliberat pozitive, cînd – de cele mai multe ori – al uneia, la fel de arbitrar, negative.

Eugen STANCU
student, Facultatea de Istorie, Bucureşti

Neamţul, ceasul şi cocoşul

Stereotipurile etnice sînt foarte uşor de găsit oriunde, numai să vrei să le vezi. În poveşti, de exemplu. Poveşti mai bune sau mai rele, spuse aproape oricum, oriunde: acasă, în tramvai, la facultate, la o bere... oriunde se iveşte ocazia.

Despre germani, primul care mi-a povestit cîte ceva a fost bunicul (bunicul povestitor: stereotip în stereotip!). Plecat pe front la datorie, a luptat o vreme alături de ei, apoi *a întors arma*. 23 august i-a permis să-i cunoască mai bine şi pe noii aliaţi, foşti foşti duşmani. Dincolo de complicaţiile geostrategice şi de politicile de alianţe, nu prea ezita în a alege între un neamţ şi un rus.

Povestea lui, construită în fond pe o serie de antiteze facile, m-a derutat deoarece contrazicea radical poveştile despre nemţi auzite la şcoală; încă mai tragic, contrazicea... filmele lui Sergiu N. pe care le vizionam mereu cu sufletul la gură. Eram departe de a-mi fi format o opinie, dar de atunci mi-au rămas, totuşi, în minte, anume cuvinte, anume imagini: militărie, spirit nemţesc, ordine, punctualitate, respect.

Drept care nici nu ştiu dacă am făcut, la început, vreo diferenţă între germanii *noştri* şi germanii-germani. Probabil că nu, astfel încît ceva dintr-un străin găseam unde m-aş fi aşteptat mai puţin.

Povestea nici nu începe, nici nu sfîrşeşte aici. Într-o vacanţă de vară – aveam vreo doisprezece ani – am trecut printr-o zonă populată de saşi. *Ideologic*, eram bine pregătit; ştiam că România conţine totul, de la forme de relief armonioase pînă la aurul din holde, din ape şi din inimi; ştiam că abundă în diversitate, dar tot am avut impresia că mă aflu în altă ţară. Portul oamenilor, casele masive din cărămidă şi piatră, aproape identice între ele, gardurile înalte ce descurajau orice tentativă de încălcare vizuală a spaţiului privat, toate traduceau în forme o ordine şi o rigoare inflexibile.

Apoi l-am cunoscut pe Hans. Toţi îl invidiam, nu în integralitatea lui, ci pentru una din jumătăţi: pe jumătate sas, prietenul nostru de joacă primea foarte des de la rude, din Germania *cealaltă*, tot felul de lucruri care nouă ne lipseau; mai mult, motivul suprem al invidiei noastre era altul: Hans juca extraordinar de bine fotbal. Apăruseră pe atunci *abţibilduri* cu fotbalişti. Germanii erau cei mai bine cotaţi. Echipa lor evolua *ţais*, spuneau băieţii, asemeni unei maşini nici un adversar nu-i putea rezista! Într-o zi Hans ne-a spus că pleacă. Neamţul – tot neamţ – s-a ţinut de cuvînt şi a plecat. Acum locuieşte într-o mică aşezare, pe lîngă Berlin. Asemeni lui, mulţi români de naţionalitate germană au emigrat. Probabil nu sînt singurul care le simte lipsa.

Clişeul e peste tot, spuneam. Uneori este ironic *(Dacă îi dai neamţului bere, nu-ţi mai cere. Neamţul crede în băutură şi ungurul în înjurătură)*, alteori acuzator, imputîndu-le germanilor trăsături dintre cele mai contradictorii: aspră zgîrcenie, dar şi chibzuială; violenţă, dar şi calm şi sfătoşenie rece; oarece cruzime, dar şi oarece candoare; spirit marţial, dar şi fragilităţi cvasi-feminine; talente tehnice, dar şi compensatorii lentori intelectuale.

Dincolo de folclor sau de etnopsihologia superficială, de cafenea, convieţuirea dintre români şi germani a constituit întotdeauna mai mult decît (doar) un prilej de ironii. Românii au apreciat fără excepţie punctualitatea lor, spiritul întreprinzător al germanilor, apetitul lor deseori *caraghioz* pentru muncă; bineînţeles că, la urma urmei, multe din aceste caracteristici induse nu sînt decît clişee suprapuse peste alte clişee. Dar e sigur că germanii *noştri*, mai mult parcă decît oricare altă minoritate, sînt cei pe care ne place să ni-i oferim drept exemplu.

La începutul secolului, folcloristul Ion Pop Reteganul scria: *Cu deosebire să luăm pildă de la saşii din Ardeal care încă sînt economi, dar economi cu pricepere, muncitori şi cruţători (...), ei adună şi nu risipesc şi de aceea au mai mult decît celelalte neamuri*. În mare, cu mici excepţii, stereotipiile românilor despre germani sînt pozitive. Fără îndoială germanul e punctual şi prevăzător – spune românul, *înainte de a tăia cocoşul neamţul îşi cumpără ceas* – e ordonat, harnic, priceput, însă rigid, interiorizat şi pedant. Totuşi, e capabil să mai moară şi din dragoste, uneori (chiar să nu fie nimic din suferindul tînărul Werther şi în nemţii noştri?).

Ca un făcut, se pare că românul e mai firav exact acolo unde germanul e mai tare – şi invers. Să fie oare asta, totuşi, explicaţia despărţirii noastre?

Cristina STOICA
redactor, Radio România

Au plecat germanii, vin germanii

În aprilie, Sarah Hinz şi-a sărbătorit cea de-a 91-a zi de naştere la Spitalul Lukas din Laslea, aşa cum şi-a dorit ea, împreună cu cei dragi. Au venit cu toţii – cei cîţiva saşi din Rondola, satul ei natal, şi noii sosiţi din Germania. Scurt timp după aceea, s-a stins din viaţă cea mai în vîrstă localnică din cei 30 de saşi din Valea Laslei. Înainte de 1989 mai trăiau aici 400. După căderea dictaturii, tinerii au emigrat în Germania. Au rămas numai bătrînii, neputincioşi şi singuri.

Într-o bună zi însă, în Valea Laslei, cu satele ei uitate de lume, fără curent, gaz şi apă, s-au stabilit 20 de familii tinere din Germania şi Elveţia cu cei 25 de copii ai lor. Au renunţat la confortul lor de acasă şi au venit să-i ajute pe cei rămaşi aici. S-au mutat în casele dărăpănate ale saşilor plecaţi şi le-au renovat. Au îngrijit grădinile, muncesc din nou pămîntul. Acum Valea Laslei trăieşte din nou.

După patru ani de muncă îndîrjită, au construit un spital la standardele cele mai moderne, aşa cum, probabil, nu mai există altul în România. În mansardele luminoase au fost amenajate cele 15 locuri pentru căminul de bătrîni. Parchetul şi lambriurile au fost puse de tîmplarul Torsten Hultsch. Cîţiva tineri din ţara sa şi-au petrecut concediul lucrînd cu el – gratis. La parter şi etaj, alţi 10 bolnavi beneficiază de tratament recuperatoriu. Aparatura modernă provine din donaţii oficiale sau de la persoane particulare din Germania. Fără aceste ajutoare, spitalul nu s-ar fi putut construi, pentru că nici statul român, nici cel german nu au investit nici un ban în acest proiect. Pacienţii sînt români, saşi, maghiari şi ţigani. Toţi sînt trataţi cu aceeaşi dragoste. O spune şi numele spitalului, căci Sfîntul Luca este nu numai patronul medicilor, dar şi sfînt ecumenic, aparţinînd ca evanghelist tuturor religiilor şi bisericilor.

Directorul spitalului, medicul Petre Oprean, şi directorul economic, Ştefan Döttling, ne invită în sala de mese. Din bucătăria de la subsol, mîncarea aburindă vine cu un mic ascensor. Marghit Rheingans a gătit o pizza dietetică, aşa cum numai ea ştie. „Aici se mănîncă atît de bine, de parcă în fiecare zi e nuntă", ar fi exclamat odată Sarah Hinz. Într-adevăr, aşa este.

Spitalul Lukas a fost înfiinţat în fosta şcoală germană din sat. Clădirea, în care nu se mai predase de mult, a fost folosită după 1989 ca depozit pentru diverse bunuri şi „vizitată" chiar de caprele satului. În 1909, cînd s-a construit şcoala, mai trăiau în Laslea 870 de saşi. Cel care a avut curajul să dea acestei şcoli o altă destinaţie pentru toţi bolnavii din Valea Laslei a fost preotul sas, Martin Türk-König. Împreună cu familia sa, s-a decis să rămînă aici după 1989, atunci cînd majoritatea etnicilor germani au emigrat în Germania.

„Noi nu am vrut să ne lăsăm prinşi de această psihoză", explică el. Aflat într-o călătorie în Germania, preotul Türk-König l-a întîlnit pe colegul său din regiunea Nürnberg, preotul Sander. Acesta dorea să ajute saşii rămaşi în Ardeal şi aşa s-a născut ideea de a face acest spital. Mai ales oameni din fostele landuri ale RDG au dat o mînă de ajutor. Stefan Döttling a renunţat chiar la doctoratul său pentru a prelua acest post. Urmînd chemarea lui Martin Türk-König, din regiunea Leipzig a venit şi preotul Johannes Friese, apoi inginerul agronom Peter Franck, care a înfiinţat o fermă de porci la Noul Săsesc.

Soţii Wagner sînt singurii saşi care au rămas pe strada lor din Rondola. Katharina Wagner îşi aminteşte:

„Preoţii noştri au făcut o greşeală, pentru că nu le-a mers rău aici. Tocmai ei nu ar fi trebuit să plece. Cînd oamenii au văzut că pleacă preoţii şi profesorii, şi-au spus: ce să mai facem aici? Unde să mai meargă copiii noştri la şcoală? Dacă ar fi rămas aici, ar fi mers şi ţara noastră mai bine. Pentru că oamenii noştri, saşii, au fost foarte harnici. Pe pămîntul nostru nu era o palmă de teren nelucrat."

Acum este nespus de bucuroasă de venirea celor din Germania. Şi ei, la rîndul lor, se simt bine primiţi, cu toate că de multe ori sînt dezamăgiţi. Margit Rheingans, bucătăreasa spitalului, povesteşte:

„La început a fost ca la prima dragoste, nu cunoşteam încă realităţile din România. Între timp am avut deziluziile mele, aveam încredere în oameni, dar am fost înşelată, minţită şi furată; tot îmi place însă aici foarte mult." Chiar şi preotul Friese ajunge uneori la limitele răbdării, cînd, la cele mai imposibile ore din zi şi din noapte, bat la uşa sa saşi, români, ţigani şi cer un litru de benzină, pentru că li s-a oprit maşina. Apoi mai sînt necazurile cu autorităţile statului român, povesteşte el:

„La început, nimeni nu credea că în România vin oameni din Vest, fără vreun gînd ascuns. Ni s-a spus concret: ori sînteţi afacerişti, ori sînteţi nebuni. Să vii aici, în România, fără să faci profit, acest lucru l-au considerat imposibil."

Controalele financiare la magazinul second-hand „Tabita", din ale cărui vînzări se finanţează salariile pentru personalul spitalului, s-au ţinut lanţ. Au fost învinuiţi de a fi investit peste un miliard de lei în construcţia spitalului, înainte de a declara şi plăti impozitul de profit şi au fost penalizaţi cu o amendă de un miliard de lei. Acum procesul se judecă la Curtea de Apel.

Despre saşi, numai de bine

– umbre de oameni la Cincu –

Cum intri în Cincu, ai sentimentul că te afli într-o comună înstărită. Casele mari, frumoase, cu specificele porţi înalte dincolo de care nu poţi să vezi ce se întîmplă, par mai îngrijite faţă de suratele lor din satele vecine. În centru, nici nu mai crezi că te afli la ţară. O piaţă mică, aidoma celor din oraşele săseşti din Ardeal, mai prăfuită, e drept, dar deschisă, ridică satul peste multe oraşe fără personalitate. Aici, în centru, era zona saşilor. În trecut, în partea de sus a comunei aflată la vreo 25 de kilometri de Făgăraş, în drumul spre Agnita, găseai cel mult un român la o stradă. Românii, împreună cu cei cîţiva unguri şi ţigani, locuiau în vale, în jurul zonei centrale. În 1945, aici trăiau 1.041 de saşi; din 1951, a început plecarea. Acum, au mai rămas pînă într-o sută de persoane, amintirile, casele goale şi nostalgia după o perioadă înfloritoare.

„Nu mai ajungem noi aşa ceva", oftează Pall Geza cu nostalgie. E unul dintre puţinii unguri din comună, dar trăieşte cu o româncă. Chiar dacă e tînăr, la vreo 35 de ani, îi ţine isonul lui Antol Iulius, 65-70 de ani, jumătate ungur, jumătate român, şi îşi aduce aminte de perioada în care saşii „au avut puterea", cum spune el. „Erau cizmari, croitori, meseriaşi", explică Geza cu admiraţie. „Se trăgeau din strămoşi". De altfel, în 1944, spune Mircea Polefka, secretar la primăria de aici, erau 379 de meseriaşi, iar satul avea patru medici şi cinci profesori. Apoi patru fierari, un frizer, nouă lăcătuşi, şaisprezece tîmplari, un ceasornicar, cîte şaptesprezece pantofari şi croitori, un fotograf şi un făcător de funii; ca să nu mai vorbim de cele patru restaurante şi trei brutării. „Acum, nu mai găseşti un obicei ca lumea", răbufneşte Geza. „Cu saşii, ştiai că mergeai la un meseriaş şi aveai marfa făcută în data cutare la ora cutare". Toţi cincanii par să spună că saşii erau foarte calculaţi. „Nici nu făceau copii cu grămada", subliniază Polefka. „Ba făceau", replică Geza, „dar îi puneau să muncească".

Antol îşi aminteşte mai degrabă de sărbători. „De 1 mai, ieşeau în parc cu fanfara, de 23 august la fel". Fanfara ocupă un loc privilegiat în amintirile oamenilor şi are chiar o poveste ce se aseamănă cu a orchestrei de pe Titanic. Fiecare mort era dus cu fanfara la groapă, iar după 1989, spune Antol, a mai rămas doar unul, Johann. „Singur ţin compania la fanfară", ar fi zis el. Şi a ţinut-o, în timp ce corabia saşilor din Cincu devenea tot mai pustie. Acum a plecat şi el.

Structuraţi pe meserii, saşii aveau multe sărbători ale breslelor. „La 1 septembrie", îşi aminteşte Antol, „lua fiecare un coş şi punea ce avea mai frumos în grădină, cel mai mare morcov, cel mai mare cartof, şi din tot ce se aduna acolo făceau mîncare, chefuiau... Aveau balul lor, al meseriaşilor, unde numai ei mergeau". Geza intervine cu acelaşi respect faţă de un lucru ce pare a-l considera bine făcut: „dacă lucrai la ei, român, ungur, ce erai, erai invitat şi tu, şi-atunci fanfara cînta şi pentru familiile de români – o sîrbă, o horă".

Polefka spune că era o anumită separare între saşi şi români. Fiecare avea parcul lor, iar saşii, spune el, „erau mai aşa", şi gesticulează pentru a arăta o anumită distanţă. „Aveau întrunirile lor. Chiar şi în Germania se întîlnesc, în fiecare an, toţi cei plecaţi din Cincu". Acum, el crede că s-ar întoarce, dar „le e ruşine de cincani. Acolo, n-au ce discuta cu vecinii, stau la bloc, nu cunosc pe nimeni; cu polonezii şi cu cehii ce mai vorbesc".

Mircea Crăciun vinde la o cîrciumă şi îi cunoaşte pe mai toţi cincanii. „La noi, niciodată n-au fost probleme. Ne-am înţeles aşa cum mă înţeleg eu cu dumnealui", şi arată spre un alt român. „Glumeam tot timpul cu ei, le strigam «ce faceţi, măi, saxofonilor», dar niciodată nu se supărau. Păcat numa' de casele goale..." Multora le pare rău de ce se întîmplă cu casele părăsite de saşi. Aici nu e ca în alte sate, unde ele au fost ocupate de oameni care nu aveau nici o legătură cu locul, dar, părăsite şi neîngrijite, ele intră în paragină. De multe ori, spune Polefka, secretarul de la Primărie, saşii dau casa în administrare, sau o închiriază. Aceştia vin cam o dată pe an şi văd ce se mai întîmplă cu ea. „Cînd vin", spune el rîzînd, „prima săptămînă fac curăţenie, a doua merg pe la cimitir, se mai întîlnesc cu cei rămaşi şi cu cincanii, iar ultima săptămînă, înainte de plecare, iar curăţenie". Chiar dacă zîmbesc uneori cînd vorbesc despre aplicarea saşilor în a face lucrul aşa cum trebuie, totuşi se simte în vocea tuturor un fel de admiraţie. În Cincu, e chiar o vorbă spusă întotdeauna în faţa unui lucru frumos şi bine făcut, iar Dan Baştea, unul dintre locuitorii de aici, ţine neapărat să o spună: „e rînduială ca în pivniţă la saşi".

„Saxofonii" din Cincu sînt cei care fac să nu mai vezi nici o diferenţă între români şi unguri. Toţi se grăbesc să spună ceva de bine despre ei şi le admiră „seriozitatea". E un leit-motiv ca într-o poveste care spune doar atît: „Au fost odată trei nemţi. Şi aveau trei pălării mari!... *Da' erau nemţi!*"

Octavian GABOR

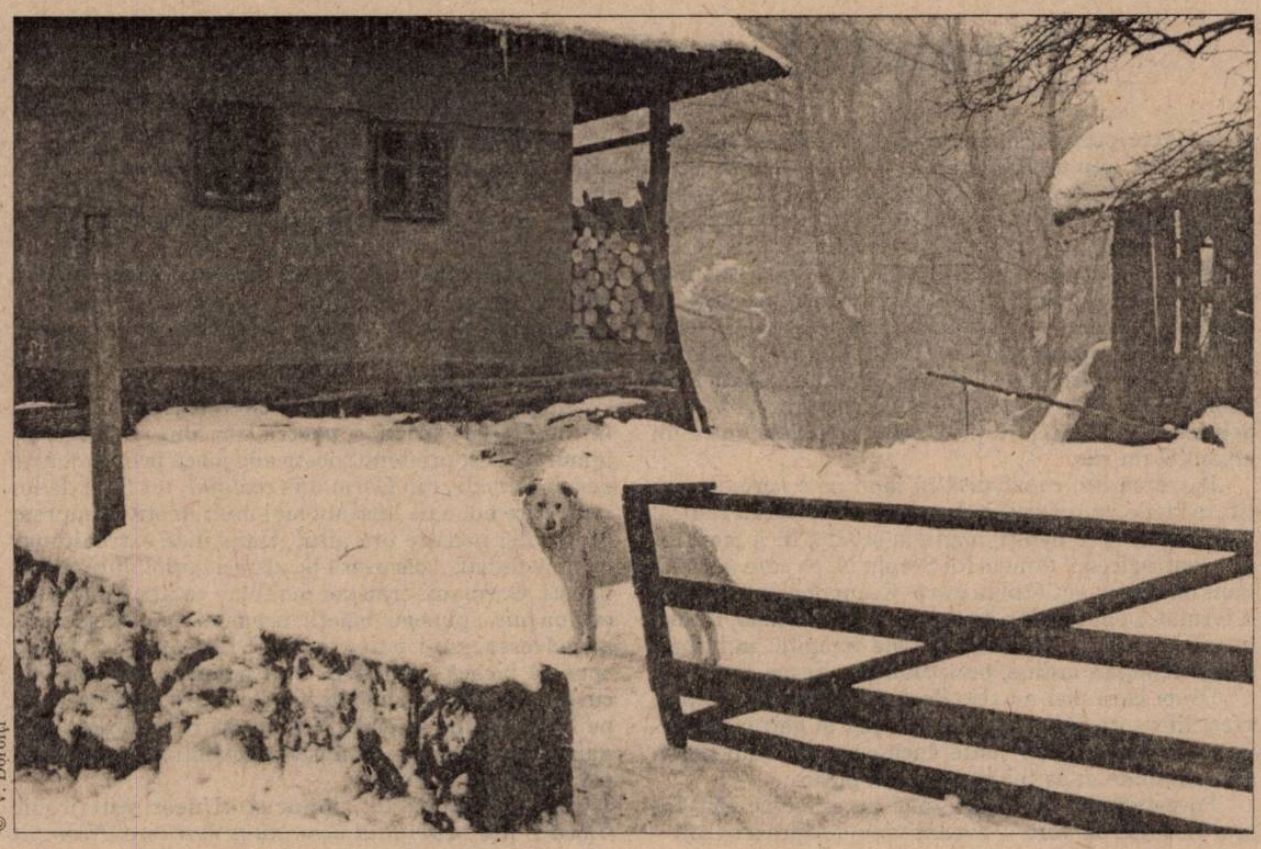

© V. Dorolţi

Neamţul miracol

– convorbire cu Alfred DUMITRESCU, Oana MIRILĂ şi Elysse VINCZE, psihologi –

Dacă francezii sînt verii noştri mai mari de „geantă latină", dacă englezii sînt indiferenţi şi departe de noi, nemţii sînt o enigmă. Ne sînt aproape, geografic vorbind, ba chiar avem ca vecini o ramură a lor şi totuşi îi simţim departe, altfel. Despre neamţul din mintea noastră, despre diferitele imagini ale vecinului-străin şi despre ce se întîmplă cu saşii care rămîn şi cu cei care pleacă, despre toate acestea am discutat cu trei psihologi, interlocutorii noştri de astăzi.

A.D.: Avem o imagine despre neamţul din mintea românului de la sud de Carpaţi care spunea că atunci cînd se îmbracă în costum se îmbracă „nemţeşte", bunicul meu aşa spunea: „te îmbraci nemţeşte".

O.M.: Şi cînd te îmbrăcai?

A.D.: Te-mbrăcai duminica nemţeşte. Dacă te-mbrăcai într-o zi de lucru, deja te ajungeai, erai puţin altcineva decît omul comun. Mai am o imagine despre ce înseamnă nemţismul cu care operăm ca o categorie mentală, dar n-am clar o imagine a acelor germani, care nu seamănă deloc cu constructul din minte. Acei germani, cîţi încă mai sînt, sînt nişte oameni care-şi văd strict de treaba lor, care nu sînt deloc deosebiţi de alţii, pentru că nici nu-şi pun problema dacă sînt sau nu deosebiţi, care trăiesc între ei, care îşi respectă obiceiurile, care îşi fac treaba. Ei *sînt* în tradiţie, nu au un discurs despre tradiţie.

E.V.: Probabil că fiind o comunitate mai mică sînt mult mai legaţi între ei, sînt obligaţi să-şi menţină tradiţia, inclusiv biserica menţine legăturile între ei mult mai puternice decît sînt între români.

C.G.: E o comunitate închisă? Există căsătorii mixte?

A.D.: Foarte puţine. Au tendinţa să fie o comunitate închisă. Din acest motiv ideea de integrare nu cred că-i bîntuie în vreun fel. Nevoia de integrare te chinuie atunci cînd tu cu ai tăi nu formaţi un grup suficient de coerent şi în faţă sînt unii despre care ai imaginea de structură bine închegată. Atunci te bîntuie ideea de integrare. Pentru etnicii germani din România, chiar nu se pune problema integrării. Să se integreze unde? Ei sînt foarte bine integraţi. Comunităţile lor, cîte au mai rămas, sînt nişte structuri extrem de stabile. Eventual, dacă ar intra în metadiscursurile acestea, şi-ar pune problema unei deconstrucţii, unei dezintegrări pentru a se pierde în masa multietnică din jur. Dar din punctul lor de vedere mai integraţi de atît nu se poate.

C.G.: Imaginea bună pe care o are neamţul în general, aceea a exactităţii întruchipate, se datorează şi acestei vecinătăţi? Vorba lui Arghezi, ne-ar trebui mai mulţi nemţi.

O.M.: Cred că majoritatea celorlalte popoare îi percep aşa, nu este o construcţie numai a noastră faţă de nemţi, că au un spirit exact. Asta nu înseamnă că nu-l au, dimpotrivă, îl confirmă.

A.D.: Este un construct proiectiv. Nu ţine numai de vecinătate. Pentru că acolo unde există vecinătate, diferenţele nu sînt dramatice. Între partea germană, cea maghiară şi cea română a unei comune din jurul Sibiului, de pildă, nu sînt diferenţe semnificative. Plimbîndu-te prin comună este imposibil să spui: „asta e o casă de nemţi, asta e o casă de unguri, asta e o casă de români".

C.G.: Există diferenţe între neamţul văzut de românii ardeleni şi neamţul văzut de regăţeni?

A.D.: Neamţul văzut de regăţeni este neamţul miracol. Este *deus ex machina*. Noi acolo stăm şi asudăm şi ne bate soarele. Mai e şi jupînul care se plimbă pe cal şi dă cu biciul. Şi vine neamţul care face să meargă treierătoarea. El e singurul care ştie să facă să meargă treierătoarea. Asta este imaginea, care nu este una de proximitate. Dimpotrivă, mi se pare o imagine de foarte mare distanţă. Neamţul din mintea noastră este îndrituit cu toate calităţile pe care noi ştim că ar trebui să le dorim, dar în ultimă instanţă, situaţiunea împrejurătoare, „mai ia o bere, Mitică", asta ne împiedică.

C.G.: Adică îi invidiem pe nemţi, dar n-am vrea să fim ca ei?

E.V.: Nu ştiu dacă e vorba de invidie!

A.D.: Nu-i invidiem pe nemţi, invidiem ce au nemţii. Invidiem rezultatele, nu procesul. S-a spus că ne-ar trebui mai mulţi nemţi, nu că ar trebui să fim ca ei. Dacă am putea să avem nemţii noştri care să muncească în vreme ce noi stăm pe terasă la berică ar fi minunat.

E.V.: Mai degrabă, e vorba de nemţism decît de nemţi ca persoane.

C.G.: Regăţeanul crede că ne-ar trebui mai mulţi nemţi. Dar ar vrea să fie prieten cu acest neamţ *deus ex machina*?

A.D.: Mie mi se pare că e prea departe.

O.M.: Şi-ar pierde această imagine, pentru că în apropiere devine cu totul şi cu totul altceva. Mie mi se pare că între români şi nemţi e o diferenţă de timpi. Nemţii or fi mai mult cu un picior în trecut şi cu unul în viitor, mai puţin aici şi acum. Poate de aici şi imaginea aceasta ceva mai rece. Românul este mai mult genul „lasă, că văd eu ce se-ntîmplă". Cred că de aici modul în care ne raportăm unii la ceilalţi.

A.D.: Asta ar presupune o permanentă neîntîlnire între atemporalitatea românească, pentru că a fi permanent aici şi acum este a nu fi în nici un timp, spre deosebire de neamţ care ar fi determinat istoric.

E.V.: Cred că acest lucru corespunde constructului de „neamţ".

C.G.: Imaginea românului ardelean despre neamţ este alta decît a regăţeanului?

A.D.: Cred că este mult mai omenească, mai îmblînzită, de proximitate, de cunoaştere, mai puţin înspăimîntătoare.

C.G.: E mai „neamţ" ardeleanul decît regăţeanul?

A.D.: Cred că oricine a trecut o dată Carpaţii nu poate avea alt răspuns decît „da".

C.G.: Aici sînt consideraţi nemţi, în Germania li se spune „români". Există un preţ psihologic al emigrării? Se vor simţi vreodată acasă acolo?

E.V.: Se dezvoltă modalităţi momentane de a ieşi dintr-o criză care înseamnă o rupere mare. Laşi tot ce ai construit aici şi trebuie să dezvolţi ceva. Pentru moment, pentru că nu durează mult, dar care să-ţi permită să trăieşti.

A.D.: În istoria recentă a emigraţiei de reintegrare există un caz extrem, dar care poate exemplifică cel mai bine. Este vorba despre evreii din Yemen. La sfîrşitul anilor '70 ei au fost transportaţi în Israel. Direct cu „pasărea de fier" care ateriza pe aeroport. Doar că evreii aceştia erau mai degrabă negri decît albi, nu vorbeau decît un dialect care nu putea fi scris, n-aveau nici o cultură scrisă, veniseră direct din Evul Mediu şi s-au trezit „la ei acasă".

E.V.: Există şi exemple certe de reuşită într-o societate la fel de străină. Ţine foarte mult de tăria de a face faţă situaţiei pe care, totuşi, şi-au creat-o cu mîna lor. Nu i-a forţat nimeni să urce în „pasărea de fier" sau în trenul spre Berlin.

C.G.: Că a venit vorba de forţare. Să ne imaginăm ce sentimente poate dezvolta un neamţ „vîndut" de Ceauşescu, în anii '80 faţă de români şi România?

A.D.: E mult mai probabil să nu se gîndească la el ca la un neamţ „vîndut" de Ceauşescu ci ca la un neam „cumpărat" de Willy Brandt. Pe de altă parte mi se pare foarte nerealist să crezi că te poţi desprinde de ceva, de cineva fără să treci printr-un travaliu de ruptură. Eu plec, dar rămînem buni prieteni. Asta e imposibil, atunci nu pleci.

E.V.: Aici intră o parte din preţul despre care vorbeam mai înainte. Pentru prima generaţie îmi imaginez că e foarte greu să plece. Nu poţi într-o viaţă de om să pleci într-adevăr dintr-un loc, să pleci din propria-ţi copilărie, din propriile-ţi mecanisme de securizare.

A.D.: Prima generaţie foloseşte masiv justificarea aceasta: plecăm pentru copii, să le fie lor mai bine. În ultimă instanţă, orice plecare presupune constatarea de eşec.

C.G.: Se poate vorbi de încăpăţînare la cei care rămîn?

E.V.: Nu cred că e încăpăţînare. Poate pentru unii e o dorinţă de a nu fugi. A ales ceva şi nu vrea să ducă decizia la capăt. Poate fi frica de a veni înapoi, de a-şi recunoaşte eşecul de acolo.

A consemnat Cristian GHINEA

SZONDA Szabolcs
preparator universitar, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine

„Naţionalităţi conlocuitoare" sau surpriza experienţelor mediate

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu mi-am dat seama abia în urma propunerii *Dilemei* de a scrie despre această temă, că nu prea am experienţe, amintiri directe despre germanii din România. Sigur, poate fi vorba şi despre cei doar 25 de ani, pe care i-am avut la dispoziţie pînă acum ca să realizez acest contact, sau despre faptul că nu am copilărit şi nici în momentul de faţă nu trăiesc într-o regiune în care prezenţa minorităţii germane ar fi „palpabilă" pentru mine. Cu toate acestea, pot spune că în această privinţă am totuşi cîteva gînduri, pe care le-aş numi amintiri şi experienţe mediate. Încerc să fac o selecţie a lor, una care – în mod inevitabil – va conţine şi cîteva dintre acele preconcepte formate în timp despre specificităţile uneia sau alteia dintre etnii, trăsăturile interioare ale unei naţiuni văzute cu ochii celor aparţinînd altor naţiuni.

În primul rînd, aş aminti aici de senzaţia care mă cuprinde cînd văd casele sau alte construcţii săseşti de prin zona Braşovului sau Reghinului. Această imagine mentală este însoţită imediat de ritmuri ale muzicii populare germane, auzite cu ocazia unor spectacole de acest gen, ori la radio şi TV, acele melodii de o vioiciune apropiată de cea a marşurilor ostăşeşti sau subliniate de o melancolie apăsată, meditativă, care poate izvorî şi după cîteva halbe de bere bună, băute în jurul mesei la care se adună familia sau – în mod simbolic – o comunitate mai mică sau mai mare.

Îmi amintesc de discuţiile amicale cu cei cîţiva cunoscuţi ai mei aparţinînd minorităţii germane, gesturile şi vorbele lor, care toate au dat dovadă de un cumpăt interior extraordinar, chiar pe planul sentimentelor sau al umorului, fără ca acest lucru să reprezinte o piedică în comunicarea plăcută, ci mai degrabă trăsături ale unor oameni care – după cum mi s-a părut – ştiu precis care este consecinţa fiecărei exprimări verbale sau comportamentale (fenomen cu atît mai interesant pentru mine, cu cît am încercat să-l compar cu acea deschidere sufletească, uneori chiar prea mare, care îi caracterizează pe oamenii plaiurilor mele natale, cele covăsnene).

Aici trebuie să pomenesc de acel mijloc care mi-a fost şi îmi este la îndemînă în acest proces de cunoaştere a esenţei minorităţii germane din România, şi care, în mod general, serveşte excelent obiective asemănătoare: **literatura**. Parcurgerea unei antologii a poeţilor care s-au manifestat prin anii '70-'80 ca membri ai unei grupări literare puternice din Banat (cu toate că, după părerea unora, personalitatea fiecăruia dintre ei – începînd cu Anemone Latzina, cu volumul ei din 1971 – este atît de distinctă, încît nu prea se poate vorbi de univers spiritual comun, compact pe planul exprimării, ci mai degrabă de o paletă sau de un cor), ori citirea cîtorva nuvele şi romane ale unor autori ca Franz Hodjak sau Richard Wagner (figurile proeminente ale acestei manifestări literare) îmi dă posibilitatea ca – şi cu ajutorul unor citate succinte, tălmăcite pe baza unor traduceri maghiare – să formulez concluzii care depăşesc stricta analiză literară, şi – cum e firesc de altfel, dar în acest caz şi mai accentuat – au ca scop o schiţare a individualităţii autorilor, considerîndu-i exponenţi ai mentalităţii comunităţii din care fac parte (respectiv au făcut, fiindcă mulţi dintre ei au ales în anii '80 plecarea). Astfel, observ la Hodjak o analiză riguroasă, o disciplină interioară accentuată, un fel de circumspecţie pe planul implicării personale în cele relatate, care însă nu face ca empatia scriitoricească să aibă de suferit. Remarc într-un roman al lui Wagner – despre drumul concret şi cel sufletesc dintre pămîntul natal şi noul spaţiu de viaţă, asumat prin plecarea din ţară – o căutare febrilă, uneori dureroasă, alteori atenuată de amintiri, de identificarea legăturilor cu ceea ce e mereu prezent în viaţa unui om; în mai multe nuvele ale lui Hodjak dau peste ideea conform căreia, dintr-o anumită perspectivă, lumea mare poate fi foarte mică şi şocant de asemănătoare în fiecare părticică a ei: unele lucruri nu se schimbă oriunde s-ar afla omul (să fie vorba oare de exactitate şi spirit practic în alegerea scopurilor pe planul adaptării la contextele mereu schimbătoare?).

În poezii descopăr un stil al construcţiei dominat de un fenomen extrem de interesant, ceva ce aş numi: *prezenţă în absenţă* – de multe ori umbra unui cuvînt care lipseşte dintr-un oarecare vers este atît de puternic prezentă acolo, încît e determinantă pentru interpretarea acelei propoziţii, fraze, în mod frecvent ca un contraargument doar sugerat. Nimic fără analiză prealabilă, o mentalitate care dă deoparte iluziile – spun comentatorii acestei poezii. Iată cîteva versuri pentru exemplificare: *ştiu, am înţeles cînd am avut şapte ani, cît de greu/ e să fii german/ şi nu mi-a fost de ajutor nici un talisman sau vreo rugă, deşi/ ce e mai rău nu s-a produs; iarna este proba cea mai bună/ a capacităţii de a rezista a spus copacul şi/ şi-a anihilat ultima sursă de rezistenţă// cînd au venit tăietorii de lemne/ l-au găsit dezrădăcinat; cu cît scopul a devenit mai nesemnificativ/ cu atît mai mult/ am înaintat* (Franz Hodjak); *mi-e frig,/ a spus o pasăre micuţă./ şi şi-a făcut cuib/ între zdrenţele/ sperietorii* (Richard Wagner).

„Senzaţia de a fi în afară", „prezenţă în absenţă"... Jacques Derrida, unul dintre teoreticienii sfîrşitului de secol XX, eră numită (şi) era postmodernă, a definit un concept care funcţionează nu numai în literatură, dar şi în viaţă: acel ceva, pe care el l-a numit **différance**, şi care înseamnă în acelaşi timp îndepărtare de ceva, respectiv întîrziere, amînare. Unul dintre elementele esenţiale ale descrierii acestui fenomen, zice Derrida, este cel care relevă: „différance" înseamnă şi o continuă autosituare a individului în timp şi în spaţiu. Am putea adăuga spuselor sale: acest lucru este adevărat în mod accentuat în cazul minorităţilor etnice, acestea redefinindu-şi periodic rostul şi locul de-a lungul timpului, această activitate apărînd ca o necesitate şi prezentînd probabil încercări mai frecvente decît în cazul unei etnii majoritare.

Dacă ar fi să răspund la întrebarea: care este în momentul de faţă cea mai pertinentă diferenţă între statutul minorităţii maghiare şi al celei germane din România, aş spune: intensitatea acestui proces. Nu ştiu dacă e vorba – ca o posibilă cauză – doar de diferenţa numerică dintre cele două „tabere" de minoritari, dar un lucru e cert pentru mine: sintagma colectoare dintr-o perioadă recentă, şi anume *naţionalităţi conlocuitoare*, dispare definitiv în acest punct al evoluţiei societăţii. Cum am zis, nu sînt sigur de persistenţa acestei afirmaţii care atinge iarăşi domeniul foarte complicat şi plin de învăţăminte al convieţuirii. Aşa că închei cu spusele unui alt poet german din România, Rolf Frieder Marmont: *Este primăvară/ dacă toţi/ şi-o doresc.*

Z. ORNEA

Trecutul şi prezentul germanilor la noi

Aşezarea germanilor pe teritoriul transilvan a început încă în secolul al XII-lea (pe vremea, de după ocupaţia maghiară, a regelui Gaza al II-lea) şi a durat pînă în al XIV-lea secol. Autoritatea maghiară îi numea „Gachsen" (adică saşi), deşi majoritatea dintre ei erau franconi, de pe ambele maluri ale Rinului. Aşezaţi prin părţile Sibiului, Bistriţei, Braşovului, erau cei mai mulţi ţărani, dar şi meşteşugari, negustori, clerici. Cum majoritatea dintre ei s-a aşezat pe teritoriul regal, au primit drepturi regale. În 1224 saşii au primit un novilegiu, prin diploma de aur a regelui Andrei al II-lea, prin care se postula că au obligaţii doar faţă de rege (peste capul nobilimii maghiare). Apoi, în 1586, regele Matei Corvin a unit toate teritoriile locuite de saşi, formîndu-se aşa-numita Universitas Saxonum, o uniune administrativ-juridică a saşilor ardeleni. Vor crea oraşe ardelene importante ca Braşov (Kronstadt), Sibiu (Hermannstadt), Cluj (Klausenburg), Sebeş (Mühlbach), Orăştie (Broos), Bistriţa (Bistritz), Sighişoara (Schösburg), Mediaş (Mediasch). Firește, nobilimea maghiară, cu deosebire voievodul Transilvaniei, nesocoteau libertăţile saşilor, încercînd să le impună obligaţii. În consecinţă, saşii s-au răsculat (ca în 1324) obţinînd reînnoirea libertăţilor acordate mai de mult. Invaziile otomane (ca în 1395, 1420) au contribuit, şi ele, la împilarea păturilor oricum obijduite. De-abia după o răscoală ţărănească în 1437-1438, nobilimea maghiară, laolaltă cu fruntaşii saşi şi secui, au încheiat acea teribilă, pentru români, *Unio Trium Nationum*, care sancţiona faptul nedrept că numai cele trei etnii amintite erau reprezentate în Dieta transilvană, românii, deşi majoritari, fiind total lipsiţi de drepturi publice. Ar trebui menţionată marea izbîndă obţinută de turci asupra Ungariei, în 1526, la Mohács, dizolvîndu-se, practic, regatul ungar. În consecinţă, Transilvania a devenit principat independent, a cărui Dietă va recunoaşte, în 1542, suzeranitatea otomană. De consemnat ar fi şi faptul că de pe la începutul secolului al XVI-lea, în Transilvania se petrece fenomenul spiritual al reformării bisericii catolice, în 1543 Johannes Honterus impunînd luteranismul în zona Braşov şi în Ţara Bîrsei iar răspîndirea fenomenului a fost atît de largă încît patru ani mai tîrziu toţi saşii au devenit luterani. Aceasta i-a despărţit, şi sub raport confesional, pe saşi de maghiari, care fie că au rămas catolici, fie că au adoptat alte confesiuni protestante, numai românii rămînînd ortodocşi. De remarcat, alături de toleratul pluriconfesionalism, care a evitat războaiele religioase, şi faptul că saşii şi-au elaborat în 1583 un cod al lor de lege, care va rămîne în uz tocmai pînă în 1853, cînd se introduce codul civil austriac. Şi, de asemenea, trebuie notat faptul că, la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de al XVIII-lea, împăratul Rudolf de Habsburg a încercat, fără a izbîndi, să dobîndească Transilvania, pricinuind ţării însemnate pustiiri. Şi cum aş uita să pomenesc faptul că, în 1599, domnitorul Mihai Viteazul al Ţării Româneşti cucereşte Transilvania (şi Moldova), fiind sprijinit la început de saşi, depărtîndu-se, însă, apoi de el datorită excesivelor pretenţii financiare? În secolul XVII-lea ţara (adică Transilvania) a fost încercată de prea multe războaie, pentru cucerirea tronului. De-abia după eliberarea Ungariei de către Austria, în 1687, în anul următor e dezrobită şi Transilvania iar, în 1691, împăratul austriac Leopold I şi-a adăugat şi titlul de principe al Transilvaniei, diploma leopoldină recunoscînd însă legile ţării şi dispoziţiile privind toleranţa religioasă.

Acum apar în scenă şi şvabii. În 1718 Banatul e cucerit de Austria, provincia nefiind alipită Ungariei ci depinzînd direct de autorităţile de la Viena. Banatul a fost atunci colonizat cu germani, cu adepţi imperiali şi catolici. Primul val de coloniști şvabi (veniţi din Styria, Tirol, Saxonia şi Boemia), ţărani, meşteşugari, mineri, s-a petrecut în 1736-1739. Dar condiţiile improprii, sub raport sanitar, au cam decimat primul val de coloniști şvabi. De-abia după desecarea mlaştinilor s-au aşezat în Banat şvabi, români, sîrbi, unguri, punînd bazele unei regiuni de toleranţă plurietnică. Dar, cu siguranţă, cea mai importantă colonizare de şvabi în Banat s-a petrecut sub domnia Mariei Tereza (1740-1780), colonizare sistematică şi de anvergură, pe baza unor patente de colonizare pentru familiile dornice să se stabilească aici. Au fost şi cazuri de colonizare forţată, prin care „ländlen" austrieci au fost aşezaţi în zona Sibiului. De adăugat că cei mai mulţi dintre aceşti coloniști nu erau şvabi din vestul Germaniei, ci franconi de pe Rin şi Mosela. Dar numele de şvabi capătă generalizare, pentru coloniştii germani aşezaţi în Europa răsăriteană, în al XVIII-lea secol. Iar în 1778, cînd Banatul a ajuns sub administraţie ungară, numeroşi ţărani şvabi ajung iobagi ai nobilimii maghiare, împărtăşind condiţia iobagilor români, sau chiar maghiari. De adăugat că în secolul al XIV-lea sînt atestaţi germani şi în Maramureş, iar după predarea Bucovinei, în 1775, de către turci austriecilor, aceştia din urmă iniţiază o masivă colonizare, aici, a germanilor (veniţi din Zips şi Boemia), care se aşează alături de români, ruteni şi evrei. Se înregistrează existenţa germanilor, în secolul al XIX-lea, în Dobrogea (veniţi, mai ales, din Rusia, unde fuseseră colonizaţi de ţari cu un secol în urmă) şi în Bucureşti. Aşadar, în secolul trecut avem a constata o întindere a germanilor pe întreg teritoriul ţării.

Aceşti germani, stabiliţi în ţările româneşti, şi-au dezvoltat o cultură proprie şi aşezăminte şcolare consolidate, contribuind la evoluţia artei şi a ştiinţei. Încă şi astăzi, biblioteci şi destule muzee din ţară păstrează opere care consemnează contribuţia germanilor la dezvoltarea culturii româneşti. Şi tot aşa se poate vorbi de aportul lor la înnoirea economică a ţării. Şi nu uit să consemnez buna colaborare între români şi germani în timpul revoluţiei de la 1848, deşi unele marcate deosebiri de ţel s-au păstrat, românii militînd pentru unitate naţională şi cucerirea drepturilor politice deopotrivă cu celelalte etnii, germanii urmărind consolidarea situaţiei lor, pentru ca să nu fie dezavantajată datorită disputei dintre maghiari şi români. Dar nu poate fi ignorat faptul că stările reprezentate în Dieta transilvană (nobilimea maghiară, saşii şi secuii) n-au fost de acord ca românii, totuşi majoritari demografic, să obţină dorita şi dreapta egalitate. Doar cărturarul Stephan Ludwig Roth (nedeputat al Dietei) opinia ca problema unirii cu Ungaria să fie decisă şi de români, pledînd şi pentru grabnica înlăturare a iobăgiei. Bătălia de la Şiria (august 1849), în care Austria şi Rusia au înfrînt revoluţia maghiară şi, totodată, militantismul pentru libertate al popoarelor (dezbinate datorită aroganţei maghiarimii nobiliare) din zonă, românii şi slavii au rămas, în continuare, din păcate, lipsiţi de drepturi politice, avînd un statut de toleraţi. În 1867 se instalează dualismul austro-ungar, datorită căruia aveau să sufere mai ales românii majoritari, maghiarii căpătînd statut privilegiat. Saşii, totuşi, şi după teribilul act politic din 1867, au putut să reziste pentru că aveau instituţii independente, desființate, totuşi, în 1876, dar continuînd să se opună maghiarizării prin al lor *Partidul Poporului (Volkspartei)*. În 1906 şi şvabii îşi întemeiază un partid propriu etnic *(Ungarländische Deutsche Volkspartei)*, militînd pentru păstrarea limbii materne în administraţie, biserică şi şcoală. Cu toate acestea, deşi saşii şi-au putut apăra instituţiile de învăţămînt, şvabii bănăţeni n-au cam putut rezista la tendinţa fenomenului de maghiarizare. O situaţie mai bună au avut, evident, germanii din Bucovina, rămaşi, şi după 1867, în cadrele Austriei.

După crearea României Mari, diferitele grupări germane făceau, acum, parte din aceeaşi ţară, saşii acordîndu-şi adeziunea la actul Unirii, treptat asigurîndu-se o bună colaborare cu statul român, care, totuşi, refuza să recunoască statutul de pace de la Paris. Recensămîntul populaţiei din 1930 recunoştea existenţa, pe teritoriul României, a 750.000 de germani (4% din totalul populaţiei). Treptat încep să fie atestate fenomenele de pătrundere a ideilor hitleriste printre germanii din România, deşi lideri politici germani ca Hans Otto Roth şi Rudolf Brandsch s-au opus. În urma Dictatului de la Viena din august 1940 şi mai înainte, a ultimatumului sovietic, cînd România a pierdut Basarabia, Bucovina de Nord şi Ardealul de Nord, s-a petrecut strămutarea germanilor din provinciile ocupate de URSS. În 1940, minoritatea germană cucereşte statutul de grup etnic german, dorit încă din 1918. Mai ales după retragerea trupelor române şi germane de pe teritoriul sovietic, mulţi germani au fost transferaţi din armata română în Wermacht, continuînd lupta şi după actul politic de la 23 august 1944, apoi după demobilizare, rămînînd în Germania, fără familie. Acesta a fost motivul imediat al deportării, de către sovietici, a peste 70.000 de saşi şi şvabi la muncă silnică în URSS, unde, cei mai mulţi dintre ei au decedat. După 1950 germanii din România au reprimit dreptul de vot şi din 1956 casele şi curţile din mediul rural. A început, apoi, emigrarea masivă a germanilor în Republica Federală a Germaniei, în România mai rămînînd, azi, aproximativ numai vreo 40.000 de locuitori de etnie germană. Acum, prea tîrziu şi nu ştiu cu ce rezultate, autorităţile din Germania încurajează revenirea în România a saşilor şi şvabilor. Va izbîndi acest proces de reîntoarcere? Oricum, germanii continuînd să trăiască în România (cei rămaşi, deci, aici) se bucură de toate drepturile politice ca minoritate recunoscută public de oficialitate.

(Unele informaţii de aici provin din studiul dlui Thomas Nägler, *Istoria germanilor de pe teritoriul României*, din volumul *Romania. A Historic perspective*, Columbia University Press, 1998).

Michaela ROŞIORU

profesoară de limba germană, Constanţa

Germanii copilăriei mele

În oraşul unde m-am născut erau nelipsiţi din peisaj, ca dealurile cu străzile lor pietruite, în pantă, şi ca furnalele în vîrful cărora ardea continuu o flacără ce pe atunci se zicea că e nestinsă. Azi oraşul a rămas fără ei, şi poate şi ei simt, acolo unde se vor fi aflînd acum, că au rămas fără el; a rămas şi fără furnale, şi fără uzina în care au lucrat timp de mai multe generaţii, flacăra nestinsă nu mai arde de mult şi mă întreb, oare cum s-ar mai simţi ei acum, dacă ar mai fi aici, să-şi vadă uzina falimentată, viaţa aşezată cu care erau obişnuiţi, răsturnată, să fie siliţi să moară încet, împreună cu oraşul, cel care a fost al lor la fel de mult cum a fost şi al nostru.

Erau, după cum spuneam, nelipsiţi. I-am auzit dintotdeauna vorbind jumătate românește, jumătate în dialectul local, pe stradă, în piaţă, în autobuz. Îi vedeam la ora trei pe muncitori, cînd suna sirena la uzină, ieşind pe poartă, oameni aşezaţi, corect îmbrăcaţi. Vedeam duminica doamne în vîrstă, distinse, cu pălării negre, voalete şi jder la gît, mergînd la biserică, sau le vedeam stînd, în timpul săptămînii, cu coatele pe o perniţă aşezată pe pervaz la geamul care întotdeauna era la stradă, salutînd vecinii *Kriess Kott*, în timp ce noi, copiii, ziceam *Kiss ti Hand*. În curţile lor cu flori foarte îngrijite se iţeau pitici coloraţi, de ipsos, iar casele, curţile, oraşul erau măturate şi curate, ţinuta lor, pieptănătura, totul era corect, căci, încă de la şcoala primară am învăţat că *schlampig* era un cuvînt îngrozitor, şi tot atunci am învăţat prima pereche de antonime: *fleissig* şi *faul*, harnic şi leneş, în timp ce eram continuu îndemnaţi şi antrenaţi spre cel dintîi. Rezultatul se vede, în ceea ce mă priveşte, deşi contrar naturii mele, pînă în ziua de azi, căci *faul* era mereu înfierat şi dat de exemplu rău.

Ceea ce ştiu bine, ceea ce fac bine şi ceea ce sînt am învăţat atunci, la şcoala primară, ba chiar la grădiniţă, şi poate şi de la Tante Frieda, care se juca cu noi pe nemţeşte acasă. Pe Tante Ritzi, educatoarea mea de la grădiniţă, n-am s-o uit cum ne povestea şi ne învăţa, de asemenea pe Genossin Lehrerin, care ne făcuse să iubim şcoala şi să tremurăm cînd, la întrecerea săptămînală la învăţătură, rîndul nostru de bănci nu cîştiga steguleţul. Genossin Lehrerin era înaltă, slabă, cu coc, austeră, severă, dreptă şi ne era foarte devotată. În clasa I nu am înţeles nimic din ce se vorbea şi se petrecea în clasă. Părinţii mei mergeau cu caietul în care Genossin Lehrerin îmi scria observaţiile ei la un coleg de-al lor, domnul Göbi, la tradus. În clasa a II-a, chiar la începutul anului şcolar, parcă mi s-a ridicat un văl de pe ochi şi de pe înţelegere şi am înţeles dintr-o dată tot.

Noi am simţit că Genossin Lehrerin ne iubea, şi în clasă, şi cînd ne ducea în parc, la grădina zoologică, şi cînd jucam Völkerball pe deal. La fel ne învăţau şi ne iubeau şi profesorii mai tîrziu, făcîndu-şi bine datoria, diriginta şi profesoara de germană, care m-a ajutat să aprofundez limba şi de la care am învăţat tot ce ştiu, şi toţi ceilalţi. Ei, nemţii, erau nişte oameni care nu şi-ar fi bătut joc de meseria lor şi de datoria lor, oricare ar fi fost aceea, şi tot ce făceau, făceau bine. Aşa era şi domnul Feith, frizerul, care fusese deportat în Rusia şi care venea regulat cu trusa lui de foarfeci să ne tundă acasă. În plus ne oferea o conversaţie plăcută şi interesantă. La fel, domnul Denuel, cofetarul, care-ţi făcea la comandă Doboş tort cu furnir de zahăr ars maro-oglindă, ori sticluţe de zahăr roz umplute cu lichior, pentru agăţat în pomul de Crăciun, sau prăjituri pentru Paşti, căci Paştele era ţinut de două ori, şi al lor şi al nostru, şi la noi venea iepuraşul, ca la ei, şi noi semănam grîu într-un vas mic, căci învăţasem de la ei, iar la şcoală băieţii ne stropeau pe noi, pe fete, cu tot felul de parfumuri. Diferenţa era doar că ei se duceau la biserică, pentru ei se închidea un ochi, dar noi nu. La fel era măcelarul, care prepara cu mare dichis porcul la Crăciun, la fel muzicanţii din fanfară, cu alămurile lor imense, fără de care nu se putea înmormîntare, ori defilare la 1 Mai şi 23 August. La fel de bine îşi făceau treaba şi domnul Bumfort, croitorul, şi cele două surori lenjerese, în vîrstă, gracile, îmbrăcate în rochiţe negre şi guleraş alb de dantelă. Parcă erau două figurine de la un ceas mecanic din turn, cele două lenjerese care coseau la o maşină Singer foarte decorativă şi lustruită, într-o cameră ticsită de credenturi, mobile Biedermayer şi de lucruri vechi.

Electricianul de la uzina electrică, muncitorul, domnul Wanko, dentistul care a plecat în Germania dar mi-a lăsat plombele pînă în ziua de azi, brutarul care cocea pîinea ce i se ducea în coşuleţe lunguieţe cu două torţi în capăt, acoperită cu un şervet, fiecare îşi făcea treaba lui bine, la timp, cu amabilitate şi bună cuviinţă. Toţi erau prietenoşi, nişte oameni pe care te puteai bizui, care dădeau un plus de civilizaţie oraşului şi de stabilitate vieţii, chiar dacă erau, poate puţin pedanţi şi nu erau la fel de creativi ca noi. M-au acceptat în mijlocul lor, la şcoala lor. Colegul meu de bancă, Baczur Hansi, la fel ca şi ceilalţi, îşi lua de acasă sticluţa cu cafea cu lapte şi pîinea cu untură înfăşurată într-un şervet albastru cu pătrăţele, căci Frühstück-ul era foarte important şi ordinea în programul zilnic şi în viaţă era proverbială. Mi-au pus un „die" în faţa numelui, şi eram şi eu acolo cu ei, alături de die Erika, der Peter, die Erna. Am mers cu ei în drumeţii, am învăţat din cărţile lor, am cîntat cîntecele lor şi mi-au ciripit ani de zile nemţeşte la ureche, pînă, pe nesimţite, limba lor a ajuns a mea, încît sînt în stare să şi visez în ea.

Anca MANOLESCU

UN MARGINAL OPUS EXCLUZIUNII

Ambivalența marginalității

Într-un volum colectiv, coordonat de Jacques Le Goff (publicat în 1987 de ed. Laterza, Roma, trad. rom. Polirom, Iași, 1999) sînt investigate zece profiluri ale omului medieval: călugării, războinicul și cavalerul, țăranul, orășanul, intelectualul... La capătul înșiruirii lor apar și două ipostaze ale marginalității: sfîntul și marginalul propriu-zis, cel din urmă studiat de Bronislaw Geremek. Trei factori, spune el, determinau *grosso modo* marginalitatea medievală: viața solitară, rătăcitoare de cele mai multe ori, impusă sau liber asumată (surghiuniți, excomunicați, delincvenți, leproși, dar și cavaleri călători ori însinguratii voluntari ce căutau desăvîrșirea spirituală în echivalentele simbolice ale pustiei ori exilului); apoi meseriile reprobate, considerate infamante (profesioniștii spectacolului, menestrelii cîteodată, ei înșiși mai mult ori mai puțin rătăcitori, prostituatele, adeseori ciobanii, transhumanți, trăind în pustietăți); în sfîrșit, diferența religioasă: ereticii și „necredincioșii" (adepți ai altor religii decît cea creștină). Toți erau resimțiți drept un pericol pentru „societatea ordinii", pentru *stabilitatea* vieții sociale, pentru regulile și convențiile ei. Toți contestau într-un fel ori altul *establishment*-ul acestei societăți.

Însă autorul menționează adeseori ambivalența marginalității medievale: pentru omul religios, există o marginalitate propriu-zis periferică și una *centrală*, ținînd de experiența spirituală cea mai autentică. Creștinul este, în fond, un *homo viator*, în drum spre „patria cerească", iar sfîntul ori eremitul sînt cei care aproape au ajuns. Experiența marginalității și a itinerantei stă, în fond, în inima tuturor tradițiilor.

Omul singur, distanțat de logica curentă a grupului: nu e aceasta atitudinea emblematică pentru dimensiunea internă a oricărei spiritualități? O spunea, printre atîția alții, Henry Corbin în al său *Homme de lumière dans le soufisme iranien*: întîlnirea cu sine-le profund și cu interlocutorul divin „implică în mod expres ruptura de categoria colectivului, rejoncțiunea cu dimensiunea transcendentă, ceea ce ferește persoana de solicitările colectivului, adică de orice socializare a întreprinderii spirituale". Termenii *monakhos*, în creștinism, și *kaivalya*, pentru curentele contemplative ale Indiei, conțin în adîncimea sensurilor lor stratificate modulații convergente ale singurătății – care merg de la atitudinea față de ceilalți, la comportamentul intim și pînă la operația internă a ființei: monahul e un „însingurat" și un „înfrînat" pentru că urmărește să devină „strîns în sine și în unitate". A. Guillaumont, studiind monahismul egiptean al primelor veacuri, ori H. Zimmer, filozofiile Indiei, ne restituie o semantică riguros apropiată.

Pe de altă parte, prestigiul marginalului, autoritatea socială a celui care nu se lasă învestit de nici o instanță mundană, fie ea laică ori eclezială, ci își primește demnitatea printr-un dialog nemijlocit cu divinul, sînt extrem de puternice și tenace. Ele au fost studiate de P. Brown pentru „omul sfînt" al Antichității tîrzii, ori de J. Le Goff pentru Evul Mediu occidental. Astăzi încă – într-o societate modernă, în care secularizarea pare subînțeleasă – persoane politice invocă, surprinzător, prestigiul străinului spiritual pentru a-și legitima rolul. A făcut-o, în noiembrie 1996, președintele E. Constantinescu, cînd, pentru a-și ralia România profundă, a invocat un misterios, inaccesibil monah de la Athos. (A făcut-o, de altfel, în alt chip, F. Mitterrand care, în ultimii ani ai mandatului său, dar mai ales după retragerea din funcție, s-a construit public ca un personaj singular, dincolo de toți ceilalți, acumulînd gesturi simbolice dintre care unele cu evidente trimiteri christice – așa cum analiza, într-o conferință, istoricul Jacques Julliard).

Variante actuale

S-ar spune însă că în răsăritul Europei de astăzi marginalitatea periferică, marginalizarea dură a celuilalt, excluziunea diferenței (religioase ori etnice) prevalează spectaculos și dezolant asupra „marginalității centrale". Post-conflictul iugoslav ne arată cum exclușii de ieri devin, pe alocuri, izgonitorii și ucigașii de astăzi; Kosovo e un teritoriu unde marginalitatea periferică (aplicată de regimul Miloșevici albanezilor și de UCK sîrbilor din regiune) a dizolvat pentru o vreme orice „societate a ordinii" democratice.

Două întrebări s-ar putea pune în legătură cu „marginalitatea centrală", cu străinul și călătorul spiritual. În primul rînd: este el, în Răsăritul creștin, exclusiv un personaj al trecutului, mai exact al pre-modernității, captiv într-un model cultural revolut (rusticitate, izolaționism – agresiv ori implicit față de probematica și valorile moderne)? Este el incapabil să depășească postura tradiționalistă? – ce s-a instalat datorită faptului că, de un secol și jumătate încoace, monahii și clerul se recrutează aproape exclusiv din straturile „lente" ale societății (țărani ori citadini cu instruire modestă). Este el incapabil să adopte un nou profil (și un nou stil) – care să interpeleze creator pe contemporanii săi, dar mai ales să descopere în mod creator propria tradiție? În al doilea rînd (legat imediat de primul): este acest personaj – central pentru ortodoxie – un campion obligatoriu al excluziunii celorlalte religii, al închiderii în particularism local, inapt să recunoască universalitatea spiritului?

Iată chestiuni la care nu convin răspunsuri generale. Prin însăși condiția sa, străinul spiritual presupune întrupări singulare, convingătoare fiindcă propun un model posibil, iar nu prin importanță statistică. În volumul „Timpul Rugului aprins", Andrei Scrima analiza „testamentul" spiritual al unui monah rus cu care a venit în contact, în timpul ultimului război, grupul de la Antim: Ioan cel străin. Or, a fi, străin și itinerant, interpreta A. Scrima, înseamnă „să fii în perpetuă «transformare», dezvăluire de înțelesuri, progresie lăuntrică", „înseamnă să accezi la tradiție, adică la universalul spiritual; ca atare, nu mai prezinți – și nu ți se mai pot deci imputa – determinările, *status*-urile, localizările de obște... Trebuie să străbați fără oprire tot acest cîmp presărat cu reperele limitative ale statutului tău social, național, religios chiar". Iar volumul menționat ne arată efectiv unul din modurile cum „a accede la tradiție înseamnă să accezi la universalul spiritual". Interpretarea „scrisorii" monahului rus apelează, pentru a-și obține expresivitatea și spațiul de sens, la date ale marilor tradiții spirituale ori ale filozofiei, alăturate unor referințe din domeniul științelor și poeziei moderne; ea convoacă efectiv experiența spirituală a „celuilalt" și deschide astfel problematica tradiției spre orizontul intelectual contemporan, i-o propune într-o formă inteligibilă, creatoare.

Hermeneutul și răzvrătitul

Simone Weil e unul dintre rarii autori care procedează similar. Și ea utilizează repere tot atît de vaste, poate și mai îndrăzneț, mai personal, mai liber valorificate. Or, în *Attente de Dieu*, ea spunea: „Creștinismul trebuie să includă toate vocațiile, fără excepție, pentru că e catolic... Însă el îmi apare catolic de drept, iar nu de fapt. Atîtea lucruri rămîn în afara lui: toată imensa întindere a secolelor trecute cu excepția ultimelor douăzeci, toate țările locuite de rase de culoare, toată viața profană în țările de rasă albă, toate tradițiile acuzate de erezie, toate lucrurile ce decurg din Renaștere, prea adesea degradate, dar nu lipsite de valoare... Cred că obligația stringentă a următorilor ani e să aducă în fața publicului posibilitatea unui creștinism cu adevărat încarnat... Or, cum ar putea el circula prin carnea tuturor națiunilor Europei, dacă nu e catolic, dacă nu conține în el totul, absolut totul?" E ceea ce s-ar putea numi o variantă de ecumenism asumată *din interior* de tradiția creștină. Distinctă de dialogul interconfesional oficial, ea ar fi *hermeneutică ecumenică, trans-confesională*, întreprinsă cu conștiința că drumurile tuturor tradițiilor converg către universalul viu. O hermeneutică pe care volumul „Timpul rugului aprins" o poate realiza din interiorul tradiției răsăritene tocmai pentru că o percepe și o interpretează pe aceasta din urmă drept *cale*: nu dogmă statică, nici practică (tradiționalistă) ori garant, mitizat ideologic, al unei identități. Ci cale parcursă efectiv de o lungă filiație de itineranți, de străini aflați în mers. De altfel, Simone Weil – care lucrează din perspectivă catolică – este ea însăși o „marginală", care a șovăit îndelung și a renunțat pînă la urmă să intre canonic în Biserica catolică, tocmai pentru a nu părăsi tot ceea ce aceasta excludea, tot ce nu integrase încă, prin înțelegere, din spiritualitatea autentică a lumii și a tuturor vremurilor.

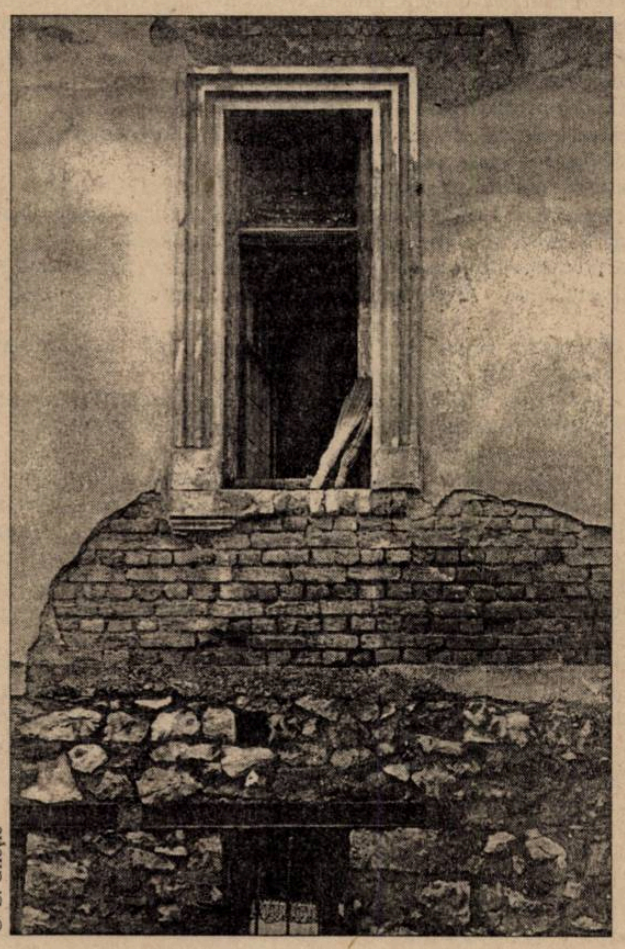

© S. Gheție

Am adăuga la aceste două exemple cazul gînditorului religios rus N. Berdiaev. Ca trăire filozofică, el e un răzvrătit față de datul universal obiectivat, ce se impune subiectivității din afară: autoritate constrîngătoare ce stînjenește ori chiar sufocă astfel libertatea persoanei. „Simțeam", spune Berdiaev, „nu atît nerealitatea, cît caracterul străin mie al lumii obiective... Simțeam cu o chinuitoare intensitate că-mi e străin orice mediu, orice grupare, orice orientare, orice partid. N-am acceptat niciodată să mi se atribuie apartenența la o anume categorie". Însă acest „străin" nu este un retras ce părăsește lumea; dimpotrivă, e un revoltat, un pasionat, care strigă neîncetat străinătatea persoanei creatoare – orientată eschatologic – față de orice autoritate colectivă. În autobiografia sa filozofică, el nu conține să se răzvrătească împotriva sacralizării trupurilor colective, instituționalizate: „națiunea, statul, familia, biserica exterioară, opinia publică, colectivul social, cosmosul – toate acestea le consider ca fiind secunde, derivate, chiar fantomatice și vitrege în comparație cu destinul individual irepetabil al persoanei umane". Naționalismele, instrumentările identitare ale religiosului i se par, mai ales, că țin de o viziune tribală, „provincială", ce ofensează universalitatea spiritului.

Și el se percepe interior ca un itinerant („întotdeauna am fost doar un trecător"; „mă transcend în permanență"). De altfel, chiar viața sa e un traseu ce a străbătut ori s-a confruntat cu medii culturale și experiențe istorice extrem de diverse. Un traseu în cursul căruia Berdiaev a mediat, pentru gîndirea filozofică și religioasă, remarcabile întîlniri între Apus și Răsărit. În prefața la ediția românească a *Sensului creației*, Andrei Pleșu relatează o mărturisire a părintelui Jean Daniélou, consemnată de O. Clément: „marele teolog recunoștea că dacă nu l-ar fi întîlnit pe Berdiaev și, prin el, cîteva texte patristice esențiale – ale lui Grigore de Nyssa mai cu seamă – n-ar fi rămas creștin". Primul volum al colecției „Sources chrétiennes", prin care Occidentul catolic ne va restitui în mod admirabil literatura patristică răsăriteană și apuseană, și-a găsit poate – emblematic – îndemnul în această întîlnire. Henry Corbin, la rîndul său, declara la un colocviu Berdiaev: „Numai datorită unor gînditori ruși ca N. Berdiaev ori A. Homiakov – care nu erau teologi oficiali – un anumit număr dintre noi, cei din Apus, am devenit conștienți de ceea ce era specific și «de viitor» în creștinismul răsăritean".

Pe de altă parte, în autobiografia sa, Berdiaev amintește de întrunirile pe care le-a inițiat și organizat la Paris: participau la ele reprezentanți de seamă ai lumii catolice de diverse orientări, alături de membri ai feluritelor direcții protestante. Exista acolo o dorință vie de a recupera unitatea gîndirii creștine prin cunoașterea și adîncirea diverselor ei aripi și curente, răsăritene ori apusene. Însă Berdiaev notează cu uimire o semnificativă inadecvare: interlocutorii săi apuseni se exprimau ca reprezentanți ai bisericilor lor, ai gîndirii religioase oficiale și erau interesați să obțină informații, lămuriri, repere de același tip pe terenul ortodoxiei. Or, atît Berdiaev, cît și prietenii săi ruși, filozofi, ori chiar teologi, precum Bulgakov, erau departe de a da glas doctrinei oficiale: ei erau niște cugetători religioși profund singulari, cu o căutare personală, în cel mai bun caz „marginali", tolerați ori ignorați de instituție, dacă nu cumva direct blamați de ea pentru îndrăzneala lor.

Dacă, în vestul sau estul Europei, lumea modernă a culturii, dar mai ales a investigației spirituale au putut lua act de tradiția creștină răsăriteană, dacă au putut-o reîntîlni într-o formă vie, vocea care a vorbit pentru ea nu a fost a instituției ecleziale; a fost vocea marginalului, a itinerantului: itinerant pe calea propriei tradiții și, tocmai de aceea, sensibil la universalul întrupat spre care ea conduce.

Firescul de ieri

Poate istoria să fie privită din perspectivă gastronomică? Poate, mai ales cînd eşti contemporan cu ea. După aceea, au grijă istoricii să o înalţe pe socluri de marmură. Pînă să vină domnii istorici, însă, personajele istorice se comportă firesc, adică – în primul rînd – mănîncă. Aşa, cel puţin, reiese din mărturiile celor care le-au cunoscut.

Una din aceste mărturii este scrisoarea de mai jos, publicată în capitolul „Regimul favorit. Răspunsurile doamnelor şi domnilor" al unei cărţi de bucate de la începutul secolului. (C.P.-B.)

„Cu toate că am petrecut o vieaţă în cariera diplomatică, învinuită, dealtfel, pe nedrept, a fi adăpostul tuturor lacomilor şi mîncăşioşilor, mărturisesc că nu mi-a rămas din această lungă activitate nicio slăbiciune gastronomică. Ce e drept mesele au jucat în toate timpurile un rol important în contactul dintre oamenii de stat ai diferitelor ţări. În vremea congreselor din Viena, din Paris şi apoi din Berlin în 1878, cronicarii spun că cel mai bun bucătar îl avea d-l d'Oubril al III-lea plenipotenţiar rus, dar şi Alexandru Caratheodory Paşa, primul delegat turc nu se lăsa mai prejos; prinţul de Hohenloche, unul din delegaţii germani, aminteşte de extraordinarul pilaf servit la una din aceste mese şi din care comesenii, în cap cu cancelarul Bismark, se serveau de cîte două ori – ceea ce nu-i împiedică apoi să trateze soarta Imperiului Otoman, la fel cu pilaful lui Caratheodory Paşa.

În ce mă priveşte, trebuie să spun că nici tradiţionalul Rindfleisch la masa împăratului Frantz Iosif, nici monumentalele «Taş-Kebaburi» servite în castroane de aur masiv la Curtea Sultanului Abdul Hamid, nici măcar menu-urile schimonosite ale Ţarului Ferdinand al Bulgariei nu mi-au lăsat vreo amintire deosebită. În schimb vă pot indica o mîncare delicioasă de care-mi amintesc. Îi zice «Sole tout Paris». Peştele se prinde viu sub ochii clientului dintr-un imens aquariu şi se găteşte cu sos de vin şi cu mici pateuri de crevete. Această mîncare o puteţi găsi zilnic la «Fish-Restaurant», un birtuleţ din Copenhaga –, dacă nu vă este peste mînă."

Bazar

Nunţi albastre

Dicţionarul de simboluri Chevalier-Gheerbrant defineşte *căsătoria* drept *simbol al unirii, sub semnul iubirii, dintre bărbat şi femeie. În sens mistic, ea înseamnă unirea dintre Hristos şi Biserica lui (...), dintre suflet şi Dumnezeul său.* După Iolanda şi Nicolae Mitrofan, autorii volumului *Elemente de psihologie a cuplului* (Editura Şansa), *căsătoria actuală se construieşte pe 3 piloni intimitate sinceră cu beneficiul unei mutuale gratificaţii (dragoste); companie; autorealizarea prin egalitate (simetric interactivă).* Dr. John Gray, autorul volumului *Bărbaţii sînt de pe Marte, femeile sînt de pe Venus* (Editura Vremea) are o imagine mai poetică asupra aceleiaşi uniuni: *să ne imaginăm că bărbaţii vin de pe planeta Marte, iar femeile, de pe planeta Venus. Cîndva, demult, privind prin telescoapele lor, marţienii le-au descoperit pe venusiene. Simpla lor vedere le-a trezit sentimente pe care nu le mai încercaseră pînă atunci (...).*

Din toate aceste citate reiese că uniunea în cauză a început, şi la noi, să fie nu numai făcută, ci şi analizată şi comentată. Luată în serios şi-ntoarsă pe toate părţile, la diverse niveluri. Dacă vrem să generalizăm, putem spune că am intrat într-o nouă fază a imaginii publice asupra căsătoriei: nu neapărat rezultatul unei iubiri fulgerătoare care te spulberă de pe picioare, ci un pact înţelept, bine cumpănit şi bazat pe *înţelegere* şi *respect*. O tînără cosmeticiană, îmi împărtăşea, într-o zi, idealurile ei matrimoniale: un bărbat care s-o respecte şi să aibă posibilităţi suficiente s-o ducă undeva departe (dar şi confortabil). Utopia aceasta destul de terre-à-terre nu-i aparţinea (în întregime): o avea drept model pe Daniela Nane, actriţă şi mai demult, cîştigătoare a diverselor concursuri de miss: aceasta s-a împlinit într-o astfel de căsătorie, cu un partener mai vîrstnic şi „cu posibilităţi".

Revista *Vedete* (nr. 48) ne destăinuie din intimităţile unor cupluri celebre. Nici acestea nu mai au iz de Tristan şi Isolda sau Romeo şi Julieta. *Angela Similea* declară despre căsătoria ei cu *Victor Surdu:* după foarte mulţi ani de prietenie, doi prieteni au hotărît să-şi dea mîna. Întrebată despre calităţile alesului, vedeta declară că e un bărbat ce-i conferă *protecţia, liniştea*. De asemenea, ceea ce el aşteaptă de la ea este *să-l ajute* şi *să-l înţeleagă*. Alte cuvinte ce apar, ades, în comentariile vedetei, sînt *experienţă* şi *responsabilitate*.

Să spunem că perechea Victor Surdu-Angela Similea nu sînt chiar la primul amor. *Crin Antonescu,* ministrul Tineretului şi al Sportului, îşi descrie şi el, în culori asemănătoare, propria căsnicie: el şi soţia lui sînt *foarte buni prieteni;* între ei există multă *dragoste,* dar şi *loialitate*. Ministrul priveşte cu încredere sosirea bătrîneţii, despre care afirmă că *va fi o nebunie...!* Şi mai tînărul *Costi Mocanu,* de la PRO TV dă o definiţie a căminului. *Dacă l-aş asocia cu un sentiment, cuvîntul ar fi căldură. Înseamnă să fie cineva care să te înţeleagă, să te bucuri de el, să ai copii.* Cînd reportera îl întreabă dacă a cîntat vreodată o serenadă unei fete, *Costi* răspunde: *Toate chestiile astea interbelice, cu parfum mediteraneean, nu mai fac doi bani. Astăzi, asemenea gesturi se traduc printr-un Ferrari, sau ceva de genul ăsta. Manuela Fedorca,* întrebată ce-i place cel mai mult la actualul ei soţ, răspunde: *E un om liniştit, calm (...).*

Atracţiile fatale gen *Basic Instinct* nu par să mai fie bazele de bon ton ale unei căsnicii vizibile. Sau cel puţin – nu mai e la modă să le declari. Să fie această modă un efect al mult discutatei crize? Oamenii se agaţă (sau măcar fac caz de) stabilitate. Curentul „matur" se reflectă şi în toaletele mirilor: *Luminiţa Anghel,* de pildă, apare în toate revistele mondene în rochia ei *albastră,* de mireasă excentrică şi nedornică de ingenuităţi albe. De asemenea, tot Luminiţa îşi oficiază căsătoria odată cu botezul băieţelului ei adoptiv, de 2 ani (ceea ce dă, iarăşi, şi o altă semnificaţie ritaulului). Tot în revista *Unica,* există o pagină de *„noaptea nunţii"* la vedete: mai toţi (de la *Silvia Dumitrescu* la *Marius Tucă)* declară că-n noaptea cu pricina au dormit duşi...

Romantismul (cel puţin ce se înţelegea, cîndva, prin acest termen) nu mai pare a fi la modă. Vorba lui Costi Mocanu, nu mai ţine. Şi nici improvizaţiile. Cînd îmi aduc aminte că, la cununia civilă, acu' vreo 10 ani, purtam o rochie de împrumut, bărbatul meu un costum de împrumut, banii de restaurant îi cheltuisem la mare, de unde ne întorsesem cu o zi mai devreme şi nu ne-am făcut verighete decît peste vreo şapte ani, cînd ne-am căsătorit şi religios...

Iaromira POPOVICI

De la nea Jan al meu la nea Gică al dlui Bobe

...Îmi ziceau „domnul Ionel" – şi mie îmi plăcea la nebunie asta, încît plecînd spre ei, de pe drum, mă bucuram şi-mi luam avînt cîntînd în mine acea minunată melodie cu care începe Cartea cea Mare: „Ziceţi-mi Ismael"... „Ziceţi-mi Ionel...", mă rugam şi fredonam în gînd străbătînd străzile acelea curate, Zece Mese, Pop de Băseşti, ca să ajung la măreţul Foişor de unde, dintr-un pas, eram la ei, în frizerie: „Bună ziua, domnul Ionel..." „Luaţi loc, domnu' Ionel..." Nea Iordache mă numise primul aşa, deşi nu eram clientul lui, ci al lui nea Jan, al lui nea Jan Ionescu, şi nu un client oarecare, ci un client vechi de 12 ani, de cînd îl descoperisem în prăvălia lui nea Costică, de la confluenţa Agricultorilor, Mătăsarilor şi Fluierului, prin '57. Dar nea Iordache – bărbat frumos, ochios, niciodată invidios pe clientela lui nea Jan – mă aprecia şi mă urmărea, mă văzuse odată la televizor prezentînd *Casablanca* la emisiunea lui Vornicu, şi îi rămăsese că mă cheamă „domnul Ionel" şi chiar nea Jan Ionescu tot aşa-mi zicea: „Luaţi loc, domnu' Ionel, mai am un ras..."

Era o frizerie luminoasă, curată, cu oameni la care aveai ce asculta şi discuta. Pasiunea cea mare a acelor lucrători era fotbalul, desigur – obsesia mai ascunsă, dar lesne deconspirată, peste fotbal, era filmul. Înaintea Telecinematecii, înainte să fi văzut genericul ei atît de melodios, eu m-am format la şcoala cinematografică a Domniilor lor, *free-cinema* involuntar, neorealism spontan, „melopatetism" verist, cum a fost odată cazul memorabil pentru *Caruso*. Chiar domnu' Matei, bărbatul cel mai vîrstnic, falnic şi bogat la minte, care nu dialoga cu oricine, a catadicsit să-mi explice ce film e *Caruso* şi l-am ascultat cu trei urechi mari, deşi în viaţa mea nu ajunsesem sub foarfecele lui. Toţi iubeau muzica, firește – şi pot spune că-ntr'o frumoasă dimineaţă de vară am ascultat de la cap la coadă Concertul de Paganini, într-o tăcere de Ateneu. Mă lăsasem pe spate, ca nea Jan să mă săpunească bine, închisesem ochii, Iosif cel tînăr, Avram Iancu responsabilul, Ilie Bulgaru şi nea Iordache tăceau şi lucrau încremeniţi pe dinăuntru. Dacă voi spune că briciul lui nea Jan al meu avea bunătate de arcuş şi-mi dădea „acea încîntare fizică" de care Barenboim vorbeşte în cazul lui Beethoven – mi se va spune că exagerez şi sînt sentimentaloid ca un tenor de frizerie. Ceea ce nu mă interesează din partea unor oameni inteligenţi – conform unei expresii cu care explodase un client al lui nea Iordache, frază rostită foarte răspicat la capătul unui dialog în şoaptă, cît timp durase rasul.

În această atmosferă de lucru, cînt şi omenie, pot spune că am auzit una din cele mai grave formulări din viaţa mea, de cinefil, de domn Ionel tuns, ras şi frezat, formulare care nu mă părăseşte şi nu mă va părăsi.

Aşezîndu-mă în scaunul de dentist al lui nea Jan,
lăsîndu-l să-mi aranjeze şervetul curat la gît,
căptuşindu-l şi cu vată – cum ştia că-mi place –
începînd noi dialogul cu ceea ce era normal să înceapă,
cu situaţia internaţională adică,
constat în oglindă că nea Iordache, care lucra alături de nea Jan,
la scaunul nr. 1 de lîngă vitrină, îmi aruncă una, două, zece priviri, ca, deodată, să şi lase clientul, să se tragă spre mine
şi să-mi vorbească cu un glas transfigurat pînă în preajma spaimei:

– Domnu' Ionel... (nea Jan rămăsese cu foarfecele deschise): Domnu' Ionel...

Aţi văzut *Spartacus?* Domnu' Ionel, *Spartucus* e cel mai frumos film pe care l-am văzut în viaţa mea de om.

Nu are nici un rost să mă complic şi să mă încurc într-o explicaţie proustiană pentru a dezvălui cum a apărut azi, sub pixul meu, nea Iordache. Nu e o enigmă, e o încîntare.

Citind „Bucla" dlui T. O. Bobe – un poem care are în centrul său pe nea Gică, „cel mai mare frizer din lume" – m-am simţit posedat de instinctul lui nea Iordache din urmă cu 33 de ani, şi anume: să mă exprim în mare şoaptă, transmiţînd fiecărui semen care ştie ce înseamnă frizerul şi frizeria în viaţa noastră:

– Dom'le, n-am citit ceva mai frumos despre cei care ne aranjează perciunii şi ne curăţă firele albe de pe ceafă.

Şi pentru că sîntem pe acest tărîm şi nu în altă parte, pentru că pe lume nu-s mai multe Românii, ţin să precizez că nu-l cunosc pe dl Bobe personal şi nu ne leagă nici un interes, supunîndu-mă astfel – cum m-a învăţat nea Jan al meu – primei cerinţe atunci cînd vorbeşti de bine pe cineva: „să fie clar ce e între dumneata şi dînsul".

Radu COSAŞU

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

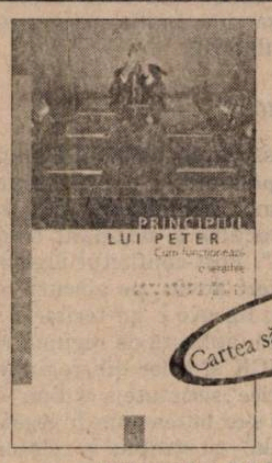

Principiul lui Peter
un celebru ghid american despre incompetenţă. Graţie acestei cărţi, principiul lui Peter a devenit la fel de cunoscut ca legile lui Murphy.

Bustul Thaliei

Magia teatrală

Scriind *Iluzia comică,* Corneille încheia prima parte a carierei sale printr-o fină meditaţie asupra teatrului. Adjectivul *comic* din titlu este folosit în sensul mai general de *dramatic,* în acelaşi fel în care se spune despre un actor că este *comediant,* sau că la teatru se prezintă *comédii.* În adîncurile peşterii sale, magicianul Alcandre derulează în faţa ochilor uimiţi ai lui Pridamant aventurile fiului acestuia, Clindor, angrenat într-o intrigă lejeră care, surprinzător, se termină tragic. Tatăl este copleşit de durere, fiind pus să urmărească „în direct" uciderea propriului său fiu. O lovitură de teatru aduce însă, cu un termen al lui D.I. Suchianu, *dezînşelarea:* ceea ce păruse asistenţei realitatea însăşi nu fusese decît un spectacol, în care Clindor – actor de meserie – îşi jucase bine rolul. Magia vrăjitorului declanşează un proces imaginativ care se structurează brusc într-o introducere la magia teatrului. Şocul adus prin devoalarea bruscă a convenţiei tacit acceptate trezeşte spectatorii „adevăraţi" din vraja iluziei, obligîndu-i să-şi asume luciditatea distanţării. Corneille ne sugerează că peştera vrăjitorului Alcandre este chiar peştera lui Platon, în care umbrele de pe pereţi sînt luate drept realitate. Totodată, el ne avertizează că, uneori, realitatea însăşi nu este decît o piesă de teatru.

Versiunea românească a piesei, datorată lui Horia Gârbea, care a ştiut să elimine balastul retoric şi reziduul pompos, este suplă şi dezinvoltă, actualizată fără stridenţe, bine mulată pe necesităţile rostirii moderne. Ea prilejuieşte lui Alexandru Darie un spectacol încîntător, inteligent şi elegant, amintind de subtilitatea lui Giorgio Strehler din *Insula sclavilor*. Scenografia Mariei Miu creează o atmosferă gen *Au clair de la lune,* cu rafinate jocuri de umbre (sîntem doar în peştera lui Platon), iar dezvăluirea teatrului din teatru este de un efect vizual admirabil. Muzica lui Adrian Enescu are discreţie, originalitate şi mister, păcat că nu este interpretată *live*. Spectacolul este meditativ fără a fi pedant, elocvent fără a fi didactic, sprinţar fără a fi frenetic. Fiecare situaţie este gîndită atent, cu grijă pentru detalii, fiecare rol are cizelări de bijuterie. Jocul de scenă este deseori irezistibil, fie că e vorba de interacţiunile cuasi-acrobatice dintre Matamore şi Clindor (Marian Râlea şi George Ivaşcu) sau de relaţia dintre Adraste şi Lyse (Tudor Chirilă şi Dorina Chiriac), sau de revenirea din mormînt a lui Géronte (Şerban Celea). George Ivaşcu umblă pe pereţi ca o muscă, fără însă ca vivacitatea să-i bruieze exactitatea. Dorina Chiriac compune ca pe o broderie preţioasă rolul servitoarei, Delia Nartea este seducătoare în Isabelle, Tudor Chirilă traversează scena cu graţie, ca un muşchetar dezorientat în căutare de adversari. Marian Râlea, ca soldat fanfaron, are ceva dintr-un *desperado* latino-american. Dan Aştilean şi Alexandru Pop susţin *con brio* întreg spectacolul. Florin Anton (magicianul Alcandre) şi Ion Chelaru (Pridamant) sînt tot timpul prezenţi pe scenă, fără a fi, chipurile, văzuţi de ceilalţi, cu care intră însă mereu în interesante interacţiuni. Florin Anton îşi păstrează o ţinută oarecum hieratică de Prospero, în timp ce Ion Chelaru accentuează mai mult revelaţia estetică pe care i-o prilejuieşte descoperirea teatrului decît emoţia paternă produsă de regăsirea fiului.

Unii ar fi dorit, poate, o paletă mai extinsă în exprimarea sentimentelor, uitînd că nu despre oameni este vorba în piesă, ci despre teatru. Spectacolul ne aminteşte că, dacă miracolul teatral este efloreşcenţa unei munci de echipă atent orchestrate, la originea lui stă efortul strict individual al dramaturgului. Richelieu, prim-ministru cu vaste ambiţii literare şi foarte puţin timp disponibil, îşi formase o echipă de cinci autori, printre care şi Corneille, avînd sarcina să dezvolte subiecte dramatice furnizate de el. Corneille a părăsit însă colectivul, renunţînd la bunăstare şi riscînd dizgraţia, deoarece şi-a dat repede seama că originalitatea ori este individuală, ori nu este deloc.

Adrian MIHALACHE

Imaginarul publicitar

Muşchi k lumea!

Relaţia individului cu muşchii săi pare să fie găselniţa ultimei jumătăţi de secol. Consecinţă a invaziei camerei de filmat în vieţile noastre, fără îndoială. La această tiranie a muşchilor trebuie că se referă şi reclama pentru Sprite: *Cu Sprite cîştigi ce vrea muşchii tăi.* Şi probabil că bei tot ce vrea ei. Dacă muşchii cere, trebuie să te conformezi. Muşchii e importanţi. Băieţii de cartier ştie de ce, ba chiar şi băieţaşii de cartier ştie, cît e ei de mici, la fel şi fetiţele cînd se priveşte la oglindă. Doar muşchii de filolog e mai crispaţi, însă experimente ştiinţifice efectuate pînă în 1989 au demonstrat că ei nu trebuie lăsaţi liberi prin lume, fiindcă se autodistruge.

Ar fi, însă, o anumită etate a populaţiei care sigur nu gustă deliciile argoului, dar probabil că nici nu face parte din publicul-ţintă. La fel stau lucrurile cu sloganul postului *Atomic TV* şi cu spotul său publicitar din care acelaşi „segment de vîrstă" este exclus, împreună cu cele trei sferturi de naţiune telenovelomană: *Tv k lumea!* Cum s-ar spune, păstrînd registrul şi francofonia: *mişto beaucoup!*

Alice POPESCU

Cronica literară de tranziţie

Un clasic băgat în viaţă pînă-n gît

Tot în iulie, tot pe vipie, acum trei ani, scriam despre un jurnal al lui Costache Olăreanu. Explicaţia coincidenţei nu poate fi decît aceea că scrisul său are oarece proprietăţi tonice şi răcoritoare. Tabletele sale au şi mentă, şi acid, şi sare, şi piper, şi vitamine, şi gust bun şi nici nu îngraşă. De fapt, textele adunate laolaltă în această carte* ar intra într-un gen în care se interferează tableta clasică cu *cronica mizantropului / optimistului* a lui Călinescu (nu e nici un secret că e marele model al autorului) şi cu micro-eseul de tip englezesc ilustrat de alde G.K. Chesterton sau Huxley, la toate acestea adăugîndu-se o infuzie de spirit blajin-moralist primit de la Anatole France ori La Rochefoucauld.

Costache Olăreanu este un moralist aproape prototipic, adică un ins pe care nu-l scoţi nici cu elicopterele Apache din cultul valorilor clasice, cu care însă nu dă în cap nimănui, pentru că e huşean, manierat, tolerant şi diplomat. Spre această din urmă calitate scriitorul tinde „programatic": el găseşte deplorabilă alura discuţiilor (televizate sau nu) de azi, în care interlocutorii nu se ascultă neam, ci abia aşteaptă să-şi ia vorba din gură; el îl citează afectînd aprobarea deplină pe Benjamin Franklin, care-şi propusese *„a evita orice rezistenţă făţişă la părerile interlocutorului, ca şi orice afirmare prea accentuată a părerilor proprii"*; el se fereşte îndeobşte – „îndeobşte" zic, nu „întotdeauna" – de stilul contondent şi-l blamează cu trimiteri transparente pe cel „golănesc"; el îşi însuşeşte şi cată să aplice poanta unei anecdote, care zice că de cele mai multe ori, ca să-ţi birui potrivnicul, nu e nevoie să-l *razi*: e de ajuns să-l *săpuneşti*.

E moralist Costache Olăreanu pentru că el crede în caractere şi în sentimente aşa cum le-au lăsat urmaşilor lor Văcăreşti La Bruyère şi Balzac. Postulînd intrinsec inteligibilitatea omului (deşi nu refuză nici participarea la simpozioane despre Joyce), Costache Olăreanu se retrage în turn ca Montaigne şi pune la *încercare* (eseu!) tot felul de slăbiciuni sau tării omeneşti: stă şi se întreabă cum devine cu ţinerea de minte *(Elogiul memoriei);* cugetă, cu exemple rupte din viaţă, din interbelic, din Ţuţea şi din Gabriel Tarde, ce va să zică buna creştere *(Despre politeţe);* se străduieşte cu spor să înţeleagă care e bosa boşilor *(Ce înseamnă să fii şef?);* se apucă, pe urmele unor iluştri predecesori, să elucideze subtilele mecanisme ale prostiei *(Laus stultitiae);* preia de la Swift ideea şi scrutează arta de a nu spune adevărul *(Minciuni şi minciunele);* ne dumireşte simplu ce prăpastie e între a fi boier şi a fi ghioban *(Domni şi tovarăşi, A fi boier);* stabileşte o relaţie neaşteptată între plictiseală şi exteriorizările ei *(Căscatul salvator);* ne oferă, *cum grano salis,* soluţii d'alea carnegioase de convieţuire paşnică *(Reţeta fericirii);* şade şi chibzuieşte oximoronic asupra trîndăvelii *(Leneşii capabili);* îşi aduce contribuţia la tehnica măsurării cuvintelor *(Arta de a fi inoportun* – în care Alexandru George şi Mircea Dinescu sunt daţi ca exemple pozitive, iar Paul Goma şi Cezar Ivănescu ca exemple negative, în materie de tact al încondeierilor); îşi bate capul să expliciteze cum funcţionează glagoria şi unde capotează ea *(Cît de inteligenţi suntem);* ia la bani mărunţi gratitudinea şi o găseşte uneori în pósturi şi postúri paradoxale *(Imoralitatea recunoştinţei);* elogiază, în perfect om de lume, graţia eufemismului şi a discreţiei *(Plictiseli);* şi, întru triumful simetriei clasice, după atîtea sentimente, autorul nostru aşterne, cu bună bibliografie, şi un mini-studiu despre resentimente *(Capra vecinului).*

De obicei, structura unei *ferestre* a lui Costache Olăreanu este cea a vaselor comunicante. Spre a ajunge la subiectul de cele mai multe ori cel puţin tangent la realităţi contemporane, autorul pleacă din alt timp, alt loc, de la o întîmplare sau un citat, creînd apoi sugestive paralele şi conexiuni. Sunt puse astfel în valoare o bogată experienţă de lectură şi o remarcabilă capacitate de observator al metehnelor şi belelelor cotidiene. Chiar dacă, delicat, Costache Olăreanu doar efleurează politicul, el nu lasă niciodată impresia prudenţei calculate sau a laşităţii ceremonioase. Pur şi simplu, pentru că politicul e doar o *coajă,* el o străpunge iute, cînd e cazul, în drumul spre *miezul* căutat. Poate tocmai de aceea, tabletele sale nu sunt deloc învechite, patinate.

În afara caracterologiei, terenul favorit lui Costache Olăreanu este cel al literelor şi artelor. Pe Călinescu îl adoră (ca şi mine) şi nu-l pune la zid pentru „colaboraţionismele" sale. Îi plac şi-i evocă/citează/comentează des, cu consimţire, pe co-tîrgoviştenii săi (vorba vine!) Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Alexandru George, Tudor Ţopa, Petru Creţia. Se-nclină în faţa subţirimii lui Paleologu, dă Patapieviciului ce-i al Patapieviciului şi nu-şi refuză talk-show-urile regretatului Iosif Sava sau, cu alt rezon, pe cele ale lui Marius Tucă. Moderat, cum spuneam, din principiu, nu se fereşte, cînd şi cînd, să respingă ferm ceea ce-i displace: concesiile lui Preda (*„Mai poţi admira... pe un Marin Preda... cînd el falsifică istoria în* Delirul *sau mistifică relaţiile sociale în alte cărţi, precum în* Cel mai iubit dintre pămînteni *sau în* Marele singuratic... *numai pentru a face pe plac unor «reprezentanţi» ce ajunseseră în fruntea bucatelor...?"* – p. 48); grosolăniile unor scriitori (*„A înşira doar cuvinte porcoase pe rînduri întregi, cum fac Paul Goma şi Cezar Ivănescu, şi a caracteriza oameni, evenimente, întîmplări cum îţi vine la gură..., nu mai poate fi socotit nici polemică, nici artă"* – p. 179); libertăţile regizorale anarhice (*„vă amintiţi de acea splendidă masacrare a lui Nenea Iancu din «De ce bat clopotele, Mitică?»!"* – 196); sau răutăţile umorale ale lui Ion Cristoiu (p. 231).

Varietatea subiectelor nu escamotează coloana vertebrală care este: voluptatea lecturii şi a meditaţiei asupra ei, în speţe anume sau în sine. Călinescian declarat, Costache Olăreanu citeşte ca şi cum ar privi pe un hublou (uneori cu *ocheanul întors*), cu ochii bine aţintiţi în viaţa din obsedantul prezent şi din obsedantul deceniu. O delicioasă cultură în umanioare este pusă gospodăreşte la treabă, cu naturaleţe deplină, fără ifose savante, şi chiar, pe alocuri, cu un aer, strategic, de „amator". Costache Olăreanu e o insulă de clasicitate savuroasă.

Aşa, zău!... Ei! mai dă-mi încă douăzeci ca el, şi pînă mîine seara, -nu-mi trebuie mai mult, – să-ţi fac secolul lui Ludovic al paişpelea, aici, pe Dîmboviţa... Da' nu e!

George PRUTEANU

* Costache Olăreanu, *Merci pour les covrigi (Publicistică),* cu o prefaţă *(Media moralia)* de Cristian Tudor Popescu, Ed. Albatros, Buc., 1999, 340 p.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul anarhocraţiei

Un observator atent ar fi putut identifica în timpul mineriadei din ianuarie 1999, pe lîngă „oştirea“ sătulă, odihnită şi bine plătită a führerului „de zonă“ din Petroşani, pe lîngă forţele de „ordine“ îngheţate şi flămînde, pentru care şi cîteva pisici erau motiv de spaimă, comandate de ofiţeri a căror principală activitate de pregătire a constat în afacerile cu hrana şi echipamentul trupei, o **a treia oştire** la fel de bine pregătită şi eficientă ca şi cea minerească.

În frunte cu „generalii“ Cristoiu, Nistorescu, Alexandrescu şi Tucă, această oştire şi-a realizat cu brio misiunea de a paraliza voinţa de acţiune a statului de drept, acţionînd prin confruntare directă, hărţuire, învăluire şi culpabilizare.

Prima mişcare de învăluire bine executată a fost aceea de a argumenta legitimitatea utilizării de către mineri a violenţei armate, utilizînd un arsenal bogat de argumente, între care „neliniştea“, „sărăcia extremă“ sau „disperarea“ acestora, „protestul sindical“, „conflictul de muncă“, „lipsa de voinţă de dialog“ a guvernului sau faptul că bandele de derbedei pregătite din timp, plătite şi energizate ar fi reprezentat „populaţia“ din zonă care „s-a alăturat protestatarilor“. De altfel, telespectatorii fuseseră pregătiţi timp de cîţiva ani pentru a fi sensibili la acest tip de argumentare, putînd urmări zilnic reportaje în care hoţi, violatori sau criminali îşi justificau faptele prin argumente de genul „nu am avut mîncare să dau la copii“ sau „am băut două sticle de votcă şi nu am ştiut ce fac“.

Pe flancul opus, mişcarea de învăluire s-a realizat sub acoperirea perdelelor de fum ale „dezamorsării conflictului“, „detensionării situaţiei“, „dialogului“ sau „păcii sociale“. În esenţă, s-a reuşit acreditarea ideii că, ori de cîte ori guvernul sau prim-ministrul nu sar în poziţie de drepţi la bătaia cu bîta în masă sau la încruntarea lui „el lider maximo“ şi nu satisfac de îndată pretenţiile „protestarilor“, atunci nu îşi îndeplinesc datoria patriotică de a „dezamorsa conflictul“.

Dacă ne gîndim bine, putem recunoaşte aici scenariul transnistrean, care a început cu pasivitatea complice a guvernului moldovean faţă de cîteva muieri ucrainiene aşezate pe o cale ferată şi a continuat cu sosirea în valuri a banilor, consilierilor, armelor şi cazacilor, toate acompaniate de chemarea la „dialog“ şi „rezolvarea pe cale politică a conflictului“. Rezultatele la care duce întîmpinarea cu palavre a unor agresori înarmaţi şi dornici de vărsare de sînge au fost şi vor fi întotdeauna în defavoarea naivilor ce se lasă convinşi că nu este cazul să se apere (în această anihilare a voinţei de acţiune a oponentului regăsindu-se partea cea mai importantă a definiţiei de dicţionar pentru războiul psihologic).

Atacul frontal s-a purtat pe două direcţii principale. Prima dintre acestea a vizat culpabilizarea guvernului, care a fost făcut responsabil pentru destinul individual al fiecărui miner şi membru al familiei acestuia. Au decis cîndva nişte tineri cu puţină tragere de inimă pentru carte şi mare dorinţă pentru salarii bune să vină în Valea Jiului şi să se angajeze în minerit? Guvernul are obligaţia să le asigure la infinit aceleaşi locuri de muncă. Obişnuiesc minerii să facă mulţi copii? Guvernul este obligat să le sporească permanent salariile pentru a face faţă nevoilor în creştere odată cu numărul membrilor de familie. Şi-au făcut obicei întreprinderile din minerit, siderurgie, petrochimie etc. să nu plătească obligaţiile către bugetul statului şi să solicite subvenţii şi „credite“ care să le permită să trăiască pe mai departe din banul public, plătind însă salarii pe care nu şi le permit întreprinderile care funcţionează cu profit şi cu atît mai puţin sectoarele bugetare ca învăţămîntul şi sănătatea? Guvernul trebuie să nu treacă la executarea silită, să „reeşaloneze“ la infinit, să preia la datoria publică sau chiar să anuleze datoriile şi să continue a subvenţiona ineficienţa, risipa şi jaful prin creşterea poverii fiscale de pe umerii celor care continuă să se încăpăţîneze să creadă în valorile muncii, disciplinei şi eficienţei. Este guvernul silit de realităţile inexorabile ale economiei reale să închidă întreprinderi care nu mai pot fi susţinute din bani publici să se disponibilizeze personal? Generalii din presă ne conving de obligativitatea pregătirii din timp a unor întreprinderi şi locuri de muncă ce să fie predate „la cheie“ tuturor disponibilizaţilor.

A doua direcţie a atacului frontal a vizat difuzarea la scara întregii societăţi a credinţei că între democraţie şi anarhie poate fi pus semn de egalitate. În esenţă, s-a acţionat cu perseverenţă şi eficienţă pentru acreditarea ideii că cea mai mare nenorocire ce se poate întîmpla României provine din existenţa legilor, valabilitatea lor pentru toţi cetăţenii şi activitatea organismelor specializate ale statului pentru aplicarea acestora. În conformitate cu principiile a ceea ce generalii de presă numesc „democraţie“, guvernul ar trebui să asiste impasibil la încălcarea legilor, la delimitarea pe teritoriul ţării, prin utilizarea violenţei, a unor enclave în care autoritatea de stat şi sistemul legislativ sînt de facto anulate şi înlocuite cu bunul plac al unor dictatori locali. În plus, guvernul trebuie să mobilizeze toate resursele disponibile pentru finanţarea salariilor, primelor, vacanţelor, curentului electric, pensiilor, asistenţei medicale şi restului serviciilor de protecţie socială pentru membrii formaţiilor paramilitare ale respectivelor enclave, în caz contrar aceştia avînd tot dreptul să întreprindă expediţii punitive spre capitala ţării.

Urmările acestei activităţi laborioase devin tot mai vizibile. Spre bucuria vecinilor pentru care este esenţial ca România să fie slabă din punct de vedere economic şi militar şi instabilă din punct de vedere politic şi social, anarhia se întinde pas cu pas, sub faldurile steagului „democraţiei“, avînd drept stemă fatidica „gaură neagră“.

Petru LISIEVICI

Telefonul mobil: atitudini şi afaceri

Într-un exces de autonomie, telefonul a renunţat la fir şi a devenit o formă rudimentară de telepatie (la unele telefoane este de-ajuns să pronunţi un nume şi eşti conectat).

„Alo“-urile cît mai sonore prin baruri, magazine, trolee, cinematografe, mai nou şi prin metrou, sînt astăzi sursa consecventă a unei indignări româneşti asemenea. Nu e de mirare că „Richard al II-lea“ începe cu „Rugăm publicul spectator ca pe durata spectacolului să-şi închidă telefoanele mobile“.

Dacă pentru oamenii de afaceri el este o ustensilă indispensabilă, am încercat să descopăr ce înseamnă el pentru ceilalţi, de la marile firme de telefonie mobilă şi pînă la terasa „Expres Mona“.

Treptat, telefonul mobil (celular, molecular, nefix etc.) şi-a pierdut caracterul de utilitate, devenind scop şi insinuînd, la cei ce nu-l au, ideea de caducitate. Poate din cauza campaniilor publicitare isterice, agasante, uneori simpatice, poate pentru că reprezintă simbolul unei anumite clase sociale, sau probabil din cauza celui mai serios sentiment – invidia.

Adevărat blazon, atitudinile celor ce-l deţin pendulează între nonşalanţa care frizează plictiseala şi modestia ostentativă prin excesul ei. *George*, elev în clasa a XII-a, se relaxează pe terasa „Expres Mona“. Îl întreb despre raţiunile telefonului lîngă halba de bere. „Pen' că şmecherii fac ce vor şi fraierii fac ce pot! Ha! Înţelegi?“ Telefonul lui este „cu cartelă“, doar pentru a fi sunat. El nu sună niciodată. Poate mai încolo cînd o să fie „pe muşchii lui“. Deocamdată îl ţine aşa, „să se bage-n seamă mai uşor cu gagicile“. *C.*, student la Academia Militară, îmi dezvăluie cu un aer expert că fenomenul telefoniei mobile are, bineînţeles, nuanţe: „Depinde de ce ai pe el, cît de mic este, cît te ţine bateria, cît ai ecranul de mare“. În topul preferinţelor se află telefoanele-cameleon care-şi schimbă culoarea şi cele la care se pot asculta posturi de radio FM, sau se pot juca „mini game“-uri. Creşte numărul facilităţilor, creşte şi preţul. Odată cu acesta din urmă, creşte şi aureola de prestigiu a deţinătorului.

Piaţa subterană

Pentru cine nu este un blazon, telefonul mobil poate fi o afacere. Au apărut (inevitabil ar spune unii) reţele de distribuţie a acestor telefoane sub preţul pieţei. Noi sau second-hand, întotdeauna se ştie că sînt „furate“. Niciodată de unde şi de cine. Astfel de distribuitori sînt în toate tîrgurile bucureştene. În tîrgul Vitan un tip de la care trebuie să ai curaj să cumperi îşi vinde în fiecare zi telefonul „personal“, în fiecare zi altul. Dar ei există şi printre studenţi, taximetrişti... În Regie, de exemplu, poţi cumpăra un telefon nou („în ţiplă“) cu 6-7 sute de mii, preţul său real fiind de două, trei ori mai mare. *Dan*, student la Geodezie, îmi spune: „Am pierdut şi examene ca să mai vînd cîte un telefon. Mi le dă un coleg de-aici din Regie cu 600.000 şi eu le revînd cu un comision de o sută, două de mii. Depinde de client. În afara mediului studenţesc nu vînd decît dacă-l cunosc pe om“.

În timp ce Dan lucrează „pe credit“, plătindu-şi furnizorul după ce încasează, *R.*, (pun în paranteză – student la Drept, anul III), nu face „afaceri“ decît cu bani în avans: „Primesc comanda, iau banii şi la un număr rezonabil de comenzi fac un drum pînă la Braşov. De acolo le aduc. Fără intermediari am şi profit mai mare şi e şi mai sigur“. Cele mai bune afaceri se fac cu studenţii de la facultăţile particulare şi, dacă totul este în regulă, un astfel de întreprinzător poate cîştiga pe lună un „salariu“ bun (peste două milioane).

Companiile serioase

Dealer-ii autorizaţi (companiile de telefonie) nu au cum să lupte împotriva unei astfel de concurenţe, însă în cele din urmă tot ele au de cîştigat. *B.*, promotor la o astfel de companie: „Sînt unii care stau toată ziua cu ochii în calculator, numără cîţi hamburgeri intră în firmă şi au pentru asta cam 300 de dolari“.

Salariile fiind foarte bune în comparaţie cu nivelul de trai din România (un şef de echipă cu 10 oameni în subordine cîştigă pînă la 800 USD) şi condiţiile de lucru civilizate, oferta de muncă este şi ea mare (tot timpul aproximativ 2.000 de CV-uri depuse). Astfel se ajunge la declaraţii de genul: *Dana*, 24 de ani – „Am terminat engleză-germană, dar decît să muncesc pentru nimic într-o bibliotecă sau să predau în şcoli de cartier, prefer să răspund aici la telefon şi să cîştig, neimpozabil, 350 de dolari“. În plus, există şi diferite facilităţi: de la minute gratuite de convorbiri telefonice, 3 mese pe zi, orice fel de suc la discreţie, decontarea taxiului dacă ajungi după ora 23 acasă, pînă la party-uri date de companie, cadouri, bonus-uri (care pot ajunge pînă la două salarii).

Orice nou angajat beneficiază de o „perioadă de graţie“. Într-un „training“ de o lună studenţii sau proaspeţii absolvenţi învaţă ce înseamnă să te îmbraci „office“, ce este spiritul de echipă, care este ierarhia în companie, ce au de făcut. Toate aceste lucruri le sînt explicate de un „expatriat“, un manager adus în ţară de firma respectivă tocmai pentru a instrui personalul în mod practic. În cele din urmă este o încercare de a schimba „codul cultural“. Ea devine explicită prin specificarea în contractul de muncă a obligaţiei de a face un duş zilnic. Pentru unii este şi un angajament luat faţă de ei înşişi.

Cătălin MANOLE

Convorbiri economice

Dana Neamu este studentă la medicină. E căsătorită de doi ani şi stă împreună cu soţul într-un cămin. „Acolo nu avem telefon şi, cum am primit unul mobil, ne-am făcut abonament. De cînd îl avem, nu vorbesc însă decît strictul necesar. Chiar mă miram cînd vedeam în filme că, în loc să-şi spună ce aveau de spus la telefon, îşi dădeau foarte scurt întîlniri. Acum înţeleg de ce şi fac şi eu la fel: spun repede ideea importantă şi, dacă se iveşte vreo problemă, o rezolv imediat: «vorbim mîine în detaliu»“. Apoi spune cu un uşor zîmbet în colţul gurii: „doar cînd sînt sunată îmi mai permit să îi mai trag de limbă pe interlocutori“.

Telefonul mobil a provocat un tip specific de convorbire: cea în care se spune locul unde te afli. De foarte multe ori, primele cuvinte sună aşa: „sînt în autobuz“ sau „mă uit la un film la cinematograf“. Şi, inevitabil, se încheie imediat: „vorbim după ce ies“.

Noile mijloace de comunicare au creat un anumit paradox. Oamenii, agresaţi parcă de apropierea directă, preferă de multe ori să comunice mediat. *Ovidiu*, 25 de ani, mărturiseşte că are o bucurie specială cînd comunică: „Şi nu neapărat la telefon, dar la orice înseamnă comunicare modernă. Cînd văd, de exemplu, că am mesaje pe Internet, mă bucur de parcă aş fi primit un cadou“.

Înaintea epocii telefonului aflat la îndemînă oriunde şi oricum şi înaintea costului foarte mare al convorbirilor, se pare că unii oameni foloseau telefonul chiar şi pentru comunicări fără utilitate practică. De exemplu, *un lector la Universitatea Bucureşti*, azi la vreo 45 de ani, povesteşte că, pe cînd era în liceu, „mă duceam la bibliotecă la Institutul Francez şi împrumutam discuri. Dacă îmi plăcea vreunul, nu aveam răbdare pînă mă întîlneam cu prietenii mei şi le puneam discul la telefon“. Acum, nu mai este el utilizatorul de bază al telefonului, ci fiica sa, aflată în clasa a XI-a. „Primul lucru pe care îl face cînd vine de la şcoală este să o sune pe prietena ei. Vorbesc despre şcoală, de parcă nu toată ziua au fost împreună acolo“.

Hugo e din Congo şi tocmai şi-a dat licenţa la o facultate din Bucureşti. Vorbeşte româna aproape fără greşeală: „Mai înainte mi-a dat telefon o colegă şi m-a întrebat cînd aflăm rezultatele la licenţă. Toată ziua numai despre asta vorbim acum, pentru că este lucrul care ne preocupă cel mai mult“.

Cristi are 27 de ani. E plictisit şi nu prea are chef să vorbească: „Ce întrebare e asta? Vorbesc de toate, ce naiba. Ne dăm telefon ca să ne întîlnim, să mergem pe undeva. Vrem să vedem ce mai facem... Nu vorbesc nimic deosebit faţă de ceilalţi oameni. Fiecare dă telefon pentru nevoile lui, aşa că toată lumea ştie ce se vorbeşte în general la telefon. Ca să nu mai spun că o convorbire este ceva privat şi nu ar trebui să îi intereseze pe alţii ce-mi trece mie prin cap cînd am receptorul la ureche“.

Octavian GABOR

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Marius Nicolaescu,
artist-portar la Fundaţia Româno-Germană din Sibiu

Întîi fac schiţele, desenul şi, apoi, mă apuc de treabă. Le fac din chibrituri. Biserici, corăbii, casete de bijuterii... Transpun totul în chibrituri. Marea capodoperă e corabia cu 64 de tunuri. Am aici schiţa. Corabia e din 1667 şi o voi face şi pe ea din chibrituri. Mi-a luat şase luni spre a ajunge la stadiul acesta, de barcă uriaşă. Folosesc chibrituri, aracet şi imaginaţie... Am un cuţitaş ce taie bine, această pensetă şi un cîrlig cu care îndrept ce greşesc, cînd e aracetul încă umed, şmirghel. O să-mi intre vreo trei mii de chibrituri şi o să-i pun al doilea strat de jaluzele. Mi-am luat jaluzele de-acasă, le-am tăiat pai cu pai. Cu firul de jaluzea, arată a culoare de scîndură. Şi vreau să tai şi găurile pentru tunuri. Vreau ca totul să fie ca-n realitate şi voi face şi uşiţe să se mişte... Vedeţi în schiţă doi soldaţi. Am să-i fac şi pe ei. Şi leii culcaţi îi voi realiza din chibrituri. Lampadarele de pe corabie, din paie de mătură. Şi strălucirea globurilor va fi dată de un lac, ce face o pojghiţă. Pînza o să o fac din faţă de pernă... am mai făcut aşa şi m-a bătut mama. Bine, eram micuţ... da' corabia aia am ars-o. Nu mai aveam loc de ea. Era prea lungă. N-am putut s-o vînd, nici s-o dau de-a moaca. Şi s-o arunc la container îmi părea rău. M-am contrazis cu un prieten cînd vedeam filme cu piraţi, că ziceam că-s miniaturi şi am vrut să vedem dacă e miniatură şi am luat un borcan cu benzină şi i-am dat foc. Şi am vrut să vedem dacă se poate face film. Am planuri de viitor... să fac Palatul Huniazilor; l-am văzut la teve. Mie îmi place că are un pod mobil şi uşa cu gratii. Sînt un pasionat de istorie, dar, vedeţi, am o singură mînă. Am hemipareză dreapta. De la şase ani sînt aşa. Nu mai ştiam să vorbesc, să merg. Acum pot să fac orice. Am o bicicletă cu două roţi şi trei viteze. Mulţi mi-au spus cum de nu mă plictisesc. Creaţia? Un om ca mine nu se naşte decît la 500 de ani, asta e o glumă de-a mea. Nu mai puteam juca fotbal şi mă retrăgeam în mine. Bunicul meu fusese marinar şi-mi povestea de piraţi şi corsari. Pictez şi icoane pe sticlă. Unii mă văd bine, alţii ca pe un fanatic. Dar cînd citeşti istorie, asta te face fanatic. M-au dezamăgit mulţi... Am vrut să vînd şi unul s-a uitat la o biserică şi mi-a sfărîmat-o... Un părinte din Brăila mi-a dat un sac de cartofi plin de chibrituri... Ştiţi de unde a început totul? De la un peşte. Ne-am aşezat la masă, cu verişoara mea din Elveţia şi soţul ei. Şi mîncam peşte. Soţul ei avea o bucată mai mare, cea din spate. Mînca pîinea şi carnea şi sfărîma scheletul. Şi cum era aşa, scheletul, eu am văzut în farfuria lui, cu ochii minţii, nava. Nu real... şi i-am interzis să mai sfărîme scheletul. Am strîns scheletul şi aşa am construit prima corabie, de vikingi. Eu mai fac şi manuscrise pe meşină de porc... sînt felicitări scrise cu gotice. Pun o stinghie sus, una jos, ştiţi, să fie ca-n filme, cînd desfac voievozii. Şi jos pun o pafta, o ştampilă, scrie „TA", adică, vînzînd fetelor şi ele trimiţîndu-le băieţilor, înseamnă „TI AMO".

Eugen ISTODOR

Roluri

...şi modele

Uitîndu-mă la cîteva posturi de televiziune europene şi non-europene, am observat că prezentatorii lor nu sînt nici scorţoşi nici şturlubatici, nici sumbri nici zvăpăiaţi, nici snobi nici vulgari, nici cu aer de diriginţi, nici cu aer de măscărici. În general, ei se străduiesc să atragă atenţia spectatorilor asupra lor şi să o reţină cît mai mult timp, dar nu stresîndu-i, violentîndu-i, agresîndu-i sau obosindu-i cu sărituri din cadru şi peste cal, contorsiuni, isterii şi artificiozitate.

În universul catodic românesc, o prezenţă tinzînd spre echilibru o constituie Cristian Tabără de la emisiunea de dimineaţă a PRO TV. Combinînd cultură şi inteligenţă, bun-simţ şi umor, el emană o paşnică bonomie, corectată de ironie blîndă şi dezinvoltă autoironie.

Este adevărat că, în comentariile sale politice, Cristian Tabără a înţeles parcă mai dureros drama sîrbilor pedepsiţi de NATO şi mai puţin dureros drama albanezilor pedepsiţi de poliţia lui Miloşevici, dar cel puţin s-a simţit efortul de a descifra situaţia complexă din Iugoslavia. Iar, la 15 iunie, în ziua comemorării lui Eminescu, prevăzînd supărarea şi protestele unora, a vorbit despre efectul de falsă percepţie la tineretul şcolar, produs de clişeele, axiomele şi miturile prin care unii profesori sau exegeţi învăluiesc în ceaţă imaginea poetului. Este necesar să depăşim, în legătură cu multe momente ale istoriei noastre – spunea comentatorul – „marea exagerare colectivă", reducţiile unilaterale, „dacă vrem şi putem să cunoaştem adevărul cu privire la noi înşine."

Curajul de a aborda probleme serioase ale staturii noastre morale, ale imaginii pe care o creăm şi o întreţinem despre noi înşine nu seamănă nici pe departe cu falsul curaj, insolent şi vulgar, al unor apariţii televizive bizare, care scufundă totul în trivial, de la politică la cultură, de la artă la viaţa cotidiană, considerînd că principalul este să vorbeşti ore în şir, chiar şi fără şir.

Vom avea prilejul să revenim asupra unora, cu admiraţie, şi asupra altora, cu infinită compasiune.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

IARBĂ VERDE ŞI SOARE EN GROS, MONŞER

● Pădurea Băneasa, la sfîrşit de săptămînă, ilustrează de minune dragostea românului pentru natură (sau, dacă vreţi, înfrăţirea lui cu codrul). Bucureştenii ies, în valuri, la iarbă verde, deşi iarba verde a fost înlocuită, în pădurea Băneasa, cu un covor de gunoaie. Multicolor. Aşezaţi pe scăunelele tip camping şi mîncînd la mesele pliante salam, roşii, brînză telemea şi ouă fierte, oamenii muncii se simt perfect. După care, desigur, oferă şi ei un plus de culoare desenului din covor. (**C. P.-B.**)

● De cînd e cu aiculă în Bucureşti s-au înmulţit exasperant discuţiile şi certurile din mijloacele de transport în comun. Pe primul loc sînt, bineînţeles, cele cu „ce te-mpingi, dom'le, în halu' ăsta?", „păi, nu eu, din spate", „ei, nu tu, dar ţineţi-vă, de ce dracu' aveţi mîini?". Urmează cele din categoria *conflictul între generaţii:* „abia vă ţineţi pe picioare, parcă nu mîncaţi deloc. Păi, cînd eram ca tine zburam". „Cum zburaţi?" „Da, zburam, nu eram ca voi cu capul în nori" emite domnul un involuntar paradox poetic. Ultimele, cele mai delicioase, sînt cele în care un ins face politică în gura mare: cum duc ăştia ţara de rîpă, cum era mai bine înainte, preţuri, NATO şi celelalte. Căldură mare, monşer. (**C. G.**)

● O adăugire la firmele cu nume mitologice pomenite în nr. 332: EN GROS HELIOS. (**D. S.**)

TÎRGUL DE BÎRFE DIN VITAN-BÎRZEŞTI, LA CEAS DE NOAPTE

● Dintr-un număr recent al revistei *VIP* – pe care, eu unul, o citesc mai ales pentru excelentele pagini de film ale lui Andrei Creţulescu –, aflu despre o tînără actriţă cu nume răsunător, Monalisa Basarab, care a jucat-o pe soţia lui Nostradamus într-un film nemţesc şi care, în teatru, a interpretat un rol în travesti; „acest personaj – explică autoarea articolului – şi-a lăsat o amprentă puternică pe faţa actriţei, adică mai exact pe locul unde a avut lipită mustaţa, căci a rămas cu o pată de care nu reuşeşte să mai scape"... Dau pagina şi, sub rubrica „Tîrgul de bîrfe", citesc următoarele: „În 1985, celebrul poet Adrian Păunescu a trecut printr-un moment de răscruce. Cele trei lovituri grele primite acum 14 ani – scoaterea sa din viaţa publică, prin interzicerea numelui în presă, concedierea de la revista «Flacăra» şi suspendarea cenaclului cu acelaşi nume – l-au împins pe poet în pragul sinuciderii. (...) Problemele dlui Păunescu cu presa postdecembristă i-au produs acestuia acelaşi sentiment de dispreţ faţă de viaţă, dar de această dată a apărut un alt motiv de supravieţuire: venirea pe lume în 1990 a fiicei sale, Ana Maria." Şi uite-aşa, din motiv în motiv, dl Păunescu a ajuns ce e şi astăzi – o amprentă puternică în travesti, cu mustaţă şi barbă, dar fără pată... (**a.l.ş.**)

● Sîmbăta şi duminica trecută, administraţiile financiare din Capitală – de luni pînă vineri, iadul pe pămînt, după cum se ştie... – au lucrat şi au aşteptat la ghişeele lor mulţimile de oameni victimizate timp de 5 zile pe prima pagină a ziarelor. Nu s-a prezentat mai nimeni. Cine a venit a terminat repede şi a plecat cvasi-fericit. Părea raiul pe pămînt. Luni dimineaţă, pe prima pagină a marilor ziare bucureştene, nu se sufla o vorbă despre această senzaţională normalitate a bucureşteanului care preferă, în week-end, să se calce în picioare, la Tîrgul din Vitan-Bîrzeşti. Cea de a patra putere are indignarea nu numai rapidă, dar şi selectivă, ca tot românul. (**R. C.**)

● Întrebare gravă la ceas de noapte, 0,20, la Radio România Actualităţi, în 29 iunie: „Cît timp va mai fi Christos mîntuitorul lumii?". Nu ştim. Dar spre deosebire de redactorul care se întreba retoric, noi bănuim că ne va mîntui în eternitate. (**T. C.**)

PETIT *DEJEU*NER, PE RUTA BUCUREŞTI-SIBIU

● Pe vremea odiosului, nu ţi se oferea mai nimic în trenurile neaoşe (sigur, exista, pe undeva, un vagon restaurant). Acum s-a creat un soi de industrie privată: un amestec de cerşeală şi ofertă. În prima categorie intră femeile cu basma şi copii şi surdo-muţii cu bileţele, animale şi lanterne (în schimbul cărora vor, evident, bani). În cea de-a doua, un domn cu o plasă de bere rece Azuga şi reviste pentru femei mai vechi. Toate astea doar pe ruta Bucureşti-Sibiu. (**I. P.**)

● Pe ruta Bucureşti-Sibiu, la clasa I, puţină lume în compartiment. Pe bancheta de vis-à-vis, un domn sobru, încruntat, citind *România liberă*. Să fie? Să nu fie? *„Bună ziua, dl Dejeu, biletele la control!". Naşul* mustăcios a deconspirat persoana publică de sub nasul nostru (al celorlalţi călători, anonimi). După *România liberă*, ex-ministrul s-a pus pe citit *Creştinism şi democraţie*. A avut o singură intervenţie în discuţia colectivă, despre nocivitatea telefoanelor mobile. (**I. P.**)

● Copiii din Sibiu, localitatea de origine a fostului ministru de Interne Gavril Dejeu, au inventat un nou joc: „de-a Deţeu în defileu". (**A. M.**)

NICOLA-NICOLINA, SE TAIE LUMINA

● Un alt episod din telenovela noilor plăcuţe cu numele străzilor din Bucureşti: literele sînt autoadezive (pot fi, deci, dezlipite de mîna şi voinţa omului), aşa încît pe clădirea Universităţii scrie „Bd. Bălcescu *Nicola*". Poate pentru a ne aminti că revoluţionarul român a murit în Italia... (**M. V.**)

● Nicolina Teodoroaţă, femeie de serviciu la grădiniţa din comuna Ţuglui-Dolj, a fost disponibilizată, între altele, fiindcă „le cam trage la măsea". În plus, cadrele didactice de la grădiniţă „i-au mai lăsat şi un fecior repetent" (?!). Grav lucru, să întrerupi studiile preşcolare ale cuiva... Femeia „a sărit cu mătura pe educatoare", ca să-şi facă dreptate, şi le-a sechestrat într-o cameră, de unde au fost eliberate de şeful de post din comună *(Adevărul,* nr. 2816). Dar cum o să rămînă lucrurile atît de simple? *Evenimentul zilei,* nr. 2128, ne dă veşti mult mai palpitante de pe frontul de luptă. Aflăm că grădiniţa a fost „asediată", că s-au petrecut „scene de groază", că acolo a apărut un grup de 10 persoane, iar în fruntea teroriştilor se afla fosta femeie de serviciu Nicolina Totoroaţă *(sic!)* şi vreme de cîteva ore copiii şi educatoarele au fost înjuraţi şi ameninţaţi de „grupul de presiune" etc., etc. Salvarea a venit de la „sătenii care s-au îndreptat cu mic cu mare spre locul incidentului". Am citit ştirea numai în două ziare centrale. Ni s-a făcut frică să cumpărăm mai multe: dacă, Doamne fereşte, aflam că Nicolina camufla, de fapt, în mătură nişte rachete de croazieră, cu care asedia grădiniţa din Ţuglui? Avîntul presei noastre e gata să caute adevărul pînă în pînzele albe. (**T. C.**)

● Ultima bucurie pe care le-a făcut-o Ministerul Educaţiei Naţionale cercetătorilor de la Institutul de Matematică a fost întreruperea accesului la Internet (e de prisos să spunem că, astfel, i-a deposedat de obiectul muncii). Aceasta, probabil, pentru că unii cercetători se încăpăţînează să nu emigreze în străinătate. Ne putem aştepta, pe viitor, aşa cum se procedează cu locatarii care nu vor să părăsească un imobil, să li se taie, în cele din urmă, lumina. Nu de alta, dar să nu mai fie nevoie ca ultimul care pleacă să o stingă. (**C. P.-B.**)

CENUŞIU URBAN, DE BINE, DE RĂU

● Invidioşi, după toate aparenţele, pe profesorii români care încărunţesc pentru o leafă de 80 de dolari pe lună, elevii din Japonia dau 100 de dolari pentru vopsirea părului în culoarea cenuşiu *(Evenimentul zilei,* 29 iunie a.c.). În satul planetar, împărtăşim aceleaşi culori, dar nu şi aceleaşi nevroze. (**A. C.**)

● Într-un şlagăr de dinainte de '89, metroul era numit „trenul galben fără cai". Alaltăieri, un sindicalist de la Metrorex care picheta guvernul purta o pancartă cu textul: „Sîntem transport urban, nu calu' lui Traian". Încercările de a găsi o definiţie potrivită acestui mijloc de transport continuă. Punctul de referinţă rămîne calul. (**M. V.**)

● La coadă la o bancă, un domn în vîrstă filosofa: „Asta-i, dom'le, ţi-e frică să mai laşi banii şi la bănci. Cu SAFI m-am fript, cu CARITAS-ul la fel, era cît pe ce să mă ard şi cu banca aia pentru mileniul trei. Aţi văzut cîtă reclamă îi făceau la televizor? Asta-i politică, dom'le!". „Şi acum ce faceţi? Vă scoateţi banii şi unde îi puneţi?", întreb eu curios. „Aaa, da' nici nu-i scot... Am venit să mai cumpăr nişte certificate din astea." Cei din jur l-au privit îngrijoraţi pe domnul trecut prin atîtea şi cineva chiar a plecat. (**C. M.**)

● Într-o emisiune, aproape nocturnă, de la Radio România Actualităţi, doamnele de la asociaţiile de protecţie a animalelor şi-au exprimat violent indignarea faţă de cruzimea cu care sînt trataţi cîinii vagabonzi. La telefon, ascultătorii au fost indignaţi de violenţa cîinilor vagabonzi faţă de trecători. Apărătoarele cîinilor doresc să-şi păstreze anonimatul de frica represaliilor. Cred că bine fac. Există mai puţini iubitori de animale decît cîini vagabonzi, aşa că este mai probabilă pedepsirea spontană a persoanelor care nu muşcă, dar vorbesc, decît acţiunea organizată a celor care primesc leafă pentru ca să nu mai fie cîini vagabonzi pe străzi. (**M. B.**)

● V-aţi săturat de horoscoapele sadice, predicţiile nefericite, hazardurile care vă dezavantajează? Nici o problemă: în Bucureşti, zona „Piaţa Gemenii" *(sic!),* a apărut Maria, „GHICITOARE DE BINE"! Dai un ban, da' ştii că mergi la sigur. (**a.l.ş.**)

● Pe B-dul Regina Maria, un avertisment scris cu cretă pe un gard: CUŢU RĂU. (**D. S.**)

Tristeţea unui clişeu pozitiv

– convorbire cu Hans Herbert GRUENWALD, ziarist, ARD, Radiodifuziunea Germană –

Despre nemţi, numai de bine! Ne-au lăsat construcţii durabile legate de perioade istorice faste, au ridicat oraşe şi cetăţi; între zicalele noastre curente este una care defineşte corectitudinea şi egalitatea absolută – „a plăti nemţeşte"; cînd e să regretăm o neşansă în administraţie sau în ritmul modernizării zicem că „n-avem nemţi" – singurii capabili să descurce lucrurile; dacă am vrut să fim amabili cu cineva care s-a întrecut cu paharul, am spus despre el că „a luat luleaua neamţului", cu alte cuvinte are o beţie neagresivă, tolerabilă. Iar tot ceea ce a fost complicat în materie tehnică, de neînţeles şi totuşi perfect funcţional – s-a numit admirativ, dar nu fără un fior de teamă: „drăcărie nemţească". Acestea ar fi, în general, clişeele despre un popor pe care s-ar crede că-l cunoaştem relativ bine, de vreme ce am convieţuit cu „nemţii noştri", vreme de cîteva secole. Dar cît adevăr cuprind ele şi cît ascund? Dialogul cu dl Hans Herbert Gruenwald, ziarist de naţionalitate germană, a căutat cîteva răspunsuri.

Un nume neadecvat

Stimate dle Gruenwald, ce înseamnă să fii neamţ, astăzi, în România?

Înseamnă să nu fii cunoscut cum se cuvine, dacă ţi se spune „neamţ". Această cuprindere a populaţiei de limba germană din România sub un singur termen este tipică mai mult pentru Vechiul Regat. În Ardeal membrii minorităţii germane sînt numiţi mai specific, conform propriei lor apartenenţe şi definiţii: saşi sau şvabi. Cei ajunşi aici primii, în secolul al XII-lea, şi care s-au aşezat în Transilvania, veneau dintr-o zonă situată între Luxemburg şi Belgia, şi nu erau numai germani, erau şi valoni printre ei şi, ca vorbitori de limbă germană, au fost asimilaţi cu saxonii, deşi nu erau neapărat saxoni. Şvabii, trăitori mai ales în Banat, au ajuns în acest ţinut pe vremea Mariei-Teresa, puţini dintre ei şi ceva mai înainte, şi făceau parte din aşa-numiţii şvabi de Dunăre. Nu ştiu să spun exact cîţi se trăgeau chiar din Suabia. Din afară sîntem însă numiţi cu toţii „nemţi" şi sîntem priviţi ca foarte uniţi, deşi lucrurile nu stau chiar aşa. În sensul propriei identităţi, noi sîntem foarte legaţi, spre exemplu, de un anumit patriotism local: aşa că eu am afinităţi mai multe cu un român sau cu un ungur din oraşul meu natal, Sighişoara, decît cu un şvab din Timişoara.

Consideraţi că termenul generic de „neamţ" ar avea o nuanţă peiorativă?

Nu, îl consider doar ca pe o dovadă de superficialitate. Sigur, e un termen tradiţional, a intrat în limbă, dar relevă o mentalitate care rămîne la clişee. Ce-i supărător în asta, la urma urmei? În general clişeele respective apar ca măgulitoare: nemţii sînt liniştiţi, sînt harnici, sînt cinstiţi, pui bază pe ei, sînt temeinici etc. Dar, din păcate, această privire pozitivă este foarte generală şi, cumva, privează majoritatea de obligaţia de a se ocupa mai atent de situaţia reală şi de a observa că spre a păstra această minoritate atît de apreciată în spaţiul românesc trebuie să facă nişte lucruri de mult amînate. Poate că ele nici nu convin atît de mult majorităţii. Sînt de acord că o minoritate nu este neapărat ceva foarte simpatic. Dar trebuie să ai grijă de ea şi chiar să o discriminezi pozitiv. Asta nu se prea înţelege. O minoritate se poate păstra doar prin închidere într-un spaţiu majoritar definit prin alte calităţi. Firește că ea nu şi-a conservat specificul exclusiv prin închidere. Dar nu poate supravieţui decît dacă are spaţiul ei cultural şi dacă acest spaţiu este garantat, chiar în sensul unei autonomii. Clişeele pozitive flatează minoritatea, dar nu acoperă realitatea.

Şi care ar fi această realitate?

Una care trebuie privită cu luciditate din ambele părţi. Minoritatea poate nu este atît de grozavă, la nivelul sătesc populaţia germană era naţionalistă, mult timp căsătoriile mixte nu erau bine văzute, de asemenea trebuie recunoscut că la nemţi, ca şi la unguri, a existat o anumită aroganţă, un anumit elitism, unul fals cîteodată, dar care, dacă e privit acum, e de înţeles, din evoluţia istorică şi din situaţia social-politică. A existat şi un naţionalism al acestei minorităţi, a existat şi închidere – cînd saşii erau mai mulţi, de ce să nu o recunoaştem. Majoritatea are obligaţia, dacă într-adevăr ţine la această minoritate, fiindcă mereu se spune asta la toate nivelele, să nu adopte faţă de ea o perspectivă falsă. Eu nu m-aş simţi deloc bine, de exemplu, dacă un român care este înfocat antimaghiar m-ar bate pe umăr cu bunăvoinţă, spunîndu-mi: „voi, nemţii, nu ne-aţi făcut niciodată probleme, ca ungurii, noi cu voi sîntem prieteni". De multe ori sînt în situaţia de a regreta că nemţii n-au creat mai multe probleme românilor şi n-au avut perseverenţa de-a cere nişte drepturi, aşa cum o fac ungurii.

Văzuţi din Est şi din Vest

Care ar fi una dintre „problemele" pe care regretaţi a nu le fi făcut şi cu ce prilej aţi fi adus-o la lumină?

Mie mi se pare absolut jignitor ca în momentul de faţă tu, ca neamţ, să afli într-o bună zi că ţi se oferă o Universitate „Petöfi-Schiller", fără ce nimeni din minoritatea germană să fi fost consultat. Nici Forumul Democratic German, nici universitarii aparţinînd etniei n-au fost întrebaţi dacă minoritatea are nevoie de aşa ceva. Şi, culmea, i se dă şi numele de Schiller, un clasic german foarte important, dar care n-are nici în clin nici în mînecă, n-are legătură directă cu nemţii din România. Ar fi putut foarte bine să se numească Honterus – humanistul sas din Braşov, la a cărei tiparniţă, prima din Transilvania, s-au tipărit cele dintîi cărţi româneşti ale diaconului Coresi. Ar fi putut să se cheme Brukenthal, sau să i se dea numele episcopului Georg Daniel Teutsch. Toţi au fost nişte oameni de mare suprafaţă culturală, iar Teutsch a dus şi o activitate politică de mare importanţă, cu nişte semnificaţii actuale pînă astăzi, în sensul cuprinderii şi a spaţiului cultural românesc şi a celui maghiar. Cine a avut ideea la nivel guvernamental să-l propună pe Schiller nu s-a gîndit o clipă la nemţii din România, ci doar cum să tergiverseze o cerere a maghiarilor pentru o universitate în limba maternă. Dar, totodată, a dat dovadă de incultură şi faţă de propria istorie, fiindcă figurile de învăţaţi germani de care vorbeam fac parte şi din moştenirea culturală a României. O dovadă de ignoranţă blajină: „hai să le dăm ceva şi nemţilor". Atitudinea politicienilor şi în bună măsură a societăţii româneşti faţă de nemţi e una de complezenţă, una de interes; îi laudă, îi iubesc, şi astfel se mai bifează o problemă. Germania este mare, România are nevoie de ajutor, problema nemţilor se rezolvă, se mai repară ceva, se mai restaurează nişte cetăţi din Transilvania care sînt foarte frumoase, se mai reconstruiesc nişte sate săseşti cu ajutor german din Vest. Şi apare chiar şi un alibi: „iată ce facem noi pentru minoritatea aceasta". Dar minoritatea nu mai există, din păcate: în România mai trăiesc astăzi numai 19.000 de saşi. Marea majoritate se află acum în Vest, în Germania.

Cum sînt priviţi acolo nemţii plecaţi din România?

Societatea germană actuală este foarte modernă, foarte mobilă, nimeni nu se mai consideră german pe baza sîngelui, ci doar în calitate de cetăţean. Nemţii din România, dintre care unii vin de la ţară vorbind mai bine dialectul săsesc, au uneori problema cu limba germană modernă, cu germana dialectală din Germania şi cu spiritul german în general. Nemţii îi numesc „români" iar pe ei asta-i deranjează; dar nu peiorativ le spun aşa, ci fiindcă vin de aici, din pricina noii percepţii a apartenenţei, pe care noi, minoritarii, o înţelegem altfel. Practic, vorbind de saşii din România putem vorbi de o civilizaţie apusă. Dacă s-ar dori reîntoarcerea unora din cei plecaţi ar apărea, poate, o şansă, firește dacă s-ar crea nişte facilităţi economice în zonele respective, pentru a marca mai pregnant prezenţa germană în zonele acestea. Dar România trece prin greutăţi economice foarte grave acum, aşa că problemele noastre par a fi, prin comparaţie, la ora de faţă, nişte „probleme de lux", fiindcă avem un „Mutterland" – o ţară mamă în care ne putem refugia dintr-un „Vaterland" – o patrie percepută tot mai vitregă.

Zestrea de experienţe proprii

Ce poreclă aveaţi dvs. printre copiii români cu care vă jucaţi?

Dar nu mă jucam cu ei. Pe strada noastră erau numai saşi şi cîţiva unguri. Încă din perioada grădiniţei mi s-a spus să fiu atent ce vorbesc cu românii. Nu trebuia să mi se spună fiindcă oricum nu vorbeam româneşte. Problema era că pînă pe la 7-8 ani – deci pînă pe la începutul anilor '60, se mai striga după noi, pe străzile cu copii români, „fascistule", „hitleristule", de parcă noi, saşii, fusesem în mod special aliaţi cu Hitler, nu şi Antonescu şi românii. Mai eram şi bătuţi dacă nimeream pe acele străzi, dar noi eram învăţaţi că n-avem voie să ne batem, trebuie să fim cuminţi. Regret şi pînă în ziua de azi această cuminţenie. Pe urmă, mult timp, pînă în adolescenţă, românii cu care te cunoşteai, dar nu erai chiar prieten, deşi ştiau cum te cheamă nu te scoteau din „mă, sasule" – cum ai zice cuiva „mă, ţigane". Normal, de cînd nu mai sînt saşi, a dispărut şi această poreclă.

În ce măsură drama minorităţii germane de la noi a operat asupra sensibilităţii sale, în raporturile cu majoritarii?

Momentele dramatice, uneori tragice ale existenţei saşilor s-au consumat într-o perioadă în care nemţii, la rîndul lor, au provocat în lume nişte tragedii mult mai mari. Deportarea saşilor în Rusia, de către Armata Roşie sau în Bărăgan de către puterea comunistă au fost tragedii – e adevărat –, dar e aproape indecent să vorbeşti despre ele, cînd în Europa s-a petrecut deportarea şi distrugerea fizică a milioane de evrei.

Azi să fii curtat, mîine deportat, poimîine „comercializat" pe bani grei în RFG – cum ar mai putea fi acesta un tratament stimulator pentru loialitate, sincer vorbind?

Şi totuşi există o loialitate a saşilor, care vine din spiritul lor cetăţenesc, o loialitate proprie spiritului lor de vechi locuitori ai unor burguri transilvane pe care le-au şi întemeiat. Asta-i o calitate: însă tot ea îi face prea disciplinaţi şi uneori prea laşi, se autocompătimesc uşor, dar nu acţionează. Dar experienţele dramatice de care aţi pomenit au însemnat şi sfîrşitul loialităţii lor în plan sentimental.

Cu ce efecte?

Cum a devenit posibilă plecarea, încă de prin anii '70, s-au dus cît de repede au putut. În 10 ani din familia mea au mai rămas numai mama şi bunicul. S-ar putea spune că şi condiţiile pe care le aveau în Germania nu le-ar fi avut aici niciodată. E adevărat. Dar eu cred că au plecat masiv chiar în primii ani de după '89 şi fiindcă perspectivele de aici nu mai erau încurajatoare. Vedeţi, în politică clişeele naţionaliste se repetă, aproape indiferent de epocă. Nu se poate să nu te simţi exclus în clipa de faţă cînd vezi că n-ai o lege a administraţiei locale care să-ţi permită să te afirmi pe plan local, cu toate că strămoşii tăi au marcat dezvoltarea oraşului Sighişoara, a Braşovului, a Sibiului, au marcat mentalitatea zonei şi cultura ei, iar tu, ca neamţ, trăieşti acolo, dar nu mai poţi fi reprezentat după cum se cuvine, fiindcă numărul conaţionalilor tăi e prea redus ca să-şi facă vocea auzită. Sau poate că noi ne-am obişnuit să ne plîngem de milă şi să dispărem în tăcere?

Stimate dle Gruenwald, mi se pare că sînteţi la fel de supărat şi pe români şi pe minoritatea dvs.: de ce?

Pe saşi sînt supărat fiindcă se comportă ca nişte inadaptabili, greoi, închişi – şi fiindcă nu pot să-şi depăşească aceste defecte, se complac în a-şi deplînge apusul, fosta importanţă socială şi culturală şi mai sînt şi mîndri de acest lucru pe care aproape l-au izbutit: a muri tăcînd. Dar nu-şi dau seama că nici nu prea s-a văzut sau auzit că ei au murit, fideli propriului lor model, perfect funcţional în Evul Mediu tîrziu, dar ineficient în secolul XX, cu modernizarea lui rapidă şi provocatoare.

Şi românilor ce le reproşaţi?

Că nu-şi cunosc interesul. În România nu e nevoie de prea mult pentru educarea aşa-numitei toleranţe, eu aş numi-o mai degrabă deschidere: ea a existat. Dar nu se cultivă. Nu se fructifică nici măcar acele elemente real existente, prin tradiţie, care ar ajuta la o politică pozitivă faţă de minorităţi. Să vă dau un exemplu: învăţămîntul. Istoria, la urma urmei deşi e mai bine s-o învăţi în limba maternă, o poţi învăţa şi în limba română. Dar a învăţa numai istoria românilor şi nu istoria României, înseamnă să văduveşti istoria unui întreg spaţiu, ignorînd minorităţile care şi ele au contribuit la formarea lui aşa cum este. Copiii români nu învaţă nimic serios despre contribuţia comunităţilor germane, evreieşti, maghiare etc. la istoria desfăşurată pe acest spaţiu în care am trăit cu toţii. Dar aceste comunităţi au existat, au durat, şi asta spune ceva despre spiritul poporului român.

Sînteţi supărat fiindcă deşi avem nişte probe ale spiritului nostru european nu ştim să le punem în valoare, cu toate că, într-un timp sau altul, ele au fost sau unele încă mai sînt reale?

Exact. Mai ales că, dacă mă gîndesc la propria experienţă, la propria definire, eu mă simt nu neamţ, cum obişnuit se spune, cît aşa cum se formula înainte: „cetăţean român de naţionalitate germană", simţindu-mă la fel de bine în ambele calităţi. Cînd eram adolescent, venise la modă rock-ul şi erau foarte în vogă pletele: dar cum să danseze un tînăr sas respectabil aşa ceva? La noi, la saşi, se dansa pe melodii nostalgice, romanţioase, fără nerv, gen „Carina" de Roy Black. Fugeam la români – acolo era mai mult nonconformism, era mai modern. Se asculta „Street fithting man" de Rolling Stones.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon:.230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 334 ● 2 - 8 iulie 1999 ●

Anul VII
nr. 335
9-15 iulie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

KOSOVO KOSOVO KOSOVO

DUPĂ RĂZBOI ÎNAINTE DE PACE

KOSOVO KOSOVO KOSOVO KOSOVO KOSOVO

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Pe de o parte, falsificările Istoriei; pe de altă parte, Istoria se falsifică ea însăşi."

Peter HANDKE

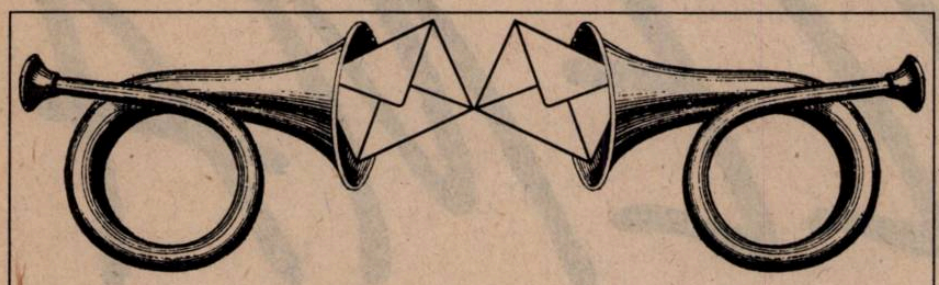

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 332: „*Cine de cine depinde*“

Forul interior

Vă rog să mă credeţi că tema „Cine de cine depinde“ o percep ca pe una abisală, inepuizabilă. În rîndurile ce urmează o să aştern cîteva impresii despre educaţie. În zilele grevei profesorilor, grupuri mari de copii şi adolescenţi hoinăreau prin parc, străzi sau mergeau la scăldat. Se părea că au fost multe săptămîni ale veseliei. Asta dacă îţi înfundai bine urechile. Cred că am început să ne fie jenă sau teamă să punem lucrurile la punct. Să pretindem în locuri publice, stradă, parc, uliţă, pod să nu auzim înjurături. Oricum, fete şi băieţi clamau mereu ca un leit-motiv organul sexual masculin. De unde provine această deprindere? Libertate foarte prost înţeleasă. Libertatea de a-i leza pe cei din jur fără să-ţi pese. Există aici un lanţ al slăbiciunilor prin care educatorii vîrstei adolescentine dau vina pe educatorii vîrstelor mai fragede şi cum să nu fie aşa cînd intrînd prima dată la o clasă (a VI-a să zicem) copiii se ridică şi spun sacadat pe silabe „Sărut mîna“? Ei nu au aflat o serie de reguli elementare de politeţe. Că noul venit îi salută pe cei deja veniţi. Şi altele. Dincolo de însuşirea sau nu a unor cunoştinţe în şcoală, ar fi necesară însuşirea unor deprinderi civilizate. Toţi ştim că se strigă prea mult, se vorbeşte prea tare etc. Tinerii au scăpat într-o oarecare măsură de stresul intrării la facultate. Sînt mai multe locuri, există învăţămînt particular, s-au diversificat profilele din învăţămîntul superior. Efortul nu mai este cel de acum 10-15 ani. În plus emoţiile sînt mai mici, rezultatele se comunică mult mai rapid. Bunăstarea multora este mult mai mare ca în trecut. Cel mai bogat student putea să aibă o cameră în gazdă. Astăzi poate avea maşină, apartament, celular. Uneori chiar pe toate. Sigur, ceva din farmecul vieţii de cămin s-a dus. Dar nu e cazul să fim nostalgici. Pentru că ei încă „nu ştiu ce pierd“. Depinde educaţia tînărului de dna educatoare? Aici e o mare diversitate. De la educatoare care cîştigă bani frumoşi, plasînd produse ale diferitelor firme, pînă la educatoare în mediul rural care plătind abonamentul şi suplinirea (la inspectorat) rămîn cu te miri ce. Despre profesorii din învăţămîntul preuniversitar pot spune că au văzut mult mai mult Occidentul sau alte părţi de lume decît în trecut. Ei ar putea doar să se debaraseze de un egoism exagerat, orizonturile lor fiind mult extinse. Şi elevii au mari posibilităţi de a se deplasa peste hotare. Pînă la urmă vreau să spun că premisele unei educaţii mai sănătoase există. (Faţă de spaţiul închis din trecut.) Dar nu prea avem curajul unei atitudini hotărîte în faţa răului. Prea ne ploconim în faţa vîrstei tinere, atunci cînd nu e cazul. Cînd este cazul, putem să-i adunăm pe tineri, să-i iubim, să ne mîndrim cu ei. Se poate şi aşa. Depindem, depindem mult unii de alţii. Profesorii universitari de cei din preuniversitar, aceştia de cei din gimnaziu, primar etc. Dar depindem şi de forul nostru interior. Dacă nu cumva acesta este primordial. Fiindcă „nimeni nu poate sări peste umbra lui“. Sau poate?

Eu cred că nu.

Maria NICULESCU
str. Progresului, Bl. 6, ap. 19, Oneşti

Cine depinde de ce

Aş vrea să spun cîteva cuvinte, nu despre cine depinde de cine, ci despre cine depinde de ce.

Aş vrea să spun cîteva cuvinte despre compromisurile zilnice, despre micile cedări, concesii, pe care le facem în fiecare zi. Despre ideea de a accepta, în detrimentul principiilor noastre, micile compromisuri zilnice.

Aş vrea să spun cîteva cuvinte despre cum ne vindem, cum ne lăsăm tîrîţi, pentru cîteva monede sau favoruri de care avem nevoie, fiindcă sub cap ne atîrnă... burta şi burta cere.

Aş vrea să spun cîteva cuvinte despre actorii care, ca să mănînce, joacă în spectacole stupide, despre scriitorii care pentru a-şi putea publica cartea trebuiau (sau trebuie) să scrie şi cîteva cuvinte de laudă în vreun ziar. Despre pictorii care trebuie să facă portrete ale unor oameni inexpresivi şi de prost gust, şi să le vîndă acestora pe nimic tablouri cu adevărat valoroase (artistic).

Şi aş mai vrea să spun cîteva cuvinte despre cei care au puterea de a nu se lăsa tîrîţi, despre actorii care au puterea de a refuza spectacolele proaste, despre pictorii care mor în mizerie fiindcă nu vor să se lase compromişi, despre scriitorii care nu mănîncă fiindcă nu au ce.

Dar nu spun, nu mai am dreptul ăsta.

Alex BALINT

N. red.: ...Cum, adică, n-aveţi dreptul? De ce? Dar noi, *Dilema*, unde sîntem? La atîta vehemenţă, unii v-ar putea acuza că nu aveţi curajul opiniei...

Fără te(a)mă

Un curs de cristal

Am examen mîine. Sînt pierit de frică! Frica aceea fără leac ce te cuprinde în faţa unui lucru de neînţeles. Profesorul este un gigant în domeniu: lucrări, conferinţe, reputaţie impecabilă. Stilul lui, însă, are ceva din perfecţiunea perfidă a unui aisberg; vorbele se înlănţuie într-un cadril perfect, dar firul lor este atît de încolăcit, încît la sfîrşitul fiecărei prelegeri plutesc într-o stare de perplexitate. Ca lucrurile să fie desăvîrşite, şefa de lucrări a catedrei exclamă extatic: „Domnule Profesor, aţi ţinut un curs atît de clar. CRISTAL!“ Ce-i drept cursul este atît de cristalin încît DEX-ul nu te prea ajută să-l pricepi. Ca să vină în ajutorul nostru, asistentul, foarte tînăr şi dornic să se afirme, ticluieşte un „dicţionar al cursului“. Acesta este suportul speranţei noastre ca să scăpăm de o restanţă cumplită; singura noastră şansă de a înţelege ce ni se spune şi de a putea, deci, comunica. Vedeţi, după îndelungi nelinişti am dedus că Profesorul nostru se exprimă într-un dialect necunoscut, pe care l-am numit sandugrasa. Creat suportul unui limbaj comun, asistenţii au misiunea să ne „decodeze“ cursul. Să lumineze, adicătelea, întunecimea de hrubă a minţilor noastre.

Rezumat:

● Intri la o conferinţă despre care discipolii maestrului susţin că este un model de demers intelectual.

● Asişti la un tur de forţă nu al descifrării ci al încifrării în vorbe. (Nu este o iniţiere în alchimie.)

● Ieşi de la curs ameţit; descrierea faptului (un curs de cristal) şi faptul în sine (scărpinat cu mîna stîngă la urechea dreaptă) se bat cap în cap. De aici o stare de confuzie, de inconfort.

● Plin de îndoieli, nu mai eşti stăpîn pe tine; te trezeşti sclavul fricii de examen. Speri, mistic, într-un ajutor de sus.

● Miracolul se produce! La seminar, asistenţii, cu un zîmbet complice, îţi garantează mîntuirea: „Noi îţi dăm codul...“

● Tu, catindat, blocat în vorbe şi spaime, nu poţi decît să-i urmezi, plin de recunoştinţă şi supuşenie.

Iată un model de educaţie al elitei noastre intelectuale. Un tînăr care trece întreg printr-o astfel de încercare va fi sigur pe el, indiferent la context, neîncrezător în titluri şi ierarhii, dornic să stea, neînfricat, pe propriile lui picioare.

Concluzie:

Karl Popper spune: „Cine nu se poate exprima simplu şi desluşit să tacă şi să mai înveţe pînă reuşeşte să o facă.“

Liviu STOICA, student Arhitectură
str. Fagului, Bucureşti

Ochii dilematicilor în 3,14

Din clasă

● La română: „«Baltagul» se termină cu un sfîrşit cu happy-end tragic.“

● Profa de psihologie: „Eu, înainte să vin la oră, mă consult cu manualul.“

● Fizică: „Luăm între picioarele compasului o deschidere mai mică.“

● Franceză: „Ora viitoare vom da o lucrare de control neanunţată.“

● În tabără, cu profa de latină: „Să nu mai prind televizorul mergînd noaptea de unul singur pe hol.“

● Schimb de replici despre *Dilema*:
– Ce revistă e asta?
– *Dilema*.
– Are horoscop?
– Nu.
– Da' atunci are măcar vreo bîrfă despre vreo vedetă?
– Nu...
– Atunci ce revistă mai e şi asta!?

Adina ANTONIE
str. Patriei 30
Ploieşti

Prin E-mail

19, 20, 21 mai 1999 la Montréal

● Fac o precizare mai întîi: reuşesc să vă citesc graţie fondurilor guvernului federal canadian şi guvernului provincial Québécois care au înzestrat bibliotecile publice cu calculatoare şi acces gratuit la Internet. Pas mal, hein? Not bad. Da' ei nu citesc *Dilema* să vază ce omagii le aduc. Bani să-mi permit un abonament la revistă n-am, dar nici nu vreau să vă pierz. Donc frecventez asiduu biblioteca de cartier la ore imposibile de genul sîmbătă la 12 şi pîndesc posturi libere la computere. Accesul la cultură cere sacrificii, nu? Vă mai scriu mîine sau cînd mai prind un aparat liber căci de fapt eu voiam să vă povestesc despre Seinfeld. Cu urări de bine şi scuze pentru tonul convivial. Bye.

● Mersi pentru răspuns. Cît despre urările adresate guvernului din Québec o să le transmit mesajul. Vor fi fericiţi să afle că au suporteri pe malurile Dîmboviţei. Că tot ameninţă Bouchard and co. cu un nou referendum pro suveranitate. În fine... ziceam că vreau să vă povestesc despre Seinfeld. Promit să o fac altă dată căci a intervenit ceva nou. După cum probabil şi presa română a informat, alaltăieri au fost găsite (încă) 2 cadavre de români într-un vapor în port la Montréal. Ziarele ne informează că anul trecut 100 de români (vii şi morţi) au traversat clandestin Atlanticul spre ţărmurile frunzei de arţar. Într-un reportaj la televizor, un şef al comunităţii române din oraş, pe un ton vehement şi arţăgos, a debitat un discurs furibund acuzînd la grămadă Canada, Immigration Canada, armatorul vasului plus echipajul de neglijenţă, incompetenţă etc. Bref: în opinia respectivului cei 2 inconştienţi n-aveau nici o vină. Adaug că ancheta a stabilit că românii nu prezentau urme de violenţă fizică şi muriseră cu ceva zile înainte de a ajunge la Montréal. Şi aşa-i cu „containerismul“. Sujet demn de un număr „dilematic“. Ce ziceţi? Mersi şi să ştiţi că aici totul e perfect în afara absenţei fotbalului (soccer), calităţii execrabile a berii canadiene, numărului mic de blonzi bine (cîţi sînt şi ăia-s gays) şi preţului ridicat al abonamentului la cablu. S-auzim numai de bine, vorba cuiva. Apropo, mai rulează Seinfeld în România?

● De ce-mi place Seinfeld? E nonpolitically correct, are idei made in Brooklyn, amestec de humor idiş şi teatru absurd (se zice că Brooklynul nu e America, eu nu cunosc); e Woody Allen cu ingrediente Beckett şi E. Ionescu; nu ia nimic în serios şi nu se ia în serios; ignoră enervantul tipar maniheist al imageriei americane (bad guy versus good guy); debunks some myths şi anume demolează: mitul american (pămîntul făgăduinţei) etc.; mitul eficacităţii americane; al workaholicului; al corectitudinii; al familiei; al respectării legii în State; al triumfului final al legii; al religiei; al reuşitei; al obsesiei timpului (time is money). Etc... e un film antiamerican sui generis pînă la urmă. Şi Oliver Stone sau Spike Lee au accese antiamericane în felul lor, da'l prefer pe Seinfeld (film). Chiar, de ce nu scrieţi despre Seinfeld? Cînd scrieţi despre Seinfeld? Păi? Mersi. Cu aceeaşi eternelă consideraţiune.

Adina FILIP
Montréal

N. red.: Aţi pierdut multe numere din *Dilema* – altfel cum de nu v-aţi dat seama cît ne-a plăcut şi nouă (nu tuturor!) Seinfeld? Dar şi Dvoastră, de ce să vă scuzaţi pentru tonul convivial...? E cel just!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Interesul**
● **Piaţa de carte**
● **Reforma în armată**

Ediţii electorale completate şi adăugite

Convenţia Democrată din România nu poate să iasă decent din scenă, dar nici să-şi reconstruiască identitatea în centrul ei. Pe altă buclă a spiralei politice, „aliaţii istorici“ repetă mişcările convulsive exersate în legislatura precedentă de componentele „patrulaterului roşu“. Creştin-democraţii înţeleg cît e de uşor să fii sensibil, hotărît şi viteaz cînd eşti în opoziţie, dar predispus la nepăsare, tergiversări şi laşităţi ipocrite cînd eşti la cîrmă. „N-o să-i iertăm niciodată pentru că au avut în mînă puterea şi şi-au bătut joc de ea“ – declară foştii susţinători fanatici ai Convenţiei, pentru care doctrina creştin-democrată era acum patru ani soluţia atotsalvatoare. PNŢCD joacă partitura formaţiunii hulite atît de parteneri cît şi de restul lumii, pe care PDSR nu reuşise s-o arunce – în ultima campanie electorală – nici în braţele UDMR, nici în ograda lui Vadim Tudor. Ion Iliescu e azi „seniorul“ curtat al Opoziţiei moralizatoare, iar Ion Diaconescu obligat să folosească replicile defensive ale lui Corneliu Coposu, adică să ceară iertare că a ieşit viu din închisorile comuniste ori de cîte ori foştii activişti PCR ajunşi parlamentari de tranziţie îi aduc aminte că e octogenar. „Baza de masă“ a liderului PRM s-a reorientat conform „tratatului“ (şi comenzilor) de la Cozia. Cuminte şi tăcut, Vadim Tudor mizează în această etapă pe atracţia omului de rînd pentru eroii decăzuţi şi pentru victimele vînate sub reflectoare. Duşmanii tradiţionali ai lui Adrian Năstase strîng bani pentru soclul politic al celui care promite să răzbune umilinţele îndurate de PDSR în confruntările cu PD şi ApR. Secundul ex-liderului de la Cotroceni s-a lepădat de sarcasme încrezute în favoarea unui discurs de „băiat de gaşcă“. Fără el, beneficiarii creditelor neperformante de la Bancorex ori armatele de traficanţi de influenţă s-ar fi simţit probabil rău între fronturi electorale. Iar dacă actualii guvernanţi n-au fost în stare să-i pună la punct pe îmbogăţiţii prin fraudă – care se consideră veşnici stăpînitori ai ţării pentru simplul motiv c-au fost aleşi să mînuiască pîinea şi cuţitul înainte de '89 –, e dreptul exsindicalistului Miron Mitrea (cocoţat în ierarhia PDSR deşi locul său ar fi fost „la şaibă“, acolo unde preşedintele propriului său partid crede c-ar trebui să se reîntoarcă unii politicieni!) să-i ameninţe cu puşcăria.

În celelalte colţuri ale scenei, tabloul se tulbură după reţete aduse la zi. Traian Băsescu dă lecţii de politică financiară experţilor FMI şi promite consolidarea evoluţiei pozitive în anul 2000, adică atunci cînd se vor putea bucura de ea mai ales foştii guvernanţi. Valeriu Stoica a preluat **de facto** pupitrul de comandă al PNL, deşi **de jure** Mircea Ionescu Quintus e preşedinte, iar ţărăniştii din aripa Ciorbea afirmă că ministrul Justiţiei ar fi suspect de afaceri necurate. Valeriu Tabără se dezice de PNR, dar se orientează spre fostul său protejat Mircea Druc şi spre alte partide manevrate altădată de directorul SRI. Fără mesajul agresiv al lui Funar, PUNR se consideră un partid liberal şi face oferte încrucişate cu scopul de a sări peste pragul electoral. Fiindcă întotdeauna există partide mai măricele care au nevoie de aliaţi cu pretenţii mai mici, formaţiunile de buzunar se umflă în petec în orice debut de campanie pentru legislative. Teodor Meleşcanu speră încă să înfrîngă rezistenţa social-democratului Sergiu Cunescu şi nu se sfieşte să-l acuze nominal pe ministrul de Externe pentru linia politică adoptată de autorităţile române în chestiunea crizei iugoslave. Petre Roman e convins că deplasările în teritoriu sînt teste mai utile decît sondajele de opinie şi că social-democraţii vor negocia de pe poziţii de forţă în următoarea legislatură. Radu Vasile e mulţumit de prestaţia sa la Palatul Victoria şi pune contestaţiile din interiorul partidului care l-a făcut premier pe seama unui „grup de băieţi“. La rîndul său, Nicolae Văcăroiu a început să se laude cu marile realizări lăsate moştenire în '96 cabinetului de coaliţie.

Bursa zvonurilor ţine deja loc de programe şi de strategii. Ambasadorii străini se întreabă îngrijoraţi ce-o să se întîmple cînd stînga se va reinstala confortabil în legislativ. Şeful statului aşteaptă doar summit-ul de la Helsinki, programat, din fericire, înainte de scrutinul la termen în circumscripţiile româneşti. Oamenii de afaceri solicită zgomotos despăgubiri occidentale pentru „pierderi de război, „deşi instabilitatea legislativă şi conflictele politice au prejudiciat interesele naţionale mai mult decît bombardamentele din Balcani şi embargoul petrolier impus de forurile internaţionale guvernului de la Belgrad. Ministrul armatei a venit de la Washington cu vestea că americanii sînt pregătiţi să contribuie la întărirea graniţelor estice ale României, care vor ajunge astfel... „impermeabile“. În paralel, premierul Serghei Stepaşin l-a abordat la Salzburg pe liderul de la Cotroceni cu propuneri tentante în plan economic şi cu scuze pentru „ultimul incident politico-diplomatic“. Neaşteptatele reverenţe ale Moscovei ar fi trebuit să măgulească vanităţile naţionale măcar de joi pînă duminică, adică în intervalul preferat de avioanele Federaţiei Ruse pentru survolul spaţiului aerian românesc.

Încleştarea balcanică a luat forme noi, iar tabăra rusofilă autohtonă scoate pe linia de înaintare Grupul de Acţiune pentru Reconstrucţie în Balcani cu mesajul că va da în judecată Guvernul. Adversarii integrării n-au renunţat şi probabil nici nu vor renunţa uşor la propriile lor obiective. Pe fondul spaimelor electorale, ei fac tot ce le stă în putinţă pentru a forţa autorităţile să-şi dea în petec în relaţia cu UE măcar în ceasul al doisprezecelea. Şi au încă şanse de reuşită, de vreme ce candidaţilor de toate culorile nu le pasă cu adevărat decît de locul lor în topuri, liste, încrengături profitabile pe termen lung.

Elena ŞTEFOI

© C. Farcaş

Revolta tradiţiilor

Londra, în grădină la Michael

Încerc să-mi dau seama ce mi s-a întîmplat şi cum am ajuns aici. Dimineaţa la nouă fix sînt în faţa clădirii unde trebuia să se desfăşoare „conferinţa internaţională“. Este o biserică! Înăuntru nu e nimeni. Aştept pînă pe la zece, cînd apare organizatoarea şi cu administratorul clădirii. Pînă pe la amiază ne strîngem vreo zece persoane într-un fel de hală uriaşă, transformată în sală „polivalentă“. Boxe, reflectoare, restul unui crucifix. Începem prin a ne prezenta, strînşi în cerc, în mijlocul sălii: o economistă, o artistă, un domn simpatic, un bărbat (sau femeie?) într-un cărucior pe rotile, doi psihoterapeuţi englezi nedumeriţi, o bătrînă (cred) fără domiciliu, o judecătoare sîrbă din Croaţia (care plînge tot timpul cît ne povesteşte cum a rămas fără casă la 50 de ani şi a trebuit să se refugieze în Anglia, la copii), o cineastă maghiară plecată de mult... Vorbim despre *crossing boundaries*, un fel de afirmare a diferenţei (noastre) în faţa indiferenţei (lor). Peste capetele noastre se aşează sunetele orgii: un evreu din Chişinău şi-a început cursul său public cotidian. Mai tîrziu în cursul zilei avea să ni se alăture şi el. Înţeleg într-un final (sau am această impresie) că am fost invitat, de fapt, pentru că organizatoarea mă consideră „singurul estic care a înţeles ce înseamnă societatea occidentală şi a avut curajul să o spună public“. Asta e!

La prînz, doamna judecătoare ne oferă o mîncare tipică din Croaţia, gătită de ea: ardei umpluţi. Ca desert, fetiţa autistă a domnului simpatic ne prezintă, împreună cu un vecin englez efemer, o viziune personală a „Rinocerilor“ lui Ionescu. Seara este destinată fraternizării folclorice pe dansuri ungureşti. Perechea mea la ceardaş este bătrîna (?) fără domiciliu, care mă întreabă, periodic, cînd o să poată prezenta filmul ei de animaţie pe care l-a produs pentru BBC în urmă cu zece ani. Cîteva perechi, pe care nu le-am văzut pînă acum, s-au dezlănţuit: un profesor de dansuri ungureşti şi discipolii săi, care îşi desfăşoară activitatea în această biserică polivalentă. Îmi spun în engleză că sînt britanici. Ni s-au alăturat un tînăr ucrainean cu părul fuioare pînă la glezne şi şoferul de taxi din colţ, amîndoi lovindu-şi cu frenezie călcîiele în ritmul de ceardaş. Toţi împărtăşesc un aer de *déjà vécu* şi par a se simţi bine. La miezul nopţii se mai încheie o zi obişnuită a acestui lăcaş social, ca atîtea altele din Londra.

În metroul care mă duce din Highbury în Cricklewood mai mult şed decît cuget. S-ar zice că vin de la o „seară ungureasca“. Sentimentul că nu a fost o seară ungureasca. Impresia unui soi de nouă „cultură populară“ (nu poporană, cum ar preciza Stahl!), subterană, reticulară, trăindu-şi viaţa paralelă în edificiile sociale ale metropolei. Inventîndu-şi forme de sociabilitate, de comunicare, de rezistenţă. Inclusiv un ceardaş transnaţional ca suport al diferenţei. „Problema nu este de a şti *cum sînt inventate tradiţiile?* Ci mai degrabă ***împotriva cui** sunt ele inventate?*“ – spune, pe bună dreptate, Nicholas Thomas. În inima mondializării, se coagulează astfel zilnic „tradiţii“ efemere şi crîncene de cartier, hrănindu-se nu atît din vieţuirea comunitară cît din împotrivirea la viaţa mondializată şi reprezentanţii săi. Iar aceştia întreţin astfel de disidenţe folclorice, atîta vreme însă cît acestea se petrec în vreo biserică anglicană transformată în „centru social“.

Şi la noi? – îmi trece prin minte. Apoi gîndul mă poartă, nu ştiu de ce, la oşenii din Negreşti. „Imigranţi“, cînd legali cînd ilegali, pentru „ţările gazdă“, aceştia nu au făcut decît să-şi extindă aria de acţiune de la pădurile din Leaota sau şantierele de construcţie comuniste la piaţa mondială la îndemînă din Germania sau Franţa. Pleacă „la lucru“ după aceleaşi strategii de rudenie ca acum un secol, două şi se întorc la rostul lor din sat, anexînd piaţa mondială gospodăriei locale. Şi aici tradiţia este reanimată împotriva cuiva, dar de data aceasta nu a „mondializării“, ci mai degrabă a lipsei ei!

Mai notez înainte de a merge la culcare: „tradiţiile“ ca simptomatologie a gradului şi modului de „mondializare“.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Servicii de vacanţă

Am mai spus-o, cred că nivelul de civilizaţie al unei societăţi este exprimat direct în calitatea serviciilor pe care organizaţii publice sau private le oferă oamenilor. Civilizaţia în sens european, adică în sensul în care ne place să ne plasăm, este acum, mai ales, o civilizaţie a serviciilor. Privind, de pildă, infinitatea normelor şi directivelor emanate de la structurile competente ale Uniunii Europene, s-ar putea vorbi de o obsesie a serviciilor – aproape întregul *acquis* comunitar se referă direct sau indirect la servicii. Fie că statul îşi asumă el însuşi prestarea de servicii, fie că statul se mulţumeşte doar să impună şi să supravegheze regulile după care se oferă serviciile, lăsînd prestaţia propriu-zisă la libera iniţiativă privată, statul este implicat, într-un fel sau altul, în serviciile prestate pe teritoriul său. În fine, seriozitatea şi rigoarea cu care statul se implică în piaţa serviciilor, dă adevărata măsură a preocupării statului faţă de propriii cetăţeni şi, mai departe, indică pe o scală ideală care anume este nivelul real al democratizării unei societăţi.

Nu vreau să am aerul că descopăr apa caldă – ştim toţi că serviciile în România sînt lamentabile. Vreau, totuşi, să povestesc aici un crîmpei dintr-o experienţă personală.

Am petrecut cîteva zile de vacanţă la Sinaia. Orăşel de munte, cochet, aer tare, brazi, castel, telecabină, în fine, cine nu ştie cum e la Sinaia? Am tras la un hotel din centrul oraşului. Mi-am parcat automobilul în faţa hotelului şi, vreme de trei zile, m-am bucurat în voie de binefacerile turismului montan folosind din plin maşina. În dimineaţa zilei a patra, pe cînd răsuceam tacticos cheia în broasca încăpăţînată a portierei Daciei mele, s-au apropiat de mine doi tineri. În pantaloni scurţi, îmbrăcaţi cu tricouri, tunşi scurt, bronzaţi, cu ochelari negri, de soare, cei doi păreau turişti ca şi mine, sau poate un pic mai sportivi decît mine. Unul dintre ei a zîmbit larg, mi-a spus „bună dimineaţa!“ şi mi-a cerut pe loc 7.000 de lei. Am întrebat, firesc, de ce trebuie să-i dau această sumă. „Pentru parcare“ – a venit răspunsul imediat. Am explicat că sînt cazat la hotelul în a cărui parcare îmi ţin peste noapte maşina şi, în plus, că ţin maşina acolo de trei zile şi nu i-am mai văzut pe cei doi tineri cu ochelarii negri prin zonă. Firește, ei nu puteau furniza explicaţii. Ei erau doar angajaţi să culeagă taxa de la automobilişti (simpatici, tinerii numeau operaţiunea de percepţie pe care o făceau la ordinul patronului „pescuit“, care va să zică ei „pescuiau“ de la mine 7.000 de lei) „De trei zile, ziceţi? Atunci ia să ne daţi nouă 21.000 de lei. Şi ar fi bine să plătiţi acum pentru tot sejurul, ca să nu uitaţi.“ Protestez. În primul rînd că nu sînt într-o parcare publică, ci în parcarea unui hotel, voi reclama la recepţie. „N-avem noi nici o treabă cu hotelul“ – veni răspunsul stupefiant. Eu continuu – voi nici nu staţi pe aici să păziţi maşinile, nu v-am mai văzut, atunci ce serviciu prestaţi voi ca eu să vă plătesc. „Domne, asta-i treaba. Noi trebuie să pescuim. Şefu are contract pentru parcarea asta, noi avem aici şi chitanţier, totul e legal, corect...“ Tocmai asta mă înspăimîntase, că totul era legal şi corect. M-am precipitat revoltat către recepţie. Am reclamat. Recepţionera, amabilă, mi-a spus că nu are ce face. Parcarea hotelului a fost închiriată, şi nu mai e a hotelului. Cum adică, zic, stau într-un hotel care nu are parcare deşi chiar la treptele sale, împrejmuită, e o parcare? Ochii recepţionerei au căutat în jos. Am înţeles acum totul. Un patron valah, o afacere profitabilă în care nu investeşti nimic, cîteva cunoştinţe, o licitaţie şi gata. Personal, am rezolvat problema parcării după negocieri, altfel pline de haz, cu băieţii cu ochelari negri. În fond şi eu şi ei sîntem la porţile Orientului, adică la Sinaia.

Apropo de Sinaia, stînd seara la o berărie am văzut printre mese umbra lui nenea Caragiale. Sal'tare!

Sever VOINESCU

S A T U L

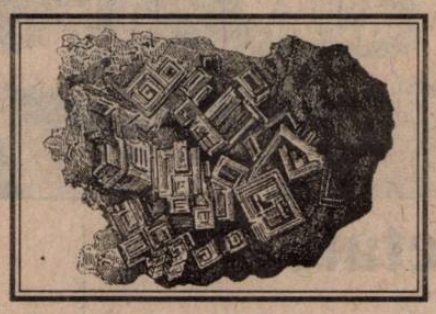

G L O B A L

Reforme paralele

Pe 29 iunie, sub egida Colegiului „New Europe“, a avut loc la Casa Enescu din Bucureşti o conferinţă a domnului profesor Andrei Marga, ministrul Educaţiei Naţionale, pe tema „Reforma învăţămîntului şi provocările noului secol“. În România de tranziţie nu sînt prea multe domenii în care să fi fost luată în serios preocuparea pentru ce ne aşteaptă în secolul viitor, chiar dacă ni se vorbeşte zilnic despre „mileniul trei“. Nici miniştri care să promoveze o reformă comprehesivă şi coerentă nu s-au văzut prea des în ultimii zece ani. Dl profesor Andrei Marga a prezentat, sintetic şi documentat, nu numai stadiul reformei educaţionale din România, dar şi tendinţele de pe alte meleaguri, la care avem obligaţia să ne raportăm permanent, dacă nu vrem să rămînem, din nou, izolaţi în mîndria noastră suficientă. Ceea ce se întîmplă acum în sistemele educaţionale cu tradiţie este o radicală modificare a modurilor de a comunica, *de a transfera cunoştinţele şi informaţiile. În viziunea ministrului Marga şi a echipei sale, reforma învăţămîntului românesc trebuie să se integreze în această tendinţă.*

A flecări şi a comunica

Probabil că una dintre cele mai ineficiente discuţii ale tranziţiei româneşti a fost aceea legată de învăţămîntul în limbile minorităţilor. A durat mai bine de doi ani şi a fost rezumată, în fapt, la problema universităţii în limba maghiară. Din demagogie, din nepricepere ori dintr-un „spirit naţional“ importat din secolul al XIX-lea şi dublat de sentimentul „cetăţii asediate“, actorii spaţiului nostru public s-au întrecut în vorbe mari privitoare la necesitatea ori, dimpotrivă, la pericolul unei universităţi în limba maghiară. În tot acest timp, problemele de substanţă ale învăţămîntului au rămas în umbră, au avut parte de o mult mai modestă mediatizare, iar reforma adevărată i-a prins pe mulţi nepregătiţi. Încercînd să se adapteze nevoilor impuse de societatea viitorului, reforma educaţională oferă libertăţi de decizie şi de opţiune şcolilor, profesorilor, comunităţilor locale, care sînt chemate să „profileze“ conturul învăţămîntului în funcţie de cerinţele sociale şi economice ale locului. Or, între aceste instanţe n-a existat, pînă acum, un proces real de comunicare *pe orizontală*. Şi profesorii, şi elevii, şi părinţii sînt obişnuiţi să aştepte, cuminţi, deciziile „de sus“ şi să se plîngă, pentru orice neregulă, ministerului. Cînd ajung să o facă, nu ştiu, adesea, nici ce vor, nici cum să-şi argumenteze opţiunea; vor doar ca ministrul (sau, mă rog, cineva de la centru) să le facă *dreptate*. Iar această „dreptate“ este de cele mai multe ori în defavoarea *celuilalt*, a individului (sau a colectivităţii) de alături, care poartă doar „vina“ că doreşte altceva, are alte opţiuni şi alte interese. *Negocierea* este la noi, deocamdată, o simplă vorbă, un proces în sine, nu o tehnică prin care se poate ajunge, eficient, la o soluţie convenabilă (cu minimum de pierderi) tuturor. Faptul că o anumită proporţie din materiile de studiu poate fi stabilită la nivelul conducerii şcolilor a generat conflicte ireductibile între profesorii de română şi cei de sport, între cei de muzică şi cei de limbi străine etc. În loc de argumente raţionale şi de acţiune eficientă, în interesul elevilor, au fost desfăşurate artilerii grele de vorbe. Adică, în esenţă, acelaşi fenomen petrecut şi în Parlament ori în mass-media în legătură cu universitatea maghiară. Avea dreptate el, ministrul Marga, să constate în conferinţa sa: „Multor oameni disciplina şi calculul presupus de randament şi performanţă competitivă li se par violentări ale moralităţii. Flecăreala este luată ca indiciu al democraţiei şi, mai mult, chiar ca o activitate utilă“.

Aşa cum există o rezistenţă la reformă, în societatea românească se manifestă şi o ciudată înverşunare împotriva abilităţilor necesare unei bune comunicări. Noua programă şi noile manuale de limba română pentru gimnaziu acordă multă importanţă tocmai aspectelor comunicaţionale ale limbii, încercînd să elimine tradiţionala memorare a regulilor gramaticale.

Am observat, în diverse întîlniri cu profesorii de română, două reacţii majore faţă de noile capitole de comunicare. Profesorii inovativi acceptau că ele formează deprinderi importante şi cereau lămuriri suplimentare, eventual referinţe bibliografice. Cei conservatori însă afirmau că, mă rog, dacă ministerul a hotărît aşa, vor face în clasă respectivele lecţii, dar asta le va lua din timpul pentru orele „serioase“, de literatură şi gramatică. Nu-şi dădeau seama că a expune clar şi coerent o părere, a asculta şi a înţelege opinia celuilalt, a argumenta o opţiune sînt abilităţi necesare elevului şi pentru a vorbi, în cadrul lecţiilor „serioase“, despre *Moriţa* ori despre *Scrisoarea III*, şi mai tîrziu, ca adult, cînd dă un interviu de angajare, cînd încearcă să priceapă ce scriu ziarele ori (de ce nu?) cînd vrea să înţeleagă care e rostul universităţii maghiare.

Computere şi bombăneli

Ceea ce s-a desprins din conferinţa dlui ministru Andrei Marga şi este confirmat de toate statisticile internaţionale e tocmai procesul de transformare radicală prin care trec *toate* sistemele educaţionale occidentale. În campania electorală din 1996, Bill Clinton a mizat (cu succes) şi pe un program de conectare a tuturor şcolilor la Internet. Tony Blair a cîştigat

© S.Ivanoschi

alegerile şi datorită sloganului „un computer pe fiecare bancă“, Germania a lansat în 1997 proiectul „Schulen ans Netz“, cu obiectivul de a conecta la Internet 10.000 de şcoli în trei ani, Franţa şi Elveţia şi-au propus, şi ele, scopuri asemănătoare. Nu este vorba despre o simplă înzestrare cu tehnologie de ultimă oră. Prezenţa computerului şi a Internetului la îndemîna elevilor va provoca modificări importante în relaţia profesor-elev, în organizarea lecţiilor etc. Profesorii înşişi vor trebui să se adapteze şi să se „recicleze“ permanent, să acorde mai mult spaţiu inovaţiei şi să iasă din ritmurile tradiţionale de predare-învăţare. La noi, toate acestea par utopice. Nu sînt însă decît un semn că spiritul izolării şi autosuficienţei care mai bîntuie prin mentalul românesc trebuie repede abandonat. Cînd reforma noastră ne va aduce – să zicem – la standardele occidentale de acum, Occidentul va avea deja altele. Cu alte cuvinte, cînd armata, politica şi economia românească ne vor permite să intrăm în structurile euroatlantice, vom începe o nouă cursă, mult mai dură, pentru a putea *rămîne* acolo. Pentru asta, vom avea neapărat nevoie de o educaţie performantă. Aşadar, pentru cei care încă mai bombăne pe la colţurile şcolilor „să se termine odată cu reforma asta, să ne vedem şi noi liniştiţi de treabă“, o veste proastă: acesta e doar începutul...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Povești suprapuse

Pipa lui Stalin și limbajul migrenei

Se întîmplă deseori ca apropierea nemijlocită să spargă vraja și să înece iluzia. Plecînd din casa-i, îmi spuneam că stima mea ar fi rămas întreagă dacă nu l-aș fi cunoscut niciodată. De departe, i-aș fi purtat respectul pe care îl merită un om în vîrstă, cu mintea vie; un om care a mai făcut și ceva pușcărie politică, în vremuri din a căror *dez-batere* eu îmi cîștig azi pîinea. Așa, păstram gustul amar al timpului pierdut de la un capăt la celălalt al orelor petrecute în replici fără noimă; și mai păstram și o migrenă de zile mari – genul de migrenă care te prinde de ceafă, din senin, după-amiaza pe la patru.

De fapt, întîlnirea fusese cu cîntec de la bun început: la o adică, am fi putut chiar cădea de acord, pentru că diferendul era înspăimîntător de minor; dar ceva mai presus de noi ne-a îndîrjit pe fiecare. Pe de o parte, priveam fotografiile lipite stîngaci pe mobila din sufrageria sa – copii *xerox* după coperta revistei *Realitatea ilustrată* din alte vremi – și-mi spuneam că polemica n-are nici un rost, cu atît mai mult cu cît înțelegeam motivul prea umanei sale încrîncenări. Pe de altă parte, îi percepeam stupefiat radicalizarea crescîndă și-mi părea, din ce în ce mai mult, un altoi de stahanovist hrănit de seva unui trunchi de inchizitor. Ascultîndu-l, îmi dădeam seama că întîlnirea va fi prilej de regrete (cum motiv de regret este și această rememorare, de altfel); agasat și neputincios, priveam la ceas fără să văd nimic bun și, în ciuda migrenei, aprindeam țigară după țigară. Ceaiul la gheață pe care mi-l servise era deja amintire, iar paharul îmi stătea în față, gol ca și mintea mea.

De fapt, dacă mai este cazul s-o spun, *comunismul* era subiectul vrajbei noastre. Cum-necum, fără știrea mea, acestui om îi ajunsese în fața ochilor un manuscris de-al meu, o variantă a unui text pe care eu însumi o reperam cu anumită greutate. Omul mi-a spus cu franchețe că n-are nici o obiecție de fond, dar forma i se pare neacceptabilă. Fraza mea, cu o umbră de detașare voită față de drama camuflată în subiect, i se părea ambiguă și, prin aceasta, păcătoasă. Îmi citise textul cu acribie de cenzor la pensie: cîte o frîntură de frază era marcată cu o tușă galbenă, iar marginea foii plutea în adnotări care de care mai revoltate. Știa, evident, că discursul istoric nu poate avea brutalitatea acuzatoare a unui discurs de procuror – dar cred că tocmai acest lucru îl deranja cel mai mult. Dorea, mi-am dat seama, adjective, multe și clare. Într-un final, am înțeles: ne-am fi înțeles de minune (și i-aș fi putut cere și o aspirină) dacă în textul meu comuniștii ar fi fost *hiene*, *șobolani*, *vampiri*, *călăi* și *bestii*. Or, aceste cuvinte nu apăreau, în nuditatea lor explicită. Drept care ne-am despărțit cu un salut rece.

* * *

La aproape 50 de ani de la apariția sa în varianta originală (1947), cartea clasică a lui Victor Klemperer despre *limba celui de-al treilea Reich* a apărut, în toamna lui 1996, și în Franța; o altă ediție a apărut săptămîna trecută. *Lingua Tertii Impèrii* era, pînă acum trei ani, mai cunoscută germaniștilor decît istoricilor; autorul însuși (profesor de literatură franceză la universitatea din Dresda înainte de război, un spirit dedicat operei lui Montesquieu și *Luminilor* în genere) era mai mult cunoscut prin înrudirea sa cu *celălalt* Klemperer, celebrul dirijor, vărul său Otto. Evreu convertit la protestantism la 22 de ani, Victor K. a scăpat de deportare grație soției sale, o nemțoaică pur-sînge. Drept care, dat afară din universitate dar rămas în viață, a cules în acei ani, citind ziarele și ascultînd radioul, malformațiile limbajului totalitar ce ambala entuziasmele hitleriste. Klemperer era prea aproape în timp pentru a transla observațiile sale asupra celuilalt totalitarism, stalinismul. Totuși, amara lui concluzie rămîne validă, pentru un caz ca și pentru celălalt: mai devreme sau mai tîrziu, limbajul torționarului sfîrșește prin a contamina limbajul victimei.

Despre victorie sau despre înfrîngere, de-abia de aici încolo putem vorbi.

Adrian CIOROIANU

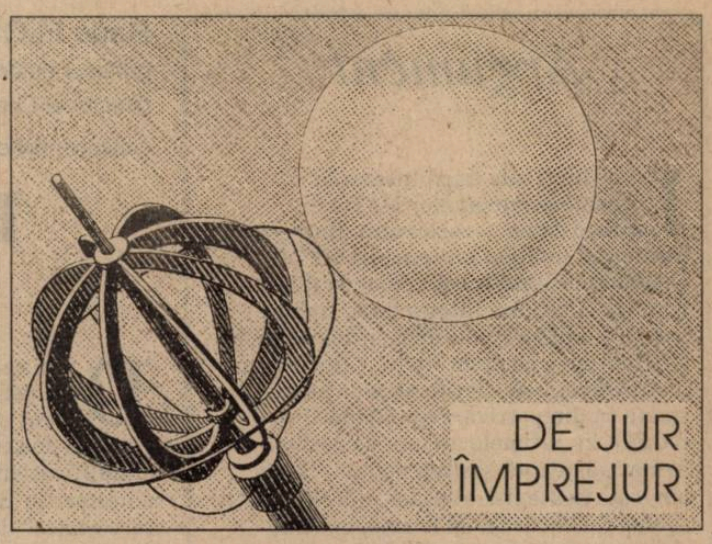

Treizeci de zile

A fost nevoie de sîrmă ghimpată și de poliție, de foarte multă poliție, pentru ca sfîrșitul de săptămînă să se desfășoare pașnic în Irlanda de Nord. Marșul tradițional al Ordinului de Orania la Dumcree, în mod tradițional însoțit de violențe cînd trece prin cartierul catolic, l-a ocolit în cele din urmă. La Belfast, negocierile au continuat într-un ritm intensiv și după depășirea datei limită de 30 iunie. De la ceremonia inaugurală a guvernelor autonome din Țara Galilor și Scoția, Irlanda de Nord a lipsit și această absență poate întoarce întreg procesul de negociere a păcii la punctul de pornire: două comunități vrăjmașe, care se pîndesc, pedepsindu-se pentru faptul că există.

„Vinerea sfîntă" – 14 aprilie 1998 – cînd după multe tîrguieli s-a obținut „acordul pentru un acord" a fost un moment important: liderii mișcării republicane au înțeles că nu pot obține victoria prin violență, iar unioniștii au acceptat perspectiva unei soluții politice incluzîndu-i și pe catolici în structurile de putere. Respectarea acordurilor de încetare a focului – cu tot caracterul său relativ – a conferit credibilitate promisiunilor făcute la masa tratativelor. Dar materializarea acestor bune intenții se izbește de neîncrederea reciprocă. Ambele părți văd în garanțiile cerute de celălalt o manevră de tragere pe sfoară și de încălcare a cuvîntului dat. Protestanții nu vor să-i accepte pe catolici în guvern cît timp ÎRA, formațiunea lor armată, nu începe procesul de demilitarizare prin depunerea armelor. Catolicii nu vor să depună armele în absența unor primi pași care să dovedească sinceritatea interlocutorilor. La negocieri, reprezentații Sinn Fein, partid politic catolic, susțin că nu pot da ordine formațiunilor militare și paramilitare, promițînd doar că vor încerca să influențeze o acțiune pozitivă. Situație în care protestanții refuză alcătuirea unui guvern în care politicienii lor vor sta alături de miniștri conectați la rețele teroriste. Catolicii se tem că, în absența amenințării cu reluarea violenței, concesiile protestante nu se vor materializa.

Pentru Tony Blair, prim-ministrul Marii Britanii, acest acord de pace are o importantă miză politică: el stă zi și noapte la negocieri, scrie articole, vorbește în Parlament, forțînd pașii mici pentru a obține un avans semnificativ. Ultima variantă propune formarea guvernului biconfesional și stabilirea unui calendar precis și verificabil de dezarmare, proces care urmează să se încheie în 30 mai 2000. Dacă în următoarele 30 de zile se constată încălcarea lui, vor fi aplicate sancțiuni severe partidului Sinn Fein și liderului său Jerry Adams, care a negociat pacea. „După 30 de ani de violență, merită să mai așteptăm 30 de zile" pledează Tony Blair cauza păcii. De la Washington, președintele Clinton multiplică și el apelurile pentru realizarea unei înțelegeri. David Trimble refuză să accepte un document care „nu conține datele precise așteptate" și, în absența acestora, acuzațiile formațiunii protestante, conduse de pastorul Ian Paisley, că trădează cauza poporului său de dragul unui statut de vedetă pe scena politică mondială, capătă credibilitate.

Cei care susțin că niciodată Irlanda de Nord nu a fost mai aproape de pace se referă mereu la cifrele referendumului de anul trecut: 71% din electorat a susținut acordurile. Dar minoritatea catolică le-a acceptat cu 90% din voturi, iar majoritatea protestantă cu puțin peste 50%.

Eliberarea deținuților IRA înainte că aceștia să-și fi împlinit pedeapsa pentru crimele comise, renunțarea la o poliție integral protestantă, cînd mulți rebeli catolici sînt încă înarmați, mențin teama în rîndurile celor pentru care pacea înseamnă cedarea fără luptă. Forma publică a fricii este intransigența.

Fostul prim-ministru conservator John Major pune un diagnostic corect cînd afirmă că „o comunitate se teme de cealaltă și nu există nici un fel de încredere reciprocă". Fiecare parte cere garanții absolute, iar cînd le primește pe cele parțiale nu crede în ele. Este un cerc vicios, care nu poate fi rupt decît prin virtutea curajului politic: asumarea dorințelor majorității tăcute, victime ale violenței, prin sfidarea discursului patetic al celor care incită la violență.

În cele treizeci de zile, cerute de Tony Blair, s-ar putea elimina priveliștea sîrmei ghimpate din orașele civilizate ale Europei. Dar zilele acestea pică în anotimpul marșurilor.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Conflicte colaterale

În discursul său oficial, Slobodan Miloșevici vorbește despre reconstrucție, iar prim-ministrul federal, Momir Bulatovici, cere tuturor partidelor parlamentare să formeze noul guvern. Pe de altă parte, „întăriri militare au fost deplasate în Muntenegru, în vederea unei posibile acțiuni, a declarat joi generalul Wesley Clark, comandantul suprem al forțelor NATO din Europa. Conform generalului, care a vorbit la o conferință de presă la Washington, situația din Muntenegru este *tensionată*." (**Le Monde,** 3 iulie)

Ieșirea din criză s-ar putea produce prin trecerea în plan practic a discursului intolerant – pe rînd sau dintr-o dată – din Muntenegru și din regiunea Voivodina, teritorii încă legate de Serbia. Tensiunea despre care vorbea generalul Clark este astfel explicată de către Miodrag Perovici, redactorul șef al publicației **Monitor**: „Cauzele conflictului între Serbia și Muntenegru nu sînt nici religioase – toții actorii sînt ortodocși – nici etnice, ele sînt politice. În Muntenegru, în perioada postcomunistă, diviziunile s-au operat conform următoarelor linii: partizanii economiei de piață și ai inițiativei private împotriva procomuniștilor și anticapitaliștilor; antinaționaliștii contra naționaliștilor; democrații contra antidemocraților; proeuropenii împotriva adversarilor Uniunii Europene. La fel ca în alte țări postcomuniste, extrema stîngă și extrema dreaptă naționalistă s-au aliat. Și în măsura în care, în Muntenegru nu există alt naționalism extrem cu excepția celui sîrbesc, toate liniile de diviziune se contopesc într-una singură: în cea care îi separă pe partizanii lui Miloșevici de adversarii săi". (Articol scris special pentru revista **Courrier International**, 27 mai)

Unii diplomați occidentali văd un posibil interlocutor în Milo Djukanovici, președintele Muntenegru, instalat la cîrmă cu toată împotrivirea conducerii federale, cu o atitudine proocidentală, chiar în timpul în care teritoriul era bombardat (cu milă) de aviația NATO. Cu o populație sîrbă sufocată de refugiații albanezi și cu o economie grav afectată de război, este posibil ca Miloșevici să încerce o nouă diversiune pentru a se debarasa de un rival.

Regiunea Voivodina a fost relativ cruțată de forțele aflate în conflict. Dar personalități politice din Ungaria agită problema minorității maghiare. Poate pentru a preveni o primejdie, poate pentru a o crea.

„Ungurii amintesc mereu că atunci cînd Slobodan Miloșevici a anulat autonomia regiunii Kosovo, în 1989, o provincie mult mai bogată – Voivodina – a cunoscut aceeași soartă. Cei 350.000 de etnici unguri (sau maghiari), o cincime din populația Voivodinei reprezintă o cauză dragă inimii partidului de centru-dreapta care guvernează Ungaria după alegerile generale de anul trecut, cîștigate și prin promisiunea că interesele maghiarilor din afara Ungariei vor fi apărate. Evenimentele din Kosovo au readus problema în titlurile de pe prima pagină a ziarelor.

Mulți dintre refugiații care au părăsit Voivodina spun că sîrbii au încercat să-i forțeze să intre în armată. Dar maghiarii din această provincie sînt mult mai bine integrați decît au fost vreodată etnicii albanezi din Kosovo. Există multe căsătorii mixte și ei nu au împărtășit soarta kosovarilor.

Dar lucrurile se pot înrăutăți. În 1995, refugiații etnicii sîrbi, goniți cu brutalitate din Krajna, o regiune de la extremitatea sudică a Croației, au fost încurajați să se stabilească în Voivodina. Guvernul maghiar se teme că sîrbilor care fug acum din Kosovo li se vor adresa îndemnuri similare. Prim-ministrul Viktor Orban a spus nu o dată că Miloșevici atacă minoritățile, una cîte una.

Acesta a fost motivul pentru care, la început, dl Orban a refuzat Alianței Atlantice permisiunea declanșării raidurilor aeriene asupra Serbiei de pe aeroporturile sale și a fost convins să-și schimbe atitudinea la summit-ul din aprilie de la Washington, cînd s-a sărbătorit a 50-a aniversare a Alianței. Ministrul său de externe, Janos Martonyi, a fost și mai categoric și mai sceptic, în special cînd a reproșat Alianței că a bombardat Subotica, un oraș sîrbesc de lîngă granița cu Ungaria, cu o jumătate din populație maghiară.

Liderii maghiari din Voivodina au fost prudenți și nu i-au provocat pe sîrbi. S-au distanțat ferm de Istvan Csurka, liderul Partidului Justiției și al Vieții, de extrema dreaptă, naționalist, care ar dori să redeseneze harta, în așa fel, încît o treime din Voivodina să revină din nou Ungariei (căreia i-a aparținut). Și unii membri ai Partidului Micilor Proprietari, tot de dreapta, partener minoritar în coaliția de guvernămînt, nu sînt departe de declarațiile lui Csurka.

Dl Orban s-a străduit să nu-l irite pe Miloșevici mai mult decît era necesar, dar nici nu s-a grăbit să-l dezavueze pe dl Csurka. În schimb, prim-ministrul Ungariei a declarat, în mod repetat, că Voivodina va trebui în cele din urmă să-și redobîndească autonomia, în cadrul unui acord de pace final, pan-balcanic. (**The Economist** – 26 iunie) (**M. B.**)

Argument

La cîteva zile după încetarea bombardamentelor NATO în Iugoslavia, o caricatură dintr-un ziar occidental înfăţişa un tanchist KFOR, explicîndu-i unui coleg misiunea din Kosovo: „Dacă am înţeles bine, trebuie protejaţi albanezii de sîrbi, sîrbii de UCK, UCK de ruşi, ruşii de UCK...“ Între timp lucrurile nu s-au clarificat, s-ar putea spune că dimpotrivă: regulile păcii se codifică în ultimele acţiuni de război. Armata aşteaptă sosirea poliţiei, Rusia pîndeşte neatenţia aliaţilor, liderii NATO aşteaptă clarificări de la ruşi, opoziţia sîrbă aşteaptă demisia lui Miloşevici, Miloşevici aşteaptă ca liderii opoziţiei să se certe între ei, refugiaţii albanezi nu vor să aştepte şi se întorc acasă – la ceea ce le-a mai rămas din casă –, organizaţiile de protecţie a refugiaţilor aşteaptă fonduri, ţările vecine aşteaptă declanşarea planului de reconstrucţie, Tribunalul internaţional aşteaptă prezentarea vinovaţilor. Teoreticienii aşteaptă şi ei să se mai aşeze lucrurile, ca să poată decide cît mai durează sfîrşitul istoriei.

Intervenţia NATO în Kosovo a creat o realitate care, dincolo de măsurile concrete imediate, impune o recorelare a principiilor de convieţuire între statele suverane şi independente. Rolul de jandarm al lumii – asumat de Statele Unite, la incitarea ţărilor NATO din Europa, cărora li s-au părut inadmisibile masacrele din Balcani – este riscant şi pentru cel care îl joacă şi pentru cei care îl suportă. De ce încălcările drepturilor omului din Europa sînt mai suportabile sau mai insuportabile şi trebuie tratate altfel decît cele din Asia sau Africa, nu explică nici cei ce cred că bine au făcut americanii că i-au bombardat pe sîrbi, nici cei ce se întreabă de ce americanii nu-i bombardează pe ruşi din cauza Ceceniei şi pe chinezi din cauza Tibetului.

Apărarea drepturilor omului ca obiectiv al alianţelor militare este o inovaţie, deocamdată foarte costisitoare, cu rezultate care se lasă aşteptate. Experienţa Kosovo poate stimula inventarea unor mecanisme legitime şi paşnice pentru apărarea minorităţilor de abuzurile majorităţii şi a majorităţii de dictatura minorităţii. Cît timp însă dezbaterea de idei se învârte în jurul clişeelor fără de moarte ale „războiului just“ şi ale „agresiunii imperialiste“, noua realitate nu va putea fi integrată în structurile lumii moderne. Identificarea cu victima riscă să nu ţină pasul cu ritmurile vieţii: victimele de azi sînt torţionarii de mîine şi viceversa. Dacă din ceea ce unii numesc „precedentul Kosovo“ se poate învăţa ceva este că o politică internă democratică scuteşte ţările mici sau mari de dezagremente externe. Nu este obligatoriu ca jandarmul să fie o superputere: uneori rolul poate fi jucat şi de cel care crede doar că este mai puternic. A doua lecţie este că sînt preferabili vecinii bogaţi şi democraţi celor deveniţi săraci din cauza dictaturilor.

Am acordat, în acest număr, un spaţiu mai larg intervenţiilor scrise de cititorii noştri, deoarece modul în care cetăţenii prelucrează informaţia este hotărîtor pentru posibilitatea de apărare a unui popor faţă de demagogii din interior, aliaţi obiectivi ai adversarilor din exterior.

Dezmembrarea Iugoslaviei are drept cauze politica sinucigaşă a conducătorilor ei, dar şi lipsa de dorinţă a cetăţenilor de a şti ce fac autorităţile în numele lor. Pentru prima oară, în ultimii zece ani, se aude o voce, cea a universitarului Milan St. Protici, un anticomunist dintr-o veche familie sîrbească, care la o manifestaţie publică şi-a cerut *scuze* pentru crimele comise de către sîrbi. Asemenea atitudini protejează uneori mai eficient decît tancurile. **(M. B.)**

Radu FLORESCU
profesor emerit de istorie la Boston College
director al Centrului de cercetări pentru Europa de Est din New England
consul onorific al României pentru New England

E primejdios să ştii atît de puţin despre Balcani

După ce am predat, în ultimii patruzeci de ani, istoria estului european la Boston College, este frustrant să auzi, de la moderatorii dezbaterilor televizate şi de la spectatorii lor mai puţin educaţi, generalităţi simplificatoare, de genul că America nu trebuie să se amestece în Balcani, unde, „oameni înapoiaţi“ comit „epurare etnică“ de peste o mie de ani. Asemenea distorsiuni, repetate pînă la saturaţie de un public neinstruit, sînt un comentariu trist despre inadecvarea programei de predare a istoriei în şcoală, fenomen descris de către John Silver şi de alţii. Acelaşi comentariu se impune şi mai percutant cînd preşedintele Clinton, absolvent de la Georgetown şi bursier Rhodes, s-a simţit obligat, recent, să ţină un curs despre istoria Serbiei. Un asemenea exemplu este într-un contrast izbitor cu ceea ce un elev de clasa a patra, în vîrstă de nouă ani, ştie destul de bine despre istoria Americii pentru a discuta inteligent despre „purificarea etnică“ a indienilor de către coloniştii anglo-saxoni. Departe de mine intenţia de a contesta caracterul sîngeros al istoriei din Balcani, transformînd un termen geografic, care înseamnă „munte“ în turceşte, într-un sinonim al cruzimii, violenţei, al războiului şi asasinatelor. În ceea ce priveşte asasinatele, sîrbii au stabilit desigur un fel de record cu cei trei membri ai familiei regale şi un arhiduce împuşcaţi. O sesiune a „sîngerosului“ Parlament Iugoslav, între cele două războaie, cu deputaţi agitînd pistoalele care scuipă gloanţe, reflectă ceva din violenţa frontierei americane. Ceea ce nu trebuie să impieteze în nici un fel asupra curajului soldaţilor sîrbi în cele două războaie mondiale.

Şi dacă e să ne referim la „purificarea etnică“, pentru a folosi o expresie sîrbească, să ne întoarcem la fapte: singurele trei popoare indigene în Balcani sînt ilirii (strămoşii albanezilor de astăzi), tracii (din amestecul cărora cu cetăţenii romani au apărut românii) şi acei puţini greci (eleni) supravieţuind în peninsulă şi în insule după emigraţie, susţrăgându-se ordinii otomane.

Printre masele de invadatori care au venit de la Est spre Vest şi s-au stabilit în Europa de Est, de la prăbuşirea Imperiului Roman din secolul trei, bulgarii au fost întemeietorii primului stat creştinat (secolul VII – secolul XII). Sîrbii şi-au dobîndit identitatea doar în secolul XIV, deşi n-au putut să cucerească Constantinopolul, capitala Imperiului Roman de Răsărit, centru al civilizaţiei, într-o vreme cînd Charlemagne de-abia învăţa să scrie şi să citească şi despre germani se spunea că mîncau carne de om. Cam atît despre barbaria Europei de Est.

Ghinionista bătălie de la Kosovo Polje (Cîmpia Mierlelor) a căpătat statutul de „mit“ cu mult înainte de Miloşevici (nu se întîmplă prea des în istoria unei naţiuni ca ziua naţională să comemoreze o înfrîngere devastatoare, marcînd sfîrşitul independenţei sîrbeşti – 15 iunie). Trebuie subliniat că printre alte puteri creştine care au luptat alături de sîrbi au fost **albanezii**, solidari în apărarea valorilor creştine comune. Cruciada balcanică a continuat în secolul XV, sub conducerea lui Ioan de Hunedoara, etnic român, vorbind ungureşte, a albanezului George Skanderberg şi a sîrbului Brancovici, al cărui semn de identitate naţională era crucea creştină, toţi apărînd civilizaţia europeană comună, într-o vreme cînd Occidentul era implicat în eternele sale rivalităţi.

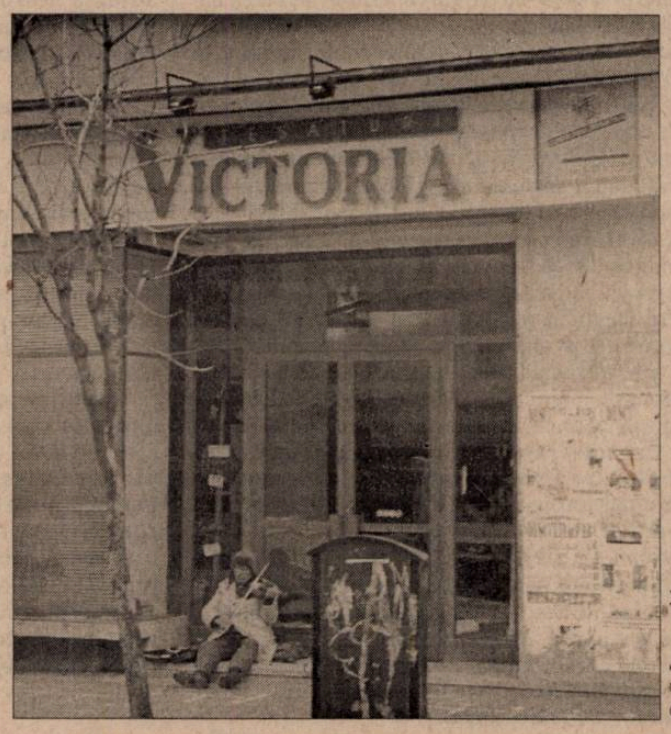

© S. Ivanoschi

Aşa-numita „mie de ani de ură etnică“, pomenită mereu astăzi, a început, de fapt, de-a lungul secolului XIX, odată cu naşterea naţionalismelor în Balcani (subprodus al Revoluţiei franceze). Cînd sîrbii, grecii şi bulgarii s-au revoltat împotriva Sultanului, turcii, pînă atunci relativ toleranţi, mîniaţi de evidenţa nerecunoştinţei, s-au apucat să-i masacreze pe supuşii lor creştin-ortodocşi. Violenţa interetnică, care a urmat la sfîrşitul secolului XIX, s-a datorat faptului simplu că toate imperiile medivale balcanice – Sîrb, Grec, Bulgar – acopereau aceeaşi arie teritorială îmbelşugată în monumente istorice, răspîndite în toată peninsula: sîrbii s-au concentrat în Kosovo, bulgarii în Macedonia şi grecii la Muntele Athos. Cele două războaie balcanice s-au purtat, de fapt, pentru a crea o Grecie „şi mai mare“, o Bulgarie „şi mai mare“, o Serbie „şi mai mare“.

Cînd, după primul război mondial, s-au prăbuşit imperiile – Otoman, Austro-Ungar şi Rus – preşedintele Wilson, un idealist, a inventat principiul autodeterminării. Deşi avea pregătire academică şi numeroşi experţi, nu prea ştia istorie. Robert Lansing, secretarul de Stat, a fost mai profetic în viziunea sa, cînd a afirmat că autodeterminarea „va stîrni speranţe de neîmplinit vreodată... şi va costa mii de vieţi“. El ştia foarte bine că prevederile inserate în tratatele încheiate după Conferinţa de la Paris în legătură cu drepturile minorităţile nu vor funcţiona. Apoi a urmat noua ordine a lui Hitler, care a exacerbat urile interetnice şi conducerea comunistă, care le-a reprimat. Paradoxal, doar Iugoslavia plurietnică şi multireligioasă oferea un fel de model de federalism în zilele de sfîrşit ale dinastiei Karageorgevici, cînd a fost introdusă pentru prima oară structura federală, să-i spunem Iugoslavia unu. Iugoslavia doi a fost rezultatul războiului de partizani împotriva Germaniei, sub croatul Tito care se adresa tuturor grupurilor etnice: sîrbi, croaţi, albanezi, evrei şi sloveni opuşi acelui Quisling croat, Pavelici. Această a doua Iugoslavie, condusă cu mînă de fier, a fost foarte aproape de succes şi, în alegerile din 1971, un număr important de alegători care aveau posibilitatea să opteze pentru o anume republică au votat pentru „Iugoslavia“, ceea ce au făcut chiar şi mulţi albanezi, beneficiind pe atunci de autonomie.

În ceea ce priveşte aşa-zisa prietenie tradiţională cu Rusia, vreau să spun că atunci cînd sîrbii s-au răsculat pentru prima oară împotriva turcilor, în 1804, şi au chemat Rusia în ajutor, doar Napoleon a răspuns pozitiv. Rusia şi-a deplasat forţele doar cînd a fost în interesul ei s-o facă, în timpul campaniei ruso-franceze din 1812. Dinastia Obrenovici, care a condus aproape tot timpul, pînă în 1903, era pro-Habsburg şi Serbia a fost de facto un protectorat economic austriac. Dinastia următoare, Karageorgevici, deşi pro-rusă, a fost destul de neglijată de ţarii succesivi; prietenul tradiţional al ruşilor pînă în pragul primului război mondial a fost Bulgaria, nu Serbia.

Prin urmare a fost un noroc că, după revoluţiile din 1989, majoritatea naţiunilor balcanice s-au orientat către un comportament tolerant faţă de minorităţile etnice. Bulgarii au dat un bun exemplu: în loc să-i antagonizeze pe etnicii turci au încercat să-i accepte. În cele din urmă grecii au recunoscut statul macedonean, deşi au insistat să i se spună „fosta“ republică iugoslavă a Macedoniei. România s-a reabilitat după neplăcutul conflict de la Tîrgu Mureş din 1990, semnînd un tratat cu Ungaria şi invitîndu-i pe reprezentanţii minorităţii maghiare să participe la coaliţia naţional-ţărănistă creştină. A cerut mai multe sacrificii din partea României acceptarea suveranităţii ucrainene asupra Bucovinei de Nord şi Basarabiei de Sud.

Cînd publicul american protestează împotriva rolului asumat de superputere, afirmînd că crimele comise în Kosovo nu sînt unice, că au fost mai mulţi oameni masacraţi în Cecenia, Tanzania, Kenya şi o mulţime de alte locuri din Africa sau Asia, răspunsul preşedintelui Clinton este doar parţial adecvat: „intervenim doar cînd putem schimba lucrurile“. Preşedintele ar fi trebuit să adauge că în Europa de Est este vorba despre vechi civilizaţii care au apărat modul nostru de a trăi cu mult înainte ca puterile euro-atlantice să-şi asume acest rol. Mai mult, destabilizarea unui teritoriu la o aruncătură de băţ de inima Uniunii Europene va scădea prestigiul NATO. Nu avem de-a face cu multiplele triburi africane şi asiatice, strînse la un loc de puterile imperialiste din Europa sau de Rusia, prinse acum într-un dureros proces de decolonizare. În Europa avem de-a face cu popoare mîndre şi vechi civilizaţii care merită mai multă atenţie. Cum am spus şi la început, e primejdios să ştii atât de puţin.

Anca TOADER
jurnalist

Politicienii şi criza

La un moment dat, în timpul conflictului din Kosovo, părea că singurii cîştigători ai confruntării între cea mai performantă aviaţie din lume, cea a NATO, şi regimul Miloşevici ar putea fi naţional comuniştii din Bălcani. Această impresie se datora exacerbării campaniei naţionaliste în ţările limitrofe Iugoslaviei, violenţei presei locale în demonizarea intervenţiei aliaţilor şi mobilizării opoziţiei de stînga, în ţări ca Bulgaria şi România, împotriva partidelor aflate la putere care, cel puţin în România, se dovediseră, pentru prima oară, consecvente declaraţiilor de politică externă şi hotărîte să meargă pînă la capăt, indiferent de preţ. Preţul părea a fi pierderea viitoarelor alegeri în condiţiile în care – ca în România – majoritatea presei şi întreaga opoziţie constituiau un cor al Casandrelor demascînd conspiraţiile internaţionale, amatorismul autorităţilor, pericolul „precedentului Kosovo" prin repetarea scenariului în Transilvania etc., etc.

Punctul de vedere al coaliţiei de la putere a fost sintetizat de ministrul Apărării, Victor Babiuc, într-un interviu acordat revistei *22*:

„România poate să accepte ce se întîmplă acum în Kosovo, cînd ONU constata încă de acum aproape o jumătate de an sau mai mult că acolo s-ar petrece o catastrofă umanitară, anunţîndu-se chiar de către ONU că va fi necesar să se intervină cu forţa, dacă nu se vor rezolva lucrurile pe cale paşnică? (...) Noi nu putem spune că vrem în NATO, că dorim stat de drept, sprijinim drepturile omului ş.a.m.d., de braţ cu Miloşevici. În momentul în care fac o opţiune pentru un tip de societate trebuie să-l resping pe celălalt."[1]

La acestea se mai adăuga doar precizarea făcută din prima clipă de preşedintele ţării:

„România nu va participa la acţiuni de luptă pe teritoriul Republicii Federale Iugoslavia. România nu a oferit forţe combatante."[2]

Cu toate acestea, nici în tabăra puterii nu a existat de la bun început o unitate de păreri, dovadă că preşedintele Constantinescu a trebuit să-şi folosească întreaga putere de convingere pentru a obţine voturile coaliţiei în delicata chestiune a autorizaţiei de survol a României de către aliaţi. Votul din Parlament a fost, într-un sens, demascator pentru demagogia celor care pînă atunci criticaseră în termeni violenţi acţiunea NATO. După o serie de declaraţii belicoase *(„...Iugoslavia a fost şi este vecinul cu care nu am avut niciodată probleme în divergenţă de-a lungul istoriei şi este bine să menţinem această tradiţie. Afirmaţiile preşedintelui Constantinescu pot fi tratate la rigoare ca o declaraţie de război.")*[3], principalul partid de opoziţie, PDSR, a renunţat la decizia iniţială de a vota împotrivă, considerînd, probabil, că cel mai simplu mod de a împăca şi capra şi varza este să se abţină de la vot. O tactică asemănătoare a aplicat liderul partidului, Ion Iliescu, şi mai tîrziu cînd sondajele de opinie au demonstrat eşecul campaniei de demonizare a NATO. Cifrele arătau că numărul simpatizanţilor lui Miloşevici este aproximativ egal cu cel al suporterilor NATO, că, în ciuda scăderii entuziasmului, românii susţin aderarea la NATO şi că dezaprobă bombardarea Iugoslaviei, dar nu neapărat din solidaritate cu vecinii sîrbi, ci, mai degrabă, dintr-un foarte de înţeles sentiment de teamă faţă de proximitatea unui război care ar putea depăşi graniţele Iugoslaviei."[4] Ipocrizia preşedintelui PDSR care a trecut brusc în extrema cealaltă lansînd un avertisment împotriva Rusiei *(„Nu lăsaţi ruşii pe Dunăre")*[5] a fost prompt taxată de însuşi ambasadorul Federaţiei Ruse la Bucureşti, Valerii Keneaikin. Exprimîndu-şi public dubiile că textul apărut în *Washington Post* ar fi aparţinut cu adevărat fostului preşedinte al României, ambasaorul Keneaikin nu a făcut decît să atragă atenţia *„tovarăşului Ion Iliescu, unul dintre conducătorii Partidului Comunist din România"*[6] că *„Iliescu, ca persoană şi ca preşedinte al partidului său, sînt foarte greu de despărţit unul de altul"*[7], iar punctul de vedere al PDSR este cel exprimat *„într-un articol corect şi bine gîndit"*[8] de Adrian Năstase, prim-vicepreşedintele PDSR. Semnînd articolul din *Washington Post* Ion Iliescu era de două ori ipocrit. Mai întîi pentru că fostul student la Moscova (cum recunoaşte el însuşi) şi nomenclaturist al regimului comunist (cum nu a ezitat să-i reamintească ambasadorul rus) nu poate fi credibil cînd se delimitează de Rusia. Apoi pentru că noua poză pro-occidentală nu se prea împacă nici cu declaraţiile la adresa NATO din ultimele luni, nici cu atitudinea fostului preşedinte Iliescu care, aşa cum nota consilierul prezidenţial Zoe Petre la TVR în emisiunea *„7 zile în România"* din 28 martie, acceptase, la începutul conflictului din Transnistria, propunerea Rusiei de a trimite o forţă de dizoluţie în provincia secesionistă cu participarea României. Propunerea a fost, însă, respinsă de Parlament.

Prim-vicepreşedintele PDSR, Adrian Năstase, a ales o altă tactică de demascare a intervenţiei NATO în Kosovo apăsînd pedala sensibilităţii româneşti în chestiunea Ardealului. Avertismentele privind pericolul precedentului Kosovo care n-ar fi decît *„o repetiţie generală pentru o intervenţie în Harghita şi Covasna"*[9] au fost alimentate şi de tentativa eşuată a aripii dure a UDMR de a trimite preşedintelui american o scrisoare de denunţare a opiniei unanim acceptate că România e un caz fericit de rezolvare a problemelor etnice. Mai grav, chiar şi preşedintele UDMR, moderatul Marko Bela, a gafat, în discursul ţinut în ziua votului în privinţa Kosovo, comparînd Transilvania cu provincia iugoslavă Kosovo.

Temerile politicienilor din opoziţie nu au fost, însă, împărtăşite şi de cetăţeni care, spre deosebire de alte ţări, nu au organizat manifestaţii de amploare nici pentru, nici împotriva intervenţiei aliate în Kosovo, iar lamentaţiile şi avertismentele în legătură cu pericolele care pasc România s-au dovedit nefondate. Mai mult, planul de reconstrucţie a Iugoslaviei şi dorinţa Occidentului de a ajuta economic Balcanii şi-ar putea arăta cît de curînd primele efecte. Şansele unei noi virări spre stînga a României nu sînt, definitiv, excluse, dar încep să se diminueze.

---

1. Interviu acordat de ministrul Apărării, Victor Babiuc, revistei *22* din 20-26 aprilie 1999.
2. Declaraţia preşedintelui Emil Constantinescu privind evenimentele din Kosovo, din 24 martie 1999.
3. Declaraţia grupului PDSR din Senat, din 22 martie 1999, semnată de Radu Timofte.
4. Începînd din 1991, din toate sondajele de opinie reiese că una din temerile principale ale românilor este izbucnirea unui război în zonă.
5. Articol publicat de Ion Iliescu în cotidianul american *Washington Post* şi reprodus de cotidianul *Adevărul* în 25 mai 1999.
6. Iliescu nu poate fi autorul articolului din *Washington Post*, de Şerban Mihăilă, din *Adevărul*, 28 mai 1999.
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. Interviu acordat de Adrian Năstase, prim-vicepreşedinte al PDSR revistei *22* din 6-12 aprilie 1999.

Liviu MIHAIU
jurnalist, *Academia Caţavencu*

Conu' ziarist român faţă cu „agresiunea"

În seara în care se acordau premiile pentru excelenţă în cultura românească, la Ateneul român, în loje, se aflau doi preşedinţi ai României, mandatatul Emil Constantinescu şi fostul bimandatat Ion Iliescu. Amîndurora cîte un funcţionar credincios le şopteşte aplecat, grav şi aprehensiv, la ureche ştirea despre bombardarea Iugoslaviei. Ion Iliescu, deşi în opoziţie, se ridică imediat şi pleacă în întunericul problemelor globale ale omenirii; preşedintele Constantinescu are puterea să rămînă în sală privind aparent impasibil desfăşurarea festivităţii. Atitudinea celor doi demnitari trădează nu numai habitudini şi maniere temperamentale diferite în caz de „ceva", cît mai ales descrie viitoarea disjuncţie a societăţii româneşti. Şi cum presa este ca şi omul, o parte a ei a luat-o personal, s-a ridicat şi a plecat părăsind idealurile integrării şi arzînd steagul NATO, iar cealaltă, cu menajamente pentru poziţia oficială a României, a privit cu regrete pentru sîrbi conflictul, susţinînd, sastisită de 50 de ani de autogospodărire colectivă estică, interesul naţional ca tropism vestic NATO şi UE. De-aici încolo, odată cu înroşirea cerului Iugoslaviei, în oglindă, şi cerul presei româneşti s-a încins într-o bătălie aeriană şi antiaeriană folosind baterii cu INTERES naţional şi avioane pline ochi de DEMNITATE a fiinţei naţionale. Iată o panoplie cu armamentul de toate calibrele folosit cu strigăte de luptă şi jale în încercarea de a convinge poporul cititor de justeţea cauzei pro sau contra: *NATO nu ne va răspunde niciodată cu mai mult decît o carte poştală asiguratoare; singurul interes al americanizatului NATO este dominarea Europei; Preşedintele României nu-şi înţelege poporul cînd face temenele în faţa Americii; Westul şi restul; Atacurile NATO au avut ca efect intensificarea conflictului etnic: Masacrul; Puţin îi pasă Americii că mor oameni în inima Europei, important e să nu se spună că a făcut Rusia pace în Balcani. Şi, mai mult, important e ca războiul să continue, nestingherit. Pentru că Statele Unite au vrut de la început să aducă Iugoslavia însîngerată în genunchi, să aşeze Europa cu mîinile în poale şi cu ochii în pămînt, să demonstreze lumii întregi că există acum un singur stăpîn pe glob; fiinţa naţională sub semnul demnităţii, oportunismul, laşitatea şi slugărnicia unui stat* (al nostru, n.a. – „Adevărul", „Cotidianul", „Jurnalul naţional"); *NATO încearcă să facă un pas înainte pe calea recunoaşterii internaţionale a drepturilor omului; pentru români, a apăra cauza sîrbească reprezintă actul cel mai imoral cu putinţă; noi, românii din România, i-am trădat pe românii din Serbia care au fost deznaţionalizaţi cum nici albanezii din Kosovo n-au fost. Românii sînt cea mai oprimată minoritate din Serbia; Miloşevici este autocratul bolşevic; intervenţia NATO este justificată împotriva unui regim care din 1988 a optat sistematic pentru violenţă în reglarea relaţiilor cu minorităţile; Mai bine-n Alianţă decît panslavist, Mai bine bombardat decît comunist!* („Ziua", „România liberă", „Naţional", „Evenimentul Zilei", „Academia Caţavencu"). Între cele două manifestări afective, contaminate de izvoare ideologice, s-au strecurat, acoperitor, şi atitudini neutre sau frivole, alteori chiar negustoreşti: *Casa Albă ar trebui să tocmească nişte killeri care să-l scoată din circuit pe liderul de la Belgrad* (Cristian Necheş, „Libertatea"); *La Belgrad benzina se vinde cu 4 mărci litrul* („Evenimentul Zilei"). Dacă pentru gazetele ce au făcut corp comun cu opţiunea (declarată în primul rînd raţională) a actualei Puteri, bazată pe o majoritate a celor ce vor aproape de NATO şi UE, nu mai trebuie cercetate mecanismele intime ale prooccidentalismului lor, în ceea ce priveşte presa „denunţătoare", regăsim două mituri istorice fundamentale, două spaime tradiţionaliste, ce-au bîntuit conştiinţele apărătorilor români ai pămîntului sîrbesc: **mitul fatalist al celui slab şi persecutat,** pradă naturală în istoria lumii a unui Occident imperialist, şi-n consecinţă vorace (cu care chiar dacă te aliezi nu ai decît de pierdut; cel puţin cu Ştefan cel Mare sau Vlad Ţepeş mori sau pierzi demn) ce operează de sus creionări cinice, ocult şi inevitabil nedrepte asupra destinelor romantice ale restului lumii, cu derivata sa locală: frica de modelul impus al federalizării pe criterii etnice (mai pe şleau spus, spaima de unguri ca albanezi ai noştri) şi **mitul ofensivei delimitatorii a catolicismului** împotriva ortodoxismului, cu derivata sa locală: prietenia „istorică" româno-sîrbească. Dintotdeauna am visat să-nfruntăm Lumea şi s-o judecăm din anonimatul nemeritat în care am fost siliţi de plasamentul geopolitic nefericit în care ne aflăm. Sîrbul, vecin altădată vesel şi gospodar, este Eroul, Bărbatul mult aşteptat care ne satisface nouă, românilor, popor feminoid, dezămăgit de un stat neputincios, toate frustrările la care ne-au supus prelungit atît Răsăritul barbar, cît şi Apusul indiferent şi perfid. Iar presa e a poporului, făcută de popor şi vorbeşte în chip firesc în numele lui.

© S. Ivanoschi

Caius DOBRESCU
scriitor

O critică a scepticismului „sănătos“

În privinţa Pactului de stabilitate care a încheiat (simbolic, nu *de facto*) criza iugoslavă, opinia publică de la noi păstrează o distanţă încărcată, s-ar spune, de scepticism. Convinşi că trebuie să joace în societate rolul unui corp ponderator, suplinind astfel un Senat care nu se bucură de prea multă credibilitate, reprezentanţii inteligheţiei povăţuiesc poporul să nu umble după cîini cu covrigi în coadă, să nu conceapă „planul Marshall pentru Balcani“ în felul în care personajele *Ţiganiadei* îşi imaginau paradisul: cu rîuri de ţuică şi cîrnaţi crescînd în copaci. Pe de altă parte, „poporul“, aşa cum arată sondaje de opinie mai mult sau mai puţin profesioniste, consideră şi singur că ajutorul promis este doar vorbă goală şi pare ostil faţă de intelectuali şi guvernanţi, presupuşi a se îmbăta cu apa chioară a unor discursuri occidentale de convenienţă.

Ceea ce interesează aici este măsura în care atitudinile conturate la noi după încetarea conflictului marchează o evoluţie în sensul raţionalităţii a clasei politice, a inteligheţiei independente sau a opiniei publice definite în sens larg. Prima impresie, judecînd după cele de mai sus, este că scepticismul, aşadar previziunea, prudenţa, realismul, s-a instaurat în locul entuziasmului de tip micţiune involuntară sau al viziunilor apocaliptice „pe bază nervoasă“. Cu alte cuvinte, că o îndoială sănătoasă a luat locul fantasmelor de toate felurile. Optimiştii nu se vor reţine de a vedea aici un prim ghiocel al maturităţii. De altfel, să ne amintim, adeziunea populară ca şi totală la integrarea în NATO şi în UE a fost invocată, la un moment dat, ca argument al lipsei de cultură politică a românilor. În condiţiile în care cotele celor două organizaţii regionale au scăzut, (neîncrederea în planul de reconstrucţie a Balcanilor reprezentînd doar un aspect al acestui proces), ar trebui să somăm analiştii occidentali să ia notă de remarcabilul progres mental al românilor, de natură să le dea şanse mai bune în procesul de integrare.

Această descriere fericită a evenimentelor nu este însă singura posibilă. Scepticismul ce pare să fi devenit moda zilei ar trebui supus unei „analize de conţinut“, înainte de a fi omologat, ca să spunem aşa, pe plan internaţional. Mi se pare extrem de greu de apreciat în ce măsură actualele configuraţii ale opiniei publice reflectă o evoluţie înspre o analiză serioasă, raţională, a situaţiei în care ne aflăm. Aceasta pentru că mecanismele care susţin şi produc opinie nu s-au modificat aproape deloc. Analiza profesionistă a datelor economice şi sociale, făcută prin mediile academice, de cercetare, prin învăţămîntul de mai multe grade, prin presa de mai multe facturi sau de către unităţile „inteligente“ din sistemul administraţiei publice, nu a progresat cu nimic. Ca dovadă, conturul, el însuşi nebulos şi ezitant, al prevederilor Pactului de stabilitate a fost înconjurat cu un discurs nebulos, emoţional, cu accente resentimentare. Dezbaterea publică în jurul capacităţii României de a fructifica posibile oportunităţi economice legate de proiectul unei treptate interconectări balcanice de tip UE este extrem de nestructurată deoarece nimic nou nu a intervenit în capacitatea instanţelor sus-menţionate de a descrie coerent situaţia socială şi mai ales economică a României. Nici structurile guvernamentale de monitorizare şi analiză, nici cele non-guvernamentale (fie acestea organizaţii civice, *think tank*-uri, publicaţii cu diferite grade de specializare), nici „intelectualii independenţi“, nici mediile academice, nici mediile manageriale care nu se pot nici ele dispensa de o elaborare teoretică, fie ea şi embrionară, nu au produs analize suficient de articulate ale nevoilor şi resurselor României.

Mai mult decît atît: dintre elementele enumerării de mai sus, analizele probabil cele mai atente, mai pragmatice, mai realiste – cele provenite din ultima sferă menţionată, cea a managerilor – sînt şi cele mai marginalizate în dezbaterea publică. Mai precis: mediile de afaceri autohtone au fost primele care au reacţionat „proactiv“ la oferta de parteneriat conţinută în Pactul de stabilitate. S-ar putea spune, aşadar, că antreprenorii sînt singurul segment al societăţii noastre neafectat de valul de scepticism plin de isteţime despre care vorbim aici. Managerii au fost capabili să se organizeze şi să *propună ceva*. Nu avem, desigur, datele şi competenţele pentru a evalua corect calitatea ofertei lansate de compatrioţii noştri cei mai activi pe piaţă. Dar nu putem ignora faptul că ei sînt singurii, pînă acum, care au încercat să ofere un răspuns *economic* – remarcabil cel puţin prin promptitudine – la stimulul *politic* lansat de Pact. O asemenea atitudine este *principial corectă*, indiferent de gradul ei de elaborare. Prin impactul ei, ea forţează, cu puţin, ieşirea din vag a însuşi proiectului reconstrucţiei regionale, cuantificarea lui, traducerea lui în termeni operaţionali.

Este de presupus că această orientare a oamenilor de afaceri nu s-a produs fără o reflecţie asupra întregii situaţii a economiei naţionale. Fapt cu atît mai evident, cu cît nu e vorba despre reacţii izolate, ci despre o *asociere* a întreprinzătorilor privaţi, imposibil de obţinut fără o analiză prealabilă a situaţiei şi fără un număr de concluzii comune. Or, şi aici ne întoarcem la linia directoare a discuţiei noastre, argumentele din această dezbatere şi concluziile pe care se bazează *singura* acţiune concretă întreprinsă pînă acum nu au apărut, după ştiinţa mea, niciodată în spaţiul public, nu au alimentat nici un moment o dezbatere în jurul valorificării oportunităţii ivite în Balcani sau despre eventuala competivitate *regională* a României.

Ceea ce apare ca dominant este scepticismul "popular", de natură pur emoţională, bazat exclusiv pe aşteptările dezamăgite pînă acum şi incapabil să reprezinte baza unei orientări spre acţiune responsabilă, dublat de un scepticism „intelectual“ izvorît din dorinţa elitelor locale de a îşi păstra imaginea de „luciditate“ şi „libertate a opiniei“. Între scepticismul de la colţul străzii şi scepticismul de trei parale a d-lui Octavian Paler se întinde un arc al ineficienţei şi incontinenţei intelectuale. În plus, acest tip de scepticism, retractil sau de-a dreptul regresiv, se traduce printr-o anumită inerţie în relaţia cu co-semnatarii occidentali ai Pactului de stabilitate. În schimb, oamenii de afaceri au înţeles cu o clipă mai devreme că, din moment ce proiectul este neconturat şi promotorii lui sînt extrem de ezitanţi, ei trebuie atraşi în sfera acţiunii şi deciziei prin acte concrete şi articulate. Nu este suficient să ne tot instruim pe noi înşine, spunîndu-ne că trebuie să aşteptăm disciplinaţi ofertele Uniunii Europene şi apoi să medităm îndelung dacă putem sau nu să le facem faţă. Într-o situaţie aflată într-o rapidă şi continuă transformare, relaţia dintre stimul şi răspuns este atît de strînsă încît răspunsul, bine condus, bine ţintit, bine formulat, poate influenţa şi dirija structura intimă a stimulului.

Scepticismul, majoritar în acest moment, poate reprezenta un stadiu primordial al maturizării. Dar el poate să reprezinte şi o nevroză bovarică, menită să întîrzie adaptarea noastră la dinamica pieţei, care interzice reveriile şi obligă la o luciditate *bazată pe fapte şi orientată spre acţiune*.

Al. CĂLINESCU
eseist

Utopia războiului „inteligent“

A devenit Kosovo „un pămînt mitic, unde clasa intelectuală (şi opinia publică pe care ea o modelează) îşi proiectează fantasmele şi referinţele“, a ajuns Kosovo un pretext pentru a ne regla conturile cu propria noastră istorie? Întrebarea o pune Régis Debray, într-un lung şi stufos articol din **Le Monde diplomatique** (iunie a.c.), articol care este în fapt o replică la reacţiile provocate de acea „Scrisoare a unui cititor către preşedintele Republicii“, pe care mediologul o publicase (în **Le Monde**, 13 mai; textul a stîrnit, la noi, entuziasmul lui Ion Cristoiu) în urma unui voiaj de cîteva zile în Macedonia şi Kosovo. Întrebarea formulată de Régis Debray este dintre acelea care îşi conţin răspunsul. Revenirea în actualitatea cuvintelor „purificare etnică“ şi „exod“ nu putea avea decît un impact extrem de puternic în rîndurile „inteligheţiei“ occidentale. În plus, Kosovo a fost o „catastrofă anunţată“, înscriindu-se în seria Vukovar, Sarajevo, Srebrenica. Încă din 1992, mai mulţi intelectuali din jurul revistei **Esprit** au creat un „Comitet Kosovo“ care n-a încetat să lanseze semnale de alarmă către clasa politică şi către opinia publică. Ceea ce pune în lumină, din nou, limitele acţiunii şi discursului intelectualilor...

Bilanţul conflictului din Kosovo nu se măsoară doar în morţi şi răniţi, avioane doborîte, tancuri distruse şi tone de bombe aruncate. După încheierea acordului prin care trupele sîrbeşti acceptau să părăsească regiunea, **Le Monde** preciza că, în perioada scursă de la primul bombardament NATO, publicase nu mai puţin de 140 de articole grupate sub genericul „puncte de vedere“. Cifra e impresionantă şi atestă, într-adevăr, o mobilizare mediatică excepţională. Pe de altă parte, proliferarea articolelor de comentariu şi atitudine se explică şi prin puţinătatea relatărilor de la faţa locului; **Le Monde,** spre exemplu, avea doi corespondenţi la Belgrad, unul a fost expulzat, celuilalt, plecat să facă un reportaj într-o ţară vecină, nu i s-a mai permis reîntoarcerea în capitala Iugoslaviei. Comentariul a prevalat, aşadar, asupra informaţiei, fapt invocat sistematic de cei care au considerat că mass-media a „diabolizat“ Serbia.

Intelectualii francezi pro-sîrbi au fost în inconfortabila situaţie de a constata că discursul lor coincide cu acela al extremei stîngi şi al extremei drepte: nici o deosebire, în atitudinea faţă de războiul din Kosovo, între Le Pen şi Arlette Laguiller, între Frontul Naţional şi partidele stîngiste de extracţie trotkistă. Exceptînd cazuri izolate (Patrick Besson, de pildă) reacţiile (vehement) anti-americane şi pro-sîrbe au venit din partea intelectualilor aparţinînd de aşa-zisa „stîngă a stîngii“, aflată în sfera de influenţă a lui Pierre Bourdieu: neo-marxişti, ex-comunişti, ex-gauchişti, denunţînd ravagiile provocate de liberalism şi de „gîndirea unică“ (Alain Badiou, Daniel Bensaid, Lily Marcou, Michel Etchaninoff etc.).

Dacă tabăra anti-NATO poate fi relativ uşor delimitată, de cealaltă parte, o dată admisă culpabilitatea regimului Miloşevici, s-a înregistrat o gamă mult mai nuanţată a luărilor de poziţie. Am putea grupa – simplificînd, fatalmente, lucrurile – obiecţiile şi rezervele exprimate în patru categorii: a) declanşarea intervenţiei militare a fost o greşeală întrucît consolidează poziţia lui Miloşevici, b) războiul era inevitabil, dar strategia adoptată de NATO a fost eronată, c) tragedia din Kosovo a fost posibilă tocmai fiindcă s-a intervenit (ca şi în Bosnia) prea tîrziu, d) singura soluţie pentru a rezolva rapid şi eficient problema Kosovo era o intervenţie terestră. Mai mult decît atît, aşa cum observa Umberto Eco (într-un articol din **La Repubblica**, reprodus în **Le Figaro** din 3 iunie), confruntarea dintre diferitele puncte de vedere a evoluat treptat către o interogaţie asupra esenţei şi implicaţiilor a ceea apărea tot mai clar a fi un război „de tip nou“, fără precedent în istorie. Desigur, mai întîi se ridică întrebarea dacă violenţei trebuie să i se răspundă prin violenţă; de aici, necesitatea de a determina valorile şi principiile în numele cărora ne asumăm dreptul de a exercita actul de violenţă. Dar dezbaterea **etică** a fost însoţită de o dezbatere **tehnică**: nimeni, scrie acelaşi Eco, nu era pregătit pentru acest război „de tip nou“, în care „tehnologia utilizată este mult mai complexă decît creierul celor care o manevrează şi în care un simplu ordinator, deşi funciarmente idiot, poate juca mai multe feste decît şi-a imaginat cel care l-a conceput“. Un inteligent articol pe această temă a scris Philippe Breton, cercetător la CNRS: „Utopia războiului tehnologic“ (**Le Monde**, 30 aprilie). Operaţia militară din Iugoslavia, arată Breton, exprimă perfect triumful **iluziei** tehnice: figura războinicului tradiţional a fost înlocuită cu aceea a inginerului militar, specializat în noile tehnologii comunicaţionale. S-a instalat astfel convingerea că toate conflictele moderne se vor desfăşura prin intermediul ordinatorului. Această convingere derivă din utopia tehnologică profund înrădăcinată, de cel puţin cincizeci de ani încoace, în cultura americană; ea poate fi rezumată în cîteva cuvinte: „orice schimbare, orice modificare a unei situaţii, orice rezolvare a unei probleme trece de acum înainte printr-o soluţie tehnologică, în special în termeni de informaţie şi de comunicare“. Dar, adaugă Breton, printr-un bizar efect de oglindă, se consideră că adeversarul practică acelaşi tip de război. Evenimentele din Kosovo au demonstrat însă că nu există (încă) război fără războinici, fără victime şi fără violenţă fizică.

E doar una din realităţile pe care ni le-a reamintit tragedia din Kosovo.

© S. Ivanoschi

DIN CELE MAI INTERESANTE SCRISORI PRIMITE LA REDACŢIE

Kosovo sau labirintul întrebărilor

E seară. Aştept, cu oarecare nerăbdare ora ştirilor. De o lună scenele se repetă cu o monotonie dureroasă – refugiaţi, clădiri, poduri sau uzine fumegînde. Din cînd în cînd, camera se opreşte pe imaginea unui copil cît mai expresiv, pe resturile unui avion sau a ceva ce a fost, poate, un om, un copil. Ca să mă conving că nu e un joc electronic de duzină, mă refugiez pe canalele francofone – TV5, ARTE sau EURONEWS. Se schimbă doar vocile sau feţele prezentatorilor. Încerc să înţeleg, dar oare e ceva de înţeles? Îmi vine în minte profeţia lui Fukuyama şi zîmbesc. Istoria n-a murit, a înnebunit, a luat-o razna!

Trebuie să rămîn raţional şi optimist. Îmi repet **NATO are superioritatea tehnologică şi are de partea sa morala.** Îndoieli. Cine îmi garantează că naţionalismul albanez este unul bun, democratic, pe cînd cel sîrb este unul nociv? Prostii! În Kraina, croaţii au ars sate, au alungat civili şi nimeni nu s-a scandalizat! Am impresia că, la ora actuală, Kosovo nu mai e decît un pretext, totul se transformă într-o expediţie de pedepsire a unui copil rău, care a îndrăznit să facă ce alţii au hotărît că e rău. Armele devin tot mai sofisticate, mai inteligente, dar cu efecte colaterale – sinistru cuvînt – din ce în ce mai numeroase. Cui îi pasă? Logicii militare, nici pomeneală. Totul nu e decît un joc absurd scăpat de sub control. Protagoniştii caută justificări cu disperare. Cel mai simplu, recursul la miturile istoriei. Ema Bonino vorbeşte de o nouă listă a lui Schindler, Belgradul îşi rememorează bombardamentele sălbatice ale naziştilor. Din nou recursul nu la «metodă», ci la sentimente, memoria pe care ar trebui să o înţelegem nu să o retrăim.

Putea fi evitat dezastrul? În aparenţă da! Dacă Miloşevici, dacă Miloşevici... Cu cît i se repetă numele, cu atît, cred că el devine un ţap ispăşitor, o simplificare voită a lucrurilor. Atunci? Încerc să găsesc o legătură între drama din Balcani, atentatele de la Londra sau măcelul dintr-un liceu american. Evident nici o legătură. Continuu să-mi pun întrebări. Cînd nu va mai fi nimic de bombardat, cînd Kosovo nu va fi decît ruine, ce se va întîmpla? Acum cîtva timp, UCK-ul era o organizaţie teroristă, acum au devenit brusc respectabili. Pentru ce? Odată înarmaţi cine îi va dezarma? Un posibil răspuns într-un jurnal al televiziunii elveţiene, cred: un sat albanez din Macedonia, singurei familii de sîrbi i s-a săpat groapa în cimitir.

Cîtă suferinţă inutilă! Sîrbii au nevoie de o nouă înfrîngere pentru a o transforma într-o victorie simbolică. Americanii îşi exorcizează fantasmele. Sînt învingătorii războiului rece şi, ca orice învingător, se pregătesc să piardă pacea! După extratereştri, dosare X, specii agresive au nevoie de adversari în carne şi oase. Miloşevici le serveşte de minune cauza. Europa, vrînd nevrînd, îşi trage sufletul după puternicul aliat. Dar care Europă? Pînă în Balcani sau pînă în Urali? Cum poate exista o Europă fără Rusia?

Un Papă trist, bătrîn, neputincios – americanii nu mai au nevoie de el – ne dojeneşte blajin. Este omul secolului XX, cel care le-a asigurat înfrîngerea comunismului. Acum poate să moară liniştit. Şi ce-ar fi să alegem un Papă american în secolul XXI?

România în toate astea? Mi-e frică! Noi am fi lăsat Kosovo la albanezi sau la cine l-ar fi cerut! Avem experienţa anilor '40, a podurilor de flori, dar nu a celor de piatră. Ce să aleg? Tragicul absurd al sîrbilor sau capacitatea noastră de a fi imprevizibili, supuşi, de a ne învîrti după cum bate vîntul?

Prof. M. H. SIMON

O neliniște a sufletului

Sînt un vechi cititor al revistei „Dilema". Poate ar fi trebuit să vă scriu mai demult, fie şi numai pentru a vă mulţumi. Apariţia revistei pe care o realizaţi a însemnat apariţia unui prieten care mă însoţeşte în fiecare sfîrşit de săptămînă. Acest lucru înseamnă foarte mult pentru cineva care are jenant de puţini prieteni.

Zilele trecute am văzut la PRO TV un documentar BBC despre Iugoslavia. Aceste imagini s-au adunat la ceea ce am citit în revista dumneavoastră, iar din toate a rezultat o neliniște a sufletului, căreia nu îi pot face faţă altfel decît scriindu-vă.

Impresia cea mai puternică, şi cea mai neliniştitoare, cu care am rămas este că acest război a fost provocat de o mînă de oameni politici, generali şi aventurieri care şi-au ridicat fanteziile ucigaşe la rang de realitate obiectivă.

Am auzit de mai multe ori întrebarea: „Ce vrea Miloşevici?" Cred că răspunsul cel mai potrivit este: „Puterea" care îi conferă puterea asupra fostei armate iugoslave. Miloşevici nu este decît o parte a răului. O altă parte, cel puţin la fel de importantă, este formată din acei oameni care i-au permis să transforme armata federală în armata Serbiei. Aceşti aventurieri care invocă mereu trecutul glorios au nesocotit onoarea pe care o presupune uniforma militară, angajîndu-şi soldaţii într-un război împotriva civililor.

Un alt fapt pe care l-aş numi interesant dar care e mai degrabă o culme a răutăţii şi a orbirii este acela că sîrbii au preluat, în vorbe, discursul victimei, iar în fapte acţiunile agresorului. În acest fel adevăratele victime nu mai au nici un loc într-un model aşa-zicînd raţional. Mi se pare că toate războaiele murdare ale acestui secol se întîlnesc în acest „loc comun": voinţa agresorului de a nega victimei pînă şi posibilitatea ca ea să sufere.

Într-un alt documentar despre situaţia din Kosovo am ascultat declaraţiile unor sîrbi care spuneau ceva de genul: „Albanezii sînt necivilizaţi, copiii lor sînt murdari şi gălăgioşi." Acestea erau premisele exterminării!

Sîrbii, musulmanii, croaţii au trăit un timp „împreună". Oare în tot acest timp nu s-au văzut bucurîndu-se la naşterea unui copil sau plîngînd la moartea cuiva apropiat? Prezentul arată de parcă aceşti oameni ar trăi într-un timp paralel, aproape mitic, un timp al Marelui Război. Din această perspectivă ceea ce noi, spectatorii, oamenii normali numim crime, nu există. În această fantezie victimele nu au, de la bun început, acces la statutul de fiinţe umane.

După începerea bombardamentelor NATO, sîrbii au început să participe la demonstraţii de protest ce vor să se înscrie în tradiţia „'68". Ceea ce îmi dă de gîndit este că nici acum ei nu par să aibă ceva de spus despre victime. Altceva decît „Noi sîntem victimele". Eu cred că ei sînt victimele lui Miloşevici şi ale propriilor fantezii despre istorie.

Miloşevici şi alţii asemenea lui nu vor să îşi asume responsabilitatea de a fi administratori ai intereselor cetăţenilor care i-au ales. Ei vor să fie „părinţi" ai naţiunii. Pacea nu face decît să le evidenţieze mediocritatea şi dorinţa de căpătuială în timp ce războiul îi propulsează în rolul de „Conducător" absolvindu-i de corvoada asigurării celor necesare împlinirii destinelor individuale.

Încerc să mă gîndesc şi la situaţia celor din enclavă, adică din Serbia. Izolaţi de restul lumii, supuşi dezinformării prin mass-media, reduşi la nivelul minim al exigenţelor morale ca urmare a unei solidarităţi bazate pe masificare, nici ei nu sînt într-o situaţie prea bună. Şi totuşi, cred că lor le revine cel mai important rol în rezolvarea definitivă a situaţiei. Crucile pe care şi le fac oameni cu mîinile pătate de sînge în faţa unor pietre năpădite de buruieni nu reprezintă imaginea eroică a unor luptători disperaţi ci semnul revelator al „mecanismului demonic al jertfei". „Ieşirea din ciclul violenţei este refuzul ciclului, refuzul tradiţiei", secularizarea istoriei. Vor fi capabili sîrbii, croaţii, musulmanii de acest lucru? Mă tem că primul pas aparţine sîrbilor şi ei îmi par a fi cel mai puţin pregătiţi pentru aceasta.

Această soluţie a refuzului tradiţiei nu îmi aparţine. De aceea am şi folosit ghilimelele. Am găsit aceste rînduri pe care mi-am permis să le adaptez puţin, în cartea lui Sorin Alexandrescu „Paradoxul român". Pentru „uzul" dilematicilor, dl Sorin Alexandrescu propune această soluţie pentru ieşirea din ciclul regenerării politice a României nu printr-o mai pură dărîmare ci printr-o „reparare a clădirilor existente şi o consultare prealabilă a devizului de dărîmare".

Pentru a-mi păstra o imagine integrală asupra realităţii trebuie să spun cîteva cuvinte asupra intervenţiei NATO în acest conflict.

Poate ar fi fost bine ca bombardamentele să aibă loc înaintea negocierilor, acestea urmînd să fie ceva de genul continuării războiului cu alte mijloace.

Înţeleg frustrarea diplomaţilor occidentali care s-au săturat să meargă de la Ana la Caiafa, încercînd să obţină minime concesii. Ofensiva militară e tot ce le-a rămas precum şi speranţa că se vor relua negocierile.

Nu împărtăşesc încrederea în bombardamente „chirurgicale" (armele nu sînt niciodată atît de „inteligente" precum au fost proiectate) şi nici nu agreez expresia „efecte colaterale" pentru a desemna victime civile. Dar acesta este războiul – o soluţie disperată. Trebuie să avem forţa şi modestia (sau smerenia dacă vreţi) de a recunoaşte situaţia în care ne aflăm. Să ne ferim de entuziasmul celor care au văzut de prea multe ori „Top gun". Să fim atenţi la orice posibilitate ce se iveşte pentru a relua negocierile.

Cît despre noi şi NATO mă limitez să-l citez pe dl Jean Ancel care spunea, într-un articol din „22": „România va continua să se strecoare prin, sau pe lîngă istorie crezînd că poate fi în acelaşi timp democratică şi reacţionară, civilizată şi barbară, umanistă şi şovinistă, occidentală şi balcanică... ca apoi să fie din nou şi din nou surprinsă că nimeni nu o ia în serios". Articolul se referea la „piruetele" pe care le facem vis-à-vis de tratamentul de care au avut parte evreii în România. Mi se pare că aceste observaţii sînt foarte potrivite şi pentru momentul actual, revelînd schema mentală după care ne modelăm comportamentul la nivelul opiniei publice.

Vă mulţumesc pentru răbdarea de a fi citit aceste rînduri. Nu vă ascund că mi-ar plăcea să primesc un răspuns.

Teodor STOICHIŢĂ
str. Liliacului 20, Hunedoara

Dragă redacţie,

Articolul domnului Karnoouh, *Escatologia şi Occidentul*, ar avea hiba că este părtinitor, dacă grija mea ar fi corectitudinea politică. Dar cum nu este, mă plec în faţa dreptului domniei sale de a ţine partea cui îi cade bine. Ce mă necăjeşte destul ca să vă scriu este că domnul Karnoouh nu are dreptate, nu că este părtinitor.

Occidentul a bombardat Iugoslavia ca să rezolve o problemă. Statul sîrb practică purificarea etnică şi trebuia oprit. Soluţia aleasă a fost războiul. Nu discut acum în ce măsură problema a fost bine pusă, sau cît de bună a fost soluţia. Zic doar că Paştele nu ar fi trebuit să influenţeze orarul bombardamentelor, după cum, spre lauda Occidentului fie spus, nici nu le-au influenţat. NATO nu este plătit ca să mîntuiască suflete, şi este perfect normal să nu respecte praznice creştine. Incapacitatea bisericii de a-l face să creadă altfel este salutară. Occidentul este astăzi un spaţiu mai propice existenţei individuale decît lumea arabă pentru că este secular, nu pentru că este creştin.

Civilizaţia occidentală, cu economia ei de piaţă şi liberalismul ei pe care domnul Karnoouh îl numeşte „ultra" este o trusă de scule pentru existenţa cotidiană, fizică, acum şi aici, pe care unii oameni au ales să o folosească şi alţii nu. Se pare că cei dintîi o duc mai bine decît ceştialalţi. Dacă altceva era mai bun decît economia de piaţă şi liberalismul, am fi băgat de seamă. Unii dintre noi ar fi emigrat încolo; alţii ar fi tînjit să poată. Oare îmi scapă ceva?

În sfîrşit, „uniformizarea nemiloasă" nu mi se pare treaba rea pe care o deplîng toţi antropologii. Eu îi înţeleg şi pe ei. Nu-ţi teribil de plăcut să stai zece ani între bacalaureat şi doctorat clocind planuri despre descoperiri epocale şi vînînd granturi, ca apoi cînd ţi se arată să mergi în celălalt capăt de lume, să vezi localnicii bînd Coca-Cola. Dar aceeaşi formă de sticlă şi în Chapel Hill şi în Moeciu este un exemplu cras de „uniformizare nemiloasă" doar dacă vii din Chapel Hill. Pentru localnicul care ajunge în toată viaţa lui maximum pînă la Cluj, Coca-Cola plus apa de fîntînă este de două ori mai divers decît apa de fîntînă exclusiv. Nu?

Gabi HUIBER, Statele Unite

© S. Ivanoschi

Z. ORNEA

Consecinţele dezmembrării

Mă gîndesc cu groază la ceea ce a fost războiul din Kosovo dintre sîrbi şi trupele NATO. N-am putut crede că la sfîrşit de secol XX, într-o ţară europeană fie ea şi din Est (mai precis din Balcani), religia în antinomie va face atîtea ravagii, determinînd atîta încrîncenare sîngeroasă şi pustiire generalizată. Iugoslavia, ca şi Cehoslovacia, sînt creaţii ale Conferinţei de pace de la Paris din 1919-1920. Acolo a triumfat principiul naţionalităţii afirmat de preşedintele SUA, Wilson. Şi noi am fost beneficiarii acestui principiu suveran realizîndu-ne, politic, România Mare. Şi, oricine, precum ţările înfrînte acolo (Germania, Ungaria) agita pretenţii revizioniste era aspru condamnat, ca o tentativă de a modifica harta Europei de după primul război mondial, ceea ce, se ştia, va duce – cum a şi dus – la război. Conferinţa de pace de după al doilea război mondial, desfăşurată tot la Paris, a reiterat deciziile din 1919-1920, lăsînd graniţele Europei cam în acelaşi fel, România pierzînd Basarabia şi Bucovina de Nord. Dar Iugoslavia şi Cehoslovacia au rămas în structurile etnogeografice din 1920. Comunismul, instaurat în această parte a Europei, ca urmare a cedării acestor teritorii de către anglo-americani, URSS, a apărat, cu forţa armelor, structurile existente. În Iugoslavia, înţeleptul Tito, el, croatul, care în timpul războiului a condus strălucit războiul de partizani împotriva nemţilor alimentat de sîrbi, în timp ce regiunea croată colabora cu ocupantul german sub conducerea cetnicului Ante Pavelici, a ştiut, cu infinită diplomaţie, să păstreze integralitatea Iugoslaviei. Ba, se ştie, a izbîndit să se disocieze în aprigi polemici, de Stalin, asigurînd ţării sale prosperitate şi bună învoială între etnii. Cu siguranţă că acel comunist mai luminat, Tito, a asigurat popoarelor Iugoslaviei deplină libertate de deplasare spre Occident, de unde se înapoiau cu sumele adunate acolo, din muncă, şi le investeau în ţară. Pentru că, am uitat să spun, în Iugoslavia condusă de Tito micul capitalism era tolerat şi chiar stimulat, agricultura era necolectivizată şi, deci, foarte dezvoltată, gospodăriile ţărăneşti (aproape ca nişte ferme occidentale) avînd parte de toate maşinile agricole trebuincioase. Noi, din celelalte ţări zise socialiste, priveam cu admiraţie şi destulă invidie spre această ţară socotită ideală. Ce s-a întîmplat, brusc, acolo, din 1990, încît s-a ajuns la vrajbă armată şi dezmembrare?

Să admitem că ţara creată la Conferinţa de pace de la Versailles în 1920 era una artificială (ca şi, de altfel, în cazul Cehoslovaciei, care s-a dezmembrat şi ea, dar în stilul ei de catifea, pe cale de referendum paşnic). Dar această stare de fapt a durat, totuşi, 70 de ani şi totul părea a se statornici. Mai putea fi invocat un argument probatoriu de neignorat. Toţi locuitorii (poate cu excepţia albanezilor din Kosovo) vorbeau o singură limbă, sîrbo-croată. Şi nu este limba un argument probatoriu pentru unitatea de neam sau de ţară? Era mai bine ca această ţară să se dezmembreze în stătuleţe pitice, decît să fiinţeze ca una mare, avînd parte de un regim politic democratic federal? Cred că, aici, o vină mare o are Miloşevici care n-a avut tactul politic al lui Tito, neasigurînd tratament politico-economic democratic tuturor republicilor autonome. Şi, după 1989, cînd comunismul s-a prăbuşit peste tot, Miloşevici a crezut că va putea dăinui ca un dictator comunist dinainte (mai abitir decît Tito şi staff-ul său), fără a instaura necesarul regim al democraţiei depline şi autentice. Explozia s-a produs, deci, şi dezmembrarea a devenit realitate. Îndrăznesc să cred că era necesară înlăturarea lui Miloşevici şi, cum spuneam, clădirea unei autentice democraţii, dar menţinînd cadrele statalităţii. Cînd primele semne ale dezmembrării s-au produs cu Croaţia şi Slovenia, ţările occidentale, şi chiar SUA, stăteau în expectativă, neluînd nici o decizie pentru că, poate, intuiau proporţiile dezastrului. A ieşit din expectativă Germania care, prin decizia unilaterală a ministrului de Externe Genscher, a recunoscut politic primele două provincii dezmembrate din Iugoslavia. Visa, oare, Genscher atunci, cum s-a afirmat, la reconstituirea vechiului imperiu habsburgic sub dominaţia politică şi economică a puternicei Germanii? Nu e deloc o ipoteză de exclus. Decizia lui Genscher a descumpănit şi, după rapide consultări diplomatice, gestul său a fost urmat de alte ţări occidentale, apoi şi de SUA. A fost o eroare, cu consecinţe, atunci, nebănuite de occidentali. Pentru că Iugoslavia (ca întreg spaţiul balcanic) era şi a rămas un butoi de pulbere, care, odată fitilul aprins, a explodat. A cîştigat prevalenţă dimensiunea religioasă de un fanatism extrem, fiind desconsiderată total unitatea de limbă. Catolicii din Croaţia şi Slovenia şi-au cîştigat independenţa de stat recunoscută în lume. Dificultate mai mare era în Bosnia-Herţegovina, unde trăiau nu numai mai multe etnii, ci şi mai multe religii (catolicii, sîrbii ortodocşi, sîrbii trecuţi, în timpul ocupaţiei turceşti, la islamism). Aici inimiciţia a luat forme sîngeroase extreme şi, după un război fratricid de o atroce duritate sîngeroasă s-a ajuns (cu ajutorul organismelor politice şi armate internaţionale) la un fragil *modus vivendi*. Dar refugiaţii, în urma războiului din Bosnia-Herţegovina, continuă să locuiască departe de ţara lor, purificarea etnică (chiar dacă incompletă) devenind o prea tristă stare de fapt. A venit la rînd regiunea Kosovo, parte componentă a Serbiei de la origini, sancţionată de războiul şi de pacea de la Kosovo Polje din secolul al XV-lea, unde trăieşte compact aşezată, la graniţa cu Albania, o populaţie de aproximativ două milioane de albanezi mai toţi musulmani. Şi cum Miloşevici făcuse acum un deceniu impardonabila eroare de a desfiinţa autonomia administrativă a acestei provincii, războiul, încurajat de cel din Bosnia-Herţegovina, a izbucnit şi aici. Dictatorul Miloşevici în loc de a restitui, ameliorată democratic, vechea autonomie, a pornit război împotriva kosovarilor, înarmaţi din afară de ţările musulmane fundamentaliste. Dorea, dement, pur şi simplu alungarea kosovarilor de pe pămînturile lor (ca să plece unde, în Albania, în Bosnia-Herţegovina, în Macedonia?), realizînd o nouă purificare etnică.

Comportamentul lui Miloşevici a fost, negreşit, aberant şi sfidător, el comportîndu-se ca un dictator care, uimire, avea însă deodată în spatele său poporul sîrb, brusc revenît sub drapel în faţa pericolului de a pierde teritoriul Kosovo, socotit leagănul constituirii Serbiei istorice. Cred că s-a greşit în faza finală a tratativelor de la Rambouillet, cînd s-a admis, sub presiunea părţii kosovare, ca după trei ani de la încetarea ostilităţilor să se organizeze, în Kosovo, un referendum, cînd se ştia dinainte la ce rezultat se va ajunge. Dacă se elimina această clauză cu referendumul, războiul ar fi fost poate, evitat, dacă excludem (dar putem?) din ecuaţie refuzul lui Miloşevici de a admite, în Kosovo, o forţă NATO de intervenţie de mai lungă durată. Dar cum a fost păstrată, tratativele au eşuat, războiul a izbucnit şi după 11 săptămîni de ostilităţi sîngeroase (care, repet, i-a adus lui Miloşevici neaşteptate solidarizări din partea sîrbilor) a pustiit Serbia şi regiunea Kosovo, dîndu-se înapoi, prin pierderile înregistrate, cu trei-patru decenii bune în dezvoltare). Să admitem că Miloşevici a renunţat la dîrz stupida sa intransigenţă dictatorială la tratativele militare de la Kumanovo pentru că aliaţii occidentali au recunoscut apartenenţa teritorială a regiunii Kosovo de Serbia, renunţîndu-se la ideea referendumului. Poate. Altfel toată dîrzenia lui stupidă se demonstrează a fi efectiv aberantă, revenind acolo unde se afla acum unsprezece săptămîni, dar sumeţindu-se într-un război, ce-i drept numai aerian, devastator. Îndrăznesc să cred, repet, că recunoaşterea, de către ţările occidentale (inclusiv ONU şi Consiliul de Securitate), a suveranităţii Serbiei asupra Kosovo a dus la ratificarea acordurilor. Dar Miloşevici este, acum, definitiv, istovit, ca lider politic şi soarta lui e pecetluită. Occidentalii nu vor acorda ajutor pentru refacerea Serbiei atîta vreme cît, acolo, nu se vor organiza alegeri libere, care vor duce, e de sperat, la debarcarea dictatorului.

Se întrevăd, din acordurile încheiate, perspective asanatoare în Kosovo? Chiar dacă foarte mulţii refugiaţi albanezi se vor reîntoarce în Kosovo, va fi acolo eliminată tensiunea? Nici vorbă. Cei zece la sută sîrbi kosovari nu vor avea, acolo, linişte şi putinţă de coabitare şi, de oricîtă autonomie vor avea parte toţi kosovarii în ţinutul lor, forţe interesate (din ţările musulmane fundamentaliste) vor încuraja, pe mai departe, tendinţele separatiste. Şi, după retragerea, cîndva, a forţelor de ocupaţie ale Naţiunilor Unite (inclusiv cele ruseşti), tensiunile vor reizbucni, dînd în clocot, cerîndu-se despărţirea de Serbia şi, probabil, unirea cu Albania, creîndu-se o Albanie Mare. Răzmeriţa religioasă, odată pornită, va fi, probabil, o vreme potolită (dacă acceptăm ideea că UCK va fi dezarmat acum, în viitorul imediat), dar fatal va reizbucni armat. Acolo, în Kosovo, de acum încolo, pentru multă vreme, fragilitatea politică va deveni o stare de fapt. Gîndirea strategică a puterilor occidentale trebuia să fie lucidă atunci cînd a început dezmembrarea Iugoslaviei, instalînd, acolo, o democraţie federalistă autentică. Acum este prea tîrziu. Şi Iugoslavia a redevenit în Balcani, pentru multă vreme încă, butoiul de pulbere al Europei.

„De două luni şi jumătate, R.F. Iugoslavia este expusă agresiunii NATO, bombardării zilnice a populaţiei civile, ca şi distrugerii sistematice a sectoarelor majore ale economiei, a spitalelor şi a şcolilor, a monumentelor istorice şi culturale, a transporturilor şi a infrastructurii energetice, a resurselor naturale protejate şi, în general, a tot ce are importanţă pentru viaţa poporului din această ţară. Peste o mie de avioane de război, sofisticate, sînt implicate în bombardamentele care continuă fără întrerupere, zi şi noapte, asupra întregului teritoriu iugoslav.

De la bun început, agresiunea NATO împotriva R.F. Iugoslavia, stat suveran şi independent, pornită prin încălcarea Cartei Naţiunilor Unite şi prin violarea legii internaţionale, a avut un caracter de genocid reprezentînd un act criminal şi terorist. Alibiul a fost protecţia minorităţii albaneze din Kosovo şi Metojiha, dar scopul real a fost ocuparea acestei provincii sîrbeşti. Dar într-o foarte scurtă perioadă de timp NATO a provocat o catastrofă umanitară şi o mare tragedie, care devine pe zi ce trece tot mai serioasă, implicînd milioane de oameni.

Simultan cu eşecul agresiunii NATO în provocarea unor pierderi semnificative Armatei iugoslave, avioanele lor au început să lovească fără milă obiective civile. Astfel, «coloana vertebrală a regimului», care trebuia distrusă, a fost înlocuită de întregul popor – s-a ridicat o ţară din Europa, cu zece milioane jumătate de locuitori, cu tot potenţialul său uman, material şi spiritual.

Prin tacticile lor, tipice pentru o organizaţie teroristă – «dă cu bomba şi fugi» – cei care au planificat şi au înfăptuit acest război fără precedent pentru sfîrşitul secolului XX, au selectat ţintele şi le-au lovit cu cinism şi sadism, netulburaţi de vreo dilemă morală sau de vreo preocupare umanitară".

(Dosarul unei agresiuni: Crimele NATO împotriva civililor. Belgrad, 3 iunie 1999. Difuzat de Ambasada Republicii Federale Iugoslavia din Bucureşti)

„Ceea ce a început la sfîrşit de februarie 1998 ca o campanie a guvernului sîrb împotriva Armatei separatiste de eliberare a Kosovoului s-a transformat într-un program complex, premeditat şi sistematic de epurare etnică a provinciei Kosovo de cei aproximativ 1,7milioane de locuitori de etnie albaneză (numiţi şi albanezi kosovari). Deoarece autorităţile sîrbe au refuzat accesul observatorilor străini, eforturile de documentare au fost mult prea fragmentate pentru a estima definitiv numărul celor dispăruţi şi morţi. Forţele militare, paramilitare şi de poliţie sîrbe au expulzat cu sila peste 1,5 milioane de kosovari din casele lor. Din martie 1998, aproximativ 700.000 de kosovari s-au refugiat în statele vecine, inclusiv Albania, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei şi Republica Muntenegru. S-ar putea, ca pînă la 600.000 de alţi kosovari să fie dislocaţi în interiorul provinciei. În acelaşi timp, forţele sîrbe au practicat execuţii sumare, au separat bărbaţii apţi de serviciu militar de familiile lor, au violat femei şi fete, au distrus moschei şi biserici, au transformat unităţi medicale în avanposturi militare şi au jefuit şi incendiat case şi sate.

Noţiunea de „epurare etnică" a fost folosită pentru prima oară în 1992, în timpul expulzărilor în masă ale etnicilor musulmani din oraşele din estul Bosniei-Herţegovina; de atunci presa scrisă şi vorbită, grupurile de apărare a drepturilor omului şi guvernele au folosit-o cu destule prilejuri pentru ca ea să impună o definire atentă. În sensul în care este folosită în acest raport, epurare etnică înseamnă îndepărtarea sistematică şi silită a membrilor unui grup etnic dintr-o comunitate sau comunităţi cu scopul de a schimba componenţa etnică a unei regiuni date.

(Raport al Departamentului de Stat al SUA: Ştergerea istoriei. Epurarea etnică. Mai 1999).

© C. Farcaş

Thomas MERTON

CĂLĂTORIA, DE LA PELERINAJ LA CRUCIADĂ*

Pelerinajele creştine la Ierusalim, care urmează pilda şi modelul unor pelerinaje ebraice mult mai vechi, au început în secolul al IV-lea. Pelerinajul sfintei Elena şi descoperirea Adevăratei Cruci au loc în 326. Nici zece ani mai tîrziu, va fi sfinţită splendida bazilică a Sfîntului Mormînt. Ea va atrage mii de pelerini din Apus. Printre cele mai interesante şi mai vii descrieri ale unei asemenea călătorii se numără cea a Eteriei, călugăriţă din Spania, care a vizitat nu numai Sfîntul Mormînt, ci şi pe monahii din pustia egipteană şi din Palestina, ajungînd prin deşertul egiptean pînă la Sinai, unde nu se ridicaseră încă mănăstiri, dar unde vieţuiau în peşteri şi colibe numeroase grupuri de eremiţi... Trebuie menţionat că în aceeaşi perioadă sf. Grigore de Nyssa scria *Viaţa lui Moise*, descriere a itinerarului mistic şi a urcuşului sufletului spre Dumnezeu, printr-o „contemplaţie în întuneric". Pelerinajul geografic nu este decît expresia simbolică a călătoriei interioare. Călătoria interioară e transmutare a mijloacelor şi a reperelor pelerinajului vizibil. Cele două nu sînt indisolubil legate, dar e preferabil să le împlineşti pe amîndouă. Istoria ne va arăta ce dezastre pot însoţi pelerinajul exterior atunci cînd nu e dublat de o realizare lăuntrică; el devine rătăcire, ce divide şi dezintegrează fiinţa, lipsită de înţelegere şi de ţintă spirituală. Nici o binecuvîntare nu se coboară în lăuntrul omului într-un asemenea pelerinaj, iar călătoria exterioară condamnă la înstrăinare. Istoric vorbind, se poate observa o progresivă „interiorizare" a temei pelerinajului, pînă cînd, în literatura monastică, *peregrinatio* ia o accepţie integral spirituală şi devine sinonimă, în fond, cu stabilitatea în incinta monahală...

Dacă Ierusalimul era locul învierii *(anastasis)*, ţinuturile înconjurătoare erau înţesate de *martyria*, locuri unde apostolii şi sfinţii aduseseră mărturie despre puterea învierii. În sfîrşit, pustiile Siriei, Palestinei, Arabiei şi Egiptului găzduiau pe călugări, martori vii ai învierii. Pelerinajul Eteriei reprezenta, de aceea, călătoria sfîntă către un centru de unde se răspîndea în toată lumea creştină adevărata prezenţă a învierii şi a slavei Domnului.

* * *

Căderea Romei sub barbari şi năvălirile lor asupra Europei au întrerupt pentru o vreme accesul Apusului la Locurile Sfinte. Deşi Ierusalimul devenise de neatins pentru majoritatea călătorilor din Occident, pelerinajele continuau neabătute în altă parte. Dar ele asumă acum un alt caracter, pe care i-l întipăriseră călugării celţi din Irlanda. *Peregrinatio* sau „călătoria în ţinuturi străine" constituia o formă irlandeză specifică de ascetism. Pelerinul irlandez nu pornea la drum pentru a vizita sfinte locuri ori moaşte, ci pentru a căuta singurătatea şi exilul. Pelerinajul său era un exerciţiu de rupere a legăturilor şi de căutare. Se încredinţa providenţei, fără a-şi propune un scop anume, lăsîndu-se cu totul în voia Domnului. Şi, de vreme ce Irlanda e o insulă, călătoria însemna să se abandoneze primejdiilor mării; există mărturii ale unor *peregrini* irlandezi care se lăsau pur şi simplu să plutească fără ţel, în puterea vînturilor şi a curenţilor, nădăjduind să fie călăuziţi spre un loc al singurătăţii pe care Domnul însuşi îl va fi ales pentru ei. Unii dintre ei au ajuns astfel în Wales ori Cornwall sau în insulele din vestul Scoţiei. Alţii, cei mai mulţi fără îndoială, au pus o remarcabilă dibăcie în navigaţie, urmînd cunoştinţe şi indicaţii ce veneau dintr-o îndelungă tradiţie a călătoriilor pe mare. E cazul sf. Columba, fondator al marelui centru monastic de la Iona, şi a sf. Brendan, ale cărui legendare călătorii l-ar fi condus, cum socotesc unii, pînă în America. Există însă mărturii istorice despre prezenţa călugărilor irlandezi în Islanda, înainte de sosirea danezilor din sec. VIII. Nu mai vorbim de faptul că Britania era, în sec. VI, populată masiv de colonişti galezi şi irlandezi, cel mai adesea călugări.

Este iarăşi adevărat că multe dintre aceste pelerinaje i-au purtat pe călugării irlandezi în locuri unde populaţia autohtonă era doritoare şi gata să primească mesajul creştin. Călugării au devenit atunci misionari. Însă raţiunea esenţială a călătoriei lor nu era apostolatul misionar, ci dorinţa unui exil voluntar.

* * *

În acelaşi timp, o destul de diferită variantă de pelerinaj se configura în mediul irlandez. Sistemele de penitenţă ale Irlandei şi Angliei din sec. VI-X au schimbat total vechile modalităţi ecleziale de pedeapsă. Pentru creştinismul primelor veacuri, singura pedeapsă impusă de Biserică era cea publică, admisibilă o singură dată. Trecerea către penitenţa privată şi indefinit reluată a fost rezultatul influenţei irlandeze. Una din cele mai importante forme ale sale era *peregrinatio* sau exilul, mai ales surghiunul pe o insulă, *relegatio in insulam*... După secolul al IX-lea, ţinta pelerinajului penitenţial a devenit cu precădere Roma; cel în cauză era trimis la Papă care judeca vina şi hotăra forma de penitenţă potrivită; el trebuia să se întoarcă apoi la episcopul locului pentru a obţine iertarea... Însă rezultatul paradoxal al acestui tip de pelerinaj medieval a fost că el a alimentat şi a sporit dezordinea socială, permiţînd unor cete de călugări sau clerici rătăcitori să-şi continue viaţa disolută în spaţiul public, unde păcatele lor nu mai puteau fi ascunse. O foarte puternică reacţie s-a făcut de aceea simţită în sec. XI împotriva călugărilor „gyrovagi"... Documente din secolele XI şi XII conţin frecvente atacuri la adresa unor „falşi eremiţi" care circulă fără ţel. Călugărul intrat în mănăstire nu o va mai părăsi; desăvîrşirea lui va consta în recluziune. În studiul său, „Monahism şi peregrinare între secolele IX şi XII", Dom Jean Leclercq urmăreşte felul cum, în literatura monastică, se face trecerea de la o *stabilitas in peregrinatione* la o *peregrinatio in stabilitate*...

* * *

E cert că entuziasmul popular care a mînat mii de cavaleri şi soldaţi de rînd către Răsărit în 1095 a fost o izbucnire de zel pentru eliberarea Sfîntului Mormînt. Trebuie însă amintit că prima idee a cruciadei, susţinută de papa Grigore al VII-lea în 1074, se lega de un proiect de apărare a Constantinopolului şi era esenţialmente o tentativă „ecumenică": exista speranţa că unirea grecilor şi a latinilor împotriva musulmanilor va vindeca schisma produsă în 1054... În concepţia papei Urban al II-lea, sfînta cruciadă urma să fie nu numai marea unificare a lumii creştine în faţa duşmanului, ci şi un splendid şi general act de pocăinţă ce ar fi culminat cu o reformă morală şi cu înnoirea deplină a creştinătăţii. „Ţara făgăduinţei" la care se referea Sfîntul Părinte era o stare generală de sfinţenie, unitate şi desăvîrşire a Bisericii reunite, a unei creştinătăţi reînfrăţite şi înnoite în pace, în jurul Sfîntului Mormînt.

S-a făcut în legătură cu sf. Bernard (care a chemat, în predicile sale, la a doua cruciadă) observaţia că ideile sale erau impregnate de o vină profundă a pesimismului lui Augustin, referitor la omul căzut, cufundat într-o lume de păcate. Pentru sf. Bernard, mîntuirea în afara mănăstirii era cel puţin dificilă şi îndoielnică. Cu toate că el însuşi nu era adeptul pelerinajelor în ceea ce îi priveşte pe călugări, a socotit cruciada ca pe un prilej unic de pocăinţa şi de mîntuire pentru mulţimile de creştini ce ar fi fost altfel damnaţi...

Ne dăm astfel seama cum, de-a lungul vremilor, pelerinajul pacific şi lipsit de apărare, cum „reîntoarcerea la obîrşie", smerită şi plină de blîndeţe, se transformă în expediţie marţială, organizată pentru a elibera ţara făgăduită lui Abraham şi fiilor săi. E cu siguranţă semnificativ faptul că Evul Mediu a întipărit adînc în omul european acest mod de a concepe viaţa creştină: „centrul", „obîrşia", „locul sfînt", „ţara făgăduită", „locul învierii" devin ceva ce trebuie atins, cucerit, păstrat cu mijloace politice şi prin puterea armelor. Nervul virtuţii creştine devine acum lupta fără cruţare cu adversarul păgîn, ce stă în calea unor fideli a căror menire e socotită a fi învestită de divin, păgîn care împiedică în mod pervers împlinirea vizibilă a planului lui Dumnezeu...

Ar fi nepotrivit şi naiv să subestimăm sinceritatea şi adînca motivaţie spirituală a cruciadelor, aşa cum ar fi naiv să ignorăm faptul că, în urma lor, violenţa, cupiditatea, desfrîul şi depravarea celor mai răi dintre membrii creştinătăţii au rămas la fel de puternice. E cert însă că asupra societăţii creştine din vestul Europei cruciadele au avut efecte imense. Ele au deschis cu siguranţă calea spre Renaştere şi spre creştinătatea modernă. Însă paradisul, sperat, al beneficiilor şi bunătăţilor spirituale nu a fost niciodată atins. Dimpotrivă, pentru relaţiile între Răsăritul şi Apusul creştin, cruciadele au fost un dezastru. Ele au făcut de neconceput orice reîntîlnire între Roma şi Constantinopol. Ele au introdus, mai cu seamă, o profundă ambiguitate în conceptul pelerinajului şi al călătoriei penitenţiale. Ceea ce fusese gîndit ca un remediu pentru păcatele violenţei, cu deosebire crima, devine acum consacrare a violenţei.

* Thomas Merton a făcut parte din ordinul monahal al trapiştilor şi a fost un autor prolific, convins de convergenţa tuturor spiritualităţilor şi religiilor. Fragmentul tradus aici face parte din vol. *Ways of the Christian Mystics*, 1961, Boston.

Vizita Papei: puncte de vedere

Istoria şi timpul n-au mai avut răbdare pentru România

Şi aşa s-a spulberat dilema lui N. Iorga şi a noastră, iar românii au arătat lumii întregi că nu (mai) repudiază Roma, dimpotrivă (...). Din fericire, pentru noi, istoria şi timpul n-au mai avut răbdare. Şi au prins a se „schimba la faţă" aici, pe pămînt românesc. Să sperăm că nu este vorba doar de cronicizatul limbaj dublu, de perfidul joc la două capete; despre un obraz abil sulemenit, destinat Occidentului, în vreme ce partea scorţoasă, cea necioplită, cea brută, rămîne realitatea crudă, rămîne adevăratul obraz, pe care protipendada socio-politico-eclezială l-a păstrat pentru români. Pentru că, iată, ne-a fost dat să vedem doi lideri bisericeşti, unul, capul celei mai mari Biserici din lume şi altul, şeful uneia din Bisericile Ortodoxe cele mai importante (ca număr de credincioşi, dar nu numai), care au reuşit, de o manieră admirabilă, să arate lumii întregi că Biserica Luptătoare poate, în limitele rezonabilului, să treacă peste mult prea particularizantele demersuri dogmatico-liturgice şi să realizeze faptul că Bisericii îi revine un rol extraordinar (este vorba, în speţă despre datoria de a recupera „restul" de solidaritate, de iubire, de toleranţă şi de speranţă din om), în această inavuabilă dispută a membrilor şi fiilor ei, cu accesele de ură şi intoleranţă, cu nevrozele şi nevricalele acestui patetic, învolburat, blestemat şi cvasi-apocaliptic sfîrşit de veac şi de mileniu. Mai mult, au denunţat teza ideologizării, etnicizării şi confesionalizării suferinţei, a mîntuirii şi a damnării veşnice (...)

Trebuie să apreciem faptul că Sfîntul Părinte este „pus la punct", cvasi-exhaustiv, cu evoluţia spiritualităţii româneşti şi, nu în ultimul rînd, trebuie recunoscut că Papa a încercat, tot timpul, să fie elegant, conciliant, condescendent, ba chiar a lăsat de la sine (aşa cum stă bine unui autentic mărturisitor al lui Hristos). Şi pentru faptul că, se pare, multă lume nu ştie, trebuie să reamintim două din demersurile, absolut particulare şi salutare, ale Pontifului Romei: este vorba, concret, despre tenacitatea şi temeritatea, cu care Sfîntul Părinte s-a implicat (nu o dată, iritîndu-şi şi incomodîndu-şi colaboratorii; dar ce ar însemna un mare slujitor al Domnului care n-ar fi incomod, rămînînd doar o cantitate adiacentă şi uşor „digerabilă") pentru aflarea adevărului, în legătură cu exterminarea evreilor de către nazişti, crimă care atunci nu a fost denunţată şi condamnată de către Vatican. Ei bine, acest papă („providenţial", cum îl caracterizează părintele Galeriu – „atît de fragil fizic şi cu atîta forţă morală", cum îl numeşte Al. Paleologu), după aflarea adevărului, un adevăr deloc onorant pentru Sfîntul Scaun, a avut tăria de caracter şi umilinţa să ceară iertare evreilor şi lumii şi, bineînţeles, să denunţe antisemitismul pe de o parte. Pe de altă parte, nu putem să nu elogiem lupta Papei, o luptă nu lipsită de cele mai mari riscuri (vezi atentatele cărora le-a supravieţuit, graţie proniei divine) şi menită să destrame, pînă la disoluţie, comunismul. E superfluu să amintim pentru ce a fost şi este atît de urît de comunişti; la loc de frunte, situîndu-se comuniştii moscoviţi în sutane, cei care au încercat să zădărnicească vizita Suveranului Pontif. Spre cinstea ei, Biserica Ortodoxă, Patriarhul însuşi au „survolat" presiunea Moscovei şi totul a fost minunat: Biserica, ierarhia şi, nu în cele din urmă, poporul român au avut o prestaţie de excepţie.)

Şi pentru că am pomenit, la început, de incidenţa miracolului, trebuie spus că i-a fost dat poporului român să păşească înspre mileniul trei într-o – dacă vreţi – splendoare existenţială. Pentru că, aşa a fost rînduit, poporul român a adunat, ca-ntr-o triadă-binecuvîntare, ca o ofrandă adusă istoriei şi timpului: „trei momente care au zguduit, pînă la lacrimi, inimile şi conştiinţele fiilor ei: este vorba despre jertfa eroilor din decembrie 1989, despre (re)întîlnirea cu Regele, de Sfintele Paşti 1992 şi despre vizita, de acum, a Sfîntului Părinte" (...) Şi iarăşi trebuie să o spunem, evenimentul nu este, nici pe departe, întîmplător ori conjunctural. Ci pentru că aşa a vrut Dumnezeu (şi poporul, credincioşii, mai bine decît oricine, au simţit mîna lui Dumnezeu – aşa că aviz formatorilor de conştiinţă: ţineţi cu poporul, ca să nu rătăciţi), ca Papa, ca acest papă, care a înnobilat condiţia *stricto sensu*, a sacerdoţiului, printr-o înfrăţire, pînă la identificare, cu speranţele şi suferinţele lumii, să vină la noi. Pentru că, iată, Papa nu s-a oprit, nici o clipă, să se bucure şi să se odihnească de cîte a făcut şi nici nu s-a „înţepenit" şi nu s-a trufit în glorie, ci din „apoteoza devenirii sale", din „piscul sacerdoţiului suprem", a ales calea apostolatului, celui fără timp şi spaţiu, în scopul transformării lumii şi a oamenilor – a ales, după propria mărturisire, să meargă pe calea „pe care nimeni nu a mers pînă acum". Este ceea ce orice lider responsabil ar trebui să facă. Cu atît mai mult liderii bisericeşti; ei nu trebuie, nici o clipă, să uite că „supuşii" lor sînt şi „nişte persoane vii, concrete, inalienabile, fragile şi, mai ales, unice şi irepetabile"...

Pr. Iosif ZOICA-TEIUŞ
Facultatea de Teologie Alba-Iulia

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

No comment

Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

Din timpuri străvechi, strămoşii poporului moldovenesc au populat, împreună cu popoarele slave, povîrnişurile păduroase şi bogate în păşuni ale munţilor Carpaţi şi văile fertile ale multor rîuri, din vecinătatea acestui lanţ muntos. (...) De multe ori, pe ascuns, riscîndu-şi viaţa, solii domnitorilor moldoveni, mergeau la Moscova, cu rugămintea de a fi apăraţi de urgia Turciei. De asemenea se intensificau şi relaţiile culturale. Mulţi moldoveni au studiat în Rusia.

În 1917, poporul rus a ajutat moldovenilor să scape de jugul exploatatorilor – al moşierilor şi capitaliştilor – şi să instaureze Puterea Sovietică. Însă în anul 1918 România boierilor, profitînd de faptul că Armata Sovietică lupta pe fronturile războiului civil, a ocupat Basarabia şi a transformat-o într'o colonie a sa. Clica conducătoare din România a încercat să românizeze populaţia, prin ameninţări şi şantaje, prin foc şi sabie.

Dominaţia României a dus Basarabia la decădere economică şi culturală. Suprafeţele cultivate cu pomi fructiferi şi tutun s'au micşorat foarte mult, numărul vitelor a scăzut. Numărul muncitorilor din industrie s'a micşorat cu 50%. În anii dominaţiei României, 300.000 locuitori au fost nevoiţi să fugă din Basarabia. În 1937 o treime din gospodăriile ţărăneşti nu aveau pluguri, iar în 1940, 48% din ţărani nu aveau nici măcar cîte un cal. Ţăranii din Basarabia se zbăteau în sărăcie. Mortalitatea infantilă în familiile ţărăneşti ajungea la 60%. Trei sferturi din populaţie era analfabetă. Limba şi cultura moldovenească erau interzise. (...)

În Iunie 1940, la cererea guvernului sovietic, Basarabia a fost înapoiată Uniunii Sovietice. În August 1940 Sovietul Suprem al URSS a satisfăcut cererea poporului moldovenesc privitoare la unificarea cu Republica Autonomă Moldovenească şi la formarea Republicii Unionale Moldoveneşti.

Chiar din primele zile după proclamarea Puterii Sovietice, în Moldavia a început să se desfăşoare o activitate intensă pentru desvoltarea economică şi culturală a republicii. În scurta perioadă de existenţă paşnică a republicii, au fost create aproape 2.000 şcoli elementare şi medii, 10 instituţii de învăţămînt superior, 5 institute de cercetări ştiinţifice, 32 şcoli tehnice. Totodată au început să apară ziare, reviste şi cărţi în limba moldovenească.

Atacul perfid al Germaniei fasciste şi ocuparea timp de 3 ani a Moldaviei de către armatele germano-române, au întrerupt temporar munca constructivă a poporului Moldaviei. Călăii fascişti distrugeau cu o ură sălbatică toate începuturile acestei vieţi noi. Ei au jefuit şi distrus capitala republicii, Chişinăul; au dărîmat în oraşele republicii peste jumătate din casele de locuit, au tăiat şi devastat 30.000 hectare de vii şi livezi. Pagubele pricinuite de cotropitori se ridică la 16 miliarde ruble.

În 1944, după izgonirea ocupanţilor fascişti, guvernul sovietic a acordat Moldaviei un ajutor însemnat pentru ca economia şi cultura republicii să se poată reface cît mai repede. Ţăranii au primit din nou pămînt în folosinţă veşnică şi gratuită.

Cu ajutorul frăţesc al popoarelor Uniunii Sovietice, Moldavia realizează mari succese în domeniul cultural. Analfabetismul este lichidat cu succes; s'a introdus învăţămîntul general obligatoriu. A fost creată limba literară moldovenească.

(din volumul Cele 16 republici din URSS, *Ed. „Cartea Rusă", 1950)*

Bazar

Eroi profesionişti

Începuturile benzilor desenate au scos la iveală un nou (la vremea aceea) tip de erou al lumii moderne: o personalitate duală, un soi de dr. Jekyll şi Mr. Hyde în sens pozitiv. În viaţa de toate zilele – un ins oarecum obişnuit, în adevărata sa identitate – un erou cu puteri excepţionale, apărător al valorilor clasice ale binelui şi dreptăţii şi luptător împotriva „criminalităţii" (termen folosit în volumele dedicate acestor eroi). Aţi ghicit, probabil, că în această categorie îşi găsesc, confortabil, locul **Batman, Superman, Wonderwoman**... Mi-am adus aminte de ei citind **Batman Forever**, transpunere literară de Peter David, apărut la Editura Nemira în 1995. Am citit cartea, văzînd, desigur, filmul înainte, cunoscînd personajul din multiplele lui reprezentări (desene animate, păpuşi cu chipul său...), mînată de curiozitatea unui tip nou de lectură... (nou, pentru că eu nu-l mai încercasem pînă atunci). Şi „m-a prins". Am stat două zile să văd cum învinge Batman „criminalitatea"...

Am verificat, astfel, pe propria-mi piele, succesul aventurilor unor asemenea eroi. Motivul popularităţii lor? Evident, soluţia individuală, acţiunea pe cont propriu şi nu subordonată unei ordini de rutină ni-i fac pe de-alde Batman dragi sufletului nostru. Una din trăsăturile eroului de **thriller** (conform Jerry Palmer, **Popular Fiction and Social Change**) este **profesionalismul**, opus **birocraţiei** şi **amatorismului**. Forţele de ordine, incapabile să rezolve cazurile grele fără ajutorul Eroului solitar, sînt reprezentantele **birocraţiei** (de multe ori combinate cu **amatorismul**). „Răii" cu care se confruntă eroii sînt şi ei, de multe ori **structuri birocratice** (cf. Palmer), avînd o propensiune patologică pentru ordine elucubrantă. Eroii de tip **Batman** sînt profesionişti printr-un instinctiv simţ al datoriei, uneori sinucigaş, care-i îndeamnă să acţioneze ca la comandă (dovadă **Robocop**, întrupare concretă şi mult mai materială a acestui tip de răspuns prompt la comenzi morale). Depăşirea, chiar sfidarea ordinii oficiale prin una mai eficientă şi mai puţin birocratică, solitară, deschide accesul spre acest tip de personaje şi **Evadatului** sau **Renegatului**: blamaţi şi urmăriţi de „sistem", aceştia continuă să facă dreptate pe cont propriu.

Un al doilea motiv de simpatie pentru eroi de tip Batman, sau Superman, ar fi **nota de mister** care-i învăluie. În cazul lui Batman, misterul e susţinut de speculaţii psihanalitice (probabil la modă odată cu banda desenată) întunecate şi ambigue: complexul de vinovăţie, dualitatea (personalitatea scindată), probleme de identitate... Pe undeva, probabil că identitatea ambiguă a unor astfel de personaje ne asigură o cale mai uşoară de identificare cu ei (nouă, publicului cu potenţial de justiţiar). Nota de mister şi aura supranaturală care-i învăluie pe Batman şi cei ca el îi transformă şi-ntr-un soi de **etern masculin**. Sună hilar, mai ales că, pe de o parte, ne-am obişnuit cu mult vehiculatul **etern feminin** şi, pe de alta, pentru că ne-am învăţat să considerăm acest tip de „literatură" (incluzînd aici şi benzile desenate şi filmele) ca **adresată bărbaţilor**. Or, dacă-l privim pe Batman (sau Superman) ca pe un **eligible bachelor** pentru o epocă mai complicată, gata cu eticheta „pentru bărbaţi". Dacă eroinele din seria Harlequin îşi dovedesc puterea şi feminitatea rezistînd cîte unui „mascul feroce", pentru un bărbat o asemenea atitudine ar fi insuficientă. El trebuie să-şi dovedească masculinitatea literară mult mai spectaculos şi mai specific.

Acum, se pare că timpul lui **Batman** a trecut, iar eroismele lui sînt considerate naive. I-au luat locul eroi mult mai „angrenaţi în realitate", precum avocaţii sau doctorii din serialele „de specialitate", ori ofiţerii de poliţie umani şi imperfecţi din serialele gen NYPD. Birocraţia, profesionalismul şi amatorismul lui Palmer s-au împletit, echilibrat, într-un amestec de oficial şi personal (în încercarea de a-l scoate, pe cel dintîi, din limitele sale rigide). Înclinaţia spre gesturi măreţe sau naive de tip Batman rămîne, în ultimă instanţă, chestie de gust...

Iaromira POPOVICI

Clipa unui Nicolae Manolescu precis şi patetic

O situaţie dincolo de ordinarul cotidian, de senzaţionalul scremut al zilei, ne-a fost dezvăluită de dl Nicolae Manolescu în editorialul său cu care se deschide numărul „României literare" consacrat celor 100 de ani de la naşterea lui G. Călinescu, „divinul" de altădată, hulitul de azi. E un articol de zile mari, de o vibraţie stilistică aparte, rareori întîlnită la directorul săptămînalului nostru, om ce a ştiut întotdeauna să fie stăpînit şi rece în toate cele. N-o să mă reţin de a-l cita pe larg, nuvelistul care sînt avînd experienţele lui pasionante, împreună cu dl Manolescu nu o dată, în acest domeniu numit de noi „miercuri ora 13", ora la care Roger Câmpeanu ne comunica exact „la ce n-a dat drumul" Secţia, ce s-a tăiat şi ce a scăpat... După 10 ani de viaţă intelectuală mirobolantă, fără de cenzură, fără de „secţie" (cine nu simte acest deceniu obsedant ca mirobolant, sau măcar mirabil, e rugat să nu citească mai departe) subiectul e următorul: dl Manolescu recunoaşte de la foarte bun început că citind articolul colaboratorului său, dl Grigurcu, despre „G. Călinescu, la centenar", „caracteristic pentru varietatea şi profunzimea" anticălinescianismului actual, „a ezitat *o clipă* (s. m.) a-l încredinţa tiparului". Dl Manolescu nu ezită nici în a-l numi „un articol negativ", capabil „să şocheze pe destui dintre cititorii de bună credinţă. Ne-am asumat pînă la urmă riscul". Tensiunea e bine instalată din doar două fraze articulate în jurul acestei clipe demne de jocul ielelor din capul oricărui director de gazetă liberă. Instinctul cenzurării, ezitarea, teama de şocarea „celor de bună credinţă" (!? – n. mea), decizia şi asumarea riscului ţin de dramaturgia libertăţii de expresie care-i frămîntă pe prea puţini intelectuali contemporani; şi mai puţini sînt acei dispuşi să recunoască măcar cum îi străbate acest „basic instinct" pînă în fotoliile lor – indiferent pe cine ţin sub sticla biroului sau pe pereţi, pe Rege, pe Coposu sau pe Ivaşcu.

Dacă expresia n-ar irita, aş zice că dl Manolescu judecă voltairian publicarea articolului negativ al dlui Grigurcu: „Dl Grigurcu exprimă un punct de vedere care merită să fie ştiut. Nu ne obligă nimeni să-l împărtăşim, deşi argumentele sînt puternice şi atmosfera generală (avem dreptul de a o numi conformismul zilei? – n. mea) este favorabilă acestui fel de a-l privi pe Călinescu. În ce mă priveşte, deşi nu-i pot nega dlui Grigurcu justeţea multor observaţii bazate de altfel pe fapte sau citate elocvente, mă despart de d-sa într-o privinţă şi anume într-una esenţială. Dacă n-ar fi scris articolul pe care-l publicăm în paginile 3, 12-13 şi 14, eu tot aş fi scris editorialul la a cărui idee ţin şi care mă desparte de dl Grigurcu".

Ca atare, avem parte, înainte de toate, de un spectacol grafic de o semnificaţie ironică pe care nefericitul de mine, incapabil să înţeleg o dramă intelectuală fără comedia ei, nu o poate rata: dl Grigurcu îşi întinde actul său de acuzare voluptuoasă pe 4 pagini de „Rom. lit." (autonom estetic privind, partea cea mai slabă a articolului o constituie cele două coloane finale unde procurorul încearcă, brusc şi tîrziu, o dregere a busuiocului pe care nici un maniheism nu o poate realiza convingător). Numai că, prin hazardul machetării, cele 4 pagini mari şi late sînt întrerupte, pe o colonetă a paginii 13, de continuarea editorialului din pag. 1. Or, această colonetă – copleşită de masivitatea textului grigurcian, practic marginalizată, mai-mai să sară din pagină – conţine contestarea totală şi, mai ales, concisă a judecăţilor enorme (în toate sensurile!) din jurul ei. Parcă niciodată un secretariat de redacţie n-a realizat, involuntar fireşte, o asemenea idee de machetare plină de graţie şi de fond. Mai cu seamă că acea colonetă e una din paginile cele mai frumoase (dacă asta mai contează!) scrise de dl Manolescu, nu ştiu de cînd, dar din ultimii 10 ani cu siguranţă. Citez, conştient de cît se pierde din vibraţia textului: „Generaţia mea l-a iubit pe Călinescu, aşa cum îl descoperea în jurul lui 1960, cînd noi ieşeam de pe băncile facultăţii, iar Călinescu dintr-un deceniu de marginalizare... El a devenit repede pentru noi un exemplu de libertate a expresiei şi a gîndirii, într-o epocă încă stăpînită de limba de lemn şi de ideile primite ale ideologiei comuniste... Profesorul onorific de la facultate umplea amfiteatrul cu verbul lui original, cu ştiinţa lui de a stîrni emulaţie, cu extravaganţele şi snobismele lui care ne aduceau în pragul revoluţiei intelectuale. Nu auzisem nimic asemănător de la nimeni. Acest lucru nu trebuie uitat. Îi sorbeam fiecare cuvînt. Cu toţii, cînd am început să scriem, i-am copiat pînă şi ticurile. Nu ştiam nimic din trecutul lui? Pentru noi trecutul care conta, al lui Călinescu, era acela din anii '50 cînd fusese eliminat de la catedră... Ce fusese înainte de epoca de interdicţie nu ne interesa. Pur şi simplu."

În 10 ani de politică liberală, dl Manolescu – să-mi fie iertat apolitismul – n-a fost mai pur şi mai simplu ca aici, „la Facultate"; precis şi precipitat sub presiunea unui patetism irepresibil; confesiv pînă la autobiografia intelectuală integrată însă unei generaţii, caz rar la egotişti ca dînsul; ciudat, da, ciudat, prin cantitatea de concret-istoric cu care antimarxiştii declaraţi nu prea lucrează; aproape de spovedanie, din conştiinţa acestei culpe (culpa de a privi concret-istoric refuzînd absolutismele est-etice!) care îl duce la sentimentalismul de a şi-o asuma, nu la renegarea de sine. Vulnerabil prin emotivitatea rar încercată, dar decis într-o concluzie de un nonconformism profund „incorect politic": „Marele critic a jucat în relansarea literaturii române, după colapsul proletcultist, un rol excepţional. Pe care, date fiind împrejurările, îl cred mai important decît rolul negativ jucat de Călinescu în anii '44-'47". „Incorect politic" azi, memorabil pentru Judecata de Apoi care are loc, după cum s-a aflat, în fiecare clipă.

Radu COSAŞU

Trecerea prin reviste

Euphorion

După cum cititorii noştri ştiu, pe 26 iunie membrii redacţiei **Dilemei** au răspuns unei invitaţii adresate de revista **Euphorion** de a veni la Sibiu şi de a participa la o întîlnire cu cititorii, în cadrul unei mese rotunde pe temele „Centrul şi marginea“ şi respectiv „Cultură şi diplomaţie“. Desigur, în afară de dezbaterea propriu-zisă, cu toţii – membrii celor două redacţii – am profitat de ocazie să ne cunoaştem mai bine. Prin urmare, am făcut cunoştinţă şi apoi am purtat interesante discuţii cu cei care se află în spatele rubricii „Develop*ă*ri în perspectivă“ – Dumitru Chioaru –, cu titularul rubricii „Melancolii retorice“ – Ioan Radu Văcărescu –, cu una din colaboratoarele de bază ale revistei (care comentează, aproape în fiecare număr, manifestări plastice şi vizuale de avangardă, de la noi şi din lume) – Liviana Dan – şi, deloc în cele din urmă, cu cel care face ca **Euphorion** să fie una dintre cele mai bine şi coerent realizate grafic reviste de la noi – Mircea Stănescu. Apoi, un punct în program a fost şi vizitarea redacţiei revistei **Euphorion**. O dată ajunşi la locul cu pricina (un sediu modern şi aranjat cu foarte mult bun gust), le-am asaltat pe gazdele noastre, cerîndu-le diferite numere mai vechi ale revistei. De data aceasta, **Euphorion**-ul se întîllnea cu cititorii săi – şi puţin a lipsit să nu cerem şi autografe. A fost chiar un moment cînd gazdele, solicitate din toate părţile, nu mai pridideau să ne servească. Lăsînd gluma la o parte, cert este că fiecare membru al redacţiei noastre a plecat cu cîte un impresionant teanc de reviste. Acestui fapt îi datorăm şi revista presei de faţă. Va fi un demers retrospectiv, dedicat în exclusivitate revistei **Euphorion**, pe care-l facem fără teama de a fi inadecvaţi: o revistă de cultură – şi mai ales una bună, aşa cum este **Euphorion** – are calitatea că, nefiind raportată la actualitatea imediată, este oricînd actuală.

● Numărul 2/1996 al revistei **Euphorion** are ca temă „Bucureştiul“, ceea ce-l face, după opinia noastră subiectivă, de locuitori ai Capitalei, să fie unul dintre cele mai bune numere ale revistei. Îl întîlnim aici pe Gheorghe Grigurcu, care îşi aminteşte felul cum ficţionaliza Bucureştiul, în copilărie şi în adolescenţă, aflîndu-se departe de el, pentru ca, în cele din urmă, în anii maturităţii, Capitala să devină pentru el o „Metropolă refuzată“. Pentru Gheorghe Grigurcu, Bucureştiul este „un oraş melodramatic-ca un roman de Cezar Petrescu, ţipător ca o fanfară, insinuant ca un afiş, trivial ca o foaie de scandal, impudic ca o tiradă demagogică“. Îl întîlnim, de asemenea, pe Ştefan Agopian, care vede oraşul prin ochii lui Timotei Cipariu, vizitînd, la 1836, pentru prima oară Bucureştiul. Pentru Alex. Leo Şerban, imaginea Capitalei se leagă de paradisul copilăriei: „sînt dintre cei care, trăind cu gîndul la vechiul Bucureşti, supravieţuiesc în continuare racordat la balonul de oxigen pe care-l constituie amintirile mele“. Şi pentru Daniel Vighi, Bucureştiul este „o poveste a copilăriei“. Oraşul este văzut din perspectiva unei străduţe liniştite, de lîngă uzinele Vulcan, unde locuiau bunicii: „Pisici, o anume trîndăveală, trotuare superbe, vechi, umflate pe dinăuntru de rădăcinile teilor, curţi mici, acareturi mărunţele, garduri de piatră cu jocuri de fier forjat încărcat de praf, weceul cu pereţii tapetaţi cu fotografii colorate de prin reviste (...) apoi plimbarea pe Herăstrău şi spaimele prin Cişmigiu, oraşul enorm, uluitor, un fenomen al naturii, o apocalipsă în mers, şi odihna paradisiacă a străduţei de lîngă uzină, şi interiorul tapetat cu fotografii din closetul blînd. Ce-ar mai fi de spus?“ Mircea Ivănescu, într-un excelent interviu, evocă atmosfera străzii Mîntuleasa, încărcată de farmec şi mister, ca la Eliade, dar şi traumatizantele călătorii pe care le făcea cu autobuzul, dimineaţa, pe cînd lucra în fosta „Casă a Scînteii“. Atitudinea lui Mircea Ivănescu ni se pare emblematică pentru sentimentele pe care le poate naşte Bucureştiul: pe de o parte melancolie, pe de alta revoltă, repulsie.

● Un alt număr extrem de reuşit al revistei **Euphorion** este cel cu tema „Patetismul“ (3/1997). Pentru Daniel Vighi, „Patetismul este aşa ca şi cum ai fluiera în biserica literaturii“ sau „Patetismul este atunci cînd, în literatură, te ia gura pe dinainte.“ Gheorghe Grigurcu observă că ideologia comunistă a promovat un discurs anti-patetic, de factură raţională, ceea ce a determinat o reacţie de respingere a raţionalităţii: „opresiunea totalitară a trezit – şi acesta e faptul cel mai important – un patos autentic al rezistenţei, al împotrivirii.“ Christian W. Schenk este de părere că, dimpotrivă, regimurile totalitare se folosesc de patetism, care are un „efect de drogare a întregii comunităţi“ şi „magica putere de a hrăni sufletul şi de a camufla realitatea.“

Bun sau rău, „patetismul“ se constituie, în acest număr, într-un adevărat subiect de dezbatere, făcînd ca textele să-şi răspundă unul altuia.

● O apariţie şocantă, cu fotografia sticlei de lichior „Draculina“ mare cît toată coperta, este numărul dedicat „Naţionalismului“ (1/1998). Ca în orice revistă care vrea să provoace un dialog, o dezbatere, întîlnim şi aici păreri aflate la antipozi. Pe de o parte, sînt articole ca cel al lui Dan Stanca, scriitor ce este convins că acum naţionalismul este „încărcat de noblеţe“, sau ca cel al lui Liviu Ioan Stoiciu, care pledează pentru un „«naţionalism» al limbii române“ şi se pronunţă împotriva unor fraze în care Cioran dezavuează atribute ale românismului. Pe de altă parte, putem citi articole ca cel al lui Gheorghe Grigurcu, care defineşte tranşant, de la început, termenii: „Deosebirea dintre patriotism şi naţionalism: cel dintîi este un simţămînt natural, cel de-al doilea e construit. Şi, aidoma oricărui edificiu care încearcă a uzurpa natura umană, ajunge la silnicie. Făcînd parte din familia ideologiilor, se manifestă printr-o expansiune intolerantă, care violentează normele civilizaţiei.“

Ştefan Borbély decelează trei paliere ale naţionalismului autohton, aşa cum l-a receptat „pe viu“, din experienţa personală: 1 – Cel instituţional, politic, promovat înainte de PCR, reluat după '90, „în forme paroxistice de către PUNR sau UDMR“; 2 – „cel autoreflexiv, urcat pe de o parte în direcţie ortodoxistă, mesianică la români (cu vîrfuri de intensitate în perioada interbelică) şi pe de alta dintr-una a conştiinţei superiorităţii culturale la maghiari“; 3 – „Al treilea palier al naţionalismului autohton e cel «subţire», «rafinat», «firesc». E naţionalismul de tip Pruteanu, la care «se cuvine» să consimţi: **naţionalismul de catifea**, ingredient existenţial indispensabil, ca sarea în bucate sau ca seminţele de dovleac la un meci de fotbal.“

Deşi n-am avut, cu siguranţă, o experienţă „naţională“ similară cu cea a lui Ştefan Borbély, subscriem la pertinenta lui clasificare.

● Ultimul număr al revistei **Euphorion** (4/1998) are ca temă „Roata“ şi este, de fapt, dedicat Muzeului „Astra“, fascinantul muzeu al tehnicii populare din Dumbrava Sibiului. Pe care l-am văzut şi noi, în scurta noastră excursie la Sibiu. Celor care nu l-au vizitat, dar şi celor care l-au vizitat le recomandăm acest număr foarte interesant, şi el. **(C. P.-B.)**

Cronica literară de tranziţie

Naţionalismul „boieresc“ al lui Al. Paleologu

Alexandru Paleologu are *inteligenţa absolută*. Aşa cum se spune *ureche absolută*. Gentlemanul numit de intimi „conu' Alecu“ primeşte şi emite idei cu o prospeţime mereu genuină. Numesc inteligenţă *absolută* capacitatea lui Alexandru Paleologu de a gîndi spontan şi liber, nedeterminat de scheme anchilozate, asupra oricărui subiect pe care-l stăpîneşte. Această carte*, pe care mi-a oferit-o acum un an, alcătuită din, cum singur spune, *„interviuri, prefeţe şi articolaşe, adică din mărunţişuri“*, dă la iveală o splendidă coerenţă. Coerenţa unei vivacităţi spirituale impresionante. Tocmai pentru că e un *„bric-à-brac“* (cuvîntul aparţine tot autorului), firul roşu e mai vizibil, iar dezinvoltura profundă a trecerilor de la una la alta, mai spectaculoasă.

Cartea începe cu un *„Bildungsroman“*, o autobiografie-spirituală, moşită de întrebările lui Mircea Vasilescu. *„Pe la 16-17 ani, au intrat în viaţa mea, unul după altul, Baudelaire şi Nietzsche“* (p. 21). Au urmat *„Balzac, Stendhal, Merimée, Flaubert, Tolstoi, Dostoievski, Rabelais, Cervantes, Shakespeare, Molière, Ion Ghica, Mateiu Caragiale, Proust“*, apoi Eminescu, Sadoveanu, Caragiale, Călinescu...

Cîteva interviuri, prefeţe sau postfeţe vădesc o admiraţie bine motivată pentru Soljeniţîn şi esenţa mesajului său: *„Antioccidentalism? Ce înseamnă asta? (...) Cineva poate fi perfect european... fără a fi epatat şi căzut în şezut în faţa Occidentului“* (p. 60).

Pe Huntington şi tezele sale despre ciocnirile civilizaţiilor nu dă prea multe parale, văzînd în acestea din urmă nişte speculaţii arbitrare: *„Nu pot exista linii de fractură şi şocuri de civilizaţii în lumea creştină... Aşa încît aroganţa şi privirea suficientă, superioară, ale Occidentului noi ar trebui să le privim cu oarecare indulgenţă, cu politicos dispreţ şi cu o toleranţă de profesor care îi învaţă cu duhul blîndeţii pe ignoranţi ce trebuie să afle“* (pp. 64, 65).

Elogiază temeinic marile valori izvorîte din clasa adevăratei boierimi române (şi nu *pro domo*!). Ia clişeul cu păcătosul nostru balcanism şi-l scutură bine, afirmînd răspicat că noi suntem europeni, nu balcanici, dar că, oricum, nu e nimic peiorativ în a fi balcanic: Socrate, Platon şi Aristotel nu erau altceva decît nişte balcanici. *„Din fericire, avem foarte puternice şi vechi inducţii balcanice care dau spiritului nostru – valah, în principal – toată sarea şi piperul, subtilitatea, vioiciunea şi toată această extraordinară putere de metabolism intelectual“* şi lucrul e evident într-un şir ca: Pann, Filimon, I. Ghica, Caragiale, Mateiu, I. Barbu, Arghezi.

Îşi revede, fără larmoaianţă, anii petrecuţi „sub obroc“. Nu presimte, în deschiderea dosarelor Securităţii, o mîntuire morală: *„Nu trebuie să stabilim o contraofensivă a dosarelor. Ideea de dosar, de investigaţie în părţile tăinuite, mai puţin onorabile, ale oamenilor, ideea de delaţiune trebuie să se şteargă din conştiinţa şi din reflexele oamenilor“* (p. 144). Priveşte cu blîndă îngrijorare superficialităţile şi împleticelile Parlamentului din care face parte; fire adînc democrată, pledează, cu citate din Churchill, pentru respectarea Opoziţiei. Filosemit declarat, este acuzat de „naţionalism vehement“ pentru că subscrie la o frază a lui Sorin Dumitrescu, care spunea că, dacă în cuşca de la Tiraspol ar fi fost evrei, nu români, s-ar fi cutremurat toată planeta.

Ajunşi aici, asupra filonului naţionalist al gîndirii lui Alexandru Paleologu nu strică un bob zăbavă în plus. În 1997, socotea *„problema naţională o problemă vitală pentru orice ţară europeană“* (p. 328) şi regreta lăsarea ei pe mîna ţrîmbiţaşilor şi a industrioşilor fanfaroni (p. 331). În 1995, numeşte opinia d-lui Martinez, cum că n-ar avea rost să se pună problema alipirii Basarabiei la România, drept o *„măgărie incalificabilă“* (p. 247), pentru că una e să vorbeşti despre agresarea frontierelor, şi alta să vorbeşti despre un teritoriu care e al tău. Despărţind ortodoxia de naţionalism, apreciază că *„astăzi, naţionalismul are o motivaţie reală, pentru că timp de jumătate de secol am fost supuşi unui regim de extirpare a fiinţei naţionale – şi deci trebuie să recuperăm“* (p. 253), chiar dacă *„naţionalismul e necesar nu ca o formulă permanentă, ci ca o formulă dictată de circumstanţe“* (p. 330). Alexandru Paleologu operează disocieri esenţiale şi înlăuntrul noţiunii de naţionalism: *„Occidentul repudiază toate formele de naţionalism, occidentalii mergînd la o idee internaţionalistă, mă rog* <de remarcat scepticismul ironic al acestui „mă rog“; n. GP>, *a unei Europe concepute după modelul Tratatului de la Maastricht, un fel de societate anonimă europeană în care naţionalismul e o piedică sau o stavilă. (...) Se confundă naţionalismul de tip pluralist cu naţionalismul demagogic, patriotard, gargaragiu, declamator şi profitabil“* (p. 261). Eseistul nu ezită să postuleze necesitatea şi legitimitatea naţionalismului cumpătat: *„Nu este de conceput ca un cetăţean al uneia din Ţările Baltice sau un polonez, sau un ungur, sau un bulgar, sau un român, sau un ucrainean să nu fie naţionalist. (...) Nu poţi fi european fără a aparţine unei naţiuni şi istoriei ei reale ori fără sentimentul de reabilitare istorică a naţiunii“* (id.). Frondeur subtil ca-ntotdeauna, Alexandru Paleologu trage o linie fermă şi conchide: *„În acest sens, a nu fi naţionalist înseamnă a fi un imbecil“* (id.; s. AP), adică, etimologic, un neputincios, un bicisnic. Sau, în altă parte, la fel de categoric: *„Acum, dacă vrem să fim europeni, trebuie să fim naţionalişti“* (p. 330). Discuţia intră şi în chestiuni mai concrete: *„Ideea de autonomie locală, adică de regiune autonomă maghiară, care a fost ideea lui Petru Groza sau Gheorghiu-Dej, mi se pare o aberaţie“* (p. 327); la replica interlocutorului, care-i spune că „Acum, se vorbeşte de o separare a Transilvaniei de restul ţării pe principii economice şi de apartenenţă la spaţiul european“, Al. Paleologu răspunde casant: *„Astea sunt idei emise de oameni inculţi“* (p. 329). Cu această ocazie, citînd şi frumosul micro-eseu al lui Paul Zarifopol, *Regăţeanul* (găsibil în *Eseuri*, Ed. Minerva, 1988, vol. II, p. 83), Paleologu combate teza superiorităţii întru europenitate a Ardealului faţă de Vechiul Regat: *„Regatul român a fost factorul de constituire şi integrare a Transilvaniei în spaţiul european“* (id.).

Aşa gîndeşte unul dintre cei mai de bun-simţ cărturari de care ne-a fost dat să avem parte în ultima jumătate de veac. Strălucitor în cele mici ca şi-n cele mari, Al. Paleologu este, efectiv, o *lumină*.

George PRUTEANU

*) Al. Paleologu, *Interlocuţiuni*, Biblioteca „Viaţa Românească“, 2, Buc., 1997, 406 p., 14.000 de lei

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Millennium

Binefăcătoarea cifră

Într-o proporţie de 100%, că vrem sau nu, sprijinim universul într-o cifră. Circa 75 la sută dintre oameni sînt de părere că în următorul milion (sau bilion?!) de ani, Universul va pieri. Institutele abilitate afirmă că 80 la sută dintre respondenţi cred că speranţa de viaţă a lumii este de 6666/5508/4000 ani. Nu e mare păcat întrucît mai sînt (afirmă 77 de procente dintre cei chestionaţi) şi alte planete albastre, şi nu vom pieri singuri.

Statisticile institutului de cercetări pentru calitatea mediului demonstrează, într-un studiu, că sistemul planetar este pîndit în ordine de următoarele pericole: a) coliziunea şi distrugerea totală (72%) sau parţială (60%) cu un corp (un roi intergalactic) pe parcursul viitorilor ani, b) colaps planetar, c) explozie solară (la egalitate, 58 la sută dintre cei chestionaţi).

S-ar putea, însă, ca Pămîntul şi micul său satelit să dispară din orizontul solar mai devreme. 57 de procente cred că o civilizaţie extraterestră va cîştiga războiul împotriva pămîntenilor şi vom deveni pe parcursul a o mie de ani, animalele lor de casă. 55% sînt de părere că Luna va fi neutralizată de declanşarea din greşeală a unei rachete balistice/ de o aselenizare (*alunizare* zic unii) defectuoasă sau de roiul de asteroizi menţionat mai sus. 50 la sută dintre cei care au această părere cred că Pămîntul, care pierde o toartă gravitaţională esenţială în mişcarea sa de rotaţie, va ieşi din sistem şi se va ciocni cu alte corpuri cereşti sau (opţiunea b) se va pierde în spaţiul cosmic, undeva, către altă galaxie. Pămîntul va pieri într-o catastrofă nucleară (50 de procente), într-un război chimic/biologic/clasic (47 la sută) sau într-o catastrofă ecologică (45%, cu 30 la sută dintre respondenţi care afirmă că nu au nici o părere). 2 la sută afirmă că Pămîntul va pieri din prostie. Războiul rece a fost, pentru 30 la sută benefic, 27 la sută inutil, 25 la sută îşi doresc o nouă cortină de fier, 18 la sută nu ştiu.

Dacă răspund la un chestionar adresat unui număr de peste 1000 de români reprezentativi (ce-o fi aia?) se numeşte că particip la realizarea unui sondaj de opinie. Dacă românii respectivi sînt doar 20, 30 este un concurs de angajare. Dacă sînt singur şi mi se cere opinia, sînt supus fie unui test de inteligenţă, fie unui consult psihiatric, fie unei anchete. Nu ştiu cum aş ieşi din aceste examene, probabil mediocru. Ştiu, însă, binefăcătoarele cifre. Iată rezultatele chestionarului întreprins de misteriosul institut non-guvernamental de studiere a psihozelor de tranziţie. Părerea mea este că anul viitor o voi duce **mai prost** (75%), la fel (30%), **mai bine** (25%). (Dacă faceţi adunarea veţi vedea că procentele depăşesc o sută, însă, desigur, suma nu contează, cîtă vreme este vorba doar despre o singură persoană, cu toanele, contradicţiile, părerile ei.) Conform sondajului citat, cred că pericolele principale pentru România sînt prostia (90%), intoleranţa, fanatismul, fascismul roşu şi negru (90%), noi înşine (100%), populismul (90 – *scuzaţi monotonia, restul de 10 la sută este somnolentă)*, lipsa voinţei morale (101,5%), aberaţiile politice (90%), incompetenţa conducătorilor (idem), limba de lemn (90%), iresponsabilităţile mass-media (90%) etc. 80 de procente din mine sînt de părere că în viitorul apropiat ne vor afecta mania grandorii, analfanetismul, festivismul, entuziasmul gregar, obtuzitatea, ambiţiile personale, cărţile prost citite şi citatele, metaforele, clanurile (găştile, grupurile, triburile etc.). Dar peste toate domnesc: *majoritarismul* (scuzaţi barbarismul), laşitatea, lipsa de omenie şi de onestitate. 75 la sută din mine s-ar reîntoarce la natură întrucît nu am (proporţia e de 55 la sută) o părere bună despre **omul social** (în special despre locuitorul la bloc). Conform sondajului citat, cred, în proporţie de 90 la sută, că dacă prin miracol, Bucureştiul ar fi curăţat de mizeriile adunate în zeci de ani, 78 la sută din orăşeni ar fi disperaţi şi nemulţumiţi. 98 la sută – ca vînzătoarea de la magazin/ primarul din sectorul meu (oraşul meu)/ prefectul/ guvernul nu sînt în stare să-mi cumpere o' pîine fără să-şi păstreze mărunţişul. Cred (70%) că dacă s-ar face o manifestaţie pentru apărarea unui poet/prozator/muzician etc. (mai puţin *fotbalist de geniu, cîntăreţ de renume* sau *Luciano Pavarotti)* ar ieşi în stradă aproape 1 la sută din populaţia ţării. 75 la sută din populaţia României ar izbucni în rîs dacă: a) ar trebui să planteze un arbore pentru a fi lăsat să-şi exercite dreptul la vot; b) se aduce vorba despre cultură sau greşelile de gramatică; c) li se cere să evoce cinci evidenţe ale europenismului nostru. Tot atîţia te-ar pălmui dacă: a) ai aduce vorba despre drepturile omului; b) le-ai vorbi despre ipocriziile capilor bisericii ortodoxe; c) ai argumenta în legătură cu caracterul criminal al guvernărilor care au condus ţara în ultimul pătrar al ultimului veac din mileniu; d) ai afirma că Armata a tras în manifestanţi, în timpul evenimentelor din decembrie 1989 şi ai cere desfiinţarea ei; e) l-ai ridiculiza pe Eminescu/ Caragiale/ Iorga/ Hasdeu/ Sadoveanu/ Coşbuc (ş.a.m.d. ş.a.m.d.) (Notă: *Nu e musai să fi citit ceva...)*

Este sigur că Universul se sprijină pe cifrele institutelor de sondare a opiniei. Mulţi sociologi îţi strigă în ureche: *daţi-mi un număr şi vă pun în mişcare Universul.*

Sorin ŞERB

Profeţie politică la Străuleşti

Practicile vrăjitoriei sau ale magiei s-au răspîndit uluitor în România, ca un demon scăpat din haosul unui timp neîmblînzit, sufocat de tirul mediatic, de tensiuni ideologice şi mişcări sociale, de politicianism. Ultimele sondaje de opinie relevă spaimele şi fantasmele care populează imaginarul românilor. Ele se manifestă prin teama de război, de inflaţie, de boală, de sărăcie şi de tulburări sociale.

Este rîndul celor vicleni să profite de slăbiciunile sistemului. În paginile de mică publicitate ale gazetelor, o duzină de vraci şi vrăjitoare îşi oferă serviciile. Exerciţiile colective de ficţiune, de imaginar, capătă în ultima vreme accente nevrotice sau delirante. O prestigioasă revistă scria nu de mult că în România realitatea se confundă tot mai mult cu fabulaţia.

Există, desigur, un tip de imaginar ordonat, cel descris bunăoară de Gilbert Durand, în care semnele şi simbolurile sînt înscrise în două mari registre, unul diurn şi altul nocturn, iar ele exprimă, în esenţă, spaima eternă a omului faţă de curgerea timpului. Imaginar schematizat, în cadrul căruia fiece obiect sau fiinţă care intră în contact cu omul naşte reflexe mitologice, tradiţionale sau psihologice şi este manipulat abil de individ în scopul îmblînzirii timpului.

Există un mare instrument de manipulare, scrie Culianu „acesta este Erosul, în sensul cel mai general – ceea ce iubim, de la plăcerea fizică pînă la lucruri nebănuite...“

Din paginile de mică publicitate, reclamele cu vrăjitoare coboară agresive în stradă. De pe afişele multicolore surîd fals enigmatic personaje cu nume şi titluri bizare: Ioana, proclamată regina magiei de lux, vrăjitoarea Brăţara din Străuleşti, vrăjitoarea Rodica fiica Omidei. Ultimele două au participat recent la una din emisiunile realizatorului Audienţei Naţionale de la PROTV. Succesul lor, al acestor ciudaţi regi şi regine ai magiei, se bazează în primul rînd pe o anumită abilitate de a exploata şi de a manipula anumite temeri, spaime şi nevroze uzurpînd Erosul. Cîtă impostură şi cîtă tradiţie deţin totuşi aceste persoane care pretind că pot pătrunde tainele vrăjitoriei? Antropologul Vasile Avram crede că există reminiscenţe ale unui mare comportament uman, fărîmituri dintr-o cunoaştere iniţială, care se manifestă astăzi uneori prin persoane naive, alteori prin bolnavi psihic, iar multe dintre acestea dornice să profite de pe urma unui instrumentar cu aspect magic pentru a cîştiga bani. Vasile Avram constată că nu mai există o receptare credibilă a semnelor şi simbolurilor, ca în societăţile tradiţionale: „termenul referenţial pentru simbol s-a depărtat de acel axis al credinţei generalizate în fenomenologia magicului“.

În cartierul bucureştean Străuleşti a avut loc recent un Congres al Vrăjitoarelor. Circa douăzeci de vraci şi vrăjitoare, care au lansat un pachet de predicţii în preajma Nopţii de Sînziene (un eveniment considerat a avea mare încărcătură mistică). Profeţii politice extrase discret din rezultatele ultimelor sondaje de opinie. Vrăjitoarele au prezis cu oarecare sfială „apusul Cotrocenilor“, au lansat o seamă de previziuni sumbre la adresa Guvernului („nu va mai prinde ploile de toamnă“), au arătat cu degetul către traiectul ascendent al lui Teodor Meleşcanu, l-au „citit“ pe Viorel Lis, găsit nici mai mult nici mai puţin decît „legat“ fedeleş de „farmecele unei femei tinere“, au menţionat pe un ton grav faptul că România ar fi pîndită de un război, au decretat sfîrşitul războiul din Kosovo (chiar în ziua semnării acordului) şi nu au uitat să consemneze faptul că şi stingerea conflictului din Golf s-a înfăptuit în parte datorită modestei lor contribuţii... Şirul ghicitorilor politice capătă accente tragi-comice, Rodica fiica Omidei încearcă să-şi convingă auditoriul că România este condamnată la veşnică robie (faţă de cine?) din cauza credinţei geto-dacilor în Zei precum şi din vina lui Zamolxe! Urmează un clişeu pe placul oamenilor: „nici unul din sufletele celor de la conducere nu se va îmbuna pînă în anul 2000“. În fine, ghiocul cu profeţii politice repetă, într-un limbaj colorat, o sumă de zvonuri şi informaţii reciclate din paginile tabloidelor, din ediţiile jurnalelor de opinie şi din ultimul sondaj Metro Media.

Acelaşi gen de profeţie politică, cu interpretarea transcedentală a informaţiilor, este practicat de *Adevărul,* într-unul din numerele sale (2804, sîmbătă, 12 iunie 1999). Comentînd rezultatele ultimelor sondaje de opinie, editorialistul *Adevărului* scrie, într-un articol sugestiv intitulat „Capitalism cu ochii la cer“: „De altfel, 77% dintre români sînt prea sătui de politicieni. Ei cred bunăoară (83%) în vorba aceea că oamenii nu mai ştiu de stăpîn, că s-a înrăit lumea, că poliţia şi jandarmii ar trebui să lase blîndeţea şi să-l coboare pe sfîntul Niculai din cui (...) pentru că 87% cred într-o Putere care nu mai e de pe lumea aceasta – în puterea rugăciunii – şi-şi lasă soarta în voia lui Dumnezeu“. Periculoasă interpretare pentru echilibrul cititorilor de gazetă. Pe lîngă aceste tehnici dezvoltate de dirijare a informaţiei cu finalităţi pur ideologice proliferează publicaţiile şi manifestările extremiste, şovine sau xenofobe care utilizează aceeaşi retorică mistică a vrăjitoarelor de Străuleşti, combinînd minciuna cu fragmente de adevăr pentru a crea iluzia credibilităţii.

Spre sfîrşitul anilor '30, criza economică şi eternele dispute politice dintre liberali şi ţărănişti, adîncirea crizei economice şi aspectul tot mai ameninţător al războiului au netezit calea dictaturilor carlistă, legionară şi antonesciană. În aceeaşi periodă, poate puţin mai devreme, se manifesta straniul fenomen al profeţiei politice, predicţiile celebrului Petrache Lupu de la Maglavit căpătînd oarecare faimă în epocă. După o jumătate de secol, timp în care regimul comunist eternizase clipa, spaima faţă de accelerarea unor evenimente, faţă de curgerea incontrolabilă a unui timp vitregit de crize şi conflicte, este speculată şi întreţinută de vrăjitoarele Capitalei, fie că ele provin din Străuleşti, din sediile PRM sau redacţiile revistelor de scandal. Paradigma elementelor opozitorii este în esenţă aceeaşi: dictatură versus democraţie, colectivism contra individualism, ideologia şi doctrina împotriva libertăţii de exprimare etc. Orice criză economică de proporţii, cum este cea de astăzi, acutizează toate aceste nevroze, propagă delirul şi provoacă o anumită demoralizare. Iar odată ce omul devine nevrotic îşi pierde încederea în sine. Omul copleşit de nevroze sfîrşeşte printr-o înfrîngere umilitoare.

Dan TAPALAGĂ

Magie albă, magie neagră

Cărţi de Tarot import Franţa, buiusoc, tămîie fumegîndă şi lumînări aprinse, un linguroi de lemn, crucifixe de diferite mărimi, petale de trandafir, lacăte chinezeşti, poţiuni şi alifii aromate, un coş de nuiele, în fine, un straniu inventar de obiecte este răspîndit pe pardoseala de marmură albă. Iniţial, printre obiecte se afla şi un buddha de tablă, exclus din instrumentarul magic pe motive de incompatibilitate.

„Vrăjitoarele de aicea să nu folosească vreodată cartea (de ghicit) cu cap de mort. Răul se face uşor şi se dezleagă greu. Se leagă cu un lacăt şi se dezleagă cu şapte“ zice Brăţara aşezată turceşte pe pardoseala de marmoră. Poartă veşminte albastre cusute cu fireturi aurii, iar pe cap o diademă cu ciucuraşi şi clopoţei. Un clinchet subţire se aude la fiecare mişcare.

„Şarpele încolăcit pe cupă.Cu cartea asta descînţi de boală, să vie sau să se ducă“. Este vocea Rodicăi, vrăjitoare cunoscută drept fiica Omidei, devenită în timp o celebritate locală. Prin mahalaua Străuleşti circula legenda potrivit căreia Mama Omida ar fi fost sechestrată pe la sfîrşitul anilor '80 de Elena Ceauşescu la Snagov, pentru ca bătrîna să o înveţe tainele vrăjitoriei.

Circa 20 de femei cu fesuri multicolore şi rochii înflorate s-au adunat în „sala de protocol“. Aşezate pe ţoale, se străduiesc să explice la ce folosesc petalele de trandafir, linguroiul, lacătele chinezeşti etc.: „asta pentru magie neagră, asta pentru magie albă. Cu lacătul legi bărbatul de femeia lui. «Ce înseamnă să legi un bărbat? Adică îl faci să nu mai aibă poftă de altă femeie» zice vrăjitoarea Rodica, adăugînd apoi «Eu lucrez cu duhurile apelor, moştenite din moşi strămoşi. Tot ceea ce se leagă şi se trimite se face cu magie neagră, iar tot ceea ce se dezleagă se face cu magie albă»“.

Vrăjitoarele adunate în mahalaua Străuleşti se pregăteau pentru Noaptea de Sînziene. Fiecare vrăjitoare deţine propria viziune despre sărbătoarea Sînzienelor. Rodica este de părere că „atunci luminişurile se deschid, iar cerurile vin mai aproape. Sunt 12 iele şi aducem 12 ofrande, 12 pocale de vin, 12 colăcei de pîine făcuţi în ţest şi 12 coroniţe de flori. Multe persoane spun că ielele sînt de rău, dar noi le luăm cu bine. În Noaptea de Sînziene le vedem cu ochiul liber“, iar vrăjitoarea Brăţara susţine că în Noaptea de Sînziene „putem citi cifrele care apar pe cer în formă de litere latine“. Între vrăjitoarele Rodica şi Brăţara mocneşte cearta. În timp ce Rodica face o carieră fulminantă datorită celebrităţii mamei sale, Omida, cealaltă vrăjitoare, Brăţara, suferă, suferă de un deficit de imagine, deoarece în genealogia familiei lipseşte o figură mitică menită să sporească numărul potenţialilor clienţi. Din acest motiv, Brăţara îşi ţese propria legendă, depănată la rîndul ei dintr-un vechi basm românesc: „Înainte de a mă naşte am început să plîng în mama iar acesta este un semn. O femeie bătrînă vine şi spune. Să tacă copilul şi să se nască. Să fie profesor, curvă, doctor sau vrăjitoare. În această clipă eu am tăcut şi m-am născut“.

*Posturile de televiziune, radiourile şi gazetele şi-au trimis reporterii la evenimentul consemnat sub titlul: „Congresul Vrăjitoarelor“. Pentru mass-media – subiect senzaţional. Pentru vrăjitoare, reclamă gratuită. Pentru oamenii de rînd, o iluzie mediatică sau încă o modalitate de a-şi risipi economiile. (**D. T.**)*

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Mircica Asan, crescătoare de crocodil

Cum îl cheamă?

Gigi.

Cîţi ani are?

Trei, merge pe patru.

Unde stă?

În cadă.

Şi dvs. unde faceţi baie?

Îl pun într-un lighean roşu.

Şi nu-şi mănîncă coada?

Nu, pentru că şi-o recunoaşte.

Şi dvs. vă lăsaţi văzută goală de crocodil?

Îl scot în faţa uşii de la baie şi-i pun şi-o muzică... Am văzut că reacţionează plăcut la „Muzică grecească II".

Îl spălaţi pe dinţi?

Gigi nu se spală pe dinţi.

Dar face ceva singur?

Prinde muşte şi, culmea, gîndaci de bucătărie.

Gigi simte că stă la bloc?

Face destul de urît cînd aude cum trag vecinii de deasupra, de la nouă, apa la WC. Ridică ochii cu bot cu tot şi priveşte în tavan cu un chihăit. Cînd noi plecăm de-acasă, el o ia prin casă, merge, iese din cadă.

Şi ce face? Îşi toarnă o cafea în ceaşcă?

N-o spuneţi de două ori. Mi-a lipăit într-o dimineaţă cafeaua, era linoleum, că noi ţinem linoleum tocmai pentru el, să simtă răcoarea subsolului.

Cînd o să fie el mare, o să faceţi curea din el?

Ce sadic sînteţi! Cum să-l fac pe Gigi curea sau poşetă? O să-l îngrop în faţa blocului, între două ligheane.

Eugen ISTODOR

Roluri

Priviţi-vă în ochi!

Încă din primele luni de studiu universitar actorii învaţă cîteva reguli elementare de prezenţă în faţa publicului. Una dintre ele o reprezintă arta de a comunica pe scenă cu partenerul de dialog. A te adresa celui cu care vorbeşti, a-l privi în ochi, a stabili „o relaţie" constituie moduri de a obţine credibilitatea, *participarea la relaţie* fiind una dintre condiţii pentru a atrage participarea spectatorilor. Actorul care-şi lansează replicile în gol, privind oriunde în altă parte decît la interlocutor şi dialogînd ca şi cum ar monologa, pierde contactul nu numai cu partenerul de scenă, dar şi cu publicul, creînd senzaţia de neimplicare în acţiune şi de *absenţă* dramatică.

Showman-ul de televiziune nu are, de cele mai multe ori, studii de actorie. El este, în general, un jurnalist care a optat pentru imaginea vizuală şi directă, aşa că nu-i poţi reproşa inadecvarea scenică. Numai că „arătarea" (show) la televiziune îl obligă să ţină totuşi seama de cîteva norme de bază ale parteneriatului dialogal, între care, în primul rînd, aceea a „privitului în ochi". Nu este suficient ca Dan Diaconescu (Tele 7abc) sau Marius Tucă (Antena 1) să invite la dialog personalităţi şi persoane în vogă. Mi se pare important ca acestea să fie privite în ochi, ca întrebările şi replicile să le fie adresate *lor* şi nu camerei de luat vederi sau hîrtiilor de pe masă. Prin acest procedeu, de exemplu, Marius Tucă nu l-ar fi putut împiedica pe Corneliu Vadim Tudor să-l acuze de servilism pe preşedintele Constantinescu (!), dar ar fi captat mai mult atenţia publicului. Marius Tucă preferă să privească aproape fără întrerupere masa din faţa sa. Ca şi Dan Diaconescu, un alt căutător de senzaţional, care nu se uită la interlocutor, de parcă acesta ar fi dracul în persoană. Ultimul ignoră însă şi o altă regulă: tipul său de adresare este otova, fără punct, fără virgulă, fără semnul întrebării sau al mirării, ca şi cum i-ar fi teamă să nu frazeze anapoda, ca Ipingescu la lectura ziarului.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

SÎNT ATÎT DE BUNĂ, DĂ ŞI MIE UN BAN

● Moda telefoanelor erotice a născut epigoni. Pe un oarecare ambalaj minuscul o femeie „stilizată" gîndeşte în versuri: „Nu mă lăsa s-aştept prea mult / Căci sînt atît de bună / Te poţi convinge chiar acum / Dacă mă spargi la gură." Nu vă gîndiţi la ciudăţenii, în punguţă nu sînt decît seminţe prăjite *Lolita*. A apărut un nou ideal feminin: Eva mîncînd seminţe. (**C. G.**)

● În Piaţa Unirii o fată şterge parbrize. În timp ce lucrează, o femeie cu un prunc în braţe trece pe la şoferi: „dă şi mie un ban". Ea n-are treabă cu parbrizele. Ceva mai în lateral, pe scările metroului, un om cîntă la vioară cu mişcări ample din cap. Dacă te uiţi mai bine, mîna cu care ţine arcuşul nu e decît o proteză imobilă. Duce vioara la arcuş. Nu cîntă rău... (**A. M.**)

VEŞTI PROASTE, VESTE ANTIGLONŢ

● „Oamenii au nevoie de veşti proaste pentru a evolua", după opinia unor cercetători occidentali (*Evenimentul zilei*, nr. 2128). Sperăm ca acesta să nu fie singurul criteriu necesar evoluţiei. Altminteri, după cîte veşti proaste cad la noi pe cap de locuitor, ar trebui să ne aflăm înaintea Statelor Unite, sau măcar a Japoniei. Sau poate că evoluăm necontenit şi habar n-avem. Cine mai ştie? (**T. C.**)

● Domnişoara Felicia T. a decis să se arunce de pe un bloc din Piaţa Victoriei din Timişoara (v. *Evenimentul zilei*, 6 iulie a.c.). Pînă aici, nimic senzaţional, totuşi, pentru că *organele* au intervenit şi lucrurile s-au rezolvat în chip fericit. Senzaţională este lista de revendicări a tinerei domnişoare: ea a cerut prezenţa televiziunii, prezenţa preşedintelui Constantinescu, vestă antiglonţ, repetarea examenului de bac, aprobarea caselor de toleranţă, mărirea salariilor pentru profesori şi pentru femeile de serviciu (cu fix 10%!). Şi cu toate astea se mai găsesc dintre cei dispuşi să jure că tinerii din ziua de azi nu au simţ civic. (**A. C.**)

© S. Ivanoschi

CU 5 ANI MAI MULT ÎNTR-UN MILENIU MINERAL

● Se menţine confuzia într-una din cele mai apăsătoare probleme ale vieţii pe pămînt: după ce, în urmă cu doar o lună, ni se anunţa că, ştiinţific, sărutul scade cu trei secunde şi două zecimi existenţa unui om – zilele trecute, cercetători nenumiţi, dar şi ei serioşi, au demonstrat că, dimpotrivă, persoanele care sărută des trăiesc în medie cu 5 (cinci) ani mai mult şi sînt mult mai sănătoase. Care e adevărul? Cît vom mai fi lăsaţi să ne zbuciumăm la fiecare sărut şi să pendulăm în îndoieli? Dacă nici asta nu e o problemă apăsătoare... (**R. C.**)

● Apa minerală *Harghita* are un slogan publicitar care nu poate decît să ne dea fiori: *Harghita – Apa minerală a mileniului III*. O întrebare firească se impune, cu tonul îngrijorat de rigoare: dar cu celelalte ape ce o să se întîmple? Căci, dacă în mileniul III vom sta cu toţii la coadă pentru apa *Harghita*, cu siguranţă foarte mulţi vor rămîne însetaţi. (**C. P.-B.**)

FORMULĂ INOVATOARE: BUNĂ PURTARE A ROMÂNULUI CU CELULAR LA CINGĂTOARE

● Există diverse moduri de a atrage atenţia şoferilor să nu parcheze în faţa garajelor sau a porţilor. Formulele clasice sînt: *Garaj; Atenţie, garaj!; Garaj, nu parcaţi!; Rugăm nu parcaţi; Nu staţionaţi în faţa porţii* etc. Am întîlnit însă zilele trecute şi formule inovatoare; pe o poartă din centrul Capitalei scria: *Atenţie, gajaj! Nu riscaţi!*, iar pe poarta cimitirului de pe str. Vatra Luminoasă: *Nu parcaţi! Se fac pene!*. (**M. V.**)

● A fost eliberat din închisoare, pentru bună purtare, Nick Leeson, un funcţionar de bancă, lucrînd la Singapore, care a furat atît de mult încît a provocat falimentul celei mai vechi bănci din Marea Britanie. Din cîte se ştie, nu a investit, nu a economisit, s-a distrat împreună cu soţia sa. Acum, legislaţia din ţara lui îi interzice să obţină bani pentru publicarea memoriilor, aşa că tînărul delincvent este nevoit să se mulţumească cu gloria rezultată dintr-un film care-i relatează aventura. Soţia lui Leeson a cerut divorţul, el însuşi a fost operat de cancer, iar despre film se spune că e foarte plicticos. Este greu de ghicit ce o să mai facă Leeson ca să se distreze. (**M. B.**)

● Mic dejun într-un hotel de 4 stele de pe lîngă Champs-Elysées. Român cu celular la cingătoare, nevastă şi copil mănîncă într-o tăcere mormîntală privind cu reproş, în răstimpuri, familia de americani gălăgioşi de la o masă alăturată. Cînd termină cu mîncatul, românul nostru se ridică scîrbit, scoate celularul şi butonează absent în timp ce trece printre mese, urmat, la o distanţă corespunzătoare, de soţia care strînge ultimele sandvişuri şi le strecoară în poşetă... Apendice la *supra:* în Parc Monceau, în micul spaţiu pentru plimbări cu poney, cel plătit să meargă în urma convoiului cu un făraş şi o greblă (pentru...) poartă, la cingătoare, un celular. (**a.l.ş.**)

FIECARE E LIBER LA O BERE ÎN CENTRUL LIBERTĂŢII

● Dintr-un videoclip al lui Baz Luhrmann („Everybody's Free"): „Cei mai interesanţi oameni pe care-i cunosc nu ştiu nici la patruzeci de ani ce vor să facă în viaţă". (**a.l.ş.**)

● Mai există şi veşti bune: pe canicula de peste 34 grade care se pare că va domina Capitala pînă la finele săptămînii, citim un anunţ încurajator: „Promoţia 1989 a Facultăţii de Mecanică, secţia Utilaj Tehnologic, Bucureşti, este convocată la o bere pe 10 iulie, ora 16, la restaurantul Shoreley (lîngă Politehnică)" (*Adevărul*, nr. 2821). Bate un vînt de „restitutio in integrum" a unui oarecare spirit bucureştean caragialesc, care ne umple de nostalgie. (**T. C.**)

● Pe gazonul din faţa Teatrului Naţional se află faimoasa bornă kilometrică pe care scrie: „Centrul Libertăţii şi Democraţiei României. Km 0". Ceva mai în spate, dintr-o reclamă, un Mr. Bean înalt de vreo 7-8 metri, cu simpaticul său rînjet idiot afişat pe figură, te îndeamnă: „Încearcă-l şi tu!". (**D. S.**)

MITICUL MILCOIU

● Încă o adăugire la firmele şi produsele cu nume mitologice (vezi nr. 332 şi 334): uleiul MYTHOS. (**D. S.**)

● Străbătînd zona Vîlcii, trecem prin satul Milcoiu, unde, deasupra unei terase înguste, cu cîteva scaune de plastic, este plasată o firmă interesantă: „Ivănescu – restaurant internaţional". Oferta e ispititoare. Dar nu ne hotărîm să-i dăm curs, căutînd, cu modestie, un restaurant (numai) naţional. (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

Peter GROSS
profesor de jurnalistică la California State University

Despre viitor

Am primit de la redacţia revistei *Dilema* trei întrebări, la care mi se cerea un răspuns formulat din perspectivă americană: Care este viitorul NATO după Kosovo? Care vor fi în viitor relaţiile dintre SUA şi Europa? Care sînt perspectivele României de aderare la NATO? Cum de multă vreme mi-am făcut un crez din cuvintele lui Francis Bacon „visele şi prezicerile ar trebui să fie subiect de conversaţie iarna la gura sobei", nu mi-e greu să dau acelaşi răspuns la fiecare dintre cele trei întrebări: nu ştiu! Ceea ce urmează, aşadar, sînt doar reflecţii pe marginea cîtorva elemente care ar putea avea o importanţă decisivă sau ar putea arunca o nouă lumină asupra posibilelor rezultate, aşa cum au fost ele sugerate în întrebări.

NATO după Kosovo

Succesul sau eşecul implicării NATO pe cîmpurile iugoslave ale morţii vor afecta, cel puţin în parte, viitorul organizaţiei. Problema imediată care se pune în legătură cu poziţia NATO în Balcani este credibilitatea. Desigur, atingerea scopurilor propuse în Iugoslavia nu este, în sine, o garanţie pentru credibilitate pentru că aceasta nu poate fi cîştigată pe cîmpurile de luptă. În acest caz, potenţiala destabilizare a regiunii face şi ea parte din ecuaţie. Aşadar, un rol decisiv în conservarea credibilităţii îl vor avea evaluările privind oportunitatea implicării în conflict, dacă implicarea în sine a fost sau nu potrivită – în lumina problemelor colaterale pe care le-a provocat, – dacă a meritat sau nu.

Unul dintre beneficiile implicării NATO în Iugoslavia este acela de a fi forţat Alianţa să se redefinească. Unii analişti sînt de părere că această sarcină ar fi trebuit asumată de NATO imediat după prăbuşirea blocului sovietic, motivul principal al existenţei organizaţiei, şi înainte de a se fi grăbit să se extindă spre Est. Conflictul iugoslav a impus atenţiei această problemă. Există unele ţări membre care ar dori să păstreze caracterul pur defensiv al Alianţei, o propunere relativ sigură şi puţin costisitoare în contextul actual, cînd nu există vreo ameninţare externă. Alte ţări au o viziune mai largă şi propun noi misiuni pentru NATO, ca mijloc de a evita atrofierea organizaţiei şi o posibilă retragere a Statelor Unite. În ce priveşte această din urmă poziţie, unele state membre nu doresc să joace rolul de poliţişti, nici în Europa, nici dincolo de graniţele ei. Ar fi posibil ca acţiunile militare să fie întreprinse, de la caz la caz, de coaliţii făcute în interiorul Alianţei, dispuse să îşi asume acest rol, presupunînd că există interese comune şi sprijinul opiniei publice. Acesta este scenariul la care au luat parte membrii Alianţei neangajaţi efectiv în luptă. O astfel de situaţie nu justifică existenţa NATO. Oricum, un scenariu de-la-caz-la-caz, „participă dacă vrei", nu poate asigura o acţiune colectivă, bazată pe principii, a Alianţei. Această abordare de-la-caz-la-caz a acţiunilor Alianţei ridică unele probleme, din mai multe puncte de vedere; nimic nu este mai lipsit de principii decît perspectiva potenţială ca doar ţările relativ mici care comit atrocităţi să fie atacate militar pentru a li se impune o schimbare de comportament. De pildă, dacă genocidul sprijinit de stat este cu adevărat un motiv de intervenţie, va consimţi oare NATO să bombardeze Beijingul, dacă acesta ar hotărî să „epureze" Tibetul de tibetani? Sau ar bombarda Moscova, dacă aceasta şi-ar relua sîngerosul război etnic din Cecenia?

De asemenea, unii membri ai Alianţei preferă să nu rezolve crizele internaţionale prin intermediul NATO, ci mai degrabă prin intermediul Naţiunilor Unite, o organizaţie confruntată ea însăşi cu probleme de credibilitate, cu politica naţiunilor care se luptă pentru protejarea propriilor interese, cu exercitarea dreptului de *veto* pentru a emascula Organizaţia şi, uneori, cu greutăţile pe care le are cînd strigă în gura mare, deşi nu are de dus decît un beţişor sau poate nici atît *(joc de cuvinte bazat pe ceea ce spunea Theodore Roosevelt în legătură cu politica externă: „speak softly and carry a big stick", n. trad.)*. Nu trebuie uitat faptul că implicarea NATO în Iugoslavia se datorează, cel puţin în parte, lipsei de abilitate sau de voinţă cu care ONU a tratat criza din Kosovo.

Pe scurt, viitorul NATO, elementele care îi vor da noua configuraţie sînt nesigure. Un lucru este cert, implicarea Alianţei în Iugoslavia îi va da Rusiei motive să se opună oricărei extinderi spre Est, cu mai multă înverşunare acum decît înainte. Fără îndoială, opoziţia va fi şi mai puternică dacă pentru aderarea la Alianţă vor fi avute în vedere Statele Baltice şi/sau Ucraina. Din punctul de vedere al Rusiei, cea mai bună soluţie la care se poate aştepta ar fi ca următorul val al extinderii să nu includă unele state din Europa Centrală şi de Est şi nici pe cele baltice. Potrivit unor observatori, o reacţie puternică din partea Rusiei la includerea ţărilor Baltice ar putea determina un pas înapoi şi o amînare a întregului proces de către acei membri NATO care nu sînt tocmai favorabili extinderii în general. În ciuda faptului că este nemulţumită de ceea ce s-a întîmplat cu fraţii slavi, Rusiei nu i-ar displăcea să vadă Alianţa Atlantică împotmolindu-se în Iugoslavia, incapabilă să-l clintească pe Miloşevici sau să îi învingă armata. Mai mult chiar, Kremlinul s-ar putea să fi sesizat faptul că lipsa unei victorii clare sau destabilizarea regiunii ar putea provoca neînţelegeri în cadrul Alianţei, între membrii vechi, cei noi şi cei potenţiali. De exemplu, sondajele de opinie din întreaga regiune indică deja o diminuare a sentimentelor pro-NATO (sondajul de opinie CURS efectuat în România în luna aprilie demonstrează acest lucru: doar 52,2% dintre români au exprimat sentimente favorabile Alianţei). Implicarea NATO în Iugoslavia a scos la lumină neînţelegeri interne tot mai mari. Tocmai această potenţială creştere a disensiunilor interne din cadrul NATO, alături de o posibilă schimbare generală a politicii Statelor Unite şi a relaţiilor Statelor Unite cu Europa, pot influenţa configuraţia de perspectivă a Alianţei.

Relaţiile Statelor Unite cu Europa

Natura acestor relaţii va fi determinată în parte de evoluţia Uniunii Europene şi de modul în care va fi redefinit NATO. Întrebarea care încă îşi mai aşteaptă răspunsul este dacă Europa poate găsi o modalitate concertată şi eficientă de a acţiona în problemele de politică externă şi în cele militare. La nivel pur politic şi sub aspectul politicii externe, Statele Unite şi ţările europene nu au avut întotdeauna aceleaşi puncte de vedere, dar au reuşit să nu acţioneze făţiş în scopuri contrare. Uneori, în probleme cum ar fi Orientul Mijlociu sau Cuba, pentru a da doar două exemple, au existat diferenţe serioase de vederi, dar acestea au fost tratate într-o manieră în care, cel puţin, părţile erau de acord să nu fie de acord. Este inevitabilă apariţia unor astfel de diferende şi în viitor.

Relaţiile dintre Statele Unite şi Europa vor depinde, de asemenea, de poziţia Congresului Statelor Unite şi a opiniei publice americane privind implicarea în procesul de pace şi de securitate din Europa. Dincolo de jargonul diplomatic, aceasta este în egală măsură o problemă politică, de politică externă, militară şi economică. Mai concret, întrebarea la care se aşteaptă un răspuns este: cît de dornici sînt americanii să rămînă implicaţi şi în viitor în acest proces, cu costurile şi greutăţile lui? Doar timpul va da un răspuns la această întrebare. Dar amploarea angajării şi a costurilor americane necesită cu siguranţă un răspuns. Pentru moment, suma bugetelor de apărare ale celorlalte 18 membre NATO se ridică la 60% din cheltuielile de apărare ale Statelor Unite, iar armata americană asigură 90% din capacităţile militare ale NATO. Nu este, aşadar, surprinzător că ţările vest-europene se simt confortabil în condiţiile în care Statele Unite duc povara conflictului şi se expun criticii generale de a fi acţionat ca un poliţist, cînd de fapt Europa nu a luat măsuri hotărîte pentru a-şi rezolva problemele din propria ogradă *(e.g.*. Bosnia şi Iugoslavia).

În relaţiile curente dintre Statele Unite şi Europa, deosebit de important este aspectul economic. Problemele acoperă o arie vastă, de la banane la hormoni de vacă, de la proprietatea intelectuală la tarife şi multe altele. Toate acestea vor da serios de lucru în următoarele decenii negociatorilor, juriştilor şi politicienilor. Economia Statelor Unite şi a Europei se întrepătrund într-o atît de mare măsură şi depind atît de mult una de cealaltă încît părţile implicate vor trebui să găsească soluţiile necesare pentru a face această relaţie să funcţioneze. Cu trecerea timpului, în mod evident, felul în care se vor dezvolta economia americană şi cea europeană, problemele şi rezolvarea lor vor afecta profund relaţiile din cadrul Alianţei.

În fine, relaţiile dintre Statele Unite şi Europa vor depinde şi de modul în care va evolua societatea americană în secolul următor. Modificările demografice – de exemplu contrabalansarea populaţiei acum predominant europene de o populaţie *latino*, asiatică şi neagră – vor aduce inevitabil schimbări politice şi, probabil, chiar economice. În mod semnificativ, spre jumătatea secolului al XXI-lea, relaţiile externe ale Americii s-ar putea îndrepta dinspre tradiţionala lor orientare către bătrînul continent de la est spre sud şi vest, spre America Latină/de Sud şi Asia/Pacificul de Sud.

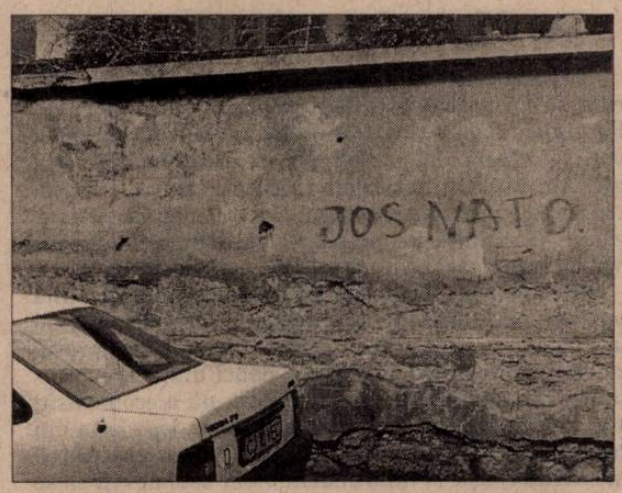

© C. Farcaş

Perspectivele României de aderare la NATO

De-acum este foarte limpede că aderarea României la NATO nu va surveni *deus ex machina* şi nici în urma unei politici grandioase sau a unor ofensive diplomatice care au adus potop de oficiali şi parlamentari români în Washington D.C. sau în alte capitale ale Alianţei. Nici reformele militare, reale şi pozitive, din România ultimilor ani nu sînt suficiente pentru primirea în Alianţă.

Înainte de toate, potenţiala candidatură a României la NATO depinde de progresul ţării în domeniul dezvoltării economice şi de trecerea la o economie de piaţă, domenii în care numai Albania se situează astăzi în urma României. De asemenea, depinde de instituirea unui sistem politic stabil şi democratic, şi nici aici nu sunt motive de bucurie, avînd în vedere permanenta scindare a partidelor politice şi apariţia unora noi, certurile politice şi egoismul politicienilor. Totodată, România trebuie să-şi dezvolte o justiţie independentă, să garanteze şi să consolideze drepturile civile şi politice şi, probabil înainte de toate, să devină o ţară europeană. Asta înseamnă că este necesară o schimbare a mentalităţilor româneşti în mentalităţi europene, aşa cum au sugerat deja, printre alţii, Adrian Marino şi H.-R. Patapievici. Aderarea la instituţiile europene nu va transforma România într-o naţiune europeană. Însă europenizarea mentalităţilor face ca România să poată adera la instituţiile continentului. În fond, membrii NATO doresc să vadă în România o ţară care arată şi se comportă ca ţările din Vest; în acel moment, încrederea în România va creşte şi, o dată cu ea, sentimentul că ţara şi oamenii nu sînt atît de diferiţi de cei din Occident. Pe această temă, nu mai e nimic original de spus. Într-o formă sau alta, s-a spus totul; au spus-o fiecărui guvern, fiecărui preşedinte, fiecărui oficial numit sau ales după 1989 omologii lor de la Washington şi, probabil, cei din Europa.

Conflictul iugoslav a întărit poziţia României ca potenţial membru NATO. Un lucru este cert: a ieşit în evidenţă poziţia geostrategică a României, iar dorinţa sa de a coopera cu NATO, permiţîndu-i accesul în spaţiul său aerian, a atras bunăvoinţa aliaţilor, dacă nu mai mult. Mai important este faptul că acum, din nou (sau în sfîrşit), Statele Unite şi ţările Europei Occidentale acordă o atenţie considerabil sporită Europei de Sud-Est. Scopul este, cel puţin în parte, de a întări cît se poate stabilitatea şi viabilitatea ţărilor numite acum „din prima linie". Ceea ce va fi în beneficiul României, presupunînd că ea nu va risipi ajutorul pe care-l va primi şi bunăvoinţa cîştigată. Iniţiativa americană pentru Europa de Sud-Est va fi aplicată alături de alte forme de ajutor care vor veni în viitor dinspre această parte a Atlanticului.

Pe scurt, au sporit ocaziile României de a evolua în conformitate cu cerinţele formulate de NATO şi de comunitatea occidentală. Problema este cum va şti România să profite de aceste ocazii reînnoite şi consolidate. Este o problemă importantă, dacă ne gîndim la felul în care România a ratat numeroasele ocazii pe care le-a avut în ultimul timp. La Washington se pare că există un consens: *dacă* România face ceea ce trebuie să facă, atunci are asigurat un loc pe „pista rapidă" a NATO. Pentru toate acestea, e poate util să-i amintim cititorului cuvintele lui Horace Walpole: *The wisest prophets make sure of the event first* („Cei mai înţelepţi profeţi se asigură întîi că au înţeles evenimentele").

5 mai 1999

Traducere de Andra ŞERBĂNESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 335 ● 9 - 15 iulie 1999 ●

Anul VII

nr. 336

16-22 iulie 1999

16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

INTERESUL

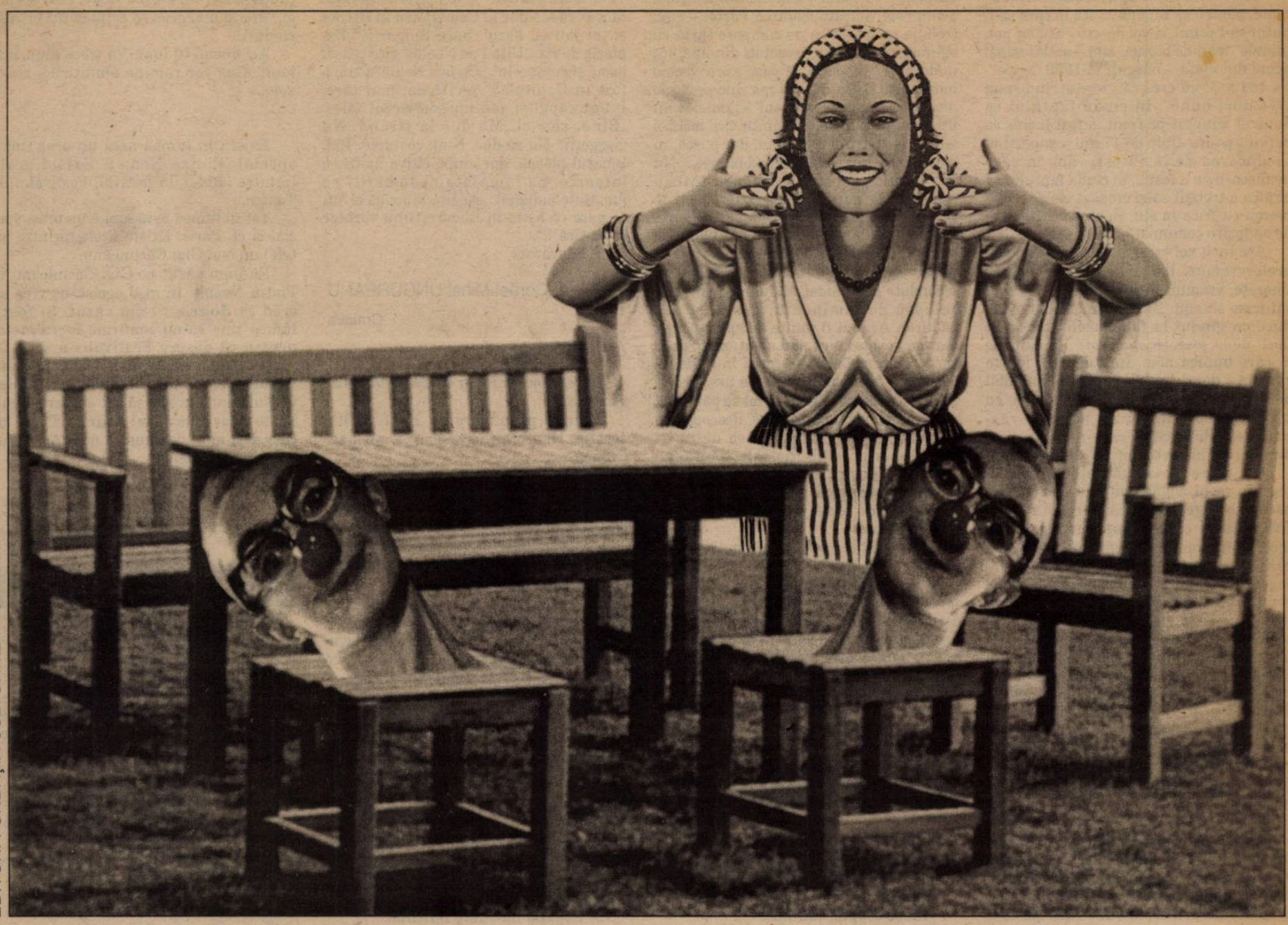

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Silviu BRUCAN, Radu CARP, Sabina FATI,
Dan GOANŢĂ, Horaţiu PEPINE, Dan RĂSPOPA

– convorbire cu Liliana ANDRONESCU,
directoarea Centrului social pentru copiii străzii „Sf. Macrina“ –

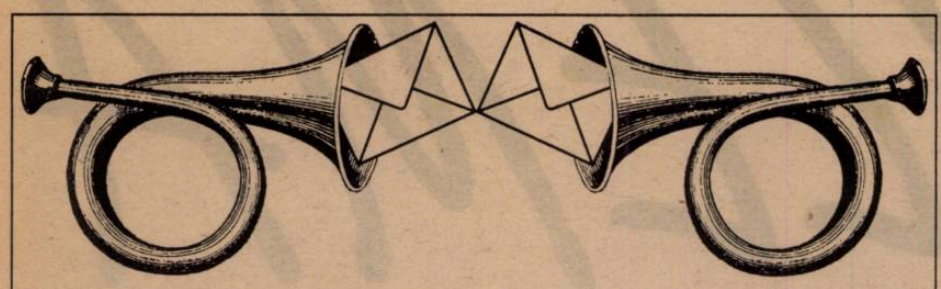

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 321: „Binele de altădată“

„Zmeură proaspătă avem...“

Dacă timpul distruge tot fără milă, cel puţin memoria vie se restaurează pe cît se poate! Norocită cînd izbuteşte să se vază cu ochii sufletului ceea ce nu mai există şi nu se mai vede cu ochii din cap şi cînd face să se audă cu gîndul cuvintele care sunau la urechi!
(Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri)*

Nu m-am putut abţine să nu aştern şi eu nişte idei cînd am văzut titlul acestui număr al *Dilemei*.

Nu vă voi scrie despre „binele“ trăit de mine, pentru că nu am vîrsta la care aş fi putut să-l prind, ci voi descrie, atît cît pot, „binele“ trăit de bunicii mei – ambii stinşi acum din viaţă – născuţi în 1909, respectiv 1912. Şi nu cred că greşesc cînd spun „vremuri bune“, în ciuda faptului că bunicul a luptat pe front, a fost închis ca deţinut politic timp de 17 ani – suportînd reeducarea de la Piteşti (dar în care închisoare *nu* a fost?), în ciuda faptului că bunica a trebuit să-şi crească cei doi copii mereu cu frica în sîn, în ciuda atîtor ani de asuprire comunistă, de lipsuri, de...

Aşa încît voi încerca să creionez puţin acele vremuri trăite de bunica mea la tinereţe, vremuri despre care nu mă mai săturam să aud. „Binele de altădată“ mă duce cu gîndul la faimoasele „bătăi cu flori“ de la şosea – „maialuri“, la balurile la care bunica mea, întotdeauna foarte curtată – dar destul de înţepată, probabil, datorită originii ei nemţeşti, o „perie cu ţepi“ cum o numise un băiat, – răspunsese odată celui care-o invitase la dans cu un impertinent „N-am nevoie!“.

Îmi place să (re)văd albume cu fotografii vechi, îngălbenite de vreme, care ascund o întreagă frescă a vremii respective, o lume care a dispărut încetul cu încetul, îngropînd oamenii cu visele, speranţele şi iluziile lor... Revenind la fotografiile de care vorbeam, semnătura renumitului fotograf Szabo era prin ea însăşi o recomandare a adevăratei calităţi a fotografiilor; din nu ştiu ce motiv, cînd am citit pentru prima dată titlul acestei *Dileme* mi-a revenit în memorie o fotografie anume în care bunica mea (să tot fi avut vreo 18-19 ani), într-o grădină, în faţa unei bucătării de vară, taie nişte legume, cu şorţul peste rochia uşoară cu bretele, la umbră, adăpostită de lumina solară care se putea ghici din fotografia în sepia.

Drept altă mărturie, cred eu, pentru civilizaţia şi tradiţia Făgăraşului stătea faimoasa cofetărie Embacher – cunoscută şi în Braşov – proprietatea unchiului bunicii mele, cofetar apreciat pe bună dreptate pentru toate bunătăţile pe care le pregătea.

Seara ieşea lumea bună la plimbare, pe Corso, în jurul Cetăţii, de-a lungul lacului, doamnele avînd ocazia să-şi etaleze toaletele, domnii de la braţul lor salutînd uşor din cap la vederea unei figuri cunoscute, domnişoarele – îndeobşte însoţite – trăgînd cu ochiul la apariţia băieţilor de la Liceul de băieţi, care, odată scăpaţi de sub supraveghere, ieşeau „la o ţigare“, puşi pe noi cuceriri.

Nu găsesc că este locul, nici momentul potrivit pentru a spune cum este întreţinută în zilele noastre Cetatea – monument istoric pentru care occidentalii ar fi fost mîndri – sau ce a mai rămas din vechile şi solidele case-vile înălţate pe lîngă zona gării, a parcului...

La sfîrşitul acestei scurte schiţări a unor vremuri demult apuse, simt că ar fi nedrept să afirm totuşi că eu nu am cunoscut *deloc* acest „bine“ pentru că l-am trăit împreună cu sora mea, în atîtea vacanţe de vară, într-o atmosferă de *dolce farniente*, mulţumindu-ne din cînd în cînd doar să visăm cu ochii deschişi şi să ascultăm bătăile regulate ale ceasului... Mi-aduc aminte că odată s-au oprit toate ceasurile din casă – mi se pare că la ore diferite, trebuind să mă duc să întreb în vecini ce oră era de fapt – lucru care m-a făcut să mă gîndesc mai pe urmă la o atemporalitate a lumii copilăriei mele de acolo...

Îmi mai amintesc tîrgul la care mergeam pe cînd eram mici împreună cu bunicul – în piaţa veche, pe locul căreia acum este ridicată clădirea Poştei – cînd trebuia neapărat să ne cumpere turtă cu oglindă, sau puişori croşetaţi din lînă, loc unde eram în stare să casc gura vreme îndelungată. De cîte ori mă duc pe acolo încerc să regăsesc mirosul legumelor, al fructelor proaspete, al smîntînei şi brînzei aduse de ciobanii din Sibiu, dar parcă nu mai este cum îl ştiam din copilărie... Nu pot să uit nici verile în care intrau ţigăncile la noi în curte strigînd cît le ţinea gura „Zmeură proaspătă avem, doamnaaa!“ la auzul cărora ne rugam de bunica, – nu uşor de convins, avînd în vedere originea lăudătoarelor mărfii – secondate de bunicul, să luăm şi noi „că-i culeasă de dimineaţă, doamna, din pădure“. Ar mai fi multe de spus, poate, dar mă voi opri aici, mai menţionînd doar verile în care bunicul scotea la aerisire, agăţînd-o de sfoară, blana de urs – care, pe măsură ce treceau anii, mi se părea tot mai puţin înspăimîntătoare, descoperind cu dezamăgire, mai tîrziu că ursul îşi păstrase doar colţii originali, ochii fiind de sticlă – pentru a afla că, la vremea ei, blana a stat într-un dormitor, pe podele, ca atunci cînd te dai jos din pat să păşeşti direct pe ea...

Am scris crîmpeiele de mai sus cu gîndul la o dedicaţie „in memoriam“ bunicilor mei şi tuturor celor din generaţia lor, cunoscuţi mie şi nu numai, odată cu stingerea cărora s-a stins o întreagă epocă împreună cu spiritul ei cu tot.

Vă salută şi vă mulţumeşte pentru că v-aţi gîndit şi la tema aceasta,

Sorana OPRIŞ
str. Constanţa nr. 9, Cluj-Napoca

Rupte din viaţă

La Biserica Sf. Gheorghe din Craiova

Duminică spre prînz,
Cireşe coapte. Garduri.
Biserica Sf. Gheorghe. Cînd ajung, slujba e pe sfîrşite. Oamenii încep să plece. Moment de maxim pentru cerşetorii aflaţi la locurile lor. I-am învăţat. În poartă mă întîmpină ţiganca tînără, cu copilul în braţe: „Dă-mi şi mie o sută de lei“. „N-am“ îi spun cu toată sinceritatea mea de student care n-are bursă, părinţi, slujbă şi care, în ultimele zile, a vîndut borcane goale „mierarilor“ din piaţă pentru a face bani de două eugenii pe zi (nu că n-ar fi vina mea!). Nu mă crede. Observă că sînt tuns scurt. Nu-i satisfac exigenţele estetice şi ţine să mi-o spună (trăim doar în extazul baudrillard-ian al comunicării): „Da' de unde vii? De la puşcărie?“

De la umbra unui pin ne priveşte bărbatul ei (probabil), un tînăr rrom, cu mustaţă. El nu cerşeşte. După ce oamenii pleacă, ea îi dă cuminte banii. El îi numără.

Urmează tînărul cu ochi albaştri şi probleme psihice (el profită uneori de aglomeraţie pentru a se apropia de trupurile tinere ale fetelor, chiar în biserică), ţiganca bătrînă (n-am văzut riduri atît de adînci ca pe faţa ei) şi bărbatul înalt căruia îi lipseşte o mînă. Astăzi el e supărat. Îi apostrofează cu vorbe grele pe cei care nu-i dau, le-a declarat război, aruncă după bătrînelele habotnice cu monede, demonstrativ.

Studenţii vorbesc despre examene şi despre fotbal. „Ce faci, bă vere?“ zboară întrebarea unei fete către o alta cu un rucsăcel în spate. (Mă gîndesc cu dor la prietenii mei ploieşteni pe care acest apelativ i-ar distra la culme, mai ales că are drept destinaţie o fată.) „Intri-n bac? Te-a trecut profa?“ „Ne-a trecut pe toţi. Măcar că mă duc la Calafat sau în Bechet şi tot iau eu bacu'. Spre Bulgaria.“ Explozie de rîs. „Uite-l pe Neală!“ zice cea cu bacu' şi rucsăcelu'. „Ce faci Neală? Cum a fost în Capitală?“ recită ea, mai tare. Întorc capul şi văd un adolescent fălos. „Bine, zice el. Mă duc la ştrand. Nu mergeţi?“ Nu se duc. N-au costume. Rîd. Băiatul pleacă, dar, după cîţiva metri se întoarce, pe jumătate nedumerit, pe jumătate indignat: „Auziţi, le strigă el. Mi se pare că ăştia în Bucureşti nu vorbesc cu «o ţîră»!!“.

E adevărat?

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

Din Bucureşti

Instantaneu I: Piaţa Universităţii, orele prînzului

Soarele primăvăratec, lume multă, veselie, tinereţe, fuste scurte, picioare frumoase...

Cei care ocupă conturul artezienei sar ca arşi. Fîntîna tocmai a fost pornită şi stropii au fost primiţi cu un potop de rîsete şi înjurături.

O femeie între două vîrste se agită pe marginea artezienei şi motivul neliniştii ei este total necunoscut pentru cei de faţă. Nedumerirea se risipeşte pe dată: femeia intră în apă, se udă pînă la piele, dar se întoarce cu un porumbel ce avusese proasta inspiraţie să se odihnească pe fîntînă tocmai în momentul pornirii.

Toată lumea întoarce capul, ici-colo zîmbete indiferente sau de simpatie. Linişte totală... întreruptă doar de remarca acidă a unui domn în vîrstă: „În America aşa ceva se aplaudă. Aici...“. Orice comentariu e de prisos.

Instantaneu II: Strada Covaci, puţin după amiază

În timp ce mă plimb pe o stradă ce miroase a istorie, aud în spatele meu două voci cristaline purtînd o discuţie ciudată:

„– Bogăţia nu aduce fericirea.
– Nu bogăţia, banii nu aduc fericirea.
– Da, da' e cam tot aia. Oamenii se iubesc din dragoste, dar unii se iubesc pentru bani.“

Întorc capul năucit şi rămîn perplex. Autorii acestei conversaţii, desprinsă parcă din versurile cîntecelor de cartier sau dintr-un roman prăfuit al veacului trecut sînt doi puşti prost îmbrăcaţi, murdari, dar cu nişte chipuri aşa de serioase şi grave încît îţi venea să izbucneşti în plîns.

Să fi avut 8-9 ani.

Daniel PELE
student, Facultatea de Matematică
Bucureşti

10 luni fără Iosif Sava

Au trecut 10 luni fără I. Sava. Mi-e din ce în ce mai greu. Şi mai cu neputinţă să înţeleg. Mi-au rămas reflexele. Şi multe amintiri. Şi un gol.

Am crezut, la început, că e imposibil fără el. Paradoxal e posibil. Mi-a dat mult. E ca şi cum mi-ar fi dat nişte ani în plus.

Îl simt mereu cu mine. Multe îmi amintesc de el. Credeam că încet-încet am să uit. M-a îngrozit gîndul ăsta. Dar nu a fost aşa. Mi-e foarte clară imaginea lui, gesturile, tonul pe care punea unele întrebări, regretele lui, felul în care povestea despre lucrurile importante din viaţa lui... Îmi amintesc multe (deocamdată).

Uneori trec zile, săptămîni, fără să mă gîndesc la el. Şi deodată îmi amintesc. Şi simt că am trădat un om foarte drag fiinţei mele. Mi-e greu să vorbesc despre el. Mi-e şi mai greu să scriu (citiţi printre rînduri).

Au trecut 10 luni. Va trece mult mai mult. Dar vor rămîne amintirile, reflexele...

* * *

Există în lumea asta un oraş (mai) special. Piatra Neamţ. Există acolo (printre altele) un festival. Festivalul de Teatru.

Tot în lumea asta mai e un oraş, special şi el. Paris. Există acolo (printre altele) un om. Gigi Căciuleanu.

Eu l-am văzut pe Gigi Căciuleanu la Piatra Neamţ. În mod egoist, aş vrea să cred că **doar** eu l-am văzut. Şi toată lumea ţine să-mi confirme lucrul ăsta, pentru că despre Festival s-a scris în multe ziare, reviste, dar nicăieri nu am văzut măcar amintit numele lui Gigi Căciuleanu. Începe să mi se pară ireal. Poate chiar l-am văzut **doar** eu. Poate tot ce-a dat, mi-a dat numai mie. Ar fi frumos. Prea frumos.

Voi l-aţi văzut?!

Irina C.
studentă, Bucureşti

Poşta redacţiei

Simion Ivanoschi, str. Felix nr. 5, sc. A, ap. 6, Timişoara: Răspunsul nostru la fotografiile pe care ni le-aţi trimis, într-o fericită inspiraţie, l-aţi găsit chiar în numărul trecut. S-ar putea spune că aproape întregul număr este ilustrat de D-voastră! Mai bun şi mai mulţumitor răspuns nu avem. Vă aşteptăm şi în viitor. Cel puţin la acest nivel.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Piaţa de carte**
- **Reforma în armată**
- **Subculturi**

Paradoxuri cu ochi şi cu sprîncene

E mai aproape azi România de ţinta integrării în NATO decît era cu şase luni în urmă, adică înainte de bombardamentele asupra Iugoslaviei? Aceasta este întrebarea la care sînt somaţi să răspundă, în timpul vizitelor fulger la Bucureşti – vizite înscrise în programul de turnee balcanice postconflict –, toţi demnitarii occidentali implicaţi în stabilitatea şi redresarea zonei. Cu cît răspunsurile lor sînt mai optimiste, mai limpezi şi mai măgulitoare, cu atît neîncrederea creşte pe solul mediatic, iar populaţia devine nepăsătoare faţă de subiect. În vara lui '98, orice şef de cotidian naţional ar fi sorbit fremătînd ştirea că unul dintre secretarii de stat de la Casa Albă face – fie şi telefonic! – vagi promisiuni Guvernului de la Bucureşti. Cînd promisiunile au devenit concrete şi reale, fiind exprimate la Palatul Parlamentului, la Palatul Victoria şi la Palatul Cotroceni de reprezentanţii guvernelor din Statele Unite, Marea Britanie şi Germania, de şefii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei şi ai Uniunii Europei Occidentale, de directorul Băncii Mondiale sau de secretarul general al Alianţei Nord-Atlantice, nimic nu ne satisface. Degeaba s-au deplasat pe rînd în capitala României toţi cei care ne-au ocolit înainte de tragedia din Kosovo. Mesajele lor sînt primite cu emfatică suspiciune de liderii de opinie şi cu moralizatoare indiferenţă de masa electorală. Militari sau civili, reprezentanţii NATO repetă neobosiţi că Occidentul nu va uita modul exemplar în care România a colaborat ţehnic şi politic la rezolvarea crizei din sudul Dunării. Nici mulţumirile adresate direct poporului român pentru sacrificiile acestei perioade, nici aprecierile binevoitoare faţă de rolul Parlamentului în ansamblu, nici angajamentele pentru noi formule parteneriale sau credite financiare nu îmblînzesc pornirile agresive autohtone. Gazetarii s-au specializat în procese de intenţie şi în (re)construcţia sperietorilor separatiste. Deşi o lume întreagă înţelege că boala experimentelor şi obsesia retrasării frontierelor trebuie lecuite, nu stimulate, la Bucureşti se vorbeşte periculos de insistent despre „precedentul Kosovo". Noile strategii ale procesului de integrare – armonizate între timp pe axa Washington-Bruxelles-Strasbourg-Londra-Berlin –, confirmă rolul geo-strategic al României şi decizia Alianţei de a da importanţa cuvenită flancului sudic. De ce ne îndoim atît de zgomotos de realitate, dar dăm greutate enormă spaimelor imaginare folositoare mai degrabă Dumei de Stat, decît candidaţilor noştri la parlamentarele din 2000? De ce refuzăm să ne vedem drept parteneri respectabili ai structurilor spre care tînjeam furios atunci cînd ele încă nu ştiau că au mare nevoie de noi? Ce motive **naţionale** avem să împroşcăm cu noroi sau cu acuzaţii blocul politico-militar în care, după Madrid şi Washington, ne-am simţit jigniţi că nu fuseserăm invitaţi să intrăm?

© S. Ivanoschi

Un înalt funcţionar în guvernul de la Praga a recunoscut că în tot Ministerul lor de Externe doar trei-patru oameni credeau sincer – cu un semestru înaintea summit-ului de la Washington – că Cehia va fi primită în NATO. Şi totuşi, toate instituţiile statului vecin au lucrat împreună, serios şi cu minuţie, pentru realizarea acestui obiectiv. Iar presa este şi ea o instituţie care nu poate fi exonerată de responsabilităţi, aşa cum nu pot fi nici opoziţia sau sindicatele. Contează oare că la Bucureşti liderii de opinie şi VIP-urile politice de diverse culori minimalizează cu bună ştiinţă şirul vizitelor la vîrf şi garanţiile formulate pe rînd de Tony Blair, lordul Russel Jonston, Madeleine Albright, Andrew Vorkink, Javier Solana, Jose Cutileiro, Joschka Fischer, Wesley Clark?

În România, dictatura a rezistat mult după apariţia lui Gorbaciov şi după cedarea zidului de la Berlin, iar ceea ce a făcut-o să reziste a fost o rafinată politică a zvonului, simultan cu discreditarea celor care gîndeau şi vedeau **altfel** decît masa uşor de manevrat. Cancelariile occidentale credeau că poporul îşi iubeşte tiranul pe care-l ovaţionează propriile lui servicii secrete, românul de rînd credea în tîrgurile încheiate între cei puternici o dată pentru totdeauna şi împotriva intereselor celor mici. Teoria complotului mondial şi a rolului de victimă perpetuă atribuit României îi fascinează într-atît pe cei cărora le-a fost încredinţată cu decenii în urmă răspîndirea ei, încît şi dacă ar primi ordin de sus s-o abandoneze le-ar fi greu s-o facă. Din '85 încoace, s-au schimbat raporturile de forţe şi s-au modificat viziunile în fiecare bloc economic, militar ori politic. Creatorii stărilor de spirit pe meleaguri dîmboviţene au rămas însă încremeniţi în proiect. Conturile lor în dolari şi partiturile duplicitare care ţin România profundă la distanţă de competiţia reală şi de bunăstare sînt singurele lucruri care-i interesează. Ei îşi fac şi acum „datoria", mergînd în altă direcţie decît omologii din Ungaria, Polonia sau Cehia, dar la unison cu părerile exprimate despre România postcomunistă în spaţiul ex-sovietic: în fiecare săptămînă se spune (şi ni se spune) că e criză catastrofală, că ţara se prăbuşeşte în haos, mizerie şi violenţe, că Transilvania e pe punctul de a fi smulsă din graniţele naţionale, că organismele occidentale ne dau cu tifla, că vom rămîne pe veci în zona gri şi că sîntem conduşi spre prăpastie de... proştii neamului bolnavi de servilism. Schema judecăţilor a fost întoarsă dispreţuitor de simplu pe dos. Şi e folosită cam de aceleaşi voci care decretau pe vremuri – de la tribune oficiale şi prin întreg sistemul mass-media – că românii sînt liberi, stăpîni pe soarta lor şi fericiţi, că mergem economic din succes în succes, că demnitatea noastră naţională n-are egal şi că liderii de la Bucureşti sînt respectaţi, apreciaţi, primiţi cu braţele deschise oriunde pe mapamond.

După atîţia ani de tranziţie, între imaginea României aşa cum reiese ea din presă (imagine creată, paradoxal, pentru a speria cancelariile lumii, nu pentru a le capta bunăvoinţa) şi bunul-simţ al cetăţeanului care nu mai crede în nimic, e o distanţă de la cer la pămînt. Aceeaşi ca între propaganda oficială de dinainte de '89 şi opiniile exprimate în şoaptă la cozile pentru un pachet de unt. În plin război militar, informaţional şi psihologic, majoritatea românilor răspundea la întrebările unor sondaje de opinie pe tema Kosovo **altfel** decît şi-ar fi dorit realizatorii de talk-show-uri şi directorii multor ziare centrale. Adică spunînd răspicat că vina pentru bombardamente o poartă Miloşevici şi că România trebuie să intre în NATO. Între timp, sîrbii şi-au dat seama că preşedintele lor n-a făcut nici un bine Iugoslaviei intrînd de bunăvoie în capcana prieteniei cu scăpătaţii urmaşi ai Armatei Roşii. Ziariştii şi politicienii bucureşteni care condamnau (în editoriale şi programe televizate) războiul, ridicînd de fapt în slăvi politica guvernului de la Belgrad, au plecat fericiţi în vacanţă. Instanţele noastre informaţionale, distribuite în roluri de Cassandre anti-NATO, s-au străduit din răsputeri să reînvie nostalgia după umbrela protectoare comandată de la Kremlin. Stagiunea s-a încheiat, „actorii" se pot odihni pe litoral, la munte sau în străinătăţuri, ei fac parte din clasa celor privilegiaţi. Publicul, care ştia cu două luni în urmă de ce a greşit Miloşevici şi ce important e să nu abandonăm opţiunea pentru integrare, rămîne în continuare îngrijorat de sărăcie, de instabilitate şi de corupţia clasei politice. Aşa reiese, cel puţin, din ultimele sondaje de opinie realizate în Capitală.

Elena ŞTEFOI

Lumea Văii

Petroşani, marţi seara

La Baroc încep să se adune „rockerii" oraşului. „Un fel de «motoare» al Petroşanului" – mi se explică. Pe stradă, pîlcuri de fete elegant-golaşe, vesele, plăcute. Concentraţia lor devine maximă în dreptul căminelor studenţeşti, unde stăm şi noi. Grupuri de studenţi şi studente, ca la Bucureşti. Privirile mele admirative mă surprind: doar sînt la Petroşani, în „Vale"! Surprinderea mea mă surprinde şi mai tare.

„Noi dăm cu pîine, să ştiţi, nu cu pietre!" – ţine să-mi precizeze bucătăreasa, în timp ce îmi întinde pachetul pentru cină. „Dar ce să-i faci...". Un sentiment de resemnare, de «destin asumat», cum spune, puţin pretenţios, Vera. Ea e bulgăroaică, nu ştie româneşte, dar s-a plimbat toată ziua pe străzi.

„Pe atunci se lucra cu caii în mină. Nişte cai o frumuseţe. Mari, puternici. Şi inteligenţi. Auzeau cînd cuplam vagoneţii, şi dacă erau mai mult de zece, nu-i mai urneai din loc. Da' şi noi îi păcăleam, întindeam legăturile, să nu se audă, şi le puneam vreo 14-15 vagoneţi, cîţi erau. Cînd îmbătrîneau şi nu mai puteau lucra, îi scoteau la suprafaţă şi-i duceau la abator. M-am uitat şi eu cînd l-au scos pe unu, eram curios. L-au scos noaptea pe întuneric, să nu se sperie. Cînd a început să se crape de ziuă, eram curios să văd ce-o să facă. Se născuse în mină, nu văzuse niciodată lumina soarelui. A fost ca un copil, se tăvălea prin iarbă, necheza. I-am dat nişte fîn – îmi sînt tare dragi caii! Seara l-au dus la abator." Poveşti de mină cu Notzi baci. „Notzi" vine de la Ignaţiu iar Ignaţiu a venit din Maramureş cînd era copil. Acum are peste 80 de ani.

Alte poveşti, la o bere, cu M. Despre băiatul unui lider sindical, prins beat la volan: „Mă piş pe maşina voastră!" – îi ameninţa acesta pe poliţişti, ca singur răspuns. Şi poliţiştii rămîn fără nici un răspuns cînd acesta chiar o face, senin, sigur de drepturile lui „în Vale". Şi cîte şi mai cîte, de îţi vine din nou pofta să te întorci acasă.

Cum s-a întîmplat să fie aniversarea lui I. D. Sîrbu, dimineaţa am participat şi eu, cu nişte studente, la comemorarea neoficială, „de suflet". Casa memorială, una dintre cele două clădiri supravieţuitoare din vechea colonie, înecată între blocurile noilor colonizări comuniste. Îmi pregătesc terenul şi întreb cum am putea intra în vorbă cu oamenii de pe aici. Cum privirea mea este îndreptată spre blocuri, cineva se miră: „Doar nu vreţi să vorbiţi cu ăştia de aici! Nu aveţi ce discuta cu ei, să ştiţi, sînt doar moldoveni!". Ca orice străin de oriunde se pare că nu înţeleg valorile locale, incapabil să disting „autenticul".

O maşină cu megafon înaintează încet pe străzile oraşului: „Protagonişti: aligatori, şerpi, tarantula uriaşă din Amazonia...". Reclama la circul care tocmai s-a instalat în centrul tîrgului. Decidem, împreună cu B., să mergem şi noi a doua zi.

„Cum o să fie pînă la Dunăre!? Valea Jiului e pînă la Lainici, acolo, în defileu. Mai departe e Oltenia, e altceva!" Femeia e sincer revoltată. „Da' de unde sînteţi voi?" – mai întreabă ea, cuprinsă de o bruscă bănuială. „Din Bucureşti" – răspunde studenta. „Şi acolo, la voi, nu vă învaţă geografie?". Geografia de la Bucureşti, geografia de la Petroşani... „Valea", o lume în sine, o lume aparte, adică o lume pur şi simplu.

Rămas singur în camera mea de cămin, mă cuprinde aceeaşi veche revoltă. Sînt doar de o zi la Petroşani şi cotidianul străzii a măturat deja toate „evidenţele" despre valea minerilor. Acelaşi sentiment că socialul este redus la politic, iar acesta la propria sa imagine. Imagini care ţin loc de convingeri, imagini care creează realităţi. Dar cui îi pasă de realităţi? Sau cine îşi pune măcar problema dacă acestea ar putea fi diferite (nu în bine sau în rău, ci pur şi simplu diferite) de convingerile noastre de telespectatori ai vieţii?

Jos, la intrarea în cămin, studentele mele fac coadă la telefon, ca să-şi liniştească părinţii şi iubiţii că aici totul e bine.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

O logică periculoasă (I)

Citesc pe prima pagină a unui cotidian de largă răspîndire următorul titlu: „**Javier Solana crede că drepturile minorităţilor sînt mai importante decît suveranitatea statelor**“. Un titlu menit să se înfigă ca un cuţit în inima multor rrromâni şi rrromânce. Imediat sub titlul înspăimîntător sînt reproduse cîteva din răspunsurile pe care secretarul general al NATO le-a dat într-o conferinţă de presă susţinută cu ocazia recentei vizite pe care a făcut-o în România. Citesc şi recitesc răspunsurile dlui Solana. Nu deduc de nicăieri că domnia-sa preferă minorităţile suveranităţii. Titlul livrează o informaţie complet diferită de ceea ce se poate deduce din vorbele secretarului general. Reproduc aici pasajul în care dl Solana face referire la minorităţi, cuvîntul *suveranitate* neexistînd nicăieri în răspunsurile reproduse în pomenitul ziar. „Statele membre NATO şi ale Uniunii Europene – zicea dl Solana – protejează drepturile tuturor oamenilor, ceea ce înseamnă şi protejarea drepturilor minorităţilor şi ale tuturor indivizilor. De altfel, acest lucru este stipulat şi în unul din documentele OECD. De asemenea, figurează şi în documentele Consiliului Europei. Consider că trebuie să menţinem şi pe viitor aceste principii, cu specificarea, în opinia mea, că frontierele în Europa nu trebuie să fie schimbate. Cred că de-a lungul istoriei acestea au fost schimbate de prea multe ori ca să procedăm şi astăzi la aşa ceva. Una din valorile esenţiale ale Europei de astăzi este toleranţa, ceea ce implică ideea ca oamenii să poată trăi împreună.“ De precizat este că acest răspuns a fost dat de dl Solana unei întrebări directe care se încheia aşa: „...credeţi că, la acest sfîrşit de secol, respectarea drepturilor minorităţilor este mai importantă decît cea a suveranităţii statelor?“. Nu cred că se poate susţine că această întrebare a primit un răspuns evident afirmativ, aşa cum percutantul titlu ne spune.

Dar nu despre felul în care se practică gazetăria la cotidianul cu nume înălţător vreau să vorbesc aici. Păcatul enormei diferenţe dintre titlu şi conţinutul textului este foarte răspîndit în toată presa română. Despre o anume logică şi despre o anume mentalitate vreau să spun cîteva lucruri. Şi despre o anumită teamă indusă şi întreţinută de logica la care mă voi referi imediat.

Gîndirea în care **suveranitatea statului şi drepturile minorităţilor** sînt realităţi aflate în conflict şi, ca urmare, trebuie să sacrifici una din ele pentru apărarea celeilalte este nu doar falsă, ci şi periculoasă. Un stat poate fi deplin suveran respectînd drepturile minorităţilor şi, reciproc, respectarea drepturilor minorităţilor nu ştirbeşte suveranitatea statului. Dimpotrivă, dacă admitem că deplina suveranitate se realizează în statele democratice, în care legea (expresie juridică a regulilor coexistenţei democratice) este impusă prin mecanismele statului de drept. Cum respectarea drepturilor minorităţilor face parte din standardele esenţiale ale democraţiei actuale, deducem că deplina suveranitate este posibilă numai în condiţiile respectării drepturilor minorităţilor. Pe de altă parte, ideea că respectarea drepturilor minorităţilor duce la şubrezirea suveranităţii este direct nocivă. Un stat tolerant, un stat civilizat, un stat capabil să înţeleagă şi să accepte *diferenţa* nu este un stat debil ci, dimpotrivă, un stat puternic, sigur pe sine, suveran. Statele care pot exista şi îşi pot prezerva şi exercita suveranitatea avînd numai cetăţeni de acelaşi tip, monocolori, identici în datele lor esenţiale sînt state destinate să piară. Cine nu înţelege că în *diferenţă* şi *diversitate* stă secretul civilizaţiei contemporane nu aparţine timpului nostru.

Respectarea drepturilor minorităţilor nu pune în pericol nici un stat dintr-un simplu motiv. Respectîndu-le drepturile, statul are deplina legitimitate morală să pretindă minorităţilor, ca şi cetăţenilor majoritari, întoarcerea respectului. Aş spune că tragicul destin al Iugoslaviei lui Miloşevici dovedeşte chiar contrariul: statul care ignoră minorităţile şi care îşi face o politică din a le reprima este cu adevărat în pericol de dispariţie. Nu pentru că aşa vrea NATO sau Uniunea Europeană şi nici pentru că domnii Clinton, Solana, Blair sau Schroeder au ideea fixă de a bombarda capitalele intolerante – acestea sînt explicaţii ridicole care pot deveni serioase doar în unele minţi ameţite. Aceste state sînt în pericol de dispariţie pentru că sînt *slabe*, pentru că sînt clădite pe ideea falsă a unei mase omogene, nediferenţiate. Este, dacă permiteţi, o casă proiectată a fi ridicată pe stîncă şi construită pe nisipuri incerte. O asemenea casă şi un asemenea stat nu au natural nici o şansă. Prăbuşirea este previzibilă şi fatală.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

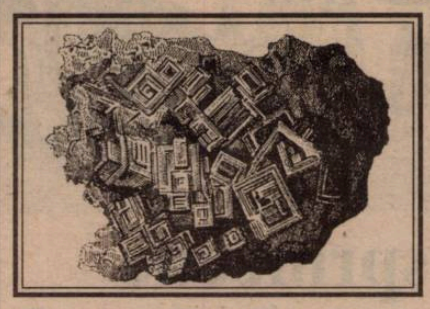

Atunci cînd îşi promovează emisiunile de ştiri, posturile româneşti de radio şi TV insistă pe cîteva adjective: în viziunea lor, pentru a atrage publicul, ştirile trebuie să fie „proaspete“, „calde“ ori „fierbinţi“. Adesea, aceste adjective sînt puse la superlativul relativ („cele mai calde“, „cele mai fierbinţi“ etc.), iar fiecare post îşi atribuie exclusivitatea prospeţimii şi a „fierbinţelii“ („numai la jurnalul nostru puteţi urmări cele mai proaspete“ etc.). E concurenţă, desigur; dar este interesant că se simte nevoia întrecerii tocmai pe tărîmul vitezei *cu care sînt preluate, prelucrate şi prezentate ştirile. În schimb, preocuparea de a scoate în evidenţă* exactitatea *informaţiilor („noi vă prezentăm ştirile cele mai sigure“) este mult mai mică în autoprezentările pe care şi le fac posturile de radio şi TV. Să fie oare această dimensiune subînţeleasă?*

Expunere

În urmă cu cîţiva ani, cînd aveam o singură televiziune şi o singură emisiune de *actualităţi,* societatea civilă şi opoziţia politică de atunci au dus o bătălie crîncenă pentru *obiectivitatea* şi *corectitudinea* informaţiilor. Din cauza jocurilor politice de culise ori din lipsa de profesionalism a redactorilor, România se vedea, pe micile ecrane, aşa cum voiau cei care deţineau pîinea camerei de luat vederi şi cuţitul mesei de montaj. Este evident că lucrurile s-au schimbat mult între timp, dar cetăţeanul mediu care vrea să ştie, la capătul unei zile, ce s-a întîmplat în ţara lui, întîmpină în continuare unele dificultăţi. Dacă nu e un *fan* înrăit al unui post anume aşa încît să ia drept autentic şi obiectiv tot ceea ce prezintă acel post, cetăţeanul are posibilitatea, cu telecomanda în mînă, să treacă de la *Focus* la *Observator,* apoi la *Ştirile PRO TV* şi la *Jurnalul* de pe TVR. Există pluralism, există alternative, există libertatea informaţiei, deci e bine. Dacă însă cetăţeanul mediu cu telecomanda în mînă vrea nu doar *să afle,* dar şi *să* înţeleagă care sînt evenimentele importante şi care nu, încep problemele. Realizatorii emisiunilor de ştiri, şcoliţi pe la facultăţi de jurnalistică private sau de stat ori deţinători de burse şi masterat prin Occident, n-au cum să fie, evident, întruchipări ale perfecţiunii şi nici nu sînt de capul lor, editorial vorbind, ci au şefi, patroni, protectori, care au la rîndul lor interese (economice, politice, ideologice etc.).

Să luăm un caz: ziua de 28 iunie, cînd un avion rusesc a intrat în spaţiul aerian al României şi a fost escortat, pînă la graniţă, de avioane militare româneşti. Să notăm în treacăt că eram obişnuiţi ca asemenea evenimente să aibă loc între Coreea de Sud şi Coreea de Nord sau, pe vremea războiului rece, între SUA şi URSS. Situaţia de acum nu avea, desigur, aceeaşi gravitate, dar era prima dată cînd o simţeam „pe pielea noastră“. În aceeaşi zi, au avut loc diverse manifestaţii ale lucrătorilor (la TEPRO Iaşi, la UPET Tîrgovişte, la Buhuşi), au continuat eforturile de impunere a păcii în Kosovo, au continuat dezbaterile asupra restituirii pădurilor etc. La principalele trei posturi româneşti de televiziune, această zi (cu evenimente nu tocmai spectaculoase, s-o recunoaştem) a arătat diferit, în virtutea drăguţului de pluralism şi a binecuvîntatei concurenţe.

Ştirile la români

Antena 1 a dedicat în *Observatorul* de la ora 19 un amplu grupaj (în total vreo 12 minute) manifestaţiilor de la TEPRO Iaşi şi UPET Tîrgovişte. Grupajul a cuprins declaraţii ale greviştilor, o lungă (chiar plictisitoare) relatare a celor întîmplate făcută de prefectul judeţului Iaşi (pe care prezentatoarea îl tot întreba „şi ce veţi face dacă greviştii vor bloca drumul Iaşi-Vaslui?“, neobţinînd însă răspunsul firesc: „vom aplica legea“), imagini ale muncitorilor de la UPET care purtau o pancartă, insistent fixată de camere, cu textul „Aţi înfometat poporul“. După acest grupaj, a urmat o pauză publicitară şi apoi o sinteză despre evenimentele din Kosovo. La PRO TV, *Ştirile* de la 19,30 au început cu un grupaj de 4 minute despre „cazul“ avionului rusesc, pe ecran apărînd insertul *Incident aplanat.* A urmat o ştire despre restituirea pădurilor (cu puncte de vedere ale Asociaţiei Proprietarilor de Păduri), o alta despre instituirea cărţii funciare, o alta despre ultimele zile cînd mai poate fi plătită taxa pentru drumuri. Greva de la TEPRO a apărut la „ştirile pe scurt“, *după* prezentarea unui alt protest, din Buhuşi. În sfîrşit, TVR a acordat întîietate, în *Jurnalul* de la ora 20, incidentului cu Rusia, invitîndu-l în studio pe generalul Constantin Degeratu şi punctînd, într-o corespondenţă de la Moscova, reacţiile presei ruseşti. Manifestaţia de la Iaşi a fost sintetizată în propoziţia-titlu „Salariaţii de la TEPRO Iaşi au încetat astăzi greva“.

Comentarii

„Cetăţeanul mediu cu telecomanda în mînă“, căci de la el am pornit, putea înţelege, în ziua de 28 iunie, privind *Antena 1,* că la Iaşi şi la Tîrgovişte se petrec manifestaţii importante, care vor degenera în blocări de drumuri; dacă se uita pe PRO TV, afla că la Iaşi are loc o oarecare grevă, mai puţin importantă decît cea de la Buhuşi; iar de la TVR1 se lămurea că, de fapt, greva s-a încheiat. În realitate, manifestaţia muncitorilor de la o fabrică, nemulţumiţi că patronul vrea să facă unele concedieri, este bună pentru a deschide telejurnalul *local;* oricît de dramatică ar fi situaţia celor 2-3000 de grevişti, să nu uităm că în ziua respectivă milioane de români au mers liniştiţi la lucru. Dar nu e prima dată cînd proteste – totuşi – de importanţă locală sînt proiectate, panicard, la nivel naţional. Acum cîteva săptămîni, cînd muncitorii braşoveni au protestat în faţa prefecturii, la *Antena 1* se vorbea de „nesupunere civică“, în timp ce de la celelalte posturi rezulta că manifestanţii au fost împrăştiaţi de... ploaie.

© A. Paul

Dorinţă de senzaţie? Propagandă? Interes? Simplă libertate de *editing* a realizatorilor? Poate cîte ceva din toate, poate altceva îi îndeamnă pe realizatorii emisiunilor de ştiri să fie atît de diferiţi. Poate că şi publicul are o „vină“, pentru că el aşteaptă de la telejurnale nu informaţii, ci opinii, alinări ale sufletului veştejit de atîta tranziţie, iar redactorii se simt datori să-i ofere telespectatorului ceea ce vrea. În orice caz, de la „îndemnuri la nesupunere civică“ la picăturile de ploaie şi de la „blocarea drumului“ la „greva s-a terminat“ sînt distanţe prea mari pentru a putea fi parcurse, cu ochiul liber şi cu telecomanda în mînă, de bietul cetăţean mediu care vrea să afle şi să înţeleagă. Nu-i vorbă, ştiri să fie, fierbinţi dacă se poate, dar să le ştim şi noi!

Mircea VASILESCU

P.S.: Presa română, veselă şi inocentă din punct de vedere lingvistic, cum o ştim, a lansat un nou cuvînt, care are micul defect că sună oribil: prezentatorul de ştiri (radio-TV) e numit, în ziare, *ştirist,* probabil prin analogie cu *jurnalist* sau *ziarist.* Aşteptăm să apară şi *ştirar, cf. gazetar,* ori (de ce nu?) *ştiror,* ca în *editor* – de ştiri, bineînţeles...

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Povești suprapuse

Omul care a salvat socialismul

(și nu știe)

Fiecare dintre noi ar putea-o descrie cu ochii închiși: ceva cremă între doi biscuiți lunguieți, cîte două perechi de biscuiți într-un pachețel de polietilenă. Nu cred să fie cineva în țara asta care să nu fi văzut, să nu fi cumpărat sau să nu fi gustat vreodată o *eugenie*. Dată fiind notorietatea ei indiscutabilă, eugenia este un capitol din istoria noastră contemporană. Nu-i mult spus: numai banalitatea ei și nerecunoștiința noastră ne împiedică să pricepem că eugenia reprezintă, de decenii, una dintre puținele constante ale vieții noastre.

Poet de-aș fi, i-aș scrie o odă. Ca mulți dintre noi, eugenia s-a născut și și-a trăit tinerețea în socialism; fidelă ca o măicuță îndrăgostită de Hristos, eugenia a servit sistemul cu o devoțiune pe care, hai s-o recunoaștem, n-a avut-o nici unul dintre noi. S-a unduit după împrejurări și a fost ce i s-a cerut să fie: dimineața, era mic-dejun pentru elevii-cu-cheia-la-gît-de-la-școala-dintre-blocuri; la amiază, aceași eugenie a fost substitut de prînz pentru muncitoarele cu șolduri tot mai late sau pentru muncitorii cu pachetul de țigări îndesat în salopetă, la piept; cu același gramaj, eugenia devenea seara cină în gura știrbă a vreunui pensionar. De fapt, atunci eugenia se chema chiar *Eugenia* (acum, cineva a fost într-atît de stupid încît să-i schimbe numele!), iar învelișul de hîrtie cerată era mai întotdeauna uns și urît. Adevărat spun că, pe cît mă gîndesc mai mult, pe-atît nu-mi pot imagina România socialistă fără eugenie. Dac-ar trebui să alegem un simbol al acelor ani, careva dintre dumneavoastră ar spune *Dacia*, un altul ar propune *frigiderul Fram cu muchii rotunjite*, cineva și-ar aduce aminte de *concediul la mare*, cineva ar spune *parizer* iar altcineva ar zice *radioul Gloria*. Eu aș vota cu eugenia.

Pier generații, cad regimuri, ziduri se prăbușesc, munți se pogoară; numai eugenia rămîne egală cu sine, camuflată în modestia-i, mereu în lăzi din colțuri dosite de băcănie, nespectaculoasă dar îngerește de utilă.

Pe la începutul anilor '70, am învățat economie politică grație eugeniei. În satul bunicilor, în sud, spre Dunăre, aveam un văr, băiat de țară, care-ar fi mîncat numai eugenii. Băcănia era relativ în centru, drept care vărul încăleca surescitat bicicleta o dată dimineața și altă dată seara, traversa satul și-și cumpăra fericit cîte o eugenie, la prețul de 65 de bani bucata, dacă mai țin bine minte. Această lăcomie a lui îmi oferea o ciudată satisfacție pentru că (mie neplăcîndu-mi eugeniile) în mintea mea ea anula eterna inferioritate în care mă aflam – fiind mai mare, vărul îmi dădea clasă la toate. Ei bine, cînd se întorcea din sat amărît, însemna că nu găsise eugenii; pentru mine, ideea de criză a economiei de stat a însemnat și lipsa eugeniei din poftele vărului meu. Am simțit de atunci că o economie incapabilă să umple satele de eugenii este damnată.

Azi, eugenia dă supermarket se cheamă *Mars* și vine din America. Ceea ce eugenia a fost pentru socialism, este batonul Mars pentru capitalism. Diferența dintre eugenie și Mars este diferența dintre România și State, redusă la esență.

Dacă eugenia *a făcut* istorie, Mars-ul *are* istorie. Părintele lui, Forrest Mars Senior, născut în 1904 în Minnesota, a plecat de jos: în 1924 a lansat un produs pe nume *Milky Way*; în 1940, a născocit bomboanelele multicolore *M&M*; în 1954, a tras alune în ciocolată și i-a convins pe americani că *se vor topi în gură, nu în mînă*. Între timp, Mars-ul a căpătat frați, pe nume *Snickers*, *Twix* ș.a. Forrest Mars Sr. a murit joi, 1 iulie a.c., la 95 de ani. În urma lui rămîne o afacere de cca. 15 miliarde de dolari, cu 30 000 de angajați în toată lumea – o afacere privată, de genul celor pe care le lași moștenire fiilor.

Eugenia nu a avut surori și va muri domnișoară bătrînă. Ea a fost o afacere de stat; despre inventatorul ei nu știm nimic. Dacă nu a murit, probabil mai trăiește anonim pe undeva, omul care a salvat, atîta amar de vreme, fața socialismului.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Bernard Kouchner

Nelson Mandela i-a mulțumit odată medicului francez Bernard Kouchner „pentru că se amestecă în treburi care nu-l privesc". Nu sînt puțini cei ce consideră activitatea umanitară un nou tip de demagogie, un mijloc de a substitui scopului – ajutorarea unor grupuri de oameni anonimi în suferință – o persoană celebră care oferă ajutor. Kouchner a fost în Nigeria, Afganistan și Irak, făcînd muncă de teren, riscîndu-și viața în locuri obscure, unde oameni lipsiți de importanță mureau de foame, boală sau răni. Dar cînd, în 1992, medicul francez, pe atunci ministru al Sănătății, s-a lăsat filmat cărînd un sac de orez pentru înfometații din Somalia, o opinie publică, sătulă la propriu și la figurat, a găsit că doctorul exagerează. Și colegii lui din organizația Medicilor fără frontiere s-au distanțat, în cîteva ocazii, de acțiunile lui zgomotoase. Investirea sa în funcția de șef al administrației ONU în Kosovo are însă un alt sens, depășind importanța sau valoarea persoanei lui Bernard Kouchner: „Numindu-l pe Kouchner, ne-american, ne-diplomat, ne-aliniat, Kofi Annan respinge analizele *realpolitik* care văd în această operațiune mîna americană așa cum pe vremuri alții vedeau peste tot mîna Moscovei. Numirea încoronează un om și o idee. Într-un Kosovo devastat de partidele urii, acțiunea umanitară ajunge la putere cu ajutorul Statului. Este ora adevărului".(Laurent Joffrin, **Le Nouvel Observateur** (8-14 iunie)

Mai puțin liric, editorialistul revistei **The Economist** recapitulează biografia lui Kouchner cu tot ceea ce-l recomandă (sau nu) pentru această funcție: „În 1971, el a inventat o nouă cale în furnizarea ajutorului umanitar cînd a înființat, împreună cu alții, organizația *Médecins sans frontières*, organizație de medici voluntari, majoritatea francezi, propunîndu-și să-i ajute pe oamenii din locurile devastate de război și dezastre din cele mai izolate și mai însîngerate părți ale lumii. Ca tînăr specialist în gastroenterologie, a fost cu Crucea Roșie Internațională să trateze victimele războiului civil din Nigeria. Zguduit de ceea ce a văzut, la întoarcere s-a decis să încalce legămîntul tăcerii, făcut ca voluntar al Crucii Roșii – prețul cerut de guvernele răuvoitoare pentru a-i lăsa pe medici să-și vadă de treabă. Dacă se dorește încetarea atrocităților, este important ca medicii să difuzeze informația, insista el. Scopul organizației *Médecins sans Frontières* era cel de a depune mărturie și de a-i vindeca pe cei bolnavi sau răniți. După trei decenii de acțiune curajoasă a *doctorilor francezi*, așa cum li se spune, se uită acum că, doar în 1988, Adunarea Generală ONU a decis să permită organizațiilor neutre dreptul de «liber acces la victimele catastrofelor naturale». Și doar în 1990 a fost acceptată ideea «coridoarelor de urgență umanitară»".

Ideea că oamenii trebuie ajutați cu sau fără voia guvernelor care i-au adus în situația de a avea nevoie de ajutor și-a făcut drum treptat și nu s-a impus ca o evidență. Ajutorul umanitar a fost, în mod firesc, sectorul unde suveranitatea exercitată de guverne dictatoriale, în stare de război cu vecinii sau cu propriul popor, a intrat în conflict cu dreptul persoanelor de a beneficia de hrană și de ajutor medical.

I se reproșează lui Kouchner atracția către spectaculos, se spune că e mai mult vanitos decît dezinteresat, că acțiunea umanitară nu este decît o trambulină pentru scopuri care se referă nu la omenire ci la un singur om: el. „Ca să intervii e nevoie de bani; ca să ai bani trebuie să alarmezi opinia publică, să o emoționezi. Asta nu înțeleg cruciații anti-media, văzînd în el doar un fandosit milos, dornic de autoreclamă. Mijloc al luptei democratice, ajutorul umanitar are nevoie de oameni, iar aceștia nu vin decît dacă li se vorbește tare și repede (...) Kouchner a văzut în acest mecanism original un mijloc de a-și asigura celebritatea? Ei și? Există ambiții mai rău folosite, urmași ai lui Rastignac mai puțin utili. Și, pentru cei care îl cunosc, calitățile umane compensează cabotinismul. Kouchner irită pentru că nu confundă angajamentul cu plictiseala (...) el a găsit în angajamentul său un substitut pentru război sau pentru revoluție, o aventură sfidînd orice rutină (...) Ajutorul umanitar zguduie dogmele conservatoare. Dreptului statului, el îi opune dreptul individului. Abuzurilor tiraniei el le opune dreptul de ingerință, urmînd a fi înscris, după inițiativa lui Kouchner și a altora, în carta ONU". **(Le Nouvel Observateur)**

În Kosovo, doctorul francez va avea ocazia să verifice în ce măsură inițiativa sa, eficientă timp de decenii mulțumită unor tranzacții locale, se poate transforma într-un principiu al relațiilor internaționale.(**M. B.**)

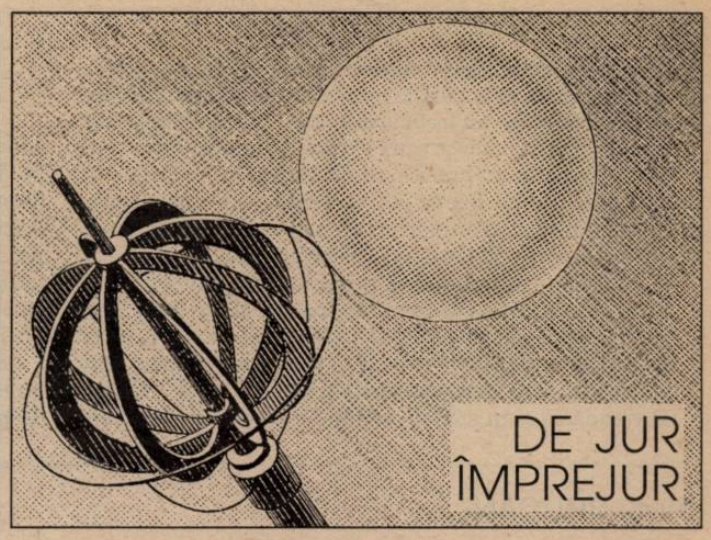

Coaliție

În 45 de zile, cît au durat tratativele pentru formarea noului guvern, prim-ministrul statului Israel, Ehud Barak, nu a dat nici o declarație care să-i angajeze viitorul politic și a lucrat cu tenacitate la alcătuirea echipelor: a guvernului și a consilierilor. Partidul laburist, cîștigător al alegerilor, a obținut 22% din voturi. Barak – 56%. Această diferență i-a dat libertatea de mișcare pentru a încerca alianțe în toate direcțiile spectrului politic. Spre marea lor surprindere, alegătorii care s-au precipitat la vot ca să scape de guvernul Netanyahu și de clienții lui s-au trezit cu un guvern cu nu mai puțin de șase miniștri din fostul executiv, iar cinci dintre partidele alcătuind coaliția lui Netanyahu sînt prezente și în alianța lui Barak.

O uniune cu partidele mici l-ar fi supus pe Barak oricărui șantaj exersat de unul sau doi deputați. Întrucît țara se află în fața unor opțiuni decisive – pacea concretă, nu cea din acorduri – Barak are nevoie de o susținere internă constantă. A tratat cu ambele partide mari din opoziție și după ce Likud (fostul partid de guvernămînt) a refuzat continuarea discuțiilor a căzut la înțelegere cu Shass, partidul sefard ortodox, de fapt marele cîștigător al alegerilor: numărul deputaților săi a crescut de la 10 la 17. Un partid fără statut, fără cotizații și carnet de membru, unde nu există nici direcție aleasă, nici program politic delimitat, dar se bucură de opțiunile alegătorilor din cartierele defavorizate și din școlile religioase. O clientelă de evrei tradiționaliști, religioși, marginalizați sub raport social, într-un univers în care alegătorii de stânga reprezintă beneficiarii succesului social și economic. Obiectivele lor materiale, construcția de școli religioase, de sinagogi, slujbe pentru cei defavorizați, nu pot fi înfăptuite dacă reprezentanții lor rămîn departe de putere și de locul unde se împarte bugetul. Știind acest lucru, partidul Shass a făcut concesii majore: a renunțat la liderul său, Arieh Derri, condamnat pentru corupție, de o primă instanță, la 4 ani de închisoare. S-a mai renunțat și la un post important, cel al ministrului de Interne, minister unde se decide cine este evreu și cine nu, deci cine se poate bucura de avantajele acordate de stat imigranților. Partidul Shass consideră că mulți dintre imigranții veniți din Rusia nu sînt deloc evrei și că ar trebui examinați mai cu atenție solicitanții de cetățenie. Faptul că ministrul de Interne, Natan Sharansky, este tocmai liderul partidului reprezentînd interesele minorității venite din Rusia, lasă puține speranțe intransigenților din Shass.

Pe de altă parte și cei care au sperat că prin victoria lui Barak se va diminua influența comunității ultra-ortodoxe au de ce să fie dezamăgiți. Propriul partid al prim-ministrului a avut obiecții față de metodele și opțiunile lui Barak; un aliat de stînga, partidul Meretz, s-a împotrivit, dar conducătorul unei singure formațiuni, Shinui, radical anti-religioasă, Tommy Lapid, a spus: „Ei sau noi". Și a fost „ei". Jignirile din partidul laburist s-au exprimat prin refuzul de a-l accepta pe candidatul prim-ministrului ca lider al majorității parlamentare, impunîndu-l pe Abraham Burg , „omul partidului".

Barak s-a angajat într-un pariu delicat. Efectele jocului politic au legat la un loc reprezentanții unor alegători care nu ar sta în aceeași cameră: partidul Meretz pledează pentru desființarea coloniilor de malul vestic al Iordanului în timp ce Partidul național religios reprezintă tocmai interesele acestor coloni interesați de extindere și nu de desființare. Dar cu un ministru în guvern este probabil că nu se vor angaja în acțiuni violente.

Optînd pentru amînarea rezolvării diferendelor între evrei, Barak a dat un semnal clar al disponibilității pentru continuarea procesului de pace. De acolo de unde asasinarea lui Yitzhak Rabin l-a întrerupt. Promisiunea retragerii din Liban, declarația despre existența *de facto* a statului palestinian dau garanțiile unei sincere dorințe de a finaliza tratativele începute în sunete de fanfară și eșuate în falsetul declarațiilor de circumstanță.

În perioada pre-electorală specialiștii în imagine ai Partidului laburist se temeau că temperamentul reținut al lui Barak va fi o piedică în transmiterea mesajului electoral. După o reușită peste așteptări, militarul devenit prim-ministru își pregătește minuțios mijloacele necesare pentru cea mai importantă bătălie: cea a păcii. Guvernul condus de el reprezintă fidel realitatea unei țări împărțite, pe multe criterii de diferențiere. Cel mai dificil o să fie de realizat coaliția din sufletul fiecărui locuitor al regiunii, prin împăcarea dorinței de pace cu teama ca de ea să profite numai adversarul, fie că aceștia sînt colonii israelienii sau organizațiile șiite care cer ca toți „evreii ne-originari din Palestina să se ducă în țările de unde au venit, deoarece nu au drepturi în Palestina" (Mohamad Hussein Faldallah, *Le Monde*, 27-28 iunie 99).

Cînd a vorbit despre „pacea celor curajoși", Barak nu a folosit un clișeu: e nevoie de mai mult curaj pentru a face pace decît pentru a continua războiul.

Magdalena BOIANGIU

Argument

În afară de *interesul naţional,* orice alt fel de interes pare să fie, prin părţile noastre, ceva dubios. În orice caz, ceva care nu trebuie dezvăluit. Fiindcă, deşi sînt destui cei ce îşi cunosc sau îşi intuiesc interesul prorpiu (măcar pînă la un punct), cei dispuşi să şi-l exprime în mod deschis sînt foarte puţini. Lipseşte, se pare, exerciţiul gîndirii şi exprimării clare a obiectivelor. Lucru ce are consecinţe nebănuite în relaţiile economice şi sociale. Poate e şi credinţa că interesul propriu e totdeauna în contradicţie cu interesele celorlalţi, de unde, implicit rezultă că e mai bine să-l ascunzi pentru a nu oferi gratuit informaţii adversarului. Sau poate că interesul propriu fiind de multe ori ocult şi obscur, omul e tentat să creadă că şi în spatele acţiunilor celor din jur se ascund acelaşi gen de interese. Şi neapărat ele trebuie să fie de ordin material. Cele spirituale sînt, nu-i aşa, de formă. Oricum, *interesul* se traduce în general prin *intenţie necurată.* Cam aşa stau lucrurile în societatea noastră săracă şi pudică. Iar modelul de la bază se reflectă şi în politică. Aşa se naşte demagogia, aşa dispare sinceritatea şi încrederea, aşa se continuă tradiţia duplicităţii la nivel public şi individual.

Se va putea afla din acest număr cum ne apără interesele reprezentanţii aleşi (sau, cel puţin, cum vorbesc despre asta), cum îşi vede interesele omul de pe stradă (sau cum se ruşinează să le spună), cum ne păzeşte SRI-ul de *interesele străine* dar şi de ale noastre, care sînt grandomaniile şi meschinăriile bancherilor... Se va putea constata că există şi acţiuni sau chiar activităţi constante făcute fără nici un profit. Va reapărea întrebarea asupra intereselor americane în lume şi vor persista discuţiile asupra a ceea ce se cheamă *interes naţional* (cum pot fi împăcate cerinţele tuturor segmentelor societăţii, în ce fel se pot stabili şi împlini ţelurile unei naţiuni). Nu în ultimul rînd se pune problema interesului de ordin spiritual şi religios. Fiindcă, aşa cum spunea un preot, creştinul e un mare interesat atîta vreme cît ştie că-l aşteaptă judecata de apoi şi împărăţia cerurilor. **(A. M.)**

Silviu BRUCAN
analist politic

În politică interesul poartă fesul

Interesul nu este o noţiune pe placul politicienilor dornici să apară într-o lumină nobilă şi dezinteresată în faţa electoratului. Ei nu vor să se spună că fac politică „din interes". Excepţie face *interesul naţional* la care retorica politică apelează ori de cîte ori se iveşte ocazia şi vom vedea mai încolo de ce.

În vechime, ca şi în Evul Mediu politicul era tratat şi chiar condiţionat de valori morale şi religioase. Machiavelli a fost primul care a prezentat *interesul* ca motivaţie politică, ceea ce i-a făcut pe cei care idealizează activitatea politică să-l considere cinic. De fapt, Machiavelli în Italia, Bodin în Franţa, Grotius în Olanda şi Hobbes în Anglia erau vestitorii noii ideologii a claselor comerciale şi industriale aflate în ascendenţă rapidă care promovau ideea *interesului de stat* (unii îi spuneau *raison d'état)* ca principiu suprem al activităţii politice. Era epoca depăşirii fărîmiţării feudale şi a constituirii statului naţional şi atît monarhia absolutistă cît şi noile clase venite la putere aveau nevoie de o abordare etatistă a interesului în politică.

Aici, merită să fie subliniat, contrar credinţei că Revoluţia Franceză a fost opera maselor de jos *(les sans culottes)* că o statistică a cluburilor iacobine în cele două faze revoluţionare dezvăluie dominaţia clasei mijlocii (66% şi 57%) în aceste cluburi, în timp ce muncitorii reprezentau doar 26 şi 32%, iar ţăranii 8 şi 11%.*

Interesele de stat – susţineau autorii susmenţionaţi – trebuie promovate prin toate mijloacele, chiar prin violenţă dacă este necesar. Guvernele noilor state europene au urmat întocmai această învăţătură ori de cîte ori erau în joc interese de stat.

În zilele noastre expresia favorită a politicienilor este *interesul naţional.* Conceptul este justificat teoretic prin aceea că deşi naţiunea nu constituie un corp monolit, fiind scindată în clase şi grupuri sociale cu interese diferite, uneori contradictorii, odată ce se constituie în stat şi dobîndeşte un anumit grad de coeziune şi integrare (datorită elementelor comune de limbă, teritoriu, viaţă economică, cultură, religie etc.) naţiunea capătă o *mişcare proprie,* care nu se identifică cu nici una din componentele ei, ci reprezintă suma acestora exprimată în *interesul naţional.* Această mişcare proprie este cerută şi stimulată de mediul internaţional competitiv în care fiecare guvern caută să obţină condiţii cît mai bune de afirmare a intereselor politice, economice şi militare ale naţiunii pe care o reprezintă şi conduce.

Este adevărat că în politică asistăm deseori la tendinţa unei clase sau grup social de a prezenta interesele sale înguste ca fiind interesul naţional, iar tendinţa este cu atît mai agresivă atunci cînd ea este manipulată de un partid politic. Chiar în prezent are loc în politica românească o ciocnire între forţele politice în jurul interesului naţional. Încurajat de sondajele de opinie, Ion Iliescu şi PDSR pledează pentru alegeri anticipate pe ideea că dacă ar avea loc acuma le-ar cîştiga. Bineînţeles, PDSR argumentează că aceasta ar fi spre binele ţării. Dar a anunţa alegeri anticipate în 1999 înseamnă a torpila acordul stand by cu Fondul Monetar Internaţional, de care depind creditele Băncii Mondiale şi ale Uniunii Europene – toate la un loc însumînd circa 1 miliard dolari. Cu greu s-ar putea argumenta că pierderea acestui input masiv de dolari ar fi în beneficiul interesului naţional. De aceea, am respins sistematic ideea alegerilor anticipate în 1999.

Să trecem acum la politica externă. Aici este citat adesea un dicton fundamental al diplomaţiei britanice: în politica externă statele se conduc nu după principii, ci după *interese.* Ca model clasic este cazul Revoluţiei Franceze: după ce a proclamat principiile Libertăţii, Fraternităţii şi Egalităţii, guvernul francez, la primul conflict internaţional, a recurs la Antanta Cordială cu Anglia, deşi era vorba de Anglia lui Palmerston care se afla în fruntea acţiunilor pentru înăbuşirea mişcărilor revoluţionare pe continent. În al doilea război mondial, SUA şi Marea Britanie au trecut peste anticomunismul lor şi s-au aliat cu Stalin, atunci cînd interesele lor vitale erau ameninţate de Hitler. În definitiv s-ar putea menţiona aici şi faptul că Nicolae Ceauşescu nu s-a împiedicat de principiile blocului socialist atunci cînd a socotit că interesele României sînt mai bine servite prin stabilirea relaţiilor diplomatice cu R.F. Germană sau a bunelor relaţii cu Israel. Chiar în prezent, războiul din Balcani a prilejuit aprige discuţii în lumea noastră politică, cu invocarea unor principii, privind modul în care sînt servite mai bine interesele politicii externe a României.

Ca o paranteză, să menţionăm că în viaţa politică americană noţiunea *interes* a cunoscut o interesantă aplicaţie semantică de adaptare la mediul capitalist în care totul se vinde şi se cumpără. În propaganda electorală, candidatului i se cere să se priceapă *to sell a programme,* iar o carte celebră poartă titlul: *How to sell a President.*

Ca o concluzie generală aş sublinia că noţiunea *interes* în politică, deşi pare a fi definită de criterii material-obiective, mai curînd decît de criterii de ordin spiritual, conţine o mare doză de subiectivism.

---

* Crane Brinton, *The anatomy of Revolution* (New York, Vintage Books 1960, pag. 101.

În slujba binelui public

Libertatea atrage după sine facţionarea, facţiunile sînt inerente libertăţii, constituind neajunsul ei. Numai suprimînd libertatea distrugem facţiunile... E zadarnică afirmaţia că oamenii de stat luminaţi vor putea să adapteze interesele opuse şi să le pună în slujba binelui public. Nu întotdeauna vor fi la cîrmă oameni de stat luminaţi". Aceasta e concepţia lui Madison, unul dintre părinţii fondatori ai Statelor Unite ale Americii. O comunitate politică bazată pe reguli formale prin care toţi îşi pot urmări interesele (celebra formulă constituţională „fiecare are dreptul de a-şi căuta fericirea"), iar interesul general se reduce doar la existenţa şi perpetuarea acestor reguli şi libertăţi formale. Dincolo de ele există obiective de interes general, definite de cei care sînt votaţi de majoritate, care nu sînt absolute şi se pot schimba.

Paralel, s-a dezvoltat un tip de discurs european-continental care pune accent pe coagularea intereselor personale într-un interes general, numit în diverse moduri şi definit apriori, pe care cetăţenii sînt datori să-l slujească. Transpunerea în practică a acestui model de gîndire a atins punctele culminante în cele două războaie mondiale prin aplicarea doctrinei războiului întregului popor.

Totalitarismele acaparează spaţiul public prin propagandă şi predică un ideal social, iar supunerea în faţa interesului, rasei, clasei sau cel naţional, devine obligatorie pentru fiecare cetăţean. Dar prevalenţa unui interes general imuabil asupra celui individual poate fi o temă dominantă a discursului public şi într-un spaţiu democratic. Chiar dacă dezideratul se menţine, libertatea democratică spulberă visul punerii rapide în practică a unui ideal social. Dar urmărirea intereselor facţionale este văzută ca un fapt prin excelenţă ruşinos, de aceea politicienii democraţi declară întotdeauna că luptă pentru interesele tuturor cetăţenilor, pentru bunăstarea generală. Realismul american a urmat maxima potrivit căreia nu e bine să interzici ceea ce nu poţi controla. Cel mai bun exemplu este lobby-ul. Recunoscut în SUA, este practicat legal, transparent şi poate fi ţinut sub control în acest fel. În Europa este asociat penal cu traficul de influenţă, este amendat de lege dar oricum se practică la scară mai mare chiar. De aici desele scandaluri de corupţie politică, mai ales în Franţa şi Italia.

În România, logica interesului general este predominantă. De aici, adoptarea, după model francez, a unei instituţii prezidenţiale care se vrea reprezentantă a acestui interes naţional dar, totodată, şi parte a puterii executive. Celelalte două modele care ar fi putut fi urmate se referă la SUA şi Marea Britanie. Preşedintele american este ales prin vot universal şi însărcinat direct cu puterea executivă, pretenţia de a reprezenta întreaga naţiune nu este considerată necesară. Celălalt model este cel britanic în care iluzoriul interes general este simbolizat de monarhie (modelul se aplică şi preşedinţiei irlandeze) care nu are, însă, rol executiv. Preşedintele român este nevoit să reprezinte o masă de votanţi pentru ca, brusc, după depunerea jurămîntului, să ne reprezinte pe toţi.

În mod cert, fiecare politician reprezintă interese facţionale. Primele sînt cele de partid, în spatele căruia există un grup de interes şi de presiune (în politologie, un grup de presiune este definit ca materializarea acţională a celui de interese). Departe de a se încerca o formalizare a acestor relaţii care oricum există, ele sînt privite ca ceva jenant, ca o boală venerică de care nu e onorabil să vorbeşti. Avem o lege a partidelor politice cu prevederi asupra finanţării electorale care pur şi simplu îndeamnă la încălcarea lor.

Dar dacă este comprehensibilă blamarea interesului de partid, logica interesului general ca fiind absolut prevalent se aplică în multe alte cazuri. Un partid regional care ar trebui să reprezinte interesele locuitorilor unei zone este blamat pentru că nu ar corespunde definiţiei potrivit căreia un partid trebuie să ne reprezinte teoretic pe toţi, adică pe nimeni în mod concret, cam aşa cum era cu proprietatea comunistă. Şi chiar un partid plecat ca regional, cum este PUNR-ul, nu s-a transformat în unul regionalist pentru a nu intra în conflict cu această logică dominantă. Iar percepţia generalizată a unei crize majore care afectează România întăreşte această logică. Apar felurite Casandre îngrijorate care deplîng lipsa de unitate pe care se pare că am fi avut-o cîndva în alte vremuri, urmărirea interesului individual se cere a fi oprită şi toţi trebuie să punem umărul să scoatem ţara din criză. Nu e bine să începi reforma în învăţămînt pentru că nu este o prioritate, nu se încadrează în interesul naţional imediat.

Într-un stat în care chestiunea naţională este atît de obsesiv prezentă, interesul general devine inevitabil interes naţional. Şi cum naţionalismul civic este o temă necunoscută în zonă, cel etnic este singurul care rămîne. De aici ostilitatea generală, chiar din partea partenerilor, şi inflamările de tot felul faţă de UDMR, receptat de celelalte partide, bineînţeles naţionale, ca o formaţiune care nu concordă cu interesul naţional român. Sînt astfel de înţeles mirarea şi deruta pe care le-a produs participarea minoritarilor la guvernare, participare lipsită de precedent.

De altfel, UDMR-ul îşi justifică existenţa prin logica interesului naţional. Celui românesc, majoritar îi este contrapus interesul maghiar minoritar, definit ca păstrare a identităţii naţionale a minorităţii. În 1990 s-au format mai multe formaţiuni politice ale minorităţii maghiare, pe baze ideologice diferite. Dar, în loc să se afilieze fiecare la partidele similare ideologic ale majorităţii româneşti, a predominat logica intereselor naţionale, sub presiunea extremiştilor din ambele părţi, şi respectivele formaţiuni s-au aliat în UDMR.

Astfel, este ruşinos, eşti egoist, ingrat şi trădător dacă tu, ca cetăţean al României, nu te supui unuia dintre cele două interese naţionale, sau celui românesc sau celui maghiar.

Şi cu grija acestor interese generale trăim în oraşe pline de gropi şi gunoaie, pentru că de interesele comunităţii rămîn să se ocupe cîinii vagabonzi, că doar li se mai spune şi comunitari.

Cristian GHINEA

Horaţiu PEPINE
jurnalist

Reabilitarea interesului

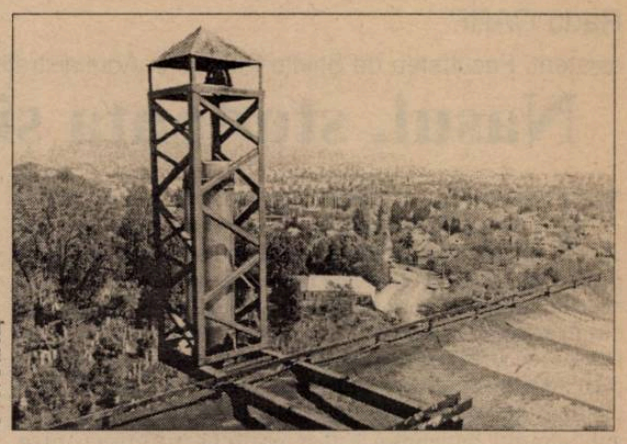
© C. Farcaş

E de multe ori dificil să recunoşti că ai un interes într-o anumită problemă. Interesul pare adesea, ceva lipsit de onorabilitate, meschin, dacă nu de-a dreptul imoral. Pare totodată să fie ceva ascuns, disimulat întrucît nu se află în acord cu morala publică. Dacă eşti întrebat ce interes ai într-o anumită chestiune, întrebarea sună ca o acuzaţie, care nu mai pune la îndoială vinovăţia preopinentului încercînd numai să afle motivaţiile concrete. Cu ceva ani în urmă dacă un om de afaceri străin îşi manifesta intenţia de a investi în România, era imediat chestionat cu privire la interesele sale, cu aerul că ceva necurat se ascunde la mijloc. E lăudabil că ideea de profit în afaceri a încetat să mai trezească atîta oroare şi că acum investitorul scapă mai uşor de acest chestionar insidios, dar investigaţia privitoare la motivaţiile ascunse, nu tocmai onorabile, a continuat în alte planuri. Ce interes are bunăoară Occidentul să se amestece în criza din Iugoslavia? I se răspunde că Occidentul vede conflictul din Balcani ca pe o ameninţare la adresa securităţii întregii Europe şi, în plus, că doreşte să evite greşelile acelui trecut în care pasivitatea faţă de ascensiunea totalitarismelor s-a transformat în complicitate. Răspunsul însă nu mulţumeşte pentru că pare mult prea angelic faţă de bănuielile negre ale românilor circumspecţi. Trebuie negreşit să existe un interes mai practic, mai imediat, mai strîns legat de lăcomie şi aviditate, cum ar fi de pildă interesele comerciale ale unor mari firme care construiesc maşini de război. În spatele acestui război ar trebui să stea neapărat un conclav întunecat de oameni nemăsurat de lacomi şi cinici, gata să ucidă pentru multiplicarea capitalului lor. Dar încetul cu încetul oamenii au încetat să mai pună aceste întrebări demascatoare, care s-au dovedit a fi ineficiente. Acuzaţii, după cum bine s-a văzut, nu şi-au schimbat optica şi nu au revenit niciodată la motivaţii mai pure. Totuşi, oamenii bănuitori de la noi au continuat să acuze pieziş, formulînd axiome cum ar fi acelea că nimeni nu investeşte la noi pe degeaba, sau că Occidentul nu are nici un interes să ne ajute, cu înţelesul pesimist că faptele oamenilor sînt guvernate în mod regretabil de motivaţii telurice. Aceeaşi viziune neagră e proiectată însă şi asupra realităţii româneşti, acolo unde partidele atunci cînd întreprind ceva sînt acuzate că au interese electorale, ca şi cum acestea ar reprezenta ceva impur, care denaturează activitatea politică. Ai spune că mentalităţile de la noi sînt dominate de un soi de platonism popular, care aşează în centrul valorilor publice iubirea dez-interesată, şi acţiunea generoasă în folosul comunităţii. Nu ignor faptul că interesele comune oamenilor vor fi mereu suspectate atîta timp cît va exista tensiunea dintre viaţa publică şi cea privată dar nu vreau să merg atît de departe. Aş dori numai să pun în lumină două contexte tipice în care cuvîntul interes apare cu înţelesul său preponderent negativ. Primul este acela în care interesul (cel real şi nu cel declarat) este ceva secret şi se asociază cu o conspiraţie urîtă. Pe de o parte, Occidentul este privit ca o organizaţie care declanşează un război pentru utilizarea armelor aflate în excedent, iar pe de alta, apelurile la disciplină financiară pe care le fac marile bănci creditoare, apar ca atentate la suveranitatea naţională. Nu în ultimul rînd, firmele concurente din Vest ne sfătuiesc să ne lichidăm fabricile cu scopul de a ne transforma într-o colonie. De aici decurge concluzia că în ciuda deschiderilor din ultimul timp, românii suferă încă de un serios deficit de informaţie. Al doilea context asociază caracterizarea negativă a interesului cu respingerea liberalismului economic şi politic, pe care, recunosc că îl accept ca axiomă în contextul discuţiei noastre. De fapt, abia din această perspectivă, consider că reticenţa atît de răspîndită faţă de interesele particulare ale oamenilor reprezintă o cauză a evoluţiilor atît de lente înregistrate la noi după alungarea oficială a comunismului. Comunismul a siluit interesul privat să se supună interesului colectiv şi a condamnat individualismul ca manifestare retrogradă. În ciuda banalităţii acestei constatări, eu cred că este extrem de util pentru noi să recunoaştem aceste reziduuri ale colectivismului peste tot unde se manifestă, chiar dacă au astăzi aspectul disimulat al unor reflecţii libere asupra realităţilor sociale. În orice situaţie este util să intreprindem o reabilitare a interesului privat, eliberîndu-l de încărcătura sa negativă.

Dan GOANŢĂ
jurnalist

Reforma fără fond

În perioada adolescenţei, mă ataşasem foarte tare de literatura science-fiction. Înghiţeam tot ce se putea citi în domeniu, evident era vorba în primul rînd de literatura autohtonă şi de cea sovietică, tradusă cu precădere. Lucru de-nţeles, în definitiv fraţii noştri erau singurii care îndrăzneau să privească spre viitor cu figuri senine, permiţîndu-şi ca, între două vizite prin laboratoare, să mai dejoace cîte o tentativă de spionaj din partea josnicilor americani. Cu vremea m-am cam lămurit cum stăteau lucrurile, am descoperit alte nume şi alte genuri şi am încheiat capitolul. Am rămas totuşi cu speranţa că vreodată, într-un viitor ceţos, voi avea ocazia să deschid şi cărţile scrise de marii autori americani, marile (cum li se spune) distopii, gen respins cu blîndeţe părintească de autorităţile ce mîngîiau cu mînă de fier cuvîntul scris de această parte a cortinei din acelaşi metal. Sînt dator să precizez că lucrurile au luat o altă turnură şi preocuparea mea pentru science-fiction a rămas un fel de pojar literar pe care-l faci în pragul adolescenţei. Cu toate astea, am încercat să reînnod firul în primii ani de după evenimentele din '89. Cărţile mult rîvnite altădată erau acum pe tarabe, nume sonore, titluri incitante, coperţi colorate, lumi posibile. Am pus mîna pe una din ele (nu-i voi menţiona titlul din motive lesne de-nţeles, deşi oarecum ilogice) şi, după cîteva pagini, am aflat că, în utopica lume descrisă acolo, lucrurile mergeau atît de bine încît băncile îşi reduseseră *interesul*. Hait, mi-am zis, în acea lume bizară, bancherii cei graşi îşi petreceau ore fără sfîrşit în birourile lor somptuoase, fixînd maniacal un element de identificare de pe noua bancnotă de un milion de lire. Viaţa îşi pierduse sensul, iar licitaţia interbancară semnificaţia. Adevărul era însă altul – în limba engleză cuvîntul „interest" înseamnă în adevăr interes, dar şi dobîndă. Asta reduseseră băncile, dobînda la împrumut, afirmaţia avea un subtext economico-financiar, dar cum să înţelegi aceste subtilităţi, cînd tu, traducător, ai învăţat engleza de la un suplinitor de rusă şi din filmele pe video traduse de cineva care n-a avut parte decît de suplinitorul respectiv. Am aruncat deoparte cartea, bombănind. Nu mai avea nici un haz, iar eu îmi pierdusem interesul.

Această întîmplare nu este lipsită însă de un anume înţeles metaforic. Mi l-a relevat un amiç finanţist cu care discutam circulaţia banilor în lumea noastră, cu adevărat distopică. Cum se poate, am zis eu, ca după zece ani de schimbare să nu-ţi poţi plăti angaralele (taxe, impozite, note de plată pentru gaze sau întreţinere, cumpărăturile) ca orice om din lumea civilizată – cu o foaie de cec, completată în liniştе acasă şi depusă la cutia poştală? Cum se poate ca sistemul de strîngere a impozitelor să se bazeze pe instrumentul cozilor de sute de persoane? Unde se mai şi moare (deocamdată cunosc un singur caz, dar probabil că vor mai urma şi altele, urmăriţi presa). Cum se poate ca pentru o cumpărătură mai importantă (un frigider, de exemplu) să trebuiască să umbli cu valiza de bani, ca John Dilinger (pe care l-a dat în gît o romîncă de-a noastră). Cartela de debit, cea de credit sînt operaţionale doar în 1% din cazuri (magazine), oare băncile nu sînt interesate să stimuleze fluidizarea circuitelor financiare, să reducă efortul uman de numărare-păstrare-tipărire a slinoaselor bancnote şi să încurajeze în fond consumul? La fiecare tranzacţie prin contul bancar, facilitată de cec sau cartela de debit, banca va lua un comision modic, dar va cîştiga la numărul mare de tranzacţii. Mai mult, deşi s-au construit atîtea sedii noi, îmbrăcate în marmură graphys-color, zona consacrată ghişeelor pentru clienţi este meschină şi creatoare de alte cozi.

Aiurea, zice amicul meu, băncile n-au nici un interes să se-ncurce cu cec-uri şi carduri. Astea trebuie urmărite, trebuie sistem informatic centralizat, electronică, sisteme de securitate etc. Băncile noastre realizează profit din operaţiile din spatele ghişeelor – se-mprumută între ele, dar mai ales împrumută guvernul pe termene scurte la dobînzi de două ori mai mari decît cele pe care le-ar putea aplica populaţiei. Aşa că preferă să facă două operaţiuni din astea pe lună, decît să se chinuie cu zece mii de deponenţi enervanţi. Băncile sînt făcute să aducă profit acţionarilor, nu să se-ncurce cu fleacuri. Poate-o veni vreodată şi vremea aia, a-ncheiat el filozofic. Şi a sorbit cu subînţeles din bere.

Atunci mi-am adus aminte de parabola traducătorului entuziast. Iată că se poate ca băncile să-şi reducă interesul. De dragul unui „interest" mai mare. Şi în pofida propriului interes pe termen scurt. Dar acest interes este al băncii ca instituţie, pe cînd managementul bancar are interese pe termen lung. Căci, de, „nu se ştie niciodată" în ţara noastră, ţara oamenilor ospitalieri şi a schimbărilor de dragul schimbării. Pînă una-alta vom sta la cozi în soare, pe valize de lemn, pline cu moneda de schimb a reformei fără fond, ca să ne plătim enigmatici şi cuminţi iminentul impozit pe venitul global. Discuţia asupra proprietăţii, a garantării ei, s-a mărginit pînă acum la case, terenuri şi păduri. Acestea sînt mai uşor de discutat, sînt palpabile şi vandabile. Dar cei care afirmă că vor să repună cetăţeanul în postura de proprietar sigur al bunurilor sale ar trebui să includă şi un alt bun, pe care ar trebui să fim de asemenea stăpîni – timpul fiecăruia. Din păcate, vorbim despre o valoare extrem de greu vandabilă.

În fine, dacă aş fi unul dintre acei autori cari se respectă... aş încheia ironic citîndu-l pe Bertolt Brecht, care spunea odată: „Dacă vrei să te umpli de bani este mai uşor să înfiinţezi o bancă decît să jefuieşti una". Dar... n-o s-o fac, ce interes aş avea?

© V. Dorolţi

Radu CARP
asistent, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative

Naşul, studenta şi medicii rezidenţi

Ne amintim cu toţii din copilărie nuvela lui Mark Twain, „Bancnota de un milion de lire“ sau, cel puţin, ecranizarea cu Gregory Peck în rolul principal. În final, cei care făcuseră pariul că oamenii acordă banilor o importanţă simbolică nu ajung la nici o concluzie: într-adevăr, posesorul bancnotei nu a avut nevoie să o schimbe, celebritatea fiindu-i asigurată prin simplul fapt de a deţine o asemenea valoare, serviciile îi sînt oferite pe încredere; însă, în acelaşi timp, sub semnul bancnotei a fost posibilă întîlnirea între posesorul ei şi viitoarea sa soţie. Morala (dacă există vreo una)? Există persoane care acordă un credit simbolic banilor şi persoane la care acest credit lipseşte cu desăvîrşire; nu se pot face generalizări, un astfel de pariu este din start sortit eşecului.

De regulă, dăm ceva în schimbul a altceva, logica schimbului, a statisticii şi a numerelor fiind, aşa cum afirmă N. Steinhardt în *Dăruind vei dobîndi,* un semn al faptului că răul îşi face simţită prezenţa în lume. Din fericire, această logică coexistă cu un alt fel de logică, cea a gestului dezinteresat, pusă sub semnul milostiveniei creştine. Nu orice gest are o încărcătură materială, ceea ce nu înseamnă însă că toate gesturile sînt gratuite. Întîlnim uneori o gratuitate cu o motivaţie morală extrem de puternică, exprimată prin formula „nu te costă nimic să...“. Gesturi care ne aduc aminte că nu sîntem singuri, că întotdeauna „cineva ne aşteaptă în mijlocul deşertului“. O voce din spatele nostru, asemănătoare cu cea pe care Noica o aude la tribunal, în momentul culminant al proceselor de conştiinţă: „nu sîntem supăraţi pe tine Dinule dragă“. O strîngere de mînă, o privire, un sfat, un îndemn: toate acestea plasate sub zodia lipsei de constrîngeri, a absenţei intereselor înguste.

Poate că existenţa nereciprocităţii nu este chiar atît de evidentă; aleg, din acest motiv, trei întîmplări aparent fără vreo legătură una cu alta.

La sfîrşitul lunii aprilie am fost invitat la o competiţie de pledoarii desfăşurată la Cracovia. Am ales patru studenţi care să reprezinte facultatea unde lucrez, le-am oferit îndrumare în redactarea memoriului şi întocmirea strategiei de dezbatere orală a cazului propus spre soluţionare. Drumul pînă la Cracovia include o escală la Budapesta. Cum trenul a ajuns cu o întîrziere considerabilă în gara Kelety, iar trenul spre Cracovia deja plecase, am fost nevoiţi să rămînem o noapte în Budapesta, urmînd a pleca a doua zi cu un tren care ajungea la Katowice. Nimeni nu ne-a avertizat însă că ruta acestui tren era cu totul alta. Conductorul slovac a fost mirat cînd ne-a văzut biletele: ar fi trebuit să plătim o diferenţă enormă, de 160 de dolari de persoană. Însă, a adăugat, cu 50 se rezolvă. Ce era de făcut? Între a plăti legal o sumă pe care nu o aveam şi a da o mită pe care nimeni nu putea să o deconteze, am ales ultima variantă. În plus, trebuia să mai rămînem cu bani pentru a plăti diferenţa pe teritoriul Republicii Cehe. La Breslau, prima localitate după graniţa ceho-slovacă, conductorul slovac mi-a făcut semn să cobor, fără a-mi explica de ce. Nici nu bănuiam ce avea să se întîmple: cu cei 50 de dolari a cumpărat bilete pentru drumul pe care îl mai aveam de făcut, la un preţ mult mai scăzut decît cel pe care l-am fi plătit în tren. Un gest care nu l-a costat nimic dar pe care putea să nu-l facă.

În martie am participat la Baia Mare la o conferinţă organizată de Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare. Reprezentanţii PNUD şi ai Centrului Naţiunilor Unite pentru Informaţii (UNIC) au lansat studenţilor invitaţia să îi contacteze pentru a le arăta ce fel de activităţi desfăşoară ONU în România. Nu era vorba de o ofertă concretă, un concurs pentru posturi bine retribuite. Eram încredinţat că studenţii de azi, mai orientaţi către obţinerea de profituri rapide, nu vor lua în serios „oferta“, mai ales că mulţi mă întrebaseră „şi ăştia cît cîştigă?“. Am avut însă ocazia să-mi schimb convingerile. În aprilie mă întorceam de la o altă conferinţă cu un tren de noapte, cam cu aceiaşi studenţi de la Baia Mare. Tocmai comentam că a doua zi ne mai putem permite cîteva ore de somn, după un program extrem de încărcat, cînd o studentă îmi spune că va trebui să plece de la gară direct la sediul UNIC, unde lucrează ca voluntar. Uimit, întreb dacă mai sînt voluntari, pentru a afla că cei mai mulţi sînt de la ASE. Ce cer aceşti studenţi în schimbul activităţii lor? Evident, nimic.

Iar dacă exemplele precedente par cam lipsite de relevanţă, sînt pregătit să-l ofer pe al treilea, poate cel mai neechivoc. În incinta spitalului Fundeni există un cămin de medici rezidenţi. Cred că e inutil să precizez salariul unui asemenea medic şi motivele pentru care aceştia preferă să locuiască aici şi nu în oraş. În definitiv, nu-mi propun să găsesc remedii pentru starea actuală a medicinei româneşti. În acest cămin locuieşte şi Marius, un băiat de nouă luni al cărui tată nu e cunoscut şi a cărui mamă a fost internată la secţia de psihiatrie a unui spital bucureştean imediat după ce l-a născut. Marius nu cunoaşte decît două locuri: căminul şi spitalul. Toţi au grijă de el. În timpul zilei, stă cu cine e de gardă în spital. După-amiaza şi seara e găzduit în camerele căminului, i se fac toate poftele, i se cumpără fructe şi jucării. Prin efortul acestor medici tineri, Marius se poate număra printre copiii lipsiţi de grijă: familia lui este cu siguranţă cea mai mare dintre toate familiile imaginabile. Ce îi împinge pe căminişti să aibă grijă de Marius? Să fie oare semnul prezenţei aceluiaşi loc binecuvîntat în care răsplata gesturilor cotidiene nu are un echivalent vizibil? Ne-ar face plăcere să credem că lucrurile stau întocmai.

Conductorul de tren slovac, studenta de la FSPA, medicii rezidenţi din Fundeni: la prima vedere, destine separate. În realitate, demni descendenţi ai unui donquijotism de care avem oricînd nevoie. Fragmente dintr-o lume în care cuvîntul „interes“ nu s-a inventat încă şi în care bancnota de un milion de lire e privită cel mult ca o ciudăţenie: cu ea nu poţi cumpăra nimic.

P.S.: Aflu că mama lui Marius a ieşit recent din spital şi a decis să stea în acelaşi cămin, alături de noua sa familie...

De la alegători la aleşi

Am pus cîtorva parlamentari întrebările următoare:

1. Cum se împacă interesele alegătorilor cu cele ale partidului din care faceţi parte?

2. Recunoaşteţi în faţa alegătorilor că nu le puteţi susţine mereu interesele în Parlament?

3. Reuşiţi să susţineţi interesele electoratului?

Vasile Lupu – Vicepreşedinte al PNŢCD

1. Partidul nu poate avea alte interese decît cele ale alegătorilor. Partidul trebuie să fie în slujba electoratului.

2. În Parlament le pot susţine interesele. Mi se frînge inima însă cînd nu pot să-i ajut. Rareori pot să-i ajut aşa cum trebuie. Şi asta, datorită ostilităţii funcţionarilor de mentalitate veche din structurile administrative şi datorită dispreţului unor magistraţi faţă de dreptul de proprietate dobîndit legal înainte de instalarea puterii comuniste. În acest sens, puţini din cei care mi se adresează pot beneficia de sprijinul meu total.

3. Interesele le-aş susţine dacă s-ar limita totul la activitatea parlamentară. PNŢCD nu depăşeşte 25 la sută din compoziţia actualului Parlament. Din realizarea platformei noastre politice cunoaşteţi rezultatele. Oricum, nu interesele mele m-au adus în politică. Cred că politicianul care pune mai presus interesele sale decît pe cele ale ţării şi ale celor pe care îi reprezintă este un trădător de ţară.

Mircea Ionescu Quintus – Preşedintele Partidului Naţional Liberal

1. Partidul trebuie să corespundă în toate acţiunile intenţiilor, dorinţelor, nevoilor alegătorilor şi membrilor lui. Prin urmare nu poate să existe un dezacord între năzuinţele şi demersurile unei formaţiuni politice.

2. Întotdeauna am recunoscut direct că am făcut puţin faţă de cît am promis. Oricum, mai mult decît atît nu se putea ţinînd cont de... realitatea cu care m-am confruntat. Nu am avut niciodată intenţia să ascund această neizbutire. În măsura în care a depins de mine, eu cred că mi-am făcut datoria faţă de toate problemele primite de la sutele de cetăţeni pe adresa Biroului Senatorial.

3. Nu, pentru că cele mai multe sînt subiective şi contrazic legea. Aleg dintre ele pe cele care sînt posibil de realizat. Vreau să mă refer aici la multele întîlniri cu cetăţenii, unde am luat cunoştinţă de dorinţele lor de a interveni şi de a influenţa hotărîri ale Executivului sau chiar judecătoreşti. Bineînţeles că la aceste solicitări răspunsul meu a fost foarte clar, în sens negativ.

Bogdan Niculescu Duvăz – Vicepreşedinte al Partidului Democrat

1. Nu mi se pare o întrebare justă. Cum adică? Partidul care nu sprijină interesele alegătorilor nu există!

2. Nu. Cinstit, nu. Nu poţi să spui întotdeauna celor care te-au ales acest lucru, însă este bine să explici de cele mai multe ori ce se întîmplă pentru a-i face să te înţeleagă. Una este să le aperi interesele în Parlament şi depinde, implicit, de poziţia în care te afli. Dacă eşti, de exemplu, într-o Coaliţie de guvernare evident că ce ţi-ai propus de unul singur nu mai poţi realiza împreună cu partenerii tăi politici. Trebuie să se facă o serie de concesii. Alegătorii mai trebuie să înţeleagă că se recurge la o soluţie care nu atinge mereu toate obiectivele. Dacă un partid promite cu onestitate ceva în campania electorală, să fiţi sigur că realizările nu vor depăşi niciodată 80 la sută...

3. Întrebările sînt puţin ciudate. Dacă unul vrea să cumpere o fabrică, nu cred că eu trebuie să-l sprijin direct. Nu pentru asta m-au trimis alegătorii în Parlament. Eu pot să urmăresc procesul legislativ, să-mi conving colegii în acest sens sau să fac lobby. Nu pot, mai cinstit, să fac trafic de influenţă. O parte a electoratului aşteaptă multe de la parlamentari. Aşteaptă lucruri practice şi fizice pentru că, de multe ori, li s-a vorbit de nerealizările celor aleşi. Eu nu spun că aceştia sînt grozavi. Ei pot sprijini exclusiv legi economice sau sociale astfel încît rezultatele să conducă spre interesele celor care ne-au ales.

Marko Bela – Preşedintele UDMR

1. Noi sîntem într-o situaţie aparte. Avem un electorat stabil pe care îl cunoaştem şi cu care avem contacte permanente. Această situaţie diferă de cea a partidelor care nu-şi cunosc electoratul. Nu avem sub nici o formă posibilitatea de a separa interesele UDMR-ului de cele ale alegătorilor noştri.

2. Încercăm în general să le apărăm interesele. E foarte greu să ai tăria de a recunoaşte mereu eşecul. Am fost şi noi în situaţii dificile din punctul ăsta de vedere, mai ales cînd eram în Opoziţie. Şi acum este foarte dificil să satisfacem toate interesele alegătorilor, pentru că trebuie să acceptăm o serie de compromisuri în plan parlamentar.

3. Nu, e foarte greu, mai ales pentru noi. De multe ori reuşim numai parţial, iar de multe ori, deloc.

Oliviu Gherman – Senator PDSR

1. Consider că interesele electoratului au fost profund nedreptăţite în actuala guvernare. Există o convergenţă între interesele alegătorilor şi cele ale partidului pornind de la realismul abordării problemelor. Un partid nu poate trăi fără alegători. Un partid care se depărtează de interesele alegătorilor nu are nici o şansă de viabilitate. Alegătorii dictează fundamental regula jocului.

2. Recunosc dacă cei care m-au ales solicită rezolvări legislative. Uneori confundă parlamentarul cu vechiul activist care trebuia să rezolve totul. Prin urmare electoratului nu pot să-i promit decît legi şi nu avantaje personale. Consider că a încerca să faci totul înseamnă a te transforma într-un activist. Parlamentarul nu este un activist de partid ci un reprezentant în forul legislativ superior al ţării.

3. Cînd interesele sînt legitime de obicei reuşesc. Aceasta depinde de înţelegerea pe care mi-o acordă factorii de decizie. Eu sînt un senator al Opoziţiei şi, ca atare, nu am la îndemînă toate pîrghiile cu care să pot satisface interesele legitime ale electoratului.

Valentin Iliescu – Prim-vicepreşedintele PUNR

1. Interesele majorităţii cetăţenilor României coincid cu cele ale partidului din care fac parte, o spun cu mîna pe inimă. Raporturile SRI, de exemplu, confirmă că tot ce a spus PUNR începînd din 1990 nu sînt extremisme, nici exagerări, ci lucruri care se întîlnesc la tot pasul. Istoria va arăta că PUNR a fost, este şi va fi un partid foarte ataşat de alegătorii săi. Tot ce s-a promis în campania electorală s-a uitat. Mulţi parlamentari sînt preocupaţi de rezolvarea intereselor proprii.

2. Recunosc, nu am reuşit din cauza ghilotinei votului, procedeu întreţinut de majoritate. Deşi am avut propuneri legislative solide în favoarea electoratului, acestea nu au trecut mereu din cauza acestui vot de turmă. Dacă va veni vremea bilanţului, şi va veni sigur, se va adeveri că actualul Parlament a fost construit pe un astfel de vot. Se elimină total responsabilitatea parlamentarului care, după ce a fost ales, uită totul.

3. În mod sigur încerc. Nu cred că există cetăţean căruia să nu fi încercat să-i rezolv interesele. Pot să spun că uneori, depăşind calitatea de parlamentar, am făcut demersuri la diverse instituţii pentru că am considerat că interesele cetăţeanului sînt primordiale. Ştiam că el are nevoie de sprijinul unui parlamentar, chiar dacă nu eram eu, întotdeauna, abilitat să iniţiez un astfel de demers. Este adevărat că intervenţiile mele nu au rezolvat mereu problemele...

A consemnat Dan RĂSPOPA

Sabina FATI
jurnalist

SRI împotriva interesului naţional

© S. Ivanoschi

Momentele şi formele în care apar referirile la interesul naţional demonstrează că puterea actuală nu se poate adapta la principiile democratice în numele cărora a fost desemnată să guverneze. Exacerbarea valorilor de referinţă false, transfigurarea şi aducerea în prim plan a diferitelor forme empirice ale pericolului sînt metodele preferate de punere în ecuaţie a interesului naţional. Cei care au preluat puterea după alegerile generale din noiembrie 1996 au conservat în mare parte moştenirea guvernărilor anterioare, păstrînd şi fondul şi formele de exprimare ale acestora. Un exemplu relevant în acest sens este ultimul Raport al Serviciului Român de Informaţii, care în tradiţia vechilor rapoarte făcute înainte de '96 încearcă să dovedească în ce fel diverse forţe străine, care nu sînt numite în document, subminează interesul nostru naţional. Raportul SRI îşi propune mai degrabă să producă panică decît să dea soluţii, tratînd în mod dialectic ipoteza ca teză şi supoziţia ca circumstantă. Astfel o bună parte a acestui document atrage atenţia că economia românească este sabotată de „interese străine şi autohtone care vizează siguranţa naţională". Raportul Serviciului Român de Informaţii susţine că „unul dintre obiectivele urmărite de anumite entităţi din afara ţării este transformarea pieţei româneşti într-un debuşeu pentru unele produse străine. Ca modalităţi de realizare, s-a încercat debilitarea unor domenii sau sectoare economice prin manipularea unor constrîngeri derivate din dificultăţile de aprovizionare cu materii prime, ori cele privind valorificarea produselor autohtone pe terţe pieţe, pentru ca ulterior, să-şi impună sistematic monopolul propriu". Experţii care au redactat Raportul SRI încearcă în acelaşi timp să convingă că răul vine dinafară şi să justifice că reforma economică este întîrziată din cauza unor cercuri de afaceri străine: „un obiectiv de etapă al cercurilor oculte l-a constituit obţinerea de date şi exercitarea de presiuni influente pentru facilitarea preluării pachetului majoritar de acţiuni în vederea instituirii monopolului asupra unor obiective, reţele de infrastructură, consultanţă şi alte tipuri de servicii vitale în tranziţia spre economia de piaţă". Într-un limbaj alambicat, cu sintaxe derutante, folosind cuvinte cheie bune de produs panică, raportul Serviciului Român de Informaţii avertizează că nu e bine să ne vindem ţara, fiindcă cele mai mari pericole la adresa siguranţei naţionale vin din acest sector greu controlabil al economiei şi privatizării. Ţapul ispăşitor al greutăţilor pe care trebuie să le ducă oamenii în acest răstimp în care ar trebui puse în practică reformele de piaţă este capitalul străin, fiindcă „forma predominantă sub care s-au materializat activităţile cu efecte în sensul subminării economice a fost perfectarea unor afaceri comerciale externe şi cooperării internaţionale dezavantajoase părţii române, categorie care a reţinut atenţia nu doar prin daunele directe pricinuite, ci, mai ales, prin faptul că generează unele perturbări cu consecinţe remanente pe perioade relativ îndelungate". Raportul SRI ar vrea să arate că economia românească ar fi putut prospera, dacă nu interveneau tot felul investitorii străini dornici să aducă monopolul străin în ţară. Specialiştii Serviciului Român de Informaţii reuşesc, însă, doar să ne arate că economia de piaţă nu funcţionează şi că principiile de aplicare ale acesteia sînt deranjante pentru o anumită parte a celor care deţin puterea. Nu ştim exact cine sînt aceştia, dar preşedintele Constantinescu a explicat anul trecut într-un acces de sinceritate că a cîştigat alegerile nu şi puterea. Raportul SRI consemnează că interesul naţional în domeniul economic este favorizat de „absenţa unor măsuri ferme asupra unor persoane situate în funcţii de conducere, corupte, vădit incompetente sau dezinteresate în înlăturarea sau atenuarea dificultăţilor cu care se confruntă unităţile gestionate" şi că „din acest motiv s-au înmulţit abuzurile, ilegalităţile şi deciziile fără fundament economic, precum şi indisciplina financiară şi cea tehnologică, soldate cu disfuncţii şi stări de insecuritate industrială". Serviciul Român de Informaţii în raportul nediscutat încă în Parlament explică electoratului viciile ascunse ale economiei de piaţă, vicii care, după cum arată documentul, sînt pe cale să afecteze economia românească. Accelerarea privatizării pe fondul unor măsuri insuficiente de protecţie ar putea să ducă, după cum cred autorii Raportului SRI, la „riscul deosebit de grav, ca prin acapararea unor importante patrimonii ori a pachetelor majoritare de acţiuni de la societăţi comerciale cu capital de stat, imense capitaluri ilicite să fie perfect legalizate".

Primul Raport întocmit de Serviciul Român de Informaţii după schimbarea puterii transferă şi multiplică temerile din vremea în care această instituţie era condusă de Virgil Măgureanu. Tipurile de ameninţări la adresa naţională şi felul cum este conceput interesul naţional în acest document arată că în interiorul SRI nu s-au făcut prea multe schimbări, că instituţia continuă să facă un anumit tip de propagandă: împotriva economiei de piaţa, împotriva privatizării, împotriva capitalului străin, împotriva minorităţilor şi a principiilor democratice. Fără să argumenteze şi fără să demonstreze, raportul susţine de pildă că „urmare a intensificării preocupărilor pentru obţinerea unor poziţii cît mai avantajoase în delimitarea zonelor de influenţă, unul din principalele pretexte pentru obstrucţionarea aspiraţiilor României de consolidare a statului de drept şi integrare euro-atlantică l-a constituit problematica minorităţilor naţionale". Raportul SRI vorbeşte despre ameninţări, însă nu arată exact cine este cel care ameninţă. Absenţa permanentă a subiectului producător de teamă pare a fi metoda preferată a securităţii reformate pentru a rămîne pe un teren alunecos şi pentru a convinge pe ceilalţi să ia umbra drept pradă. Serviciul Român de Informaţii se comportă ca şi cum are nevoie de simpatia electoratului, fiindcă SRI deşi nu este partid, are interese politice şi ideologice şi pentru a le atinge foloseşte diverse metode, inclusiv propaganda ascunsă.

Prin pericolele pe care le aduce în discuţie, Raportul SRI se situează împotriva interesului naţional, pentru că deşi nu o face explicit documentul se opune reformelor, militînd generic pentru centralism, pentru conservarea situaţiei date, criticînd privatizarea radicală, eliminarea statului din economie, acordarea prea multor drepturi minorităţilor, descentralizarea administrativă.

Stat, individ şi dialog

„Interesul" pare un termen foarte ciudat. Majoritatea oamenilor vorbesc despre el ca şi cînd ar fi apanajul celorlalţi, spunînd ceva de genul „toţi au interese, numai eu nu am". În mod paradoxal, însă, cînd este vorba despre „interesul ţării", fiecare se îndreaptă cu gîndul la ce nu face statul pentru *el*, *individ*. Cu alte cuvinte, la interesele personale nesatisfăcute de către stat. Cum spune un pensionar, 73 de ani, care afirmă că tot ce se vede în ţara asta s-a făcut din 1949 încoace: „Care interes al ţării? Cînd ai umblat la munca omului, ai făcut o crimă. Pe om, să-l obligi să muncească, nu să-l arunci în stradă ca pe-un cîine. Păi dacă toţi vînd limonadă şi ţigări, cine mai produce? Ăştia de-acum n-au fost în stare să pună un geam de 20 de cm". Nu vrea cu nici un chip să-şi dea numele, mai ales că începe să lovească în „oamenii de stat": „nu îţi apără nimeni interesul. Ăia care-s mari îl apără numai pe-al lor. Dacă i-ar fi interesat ţara, nu o duceau de rîpă. Ăştia nu sînt români, domne'. Ce-mi trebuie mie bătrîni care tuşeşte şi face pe ei? Acum, interesul ţării, Golea-l plăteşte". Golea, adică poporul.

Cînd vine vorba despre interesul personal, vocea se schimbă şi devine aproape sfioasă, ca şi cînd s-ar feri să spună că are *aşa ceva*: „eu nu mai am nici un interes. Singurul interes pe care l-am avut a fost să fiu sănătos, să muncesc pe două palme de pămînt pentru mine şi pentru familia mea".

De altfel, la pensionari, mai ales, cuvîntul „interes" provoacă două reacţii. Prima este de revoltă faţă de „tot ce se întîmplă în ţara asta". A doua, un fel de jenă de a vorbi despre un „interes personal". La fel se întîmplă cu un medic pensionar care se avîntă în istorisirea întregii vieţi, după ce spune ferm şi apăsat „mie nu mi-a apărat nimeni niciodată interesele, nici înainte şi nici acum". Refuză şi el să-şi dea numele, după ce îi acuză pe mulţi medici de comunism şi de apartenenţă la fosta Securitate.

Nu întotdeauna, însă, termenul te duce cu gîndul la politică şi la ce fac politicienii pentru individ. Ioana, de exemplu, studentă la Istorie la o universitate particulară, îşi pune întrebări asupra propriei vieţi. „Nici nu mai ştiu cîteodată care îmi este interesul. Dacă are vreun rost să fac facultatea asta, spre ce să mă îndrept în viaţă... Probabil că nu conştientizez bine care este scopul meu şi atunci nu ştiu nici cum să-mi urmăresc interesul".

De fapt, omul îşi manifestă un anumit interes cu ocazia oricărui fapt de viaţă. Mănîncă pentru a fi hrănit, merge la serviciu pentru a cîştiga bani sau pentru a-şi ocupa timpul cu ceva, chiar vorbeşte cu scopul de a-şi comunica ideile. O lume plină de interese personale ar fi, inevitabil, conflictuală. Tocmai de aceea există reguli care să stabilească un cadru de dialog al acestora. De acest lucru este conştient Mihai Iordache, angajat la o firmă particulară, care explică simplu: „cînd m-am angajat, interesul meu era să am un salariu bun şi condiţii bune de muncă; al firmei, să aibă un angajat profesionist şi pe care să nu-l plătească mult. Or, de aici a trebuit să iasă un compromis. Eu am lăsat de la mine, ei de la ei. Nici unul nu am obţinut maximul, dar ceva mulţumitor". Iordache crede că se întîmplă în mod asemănător şi în politică. *„Interesul ţării* este un termen abstract şi nu ai de unde să-l apuci. Partidele reprezintă de fapt grupuri de interese. Ideea este să convingă pe cît mai mulţi că interesul lor coincide cu cel al populaţiei. Dacă votez cu un partid, o fac cu cel care cred că îmi reprezintă *mie* mai bine interesele. Şi asta nu pentru că lor le-ar păsa de mine, ci pentru că interesele noastre sînt cel puţin apropiate".

Octavian GABOR

S. Ivanoschi

Z. ORNEA

Interesele fundamentale ale ţărănimii

Întotdeauna, partidele se creează în funcţie de interesele mai ales economice ale unor categorii sociale, încît e potrivit a spune că partidele sînt expresia unor grupări de interese. La noi, ţară agrară, în care peste 90% din populaţie (şi activă) locuia la sate şi se ocupa de agricultură, încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd s-au constituit partidele (PNL în 1875 şi Partidul Conservator în 1880), interesul fundamental care îi despărţea era atitudinea faţă de problema agrară. O problemă agrară mereu inflamabilă, pentru că ţăranii (cei ce lucrau pămîntul) nu-l deţineau în proprietate, cu excepţia unei foarte subţiri pături de răzeşi. Cuza vodă, ajutat de primul său ministru Mihail Kogălniceanu, a voit să diminueze această disparitate, împroprietărind pe ţărani. Marii proprietari s-au opus cu înverşunare şi după un răsunător discurs în parlament împotriva plănuitelor reforme, în 1863, primul ministru al ţării, Barbu Catargiu, fruntaş al conservatorilor ce se vor constitui în partid, cum spuneam, de-abia în 1880, a fost asasinat sub dealul Mitropoliei, în trăsura care îl ducea acasă. Şi taina complotului a fost atît de bine păstrată încît niciodată secretul n-a fost dezvăluit. Văzînd că împotrivirea marilor proprietari e atît de înverşunată, domnitorul şi primul său sfetnic au făptuit, la 2 mai 1864, o lovitură de stat care, odată cu dizolvarea parlamentului, au promulgat, prin decret domnesc, reforma agrară. Deşi foarte importantă la vremea ei, reforma agrară a lui Cuza şi Kogălniceanu s-a dovedit a fi destul de repede, după vreo două decenii, insuficientă, proprietăţile ţărăneşti constituite fărîmiţîndu-se prin fatalitatea moştenirilor (fenomen cunoscut sub numele de situaţia însurăţeilor). Mai tîrziu, după răscoala din 1907, istoricul Radu Rosetti, în cunoscuta sa carte *Pentru ce s-au răsculat ţăranii* (am reeditat-o, în 1987, sub îngrijirea mea, înzestrînd-o cu un amplu studiu introductiv), a considerat chiar că insuficienţa reformei agrare din 1864 a determinat răscoala de la începutul veacului care stă acum să se încheie. Realitatea este că, atunci, în 1864, împotrivirea faţă de reformă era atît de acerbă încît şi iniţiatorilor ei le era teamă să meargă mai departe. Disparitatea proprietăţii rurale ajunsese, la începutul veacului XX, atît de scandaloasă încît, după statistica oficială, peste un milion de gospodării ţărăneşti deţineau mai puţin de trei milioane hectare în timp ce numai o mie de latifundiari (cu peste 1.000 ha în proprietate) deţineau peste patru milioane de hectare, aceştia din urmă reprezentînd, procentual, 0,09 din populaţia de 6,5 milioane de locuitori. Amintita răscoală ţărănească din 1907 a dovedit că disparitatea existentă în regimul proprietăţii rurale nu mai putea fi menţinută. Era nevoie vitală de reformarea structurilor existente. Dar, evident, conservatorii (exponenţii apărării intereselor marii proprietăţi) se opuneau. Petre P. Carp rostindu-se, de nenumărate ori, împotriva oricăror tentative reformatoare, declarînd în 1907, în toiul răscoalei „întîi represiunea, apoi vom aviza", socotea că inculcarea, printre ţărani, a ideii de reformă e o nepermisă atingere a inviolabilităţii proprietăţii, sancţionată de constituţia din 1866.

Şi, totuşi, o reformă agrară era absolut necesară. Era idealul aripii de stînga din Partidul Liberal, în fruntea căruia se afla, din 1908, Ion I.C. Brătianu, după debarcarea, în condiţii aproape sălbatice, a lui Dimitrie A. Sturdza. După o guvernare de patru ani a conservatorilor (din 1912 prim ministru a fost Titu Maiorescu), liberalii au început, din septembrie 1913, campania de răsturnare a guvernului pentru a le reveni succesiunea. Campania aceasta a fost inaugurată printr-o spectaculoasă scrisoare către ţară şi partid a lui Ion I.C. Brătianu în care cerea revizuirea Constituţiei, prin adoptarea a două fundamentale reforme, cea agrară şi cea electorală. Brătianu, prevăzător, a lansat scrisoarea-manifest după ce, mai întîi, a obţinut acordul marilor proprietari agricoli din PNL, aprobare (evocată memorabil de I.G. Duca) obţinută greu, cu scrîşnete (unii, precum puternicul Grigore Brâncoveanu, părăsind, în semn de protest, partidul). Şi, de fapt, reformă anunţată de şeful PNL, era destul de moderată pentru a nu stîrni, cu totul, împotrivirea intereselor conservatorilor). În scrisoarea sa manifest Ionel Brătianu preciza: „Desăvîrşirea reformelor agrare printr-o intervenţiune a statului cu drept de expropriere, unde e nevoie, pentru creşterea proprietăţii ţărăneşti, stabilirea Colegiului electoral unic, grabnica înmulţire a tuturor mijloacelor de instrucţiune şi educaţiune, îndreptarea şi dezvoltarea a tot ce trebuie să înrîurească buna stare morală, fizică şi economică a claselor muncitoare, se impun tot atît de imperios ca şi întărirea organizării noastre militare de a cărei grabnică necesitate nu se poate nimeni îndoi". Repet, reformele preconizate în această scrisoare-manifest erau minimale. Preconizata reformă electorală prin crearea Colegiului unic pentru toţi ştiutorii de carte (se desfiinţau, totuşi, cele trei colegii electorale instituite în 1884) lăsa în afara dreptului de vot 2/3 din masa cetăţenilor. Eliminau doar privilegiile marilor proprietari din colegiul I, corupţia din cel de al doilea şi falsurile insolente din al treilea. Cît despre reforma agrară chiar C. Stere, sfetnicul de taină al lui Brătianu, a precizat într-un articol din octombrie 1913: „Trebuie să veghem la nevoia de pămînt a ţăranului, acolo unde nu are sau are insuficient. Nu e vorba de a expropria marea proprietate, căci aţi auzit că minimul de proprietate intangibilă este de 1.000 ha, ceea ce înseamnă o proprietate însemnată". Aşadar, interesul marilor proprietari era apărat, ceea ce nu înseamnă că fruntaşii conservatori, parlamentari, nu au reacţionat violent. La 4 ianuarie 1914, guvernul PNL Ion I.C. Brătianu e instalat în fruntea ţării. Stere, neagreat de regele Carol I, care nu putea admite pe o listă ministerială un fost deţinut politic în Siberia, nu e ministru, cum tot vestise presa de toate culorile, dar devine raportor al reformelor Constituţiei în Camera Deputaţilor. Conservatorii urmăreau asiduu interesul lor, care era torpilarea reformelor plănuite. La mijlocul lui februarie 1914, N. Filipescu propunea liberalilor ca ei să renunţe la legea electorală, conservatorii acceptînd o expropriere rapidă şi nerepetabilă. La 22 februarie 1914 Al. Marghiloman e primit, în audienţă, de suveran, acesta asigurîndu-l, liniştitor, că „nimica nu-i hotărît" în chestiunea reformei agrare, regele agreînd mai degrabă reforma electorală. După ce Stere şi-a citit, în Camera Deputaţilor, raportul său, conservatorii şi-au prezentat opiniile lor care, în general, postulau următoarele: exproprierea pămîntului de la proprietarii lor de drept nu e necesară, statul nu dispune de mijloacele financiare răscumpărării de la moşieri a suprafeţelor cedate ţăranilor în proprietate, iar Colegiul unic va arunca ţara în anarhie. Stere şi alţi fruntaşi liberali îşi apărau, cu demnitate, proiectul, lupta de interese fiind acerbă. Ostilităţile s-au oprit la sfîrşitul sesiunii parlamentare (la mijlocul lui iunie 1914), urmînd să fie reluate în sesiunea din toamnă. Or, se ştie, în vara lui 1914 izbucneşte războiul care va deveni mondial şi, în toamnă, la redeschiderea sesiunii parlamentare, altele, cu totul altele, vor fi priorităţile politice ale zilei. În centrul atenţiei va fi atitudinea României faţă de beligeranţi (chestiune discutată şi la Consiliul de Coroană din 1914), încît revizuirea Constituţiei pentru reforme e abandonată.

A urmat, cum se ştie, din august 1916, intrarea României în război alături de Antanta şi, în 1917, înaintea marilor bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, chiar regele Ferdinand a promis soldaţilor din tranşee că, după război, ţăranilor li se va da, în sfîrşit, pămînt în proprietate şi drept de vot. Marile reforme postbelice au fost înfăptuite în 1918-1921. Şi ele au fost, din fericire, radicale. A fost expropriată şi dată în folosul ţăranilor o suprafaţă de 6,5 milioane hectare, iar votul a devenit universal (pentru bărbaţi). În consecinţă, harta politică a ţării se modifică semnificativ şi corespunzător. Partidul Conservator (devenit Conservator Progresist) dispare, în 1924, pur şi simplu de pe scena vieţii politice. Apar alte noi partide, cel al Poporului (condus de generalul Al. Averescu, sub a cărui guvernare s-a votat, în 1921, reformele), cel Ţărănesc (fuzionat, în 1926, cu PNR, creînd PNŢ), acestea din urmă fiind apărătoare ale intereselor ţărăneşti. S-a realizat ceea ce economiştii timpului au numit o ţărănizare a proprietăţii agrare, 74,9 din totalul gospodăriilor rurale deţinînd suprafeţe pînă la cinci hectare, ocupînd 35,8% din suprafaţa cultivată a ţării. Cel mai numeros grup îl formau exploatările între 1-3 ha, reprezentînd o treime din total (33,5%) şi ocupînd numai 14,4% din suprafaţa cultivată. Economistul penetist, vestitul Virgil Madgearu, a arătat într-o lucrare din 1940 *(Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial)*, că exploatările ţărăneşti de pînă la 3 ha nu pot trăi fără a apela la venituri anexe, încît există pericolul subminării progreselor dobîndite de reforma agrară din 1918-1921. Acelaşi lucru, grav, îl constata şi *Enciclopedia României* (1938), trăgînd semnale de alarmă. PNŢ, adevăratul partid interbelic apărător al intereselor ţărănimii, milita pentru fortificarea cooperaţiei şi pentru credite agrare, în timp ce PNL, devenit un partid de centru dreapta, se opunea acestor, totuşi, absolut necesare, instrumente legislative favorabile ţărănimii. Interesele, în nici două decenii, se modificaseră atît de mult încît poziţia ocupată în eşichierul hărţii politice era radical alta. Dar azi, nu e inutil să ne întrebăm, cînd locuitorii de la sate reprezintă aproape 40% din structura populaţiei, cine reprezintă, oare, pe noua hartă politică a ţării, interesele fundamentale ale ţărănimii, deşi priorităţile s-au modificat esenţial?

Presupusele scopuri ale Americii

Odată cu intervenţia americanilor în Iugoslavia, s-a reaprins discuţia asupra intereselor acestora în lume. „Ce-i mîna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?". S-au făcut nenumărate supoziţii şi comentarii, la noi poate mai mult decît oriunde. Fiecare voce a interpretat lucrurile în funcţie de propriile interese şi viziuni politice. Poate n-ar fi rău însă să ştim şi cum se văd lucrurile chiar din Statele Unite (măcar în parte). Ne oprim asupra unei analize apărute în „The New Republic" sub semnătura lui Charles Krauthammer (analist al revistei „Time") care disecă în amănunt întreaga politică externă a Americii sub administraţia Clinton. Autorul scoate în evidenţă cei trei piloni pe care se fondează această politică: internaţionalismul, legalismul şi umanitarismul. Primul este credinţa în moralitate, legalitate şi în prevalenţa strategică a instituţiilor internaţionale asupra intereselor naţionale. Al doilea, *legalismul*, este un concept bazat pe ideea că stabilitatea internaţională poate fi asigurată prin tratate şi acorduri internaţionale. *Umanitarismul* ar fi credinţa în rolul civilizator, pacificator şi justiţiar al Statelor Unite în lume. Analizînd pe rînd cele trei concepte, autorul articolului le descoperă ca fiind utopice. Internaţionalismul şi ideea de „comunitate internaţională" sînt considerate de Krauthammer pure ficţiuni, el constatînd că între mai multe naţiuni nu pot apărea comuniuni de interese decît în situaţii de urgenţă. „Ce comunitate de interese poate exista, de pildă, între, să spunem Brazilia, Irak, Zimbabwe şi Statele Unite?" se întreabă el. O eventuală anarhie internaţională nu e ţinută sub control de birocraţia ONU, ci de voinţa marilor puteri şi în special de unica superputere mondială, care este America. Legalismul este şi el la fel de utopic în viziunea lui Krauthammer. De nenumărate ori tratatele internaţionale au fost încălcate în secret sau pe faţă. Nimic n-a oprit ţări ca Irak, Libia sau Coreea de Nord să încalce acordurile internaţionale cu privire la armele de distrugere în masă. Inspecţiile cele mai severe au fost inutile, la fel şi embargourile.

Umanitarismul, crede Krauthammer, nu e treaba unei superputeri: „politica externă nu e o lucrare socială". Intervenţiile din Somalia, Bosnia sau Kosovo, stăvilirea unor crude războaie civile (obiectiv declarat al politicii externe a administraţiei Clinton) nefiind legată în nici un fel de interesele naţionale ale Statelor Unite.

În aceste condiţii, autorul îşi pune întrebarea, care e scopul acestei politici continuată şi astăzi în ciuda evidentelor nereuşite. De ce orice intervenţie militară se face mai departe sub acoperirea hotărîrilor şi revoluţiilor ONU (SUA ca superputere ar putea să nu se mai încurce cu aşa ceva, crede Krauthammer)? De ce se ţine cont de părerile Rusiei *(a aparatcicilor de la Moscova)*, Chinei *(a măcelarilor din Piaţa Tiananmen)* sau Franţei *(a cinicilor de la Paris)* care sînt puteri de mîna a doua în comparaţie cu Statele Unite şi care, într-un rol inversat, nu şi-ar face asemenea scrupule? De ce se încheie în continuare tratate şi acorduri inutile, care interzic lucruri neverificabile (se observă o adevărată manie în ultima vreme în întocmirea şi semnarea unor asemenea „hîrtii")? De ce nu se fac intervenţii militare numai în zone în care sînt în pericol interesele americane, sub justificarea reală a acestor interese? Ce nevoie are America să intervină în Somalia?

Răspunsul găsit de autor este surprinzător. El remarcă o coerenţă a politicii externe americane pe care o pune pe seama unei profunde strategii. O strategie care urmăreşte însă realizarea unei utopii: reconstruirea arenei internaţionale după modelul unei societăţi civile interne. O societate internaţională cu membri egali în drepturi şi cu instituţii democratice. Un mai vechi vis al stîngii internaţionale. Şi aici vine adevărata lovitură (sau poate numai o exagerare jurnalistică ori propagandistică a lui Krauthammer): America fiind o superputere încurcă socotelile unei societăţi internaţionale nivelate, de tipul descris. Iar mulţimea acordurilor şi tratatelor sînt inventate de administraţia Clinton şi responsabilul cu politica externă Madeleine Albright pentru a constrînge şi a reduce tocmai puterea Americii. („legarea lui Gulliver cu un milion de sforicele", cum se exprimă Krauthammer). Căci „băieţii răi" nu se vor simţi, oricum, niciodată constrînşi de legile şi acordurile internaţionale. Nu e de neglijat că ideea se potriveşte cu modelul democratic intern al Statelor Unite. Charles Krauthammer susţine însă că această concepţie venită din partea gînditorilor de stînga e împovărată de o mare confuzie: aceea între individ şi naţiune, între moralitatea personală şi cea naţională. Dacă indivizii dintr-o societate trăiesc după norme general acceptate şi sub o autoritate centrală, naţiunile convieţuiesc într-o stare naturală, fără protecţia vreunei autorităţi şi fără tradiţii şi norme general valabile. (**A. M.**)

Anca MANOLESCU

RĂZBOAIE DE IERI ŞI DE AZI

Conflictul din Kosovo a impresionat, alături de orori, prin ciudăţenie: compus, în teren, din două războaie *paralele*, el opunea, în fond, două *concepţii* asupra războiului şi legitimităţii lui. La sol, regimul Miloşevici îşi pigmenta ideologic agresiunea cu referinţe la un război de tip medieval, un fel de „război sfînt" în care creştinii sîrbi ar fi trebuit să-şi recucerească „centrul" aflat sub ocupaţie musulmană. În spaţiul aerian, NATO ducea un război argumentat prin valorile moderne, democratice ale apărării drepturilor omului.

Bisericile creştine ori măcar reprezentanţi ai lor au fost puşi în situaţia de a se declara, de a judeca din punct de vedere religios această alternativă.

Solidarităţi automate

Recurgînd mai ales la generalităţi neangajante, Bisericile ortodoxe au deplîns nediferenţiat recursul la arme şi la violenţă. Însă compasiunea dedicată automat şi aproape exclusiv „fraţilor sîrbi" arată că autoritatea ecleziastică persevereză să judece lucrurile din unghi *etnic* şi *confesional* – ceea ce poate oferi bază şi „atmosferă" unor instrumentări de tip naţionalist –, iar nu din perspectiva unei *philanthropia* creştine, pe care Evanghelia o îndreaptă spre toate seminţiile şi indivizii lumii. Totuşi, chiar şi după o concepţie ce reduce spiritualul la apartenenţa de grup, s-ar putea obiecta că „iubirea de fraţi" nu înseamnă o necondiţionată şi omogenă solidaritate cu oricare din actele lor; dimpotrivă, e de aşteptat ca iubirea să cuprindă discernămînt şi reacţie cînd „fraţii" o iau razna, să fie cea dintîi care îi amendează. O reacţie pe care oficialităţile ortodoxe nu au avut-o. Caz singular, declaraţia comună a Papei şi a patriarhului Teoctist pleda pentru „o nouă artă de a trăi în Balcani" a diferitelor confesiuni şi etnii. În schimb, cu cîteva zile înainte, la o emisiune TV dedicată vizitei papale, episcopul de Harghita şi Covasna înălţa cu glas de bocet şi de cenaclu „Flacăra" o chemare ca eroii şi strămoşii pe care Biserica îi are în grijă să fie lăsaţi să se odihnească în pămîntul sfînt din Kosovo. Oare pacea le era tulburată numai de bombardamente şi de actele gherilelor UCK? Gropile comune cu care militarii şi paramilitarii sîrbi au împînzit regiunea nu îi neodihneau oare în aceeaşi măsură?

Acum, după încheierea conflictului, patriarhul şi ierarhii Serbiei se opun decis regimului Miloşevici; ei pledează cu insistenţă – prin discurs, prin prezenţa în teren, prin gesturi simbolice – pentru un Kosovo multietnic, realmente pacificat. Chiar din timpul conflictului, voci oficiale adoptaseră „oficial" această poziţie. În februarie, Artemie, episcop de Prizren, remitea secretarului de stat Madeleine Albright un memorandum în care se cerea „o pace întemeiată pe respectarea unui minim de interese legitime ale tuturor locuitorilor din Kosovo şi din Serbia, fără deosebire de etnie ori de religie", memorandum în care întreaga responsabilitate a crizei era pusă în seama regimului de la Belgrad. Însă, dacă responsabilitatea politică şi militară revine într-adevăr acestui regim, se pare că, în ce priveşte responsabilitatea ideologică, el o împarte într-o oarecare măsură cu Biserica sîrbă. E ceea ce analizează Xavier Ternisien în articolul „Căile cereşti ale Serbiei Mari", din *Le Monde* (16-17 mai 1999).

„Pămînturi sfinte": confuzii şi substituţii

Începînd cu anii '80, după dispariţia lui Tito şi recîştigarea unei posibilităţi de expresie publică, voci ecleziastice respectate relansează o temă profund ambiguă şi periculoasă: continuitatea între destinul istoric al poporului sîrb şi o Serbie celestă, apoteoză trans-istorică a neamului. E o temă curentă în spaţiul ortodox modern – unde fiecare ţară cunoaşte asemenea proiecţii eschatologice; o temă care suprapune comunitatea eclezială locală, parte a unei familii spirituale universale, unei comunităţi strict sociale şi istorice (ai cărei membri nu au, de altfel, toţi aceeaşi angajare religioasă). Conform acestei „viziuni", cerul ar fi un soi de pămînt cu capacităţi spaţiale miraculoase unde, în zona rezervată Balcanilor, ar avea loc o Serbie, o Bulgarie, o Românie, o Grecie..., toate „mari". Deşi ortodoxia a condamnat-o ca erezie încă de la sfîrşitul secolului trecut, sub numele de filetism, suprapunerea între cele două tipuri de comunitate nu se lasă dezrădăcinată din conştiinţa comună şi ea poate fi resuscitată ideologic în orice moment de criză.

Două raţiuni, istorice şi socio-culturale, sînt invocate în genere pentru a explica resurgenţa naţionalismelor ortodoxe după căderea comunismului. În primul rînd perpetuarea, lipsită de interogaţie critică şi de remodelare, a unei funcţii pe care Bisericile locale au avut-o sub dominaţia otomană: în imperiu, populaţiile non-musulmane erau definite ţinînd seama de confesiunea lor religioasă.

© S. Ivanoschi

Însă ceea ce putea fi pertinent într-un spaţiu de civilizaţie tradiţională – unde apartenenţa religioasă constituia un reper unanim recunoscut, acceptat, respectat –, nu va mai fi general valabil într-o societate modernă, secularizată în care opţiunea (sau lipsa de opţiune) religioasă devine o problemă preponderent individuală. „Astăzi, încă, în pofida unui foarte redus procent de ortodocşi practicanţi, Biserica se consideră «Maica spirituală» a poporului sîrb, depozitara identităţii şi a valorilor lui", observă, ca şi atîţia alţii, Xavier Ternisien.

În al doilea rînd, căderea comunismului a lăsat Bisericilor libertatea de a se manifesta, după o îndelungă perioadă de interdicţie, în spaţiul public. Or, naţionalismul religios consideră că acest spaţiu trebuie „recucerit", luat în posesie şi „resacralizat" după exigenţele unei ideologii ortodoxe autoritare, omniprezente. În cazul fostei Iugoslavii, lucrurile sînt agravate de sechelele politicii lui Tito; pentru a-şi menţine controlul asupra unei federaţii în care sîrbii erau majoritari, el a favorizat dezvoltarea celorlalte confesiuni cu intenţia de a slăbi Biserica ortodoxă. Între 1945 şi 1980, regimul lui Tito a autorizat, de pildă, construcţia a 700 de moschei, a 500 de biserici catolice şi a numai 300 de biserici ortodoxe. Biserica sîrbă va încerca să recupereze abrupt terenul, sprijinind reînvierea mitului Kosovo şi al „Serbiei celeste".

Iată un extras din cuvîntarea funebră rostită, în 1979, de Amfilohie, viitor episcop al Muntenegrului, la înmormîntarea marelui teolog Iustin Popovici, renovator al gîndirii ortodoxe, oponent dur faţă de regimul comunist dar şi faţă de valorile unui Occident „desacralizat": „Pleci către Serbia cerească..., acolo unde se află toate sfintele mlădiţe ale poporului nostru şi toţi sfinţii. Spune-le să ne ierte pentru că n-am păzit sfintele graniţe ale Serbiei şi ale pămînturilor sîrbeşti, nici fruntariile şi temeliile spirituale ale neamului nostru, să ne ierte pentru că flacăra de veghe a credinţei se stinge în Kosovo". De atunci încoace, anumiţi reprezentanţi ai Bisericii nu vor înceta să alimenteze obsesia unui genocid la care sînt supuşi ortodocşii în Kosovo. „Apelul pentru apărarea poporului sîrb şi a sanctuarelor sale în Kosovo şi Metohia", adresat în 1982 autorităţilor, semnat de 21 de preoţi, călugări şi ierarhi, va descrie situaţia exact în aceşti termeni. „Atanasie, episcop al Bosniei, publică între 1982 şi 1989 un şir de articole violente în revista patriarhatului, *Pravoslavlje* («Ortodoxia»), unde, exploatînd orice agresiune comisă – ori presupusă a fi comisă – de către albanezi împotriva sîrbilor – denunţă „exterminarea poporului sîrb de către iredentiştii şi naziştii albanezi" (cf. Ternisien). Datele statistice oficiale arată însă că, în Kosovo, agresiunile făptuite de membri ai tuturor grupurilor etnice depăşesc cu foarte puţin rata generală a criminalităţii, iar de genocid nu se poate, în nici un caz, vorbi. Ignorînd realitatea din teren (ori, mai degrabă, colaborînd la deteriorarea ei), sinodul episcopilor reunit la Pec în 1987 va da, prin comunicatul său oficial, credibilitate versiunii genocidului. Dacă Biserica ortodoxă nu a acceptat şi nu a sprijinit niciodată izgonirea în masă a albanezilor din Kosovo, ea a făcut îndeajuns şi prea destul pentru ca purificarea etnică să apară sîrbilor drept o soluţie de tipul dinte pentru dinte. În plus, prin mitizarea acestui teritoriu unde poporul sîrb e sacrificat, ea a colaborat la instalarea a ceea ce teologul francez ortodox O. Clément numea „un bloc psihologic în care pămîntul – Kosovo ca „pămînt sfînt" – înlocuieşte transcendenţa". La capătul acestui lanţ de confuzii şi de substituţii, voite şi întreţinute, intervenţia sîrbă în Kosovo poate apărea ca aproape legitimă.

De altfel, dacă patriarhul Pavle rosteşte admirabile cuvinte în care refuză obţinerea unei „Serbii mari" cu ajutorul crimei, tot el le-a rostit pe următoarele, legate de conflictul bosniac: „Există voci foarte puternice care încearcă să creeze impresia unei culpabilităţi a Bisericii sîrbe şi a întregului popor sîrb, căruia i se reproşează simplul fapt că se menţine în vetrele sale... În toate războaiele de eliberare ale istoriei noastre, soldatul sîrb a fost un războinic. A luptat, dar nu a recurs niciodată la represalii" (interviu acordat în 1995, publicat în volumul „Dumnezeu vede totul" (Paris, L'Âge de l'homme). Or, Dumnezeu ca şi oamenii au văzut, îngroziţi, de ce au fost în stare războinicii sîrbi în Bosnia.

Astăzi, Biserica ortodoxă se distanţează de aceşti războinici şi de regimul care i-a instrumentat. Astăzi, ea e una dintre puţinele forţe interne ale Serbiei ce ar putea lucra pentru pacificarea în profunzime a regiunii Kosovo. Dar, după ce, prin confuzii, substituţii şi alterări ale adevărului, a invocat Serbia celestă şi genocidul comis asupra viitorilor ei cetăţeni, nu va fi oare dificil pentru ea să aducă pace, toleranţă şi respect într-o Serbie pur şi simplu terestră, dar multi-etnică?

Aporiile „războiului just"

Bisericile creştine apusene au de judecat celălalt război. Iar criteriul nu este unul confesional şi etnic, ci unul etic, legat de conformitatea acestui război cu doctrina eclezială. Dacă, din punctul lor de vedere, agresiunea sîrbă în oricare din zonele federaţiei e net condamnabilă şi se opune moralei creştine, este oare intervenţia NATO acceptabilă din punctul de vedere al acestei morale? Poziţiile sînt nuanţate, cîteodată pînă la vag, diferite pînă la opoziţie. Acelaşi Xavier Ternisien prezintă cîteva din ele în articolul „Les églises face à la guerre juste" din *Le monde*, 27 mai 1999. Arhiepiscopul New-York-ului: „mi-e foarte dificil să fiu sigur că modul cum a fost dus acest război corespunde doctrinei «războiului just»". Arhiepiscopul Pragăi face referire la aceeaşi doctrină, pentru a susţine intervenţia NATO: „comunitatea internaţională nu e numai autorizată, ci obligată să împiedice asasinatul kosovarilor şi să le asigure dreptul de a se reîntoarce în patria lor". Spre deosebire de primul, el ştie din experienţă directă ce malefic poate fi un regim totalitar. Protestanţii nu sînt mai puţin diferiţi, de la poziţia pacifistă a Bisericii reformate din Franţa („Biserica noastră nu va putea justifica niciodată războiul ca ultimă soluţie"), la aprecierea preşedintelui luteranilor din Alsacia-Lorena, care consideră intervenţia „răul cel mai mic".

Dificultatea, în ce îi priveşte pe catolici, e că trebuie să se raporteze la o doctrină elaborată în Evul Mediu cînd judecă lumea modernă a conflictelor. Formalizată de către Toma de Aquino, ea stabilea în ce condiţii este moral îngăduit să duci un război. „Din Evul Mediu încoace; perspectiva s-a deplasat de la legitimarea războiului, atît de mult invocată de «principii creştini», la o limitare a violenţei armelor, asupra căreia Biserica insistă astăzi. Însă criteriile dreptului la război *(jus ad bellum)* nu au evoluat practic". E nevoie, pentru a porni cu cugetul curat un război, de „o cauză justă" (ceea ce toată lumea a acordat Alianţei nord-atlantice), de atingerea stadiului „ultimului recurs" (punct controversat), de o „autoritate legitimă" care să ducă acest război (acesta fiind aspectul cu adevărat problematic), de „proporţionalitate", ceea ce ar însemna ca utilizarea armelor să nu producă rele şi dezordini mai grave decît răul de eliminat; în sfîrşit, un al cincilea criteriu, introdus de neotomistul Francisco Suarez în sec. XVII, se referă la „speranţa de succes". Totuşi, comentează Xavier Ternisien, referindu-se la ultimele două criterii, „cum s-ar putea evalua *a priori* cantitatea de violenţă necesară şi suficientă pentru a pune capăt unui conflict?" Dar, mai ales, pe cine poate recunoaşte Biserica, în condiţiile lumii moderne, drept „autoritate legitimă"? Cel la care se referea Toma de Aquino – principele creştin, garant al binelui comunităţii şi învestit în acest rol de instanţa spirituală – nu mai există. Societatea nu mai are un „vîrf" unanim recunoscut, iar Biserica nu mai are un colaborator laic „instituţionalizat". În condiţiile unei comunităţi internaţionale atît de diversă cultural, etnic, religios, cei mai mulţi teoreticieni recunosc ONU drept autoritate legitimă (ştim cîte discuţii a stîrnit girul pe care organizaţia l-ar fi dat sau nu intervenţiei nord-atlantice).

Dincolo de nişte rubrici problematice (mai mult sau mai puţin inadecvate astăzi), doctrina „războiului just" rămîne un mod de a gîndi raportul Bisericilor şi al oamenii angajaţi religios cu violenţa organizată pe scară mare. Sinceritatea interogaţiei contează mai mult, aici, decît întrunirea condiţiilor. Dacă sinceritatea şi rigoarea lipsesc, „cauza justă" poate fi oricînd obţinută ori construită. Fără voie, poate, dar nu fără responsabilitate, Biserica sîrbă a ajutat îndeajuns, de pildă, regimul Miloşevici în această privinţă. „Există însă un punct asupra căruia toate Bisericile sînt de acord", încheie Xavier Ternisien, „anume condamnarea oricărei noţiuni de «război sfînt», adică un război prezentat drept «voit de Dumnezeu». Orice demers etic referitor la război nu uită niciodată că acesta rămîne un rău". Condamnarea teoretică a oricărui „război sfînt" e un cîştig creştin incontestabil. Rămîne doar de amintit că orice demers etic se verifică „la lucru", în teren, şi că, în Kosovo, graniţa între un „război sfînt" şi unul „drept" nu era, pentru naţionaliştii sîrbi, foarte mare.

Bazar

Lecturi de vacanţă

Batman, despre care „povesteam“ în numărul trecut, nu a fost decît începutul lecturilor „de vacanţă“. Tradiţional, el ar intra în literatura destinată bărbaţilor. Cealaltă literatură, mult mai comentată, de altfel, datorită unor condeie răsunătoare precum Sandra Brown, evident, „pentru femei“ e mult mai familiară ochiului public. **Sandra Brown** a devenit deja emblema unor produse de serie, variaţiuni pe tema eroinei neexperimentate ce-şi găseşte pînă la urmă împlinirea în braţele bărbatului versat şi feroce. Predecesoarea ei, **Barbara Cartland**, ne propunea un cadru mai puţin limitat împlinirii erotice: poveştile ei implicau, de cele mai multe ori, suspans, rezolvarea unei crime misterioase, teroare... Urmaşa ei americană, Sandra Brown, a redus aproape toată intriga complexă de altădată la o uriaşă scenă erotică, ca-n manualele de specialitate de la preludiu la orgasm.

Lecturile din această vară mi-au relevat abordări novatoare faţă de ambele clasice ale genului romanţios-siropos. Mai întîi, a fost şocul romanului **Lorrie**, din seria celor cu poze de tipe blonde pe copertă. Autoarea, **Julliana Morris**, este prezentată, printre altele, ca **globe-trotter** şi are o poză, pe coperta din spate, cu coc şi şirag de mărgele (pozele Barbarei Cartland cu pălăria roz, cu boruri largi, sînt deja loc comun). După titlu, romanul **Lorrie** e pentru femei (de-al nostru...). Sigur, numele nu are rezonanţa interminabilă şi mîngîietoare din prenume precum Anabela sau Edmina, cu care am fost obişnuiţi... Lorrie are, mai curînd, o conotaţie masculină. Pentru că autoarea e, printre altele, globe-trotteriţă, acţiunea se petrece pe undeva prin America de Sud. Eroina, o blondă bine-făcută care nu face, în general, nimic, aruncă în aer standardele dragi împătimitelor genului. Ea nu e virgină, fiind deja măritată. Nu are şi nici nu vrea o carieră, nici „împlinire profesională“ (ca-n Sandra Brown sau Danielle Steel), nici matrimonială (à la Barbara Cartland). Lorrie e plictisită, şi supra-sexualizată. Sare preludiul şi trece direct la orgasm – în relaţiile extraconjugale. Un singur „amănunt“ o înscrie în galeria eroinelor genului: aspiraţiile. Lorrie îşi doreşte **altceva**. Acest **altceva** nu are nimic comun cu moralitatea nelipsită în alte romane „pentru femei“. **Altceva** înseamnă **viaţă bună, bani, confort.** De la un anumit punct, romanul poate fi considerat poliţist: se pune la cale un jaf, sînt omorîţi oameni... Nimic din toate astea nu e esenţial, nici pentru Lorrie, nici pentru bunul mers al romanului. Lorrie îi devorează, pe rînd, sexual şi financiar, pe toţi bărbaţii cu care a avut, vreodată, de-a face, sfîrşind prin a supravieţui.

Nu o laud pe Lorrie, Doamne fereşte. Tradiţia romanelor siropoase ingurgitate înaintea ei e mult prea puternică. Totuşi, se pare că „modelul“ ei (cel al **supravieţuitoarei sexualizate** şi atît) contaminează – parţial – producţiile mai conformiste din domeniu. Eroina, altfel cuminte, a romanului **Meandre** (de **Jayne Ann Krentz**, Editura Miron) e, printre altele, autoarea unui roman erotic, rod al propriilor fantezii (de astă dată, de virgină). De asemenea, ea nu acceptă cu orice preţ căsătoria cu bărbatul iubit, ci numai după ce-şi reglează, cu el, problemele de „management“ familial.

În final, el devine angajatul sus-numitei eroine, învăţînd să repare ţevi şi să ia decizii colective.

Iaromira POPOVICI

Realitatea imediată

Fugara vedere din turn

Dragii mei,

Într-unul din cele şase blocuri-turn, care mărginesc parcul aflat pe locul fostei Gropi Floreasca, locuiesc şi eu, după cum ştiţi.

Ce s-a schimbat după acele nopţi de la sfîrşitul lui decembrie 1989 cînd eram convocaţi în holul de la intrare pentru a apăra blocul de terorişti? În primul rînd ne-am schimbat noi. Prin 1990, am devenit proprietarii apartamentelor în care locuiam. Acum în loc de chirie plătim impozite. E alt rang social. Apoi, de-a lungul celor zece ani care au trecut, cîţiva dintre vecinii noştri au murit. Un timp nu vor fi uitaţi. Alţii s-au mutat în vile personale sau în apartamente mai spaţioase şi mai confortabile. Vor scăpa acolo de mirosurile de ceapă prăjită, ciorbe sau grătar pătrunzînd în casă pe ferestrele insuficient de rapid închise; de apartamente inundate din cauza robinetelor uitate deschise de vecini sau din cauza ţevilor sparte pe care aceştia refuză să le repare; de ghene înfundate; de ciocănituri, bufnituri şi gemete; de găleţi de apă aruncate de pe balcoane ş.a. Dar nu vor mai putea admira splendidele muşcate, petunii, regina-nopţii de la balconul vecinei de peste drum. Vor avea alte necazuri şi alte bucurii.

Cîţiva vecini au devenit şomeri. Nu puţini dintre ceilalţi, deşi au rămas în blocul-turn, au început treptat să prezinte semne de înflorire materială. Au apărut de pildă la intrarea în locuinţele lor grilaje de fier, iar mai tîrziu la alte apartamente solide uşi metalice. În faţa blocului sînt mai multe autoturisme noi mărci străine, cu sirene care urlă întruna. În locul unor vecini plecaţi s-au mutat societăţi comerciale. Destule apartamente au fost renovate, cu instalaţii sanitare şi electrice ultramoderne şi ferestre albe etanşe. Lifturile însă continuă să se strice mereu; nimeni n-ar putea suporta costul înlocuirii lor. În exterior, blocul nostru turn, la fel cu celelalte cinci, arată jalnic, cu tencuiala coşcovită şi decolorat; nici costul refacerii faţadei n-am putea-o noi suporta. Avem totuşi de curînd interfon. El a fost instalat pentru a ne apăra de aurolacii care invadaseră scările etajelor superioare. Cu tot interfonul, ne trezim totuşi adesea la uşi cu felurite feţe necunoscute: tineri şi tinere care ne oferă cadouri (cuţite inoxidabile, detergenţi şi altele), cu singura obligaţie de a cumpăra cine ştie ce aparat minune. Mai vin cerşetori, gunoieri, urători.

Păream la un moment dat un bloc de pensionari. Între timp, fosta şefă a copiilor din parc a devenit o mîndră studentă la Farmacie; student la Drept, pregătindu-se pentru diplomaţie probabil, este acum frumosul băieţel blond de pe vremuri, vedetă de film. Şi fetiţele care mîzgăleau pereţii scărilor sînt domnişoare înalte, serioase. Unele vecine au acum părul alb, altele au rămas blonde sau brune; sînt mai elegante, mai parfumate, cu plăcute, uneori triste, surîsuri. Una dintre ele continuă să fie indignată pe tot restul omenirii. De fapt, are dreptate. Neschimbaţi au rămas cei doi soţi în vîrstă care în toate anotimpurile se plimbă la braţ prin parc, etern îndrăgostiţi. Noi ceilalţi am mai îmbătrînit (unii chiar rău de tot). Ne-au consumat deziluziile, speranţele înşelate, anii.

(Cînd vine cutremurul cel mare? întreabă un vecin. Oare rezistă blocul nostru turn? Dar noi?)

Au înverzit şi înflorit arborii din faţa blocului. La început, nişte mici copăcei, ei au căpătat cu anii impozante coroane. Mierlele cîntă iar în parc. Curînd vine vara. Va fi aproape bine.

Mircea Alexandru PETRESCU

Bucureşti

Încălecînd pe o şa...

Ei nu ştiu nimic.

Îi vezi străbătînd ecranul, camera, cîmpia, de la dreapta la stînga, din prim plan pînă departe, la capătul lumii, le cauţi privirea zadarnic, ei n-au timp, n-au decît spaţiu – ei nu ştiu nimic.

Ei nu ştiu nici măcar că fără ei nu există *western*.

Ei nu ştiu ce-i aia un *Colt*, un *saloon*, mitul saloon-ului, mitul *cowboy*-ului, mitul diligenţei.

Ei nu ştiu ce-i aceea un mit.

Ei nu ştiu că ei înşişi sînt un mit.

Ei nu ştiu cine sînt John Wayne, Kirk Douglas, Gregory Peck.

Ei nu ştiu cine sînt John Ford, Howard Hawks, ei nu ştiu ce-s ăia clasici.

Ei nu ştiu că fără ei n-ar exista John Wayne, John Ford.

Ei nu ştiu ce-i aia „dramaturgie“, suspens, „construcţie“, inefabil al cîmpiei.

Ei nu ştiu că fără ei n-ar exista „dramaturgia binelui şi răului“, ei ştiu doar să treacă un rîu, doar să lase urme pe ţărm, doar să galopeze şi să aştepte.

Ei nu ştiu nimic – ei ştiu totul.

Ei ştiu să se lase împuşcaţi, ei ştiu să cadă în genunchi, pe o rînă, să se rostogolească într-o rîpă, să-şi mai tragă o dată sufletul stîrnind praful în jurul nărilor lor, şi să moară.

Ei ştiu să moară într-o secundă. Şi să dispară în secunda următoare.

Nimeni, nici un Gregory Peck, nici un Kirk Douglas, nu dă mai corect decît ei dimensiunea morţii sub cerul cîmpiei, dar ei nu ştiu nici ce-i moarte, nici ceea ce e „dimensiune“, ce-i aia un amor timid, ce-i aceea biserică, Dumnezeu, lege, răzbunare, deşi fără ei Gregory Peck nu s-ar putea răzbuna, nu s-ar putea duce la biserică, la şerif şi n-ar putea căuta asasinii.

Ei nu cunosc decît galopul şi galopul nu are idei.

Dar, fără ei, n-ar circula nici ideile, nici diligenţele, nici praful nu s-ar stîrni în urma ideilor şi nici eternitatea nu s-ar lăsa peste noi, odată cu praful westernului. Ei aduc eternitatea, fără să ştie ce trag după ei, cîte vocale şi cîte consoane sînt înhămate la această eternitate spre care, tot ei, îndreaptă în galop acţiunea.

Ei galopează şi mor.

În cel mai prost şi-n cel mai bun western – caii trăiesc, galopează şi mor cu o naturaleţe fără prihană.

Toţi caii joacă desăvîrşit în toate westernurile. N-am văzut cal care să joace prost, vreodată.

De unde şi povestea asta admirabilă – după părerea mea – pe care cineva, un fraier care nu ştia ce are în inventar, mi-a vîndut-o ca banc:

se zice că unul s-a dus la tîrg să cumpere un cal; a găsit şi calul şi stăpînul; cît vrei pe el? – a întrebat acel unu'; vreau 40 de milioane; poftim, ia-le – şi începu să-i numere sutele de mii; dom'le, dumneata eşti nebun? – întrebă stăpînul – cum poţi da atîţia bani pe o gloabă ca asta? Nu vezi ce greabăn are, ce crupă? Bine, dom'le, cît vrei pe el? 20 de milioane. Na, 20... – şi continuă numărătoarea „grigoreştilor“. Dom'le – se enervă cel ce vindea – chiar n-ai ce face cu banii? Dumneata nu te uiţi la părul lui? Năpîrleşte, dom'le! Aşa e, atunci zi o sumă ca să-l iau. 10 milioane – conveni vînzătorul – atîta parcă ar merita; acel unu' trase din teancul de sute ce mai era de tras, dădu ce mai era de dat, dar nu, neguţătorul iar începu: Dom'le, dumneata eşti nebun? Nu te pricepi la cai? Ia ascultă – îi sări ţandăra acelui unu' – dumneata vrei să vinzi calul ăsta sau nu? De ce îmi faci capul minge de ping-pong? Domnule – zise celălalt, mîngîind animalul pe bot – eu vreau neapărat să-l vînd, dar mă apucă aşa, zilnic, o poftă grozavă să-l necăjesc.

Descălecînd – ştiu cum se face asta, am făcut armata la cavalerie – trebuie să spun că tot ce am citit mai frumos despre un cal este şi rămîne „Holstomer“ al lui Tolstoi. Iar ca basm, acesta:

Făt-Frumos se decide să o răpească pe Ileana Cosînzeana şi îi spune calului său: „Fii atent, mă aştepţi la uşa ei, dacă vine zmeul baţi de trei ori în uşă, vii sub fereastră, eu sar în şa şi dispărem peste deal“. Zis şi făcut. Făt-Frumos intră în casa Cosînzenei. După o vreme, trei bătăi în uşă. Făt-Frumos se sperie, strigă: „Ce e? Ce s-a întîmplat?“. Calul, calm, de-afară: „Stai liniştit. A început să plouă şi am vrut să-ţi spun că te aştept sub şopron.“

Radu COSAŞU

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Cartea lui Thomas Kuhn a atins, la apariţie, peste un milion de exemplare, a generat vii dezbateri şi a influenţat domenii dintre cele mai diverse.

„Reportaj“ la Veneţia

Pe 12 iunie s-a deschis la Veneţia cea de-a 48 Bienală de artă sub conceptul generic *Apertutto* (deschidere completă). Cea mai mare expoziţie de artă contemporană a sfîrşitului de mileniu a prilejuit României o serie de premiere.

Pentru prima dată expoziţia din pavilionul românesc a fost decisă pe bază de concurs. Curatorul cîştigător este o femeie, Judit Angel, iar artiştii expozanţi, grupul subReal şi Dan Perjovschi, aparţin zonei experimentale.

„Reportaj“ grupează două proiecte independente în care artistul-reporter analizează a) istoria artei (subReal) recitind arhiva fotografică a singurei reviste de specialitate (Arta) din 1950 pînă azi şi b) social-politicul ultimilor 10 ani reprezentat de antologia desenelor publicate în revista „22“ (Dan Perjovschi).

Pînă la închiderea Bienalei, în noiembrie, publicul Bienalei va „consuma“ călcînd la propriu pe Artă cele 3.200 de desene de pe podeaua pavilionului şi va reflecta la contextul alb negru al aceleiaşi Arte.

Prin acest proiect, primit cu mare interes, în zilele vernisajului de presă, de către sutele de profesionişti (critici, galerişti, directori de muzee) România nu mai apare ca o excepţie defazată încremenită conservator, ci ca un spaţiu dinamic şi deştept care, dacă nu are bar., are în schimb idei. (**Lia Perjovschi**)

Imaginarul publicitar

Tehnici de agăţare

Doamnele, domnişoarele şi domnii, stimaţii turişti rezistenţi la apa cu petrol, plaja de gunoaie, petele din soare (pardon, eclipsa!) şi celelalte puncte fierbinţi de pe litoralul românesc (deşi chestia cu petrolul nu e sigură) pot fi încredinţaţi că se vor afla în centrul evenimentelor şi anul acesta. Tot ce le trebuie sînt căţelul, maşina sau pulverizatorul. Domnişoarele să nu-şi facă griji, e treaba bărbaţilor să se ocupe de toate astea, ele pot avea în vedere (eventual) strugurii.

Oricît de banal, lipsit de imaginaţie etc. aţi fi, dacă printre calităţile dvs. se numără un căţel atrăgător, acesta va fi extrem de ocupat şi, nu se ştie de ce, şi dvs.

Dacă sînteţi agresiv şi cu tupeu, atunci aţi învăţat că puteţi acosta liniştit trecătoarele din umbra cîinelui dvs. uriaş şi lăţos.

În fine, dacă sînteţi cu maşina, renunţaţi la tehnica disperată de anul trecut cu blocarea drumului şi încercuirea victimei. Unele femei ar putea crede chiar că le hărţuiţi. (Cît despre plasa cu struguri şi tipa în mini, nu e inteligent să păreţi prea entuziasmat de struguri.)

În ceea ce priveşte pulverizatorul, însă, *Nivea* are o reclamă interesantă despre asta.

Alice POPESCU

Bon de lectură

Toţi putem fi (un pic) manageri

În general, managementul, ca teorie a conducerii, a devenit pe lîngă o meserie şi un obiect de studiu, care se aplică de la creşterea albinelor pînă la conducerea companiilor multinaţionale. Astfel că încă o lucrare despre management ar părea că nu mai interesează pe nimeni, pentru că oricum pare că totul s-a spus şi totul s-a făcut în domeniu.

Şi totuşi, lucrarea „Cele mai bune practici“ coordonată de firma americană Arthur Andersen, sub semnătura lui Robert Hiebeler, Thomas B. Kelly şi Charles Ketteman, iese total din cadrul general. Nu este o lucrare comună, pentru că nu-şi propune să fie comună. Ea n-are pretenţii totalizatoare şi, nici să dea sfaturi pur şi simplu. Pare paradoxal, dar originalitatea ei stă în faptul că lucrarea adună sfaturi de la alţii şi le pune cap la cap.

Datorită unei cercetări continue de mai bine de şase ani şi unei investiţii de 30 de milioane de dolari, Arthur Andersen a creat *o bază de date a celor mai bune practici*, prin care sintetizează principiile şi practicile celor mai mari companii din lume. Managerii oricărei afaceri, din orice industrie, pot să adapteze şi să aplice în munca lor practicile prin care companiile menţionate în carte obţin *cele mai bune rezultate posibile*.

Spre deosebire de marea majoritate a cărţilor de acest fel, care se bazează doar pe teoriile autorului sau pe o experienţă limitată, „Cele mai bune practici“ este rezultatul unei documentaţii de mai mult de 30.000 de pagini de date despre sute de companii din lumea întreagă. Revelînd o serie de strategii cu o reuşită *garantată* de atragere a clienţilor şi de implicarea lor în întregul proces, de la designul produselor pînă la marketing în vînzare şi distribuţie, cartea este practic o sursă de informaţii fără precedent în lumea afacerilor.

Este cartea care te face să te simţi manager chiar dacă nu eşti decît un *customer* obişnuit, creîndu-ţi măcar senzaţia, dacă nu eşti de specialitate, că eşti *in charge with that*.

Andrei ŢĂRANU

Cronica literară de tranziţie

Vieţile unei străzi

Sumedenie de romane balzaciene coabitează „la comun“ în această carte*, rezultat al unui program de cercetare al Muzeului Ţăranului Român, desfăşurat în cadrul unui atelier de etnologie urbană (ne-ar trebui şi un *muzeu al oraşeanului român*!).

Adică, despre ce este vorba?, se întreabă neliniştit cititorul nostru, chiriaşul nostru, locatarul nostru, proprietarul nostru. E vorba că cele două autoare au ales o stradă din „vechiul Bucureşti“ (*„faci doi paşi şi eşti în Piaţa Matache, mai faci încă patru şi ai ajuns la Gara de Nord. Viaţă, dever, diversitate de probleme“*), nu prea mare (25 de imobile) şi au luat-o, casă cu casă, sub lupă. Străzii îi spune în carte Oraţiu. (Nu ştiu de ce, această simpatică deformare îmi aminteşte de alt nume de stradă bucureşteană, Epicur, pe care cocktailul de pudoare şi incultură al locuitorilor şi al edililor l-au transformat în „Epicol“). Pe unele hărţi noi ale oraşului, nici nu apare; pe altele, din '59, *e.g.*, cînd era în „raionul“ 16 Februarie, o găsim botezată Horaţiu. E între Ştefan Furtună şi Popa Tatu, avînd prin preajmă străzile Berzei, Crişana, Temişana, Transilvaniei.

Irina Nicolau şi Ioana Popescu fac din această stradă un „personaj colectiv“, de a cărui viaţă se interesează sub aspect arhitectural, sociologic, etnologic, psihologic (politicul infuzîndu-se, ca să zic aşa, singur). Analiza descompune „personajul colectiv“ în două tipuri de individualităţi: casele şi oamenii. Pentru fiecare din acestea se oferă, în funcţie de posibilităţi (rezultatele anchetei din „teren“), cîte un Bildungsroman. Casa e descrisă sumar, dar pregnant (stil, materiale, detalii, anexe), după care i se povesteşte „viaţa“: cînd a fost pusă pe picioare, de către cine, renovări, demolări, bombardamente, transformări, incendii, părăginiri. (Da, cititorule, ai adulmecat bine: în aceste pasaje e un iz, ca de naftalină, din Bacalbaşa, Crutzescu – *Podul Mogoşoaiei*, Costescu – *Bucureştii Vechiului Regat*, Hagi-Mosco – *Amintirile unui oraş*). Balzacian, cum ziceam, se trece fin de la ziduri la fiinţe. Căsătorii, moşteniri, divorţuri, partaje, plecări/fugi în străinătate, naţionalizări, confiscări, certuri, îmbolnăviri, decese, înfieri, bătăi, botezuri, otrăviri, petreceri, „ceaiuri“, cariere, prăbuşiri – felii de viaţă de decenii, ani, zile, tihnă sau teroare, ţigănie sau subţirime, defilează prin faţa ochilor noştri ca-ntr-un film dat pe „repede înainte“, cu porţiuni în „viteză normală“ şi chiar cu „stop-cadre“: *„Vecinii comentau că ar fi închiriat camera «cu ora». Spre sfîrşitul vieţii, îşi cam pierduse minţile. Putea fi văzută stînd cu orele în pragul uşii, ţinînd în braţe un cocoş„*. Regăsim aici pofta de înregistrare, în *ciné-vérité* (cartea are şi un set bogat de fotografii ale feţelor locului, din păcate, cam ilizibil tipărite) sau în *audio-verité*, microfon plimbat de-a lungul unui drum, a Irinei Nicolau, pe care o apreciasem încă din volumul *Piaţa Universităţii* (Nemira, 1997). O recunosc şi în notele *„puse alandala, pe care le citeşti cînd vrei“*, despre „îmbunătăţirile“ apartamentelor, filodormă, sticle şi borcane, locuitul „pe bon“, avort, meditaţii, camera „ta“ – crîmpeie de micro-socio-etnologie („mămoasă“, „casnică“, de tablou dintr-o anume Şcoală Olandeză) care, dincolo de aceste atribute particularizante, se întîlneşte, în coordonatele de fond, cu spiritul unor lucrări cum ar fi, de pildă, *Valurile, smintelile, păcatele – Psihologiile românilor de azi* (Nemira, 1998) a Aurorei Liiceanu. Dar, dacă tot am atins subiectul tangenţelor, al înrudirilor, ar fi incorect să nu semnalez afinităţile cărţii de azi cu cea a unei alte „prietene a străzilor bucureştene“, Silvia Kerim, care, cu mijloace mai sentimentale şi doar cu reportofonul memoriei, dădea, în *Vedere din Parfumerie* (Du Style, 1997), mini-monografia graţios melancolică a unei străzi (Labirint) şi a spaţiilor ei icralice.

Revenind la „Oraţiu“, adaug că translarea în generalitate şi concept, extragerea concluziilor, subtile şi substanţiale, cu deplina obiectivitate a străinului şi maxim profesionalism, sunt operate în postfaţa-interviu a etnologului francez Gérard Althabe, părintele, în plan teoretic, al acestei interesante cărţi cu două mame bune.

MIRCEA NEDELCIU NU MAI SCRIE

S-a stins, după o suferinţă cruntă, îndurată mai mult decît bărbăteşte, la nici 50 de ani, un scriitor inteligent, cult, talentat: MIRCEA NEDELCIU. A scris curajos şi cinstit în regimul comunist (în care a fost, în mod cert, un cap de serie al generaţiei sale şi al genului de proză înnoitoare pe care ea a adus-o), a fost energic şi inventiv după 1989. Dotat şi cu forţă speculativă, abstractivă, l-am socotit şi îl socotesc printre cei mai remarcabili prozatori români postbelici (atunci cînd am făcut, într-o emisiune de televiziune destinată publicului larg, un ciclu de pastişe critice după autori ai ultimilor 50 de ani, l-am aşezat în „continuarea“ şirului Stancu-Preda-Barbu-Breban-Buzura). Dispariţia sa e o tragedie răvăşitoare. Primească plînsul literelor româneşti şi lacrima mea. Odihneşte-te în pace, prietene Mircea Nedelciu!

George PRUTEANU

*) Irina Nicolau, Ioana Popescu, *O stradă oarecare din Bucureşti*, postfaţă de Gérard Althabe, ilustraţii de Alice Ionescu, Ed. Nemira, 1999, 208 p., 25.000 de lei

NOTĂ DE „LA REVEDERE“. Cronicarul de tranziţie îşi ia, în acest moment torid, rămas bun pentru nu multe săptămîni de la cititorii săi, pe care speră să-i regăsească, mai răcoriţi, mai întremaţi şi la fel de ageri, în septembrie.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul concurenţei

Proprietatea privată pare a fi cel mai eficient mecanism descoperit de comunităţile umane pentru **asocierea mijloacelor de producţie cu competenţa managerială**. În ţările dezvoltate, patronii sau managerii care nu reuşesc să organizeze şi să conducă eficient activităţile pierd controlul asupra firmelor în urma falimentului, activele şi resursele acestora schimbîndu-şi proprietarul – eventual de cîteva ori la rînd – pînă cînd ajung a fi utilizate eficient. În acest context, sindicatele asigură protejarea personalului faţă de tendinţele de suprasolicitare şi subsalarizare, fireşti la managerii în căutarea unei eficienţe maxime. Toate cele de mai sus au putut conduce – în aceste ţări – către nivelurile actuale ale productivităţii muncii şi produsului pe cap de locuitor, în condiţiile existenţei **concurenţei**.

Tema concurenţei a fost evocată şi în România – cam cu jumătate de gură – pe lîngă tema dominantă a liberalizării preţurilor, în contextul retoricii orientării către „economia de piaţă", numită doar în vremea din urmă **capitalism** (mai curînd ca o replică la remarcile corozive ale dlui Brucan).

În „economia reală" însă – ca să folosim una din sintagmele favorite ale dlui Şerbănescu – tendinţa de neînţeles a tuturor guvernelor de după 1990, de **a combina monopolul statului cu liberalizarea preţurilor**, a produs numeroase efecte care ar putea fi privite ca hilare, dacă nu ar fi în primul rînd tragice.

S-a putut astfel remarca o deosebită hotărîre şi inventivitate din partea unor manageri unşi cu toate alifiile pentru a-şi include întreprinderile pe lista celor indispensabile „ramurilor strategice ale economiei naţionale" şi a le scoate astfel din sfera de acţiune a mecanismelor concurenţei. Desigur că aceştia au reuşit să găsească argumente suficient de „convingătoare" pentru guvernanţi, astfel încît s-au putut inventa aproape 100 regii de nivel naţional şi peste 800 de nivel regional.

S-a putut de asemenea remarca o deosebită consecvenţă a restului agenţilor economici în **a scurtcircuita mecanismele concurenţei**. Sub privirea placidă a guvernelor României au apărut ca ciupercile după ploaie fel de fel de „asociaţii": ale producătorilor de carne, de ulei, de zahăr, ale transportatorilor, ale comercianţilor de diferite tipuri, ale notarilor etc. Preţurile nu mai sînt stabilite de agenţii economici, ci de cartelurile la care sînt afiliaţi. Reprezentanţii acestora îşi fac periodic apariţia în toate componentele mass-media, transmiţînd cu solemnitate şi îngrijorare două principale tipuri de mesaje: a) ce groaznice nenorociri urmează a se abate asupra ţării dacă se vor reduce taxele vamale pentru importul unor produse ce ar putea concura pe cele ce interesează cartelul; b) cu cît se vor scumpi produsele sau serviciile controlate de cartel, în urma unor asemenea evenimente dramatice precum intensificarea vîntului în partea de nord a ţării, circulaţia unor zvonuri despre producţia de floarea-soarelui din anul viitor, ieftinirea neaşteptată a furajelor, scăderea de la 22 la 13 dolari a preţului barilului de petrol pe piaţa internaţională, stabilitatea cursului leului etc. Acolo unde cartelurile nu stabilesc direct preţurile, ele indică membrilor nişte limite minime sub care nu au voie să coboare, ca în cazul notarilor publici.

S-a putut constata cu surprindere că în puţinele cazuri în care Oficiul Concurenţei s-a hotărît să intervină, a făcut-o împotriva unor agenţi economici care **practicau preţuri mai mici**, cu argumentul făţarnic că aceştia vindeau sub preţul de cost.

Atrase de aroma irezistibilă a banilor nemunciţi, sindicatele şi-au făcut în grabă apariţia la împărţirea prăzii. Acolo unde nu a fost suficientă plasarea unităţilor în afara mecanismelor concurenţei, sindicatele şi-au asumat cu eroism sarcina blocării tentativelor de restructurare, de disponibilizare a personalului excedentar, de asociere cu firme străine care ar fi introdus un nou stil managerial. Pe lîngă transmiterea prin mass-media a ameninţărilor cu prăbuşirea unor întregi ramuri ale economiei naţionale dacă întreprinderi falimentare nu vor mai primi subvenţii din banii publici, pe seama pensionarilor, profesorilor, cercetătorilor, medicilor etc., s-au utilizat cu succes grevele organizate şi „spontane", deplasarea la Bucureşti a batalioanelor de asalt minereşti, sechestrările de persoane, blocarea drumurilor naţionale, devastarea clădirilor publice. După cum mărturisea cu incredibilă nonşalanţă domnul secretar de stat Ruşanu, s-a ajuns pînă acolo încît înalţi funcţionari ai statului au fost ameninţaţi, în chiar sediul ministerului, că vor fi aruncaţi pe fereastră de masele de „oameni ai muncii" – şi asta **după 1996**.

Sindromul concurenţei în România de azi se manifestă prin înlocuirea scopului şi modalităţilor de manifestare tradiţionale – ocuparea unui segment cît mai important al pieţei prin creşterea productivităţii muncii, calităţii produselor şi serviciilor şi scăderea preţurilor – **prin lupta acerbă pentru părăsirea zonei în care acţionează mecanismele acesteia** şi intrarea în rîndurile celor care îşi asigură prin monopol şi subvenţii salarii şi condiţii de muncă la standarde occidentale, stabilind preţuri şi utilizînd resursele ţării doar în funcţie de propriile interese.

Petru LISIEVICI

Animalele de casă: servicii şi oferte

Salonul de coafură My dog

Şoseaua Cotroceni. Pe partea cu Grădina Botanică se văd o casă de schimb valutar, o vulcanizare, un salon de frizerie pentru cîini, un magazin alimentar cu de toate... „Salon frizerie cîini": stă scris clar cu roz şi portocaliu pe geam. Înăuntru se văd două fotolii şi un birou. Hrana şi accesoriile expuse spre vînzare de-a lungul peretelui din stînga, blana (despre care aflu că aparţinea unui fidel al casei) de pe caloriferul roşu şi pozele cu animale de pe pereţi îmi întăresc convingerea că am citit bine.

Salonul s-a deschis din august anul trecut, iar Andreea lucrează aici de patru luni. La început nu ştia cum se procedează, dar i-a arătat patroana şi în două luni ştia tot. Are 19 ani, face liceul la seral şi a lucrat ca picoliţă şi manechin. Spune că nu contează pregătirea atîta timp cît iubeşti animalele şi ştii cum să te porţi cu ele. Mai trebuie să ai şi „simţul esteticii". În timp ce se ocupă de ei, cîinii nu fac probleme. Îmi explică de ce se apucă animalul de ceafă: nu are cum să te muşte şi e ca şi cum ar fi cu mama lui – se simte dominat. Deşi în general cîinii sînt cuminţi, a avut şi cîte unul care era „absolut feroce". Tot feroce era şi cel care fusese găsit şi care era (din această cauză) frustrat.

În spatele biroului este un paravan despărţitor după care se află cealaltă cameră, probabil parte a aceleiaşi încăperi. Aici se găsesc o cadă cu un boiler deasupra, trei mese şi rafturi cu perii, foarfeci şi alte instrumente. Cîinele este băgat în cadă, udat, şamponat şi spălat cu peria. Apoi este pus pe masă şi şters cu prosopul. Se foloseşte uscătorul de păr, este periat şi tuns. În funcţie de cîine tot procesul durează 2-3 ore. Depinzînd de perioada anului şi de ziua săptămînii, numărul cîinilor variază într-o zi de la trei la zece.

Andreea spune că aici vin şi oamenii cu bani şi cei fără. Cei care au bani vin mai des şi tot ei ies în cîştig fiindcă îi costă mai puţin. Pentru a „toaletiza" un cîine care a mai fost la salon sau care este foarte îngrijit vă va costa de la 100.000 la 130.000 lei, în timp ce pentru unul „încîlcit" se vor plăti cam 250.000 lei. Oamenii nu se plîng de bani. O singură persoană a întrebat la telefon cît costă şi i s-a părut prea mult, iar o alta a trebuit să mai aducă bani de acasă, dar nu a comentat negativ.

Salonul se numeşte **„My dog"**, iar patroana este **Luminiţa Popescu („Lumi Impex")**. Începînd cu 1990 a avut pe acest spaţiu o consignaţie, un magazin alimentar şi unul de piese auto. Ideea i-a venit cînd, ducîndu-şi cîinele la cealaltă frizerie din Bucureşti (deschisă de patru ani şi denumită generic „dincolo") a fost programată peste 2-3 săptămîni. Meseria a furat-o de la o femeie care se pricepea la aşa ceva şi pe care iniţial o angajase.

Pentru această ofertă există o piaţă, dar foarte restrînsă. Ea s-a lărgit în timp prin educarea clienţilor existenţi. În prezent 40-50 din aceştia vin regulat. Doamna Anuţa Curicovsky, medic, alături de soţul ei care este avocat sînt „o familie foarte civilizată care vine la o lună şi jumătate şi îşi face cîinele la noi", spune patroana salonului. Ei sînt din Buzău, dar vin oameni şi din Giurgiu special pentru „a-şi face cîinele" la Bucureşti.

Tot de la dna Popescu aflu că „preţurile au crescut extraordinat de mult la şampoanele pentru cîini" (de la 35.000 la 50.000) motivul „este fluctuaţia dolarului care se reflectă foarte urît după părerea mea pentru că produsele care ar fi pentru copii şi pentru animale n-ar trebui să se procedeze aşa. Că în fond şi la urma urmei aicea nu este vorba de afaceri. Aici este o chestie civilizată". Este dat exemplul Occidentului unde felul cum arată cîinele este cartea de vizită a familiei respective. Mi se spune că aici au îngrijit cîini de toate rasele, inclusiv maidanezi.

Profitul este bun dar ceea ce a cîştigat a reinvestit în salon. „Maşina profesională de tuns cîini cu cuţite detaşabile" a costat 2.500.000 de lei fără cuţite, fiecare din acestea preţuind 350.000-400.000. Toaletarea presupune ca în urma spălatului şi uscatului cîinelui să i se dea forma rasei căreia îi aparţine. De aici şi mulţimea de cuţite, fiecare cu rolul lui. Pisici sau alte animale cu blană nu pot fi tunse întrucît nu există unelte speciale şi ar arăta „ca de comandă" (Andreea).

Iguane şi peşti piranha

Irina lucrează la un magazin pe specific. Clienţii sînt şi aici diferiţi din punct de vedere al cîştigului, valoarea cumpărăturilor variind în consecinţă de la 10.000 la 2-3 milioane lei. Oferta este foarte variată, numai mîncarea uscată pentru cîini ajungînd la 35 de sortimente. Se mai găseşte şi hrană pentru peşti, broscuţe, papagali, pisici şi hamsteri, produse de întreţinere, cuşti (210.000-290.000), colivii (110.000-750.000), cuşti pentru transport (210.000-1.754.000), accesorii şi jucării (12.000-155.000). E rentabil şi au clienţi constanţi. Ea spune că în branşă nu există concurenţă pentru că aici sînt altfel de oameni, prieteniile fiind atît la nivel de patroni cît şi de angajaţi.

Mădălina Viţelaru, asociată şi vînzătoare la **„Tropical Planet"** (care este şi firmă „producătoare"), nu este de acord, considerînd că prietenia există în anumite limite. Magazinul este deschis de o lună şi jumătate şi vine în întîmpinarea unei pieţe deja formate. Totul a pornit de la pasiunea pentru peşti, ajungînd să comercializeze tot ce ţine de acvaristică. Alături de iepuri, broaşte şi restul animalelor oarecum convenţionale au avut şi o iguană (2.500.000 lei – cumpărată de un tînăr din Bucureştii Noi), păsări exotice, „pisicuţe" persane (1.500.000-2.000.000) şi peşti piranha (aprox. 100.000). Există cereri de şerpi, cameleoni şi iguane.

Relu Iosif, patronul **S.C. PIRANHA SERVCOM SRL** care conduce magazinul **„Zoo Market"**, adaugă pe lista cererilor şi scorpioni, tarantule şi crocodili. La „Zoo Market" se pot găsi papagali peruşi (100.000 lei), agaporius (300.000 lei), canari (250.000-300.000 lei), nimfe (400.000 lei), iguane (mici -150$, mari – 300$), piranha (mici 35.000 lei, mari 150.000 lei), precum şi multe altele. Un exemplar care atrage atenţia este un papagal verde de talie medie în dreptul căruia scrie MICUL ALEXANDER 750.000. Doi astfel de micuţi sparg seminţe de floarea soarelui într-o colivie de 1.750.000 lei.

Indiferent dacă intenţionaţi să achiziţionaţi un peştişor de cîteva mii de lei sau o pasăre exotică de cîteva sute de dolari trebuie să fiţi conştienţi de caracterul ireversibil al deciziei. Conform unui anunţ (negru pe verde) din unul din magazinele vizitate, „Marfa vîndută nu se schimbă!".

Mălina DRAGU

Mode canine

La o clinică veterinară, poţi vedea zilnic tot soiul de animale suferinde de la cîini şi pisici, cele mai des întîlnite, pînă la broaşte ţestoase, hamsteri şi arici. Mai interesant este, însă, să observi tipologia proprietarilor, să asculţi poveştile lor. Valabil mai ales la proprietarii de cîini – cei mai ataşaţi şi cei mai volubili.

Un medic ne informează că rasa cea mai frecventă este ciobănescul german, însă la modă sînt rottweilerii şi pitbullii. Aceştia din urmă au fost deseori crescuţi şi dresaţi „pentru bătaie", căci se organizează, ilegal, desigur, lupte cu cîini. „Pitbulli au un caracter agresiv şi de aceea sînt potriviţi pentru astfel de spectacole. Au venit aici cîini plini de sînge, mai mult morţi decît vii". Proprietarii lor scot bani să plătească tratamentele, însă nu au nici un fel de relaţie afectivă cu animalele. Alţi proprietari la fel de indiferenţi sînt cei ai cîinilor de pază şi cei care au cumpărat un cîine de dragul copiilor care, după un timp, s-au plictisit de jucăria cea nouă şi le-au pasat-o părinţilor ca pe o povară. „Astfel de oameni sînt prea puţin interesaţi ca animalul să se vindece; vin o dată la cabinet, află ce are, apoi îl doftoricesc cum cred ei de cuviinţă". Totuşi, o grămadă de stăpîni chiar îşi adoră cîinii şi se poartă cu ei ca şi cu propriul copil. „Suferă la fiecare injecţie pe care le-o fac, la fiecare scîncet de durere". În afara proprietarilor, mai apar şi oameni inimoşi care găsesc vreun cîine vagabond bolnav pe stradă. Majoritatea cîinilor suferă de boli ale sistemului digestiv, ale celui respirator sau au avut vreun accident cu fracturi, plăgi, înţepături etc.

Discutînd cu proprietarii, ajungi la concluzia că oamenii care au cîini sînt mai puţin egoişti decît ceilalţi, dedicîndu-şi o parte din viaţa, din timpul liber acestor animale. „Mie dogul meu mi-a schimbat viaţa. Înainte eram un tip complexat şi timid. De cînd ies pe stradă cu ditamai dulăul după mine, am căpătat încredere, siguranţă. Se opresc şi fetele să-l admire, mai intru şi eu în vorbă cu ele...", povesteşte un tînăr de 21 de ani. Cîinii devin membri de familie şi au un simţ pe care oamenii şi-l pierd, blazîndu-se în activităţile cotidiene: ghicesc caracterul uman, afecţiunea. „A avea un cîine presupune un efort căci nu mai poţi abandona, te ataşezi ca de un copil. Am găsit pe stradă un doberman şi am încercat să-i găsesc vechiul stăpîn sau unul nou. La început era suspicios şi agresiv, dar după două luni devenise docil, ascultător, aşa că nu l-am mai putut da" mărturiseşte un alt proprietar.

În ceea ce priveşte comunicarea cu un cîine, se pare că depinde de rasă şi de educaţia pe care o primeşte de mic. De exemplu, cockerul este foarte încăpăţînat, canicheul extrem de jucăuş, iar rottweilerul un cîine dur: „Nu suportă anumite lucruri, cum ar fi să-l mîngîi în timp ce doarme." Totuşi, majoritatea se mulează pe personalitatea stăpînului; deseori ai senzaţia că regăseşti chiar şi fizionomia acestuia. „Eu sînt destul de gras şi de leneş, iar cîinele meu a devenit la rîndul lui gras şi leneş", ne spune un proprietar de ciobănesc german.

Cîinele satisface multor stăpîni nevoia de afecţiune. O proprietară de pechinez mărturiseşte: „Sînt convinsă că măcar cineva mă iubeşte şi atunci cînd sînt tristă sau nervoasă." Adoră rasele mici pentru că „în bloc cîinii mari nu poţi să-i ţii în braţe şi să-i mîngîi". Stăpînii ar putea să povestească ore în şir despre comportamentul căţeilor lor. Fiecare dă cît mai multe amănunte despre ce mănîncă, cum se joacă, cum şi de ce latră, cînd doarme etc. Auzi afirmaţii de genul: „Cîinele meu «vorbeşte frumos» cînd este rugat", sau „Bonzo e mofturos la mîncare trebuie îndemnat cu «Papa bun la castronaş!»", sau „Nick cînd sînt plecat îmi adună şosete şi papuci de prin casă şi mi-i păzeşte" sau „Tora e ceas deşteptător. În fiecare dimineaţă, la 7 fix, sare în pat şi mă trezeşte." Din toate aceste istorioare, spuse mai în glumă, mai în serios, poţi să realizezi că, viaţa poate fi mai frumoasă plimbînd un căţel prin parcul Herăstrău.

Adina POPESCU

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Florentina Nae, sezonieră

Ce faceţi aici?
Stau la umbră.
Ce fel de umbră?
Umbră de piersic.
De ce staţi la umbră?
Ca să nu stau în soare.
De ce staţi pe iarbă?
Că nu am şezlong.
Nu credeţi că iarba culcată la pămînt n-o să mai crească, pe locul pe care staţi?
Nu.
Exact unde staţi a căzut vreo piersică din pom?
Nu.
Mîncaţi din piersicile culese?
În prima zi.
Şi-ntr-a doua zi?
Nu, mi se apleacă.
Cîţi copaci culegeţi pe zi?
Nici unul.
Dar în două zile?
Unul.
V-a lovit vreo piersică în cap?
Da.
Şi ce-aţi păţit din această cauză?
Mi-am murdărit rochiţa albă de dantelă.
Păi, de ce o purtaţi la cules de piersici?
M-am gîndit că-l văd pe Florin.
Care Florin?
Florin este băiatul care culege pruni.
Bine, dar prunii nu se culeg în iulie.
Aşa e, dar eu am sperat că o să treacă Florin pe sub piersic.
Îl iubeşti pe Florin?
Bineînţeles, e fratele meu mai mare şi el mi-a cumpărat-o.
Şi el de ce nu culege piersici?
Că a murit mama lui care a căzut din piersic.
Mama lui nu e aceeaşi cu a ta?
Nu.

Eugen ISTODOR

Roluri

Ritm

Dat fiind că **time is money**, ritmul societăţii noastre, care păşeşte – e drept, şchiopătînd – spre capitalism (?), devine sau ar trebui să devină din ce în ce mai alert, căci timpul pierdut sînt bani pierduţi. Mai alert se cuvine a fi şi ritmul interior al emisiunilor de televiziune; chiar şi televiziunea publică a reuşit să elimine timpii morţi în care ni se ofereau spre contemplare, între două emisiuni, peisaje sau propoziţii neutre şi terne, spre plictiseala „iubiţilor telespectatori". Ritmul alert al televiziunilor nu a atins însă velocitatea vorbirilor despre bani (banii – cauza primă a întrecerii noastre disperate cu timpul). Tempo-ul verbal al lui Daniel Neguţ (Radio România) sau Mihai Codreanu (PRO TV) nu e depăşit decît de cel al banilor care năvălesc impetuos din cartela telefonică personală în aparatul telefonic public ori galopează îndrăcit pe ecranul ceasurilor de la bordul taximetrelor. Nimic de reproşat, decît cel mult Telecomului sau ministrului D. T. Remeş, care şi-a făcut un urît obicei din a mări acciza la carburanţi; jurnaliştii cu pricina îşi fac datoria cu asupra de măsură, încadrîndu-se în spaţiul strîmt afectat rubricilor.

M-a mirat însă că Marius Florea Vizante, care cunoştea de la Facultatea de Teatru importanţa ritmului într-un spectacol şi a dovedit-o în rolurile jucate, în rolul de prezentator la TVR a uitat ceea ce a învăţat şi a practicat. Ritmul prezentării sale era prea lent, prea „moale", cu pauze lungi şi nejustificate, sau justificate, eventual, numai de faptul că nu urmărea un traseu sigur şi prestabilit. (Ceea ce nu înseamnă însă că ar fi de preferat graba cu care unii prezentatori matinali de la un post de televiziune particular îşi debitează inepţiile bolovănoase.) Prezentatorul de la TVR era prea stîngaci şi prea sfios în comparaţie cu aplombul dovedit pe scenă sau în evoluţiile grupului „Vouă", iar exprimările de tipul: „Am jucat şi în semnătura lui Ducu Darie" nu-l avantajau. Oricum, despărţirea de TVR a fost o idee dacă nu strălucită, deocamdată utilă.

O ciudată tendinţă de a schimba accentele în cuvînt observ la unele drăguţe prezentatoare tv. O domnişoară de la PRO TV Oradea pronunţă **credítorii**, pronunţie pare-se contagioasă, căci o reîntîlnim la Ioana Moldovan (PRO TV) **debítori**. Riscul ar fi să se contamineze şi unii cópii.

Dumitru SOLOMON

P.S. În „Rolurile" din numărul trecut s-a strecurat o greşeală. Se va citi: „Marius Tucă nu l-ar fi putut împiedica pe Corneliu Vadim Tudor să-l acuze de servilism faţă de (şi nu *pe*) preşedintele Constantinescu". Acesta din urmă a beneficiat din partea lui C.V.T. de acuzaţii infinit mai grave şi, cum s-a dovedit, fanteziste.

Cu ochii-n 3,14

PUNEŢI MÎNA PE MAIMUŢĂ, PE LEOPARD ŞI PE FURTUNAŞ

● Pe plaja din Neptun, dacă oferta de produse nu e mai impresionantă ca-n alţi ani, s-au diversificat vădit, în schimb, modalităţile de promovare a acestora. Vînzătorii ambulanţi sînt printre primii (şi puţinii) cu noţiuni de marketing şi concurenţă. Textele pe care aceştia le strigă pe plajă îşi apără singure cauza: *Porumbelul arde, frige / N-are gură ca să strige; Nu daţi banii pe prostii / Faceţi poze la copii; Puneţi mîna pe maimuţă / Şi-o să creşteţi mari în puţă; Ţigani avem... la preţuri enervant de ieftine.* (**I. P.**)

● Într-una din vitrinele magazinului Unirea stă tolănit, gata să se repeadă la bieţii trecători, un imens animal fantastic de kitsch: un fel de mega-leopard cît 4 sau 5 leoparzi banali. Jivina se distinge şi prin culoare, nu numai prin dimensiuni: petele negre pe fond gri pun în valoare ochii verzi cît farfuria. Contextul desăvîrşeşte opera: ca şi în cazul Galeriei de Artă NONI, înghesuită între discoteca B1 la stînga, cinema Lira deasupra şi în spate şi măcelăria IONEX la dreapta, lighioana de la Unirea şi-a făcut vizuina lîngă vitrinele Steilmann şi Panasonic. (**C. M.**)

● Culmea însetării, văzută în centrul Bucureştiului, într-una din zilele de caniculă: un domn, destul de bine îmbrăcat, punînd gura la furtunaşul pe care picura condensul de la o instalaţie de aer condiţionat. (**C. P.-B.**)

CATASTROFE SPONTANE SAU COLIZIUNEA CU UN SCAUN DE BUCĂTĂRIE

● Din declaraţiile oficialilor de la Ministerul Mediului rezultă că reproşurile prim-ministrului Radu Vasile nu aveau nici o bază legală: există comisii specializate pentru fiecare categorie de catastrofe: unele împotriva urmărilor inundaţiilor, alta împotriva urmărilor deplasărilor de teren, a cutremurelor şi tot aşa. Ele sînt convocate o dată pe an, sau de cîte ori este nevoie, cu un „preaviz" de 24 de ore. Deci doar din exces de zel şi ca o favoare făcută agitaţiei declanşate, comisia adecvată dezastrului de la sfîrşitul săptămînii trecute a ţinut o şedinţă luni, şi nu marţi cum ar fi pretins legea. Ar trebui poate înfiinţată şi o comisie de apărare împotriva efectelor nesimţirii (a nu simţi nimic): oficialii televizaţi nu au găsit nici un cuvînt de compasiune pentru victimele acestor dezastre care nu au ţinut seama de reglementările legale. (**M. B.**)

● Am mers pe jos pe o căldură insuportabilă pentru că şoferilor de la RATB, prin nu ştiu ce telepatie, le-a venit la toţi în mod spontan cheful de grevă. Tot spontan a ajuns ideea şi pe la Suceava. Referindu-se la cele două acţiuni, liderul sindical Matei Brătianu zice că „la acestea se vor adăuga mîine revoltele spontane de la Braşov şi Baia Mare". Nici ghicitoarea Brăţara nu putea să prevadă mai bine nişte greve atît de spontane. Oricum, dacă îmi pun simţurile extrasenzoriale la contribuţie, parcă prevăd că prin august va avea loc o eclipsă spontană de soare. (**C. G.**)

● Un sfat practic în revista *Acasă:* „Lipsa spaţiului, a libertăţii de mişcare într-o bucătărie «miniaturală», în care te aşezi la masă şi, după ce că nu ai loc de frigider, aragaz sau masca de la chiuvetă sau nu ai cum să-ţi întinzi, comod, picioarele sub masă, nu poţi nici să eviţi coliziunea cu un scaun de bucătărie – nefolosit, rigid, obişnuit, pus acolo pentru că altundeva nu ai unde – nu poate fi decît stresantă. Poţi scăpa de acest disconfort utilizînd bucătăria cu scaune pliante. Oricum, voi doi, tineri, frumoşi şi proaspăt căsătoriţi, formaţi o echipă «trăsnet», care poate lupta cu oricine, cu orice, mai ales că, după bătălie, ştiţi că aveţi pe ce vă aşeza pentru a vă drege puterile. Aveţi, cum s-ar zice, «scaun la cap». Pliant, din fag masiv, dintr-o gamă clasică..." Ionesco poate fi mulţumit. (**a.l.ş.**)

GUST TRANSPARENT DE EFORIE ŞI STRASBOURG

● Bucătarul *Antenei 1* hotărăşte să facă un reportaj cvasi-culinar într-o piaţă din Eforie Nord (sîmbătă, 10 iulie a.c.). În faţa unui vînzător de roşii, reporterul, entuziasmat, ia o legumă şi o admiră cu vocalize: „Ce roşie e! Ce gust de Eforie are!" (spune după ce muşcă din ea cu poftă). Apoi, către vînzător: „Bună ziua! Sînteţi de aici, din Eforie?". „Bună ziua!" – vine răspunsul. „Nu, sînt dinspre Craiova, sînt oltean de la Dăbuleni!". Au urmat, cum e şi firesc, trei secunde de blocaj, după care reporterul improvizat a trecut mai departe, spre alţi constănţeni neaoşi. (**A. C.**)

● Ora şapte seara s-ar mai putea chema şi ora sticlelor de plastic (goale). În perimetrul Piaţa Amzei, Piaţa Romană, Restaurantul „Perla", persoane de vîrste variate şi statut social diferit, dacă ne luăm după haine, circulă în pas vioi de la un coş de gunoi la altul şi colecţionează ambalaje aruncate, umplîndu-şi sacoşele cu o mare avere transparentă. Printre puţinele transparente, deocamdată. (**T. C.**)

● Duminică seara, burgul Strasbourg e tăcut ca o lebădă. Singurele lucruri grăitoare sînt plăcuţele bilingve franco-germane (cu numele străzilor) şi cîteva graffiti. Acestea, sprayate de aceeaşi mînă nervoasă pe zidurile cartierului „La Petite France" şi pe cele ce duc spre clădirea Consiliului Europei, sînt vehemente, imperative, ultimative: „Elzass frei", „Alsacia liberă!" (**a.l.ş.**)

ILARIE PERLA, EXPERT ÎN LUMÎNĂRI

● Pînă să găsim strada Ilarie Chendi, venind dinspre staţia Agricultori a troleibuzului 86, dăm de o seamă de oameni plini de solicitudine: aproape nici unul nu scapă ocazia să ne întrebe ce căutăm şi de ce, dar, în final, nimeni nu ştie pe unde-ar veni strada cu pricina, deşi se dovedeşte a fi în vecini. De multe ori lumea are pur şi simplu chef de comunicare în sine, nu cu vreun anume scop. Cald, praf, şi-o mare disponibilitate de aflare în treabă. (**T. C.**)

● Cu ocazia indivizilor cu megafoane ce te agresează fonic pe malul mării, aflăm cine este *perla neagră* a litoralului românesc: *Jean Constantin*, participant la unul din multiplele spectacole estivale cu invitaţi semifantomă. Metafora sus-menţionată are calitatea de a reuni imaginarul telenovelic (s-a derulat, nu de mult, un serial de succes purtînd acest nume) cu umorul neaoş. (**I. P.**)

● „De cîte ori stau mai mult de trei oameni la coadă, am un duşman". Ca orice lucru bun, şi această replică n-are nici o legătură cu vreo realitate cunoscută de noi: o rosteşte, în serialul „Expertul" (PRO TV, 10 iulie), un director american de bancă, spre a explica de ce poartă vestă antiglonţ. (**T. C.**)

● Pe firma unui magazin piteştean (aflat pe strada principală, ce duce la ieşirea spre Rîmnicu Vîlcea) scrie mare „SECOND HAND" şi, dedesubt, ca un subtitlu, „îmbrăcăminte menaj lumânări". Aflat în trecere cu maşina, am pierdut ocazia – unică, poate, în viaţă – să văd cum arată lumînările şi, mai ales, menajul second hand. (**C. P.-B.**)

PLEXIGLASUL RAŢIUNII

● Un nesecat izvor de consternare e, pentru mine, limba de plexiglas şi aluminiu a tehnocraţilor. Aproape că nu mi-a venit să-mi cred urechilor cînd am auzit, la o emisiune de ştiri a unui post de televiziune, un specialist în ale agriculturii scoţînd pe gură, din mintea-i pauperă, acest monstru lingvistic: „nemaimanagerind"... (**D. S.**)

● Bibliografie deloc tîrzie la nr. 334 al *Dilemei:* „Ei, germanii" (din *Le Monde*, 26 iunie 1999): în plin atac asupra unei bănci din Germania, funcţionarul, sub ameninţarea revolverului, cere banditului, înainte de a-i da banii, „Actele!". Jefuitorul i le arată imediat şi ia banii... – corectitudine, tu suni cel mai bine în nemţeşte! (Paranteză finală: banditul, fugind cu prada, uită actele pe ghişeu – asta şi pe româneşte sună universal.) (**R. C.**)

Calitatea cîştigului

– convorbire cu Liliana ANDRONESCU, directoare a Centrului social pentru copiii străzii „Sf. Macrina" –

Nu-i totdeauna adevărat că, după cum se spune, „curiozitatea a omorît pisica". Există numeroase momente cînd mica felină, bănuită a fi un etalon al curiozităţii pururi treze, dă dovadă de o indiferenţă suverană; abia clipeşte dacă o chemăm şi chiar aflată la un pas distanţă nu-şi părăseşte tihna. De auzit ne-a auzit foarte bine, urechea sa, de cîteva ori mai fină decît a noastră, a înregistrat totul. Dar sătulă fiind, obosită de joacă şi ferită de primejdii în colţul unde s-a culcuşit, pisica n-are nici un interes *propriu să intre în comunicare cu noi în acele momente: asta este explicaţia pe care ne-o dau specialiştii. Dacă interesul ţine de biologic şi e comun tuturor fiinţelor, de ce a căpătat atunci o faimă negativă, şi e privit adesea mai degrabă ca un defect, strict uman? Şi de ce ne-am obişnuit să credem că dacă cineva urmăreşte un interes pare suspect, pe cînd dacă dă dovadă de interes, înseamnă că e plin de rîvnă şi solicitudine devenind chiar dezinteresat – crescînd, astfel, în ochii noştri? Dar cel care spune că nu caută nici un folos pentru sine chiar n-are într-adevăr nici un interes? Adresăm întrebările noastre dnei Liliana Andronescu, directoare a Centrului social pentru copiii străzii „Sf. Macrina".*

Noi construim poduri, nu ziduri

Stimată doamnă Andronescu, de ce nu există nici o firmă la aşezămîntul social pe care-l conduceţi?

Liliana Andronescu: Ne-am tot propus, dar n-am avut vreme să punem şi firmă pe casa unde ne găsim acum. Clădirea asta, care-i proprietatea Asociaţiei Ecumenice a Bisericilor din România, cînd am luat-o era o ruină; tot ce vedeţi că arată omeneşte aici a fost renovat aproape din temelii şi dat în folosinţă anul trecut. Centrul social pentru copiii străzii „Sf. Macrina", funcţionînd în cadrul Fundaţiei „Ajutor şi recuperare medico-socială a copiilor în dificultate", s-a înfiinţat în 1996. În acea perioadă, era un program unic. Au început cu un medic, o asistentă şi doi lucrători sociali, care desfăşurau muncă stradală. Acum, la centrul nostru, sîntem 12 persoane, număr simbolic, ca apostolii, avem asistenţi sociali, avem un preot, doi pedagogi sociali, avem un psiholog ş.a. În momentul de faţă dispunem permanent doar de o singură asistentă medicală, dar ea face faţă problemelor curente. Ne bucurăm însă de o colaborare excepţională cu Institutul de Ocrotire a Mamei şi Copilului, unde lucrează dna dr. Mihaela Nanu, care este şi preşedinta asociaţiei „Adolescentul" şi membră în consiliul de administraţie a Asociaţiei, şi care ne ajută cu unele cazuri mai dificile – internarea în spital a copiilor trimişi de noi, numeroase analize, tratamente – aşa că programul medical iniţiat la început continuă. În ultimul an şi jumătate au fost acordate copiilor străzii 3.400 de consultaţii.

Cum ştiu ei să ajungă aici?

Lucrătorii sociali au mers în stradă, au luat legătura cu copiii, au stabilit o relaţie de încredere cu aceştia. Pe urmă, copiii au învăţat drumul şi locul, acum vin singuri, se aduc unul pe altul; media zilnică de „vizitatori" era uneori de 15, alteori de 20, dar au fost şi perioade în care veneau zilnic aici vreo 30, care făceau baie, erau tunşi, deparazitaţi, primeau tratament împotriva rîiei etc.

S-ar putea spune că la un tranzit de 30 de copii pe zi, firma contează mai puţin?

Cam aşa. Contează ce se întîmplă aici, contează cum îi primim şi ce li se oferă. Avem 10 locuri de cazare permanentă, în două dormitoare, unde stau 6 băieţi şi 4 fete; în cazuri de urgenţă putem mări această capacitate, punînd pentru scurt timp paturi pliante şi saltele. Copiii pot locui aici între 6 luni şi un an, dar există cîţiva care sînt la noi chiar de mai mult timp. Iniţial, în 1996, ne ocupam de persoanele defavorizate de pînă în 18 ani.

Cîţi din cei care ajung în acest centru pot rămîne aici?

Depinde. Există unii care vin în repetate rînduri şi dintre ei selecţionăm pe cei care urmează să locuiască la noi, primul criteriu constituindu-l acceptul copilului. Adeseori ne lovim de cazuri extrem de dificile, cu mari probleme. Ce vină au copiii că s-au născut în familii dezorganizate şi alcoolice? Sau ce vină au cei care au ajuns la vîrsta unui adolescent sau a unui tînăr, într-o societate încă neaşezată, amorală din multe puncte de vedere, cu numeroşi stimuli de violenţă? În cazul celor din urmă Fundaţia noastră a iniţiat un program semitranzit, asistîndu-i pentru recuperarea profesională. Cu ajutorul lui Dumnezeu am reuşit – din decembrie 1998 şi pînă în iulie anul acesta – să reintegrăm familial, profesional şi în societate un număr de 20 de tineri. Eu zic că n-ar fi stat doar în puterile noastre să le găsim în 6 luni şi casă şi masă şi familie şi loc de muncă, în vremurile astea. Dumnezeu ne-a ajutat, repet.

Ce experienţă pentru asemenea activitate aveaţi cînd aţi venit aici?

Sînt profesoară, am urmat facultatea de limbi străine. Iniţial, am fost repartizată în Maramureş. După Revoluţie m-am întors în Bucureşti, am fost suplinitoare la diferite şcoli, pînă am ajuns să lucrez pentru Asociaţia Ecumenică a Bisericilor din România. Sînt soţie de preot ortodox, dar pentru mine unitatea bisericilor creştine este o idee foarte importantă: legea care ne uneşte pe toţi, iubirea faţă de aproapele nostru, arată că „aproapele" înseamnă şi cel de aceeaşi confesiune cu noi, dar şi cel de o confesiune diferită. Ecumenismul te învaţă să construieşti poduri şi nu ziduri între oameni, şi îţi dă o mare deschidere către ceilalţi.

Cît interes cuprind acţiunile dezinteresate?

Dacă privim astfel lucrurile, nu recunoaştem, implicit, că în orice activitate dezinteresată stă de fapt un interes? Fiindcă altfel, dezinteresul pur ar fi echivalent cu indiferenţa, cu apatia.

Nimeni nu este dezinteresat. Poate doar Dumnezeu. Dar şi El are interesul ca noi să fim fericiţi, deci nu este indiferent la soarta oamenilor. Problema cred că se pune altfel: ce fel de interes ai, de ce calitate este el? Sigur că interesul înseamnă şi cîştig propriu: depinde însă ce vrem să cîştigăm. Cine se implică într-o acţiune de caritate, de ajutorare a celorlalţi şi este ghidat de spirit creştin, urmăreşte de fapt un interes suprem, cîştigarea vieţii veşnice. (În acest moment intră în cameră, aducînd pe tavă o ceaşcă de cafea, un tînăr cu privire intensă, prea strălucitoare. După ce depune tava pe masă şi primeşte mulţumiri pentru serviciul făcut, rămîne cîteva clipe în aşteptare. Doamna Andronescu îl laudă, îl prezintă ca pe un tînăr serios şi disciplinat, căruia Centrul social i-a găsit un loc de muncă, spălător de vagoane la CFR. Băiatul are un aer copilăresc-întîrziat: ascultă bucuros tot ce se spune despre el, şi se întoarce de cîteva ori de la uşă, înainte de a părăsi încăperea).

Este cumva unul dintre asistaţii cu probleme?

Da, săracul. Dar are şanse de a recupera. S-a ivit, de curînd, posibilitatea să fie integrat într-o familie.

Urmează să fie înfiat?

N-are cum: e deja major. De curînd, a intrat în legătură cu noi o familie de farmacişti, persoane onorabile, care au bunicii la ţară, rămaşi singuri şi cu greutăţi. Aceşti oameni au spus că dacă băiatul se îngrijeşte de bunicii lor, de casă şi de pămîntul din jur, poate să rămînă apoi în casă, să-şi găsească un rost, să pornească în viaţă de la ceva. Se întîlnesc aici cîteva interese: familia de farmacişti vrea să-şi ajute bătrînii; noi avem interes ca aceşti copii sau tineri de care se ocupă Centrul nostru să se integreze într-o familie; la rîndul lui, băiatul are interes să ajungă într-un mediu prietenos, care îi asigură şi un avantaj material.

Dar interesul nu putea merge şi pe o cale meschină, cea a exploatării unui necăjit?

S-ar fi putut, dar nu pe filiera asta. Vedeţi, acţiunile dezinteresate nu se pot desfăşura cu succes, decît dacă promovează anumite valori morale. În acest caz e vorba de nişte nepoţi care se simt responsabili de soarta bunicilor lor şi mai este vorba de nişte bătrîni gata să ajute un necăjit, şi de o fundaţie care-şi propune să aibă grijă de defavorizaţi şi – a găsit o soluţie pentru unul dintre ei ş.a.m.d. Filiera e bună, interesul şi dezinteresarea nu se exclud. Dar nu-i mai puţin adevărat că şi dezinteresarea are nevoie de nişte condiţii ca să se poată manifesta în bunul ei sens.

Printre cele 12 persoane de la Centrul social „Sf. Macrina", se află şi voluntari?

Dacă vă referiţi la cineva care munceşte aici fără nici un fel de remuneraţie, există o singură persoană, Dragoş, un tînăr de 32 de ani, eficient, săritor, activ. Lucrează la noi în calitate de voluntar, dar eforturile lui sînt susţinute de o familie care-l înţelege: soţia sa cîştigă bine, stă cu părinţii care-l mai ajută, mai are şi ceva bani puşi deoparte, de cînd se implicase în nişte afaceri. Deşi nu ia nici un ban, consideră că tot el este în cîştig. „Ceea ce fac aici, de 6 luni, mi-a schimbat viaţa: şi radical, şi pozitiv. Nu ştiu ce altceva aş fi făcut cu atîta plăcere" – spune el.

S-ar putea înţelege că în situaţia asta primează un interes personal: cineva doreşte să se simtă bine acolo unde lucrează.

Firesţe, şi nu-i nimic blamabil în asta. Toţi ne dorim binele, dar nu toţi avem şansa de a ne cunoaşte adevăratul interes. Cînd ne dăm seama (dacă ne dăm seama!) că singurul nostru scop este slujirea lui Dumnezeu pentru viaţa veşnică, perspectiva se schimbă şi totul capătă sens.

Reabilitarea termenilor

Interesul presupune nu numai cîştig, dar şi solicitudine, grijă faţă de cei din jur, orientarea activă de a înţelege ceva sau pe cineva. De ce credeţi că, în mod obişnuit, nu-l concepem astfel?

Ştiu eu? Din superficialitate, din mărginire sau din obişnuinţa de a nu gîndi în realitate la ceea ce facem. Observăm, de pildă, că în Bucureşti, ca şi în alte oraşe, cerşetoria e în creştere. Cei care dau bani cerşetorilor, aparent se comportă ca nişte buni creştini. Eroare. Nu pot să dea ascultare cuiva în nevoie, nu pot da atenţie, dar pot oferi la repezeală 500 de lei. Au interesul să scape de plictiseala de a fi deranjaţi. Totodată, îşi liniştesc şi conştiinţa: au făcut ceva pentru aproapele lor. Acest interes este mai nociv însă decît cea mai profundă indiferenţă. Dacă-l avem model suprem pe Christos, să observăm că El niciodată n-a dat de pomană. Celui înviat din morţi i-a spus: „Ia-ţi patul tău şi umblă", adică asumă-ţi responsabilitatea propriei vieţi, odată ce ai fost ajutat s-o recîştigi. Prin pomana stradală nu facem altceva decît să prelungim o situaţie de provizorat şi, uneori, de profit.

Dar poate n-avem timp şi experienţă să ne preocupăm cum se cuvine de necazurile pe care le întîlnim. Organizarea caritătii e mai mult treaba asociaţiilor şi fundaţiilor înfiinţate în acest scop, nu credeţi?

Activitatea lor trebuie sprijinită însă de mentalitatea publică. Altfel pierde din eficienţă. Avem multe exemple. A venit o dată la noi o mamă tînără cu o fetiţă. I-am propus să rămînă la Centrul social, să-i căutăm un rost. După două zile a plecat: „am pierdut 400.000 lei, cît am stat la voi". Şi s-a întors în stradă, spre a-şi exploata copilul, prin cerşetorie, acolo unde era sigură de profit. Mulţi fac la fel: beau, îşi exploatează copiii, îi trimit la cerşit în loc să-i lase la şcoală. În anumite zone analfabetismul cuprinde 30% din copii, din pricina asta. Omul „dezinteresat", care scoate imediat banul din buzunar, nu-şi dă seama că loveşte, astfel, în interesul lui personal: acela de a trăi într-o societate cu mai puţini viitori analfabeţi, vagabonzi, infractori etc, de fapt victime ale indiferenţei noastre, care ia un aspect înşelător de bunătate. Spunînd asta, bineînţeles că nu putem blama toate persoanele ajunse în mizerie, care întind mîna la colţ de stradă. Nimeni nu cerşeşte de fericire. Spun doar că n-ar trebui să încurajăm, prin uşurinţă, modul iresponsabil în care trăiesc unii dintre semenii noştri: aici cu adevărat n-avem nici un interes.

Ce ne facem însă atunci cînd chiar caritatea organizată promovează scopuri meschine, exploatîndu-şi „obiectul muncii"?

Ne e ruşine şi suferim, asta facem. Personal, am fost foarte afectată în momentul cînd toate fundaţiile şi asociaţiile cu scop caritabil au fost blamate pentru ceea ce au făcut cîteva dintre ele: trafic de maşini, deturnări de fonduri, schimbarea destinaţiei sediilor etc. Eu cred că asta e şi un efect al duplicităţii cultivate şi impuse de viaţa dusă sub comunism. Mulţi s-au învăţat să spună una şi să facă alta cu perfectă linişte. Cred că reforma morală, de care avem atîta nevoie, ar trebui să cuprindă şi efortul de a preciza mereu termenii, sau de a-i reabilita pe cei aparent compromişi. Nu-i nici o ruşine să faci afaceri, astăzi la noi poţi să ai nu una, poţi să ai zece afaceri; dar spune că te ocupi cu asta. Nu spune că faci o fundaţie „dezinteresată", ca să atragi avantaje materiale pentru tine. Dezinteresul poate suna poetic, dar nu-i totdeauna onest. Şi de ce n-ar suna la fel de bine să spui că ai interes pentru afaceri? Dacă-s prospere nu le faci singur: angajezi oameni, creezi locuri de muncă, ajuţi, în felul acesta, aproapele, chiar dacă pare că te ajuţi numai pe tine.

Poate că asemenea fundaţii deturnate de la scopul lor declarat n-au interes să limpezească lucrurile: pe afaceri se pun impozite...

Dar dacă respecţi legea, nu stai permanent cu frica în sîn. Cineva care are resurse de energie şi chef de acţiune ar trebui să fie primul interesat de propria sa linişte, de confortul interior. Interesul bine stabilit – te face cinstit.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 336 ● 16 - 22 iulie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

Anul VII
nr. 337
23-29 iulie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Piața de carte

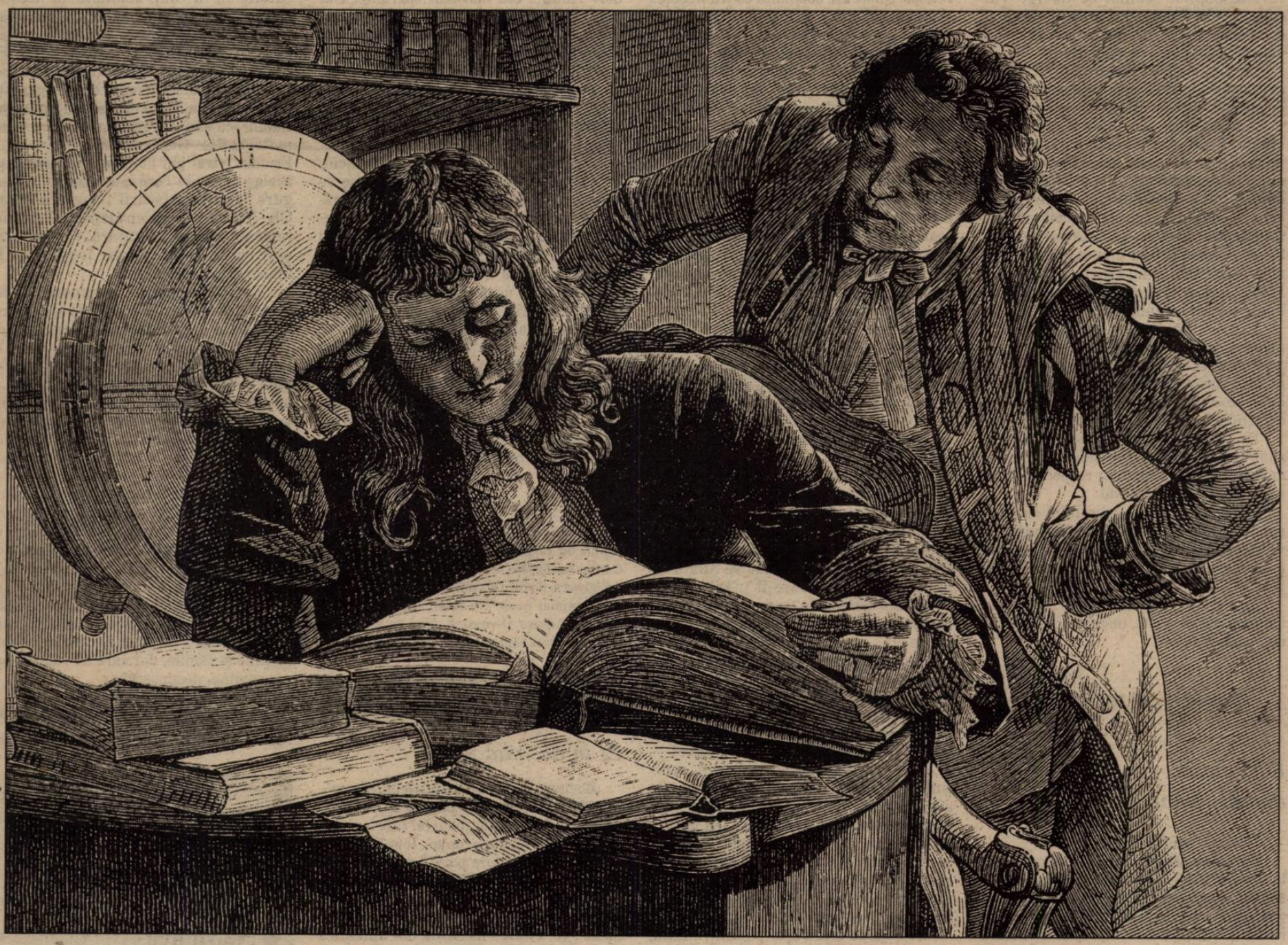

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Dacă pleci în concediu, nu uita să-ți iei o carte. Ia-ți cartea poștală a lunii iulie!“

(dintr-o reclamă TV)

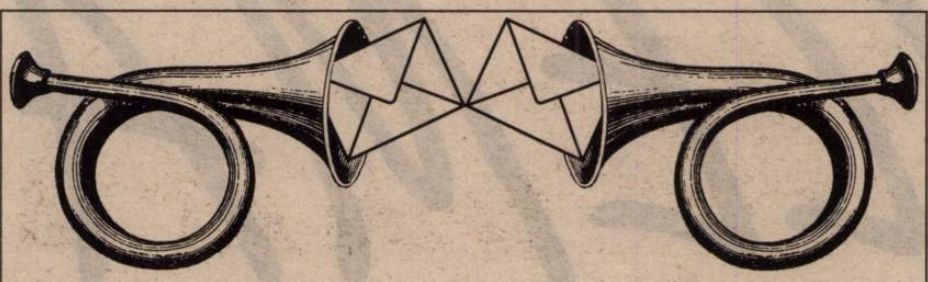

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 327: „*Contribuabilul*“

Un reproş

Dragă domnule Andrei Manolescu,

ţin să vă reproşez dumneavoastră, în calitate de responsabil de număr, dezamăgirea pe care mi-a provocat-o apariţia în *Contribuabilul* a articolului semnat de George Danielescu.

Consider că dumnealui, ca fost membru în conducerea unui cunoscut Fond Deschis de Investiţii, nu are dreptul să vorbească despre „obligaţia morală şi legală a autorităţilor publice locale sau centrale de a informa corect...“ (citat aproximativ).

Atunci cînd Guvernul României a stabilit, printr-un act oficial, modul de calculare a activului net, obligînd fondurile de investiţii şi societăţile de administrare ale acestora (existente atunci) să se conformeze acestui regulament, domnul Danielescu a susţinut – într-un articol din revista *Capital* semnat de George Vulcănescu – că Fondul de Investiţii pe care-l conducea nu va înregistra scăderi, cum deja se întîmplase cu celelalte.

Oricum, susţinea dumnealui, activul net se calcula în modul impus de guvern înainte de apariţia reglementării respective.

Această afirmaţie nu s-a verificat în realitate. E adevărat că domnul Danielescu nu mai era – de foarte puţin timp – în conducerea respectivului Fond de Investiţii, dar a mizat pe credibilitatea de care se bucura în ochii deponenţilor, tocmai în calitate de fost director, şi de „autoritate publică“. Oamenii l-au crezut – deci banii noştrii sînt OK! şi-au zis ei – dar culmea! Fondul a căzut lăsîndu-şi clienţii cu buzele umflate şi cu buzunarele goale.

În concluzie, domnul George Danielescu a dezinformat (ca să nu spun a mînţit). Acel Fond de Investiţii nici acum nu s-a ridicat, funcţionează absolut anapoda în baza unor aşa-zise sondaje, iar banii oamenilor sînt pierduţi de mult.

De starea actuală a fondului nu mai răspunde domnul Danielescu, dar de dezinformarea cetăţenilor respectivi dumnealui este direct vinovat.

Ironic, la sfîrşitul articolului chiar ne spune că **„Cetăţeanul neinformat este victimă**, mai ales în perioadele de criză economică, a demagogiei şi extremismului politic“.

Aşa este, are dreptate. Domnul Danielescu vorbeşte însă, de pe scaunul de... victimizator.

Andra TATU

Bdul Mărăşti, nr. 59, bl A6, sector 1, Bucureşti

Răspunsul dlui G. Danielescu

Doamnă Andra Tatu,

Continuu să susţin, la peste trei ani de la criza FMOA, că scăderea bruscă a activului şi intrarea în încetare de plăţi au fost consecinţa impunerii unei metode de calcul a activului net improprie structurii portofoliului fondurilor de investiţii din acea perioadă (**toate** fondurile şi-au redus activul net) precum şi retragerile masive de numerar ale investitorilor intraţi în panică.

În al doilea rînd, cred că experienţa acelei perioade, ca şi observarea evoluţiei raportului contribuabil (depunător)-instituţie publică (bancă), începînd cu criza DACIA-FELIX şi terminînd cu episodul BANKCOOP, îmi dau dreptul ca atunci cînd am ceva de comunicat să încerc să o fac, cu atît mai mult cu cît în trecut am fost eu însumi în centrul unui asemenea episod.

În fine, mă întreb, dacă în raport cu subiectul CONTRIBUABIL, cu toate că nu mă simpatizaţi, sînteţi, totuşi, de acord, cu **ideile** din articolul semnat.

George DANIELESCU

Nr. 334: „*Ei, germanii*“

Mimi Tante

Peste drum de casa mea stă tanti Maria (sau Mimi Tante) despre care cu greu ai putea crede că are peste 80 de ani.

În timp, cîştigîndu-i încrederea, am avut prilejul să o cunosc mai bine, cu tragedia ei cu tot.

Florărească din mamă în fiică, prin ceea ce face, tanti Maria dă şi astăzi temei numelui străzii noastre, strada Margaretelor. An de an, obişnuită cu frumuseţea şi gingăşia florilor, cu faptul că întotdeauna ajunge să culeagă exact ceea ce a sădit şi îngrijit cu atîta drag, nu poate înţelege de ce aproape tot ce i se întîmplă în afara acestei îndeletniciri este (după cum spune ea) de „neînscris“, provocîndu-i o continuă stare de nemulţumire.

Nu-i poate înţelege pe vecinii care îi aruncă tot felul de gunoaie peste gard sau îi mînjesc cu vopsea clanţa; nu le poate înţelege pe cele două tinere elegante care, de curînd, după ce le-a lăsat să-i răvăşească grădina pentru a-şi face singure un buchet de flori, au refuzat să plătească; nu poate pricepe în ruptul capului nepunctualitatea, nerespectarea cuvîntului dat, dezordinea şi încă multe altele de acest fel.

Aproape de fiecare dată cînd îşi exprimă vreo nemulţumire, se găseşte cîte cineva să îi reteze dreptul la indignare, întrebînd-o iritat de ce nu a plecat în Germania, dacă aici nu este mulţumită.

Nimic nu o supără mai mult decît această întrebare. Oare cei care întreabă nu îşi dau seama că, odată cu florile, ea şi-a sădit în acest pămînt şi sufletul şi acum nu îl mai poate smulge, pentru că rădăcinile sînt prea adînci?

Cum să plece din ţara ei, unde abia a aşteptat să revină după deportarea în Rusia?, din oraşul ei, unde se află mormîntul mamei pe care îl îngrijeşte cu sfinţenie?, din căsuţa pe care a construit-o cu atîtea sacrificii? Şi cum să plece dintre florile ei?

Cunoaşte istoria noastră mai bine decît mulţi români, a cutreierat ţara în lung şi-n lat, mîndrindu-se cu frumuseţile ei, numele care îi place cel mai mult din lume este Ciprian (de la Ciprian Porumbescu). De ce să plece şi unde să plece?

Tragedia unor astfel de oameni, aparţinînd anumitor minorităţi, este că pot avea neşansa de a fi consideraţi străini oriunde s-ar afla, chiar şi în ţara în care s-au născut, rigoarea neamului din care se trag, conservată în secole prin nu ştiu ce minune, făcîndu-i să li se pară de „neînscris“ nereguli pe care noi, majoritarii, le acceptăm parcă prea uşor.

În ceea ce o priveşte pe tanti Maria, sper că pînă acum am reuşit să o fac să înţeleagă cît de mult mă bucur că locul ei în această lume este peste drum de casa mea.

Voichiţa PEPELEA

Sibiu

Rupte din viaţă

Compunere: Bacalaureatul

Dimineaţă devreme. Metrou. Vis-à-vis un băiat cu o carte în braţe. Şi el. Eu nu, adică numai cu cartea. El încă. Buf. I-a căzut. Se apleacă. Se concentrează. Nu mai vreau să-l mai văd. Mă ia cu fiori. Oricum cobor. Merg. Şcoala – parcă nu mai e ea. A, uite-o pe... şi pe... şi pe... „Ce faci?“ „Nu mai pot, am luat două Distonocalme!“ „Mă doare capul.“ „Hai să-mi iau ceva de mîncare.“ „Ce crezi că ne dă?“ Vin, pleacă. Se uită. Murmură. Intrăm. Clasa – trebuie numărate băncile. „Să vă aşezaţi în ordine alfabetică!“ „Unu e la uşă, apoi doi, trei...“ „Ba nu, mă, unu e la fereastră!“ „Lasă, că oricum nu am de unde să... să-mi spui şi mie, da?... Vroiam să fii în faţa mea...“ „Sper să stea cu noi cineva bun. Să ne lase să...“ „Vine. Uite-o. Nu e bună. E bătrînă şi ţipă. Cred că nu prea e bunică – nu miroase a nepoţi. Ţipă iar. Ce spune? Că nu va tolera să... nu spune ce... că i se va desface contractul de muncă dacă... Toţi înţeleg. Supărare. Încă speranţe. Cum? Toate genţile afară? Pe coridor? Nuuu... Nu mai sînt speranţe. Dar dacă se fură ceva? O să stea cineva cu ele.“ „Eu tot mă duc să-mi iau banii.“ „Şi eu.“ Vine un zvon. Marele zvon. „Ce spui, ce spui?“ „Asta se dă?“ „De unde ştii?“ „Cineva a vorbit la celular din toaletă.“ „Da?“ „Sigur?“ „E bine, poţi să scrii despre... şi despre...“ „Ia stai, tu cu ce o să începi?“ „În ce an a apărut?“ „Stai să scriu pe bancă.“ Sstt! Vin. Dau sfaturi. Deschid plicul. Citesc. Cuuum? Dezolare. Nu e ce se auzise. Zvonul îşi dă duhul în linişte. Pauză. Scris. Foşnet. De-acum-linişte. Oftaturi. O muscă. Bzz. „Nu mai scrie, dă-mi şi mie...“ „Ce faci, domnişoară?“ „Păi...“ „A, bine. Dar să fie clar: nu faceţi nici o mişcare fără mine.“ „Vă rog, îmi daţi înapoi picăturile, îmi curge nasul...“ „Cum dragă, ţi-a luat picăturile. Ce credea că ai în ele, copiuţe?“ Hapciu! „Vă rog, daţi-mi şerveţelele.“ Hă, hă, hă! „Li-niş-te“. Se face. Trece. Timpul adică. Începe. Foiala adică. Plictisul adică. Cresc oftaturile. Plec. Poftim lucrarea. Semnătura. La revedere. Ies. Închid. Căldură mare.

La revedere,

Dorli DELEANU

N. red.: Precedenta d-voastră scrisoare a primit un răspuns în *Dilema* nr. 334, semnat Corina Anton. Nu aţi dorit să-i replicaţi? Nu ne puteţi scrie de ce? Oricum, ne place cum scrieţi. Şi nu numai nouă. Un tînăr, Marius T., ne-a solicitat adresa D-voastră. Nici pe acesta nu l-aţi observat? Sînteţi chiar impasibilă...

Nr. 330: „*Boema*“

Et in arcadia ego

Boema, aşa cum e descrisă în *Dilema* – nr. 330, ne apare ca o pagină de istorie a unor cluburi (sau „bresle“) de spirite îndrăzneţe şi generoase, localizate în spaţiul cu precădere parizian, în timp, la petrecerea secolelor XIX-XX, în care participanţii erau nume de largă notorietate. Respectînd prima definiţie din „Argument“, voi evoca o modestă, dar autentică atmosferă boemă, dîmboviţeană.

Perioada: 1945-1952. Cadrul: 2 cămăruţe, pe scara de serviciu la demisolul unui bloc central. Pe uşa de intrare, lipită cu grijă, cartea de vizită a precedentului locatar, Dimitrie Cantemir – cu o coroniţă pe colţul de sus. Program: 6 seri pe săptămînă (luni-relâche). Stimulente pentru înflăcărarea spiritului: Secărică şi Izmă, produse M.A.T. (vîndute marţi şi joi, cîte 1 l de cumpărător), ceapă tocată cu pastă de tomate, ulei şi sare.

„Boemi“: Ion Popescu-Gopo şi Fl. Calafateanu (pe atunci caricaturişti); I (?). Isaia actor, mistic-legionar (dispărut apoi în lume), M. Filip, actor nici o dată distribuit fiindcă, pe lîngă el, Quasimodo este un Adonis, J. Grad, actor, viitorul Aşchiuţă, al cărui prim rol a fost să tropăie în spatele decorului pe pietriş ca pe scenă să se rostească „paşi în curte“; Camilian Demetrescu (pe atunci Paul Camilian) pictor dedicat (tot pe atunci) pînzelor tematice (pentru care mi-a rămas dator cu un ventilator împrumutat); Cezar Ionescu comunist fanatic (s-a sinucis curînd fiindcă p.c.r. nu era destul de radical) şi Fr. Ceruleanu, adept al unei lumi conduse de masoni, ambii studenţi politehnişti; I. Avian şi S. Rudeanu humorişti la *Piţigoiul* (ilustrat de Gopo şi „Calf“), P. Manor dîrd. (pe atunci) în spaniolă, ulterior prof. de politologie la universităţile din Ierusalim şi Sao Paolo, Gh. Kurinschi student-arhitect, Gh. Turcu, tînăr regizor, coleg cu Milos Forman la clasa lui S. Gherasimov la Moscova, P. Benedek, student la litere crescut în internatul catolic de la Blaj, semnatarul acestor rînduri şi surorile mele (noi gazdele) ş.a.

Preocupări comune: Seri de poezie cu Isaia (Arghezi şi E. A. Poe), M. Filip (Fr. Villon şi P. Éluard), Gh. Kurinschi (Esenin). Controverse artistice despre expoziţii ca Gherasim Luca-Trost, Magdalena Rădulescu sau J. Perahim. Proiecte cinematografice: Gopo pentru „Dănilă Făt-Frumos“ (trei pui de ţăran, încălecaţi pe acelaş căluţ, la care s-a încercat să asigure tehnica mişcării imaginilor) sau Gh. Turcu despre entuziasmul şantierelor de muncă voluntară. Controverse politice cu Isaia, Cezar Ionescu şi P. Manor ca protagonişti.

Viaţa i-a consacrat pe aproape toţi din aceşti participanţi şi e greu de spus ce rol au jucat în soarta fiecăruia aceste seri de „boemă“ dar, peste aproape 50 de ani, Th. Rossman (unul din ş.a.), devenit reputat profesor universitar de Chimie în Cuba şi apoi în SUA, avea să scrie (1998), Taniei Lovinescu (una din gazde): „Nu ai idee de cîte ori m-am gîndit la acele seri din locuinţa voastră în care ne aşezam, unde puteam şi participam la dezbateri tinereşti, plini de entuziasm şi certitudine că gîndurile noastre nu fuseseră rostite de nimeni înainte de noi. De multe ori, în anii care au urmat, mi-am dat seama că timpul acela mi-a format abilitatea de a discuta principii sau idei“.

Vor fi fost probabil şi alte cuiburi boeme în ţară „mici, dar ale noastre“, cum scria un humorist polonez care se referea la dune şi cămile, dar care au rămas, sau vor rămîne, necunoscute.

N. G. ŞERBAN

str. Bitoliei 32, Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Reforma în armată**
- **Naivitatea**
- **Conflictul între generaţii**
- **Cazul 23 August**

Metamorfoze

În 1944 existau în România doar cîteva sute de membri ai partidului comunist; în decembrie 1989, erau aproximativ patru milioane. O lună mai tîrziu, în ianuarie 1990, comuniştii dispăruseră cu desăvîrşire din România, mai mult, ţara devenise integral anticomunistă, într-o deplină unanimitate liber înfăptuită. Comunismul trece, unanimităţile rămîn. Sau, măcar, obsesia lor.

Această admirabilă solidaritate naţională în metamorfoză instantanee, căci devenirea întru anticomunism s-a produs fulgerător şi fără vreo acţiune de purificare politico-ideologică, a avut cîteva spectaculoase şi deopotrivă specifice efecte.

În România, spre deosebire de alte ţări din Est, nu au existat şi nu există, după 1989, *neo-comunişti,* fie aceştia auto-definiţi ca atare, fie socotiţi astfel; oricum, rolul lor în viaţa politică democratică din Ungaria, Polonia, Cehia şi chiar din landurile răsăritene ale Germaniei nu a fost nici unul secundar, nici unul nociv pentru evoluţia acestor ţări. Nu e deloc improbabil ca în aceste ţări *neo-comunismul* să fi reprezentat mai curînd o soluţie de detaşare critică, dusă progresiv pînă la desprindere completă de comunism, decît o formă de supravieţuire a comunismului. Asemenea doar aparent paradoxale evoluţii se înregistrează şi în alte părţi: în Franţa, de exemplu, guvernul socialist al lui Lionel Jospin (care cuprinde şi miniştri comunişti) a făcut, în doi ani, considerabil mai multe privatizări decît cele două guverne de dreapta care îl precedaseră.

Dacă în România *neo-comunişti* n-au fost, au apărut – în schimb?! –, *cripto-comunişti,* o specie oarecum invizibilă şi oricum subterană, clandestină, camuflată, cum de altfel se poate deduce din însăşi denumirea ei. Nu se cunoaşte, totuşi, nici un caz de *cripto-comunişti care să-şi fi asumat, fie şi prin confruntarea cu probe incontestabile, această identitate; dar numărul presupus al criptocomuniştilor* va fi fost, desigur, imens de vreme ce prima jumătate a anilor '90 a fost dominată politic de lupta dintre *anti-comunişti* şi cripto-comunişti.

O luptă grea, aspră, mare consumatoare de energii, poate şi de inteligenţă, sigur de imaginaţie – ascunşi, invizibili *(cripto!),* pierduţi, strecuraţi, deghizaţi în masa unanimă a anti-comuniştilor, cripto-comuniştii trebuiau descoperiţi, demascaţi, anatemizaţi. Nefiind nicăieri, cripto-comuniştii puteau fi pretutindeni – şi chiar erau. Ori s-a crezut că sînt. În orice caz, lupta dintre *anti-comuniştii* auto-proclamaţi în unanimitate şi *cripto-comuniştii* pitiţi în invizibilitate a făcut posibilă o extraordinară resurecţie a limbajului violent şi intolerant de pură, incontestabilă formulă bolşevică. Şi nu numai a limbajului. Istoricii viitorului vor analiza, desigur, această uimitoare înflorire a bolşevismului spontan şi liber practicat într-o ţară ce devenise, în doar cîteva ore, unanim anti-comunistă.

Acest bolşevism larvar, probabil inconştient, a fost apoi tras în retortele altor „confruntări de idei", ca de pildă între *naţionalişti* şi *internaţionalişti* sau între *euroatlantici* şi *eurobalcanici* (sau, poate mai exact, *euroasiatici).* Acea „frenezie a învinuirilor aberante", acea „intoleranţă aiuritoare", despre care scria Dorin Tudoran în *România literară* (nr. 24, 16-22 iunie 1999), nu se explică, probabil, doar prin găsirea de prilejuri „de plătire a unor poliţe", cum crede el. Se vor fi plătind şi poliţe, nu zic, dar zăcămîntul *cultural* din care se extrage infecta magmă este un difuz stalinism de fond. În definitiv, de ce nu ne-am putea imagina o smochină stalinistă ambalată într-o sticlă de Coca-Cola?!

Mircea IORGULESCU

Peisaj estival cu partide şi ofiţeri

Dosarele revoluţiei, vizitele occidentalilor, turneele electorale şi revelaţiile unor foşti generali umplu deja vidul legislativ al acestei veri. Toată lumea e plictisită şi din plictis nu iese nimeni decît pentru a imputa ceva adversarilor tradiţionali,duşmanilor de ultimă oră sau aliaţilor incomozi.

Liderul de la Cotroceni a ajuns la limita de suportabilitate în relaţiile cu organismele internaţionale: le ceartă deci că nu se grăbesc să renunţe la criteriile lor discriminatorii şi să ne şteargă măcar o parte a datoriei externe în contul pagubelor economice provocate de criza balcanică. PDSR formulează zeci de amendamente la Legea caselor naţionalizate şi-i ameninţă pe ţărăniştii cu închisoarea. Victor Ciorbea îi impută preşedintelui Emil Constantinescu trocul încheiat cu liderii coaliţiei pentru a-l debarca de la Palatul Victoria, dar şi „erorile politice" prin care cauţionează „dezinteresul şi sictirul total" în raporturile cu firme sau oameni de afaceri din Occident. Mircea Coşea a părăsit Alianţa pentru România pe motiv că programul ei nu e îndeajuns de liberal, primind în schimbul dezgustului pentru social-democraţie funcţia de prim-vicepreşedinte creată special şi ad-hoc. Dreapta condusă de Vosganian e nemulţumită de tonul guvernanţilor în relaţiile internaţionale şi cere schimbarea lui radicală, fără să spună dacă asta înseamnă o nouă strategie prezidenţială, înlocuirea ministrului de externe, sau şi una, şi alta. Dreapta condusă de Cataramă vrea şi ea ridicarea unilaterală a embargoului, dar face acum mai puţin zgomot pe această temă, fiindcă se concentrează asupra propriilor conflicte ierarhice şi a persoanei lui Virgil Măgureanu. PNL a renunţat la tactica desprinderii din CDR prin nesemnarea Protocolului, pentru a oferi tineretului liberal rolul de forţă revoluţionară hotărîtă să zguduie inerţiile ţărăniste. Noua generaţie liberală *„vrea altfel"* (de politică, de alianţe, de acţiune legislativă şi de exerciţiu guvernamental), adică se opune sclerozei ideologice şi falselor modele istorice. Primarii PUNR din multe localităţi transilvane îşi redescoperă afinităţile cu partidul lui Ion Iliescu. Parlamentarii PD din Prahova îi cer lui Petre Roman „o apropiere cît mai strînsă" de PDSR. Ţărăniştii din filiala Bistriţa-Năsăud solicită ultimativ suspendarea din funcţie a propriului lor preşedinte.

Din Caraş-Severin, un colonel în rezervă care a lucrat trei decenii în fosta Securitate se simte dator să anunţe că „geologul Emil Constantinescu" fusese cercetat pentru spionaj în favoarea Statelor Unite ale Americii în perioada 1983-1985. Colonelul revoltat de profilul moral al preşedintelui nu se sfieşte să facă legături directe între Pacepa şi liderul de la Cotroceni. Ceea ce explică de ce a inventat dosarul de trădare de ţară al „Geologului" abia după achitarea fostului Şef al DIE, şi nu în '92, cînd Emil Constantinescu candida prima dată la prezidenţiale, sau în '96, cînd liderul CDR s-a instalat la Cotroceni. Tot la Pacepa trimit şi comentariile generalului Victor Atanasie Stănculescu referitoare la sentinţa prin care Curtea Supremă de Justiţie îl condamnă la 15 ani de închisoare pentru rolul jucat în decembrie '89 în Timişoara. Condamnatul nu poate trece cu vederea faptul că degradarea militară şi pedeapsa penală i s-au adus la cunoştinţă în aceeaşi sală în care cu puţin timp în urmă un judecător pronunţa decizia reabilitării lui Pacepa. Convins că se încearcă trimiterea lui după gratii pentru că a trădat familia dictatorului şi a contribuit la răsturnarea regimului comunist, Stănculescu îşi impută doar faptul că în '96 şi-a dorit schimbarea înfruntîndu-şi nevasta, care l-a sfătuit inutil să nu-l voteze pe Constantinescu.

Pe axa Armată-Poliţie-Servicii secrete, cele două controversate verdicte ale Curţii Supreme de Justiţie retrasează liniile de front, regrupînd taberele politice în prag de campanie electorală. Achitarea lui Pacepa şi condamnarea tandemului Stănculescu-Chiţac deschid de fapt seria reacţiilor şi contrareacţiilor „justiţiare" la schimbarea oficială a sistemului de alianţe în plan politico-militar. Pînă mai ieri, „eroii reţelei Caraman" erau public ridicaţi în slăvi pentru performanţa de a fi furat ani la rînd secretele NATO, deşi fostului preşedinte Iliescu i se scotea pe ochi că făcuse studii la Moscova. Dintr-odată, sensul trădării de ţară s-a modificat: actualul şef de stat e suspect pentru opţiunea sa proamericană iar armata (care vrea cu orice preţ integrare în Alianţa Nord-Atlantică) se vede obligată la plata „în solidar" a daunelor materiale datorate familiilor celor ucişi sau răniţi la Timişoara. Bugetul MApN e oricum insuficient pentru restructurare şi cele 35 de miliarde prevăzute în sentinţa Curţii Supreme la dosarul Stănculescu-Chiţac pot produce explozia destabilizatoare aşteptată de multe partide din opoziţie, dar şi de grupări din interiorul puterii.

Gafă judiciară, eroare istorică, act de dreptate sau provocare a nostalgicilor filo-ruşi, împingerea Armatei Române în boxa acuzaţilor nu e o simplă mutare pe tabla electorală, deşi PDSR şi PD sînt tentate să o folosească pentru a se împăca după două legislaturi de duşmănie. Dacă vîrfurile politice de la Palatul Victoria, Palatul Cotroceni şi Palatul Parlamentului s-ar fi dezis în timpul crizei din Kosovo de acţiunile NATO, e puţin probabil că Justiţia s-ar fi grăbit să-i învinovăţească pe militari pentru represiunile de la Timişoara. „Vreţi altă strategie de securitate naţională? Aduceţi-vă aminte de misterele Revoluţiei, poate vă trece cheful de integrare", pare să fie mesajul adresat ofiţerilor din armată de nucleul dur al foştilor ofiţeri din structuri mai mult sau mai puţin civile. Generalul Stănculescu îl decodifică surprinzător de senin şi face apeluri la unitate pentru consolidarea sistemului democratic. Partidele politice însă trec pe lîngă el cu urechile înfundate.

Elena ŞTEFOI

Problema moldovenească

Dimineaţa, în „Aeroport"

MTT... moldoveni, ţigani, ţînţari...

Îmi beau a doua cafea în cartierul Aeroport, din Petroşani, şi încerc să pricep ce-i cu moldovenii, majoritari, se pare, şi în acest cartier al oraşului.

Peruci – mi-a aruncat ieri un localnic. *Păi de ce?* – am întrebat eu nedumerit. *Ne stau pe cap* – a rîs interlocutorul meu. Tot ieri, Adriana, care se ocupa cu strînsul bancurilor şi glumelor pe seama moldovenilor (şi nu numai) mi-a povestit un banc aducînd teribil cu cele mai cumplite „glume" antisemite:

Care e diferenţa între un şobolan şi un moldovean? Păi dacă mergi cu maşina şi un şobolan traversează strada, opreşti. Dacă trece un moldovean, nu opreşti. Şi colecţia Adrianei a devenit deja impresionantă.

Aduşi cu turma, prin faimoasele „acţiuni 5000" etc., din raţiuni mai mult politice decît economice, sau veniţi individual, în căutare de locuri de muncă, moldovenii au devenit – şi au rămas – indezirabili, cea mai ostracizată categorie de *barabe*, de venetici. Fapt paradoxal în sin, în măsura în care „adevăraţii mineri", descendenţii coloniştilor de toate naţiile aduşi în Vale pe vremea imperiului habsburgic, se definesc singuri, cu mîndri, ca *barabe,* înainte de a fi unguri, nemţi, români etc. Fapt paradoxal de asemenea deoarece într-o mină precum Lonea, de pildă, peste 90% din moldovenii angajaţi lucrează în subteran, la abataj, locul definitoriu pentru „adevăraţii mineri". Migranţi ca şi „adevăraţii mineri", lucrînd majoritar în subteran, de asemenea, ca „adevăraţii mineri", moldovenii rămîn însă periferializaţi, dacă nu de-a dreptul ostracizaţi. Ce se întîmplă, deci?

Efectul de „ultim val" este, evident, foarte important. Moldovenii au venit aici masiv mult mai tîrziu, cînd comunitatea „metisată" a minerilor era deja constituită şi îţi dezvoltase o conştiinţă de sine extrem de puternică. Efectul de dislocare – de altfel dorit de către puterea comunistă – a fost resimţit astfel extrem de puternic. De asemenea – şi poate şţi de aceea – noii veniţi nu au reuşit – şi poate nici nu au dorit – să se contopească cu masa minerilor, cei vechi şi „adevăraţi". Căsătoriile lor se îndreaptă, se pare, mai mult spre locurile de origine sau, eventual, îşi aleg parteneri dintre migranţii izolaţi veniţi din alte regiuni ale ţării. Masa moldovenilor continuă astfel să formeze un fel de pată de ulei în oceanul Văii. Aproape la fel de închişi asupra lor ca şi *momîrlanii*, ţăranii localnici, ce continuă să se căsătorească aproape exclusiv între ei şi să folosească mina mai degrabă ca pe o resursă anexă a gospodăriei. Dar cu diferenţa că moldovenii nu au nici o altă resursă în afara muncii lor în mină, relaţiile de rudenie cu locurile de origine erodîndu-se dramatic în toţi aceşti ani. Între populaţia „modernă", industrială, a „adevăraţilor mineri" şi cea „tradiţională" a momîrlanilor, moldovenii par să nu-şi fi găsit un loc definitoriu.

De aceea şi este situaţia disponibilizaţilor moldoveni mai dramatică decît a celorlalte categorii de disponibilizaţi. Lipsit de resursele locale ale *momîrlanilor* şi pierzînd accesul la resursele de la locul de origine, un moldovean disponibilizat rămîne pur şi simplu moldovean, adică o „perucă". El nu mai are din ce trăi în noul său cămin iar în cel vechi nu se mai poate întoarce. Într-o Moldovă săracă şi „patriarhală", tatăl îl alungă cu cîinii (Bianca mi-a povestit cîteva astfel de cazuri). *Eu am muncit o viaţă întreagă într-un singur loc şi tu vii acum la uşa mea să-mi spui că nu ai de lucru? Trebuia să stai acolo să munceşti pînă se punea lacătul pe mină, dacă erai în stare!*

Nu este de mirare astfel că moldovenii, mai ales ultimii veniţi dintre ei, sînt o categorie de populaţie mai disperată decît altele. Şi, în continuare, nu este de mirare că îi găsim, se pare, în primele rînduri ale ultimelor mineriade. De unde şi părerea răspîndită în lumea „adevăraţilor mineri" că mai ales moldovenii sînt cei care au produs dezordine socială, stricîndu-le astfel imaginea. Aşa cum, cu toţii, credem că ţiganii ne-au stricat imaginea noastră, a tuturor. Moldovenii, ţiganii minerilor...

Alăturarea nu este nici întîmplătoare, nici trivială. Am tot mai mult impresia că „problema moldovenească" se înscrie imediat după „problema ţigănească" pe lista principalelor situaţii sociale explozive ale ţării. Doar că dacă de ţigani se mai ocupă cîte cineva, măcar sub impulsul ideologic (şi financiar) al Occidentului, moldovenii sînt şi din acest punct de vedere uitaţii sorţii. Pînă cînd?

Vintilă MIHAILESCU

Statul de drept

O logică periculoasă (II)

Am dovedit, sper, săptămîna trecută că logica care opune **suveranitatea statului** şi **respectarea drepturilor minorităţilor** este falsă. Cele două categorii nu pot fi puse într-un binom logic. Dacă argumentele de tip logic nu par convingătoare, să ne oprim puţin asupra oportunităţii şi consecinţelor unei asemenea logici.

Cînd argumentezi că respectarea drepturilor minorităţilor duce la obnubilarea suveranităţii, induci o teamă profundă în majoritate. Concluzia la care se ajunge imediat este că dacă vrei să păstrezi suveranitatea şi, pe cale de consecinţă, statul, trebuie să nu respecţi drepturile minorităţilor. Politica de apărare a statului şi de consolidare a suveranităţii sale (politică perfect legitimă şi de la a cărei îndeplinire nici un cetăţean nu trebuie să se eschiveze) este chiar politica de nerecunoaştere a drepturilor minorităţilor. Statul va exista numai atît timp cît minorităţile nu vor exista. Majoritatea trebuie să privească minorităţile ca fiind vrăjmaşe statului prin simplul fapt al existenţei lor. Majoritatea trebuie să trateze minoritatea ca pe un potenţial inamic şi, purtată de voinţa legitimă a consolidării propriului stat, trebuie să se teamă de minoritate.

Din punctul de vedere al minorităţii, teama de statul în care coexistă alături de majoritate va trebui să fie teribilă. Căci, dacă suveranitatea statului este incompatibilă cu recunoaşterea drepturilor minorităţilor, însăşi existenţa statului ameninţă existenţa minorităţii în coordonatele ei naturale. Minoritatea trebuie să vadă în stat ameninţarea principală la adresa propriei identităţi şi, prin urmare, la adresa propriei existenţe. Orice gest de suveranitate a statului devine un gest împotriva minorităţii. Pentru a exista, minoritatatea trebuie să lupte cu suveranitatea statului.

Acestea sînt consecinţele contrapunerii celor două categorii. E limpede, o societate care se mişcă după această logică este destinată mereu confruntărilor, resentimentelor şi, la un momant dat, rupturii ucigătoare. Vrem să trăim într-o asemenea societate?

În fine, cîteva cuvinte despre oportunitatea promovării unui asemenea punct de vedere. România se află într-o gravă criză economică, resimţită dramatic de populaţie şi, firesc, generatoare de frustrări, enervări, exacerbări ale sentimentului identitar. Alături, tocmai s-a încheiat faza violentă a unui război pornit exact din cauza nerespectării drepturilor minorităţilor. Un grup incert a aruncat opinia publică românească în panică lansînd apeluri la federalizare. Instituţiile statului trec printr-o tranziţie lungă şi obositoare – cele mai vechi sînt tot mai bătrîne, cele mai noi sînt încă fragile. Într-un asemenea moment a lansa public, sub acoperirea îngrijorării, teza falsă a opoziţiei dintre suveranitatea statului şi recunoaşterea drepturilor minorităţilor este un act inconştient. Mentalul colectiv românesc, şi aşa tulbure, va reacţiona, pe termen mediu, cu totul incontrolabil şi antiproductiv dacă este „încărcat" şi cu această diversiune. *Cui prodest*?

Îmi amintesc că, în plin război kosovar, dl Andrei Pleşu a explicat unui gazetar polonez că ceea ce se petrece în Iugoslavia este, de fapt, o luptă între doi îngeri. Unul e îngerul timpului, al vremii noastre, purtătorul şi apărătorul *Zeitgeist*-ului. Celălalt e îngerul locului, ancestral, legat de teritoriu, purtătorul şi apărătorul mitologiei identitare, cu toate adevărurile şi neadevărurile ei. Îngerii aceştia îşi dispută acum supremaţia. Îmi permit să adaug că lupta celor doi îngeri nu se va termina prin exterminarea unuia – de altfel, îngerii nu mor – ci prin aşezarea lor corectă în ierarhie. Unul dintre ei, cel al timpului nostru, va cîştiga. El va patrona istoria care vine. Românii trebuie să ştie asta şi trebuie să înţeleagă că nu au a se teme. Îngerul timpului nostru va ocroti statele suverane care respectă drepturile minorităţilor, care înţeleg că forţa lor stă în toleranţă şi care fructifică din plin şansa diferenţei. Şi, peste frica tenebroasă care este indusă în gîndurile noastre, un asemenea stat va fi cel român.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

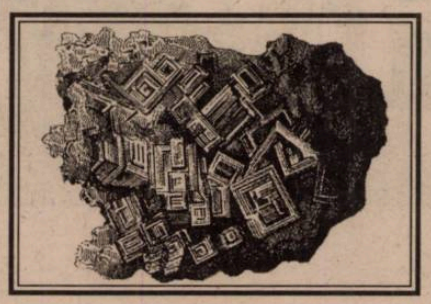

Iar n-avem reportaj?

De cînd avem ziare şi televiziuni multe, mai multe decît ne puteam imagina cu nici zece ani în urmă, am început să ne transformăm în devoratori de realitate mediatizată. Nu mai putem trăi fără ştiri, iar pentru că nu ne-am dezvăţat cu totul de obiceiul (de pe vremea *Scînteii*) de a acorda credibilitate totală (sau aproape) mijloacelor de informare, avem adeseori pretenţia că „ştim" ce se petrece în ţară pentru că „am citit în ziar" sau „a arătat la televizor".

Reportajul însă este un gen complex, diferit de simpla relatare de la faţa locului. În manualele de jurnalism, *reportajul* este definit nu doar prin informaţia culeasă de reporter „pe teren", dar şi prin prelucrarea informaţiei şi plasarea ei într-un context care să recompună cadrul în care se petrec faptele, atmosfera, culoarea locală etc. După ce a cochetat multă vreme cu literatura (exemplele lui Geo Bogza sau Brunea-Fox sînt cele mai cunoscute pentru dimensiunea literară a reportajului), acest gen a devenit, în jurnalismul modern, mai riguros şi mai „sec", fără să excludă însă nici expresivitatea, nici regulile bunei compoziţii.

Aparent, presa românească (scrisă şi audiovizuală) îşi face datoria faţă de acest gen: multe ziare au pagini de reportaj, iar principalele televiziuni au, şi ele, emisiuni speciale. Dacă încercăm să evaluăm conţinutul lor, observăm însă că modelul predominant este reportajul „de senzaţie": reporterul român se pune pe treabă (sau *este pus* de către şefii săi) doar cînd crede că a dat peste un subiect ieşit din comun. Sînt alese, de obicei, mediile sociale şi umane care au un potenţial de *neobişnuit* cît mai mare: nici un post TV n-a ratat ocazia de a prezenta reportaje despre prostituate, despre casele de copii, despre spitalele de boli psihice, despre familii dezmembrate în care copiii îşi poartă singuri de grijă ş.a.m.d. Gazetarii din presa scrisă s-au apucat şi ei, după o idee mai veche, să-i însoţească, timp de o noapte, pe şoferii de taxi ori pe poliţişti şi să scrie ce-au văzut şi ce-au auzit. Numai că, prin repetiţie şi prin supradozaj, aceste medii îşi pierd şi nota de inedit, şi potenţialul de senzaţie. Stilistic, asemenea reportaje sînt scrise cu o adevărată pasiune a detaliilor intime sau morbide, reproducînd cu o plăcere abia mascată expresii argotice. Nu e nevoie de cine ştie ce teorii ale comunicaţiilor de masă pentru a observa că presa contribuie, şi prin aceste texte, la răspîndirea prostului gust şi a curiozităţii de ţoapă într-o societate care oricum nu străluceşte prin prezenţa regulilor de bună convieţuire în existenţa de toate zilele. Cît despre reportajele TV, de multe ori realizatorii lor ţin cu tot dinadinsul să le transforme în poeme cinematografice ori în eseuri vizuale, cu cadre „studiate", cu o ilustraţie muzicală „profundă", cu efecte sonore sau de montaj de film experimental etc. Nu reuşesc decît să înlănţuie o seamă de banalităţi, oricum neadecvate reportajului.

Supralicitarea senzaţionalului şi a mediilor obscure, căutarea cu orice preţ a subiectului ieşit din comun sînt nu doar boli de copilărie ale presei noastre, dar şi dovezi că jurnaliştii noştri au înghiţit cam pe nemestecate forme ale jurnalismului occidental, fără să-i asimileze şi regulile. A face un reportaj printre prostituate sau într-un spital de nebuni oferă, prin chiar alegerea locului, anumite condiţii de succes. Dar pariul cel mare pentru un adevărat reporter este să scrie interesant despre *orice* mediu, să identifice *nuanţele* tranziţiei, nu numai ororile ei. Există, fără îndoială, şi o Românie normală, nu doar una a corupţiei, a lumii interlope, a copiilor străzii ş.a.m.d. Reporterii noştri încă n-au descoperit-o sau încă n-au învăţat s-o descrie. Aşa încît, deşi ne-am plîns întotdeauna de imaginea ţării în presa străină (şi le-am reproşat gazetarilor occidentali că n-au ochi şi condei decît pentru copiii străzii şi pentru cîinii vagabonzi), putem observa, dacă sîntem atenţi, că imaginea României în presa românească e infinit mai proastă.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Interstiţii

„Acum nu e momentul..."

Practica lui „Acum nu e momentul..." a cunoscut, în Occident, mai multe cazuri notorii. Să reamintesc avatarurile prin care a trecut cartea lui Suvarin despre Stalin (cu sideranta frază rostită de Malraux, atunci cînd a refuzat manuscrisul: „Cred că aveţi dreptate, Dumneavoastră, Suvarin, şi prietenii dumneavoastră, dar eu o să vă susţin atunci cînd o să fiţi cei mai tari..."), dificultăţile pe care le-au întîmpinat traducerea în franceză a lui Koestler, **Zero şi infinitul** şi a mărturiei lui Kravcenko, **Am ales libertatea**, piedicile puse în calea cărţilor despre Gulag ale lui Gustaw Herling şi Jacques Possi etc. În aceeaşi categorie intră faimoasa **Animal Farm** a lui Orwell. Terminată în februarie 1944, cartea a apărut în august 1945 la editura Secker şi Warburg; între timp, manuscrisul fusese refuzat, din raţiuni politice, de Victor Gollanzc (care îi respinsese şi cartea despre Catalonia), de Jonathan Cape şi de Faber and Faber. În Franţa, traducerea cărţii a aşteptat... două decenii. Mai puţin însă decît prefaţa pe care Orwell o pregătise pentru prima ediţie şi care a fost tipărită, la Londra, abia în 1995, iar la Paris anul trecut, de editura Ivréa şi de revista **Commentaire**. Prefaţa e un document extraordinar ce pune în lumină modul în care poate acţiona cenzura într-un stat democratic. Orwell reproduce mai întîi un fragment din scrisoarea unuia dintre editorii care îl refuzaseră: „Dacă această fabulă ar fi avut drept ţintă dictatorii în general şi dictaturile în ansamblul lor, publicarea ei n-ar fi pus nici o problemă dar, după cîte constat, ea se inspiră atît de strîns din istoria Rusiei sovietice şi a celor doi dictatori ai ei încît nu se poate aplica nici unei alte dictaturi. Şi încă ceva – fabula ar pierde din caracterul ei ofensator dacă n-ar reprezenta casta dominantă prin nişte porci. Cred că alegerea porcilor pentru a încarna casta conducătoare va jigni inevitabil mulţi oameni, în special pe aceia care sînt mai susceptibili, cum se dovedesc a fi, în chip evident, ruşii".

Uniunea Sovietică era, atunci, aliata Marii Britanii; fără să existe nici o indicaţie explicită din partea cenzurii guvernamentale (situaţie plauzibilă, dată fiind starea de război), era, notează Orwell, practic imposibil să strecori în presă o critică la adresa regimului sovietic sau o informaţie din acelea pe care Kremlinul dorea să le oculteze. Acest tip de cenzură a funcţionat, arată scriitorul, prin **consens**: intelectualii şi ziariştii englezi au decis, tacit, că orice critică la adresa Uniunii Sovietice era inoportună şi că persoana lui Stalin era tabu. Aşadar, nu interdicţie, ci respect consensual al principiilor: „asta nu se face", „nu e oportun", „nu e momentul" etc. De unde, în cazul în speţă, o consecinţă paradoxală: nimeni nu critica atunci, în Marea Britanie, guvernul sovietic, dar oricine putea să-l atace, oricît de dur, pe Churchill.

„A vorbi de libertate n-are sens decît cu condiţia să fie libertatea de a spune oamenilor şi lucruri pe care n-au chef să le audă", conchide Orwell şi încă: „în ţara noastră (...) liberalii sînt cei cărora le e frică de libertate şi intelectualii sînt cei dispuşi să comită mîrşăvii la adresa gîndirii". Ar trebui amintite, pentru a înţelege sensul acestei concluzii brutale, măcar cîteva din exemplele pe care le dă Orwell: modul în care fuseseră relatate de presa britanică marile procese staliniste de la finele anilor '30, imaginea grav distorsionată a conflictelor din sînul taberei republicane în timpul războiului din Spania, impunerea lui Tito ca **unic** lider al rezistenţei iugoslave etc. Să nu uităm cazul cărţii lui John Reed, **Ten Days that Shock the World**: cînd a fost retipărită, editorii (copyright-ul aparţinea partidului comunist englez) au suprimat toate menţiunile referitoare la Troţki, eliminînd, cu acelaşi prilej, şi prefaţa lui Lenin. Se aplica, fireşte, un model binecunoscut, verificat, pe care, în 1952, îl elogia, la noi, Mihai Novicov: „Există filmul sovietic **Lenin**, film documentar, care foloseşte foarte mult (**ca exemplu**, n.n.). Lenin, în multe cazuri, apărea cu Troţki şi cu alţi oameni, descoperiţi apoi ca fiind bandiţi. Maeştrii sovietici afirmă însă că ei au dreptul să trucheze şi să scoată aceste elemente din fotografie şi din film, pentru că istoria a anulat prezenţa lor în acel cadru" (**Procesul „tovarăşului Camil"**, text îngrijit şi înscenat de Ion Vartic, Biblioteca Apostrof, 1998). Mărturia lui Orwell confirmă, o dată în plus, că maeştrii sovietici au avut admiratori şi discipoli peste tot.

Al. CĂLINESCU

Povești suprapuse

Bac '99 – liceenii *versus* istoria

Pentru prima dată în ultimii ani, în sesiunea de bacalaureat ce tocmai s-a încheiat istoria a fost disciplină obligatorie de examen, indiferent de profilul liceului. Nu știu în ce măsură acest lucru semnifică o victorie. Cineva ar putea demonstra că, de fapt, întîrzierea acestei generalizări arată că disciplina istorie a fost o cenușăreasă fără pantofi de bal în toți anii din urmă; pe urmele acestui raționament am putea lesne ajunge la concluzia că umilirea istoriei ca materie de învățămînt datează nu de ani, ci de decenii. Nu este nevoie de explicații; știm cu toții prea bine de ce și cum a fost umilită – uneori mai știm și de (către) cine.

Așadar, istoria a reintrat în bacalaureat. Foarte bine! În varianta optimă, o minimă orientare în istorie ar trebui să fie, pentru orice liceean, o problemă de orgoliu personal. De ce n-am spune-o, în fond: demnitatea țării nu suferă cu nimic dacă un elev debitează la bac enormități și fantezii penibile despre trecutul nației sale, dar devine, în schimb, un meseriaș onest și productiv. Cine susține contrariul se arată a fi nostalgic după logica în alb și negru a gazetei de perete de pe holul principal al școlii, acolo unde bunii și răii erau puși pe coloane paralele, pe stînga – așa da, pe dreapta – așa nu. La așa da erau cei buni la carte, iar la așa nu erau cei buni la fotbal. Azi, mulți din cei de pe coloana stîngă vor să plece în Germania; mulți din cei de pe coloana dreaptă au deja vile în Germania.

Să privim realitatea în față. Surpriza bacalaureatului n-a fost apariția istoriei printre probe, ci spaima pe care această materie a răspînduit-o printre liceeni. Fără excepție aproape, toate informațiile spun că tinerii noștri s-au temut mai mult și mai mult de două materii: matematica și istoria. În privința matematicii, nu voi protesta. De altfel, cred că într-un fel este de bon ton ca matematica să sperie. Este tradițional. Folclorul școlăresc spune foarte clar că prima carte care va fi arsă în ziua de aur a prăbușirii școlilor va fi cartea de matematică; tot elevul știe că la judecata de apoi profesorii de matematică vor fi primii care vor intra pe poarta iadului, împinși de la spate cu o furcă înroșită în foc. Ani la rînd am visat, și eu și dumneavoastră, să fim printre cei care atunci vor ține furca.

Dar de ce sperie istoria? Bazîndu-se, în fond, pe structura arhetipală a narațiunii, istoria ar trebui să atragă, invariabil. Nu o face. Dascălii de istorie, ca povestitori ce sînt la urma urmei, ar trebui să aibă, în licee, fan-cluburi. Nu au. Orele de istorie ar trebui să fie așteptate cu sufletul la gură. Nu sînt. Istoria sperie, pentru că elevii o văd plicticoasă. Istoria sperie, pentru că manualele au, în ochii lor, tot atîtea nume și date și tot atîta logică precum cartea de telefon. Sperie, pentru că profesorii trec drept farseuri cu acte în regulă: elevii cred mai curînd că dascălii toarnă gogoși, deși se presupune că știu care-i adevărul.

Știm cu toții că aceasta-i realitatea.

Cu toții? Să știe acest lucru și cei care, de ani de zile, joacă ipocrit cartea unui naționalism șchiop, inclusiv atunci cînd jură că elevii vor mai multă istorie decît li se dă? Chiar și cei care, în toamna trecută, au ambalat un scandal național pe tema epurării din programă a unor capitole considerate ca fiind primordiale? Și cei care-și camuflează antioccidentalismul primar prin anunțarea unui complot iminent împotriva ființei noastre?

Cine este interesat să ne uităm trecutul, să intrăm amnezici în Europa? – se întreabă, de amorul artei, vreo cîțiva domni pe care-i știți foarte bine. Aiureli. Nu e interesat nimeni. În schimb, fapt rămîne că în tot acest timp, plictisiți de aceste lamentații de doi bani care nu le spun nimic, trei sferturi dintre liceenii acestei țări ar fi foarte-foarte interesați ca istoria să fie scoasă din bac, să fie scoasă din școală, să dispară pur și simplu.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

„Marea epurare"

Declanșate pentru a protesta împotriva închiderii unui ziar, demonstrațiile studențești de la Teheran au devenit un semnal politic important într-o lume cu echilibrul permanent amenințat. Cele cîteva zile de violențe stradale au reușit – din nou – să demonstreze cît de nemiloasă poate fi soarta reformatorilor, a oamenilor politici care cred că prin politica pașilor mici poate fi modificat un regim dictatorial. Rivalitatea dintre președintele moderat Khatami și Ghidul revoluționar, ayatollahul Khamenei a fost deocamdată tranșată în favoarea celui de al doilea. După cîțiva pași mici înainte, Președintele a făcu un mare pas înapoi: s-a desolidarizat de manifestațiile studențești, cerînd pedepsirea celor vinovați. În contextul politicii iraniene, revoluționară este puterea deținută de ayatollahul Khamenei, ceea ce face ca manifestațiile de săptămîna trecută să fie denumite „a doua revoluție", „o revoluție în revoluție" și alte combinații dovedind că există mai multe situații revoluționare, decît cuvinte pentru a le descrie.

„De miercuri 14 iulie, ordinea domnește din nou la Teheran și în orașele care au fost teatrul mișcărilor studențești de revoltă, dar criza a lăsat sechele importante. În spontaneitatea sa, mișcarea studențească a tradus starea de lehamite a unei mari părți a iranienilor, fără îndoială o majoritate. A fost cel mai violent și mai masiv avertisment adresat puterii, în ultimii douăzeci de ani. Au căzut tabuuri, deoarece a fost contestată însăși structura statului, prin denunțarea *dictaturii*. Regimul a fost destabilizat. Care vor fi consecințele?

Pe termen scurt, resurecția temelor celor mai scîlciate ale revoluției și întărirea tonului ferm al represiunii. Sutele de mii de manifestanți care au participat miercuri în fața Universității din Teheran la adunarea de susținere a regimului au relansat lozincile *Moarte Americii, Moarte Israelului*. (...) Deși nici manifestanții, nici oratorii nu l-au atacat direct pe președintele reformator Mohammad Khatami, de fapt concepția lui despre lume este contestată, a celui care de doi ani se străduiește să pună capăt discursului steril. De cîte ori apare în public Khatami îi roagă pe iranieni să vorbească mai mult despre viață și mai puțin despre moarte, pledînd pentru dialogul între culturi și încercînd o deschidere către Statele Unite prin intermediul societății civile. Fără îndoială, nu este o întîmplare că portretele lui erau practic inexistente la adunarea de miercuri, în timp ce acelea ale Ghidului Republicii, ayatollahul Khamenei erau din abundență și manifestanții promiteau să-l apere, cu prețul vieții, dacă va fi nevoie. Prin vocea vicepreședintelui (conservator) al Parlamentului, hodjatolesam Hassan Rouhani regimul a promis o judecată exemplară a *contrarevoluționarilor* arestați, *bandiți și agitatori* cu un cazier judiciar încărcat sau membrii ai *grupurilor contrarevoluționare*. *Revoluția noastră are acum nevoie de o mare epurare* a adăugat el, subliniind că în felul acesta *regimul și revoluția vor evolua*. Nu s-a înțeles prea bine ce a vrut să zică". (**Le Monde**, 16 iulie) Între timp lucrurile s-au clarificat. La un miting al „miliților populare", Khatami a fost violent atacat.

„Nu este pentru prima oară în ultimii zece ani, cînd un protest civil este reprimat astfel. Este totuși pentru prima oară, cînd serviciile de securitate s-au năpustit pe un grup atît de articulat și organizat cum sînt studenții. Studenții iranieni, acum aproape un milion, și-au arătat puterea în urmă cu douăzeci de ani, cînd demonstrațiile lor din interiorul Iranului și energicele lor organizații din exterior au contribuit la înlăturarea șahului și a regimului său în care statul era despărțit de biserică. Ar putea ei acum dărîma regimul islamic? E puțin probabil ca istoria să se repete în acest mod. Studenții din Iranul pre-revoluționar (mulți dintre ei fiind mai degrabă comuniști decît islamici sau democratici) erau mult mai bine organizați decît cei de acum. Aveau un scop precis: să scape de șah, de anturajul său corupt și de metodele și prietenii lui aduși din Occident. Erau în acord cu multe categorii ale populației, înstrăinate de șah și de aparatul său de securitate. Mai mult, la sfîrșitul anilor '70 sprijinul pentru șah aproape că dispăruse. (...) Protestele de acum seamănă cu cele precedente doar prin caracterul lor imprevizibil. Evenimentele din 1979 nu au corespuns așteptărilor unora dintre protestatari. Așa cum demonstrează autorul unei recente biografii despre Khomeini, revoluția a fost deturnată de determinarea fermă a ayatollahilor de a forma un stat clerical: revoluționarii cu alte scopuri au fost înlăturați. Studenții care demonstrează acum pentru a-l determina pe Khatami să accelereze reforma pot să provoace o revenire a conservatorilor gata să ia puterea din mîinile unui om, suspectat în pofida prudenței sale de clericii fanatici că este un Gorbaciov al Iranului". (**The Economist** – 17 iulie) Evident, în acest caz, comparația nu este un compliment, ci o insultă. (**M. B.**)

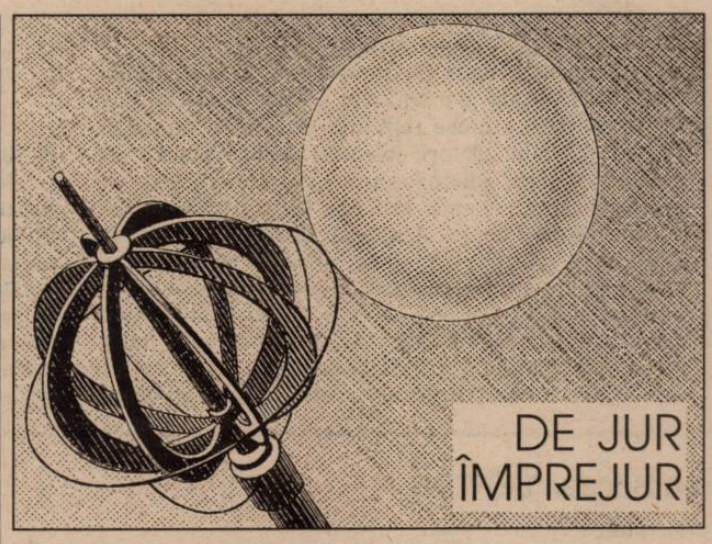

Electorale

Cu un an mai devreme decît spune legea că ar fi trebuit, politicienii din Statele Unite încălzesc motoarele campaniei electorale. Întrebările din sondaje, colectele de fonduri, atenția presei, dar mai ales polarizarea opțiunilor arată ca și cum alegerile ar fi după colț. Spectacolul se joacă în absența unui text definitiv și mai ales cu o distribuție care, sigur, va mai suporta modificări.

Candidatul democrat, Al Gore, actualul vicepreședinte, stă de mult la rînd și prezența lui la vîrful administrației Clinton poate juca și în favoarea lui și în defavoarea lui: el poate poza în coautor al înfloritoarei situații economice de care se bucură neîntrerupt Statele Unite, tot așa cum poate fi considerat umbra prea supusă a unui om care, prin ezitările sale în probleme politice și deciziile sale în probleme personale, a întinat imaginea președinției. Gore trebuie să se distanțeze de Clinton, fără să-și renege devotamentul exprimat anterior (opinia publică americană nu apreciază asemenea răsuciri). Dl Gore poate trece în contul său cea mai lungă perioadă de înflorire economică din istoria Americii: inflația se menține la 2%, toți indicatorii economici arată perspectiva stabilității (firește, pesimiștii găsesc că tocmai această perspectivă este îngrijorătore, deoarece nu are precedente) și, într-un discurs la o adunare unde strîngea fonduri pentru campanie, Gore s-a lăudat cu cele 19 milioane de locuri de muncă create cît a fost **și** el la Casa Albă. Și nu mințea.

Reproșurilor cu privire la absența farmecului personal, dl Gore le-ar putea răspunde că farmecul excesiv al lui Clinton a fost la originea tuturor scandalurilor din viața șefului executivului american.

Contracandidații săi din Partidul Democrat, dintre care cel mai periculos în termenii competiției pare a fi fostul senator Bradley, nu propun alte idei, ci alte formulări. Bizar este că nici din partea adversarilor, candidații Partidului Republican, nu vin contestări majore ale programului democrat. Cîștigătorul din sondaje, George W. Bush (fiul fostului președinte Bush, guvernator al statului Texas) și-a anunțat candidatura sub semnul ideologiei unui conservatorism compătimitor, simțitor, milos. De cînd Clinton a mutat la centru electoratul Partidului Democrat, candidații republicani trebuie să lupte tot acolo pentru a obține acel procent care, adăugat partizanilor necondiționați, asigură victoria.

Și Gore, și Bush jr. se înfruntă pe terenul platitudinilor, ambii avînd grijă să introducă în discursul lor cîte un cuvînt în limba spaniolă pentru a arăta că nu sînt insensibili la pretențiile electoratului *latino*, tot mai numeros. „Trebuie să le transmitem copiilor noștri un mesaj clar și să-i învățăm că în viață există opțiuni corecte și opțiuni greșite. Legile nu sînt suficiente pentru modificarea culturii noastre" spune Bush jr. „Dacă nu li se arată copiilor care e deosebirea dintre bine și rău, nici un nou program guvernamental nu va putea îndrepta ceea ce e de corectat" zice Gore și nimeni nu-i poate contrazice, dar nici nu reiese ce înțelege fiecare dintre ei prin bine și rău și cum vor transmite și altora ceea ce știu sau li se pare că știu.

În problemele care divizează opinia publică americană (avorturile, controlul vînzării armelor de foc) Bush jr. evită un „da" sau un „nu" și evită să facă promisiunea atît de des reproșată tatălui său: cea a reducerii impozitelor. Bush-fiul are de partea lui ingredientele necesare unei victorii: bani, relații și tradiție. Faima de bun politician local joacă de asemenea în favoarea lui. Sondaje recente arată că încrederea publicului față de politicienii care își cîștigă salariul vorbind în parlament este într-o dramatică scădere și în țările în mod obișnuit considerate democrații avansate (tendința este comună țărilor unde funcționează scrutinul pe liste sau cel uninominal).

Competiția din interiorul propriului partid nu pare a-i pune mari probleme dlui Gore. În schimb, dl Bush va avea de luptat pentru voturile conservatorilor radicali. Monotonia timpurie a ofertelor electorale lasă loc inițiativelor (prezente și în ultimele două campanii electorale), militînd pentru un al treilea partid. Partidul Reformelor, întemeiat de Ross Perot care a obținut 8,5% dintre voturi la prezidențialele din 1996 și 19% în 1992 este o structură atractivă pentru republicanii nemulțumiți de moderația fiului fostului președinte. Dar Ross Perot era și el un candidat cu un program eclectic și e puțin probabil că același număr de alegători va susține un program articulat al dreptei xenofobe și „morale".

Nu sînt puțini cei care consideră că graba cu care s-au aruncat în lupta electorală principalii candidați le poate dăuna: publicul se poate plictisi de discursurile, de fețele și de soțiile lor și va opta pentru unul dintre candidații surpriză apăruți mai în preajma evenimentului.

Tot așa cum s-ar putea ca o criză majoră în politica mondială, cum poate fi cea care opune – deocamdată verbal – China Taiwanului, să schimbe complet datele dezbaterii și profilul cîștigătorului. Statele Unite sînt din nou în situația de a alege între cuvîntul dat mai de mult (că vor apăra insula Taiwan de presiunile Chinei) și interesele momentului, impunînd evitarea unei confruntări directe cu China, comunistă în formă, capitalistă în conținut (sau invers).

Magdalena BOIANGIU

Argument

Şi în vechiul regim cărţile costau bani, dar, atunci, editurile care le produceau nu erau societăţi mici şi mijlocii supuse regulilor economiei de piaţă. După 1989, cumpărătorii obişnuiţi să-şi satisfacă toate poftele cu bani puţini s-au văzut confruntaţi cu preţurile reale, care mai întîi i-au usturat şi, mai apoi, au început să-i doară. A apărut astfel o categorie de public a refuzaţilor, care se tot măreşte pe măsură ce cartea devine un lux raportat la nivelul de trai din ce în ce mai scăzut. Cererea aceasta nesatisfăcută determină o reacţie paradoxală a editurilor care, în încercarea disperată de a satisface un public tot mai puţin numeros şi tot mai sărac, diversifică la nesfîrşit oferta de titluri, tinzînd spre idealul „o carte pentru fiecare", înţeles la propriu şi dînd impresia că lucrurile stau foarte bine în piaţa de carte. Diversificarea aceasta implică însă alte şi alte costuri care se regăsesc în preţurile piperate pe care bietul om le plăteşte la tarabe sau în librării. De fapt aici este localizată şi marea problemă: la nivelul verigii dintre **editură** şi **reţeaua de difuzare.** Blocajul financiar, lipsa legislaţiei necesare ca aerul şi fondul crizei economice generale, fac să se profileze într-un viitor nu prea îndepărtat o criză a întregii industrii de carte. Ca circumstanţă agravantă, cartea este concurată tot mai puternic de mijloacele (multi)media, ea ieşind treptat din preocupările tinerilor, care au acum acces la o lume virtuală pînă nu de mult interzisă.

Numărul acesta al *Dilemei* avertizează asupra unui pericol iminent, cauzat de (lipsa de) **bani**, dar şi asupra altuia, mai lent, dar poate la fel de grav, cauzat de lipsa de **interes**. Cum opţiunea tuturor oamenilor cu scaun la cap este **viaţa cărţii**, dilema nu este să alegem între o moarte rapidă şi una lentă, ci cum să facem ca biblioteca să rămînă şi pe mai departe o mobilă utilă în casa fiecăruia dintre noi. (**C. M.**)

Ion Bogdan LEFTER
critic literar

Business, spectacol, pasivităţi, iniţiative

Apar astăzi în România multe cărţi. Mai ales „de consum". Dar şi de alte feluri. Foarte diverse. Unele – nu puţine – foarte bune. Şi din ce în ce mai frumoase: calitate a hîrtiei, a tipăririi, a coperţilor. Pe cele mai multe le „consumă" publicul larg. Pe celelalte – publicul intelectual. Raportat la salariul mediu, ele sînt foarte scumpe. Şi totuşi se vînd, şi totuşi e un „business". Şi un veritabil spectacol. Le vezi peste tot: nu doar în librării, ci şi pe tarabe, în chioşcuri, la colţ de stradă, în pieţe, în staţiile de autobuze, la metrou şi în gări. Alături de ziare, de televiziune, de muzica radiourilor care emit pe FM, cărţile ocupă prim-planul noii „culturi de piaţă" a acestui prim deceniu de postcomunism românesc...

La vremuri grele – nostalgii etatiste

Nu sîntem acum în cel mai fericit moment din istoria cărţii româneşti a anilor '90. Anul trecut, producţia editorială s-a prăbuşit cam cu două treimi. Costurile de tipărire cresc mereu. Deci şi preţurile cărţilor. Difuzarea merge şi ea rău. Drept care vînzările au scăzut mult. Şi – în consecinţă – tirajele. Editorii se plîng de una, de alta, de tot. Fac faţă cu greu. S-au dus vremurile bune de la începutul deceniului, cînd publicul „înghiţea" producţii editoriale masive şi în domeniu se obţineau cît ai clipi din ochi profituri substanţiale.

Fenomenul nu e specific. În multe alte domenii s-au produs în ultimii ani reaşezări ale pieţei. Şi cererea, şi oferta au devenit mai variate, mai sofisticate. Exigenţele şi gusturile publicului se traduc în selecţii mai atente. Pe de altă parte, puterea de cumpărare a majorităţii românilor a scăzut în proporţie inversă cu diversificarea produselor care le stau la dispoziţie. Între o carte şi pîinea pe o săptămînă ori o lună, între o carte şi un obiect cu altă utilitate practică sau între două cărţi, alegerea nu e uşoară. Dar trebuie făcută. Fireşte, cîştigă aproape întotdeauna nevoile subzistenţei şi speranţa unui strop de confort în plus. Romanele pot să mai aştepte pe tarabe pînă la chenzina următoare. Sau pînă cînd va fi să fie.

Tot ca şi în alte domenii, de vină pentru deficienţele de funcţionare a pieţei de carte nu sînt doar publicul sărac ori indiferent, statul sau Dumnezeu, ci şi profesioniştii – ori „profesioniştii", cu ghilimele – ai editării, ai tipăririi, ai difuzării. Nu toţi, dar mulţi dintre ei văd cum evoluează lucrurile, însă nu fac nimic pentru a le îmbunătăţi. Nu toţi, dar prea mulţi editori cu pretenţii şi cu programe intelectuale meritorii, deşi constată că le scad vînzările, nu depun nici un efort pentru a-şi face producţia mai atractivă (şi ea poate fi făcută mai atractivă fără compromisuri compromiţătoare). Nici nu se zbat să-şi difuzeze mai bine cărţile. Se lamentează, pozează în eroi ai culturii şi victime ale conjuncturilor cruele, după care dau vina pe stat. Li se pare de neînţeles de ce el, statul, nu le finanţează lipsa de viziune, de idei, de vocaţie managerială, de – în ultimă instanţă – profesionalism. Se zbat pentru subvenţii de la buget, pentru ca apoi, după ce au obţinut cît au obţinut, oricum mai puţin decît au sperat, să reînceapă lamentările şi acuzaţiile: Ministerul Culturii, care le dă banii, ar face prea puţin, guvernul e criminal pentru că nu-l interesează cultura ş.a.m.d. ş.a.m.d. Editorii cu pricina ignoră cu desăvîrşire posibilitatea ca atare atitudine să fie cam etatistă şi – prin urmare – cam „nostalgică", nu tocmai potrivită cu lumea liberei iniţiative, a concurenţei, a economiei de piaţă. Fără mustrări de conştiinţă, ei proclamă imposibilitatea de a face mai mult şi mai altfel decît fac. Dacă vînzările scad, se mulţumesc să scadă şi ei tirajele şi – în schimb – cresc preţul per exemplar, spre spolierea acelui mic public fidel care, deşi o duce greu cu banii, cumpără totuşi cărţi şi subvenţionează astfel pasivitatea (îndeajuns de profitabilă, în paranteză fie spus) a respectivilor editori. Cum se întîmplă cu studenţii noştri de la Litere, de pildă: cu inima strînsă îi văd cheltuindu-şi amărîtele de burse pentru cutare ori cutare apariţie proaspătă, despre care-şi dau de veste unii altora pe tonul ăla puţintel precipitat, puţintel patetic al tinerilor cînd vorbesc despre descoperirile fascinante ale unei noi vîrste.

Nici tipografii nu sînt inocenţi. E adevărat că au crescut preţul hîrtiei şi costurile celorlalte „consumabile" (cerneală, calcuri etc.), dar urcă şi salariile personalului, ale directorilor şi directoraşilor, facturile sînt adeseori „umflate", sînt luate în calcul materiale mai bune decît cele folosite efectiv – pe scurt, tipografiile vînează profituri prin orice mijloace, inclusiv *unfair*. Finalmente, toate acestea intră în preţul mereu în creştere al cărţilor şi de plătit plătesc cumpărătorii. Studenţii noştri, de pildă.

Deloc mai breji – difuzorii. S-au înregistrat în anii trecuţi cîteva tentative de organizare a unor reţele naţionale, cam fără succes. Cu excepţia „Arcadiei", ruina vechii IDC (Întreprinderea de Difuzare a Cărţii) din deceniile comuniste, nu funcţionează decît companii zonale. Oraşele mici sînt ocolite de maşinile de aprovizionare cu noutăţi, iar în sate nu se oboseşte nimeni să transporte cărţi. Patronii microreţelelor de difuzare par mulţumiţi să recolteze profituri cît mai mari din operaţiuni cît mai restrînse (invers decît spun legile comerţului dintotdeauna). Preferă titluri mai puţine dar mai vandabile şi cărţi cît mai scumpe, încît procentul care le revine să însemne sume cît mai consistente. Asta înseamnă că mulţi refuză să preia volume de literatură română actuală, de obicei mai ieftine (pentru că sînt subvenţionate/ „sponsorizate" şi tipărite mai economicos), din care n-ar putea vinde decît cîteva exemplare. Nici n-au – probabil – habar că circulaţia acestora e vitală pentru cultura naţională şi că de ele au nevoie categoriile de public elevat care trăiesc risipite peste tot prin ţară: profesorii, medicii, juriştii...

Marele spectacol al cărţilor

Acestea fiind zise, e cazul să revin la tabloul de ansamblu şi la tema preambulului acestor însemnări: cu toate dificultăţile de moment, cu tot reculul actual al producţiei editoriale, rămîne incontestabil faptul că piaţa românească de carte a oferit de-a lungul anilor '90 un spectacol absolut extraordinar.

Imediat după presa scrisă, a fost domeniul în care s-a putut profita foarte rapid de libertatea cîştigată odată cu prăbuşirea regimului comunist. Spre deosebire de alte zone ale economiei, unde au trebuit parcurse lungi şi complicate procese de privatizare, restructurare, retehnologizare, un nou sistem editorial a apărut aproape peste noapte. Cu capital minim (căci costurile de producţie erau încă foarte scăzute), o mulţime de întreprinzători au încercat marea cu degetul publicînd cărţi. Unora le-a mers. S-au dat la început mari lovituri financiare. În 1990-'91-'92 au apărut romane care au urcat şi spre 200.000 de exemplare, şi peste. Pentru comparaţie, dacă depăşeşti astăzi 2.000 e un succes. „Industria" cărţii (cum i se spune în alte părţi) s-a dezvoltat rapid, impetuos şi, cel puţin o vreme, haotic. Timp de cîţiva ani, concurenţa a fost „sălbatică". Mulţi editori improvizaţi au abandonat, fie cu tolba plină, fie cu buzele umflate. Alţii au rezistat şi şi-au delimitat zone specifice de operare, pe genuri, teme sau regiuni de difuzare. Au apărut cîteva mari case de editură, care au început să „controleze" piaţa. S-au cumpărat, s-au construit, s-au închiriat şi s-au amenajat sedii cu condiţii civilizate de lucru. S-a trecut treptat la culegerea computerizată. De cîţiva ani ne predăm cărţile pe dischete sau le trimitem prin e-mail. Pirateria curentă o vreme s-a restrîns şi a început – în schimb – să fie plătit copyright-ul pentru traduceri. Unii au căutat soluţii pentru difuzare, încercînd să pună pe roate mici reţele proprii: şi-au creat departamente speciale, au cumpărat camioane şi camionete, au închiriat librării. Editurile de vîrf au dezvoltat proiecte corente, cu colecţii întinse pe ani în şir, explorînd teritorii diverse, beletristice şi din ştiinţele umane, acoperind în ritm accelerat marile goluri bibliografice moştenite de la „vechiul regim". Cei care publicaseră doar autori străini au descoperit că semnalări în presă, cronici de carte şi succes de stimă la elitele intelectuale obţin mai degrabă cu literatura română actuală, drept pentru care s-au decis să piardă ceva bani la acest capitol contra unei mai bune „imagini". Au început să-şi lanseze producţia pe piaţă cu mai mare grijă, cu suport publicitar, cu miză pe simbolurile grafice ale casei. Tîrgurile şi saloanele de carte din Bucureşti şi din ţară au devenit mari sărbători culturale, aşteptate la date deja cunoscute. Şi descrierea poate continua cu alte şi alte detalii: peste 3.000 de edituri avizate de Ministerul Culturii de-a lungul deceniului etc. etc.

Una peste alta, piaţa de carte a fost şi continuă să fie una dintre cele mai dinamice zone economice ale României postcomuniste. Lipsesc – din păcate – analizele şi panoramele serioase asupra acestei efervescenţe editoriale excepţionale. Sau lipsesc sub formă de... carte! Găsesc potrivit să notez aici că am procedat de-a lungul a peste doi ani, din martie 1993 şi pînă în mai 1995, la o analiză sistematică a evoluţiilor din domeniu într-o rubrică de „Panoramic editorial" la Radio Europa Liberă, în cadrul „Actualităţii culturale româneşti" pe care o realiza Gelu Ionescu. Pînă la urmă, din textele scrise atunci s-ar putea să iasă şi o carte, de ce nu?!

Iniţiativa Nedelciu

Nu vreau să închei fără să mă refer la programul „Monitor – Topul naţional de carte" lansat anul trecut de prietenul nostru Mircea Nedelciu.

Cu experienţa lui de librar din anii '80 şi cu cea de patron şi manager al societăţii de difuzare „Euromedia" în anii '90, Mircea înţelegea mai bine ca alţii cît de gravă e absenţa stocării şi ierarhizării informaţiei legate de piaţa românească de carte: baze de date despre editori şi producţia lor, evidenţa stocurilor, topuri ale vînzărilor etc. Fără atari instrumente de lucru, elementare în lumea civilizată de azi, nu mai poţi şti ce şi unde se publică, ce s-a epuizat şi ce mai e disponibil, nu poţi organiza în bună cunoştinţă de cauză o librărie şi o reţea de difuzare, nu poţi face comenzi cu exemplarul, publicul specializat nu se poate documenta eficient, iar publicul larg rămîne dezorientat în abundenţa de noutăţi editoriale. Din 1994 încoace, discutasem de mai multe ori despre o serie de proiecte în acest sens pe care să le demarăm sub egida ASPRO. Am trecut la fapte o singură dată: în colaborare cu o firmă de computere, am început să stocăm titluri de carte în timpul uneia dintre ediţiile Tîrgului „Gaudeamus", pe care Mircea îl iniţiase. N-am continuat. Tot sub sigla ASPRO, Mircea a gîndit „Monitorul" ca pe o formulă de sondare a preferinţelor faţă de noutăţile editoriale româneşti prin cumularea voturilor exprimate de cititori profesionişti (în speţă scriitori), cititori obişnuiţi şi librari. A lucrat pînă la sfîrşit la iniţiativa lui donquijotescă, totalmente singulară pe piaţa de carte cu cel mai numeros public potenţial din aproape o jumătate de Europă. În ultimele lui săptămîni de viaţă, cînd se simţea tot mai rău, actualizarea listelor de cărţi în computer şi recoltarea voturilor prin telefon le-au făcut Mugur, băiatul lui de aproape 18 ani, Camelia Şerban şi Mirela Iancu, directoarea comercială şi librăriţa „Euromediei". Deşi se stingea, Mircea ţinea ca „Monitorul" să meargă înainte. Plecînd dintre noi, ne-a lăsat şi acest mesaj de preocupare faţă de ce se întîmplă cu bietele noastre cărţi cele de toate zilele...

Mihai Dinu GHEORGHIU
sociolog, Musée des Sciences Humaines, Paris

Cîteva observaţii

Două mi se par liniile de fractură care caracterizează piaţa de carte din România de după 1989 şi ele sînt în parte comune cu cele din restul economiei. Prima este legată de procesul privatizării, de diminuarea pînă aproape de dispariţie a sectorului de stat şi cooperatist, de reapariţia editurilor „comerciale", în sensul pe care îl dădea acestui sector un istoric al editurii româneşti, Nicolae Th. Ionniţiu. Privatizarea a avut ca efect şi a fost în acelaşi timp accelerată de inversarea raporturilor dintre producţie şi distribuţie în favoarea celei din urmă. Dispariţia monopolului de stat în difuzarea cărţii, care fusese unul din mijloacele de exercitare a cenzurii, a încurajat cîţiva dintre agenţii distribuitori să devină ei înşişi producători. Din acest punct de vedere s-a repetat într-o conjunctură diferită un fenomen care a existat şi la originile pieţei naţionale de carte, anume asocierea dintre librari şi editori şi convertirea librarilor în editori. Ceea ce este însă de regretat este imobilizarea vechiului sistem de distribuţie şi segmentarea pieţei, care i-au făcut pe noii editori să fie foarte dependenţi de conjunctura economică şi de posibilitatea mobilizării altor resurse: existenţa unei tipografii proprii, asocierea cu alte activităţi comerciale, capacitatea de a obţine subvenţii de la mecenatul public sau privat. Criza care a apărut şi în producţia de carte de prin 1993-1994 nu a făcut decît să accentueze comercializarea producţiei editoriale şi transformarea ei structurală, conjunctural dependentă de fluctuaţiile pieţei. Pentru a înţelege modul în care a funcţionat mecanismul comercializării, ar trebui privite mai îndeaproape şi felul în care s-au „privatizat" foste edituri de stat, precum Humanitas ori Univers, care au încercat să îşi păstreze un profil intelectual (în cazul celei dintîi să îl impună) şi felul în care au „urcat" edituri la origine pur comerciale, precum Nemira sau Polirom. Aşa cum se poate vedea din aceste exemple, opoziţia dintre „intelectual" şi „comercial", chiar dacă nu ia niciodată forme pure, se manifestă şi în raport cu categoriile de public, prin (in)accesibilitatea preţurilor, prin raporturile dintre cartea de „cultură" (filosofie, ştiinţe socio-umane, eseu), cartea de literatură (beletristica) şi cartea de „consum". Cu puţine excepţii, editurile româneşti nu-şi pot permite să se specializeze şi sînt nevoite să adopte o politică de „supraproducţie" caracteristică situaţiilor de criză: multiplicarea titlurilor în ciuda scăderii vînzărilor. Astfel, dacă la suprafaţă (în librării, pe standurile de carte în stradă) situaţia pieţei de carte pare înfloritoare, ea ascunde greu o criză mai profundă, de ordin general şi cu manifestări specifice, prin care se adîneşte o fractură socială între publicul restrîns, publicul larg şi un public potenţial în tot mai mare măsură exclus de pe această piaţă.

Cea de-a doua fractură proprie pieţei actuale este cea dintre piaţa internă şi piaţa externă. Ea se poate exprima după mai mulţi indicatori care par să indice o situaţie contradictorie. Pe de o parte creşterea numărului de traduceri a modificat profilul economiei editoriale după „autarhia" practicată sub vechiul regim, favorabilă autorilor autohtoni (mai exact, unora dintre ei). Apoi, ieşirile regulate la tîrgurile de carte internaţionale ori subvenţionarea externă a unor traduceri indică o mobilitate internaţională care ar putea contribui la reducerea diferenţelor dintre cele două pieţe. Cu toate acestea, decalajul dintre ele continuă să fie devastator. Circulaţia internaţională a „producătorilor intelectuali" (autorii potenţiali de carte) este restrînsă la un număr foarte mic de persoane, este adesea de sens unic (traducere în româneşte, emigraţie dinspre România), iar dispariţia unei conjuncturi paradoxal favorabile receptării unor scriitori români şi din Est în general (războiul rece) a diminuat în mod dramatic accesul acestora la piaţa europeană şi internaţională.

Fractura socială din domeniul editorial (care se coroborează cu cea din învăţămînt, asistenţă socială şi medicală etc.) este astfel dublată de o fractură intelectuală: în interior, prin eliminarea sau diminuarea unui public „mediu", pentru care multe din titlurile disponibile pe piaţă rămîn inaccesibile, cel puţin prin preţ şi prin deteriorarea sistemului difuzării prin bibliotecile publice. În exterior, prin dispariţia scriitorilor români de pe piaţa internaţională, a celor prezenţi înainte (exemplul lui Paul Goma) ori a celor care ar putea să fie. O reflecţie asupra condiţiilor de posibilitate ale unei noi disidenţe intelectuale deci se impune. Ca şi un studiu riguros al pieţei de carte, care să aducă o anumită transparenţă în mecanismele editoriale, unde obscurantismului cenzurii i s-a substituit un obscurantism financiar, atît în raporturile dintre editori şi bănci cît şi dintre editori şi autori.

Aşteptările publicului şi strategiile editoriale

Am adresat următoarele întrebări cîtorva dintre multele edituri cu renume din ţară, încercînd să obţinem o imagine cît mai aproape de adevăr a modului în care acestea se orientează spre un anumit sector de piaţă şi spre un anumit public-ţintă pe care încearcă să îl satisfacă prin oferta proprie de carte şi prin strategii editoriale adecvate. (**C. M.**)

1) Care sînt categoriile principale de public pe care editura dvs. le satisface prin oferta sa de carte? Pe ce calităţi ale acestui public-ţintă mizaţi?

2) Care ar fi în linii mari strategiile prin care încercaţi să întîmpinaţi aşteptările publicului şi care sînt direcţiile importante în care vă dezvoltaţi planul editorial?

3) Enumeraţi cîteva dintre dificultăţile pe care aveţi de depăşit în activitatea editorială.

ALL – vastă ofertă editorială

1) Categoriile principale de public, vizate de oferta de carte ALL, pot fi surprinse cu uşurinţă odată cu enumerarea domeniilor: drept, ştiinţe economice, informatică, ştiinţe exacte, medicină, ştiinţe umaniste, cărţi şcolare.

2) Mizăm pe nevoia publicului de specializare într-un domeniu, pe nevoia acestuia de a fi la curent cu noutăţile, de a se culturaliza, pe dorinţa de informare, pe nevoia de recreere.

3) Direcţiile importante de dezvoltare a planului editorial sînt: ● în domeniul dreptului – trecerea de la publicarea cărţilor de drept teoretic la drept practic ● domeniul economiei se va axa pe cărţi de turism şi pentru întreprinzători ● domeniul informaticii va pune accent pe cărţi de programare ● domeniul ştiinţelor exacte va pune accent pe interdisciplinaritate ● medicina va accentua traducerea cărţilor de referinţă din domeniu ● domeniul cărţii şcolare va acorda o mai mare importanţă manualelor, auxiliarelor şi complementarelor psihopedagogice ● beletristica se va orienta asupra publicării literaturii române moderne şi contemporane ● în domeniul ştiinţelor umaniste vor fi publicate cu precădere cărţi de nivel universitar şi academic, pentru cei ce doresc să se specializeze într-un domeniu. (**Adriana Savu**)

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE – un produs cultural de calitate maximă

1) Nu doresc să fac, neapărat, un calambur: dar adevărul este că nu atît Editura Fundaţiei Culturale Române şi-a căutat, prin producţia ei, un public „propriu". Sensul mişcării a fost mai degrabă invers: un anumit public, „o anumită parte" a cititorilor au început să caute şi să cumpere sistematic cărţile noastre, în primul rînd datorită ţinutei acestora, nivelului lor ce nu coboară niciodată sub o anumită ştachetă. Editura noastră a devenit, ea, o ţintă – fapt demonstrat (inclusiv cu argumente finaciare) şi de succesul înregistrat, în acest an, la Tîrgul Internaţional de Carte. Mai există însă un punct semnificativ de întîlnire între editori şi cititori. Editura Fundaţiei Culturale Române încearcă să umple un gol, publicînd cărţi ale autorilor români din exil; lucrări fundamentale de istorie, elaborate de specialişti eminenţi; în fine, ediţii bilingve din autori consacraţi, prin care publicul „ţintă" se diversifică şi mai mult, fiind şi românesc, şi străin. Mizăm, indiferent de naţionalitatea şi convingerile cititorului nostru, pe cultura, inteligenţa şi sensibilitatea lui.

2) Strategia noastră este să oferim un produs cultural de calitate maximă, căruia rentabilitatea financiară să nu-i afecteze (decît, eventual, în bine) rentabilitatea morală. Cu alte cuvinte, nu ne propunem să cîştigăm bani oricum şi oricînd, prin cărţi vandabile, dar mediocre, prin paraliteratură de tarabă.

3) Dificultăţile pe care le avem sînt, cred, ale tuturor editurilor serioase din România. Nivelul de trai al populaţiei scăzînd catastrofal, şi posibilităţile financiare, dar şi cheful de a cumpăra o carte au suferit corecţii majore în minus. Costurile de producţie cresc, însă, pe zi ce trece, şi sînt tot mai greu acoperite din vînzări. Rămîn, ca supape, subvenţiile şi sponsorizările, iar în cazul nostru – Fundaţia Culturală Română, care ne ajută cu generozitate. (**Daniel Cristea Enache**)

HUMANITAS – un public fidel valorilor clasice

1) În cei zece ani de existenţă, Editura Humanitas şi-a format un public fidel de intelectuali, cu studii în domeniul ştiinţelor umaniste şi exacte, în rîndul căruia predomină studenţii şi cadrele universitare. Mizăm pe interesele lui culturale şi pe capacitatea lui de a aprecia calitatea editorială şi tipografică pe care, sperăm, o au cărţile noastre.

2) Tot ce am întreprins pînă acum a stat sub semnul unui singur imperativ, valoarea culturală, iar publicul nostru tradiţional exact asta aşteaptă de la noi. Trebuie să ne deschidem însă şi către alte aşteptări. Am iniţiat, de pildă, o colecţie de cărţi practice. „Humanitas Practic" înseamnă o nouă direcţie editorială, nu un rabat la calitate, şi reorientarea noastră către valorile, să le spunem aşa, „civilizatoare".

3) Principalele dificultăţi sînt sărăcia publicului şi scăderea apetitului pentru lectură. Prima e o problemă locală, celaltă este generală şi îi nelinişteşte pe editorii din toată lumea. Cartea clasică e concurată puternic de televiziune, Internet şi CD-ROM-uri. (**Mădălina Tache**)

NEMIRA – o carte pentru fiecare

1) Ne adresăm unui public-ţintă eclectic, în conformitate cu profilul nostru ce acoperă de la manualele şcolare la SF, de la dicţionare la poliţiste şi de la *horror* la ştiinţele umaniste, trecînd prin noua proză autohtonă şi, rarissim, prin poezie. Nu excludem politica, economia şi nici cărţile practice. Ideal vorbind, publicului nostru îi ajunge să fie alfabetizat (deşi pentru cărţile de colorat nici asta nu e neapărat necesar); pentru o fază ulterioară, e necesar să aibă şi o oarecare obişnuinţă a lecturii, fie ea şi aceea soporifică, dinainte de culcare (recomandăm întru aceasta cu deosebire dicţionarele noastre care, avînd un format mai mare, pot sluji şi la sprijinirea pernei: adevărate cărţi de căpătîi!).

2) De-ar fi să răspundem cu adevărat aşteptărilor publicului, pur şi simplu n-am mai face cărţi: ne-am profila pe produse alimentare, curent electric şi gaze naturale (pe care le-am da la preţ de *dumping*, spre a le face în ciudă unor Radu Berceanu & Co.), ba chiar am produce (ca să spunem aşa, generic) *fiare pe stoc*, că are grijă guvernul să ne şteargă orice datorie prin tradiţionalele „legi de mărături". Ar fi mult mai profitabil.

3) Dificultăţile de care ne lovim în activitatea editorială sînt subsumabile indiferenţei generale pentru tot ce nu priveşte existenţa zilnică şi grijile materiale. Sînt tot mai puţini oameni cu adevărat specializaţi pentru a lucra o carte, iar eternul blocaj economico-financiar afectează şi sectorul privat. Reiterăm propunerea pe care am făcut-o la Tîrgul de Carte: să se permanentizeze această formulă de Tîrg, cel puţin pînă cînd intră o locomotivă pe capătul tunelului din sens contrar; în lipsa unui sistem de difuzare şi a unei reţele de librării fiabile, între editori şi cititori trebuie încercat să nu mai interpunem nimic. (**Dan Petrescu**)

PARALELA 45 – în prim plan literatura contemporană mai puţin cunoscută

1) Ne adresăm preşcolarilor, şcolarilor, studenţilor şi dascălilor din toate ciclurile de învăţămînt, dar şi iubitorilor de literatură, în special contemporană, mai puţin cunoscută. Mizăm pe dorinţa publicului de informare, dar şi pe dorinţa acestuia de a fi la zi cu ultimele noutăţi.

2) Unei bune strategii editoriale i se cere în primul rînd **mobilitate.** Ceva similar cu schimbarea ritmică a tehnologiei în industria autoturismelor. Desigur, cu condiţia ca proiectele editoriale să fie cît mai atrăgătoare şi cît mai apropiate de necesităţile (studiate de noi permanent) ale acestui public. Aspectul cărţilor este de asemenea prioritar. Propria tipografie ne ajută foarte mult.

3) Sînt disfuncţionalităţi legate mai mult de **legislaţie** (imposibilitatea de deducere reală a T.V.A.-ului; taxe poştale prea mari pentru expediţie, absenţa facilităţilor fiscale pentru cărţile didactice, obligaţia aberantă de a factura cărţile în momentul expediţiei către librari, cînd se ştie foarte bine că plata se face pe măsura vînzării), dar şi de **moralitatea** librarilor care nu virează la timp încasările efectuate. (**Călin Vlasie**)

UNIVERS – un public cultivat şi consecvent

1) Publicul căruia cărţile Editurii Univers se adresează este chiar cel precizat în logo: publicul cultivat. Aş spune că, dincolo de orice preţiozitate de care ar fi suspectată această modalitate de definire a cititorilor şi, implicit, a cumpărătorilor noştri, nu este vorba despre un simplu artificiu publicitar. În această mare „categorie" a publicului cultivat intră elevi, studenţi, intelectuali, dintre care sînt vizaţi nu numai specialişti din domeniile umaniste, dar şi cititori pasionaţi de literatură. Ajunge doar să amintesc că oferta noastră de carte acoperă o arie destul de largă de la literatură pentru tineret pînă la studii literare (texte de bibliografie universitară, polemici intelectuale de ultimă oră), dar şi celebre romane de spionaj sau poliţiste.

2) Programul nostru editorial uşurează mult munca de sondare a zonelor de care publicul ar fi interesat. Simplul fapt de a publica traduceri de beletristică, mai precis cărţi de dată recentă şi de foarte mare interes în străinătate se suprapune unei nevoi a publicului de a fi „conectat" la mersul literaturii contemporane de dincolo de graniţele ţării noastre, altfel, aceste cărţi putînd fi procurate cu destul de mare dificultate. De asemenea, există un potenţial interes în ceea ce priveşte noile şcoli de gîndire apărute în Occident, ilustrate prin cărţi fundamentale. Bineînţeles, aceste cărţi au publicul lor destul de restrîns, dar, ceea ce este foarte important, consecvent.

3) Fiindcă tocmai vorbeam de o ţintă strict delimitată, mai trebuie spus că, din păcate, în categoria „publicului cultivat" căruia cartea noastră i se adresează, puterea de cumpărare este relativ scăzută. Dificultăţile care sînt întîmpinate la ora actuală în România, pe plan economic şi social, se reflectă fidel şi în situaţia economică a editurilor. (**Cecilia Ştefănescu**)

Aduse cu poşta

Momentele perfecte

„Ce citim?“ este, într-o succesiune logică, o întrebare ulterioară altora de genul „Citim?“, „Cum?“, „Cînd?“ şi „De ce?“, aglomerările retorice putînd continua la infinit. Indubitabil, este de dorit să citim, pentru motivul că, în mod evident, simpla noastră existenţă nu este suficientă; trăim mult prea puţin şi mult prea puţine pentru a fi satisfăcuţi doar cu atît. Pe de altă parte, pot spune din proprie experienţă că cititul creează dependenţă; în liceu ajunsesem să tresar la simpla vedere a cuvîntului (!) **cărţi**, să practic un boem *window-shopping* (librării, anticariate, expoziţii). Mai mult decît atît, cărţile lui Mircea Eliade – **Romanul adolescentului miop, Jurnal, Memorii** – sau **Un om sfîrşit** al lui G. Papini erau pentru mine o modalitate permanentă de a mă complăcea într-o dulceagă şi călduţă senzaţie de erudiţie ambulantă, alimentîndu-mi şi o anume voluptate (nocivă, dar nu mai puţin plăcută) în a continua astfel şi în a crede cu convingere că lectura şi cărţile îmi sînt vitale şi suficiente.

Orice citim este folositor, paradoxal chiar şi o carte proastă, cu condiţia ca lectorul să fi atins un punct de minim discernămînt, prin care să-şi asume valoarea derizorie a cărţii respective, convertind-o în ceva constructiv.

Există o vîrstă la care unele lecturi sînt nocive, cînd cărţile ne tulbură şi nu numai că nu ne ajută să ne găsim sau să ne *dea* ceva, ba din contră, ne fac să ne pierdem cu totul. Pentru a nu mă... pierde eu acum în abstracţiuni şi generalizări amintesc, concret, de **Bucuria vieţii** a lui Irving Stone (biografia deloc romanţioasă a lui Vincent Van Gogh); citită în clasa a VIII-a, m-a tulburat într-atît, încît pot spune că mi-a provocat o adevărată criză, mai mult sau mai puţin... metafizică, dar de o acuitate extremă. La fel şi **Vacanţă de Crăciun** a lui Somerset Maugham (clasa a IX-a), al cărei personaj excentric în gîndire şi cu caracter forte m-a ajutat multă vreme să mă port dezinvolt şi să mă detaşez de mărunţişurile mele zilnice: alta era „adevărata“ viaţă! **Psihologia maselor** a lui Gustave le Bon a trezit apoi în mine un – latent pînă atunci – anarhist, un subversiv, un agitator; aveam senzaţia (patologică?) de inutilitate, suprema împlinire constînd, credeam eu, în implicarea în social, în angrenarea oamenilor şi multe alte grozăvii, pentru ca azi, la doar cîţiva ani distanţă, să nu doresc decît să fiu lăsată în pace şi să las în pace la rîndul meu. Nu am recitit niciodată aceste cărţi (deşi se spune că doar recitirea desăvîrşeşte lectura) intuind poate că acele stări erau privilegiate, unice şi exclusive vîrstei; o lectură a lor astăzi ar fi riscat să mă dezamăgească sau să mă determine să-mi calific stările de atunci drept mofturi, tulburări adolescentine, aberaţii sau chiar inepţii.

Sînt cărţi şi cărţi, şi vîrste pentru fiecare carte. Dacă Eliade în **Arta şi tehnica lecturii** propunea un dicţionar de cărţi (pe anotimpuri, pe împrejurări, pe stări sufleteşti), eu cred astăzi cu tărie că pentru fiecare carte ar trebui indicată „oficial“ o vîrstă aproximativă la care să fie citită. Căci decît prea tîrziu, mai bine... niciodată.

Rezultatul acestor opinii s-a materializat în faptul că mi-am consemnat (!) lecturile eronate cronologic şi mi-am propus ca atunci cînd voi avea un copil, sau cînd voi fi profesoară să nu mai ratez, prin ei, momentele perfecte fiecărei cărţi, cel puţin ale celor pe care le-am parcurs.

Cu aceeaşi stimă,

Lavinia MIHALACHE
absolventă a Facultăţii de Litere,
Universitatea din Bucureşti

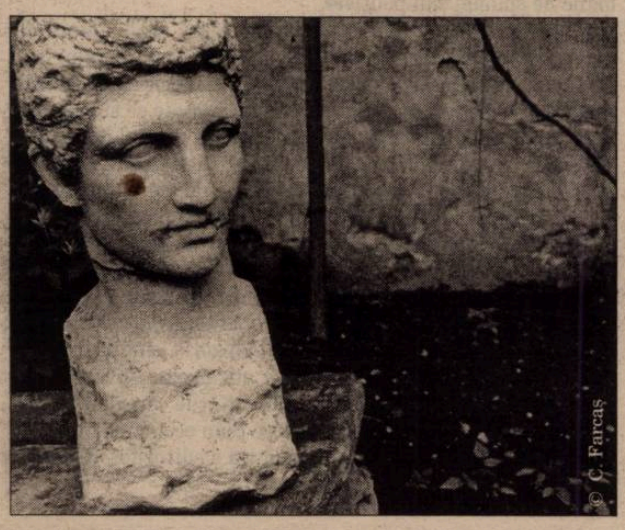

Cititorii „imperturbabili“

„Street performance reading“ s-a desfăşurat în zilele de 8 şi 9 iulie, în Piaţa Universităţii, între orele 19:00 şi 20:00. 20 de persoane, îmbrăcate în costume terne, cenuşii, nu au făcut nimic altceva decît să stea nemişcate în poziţiile cele mai neobişnuite (chircite, agăţate de stîlpii pentru iluminatul stradal, culcate pe jos), cu cîte o carte în mînă. Costumele, tăcerea şi nemişcarea lor au surprins trecătorii obişnuiţi ai acestei zone. Unul din punctele inedite ale acestei manifestări a fost faptul că nici unul din cei 20 de participanţi (români şi membrii ai comunităţii internaţionale) nu sînt actori şi nici nu au obişnuinţa unor astfel de evenimente.

Primul scop al acestei manifestări a fost acela de a atrage atenţia oamenilor obişnuiţi asupra cărţii. Cititul a devenit un obicei pierdut şi lipsit de interes mai ales pentru cei tineri.

Pe de altă parte însă, dăm prin acest „joc“ posibilitatea publicului de a intra în contact cu activităţile artistice, neforţîndu-l să meargă într-un anumit loc, la o anumită oră, plătind eventual o sumă pentru acces, ci încercînd să-l surprindem prin introducerea artei în viaţa de zi cu zi.

Oana HOLBAN,
Biroul Relaţii Publice, ARCUB

De la 15 la 18 ani: mai puţini cititori...

	15 ani		18 ani
Băieţi	21,5%	→	36,3%
Fete	7,5%	→	17,1%

Procentele îi reprezintă pe acei subiecţi care, răspunzînd la întrebarea *În afară de cărţile şcolare, care sînt ultimele cărţi pe care le-aţi citit?*, nu au citat nici un titlu.

...şi mai puţine cărţi citite

	15 ani		18 ani
Băieţi	3,4 / an	→	2,8 / an
Fete	4,4 / an	→	4 / an

Numărul de cărţi citite de elevii de 15 şi de 18 ani într-un an de zile.

(din rezultatele studiului realizat de sociologul francez Christian Baudelot, publicate în *Le Nouvel Observateur*, 4-10 martie 1999)

Ce se cumpără şi ce se citeşte

În cele cinci zile ale Tîrgului Internaţional de Carte Bucureşti 1999, vizitatorii au avut tot timpul din lume să se plimbe printre standuri, să-şi arate încîntarea, amuzamentul, interesul, dezamăgirea, surpriza etc. şi, eventual, să cumpere ceva. Întrerupîndu-le pentru cîteva clipe plimbarea, i-am întrebat pe cîţiva dintre ei (1) **Ce cărţi aţi cumpărat?** *şi* (2) **Ce cărţi citiţi?**, *ştiind că nu întotdeauna se citeşte ce se plăteşte. Iată răspunsurile:*

LETIŢIA, 22 de ani, studentă la Psihologie. N-am cumpărat nimic, pentru că n-am găsit prea multe cărţi de specialitate, sau ceva nou – am văzut şi pe tarabe exact aceleaşi lucruri. Am căutat şi albume de artă la preţuri accesibile – n-am găsit. Ce mai, am văzut multe cărţi bune, dar preţurile...

În afară de cărţi de specialitate, citesc literatură, filozofie... cît şi cînd am timp.

A. NEGRESKI, 58 de ani, cercetător. N-am cumpărat decît două cărţi, **Aşa grăit-a Zarathustra** (Nietzsche) şi **Aventurile lui Tom Sawyer** (Twain). Sînt cărţi care m-au marcat, la vîrste diferite, desigur, şi pe care ţineam neapărat să le am. Totuşi, sînt nemulţumit de condiţiile grafice.

Citesc cu multă plăcere cărţi din domeniul tehnicii, în care lucrez. În rest... În ultima vreme am descoperit un scriitor foarte interesant, Luca Piţu.

MIRCEA, 20 de ani, student la Ştiinţe Politice. Am cumpărat ceva de Hayek. Altceva mai semnificativ n-am găsit. Nu sînt deloc mulţumit de oferta de carte de anul acesta.

Citesc ştiinţă politică... şi cam atît.

IOANA B., pensionară. Am luat cartea domnului Buzura şi o carte despre Ceauşeşti, pentru că perioada comunistă face, acum, parte din istorie şi găsesc că e foarte important să ştim bine ce se întîmpla atunci.

Sînt pensionară şi mă ocup de un aşezămînt cultural. Am mult timp liber, şi citesc tot ce poate să suscite curiozitatea mea.

CATRINA, 17 ani, elevă. Am cumpărat cărţi pentru şcoală – Mate – şi pentru băieţelul unei vecine, o carte de Germană. Am fost şi ieri prin Tîrg, mi-am luat Anatomia.

Citesc literatură română (îmi plac Barbu, Bacovia...) şi literatură spaniolă, în original.

ADRIANA G., 49 de ani, ingineră. Am cumpărat **Golgota întoarcerii acasă** de Rosamunde Pilcher. E urmarea unui roman scris prin anii '60-'70, de mult aşteptam să apară.

Întotdeauna mi-au plăcut romanele de acţiune.

CODRUŢ, 10 ani şi BRÎNDUŞA, 11 ani, elevi. Am cumpărat cărţi cu animale, teste pentru examenul de capacitate, Ana Blandiana – **Poezii** şi... o carte de istorie... ah, da, **Spartacus**! Şi Wells, **Maşina timpului**.

B.: Eu prefer simboliştii. Citesc şi proză – clasici, mai ales.

C.: Citesc multe cărţi de aventuri şi SF.

ZOLTAN ANDRAS, *Sarmalele reci*. Am cumpărat... ce să spun, necesităţi. Guénon, Huizinga, Borges, Voiculescu (proza). Mi-ar fi plăcut să-mi cumpăr mai multe cărţi (critică literară, literatură), dar Tîrgul este foarte aglomerat şi copleşitor ca ofertă, şi eu nu am prea mult timp la dispoziţie astăzi. Pentru că n-am venit mai devreme cu cîteva zile, n-am mai prins un anumit dicţionar francez de expresii, pe care ţineam foarte mult să mi-l cumpăr.

Îmi place foarte mult să citesc literatură, eseistică, filozofie, dar din păcate cititului îi pot acorda un timp limitat.

LIVIA, 34 de ani, profesoară. Am găsit aici cărţi pentru învăţarea limbii germane, pentru băieţelul meu. I-am luat şi cîteva cărţi pentru şcoală.

Cînd am timp, citesc cărţi istorice, de aventuri, de călătorie – în română, engleză sau germană. Şi romane psihologice.

MARIA, 20 de ani, studentă la Litere. Sînt foarte fericita posesoare a unui volum foarte gros de proză scurtă – Mircea Nedelciu. Destul de scump. M-am gîndit însă că Tîrgul e numai o dată pe an, deci pot să-mi permit acest lux. În rest, mi-am cumpărat cîteva dicţionare, am profitat de reducerile de preţuri. Din păcate, asta-i tot, pentru că bursele... poate ştiţi, nu le-am primit încă.

Îmi place să citesc literatură, evident (doar am dat la Litere!), dar nu pot să-mi cumpăr tot ce-mi place. Oricum, vizitarea Tîrgului de Carte e pentru persoane cu nervii tari. Sau cu foarte mulţi bani. Nouă, pentru citit, ne rămîn bibliotecile...

A consemnat Cristina IONICĂ

Valentin NICOLAU
editor

Bătrînul Gutenberg şi cărţile cu coperte din salam

Mi-aduc aminte de o distinsă editoare ce se lăuda spunînd *Am pierdut cinci milioane cu cartea asta* şi arăta coperta pe care se putea citi numele unui scriitor important. Distinsa doamnă voia să spună *Am făcut cultură, domnule!* Cultura făcută o considera direct proporţională cu pierderea financiară. Poate avea dreptate, poate nu. Da, pentru că era într-adevăr o carte bună, nu, pentru că din tot tirajul nu vînduse decît vreo două sute de exemplare. Restul cărţilor avea să le topească cîţiva ani mai tîrziu, îmbibate de umezeala şi pluscultura căpătate în subsolul Casei Scînteii (Presei).

Invoc această întîmplare deoarece ea poartă o nedumerire proaspătă încă pentru mulţi. Ce este cartea? Cultură în sine? Marfă?... Marfă şi bun cultural în acelaşi timp. De aceea piaţa cărţilor are particularităţi pe care nu le întîlneşti în cazul altor produse. În faţa acestei afirmaţii, oamenii de cultură vor zîmbi maliţios. Alţi oameni se vor gîndi la detergenţi, sticle de votcă şi ciorapi de bumbac şi nu vor vedea nici o asemănare. Editorii vor privi lung în zare şi-şi vor aminti cu nostalgie de tirajele din primii ani după revoluţie. Cu toţii vor recunoaşte însă că citesc astăzi mult mai puţin ca ieri şi aproape deloc ca *înainte*.

Cînd vorbeşti de piaţă, nu cititorii contează, ci plătitorii şi motivele pentru care sînt cumpărate cărţile. De nevoie, din snobism şi pentru plăcere. Cine sînt aceşti plătitori? Păstrînd ordinea, deloc întîmplătoare, cei obligaţi de faptul că se află într-un proces de instruire sau perfecţionare, apoi cei care vor să-l invoce pe Patapievici într-o conversaţie deşteaptă sau măcar să aibă în spatele biroului impunător rafturi cu cotoare făţoase şi, în cele din urmă, cei care găsesc (încă) în lectură una din marile plăceri inventate.

În ultimii ani nu s-au schimbat categoriile de cumpărători, dar numărul lor s-a redus într-atît încît putem vorbi astăzi de o piaţă prăbuşită. Oricum nu ar mira pe nimeni cînd totul se năruie în jurul nostru. La căderea pieţei de carte au pus umărul televiziunea, demenţa vieţii cotidiene, computerul şi, cel mai consistent, puterea de cumpărare mereu în scădere. Altfel spus, sărăcia. Reacţiile în piaţă au apărut imediat. Dispar reţele de difuzare stradală, librăriile privatizate devin orice altceva, „care merge", numai librării nu. Librarii erau oricum o specie pe cale de dispariţie, iar bibliotecile publice stau la mila bugetului care găseşte an de an scuza de a fi auster.

Mă va contrazice trecătorul zăpăcit de căldura începutului de iunie care, aflat în preajma Teatrului Naţional, s-a lăsat păcălit de oamenii ce stăteau la coadă pentru a intra în Tîrgul Internaţional de Carte. Păcăleala putea fi provocată de vechiul reflex că „se dă ceva", sau doar de credinţa că va schimba zăpuşeala de afară pe aerul condiţionat din tîrg. Dezamăgirea trebuie să fi fost cumplită. Ce se dădea era pe bani, iar aerul condiţionat nu funcţiona. Dacă acel cetăţean citeşte aceste rînduri va exclama: *Fugi, domn'le, că era popor de te călca în picioare! Cumpăra lumea cărţi...* Nu-l pot contrazice. Numai că minunea a durat cu două zile mai mult decît de obicei, adică de miercuri pînă duminică. Astfel de minuni se mai întîmplă toamna la Tîrgul de Carte Gaudeamus şi primăvara la Salonul Cărţii din Iaşi. Şi cam atît. Înghesuiala de la Tîrgul de Carte este o formă de rezistenţă a unor oameni nebuni să-şi arunce banii pe cărţi, stimulaţi de faptul că toţi editorii expozanţi practică reduceri de preţuri de 15-25%. Dincolo de fidelitatea pentru spectacolul cărţii, reducerile de preţ contează enorm şi sînt semnul a cît de mare e sărăcia. Sesizînd fenomenul, cuiva i-a venit ideea unui tîrg permanent unde cititorii să poată cumpăra direct de la editori beneficiind astfel de reducerile atît de convingătoare. Necazul este că, fie tîrgul şi etern, banii pentru cărţi sînt strict măsurabili, iar modelul ar trebui clonat în toate oraşele din ţară. Nu ştiu dacă un astfel de proiect poate fi realizabil sau rămîne doar dorinţa disperată a unui editor care-şi vede cărţile mai mult în depozit decît la cititori.

Ar mai fi soluţia finală. De-aici în colo copertele cărţilor să fie făcute din salam, sau să aibă puterea magică de a şterge datoriile de la întreţinere, de a ţine de frig şi de metrou sau măcar de a cîştiga *miliardul* decupînd din copertă preţul de vînzare de cele mai multe ori neprecizat.

Dacă cititorii acestui articol au fost cîndva cititori de carte, le reamintesc că plăcerile omului sînt şi aşa puţine pentru ca din inventarul fiecăruia dintre noi să-i lipsească plăcerea lecturii. Una este să fii sărac şi alta e să sărăceşti.

Aşadar, întorceţi-vă la lectură...

Scuze, am uitat că pentru asta trebuie să plătiţi!

Între stat şi privat

Totul porneşte de la bani. La prima vedere, această frază nu are nici o legătură cu cartea. Totuşi, sînt cuvintele cu care Mariana Diaconeasa, şefa librăriei *Mihai Eminescu*, explică toate neajunsurile acesteia.

Cunoscută ca una dintre cele mai vechi librării din Bucureşti – *odată era loc de întîlnire* –, *Mihai Eminescu* pare să fie şi una învechită. Lumina slabă îi dă o tentă gri şi bătrînească. Librarii sînt aceeaşi de zeci de ani. Doar cărţile sînt altele, deşi, puse prin rafturile întunecate din spatele tejghelei, nici măcar nu îşi dezvăluiesc numele. Pe tejghea, însă, alăturări dintre cele mai ciudate: *Idiotul* lui Dostoievski lîngă *Iubeşte-mă aşa cum sînt* a lui Vickie Moore.

Mariana Diaconeasa speră că lucrurile se vor schimba. E aici doar de trei săptămîni şi, afirmă ea, încearcă să facă librăria mai atractivă. *La început, am făcut nişte cărţi de vizită şi am comandat nişte pungi, ca să avem măcar de sărbători. Apoi, vreau să-l pun în valoare pe Eminescu şi să fac nişte postere cu el.* De altfel, în biroul ei de la subsol, există un Eminescu, pus pe perete lîngă două tablouri. Ca peste tot în librărie, lumina este slabă şi aici.

La stat, lucrurile se mişcă mult mai greu. După ce a aparţinut de Ministerul Culturii, acum librăria este a societăţii Semnal s.a., cu capital de stat, care mai deţine şi librăriile *Minerva* şi *Universul*. Tocmai de aceea, şefa librăriei nu are independenţă, iniţiativele care presupun mijloace financiare trebuind să treacă întîi prin societate.

Mariana Diaconeasa recunoaşte că *vînzarea nu e foarte bună* din cauza unei organizări mai vechi şi, bineînţeles, a lipsei banilor. *E adevărat,* spune ea, *că vînzătoarele nu sînt nişte manechine, dar, dacă am avea bani, le-am cumpăra nişte uniforme mai frumoase.* Problema cea mai mare este accesul clienţilor la cărţi. Nefiind o librărie cu autoservire, aceştia sînt obligaţi să ceară cartea întotdeauna librarului, iar faptul că titlurile cărţilor nu se văd în raft ridică o piedică în plus. Nu se renunţă, însă, la acest sistem din cauza furtului. Fiecare raion este în gestiunea librarului, iar aceştia nu sînt dispuşi să plătească din salariile lor de 800.000 – 900.000 de lei impozabil cărţile furate.

Cu toate acestea, librăria *Eminescu* are mulţi clienţi fideli. *Poate şi pentru că ne apreciază pe noi, librarii, o categorie profesională pe cale de dispariţie.* Mihaela Băieşu lucrează aici de 19 ani şi acum are 37. *Trebuie să-ţi placă să lucrezi cu cartea, să-ţi placă să discuţi cu oamenii, nu numai să iei ceva din raft. Trebuie să mai pui ceva de la tine, din sufletul tău. Cartea nu se vinde ca nişte cîrnaţi.* Mihaela are cunoscuţi printre clienţi. *De multe ori, vin cu rugămintea să le reţinem o carte pentru cînd iau salariul. Dar nu numai clienţii fideli, ci şi cei ocazionali.* Aici, la librărie, ea cunoaşte unele dintre micile drame ale oamenilor. *Sînt mulţi clienţi care ar dori să-şi cumpere o carte, nu au curaj să ne spună să o reţinem şi încep să strîngă bani. Cînd revin, găsesc cartea, dar preţul este deja mărit.* Deşi e plătită prost, Mihaela a rămas aici din dragoste pentru ceea ce face. *Dacă aş pleca, aş vrea să rămîn în domeniu. Iar la tarabă nu mă duc, din respect pentru carte.* În plus, ştie că la firmele particulare, unde se plăteşte mai bine, se caută oameni tineri. Dar nici acolo salariile nu sînt mari. La librăria *Noi,* de exemplu, de lîngă sala Dalles, un librar cîştigă 1.500.000 brut pe lună. *Tocmai de aceea sînt tineri,* explică Alina Ciocîrlea, directorul adjunct. *Sînt studenţi sau stau cu părinţii. Un om la 35 de ani, cu familie şi copil, nu ar mai putea face faţă cu banii aceştia.*

Grupul *Noi*, de care ţine librăria, are mai multe firme, printre care una de import de carte, alta de distribuţie şi, mai nou, o editură. *Totul a pornit de la ideea importului de carte de artă în condiţii grafice deosebite,* spune Alina, dar, treptat, activitatea s-a diversificat. Acum sînt trei raioane: carte în limbă străină, carte în limba română şi anticariat, dar se păstrează ideea de a aduce numai carte de calitate.

Spre deosebire de *Eminescu*, la *Noi* ai acces direct la cărţi. *E un avantaj,* afirmă Alina Ciocîrlea, *pentru că oamenii pot să se uite singuri la ceea ce îi interesează, dar şi un dezavantaj, pentru că avem pierderi mari: în medie 20 de milioane pe lună.* Astfel, din cei 27 de angajaţi, 5 nu fac decît să păzească, deşi au fost aduşi pe post de librar.

Clienţii care vin aici sînt în majoritate tineri şi străini. De altfel, la intrarea în librărie există un stand cu cărţi despre România, cu ghiduri, CD-ROM-uri, care se vînd bine tot timpul anului. Dacă librăria are succes, recunoaşte Alina, este şi pentru că *sînt favorizată de poziţie:* între trei hoteluri – Intercontinental, Lido şi Ambasador – şi aproape la jumătatea drumului dintre A.S.E. şi Universitate.

Octavian GABOR

Buchinişti din alte vremi

– cărţi vechi la timpuri noi –

Cînd ştii că poţi citi pe Internet scrieri de prin biblioteci americane, priveliştile cu şiruri de cărţi vechi aşezate direct pe jos au pentru oricine un parfum de epocă. Dar cum parfumul Internetului încă e prea scump în România, cărţile vechi rămîn o soluţie pentru majoritatea studenţilor şi nu numai.

O plimbare prin faţa Universităţii înseamnă o întîlnire cu kilograme de cultură care zac pe trepte, pe tarabe, în praf, toate pigmentate cu o căldură toridă şi gaze de eşapament, aşa cum îi stă bine celei mai poluate zone a oraşului. Printre volume, ascunşi după tarabe sau tolăniţi pe treptele clădirii găseşti tot soiul de oameni, de la boemi care se exprimă greu şi vorbăreţi, despre vremurile trecute, pînă la afacerişti adevăraţi.

Unora le place să li se spună „buchinişti", *că anticar e prea mult, nu ştiu cîţi se mai pot numi aşa, s-a distrus o întreagă cultură.* Altora nu le place termenul, *e franţuzism, parcă nu e propriu limbii române, deşi e pitoresc.* Oricum s-ar numi, ei sînt cei care vînd cărţi vechi. Unele sînt ale lor, altele le iau în regim de consignaţie, dar cele mai multe se cumpără de la oameni care vin la tarabe cu ele sau îi roagă să meargă să-şi aleagă pe cele pe care le pot vinde. Aceştia sînt cei cu biblioteci mari. Există şi cazuri disperate. Ilie Soare stă pe trepte în faţa unei tarabe şi subiectul îl enervează: *am nişte bătrîni care pur şi simplu îşi vînd cărţile din casă pentru că nu au cu ce să cumpere o pîine şi eu le cumpăr deşi nici eu nu prea am bani. Vrei să faci o chestie, aşa ca idee, să mă controlezi să vezi cîţi bani am? Am 200 de lei. Pînă acum am cumpărat cărţi, că nu pot să-i las.*

Diferenţa dintre preţurile de achiziţie şi cele de vînzare este de patruzeci pînă la şaptezeci şi cinci de procente. Cei care sînt constituiţi într-o firmă mai plătesc şi taxe şi rămîn cam cu douăzeci la sută din preţul unei cărţi.

Absolut toţi se plîng că afacerile merg prost, deşi *am cărţi la 2.000 de lei, mai ieftine decît un ziar.* Domnului Bogdan îi place să spună că este cel mai bătrîn dintre vînzătorii de cărţi de la Universitate, a trecut de 60 de ani. Şi chiar dacă este un fost inginer vorbeşte ca un sociolog: *e din ce în ce mai puţin rentabil, pentru că noi ne adresăm în primul rînd structurilor de populaţie care nu dispun de posibilităţi mari financiare, elevi, studenţi, casnici, pensionari şi intelectuali, şi se ştie că aceste grupări de populaţie nu dispun de bani, iar proaspeţii îmbogăţiţi nu au timp să cumpere şi nu prea îi interesează să citească.*

Şi, pe lîngă completarea pensiei, are şi *satisfacţia de a-i ajuta pe mulţi şi îi văd că sînt bucuroşi cînd găsesc o carte după care au umblat luni de zile.*

Cei tineri sînt mai pragmatici. Luca e un adevărat viitor om de afaceri, e asociat la firmă. *Aici merge prost, azi am vîndut o carte de 40.000 şi chiria pentru Primărie este de 100.000 de lei pe zi, dar mai fac vreo opt chestii: tehnică fotografică, colaborator la* Ţăndărică *şi altele. Pentru bani, nu pentru droguri,* ţine să mă asigure. Radu e student şi vinde cărţi la Eroilor. Pentru el e ceva temporar, *nu e o meserie de viitor.* Eugen o practică de trei ani şi *numai din asta trăiesc. Nu e prea profitabil dar îmi place foarte mult. Ai un grad de libertate mai mare, n-ai şefi, controale mai puţine.*

Mai ales în perioada verii, cînd studenţii sînt plecaţi, buchiniştii merg în pierdere. Toţi par să regrete perioada anilor 1990-1992 cînd se făceau afaceri bune. Acum sînt sufocaţi de concurenţa editurilor foarte numeroase care reeditează multe din volumele pe care le vînd şi ei.

Decanul de vîrstă, domnul Bogdan, ştie cîte ceva despre toate perioadele. A început prin 1944-1945 cu romane de aventuri şi poliţiste care apoi au fost declarate „literatură otrăvită". Pe vremea lui Ceauşescu se căutau romanele de dragoste, filozofice, *nu cea materialistă de care era plină lumea.* Şi acum e cel mai greu, *apar titluri spectaculoase şi foarte apetisante dar nu au aparat critic bun nu sînt făcute profesionist. Ale noastre au mai puţină culoare, mai puţine dame goale pe coperţi, însă legătura e mai bună, au prefeţe.* Şi domnul nu uită nici de cele *gen Sandra Brown care se citesc şi se lasă în metrou. În străinătate se citesc şi se abandonează. Dar românii le pun la piept şi le consideră mare bogăţie spirituală.*

E zarvă mare în micuţa lume a buchiniştilor: se aude un zvon cum că Primăria Sectorului 3 vrea să-i mute în altă zonă, să transforme actualul spaţiu în unul istoric şi pe ei să-i ducă *la dracu'n praznic unde nu cumpără nimeni cărţi.* Dar, cu atîtea nostalgii pe care ţi le trezeşte, parcă nu se poate spaţiu mai istoric decît nişte cărţi pe nişte trepte.

Cristian GHINEA

Z. ORNEA

Zăpăceala de pe piaţa cărţii

Pe piaţa cărţii româneşti e un haos desăvîrşit. O carte apărută chiar în marile oraşe din ţară e de negăsit la Bucureşti şi invers. Nimeni, practic, nu înregistrează aceste apariţii care, cred, nu apar nici în evidenţele fondului legal al cărţii. O viitoare bibliografie a apariţiilor din ultimul deceniu va fi o operaţie dacă nu efectiv imposibilă, oricum defectuoasă pînă la hazard. Zăpăceala e, aici, totală şi aiuritoare, totul sustrăgîndu-se unei evidenţe posibile şi necesare. Se spune că ar exista, astăzi, înregistrate 2000-2200 de edituri în ţara românească. Sigur, majoritatea dintre ele sînt edituri de buzunar, producînd două-trei cărţi pe an. Greul îl duc cîteva zeci de edituri (dacă nu chiar mai puţine), care tot publică titluri de carte. Şi ele, să nu contenim a o sublinia, sînt cărţi bune de mult devenite necesare. Din păcate, ele nu ajung la dispoziţia tuturor cititorilor virtuali. Cu aceasta intrăm în capitolul halucinant al difuzării. Din păcate, România este probabil singura ţară civilizată din lume căreia îi lipseşte, acum, un comerţ de carte *en gros,* care să asigure buna distribuire a cărţii pe întreg teritoriul ţării. Unele edituri mai serioase procedează prin a bate ţara, de-a lungul şi de-a latul, cu microbuze încărcate cu carte pe care le achiziţionează, după vrere, companiile de librării din centrele judeţene ca şi noile librării independente existente. Altele îşi alcătuiesc, ca mai înainte, planuri de apariţii pe o perioadă dată, le trimit tuturor companiilor de librării, aşteptînd, înfrigurate, de acolo, comenzi, în funcţie de care îşi stabilesc tirajul unei cărţi. Apoi expediază cărţile solicitate cu colet poştal. Mai sînt, în Bucureşti sau provincie, cîteva reţele particulare de desfacere (pe tarabe sau aiurea) care primesc, şi ele, un anume număr de cărţi dintr-un titlu, dovedindu-se, în general, corecte.

De aici încolo începe blocajul, înainte de toate financiar. Companiile de librării din judeţe întîrzie, alarmant de mult, să expedieze banii încasaţi pe cărţile vîndute sau să trimită, retur, cele nevîndute ori nevandabile. De regulă, aceste întîrzieri înseamnă şase luni şi chiar mai mult. (Şi asta în condiţiile practicării unui rabat comercial de 25-34%, toată operaţia de desfacere desfăşurîndu-se în regim de consignaţie). Aşadar, riscul întreg la producerea unei cărţi aparţine editurii, compania de librării sau reţeaua de desfacere rămînînd, dacă „marfa" se vinde, cu cîştigul. Încasarea banilor din reţea (creanţele la debitori sau beneficiari), cînd se produce, făcută la şase luni de la primirea cărţilor (cazuri fericite), e lovită de inflaţie, suma înaintată librăriilor (în cărţi) suferind o grea depreciere în momentul încasării. Dar situaţia e, de obicei, mult mai gravă, banii nevenind nici după o jumătate de an. Acum reţeaua de desfacere, aşa fragilă cum este, acuză faptul că, în general, cartea se vinde greu sau nu se vinde deloc, neputînd returna editurilor creanţele datorate şi refuzînd a mai primi carte nou apărută. Nu există, astăzi, editură, oricît de mare sau faimoasă ar fi, care să nu se plîngă de sumele imense pe care le are de încasat din reţea. Ceea ce, desigur, le blochează efectiv activitatea. Avizaţii prevăd, pentru anul acesta şi cel viitor, efectiv un crah al activităţii editoriale. Să sperăm că va fi evitat, ca atîtea altele din alte domenii? E posibil. Deşi toate datele existente converg spre o prăbuşire a pieţei cărţii. Şi e de înţeles. Asistăm azi, în condiţiile sărăciei aproape generalizate, la o disproporţie de anvergură între oferta de carte şi capacitatea pieţei interne de absorbţie (de cumpărare). Editurile produc prea multă carte şi mecanismul pieţei nu o poate absorbi. Acele multe edituri pe care le-am numit de buzunar, deşi produc ridicol de puţin, pe ansamblul ţării măresc sensibil numărul de cărţi existente oferite cititorilor (cumpărătorilor), determinînd acea inflaţie congestionată a ofertei de carte. Şi, repet, posibilităţile de cumpărare se subţiază tot mai mult şi alarmant. Cei ce cumpără, de obicei, cartea serioasă (vremea cărţii comerciale subculturale a dispărut de mult) sînt publicul intelectual. Şi acesta e lipsit de bani pentru a achiziţiona ceea ce-l interesează. Celelalte pături sociale, chiar cele mai avute sau puţinii miliardari postdecembrişti, de obicei nu cumpără carte. Statisticile oficiale confirmă această stare gravă de pe piaţa cărţii. S-a anunţat, de pildă, că în 1998 faţă de 1997 situaţia cărţii e în coborîre accelerată, încît la capitolul producţia de carte, descreşterea e de 70%, iar vînzarea ei a coborît cu 40%. Cifre, hotărît, îngrijorătoare cu totul şi e sigur că primele şase luni ale anului 1999 marchează cote de descreştere şi mai accentuate. Căderea vertiginoasă la capitolul producţie de carte nu semnalează numaidecît o diminuare a numărului de titluri, ci o restrîngere tulburătoare a tirajelor. Astăzi tirajul de pornire al unei cărţi e maximum de 1000-1500 de exemplare şi, dacă norocul îi surîde şi cartea respectivă e cerută, se trage un nou tiraj de proporţii asemănătoare. Tirajele ameţitoare de altădată sînt, azi, o realitate definitiv defunctă. Din acest punct de vedere, situaţia s-a normalizat, intrînd, şi noi, în rîndul lumii civilizate. Plachetele de poezie se editează în cîteva sute de exemplare şi, de regulă, nu se vînd. O carte de proză nu trece, decît rareori, de 1000 de exemplare şi are parte de o vînzare poticnită. E căutată cartea de bibliografie şcolară, cărţile de sinteză, unele cărţi de traducere beletristică (deşi, nici aici, tirajul nu trece de regulă, de 1000 de exemplare), cărţile de informare. În rest, totul pluteşte în derivă şi editorii privesc, efectiv îngroziţi, la situaţia instituţiilor pe care le conduc.

© S. Ivanoschi

Mi-am pierdut, de multişor, iluzia că se va putea ameliora situaţia de pe piaţa cărţii româneşti, mai ales la capitolul comerţului *en gros* al cărţii. Fundaţia pentru o Societate Deschisă a încercat acum cîţiva ani, investind consistente fonduri şi mijloace, în constituirea unei reţele de desfacere a cărţii *en gros*. Toate fondurile şi mijloacele s-au risipit în neant, unii dintre cei ce au pus mîna pe ele dispărînd efectiv, cu banii şi mijloacele acumulate. Din tot acel grandios, generos şi util proiect s-a ales praful, fiind o cheltuială zadarnică. Realitatea este că reţelei de desfacere îi convine să lucreze de-a dreptul cu editurile, în loc să împartă rabatul comercial cu o companie *en gros*. Că asta defavorizează agravant editurile şi, în general, piaţa cărţii, efectiv zăpăcită, nu prezintă deloc interes. De aceea eşecurile repetate în acest efort, reţeaua de desfacere existentă, toată privatizată, sabotînd efectiv efortul de normalizare a sistemei de desfacere a cărţii la noi.

Toate aceste realităţi întristătoare sînt, aparent, dezminţite de cele cîteva (dintre care două mai importante) Tîrguri de Carte anuale. Publicul se bulucește efectiv, editurile practică reduceri de preţ şi cartea se vinde în proporţii acceptabile. Deşi anul acesta, la Tîrgul de Carte de la Teatrul Naţional, am văzut virtuali cumpărători care luau cartea de pe stand, o răsfoiau şi, aflînd preţul, o puneau la loc, cu regret evident. Oricum, aceste Tîrguri de Carte mai importante, uimitoare, dovedesc că apetitul pentru carte se menţine dar, din păcate, lipsesc banii pentru a-l satisface.

Ce va fi în viitorul apropiat? (Prognoze depărtate nu îndrăzneşte nimeni să formuleze.) Lucruri bune nu ne aşteaptă nici aici. Dar de ce ar fi bine pe piaţa cărţii, cînd în toate celelalte declinul e aproape generalizat? În perioade de recesiune economică şi de scădere a nivelului de trai, primul sector lovit e, de obicei, cum se ştie, peste tot în lume, cel al cărţii, care coboară pînă la ştrangulare. Cum ne-am putea noi sustrage acestei reguli generalizate?

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

Lectura şi libertatea

Spune-mi ce citeşti ca să-ţi spun cine eşti? Mi se pare că această formulare sub formă de adagiu nu poate fi raportată deloc la situaţia României postcomuniste. Dacă mă limitez la realitatea observată de mine cotidian, la viaţa universitară, sînt obligat să constat cum sărăcia opţiunii ne interzice să vorbim despre o posibilă libertate. Această absenţă este cu atît mai şocantă cu cît, din 1989, miniştrii succesivi ai Educaţiei Naţionale şi administraţiile succesive ale universităţilor au repus în drepturi disciplinele pe vremuri interzise (sau reduse la minim) de către guvernele epocii comuniste: sociologia, antropologia socială şi culturală, ştiinţele politice, noile orientări fenomenologice în filozofie, noile reflecţii asupra discursului istoric şi altele, tot atîtea cîmpuri ale cunoaşterii, similare cu cele predate în universităţile occidentale. Dar deocamdată toate acestea asta şi rămîn: titluri; ele au nevoie de un fundament şi fundamentul nu poate fi redus la competenţă, fie ea şi rapid dobîndită, de către profesori, ci este necesar şi materialul pedagogic, adică reviste şi cărţi.

După 1989, numeroşi intelectuali şi universitari români s-au refugiat în modelul României dintre cele două războaie. Or, dacă e să ne luăm după cataloagele bibliotecilor din România anilor 1920-1930, se poate constata că ele ţineau ritmul cu ceea ce se publica în Europa Occidentală. Astăzi, autorităţile se plîng că ţara e săracă! Găsesc că argumentul nu este doar slab, ci şi fals. Nu banii lipsesc, dacă e să ne luăm după scandalurile succesive care zguduie sistemul bancar, ei sînt doar irosiţi. Ba mai mult, argumentul este de două ori fals, pentru că autorităţile universitare din ţară au semnat un impresionant număr de acorduri de cooperare culturală şi academică cu instituţiile occidentale, şi nu e deloc clar de ce aceste acorduri includ atît de rar achiziţionarea de cărţi şi de reviste. Revistele sînt o absenţă dureroasă. Cu ajutorul revistelor, studenţii, cercetătorii, universitarii se pot ţine la curent cu dezbaterile actuale – ceea ce anglo-saxonii numesc *work in progress* – graţie cărora se realizează sincronizarea şi integrarea.

O să mi se răspundă ca acum există Internetul! Dar e necesar ca legătura să fie permanentă şi să fie la îndemîna tuturor profesorilor şi a tuturor studenţilor. Or, la Cluj, de exemplu, după doi ani, legătura s-a întrerupt; ni se spune că din cauza bugetului! Ministrul de Finanţe merge pînă acolo încît declară că studenţii pierd timpul din cauza Internetului; nici unii profesori nu cred altfel, deoarece se tem ca studenţii să nu fie mai bine informaţi decît ei. Nici eu nu subestimez primejdiile legate de Internet, cînd văd că lucrările studenţilor (şi nu numai ale studenţilor) se pot rezuma la plagiate sau la forme de colaj desprinse de pe *web*. Dar riscul trebuie asumat în numele corectitudinii, deoarece noi constatăm deja, la fel ca în Occident, prezenţa notelor şi citatelor cu trimitere la un *sit* sau altul de pe Internet. Pentru a-i determina pe studenţi să depăşească dezbaterile învechite din polemicile cu un orizont limitat de vanităţile provinciale, clişeele unei gîndiri de-a gata, vulgare şi banale, trebuie (şi „trebuie" nu este destul de imperativ) să li se ofere tuturor mijloacele de a accede la ştiinţa lumii, la toate dezbaterile din lume. Deoarece societatea nu se transformă prin lozinci, ci cu mijloace ad-hoc permiţînd oamenilor să acţioneze asupra epocii lor. Dacă acţiunea implică devenire, ea implică de asemenea şi necunoscutul – parte a libertăţii omului în istorie. Şi, nu-i aşa, prin această libertate, oferită tuturor, se poate deprinde grija şi respectul pentru binele comun... Şi toate acestea au şi un alt nume: societatea civilă.

Cluj, 4 iulie 1999

Thomas MERTON

PELERINAJE CĂTRE APUS

Am tradus de curînd fragmente din textul lui Thomas Merton, „De la pelerinaj la cruciadă" (din vol. Ways of Christian Mystics, *1962, Boston, Shambala). Călugărul trapist american se referea la continuităţile, existente pentru mentalitatea medievală, între aceste două moduri de itineranţă, dar şi la procesul de degradare ce însoţeşte trecerea de la unul la celălalt. Deşi în sens strict spiritual, „războiul sfînt" era conceput, ca şi peregrinarea, drept căutare a centrului, drept un traseu sacrificial, el conţinea fatalmente o sumă de ambiguităţi periculoase care au sfîrşit prin a legitima violenţa şi intoleranţa faţă de celălalt, dacă nu a furnizat chiar raţiuni suprem respectabile pentru exterminarea lui. După ce schiţează destinul şi metamorfozele itineranţei către Răsărit (care a atras pe omul european de la începuturile creştinismului şi pînă în Evul Mediu tîrziu), Th. Merton vorbeşte despre căutările şi călătoriile vîrstei moderne, ce se îndreaptă spre Apus. Iată acestă ultimă parte a textului său. (**A. M.**)*

Perdita, „insula pierdută"

Cruciadele au găzduit, în sfîrşit, dezvoltarea unui foarte interesant fenomen. Mistica iubirii sacre s-a îmbinat, în secolul al XII-lea, cu dragostea curtenească a trubadurilor. În mod destul de straniu, un trubadur tipic precum Jaufré Rudel, participant la a doua cruciadă, şi-a putut cînta cu aceeaşi dăruire iubirea pentru Pruncul din Betleem şi dragostea, ceva mai lumească, pentru „doamna îndepărtată" în a cărei slujire cavalerul fidel va avea de înfruntat captivitatea şi moartea. Cruciada ajunge să se întrepătrundă cu cîntarea iubirii curteneşti. Elementul sacru tinde, în acelaşi timp, să fie neglijat de cei care, precum Bertrand de Born, se lasă acaparaţi de gloria războinică şi de isprăvile cavalereşti.

Astfel se încheie metamorfozele itineranţei către Răsărit. Rămînea însă fabulosul paradis al Apusului. Or, e curios că, în tradiţia folclorică a Spaniei, „insula pierdută" de la Apus – legată în aşa măsură de legenda irlandezului Brendan încît va primi chiar numele lui – e socotită refugiul paradisiac unde regii Spaniei şi ai Portugaliei, ameninţaţi de năvălirea maură, se vor putea retrage şi adăposti (cf. C. Selmer, „The Vernacular Translations of the *Navigatio Brendani*"); exact aşa cum, în legendele celtice, „pămîntul făgăduinţei", aflat în marea de la soare apune, era privit drept locul de scăpare în faţa invaziei norvegilor.

Cristofor Columb cunoştea probabil legenda sfîntului Brendan, după cum e de presupus că avea ştiinţă de descrieri medievale clasice ale „insulei pierdute" – ori Perdita – precum cea a lui Honorius din Autan (sau, mai precis, William din Conches): „Se află o anume insulă în Ocean, ce se cheamă Perdita; frumuseţea şi rodnicia ei întrec, în toate, celelalte ţinuturi ale lumii. Descoperită o dată din întîmplare, a fost căutată mai tîrziu, dar n-a mai fost găsită, fiind numită de aceea Perdita. La ţărmurile ei, se spune, a ajuns Brendan" *(De Imagine Mundi).*

Descrierea conţine toate calităţile mitice ale paradisului pierdut; relatarea idilică pe care Cristofor Columb ne-a lăsat-o despre apropierea sa de ţărmurile Hispaniolei dovedeşte că noul ţinut i-a apărut, în toate privinţele, drept un paradis terestru. Nu şi-a închipuit totuşi că ar fi descoperit Perdita, iar expediţiile spaniole pornite în căutarea „insulei pierdute" nu au încetat nici după descoperirea continentului american. Pînă în secolul al XVIII-lea, insula lui Brendan a continuat să fie marcată pe hărţi („cu titlu de încercare"). Portugalia a renunţat chiar în mod formal la ea prin Tratatul de la Evora (1519), aşa încît, de ar fi fost vreodată găsită, ea ar fi revenit, prin hotărîrea Sfîntului Scaun, Catolicei Sale Maiestăţi a Spaniei.

Exploratorii Renaşterii, conchistadorii, puritanii, misionarii, colonîştii şi, fără îndoială, neguţătorii de sclavi ori piraţii erau, toţi, adînc influenţaţi în călătoriile lor de caracterul de paradis mitic al celor două Americi. Era însă un paradis în care nu puteau pătrunde decît cu preţul celor mai profunde ambiguităţi.

Soseau, într-un fel, ca nişte „penitenţi" ori ca nişte oameni ce căutau înnoire, eliberare de trecut, darul de a putea reîncepe. Însă „modelul" acestei înnoiri nu îi oprea nici de la înavuţire, nici de la desfătările pe care, cu atîta generozitate, le oferea acest paradis (femeile indigene). „Modelul" perpetua, mai ales, un soi de vestigiu al ardorii cruciate şi cerea, drept arvună a iertării, un zel neînduplecat pentru a supune pe autohtonul necredincios şi, desigur, pentru a-l converti. Faptă bună era de asemenea să ridici în patrie biserici cu aurul incaşilor. În vreme ce sfînta Tereza din Avila îşi urma traseul interior şi mistic (nu fără a întreprinde cîteva extrem de energice peregrinări prin Spania pentru a întemeia Carmeluri), fratele ei se îmbogăţea în regatul Quito. Revenit în Spania, el a finanţat Carmelul din Sevilla (de unde sf. Tereza putea să se bucure de vederea ţărmului, împodobit de falnicele corăbii ale Armadei, întoarse din Indii). Şi nu avem de ce să punem la îndoială sinceritatea şi profunzimea vieţii lăuntrice a acestui om, tulburată doar de anumite reacţii foarte violente, pe care sora sa, deşi nu încercase niciodată asemenea porniri, nu le găsea totuşi surprinzătoare.

Găseai, în Indii, frumuseţea luxuriantă şi ispititoare a naturii, cu fantastica ei opulenţă. Erau acolo bogăţii reale şi legendare, precum cele din minele San Luis Potosi, şi fîntîna tinereţii veşnice. Erau indienii şi oraşele lor, indieni priviţi cînd drept nişte „buni sălbatici" idilici, organizaţi în comunităţi utopice, cînd drept diavoli perfizi ce te ispitesc cu iluzii malefice, scufundaţi în cele mai grozave forme de păgînism.

Omul alb, europeanul punea de aceea piciorul pe ţărmurile Americii cu simţămintele contradictorii ale unui Adam, căruia i se îngăduia din nou să intre în paradis, şi ale unui cruciat gata de asalt asupra zidurilor cetăţii Acra.

Mentalitatea pelerinului şi a cruciatului fuzionau pentru a crea forme singulare de alienare: cea a „părintelui pelerin" puritan şi cea a conchistadorului. Secole de dorinţă fierbine şi inconştientă după „insula pierdută" păreau să fi asigurat europeanului un soi de drept la paradis; ca atare, odată ce fusese descoperit, el trebuia luat în stăpînire. Nici un spaniol ori englez din secolul al XVI-lea nu s-a îndoit vreo clipă că lumea nouă îi revenea integral şi legitim. Ea îi fusese făgăduită de Dumnezeu şi îi era dată acum de El. Aici era capătul multor secole de pelerinaj. Aici îndelung căutata ţară a făgăduinţei şi înnoirii, unde slăbiciunile şi limitările omului vechi au pierit; ţara unui nou început nu numai pentru individ, dar şi pentru societatea însăşi; ţara refugiului de persecuţii; ţara păcii şi a plinătăţii, unde toate nedreptăţile şi asupririle lumii vechi erau uitate. Aici, pacea şi unitatea puteau fi cumpărate cu preţul curajului creştin în lupta cu sălbăticia şi cu cel necredincios. A cuceri şi a subjuga populaţia locului nu se socoteau agresiune, uzurpare ori jaf şi tiranie; dimpotrivă, erau dovada cea mai limpede a fidelităţii faţă de toate valorile dragi, de la Carol cel Mare încoace, inimii europeanului şi creştinului.

E totuşi adevărat că unii misionari aveau o imagine diferită, ceva mai mistică, asupra paradisului – concepţie care, în mod ciudat, a produs doar soluţii ceva mai logic şi mai material „paradisiace", precum utopiile iezuite primitive din Paraguay ori comunităţile lui Vasco de Quiroga în Mexic. Eforturi cu adevărat admirabile şi pline de virtute. Însă cea mai mare parte a pelerinilor se năpusteau asupra insulei pierdute cu o ferocitate combativă şi o iresponsabilitate pustiitoare ce au dat un iz iremediabil de amărăciune fructelor din copacul paradisului. Fusese întrucîtva uitat faptul că un paradis care poate fi cucerit şi dobîndit prin forţă nu e deloc un paradis.

Pelerinajul către toate zările lumii

Istoria pelerinajului şi a căutării umane atinge astfel capătul unui ciclu şi porneşte să parcurgă un altul: acum a devenit limpede că nu există nici un paradis pe pămînt care să nu fie degradat şi îngrădit; a devenit limpede că nu există insule pierdute; s-ar putea să existe doar un soi de paradis existenţialist sec, alcătuit, poate, din cenuşile curate ce vor fi descoperite şi colonizate în spaţiul cosmic: un nou început care nu mai iniţiază nimic. Care e doar semnul hotărîrii noastre ireversibile de a nu mai avea gust pentru paradisuri şi pelerinaje terestre. Dezgust de paradis, dar nu şi de cruciade. Noua planetă pare să fie gîndită drept baza unei şi mai definitive exterminări a necredincioşilor, executaţi împreună cu masa pelerinilor mai puţin sprinteni, atît de ocupaţi în a-şi ţine trupul şi sufletul împreună încît nu pot fi selectaţi drept călători spre o nouă ţară a făgăduinţei.

Şi totuşi, pelerinajul trebuie să continue pentru că e un element esenţial, de neînlăturat al structurii şi al programului omului. Problema e ca acest pelerinaj să capete sens, să reprezinte deplina integrare a vieţii lăuntrice şi exterioare, a relaţiei cu sine şi cu ceilalţi...

Căutăm instinctiv un loc paradisiac şi singular pe pămînt pentru că ştim în adîncul cel mai adînc al inimilor noastre că pămîntul ne-a fost dat pentru ca să găsim sens, ordine, adevăr şi salvare în el. Lumea nu e numai o vale a plîngerii; există undeva în ea şi bucurie; o bucurie care trebuie căutată spre a slăvi pe Dumnezeu.

Însă bucuria nu este pentru simplii turişti... Călătoria noastră are loc de la limitările şi obişnuinţele a ceea ce e „dat" – acel *Dasein* ce ne confruntă cu ceea ce sîntem fiindcă ne-am născut în el, fără putinţă de alegere – către libertatea creatoare a unei iubiri care înseamnă alegere şi angajare personală. Paradisul simbolizează această libertate şi această creativitate; iar ele trebuie exersate prin întîlnirea personală a omului cu străinul, străin văzut drept *celălalt* sine al nostru.

Atîta vreme cît incaşul, mayaşul, negrul, evreul sau oricare altul ne confruntă cu *Dasein*-ul nostru, grămadă de ego-uri limitate şi non-negociabile, ni se va părea că el stă în calea împlinirii noastre. *„L'enfer c'est les autres"* vom spune şi vom căuta paradisul combătînd prezenţa străinului, subordonîndu-l, înrobindu-l, eliminîndu-l.

Sarcina noastră, acum, e să devenim conştienţi că vom fi făcut un pelerinaj autentic doar în cazul în care, călătorind către orice capăt al pămîntului, ne vom găsi acolo pe *noi înşine* în autohtonul cel mai diferit de noi înşine. Aceasta e raţiunea pelerinajului, oricare ar fi forma pe care o adoptă el. A rămîne acasă şi a medita la prezenţa divină nu mai e de ajuns în vremea de astăzi. Trebuie să ajungem pînă la capătul unei lungi călătorii şi să vedem că străinul pe care îl întîlnim acolo nu este altul decît noi înşine – ceea ce echivalează cu a-l vedea pe Christos în el...

© C. Farcaş

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Album

Scrisori întredeschise

Dragă Mihai,

Nu ţi-am răspuns la scrisoare pentru că am avut o groază de probleme pe care încă nu le-am rezolvat. Nici nu puteţi acolo să vă imaginaţi că şi aici viaţa este complicată mai ales în situaţia de străin. Oricum eu aştept să-mi scrii ce mai faci, cum o duci, ce fac ai tăi. Referitor la ce m-ai rugat să-ţi spun, preţurile la CD, cas. auto BLAKPUNCT, am să-ţi trimit poze decupate din cataloage ca să te convingi cu ochii tăi referitor la preţuri pentru că dacă eu ţi le scriu nu ai să mă crezi. Viaţa este foarte scumpă şi aici, ne mai punînd problema că trebuie să porneşti de la zero. Am aproape 2 ani în Germania şi încă nu am realizat exact nimic pînă acum. Sper ca pe viitor D-zeu să-mi deschidă căile mai mult; nici măcar limba nu am învăţat-o crezînd că am să plec în SUA ceea ce nu se mai poate. Situaţia este foarte împuţită pe glob; eu îţi vorbesc din propria-mi experienţă şi din propriile-mi încercări. Acum n-are rost să-ţi dezvolt subiectele astea; eu aştept să-mi răspunzi şi apoi eu îţi scriu din nou.

Eu îţi doresc ţie, părinţilor tăi şi bunicilor tăi multă sănătate şi pace.

Al tău,

Ion

P.S. Nu trebuie să mi-o iei în nume de rău că n-am scris pînă acum iar să-ţi explic prin fraze motivele nu realizezi momentele prin care-am trecut şi care încă nu s-au terminat. Cu drag, Ion.

Bazar

Supravieţuiri estivale

În vacanţe lucrurile au fost, întotdeauna, mai simple şi mai concrete. Eliberat de povara unui cadru organizat (şcoală, serviciu, familie...) în care, de bine, de rău, viaţa cotidiană îşi urmează un făgaş bine-stabilit, vacanţa scoate în evidenţă adevărata natură a unui anume tip de relaţii sociale. Mai puţin umbrite de paravanul sistemelor bine organizate, relaţiile dintre beneficiarul şi prestatorul de servicii sînt altfel accentuate.

În vacanţa dintre clasa a XI-a şi a XII-a (în 1985) mama mea a considerat că sînt destul de „matură" încît să plec la mare doar cu o prietenă. Acolo, totul era „aranjat"; adică, „se vorbise" cu o persoană sus-pusă (pe care o cunoşteam prin sistemul „lanţul slăbiciunilor") care ne punea la dispoziţie cele mai bune camere, etc... La faţa locului, socoteala nu s-a prea potrivit; asul din mînecă (numele persoanei sus-puse) nu ne-a obţinut decît o cameră pe o perioadă scurtă (4-5 zile). Prietena mea era şi mai nedescurcăreaţă decît mine: aşa că iniţierea s-a produs. Am înţeles că, pe plajă, sau cu prietenii, eşti o persoană, iar atunci cînd lupţi pentru supravieţuirea estivală trebuie să adopţi o postură diferită. Hotărîtă, dar asta nu-i suficient. Coruptă. Mereu cu bani în buzunar şi cu ştiinţa de a-i plasa pe buze. Orice lucru mărunt se putea transforma din privilegiu în drept al consumatorului doar lăsîndu-te pradă atitudinii corupte. Ţin minte, de pildă, ce bucurie am simţit cînd un chelner ne-a dat o apă minerală, cu sticlă cu tot (!) în cameră, contra a 5 lei (ceva de felul ăsta, am uitat...) bacşiş... Bacşişul a devenit de atunci instituţia consacrată a vacanţelor, capabilă să contracareze o altă instituţie: cea a minciunii ca premisă a oricărei comunicări beneficiar-prestator. Nu se „servesc" (şi acest cuvînt, încă pe buzele chelnerilor şi-a păstrat tenta lemnoasă) decît mîncăruri incerte, înecate în sos? Aplică „instituţia" de mai sus şi gata. Vrei să stai în aceeaşi cameră cu o persoană de sex opus, fără certificat de căsătorie? Aplică aceeaşi tehnică, dar la alt nivel.

Nu vă speriaţi. Prezentul a fost folosit doar din motive stilistice. Acum poţi sta cu cine vrei în cameră, şi poţi mînca friptură la liber. Mentalitatea de tip minciună (înflorituri, distorsionare) – bacşiş a rămas, însă, aceeaşi. Cu ajutorul ei poţi obţine, de pildă, o masă, cînd toate sînt ocupate, poţi mînca altă garnitură decît cea obişnuită... (lucrurile au devenit mai nuanţate). Cu condiţia ca rigiditatea celei dintîi instituţii să fie combinată cu dulceaţa (şi perfidia) unei a doua: cea a trasului de şireturi, a familiarităţii de voie, de nevoie cu prestatorii. Nimic din atitudinea ta, a beneficiarului nu trebuie să-i dea impresia prestatorului că este într-o poziţie subordonată. Postura convenabilă a acestuia este cea de amic şi sfătuitor, mai experimentat într-ale vieţii, care oricînd îţi poate da sfaturi utile. De pildă, despre cum să-ţi creşti copilul... Chiar anul acesta (ca să ne extragem, în sfîrşit, din „negura" trecutului...) o tînără (şi la prima vedere normală) recepţioneră, tot glumind în legătură cu tăiatul limbii la copiii care mai strecoară cîte-o prostie, nu s-a sfiit să scoată un cuţit adevărat, ca să-şi exemplifice mai bine spusele...

Dacă mentalităţile mai au mult pînă a fi diferite, ce s-a schimbat, practic, pe litoralul românesc? Evident, oferta mult mai mare de orice. Orele de program ale magazinelor şi localurilor: nu mai e nimic neobişnuit să-ţi cumperi un coş de plajă, o carte, o acadea şi un pachet de ţigări la 12 noaptea din bazarul de la Neptun, să zicem. Sau chiar o rochie. Ceea ce se înţelegea înainte prin „bazar" (o adunătură de produse „de artizanat" comercializate la tarabe) nu mai e acum valabil: în bazar se vînd chiar de toate. Partea de artizanat a cotit-o, oarecum, de la kitsch-ul evident la unul mai voalat: obiecte din lemn şi împletituri mai decente, medalioane din pietre semipreţioase de pus la gît... Printre obiectele de bazar, relativ nou este gadget-ul: acum doi ani „în vogă" era brăţara fosforescentă; acum au apărut nişte omuleţi în culori tari ce ştiu să se caţere pe un soi de ecran.

Tot nouă e promoţia, de orice fel, mai vizibilă ca-n anii trecuţi: dacă pisica-tigru Joe putea fi văzută, de mai mult timp dînd mîna cu copiii prin staţiuni şi împărţind napolitane, anul acesta umblă liberă şi cutia de Santal. O cutie uriaşă, cu picioare greoaie verzi şi mănuşi albe, antiseptice, care împarte pliante şi dă mîna cu cine are ocazia. De altfel, Santal nu a ezitat să ocupe o fişie de plajă, dînd muzica la maximum şi iniţiind un grup de dans şi concursuri diverse. Spre fericirea majorităţii turiştilor, cărora circul le-a lipsit de atîta amar de vreme; şi spre disperarea unei minorităţi care se întreba, îndreptăţită, dacă ai voie să poluezi fonic fără nici o restricţie...

Toate astea nu au, de fapt, mare importanţă. Marea e tot acolo, cum o ştim (fără pete de ulei vizibile); doar că poate nu mai reuşim s-o vedem de-atîtea amănunte sîcîitoare şi, în fond, neesenţiale.

Iaromira POPOVICI

O săptămînă cu Fred Astaire

Doamne-Dumnezeule, minunată şi binecuvîntată a fost acea săptămînă din urmă cu zece, douăzeci, chiar o sută de ani – nu o voi uita în vecii vecilor, dar nu ţin minte anul – cînd Cinemateca, aflată atunci peste drum de „Polar", faţă în faţă cu „Leonida", avusese ideea acelei completări fără cap, fără coadă, fără generic, fără cine joacă, fără regizor, ca un fel de bucată de meteorit căzută din cer şi nimerită exact pe ecranul din Magheru, unde nimeni nu-i cerea explicaţii, nimeni nu o întreba cine e, ce vrea, ce cauţi tu în viaţa mea sau cu cine semeni dumneata? Nu semăna cu nimic şi nu căuta cine ştie ce. Era, neserios vorbind, o bucată dintr-un film muzical, o secvenţă de vreo 15 minute, ruptă – fără bătaie – din rai. Era, serios vorbind, un dans cu Fred Astaire.

Se făcea întuneric în sală şi deodată apărea pe pînză, începînd să danseze pe o scenă lucioasă, dată bine cu ceară şi lac; omul începea cu un tango, după aceea trecea la step, pe urmă apărea nu Ginger Rogers, ci Eleanor Powell, dansa şi cu ea, după care amîndoi se urcau pe pereţi şi mai sus, în cer, spre paradis. Nu-l voi descrie. Mă voi descrie.

Am văzut prima oară bucăţica asta de peliculă într-o luni, cînd mă dusesem la deschiderea unui ciclu de filme grele şi profunde, realizate de un regizor greu şi profund – nu ştiu care, că sînt foarte mulţi în această direcţie. În prima zi, Fred Astaire, cu dansul lui, mi s-a părut o completare drăguţă şi aleatorie (pe atunci nu exista acest cuvînt în critica de specialitate). Filmul profund m-a captivat şi mi-a dat acea convingere gravă şi sănătoasă că imaginile lui mă vor urmări toată viaţa; ziceam, plecînd din sală, că va ocupa un loc important în cultura mea cinematografică.

Noaptea, însă, ca o fetişcană oarecare, am visat că dansez şi bat step ca Fred Astaire în completarea aceea aleatorie. Îmi ţineam în braţe iubita – în perioada aceea o dulce normatoare pe o platformă de lîngă Bolintin, care făcea naveta zilnic, dar sîmbăta rămînea ca să dansăm pînă spre trei dimineaţa la „Universităţii". Dansa excepţional.

Încît marţi seara, de cum a aterizat în Capitală, am dus-o la Cinematecă să-l vadă pe Fred Astaire, să vadă şi ea ce-i aia dans. Băiatul – aşa i-a spus ea – i s-a părut demodat şi depăşit. În timpul filmului grav şi profund, fata a adormit pe umărul meu, reacţie firească, dar care mi-a permis să reflectez la opinia ei despre Astaire. Am înţeles că, de fapt, fata voia să ne despărţim; nu Astaire, ci eu eram cel demodat şi depăşit. Mi-a confirmat diagnosticul cînd s-a trezit, am condus-o la Gara Obor chiar în acea noapte. A doua zi, miercuri, eram la Cinematecă, să-l văd din nou pe dansator.

Mi-au dat lacrimile. Dansul lui nu mi s-a mai părut aleatoriu, ci esenţial, dramatic, fundamental în raport cu lumea. Fred Astaire slăvea – prin step – potrivirea, deplîngînd nepotrivirea. El dansa exact ce era în sufletul meu. Am ieşit imediat, nu aveam răbdare pentru un film de cultură cinematografică.

Joi am avut o şedinţă grea – în timpul ei mi-am spus: „După asta mă duc să-l văd pe Fred Astaire... stau 15 minute cu el şi plec". Aşa am făcut. Vineri dimineaţă m-am învoit de la slujbă pentru un consult de sciatică, am traversat bulevardul şi am intrat la Cinematecă, exact la timp ca să prind completarea spectacolului de la ora 12. N-am mai plîns. Eram topit şi fericit, am venit la redacţie ţopăind şi i-am arătat cum se bate step redactorului-şef care, în loc să mă blameze pentru cosmopolitism, m-a dat ca exemplu de vitalitate şi optimism neînduplecat în faţa bolii. (Peste un an, avea să fie dat afară pentru liberalism mic-burghez...) Vineri seară m-am dus din nou să-l văd pe Astaire – am plecat imediat după ce se sfîrşea numărul său, plasatoarea mi-a atras atenţia că vine un western.

Ca sîmbătă să hotărăsc că nu mai vreau să-l văd, să intru la alt film pe bulevard şi să sar, ca ars, la jurnal, speriat că-l pierd pe Astaire la Cinematecă. Am prins exact ultimele imagini. Posedat ca de diavol, am jurat că a doua zi, duminică, voi veni de trei ori, la toate cele trei proiecţii – mai ales că de luni se schimba completarea şi cine ştie cît timp urma să nu ne mai vedem. Aşa s-a şi întîmplat – intram, stăteam 15 minute, plecam, mă întorceam din două în două ore să prind tangoul şi stepul – dar, la ultimul spectacol, cînd am ieşit, probabil transfigurat, plasatoarea a strigat către omul care rupea biletele la uşă:

– Ăsta e!

Mi-a fost imposibil să-i explic convingător ce caut şi ce doresc, din două în două ore, la film. Nu era însă un om rău. O imensă milă i se citea pe chip, ascultîndu-mi pologloghia. Mi-a dat drumul.

Radu COSAŞU

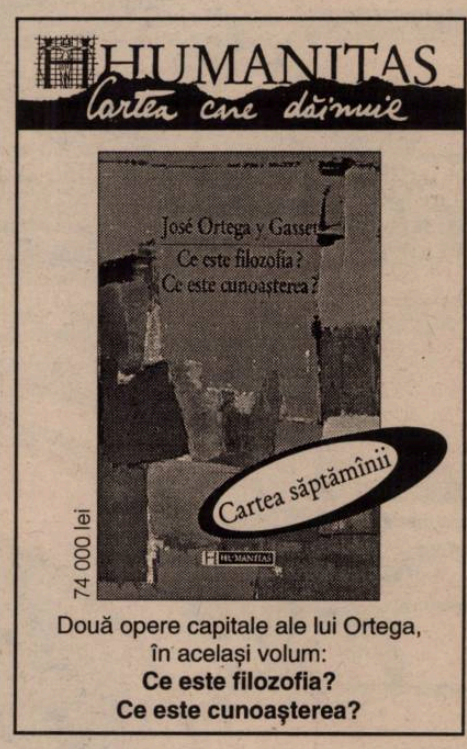

În ce direcţie se află Cannes?

Loin, très loin d'Hollywood

Pour la presse d'outre-Atlantique, le faible nombre de films américains présentés relève d'un complot contre le plaisir du spectateur

Le Monde din 25 mai 1999

Acum exact două luni, a 52-a ediţie a Festivalului de la Cannes îşi anunţa cîştigătorii într-un cor de huiduieli şi fluierături... Nu avea să fie decît semnalul unei campanii de presă denigratoare care încerca să facă din Cannes ţapul ispăşitor al scăderii interesului pentru Cinema, din Gilles Jacob – delegatul general al festivalului – „naşul" respectivului ţap şi din David Cronenberg – preşedintele juriului – instrumentul parşiv al acestui pretins **cinecid**. Ofuscate de „politica elitistă" a festivalului, mass-media americane, la care s-a adăugat segmentul populist al presei franceze, au menţinut, timp de săptămîni, gălăgia mediatică, profitînd de „originalitatea" palmaresului pentru a continua la suprafaţă bombănelile în surdină... De cealaltă parte, publicaţii precum *Cahiers du cinéma, Les inrockuptibles, Le Monde* sau *Libération*, în încercarea de a dovedi „legitimitatea" opţiunilor juriului, au căzut în extrema cealaltă, cauţionînd nu doar deciziile îndrăzneţe (**L'Humanité**), dar şi pe cele indefandabile (*Libé* a găsit „inspirată" premierea neprofesioniştilor din acelaşi film).

Paradoxul acestui război nu este că, în mod evident, nu există nici învingători, nici învinşi, ci că ediţia de anul acesta nu prea merita efortul unui zăngănit de arme... Altfel spus, dacă la Cannes '99 am fi văzut măcar o mînă de capodopere a căror absenţă din palmares ar fi echivalat cu un scandal, atunci, scandal să fi fost! Dar ediţia a 52-a a fost una în care maeştrii au venit nu cu manifeste, ci cu „lucru manual"... Exceptînd deziluziile (Carax, Sokurov), competiţia oficială a fost un şir de pelicule admirabile purtînd semnături ilustre (Almodóvar, Lynch, Kitano, Egoyan...) şi altele oarecare, la care semnăturile nici nu mai contează. În aceste condiţii, un „scandal" e nu doar inadecvat, ci şi imoral. Una peste alta, singurul film cu adevărat provocator, radical, fără compromisuri în naturalismul lui a fost, pînă la urmă, multhulitul **L'Humanité**! Un film care nu va face, niciodată, consensul, nicăieri. Aşadar, un film esenţial...

Direcţia politică

Eşecurile pure şi dure trebuie numite ca atare. **Pola X** al lui Leos Carax în primul rînd – dezamăgire cu atît mai dureroasă cu cît acest film vine după o pauză de aproape zece ani... Un scenariu de an II UATC (deşi inspirat de Herman Melville!) demonstrînd mai curînd imaturitatea acestui adolescent întîrziat de 40 de ani, care e Carax; el se lasă fascinat de coincidenţe facile şi simetrii naive (gen umbră/lumină: personajul principal se numeşte *Valombreuse*, iar iubita lui, *Lucie*; el a scris un roman cu titlul „À la lumière" sub pseudonimul „Aladin", ea e blondă, mereu îmbrăcată în alb; apoi apare Isabelle – brună, în noapte –, filmul se dezechilibrează plasîndu-se pe orbita ei haotică, cu două ţigăncuşe şi poveşti sumbre şi confuze despre războaie în Europa de Est etc.). Carax se complace într-un post-romantism strident, întunecat, dar fără mister, cu o poezie şi o morală la îndemînă – un fel de „McDostoievski's", sau de supermarket cultural în care „ultimele tendinţe" (arte povera + propaganda slavofilă) sînt în vitrină, dar nu le cumpără nimeni... Un film gol, în ciuda generozităţii afişate, din care fulguranţele imaginare à la Carax (vezi **Boy Meets Girl, Mauvais Sang** şi chiar **Les Amants du Pont-Neuf**) sînt aproape absente.

Cradle Will Rock (r. Tim Robbins) nu e neapărat un eşec, cît un film anost, neinteresant şi vulgar: o panoramă complezentă a stîngii culturale americane din anii '30. Personaje „grele" (Orson Welles, Rockefeller, Hearst, Brecht!) şi o tratare la limita caricaturii a unei perioade care are nevoie de mai multă perspicacitate (şi mai puţin parti-pris politic) pentru a fi înţeleasă... Nici „arhitectura" filmului (stil mozaic, cu multiple personaje intersectîndu-se „la fix"), nici ideea lui (bazată pe truismul că „toată lumea e coruptibilă"; Robbins a făcut filmul cu bani de la Disney!) dar, mai ales, nici modalitatea aleasă (un fel de „Istoria în anecdote de ziar, culese după ureche") nu „răstoarnă" **Leagănul** din titlu – sau, în orice caz, pelicula omonimă; de unde concluzia: **Movie Won't Rock!** (Rămîn, desigur, actorii – Vanessa Redgrave, Susan Sarandon, Emily Watson, John Turturro, Cary Elwes –, dar pentru a cîta oară trebuie spus că un film care există doar prin actori nu e film!?).

Direcţia sentimentală

Aici, campion absolut este Almodóvar cu al său **Todo sobre mi madre**: melo flamboaiant care face cu ochiul, după fiecare lacrimă, modelelor genului (**Totul despre Eva** etc.), e tipul de film pe care doar spaniolul gay, camp, cinefil şi feminofil putea să-l facă – şi să-l reuşească. Actriţele sînt, firește, sublime – cînd nu sînt ele oare, la Almodóvar? –, însă lucrul cel mai interesant din această ultimă „almodramă" este descoperirea Barcelonei de către camera „omului din La Mancha" adoptat de Madrid. Nu a rezultat o capodoperă, nici un film antologic (decît pe bucăţi!), ci o peliculă eficace pentru marele public, în care Almodóvar a injectat, cu perversitate, „contraotrava" amorului „alternativ"!

David Lynch a surprins pe toată lumea cu **The Straight Story**. Unii l-au acuzat chiar că a mizat pe această surpriză. Ei, şi? Filmul său – un road-movie clasic despre un bătrîn care face 600 de km pe maşina de tuns iarba pentru a-şi vizita fratele bolnav şi înstrăinat – este un model de povestire: sobru, abil, discret şi emoţionant. În două-trei cadre scurte, ca o stenogramă pe celuloid, Lynch se semnează „descifrabil" pentru cunoscătorii cinematografului său – sugerînd o stranie realitate secundă în spatele poveştii sale –, dar tonul general este menţinut în zona unui soi de „western" crepuscular, lent, fără pistoale – dar cu sentimente.

Tot un road-movie: **Kikujiro** al lui Takeshi Kitano. Jucat chiar de regizor, de mînă tot filmul cu un băieţel pe care-l duce la mare, în vacanţă, este (alături de **A Scene at the Sea**, 1991, ieşit acum pe ecranele pariziene) pelicula cea mai liniară, mai limpede şi mai liniştită a japonezului – cu siguranţă, un mare succes de box-office atunci cînd va fi prezentat în săli. Ca amator necondiţionat de „Beat" Takeshi (ca şi de Almodóvar), îmi permit să-l prefer în altele: în **ASATS** mai-sus menţionat, în **Jugatsu** sau **Sonatina... Kikujiro** este un pic prea apăsat comercial, prea cabotin (Kitano reuşeşte să-i „sufle vedeta" unui copil, ceea ce, se ştie, e imposibil!), un film făcut – frumos, în ciuda unui episod în plus – cu ochii la public; ţintă la public.

Direcţia „poliţistă"

În nici un caz, o direcţie pură: filmele din această categorie sînt, de fapt, amestecuri de genuri, fie că e vorba despre **Felicia's Journey** al lui Atom Egoyan (un thriller-basm-road-movie iniţiatic), fie că e vorba despre **L'Humanité** (policier-dramă socială-parabolă filozofică). „Maestrul ambiguităţii" (Egoyan) reuşeşte unul din cele mai bune filme ale sale: o ecranizare (după romanul omonim al lui William Trevor) în care regizorul şi-a luat libertăţi – vezi personajul savuros al mamei –, a imaginat piste de acţiune – nu ştii, pînă tîrziu în cursul naraţiunii, care este adevăratul mobil al cumsecădeniei lui Hilditch/Bob Hoskins –, compunînd, finalmente, un film polifonic plin de mister, umor şi tensiune erotică despre un „Căpcăun" contemporan, Norman Bates,

***L'Humanité** de Bruno Dumont*
„Iată povestea unui om simplu, un tînăr care ştie puţine şi crede în fiecare din noi. Inspectorul de poliţie Pharaon de Winter. Povestea vieţii sale naive. Un om corect şi umil care ia asupra lui răul altuia şi care suferă la nesfîrşit această empatie. Munca sa, o anchetă sordidă, îi dezvăluie încetul cu încetul disperarea şi spaima de propria sa culpabilitate, o culpabilitate universală, cea a naturii noastre monstruoase. Iată sacrificiul său."

*Catherine Deneuve pe motocicleta **Polei X***

grăsuţ şi gurmand, şi o tînără mult prea încrezătoare... Superior din anumite puncte de vedere anteriorului **The Sweet Hereafter, Călătoria Feliciei** este un tip de cinema rar, magic şi realist, aluziv şi incitant, o combinaţie de poezie à la Cocteau şi proză Angry Young Men care, sub degetele lui Egoyan, devine, pur şi simplu, (încă o) enigmă à la Egoyan!

Şocul **L'Humanité;** inegal, cu defecte (lungimea excesivă, ermetismul) şi calităţi (un aer de „ciné-vérité metafizic", plictisul existenţial surprins frontal, în ce are mai animalic şi absurd...), **H.** de Bruno Dumont este filmul-test pentru înţelegerea unei Idei despre Cinema care nu se găseşte în rutina meseriei – oricîte succese ar aduce ea –, ci în forţarea limitelor; bressonian, cum s-a afirmat (mai mult în planul opţiunii formale), **H.** este de fapt mai aproape de nihilismul Dogmei '95 (v. **Idioţii**) în încercarea de a soma Cinematograful la transcendenţă. O transcendenţă care – date fiind practicile în vigoare ale ideii (consensuale) de cinema – nu poate lua decît forma violentă, viscerală, a refuzului. Cu tot ceea ce implică el.

Alex. Leo ŞERBAN

P.S. „Cum e Nikita?",

mă întreabă o cunoştinţă întîlnită pe stradă zilele trecute. „Nikita", adică Mihalkov. „Foarte prost", i-am răspuns repede, după care am stat şi m-am gîndit ce ascunde această familiaritate a intelectualului român cu Nikita Sergheevici – în general, cu *marii ruşi*... Dintre toate miturile care nu mor, probabil că acela al „excelenţei ruso-sovietice" este cel mai tenace: ce Dumnezeu, doar am crescut odată cu el! Acestui mit i se adaugă unul – fără graniţă, de data asta: mitul „marelui autor – tot ce atinge, e aur!". În cinema, Tarkovski e acelaşi – uriaş – de la-nceput pînă la sfîrşit, **Copilăria lui Ivan** e la fel de „genial" ca **Oglinda, Sacrificiul** nu e o ratare, ci un „testament"... Idem la „Nikita": **Piesa neterminată...**, **Cinci seri** sau **Oblomov** – după părerea mea, vîrfurile creaţiei sale – stau, după alţii, pe acelaşi palier cu **Ochi negri, Soare înşelător** sau acest **Bărbier din Siberia**. Or, problema nu e că Mihalkov a ajuns să imite, la dimensiuni „simfonice", minunatele sale menuete de-acum 20 de ani, ci că le imită prost! Odată cu orgoliul şi „impostaţia" lui politică au crescut şi bugetele filmelor sale, odată cu bugetele balşoi, viziunea „panoramică", implicit responsabilitatea politică a păstoririi ei şi, în cerc vicios, orgoliul... Într-o cronică franţuzească apărută după prezentarea **Bărbierului din Siberia** în deschiderea – hors concours – a festivalului de la Cannes, Mihalkov era acuzat că a făcut un film „reacţionar". Este, cum ar spune Al. Paleologu, o tîmpenie: un film nu poate fi „reacţionar" cum nu poate fi „liberal" sau „social-democrat"! El poate fi însă (şi **Bărbierul**..., din păcate, este, cu prisosinţă) ceea ce tot francezii numesc *ringard*: emfatic, desuet, caraghios. Rusia lui N. S. Mihalkov este una de bîlci, cu urşi, zăpadă, vodcă şi sănii cu zurgălăi. Regizorul însuşi îşi „taie" o apariţie ţanţoşă în chip de ţar, făcînd caducă orice psihanaliză. „Morala" Bărbierului...? Americanu' (occidentalu') e *stupid people*, n-a auzit de Mozart, nu vorbeşte limbi străine şi distruge pădurile Siberiei... (Spre deosebire de rus, evident!) Partea nostimă este că, pentru a spune *atîta tot*, Mihalkov are nevoie de 3 (trei) ore, timp în care închide şi deschide flash-back-uri, pune şi scoate subtitluri, chinuie cronologia şi, în general, vrea saga (gen **Doctor Jivago**), vrea Hollywood-story, cu aceleaşi clişee, dar mult mai greoi. Pe mici porţiuni (scenele intimiste), farmecul lui grizonat, umorul său de popotă sînt lăsate să intre, ca un bătrîn general invitat la ceai: o prăjiturică, două, şi gata – filmul se năpusteşte mai departe pe cai mari, trăgînd după ei ditamai Istoria. E o tristeţe să redescoperi un regizor, excelînd altădată în miniatură, în „punct Chantilly", care strică totul pentru că nu mai poate vedea decît „în mare"! Atins de mîna lui Nikita Sergheevici, pînă şi fluturele Wolfgang Amadeus are plumb în aripi, Figaro cîntînd cu accent rusesc e *eine kleine kitsch Musik* şi-ntreaga „farsă" (muzicală, istorică, amoroasă) e lejeră, sprintenă şi exuberantă ca o arie de Mozart interpretată de fanfara regimentului... Ceea ce, ţinînd cont de implicaţiile cazone ale poveştii, e chiar indicat.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Millennium

Contact

Numărul celor care mor din colaborarea oficialilor cu forţele naturii s-a mărit. Recent, doi oameni, plasaţi la coadă la ghişeele secţiilor financiare, au murit din pricina căldurii. Ministrul Remeş, au titrat ziarele, a fost complicele caniculei. Asta după ce cîţiva gazetari-milenarişti credeau că apariţia personajului în echipa de la Palatul Victoria este un semn apocaliptic. Această grilă de lectură a urmat, ca o umbră agresivă, toate gesturile ministrului finanţelor. Şi nu numai ale lui. Căldura ar scădea vara în Bucureşti/Cluj/Timişoara cu cîteva grade dacă autorităţile ar reface pătura vegetală a oraşelor.

Ploile torenţiale care macină vestul şi sudul ţării sînt, ele însele, o manevră a politicienilor de a ne îndepărta gîndurile de la grijile de zi cu zi, de la preţul benzinei, rata inflaţiei, şomaj şi războaie. În colaborare cu apele tulburi ale acvariului politic, sau cu sciroccoul care răvăşeşte minţile autorităţilor, pămîntul şi-a luat o primă – zeci de oameni au fost înghiţiţi de viitură. Mii de gospodării şi-au risipit acareturile sub ape. Văile subcarpatice au devenit cimitire marine patronate de ministerul mediului, al agriculturii, de secretariatul general al guvernului şi de ministerul amenajării teritoriului. Un asociat la dezastru este ministrul transporturilor. Pentru că.

În fiece zi, adaugă alt ziarist atent, în zona Vrancea se produce cîte un cutremur. Foşnesc pădurile, se rostogolesc aricii... Cît să ne amintească de altă profeţie recurentă – cea a sinistrului care ni se pregăteşte. Fireşte, autorităţile nu fac nimic (sau, poate, inconştient, îl programează, să fie cît mai eficient). Inventariază clădirile care urmează să se prăbuşească în caz de seism. Desenează hărţi şi grafice. Oamenii însă nu vor să-şi părăsească locuinţele pentru că nu au unde sta sau pentru că se tem că nu se vor mai putea întoarce la casele lor. Aici devine complice Primăria Generală, de sector, a oraşului sau a localităţii respective. Fotoliile s-au umplut cu cimpanzei mediumnici, conectată direct la pupitrul de comandă al lui Abbadon. Subofiţeri ai supraomenescului, demoni ai locului patronînd degradarea legilor naturii, accidentele, bramureala materiei. Ei sînt purtătorii de rău. Aduc ghinion. Parcă pînă acum nu a fost aşa. Au gripat motorul. Şi moţ-cocoţ, avem parte şi de eclipse, roiuri de asteroizi, semne cereşti, obiecte zburătoare neidentificate care fură creştini pe stradă pentru a le măsura circumvoluţiunile şi pentru a le testa fecunditatea neprihănitelor. Huliganisme extraterestre pe care poliţia continua să le ignore. Şi comisia de apărare. Şi cea de abuzuri. Şi chiar şi departamentul de luptă împotriva crimei organizate.

În plin sezon turistic, marea este poluată, peştii plutesc cu burta în sus, apele sînt contaminate cu viruşi necunoscuţi. Patronii (cotizanţi ai autorităţilor) plătesc bani grei ca experţii să muşamalizeze tonele de reziduuri care veştejesc rîul, ramul... Războiul din Serbia a deteriorat ecosistemul, a stricat apele, aerul, în pămînt nu mai cresc decît buruienile, stratul de ozon s-a degradat, aerul conţine doze letale de acid sulfuric. Şi autorităţile nu fac nimic – se solidarizează cu dezastrul, îl orchestrează şi plătesc la urmă sume simbolice pe cap de victimă. Cînd sînt strînse cu uşa. Autorităţile fac defilări pe cordul nostru deschis. Să vedem ce-or să mai plătească de eclipsă. Sau cînd se va petrece mult aşteptatul cutremur devastator. Pe cine au mai însărcinat acum sau atunci cu producţia de catastrofe? Şi să nu uităm că, în acest univers fabulatoriu, mai sînt de venit lăcustele, seceta, foametea, devoluţia...

Sorin ŞERB

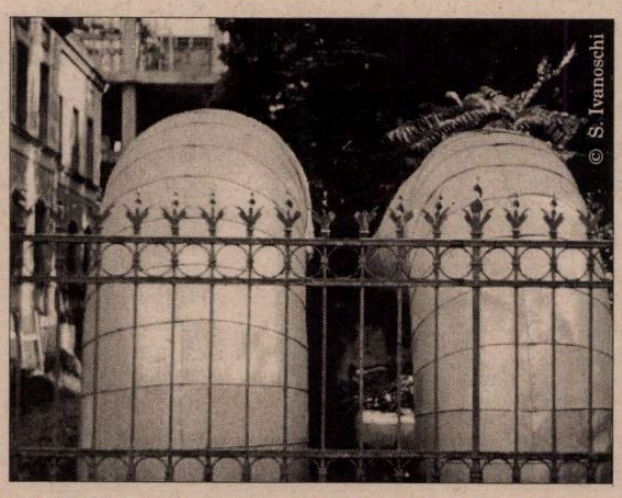

Să mori rănit din dragoste de drog

Încetul cu încetul, consumul de droguri se împămînteneşte. Pînă acum doi-trei ani se vorbea numai de încercări ale unor traficanţi de a-şi trece „marfa" prin România. A început apoi să fie semnalată formarea unei pieţe de desfacere în medii studenţeşti, în porturi şi zone rău famate din marile oraşe. În ultima vreme distribuitori de droguri sînt şi în curţile liceelor, cunoscuţi şi aşteptaţi de elevi. De cei care au mulţi bani de la părinţi sau care, pentru a cîştiga bani de o doză, sînt dispuşi să devină la rîndul lor vînzători de droguri. La ora actuală, din statisticile serviciului antidrog al poliţiei rezultă că nici un judeţ din ţară nu a fost scutit de infracţiuni legate de traficul sau consumul de droguri. Clienţii sînt de două feluri: ocazionali sau fideli. Cei dintîi trag din cînd în cînd cîte o ţigară „îmbunătăţită" cu marijuana sau haşiş, înghit cîte o pastilă de ecstasy sau alte stimulente pentru îmbunătăţirea stării fizice. Ceilalţi, fidelii, toxicomanii propriu-zişi, sînt de obicei consumatori de halucinogene, dependenţi în mare parte de heroină. Dintre ei se aleg pacienţii secţiilor de dezintoxicare, candidaţii la „moartea albă". Dacă în 1997, la secţia pilot de la Spitalul „Gh. Marinescu" s-au înregistrat circa 400 de asemenea pacienţi, în 1998 numărul lor s-a dublat. Fenomenul continuă să evolueze.

Am stat de vorbă cu doctori şi cu poliţişti specializaţi. Am văzut drogaţi în sevraj care-şi frecau cu febrilitate braţele. Am discutat cu mame care ajunseseră să-şi înţeleagă fiii toxicomani într-atît, încît să meargă să cumpere droguri pentru ei. Am vorbit şi cu tineri care încercau să se lase şi nu reuşeau. Am simţit din poveştile lor ce înseamnă nostalgia, obsesia stării de halucinaţie date de heroină. Le-am văzut braţele ciuruite de injecţii. I-am auzit lăudîndu-se cu numărul înţepăturilor. Am aflat că mulţi nu se mai droghează decît ca să nu le fie rău. Odinioară de domeniul filmului şi al unei lumi mult prea îndepărtate, dramele de acest fel se petrec acum chiar sub nasul nostru. Printre vecinii de bloc sau de stradă.

Toxicomani şi refugii temporare cu nebuni

De la începutul anului, unica secţie de dezintoxicare din Bucureşti s-a închis. O renovare fără sfîrşit. Toxicomanii care mai ajung la camera de gardă a spitalului Gh. Marinescu sînt internaţi la un loc cu psihopaţii, nevropaţii şi alcoolicii. Relaţiile şi scenele dintre drogaţii aflaţi în sevraj şi nebuni sînt de domeniul coşmarului. Doctorul Marin Bengescu, fostul director al secţiei de dezintoxicare, spune că de cele mai multe ori nebunii au cîştig de cauză şi toxicomanii fug din spital. Fără un bilet de externare aceştia nu pot însă beneficia de tratamentul cu metadonă, un substitut de drog care nu dă dependenţă, o substanţă la mare preţ printre toxicomani. Ea se administrează ambulatoriu, la Laboratorul de Sănătate Mintală din Berceni. În fiecare zi, în curtea laboratorului pot fi văzuţi drogaţii care vin să-şi ia metadona. Unii se plîng că de fiecare dată sînt căutaţi în gură, personalul medical dorind să se asigure că pastila a fost înghiţită. Justificarea acestei proceduri ar fi că o parte dintre toxicomani se înscriu la tratament doar de formă, încercînd de fapt să obţină pastila de metadonă pentru a o valorifica pe căi numai de ei ştiute. Pacienţii secţiilor de dezintoxicare sînt, ca în toată lumea, de trei feluri: unii care chiar vor să se dezintoxice, alţii care speră să treacă astfel de o perioadă în care nu mai au bani pentru droguri şi, o a treia categorie, de indivizi care fac parte din reţele de trafic şi care se feresc de poliţie. Pe durata internării la dezintoxicare nu pot fi cercetaţi. Cine se internează de bunăvoie nu este arestat, iar poliţia nu are dreptul să ceară de la spital altfel de informaţii decît de natură statistică. Este o regulă existentă în toate ţările civilizate, respectată şi la noi. O regulă fără de care o secţie de dezintoxicare n-ar putea funcţiona, dar la adăpostul căreia se pot refugia şi micii traficanţi.

Medicii au constatat că aproape fiecare pacient toxicoman face parte dintr-un grup de cel puţin cinci persoane care se droghează, grup din care, de obicei, doar unul singur se prezintă la spital. Înmulţind numărul celor 800 de toxicomani care figurau anul trecut în scriptele secţiei de dezintoxicare cu cinci, obţinem patru mii de persoane consumatoare de droguri tari numai în Bucureşti. Fenomene similare se înregistrează la Constanţa, Iaşi, Timişoara şi în alte centre universitare. Secţii de dezintoxicare, mai mult sau mai puţin independente de spitalele psihiatrice, au început să-şi desfăşoare activitatea în cîteva oraşe. Funcţionează şi metodele de tratament ambulatoriu. Nu există însă ceea ce în Occident se numesc *comunităţi terapeutice:* sanatorii unde foştii toxicomani petrec cîteva luni sau chiar ani pentru a se elibera de dependenţa psihică faţă de droguri. La noi nu se face deocamdată decît un tratament de cel mult trei săptămîni în care se elimina dependenţa fizică (cîteodată nici măcar atît nu se reuşeşte). Persoana tratată se întoarce în acelaşi mediu, în acelaşi anturaj, la aceleaşi probleme de viaţă şi, de cele mai multe ori, nu are altă ieşire decît să o ia de la capăt.

Piaţa de desfacere

Media de vîrstă a dependenţilor de droguri a scăzut, conform unor statistici, de la 20-22 de ani cît era în 1997, la 17-18 ani în prezent. Mediile unde se consumă cel mai des droguri sînt discotecile, căminele studenţeşti şi, mai nou, aşa cum aminteam, liceele. Consumatorii fac parte din mai toate categoriile sociale, mai bogaţi sau mai săraci, mai educaţi sau mai puţin educaţi, băieţi şi fete, bărbaţi şi femei deopotrivă. Există în Bucureşti cîteva puncte aşa-numite „fierbinţi". Locuri unde se vînd droguri. Locuri unde se petrec şi infracţiuni asociate: prostituţie şi proxenetism. Aşa ar fi Piaţa Sudului, complexul studenţesc Grozăveşti, zonele Sebastian, Dristor şi Rîmnicu Vîlcea. Poliţia nu face un secret din observaţia că plasatorii sînt într-o proporţie covîrşitoare romi. Vînzarea se face prin reţele bine organizate care, în ultima vreme, şi-au diversificat atît metodele de distribuţie cît şi „mărfurile". Pacheţelele sînt ascunse în cele mai ciudate locuri: sub limbă, după garduri, la gunoi, în pămînt... Se vînd numai la persoane cunoscute sau numai cu parolă. Plasatorii se protejează în cele mai ingenioase feluri, cu metode aflate mereu cu un pas înaintea celor cunoscute de poliţie. Majoritatea plasatorilor (cei din ultima verigă) sînt şi consumatori.

Tipul de drog consumat în fiecare mediu este diferit. Cetăţenii străini veniţi în România consumă drogurile specifice zonelor din care provin: iranienii opium, turcii heroină, sud-americanii cocaină. Tinerii români preferă tot mai mult droguri sintetice, copiind „moda" occidentală. Specialiştii consideră că acest tip de stimulente are mare viitor la noi. Sînt mai ieftine decît heroina. Dacă o ţigară de heroină costă cel putin 70 de mii de lei, o pastilă de ecstasy (drog sintetic) se poate obţine şi cu jumătate din acest preţ (costuri aproximativ similare cu cele din vestul Europei) . Spre norocul consumatorului român, renunţarea la droguri sintetice e mai uşoară decît în cazul substanţelor halucinogene de tipul heroinei. Dacă pînă acum nu s-a produs chiar o explozie în vînzarea şi consumul de droguri şi nu s-a ajuns la faza în care se află unele ţări asiatice din Statele Unite, „fitilul" a fost deja aprins. „Bomba" mai poate fi încă dezamorsată. Altminteri, singurele acţiuni care vor mai fi duse la bun sfîrşit vor fi statisticile.

Poliţia şi legile

Lumea se întreabă, fireşte, de ce nu sînt arestaţi plasatorii de droguri, mai ales de vreme ce locurile de vînzare sînt cunoscute. Poliţiştii afirmă că îi arestează. Totuşi vînzarea continuă. Colonelul Constantin Ursu, şeful serviciului de poliţie anti-drog pe ţară, explică în mod plastic perpetuarea acestui comerţ, chiar după o serie de arestări prin „supravieţuirea plasatorilor ca specie". Reţeaua se reface. Mai mult, a apărut şi fenomenul recidiviştilor. Oameni condamnaţi în anii '93, '94 pentru trafic de droguri care şi-au ispăşit pedeapsa şi care, asemeni altor tipuri de infractori, s-au reîntors la „calificarea" anterioara perioadei de puşcărie. În altă ordine de idei, se ştie că banii proveniţi din droguri sînt destul de mulţi pentru a putea corupe. Nici un caz de mituire a unor poliţişti, procurori sau judecători n-a ieşit la iveală pînă acum, dar există destule indicii că asemenea lucruri s-au petrecut deja. Poliţiştii specializaţi în domeniu au observat că unii traficanţi, prinşi cu mari cantităţi de droguri asupra lor, au fost eliberaţi prin artificii procedurale sau au fost condamnaţi la pedepse ridicol de mici. Tot poliţiştii afirmă că standardul de viaţă al unor traficanţi din România este absolut incredibil.

România a aderat la trei convenţii internaţionale privind drogurile, convenţii semnate la Viena în deceniile anterioare. Totuşi, nu există o lege internă simplă şi clară. În urmă cu trei ani a fost elaborat un proiect, cu sprijinul specialiştilor comunităţii europene. Proiectul s-a pierdut în labirintul birocraţiei, între ministerele de Interne, de Justiţie, de Finanţe şi al Sănătăţii. Într-un singur an proiectul s-a întors de trei ori la acelaşi minister. Prea lunga aşteptare a promulgării legii a început să aibă efecte printre poliţiştii specializaţi în combaterea traficului de droguri. Aceştia se declară tot mai dezamăgiţi, tot mai derutaţi şi cu împresia că muncesc fără rost. Nici martorii nu pot fi apăraţi eficient. La ora actuală, în subsolurile poliţei există 24 de tone de droguri confiscate. Ca şi cum ar fi vorba de o rezervă naţională. Se afirmă că ele nu pot fi arse fiindcă nu există legea necesară. O situaţie ciudată dar, în acelaşi timp, deloc surprinzătoare între multele absurdităţi ale vieţii noastre cotidiene.

Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Sofronia Ion, producătoare de roşii şi ardei

Parcă te cunosc de undeva...

Pe mine?

Nu mi-ai cărat ieri doi saci de cartofi?

Nu.

Dar sigur te ştiu, nu te-am trimis să-mi iei două sute parizer şi o pîine?

Nu cred. Azi dimineaţă am venit de la mare.

Înseamnă că te confund. Sigur e unu' ca mata. Aşa înalt, aşa cu ciuf, nebărbierit. De ce nu te bărbiereşti?

E treaba mea. Cît dai roşiile?

E treaba mea... Aşa era şi ăla. Egotist, ce dracu' aveţi acilea-n Bucureşti, toţi cu ţîfnă. Am dat şi eu o părere. Ştii ce făcea alde Costea cînd îi zic: „du-te, bă, că eşti prost"? Fuge-n casă, se piaptănă şi trece prin faţa porţii să-l văd... Da' sigur nu mi-ai dus tulumbele de gunoi ieri, şi azi te-ai îmbrăcat frumos ca să mă sperii... Ptiu, drace! Am auzit că sînt aparţii din astea.

Mata de unde eşti?

Din Miroşi de Vede.

Şi ce mai făceam eu ieri pentru dumneata?

Te lăsai cu roşiile astea, că aveam treburi la closet, şi auzii că-mi vînduşi kilu' cu cinci mii în loc de şapte. Da-mi ziseră cucoanele că bine că nu m-ai furat şi că, cică, uneori, eşti nebun şi te-apucă clătinările.

Şi cine-s părinţii mei?

Cică te-a aruncatără nişte ţigani din casa lor.

Da' ştii multe despre mine.

Aha! Văd eu că te ascunzi. Vii tu la mine să-mi duci lăzile la ARO! Crezi că o să te las? O să-ţi dau peste deştele alea...

Eugen ISTODOR

Roluri

Telestivale

Noul prezentator „matinal naţional" de la TVR, Florin Saşca, succesorul lui Marius Florea Vizante, e mai în apele sale, cum s-ar zice, mai dezinvolt. Dacă însă n-ar avea un zîmbet perpetuu, parcă lipit pe faţă... Cît despre texte, îi mai scapă şi lui: „cea mai haioasă ştire", „un citat absolut minunat". Parcă mergea mai mult „absolut haioasă", decît „absolut minunată", „minunat" fiind şi el un fel de absolut... ● O prezenţă, ezit să o caracterizez drept absolut haioasă ori de-a dreptul minunată, a fost aceea a cascadorului Sobi Czeh la TVR 1: un bărbat frumos, demn, inteligent şi, în plus, în ciuda meseriei periculoase pe care a practicat-o – pentru că acum e profesor la Universitatea de Artă Teatrală şi Cinematografică – plin de umor. În definitiv, de ce „în ciuda"? Nu ne-am desfătat oare cu (absolut?) minunaţii „cascadori ai rîsului"? Cineaştii Sergiu Nicolaescu şi Florin Piersic sau ministrul Andrei Marga bănuiesc că au şi ei simţul umorului şi nu vor reacţiona înţepat la micile ironii ale lui Sobi Czeh. ● O discuţie de tot hazul a avut loc la Tele 7 abc – în prezenţa aproape mută a lui Dan Diaconescu – între Dumitru Dragomir, preşedintele Ligii Profesioniste de Fotbal, şi Ioan Becali, preşedintele I.S.M., în care cei doi preşedinţi, în disputa lor aprigă privind dreptul de televizare a meciurilor de fotbal, şi-au spus unul altuia cu drăgălăşenie „şmenar" pe de o parte, şi „poliţist", de cealaltă parte, cei doi acuzîndu-se reciproc, între multe altele, de... deşteptăciune! ● „Şeful Statului major, generalul Constantin Degeratu, vizitează Turcia. Cei doi militari vor discuta..." (la PRO TV) Care militari? Degeratu şi Turcia ? Ce înseamnă să sari un rînd!... ● „Ultimul ziar *despre* care mă voi ocupa este *Curentul*" (Tele 7abc), „Despre care voi vorbi" – e bine; „despre care mă voi ocupa" – nu e bine. În felul ăsta, am putea auzi, la un post de televiziune: „Guvernul care se va ocupa despre salariile profesorilor..." ● Trio-ul Teo, Mircea şi Oreste, de cînd îşi face „şoul" pe litoral, parcă şi-a mai spălat (cu apă de mare?) limbajul de vulgarităţi, galimatii şi paralogisme. Ar fi, poate, utilă o prelungire a curei marine...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

SÎNT PRETENŢIOASĂ, POSED GENA NEMURIRII ŞI NU VOI FI RECUNOSCUTĂ DE ŢĂRILE AFRICANE

● „Cum poţi fi nimfomană şi în acelaşi timp să nu fi făcut sex niciodată?" o-ntreabă pe Isabelle Huppert personajul amnezic din *Amator* (de Hal Hartley, săptămîna trecută pe *Acasă*). „Sînt pretenţioasă!" – sună replica absolut antologică. Hartley a inventat un nou gen: absurdul mistic. (**a. l. ş.**)

● *Libertatea* din 16 iulie a.c. face o reclamă atît de subtilă pliciului de muşte încît ştirea devine emoţionantă de-a dreptul: „Musca posedă gena nemuririi." Sau cel puţin aşa spun savanţii americani. E cazul să stăm cu ochii în patru; fixaţi perdelele, nu pierdeţi din ochi vesela pusă la uscat: musca pe care o vedeţi l-a bîzîit pe Decebal sau, poate, l-a enervat preţ de o seară pe Vlad Ţepeş. (**A. C.**)

● În ultima zi a reuniunii la vîrf a Organizaţiei Unităţii Africane s-a adoptat o rezoluţie prin care s-a decis că, începînd de la acea dată, nici un „guvern care îşi are originea într-o lovitură de stat nu va fi recunoscut de ţările africane". La reuniune au participat 43 de şefi de stat şi de guvern dintre care 21 au ajuns la putere cu ajutorul armelor, prin lovituri de stat sau în urma unor războaie de eliberare. (**M. B.**)

UN HOIT ALB-ALBASTRU LUAT PE NEPREGĂTITE DINTR-UN MAUSOLEU COTIDIAN

● Pe o străduţă între Piaţa Galaţi şi Tunari există o firmă: „Zoo Centrum. Hrană, accesorii. Cabinet medical veterinar. Punct farmaceutic." Luni, 19 iulie, dimineaţa, chiar în faţa intrării acestui cabinet-farmacie-prăvălie, zăcea hoitul unui cîine în jurul căruia roiau muştele. Rarii trecători, toropiţi de căldură, grăbeau pasul către celălalt trotuar. (**A. M.**)

● Pe str. Smîrdan, printre multe alte servicii, numele unui magazin te pune pe gînduri, atît prin ambiguitatea, cît şi prin jocul său stilistic: *Alb Albastru*. Afişul din vitrina magazinului e, însă, în vizibilă antiteză (altă figură de stil!) cu denumirea: *Avem pastile pentru gîndaci DECIS*. (**I. P.**)

● Ministerul Muncii elaborase anul trecut un proiect de lege care prevedea că în cazul în care este caniculă trei zile la rînd se poate opri lucrul. Dar au renunţat să-l trimită la Parlament pentru că între timp a început să plouă, chiar aşa a spus domnul Athanasiu. Şi anul ăsta iar am fost luaţi pe nepregătite pentru că aşa avem noi, românii, ghinion şi vine vara o dată pe an. (**C. G.**)

● Înainte de a fi scos din mausoleu, Lenin a început să fie confundat. În filmul lui Oliver Stone transmis pe 18 iulie la PRO TV, la un moment dat eroul principal, Nixon, spune: „mulţi oameni şi-au scris operele în puşcărie: Gandhi, Lenin." Pe ecran apare scris Lennon: tot o celebritate din secolul 20 şi el. (**T. C.**)

● În *Evenimentul zilei* din 14 iulie, pe pagina „Cotidian-infracţiuni" a apărut o ştire cu titlul *Olimpiada Internaţională de Matematică la Bucureşti*. Cum organizarea unui asemenea eveniment nu e tocmai un fapt *cotidian*, să înţelegem că e o infracţiune? (**M. V.**)

UN PRAG PSIHOLOGIC: JOS COMUNISMUL CARE A RATAT 3 PENALTIURI!

● Prezervativul DUREX a atins pragul psihologic de 10.000 de lei bucata. Se ştie cît de delicate şi cît de periculoase pot fi pragurile psihologice, mai ales în cazurile acestea. *Make love, not war!* (**C. M.**)

● Pe cheiul Dîmboviţei, graffiti-urile vizibile pe zidurile blocurilor fac un rezumat al istoriei recente: *Jos comunismul!; Punctul 8 de la Timişoara; 100% Au*. (**I. P.**)

● Vă place sau nu fotbalul, ştiţi sau nu cine e Becali, cine e Dragomir, ce e un out sau un corner, ţineţi cu Steaua sau vă doare în cot de toţi, trebuie să luaţi, totuşi, la cunoştinţă, ca pe un fapt fără de precedent în ceea ce s-ar putea numi Istoria Ghinionului Uman, ce s-a petrecut recent la Copa America, în meciul Argentina-Mexic: jucătorul argentinian Palermo a ratat 3 penaltiuri într-o singură partidă! Sau nu ştiţi nici măcar ce e un penalti!? Atunci nu mai e nimic de făcut. (**R. C.**)

ŞOFER PERSONAL *(THE BEST)* AL UNEI LIMUZINE FURATE

● Moda telefoanelor suprataxate (celebrele 89.89..., care au epuizat de mult, însă, numerele ce conţin aceste cifre) e aproape generalizată la anunţurile de mică publicitate de la rubricile „Matrimoniale" sau „Oferte de serviciu". De exemplu, la „Oferte de serviciu", o familie din Germania care caută menajeră şi baby-sitter îşi dă telefonul, după care scrie, în paranteză, „9.000 lei/30 sec.". Tot aşa, o tînără doamnă nu se satură să angajeze, încontinuu, şoferi personali („Tînără doamnă din Rusia angajez şofer personal. Tel..., nonstop, 732/sec."). Ca în cazul tuturor telefoanelor suprataxate, ceea ce se vinde aici sînt vise, iluzii, virtualităţi. Poţi visa că vei deveni şoferul personal al unei tinere doamne din Rusia (ce romantic!). Contra cost, desigur. Nu este departe momentul cînd vor avea ataşate specificaţia cu tariful pe secundă şi celelalte anunţuri, de tipul „Vînzări", „Cumpărări" sau „Pierderi". Ce frumos poate fi să visezi cum un ins şi-a pierdut actele firmei şi cum le declară pe toate nule! (**C. P.-B.**)

● Pe marginea şoselei Ploieşti-Bucureşti, pe la Pucheni, un om cără o roabă prin faţa unei firme: *Vulcanizare – The best*. Pe tricoul omului scria *FSN* şi era desenat un trandafir. (**A. M.**)

● Aflăm că la Bruxelles a fost furată limuzina comandantului general al trupelor NATO din Europa, generalul Clark. Mare dandana. Dar stau şi eu ca românul la umbră şi mă întreb: dom'le, dar satelitul ăla care vedea gura de aerisire a bucătarului de la Bagdad şi numerele de înmatriculare de la Belgrad ce făcea în timpul ăsta? Că nu mai poate omu' să-şi citească liniştit revista în parc de teamă că i se uită americanul la poze, peste umăr. Şi dacă limuzina a fost furată de mafia albaneză? Atunci să vezi scandal diplomatic. (**C. G.**)

PARŢIAL *TOPLESS*, PARADOXAL ORTODOXĂ

● Joi, 15 iulie, într-o emisiune TV menită să glorifice brava şi iscusita Poliţie Română, un anchetator a relatat împrejurările arestării unei criminale, descriind-o astfel pe aceasta: „...era dezbrăcată parţial, răvăşită total". (**D. S.**)

● Pe timp de caniculă copleşitoare, fata care cere de pomană maşinilor oprite la stopul din capătul Căii Dorobanţi către Piaţa Aviatorilor e îmbrăcată într-o bluză groasă de doc, cu mîneci lungi, şi peste blugii ponosiţi şi-a tras nişte jambiere de lînă, înalte pînă aproape de genunchi. Trecătorii se înduioşează: „pe căldura asta, n-are, săraca, ceva mai uşor să pună pe ea". Fata dispune probabil de un atent „consilier de imagine" care ştie ce sfaturi să-i dea pentru succesul activităţii sale: iarna, pe ger mare, cerşeşte în acelaşi loc, dar goală pînă la brîu, de te ia cu frig cînd o vezi „topless". Practicarea stilului paradoxal se arată profitabilă. (**T. C.**)

● Întrebare de bac la Istorie: „Ce religie a înfiinţat Isus Cristos?" Cîteva (multe) răspunsuri: „Ortodoxia!". Fără comentarii. (**a. l. ş.**)

RASĂ DE PIATRĂ

● În vitrina unui magazin din Berceni (str. Reşiţa) a fost pus de curînd un anunţ: „Avem găină de rasă grea." Bine că nu-i vorba de categorie grea, fiindcă atunci aş fi aşteptat, prudent, să fie cocoş. (**C. P.-B.**)

● Mai există, din fericire (spre binele pe zi ce trece mai fragil al bietei specii), oameni care visează în stare de veghe. Unul dintre ei îmi pare a fi francezul pe care l-am văzut, de curînd, într-un reportaj difuzat pe TV5 şi care s-a apucat să construiască o ambarcaţiune din piatră. Nava, cioplită într-un bloc de granit în greutate de 35 de tone, ar urma să cîntărească 2 tone şi să fie gata la sfîrşitul lunii iulie, cînd va fi lansată la apă. Apa trece, pietrele pluti-vor. (**D. S.**)

Viaţa cărţii

– convorbire cu Ilieş CÂMPEANU, redactor-şef la Editura RAO –

Ultima piesă de mobilier care marca prosperitatea unei familii de orăşeni prin anii '80 a fost biblioteca: masivă, dominantă, dînd un aer de gravitate interiorului. I se adăuga, de obicei, o garnitură formată din două fotolii joase şi o canapea cu braţe grele de lemn şi cu tapiţerie vărgată. Biblioteca părea să încheie o devenire începută, în multe cazuri, cu „recamierul" luat în rate, specific anilor '50 continuată cu sufrageria înghesuită în camerele mici, obligatorie prin '70 şi cu bucătăria albă din PAL melaminat. Ea ocrotea retragerea omului la umbra cărţilor din rafturi, departe de frămîntările zilei. După '90, interioarele s-au îmbogăţit: a apărut scaunul ergonomic, rotitor şi pe rotile, barul şi, mai nou, cada de baie supradimensionată: ceea ce vrea să însemne confort la lucru, şi răsfăţ în momentele de răgaz. Acum magazinele de mobilă propun potenţialilor clienţi fotolii şi canapele de piele şi dormitoare somptuoase: în materie de biblioteci noutăţile sînt puţine. Să fie acesta un neplăcut semnal de viitor? Nu mai are omul timp de citit, exact cînd oferta de carte s-a diversificat atît de mult? Îl copleşesc ziarele, televizorul, caseta video? N-are bani? Poate că e vorba mai curînd de o schimbare a raportului nostru cu cartea, pe care încă nu sîntem gata să o recunoaştem. Adresăm cîteva întrebări pe această temă redactorului-şef al Editurii RAO, Ilieş Câmpeanu, cu care, pînă anul trecut, am împărţit zeci de Dileme, *fiind colegi de soartă şi de unică masă de lucru la revistă. În calitate de secretar general de redacţie era mereu preocupat să nu se repete într-un număr titlurile unei teme: să vorbim deci de „viaţa cărţii" în loc de „piaţa cărţii". Poate că e şi mai în spiritul realităţii.*

O industrie

Stimate Ilieş Câmpeanu, înainte de RAO ai lucrat la Secolul 20 *şi la* Dilema: *devenind editor crezi că ai ales secolul 21 şi certitudinea?*

Am ales o experienţă nouă, în orice caz pe care începusem s-o învăţ de prin '93 cînd eram colaborator al Editurii RAO. Vedeţi dvs, trebuie să înţelegem foarte clar că azi putem vorbi şi trebuie să ne obişnuim a vorbi de o industrie a cărţii. Din obişnuinţă termenii nu ni se par compatibili. La noi încă nu s-a încetăţenit ideea că şi cartea este o industrie, la care e nevoie să ne adaptăm cu toţii; şi editorul şi tipograful şi librarul, dar şi autorul, totodată. Nu spun că e uşor, însă este obligatoriu. Mai avem nostalgii, recunosc – raportul nostru cu cartea ţine întrucîtva de alt timp, de o zonă mai senină, dacă nu reală măcar imaginată ca fiind astfel. Această condiţie a cărţii ca industrie este şi ea, în mod necesar, reglată de mecanismele de piaţă. În toamna '98, am participat la Tîrgul de Carte de la Frankfurt; pentru prima oară în viaţă vedeam cum se desfăşoară o asemenea manifestare de anvergură şi ce reprezintă cu adevărat formula „industrie de carte": acolo se vede ce înseamnă să produci şi să comercializezi cartea, la standarde moderne şi apte, de continuă adaptare.

Adaptare la ce: la cititor sau la industrie?

La bogăţia de ofertă, inclusiv la altfel de carte, CD-urile, de pildă, la prezentarea din ce în ce mai atrăgătoare, dar şi la timpul puţin pe care omul îl mai are pentru lectură atras de alte tentaţii pe care le oferă astăzi media şi – de ce să n-o spunem – la banii pe care mai este dispus să-i investească în cărţi. Că viaţa cărţii depinde şi de piaţa cărţii asta se ştie. Dar pînă acum nu ne este încă foarte limpede că tot de această piaţă depinde şi un întreg lanţ trofic: autor, traducător, editor, tipograf, distribuitor, librar. La rigorile acestui lanţ trebuie să ne adaptăm, fiind în măsură egală, cu toţii, implicaţi în desfăşurarea lui.

Există vreun model spre care am putea aspira?

Există unul, în Columbia, unde legea cărţii este extrem de favorabilă producătorilor, încurajînd industria de carte şi producţia autohtonă, bineînţeles, şi care are o latură financiară foarte raţională şi profitabilă. Vedeţi, noi operăm adesea mai mult cu clişee decît cu informaţii: Columbia o legăm automat de piaţa drogurilor. Dar astăzi a fi informat de viaţa cărţii în lume înseamnă să ştii ce noutăţi şi avantaje oferă piaţa pentru soarta acesteia. De o lege a cărţii avem şi noi stringentă nevoie, dar întîrzie să apară, iar lipsa ei ne păgubeşte pe zi ce trece.

Profiluri

Din punctul de vedere al cumpărătorului, aş spune că nu legea cărţii ci preţul cărţii produce, deocamdată, pagubă buzunarului nostru.

Prevăd exemplele şi vă contrazic. Nu cartea e scumpă, noi sîntem săraci. Pot, ca de altfel toţi editorii din România, să demonstrez cu creionul în mînă că producţia de carte de la noi este împovărată de o sumedenie de taxe care, vrînd-nevrînd, se regăsesc în preţul de vînzare. Asta se ştie. Ceea ce se ştie mai puţin e altceva: cît de scumpă, în realitate, este „o carte scumpă". Noi vindeam în toamna trecută o enciclopedie Larousse, făcută în colaborare cu francezii, în seria enciclopediilor pentru tineri, cu 80.000 de lei. În Germania o carte similară ar fi costat cel puţin 30 de mărci. Faceţi diferenţa... Aşa că românul nu-şi mai permite să cumpere carte: în raportul său cu aceasta a intrat un element nou, preţul ei ridicat, pe care nu-l poate încă privi fără îngrijorare. Firească, nu zic.

Dacă socotim că faci parte dintre investitorii mici şi mijlocii înseamnă că te confrunţi cu problemele reformei: există în domeniul editorial suficientă flexibilitate?

Investitorul de acest tip este, prin natura lui, o persoană dinamică, aşa cum dinamic este şi sectorul particular. Sau, mă rog, ar trebui să fie. În domeniul nostru, spre exemplu, flexibilitatea absolut necesară ar trebui să fie bazată pe o bună, corectă şi calificată sondare a pieţei. Să ştii ce doreşte cititorul de la tine care este orizontul său de aşteptare, ca să putem face prognoze, să ne orientăm. N-avem însă pentru asta nici instrumente, nici oameni, cu alte cuvinte n-avem o reţea bine pusă la punct. Editura RAO are „clubul cărţii RAO", unde cititorii pot comanda cărţi prin poştă sau ne pot scrie şi ne spun ce i-ar interesa. Dar această „reţea" este, deocamdată, destul de limitată în ce ne priveşte. Facem experienţe, cu un pronunţat simţ al riscului uneori, încercînd să imaginăm cam ce-ar vrea cititorul. Baloane de încercare. Uneori funcţionează alteori nu.

Este publicul o fiinţă chiar atît de imprevizibilă?

Este. Am publicat, spre exemplu, un volum „Istoria Artei", o traducere, scoasă în coproducţie cu Editura Hachette. Succes absolut remarcabil, ceea ce ne-a impus o prelungire de tiraj: cu 250.000 de lei cititorul beneficiază de un volum excepţional cu o aproximativ 500 de reproduceri color, în condiţii grafice excelente. Nu ne-am fi aşteptat să „prindă" atît de bine, ţinînd seamă de preţ. Altă surpriză a constituit pentru mine, ca clasicist, succesul de vînzare a unei cărţi pentru care nu credeam să existe astăzi atîţia cititori: „Vieţile celor 12 cezari", a lui Suetoniu. Dar o carte pentru copii cu care credeam că mergem la sigur, avîndu-l erou pe ursuleţul Paddington, personaj celebru în Anglia, o adevărată mascotă pentru lumea britanică şi nu numai pentru ea, n-a „prins", deşi e o carte delicioasă, cu ilustraţii superbe şi texte de mare sensibilitate. De ce? Urmează să aflăm.

Poate dacă ai fi publicat o carte despre o capră, a vecinului, de preferinţă, ai fi avut un succes pe piaţa românească.

Mai ştii? Lăsînd gluma la o parte, ar trebui să ne întoarcem la celelalte profiluri cu care rămăsesem dator. Aş vorbi despre librar, de pildă, care tinde să devină întrucîtva o altă persoană decît cea cu care eram noi obişnuiţi. El nu mai poate fi placid, aşteptînd clientul, între timp stînd de vorbă cu colegul, tip al vînzătorului din magazinul de stat. Are nevoie acum de fantezie, de spirit negustoresc, de noi modalităţi de abordare a celui care intră să cumpere, unele departe de stilul convenţional. Mai ales că noua ofertă de carte este foarte mare, cum ştim, şi e greu pentru cineva să se descurce: omul are bani puţini, vrea să meargă la sigur, caută clasicii, mai degrabă decît să se aventureze către un autor nou.

Şi ce-ar trebui să facă, în acest caz?

Am văzut, din proprie experienţă, la ultimul Tîrg de Carte de la Bucureşti, cît de reticent a devenit cumpărătorul de carte. Timpul şi banii nu-i mai sînt de ajuns, nu vrea să facă experimente pe buzunarul lui. Stă la raft, foarte nehotărît. Şi-atunci am ales un mod de abordare şoc: „uite, luaţi acest autor (mă şi miram că nu auzise de el, fuseseră făcute şi nişte filme după cărţile sale şi rulaseră şi la noi) luaţi-l, şi dacă nu vă place veniţi la editură şi o să vă restitui personal banii". N-a venit nimeni, pînă acum cu vreo carte să-mi ceară banii înapoi.

Ar face un astfel de gest patetic un librar obişnuit?

Cel particular, poate. Şi aş avea exemple, pornind chiar de la o recentă călătorie a mea pe litoral, să văd cum merge vînzarea de carte. Librarul n-are patetism, fiindcă n-are nici informaţie, în cele mai multe cazuri. Dacă e particular, se mişcă mai bine. Cel de stat încearcă să se privatizeze, dar lucrurile merg foarte lent, încă. Dar, drept vorbind, nu-l mai ajută nici revistele literare, nici emisiunile TV, prin ceea ce am putea numi critica de întîmpinare. A mai dispărut şi „cartea ascunsă", legată de o poveste pe care librarii din marile oraşe, cel puţin, ţi-o şopteau împachetîndu-ţi volumul dorit: ba că se va retrage din circuit, ba că autorul a păţit nu ştiu ce, tot lucruri care dădeau prestaţiei lor un aer mai special. Copleşit de sumedenia de cărţi, de varietatea lor, de puţinătatea informaţiei, librarii de azi, în marea lor majoritate, nu mai sînt în stare să recomande o carte.

Cum se poartă astăzi tipograful, mai ales după ce a trecut printr-o experienţă de editor pirat, prin '90?

A devenit mult mai repede om de afaceri. El e prima verigă din lanţ, ştie să negocieze, a învăţat să ceară mult mai ferm ce i se cuvine. În respectarea termenelor însă mai este tributar trecutului: nu le respectă, conform contractului. Dar, o spun cu strîngere de inimă, nici editorul, din diverse motive, nu se poate ţine totdeauna de contract, apar întîrzieri nedorite, jenante.

Ţii minte că la Dilema, *una din primele teme de număr pe care le-ai propus se chema „Punctualitatea – ce mai e şi asta?".*

Atunci putea să fie o temă de eseu. Astăzi, cînd ai de tipărit o carte în Spania sau în Singapore nu te joci: problema punctualităţii creşte sau scade preţul. Dacă nu predai filmele cărţii cutare la data X, nu mai eşti tipărit la timp, împreună cu alţii, ca să fie preţurile de producţie mai mici, iar întîrzierea te costă de te usucă.

Care este viaţa distribuitorului de carte în noile condiţii?

Distribuitorul particular, provenit de obicei din librarul care s-a privatizat, este foarte interesat să vîndă cartea, fiindcă primeşte un comision de 25-30% din preţul ei. Dar şi el este supus unei fiscalităţi crude: chiriile sînt foarte mari, n-are spaţii de depozitare, de prezentare adecvată etc.

Aş întreba atunci cine poate trăi astăzi numai din carte? Scriitorul, traducătorul?

Nici vorbă. Cîndva se spunea că traducătorii harnici o duc mulţumitor. Azi, nici vorbă. Dar cel care se adapteazâ cel mai greu rămîne scriitorul. El este, după părerea mea, ultimul inadaptat: chiar dacă scrie pe computer mentalitatea sa nu e deloc una care să rimeze cu mijloacele tehnice de care se foloseşte.

Crezi că biblioteca din casă în aceste condiţii, este o piesă pe cale să-şi piardă prestigiul?

Din fericire, nu. Încă nu; publicul român, inclusiv cel tînăr, n-a pierdut interesul pentru cartea de acasă, la îndemînă în biblioteca personală. Mă uit şi la studenţii mei, de la clasice, dornici să aibă acasă o carte din cele obligatorii la diferite cursuri. De unde bani să şi-o procure? Bursele sînt cum sînt. Am început să devin şi eu mult mai selectiv în lista de bibliografie: o ajustez mereu, avînd grijă să controlez cărţile, să văd dacă cele recomandate de mine se găsesc în biblioteca facultăţii, unde le-ar fi uşor să le consulte. Dar, recunosc, mă amărăşte să ştiu cît de mult ar vrea ei să aibă nişte cărţi acasă şi cît de dificil ajung să şi le procure. Sigur, optimistul din mine ia lucrurile şi altfel. Piaţa de carte la noi a început să funcţioneze, există lume amatoare încă de carte – cît va mai fi – iar cititorul a devenit mai selectiv, mai pretenţios, mai intransigent. Raportul lui cu cartea a devenit altul, bineînţeles. Din păcate, nu e neapărat unul de creştere a conştiinţei estetice: vine din lipsa de timp, de dispoziţie de lectură, de chibzuială chinuită a buzunarului. Astea toate blochează viitorul editorial, tocmai într-o ţară în care oamenii dovedeau o mare disponibilitate pentru zăbava asupra cărţilor. Nu-i păcat?

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 337 ● 23 - 29 iulie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian MUNTEANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 338
30 iulie - 5 august 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Armata
între „salt înainte" și „pe loc repaus"

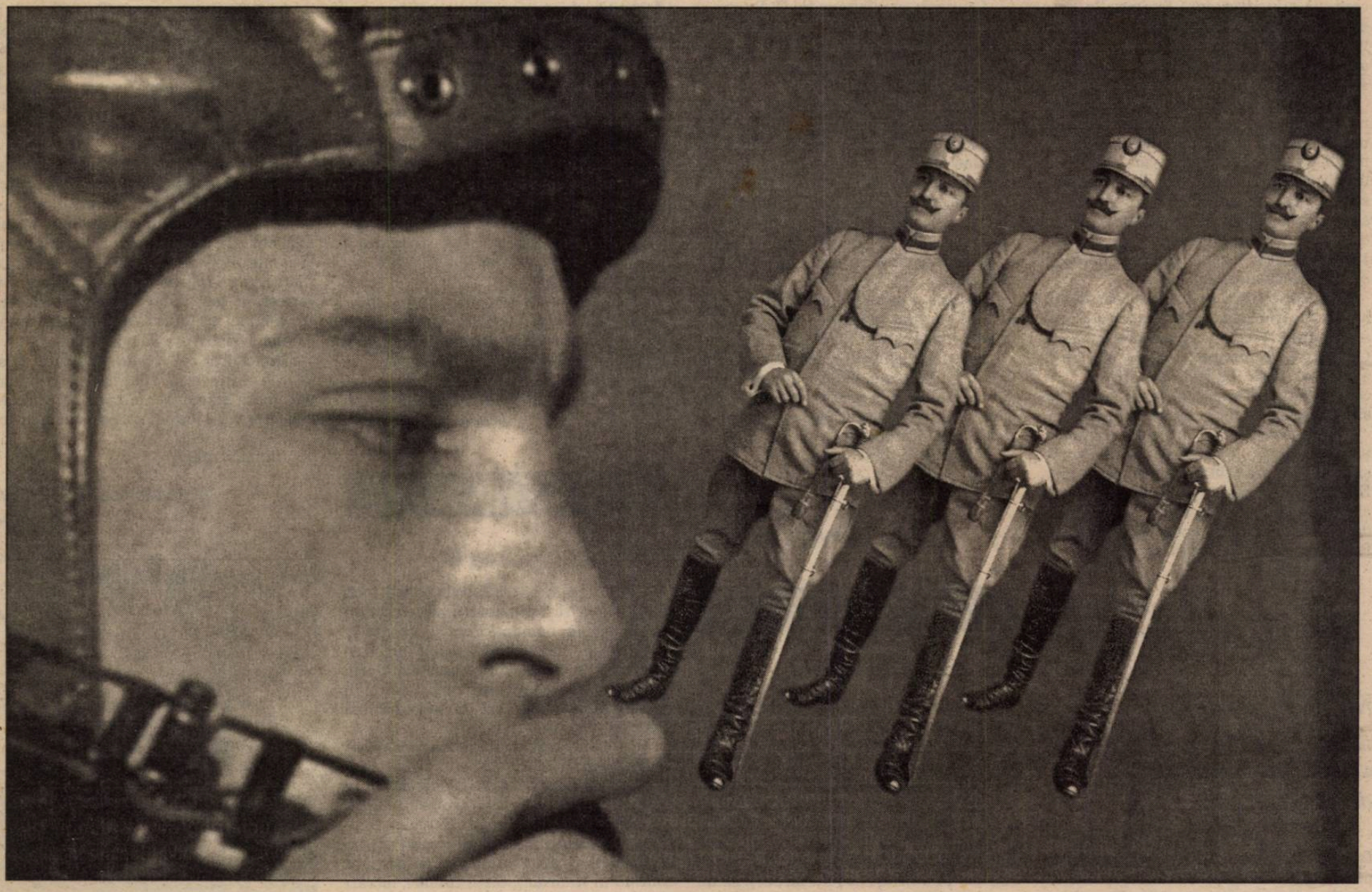

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Cornel CODIȚĂ, Laura JIGA, Viorel MOȚOC, Cristian MUREȘEANU

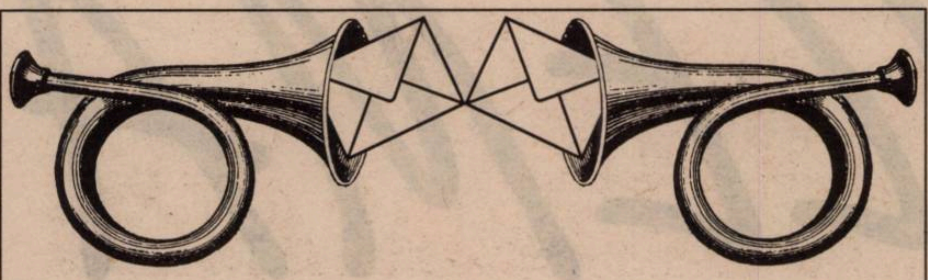

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Polemice

Nr. 324: Articolul „Libertate de primăvară“ de Mircea Diaconu

Rumeg, cu un gust amar, o concluzie tare a unui text, altminteri soft, pe care dl Mircea Diaconu l-a publicat acum patru-cinci numere. Este vorba de fabula cîinelui care a alergat o viaţă în sus şi în jos, pe o sîrmă, astfel încît, spune în concluzie autorul, la un moment dat – liber fiind – nu găseşte altceva mai bun de făcut decît să alerge în continuare în sus şi în jos pe lîngă sîrma vieţii lui.

Domnul Mircea Diaconu, ca mulţi alţi domni şi doamne, poate afirma cu tărie, în clipele de prea plin, că are principii de viaţă clare şi ferme, un sistem bine ordonat de valori de referinţă şi că în general clivajul dintre ce fumează şi ce zice este nesemnificativ.

Regretul dlui Mircea Diaconu, implicit de altfel, este că principiile şi valorile de referinţă în care crede sînt irelevante statistic. Altfel spus crede că prea puţini oameni îi împărtăşesc optica.

Eroarea dlui Mircea Diaconu ţine, cred, de o inadvertenţă temporală. Este plauzibil că cei mai mulţi dintre noi, înainte de '89 şi după '89 unii dintre noi aveam sîrma noastră pe care alunecam în sus şi în jos.

După '89 însă destui – statistic de necontestat – au început să zburde: cca un milion se vor fi răspîndit în lume, peste un milion de şomeri de diverse generaţii şi extracţii sînt liberi de sîrmă, milioane de pensionari ca şi milioane de salariaţi încearcă să-şi consume fiinţa biologică într-o ţară în care venitul mediu, generos spus, bate la 150 de dolari în timp ce preţurile bat spre America dacă nu şi mai sus.

Care prinţipuri, care valori coagulează atunci poporul ăsta, societatea noastră, resortisanţii ce-şi spun cu mîndrie români? Grea întrebare. Starea de prea gol indusă astfel într-o sensibilitate tip Mircea Diaconu generează recursul la permanenţa sîrmei ca limită dar şi punct de sprijin.

Sîntem însă, iată, într-un tramvai în plină viteză spre o destinaţie necunoscută şi cu înfrigurare căutăm puncte de sprijin. Este o căutare pentru care poporul acesta ar merita din plin o *Laudatio* mai degrabă decît un etern *Lamento* cum că „o societate fără prinţipuri... va să zică nu le are.“

Cu stimă,

Constantin MIREA
B-dul T. Vladimirescu, P 19, Piteşti

Nr. 335: Articolul „Naţionalismul boieresc al dlui Al. Paleologu“ de G. Pruteanu

Dacă e marţi, e Belgia, dacă e luni, e *Dilema*: cu preţul, nici al unei îngheţate, pot să-mi măsor dilemele cu cele ale atîtor şi-atîtor oameni remarcabili. Cum dilemele nasc dileme, – promiţînd minunate seri infinite – iată dilema mea curentă:

Citesc în numărul 335/9-15 iulie al revistei pledoaria dlui George Pruteanu pro naţionalismul „boieresc“ al lui Al. Paleologu (ghilimelele sînt ale lui G. P.) şi mă pun, fără să vreau, în pielea juratului jenat de sărîturile, mult peste cal, ale apărării.

Trec peste calificativul inteligenţei absolute, atribuit de G. P. lui Al. Paleologu, ce trimite de-a dreptul la divinitate şi mă opresc la mai pămîntescul „filosemit declarat“ – calitate absolut comparabilă, după G. P., cu subscripţia lui Al. Paleologu la o frază a lui Sorin Dumitrescu care spune că „dacă în cuşca de la Tiraspol ar fi fost evrei s-ar fi cutremurat toată planeta“.

Poate.

Dar dacă Al. Paleologu de-adevărat a subscris la fraza ce probabil c-a emis-o Sorin Dumitrescu şi cu care – prin sfioasă şi incompletă inducţie – G. P. pare a fi de acord, constat că sînt întrunite elementele constitutive ale unei jalnice stereotipii:

„Dacă Hitler n-ar fi atacat Rusia...“

„Dacă acelaşi n-ar fi atacat Anglia...“ (dulce regresie! – n.n.)

„Dacă Antonescu n-ar fi trecut Nistrul...“

Dacă Isus ar fi fost evreu... – aici cred c-am dat-o în bară – chiar că s-a cutremurat lumea!

Or, daţi-mi voie: esenţa chestiunii este tocmai că în cuşca din TIRASPOL stă ROMÂNUL Ilaşcu, fără nici un dacă.

Iar în tripletul „Român, evreu, Tiraspol“ mi-e teamă că există conexiuni ce tare-tare nu ne onorează.

Continuu cu relatarea lui G. P. cum că Al. Paleologu (împreună cu Paul Zarifopol) consideră că „Regatul român a fost factorul de constituire şi integrare a Transilvaniei în spaţiul european.“

(De ce nu? Sub blîndeţea nopţii, TVR 2 insistă pe originea română a lui Iancu de Hunedoara şi trece voios la principele Bethlen Gabor – etnic maghiar din moment ce lipseşte calificativul cu pricina – care, în schimb visează să reconstituie Dacia, probabil la sugestia cumnatului său, regele Gustav Adolf (etnic suedez) – ca să împac cumva cartea de vise cu cărţile de istorie.)

Desigur şi pe astfel de idei se pot clădi politici: ba chiar se clădesc. Rezultatul? Îl vedem. Îl vedem?

Revenind la articol, dacă e să-l cred pe dl George Pruteanu că „aşa gîndeşte unul din cei mai de bun-simţ cărturari de care ne-a fost dat să avem parte...“ permiteţi-mi să mă întristez un pic.

Mulţumesc, mi-a trecut.

Cu stimă,

Vasile DUB
B-dul 1848, nr. 58/13, Tg. Mureş

Nr. 336: „*Interesul*“

Bunica, părinţii, Dali...

Părinţii mei nu au fost oameni despre care să se poată spună că îşi urmăreau interesul cu încăpăţînare. Poate că nu e o întîmplare că sînt un om sărac. Roberto Benini le era recunoscător părinţilor lui pentru sărăcie. Aş fi vrut s-o spun eu primul.

Pe mine m-a crescut bunica. Din partea mamei. Într-o casă mică, dar cu o curte mare, plină de taine şi de flori. Bunica era bătrînă. M-a învăţat să fiu modest, să nu cer nimănui nimic, să vorbesc doar atunci cînd sînt întrebat, să „stau în banca mea“. Şi a murit.

Mai tîrziu, după ce părinţii mei au murit şi ei, nu se schimbaseră prea multe în mentalitatea mea. O frază de genul: „Capacitatea mea de a profita de orice e practic nelimitată“ (Salvador Dali) – m-ar fi stîrnit să dau o mică lecţie de morală de pe poziţia nobleţii dezinteresului. Aveam chiar naivitatea de a mă simţi nedreptăţit cînd vedeam ce uşor sînt aşezaţi alţii în viaţă (cum împlinesc 18 ani, cum primesc cheile maşinii, examenele se trec şi ele mai uşor, la practică nici nu trebuie să mai vii, cînd termini facultatea te aşteaptă deja un loc, undeva etc.). E bine să ai părinţi, chiar dacă le spui „babaci“, „aia bătrînă“, „doamna“, „domnul“. Îi iubeşti, deşi ei te mai supără cu gusturile lor, cu concepţiile lor învechite.

Interesul poartă oamenii în direcţii. Convergente. Punctul de convergenţă este reuşita în viaţă care înseamnă, după caz: dobîndirea unei situaţii materiale prospere (de cele mai multe ori), a gloriei, a unui titlu etc. Aş compara această urmărire consecventă a unui anume interes acceptat de societate drept pozitiv, cu o cursă pe o bicicletă cu ghidonul blocat. Intraţi în urmărirea interesului material, „ne cam pierdem viaţa, cîştigîndu-ne existenţa“ – cum spunea I. D. Sîrbu. Soluţia ar fi să slăbim puţin ghidonul. Nu prea mult, pentru că atunci ar merge în gol, căderea fiind asigurată.

Priveam aseară, la PRO TV, *Născut pe 4 iulie*. Interesul eroului filmului era să rămînă acasă, dar el a fost interesat de a pleca în Vietnam. O greşită apreciere care l-a adus într-un scaun pe rotile, schimbîndu-i viaţa într-un mic iad. Nu ştiu cît de vinovat era guvernul, cîtă vreme al a plecat voluntar. A ales.

De aceea eu am înţelegere pentru interesul care se face individualism. Egoism. Zgîrcenie, chiar.

Mai greu îmi e cu interesul care se face răutate, meschinărie, ură. „Nimeni nu e rău pe degeaba. Trebuie să existe o cauză care-l determină şi aceasta e totdeauna un interes.“ (Montesquieu). Poate că nu totdeauna. Dar de multe ori.

Interesul meu, în viziunea celor din jur este să îmi iau licenţa, să ajung economist. Ceea ce mă interesează pe mine este scrisul. Chinul şi bucuria de a crea poveşti, personaje. Nu prea spun asta. Oamenii mă privesc ca şi cum mi s-ar întîmpla o nenorocire. Cu cîteva excepţii pe care, din întîmplare, le iubesc.

P.S. Într-o zi, cînd voi fi un scriitor bătrîn, iar voi veţi fi o revistă cu bogată tradiţie am să vă amintesc că m-aţi publicat. Şi unde! Pe aceeaşi pagină cu Faulkner!

Cornel M. UNGUREANU
viitor scriitor, Craiova

Fără te(a)mă

Civilizaţia metroului

De atîtea ori mi s-a spus la şcoală, încît a devenit o frază-tip pentru noi, studenţii la sociologie: oamenii care se găsesc în acelaşi timp într-o staţie a unui mijloc de transport în comun nu se aseamănă prin nimic în afara faptului că aşteaptă în aceeaşi zi, la aceeaşi oră, în acelaşi loc un tramvai, un autobuz, metroul...

Cu toate acestea şi fără un fundament ştiinţific, înclin să cred că e mai mult decît atît. Şi, mai departe, că există diferenţe între cei care preferă metroul şi cei care călătoresc cu alte mijloace de transport în comun.

În metrou se citeşte mai mult. Ziare (n-am văzut pe nimeni să citească *Dilema* în tramvai!), cărţi, cursuri, lucrări de serviciu, oferte publicitare... Ai putea spune că asta se datorează inexistenţei tentaţiei de a privi pe geam sau mersului mai „soft“ al trenului. Oamenii sînt mai preocupaţi de probleme „înalte“: studii, serviciu... Din călătoriile mele cu „mijloacele la suprafaţă“ nu am reţinut decît o suculentă analiză epică a telenovelelor şi o critică a creşterii vertiginoase a preţului cărnii.

Populaţia metroului este mai tînără. Poate de aceea problema cedării voluntare a rîvnitului loc pe scaun „is not really an issue“ (mai ales pentru că, în staţii, se dă o adevărată bătălie pentru „cine intră primul“). Chiar şi bătrînii – cei puţini care merg cu metroul, în ciuda gratuităţii la RATB – se resemnează. Nu am auzit niciodată în metrou interpelări de genul: „Tinerii din ziua de azi nu au nici un respect (sic) pentru bătrîni. Ia ridică-te, băiete, să stea domnul! Ce părinţi!“

Călătorii din metrou iau atitudine – uneori trec şi la fapte – cînd vine vorba de cerşetori agasaţi. Aurolacii sînt apostrofaţi, pălmuiţi după ceafă, iar uneori chiar coborîţi pe peron. În metrou, spaţiul public este uşor mai personalizat; oamenii parcă se îngrijesc mai mult de ambianţa **psihică** în care călătoresc (cît priveşte cea **fizică**, aceeaşi mizerie, cartele consumate, sticle goale etc.).

Am asistat, acum cîteva săptămîni, la o scenă de coşmar. Un aurolac de vreo 16-17 ani, destul de dezechilibrat psihic, era chestionat de un tip cam de vîrsta lui, dar aparţinînd lumii „normale“ (?!), cum că ce face cu banii. Numai după ce, preţ de vreo două staţii, amărîtul a fost bruscat şi înghiontit, vreo 5-6 „oameni de bine“ s-au apucat să-l bată pe „anchetator“. La sfîrşitul isprăvii, bătăuşii s-au adunat într-un colţ şi au stat de vorbă, coborînd pe rînd şi strîngîndu-şi mîna, ca vechi mici. Aşa să fi evoluat „justiţiarul român“?

Se pare că şi cîntăreţii din metrou se percep pe ei înşişi mai mult decît ca pe nişte cerşetori – adevăraţi prestatori de servicii! Acordeoniştii nu mai cîntă decît rareori *Valurile Dunării*; melodia zileisăptămînii-lunii este *Sous le ciel de Paris* sau variaţiuni la temă.

Îmi amintesc şi de o scenă memorabilă, în care doi ţigănuşi „colindau“ patru călători plictisiţi (mă includ aici şi pe mine), aproape de un cap de linie. La un moment dat, cel mai mic greşeşte un vers şi spune „Pîinea noastră în fiecare zi“. La final, după o colectă nereuşită, cel mare îl corectează şoptit (dar destul de tare pentru a-l auzi cu toţii): „Ai greşit. Se spune «Pîinea noastră cea de toate zilele»“.

Probabil că mă veţi întreba: dacă citesc *Dilema* în metrou, cînd mai am timp să văd toate astea? V-am spus că cei care călătoresc cu metroul sînt oameni aparte!

Cu mult drag,

Alina Monica SOCOLOV
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Naivitatea**
- **Conflictul între generaţii**
- **Cazul 23 August**

Adevărul despre Revoluţie

De la bard la grefier, de la epopee la cronica judiciară, de la cartea de istorie la dosarul penal: în pragul aniversării unui deceniu, „Revoluţia Română“ tinde să nu mai fie decît o tulbure afacere criminală. Tulbure, de nu chiar sordidă.

În ciuda unei tot mai expirate demagogii de serviciu, redusă şi ea la cîteva limfatice clişee, această decădere este generală: nimeni nu este la adăpost de efectele ei, nici „victimele“, nici „făptaşii“. Transferul din istorie în tribunal nu creează eroi, ci produce doar „vinovaţi“ şi „nevinovaţi“. Un tribunal condamnă sau inocentează, nici mai mult, dar nici mai puţin decît atît.

Chiar dacă nu este încă definitivă, condamnarea generalilor Stănculescu şi Chiţac nu este decît un nou episod, unul însă proeminent, al descalificării „Revoluţiei Române“, cu sau fără intenţie, prin intermediul unei confuzii de planuri ce funcţionează mai eficient decît o ghilotină.

Procesul celor doi generali (dar nu numai al lor) şi sentinţa pronunţată de Curtea Supremă de Justiţie au scopul declarat al aflării „adevărului despre Revoluţie“.

Aflarea adevărului este în sine, desigur, un scop nobil; întrebarea este dacă adevărurile despre evenimente istorice, cum ar fi revoluţiile, războaiele, loviturile de stat, răsturnările de regim, sînt ori nu de competenţa justiţiei. Dacă adevărurile istorice sînt stabilite de magistraţi, la tribunal, prin sentinţe de achitare sau de condamnare, pe bază de rechizitorii şi cu martori, după ce apărarea s-a confruntat cu acuzarea, cum inevitabil se întîmplă la orice proces, oricare ar fi obiectul acestuia.

Este oarecum curios şi oricum semnificativ că aflarea „adevărului despre Revoluţie“ (majuscula e fragilul alibi al discreditării) a fost lăsată exclusiv în seama Justiţiei. Cu alte cuvinte, se porneşte de la premisa că „adevărul despre Revoluţie“ este unul de natură exclusiv penală.

În consecinţă, Revoluţia însăşi a fost un caz penal.

O afacere criminală.

O crimă.

Mircea IORGULESCU

Jocuri de mimă, bătălii fără miză

În calendarul oficial, campania electorală n-a început. În realitate, oficialii muncesc din greu numai pentru captarea atenţiei alegătorului nehotărît şi pentru recîştigarea încrederii propriilor suporteri. Guvernul aşteaptă deblocarea milioanelor de dolari de la FMI şi, pentru a-şi face curaj, anunţă săptămînal noi victorii politico-financiare care se dovedesc mai degrabă visate pe hîrtie decît cîştigate în urma unor negocieri reale. Opoziţia îl aşează pe prim-vicepreşedintele PDSR Adrian Năstase în faţa convoaielor cu ajutoare pentru sinistraţi care pleacă din Bucureşti spre satele distruse de puhoi. Într-o parte, se decide indexarea pensiilor şi se redactează noi regulamente de apărare împotriva calamităţilor naturale. În cealaltă, se depun zeci de amendamente la Legea caselor naţionalizate şi se arată cu degetul înspre pericolul destabilizator pe care-l reprezintă pentru zona balcanică politica Budapestei.

Preşedintele ţării cere un efort legislativ în sesiune extraordinară pentru reglementarea regimului proprietăţii şi se pregăteşte să participe la reuniunea pentru reconstrucţie regională de la Sarajevo fără să-şi refuze prezenţa la o expoziţie de caricaturi semnate de Mihai Stănescu. Preşedintele Senatului se întoarce de la Viena – unde socialiştii europeni au discutat despre Pactul de stabilitate în sud-estul Europei – şi propune un consens al clasei politice pentru realizarea reformei instituţionale. Ion Iliescu apare tot mai des în public afişînd zîmbetul euforic din zilele revoluţiei şi promite membrilor „Vetrei Româneşti“ funcţii în viitoarea administraţie, fără să le ceară în schimb înregimentarea în PDSR. Ioan Gavra şi colegii săi din PUNR se alătură fără rezerve ţărăniştilor în chestiunea naţională, avertizînd că o eventuală revenire la putere a PDSR ar fi un dezastru asigurat pentru ţară. UDMR contabilizează nemulţumirile faţă de aliaţii din cabinet, dar taie speranţele celor care aşteaptă să treacă în opoziţie. PRM şi-a epuizat arsenalul acuzator la adresa minorităţii maghiare din Parlament şi face un surprinzător pas spre Europa, solicitînd Ankarei să anuleze sentinţa de condamnare la moarte a liderului separatist kurd Abdulah Ocalan.

© S. Ivanoschi

Nu doar partidele şi parlamentarii îşi fac publicitate pentru alegeri, ci şi miniştrii, outsider-ii, veteranii şi victimele. Ministrul Industriilor şi Comerţului îndeamnă la realism constatînd că şansele Guvernului de a participa la reconstrucţia Iugoslaviei sînt minime. Ministrul pentru minorităţi, el însuşi minoritar, îi spune în faţă premierului ungar Viktor Orban că înfiinţarea Universităţii de stat cu predare în limba maghiară este, în această fază, imposibilă. Ministrul de Interne, vicepreşedinte PNŢCD, revine cu sugestia ca actuala putere să amnistieze faptele penale comise în perioada 16-22 decembrie 1989. Ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale se miră că unii funcţionari ai administraţiei adună capital electoral pentru o formaţiune sau alta din vînzarea biletelor de tratament şi, în calitate de social-democrat „istoric“, pledează pentru dizolvarea USD. Deşi Sergiu Cunescu a dispărut din scenă, fuziunea dintre PSDR şi ApR e dată din nou drept sigură, ceea ce înseamnă fisurarea coaliţiei majoritare într-un moment în care orice semn de instabilitate politică e aşteptat cu sufletul la gură de toţi adversarii puterii. Uniunea Forţelor de Dreapta s-a „înnobilat“ prin pactizare cu Alianţa Civică. Liberalul Mircea Ionescu-Quintus i-a adus elogii ex-liderului de la Cotroceni pentru puterea de a nu fi făcut presiuni asupra Justiţiei pe vremea cînd ţărăniştii vedeau peste tot cripto-comunişti. Ion Raţiu s-a înfrăţit mediatic cu Iosif Constantin Drăgan şi a preluat opţiunile antioccidentale ale lui Corneliu Vadim Tudor. Senatorul creştin-democrat Şerban Săndulescu i-a întins mîna lui Adrian Păunescu în încercarea de a-i pedepsi pe complotiştii care au răsturnat de la putere familia Ceauşescu. Pavel Coruţ şi-a înfiinţat un partid personal (al „Vieţii Româneşti“) şi promite o a treia cale salvatoare, după modelul „artificial“ creat în anii trecuţi de Virgil Măgureanu. Victor Ciorbea i-a reproşat lui Emil Constantinescu faptul că l-a sacrificat politic aşa cum făcuse în '91 predecesorul său cu Petre Roman, spre satisfacţia comună a minerilor şi a partidului condus de Corneliu Coposu.

Nimeni nu ştie dacă acordul stand-by va fi aprobat la începutul săptămînii viitoare de conducerea FMI. Bălmăjeala „măsurilor de rstructurare“ a Bancorex continuă. E mai uşor de disponibilizat muncitori şi de scos la privatizare coloşi industriali nerentabili decît de făcut lumină în hoţiile „gulerelor albe“ şi în afacerile mafiei politice. Nimeni nu ştie dacă legile proprietăţii se vor afla pe agenda sesiunii parlamentare extraordinare, pe care parlamentarii o acceptă pentru a mima hărnicia, şi nu din dorinţa de a recupera timpul pierdut de la instalarea în propriile fotolii. Toată lumea e însă convinsă că ne aşteaptă un pustiitor război româno-român, în urma căruia vom avea parte cam de aceleaşi figuri distribuite oarecum diferit pe eşichier. Adică de aparente schimbări în bine şi de noi programe pentru reformă... de formă.

Elena ŞTEFOI

Antropologia bîrfei

Groapa Seacă, noaptea

Diferenţe culturale, dificultatea de raportare la Celălalt, „privirea îndepărtată“, vorba lui Lévi-Strauss, toate cuvintele mari ale antropologiei au căzut în fiziologie după o săptămînă de trăire fără posibilitate de refugiu a diferenţelor culturale, a dificultăţilor de comunicare cu Celălalt, de căutare angoasată a „bunei distanţe“. Din cei aproape 30 de tineri veniţi din Belgia sau Italia, Bulgaria sau Grecia şi reuniţi la Petroşani pentru un „teren încrucişat“, jumătate au febră, iar unii bîntuie în clipa de faţă prin pădurile din jurul cabanei de la Groapa Seacă. Stau singur lîngă focul care ar fi trebuit să ne reunească şi încerc să pun în ordine ultimele evenimente.

Am încercat să discutăm despre toate aceste probleme care au născut conflicte şi tensiuni insuportabile, care nu sînt simple probleme personale, psihologie individuală, ci ne traversează cu toată greutatea culturilor, valorilor şi tabuurilor pe care le purtăm în noi, de cele mai multe ori inconştient. Probleme care constituie însăşi materia demersului antropologic. A oricărei „vieţi deschise“, de fapt. Am încercat să le discutăm public, pentru a extrage *umanul* din experienţele *individuale* ale tuturor. Exerciţiu de sinceritate maieutică. Încercare fatală, trăită ca exhibiţionism forţat, ca „viol public“, vorba unei fete. Interesant, doar de către partea „balcanică“ a grupului. *Cum să vorbim în public despre nişte lucruri atît de personale? Noi nu am spus niciodată părinţilor adevărul despre noi înşine...* – încearcă să se explice cineva.

Nu pot să judec, aşa că mă judec pe mine. Alaltăieri, o italiancă din grup mi-a cerut o întrevedere ca să lămurim conflictul ei cu coechipiera româncă. Am bîrfit-o puţin pe italiancă între noi, românii, şi eram pregătit să fac oarecum acelaşi lucru cu italianca; găsisem o soluţie de pupat toţi piaţa independenţei. Mi s-a pus în consecinţă un nod în gît cînd primul lucru de care a întrebat italianca a fost unde este A., coechipiera sa româncă. Acuzele pe care avea să i le aducă – şi pe care le-a înşirat cu seninătate – nu puteau fi făcute decît public, în prezenţa împricinatei. *Cum să vorbim în public despre nişte lucruri atît de personale?* – m-am întrebat şi eu atunci, neştiind prea bine cum să reacţionez.

Citesc în febra şi lacrimile tinerilor, în nodul meu din gît, o „frontieră culturală“ pe care am mişcat-o din locul ei şi care ne-a zgîriat sufletul ca o sîrmă ghimpată. *Cu ce drept ne obligaţi să participăm la berile voastre, la exploziile voastre de sociabilitate pe care nu le împărtăşim? De ce ne anulaţi dreptul nostru la intimitate prin excesele voastre de „prietenie“ publică? De ce trebuie să ne simţim bine doar împreună chiar şi atunci cînd noi ne-am simţi mai bine singuri?* – reproşează mut, încercînd să înţeleagă şi să se adapteze, „partea occidentală“. *De ce ne obligaţi la acest streap-tease psihic, de ce trebuie să ne punem pe tavă, în văzul tuturor, problemele şi trăirile noastre personale şi secrete. Putem să le discutăm între noi, cît vrem, cînd vrem şi mai ales cu cine vrem, dar nu public* – se revoltă, complementar, „partea balcanică“. Este tot mai clar că definiţiile *publicului* şi *privatului* nu sînt de loc aceleaşi.

Ideea de bîrfă începe să mă bîntuie. Bîrfa, scoasă din aura sa de trivialitate şi devenită concept, model cultural fundamental, complementar ospitalităţii şi acelei sociabilităţi vitale din familia faimosului *kefi* grec. Bîrfa, ca mod de gestiune totdeauna provizorie a conflictelor, critică înecată în oralitate zglobie şi totdeauna prevenitoare faţă de fiinţa ultimă a persoanei criticate: „persoanele de faţă se exclud“ este *minima moralia* a oricărei bîrfe cinstite. De asemenea relativismul bîrfei, care îşi interzice accesul la judecăţi definitive, care, destăinuind, ascunde în acelaşi timp esenţa intimităţii la care nu poţi şi nu trebuie să ai acces public: bîrfa ca garanţie a tabuului des-tăinuirii.

În lumea bîrfei, nici o relaţie nu este definitiv pierdută. Dar nu este nici clară vreodată. Orice conflict poate fi depăşit, dar nici unul nu poate fi preîntîmpinat. Şi aceasta de la colţul străzii pînă în centrul parlamentului.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Interpretarea legilor

Interpretarea legilor e recunoscută a fi necesară numai în măsura în care se consideră că legea este incompletă şi, în aplicarea ei strictă, nesatisfăcătoare. Relaţiile sociale disciplinate de o anumită normă juridică au, în dinamica lor, evoluţii surprinzătoare, neaşteptate din punctul de vedere al celui care emite norma juridică. Se întîmplă destul de des ca, la numai cîteva luni de la intrarea în vigoare a unei legi, aceasta să fie depăşită de realitatea socială pe care era chemată să o reglementeze. Aceasta nu înseamnă că soluţia configurată juridic este, deja, pernicioasă; ea este doar nepotrivită momentului. Această inadecvare a normei juridice la propriu-i timp poate fi salvată prin interpretare. Să luăm un exemplu: într-o relaţie socială oarecare, subiectul de drept are posibilitatea de a alege între mai multe tipuri de conduită (C1, C2, C3,....Cn). Acestea sînt, practic, conduitele posibil a fi dezvoltate în relaţia socială presupusă. Cum dintre toate aceste conduite numai C1 şi C2 sînt valabile etic şi utile social, norma juridică va impune subiectului să opteze pentru una din aceste două conduite, interzicînd sub ameninţarea sancţiunii alte opţiuni. În timp, dinamica relaţiei sociale deduse reglementării naşte o nouă conduită posibilă, Cn+1 care, sub aspect etic şi utilitar, aparţine aceleiaşi clase ca şi C1 şi C2. Pentru că norma juridică obligă subiectul să se opteze **numai** între C1 şi C2, am putea deduce că Cn+1 este nelegală sau, mai exact, este în aceeaşi măsură nelegală ca şi C3,....Cn. Apare, deci, o incongruenţă. Conduita Cn+1, deşi aparţine esenţialmente categoriei conduitelor validate etic şi utile social, ca şi conduitele legale C1 şi C2, este, totuşi, nelegală din punctul de vedere al textului de lege, ca şi conduitele inavuabile etic sau „neproductive" C3,...Cn. Pe calea interpretării legii, jurisprudenţa va aşeza lucrurile în făgaşul lor normal: conduita Cn+1 va fi introdusă în legalitate.

Iată, deci, că interpretarea legii înseamnă, de fapt, extinderea (sau, uneori, restrîngerea) aplicării ei. E un fel de permanentă apreciere asupra domeniului de aplicare a normei, asupra evoluţiilor sociale ulterioare intrării în vigoare a normei. Aşa stînd lucrurile, se naşte o întrebare pe care, din cîte ştiu, Hans Kelsen a pus-o cel dintîi: interpretarea legii este un act de voinţă sau un act de cunoaştere? Mai precis, ştiind că interpretarea legii complineşte sensul primar al acesteia şi sfîrşeşte prin a include sub imperiul legii de interpretat aspecte sociale care erau exterioare acesteia, cel care interpretează legea face un act de voinţă (adică oferă soluţii legale unor relaţii sociale, nereglementate juridic) sau un act de cunoaştere (aprofundînd cogniţia asupra normei juridice descoperă că aceasta se adresa şi altor relaţii sociale decît celor vizate iniţial)?

Chestiunea nu e simplă deloc, iar rezolvarea ei este extrem de importantă pentru ansamblul dreptului. Astfel, dacă optăm pentru prima variantă (act de voinţă) va trebui să admitem că prin interpretarea normei juridice se nasc noi norme juridice. Produsul interpretării va fi o nouă normă juridică, rod al voinţei de reglementare camuflată în voinţa de interpretare. O altă consecinţă practică foarte importantă ar fi aceea că interpretul produce drept. A doua variantă (act de cunoaştere) menţine interpretul în pasivitate legislativă. El nu face decît să cunoască, fără a schimba cu ceva peisajul juridic. Aşa credea, de pildă, Sauer cînd spunea că interpretarea normei juridice înseamnă transformarea acesteia cu scopul de a exprima mai bine adevăratul ei conţinut.

Un posibil răspuns la această întrebare poate fi oferit după ce ne vom opri mai mult asupra raportului dintre calitatea interpretului şi calitatea interpretării. Nu oricine interpretează o lege poate să-i extindă sau să-i restrîngă sensul. După cum este consacrată de un magistrat printr-o hotărîre judecătorească sau este scrisă într-o revistă de specialitate de un cercetător ori este produsă rapid de un justiţiabil pe sălile tribunalului, interpretarea poate intra sau nu în jurisprudenţă şi, mai departe, rezultatul ei poate sau nu să devină parte a Dreptului.

Chestiunea interpretării dreptului este nu doar foarte interesantă ci şi extrem de importantă. Ea nu este nici pe departe un chiţibuş avocăţesc şi nici nu trebuie practicată ca atare. Dreptul se poate serios îmbogăţi şi, în multe cazuri, însănătoşi pe calea interpretării.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

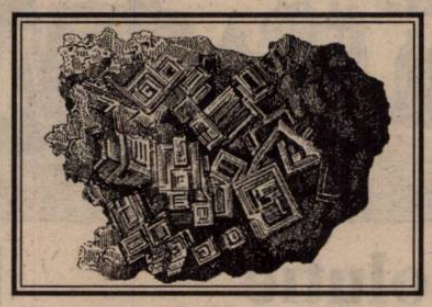

Vara nu e un sezon foarte bun pentru telespectatori: vedetele *talk-show*-urilor sînt în concediu, aşa că programele lor sînt suspendate, emisiunile de ştiri de-abia reuşesc să umple timpul, apelînd la tot felul de fapte diverse de pe mapamond sau prezentînd reportaje despre consecinţele caniculei ş.a.m.d. Aşa că, pînă la toamnă, cînd se vor număra din nou bobocii şi pe posturile TV, omul cu telecomanda în mînă poate petrece, cum sună un slogan de pe PRO TV, „o vară ca-n filme". Să numărăm, aşadar, filmele. Pe căldura asta, am luat programul TV al săptămînii 23-29 iulie (conform suplimentului *Evenimentul de week-end*) şi am socotit cîte filme se difuzează pe posturile TV româneşti. Pentru că vrem să intrăm în Europa, iar în Uniunea Europeană există o veche dispută pe tema invaziei filmelor americane, în dauna celor produse pe bătrînul continent, am aplicat acest criteriu. Fără a număra reluările, am aflat că în această săptămînă au fost programate 45 de filme americane (13 pe Antena 1, 12 pe Prima, 9 pe PRO TV, 5 pe Acasă, 4 pe TVR1, 2 pe TVR2, 2 pe Tele 7 abc) şi 10 europene (cîte 2 pe TVR1, TVR2, Antena 1, PRO TV, Acasă, nici unul pe Prima şi Tele 7 abc). Aşadar, telespectatorul cinefil are la dispoziţie aproape 5 filme americane la unul european. Victorie zdrobitoare pentru industria cinematografică de peste ocean. Iar dacă punem la socoteală şi serialele, şi *sitcom*-urile, scorul creşte şi mai mult, covîrşind chiar şi obsedantele telenovele.

E interesant că televiziunile noastre, între care există semnificative (şi vizibile) diferenţe ideologice, politice, de interese, redescoperă consensul la capitolul *filme*. Un ochi maliţios ar putea chiar să se amuze constatînd că Antena 1, care n-a strălucit niciodată prin pro-americanism, dă mai multe filme produse în ţara Unchiului Sam (13) decît PRO TV (9), care simpatizează pe faţă şi „prin vocaţie" cu Lumea Nouă. Dar acesta este un detaliu mai puţin important. Cea mai mare parte a acestor filme sînt *de consum*, împărţite riguros în categoriile simplificatoare impuse de programele TV: *aventură, poliţist, groază, erotic, dramă* etc. Asemenea filme pot fi cumpărate, pe la tîrgurile specializate, la preţuri convenabile sau pot fi obţinute uneori gratis, ca bonificaţie pentru achiziţionarea unui film mai scump. Ele fac parte din ceea ce sociologii numesc *cultură de masă*, alături de cărţile „de tarabă", de benzile desenate şi de alte produse asemănătoare. Consumîndu-le în cantităţi mari, devenim şi noi, cu întîrziere, o *societate de masă*, aşa cum sînt ţările occidentale şi, în primul rînd, Statele Unite. În Occident, procesul a început de mult timp, din vremea industrializării accelerate. Există însă şi la noi un precedent: Ziţa lui Caragiale, cu oarece educaţie la pension (într-o vreme cînd se considera că locul femeii e exclusiv la cratiţă şi că ea n-are nevoie de prea multă instruire), citise „toate *Dramele Parisului*, cîte au ieşit". E vorba, desigur, de romanele în foileton publicate atunci de mai toate ziarele româneşti. Ziţa ar trebui recuperată din punct de vedere istoric şi cultural, pentru că ea reprezintă, dacă o privim prin prisma evoluţiei ulterioare către *societatea de masă* sau *de consum*, un factor de progres (mai mult chiar decît demagogul de bărbatu-său, Rică): devoratoarele de telenovele şi seriale de astăzi sînt strănepoatele ei. Şi, oricîte fineţuri intelectuale ne-ar (mai) bîntui minţile pe căldura asta, trebuie să recunoaştem că, aşa cum în secolul trecut femeile au format publicul constant al literaturii (ei, da, cercetările au dovedit că în Europa Occidentală femeile citeau, pe vremea lui Dickens şi a lui Baudelaire, mai mult decît bărbaţii), astăzi prezenţa lor neclintită în faţa televizorului asigură posturilor TV venituri din publicitatea la detergenţi, cosmetice, produse de igienă etc. „Ziţa mileniului III" rămîne, ca şi străbunica sa, o promotoare a culturii de masă şi, astfel, a apropierii noastre (pe linie de consumism cultural) de Occident. Nu e o glumă, e un fapt cultural şi sociologic. Raportul de 5 la 1 în favoarea filmelor americane arată clar opţiunea televiziunilor române aproape *exclusiv* pentru cultura de consum. *Filmul de artă* pe TVR2 sau vreun film european (programat după ora 23) care solicită ceva mai multă materie cenuşie şi educaţie estetică din partea publicului sînt doar excepţii care confirmă regula. *Ţaţo, mor!*

Mircea VASILESCU

Ziţa în mileniul III

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Interstiţii

Conversaţia

„On s'amuse plus en parlant qu'en écoutant", scria, în 1735 *(Essai sur différents sujets de littérature et de morale)*, abatele Trublet. Şi mai departe: „Le plaisir d'écouter... ne flatte pas l'amour-propre; il a même quelque chose d'humiliant". Astăzi, parcă ignorînd avertismentul abatelui, ne complacem în această umilinţă: cum de s-a ajuns să acceptăm ipostaza de ascultători pasivi, să ne mulţumim a discuta prin intermediari, să rămînem ţintuiţi în faţa micului ecran urmărind interminabile *talk-show*-uri? Întrebarea traversează toate intervenţiile reunite în recent apărutul volum din seria „Mutations" (editura Autrement) consacrat acelei „arte a clipei" care este (a fost?) conversaţia. Specificitate franceză şi, vreme îndelungată, instituţie literară prin excelenţă, conversaţia a început la un moment dat să fie considerată, dimpotrivă, un pericol pentru literatură. Schimbarea de perspectivă s-a produs, după toate aparenţele, în a doua jumătate a secolului trecut. Pe măsură ce societatea a impus ideea (ezit să spun „filosofia") rentabilităţii, conversaţia a fost văzută ca o activitate inutilă, semn al mondenităţii superficiale, echivalată, în consecinţă, cu vorbăria şi pierderea de vreme. În opinia lui Marc Fumaroli, imaginea cea mai puternică a acestei mutaţii se află, paradoxal, în *La Recherche* a lui Proust. Eroul romanului, ne amintim, îşi descoperă vocaţia de scriitor după ce devine conştient de inanitatea şi efemeritatea vieţii mondene şi vieţii erotice. Îndelungata frecventare a saloanelor îl conduce la concluzia că vocaţia literară e incompatibilă cu sociabilitatea. Brilianţi în saloane, un Charlus sau un Swann rămîn nişte *amatori*, nişte rataţi în planul creaţiei. *La Recherche* înregistrează, aşadar, ceea ce se numeşte astăzi o *schimbare de canon:* unei literaturi fondate pe aliajul dintre sociabilitate şi cozerie i se opune creaţia împlinită în asceză şi solitudine. Lungile conversaţii din romanul proustian sînt, scrie Furaroli, exerciţii de distanţare ironică menite să pună în evidenţă motivele pentru care „comedia socială, efemeră, filistină şi răutăcioasă (...) este antiteza artei literare adevărate". Idee care a devenit, în secolul nostru, un loc comun.

Condamnată din punctul de vedere al artei „înalte", conversaţia nu a rămas mai puţin o nostalgie şi o fantasmă. Intervine aici, bineînţeles, noua mitologie a comunicării. Progresul tehnologic (telefonul, faxul, Internetul) a fost asociat cu reabilitarea conversaţiei. Putem intra în legătură, afirmă euforic mesajele publicitare, cu orice semen al nostru, aflat în orice punct al globului indiferent dacă îl cunoaştem sau nu pe respectivul corespondent. Acest discurs hagiografic, scrie Philippe Breton (autor al unei cărţi intitulate *Utopia comunicării)* ocultează două aspecte: mai întîi, în marea majoritate a cazurilor, conversaţiile prin Internet *nu* sînt publice; în al doilea rînd, circulaţia mesajelor nu conferă automat emiţătorilor identitate, ei rămînînd, unii pentru alţii, nişte „ficţiuni". Simulacru al dialogului, spun adversarii Internetului, iluzie a comunicării; dar, observă Philippe Breton, noi n-am putut fi dintotdeauna decît ambivalenţi în faţa tehnicii: „Rezervele lui Socrate, atît de cunoscut în legătură cu scrisul care face să se piardă memoria (...) nu purtau deja în ele această ambivalenţă?". În termeni asemănători ar trebui examinată relaţia dintre *prezenţă* şi *absenţă*. Multă vreme, n-am conceput conversaţia altfel decît o comunicare presupunînd o situaţie de co-prezenţă. Fanii Internetului socotesc, din contra, că adevărata comunicare nu se realizează decît într-un context virtual care atinge, prin anonimatul corporal, transparenţa perfectă. Separarea fizică ar fi, în această perspectivă, preţul plătit pentru a ne instala, în sfîrşit, într-o sociabilitate de o perfectă armonie.

Mai rămîne să vedem cum trebuie evaluat acest preţ şi, mai ales, care vor fi modalităţile de plată.

Al. CĂLINESCU

Povești suprapuse

Politica de provincie

În căldura verii, lucrurile par suspendate în aşteptare. O lene umbroasă pluteşte peste toţi şi toate; e vacanţă.

Şi politica a intrat în vacanţă, odată cu Parlamentul. Şi totuşi, oriunde ai ajunge în ţară, vezi *semnele*; simţi în nări mirosul luptei ce-a fost, iar aerul vibrează de pe acum în aşteptarea încleştării viitoare. Din stînga, din dreapta, vreun afiş bătut de soare şi ploi îţi aminteşte – ecou prins în aracet – despre confruntări trecute. De fapt, deficitară este numai percepţia noastră, a celor dependenţi de telviziune şi de ziare, a celor deprinşi să creadă că *reala* politică se face obligatoriu la centru – adică la Capitală –, animată de cele două duzini de VIP-uri care probează existenţa pluripartidismului românesc. Gravă confuzie, tristă minimalizare! Aproape neştiut de nimeni, nebăgat în seamă după cum ar merita, de zece ani în ţara asta se joacă un spectacol de o intensitate nestăvilită: este politica de provincie. Să-i spun dramă? Să-i spun teatru de păpuşi? Seamănă cu boxul sau cu trînta? Are reguli? Are miză?

Din multe puncte de vedere, în anul de graţie 1999 politica în oraşele ţării se face după reguli atît de vechi încît această vizibilă continuitate e mereu în stare să-ţi ofere, gratis, un prea tonifiant sentiment al veşniciei. Musteşte cultura română de probe idubitabile, de la un capăt la altul al modernităţii: vezi provincia politică din amintirile sulfurice ale lui Argetoianu, vezi zbaterile angelice ale amicului Spirache plăsmuit de Muşatescu, cu toţii – ei şi alţii – ieşiţi de sub mantaua prea clasicului Caragiale, tatăl nostru. S-o fi născut veşnicia, cea generică, la sat, dar veşnicia politică s-a născut la oraş – şi nu în capitală, ci în tîrguri. De cîte ori v-aţi întrebat unde sînt sutele de parlamentari ai ţării, cei în afara celor 20 – 30 pe care îi ştiţi de la tv? Unde sînt cei mulţi ca peştele, cei absenţi din şedinţe şi de pe prima scenă, cei ce nu aruncă bombe de presă, ce nu agită *talk-show*-uri? Unde sînt cei ce nu apar în tribune de stadion şi nu taie panglici inaugurale?

Nu capii de afiş duc politica înainte, ci aceştia, tăcuţii, necunoscuţii, anonimii. Ei, cu trădările, cu vendetele şi cu nevrozele lor provinciale; ei, plus cei ce conduc, în zvon de bîrfe, filiale locale de partid. Îi vezi, arar, pe posturi tv locale, discutînd cestiuni arzătoare: unii mai emoţionaţi sau mai arţăgoşi decît alţii, dar la fel de năduşiţi la faţă şi de ceţoşi la vorbă.

E jale mare.

Politicianul de provincie, el şi nimeni altul, este nervul ţării. Pandantul său, perechea sa organică, partenerul său cosmic este, bineînţeles, alergătorul de provincie. Ei sînt perechea de vis, temelia României. Doar ei pe ei se înţeleg, doar ei între ei îşi arată eşecurile, doar ei cu ei se întîlnesc în dorinţe, după cum se întîlnesc în mici laşităţi citadine sau în mici eroisme de clan.

Sîmbătă, 17 iulie, la ieşirea din Slatina, într-o benzinărie, se produse în schimb întîlnirea de gradul trei dintre politicianul de capitală şi alegătorul de provincie. Ministrul Berceanu – cu pieptul în cămaşă cu mînecă scurtă şi cu obrazul în barba-i inconfundabilă, altfel singur în *Jeep* –, a intrat şi în magazinul benzinăriei, pentru oarece cumpărături. Aproape ca orice cetăţean, doar cu atîta morgă cît îi cerea imaginea publică, ministrul ieşi din *market* urmărit îndeaproape de unul dintre băieţii cu cămaşă roşie ai firmei, băiat care-l conduse pe demnitar cu amabilitate şi deferenţă pînă la maşină, urîndu-i *drum bun*.

Nici nu plecase bine ministrul – şi, în orice caz, nu pucase să ia curba spre Craiova – că băiatul în cămaşă roşie se întoarse spre maşinile de lîngă pompe, făcînd şmecher cu ochiul către restul şoferilor – *oameni obişnuiţi* – şi trăgînd printre dinţi o altă urare la adresa celui tocmai plecat – un fel de *sanchi*... adică.

De unde se vede că alegătorul de provincie devine brusc imparţial doar după ce-i apare în faţă politicianul de capitală.

Adrian CIOROIANU

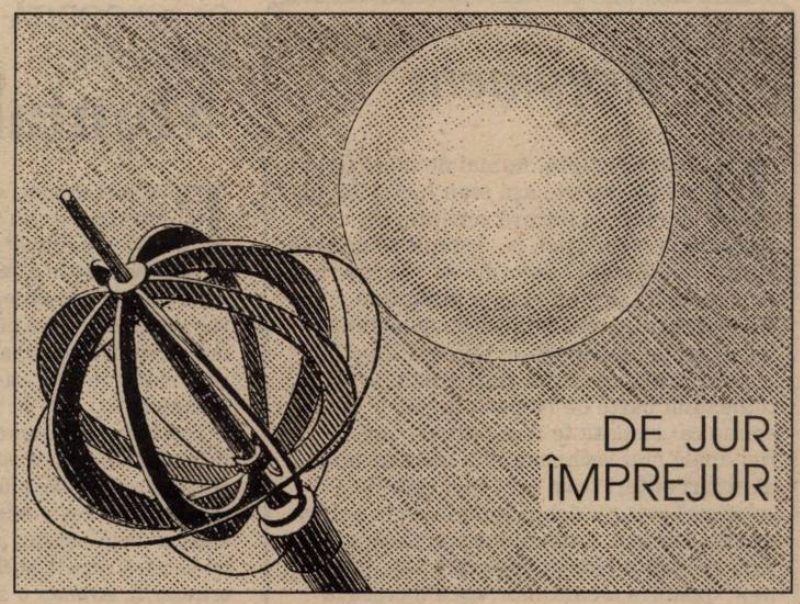

Preţul

Nu este pentru prima oară, acum după masacrul de la Graţko, din Kosovo, cînd eficacitatea şi imparţialitatea trupelor de menţinere a păcii e violent contestată. În timp ce ele se angajează să menţină pacea, războiul este continuat pe cont propriu de formaţiuni şi indivizi care nu se simt legaţi de tratatele încheiate. Sub ochii „căştilor albastre" franceze au fost comise crimele împotriva refugiaţilor tutsi din Ruanda, soldaţii olandezi au privit curioşi la acţiunile soldaţilor generalului Mladici pregătindu-se să-i ucidă pe locuitorii „zonei de securitate" din Srebrenica. Străini de interesele şi patimile generatoare de conflicte, de obiceiurile populaţiilor pe teritoriul cărora se află, ei experimentează durata dintre instaurarea păcii şi terminarea războiului. „Nu putem fi peste tot în acelaşi timp", spune generalul Jackson, dar este greu de vorbit despre pace într-un loc unde e nevoie de soldaţi, peste tot şi în acelaşi timp, pentru a preîntîmpina şi a descuraja crimele.

În agitaţia declanşată de opoziţia sîrbă căutîndu-şi deocamdată baza provincială şi de perspectiva reconstrucţiei economice cu ajutorul Occidentului, preţul vieţii omeneşti nu s-a schimbat: atrocităţile de ieri servesc drept pretext pentru cele de azi, justificare a celor de mîine. Legile războiului – care tocmai asta şi înseamnă, suspendarea oricărei legi – continuă să ocrotească crimele colective împotriva colectivităţilor de duşmani potenţiali.

Veche de cînd lumea, legitimitatea răzbunării intră în conflict cu legile recente ale instanţelor naţionale sau internaţionale: condamnarea genocidului, a purificării etnice, a crimelor împotriva umanităţii şi a crimelor de război. Legi acceptate cu greu de opinia publică: sentinţele de la Nürnberg şi Tokyo sînt considerate azi o modalitate pripită de a impune justiţia învingătorilor, cu vinovaţi întîmplători şi probe emoţionale. În deceniul nouă, procesele legate de crimele din cel de al doilea război mondial aduc în boxa acuzaţilor oameni bătrîni care spun că n-au făcut altceva decît să se supună ordinelor generale şi la bara martorilor alţi oameni în vîrstă rememorînd adevărul destinului lor special. Curtea Supremă din Israel l-a achitat pe cel care se presupunea că ar fi John Demianuk, americanul de origine ucraineană, suspectat de a fi fost unul din călăii lagărului de exterminare de la Treblinka: s-a considerat că ar fi fost posibilă o greşeală de identificare; după atîta timp, toate identităţile sînt confuze.

Cînd amintirea crimelor este proaspătă şi autorii lor sînt cunoscuţi de toată lumea intervin – ca în cazul khmerilor roşii în Cambodgia sau al generalului Pinochet în Chile – considerente ale politicii curente departe de preocuparea pentru dreptate. În fiecare dintre aceste ţări, înlăturarea regimurilor dictatoriale s-a făcut şi prin negocieri sau promisiuni de imunitate pentru autorii şi colaboratorii terorii. Cel mai des, în faza finală, dictatorii au fost trădaţi, iar trădătorii, chiar dacă nu au devenit eroi, au fost preocupaţi de asigurarea unui viitor liniştit. Subordonaţilor li se pare nedreaptă condamnarea pentru îndeplinirea unor ordine, considerate odată legitime şi legale.

Nici recent create organe de justiţie internaţionale nu izbutesc să depăşească contradicţiile iscate de necesităţile concrete ale vieţii şi principiile generale ale dreptului: responsabilitatea individuală, neretroactivitatea legii, prezumţia de nevinovăţie şi prescripţia delictelor. Precedentele Germaniei şi ale Japoniei, după cel de al doilea război mondial, nu pot servi drept exemplu: judecătorii erau străini şi, în carta Tribunalului de la Nürnberg, SS şi Gestapo au fost declarate organizaţii criminale şi pe această bază juridică au putut fi condamnaţi conducătorii, dar şi unii dintre membrii lor.

În condiţii de continuitate este greu de stabilit răspunderea. Locotenentul William Calley părea nedumerit cînd a fost acuzat că a organizat, în 1968, masacrul a 500 de civili în cătunul vietnamez My Lay: „Am ucis, dar aşa au făcut şi alţii. Nu poate fi greşit ce am făcut, pentru că dacă ar fi fost, aş fi avut remuşcări". Opt din zece americani nu au fost de acord cu condamnarea lui, pe motiv că ei ştiau că, în Vietnam, masacrele au fost comise de comunişti. Dar minoritatea era foarte activă şi, datorită ei, ororile au putut fi cunoscute şi pedepsite. O sută de veterani au „depus mărturie" în legătură cu atrocităţile pe care le-au comis sau le-au văzut în Vietnam. Poate că acest precedent este mai grăitor decît marele spectacol al justiţiei internaţionale. Justiţia nu poate aştepta ora remuşcărilor individuale, dar ea trebuie să funcţioneze prin pedepse care să lege direct crima de criminal. Capacitatea unui popor de a se autojudeca, prin reprezentanţii săi, asigură corectitudinea sentinţelor.

Forţele de pacificare din Kosovo şi-ar dovedi eficienţa reală dacă i-ar găsi pe cei care, în ziua respectivă, au dat ordin şi au apăsat pe trăgaci la Graţko, căutînd dovezi pentru eventualele lor legături cu organizaţia militară secesionistă albaneză. Scoaterea ei în afara legii nu ar rezolva nimic. Cît timp s-a considerat în război, statul Israel n-a tratat cu Organizaţia de Eliberare a Palestinei, dar cînd a fost să facă pace a trebuit să discute cu cei care contestau dreptul la viaţă al israelienilor. Conflictele în legătură cu graniţele şi cu suveranitatea nu se pot rezolva în mod durabil dacă, pentru ambele părţi, preţul vieţii cetăţeanului este foarte scăzut.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Modelul Bosnia

Eforturile de pacificare în regiunea Kosovo se sprijină pe experienţa dobîndită în Bosnia, după încheierea acordurilor de la Dayton. Experienţă mai curînd negativă deoarece, aşa cum arată Lucas Delattre într-un articol din ziarul **Le Monde** (20 iulie), „acest stat federal (Bosnia Herzegovina, n.m.), mare cît o regiune franceză, nu rezistă decît datorită ajutorului financiar internaţional, iar unităţile constitutive nu au în comun decît moneda, marca convertibilă (KM), în jurul căreia începe să se construiască un spaţiu economic coerent. (...) Acesta este singurul succes veritabil al reconstrucţiei şi, chiar dacă există două serii de bilete de bancă (una pentru Republica Srpska, alta pentru Federaţia croato-musulmană), moneda circulă în toată ţara şi are valoare şi dincolo de frontiere: este acceptată, de exemplu, în staţiunile balneare de pe coasta dalmată a Croaţiei. Strict legată de marca germană, conform unor reguli de constrîngere stabilite de consiliul monetar *(currency board)*, este o monedă extrem de stabilă, pentru că, prin definiţie, o marcă bosniacă are aceeaşi valoare ca una germană, fără nici un fel de risc inflaţionist. Celelalte monede din regiune – kuna croată şi în special dinarul iugoslav – se depreciază permanent. Dispozitivul adoptat în Bosnia funcţionează doar datorită afluxului de ajutor internaţional şi banilor trimişi de bosniecii din străinătate, ceea ce permite Băncii Centrale să-şi menţină rezervele şi să aibă o atitudine activă faţă de moneda germană la Bursa din Frankfurt. La un moment dat, croaţii din Bosnia au fost tentaţi să utilizeze doar kuna, moneda croată, dar au abandonat lupta. La fel s-a întîmplat şi cu sîrbii din Republica Srpska care s-au apropiat de spaţiul economic bosniac datorită războiului din Kosovo – legăturile dintre Belgrad şi Banja Luka sînt mai puţin intense astăzi decît înainte de bombardamentele NATO, atît pe plan politic şi economic, cît şi pe plan monetar... Altfel spus, Bosnia datorează durata certificatului său de existenţă Fondului Monetar Internaţional. FMI este autorul statutului Băncii Centrale din Sarajevo, în fruntea căreia se află un neo-zeelandez. Va putea fi aplicată identic această experienţă? Evident nu, deoarece suveranitatea monetară a Serbiei împiedică introducerea unei monede proprii în Kosovo. Dar *de facto*, tutela dinarului iugoslav nu mai este recunoscută: în Kosovo totul se plăteşte în mărci germane. Lecţia Bosniei este că economia precede democratizarea şi este singura în stare să creeze un climat de încredere durabil".

Nu sînt puţini cei care consideră că e prea devreme pentru lecţii: Bosnia nu este decît o imensă rană, „o ţară nefericită, locuită de oameni nefericiţi, situată la cel mai jos nivel al scalei europene", scrie Zlatko Dizdarievici de la cotidianul **Oslobodenje**. Cele trei comunităţi nu comunică nici măcar la nivelul competiţiilor sportive, continuă discuţiile despre „civilizarea" manualelor şcolare de istorie, în sensul eliminării instigărilor, tinerii licenţiaţi se stabilesc în străinătate... Drumul de la moneda unică la o viaţă democratică li se pare mai lung decît viaţa lor.

În acest context, nici Pactul de stabilitate nu oferă o perspectivă optimistă: „Iarăşi responsabilii locali vor avea ocazia să se împăuneze în faţa autorilor proiectelor globale, însuşindu-şi o glorie efemeră şi beneficiind de amnistia mediatică acordată marilor lor înfrîngeri pe planul civilizaţiei. Reuniunea consacrată Pactului de stabilitate va fi ocazia unei confruntări unice între două concepţii absolut diferite despre lume şi despre politică. Pe de o parte, reprezentanţii arhitecturii secolului viitor, întemeiată pe globalism, unificare, comunicare, deschidere, integrare etc; pe de altă parte, prizonierii filozofiei izolaţionismului de toate felurile, claustrofobiei politice, intoleranţei naţionaliste şi ai elitismului clientelar (...) Războiul fiind terminat, primii vor dori să construiască pacea. Dimpotrivă, ceilalţi provoacă mereu noi războaie, acesta fiind pentru ei unicul mijloc de a-şi păstra privilegiile. Zilele de 29 şi 30 iulie vor fi la Sarajevo o sărbătoare absurdă şi o farsă cum rar oferă Istoria. Gazdele se vor înghesui pe lîngă reprezentanţii străinătăţii ca să-i convingă de înţelegerea mutuală, de fericirea comună, ba chiar de iubirea tandră care îi uneşte pe componenţii puterii din Bosnia. Ei speră că declaraţiile lor vor rămîne fără nici o consecinţă şi că vor îngălbeni în dosarele unde vor fi vîrîte, de îndată ce vor decola avioanele oficiale. Noţiunea de proces, componentă a Pactului de stabilitate, este concepută aici ca o manieră de a amîna totul". (Zlatko Dizdarevici, **Svijet**, Sarajevo)

Economia precede democratizarea, dar nu o condiţionează. (**M. B.**)

Argument

Despre Armată, numai de bine! La prima vedere, aşa stau lucrurile: în sondaje se bucură constant de încrederea populaţiei, pe drumul reformei a pornit milităreşte („reforma se execută, nu se discută“!), iar ierarhia şi disciplina scutesc organismul militar de destabilizări grave ori de incidente de parcurs. Apoi, în mentalitatea colectivă, uniforma a avut totdeauna parte de respect: în popor se spune că „armata te face bărbat“, iar romanele mai vechi sau mai noi sînt pline de tineri ofiţeri traşi prin inel care fac „victime“ printre domnişoarele de la baluri ori din saloane. Nu mai vorbim de felul cum se învaţă istoria la şcoală: este, de fapt, o istorie a bătăliilor, care îi creează şcolarului imaginea eroismului şi a vitejiei şi plasează soldatul printre eroii mitologiei personale. Pe de altă parte, anii de comunism şi de război rece, cu secretomania lor, au înconjurat instituţia Armatei cu o aură de mister şi de solemnitate de care, ca simpli cetăţeni, ne e greu şi astăzi să ne desprindem: cînd e vorba despre Armată, trebuie să fii atent ce spui. Armata însă, din decembrie ‘89, cînd „a fost cu noi“, a intrat şi ea în vîltoarea tranziţiei. Reforma prin care trece nu înseamnă numai modernizarea tehnicii de luptă şi restructurarea resurselor umane, dar şi comunicarea cu restul societăţii, identificarea locului pe care îl ocupă în relaţiile cu cetăţenii. Mai ales că acum trăim într-o societate liberă şi deschisă, în care forţele armate trebuie să fie controlate de societatea civilă. Din acest punct de vedere, probabil că schimbarea cea mai spectaculoasă este faptul că instituţia militară a devenit transparentă, chiar dacă în multe minţi (şi militare, şi civile) persistă ceva din secretomania de altădată. E adevărat, transparenţa îi creează şi dezavantaje: ziarele au scris despre implicarea unor purtători de uniformă în diverse afaceri necurate. Dar acestea sînt noile reguli ale jocului, iar Armata (care nu mai e „stat în stat“, ca în regimul comunist) nu are decît de cîştigat dacă le respectă pînă la capăt. Treptat, şi noi, civilii, vom abandona clişeele solemne cu care ne-am obişnuit şi vom reuşi să percepem instituţia militară mai ales prin prisma indivizilor care o compun, semeni de-ai noştri, cu defecte şi calităţi, care nu pot fi nici mai buni, nici mai răi decît ansamblul societăţii.

Am realizat acest număr al *Dilemei* tocmai din dorinţa de a pune alături puncte de vedere, impresii, comentarii diferite despre armată şi oamenii ei. Nu poate fi vorba, evident, despre o evaluare a reformei din armată, ci doar de o încercare de a reflecta asupra cîtorva dintre modalităţile în care este percepută instituţia militară în societatea românească. Am evitat, de aceea, să ne referim la implicarea Armatei în evenimentele din decembrie ‘89: problema se discută de zece ani, iar dreptatea nu se poate face prin dezbateri publice, ci prin aplicarea corectă şi riguroasă a legii; iar cu cît trece timpul, pare că fiecare are dreptatea sa. Mai mult decît o punere în balanţă a unor puncte de vedere de ansamblu într-o chestiune controversată, ne-a interesat asamblarea cîtorva fragmente care compun, concret şi la obiect, o posibilă percepţie a Armatei şi a oamenilor care o reprezintă astăzi. (**M. V.**)

P.S.: Regretăm că n-am putut publica şi un punct de vedere al Ministerului Apărării Naţionale, deşi am solicitat din timp (şi ne-au fost promise ferm) *două* colaborări la temă. Direcţia Relaţii Publice a M.Ap.N a fost, ce-i drept, plină de solicitudine, dar pînă la închiderea numărului n-am primit ceea ce ni se promisese. Nu ne rămîne decît să punem totul pe seama ritmului accelerat al reformei.

Cornel CODIŢĂ
analist politic

Mentalitate publică şi reforma Armatei

Reforma armatei este un subiect prea puţin interesant pentru români. Nu fac excepţie nici „oamenii obişnuiţi“, nici „clasa politică“. Pentru „omul obişnuit“ – această abstracţie pe spatele căreia îşi cîştigă traiul gazetarii şi politicienii – „Armata“ cu A mare, ba chiar cu majuscule pentru tot cuvîntul, este unul dintre puţinele puncte fixe ale unei realităţi ce se mişcă repede, fără prea mult sens, adesea aiuritor. Într-o lume în care nimic nu mai este „la locul lui“, Armata, adică acele uniforme cuminţi care fac frumos la paradă, pe care la caz de nevoie te poţi bizui, reprezintă un punct stabil în univers. În plus, dacă este o nevoie mai specială, dă Domnul ploi cît Potopul spre exemplu, sau se mai pune de vreo „mineriadă spontană“, Armata este gata să dea o mînă de ajutor. Acolo unde administratorii civili ai vieţii noastre publice – primari, prefecţi, miniştri etc. – îşi declară repede şi fără jenă neputinţa, toată lumea ştie că, orice ar fi, Armata o să facă ceva, chiar dacă nu poate nici ea prea mult. De aceea, în România, „omul obişnuit“ plasează Armata pe unul dintre primele două locuri din topul instituţiilor publice, în toate sondajele care s-au făcut din 1989 pînă acum. Tot de aceea el, „omul obişnuit“, nu prea vrea să audă de reforma armatei. Cum adică, să se schimbe şi puţinul pe care îl poate conta ca fiind stabil, sigur şi pururi nemişcător?

La rîndul ei, cînd vine vorba despre Armată, „Clasa politică“ e pătrunsă de un aer de solemnitate. Cei pe care-i ţinem de politicieni ai României devin un pic mai ţepeni, îşi îngroaşă vocea, îşi iau un aer împovărat de marile probleme ale naţiei şi rostesc propoziţii scurte, căutat apodictice. Armata e ceva serios, cu care nu te joci, în primul rînd pentru că te fluieră presa şi publicul! În al doilea rînd, nu-ţi vine să te joci cu ea pentru că, „la o adică“, fiecare îşi aduce aminte de păţania din Decembrie 89. Bubuiturile de tun şi rafalele prelungite de mitraliere, în bătaia cărora nu era cîtuşi de puţin bine să te afli, erau reale şi oamenii chiar mureau. De aceea, nici pentru politicieni „reforma armatei“ nu e un subiect de prea mare interes. Armata să-şi primească onorurile cuvenite, iar în rest să facă bine să stea cuminte la locul ei, pentru că, iată!, noi avem alte probleme: ba bugetul, bată-l vina, ba FMI, ba privatizarea, ba „politica mare“ de pe la externe, mă rog, avem altele pe cap!

Oricît de caricaturală ar putea părea imaginea înfăţişată, cu greu s-ar putea găsi o descriere mai adecvată a raporturilor dintre Armată şi societatea românească. O relaţie desfigurată de paternalism, false solemnităţi, iar pe fond marcată grav de lipsă de interes pentru problemele majore ale acestei instituţii. Toată lumea se simte tentată, mai degrabă, să învelească armata într-o plapumă moale, un cocon de ceară şi miere, decît să o cerceteze cu uneltele moderne ale analizei instituţionale. Nu-i mai puţin adevărat că, la noi, „societatea civilă“ este încă lipsită de expertiza necesară pentru a oferi, din afară, un punct de vedere coerent asupra problemelor instituţiei militare. Ceea ce creează un paradox din care nimeni nu are de cîştigat: Armata este singura capabilă să se ocupe de propria ei reformă, restul societăţii reacţionînd la cele propuse sau înfăptuite de militari după criterii sau considerente diferite de cele care sînt semnificative pentru domeniul militar.

Spre deosebire de multe dintre armatele statelor cu care am fost aliaţi în defunctul Tratat de la Varşovia şi care azi se găsesc înaintea noastră în NATO, Armata română a avut un apetit accentuat pentru reforma instituţională. Ea a scăpat foarte repede, după Decembrie 1989, de structurile parazitare din structura ei şi a fost o partizană „înrăită“ a reaşezării raporturilor sale cu politicul, bazate pe asumarea responsabilităţilor fireşti de fiecare parte şi acceptînd fără rezerve regula jocului democratic care cere realizarea unui control eficient al structurilor democratice, constituţionale, civile asupra celor militare. Între timp, Armata a încercat o modernizare a forţelor, bazată pe ideea reducerii efectivelor şi perfecţionarea materialului, s-a gîndit la noi „doctrine“ care să dea coerenţă reformelor şi să asigure continuitatea procesului, dar s-a lovit de stînca nemiloasă a indiferenţei sau ignoranţei clasei politice. Primul proiect de strategie de securitate a zăcut toată legislatura 1992-1996 prin sertarele comitetelor parlamentare, prin sertarele CSAT sau cine ştie prin ce alte sertare. După 1996, la trei ani de mandat, abia avem anunţată „Strategia de securitate“, din care ar urma să se întrupeze o „strategie militară“ şi o „Lege a planificării apărării naţionale“, aprobată deocamdată doar de Camera Deputaţilor, documente absolut necesare ordonării efortului de modernizare al Armatei, pe termen mediu şi lung. Între timp, reformele continuă. Continuă mai ales în sfera legislaţiei şi a organizării, pentru că din 1989 şi pînă în prezent, resursele alocate armatei nu au făcut decît să scadă! Chiar şi în aceste domenii, în care schimbarea nu costă, aparent, mai nimic, reforma se realizează cu greu: legile care privesc domeniul militar sînt legi organice, iar schimbarea lor este aproape imposibilă în cazul coaliţiilor politice slabe, sau cu majoritate parlamentară slabă, ori în apropierea „bătăliilor electorale“.

În ultimii ani, Armata română a beneficiat de expertiza NATO, a SUA şi a Marii Britanii în mod special, de o manieră mult mai aplicată. Luînd în serios cererile insistente ale Armatei române de a se pregăti pentru integrarea în NATO, experţii occidentali au făcut o evaluare amănunţită a organizării, legislaţiei, potenţialului şi nivelului de pregătire al armatei, la acest moment, oferind variante de soluţii integrate pentru restructurarea şi modernizarea ei, care să-i permită să fie pregătită pentru „întîlnirea cu NATO“, într-un orizont de timp clar, pînă în 2002. Acest proiect a fost recent aprobat de CSAT, dar discuţia despre alocarea resurselor necesare realizării sale nu pare a avea vreo şansă pe agenda politică tot mai încărcată de problemele viitoarelor alegeri parlamentare şi prezidenţiale. Filosofia proiectului este foarte clară: dacă România se pregăteşte pentru a deveni parte a structurilor NATO, atunci armata ei trebuie să exceleze la capitolul profesionalism – instrucţie, pregătire, capacitate operaţională –, să poată comunica şi coopera în cadrul structurilor militare ale NATO, să-şi organizeze comanda şi acţiunea, după proceduri standard la nivelul NATO, să poată executa anumite tipuri de misiuni pentru apărarea teritoriului naţional, dar şi pentru apărarea integrată a ţărilor din cadrul Alianţei Nord Atlantice. Cerinţele ce decurg din aceste premise nu mai pot fi îndeplinite decît în mică parte de soldaţi neprofesionişti. În locul unei largi „armate de strînsură“, cum se chema ea în evul mediu, pe care nici nu o poate întreţine, din lipsă de resurse, nici nu o poate instrui satisfăcător, din aceleaşi motive, România are nevoie de o armată relativ mică – 100-120 mii de oameni –, cu soldaţi de profesie, cu ofiţeri mult mai puţini, care să asigure nu instrucţia, ci comanda şi controlul, cu un corp dezvoltat de subofiţeri, capabili să comande eşaloanele mici şi să asigure o gestiune eficientă a logisticii necesare operaţiunilor moderne, să fie dotată cu material care să asigure, fie şi la nivel minim, compatibilitatea cu sistemele hipersofisticate de care dispun armatele marilor state ale NATO.

Conceptual, reforma Armatei este un lucru relativ simplu. Realizarea practică a conceptului cere însă foarte multă energie, combativitate, perseverenţă şi dorinţă susţinută de atingere a scopului, adică de schimbare a realităţilor de azi. Armata are şi dorinţa şi potenţialul de a împlini schimbarea. Ceea ce nu are sînt resursele materiale cu care să poată realiza ceea ce şi-a propus şi ceea ce este necesar apărării naţionale. Rămîne de văzut ce răspuns va da „clasa politică“ românească. Poate că, ostenită de toate ciorovăiele momentului, va aduna voinţa necesară pentru a susţine reforma Armatei. Nu cu vorbe, ci cu resurse! Nu „la anul“, ci acum! Altminteri, proiectul reformei sistemului militar va rămîne doar o altă piesă din dosarul tot mai gros al neputinţelor noastre colective!

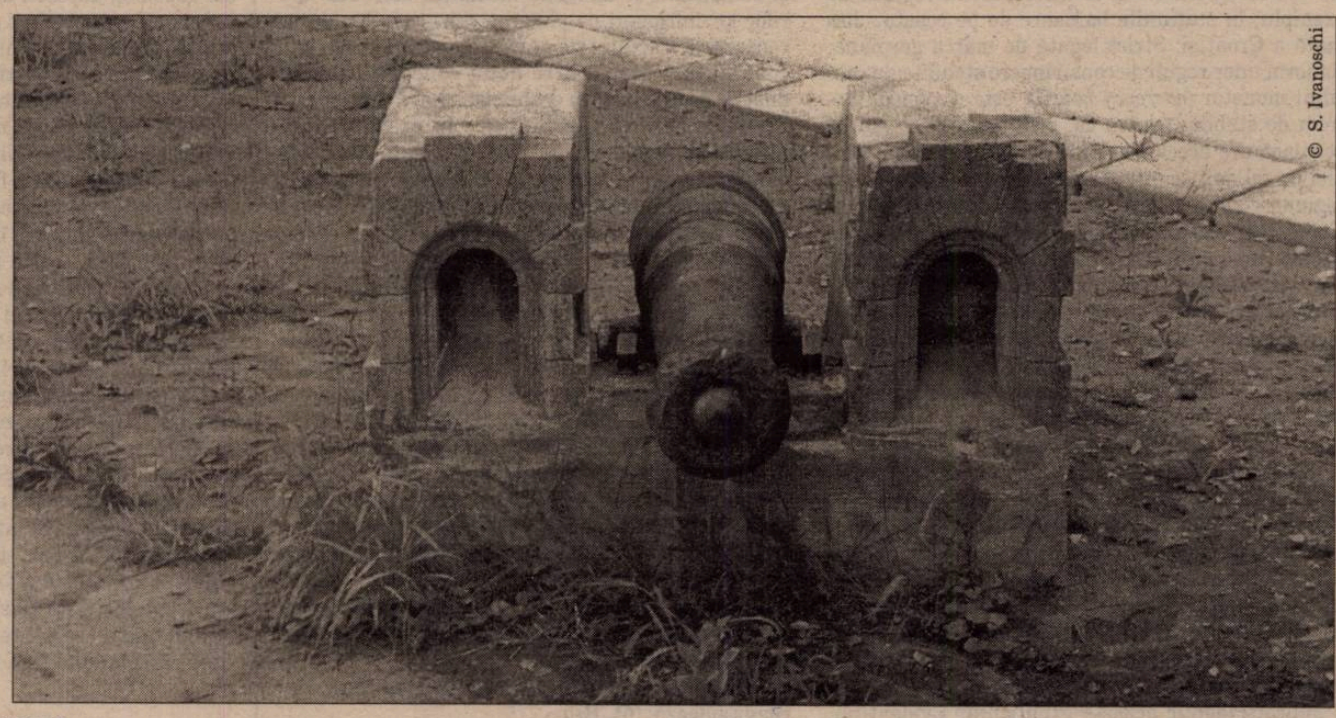
© S. Ivanoschi

Cristian MUREŞEANU
cercetător ştiinţific, Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară

În sufletul omului

Dincolo de şabloane formaliste, două sînt ancorările teleologice ale procesului reformării aparatului militar. În primul rînd, unul dintre obiectivele fundamentale ale politicilor externe (dar şi interne) româneşti este admiterea în NATO (şi nu integrarea, atenţie, Alianţa Nord-Atlantică nu este o organizaţie integratoare ca Uniunea Europeană); iar pentru aceasta este nevoie să propunem Alianţei un produs militar capabil să participe eficient la eforturi comune de apărare. Apoi, chiar fără perspectiva NATO, tot ar fi nevoie de „altceva“ pentru a aloca o instituţie militară eficientă necesităţilor de apărare. Dacă privim schematic armata ca un binom tipologic între elementul uman şi cel tehnic înspre realizarea unei entităţi funcţionale de luptă, celor două module esenţiale (omul şi tehnica) le sînt ataşate şi procesele de reformă aferente. Adică, trebuie reanalizate şi modernizate atît structurile şi funcţionalităţile ataşate factorului uman, cît şi celui tehnic. Pentru ambele există la momentul actual diverse programe pe rol. Şi totuşi...

„Reforme“ de ieri

Dificultăţile materiale au devenit deja un cal de bătaie în argumentarea mai tuturor rezultatelor pesimiste ale analizelor aplicate instituţiei noastre militare. Cu totul adevărat, dar nu şi suficient. Se perpetuează astfel senzaţia că dacă, prin cine ştie ce miracol, ar pogorî blagoslovirea unui buget de apărare dolofan, armata noastră n-ar mai avea nici o piedică în a se prezenta gata să fie instrumentul de forţă (la nevoie) modelat pe şi pentru valorile unui stat modern, democratic. Nimic mai fals. Ce facem cu oamenii? Întrebare prea puţin conştientizată şi cu prea puţine răspunsuri în procesele de restructurare militară. Cum s-a ajuns aici? Tot un fel de reforme au fost şi procesele care au modelat postbelic armata română pînă la stadiul atins în decembrie 1989. Orice armată este o entitate puternic ordonată ierarhic. Modificîndu-i structura de elită, se obţine efectul alterării întregului organism. Imediat după cel de al doilea război mondial, reforma în armată a devenit pură stalinizare. Rezultatul uman direct a fost umplerea puşcăriilor cu loturi întregi de ofiţeri; mulţi dintre ei nici nu au mai ieşit vii de acolo. Efectul cel mai devastator şi cu cea mai mare proiecţie negativă peste timp a fost schimbarea caracterului de elită intelectuală militară pe care-l avea (chiar cu unele carenţe) corpul ofiţeresc antebelic. Noii ofiţeri au venit la început pe bandă rulantă din aşa-zise şcoli muncitoreşti, care produceau, de exemplu, generali la şase luni sau, şi mai rău, direct din şedinţele de partid. Învăţămîntul militar şi-a început lungul său calvar, urmînd să producă simpli tehnicieni ai luptei, puternic îndoctrinaţi şi depersonalizaţi. Cele cîteva implanturi de intelectuali (de obicei veniţi din viaţa civilă) nu au schimbat prea mult acest tablou.

În anii '60 a început o altă reformă militară. Era epoca generării bazelor naţional-comunismului de sorginte dîmboviţeană. Pînă spre sfîrşitul deceniului opt, desovietizarea armatei (începută cu formele aberante ale epurării celor care, în naivitatea lor, se întorseseră de la studiile făcute în Uniunea Sovietică cu neveste băştinaşe, mulţi pentru a-şi „înroşi“ propriile dosare de cadre) se încheiase, dar nu se schimbase prea mult natura stalinistă a armatei, dacă admitem că ceauşismul nu a fost altceva decît o formă originală a unui stalinism nealocat neapărat ataşamentelor pro-sovietice. A fost epoca sedimentării „gloriei“ instituţiei bicefale „locţiitor politic – CI-st (ofiţerul de contrainformaţii, provenit din rîndurile Securităţii)“, care submina puternic autoritatea comandantului unităţii militare respective. Ce este drept, instituţiile de învăţămînt militar se mai rafinaseră, calitatea produsului unora dintre ele ajunsese comparabilă cu cea a celor civile (medicina militară, de exemplu, sau unele facultăţi tehnice în anumite perioade), dar în continuare rangul de ofiţer nu atrăgea neapărat şi capacitatea de intelectual militar. Cei mai dotaţi, mai ambiţioşi reuşeau aceasta, de multe ori prin eforturi suplimentare autodidacte. Nu-i ajuta însă prea mult în carieră, normele de promovare fiind prea puţin dictate de meritocraţie şi prea mult de aceleaşi scumpe evaluări de dosare personale, gargarisme laudative la adresa cuplului prezidenţial sau de pile personale. Mi-a povestiti un ofiţer cum prin anii '70 se încercase introducerea coeficienţilor de inteligenţă printre criteriile de promovare a cadrelor militare. Au renunţat repede, căci mulţi comandanţi ar fi trebuit schimbaţi urgent, din moment ce subordonaţi de-ai lor înregistraseră scoruri clar superioare.

O atenţie aparte trebuie acordată în această perioadă amplului şi intensului proces de modelare în şi prin armată de mentaluri şi conştiinţe, principii normative şi axiologice. Îndoctrinarea ideologică îşi schimbase conţinutul, lumina nu mai venea „de la Răsărit“, ci „de la Scornicesti“, miturile şi simbolurile internaţionalismului proletar fuseseră înlocuite cu cele ale absolutismului naţional-comunist. În deceniul opt, paroxismul ceauşist făcuse din armată una din cele mai fervente instituţii de „pregătire politico-ideologică“. De la generali la soldaţi, toţi erau trecuţi prin caznele mentale de formare a „omului nou“, ajunse prin „maestrul de ceremonii“, generalul Ilie Ceauşescu, şef al ototputernicului Consiliu Politic Superior, la un rafinament greu de imaginat altundeva în afara Coreei de Nord. Era, s-a zis, o mare iluzie: simularea acceptării aratului creierelor şi plantarea acolo a seminţelor politrucilor nu mai păcălea pe nimeni. Militarii români nu căzuseră în capcană. Setea de libertate şi democraţie rămăsese neatinsă, din moment ce pe 22 decembrie 1989, uite, armata a trecut cu zel de partea revoluţiei. Prin unităţi militare se izbeau de pereţi tablourile „comandantului suprem“, de multe ori chiar de cei care, cu o zi înainte doar, „înfieraseră huliganii de la Timişoara“, dar mă rog, acum plutea prin conştiinţe democraţia de tip european, iar peste cîtva timp a început să se vorbească deschis despre cei din NATO ca despre nişte prieteni dragi, şi nu foşti inamici. Iluzia îşi schimbase însă doar forma. Chiar cînd a început să se ia serios în calcul necesitatea reformării armatei, s-a ignorat festivist diabolica săpare de conştiinţe ante-decembristă. Este adevărat că aberaţiile cultului personalităţii, ca şi alte altoiuri asemănătoare, nu prinseseră. Vidul ideologic era însă doar aparent, căci din nefericire miturile naţional-comunismului gestau (inconştient?) prin minţile multor purtători de epoleţi. Este un fenomen psihologic normal ca un grup social puternic conturat să aibă nevoie de o ideologie legitimantă a rolului său în societatea respectivă, iar dacă acest cadru de principii axiomatice nu-i este propus de societate, şi-l va construi singur, de multe ori pe singurele baze care le are la îndemînă.

Factorul uman

Cam asta se întîmplă de vreo zece ani încoace, prin ignorarea reformei de conştiinţă în armata română. Era şi greu de crezut că în condiţiile în care corpului ofiţeresc nu i-au fost oferite programe de decomunizare, militarul român va gîndi automat precum colegul său din armata americană, sau franceză, sau olandeză. Miturile ideologizante s-au autoadaptat vremurilor triste pe care noi înşine le-am făurit; dezamăgirile materiale, aşteptările parcă fără sfîrşit la cozile NATO şi UE, amneziile selective colective sau individuale, angoasele balcanice faţă de nou, incapacităţile obiective şi subiective de transformare au contribuit la germinarea unor forme noi de mituri apatice, obidite, de victimă perpetuă, satisfăcută în izolarea sa masochistă.

Cele trei principii justificative de neputinţe şi eşecuri cu care se amăgeşte exasperant societatea românească sînt prezente pregnant, sub diverse forme, şi în minţile multor militari. Este vorba de credinţa oarbă în excepţionalismul peren românesc, apoi de „calitatea“ noastră de victime particulare ale istoriei (noi, *în mod deosebit*, am suferit, am fost năpăstuiţi, cum puţini alţii au mai fost) şi, în sfîrşit, de teoriile conspiraţiilor mondiale, europene, regionale, avînd România drept ţintă predilectă. Aceste trei elemente formează de fapt un sistem coagulat de frustrări anti-occidentale, autohtonist-izolaţioniste, induc aberante afinităţi umorale (miloşevismul – nu pro-sîrbismul – este, de exemplu, unul din acestea). Ignorarea, atît de către factorii politici, cît şi de către cei militari de comandă a acestei realităţi a indus o contradicţie evidentă între unele dintre valorile pe care armata română ar trebui să le apere şi credinţele pe care mulţi ofiţeri le au. Teoretic, aceste valori formează interesele naţionale, practic militarul ar trebui să fie conştient că la un moment dat s-ar putea să fie necesar să-şi rişte viaţa pentru ele. Este oare? Nu de mult, un lector american, el însuşi fost ofiţer, încerca la Bucureşti să contureze, în cadrul unui curs, interesele fundamentale ale României. Audienţa, invitată la participare interactivă, era formată aproape în exclusivitate din ofiţeri români de stat major. Au fost propuse ca interese fundamentale integritatea teritorială, suveranitatea, independenţa, resursele vitale şi multe altele asemănătoare. Cînd cineva a propus însă şi sistemul drepturilor omului ca valoare demnă de a fi apărată, reacţiile ofiţerilor respectivi au mers de la mirare pînă la respingere enervată. Spre mirarea, de astă dată, a lectorului.

Poate este cazul ca aceia care afirmă că se ocupă de reforma oştirii române să se întrebe serios cum ar trebui armonizate în minţile oamenilor credinţele cu cerinţele. Un corp ofiţeresc sceptic, apatic faţă de perspectivele afirmate ca esenţiale devenirii necesare a României este oare cea mai indicată structură de elită militară? Ce anume au pus în loc instituţiile militare de învăţămînt după aruncarea la gunoi a „documentelor de partid şi de stat“ ante-decembriste? Nu de politizarea din nou a acestui învăţămînt trebuie să ne ferim, dacă educăm viitorii ofiţeri spre valorile tipului de civilizaţie căreia afirmăm că vrem să-i aparţinem, chiar dacă sînt unii care resping aprioric, cu mare gălăgie, o astfel de educaţie, sub presupusa, vezi Doamne, teamă de o nouă ideologizare. Nu poate fi vorba de o astfel de ideologizare, ci abia de înlăturarea urmelor celei vechi. Schimbarea de generaţii în armată nu s-a dovedit eficientă, reminiscenţele îndoctrinărilor trecute (cu tot alaiul lor generator de mituri perdante) se transmit prin contacte directe şi mai ales prin necizelarea unui sistem de învăţămînt militar care şi aşa este în unele locuri tributar purei cerinţe de calitate profesională a produsului său. Reforma factorului uman este răspunsul, şi nu mai poate întîrzia.

Amintiri fără şabloane

În centrul Bucureştiului am provocat cîţiva oameni la o discuţie despre ce a însemnat pentru ei armata. Am constatat o mare receptivitate şi dorinţa (din partea bărbaţilor, bineînţeles) de a spune neapărat ceva legat de acest subiect.

***Mihai Solea** (artist):* Armata e un lucru care te formează ca individ. Îţi dă o relaţie cu o comunitate de indivizi cu diferite caractere. De la fiecare ai ceva de învăţat, indiferent dacă e mai inteligent sau mai puţin inteligent decît tine. Te învaţă să fii ordonat... Un bărbat care nu face armata se formează într-un fel mai unilateral. Cineva care a făcut armata e de obicei mai dezgheţat, mai comunicativ.

***Emanoil Traian** (pilot instructor de zbor, geolog, pensionar – 65 de ani):* Depinde din ce punct de vedere priveşti. Unii spun că e o adunătură de nebuni, o pierdere de timp şi o scurtare din viaţă. Cam aşa este. Însă, din alt punct de vedere, sigur, fiecare ţară trebuie să aibă un sprijin. Niciodată n-o să vină străinii să pună spatele pentru noi. Trebuie să fim pregătiţi să apărăm măcar ce avem. Iar condiţiile de acum sînt de vis faţă de cele de pe vremea noastră. La MFA (mazăre, fasole, arpacaş – asta era ce mîncam noi). Şi era şi marmelada de dimineaţă care-ţi termina dinţii. Dar nu trebuie să te gîndeşti la condiţii şi trebuie să ai o pregătire. De altfel, românul a fost totdeauna pregătit. Şi în primul război mondial, şi în cel de-al doilea, cînd era de spart frontul, românii şi sîrbii erau puşi în faţă. Ăştia puneau mîna pe macau şi spărgeau frontul. Deci avem ceva în sînge... Sigur, în condiţiile de acum îţi mai pui uneori şi întrebarea: pentru ce dracu să mai lupţi...

***Alexandru Ştefan** (absolvent Litere):* Armata înseamnă pentru mine o pierdere de timp, un lucru foarte prost făcut, superficial şi fără nici o urmare practică, nici chiar pentru scopul ei principal. Nu vreau să fac armata.

Fără nume: Sînt bucureştean şi pentru mine armata a însemnat o povară, o perioadă care (1983-1984), pur şi simplu, m-a prostit. În schimb, alţii care erau de la ţară, s-au deşteptat mult acolo.

***Ilie Neagu** (constructor):* Pentru mine a fost un lucru frumos. Am învăţat foarte multe în armată. La înălţimea pe care o am (1,60 m) eu am fost recrutat la paraşutism. Să sar de la mare înălţime. Am 52 de lansări cu paraşuta. Cel mai frumos lucru a fost cînd am sărit prima oară.

***Ion Robescu** (inginer):* Pentru mine, sincer să fiu, a fost o mare pierdere de timp. Am făcut-o în '48. Şi astăzi e însă aceeaşi pierdere de timp. Dacă statul vrea să apere ţara, asta se face cu mercenari.

***Ioan Mexi** (pensionar):* Am fost ofiţer de carieră. Am făcut liceul militar *Mănăstirea Dealu,* şcoala militară de infanterie şi am fost în regimentul de gardă regală nr. 6, *Mihai Viteazul.* Fiindcă haina asta era una a onoarei şi a demnităţii, în '46 cînd am văzut ce vine, am renunţat (cu tot regretul). I-am lăsat pe alţii s-o facă, aşa cum ştim cu toţii c-au făcut-o. Şi mi-e teamă că nici astăzi nu s-a curăţat. Eu am făcut frontul în linia întîi şi în Moldova şi în Cehoslovacia. M-au rănit şi ruşii, şi nemţii. Pentru copiii care fac acum doar stagiul militar, poate cel mai reuşit lucru este că li se formează spiritul de prietenie, care este legătura dintre oameni. Pot să spun că foştii elevi, profesori şi ofiţeri de la Mănăstirea Dealu se adună în ultima zi de marţi a fiecărei luni, de peste 70 de ani. E mare lucru pentru cei care ţin la ideea asta, de prietenie. Nu şi pentru egoişti.

Părerile oamenilor sînt mai variate şi mai nuanţate decît poate rezulta din sondajele de opinie în care armata apare doar ca fiind una din instituţiile cele mai populare şi mai de încredere. Una e să răspunzi unui chestionar cu întrebări standard, alta e să vorbeşti despre armată. *Iar oamenii, indiferent dacă au păreri mai clasice sau mai originale, vorbesc despre armată din proprie experienţă şi nu după şabloanele făurite de manualele de istorie ale ultimelor decenii sau chiar de interpretările stupide ale unor sondaje de opinie.*

A consemnat
Andrei MANOLESCU

Ieşire la raport

Domnule Comandant,

Subsemnatul, sergent în rezervă al Armatei Române, ţin să vă raportez următoarele fapte şi aspecte:

Prin anii '80 mi-am îndeplinit datoria faţă de Patrie ca militar cu termen redus la un batalion de cercetare. Nu pot să divulg aici numărul, adresa şi efectivele unităţii. Secret militar! Cînd am păşit prima oară pe poarta cazărmii, credeam şi eu ceea ce îmi spuseseră alţii, mai bătrîni decît mine: că armata mă va face bărbat. După 9 luni de zile, ieşit la termen din burta aceleiaşi cazărmi, pruncul de 19 ani (adicătelea subsemnatul) devenise, într-adevăr, altul. Îmi pierdusem o parte din iluziile adolescentine, ceva din încrederea în oameni şi cîteva măsele din spate, cariate iremediabil. Am cîştigat, în schimb, cîţiva prieteni buni şi m-am apucat zdravăn de fumat, deprindere care – recunosc, domnule comandant – continuă să mă stăpînească şi-n ziua de azi. De altfel, probabil că aţi luat la cunoştinţă: în armată, singurul viciu permis în mod oficial este fumatul. Or, după un ceas de tîrîşuri, culcaturi şi salturi-înainte, atunci cînd ni se spunea „Scoateţi măştile! Pauză pentru o ţigare!“ ce era să fac? Mă conformam ordinului. Azi – una, peste o oră – încă una, după instrucţie – alte cîteva. Iac-aşa (scuzaţi, vă rog, expresia) am devenit dependent. Încă o dată, recunosc: numai datorită propriei mele slăbiciuni. Dar nu pentru a vorbi despre slăbiciunile mele întocmesc acest raport, domnule comandant. Doresc să vă informez că atunci, la mijlocul anilor '80, la fel ca şi acum, ţigările se bucurau de o înaltă apreciere în rîndurile oştirii române. Să vă explic: pentru a ne perfecţiona pregătirea de cercetaşi, am efectuat două stagii de pregătire în condiţii montane. O dată – iarna, altă dată – vara, la o cabană situată, evident, la munte, n-am voie să spun unde. Secret militar! Am efectuat exerciţii de supravieţuire, ambuscade, incursiuni, diversiuni. Faţă de programul din unitate nu era rău deloc. Un singur lucru pica prost: în preajma cabanei unde eram încartiruiţi nu exista fir de ţigare ori strop de alcool. Ştiţi cum s-a rezolvat problema? Un maistru militar cobora pînă la chioşcul din sat şi se întorcea încărcat cu cîte un bax de Carpaţi ori Bucegi şi o raniţă plină cu sticle de rom sau vodcă Săniuţa. Mult-căutatele produse ne erau vîndute nouă, militarilor în termen, en detail, la preţ de restaurant. Acuma, din lipsă de probe, mi-e greu să afirm că afacerea respectivă se făcea cu contribuţia ofiţerilor. Dar cu ştiinţa dumnealor, în orice caz. Şi nu mi-ar fi revenit în minte această întîmplare, dacă n-aş fi aflat că numitul Truţulescu Gheorghe este la bază cercetaş, la fel ca şi mine. Am descoperit astfel că rădăcinile Afacerii „Ţigareta II – Otopeni Militar“ coboară departe, în timp. Ieri, transporturile se efectuau cu raniţa, astăzi – cu avionul. Încît, în lipsa unor mărturii înregistrate pe bandă, n-o să mai raportez toate grozăviile pe care le-am auzit în legătură cu activităţile lucrative desfăşurate actualmente în unităţile militare. De aceea, respectuos vă rog, domnule comandant: atunci cînd vă aplecaţi asupra reformei din Armata Română, lăsaţi mai la urmă aceste aspecte. Care, ca să zic aşa, sînt mai greu de reformat. Dacă-mi permiteţi, o singură rugăminte aş mai avea, chiar cu riscul de a cita o celebră vorbă adresată unui ilustru general: Aveţi grijă de copii! Ei sînt minunea lumii – militarii în termen. Cît fac armata, să-i trataţi omeneşte, vă rog, că societatea civilă oricum e plină de indivizi care se poartă ca şi cum lumea n-ar fi decît o cazarmă ceva mai mare. Ştiţi ce spunea comandantul nostru de companie? Reproduc întocmai şi la timp: „Băăă, armata te face om – te-nvaţă hoţ, parşiv şi mincinos“. Era un fin psiholog, un tip pitoresc, s-a liberat la un an după noi. Să trăiţi! Servesc patria!

Viorel MOŢOC

Laura JIGA
folclorist

Sărace cătanili! Cum se duc ca fluturii...

Am în vedere, în acest articol, comunităţile orale sau rurale tradiţionale româneşti. Propun discutarea posibilităţii de surprindere a unei atitudini „ţărăneşti“ faţă de armată, din conţinutul textelor folclorice din perspectiva folcloristului.

Toţi cunoaştem cel puţin unul dintre acele „cîntece eroice“ sau „de vitejie“. Cu origine livrescă (ca şi sintagma care le denumeşte, de altfel), odată preluate (iar motivaţiile preluării şi modalităţile de adaptare s-ar preta la o discuţie aparte), devin „folclor“ şi sînt supuse mecanismelor circuitului oral specifice comunităţii care şi le-a apropriat şi se consideră reprezentată prin ele. Totodată, exercită, la rîndu-le, acţiuni modelatoare imaginar cognitive, afective şi ideologice asupra receptorilor asimilatori. Nu ne va mira să găsim printre documentele noastre foclorice sau „pe teren“, cîntece care să proclame plecarea în armată ca pe un act necesar şi superior determinat de „spiritul datoriei“ şi al „dragostei de ţară“, laolaltă cu cîntece în care aceeaşi plecare în armată este nedorită, privită cu teamă şi considerată o întrerupere impusă a modului de viaţă cotidian („Vai săraca cătana,/Cînd îi vine poronca,/Lasă casă, lasă satul,/Şi pleacă la împăratu“). Vom observa că primele sînt, de obicei, marşuri interpretate, la ora actuală, şi cu alte ocazii (la nunţi, de ex.) decît cea a plecării la armată, cîtă vreme celelelte sînt cîntece lirice, presupuse a fi interpretate în singurătate. Avem de-a face cu registre diferite de abordare a aceleiaşi probleme, fiecare cu o anume funcţie, de grup sau individuală, la care se apelează cu versatilitate în diversele situaţii. Cel plecat în armată suferă o ieşire dintr-un cadru care i-a oferit reperele existenţiale exterioare pînă la momentul respectiv, ale cărui norme le cunoaşte foarte bine, urmînd a fi supus constrîngerilor de adaptare ale unui nou mediu. El se „înstrăinează“, fapt ce este privit cu ostilitate de către comunitatea din care pleacă şi de către el însuşi. În plus, noul context are atribute comune cu cele ale unui univers concentraţionar („Am plecat şi io-n **robie**/La urîta cătănie“). Gravitatea cu care este privită plecarea în armată face ca în scenariul ceremonializat al despărţirii să apară cîntece a căror structură urmează modele formalizate ale cîntecelor rituale interpretate cu ocazia trecerilor (despărţirilor) fundamentale ale vieţii umane, căsătoria şi moartea (cîntecul miresei, mirelui, cîntece funerare) – „Vai, săraca cătana/(...)/Lasă mamă, lasă tată,/Lasă grădina cu piatră,/Lasă fraţi, lasă surori,/Lasă grădina cu flori“. Singura compensare este una estetică! Bărbatul îmbrăcat în uniformă şi călare pe cal este frumos, place altora şi îşi place sieşi („Drag mi-a fost soldat să fiu/Să port calul de frîu“). Practic, plecarea la armată implică trecerea dintr-un stadiu al vîrstei într-altul şi îi conferă un nou statut social; la întoarcere, el va fi considerat „bărbat“. Săvîrşirea stagiului militar are, în comunităţile tradiţionale rurale româneşti, şi semnificaţii ale împlinirii maturităţii masculine; doar un flăcău cu armata făcută se putea căsători. Indirect, această condiţie ascundea şi o probă de verificare a loialităţii şi dragostei fetei care îşi aştepta (sau nu) iubitul din armată. Exprimarea tristeţii şi temerilor referitoare la armată este corelată cu îndemnul şi asumarea vitejiei şi datoriei. Din perspectiva fetei rămase acasă, folclorul românesc oferă, din nou, cel puţin două modalităţi distincte de a se situa faţă de aceeaşi problemă. „Ia-ţi viteaza-ţi săbioară,/Ostaş, dragul meu,/Şi te du, ţara te cheamă,/Să-ţi faci rîndul tău“ vs. „Decît să te văd sub steag*/Mai bine în pat bolnav“. Probabila origine livrescă a primului cîntec, supoziţie bazată în primul rînd pe criterii formale, nu are, în cazul discuţiei de faţă, nici o relevanţă, de vreme ce el se bucură de circulaţie orală în medii rurale. (Nu mă refer, acum, la acele „cîntece ostăşeşti“ învăţate şi cîntate strict în mediul cazon).

Nu am întîlnit în lirica ţărănească refritoare explicit la armată probleme etice circumscrise „onoarei militare“; probabil, în mentalitatea tradiţională rurală, nu era conştientizată distincţia între onoare în general şi onoare militară. Aceasta din urmă constituia apanajul corpului ofiţeresc, alcătuit, în majoritate, din persoane care optaseră pentru o carieră militară permanentă şi care proveneau din medii intelectuale. Însă locul în care mentalitatea tradiţională rurală românească şi-a exprimat atitudinile faţă de conduita etică a luptei este cîntecul epic eroic, care nu intră, acum, în discuţia noastră.

În final, iată că apar cel puţin două atitudini, aparent contradictorii, legate de plecarea în armată: una pozitivă, de acceptare, şi una negativă, de ostilitate. Teoretic, această contradicţie în atitudini s-ar putea explica prin faptul că fiecare aparţine unor perioade temporare sau/şi unor medii sociale distincte. Cred mai degrabă în posibilitatea coabitării lor; prima se subordonează normelor etice ale comunităţii (create în interiorul ei sau induse din afară şi acceptate), cîtă vreme a doua este o exprimare a resorturilor psihice şi afective puse în mişcare în situaţia limită declanşată de plecarea în armată, nefiltrate prin grila respectivelor norme. Problema „adevărului“ şi a „reprezentativităţii“ celor două atitudini nu se pune în termeni comparativi; fiecare se manifestă în alte situaţii şi ascultă de alte cerinţe.

P. S.: Ar mai fi ceva. În spatele pregătirii militare a soldaţilor stă, ameninţătoare, posibilitatea războiului. Cel puţin în ultima sută de ani, şi cam de atunci a început colectarea „cîntecelor de cătănie şi război“, cum se numeau pe vremea aceea, soldaţi români, încadraţi în armate multietnice (v. Imperiul Austro-Ungar, pentru Transilvania, Bucovina, Banat), se trezeau duşi într-o „neagră străinătate“ şi angrenaţi în războaie care nu îi priveau direct. Atitudinea predominantă faţă de această armată şi război ei era una de ostilitate – „Decît slugă la-mpăratu/Mai bine-n codru, săracu“. Altfel stăteau lucrurile în cazul Armatei Române, percepută ca fiind *a lor*; o dovedeşte înrolarea în 1877, în războiul pentru independenţă, a unui mare număr de voluntari ardeleni. În ce măsură şi cum poziţia faţă de armatele multietnice, la sfîrşitul secolului nostru, este perceptibilă în folclorul contemporan, este o nouă problemă.

---

* Momentul jurămîntului marchează punctul culminant şi definitiv al despărţirii de vechiul mod de viaţă şi încadrarea irevocabilă în armată, pentru că „Jurămîntul l-aş călca,/Şi mă tem că m-oi usca“.

Soldatul universal, biban şi derbedeu

Soldatul român nu face parte nici dintr-o armată în întregime profesionistă, nici dintr-o oaste a ţării adunată cu arcanul şi înarmată cu articole de menaj-fierărie, cum erau pe vremuri topoarele şi coasele. Alături de băieţii de ţară sau de cartier veniţi să se călească şi să devină bărbaţi, sergenţii angajaţi şi ofiţerii îşi cîştigă pîinea îmbrăcaţi în uniformă, fiind adicătelea de profesie militari.

Un statut aparte îl au trupele de elită, paraşutiştii, vînătorii de munte etc., pe care mîndria de a aparţine unei arme speciale îi transformă într-o specie ciudată de soldaţi universali, altoiţi totuşi, contradictoriu, cu bibani şi derbedei. Tipul acesta de soldat care se autodefineşte prin referiri „livreşti“ la *Pensacola* sau la filmele lui Van Damme importă figura mitică a luptătorului perfect, aşa cum se desprinde ea din imaginarul occidental: legionarul mînjit pe faţă cu negreală, îmbrăcat în uniformă de camuflaj cu multe buzunare pline de grenade, cu cuţitul între dinţi şi strecurîndu-se ca o umbră printre boscheţii plini de capcane din jungla vietnameză. Dar nu numai figurile mitice au fost importate, ci – după cum vom vedea din textele cîntecelor unor companii de paraşutişti – şi spiritul de competiţie între soldaţii aceleiaşi unităţi. Lucru important, care dovedeşte că schimbarea se produce, dacă nu la nivelul structurilor rigide de comandă, măcar la cel al mentalităţii băieţilor fără grad.

Cîntecul companiei Stat Major se numeşte „Bravi bărbaţi“: *Stat Major noi ne numim,/ Paraşuta o iubim./ Sîntem superantrenaţi,/ Învăţăm să fim bărbaţi./ / Viaţa aici ne-o jertfim,/ Pentru ţară noi murim./ Ziua-ncepe la rastel/ Şi-o terminăm la apel./ / Noi sîntem Statul Major/ Ce sărim din trenajor./ Cerul este viaţa noastră,/ Avionul mi-e nevastă./ Din Hercules cînd sărim/ România o servim./ / Noi sîntem Statul Major/ Ce sărim din avion.*

Cîntecul companiei a II-a, trupe navigante (*Coolio* – în limbaj cazon): *Sîntem cei mai tari bărbaţi,/ Sîntem bine antrenaţi,/ Toţi paraşutişti vînjoşi,/ Toţi ca leii de flămînzi./ / Pensacola sîntem noi/ Şi sîntem mai tari ca voi./* Refren: *Nu vă supăraţi pe noi/ Că sîntem mai tari ca voi./ / Paraşuta-i viaţa mea,/ Arma-mi este gagica./ Din ANL cînd sărim/ Pentru ţară ne jertfim./ /* Refren: *Sîntem cei mai tari bărbaţi,/ Sîntem bine antrenaţi./ / Ţara noi ne-o apărăm/ Şi ca leii ne bătem./ Comandanţii-i respectăm/ Şi în luptă-i apărăm.*

Cîntecul companiei a III-a, trupe nenavigante (*Nana* – în limbaj cazon): *Asta-i viaţa de soldat/ Fac tîrîşuri şi culcat,/ Stau la coadă la cantină/ Pentru gem şi margarină./ / După ceaiul cu bromură/ Îmi bag un chiştoc în gură/ Şi să cadă greu mîncarea/ Ni se dă încolonarea./ / Hai la mături şi găleţi,/ Pe sectoare măi băieţi!/ Am primit o veste bună:/ Intru-n gardă-o săptămînă./ Şi ca să ne relaxăm/ Armele le curăţăm./ / Sînt biban şi derbedeu/ Cu sectorul la veceu./ Veteranii dau o tură/ Să aducă băutură/ Şi că totul iese rău/ Stau o noapte la bulău.*

Cristian MUNTEANU

P. S.: Sper că nu am divulgat secrete militare, ci doar lirice.

Obiecţia de conştiinţă la români

Pentru tînăra generaţie pragmatică a sfîrşitului de mileniu a te sacrifica pentru patrie nu mai reprezintă o onoare şi o datorie ci, pur şi simplu, un ghinion. America războiului din Vietnam a demonstrat pentru prima oară dificultatea statului modern de a-şi transforma necondiţionat individul-cetăţean în soldat-masă. Opoziţia la încorporare, refuzul de a lupta pe front, manifestări de neimaginat în alte vremuri, au devenit fenomene de masă. Supunerea condiţonată s-a transformat într-o temă costantă de dezbatere şi în acelaşi timp a apărut un termen nou: obiecţia de conştiinţă.

Juridic vorbind, sintagma se defineşte ca o respingere deliberată a unei prevederi legale, respingere care porneşte de la contradicţia între acea lege şi sistemul de valori şi convingeri pe care şi-l asumă un individ sau o comunitate. Deşi termenul teoretic are o sferă mai largă de aplicabilitate, el este raportat în special la refuzul de a satisface stagiul militar obligatoriu. A apărut în practica juridică şi obiectorul de conştiinţă, adică acea persoană care nu vrea să poarte arme şi să se lase încartiruit din motive religioase, politice, morale, filosofice ş.a.

Dreptul de a refuza serviciul militar tinde a fi tot mai mult considerat un drept fundamental al omului, dezbaterea teoretică are efecte în plan legislativ. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului garantează libertatea conştiinţei, iar în articolul 4 se referă explicit la obiecţiune. Textul constituţional cel mai explicit este cel german: „nimeni nu poate fi silit, împotriva conştiinţei sale, să satisfacă serviciul militar implicînd folosirea armelor“. Obiecţia este inclusă între drepturile fundamentale, iar paragraful respectiv nu poate fi revizuit. De altfel, într-o formă sau alta, această chestiune se dovedeşte a fi o preocupare constantă în textele fundamentale ale majorităţii statelor din vestul Europei. Constituţia Olandei vorbeşte despre „condiţiile în care poate fi garantată scutirea de serviciu militar, pe motiv de obiecţie foarte serioasă de conştiinţă“ (aşadar, o obiecţie mai micuţă nu se ia în considerare), iar cea spaniolă spune că „legea ar trebui să reglementeze, cu rezervele necesare, obiecţia de conştiinţă, precum şi celelalte temeiuri legale pentru scutirea de serviciul militar obligatoriu; ea ar putea să impună o formă complementară de serviciu social“. Excepţie fac doar Italia şi Grecia. Fraţii noştri ortodocşi integraţi în UE găsesc periodic modalităţi de a schimba vorba atunci cînd cineva le aminteşte de articolul constituţional care, foarte hotărît, proclamă: „orice grec capabil să poarte arme este obligat să contribuie la apărarea Patriei“. Fără discuţii, obiecţii şi comentarii.

Trecînd în planul practicii, tot Germania constituie un exemplu aproape de necrezut. Dacă în anii '60 efectuau serviciul alternativ un număr, oricum ridicat, de circa 4000 de tineri anual, s-a ajuns ca în 1991 cifra lor să fie de 150 000. Se apreciază că sectorul serviciilor de sănătate este dependent de munca prestată de obiectorii de conştiinţă. Fenomenul este atît de răspîndit printre germani, încît studii recente arată că în anumite industrii, cum ar fi cea de armament, sînt preferaţi la angajare cei care au efectuat serviciul militar, pe cînd în domeniul relaţiilor publice, în cel de sănătate, sînt preferaţi cei care au optat pentru serviciul civil. Ca o curiozitate, RDG-ul era singurul stat comunist care recunoştea legal obiecţia de conştiinţă, chiar dacă nu era „sănătos“ pentru dosar, iar STASI veghea să nu îi apuce pe germanii democraţi accese necontrolate de conştiinţă. Obiectorii erau folosiţi la construcţii de interes public, şosele şi instituţii. Aşa că Ceauşescu a fost un mare democrat, a dus armata la scos de cartofi şi ridicat case ale poporului, pentru că la sapă, lopată şi mistrie nu poţi să ai obiecţii.

Franţa, chiar ţara care a fericit umanitatea cu ideea serviciului militar obligatoriu, va renunţa din 2002 la el, formîndu-şi o armată din profesionişti. Pînă acum, obiecţia de conştiinţă era recunoscută, dar nu încurajată, conform sănătoasei tradiţii a generalului de Gaulle care spunea: „doresc un statut legal asupra obiecţiei de conştiinţă, dar nu doresc mii de obiectori“. Un fel de trădare fără trădători, Caragiale în stil francez. Astfel, numărul francezilor care îndeplinesc serviciul civil oscilează în jurul a cîteva mii, atît datorită duratei duble a acestuia cît şi existenţei unor forme de efectuare a stagiului militar în servicii non-combatante, destinate celor care ar putea avea obiecţii. Dacă în Germania este un fenomen social, în Grecia obiectorii nu sînt recunoscuţi, existînd chiar cazuri de condamnări.

Articolul 52 al Constituţiei române prevede că „cetăţenii au dreptul şi **obligaţia** să apere România. Serviciul militar este obligatoriu pentru bărbaţii, cetăţeni români, care au împlinit vîrsta de 20 de ani, **cu excepţia cazurilor prevăzute de lege**“. După cum se vede, portiţa de scăpare este foarte îngustă. Dar cum Europa nu-şi vede de faliţii săi şi se uită în ograda noastră, în legea 46/1996 privind pregătirea populaţiei pentru apărare se prevede că „cetăţenii care, din motive religioase, refuză să îndeplinească serviciul militar sub arme, execută serviciul utilitar alternativ“. Modul concret de punere în aplicare se regăseşte în Hotărîrea de Guvern 628 din 1997 în care durata acestui serviciu este fixată la 24 de luni pentru militarii în termen şi la 12 luni pentru cei cu termen redus, se poate executa „în instituţii publice, regii autonome, societăţi comerciale“ numite angajatori şi care „trebuie să desfăşoare activităţi pe teritoriul naţional, în domenii de asistenţă socială şi sanitară, construcţii industriale, edilitare, de drumuri şi căi ferate, amenajări şi regularizări ale cursurilor de apă, protecţia mediului înconjurător, agricultură şi silvicultură“.

Prima observaţie ar fi aceea că este o încercare de a satisface nişte dorinţe ale Europei, dar în stil pur românesc. Sînt încălcate mai toate cerinţele Consiliului Europei. În primul rînd este reducerea obiecţiei de conştiinţă doar la o motivaţie religioasă: dacă nu eşti membru al Martorilor lui Iehova sau al altui cult de acest fel, nu poţi ridica obiecţii. Poate că Biblia în variantă guvernamentală îţi dă dreptul să ucizi. O a doua cerinţă majoră spune că durata serviciului alternativ nu trebuie să-i confere acestuia un caracter punitiv. Dar iar au avut guvernanţii grijă să nu ne apuce cine ştie ce procese de conştiinţă şi au fixat o durată dublă faţă de serviciul militar. Prima problemă se încearcă a fi rezolvată printr-un proiect de lege de modificare a legii 46 în care se spune că „ cetăţenii care din motive **de conştiinţă** refuză să îndeplinească serviciul militar sub arme execută serviciul utilitar alternativ“. Deci, am primit voie să avem obiecţii de conştiinţă, dar nu vă grăbiţi să le manifestaţi pentru că proiectul de lege a fost aprobat de Guvern pe 17 iunie dar, nu se ştie cum, nu a ajuns la Parlament, nu l-am găsit la nici una dintre Camere, deşi cineva de la Guvern avea impresia că fost trimis. Funcţionăm tot după legea din 1996 care ar mai avea alte mici probleme legate de aplicarea concretă, dar nu merită să ne obosim a le semnala din moment ce nimeni nu se oboseşte a pune efectiv în practică aceste prevederi.

Modalitatea de a efectua serviciul utilitar alternativ în acest moment este următoarea: recrutul va declara în scris în faţa comisiei de recrutare-încorporare că se obligă să efectueze acest serviciu, Secretariatul de Stat pentru Culte va confirma, la solicitarea centrelor militare, faptul că preceptele cultelor şi grupărilor religioase declarate de recruţi fac parte din categoria celor care nu permit executarea serviciului militar sub arme. În fiecare an Centrele Militare comunică Direcţiilor de Muncă şi Protecţie Socială numărul executanţilor serviciului pentru anul următor, pe profesii şi meserii. Aceste direcţii stabilesc angajatorii şi dau lista publicităţii. Dacă vi se pare cam complicat în teorie, nu este cazul să vă faceţi griji pentru că este „ceva născut mort“, după expresia unui ofiţer. Iar argumente sînt destule. Este îndeajuns să spun că în Bucureşti au fost anul trecut 112 cereri, Direcţiile de Muncă au furnizat 93 de locuri şi nu s-a pus nimic în practică. În primul rînd pentru că angajatorii au multă bătaie de cap să angajaze oameni în serviciul alternativ, multe hîrtii de plimbat, un procent din salariu trebuie să meargă la bugetul de stat, şi în al doilea rînd că respectivii obiectori nu au nici un interes să facă presiuni pentru că ei oricum îşi amînă stagiul militar pînă le asigură statul angajare, adică stau liniştiţi din punctul acesta de vedere. Se zvoneşte că ar exista un caz pe la Piteşti, o raritate interesantă. Oricum, la nivel naţional există 2900 de cereri de efectuare a serviciului alternativ, dintre care numai 9 cu termen redus; recruţii aparţin Bisericii Adventiste de ziua a şaptea, Martorilor lui Iehova, Bisericii Creştine după Evanghelie şi Bisericii Penticostale. Să ne imaginăm ce se va întîmpla atunci cînd Parlamentul va adopta legea mai sus amintită şi vor fi acceptate şi alte obiecţii în afara celei religioase: la ritmul actual de aplicare se vor face liste de aşteptare pe ani buni.

Dar în toată această atmosferă hazlie dacă o analizezi şi exasperantă dacă eşti direct interesat, din nou ONG-urile o iau înainte. Mai multe asemenea organizaţii au format o „Coaliţie pentru Serviciul Civil Alternativ“ în martie 1998, cu scopul de „a oferi cetăţenilor români posibilitatea de a-şi apăra ţara în conformitate cu propria lor conştiinţă“. Încruntaţilor care ar spune că fără armată nu eşti bărbat, Peter Barta, coordonator al acestei coaliţii, le răspunde că „nu se pune problema de a fi sau a nu fi bărbat ci, pur şi simplu, mă simt mai util efectuînd serviciul alternativ“. Rămîne ca patria să se întrebe ce ar putea să facă toţi aceşti tineri pentru ea.

Cristian GHINEA

Locul unde se împuşcă timpul

– un serviciu militar care devine indezirabil –

Dacă este ceva ce îi caracterizează pe majoritatea tinerilor de 18-20 de ani, atunci poţi afirma că vor să fugă de armată. Sau că, dacă nu au scăpat de ea, o înjură. Lucrul este cu atît mai valabil pentru cei care au terminat o facultate, *teriştii*, adică soldaţi cu termen redus. „Nu faci altceva decît să-ţi pierzi timpul“, explică Sorin, unul dintre aceştia. „Toată ziua te plictiseşti, nu te întreabă nimeni nici de sănătate, iar la ora trei pleci acasă liniştit, pentru că armata nu are bani să-ţi dea de mîncare“. În plus, absolvenţii învăţămîntului universitar percep serviciul militar ca pe un obstacol în calea împlinirii profesionale. „Te scoate din sistem cînd de-abia ai intrat“, cum spune Cristi.

Văzut ca un lucru inutil, chiar dacă mai auzi uneori fraze de genul „dacă nu faci armata, nu eşti bărbat“, serviciul militar devine ceva indezirabil. Şi atunci intră în funcţiune metode de evitare a lui. Cea mai simplă şi mai ieftină este, pentru absolvenţii unei facultăţi, să faci o a doua specializare. Aici apare însă un inconvenient, şi anume că „amînarea se acordă numai pînă la absolvirea cursurilor celei de-a doua facultăţi“, cum spune Legea privind pregătirea populaţiei pentru apărare, nr.46 din 1996*. Deci nu poţi să rămîi un student veşnic, pînă la 35 de ani, vîrsta limită de recrutare. A doua modalitate – mita: plăteşti un doctor să te scoată inapt. Sumele se învîrt în jurul cifrei de 300 de dolari, dar acum, cum spune un tînăr al cărui tată a aplicat recent metoda, par să scadă pînă la 150-200. Tînărul, care evită să-şi dea numele, spune că e preferabil să mergi la „cei de jos pentru a-ţi rezolva problema“ şi îşi explică opţiunea prin dorinţa de a nu întrerupe serviciul şi, din nou, „pentru a nu pierde şase luni din viaţă“.

Unii tineri ofiţeri par să admită repede, neoficial, însă, că serviciul militar este inutil. Pe de o parte, ei sînt adepţii profesionalizării armatei. Pe de altă parte, nu văd în cele şase luni pentru *terişti* nici o utilitate, „pentru că nu poţi să faci armată într-o perioadă atît de scurtă. Ori faci un an, ori nu mai faci deloc“.

Nu se poate totuşi spune că evitarea armatei a devenit un fenomen. E adevărat că mulţi nu se prezintă la convocări, cum spune un ofiţer care preferă să nu-şi dezvăluie identitatea, dar serviciul militar continuă să fie făcut. Cei care nu se prezintă sînt rechemaţi, căutaţi cu poliţia şi, de-abia în cazul cînd „se vede o rea voinţă“, li se aplică o amendă de pînă la 3.000.000 de lei. Problema cea mai mare este, însă, „starea fizică şi de sănătate a tinerilor“, spune acelaşi ofiţer. El povesteşte cum, într-o zi de recrutare, din 30 de băieţi care au făcut examenul militar, 15 au fost internaţi. Obezi, mulţi rahitici şi alţii cu probleme la coloană. Medicii, spune el, îşi fac întotdeauna datoria şi îi examinează cu atenţie, astfel că nu prea sînt cazuri de tineri inapţi de armată care să ajungă să facă serviciul militar din cauza neatenţiei personalului medical. Dimpotrivă, „parcă s-ar ruga de ei să aibă o boală“.

Totuşi, dacă se întîmplă ca unul mai firav să ajungă în armată, şi se întîmplă, problema lui e legată de raportul cu superiorii. Pentru că armata este un loc în care trebuie să te supui şi în care este respectată mai degrabă funcţia decît individul. Un exemplu care poate să spună multe despre consideraţia acordată acestuia este că, după ce am stabilit o întîlnire pentru a doua zi cu un ofiţer – nu are importanţă numele –, a trebuit să aştept 45 de minute fără să fiu anunţat de o eventuală întîrziere, pentru ca să aflu apoi de la subordonaţi că ei ştiu că şeful lor este, începînd din acea zi, în concediu.

Octavian GABOR

---

* Legea privind pregătirea populaţiei pentru apărare este singura sursă oficială la care am ajuns. În rest, ofiţerii se feresc să vorbească fără aprobare scrisă de la superiorii lor din minister, ajungîndu-se chiar să se refuze un interviu, deşi şeful biroului de presă fusese de acord, e adevărat, verbal. Nu este vorba de ascunderea unui anumit lucru, ci mai degrabă de o stare de spirit în armată, unde este prezentă teama de eventualele consecinţe care decurg din manifestarea personalităţii. În plus, o anumită derută datorată informaţiilor care apar în presă şi, probabil, neclarităţilor chiar din sînul armatei, îi face pe oameni să nu ştie ce să mai spună.

Z. ORNEA

Cosmetizarea mişcării legionare

Un peudospectacol de aparentă revigorare a oferit, la sfîrşitul lui iunie 1999, fosta mişcare legionară. Prima manifestare a fost programată la Biserica Sf. Ilie Gorgani (fosta biserică a mişcării legionare de altădată) cu prilejul aniversării a 72 de ani (cifră rotundă, nu-i aşa?) de la întemeierea Legiunii Arhanghelului Mihail. La ea ar fi participat, după informaţiile presei, între 20 şi 60 persoane, mai toate octogenari nostalgici, printre care şi fratele lui Corneliu Zelea Codreanu, Cătălin, şi un nepot, Florea Nicodor. Ar exista, au precizat unii participanţi, o Uniune Naţională pentru Renaşterea Creştină, care ar avea vreo 30 de membri şi care năzuieşte să se constituie în partid. Imediat după această manifestare – probă, înainte de toate, de fanatism păstrat nealterat – la 26 iunie 1996, în suplimentul *Aldine* al ziarului *România liberă* a fost inserat un amplu documentar despre mişcarea legionară la aniversarea acestei cifre „rotunde" care, la lectura unui avizat, pare, mai curînd, un material publicitar, scris însă de două sau mai multe mîini, toate însă de sorginte codrenistă. E bine de precizat aceasta pentru că, şi astăzi, în exil şi în România, mişcarea legionară e împărţită în două ramuri adversare, codrenişti şi simişti. Astfel, de pildă, bătăiosul domn Şerban Suru, care se laudă cu conducerea a nu ştiu cîte cuiburi legionare, e considerat de octogenarii nostalgici drept un primejdios simist şi dezavuat pentru orientarea sa („Fără să urmărească probabil acest lucru – se spune în documentarul din *România liberă* – Suru a reuşit acest lucru iar pretenţia sa de a se autoproclama şef al Mişcării Legionare nu are aproape nimic din spiritul organizaţiei naţionaliste din perioada codrenistă"). Culmea e că amîndouă aceste ramuri legionare, reapărute, anunţă că se vor organiza în partid. Ne-a anunţat aceasta dl Şerban Suru, într-o emisiune recentă de la postul „Tele 7 abc" (de ce face astfel de invitaţii dl Aristide Buhoiu e, desigur, o altă chestiune!), că va face, cîndva, în 2005 sau 2015 un partid şi atunci cînd legionarii vor ajunge la putere – fireşte, numai atunci – România va deveni pură şi imaculată.

Dar să revin la documentarul din *România liberă*. Primul sentiment pe care îl încerci la lectură este de falsificare prin cosmetizare a istoriei mişcării legionare. Folosindu-se, probabil, de argumentul că se porneşte numai de la momentul inaugural al mişcării legionare, se ignoră cu totul că doi dintre fondatori, Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moţa, au făptuit asasinate (Moţa numai tentativă de asasinat). În 1923, în închisoarea Văcăreşti, Ion Moţa trage cu revolverul în colegul său Vernichescu, considerat delator, fără a-l ucide şi e, apoi, achitat. La sfîrşitul lui octombrie 1924 Cornelia Zelea Codreanu îl ucide, trăgînd cu revolverul, pe prefectul poliţiei Iaşi, Const. Manciu, obţinînd, apoi, achitarea pe motivul legitimei apărări. Şi sentinţa e pronunţată de un tribunal care se considera, în întregime, cuzist, gruparea politică din care făcea parte şi acuzatul. Aşadar, asupra a doi dintre fondatorii mişcării legionare atîrnă culpa de asasini şi unii gazetari din epocă au scris că Ion Moţa ar fi plecat, în 1936, să lupte în Spania (unde a murit) pentru a-şi absolvi, prin jertfă proprie, culpa din 1923. Cu o asemenea moştenire, era de aşteptat ca mişcarea legionară întemeiată în 24 iunie 1924, la Iaşi, să cultive, apoi, ca motiv doctrinar obsesiv, cultul jertfei şi al morţii şi asasinatul pentru anihilarea adversarilor politici. Vestitele, de tristă amintire, „echipe ale morţii", desemnate la Congresul legionar din 1936 de la Tîrgu Mureş au îngrozit lumea politică românească şi Mihai Ralea, atunci directorul ziarului *Dreptatea*, se întreba: „există vreo ţară în lume în care se poate petrece aşa ceva?". Iar unii dintre cei ucişi de legionari la sfîrşitul lui noiembrie 1940 au făcut parte din listele întocmite de aceste echipe ale morţii. La toate aceste adevăruri incontestabile, documentarul la care mă refer spune senin că „echipa morţii era, de fapt, un grup de propagandă şi nu nişte ucigaşi diabolici". Ba au fost ucigaşi fanatizaţi. Cunoscutele asasinate legionare (I.G. Duca, M. Stelescu, Armand Călinescu, cei 64 de demnitari ucişi la închisoarea Jilava, Virgil Madgearu, N. Iorga) sînt prezentate edulcorat. Nu prezintă interes împrejurările asasinării lui I.G. Duca, ci faptul că legionarii au folosit, din ordin, arma ucigaşă pentru a înlătura un inamic politic. Nu ştia, oare, nimic despre asta C. Z Codreanu? Atunci de ce a stat ascuns – în perioada prevenţiei – la nimeni alta decît la verişoara Elenei Lupescu, o doamnă Crăiniceanu? Şi dacă legionarii nu agreau violenţa, cum se spune în acest documentar cosmetizat, atunci de ce au devenit nicadorii (asasinii lui I.G. Duca) eroi ai mişcării, aproape sanctificaţi? Dar cu asasinii (decemvirii) lui Mihail Stelescu nu s-a petrecut la fel? Şi aceştia (nu ştia oare nimic despre preparativele lor C.Z. Codreanu, demascat violent de Stelescu în *Cruciada Românismului?)* au fost de o sălbăticie fără seamăn, ucigîndu-l pe dizident, într-o cameră de spital, cu toporiştile, apoi încingînd o horă în jurul cadavrului ciopîrţit şi intonînd cîntece legionare. Autorii documentarului în chestiune acreditează ideea că, după asasinarea lui C.Z. Codreanu şi instalarea lui Horia Sima drept lider „mişcarea legionară a suferit o involuţie, revenind astfel la acte violente". Nu s-a petrecut, din acest punct de vedere, nici o involuţie, violenţa asasină fiind o constantă a mişcării legionare încă din perioada prenatală.

Impardonabil e prezentată aici asasinarea lui N. Iorga. Mai întîi se insinuează că marele savant „se aştepta să fie chemat să conducă destinele Mişcării Legionare". Iorga năzuind să ajungă şef al unei grupări politice paramilitare, sediţioase, el, care a stigmatizat încă „mişcarea de la 1922", dîndu-şi, în semn de protest faţă de huliganismele petrecute, demisia din demnitatea de rector şi care a scris, cu o extraordinară consecvenţă, împotriva legionarilor? Se poate o insultă postumă mai blasfematoare? Apoi se afirmă că, după asasinarea marelui cărturar, Horia Sima ar fi regretat fapta. Cum asta? Dar în cartea sa *Era libertăţii* (1982) mărturiseşte că în seara zilei de 27 noiembrie 1940, după asasinat, a avut o convorbire cu chiar şeful grupării asasine, Traian Boeru: „Nu numai că nu regreta faptul, dar îl exalta ca o valoare legionară supremă... A vorbit, cu accente mistice, de răzbunarea Căpitanului, de ticăloşia lui Iorga şi Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răzbunăm... Am trăit un moment de mare emoţie". Şi mai încolo: „Din perspectiva unei dreptăţi meta-istorice Iorga şi-a meritat soarta... În noaptea de 27/28 noiembrie, trebuie clar precizat, n-a fost ucis marele N. Iorga, ci execrabila figură a omului politic N. Iorga... Fireşte că Iorga mai putea da o contribuţie la cadrul istoric naţional şi universal, dar nu trebuie uitat că avusese la dispoziţie 50 de ani de creaţie plenară. Îşi împlinise rostul vieţii pămînteşti ca istoric şi om de cultură. Specialiştii în tînguirea lui Iorga ar trebui să-şi rezerve ceva din emoţiile şi indignarea lor şi pentru a deplînge sutele de tineri ucişi în floarea vîrstei, sub dictatura carlistă şi oblăduirea specială a maestrului... Problema trebuie judecată în ansamblul ei şi nu limitată la N. Iorga, care a fost un pisc al culturii dar şi un pisc al mişeliei omeneşti" *(op. cit,* p. 219-221). Şi, de adăugat, Sima s-a împotrivit dorinţei lui Antonescu de a-i pedepsi pe ucigaşi, apărîndu-i într-un act de solidarizare acuzatoare. Acum, în documentarul la care mă refer, se afirmă că asasinii lui Iorga şi Madgearu „au fost manipulaţi de KGB şi serviciul secret britanic". Traian Boieru şi ceilalţi patru camarazi manipulaţi de KGB şi Intelligence Service? Se poate o aberaţie mai absurdă, pe care am întîlnit-o totuşi, recent, şi într-o carte a dlui Ion Coja (aici se vorbeşte numai de KGB)? Nici faptul asasinării în închisoarea de la Jilava a 64 deţinuţi din noaptea de 26/27 noiembrie 1940, nu e relatat adevărat. Se spune, în acel documentar, că în acea noapte echipa de legionari care dezgropa osemintele lui C.Z. Codreanu, ale nicadorilor şi ale decemvirilor aflaţi, acolo, într-o groapă comună, „o echipă de pedepsire îi ucide, într-un act de răzbunare". În cartea *Pe marginea prăpastiei* (1941) se arată, cu probe, că, de fapt, asasinatul l-a comis o echipă de legionari adusă din Bucureşti cu un camion, sub conducerea comandantului Dumitru Groza, căreia i s-au asociat doi dintre cei ce lucrau la deshumare. Decopertarea cadavrelor eroilor legionarilor, prin înlăturarea plăcii de beton, s-a produs, de fapt, a doua zi, cînd asasinatul era săvîrşit. Evident, şi rebeliunea legionarilor din 21-23 ianuarie 1941 e negată, considerîndu-se că, de fapt, a fost o lovitură de stat a lui Antonescu împotriva partenerilor lui de guvernare. După aceea, generalul ar fi inventat victime care, de fapt, ar fi fost numai ale legionarilor. Şi cum putea lipsi de aici negarea celor 128 de evrei ucişi de legionari în zilele rebeliunii, inclusiv episodul sălbatec al omuciderilor din faţa Abatorului din Bucureşti al unor evrei, atîrnaţi apoi de cîrlige cu menţiunea „carne cuşer"? Şi asta, spune documentarul nostru, „fără nici un fel de probă, doar cu o fotografie care se pare că era trucată şi oricum nu reprezenta nimic, şi cu o serie de articole scrise de... evrei". Într-o carte din chiar acest an, *România în al doilea război mondial,* dl Dinu C. Giurescu (care nu este deloc evreu) precizează că la Institutul Medico Legal din Bucureşti a fost adus un număr important de cadavre. „Tabelul întocmit de Institut cu acest prilej arată şi locul de unde au fost aduse corpurile: Calea Victoriei, Piaţa Teatrului Naţional, Prefectura Poliţiei, Şoseaua Bonaparte, *Abator* (subl. m.), Şoseaua Mihai Bravu, Jilava, Spitalele de Urgenţă, Filantropia şi Polizu, Colţea, Central". Şi, în notă, autorul menţionează că numărul cadavrelor de evrei aduşi de la Abator au fost 11. Şi citează, în sprijin, şi cartea dlor Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia dreptei Româneşti,* citată şi în bibliografia recomandată de documentar. Sînt toţi aceşti autori evrei? Dar articolul procurorului acelei vremi (care a anchetat cazul), I.N. Vlădescu, publicat în *Jurnalul de dimineaţă* din 21 ianuarie 1946, gazetă condusă de Tudor Teodorescu-Branişte, care consemna aceeaşi barbarie de la Abator, e tot opera evreilor? În general, trebuie spus, negarea caracterului antisemitismului fundamentalist, care a fost o componentă importantă a ideologiei şi practicii legionare, negată azi de cei ce o reanimă, e un fals grosolan. Aş putea cita – dar n-am spaţiu – opinii declarat antisemite din toate căpeteniile legionare sau ale unor doctrinari. Toate perfect lămuritoare. Tot un fals este şi afirmaţia din documentar că, după rebeliune, Horia Sima a reuşit, împreună cu alţi camarazi „să fugă din ţară". Adevărul, ştiut, e cu totul altul. Sima şi alţi destui legionari au fost ajutaţi de un demnitar de la Legaţia Germaniei la Bucureşti să plece, cu trenul, în al treilea Reich, îmbrăcaţi în uniforme ale soldaţilor germani. Hitler i-a pus bine la păstrare, în lagăre, ţinuţi, în tot timpul războiului, ca instrumente de şantaj împotriva lui Antonescu. Şi nu s-a folosit de legionari Hitler, după actul de la 23 august 1944, scoţîndu-i la lumină şi creînd, cu ei, sinistrul guvern de la Viena? De ce nu se spune nimic despre aceste fapte în documentar? Cît priveşte afirmaţia că Tribunalul de la Nürnberg n-ar fi acuzat mişcarea legionară de genocid sau crime de război, asta e o invenţie falsă, pe care am întîlnit-o şi în cartea dlui Flor Strejnicu, *Mişcarea legionară şi evreii,* unde se spunea chiar că acel Tribunal ar fi dat o sentinţă de absolvire a legionarilor. Aceasta e o pură mistificaţie. În timpul acelui teribil proces a fost elaborat, de către legionarii din fostul guvern de la Viena, un memoriu, care a fost înaintat acelei instanţe. Tribunalul a trimis acel memoriu unei Comisii, fără a pronunţa nici o decizie, pentru buna raţiune că nu judeca decît un lot de criminali de război implicaţi în acel proces. Tribunalul de la Nürnberg n-a adus acuzaţii legionarilor pentru bunul motiv că nu era rostul lui să judece astfel de fapte acuzatoare.

Toată această febrilă campanie de reabilitare a mişcării legionare (un amplu articol a apărut şi în *Cotidianul* din 16 iunie crt.) e grotească şi mistificatoare, voind să ofere gir de imaculare unei grupări politice funeste, care a îngrozit efectiv şi tulburat grav viaţa politică românească în deceniile interbelice. De n-ar fi decît agitaţia obosită a nostalgicilor octogenari sau freamătul activist al contestatului (am văzut) domn Şerban Suru, care tot înfiinţează cuiburi şi organizează, vara, tabere de muncă (după un model de tristă amintire), cu aceiaşi 40-50 de tineri, n-ar fi nimic. Primejdios e faptul că legionarismul caută să pătrundă în mediile studenţeşti, pe care le îndoctrinează cu conferinţe pline de falsuri tot atît de stridente ca şi în documentarul din *România liberă* sau în articolul din *Cotidianul.* Nu uit însă că viitorul nu e de partea legionarismului. De n-ar fi fost, în anii treizeci, realitatea nazistă şi fascistă, mişcarea legionară n-ar fi recoltat deloc audienţă, pentru a ajunge, în decembrie 1937, al treilea partid al ţării. Azi, cînd perspectiva noastră e integrarea euroatlantică şi autentica democraţie, mişcarea legionară e sortită, oricît s-ar zbate, eşecului iremediabil.

© S. Ivanoschi

Virgil CIOMOŞ
doctor în filozofie

ÎNSPAŢIERE ŞI INSULARITATE (I)

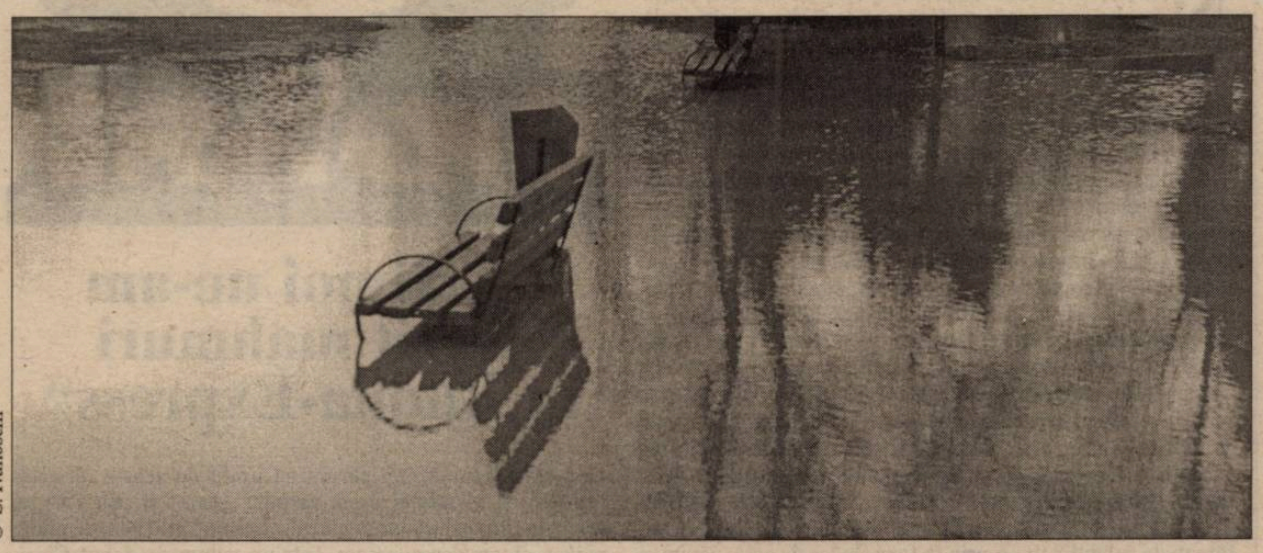
© S. Ivanoschi

Majoritate şi minoritate; continentali şi insulari

Dacă ne-am propune să respectăm întru totul rigorile noii etici academice, atunci, pentru a fi *philosophicaly correct*, ar trebui să începem prin a asigura distinsul auditor că nu vom face din statutul nostru de continentali majoritari un principiu hermeneutic menit să discrimineze pe posibilii insulari minoritari. O gîndire „democrată" – destul de „slabă" (în sensul lui Vattimo) pentru a nu deveni ea însăşi „opresoare" – ar trebui să fie mai degrabă anti-continentală şi, dacă ţinem să fim şi *politicaly correct*, anti-colonială. Şi totuşi, împotriva noilor uzanţe deontologice şi fără a abandona cu totul rigorile eticii colocviale, ne-am putea întreba dacă nu cumva un asemenea război teoretic „anti-colonial" ascunde, în fapt, o formă abia disimulată de colonialism pe dos? Căci, există oare, la rigoare, un criteriu pertinent – fie el simplu topologic – pentru a deosebi în mod corect şi invariabil între majoritate şi minoritate? Nu este oare minoritatea doar o majoritate mai mică şi, invers, majoritatea, o minoritate mai mare. Dintr-un atare punct „slab" de vedere sau, dacă preferaţi, dintr-un atare punct de vedere „slabă", insulele sînt doar nişte continente mai mici şi, invers, continentele, nişte insule mai mari. Concluzie care, la limită, relativizează cu totul, pînă la confuzie, diferenţa dintre majoritate şi minoritate sau pe aceea dintre continente şi insule.

Sîrbii, de pildă, sînt majoritari pe „continentul" Iugoslavia şi minoritari în „insula" Kosovo. Albanezii, în schimb, sînt minoritari pe „continentul" Iugoslavia şi majoritari în „insula" Kosovo. Dar dacă majorităţile, s-a spus atunci, au mai degrabă o alură continentală, de ce n-ar avea şi cea din Kosovo una? Totul depinde de cine anume decide asupra „oportunităţii" coincidenţei dintre o insularitate – fie ea aleasă aleatoriu – şi majoritatea care îi este proprie; o majoritate care, într-o conjunctură favorabilă, ar putea-o bascula, subit, într-o zonă de interes... „continental". Or, dacă, aşa cum am văzut, partea poate emite uneori pretenţii specifice... întregului, de ce nu s-ar petrece acelaşi lucru şi cu alte „părţi", cu cele din Turcia bunăoară, unde trăiesc milioane de kurzi. Problemele sînt mereu aceleaşi, fie ele „continentale" sau „insulare". Într-adevăr, a dispărut oare colonialismul odată cu retragerea „continentalilor"? Lungile războaie postcoloniale şi, deci, „inter-insulare" – mai ales cele „inter-africane", veritabile replici peste timp ale îndelung belicoaselor mişcări browniene medievale – demonstrează, din nefericire, tocmai contrariul. Morala pare atît de simplă, încît frizează cinismul: nici o minoritate nu este destul de mică, şi deci de insulară, pentru a fi la adăpostul unei posibile opresiuni... continentale. Sau, parafrazînd: fiecare insuliţă – oricît de minusculă ar fi – îşi găseşte în cele din urmă „insula". Fiindcă, nu-i aşa, „elanul" utopic al insulei are întotdeauna o anvergură... continentală.

Frontiere lichide

În consecinţă, este, credem, evident, că nu atît insularitatea „în sine" ne fascinează cu adevărat – de vreme ce aparenţa ei relativă se vădeşte a fi una mai mult sau mai puţin „terestră" – cît, dimpotrivă, tocmai ceea ce ne desparte practic de ea, configurînd-o. Conturul insulei este, în mod simultan, şi acela al mării fiindcă orice figură se constituie ca un fel de interfaţă între ceea ce este interior şi ceea ce este exterior. Evocarea insulei coincide astfel cu invocarea „mării" ce se cască, asemeni abisului, pînă la ea. Ceea ce înseamnă că orice insularitate bine conturată ca suprafaţă terestră există în îmbrăţişarea cu totul nedeterminată a unui abis marin. Sau, într-o formulare specific filosofică, de inspiraţie platoniciană, în jurul oricărei existenţe consistente se cască un abis inconsistent de non-existenţă.

Stranietatea ţinuturilor insulare trans-pare abia *prin* şi mai ales *în* (inter)-mediul nu mai puţin îndepărtatelor ape litorale. Pînă într-atît, încît misterul apelor înseşi, dimpreună cu cortegiul lor fantastic de uragane şi monştri, de moarte şi deznădejde, suferă un transfer, convertindu-se în chiar misterul insulelor pe care le scaldă. Dar dacă, în cazul continentului terestru, „insularitatea" este conţinută în modul unei aparent ferme identităţi tautologice – frontierele terestre sînt, la rîndul lor, terestre –, în cazul continentului acvatic, propriu unei insularităţi autentice, conţinătorul dispează sau, mai bine zis, diluează orice aparentă fermitate. Prin contrast, continentul acvatic, reprezintă tocmai alteritatea conţinutului său terestru (insular), el este un neant, un vid terestru adică, pe care corăbiile – insule de pămînt călătoare – încearcă să-l transgreseze. E un alt fel de a spune că insula nu se opune continentului terestru, ci celui acvatic, că identitatea ei se defineşte tocmai prin diferenţă, una de ordinul calităţii.

Abia alteritatea acvatică a frontierei insulare pune în evidenţă stranietatea utopică a limitei. Peratologia marginală a insulei coincide, paradoxal, cu însăşi centralitatea liminară a mării. Fiindcă marea este chiar limita dintre pămînturi, o limită devenită aparentă. Mai mult chiar, prin dilatarea limitei ca frontieră marină, neantul însuşi devine, la rîndu-i, aparent... Din invizibil cum era în cazul utopic al frontierei terestre, neantul apare abia acum vizibil, ca adînc nesfîrşit de ape. În acest fel, orice insularitate elementară – fie ea terestră – nu face decît să tematizeze o frontieră situată cumva „dincolo" de elemente, în ciuda faptului că ea însăşi poate lua aparenţa analogică a unuia dintre ele. Prin urmare şi din nou, fascinaţia insulei nu este legată atît de elementul terestru – fie el insular şi, ca atare, exotic – ci, dimpotrivă, de un neant – acela lacustru –, nu mai puţin sau, mai bine zis, cu adevărat „exotic". Misterul prin care frontiera dintre pămînturi devine aparentă ca mare – o mare perpetuu medi-terană – rezidă în aceea că abisul de ape oferă un corp anume – unul, ce-i drept, unduios şi înşelător – tocmai frontierei terestre, cea care, fără dimensiune fiind, ar rămîne, altfel, cu totul ocultată. Marea este analogonul privilegiat al neantului intermediar, un neant aparent care desparte sau, dacă vreţi, uneşte pămînturile, un chip fără de chip – precum trebuie să fie acela al frontierei –, un adînc ce înghite, asemeni chitului, orice fiinţare determinată.

Cel care locuieşte frontiera

Ar trebui ca, pentru noi, cei tereştri (mult prea tereştri, poate), chitul să fie figura generică a celui care locuieşte frontiera sau, totuna, neantul. A fi înghiţit de chit revine la a fi înghiţit de frontieră. De aceea, pentru că marea are aparenţa şi, mai ales, transparenţa chipului fără de chip, ea poate să „atragă" pe Cel cu adevărat fără chip. Apa devine, astfel, un suport şi, în consecinţă, un analogon elementar al Duhului. În clipa în care Duhul Hristosului trece frontiera neantului – inaugurînd astfel Paştele –, iar Trupul său insular este înghiţit pentru trei zile de chitul morţii începe, ca din senin, să plouă din abundenţă... Puţin înainte, însetat fiind, Iisus ceruse să bea. În preajma Lui, asistau deja la acest Paşte – adică la trecere – o altfel de mamă şi un altfel de fiu, înecaţi în lacrimi. Aşa cum moartea desfigurează chipul insular al Hristosului, tot aşa şi lacrimile şterg trăsăturile insulare ale celor ce-L petrec. Dar şi invers, abia Duhul „atrage" pămîntul din adîncurile infernale ale apelor primordiale, resurecţie a primei insularităţi într-adevăr cosmice, prototip al tuturor individualităţilor viitoare. Ridicarea la suprafaţă coincide, nu doar etimologic, cu o *epiphania*. Prin urmare, faptul că orice individualitate diferenţiată este învăluită de un Duh abisal se verifică prin aceea că individualitatea „terestră" este mereu înconjurată de o matrice acvatică nediferenţiată sau, pentru a analoga, de propriul ei lichid „amniotic".

Arta navigaţiei autentice pe această Mediterană *sui generis* nu are drept scop simpla traversare „pe deasupra" – terestră, în fond – a apei – şi, ca atare, a frontierei –, spre un tărîm la fel de ferm, în aparenţa lui, ca cel iniţial. Ca şi în cazul exodului lui Iona în adîncurile chitului (abis liminar al vieţii, unul care frizează moartea) sau ca în acela al exodului lui Moise în adîncurile mării (condiţie *sine qua non* a dobîndirii tărîmului promis), o asemenea artă presupune asumarea *prin* şi mai ales *în* chiar adîncul mării a propriei noastre aneantizări şi, implicit, a abisului frontierei fără de chip, condiţie necesară a găsirii „celuilalt" tărîm. Abia în acest moment insula s-ar elibera definitiv de aparenţa ei „continentală"...

Asumarea liberă a frontierei acvatice produce nu numai o mutaţie semio-logică, ci şi una fizio-logică pentru că „a călca" ferm pe puntea terestră a corabiei devine, în mod subit, „a călca" ferm pe ape. Sau, cum i s-a întîmplat lui Ilie, „a arunca" peste ape mantaua – analogon al frontierei propriului trup – ar coincide cu „a arunca" – în Duh – o punte peste acestea din urmă. Fiindcă numai Duhul – Cel fără de chip – pluteşte cu adevărat peste neantul apelor. De aceea, atunci cînd acelaşi Ilie îşi aruncă din nou mantaua – şi, ca atare, frontiera – asupra lui Elizeu, el face ca Duhul însuşi să coboare asupră-i. Insularitatea se trasnformă, la limită, în arhipelag, iar marea, la rîndul ei, într-un analogon al Duhului comuniunii...

Avem de a face aici cu o cauzalitate de tip aparte, cu una desigur analogică. Frontiera transcendentă este întotdeauna atrasă şi, ca atare, invocată, *de* şi *prin* frontiera imanentă. Dar, încă o dată, pentru a putea fi analogaţi, trebuie ca, înainte de toate, să asumăm cu sinceritate „statutul" impropriu, fără de chip – atipic şi atopic – al celui care locuieşte frontiera.

Crucificarea insulei

Revelaţia acvatică şi, mai ales, abisală a originii frontierei insulare răstoarnă cu totul sensul iniţial al itinerariului hermeneutic. Într-adevăr, contrar presupoziţiilor iniţiale, călătoria noastră nu mai ţinteşte neapărat apropierea unei insule exotice, preexistente şi, deci, deja aparente în largul orizontului marin. Şi, în genere, ea nici nu mai are un sens orizontal. Pentru că, înainte chiar de a o putea aborda printr-o mişcare orizontală, insula a şi parcurs una verticală – din adîncurile apelor la suprafaţa lor –, mişcare ce coincide, practic, cu propria sa „naştere". Aparenţa presupune apariţia, iar insularitatea, insularizarea.

În acest fel, individualizarea orizontală a insulei – simbol dintotdeauna al unicităţii – se vădeşte a fi doar un efect al individuaţiei sale verticale. Ambiţia de a reveni, dinspre Răsărit, în acelaşi loc de unde ai plecat, iniţial, spre... Apus, lasă loc smereniei de a asuma un Apus al profunzimilor, pentru a bascula apoi într-un Răsărit al înălţimilor. Abia în acest fel, Apusul, adică *occidens* – ce provine din *occasus dei* – va redobîndi semnificaţia sa veritabilă, aceea de „ucidere a Zeului". Ceea ce, din punct de vedere topologic, revine la o „crucificare" a insulei, la o deconstrucţie a caracterului ei „pur" terestru. În acest caz, însă, şi la rîndul lui, Răsăritul nu mai poate fi un orizont anume. El devine Zenitul însuşi... Exotismul extensiunilor face loc aceluia al intensiunilor. Va trebui, de aici încolo, să căutăm un alt fel de exotism decît acela al Răsăritului geografic, el însuşi occidentalizat între timp. Căci, cu adevărat exotică este, în cele din urmă, doar Originea, adică Răsăritul invizibil al oricărei insularităţi vizibile. În fapt, insula are un loc pentru că, în prealabil, ceva – şi anume o naştere – a avut deja... loc. Înainte chiar de a avea un spaţiu, insula este, mai întîi, înspaţiată. Pentru că, la rîndul său şi indiferent de dimensiunile sale „orizontale", spaţiul însuşi este, în prealabil, înspaţiat.

---

* Textul, a cărui continuare o vom publica în numărul viitor, reprezintă o comunicare făcută în cadrul colocviului interdisciplinar „Insula. Despre izolare şi limite în spaţiul imaginar", organizat de Colegiul „Noua Europă" (19-20 martie 1999).

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Din viaţa unui extremist de centru...

„...Şi noi ne-am trezit mahmuri în Budila-Express“

Am trăit vremuri atroce cu bucurii imense
George Steiner

Neaşteptat de nervos şi de supărat pe sat – cel puţin pentru mine care nu-l cunosc decît din poezia sa de o vitalitate ce nu se pierde în susceptibilităţi minore – mi-a apărut dl Alexandru Muşina în suplimentul *Vineri* pe luna iulie, într-un articol intitulat *Postmodernismul socialist*. Îl citez pe cît pot de calm, de obiectiv, ţinîndu-mă bine în frîu ca să nu-i răspund la fiecare frază:

„Mi se pare jalnic că, la 10 ani după ce mii de tineri au murit ca noi să fim liberi, discutăm iarăşi şi iarăşi despre postmodernismul românesc. Nu ne asumăm bărbăteşte *vina* (subl. A.M.) – intelectuală, socială, cum vreţi – de a fi acceptat ca *dat* Sistemul, de a-l fi cauţionat, cumva, simbolic de a fi participat la el, în loc să fi luptat pînă la capăt împotriva lui. Şi, mai ales, de a nu fi oferit *soluţii alternative,* modele ale „evadării din închisoare“, întocmai intelectualilor de vîrf din Cehia sau Polonia. Ei aveau Charta 77, KOR, Solidaritatea – noi – postmodernismul românesc. (Voi adăuga mai încolo ce mai aveam eu – n. mea) Scriitorii români, cu minime excepţii – între care, *sigur,* nu se numără postmoderniştii – nu au exprimat nici măcar *atrocitatea* (subl. A.M.) situaţiei, umilinţa permanentă, condiţia de deţinut, de sclav, de cetăţean de rangul 3 în propria ta ţară. În loc de asta, venim şi ne consolăm că, sub comunism, am scris ce am vrut, că – în felul nostru – am fost liberi. (Aluzia străvezie este la articolul lui M. Cărtărescu, *...Escu*, din *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, pe care l-am elogiat cu entuziasm în *Dilema* – acesta fiind singurul motiv pentru care mă amestec în polemică, altfel ce-aş căuta ca biet „rezistent prin cultură“ între doi reprezentanţi de frunte ai unui „optzecism“ ce ne dispreţuieşte fin?) Am fost liberi fără libertate, postmoderni fără postmodernitate. Care e diferenţa între o atare poziţie şi cea a eroicilor „rezistenţi prin cultură“? (Ce v-am spus mai sus? – n. mea) Postmodernul român: talentat *şi* laş, inteligent *şi* laş (subl. A.M.) În textele lui e inclusă (auto)cenzura, norma sistemului. Deci, scriitor de rangul 2. Fiindcă... N-am fost erou. Am fost un fazan. Naiv. Apoi laş. Dar, măcar, îmi pare rău. *Îmi e ruşine.* (subl. A.M.) ...Mergeam la „mitinguri pentru pace“, făceam „învăţămînt politico-ideologice“, făceam pe *vechilii copiilor* (subl. A.M.) trimişi la cules de cartofi, de porumb, ne uitam cu jind la shop-urile în care n-aveam voie să intrăm, ne era frică, frică, frică... În bucătăriile încălzite de la aragaz, în apartamentele cu lumina „raţionalizată“, stam şi scriam... şi... şi... şi...

Aici, unde autorul nu-şi mai găseşte cuvintele pentru indignarea sa faţă de mizeria şi umilinţa la care se reducea viaţa intelectuală, îmi permit să profit de aceste „puncte-puncte“, şi să adaug lîngă verbele „stam“ şi „scriam“ pe acela, la întîia singular şi plural, „citeam“. În 1982, de pildă, noi/eu citeam/descopeream, într-un volum de debut *Cinci*, (Ed. Litera!), poemul *Budila-Expres* al lui Alexandru Muşina, care – o spun fără de ruşine, cu toată laşitatea „rezistentului prin cultură“ – m-a făcut nu o zi, nu două, ci pînă azi, fericit, precum, de pildă, *Baia* lui Dimov, Mopetele lui Ivănescu, Prinţul lui Mugur sau tigroaica lui Nichita; am avut şocul unei noi „întîlniri din pămînturi“. Fiindcă... (eu pot completa „fiindcă de ce...“), „Budila-Express“, „garnitură cu bou vagoane... garnitură bondoacă, iute şi verde murdară, printre grămezile de cartofi putrezind pe cîmpuri...“, tren pentru navetişti braşoveni cu care un tînăr profesor de franceză, autorul!, pleca zilnic, „du bon matin“, să-i înveţe a spune bonjur pe copiii ceferiştilor şi colectiviştilor, „Budila-Express ruginind nevăzut“ avea o forţă care dacă nu exprima „măcar atrocitatea“, dezvăluia feeric tristeţea şi derizoriul unor umiliţi şi obidiţi, dar şi încă ceva, mai presus de bine şi de rău: un mare talent de poet care, precum vrea legea artei, scotea din bube şi noroi, din „buteliile de aragaz“ şi vorbele „mitingurilor pentru pace“, din „banchetele jumulite de vinilinul din care aborigenii îşi fac portmoneuri“, „din răcnete şi expectoraţii la *Cazinoul Paupasse-Oul* pure şi tari frumuseţi noi, de o certă subversivitate, nu doar politică, aşa cum numai vicleniile lirismului o pot da. Descoperisem un scriitor de rangul 1. Am fost un naiv, un fazan, decriptînd în Express-ul lui Muşina un Canto general-sarcastic şi răvăşitor-dezgustat de frică, înfrîngînd-o? O scriu din nou fără jenă, prea puţin agitat dacă sînt laş sau nu, post sau prostmodernist: E suficientă atrocitate în „Budila-Express“ ca autorul să nu aibă remuşcări. „Budila-Express“ îmi apare şi azi un model de „evadare“, dar şi de implicare într-o „soluţie alternativă“, dacă asta ne-a rămas obsesia realist-socialistă: artistul să dea soluţii!? O scriu cu toată liniştea: cei din Charta 77, KOR sau Solidarnoc ar fi înţeles „Budila-Express“, l-ar fi socotit „de-al lor“ şi, mai mult, le-ar fi plăcut. În orice caz nu l-ar fi bagatilizat la nivelul cu care se vorbeşte de rău, pe sine, dl Muşina, azi, căutîndu-şi vini şi ruşini în altă parte decît sînt. Căci dacă vrea să-şi „asume, bărbăteşte“ o vină aceea e – o, Ironie etern modernă! – că a scris şi a ţinut să publice, primind cum necum „bunul de tipar“, într-o ţară – închisoare, într-un regim de cenzură îngrozitoare, un poem splendid! *Budila-Express*, cu siguranţă, n-a cauţionat sistemul, dimpotrivă; nu l-a doborît, după cum nici dl Muşina n-a fost arestat, ceea ce nu-i scade din frumuseţe şi nici poetului din demnitate – însă, ciudat, tocmai asta îl enervează, azi, producîndu-i o creştere exagerată de moralină atît împotriva lui însuşi cît şi faţă de foştii săi prieteni şi confraţi; talentaţi, inteligenţi şi laşi, „compromişi“ fireşte şi ei prin soluţia „Georgicelor“ şi a „Pentameronului“, ei o tot ţin pe postmodernism în loc să facă precum Domnia Sa, să se facă de doi bani, să se zbuciume pentru păcatul de a fi scris bine sub comunişti! Soluţia – alternativă? – ar fi să li se dea un picior în fund acestor postmodernişti!

La răutatea cu care se judecă azi, la sinceritatea cu care se ia la palme, la vehemenţa şi ruşinea pe care o subliniază cu „negre“, un scriitor de rangul 1 se duce la blestematul psiholog, la călugărul acela care-l va asculta fără să-l întrerupă şi abia într-un tîrziu îi va da verdictul cu privire la prea suspecta ură faţă de sine şi frazele ei prea frumoase şi inteligente.

Iar noi vom continua să scandăm şi după anul 2000:

„Şi noi am călătorit în Budila-Expres...

Şi noi am coborît la Hermansdorf... am văzut Teliu-Valley... am vizitat Întorsura-City... şi noi am traversat simplonuri în care poţi face dragoste pe tăcute liniştit... şi noi ne-am trezit mahmuri în Budila Express“.

Poezia d-lui Alexandru Muşina – dacă ne-o permite Domnia sa – intră, azi, la fel de imperativ ca ieri, în rezistenţa noastră prin cultură la dezinvolta şi ferocea vulgaritate a acestei tranziţii spre nu se mai ştie ce.

Radu COSAŞU

Bazar

Vacanţe, idile, vîrste

Vorbeam, data trecută, despre relaţiile sociale pe care le stabilesc vacanţele. Iniţierea estivală nu se opreşte, însă, la nivel social. Ar fi prea banal, şi prea formal. „Jungla“ vilegiaturistă îşi întinde lianele şi asupra relaţiilor personale. Se vehiculează, cînd se vorbeşte de litoral, o serie de locuri comune sentimental-sexuale: cine n-a aspirat la personalizarea şi concretizarea mitului suedezei sau al nemţoaicei naufragiate (pe vremea odiosului) pe ţărmul Mării Negre? De asemenea, despre relaţiile de la mare se vorbeşte ca simbol al instabilităţii; o relaţie „de vacanţă“ azi e, mîine se duce... Şi induce un soi de facil „carpe diem“, mai mult de nevoie, decît de voie... Cu „aventurile de litoral“ e deja o tradiţie să te lauzi (mai ales cînd ai între 15 şi 21 de ani), în binecunoscutul stil vînătoresc...

Iniţierea se datorează, probabil, şi faptului că totul se desfăşoară cu viteza unei bărci cu motor. O relaţie începută la 10 A.M. cu mare patimă poate sfîrşi, într-o crasă lacună de comunicare, la ora 10 P.M. Pentru psihologi şi sociologi, atari idile ar putea fi obiectul, mai uşor de studiat, al unui experiment, altfel, complicat: ar avea la dispoziţie, fără să-şi piardă răbdarea, toate „fazele“ din manuale...

Mi s-a întîmplat şi mie, pe la 17-18 ani (e drept că deja citisem primele romane din seria *Mills & Boon Classics,* cu eroul macho şi eroina cerşind, cu demnitate, protecţie), într-un minicar (apropo, acum au cam dispărut; în Neptun e doar unul care, zelos, se duce şi se întoarce). El era foarte înalt, brunet, suplu dar voinic... tot tacîmul. A fost un adevărat *coup de foudre* de minicar. Seara, după discotecă, urma plimbarea „de baraj“: băiatul în cauză mi-a vorbit despre stele... Citisem aşa ceva prin romane, dar, la modul concret, mi s-a părut insuportabil... Poate doar modul lui dulceag-diminutival de a pune problemele... Mai tîrziu, cînd a venit să mă vadă într-o altă vacanţă, la munte, n-am ştiut pe unde să mă ascund... Prietenul eroului meu, proaspăt student la arhitectură, (ce-i drept mai puţin spectaculos) i-a vorbit prietenei mele despre curente în pictură; după un an s-au căsătorit.

Exemplul de mai sus ocupă capitolul despre idile adolescentine. Sigur, e un caz fericit (cel al amorezului cu stele), cazurile cele mai nefericite (prin banalitatea lor) erau (şi, probabil, mai sînt încă) ale „agaţamentelor“ de discotecă, urmînd invariabil ritualul: „X“ te invită la dans, te întreabă cum te cheamă, de unde eşti, eventual 1-2 complimente şi, după un „vii şi mîine seară?“ cam asta a fost.

Perioada următoare este cea a plecării în cuplu, cînd eşti foarte îndrăgostit şi de nimic nu-ţi pasă. Partea materială a lucrurilor nu se vede, nu contează. Tu şi el (ea) sînteţi singuri şi fericiţi. Ceilalţi, dacă încearcă să-ţi pună bețe în roate, sînt uşor striviţi de la înălţimea poziţiei tale privilegiate. Ei sînt mărunţi şi meschini şi nu pot înţelege, nu au acces. Aşa mi s-a întîmplat (mie şi lui de atunci, din studenţie) cînd ne-am cumpărat primele locuri la mare împreună, pe cont propriu, din banii noştri: la Costineşti, la căsuţe de lemn (prin 1988)... Acolo, în „căsuţă“, erau două paturi; ca să te îmbraci, trebuia să te ridici în picioare (cu grijă să nu dai cu capul de acoperiş) în pat; hainele le puneai sub pat, în valize. Ca să ajungi la duşuri şi W.C.-uri mergeai înainte, la dreapta, şi iar la dreapta... Pragmatismul reprimat a ieşit, însă, la iveală, odată cu suferinţele stomacului: pentru ciorba apoasă şi carnea grasă era aproape să ne batem cu şeful de sală pîntecos şi mustăcios...

Şi aşa trecem la o altă vîrstă, şi o altă fază: cea a cuplului fără copii, dar cu experienţă şi tabieturi împreună, venit în vacanţe s-o ducă bine. Şi să-şi îmblînzească capriciile mai mult sau mai puţin alambicate. Voluptatea sorbitului din privire e, pe nesimţite, înlocuită cu cea a înfulecatului unei ciorbe de burtă. Fiorii unei plimbări romantice prin pădure sau pe malul mării lasă loc savorii unei guri de coniac într-un bar. Mai mult spectacol, mai puţină intimitate; dorinţele se regrupează spre sfera publicului. Cei dispreţuiţi, de altă dată, devin, acum, posibili interlocutori. O fărîmă de superioritate tot mai rămîne: faţă de burtoşii cu copii, care-i admonestează, gălăgios, tot timpul şi nu mai citesc şi ei, un rînd...

Dispreţ de scurtă durată, pentru că nu trece mult şi te trezeşti în categoria, altădată, dispreţuită. Începi să fii, pe lîngă copilul tău, chiar persoana gălăgioasă şi neplăcută, ostentativă, ba chiar burtoasă, fără să-ţi dai seama. Preocupările tale se învîrt în jurul *calităţii* şi *siguranţei* oricărui produs destinat consumului: e oul ăsta stricat sau nu? brînza de vaci s-a împuţit? friptura e bine făcută? De frică, sfera preocupărilor se strînge, devenind un cerculeţ mic, de jucărie, atît cît să încapă în coşul de plajă. Tu, ca individ, ca „entitate“ nu mai contezi. Eşti cantitate într-o unitate superioară – familia: o furnicuţă ce se agită nu pentru un ideal comun, ci pentru supravieţuire. De dispreţ pentru ceilalţi nu-ţi mai arde. Eventual, ajungi să te compari cu el: oare am greşit eu?

Sigur, urmează şi alte vîrste. Nu pot vorbi despre ce n-am trăit încă. În afară de asta, nu eşti obligat să urmezi cursul ăsta al idilelor şi vîrstelor. Poţi să-ţi alegi o vîrstă şi să nu mai ieşi din ea. Poţi să le ignori pe toate, să te faci că pe lîngă tine nu trec. Oricum, vacanţa are farmecul ei, iar dacă-ţi trăieşti vîrstele cu doza necesară de implicare, filozofia ieftină, de pe margine, nu mai contează.

Iaromira POPOVICI

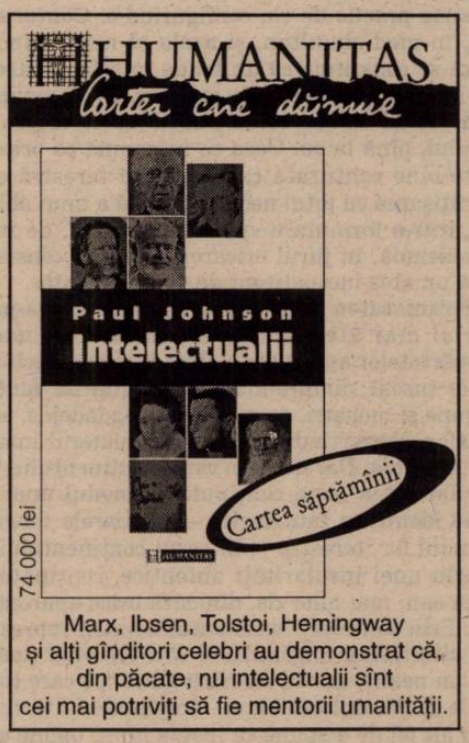

A apărut numărul 30 al revistei LETTRE INTERNATIONALE, vara 1999

Din (excelentul, ca de obicei) sumar: Timothy Garton Ash, *„Spune-mi care e Europa ta Centrală şi-ţi spun cine eşti“* ● Adrian Cioroianu, *Acum ştim. Fişe dintr-o istoriografie a secretului* ● James Hamilton-Paterson, *„Acolo unde nu se vorbeşte decît de sfîrşitul lumii“* ● Jan Stage, *Mexic – „să ari apa mării“* ● Warren Zimmermann, *Responsabilitatea pentru Kosovo* ● Dinu C. Giurescu, *1900 – 1999* ● Göran Rosenberg, *Moştenirea acestui secol* ● Nicolae Manolescu, *Subcultura fără frontiere a mileniului 3* ● Barbu Brezianu, *De la o amintire la alta* ● Daniel Bell, *Necunoscutele viitorului* ● Czeslaw Milosz, *Marele ducat al Sillicianei* ● Edward Said, *Între două lumi* ● Jean Starobinski, *Autorul şi autoritatea* ● Tadeusz Rozewicz, *Am supravieţuit* ● Gabriela Melinescu, *Prietenul Arhanghelului* ● Emil Hurezeanu, *Nostra culpa* ● Sergio Benvenuto, *Italia, o cultură orală.*

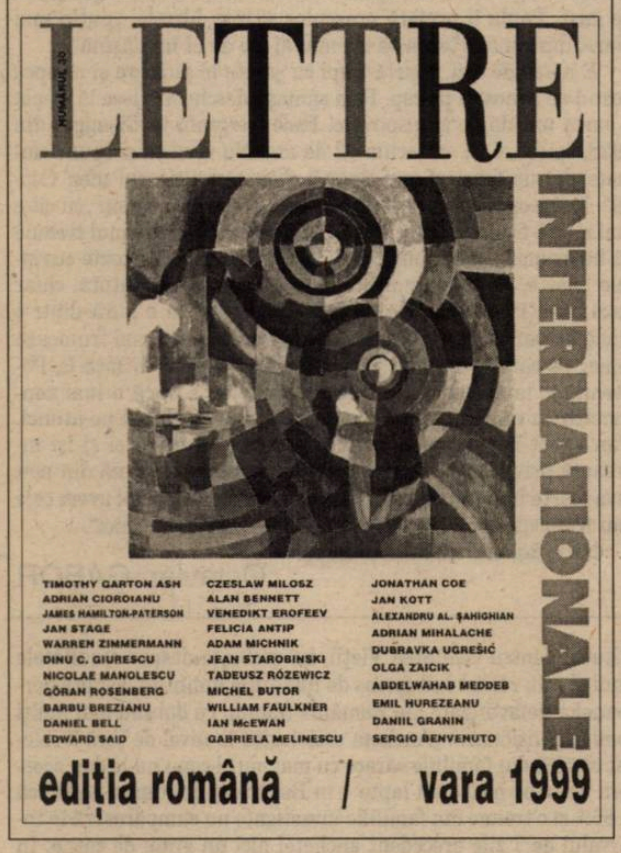

Trecerea prin reviste

Underground (I)

Revista *Nexus* apare la Turnu Severin şi are ca subtitlu „Revistă de confecţii şi reparaţii ale imaginarului bunului român“. Pe copertă, într-un colţ, sîntem anunţaţi printr-o „stampilă“ că avem de-a face cu un samizdat. Aşa cum aflăm din textul programatic ce deschide numărul unu al revistei (aprilie 1999), publicaţia apare în 150 de exemplare şi are „un public ţintă, precis identificat, compus din 150 de oameni cu biografii concrete“. Textele sînt semnate ori cu cele patru nume prezente în caseta redacţională (Dinu Abagiu, Adriana Riga, Simion Şerban, D.J. Bob), ori cu pseudonime de tipul „Taxi Driver“, „Violatorul de serviciu“, „Sexus Empiricus“ ş. a. Am spus că *textele sînt semnate cu cele patru nume prezente în caseta redacţională* şi nu *sînt semnate de cei patru redactori*, fiindcă revista cultivă stilul biografiilor şi bibliografiilor imaginare *à la Borges* şi nu e exclus ca ea însăşi, în totalitate, să se constituie într-un astfel de text. „Tema“ numărului unu este „Violarea de sine. Atrocităţi provinciale“. Nu am înţeles prea bine ce înseamnă „violarea de sine“, deşi sintagma este explicată şi într-un argument. Am înţeles, în schimb, că revista *Nexus* este de fapt un mod de a lupta împotriva provincialismului care te împinge către o *capitulare necondiţionată*. (Titlul textului din deschiderea revistei este *Manifest împotriva capitulării necondiţionate.)* Din acest „Manifest...“ am mai aflat că revista se vrea o publicaţie „strange“; tot acolo am întîlnit o frază definitorie pentru revistă: „Concepută ca un exerciţiu cultural polimorf, această publicaţie va fi susţinută prin trepidaţia inimii şi scrisul unui număr redus de persoane ce cred foarte tare în posibilitatea de a juca heteronimic pluralitatea lumii.“

Toate ar fi bune şi frumoase, dacă nu ar fi acea „trepidaţie a inimii“. Ceea ce m-a deranjat la unele texte din această revistă este un anumit patetism, combinat cu preţiozităţi de limbaj într-o aşa măsură, încît pe alocuri textele devin mici mostre ale beţiei de cuvinte (aşa cum sînt cele care teoretizează, infructuos, acea „violare de sine“). Într-adevăr, o revistă underground îşi poate permite orice tip de discurs – avangardist sau nu –, prin urmare poate să fie chiar şi ininteligibilă de la un cap la altul; cu condiţia, desigur, să fie unitară. În acest caz, cei (cel?) de la *Nexus* ar fi trebuit să renunţe la borgesianisme şi, cu atît mai mult, la un interviu cum e cel cu Mihail Şora – interesant şi serios, dar, tocmai de aceea, venind dintr-o altă lume. În acest caz, însă, aş fi găsit revista total neinteresantă. Fiindcă ceea ce am apreciat la publicaţia din Turnu Severin au fost tocmai textele borgesiene – cum sînt pseudo-cronica de carte semnată de Adriana Riga sau retro-reclama de pe coperta a patra a revistei. Aceasta din urmă este cel mai simpatic lucru din revista *Nexus* şi, de aceea, o reproducem ca atare în cele ce urmează. **(C. P.-B.)**

Bustul Thaliei

Teatru pentru popor

Cărbunele a fost resursa minerală cea mai importantă a Belgiei şi a susţinut dezvoltarea ei industrială. O regiune minieră importantă, exploatată încă din secolul al XIII-lea, se întinde de-a lungul văii Sambre-Meuse, în zona central-sudică a Belgiei, de la frontiera cu Franţa, prin Mons, Charleroi şi Namur pînă la Liège. Rezervele de cărbune uşor de exploatat, fiind situate la suprafaţă, au fost de mult epuizate iar minele au fost închise. Grămezile de steril au înverzit cu timpul, s-au împădurit, apărînd ca accidente curioase de relief, unice înălţimi ale ţinutului plat. Oamenii şi-au pierdut mai mult decît mijloacele de trai, şi-au pierdut sensul existenţei. Căci, oricît de mizerabilă, de lipsită de orizont era, aşa cum se vedea proiectată pe cerul coborît asupra „ţării de jos“, existenţa lor avea cel puţin un sens, acela al sacrificiului. La fel ca Valea Jiului, regiunea Borinage a provinciei Hainaut, aceea de unde pornise aventura estetică a lui van Gogh, a devenit un focar de revoltă, care ameninţa pacea socială a Belgiei. Merită atenţie felul în care ţara-emblemă a Europei a rezolvat problema socială cu care astăzi ne confruntăm noi. Se poate uşor constata că, de fapt, nu a rezolvat-o, ci a anesteziat-o. Asistenţa socială asigurată de stat pe baza activităţii prospere din industriile *high-tech* şi din servicii păstrează liniştea unei comunităţi care-şi suportă prezentul, ştiindu-l lipsit de viitor. O injecţie de bunăstare a adormit pulsiunile revendicative. Oamenii, cînd nu ies la o bere, stau potoliţi, ascunşi în case mici, cubice, din cărămidă aparentă, al căror spirit arid de geometrie a inspirat probabil curentul *De Stijl* şi pictura aseptică a lui Mondrian. Nimic, nici măcar o grădină de flori, nu le separă de strada şerpuitoare, nici un ornament sau balcon nu le îndulceşte faţada. N-ai cum să bănuieşti curtea îngrijită, de un verde proaspăt, irlandez, din spatele casei, nici decorarea ascetică şi rafinată a spaţiului interior.

Guvernul Belgiei, mai prevăzător decît cel al Romei antice, a decis să dea acestor oameni, alături de pîine, ceva mai mult decît circ, anume teatru. La circ, oamenii sînt doar spectatori, ei se amuză uitîndu-şi necazurile, pe care le regăsesc, la plecare, intacte. La teatru, învaţă să se vadă pe ei înşişi, să-şi asume propriile roluri, să-şi virtualizeze neîmplinirile. Distracţiile uşoare atrag pe demoni, împrumutîndu-le o înfăţişare hazlie, arta îi exorcizează şi îi alungă, închizîndu-i, eventual, într-o turmă de porci. În Belgia, există două reţele teatrale: cea a teatrelor „regale“ (noi le numim naţionale), subvenţionate de Ministerul Culturii, şi cea a teatrelor regionale, susţinute de autorităţile locale. La Mons, un fel de Petroşani al provinciei Hainaut, se află Teatrul Regal, destul de încremenit în proiecte desuete, cu un repertoriu situat între tradiţie şi divertisment. În miezul regiunii Borinage există însă o instituţie complexă, originală, de cultură, *La fabrique de Théâtre*, condusă de excelentul regizor şi entuziastul animator Michel Tanner. Dacă, la noi, ansamblul teatrelor susţinute de consiliile locale nu fac decît să reproducă politica repertorială a instituţiilor subvenţionate de centru, acolo, strategiile culturale ale celor două reţele sînt esenţial diferite. Filiera „tradiţională“ este orientată spre consum, căutînd să ofere produse artistice de calitate cît mai înaltă, dar rapid şi integral digerabile. Cealaltă ţinteşte spre asimilarea superioară de către public a artei dramatice, manifestată prin schimbări în comportament şi printr-o mai bună calitate a vieţii. În primul caz, se urmăreşte calitatea obiectului ca aliment asimilabil fără reziduuri, în al doilea se vizează calitatea efectului ca motor al procesului de perfecţionare umană.

La fabrique de Théâtre a optat, pe de o parte, pentru repertoriul valorilor sigure, de la Eschil şi Shakespeare la Ionesco şi Beckett, mizînd pe faptul că prezenţa titlurilor în programele şcolare constituie un element de atracţie pentru publicul studios. Pe de altă parte, teatrul conlucrează cu autori contemporani, ca interesantul dramaturg Paul Émond, jucat şi la noi, pe care-i solicită în mod expres şi cărora le sugerează teme legate de obsesiile comunităţii vizate ca public ţintă. Membrii colectivului artistic, dar şi o serie de animatori culturali specializaţi, sînt prezenţi în şcoli, întreprinderi şi alte instituţii, unde prezintă proiectele teatrului şi stimulează interesul pentru spectacole. Preţul biletelor este menţinut la un nivel scăzut (echivalent cu trei sticle de bere), datorită subvenţiei primite de la autorităţile locale, care acoperă salariile directorului şi ale personalului administrativ (trei persoane) şi 80% din costurile spectacolelor, care includ şi retribuţiile actorilor (unii dintre aceştia sînt amatori).

Michel Tanner a gîndit cu multă grijă spaţiul teatrului pe care-l conduce. Foaierul încăpător, fără somptuozităţi intimidante, este decorat cu austeritate modernistă. Mobilierul, inspirat de Rietveld şi de Le Corbusier, a fost comandat special. Expoziţii ale unor artişti de primă mînă ca Jean Marie Mahieu şi Jean Pierre Souflair se succed la intervale de cîte trei luni şi sînt panotate de înşişi autorii lor, care-şi asumă astfel concepţia decorativă de ansamblu. Se simte dorinţa de a oferi publicului un spaţiu în care acesta să se poată mişca în voie, regăsindu-şi graţia, convivialitatea şi demnitatea. Cei dedicaţi instituţiei teatrale regionale ştiu că, prin practicarea evoluţiilor scenice, omul ajunge să evolueze şi în viaţă.

Adrian MIHALACHE

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul feliei

Închiderea individului în spatele gratiilor propriilor sale interese şi probleme a constituit un mijloc larg utilizat în anii în care regimul comunist încerca să utilizeze toate pîrghiile imaginabile pentru extinderea şi menţinerea controlului asupra societăţii.

Orice încercare de a iniţia schimbări în bine, de a critica stări de lucruri negative sau abuzuri ale reprezentanţilor autorităţii era întîmpinată prin invitaţia fermă de a nu depăşi limitele „situaţiei personale“, prin replici de genul „Acum discutăm de situaţia dumitale!“, „Ce nemulţumiri aveţi faţă de şeful direct?“ sau „De problemele astea are cine să se ocupe!“.

Alternativ, se putea utiliza strategia culpabilizării (în variante de genul „Dar dumneata ţi-ai făcut pe deplin datoria?“ sau „Chiar ai văzut toate lucrurile frumoase din ţară înainte de a cere viză pentru străinătate?“) sau strategia punerii la stîlpul infamiei în şedinţe „regizate“ din timp.

Depăşirea limitelor „feliei“ alocate de partidul cel înţelept era brutal sancţionată. S-a ajuns pînă la desfiinţarea facultăţilor de ştiinţe socio-umane, numai pe baza considerentului că acolo exista un înalt potenţial pentru investigaţii şi formularea de recomandări şi remarci critice dincolo de marginile permise.

Pe de altă parte, respectarea limitelor feliilor putea aduce substanţiale recompense. Activiştii de partid aveau putere deplină peste judeţele sau ministerele de care „răspundeau“, în timp ce masele de „oameni ai muncii“ erau încurajaţi să creadă că sînt proprietarii fabricilor, vapoarelor, trenurilor, minelor sau magazinelor de unde primeau „retribuţia“.

Urmările acţiunilor sistematice de încurajare a modelelor sectoriale de gîndire sau acţiune socială pot fi remarcate peste tot în aceste zile. Federaţiile sindicale sînt interesate numai de „felia“ lor, la fel ca şi oamenii de afaceri, politicienii, membrii executivului, magistraţii, militarii sau preoţii.

Gîndirea sectorială îi împiedică pe cei ce răspund de destinele ţării să se întrebe ce semnale pentru străinătate şi pentru societate rezultă din situaţia că în România profesorii sau medicii sînt plătiţi mai prost decît gunoierii, telefonistele sau cititorii de contoare de electricitate. Aceeaşi gîndire sectorială scoate în stradă mii de oameni care doresc menţinerea în funcţiune a uzinelor în care lucrează, chiar dacă asta poate avea drept consecinţă prăbuşirea întregii economii. Parlamentarii îşi alocă imunitate faţă de prevederile legii, salarii, indemnizaţii de şedinţă, poziţii în consilii de administraţie, automobile, garaje, restaurante, celulare, ba chiar şi tirbuşoane aurite, crezînd că totuşi îşi păstrează credibilitatea de pe postamentul căreia să predice austeritatea. Liderii sindicali intră în cîrdăşie cu masa de infractori a managerilor întreprinderilor de stat pentru a stoarce din acestea ultimile picături de viaţă prin firme căpuşă. Magistraţii sînt primii care susţin că în societatea românească pot exista grupuri sociale care se raportează în modalităţi distincte la conţinutul legilor şi altor reglementări, iar în consecinţă urmează a beneficia gratuit de asistenţa medicală pentru care membrii de rînd ai societăţii urmează a plăti asigurări de sănătate. La fel gîndesc şi angajaţii puzderiei de servicii secrete răspîndite ca nişte respingătoare metastaze în sistemul social, a căror singură preocupare constă în absorbirea unui volum tot mai important din resursele disponibile pentru amplificarea propriei bunăstări. La fel gîndesc şi cadrele militare, fie ele ale forţelor armate sau ale Poliţiei, sau angajaţii regiilor autonome. În fond, acelaşi model de gîndire este utilizat de reprezentanţii clerului, pentru care principala problemă a ţării este ridicarea unei noi construcţii faraonice, închinată de astă dată divinităţii, divinitate de care însă uită atunci cînd se luptă pentru poziţiile din vîrful ierarhiei bisericeşti.

Gravitatea deosebită a fenomenului şi efectele sale destructive asupra solidarităţii sociale sînt amplificate de indiferenţa oficialităţii: dacă activiştii de partid comunişti recunoşteau necesitatea acţiunii pentru diseminarea sindromului în propriul interes, activiştii partidelor aflate acum la putere sau în opoziţie nu înţeleg consecinţele negative ale manifestării sale şi nu fac nimic pentru a-l combate.

Petru LISIEVICI

STANDARDE PENTRU ILENE COSÎNZENE ŞI FEŢI-FRUMOŞI

*În ultimul timp, revistele pentru femei încearcă să impună un ideal de frumuseţe consacrată, „profesionistă“. În paginile lor, preocuparea pentru trup şi bunăstarea lui ocupă un loc mult mai important decît în viaţa, reală, a semenilor noştri. „Educaţia sportivă“ nu reprezintă, încă, un ideal sau un mod de viaţă decît, poate, pentru o categorie restrînsă a populaţiei, în general tînără. Altfel, diferenţa între nivelul de trai scăzut şi aspiraţiile comunitare rămîne evidentă. Ceea ce nu înseamnă că, la modul teoretic, semenii noştri nu au opinii despre idealurile şi standardele de frumuseţe... (**I.P.**)*

Un ceva nu-ştiu-cum

Bogdan are 29 de ani şi nu este căsătorit. A terminat Geografia, dar acum singura lui ocupaţie este „frumosul“. „Sînt atît de multe fete frumoase, încît nu mai ştii pe care să o alegi. Şi atunci tot încerci“, rîde el. „Nu pot să spun exact ce îmi place la o femeie. E un anumit ceva care te fascinează la fiecare individ. De exemplu, mersul. Se poate întîmpla ca, dacă o vezi aşezată, o femeie să nu-ţi spună nimic. Dar cînd merge, cînd îşi unduieşte trupul...“. Se opreşte din vorbit şi oftează ca după ceva ce doreşte. Apoi continuă. „Probabil că atitudinea este foarte importantă pentru a părea frumos: felul în care te mişti, în care gesticulezi. Toate acestea îţi transmit ceva. Pentru că eu, cel puţin, nu mă uit la o femeie ca la un tablou. Nu cred că am admirat vreodată vreo femeie dezinteresat“.

Bogdan nu poate să definească o femeie frumoasă. Şi nu este singurul. Dacă e vorba de definiţii, atunci majoritatea se îndreaptă către exemple clasice: foto-modele şi actriţe. Dar frumuseţea umană pare ceva de neprins într-o sintagmă clasificatoare. E un ceva. „Un ceva nedefinit care să mă atragă“, cum spune Paula, o tînără de vreo 22-23 de ani, candidată la Psihologie. Şi ea vorbeşte despre „o mişcare, o anumită expresie a feţei, un gest“, pentru că „frumuseţea vine din interior, mai puţin de la fizic“.

Cu toate acestea, Paula recunoaşte că nu s-ar apropia de un bărbat cu handicap. „Contează dacă are probleme fizice. Pe undeva, la nivel inconştient, e şi instinctul de reproducere. Îţi alegi partenerul dacă e sănătos. Pe de altă parte, dacă aş avea eu infirmităţi, probabil că m-aş simţi văzută altfel şi m-aş orienta către cei ca mine“. Paula nu crede că este o femeie frumoasă. „Doar în anumite momente, cînd îmi dau silinţa...“ Asta înseamnă machiaj, o îmbrăcăminte bună şi un somn odihnitor. „După ce am încercat să-mi schimb aspectul, se schimbă şi atitudinea“. În acel moment, este mîndră de imaginea pe care şi-a creat-o. De fapt, ea crede că machiajul contează foarte mult, peste 50%, pentru o femeie. „Orice femeie care se îngrijeşte poate fi cel puţin drăguţă“.

Mirela, studentă la Istorie, gîndeşte în privinţa machiajului şi a îmbrăcăminţii asemănător cu Paula. Cu toate acestea, se aranjează diferit. Dacă prima adoptă stilul clasic, Mirela e machiată destul de tare, părul este vopsit într-o culoare aprinsă şi poartă o fustă scurtă. „Chiar şi în relaţiile intime“, spune ea, „femeia trebuie să se păstreze frumoasă. Noaptea nu putem să stăm machiate, dar trebuie să avem o coafură şi contează lenjeria pe care o porţi, îngrijirea pielii“. Mirela este căsătorită. „Atunci cînd ai pe cineva lîngă tine, te simţi frumoasă şi dacă nu eşti machiată. Ştiu că mă alint, că sînt iubită, că un om mă place“.

Şi Paula şi Mirela cred că frumuseţea transmite semnale erotice. „Dar depinde de persoană“, subliniază Paula. „Pentru unii, sexy sînt picioarele lungi, pentru alţii sînii. Sau mie poate să mi se pară sexy o privire“.

La bărbaţi, în schimb, reţeta frumuseţii pare simplă: o statură frumoasă, adică „un trup armonios, nici prea mic şi nici prea mare“, maniere şi un „posterior“ pe măsură. „Pur şi simplu îţi atrage privirea“, spune Mirela. Aici, însă, e o chestiune de gust. Paula îl preferă musculos şi mic. Mirela, „puţin mai mare, dar nu foarte, ca să nu mai ai loc de el în maşină“.

E neras de o zi, poartă şlapi cu şosete în picioare şi o şapcă destul de ponosită pe cap. Prin cămaşa descheiată iese la iveală o burtă umedă de transpiraţie. Face fotografii în Cişmigiu din 1938, spune el, şi are acum 73 de ani. Nu vrea să-şi spună numele, dar un fotograf mai tînăr îl cheamă tot timpul „nea' Costel“. La început, simte nevoia să spună ceva important: „cu cît e mai multă frumuseţe, cu atît e mai mult putregai. Omul trebuie să fie frumos pe dinăuntru“. Colegul său îi aprobă toate cuvintele: „aşa e, aşa e“. Are nasul roşu şi miroase a băutură, chiar dacă nu e încă trecut de ora prînzului. Mai ia o gură dintr-o sticlă de bere şi îşi aminteşte de una dintre cele mai frumoase femei pe care le-a văzut în viaţă. „Mă găseam în faţă la Politehnică, la Polizu. Şi a trecut o femeie!... Dacă o luai centimetru cu centimetru, nici o deviaţie“. Avea 16 ani pe atunci. „Am văzut însă femei şi mai frumoase“, continuă el şi îşi îndreaptă privirea şi trupul ca şi cînd ar vrea să spună din nou ceva foarte important: „să ţinem cont de un lucru: noi avem cele mai frumoase femei din Europa. Noi avem femei femei“.

Nu a fost niciodată în Europa.

Octavian GABOR

Frumuseţea şi calitatea vieţii

Studiile recente întreprinse în cîteva universităţi americane au demonstrat că există un anume simţ comun al frumosului omenesc, reglat de standarde pe care le aplicăm în mod inconştient. Acestea ne ajută să culegem informaţii despre micile variaţii de simetrie ale unui obraz, sau despre felul cum e repartizată greutatea în alcătuirea unei siluete. Desigur, mediul social influenţează şi el, prin gusturi caracteristice, percepţia frumosului omenesc: în societăţile sărace, kilogramele în plus sunt considerate semn de bunăstare – dacă „e grasă e şi frumoasă“ –, în timp ce în cele bogate judecata este contrarie.

În pofida acestei diversităţi de puncte de vedere, există totuşi o bază de preferinţe comună. Cercetătorii biologi şi psihologi de la Universitatea din Louisville au prezentat spre selecţie, unor subiecţi de felurite naţionalităţi din 13 ţări, seturi de fotografii ce înfăţişau chipuri de bărbaţi şi femei de diferite rase; etnia celor intervievaţi a avut o foarte slabă influenţă asupra preferinţelor exprimate, acestea concordînd, în majoritatea lor. Psihologii au descoperit că pînă şi copiii de vîrstă sub un an judecă instinctiv frumuseţea după canoane asemănătoare cu ale adulţilor. Astfel, psihologul Judith Langlois de la Texas University din Austin a arătat mai multor copii de 6 – 9 luni perechi de fotografii, înfăţişînd un chip frumos şi altul urît; micuţii subiecţi şi-au oprit privirile asupra chipurilor plăcute, întinzînd încîntaţi mîna spre ele (de un succes deosebit s-a bucurat fotomodelul Amber Valetta şi fotgrafiile înfăţişînd alţi copii).

Studiile au relevat faptul că simetria bilaterală a obrazului este un element esenţial în evaluarea frumuseţii unor trăsături. De altminteri, parametrul simetriei bilaterale este utilizat de multă vreme de biologi pentru a măsura ritmul dezvoltării organismelor, în condiţii normale de creştere. Părţile-pereche ale corpului – ochi, urechi, membre superioare şi inferioare – trebuie să fie, prin natură, identice. Poluarea, deficienţele în nutriţie şi diversele maladii ale mamei sau ale fătului pot crea însă dezechilibre. S-a constatat de asemenea că indivizii cu o capacitate scăzută imunologică şi de recuperare tind să fie mai asimetrici. Un regim alimentar echilibrat, în proteine de calitate, crudităţi, la care se adaugă exerciţii fizice de întreţinere, sînt recomandate de specialişti ca modalităţi de prevenire sau ameliorare a defectelor ce scad „calitatea corpului“.

Dr. **Barbu Gheorghe**, cercetător ştiinţific principal la Institutul pentru Calitatea Vieţii, ne vorbeşte despre rezultatele unui studiu recent întreprins de instituţia amintită, asupra persoanelor defavorizate din România (familii cu doi sau mai mulţi copii şi pensionari): „Ancheta sociologică la nivel de ţară a relevat că 73% din familiile sărace cu mai mulţi copii nu le dau acestora aproape niciodată lapte – în Bucureşti, procentul se ridică la 85% şi o treime din familiile investigate nu cumpăraseră în intervalul de 7 zile precedent anchetei nici un gram de carne. În privinţa persoanelor de vîrsta a treia, două treimi din numărul celor investigaţi eliminaseră, din motive financiare, complet carnea din meniul lor zilnic, şi peste 50% nu consumau deloc lapte, produse lactate, ouă şi fructe. Repercusiunile asupra sănătăţii sînt foarte grave.“ Procentele îngrijorătoare de populaţie subnutrită tind să se extindă. Un regim alimentar carenţial are efecte dramatice asupra organismelor în general, şi asupra celor în creştere în special – dezvoltarea fizică şi psihică normală a copiilor va fi grav afectată, avertizează specialiştii. Românii trăiesc tot mai prost – nu e de mirare că starea lor de sănătate se degradează constant, plasîndu-ne în topurile de mortalitate şi morbiditate ale diverselor maladii.

Să vedem însă cum stăm cu frumuseţea. **Mariana Anastasiu**, directoarea Complexului de Sănătate SANCOMPLEX subliniază cîteva specte: „SANCOMPLEX îşi oferă serviciile unui eşantion de populaţie cu venituri modeste; clasa de mijloc, a celor înstăriţi, este abia în curs de formare în România – nu ne putem baza pe ea, şi, cu atît mai puţin, pe cei bogaţi. Oferim servicii de frumuseţe (coafor, cosmetică, manichiură) dar şi gimnastică de întreţinere, gimnastică de forţă, înot, saună, masaj. Practicăm preţuri moderate – aproape toate activităţile enumerate mai sus sînt perdante financiar, aşa încît le susţinem din spaţiile închiriate pentru birouri. Cei ce frecventează centrul nostru sînt îndeosebi tinerii, elevii şi studenţii. Vîrsta a treia este şi ea întrucîtva prezentă. Mă îngrijorează mutaţia care s-a produs – dacă înainte de 1989 amatorii de servicii de întreţinere erau preponderent persoanele de vîrstă mijlocie, acum acestea nu îşi mai găsesc timp – şi bani – pentru sănătate şi frumuseţe.“ Sigur, complexul sportiv al doamnei Anastasiu nu este decît un exemplu, iar opiniile sale nu pot fi generalizate. Totuşi cred că, în general, majoritatea compatrioţilor noştri nu asociază încă frumuseţea şi sănătatea cu „educaţia sportivă“. Dacă lucrurile au început să stea altfel cu generaţia tînără, mai activă şi mai preocupată de aspectul exterior, rămîne de văzut (poate într-un viitor articol). Oricum, există semne (atît la nivelul ofertei cît şi al doritorilor).

Diana TURCONI

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Corina Novac, stomatolog

Aş vrea să-mi povestiţi viaţa dumneavoastră!

Ce? Viaţa mea? Pleacă, dom'le, de aici... aşa, în strada mare? Unui străin? Ce-ţi trebuie ţie viaţa mea? Poţi să mă violezi şi fără să ştii ce-am făcut 45 de ani.

Dar nu de viol e vorba, ci de un interes pentru persoana dumneavoastră, e vorba de etnourbanism sau, ca să fiu sincer, peste o oră trebuie să predau un interviu şi n-am.

Şi te foloseşti de mine, nu ţi-e ruşine, de asta e ţara asta ca vai de ea, că vă bateţi joc de mine.

Nu faceţi, vă rog, scandal...

Da', de ce? Ţi-e frică, nu? Ţi-e frică! Păi, nouă, femeilor, de ce nu ne e frică?

N-aţi fi vrut să fiţi bărbat?

Frica nu ţine cont de ce reproduci.

Aşa e, iepurii sînt cei mai fricoşi.

Iepurii? Nu cunoşti animalele... Vulpile. Da, vulpile. Eu am fost la vînătoare de vulpi. Înainta-stătea. Îi era frică, da, mă simţea, da' ce mai putea face? Era în cătare, eu aveam degetu' pe trăgaci, eram gata să slobozesc glonţul, cînd a apărut un cerb în cătare. Şi am tras în cerb. Am şi acum coarnele lui la intrare. Vulpi mai găseam eu, da' cerb, rar.

Mă păcăliţi? Chiar aţi cărat cerbul acasă?

Nu, nu mint, da' ştiţi, am avut ceva de furcă cu belitu' cerbului. Nu mă pricepeam şi a trebuit să aştept ceva, pînă la sfîrşitul vînătorii, vreo trei-patru ore.

Şi ce v-a spus cerbul cît aţi stat lîngă el?

Chiar este o treabă prin poezii, da' cerbul meu era mort-mort.

Şi l-aţi gătit tot o dată?

Păi, coarnele la mine, restul l-am împărţit între vînătorii de acolo.

Ce v-aţi luat? Pieptul?

Nu era pui, era cerb. Pulpa. Pulpa e bună, aia din spate.

Inima cui aţi dat-o?

Unui cîine, un pic, restul la lume.

Şi cînd aţi vînat cerbul?

Era 1946.

Vedeţi, asta-i viaţa dvs.

Asta? Asta e povestea cu care mă adormea tatăl meu. Mai manipulăm şi noi.

Eugen ISTODOR

Roluri

Căldură mare

Ca să fii un bun traducător nu e suficient să cunoşti mai mult sau mai puţin limba **din** care traduci; este obligatoriu să cunoşti bine, chiar foarte bine, limba **în** care traduci, în cazul nostru, limba română. Dacă la Telecinematecă, una dintre cele mai vechi şi mai populare emisiuni ale TVR, se traduce o replică (de la începutul filmului **Kristin Lavransdatter** de Liv Ullmann) în felul următor: „Nimeni care nu-l cunoaşte nu poate şti cît de bun a fost cu mine", spectatorul, care nu-l cunoaşte pe traducător şi nu ştie cît de bun traducător este, ar fi în stare să abandoneze vizionarea filmului fiindcă nu prea înţelege dialogul. Şi ce simplu ar fi să se traducă, în respectul limbii române: „Cine nu-l cunoaşte nu poate şti cît de bun a fost cu mine"! Dar, în general, în cazul filmelor de televiziune, se pare că e prea complicat să traduci simplu. Nu e de mirare întrucît însăşi prezentatoarea de la TVR anunţă: „Despre filmul din această seară vom reveni", xeroxînd parcă toate prezentările din săptămînile anterioare.

În schimb, la „matinalul naţional" e bine. S-a constituit – prin agregare, coagulare, afinitate – o echipă tînără şi vitală, care se exhibă graţios, civilizat, cu inteligenţă şi pertinenţă şi, de cele mai multe ori, cu un umor firesc, fără, adică, scălîmbăielile de circ ieftin şi grosolănia de mahala a unei echipe matinale de la altă antenă de televiziune. Pe aceştia din urmă mă voi rezuma să-i citez cu doar trei mostre din repertoriul lor bogat în glumiţe îndoielnice: „Noi, bucureştenii, ar trebui să ne numim bucureşticani" (!); „Mai bine citeşti Freud, Vine peştele să vadă ce citeşti şi-i dai în cap" – variantă „intelectuală" a străvechiului banc cu peştele care vine să vadă cît e ceasul...; „Priam", zice ea hodoronc-tronc; „Cu p" , „glumeşte" el subtil. Toiul verii, căldură mare, iar Caragiale n-a apucat, din păcate (sau din fericire), televiziunea...

Dumitru SOLOMON

P. S. Apropo de căldură, o nostimă anagramă la un buletin de ştiri t.v.: „Repararea sacrofagului de beton de la Cernobîl..." **Sacrofag** ar fi aşa, ca un fel de mîncător de sfinţi.

Cu ochii-n 3,14

DIN NOU ÎN EUROPA TOLERANTĂ, DAR VIGILENTĂ

● Joi, 22 iulie, pe „Arte", prima parte a unui documentar nemţesc intitulat „Trezirea Dunării"; se stă de vorbă cu românii de pe malul fluviului, întrebîndu-i ce cred despre democraţie. „Democraţia? Era mai bine înainte!" este refrenul tuturor intervievaţilor... Figuri patibulare, sărăcie de lumea a treia, o viaţă la limita nomadismului (concluzia imaginilor). După vreo douăzeci de minute de adăstat pe români, filmul se mută alături, la bulgari. Comentariul: „Dintr-o dată, am simţit că sîntem din nou în Europa..." (**a. l. ş.**)

● Adrian Năstase, vicepreşedinte PDSR, afirmă că atitudinea faţă de minoritatea maghiară trebuie să fie „tolerantă, dar vigilentă". În context, toleranţa este mai jignitoare decît vigilenţa: minoritarii nu par a fi cetăţeni cu drepturi depline, ci un fel de invitaţi la masă, suspectaţi că vor pleca cu tacîmurile. (**M. B.**)

NE-AM CRESCUT FOARTE BINE COPIII, ÎNTR-O ADMIRAŢIE SURDĂ ŞI OARBĂ A SINTAGMEI *RESTRICŢIE*

● O frază – într-un decor mizer, a unei mame disperate – de un patetism abracadabrant care are toate şansele să se piardă printre strălucitoarele imbecilităţi şi trivialităţi ale telejurnalelor: „Mulţumită amărăciunii noastre, ne-am crescut foarte bine copiii". (**R. C.**)

● A apărut un nou volum de Milan Kundera, *Insuportabila uşurătate a fiinţei*, în traducerea lui Jean Grosu. Am putea să ne bucurăm, dar nu ne este dat. S-ar părea că e vorba despre o incapacitate de receptare a autorului, fiindcă aşa cum ne atrage atenţia o recenzie din *Cotidianul* (nr. 370) abia „după ce şi România va fi înghiţit şi digerat pînă la dispariţie *găluşca valorilor absolute* (s.n.), Milan Kundera va poposi şi la noi". Pînă atunci, să ne consolăm cu frumuseţea titlului cărţii sale, îmbinare de cuvinte „contradictorie şi tachinantă. Ce vrea să spună asta? *(Insuportabila uşurătate a fiinţei* – n.n.) Nu se poate să nu te întrebi şi în acelaşi timp să nu rămîi încremenit într-o admiraţie surdă şi oarbă a sintagmei". Aşa e! (**T. C.**)

● Într-un week-end prin provincie am descoperit cîteva lucruri. De sîmbătă dimineaţă pînă duminică seara, în tot centrul Ploieştiului (străzi principale şi secundare), prin semne şi bariere impresionante, e interzisă circulaţia maşinilor. Restricţia e încălcată frecvent de toţi şoferii mai isteţi decît consilierii locali. La Buşteni există cozi la magazinele de carne. Pe rafturi se găsesc conserve cu pate de ficat „Ardealul". (**A. M.**)

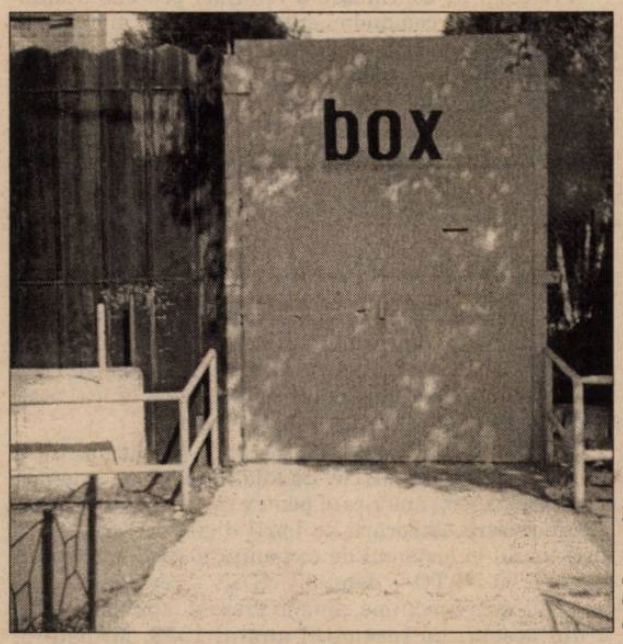

© S. Ivanoschi

DREPTUL SFÎNT DE A MÎNCA LEGUME NEPOLUATE, MUSTIND DE ALUZII CLARE

● Cînd jurnalistul român vrea să fie insistent: „să consfinţească dreptul sfînt asupra proprietăţii" (Horia Alexandrescu, în *Cronica Română*, 27 iulie 1999). (**C. P.-B.**)

● Un pensionar cu casă la ţară caută o parteneră „şatenă, manierată". În acest scop dă un anunţ la „Matrimoniale" *(Naţional,* 22 iulie) încercîndu-şi norocul: „sper să găsesc o doamnă care vrea să trăiască vara în mijlocul naturii şi să mănînce o saramură sau legume nepoluate. Sînt şaten, fiu de profesor". Restul textului nu mai are aceeaşi savoare. Cu totul altfel stau lucrurile cînd e vorba de un tînăr de 35 de ani „cu multe calităţi şi defecte", care doreşte o relaţie „cu o tînără temperamentală, care începe serviciul după ora 8 dimineaţa". Nu se poate să nu remarcăm decizia şi precizia mesajului. (**T. C.**)

● Nici aluzia nu mai e ce-a fost odată, adică o referire pe departe, ocolită, la ceva sau la cineva. Aflăm din *Ziua* (nr. 1548) că declaraţia unui ministru „musteşte de *aluzii clare*" (s.n.). (**T. C.**)

DECENEU, DE CE LATRI DURER0S?

● Una dintre firmele producătoare de *seminţe prăjite şi sărate* din Craiova se numeşte *S.C. Deceneu Impex S.R.L.* Din considerente istorice, în mod normal o astfel de firmă ar trebui să se afle în relaţii excelente cu ministrul de Finanţe, indiferent de cum stă cu plata impozitelor. (**A. C.**)

● Pe Bd. Dacia, în faţa liceului „Virgil Madgearu", o doamnă cu pălărioară croşetată din macramé trece pe lîngă doi cîini „comunitari" – un *el* şi o *ea* – şi începe să-i alinte: „Ce faci, fetiţa? Scumpo! Măi, da' ce drăgăstoasă eşti tu!". Şi căţeaua, cu picioarele strîmbe şi bazinul deformat de atîtea sarcini, se gudură pe lîngă picioarele ei. Trece o tînără şi cîinele începe s-o latre violent. „De ce a sărit, doamnă, la mine?" o întreabă pe posesoarea de pălărioară. „Fiindcă aveai geantă!" îi răspunde doamna, pentru care, probabil, industria marochinăriei este o crimă împotriva umanităţii (canine, fireşte). (**C. P.-B.**)

● În lipsa titularului, cronica neagră a şoselelor a fost făcută (în 25 iulie, la TVR 2, ora 13,40) de o tînără care ne-a pus, fără menajamente, în faţa evidenţei: „Din păcate, cu sau fără Virgil Vochină, reflecţiile rutiere sînt întotdeauna dureroase". Adevăr dur, spus ca atare. (**T. C.**)

UN JET DE APĂ CU PARFUM DE OBSEDANTE DECENII COMUNISTE ŞI DE ASPIRAŢII ÎMPLINITE LA GROAPA DE GUNOI

● Un jandarm de pază la o ambasadă, în postul de la colţul dintre străzile Polonă şi Dacia, ţinea în mînă capătul unui furtun din care ţîşnea apă. Tocmai atunci trecea autobuzul 135, plin de călători şi cu geamurile deschise. Jandarmul, hohotind de rîs, a îndreptat jetul de apă către autobuz, stropindu-i zdravăn pe cei dinăuntru. O scenă imposibil de comentat. (**A. M.**)

● Luni, 26 iulie, TVR 2 a difuzat filmul *Trahir* al lui Radu Mihăilescu. Copia peliculei era însă atît de proastă, plină de „ciupituri" şi rupturi, încît, involuntar, dădea un „parfum de epocă" suplimentar unui film despre „obsedantele decenii comuniste". (**M. V.**)

● A apărut în România o nouă modalitate de distribuţie a cărţii pe care numărul nostru precedent a scăpat-o din vedere. Concret, la domiciliul celui găsit asasinat la groapa de gunoi, au fost descoperite 164 de volume scrise de ofiţerul de poliţie, prieten cu infractorul, Eleonor Tanislav. Erau acolo pentru a fi vîndute. Editurile serioase să se autosesizeze şi să ajute Poliţia la găsirea lui Fane Spoitoru, poate astfel le vor creşte vînzările. (**C. G.**)

● Unele staruri ale muzicii de cartier mărginaş se pot făli deja cu o operă de dimensiuni monumentale. Astfel, înregistrările pe casete audio ale lui Robert Calotă au ajuns la volumul 18, intitulat *SEX ÎN MERCEDES* (un titlu ce pare să exprime aspiraţiile împlinite sau pe cale de împlinire ale cuiva care pînă mai ieri, probabil, spoia tingiri). (**D. S.**)

Privind spre NATO

După cum se ştie, integrarea în structurile europene şi euroatlantice este un obiectiv strategic al României. Armata este, prin urmare, una dintre instituţiile obligate să facă paşi rapizi spre regulile şi modelele de organizare din ţările occidentale. Chiar dacă bugetul apărării s-a înjumătăţit faţă de 1990 (1,3 miliarde de dolari în 1990, 698 de milioane de dolari în 1998), instituţia militară încearcă să-şi reformeze structurile. Dintr-o sinteză elaborată de Ministerul Apărării Naţionale rezultă că „proiectele aflate în derulare au o finalitate clară: modernizarea armatei“. Între acestea: o nouă concepţie în managementul resurselor umane, restructurarea Direcţiei de Protecţie şi Siguranţă Militară, modernizarea obiectivelor de infrastructură, asigurarea transparenţei activităţilor militare prin Direcţia Relaţii Publice, modernizarea tehnicii de luptă etc. Din aceeaşi sinteză, aflăm chiar că în armată a scăzut numărul de îmbolnăviri noi, numărul sinuciderilor şi al dezertărilor. Am selectat în continuare cîteva date din acest document intitulat 365 de zile în care s-au înregistrat paşi importanţi în reforma Armatei Române. *Cum se vede, chiar şi în succesiunea seacă a datelor şi cifrelor, privirile Armatei Române sînt îndreptate ireversibil spre NATO. Nu se ştie deocamdată cînd şi dacă vom intra în Alianţa Nord-Atlantică. Oricum, puţină modernizare e bună oricînd.* (**M.V.**)

La standarde occidentale

Obiectivul restructurării post-Madrid a inclus o componentă reformatoare esenţială: reducerea efectivelor. De la aproximativ 200.000 la începutul anului 1997, efectivele au ajuns în prezent la 178.000, cu mult sub limita stabilită prin Tratatul CFE de la Paris (230.000). În cursul anului 1998 au fost desfiinţate, reorganizate sau restructurate peste 150 de comandamente şi unităţi, realizîndu-se reducerea necesarului armatei cu aproximativ 18.500 de funcţii, dintre care peste 4500 de cadre militare.

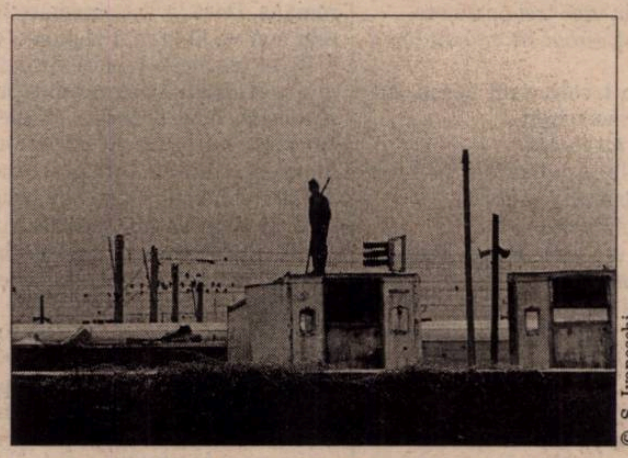

© S. Ivanoschi

Pentru continuarea reformei, a fost definitivată „Concepţia privind restructurarea şi modernizarea forţelor Armatei României – FARO 2005-2010“, care conţine trei variante de restructurare, bazate pe trei prognoze de finanţare. („Toate cele trei variante prezentate ţin cont de faptul că România va fi integrată în structurile NATO şi va avea asigurate garanţii de securitate“, se afirmă într-un comunicat al M. Ap. N.)

Proiectul de continuare a reformei prevede desfiinţarea celor trei comandamente de armată, micşorarea numărului de corpuri de armată de la 8 la 4, reducerea numărului de comandamente şi de unităţi. S-au finalizat, de asemenea, măsurile privind creşterea gradului de interoperabilitate a patru batalioane de infanterie (căşti albastre) nominalizate pentru misiuni şi exerciţii în cadrul PfP, care sînt în poziţia de aşteptare (pregătite pentru a fi angajate în orice moment, la ordin).

Interoperabilitatea cu NATO

Au fost întocmite planuri detaliate pentru materializarea fiecăruia dintre cele 44 de obiective de interoperabilitate asumate de Armata Română. Acestea au vizat îndeosebi unităţile desemnate să participe la activităţi de parteneriat şi pe cele de reacţie rapidă.

Au fost introduse pe scară largă produsele topografice în standard NATO. Se află în lucru un program comun cu experţi americani pentru realizarea bazelor de date necesare elaborării de hărţi digitizate. S-a continuat lucrul la sistemul de comunicaţii strategice interoperabil cu NATO – denumit STAR – realizîndu-se şi punîndu-se în funcţiune, pînă în prezent, aproximativ 20 % din acesta. La începutul anului 1998, Ministerul Apărării Naţionale a fost conectat la PIMS (Sistemul de Management al Informaţiilor PfP). În prezent se află în derulare conectarea la acest sistem a Ministerului Afacerilor Externe şi a Misiunii României la Cartierul General al NATO.

© S. Ivanoschi

Oferta de expertiză din partea ţărilor membre NATO s-a concretizat prin prezenţa în cadrul structurilor Ministerului Apărării Naţionale a consilierilor militari din ţări membre NATO: Marea Britanie, SUA, Germania, Franţa. Ministerul Apărării Naţionale colaborează cu instituţii prestigioase de învăţămînt superior, cum ar fi Şcoala Postuniversitară de la Monterey, Centrul George Marshall, Universitatea de Apărare a SUA, Fundaţia Hans Seidel (Germania), Şcoala NATO de la Roma, Institutul din Groningen (Olanda), Şcoala de informare publică în domeniul apărării (SUA).

În anul 1998, România a participat, în cadrul PfP (*Partnership for Peace*), la 21 de exerciţii NATO. Cel mai important a fost *Strong Resolve '98*, desfăşurat în zona de responsabilitate NATO din Peninsula Iberică, cu participarea a 25 de ţări (15 membre NATO şi 10 partenere). România a participat cu un contingent de 507 persoane, cu toate categoriile de forţe armate (terestre, aeriene, navale).

Extinderea NATO trebuie limitată şi, de preferat, oprită, dacă în acest fel se poate asigura cooperarea cu Rusia. O structură europeană lărgită nu va avea succes dacă, în procesul creării ei, Rusia este lăsată deoparte sau, chiar mai rău, ajunge să fie un duşman implacabil. Statele Unite şi aliaţii săi riscă însă să ajungă exact în această situaţie dacă, prin pasul următor pe care îl vor face, vor încerca să atragă în NATO Ţările Baltice sau Ucraina. Potrivit lui Anatol Lieven, un experimentat corespondent al ziarului *Financial Times* pentru Moscova şi Europa Centrală, Boris Elţîn a declarat public că amestecul NATO în vreuna dintre fostele republici sovietice va atrage abrogarea „Actului Fondator“ şi va conduce la ruperea categorică a relaţiilor Rusiei cu Vestul. La acelaşi rezultat s-ar ajunge probabil şi dacă multe alte state ar fi atrase în NATO, iar Rusia ar fi în continuare lăsată deoparte. Cu cît NATO se extinde mai mult fără Rusia, cu atît devine mai evident că se fac discriminări în privinţa Rusiei. Astfel, dacă „Actul Fondator“ este folosit ca o referinţă instituţionalizată pentru a atrage Rusia să coopereze cu Vestul în cadrul unui acord de securitate, atunci ar fi culmea stupidităţii să fie întreprinse acţiuni care ar determina Rusia să abroge tocmai acest act. Dacă prin extinderea NATO fără Rusia se riscă îndepărtarea de aceasta, atunci Vestului îi mai rămîn două opţiuni: fie să-şi închidă porţile pentru mult timp de-aici încolo, după ce Polonia, Ungaria şi Republica Cehă au fost deja admise, fie să recurgă la un al doilea val al extinderii, dacă circumstanţele politice o cer curînd, dar într-un mod cît se poate de inofensiv, acceptînd doar cîteva state, şi anume pe acelea în jurul cărora nu există controverse, cum ar fi Slovenia, Austria şi Suedia. Statele europene care se află în zona controversată – ca, de pildă, Finlanda, Republicile Baltice, Ucraina, Bulgaria, România, Bosnia, Macedonia – trebuie să înţeleagă că nu au nici un drept de la Dumnezeu să fie membre NATO. Mai mult chiar, trebuie făcute să înţeleagă că expansiunea NATO dincolo de anumite limite riscă să declanşeze două scenarii: unul, de care se tem cel mai mult – o Rusie ostilă; şi altul, la care se gîndesc cel mai puţin, dar care le este tot atît de dăunător – un NATO ineficient. Dacă aceste state nemembre nu pot, din motive istorice lesne de înţeles, să înţeleagă cele două pericole, atunci Statele Unite împreună cu aliaţii lor din Vest trebuie să le arate clar argumentele de *Realpolitik*, în loc să le întreţină coşmarurile istorice şi să intermedieze necinstit interesele diverselor grupuri etnice europene din America, cum s-a întîmplat pînă acum. Aceste state trebuie făcute să înţeleagă că securitatea lor este garantată mai degrabă de o organizaţie Nord-Atlantică viabilă la care ele nu pot să adere decît de o organizaţie care nu este viabilă, dar din care fac şi ele parte. A doua soluţie nu le va fi în nici un caz de ajutor, dar prima le-ar putea fi oricînd de folos. O alianţă care merge bine este mai bună decît OSCE, adică o organizaţie care merge prost sau nu merge deloc.

Robert J. Art, *Creating a Disaster: NATO's Open Door Policy*, în „Political Science Quarterly“, volume 113, nr. 3, 1998, pp. 399-400.

Raţiunea de a fi, construită de aliaţi pe parcursul cursei spre summit-ul de Madrid, are sens şi astăzi. Premisele securităţii europene nu mai pornesc de la o ameninţare dinainte cunoscută sau de la un calcul geopolitic care are în vedere o potenţială confruntare. Aşadar rolul NATO este de a fi o instituţie atotcuprinzătoare, fără limite prestabilite, în cazul în care ţările aspirante pot îndeplini cerinţele riguroase pentru a fi membre, iar Alianţa poate să-şi menţină forţa şi să-şi atingă scopul. Acum, atenţia se concentrează asupra unor noi probleme: dacă aliaţii sînt capabili şi dornici să-i apere pe noii membri în eventualitatea unei ameninţări, dacă ar sprijini politica internă şi dezvoltarea economică a acestora şi dacă o alianţă mult lărgită ar fi în continuare capabilă să ia hotărîri pe care să le şi aplice. Dar dacă NATO doreşte să fie consecvent cu obiectivul său de bază şi să rămînă credibil în legătură cu angajamentele luate, timpul în care trei noi ţări parcurg procesul de integrare şi în care se fac pregătiri pentru următoarele aderări nu trebuie să se transforme într-o pauză pe termen nedefinit.

De pe poziţia lor de campion al „politicii uşilor deschise“, Statele Unite poartă o răspundere specială. Influenţa Statelor Unite rămîne fundamentală, angajamentul lor strategic este indispensabil. Trebuie să îşi asume rolul conducător, ajutînd ţările din Europa Centrală să se pregătească pentru a trece testul admiterii în NATO – în special în ceea ce priveşte Parteneriatul pentru Pace – obţinînd sprijin politic la Capitoliu şi printre aliaţi, dînd asigurări că procesul înaintează constant. Altfel, promisiunile „uşilor deschise“ făcute de Statele Unite şi de aliaţii lor vor suna fals pentru Europa Centrală. Din dorinţa de a da asigurări aspiranţilor, NATO adoptă un *Membership Action Plan* care include prevederi speciale, vizînd în mod direct ţările candidate. Dar pentru a fi credibil, pentru a susţine viziunea lărgită asupra securităţii, pentru a concentra atenţia şi eforturile, în acest plan e nevoie, de asemenea, de o dată-ţintă pentru viitoarele decizii de extindere. Aceasta ar trebui să fie un *summit* la sfîrşitul anului 2001, după următoarele alegeri prezidenţiale din Statele Unite. Orice altceva ar pune sub semnul întrebării seriozitatea politicii „uşilor deschise“.

Robert E. Hunter, *Maximizing NATO. A Relevant Alliance Knows How to Reach*, în „Foreign Affairs“, mai-iunie 1999.

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 338 ● 30 iulie - 5 august 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 339
6-12 august 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

naivitatea

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Şerban ANGHELESCU, Carmen HULUŢĂ, Eugen ISTODOR, Claude KARNOOUH, Aurora LIICEANU, Irina NICOLAU, Ana PASCU, Ioana POPESCU, Rodica ZAFIU

– interviuri cu Garbis OHANISIAN, Manuela ŞTEFĂNESCU, Ancuţa VAMEŞU, Varujan VOSGANIAN –

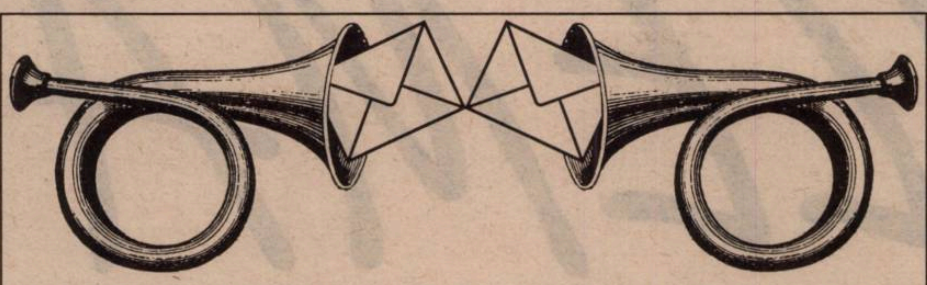

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 336: *„Interesul“*

Fabula albinelor

Sau despre greşeala de a opune interesul individual celui naţional;

Sau despre folosirea viciilor (înţelese ca interese private...) în beneficiul public;

„Era odată un stup de albine opulent, spaţios, dar ros de toate viciile: gustul pentru lux, invidia, corupţia etc. Medicii vindecă nu din pasiune pentru bolnav, ci din dragoste de faimă şi de bani. Avocaţii, pentru a apăra cine ştie ce cauză dubioasă, cercetează legile precum spărgătorii magazinele sau casele, pentru a şti pe unde pot pătrunde mai uşor. Soldaţii trebuie să fie forţaţi să lupte. Toate îndeletnicirile îşi au partea lor de înşelăciuni. Dar albinele prosperă cu milioanele şi au o cîrmuire în care puterea este îngrădită de legi. Fiecare parte este roasă de vicii, dar întregul este un paradis: invidia este ministru al meşteşugurilor, luxul dădea de treabă la multora. Dar cît de deşartă este firea acestor albine! Într-o zi ele s-au rugat zeilor ca în stup să domnească cinstea. Şi Zeus le-a făcut pe plac. Schimbarea a avut însă urmări remarcabile: avocaţii nu au mai avut de lucru într-un stup onest, oamenii (albinele, de fapt, n.m. L.A.) continuau să se îmbolnăvească, dar nu puteau fi consultaţi decît de un serviciu specializat, care prescria medicamente controlate cu grijă ş.a.m.d. Activităţile stupului s-au redus treptat foarte mult, iar puţine albine au mai rămas în stup. Pînă la urmă ele s-au retras într-o modestă scorbură de copac.“ (după *Limitele puterii,* antologie, All, 1994).

Aşadar, Bernard Mandeville, autorul fabulei de mai sus, am putea spune, este un socialist convins, care crede însă în metode cu totul liberale de a ajunge la binele general. (În fond, orice socialism porneşte de la principii liberale pe care le perverteşte, nu-i aşa?) Sau am putea spune că era un liberal ipocrit şi demagog care vorbeşte despre binele întregului stup pentru că sună mai bine decît vorbirea despre binele fiecărei albine în parte? Este clar că el preia liberalismul metodologic al lui Hobbes (cum zice A.P. Iliescu), iar din perspectiva acestei orientări, interesul individual se legitimează cumva, se reabilitează, aşa cum cei ce au scris în *Dilema* au încercat şi ei această reabilitare a termenului de interes. Numărul ar fi fost mai nimerit să se numească „Reabilitarea interesului“, cred.

La alegerile din 2000 aş vota cu entuziasm partidul care ar promite că s-ar reduce să promită fiecăruia dintre noi să facă ce crede el că îi slujeşte propriile interese, în limitele legii, fireşte, „prin justiţie şi impozite uşoare“, care sînt, în opinia lui Adam Smith, principiile bunăstării; deci aş vota cu partidul care ar pune interesele mele pe acelaşi plan cu cele naţionale şi care ar recunoaşte că obiectivul mandatului său ar fi cîştigarea alegerilor viitoare şi nu vreo obsesie faţă de binele general. Şi visez la o Românie opulentă, dar „roasă“ de interesele bine urmărite ale fiecăruia dintre români, descurajaţi (şi puşi în criză, prin asta) de lipsa unei protecţii sociale exagerate şi absurde, care este la fel de vătămătoare ca şi tirania, cum crede acelaşi Adam Smith, în care ordinea spontană să înlăture pe cea decretată, în care să înţelegem că este firesc să admitem că orice cooperare se bazează pe grija pe care fiecare dintre cooperanţi o are faţă de propriul interes şi nu pe vreo presupusă bunăvoinţă, pe care acum ne aşteptăm naivi şi caraghioşi ca investitorii străini s-o dovedească faţă de noi, care am fost obişnuiţi ca altcineva să aibă grijă de noi, să ne stabilească interesele, să ne dirijeze spre acel mare bine, pe care l-am aşteptat excitaţi o jumătate de veac şi pe care încă îl mai visăm. În care să înţeleg că interesul meu, bine urmărit, stă la baza binelui întregii mele patrii, pentru că, domnilor, nu-i aşa?, „n-am văzut vreun bine prea mare făcut de către cei care pretind a face comerţ pentru binele obştesc“ (A. Smith), iar „acolo unde statul intervine în plus, deci nenatural, se instaurează opresiunea şi tirania“.

Sau despre îngrădirea puterii, deci.

Lorena ARMULESCU
(anul II, Filosofie, Timişoara)

Nr. 337: *„Piaţa de carte“*

„Mai bine un hamburger decît o carte...“

„Ce citim?“ Optimistă întrebare. Iar cum eu sînt cam pesimistă din fire, am să vă spun că, de fapt, nu prea mai citim. Ştiu că este un clişeu, dar asta nu înseamnă că e mai puţin adevărat. Exemplele se înghesuie în jurul meu şi mi-e greu să le ignor.

Cel mai la îndemînă este cel al părinţilor mei – oameni absolut nemaipomeniţi, cu care poţi discuta orice – care însă după revoluţie au renunţat la lectură în favoarea perfidului televizor. Ei se scuză prin lipsa de timp, însă e mai degrabă vorba de comoditate. Păcat.

Un alt exemplu îl constituie colegii mei de facultate – mare dezamăgire! Ei mai citesc cîte ceva: fetele – reviste gen *Avantaje* ori *Lumea femeilor,* băieţii – *Pro Sport*-ul. Şi cam atît. Anul trecut am constatat cu stupoare că oameni la 22 de ani încă nu auziseră de „Cogito ergo sum“ sau de *Divina Comedie;* cursul de filozofie era un fel de ciumă: ne îndepărtam puţin de buchea cărţii şi păşeam pe teren nesigur; profesoara vorbea, noi scriam – şi deodată ceva nu mai mergea: trebuia să GÎNDIM! Păi de-asta am venit noi la facultate? Bineînţeles, nu lipseau comentariile de genul „Ce ne trebuie nouă filosofie, nu de asta am dat la ASE“. Şi nu m-ar deranja atît lipsa de informaţie (ca să nu zic de minimă cultură) a colegilor mei, cît atitudinea lor de suficienţă, de mulţumire de sine absolut înnebunitoare. Speram ca la facultate să poţi discuta despre Faulkner, Salinger ori Garcia Marquez, dar îmi dau acum seama că a fost o iluzie indusă de aceleaşi blestemate de cărţi care îţi spun că viaţa e frumoasă şi oamenii sînt buni. Poate avea dreptate o prietenă care mi-a spus odată că decît să dea banii pe o carte mai bine ia un hamburger, sau alta care alegea cărţile după copertă – ca să arate cît mai bine în bibliotecă. Poate că n-ar trebui să ne lăsăm copiii să mai citească, ci să le arătăm lumea aşa cum este de mizerabilă. Pentru că noi, care ne hrănim cu literatura, ne refugiem mereu în lumea noastră interioară; noi „nu trăim, ci sperăm că vom trăi“ aşa cum scria pe undeva.

Şi totuşi nu, nu pot să renunţ la cărţi – nu acum, cînd ele sînt unicul refugiu din faţa urîtului, a vulgarului, a prostiei, a telenovelelelor. Am 21 de ani şi mă simt deja bătrînă; nu înţeleg „Generaţia Pro“ şi hip-hop-ul autohton. Dar mă simt bine cu o carte în mînă, şi pînă la urmă „living well is the best revenge“.

La revedere

Adela MARCOV
Constanţa

P.S. De ce oare nu s-a mai reedidat acea carte minunat de cinică numită *Portretul lui Dorian Gray?* Sau s-a reeditat şi nu ştiu eu?

Nr. 334: *„Ei, germanii“*

De-a lungul a 30 de ani...

Numărul 334 al *Dilemei,* propunînd tema *Ei, germanii,* mi-a declanşat, ca unul care a trăit mulţi ani alături de aceştia, retrăirea unor crîmpeie de viaţă din memorie, pe care simt nevoia să vi le împărtăşesc, pentru rubrica *Dilematici din toată ţara vă ascultăm:*

Începutul anilor '60 – într-o clasă primară a şcolii germane dintr-un orăşel transilvan, unicul elev român, în grupul compact al etnicilor germani, obţine premiul I. Proteste vehemente ale părinţilor elevilor germani. Explicaţia: majoritatea germanilor vorbeau mai greu limba literară *Hochdeutsch,* obişnuiţi fiind de acasă cu dialectul săsesc. Supărarea dispare curînd, românul devine nu doar tolerat, dar acceptat.

Începutul anilor '70

● Facultatea de limbi străine, secţia germană, studenţi proveniţi din rîndul etnicilor germani, dar şi români, aproape exclusiv absolvenţi ai unor licee germane. Cei mai merituoşi sînt propuşi de facultate pentru participarea la cursuri de vară organizate în Germania. Decizie implacabilă: nu obţine viza de ieşire din ţară nici unul dintre studenţii de naţionalitate germană. Descurajare, germanii se simt eliminaţi şi izolaţi pe nedrept, pe la colţuri se discută despre unica şansă a emigrării.

● studenţii etnici germani îşi găsesc refugiul în literatură, reviriment al cenaclurilor şi publicării de poezie şi proză în presa germană din România. Accentele estompat critice din lucrările lor par să fie încă tolerate.

●la fiecare început de an universitar resimţi dispariţia unor buni colegi etnici germani, care au ales calea emigrării.

Începutul anilor '90

● emigrarea ia amploare, puţini dintre colegii etnici germani mai rămîn în ţară.

● întîlnirile devenite tradiţionale dintre foştii colegi de liceu sau facultate îşi mută locul de desfăşurare în Germania, unde de acum se află stabiliţi şi mulţi dintre foştii profesori.

● saşii transilvăneni se întîlnesc în fiecare an în localitatea bavareză Dinkelsbühl – muzică de fanfară, polci, discursuri uneori pompoase, dar şi multă melancolie. Mulţi au rămas necăsătoriţi, cei căsătoriţi şi-au ales partenerii de viaţă aproape exclusiv dintre etnicii germani originari din România. Integrarea nu este aşa de uşoară, mai ales a celor din mediul rural.

Sfîrşitul anilor '90

● Biserica evanghelică a micului oraş transilvan găzduieşte sărbătoarea reîntîlnirii germanilor originari din acest oraş. Marea majoritate a celor prezenţi sînt sosiţi din Germania. Momente pătrunzătoare, emoţionante de revedere a celor veniţi din diverse colţuri ale Germaniei. Comuniunea sufletească produsă de sobra slujbă religioasă, concertul de pian şi orgă par să fi oprit timpul în loc. Apoi o rememorare emoţionantă a trecutului, vizita la cimitir, unde, pe lespezile înnegrite de trecerea timpului, se pot citi pe lîngă nume germane şi unele ungureşti sau româneşti.

● Germanii dispar apoi cu frumoasele lor maşini zburătoare, curtea bisericii devine aproape goală, preotul rămîne alături de puţinii enoriaşi, majoritatea în vîrstă, pe care îi mai are.

Viaţa merge înainte şi totuşi ne dăm seama tot mai des că ne lipsesc germanii!

Adrian MIHĂESCU
Bucureşti

Ochii dilematicilor în 3,14

Dragi dilematici!

De circa cinci ani sînt un cititor aproape consecvent al revistei dumneavoastră. Pentru rubrica dumneavoastră *Cu ochii în 3,14* am descoperit nişte denumiri de firme care cred că sînt interesante:

● SC „Fel de fel“ SRL, care îşi face reclamă pe un panou dispus în rondul de pe mijlocul şoselei Militari, la ieşirea din Capitală. Firma comercializează piese auto.

● La SC Vacanţa SA, din Capitală, chiar vizavi de Muzeul de Istorie al Municipiului Bucureşti, este scris mare pe geamuri „Bilete de avion pentru orice direcţie“. Aş vrea şi eu un bilet spre stînga; credeam că biletele se comercializează pe destinaţii, nu direcţii.

● O altă găselniţă interesantă – în suplimentul (iniţial cotidian, acum săptămînal) *Oferte de afaceri* al ziarului *România liberă* am descoperit, la pagina patru, un nume tulburător de companie, specializată în producerea de căsuţe de vacanţă – „Simfonia lemnului“ SRL. De asemenea, „cărămidă eficientă“ comercializează şi firma Kronologistic SRL (aceeaşi pagină, acelaşi supliment).

● Încercările de şmechereală comercială nu mai au margini – pentru că Sanda Marin este un nume de referinţă de peste 60 de ani în ierarhia cărţilor de bucate, cineva s-a gîndit să exploateze acest lucru, dar puţin schimbat. Astfel, la chioşcul roşu de cărţi şi ziare de la Piaţa Romană, de lîngă ieşirea de metrou, am descoperit cartea de bucate a lui... Sandu Marin, intitulată *1500 de reţete de la A la Z.* O fi o dedublare sexuală, o rudă a celebrei bucătărese sau pur şi simplu o învîrteală?

Cu stimă şi la tiraj cît mai mare.

Octavian
<tavighe@yahoocom>

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Conflicte între generaţii**
- **Cazul 23 August**
- **Bunătatea**

O piatră în balta postmodernă

Şi dacă, totuşi!, Alexandru Muşina, în rebeliunea lui fără nici o şansă împotriva molatecei dictaturi a „postmodernului“ (sau a „postmodernilor“?!), nu e doar „supărat pe sat“, cum atît de gingaş diagnostichează Radu Cosaşu? Şi dacă, totuşi!, Alexandru Muşina, iritat şi iritabil, da, dar cît de expresiv!, are de fapt dreptate, dincolo de iritare şi chiar dincolo de expresivitate?

Este desigur un mister de ce Radu Cosaşu, primul şi singurul, deocamdată (după şiinţa mea), care a simţit enorma sfidare din articolul publicat de Alexandru Muşina în suplimentul **Vineri** din luna iulie, a reacţionat atît de nervos el însuşi, încercînd să o prefacă într-o enormitate, perfect scuzabilă, nu-i aşa?!, pentru un poet a cărui valoare este proclamată şi exhibată pentru a i se anihila „restul“, adică totul – ideile, opiniile, suferinţa, revolta. Admirabilă (dar cîte dintre articolele lui Radu Cosaşu nu sînt admirabile?!), intervenţia lui din numărul trecut al **Dilemei** are însă defectul de a nu fi la obiect. Atîta tot.

Împrejurarea că Alexandru Muşina a scris (şi i-a fost publicat parţial, adică tăiat de cenzură) extraordinarul poem **Budila Expres** în vremea regimului comunist nu contrazice cîtuşi de puţin sensul şi sensurile din **Postmodernismul socialist**, probabil cea mai articulată şi mai radicală punere în cauză a conformismului intelectual românesc din 1990 încoace. Aşa-zisa „contestare“ a lui Eminescu dintr-un număr devenit celebru al **Dilemei**, pentru mulţi o culme a insolenţei şi iconoclastiei culturale, nu era, în comparaţie cu incendiarul articol al lui Alexandru Muşina, decît o inocentă glumă de liceeni întîrziaţi. Sau provinciali: despre mitul „poetului naţional“ s-ar cuveni poate scris, de exemplu, cum a scris Siniavski despre Puşkin sau cum a scris Esteban Buch despre fabuloasa istorie politică a Simfoniei a noua (**La Neuvième de Beethoven**, Gallimard, 1999), a cărei finală **Odă a bucuriei**, azi imn oficial al Europei, a fost şi imnul naţional al Rhodesiei rasiste, şi „bucata“ cu care Hitler îşi sărbătorea aniversările, şi, pentru comunişti, evanghelia muzicală a unei lumi fără clase...

Pentru că asta face, în definitiv, Alexandru Muşina în **Postmodernismul socialist**: radiografia unui conformism intelectual sufocant şi pustiitor. Nu se referă **doar** la literaţi şi nici **doar** la acei literaţi care îşi extrag şi îşi caută legitimitatea (valoarea, existenţa...) din şi prin aderenţa unanimă, entuziastă, la „postmodernism“, prefăcut într-o generoasă flamură decolorată sub care se adună, colectivist, **totul** – arivisme, ratări acre, frustrări, oportunisme, ranchiune, mediocritate hulpavă, platitudine pompoasă, dar agitată de curenţii subterani ai unui feroce canibalism cultural... „Mergeam – scrie Alexandru Muşina – la «mitinguri pentru pace», făceam «învăţămînt politico-ideologic», făceam pe **vechilii copiilor** trimişi la cules de cartofi, de porumb, ne uitam, cu jind, la shop-urile în care n-aveam voie să intrăm, ne era frică, frică, frică... În bucătăriile încălzite de la aragaz, în apartamentele cu lumina «raţionalizată», stam şi scriam şi... eram postmoderni“.

Să înlocuim cuvîntul „postmodern“ cu altul, cu altele, de exemplu „disidenţi“, „rezistenţi“, „democraţi“, „anticomunişti“, „europeni“ ş.a.m.d., cu numele, adică, atîtor specii apărute ca din neant după ’90: nu e, oare, acel „postmodernism socialist“ despre care scrie Alexandru Muşina un **pseudonim** pentru altceva, cu totul şi cu totul altceva decît o grupare mai mult sau mai puţin literară?!

Mircea IORGULESCU

Ce fel de stabilitate vrea premierul?

În preajma summit-ului de la Sarajevo şi cu puţin înainte ca Washington-ul să examineze acordul *stand-by* negociat cu guvernul de la Bucureşti, apele politicii româneşti şi-au ieşit încă o dată din matcă. Valurile ar fi trebuit să ameninţe coaliţia majoritară în ansamblu, identitatea principalului partid de guvernămînt, procesul de reformă şi raporturile parteneriale cu structurile euro-atlantice. Premierul însuşi s-a autodistribuit în rolul de artizan al crizei. Declaraţiile sale electorale săpau temeliile propriului cabinet şi imaginea de stabilitate cu care se prezenta România la istorica reuniune din Balcani. Pericolul a ţinut – precum minunile dîmboviţene! – vreo trei zile.

Radu Vasile nu se mulţumeşte să-şi construiască propria carieră politică, implicîndu-se doar în lupta pentru succesiunea funcţiei supreme în PNŢCD. El aruncă înspre Fondul Monetar Internaţional săgeţi folosite pînă acum de mulţi alţii şi prooroceşte întoarcerea României spre malul mocirlos de care s-a desprins mai degrabă de nevoie decît de voie. Anul acesta, fostul „patrulater roşu“ i-a scos fără rost în scenă pe Miron Cozma, pe Rona Hartner, pe colonelul de securitate Andrei Zeno; au fost ratate succesiv declanşarea revoltelor sindicale, exploziile interetnice, ieşirea social-democraţilor din executiv, răzmeriţa antiprezidenţială a armatei. Pentru PDSR, ascensiunea în sondajele de opinie începe să fie stînjenitoare dacă nu se creează **acum** noi premise de instabilitate. Cine mai putea provoca o stare de derivă cu impact intern şi internaţional, dacă nu chiar liderul de la Palatul Victoria?

Fascinat de „modelul Văcăroiu“ – cel care n-a avut cu totul de partea sa nici unul dintre partidele parlamentare, dar a fost puternic sprijinit de vechile structuri pe care le-a ascultat cu sfinţenie –, Radu Vasile se leapădă de sloganul reformei accelerate şi îmbrăţişează agresiv ideologia jumătăţilor de măsură. Ne-am obişnuit să avem în Parlament liberali cu interese de stînga, democraţi cu nostalgii totalitare, europeni ultranaţionalişti, minoritari antieuropeni. Ţărăniştii-feseniştii există şi ei, premierul nu i-a inventat, ci doar încearcă să-i folosească pentru a-şi asigura viitorul şi, poate, pentru a-şi plăti nişte datorii mai vechi. Numai că o face parcă la comanda adversarilor puterii pe care o reprezintă, asmuţindu-i pe radicalii din partid împotriva noii generaţii de creştin-democraţi şi împingîndu-i pe aliaţii din cabinet la divorţ. Practic, premierul se declară gata să se agaţe de barca antiguvernamentală pe ultima sută de metri a legislaturii. Şi asta, în ultima săptămînă în care PDSR, PRM şi PNR mai au dreptul la iluzia alegerilor anticipate. Culmea, Ion Iliescu îl loveşte peste degete pe liderul PNŢCD sedus de virtuţile salvatoare ale stîngii, Emil Constantinescu anunţă din capitala Bosniei că Fondul Monetar a şi aprobat acordul *stand-by*, iar staff-ul PNŢCD îşi reafirmă de pe malul mării sprijinul pentru echipa de la Palatul Victoria condusă de Radu Vasile.

Guvernul s-a precipitat să găsească o soluţie definitivă pentru Bancorex, deşi premierul reproşează experţilor FMI că folosesc standarde duble în relaţia cu statele ex-comuniste şi că supun România unui tratament discriminatoriu. Dar oare nu la fel se poartă guvernanţii noştri cu cetăţenii statului român? Nu impune propria noastră administraţie standarde duble, de vreme ce clientela politică trăieşte ca în Occident fără să dea nimic ţării, iar alegătorii sînt abandonaţi în mizerie, chiar dacă li se fură economiile şi plătesc singuri costurile tot mai mari ale tranziţiei? De ce ar cere premierul experţilor occidentali fair-play în negocierile cu guvernul român, dacă el însuşi îşi trage pe sfoară colegii de partid, partenerii politici, superiorii şi subalternii? Pentru coaliţia majoritară, ruptura cu trecutul ar trebui să însemne, printre altele, depăşirea complexelor izolaţioniste prin reînscrierea pe piaţa occidentală de capital. Condiţia restructurării şi privatizării Bancorex a fost pusă demult de experţii de la Washington. Bucureştiul a recurs la trucuri, promisiuni, paliative, amînări sau reacţii ţîfnoase. Polemica între apărătorii capitalului autohton şi specialiştii care susţin normalizarea relaţiilor cu piaţa internaţională de capital poate abate atenţia de la fraude de miliarde de dolari? Falimentarea băncilor de stat e opera unor falşi patrioţi cu buletin de Bucureşti şi conturi în străinătate. Pentru ca ei să poată goli nestingheriţi punga naţională, micului depunător român i se induce spaima de iudeo-masoni, organisme suprastatale, colonizare economică. Operaţia de însănătoşire a sistemului financiar-bancar e greu de realizat: mafia politică o respinge pentru a-şi apăra propriile interese, şi nicidecum cu gîndul la viitorul capitalist al României. Pentru a folosi bisturiul e nevoie de presiuni din afară? „Stabilitatea“ răului folositor unor grupuri restrînse, care ştiu să fugă la greu precum şobolanii şi să se întoarcă acasă atunci cînd s-a înnoit roata de caşcaval, a rămas şi în această legislatură obiectiv al politicii de stat? Înseamnă că „ochii şi urechile naţiei“ preferă prelungirea agoniei pe drumul spre nicăieri. Iar dacă e aşa, partidele, camerele legislative şi guvernul nu au nici o scuză.

Elena ŞTEFOI

Etnologia closetului

Groapa Seaca,
la o cafea cu „europeniştii“

În România nu există tehnica necesară ca să se monteze ca lumea instalaţiile sanitare sau ce se întîmplă? – se miră către mine Cristina Papa, în timp ce stăteam la cafeaua de adio, după terminarea consfătuirii „europeniştilor“. De aici a pornit o întreagă discuţie, în aşteptarea microbuzului care trebuia să ne aducă înapoi la Petroşani.

Cabana în care stăm este extrem de curată, plăcută, cu un serviciu ireproşabil. Are chiar şi duşuri cu apă caldă. Dar instalaţiile sînt mai degrabă cîrpăcite şi apa curge pe unde poate. Eu remarcasem prezenţa neaşteptată, în aceste locuri, a duşurilor. Cristina s-a mirat de imperfecţiunile lor flagrante. Pascal, autor, printre altele, a unei faimoase *Ethnologie de la chambre à coucher,* se lansează într-o etnologie a camerei de baie din România. Sînt, într-adevăr, multe de spus despre societatea noastră privită din acest unghi aparent trivial!

Mai întîi de toate, despre reprezentarea culturală a igienei. Îmi aduc aminte, de fiecare dată cînd se abordează acest subiect, de răspunsul revoltat al unui ţăran din Bărăgan, întrebat cum se face că nu are closet în casă: *Asta ar mai lipsi, să mă şi c... în cas!* Pe un astfel de fond, nu este de mirare că sala de baie apare la ţară mai ales ca un element de prestigiu, de promovare socială mai degrabă decît de înzestrare tehnică, de confort cotidian. *Eram cu o colegă, care venise pentru prima dată în România, într-un sat din Maramureş* – povesteşte Marianne. *O casă imensă, cu nu ştiu cîte camere şi, bineînţeles, cu o cameră de baie pe măsură, cu gresie şi faianţă, pe care gazda ne-a arătat-o, mîndră, de cum am intrat. La un moment dat, colega mea întreabă discret unde este toaleta. – Pe aici, în fundul curţii – îi răspunde gazda. Intrigată, întreabă ce-i cu sala de baie. Asta e numai în caz de nevoie! – îi răspunde, firesc, gazda.*

Mai departe, se poate spune că din momentul în care sala de baie intră în dotările obişnuite, ea nu ocupă neapărat şi un loc important în precupările obişnuite: să fie şi să funcţioneze! Cît de cît... Acestei cereri secundare îi corespunde şi o ofertă redusă din partea meseriaşilor. De multe ori, un „meseriaş priceput“ îţi instalează şi chiuveta, îţi pune şi faianţa şi îţi repară şi aragazul! Reversul medaliei îl constituie dificultatea de a găsi un faianţar sau un instalator cu adevărat bun. Prestigiul meseriei de instalator nu poate fi decît pe măsura importanţei sociale a instalaţiilor sanitare. *Am văzut şi în casa lui Ceauşescu, unde am dormit la Cluj* – adaugă Cristina. *Chiar şi acolo calitatea sălii de baie era mediocră. Or, îmi închipui că în acest caz s-a folosit tot ce exista mai bun!*

Pe de altă parte, tot italienii, plimbaţi puţin prin Ardeal, remarcă faptul că o serie de case vechi, prin care au trecut, posedau instalaţii sanitare ireproşabile. Alte vremuri, alte exigenţe! O istorie a meseriilor, în strînsă legătură cu istoria „claselor sociale“, poate fi urmărită pornind de la aceste mici detalii.

O temă superbă de doctorat pentru studenţii noştri! – mai exclamă cineva, drept concluzie. *O fi la voi!* – mă gîndesc eu în sinea mea. La noi, nici un colectiv academic nu ar accepta un asemenea subiect „trivial“. Oare de ce?

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Ordinul şi răspunderea

Aflîndu-mă departe de ţară, am pierdut detaliile scandalului iscat în urma condamnării generalilor Stănculescu şi Chiţac pentru grave infracţiuni săvîrşite în decembrie 1989. Ştiu doar că reacţia liderilor politici a fost vehementă, fie în susţinerea, fie în combaterea soluţiei pronunţate de judecători. În opinia mea, orice proces care are ca obiect acţiuni săvîrşite în contextul alungării lui Ceauşescu de la putere, trebuie să pornească prin a răspunde unei întrebări fundamentale: ordinul superiorului militar înlătură răspunderea executantului? Temă clasică pentru dreptul penal, inculparea unui militar pentru executarea ordinului impune formularea unor judecăţi serios nuanţate.

Teoria clasică a dreptului penal evocă două şcoli de gîndire în această materie. Prima şcoală, numită ***a consemnului***, susţine că ordinul superiorului exclude întotdeauna răspunderea inferiorului care trebuie să se supună pasiv ordinului recepţionat. Inferiorul apare, în această logică, ca un instrument prin care se realizează o voinţă ce nu îi aparţine în nici un fel. Nu este exclusă ipoteza că instrumentul poate fi direct ucigător. A doua şcoală, cea ***a baionetelor inteligente***, susţine, dimpotrivă, că inferiorul nu este scutit de răspundere dacă execută un ordin ilegal. Inferiorul este dator să aprecieze asupra ordinului pe care îl primeşte şi să nu execute ordinul în cazul în care îl consideră nelegal.

Fireşte că soluţiile propuse de cele două şcoli au avantajele şi neajunsurile lor. Mă limitez doar la a sublinia că varianta ***consemnului*** are meritul de a păstra disciplina (atît de necesară în structurile militare, mai ales în situaţii critice) şi are dezavantajul de a transforma militarii în executanţi orbi ai tuturor capriciilor şi exceselor – poate chiar criminale – ale superiorilor. Varianta ***baionetelor inteligente*** responsabilizează executantul şi face posibilă, măcar teoretic, cenzurarea de către acesta a ordinelor nelegale pe care le poate primi, instituind, în schimb, dreptul executantului de a aprecia asupra oricărui ordin şi, mai mult, posibilitatea neexecutării ordinului superiorului în temeiul unei aprecieri subiective a executantului. Acest efect este distrugător pentru orice activitate care se desfăşoară conform principiilor ierarhiei.

Marii penalişti francezi de la finele veacului trecut au formulat o cale de mijloc, care s-a impus în multe legislaţii europene din epoca imediat următoare, conform căreia inferiorul este scutit de răspundere numai atunci cînd a crezut ***„în mod raţional“*** că execută un ordin perfect legal. În orice caz, inferiorul trebuie să se bucure, măcar, de circumstanţe atenuante. Acest punct de vedere nu era deloc nou pentru că, de fapt, aplica în general norma existentă în vechiul drept roman conform căreia era pedepsit sclavul care săvîrşea un furt sau un omor din porunca stăpînului său. Mă grăbesc să adaug că, deşi soluţia aceasta de mijloc pare acceptabilă, în sensul că afirmă spiritul civilizaţiei europene moderne, ea nu este deloc simplu de aplicat. A aprecia asupra temeiului raţional al unei convingeri/credinţe pe care se bazează o acţiune nu este o treabă uşoară.

La jumătatea secolului nostru, Tribunalul de Nürnberg s-a pronunţat, cel puţin implicit, în această chestiune. Condamnînd la pedepse extrem de dure pe principalii colaboratori ai dictatorului nazist, Tribunalul a statuat că ordinul superiorului nu scuteşte de răspundere pe executanţi. Se ştie, în acel celebru proces, apărarea tuturor acuzaţilor şi mai ales a militarilor deduşi judecăţii a fost construită pe argumentaţia şcolii ***consemnului***. Ordinele primite de la Hitler referitoare la declanşarea războiului şi la masacrarea a sute de mii de civili nevinovaţi nu au scutit pe Göring sau pe Jodl (unul mareşal şi celălalt general) de pedeapsa capitală.

Nu vreau să mă pronunţ în nici un fel asupra vinovăţiei ori nevinovăţiei celor doi generali români din simplul motiv că nu cunosc în amănunt probele aflate la dosarul cauzei. La fel, mărturisesc că nu pot formula nici o părere în legătură cu rolul pe care cei doi l-au jucat în decembrie 1989 din simplul motiv că nu ştiu adevărul în legătură cu cele întîmplate atunci. Spun doar că, în opinia mea, un ordin vădit ilegal primit de la superior nu înlătură necondiţionat răspunderea celui care îl execută.

Sever VOINESCU

S A T U L

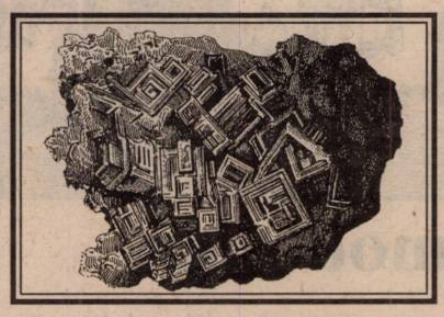

G L O B A L

Victime în serie

O bună parte dintre ştirile care ni se servesc zilnic în ziare şi la televizor au drept subiect infractorii şi infracţiunile. Cotidianele au pagini întregi de „cronică neagră“, telejurnalele le acordă un spaţiu important (uneori, chiar se deschid cu astfel de ştiri, lăsînd pe planul al doilea şi reforma, şi politica, şi grevele), PRO TV are chiar o ediţie „specializată“ în aşa ceva (*Ştirile* de la ora 17). Crimele, violurile şi tîlhăriile de tot felul stîrnesc curiozitatea marelui public mai peste tot în lume, aşa încît orice ziar sau post de televiziune care vrea să aibă audienţă trebuie să satisfacă această „plăcere“ a cititorilor şi telespectatorilor. E inutil să discutăm acum de ce se întîmplă aşa; sociologii şi psihologii au găsit multe şi nuanţate explicaţii pentru dorinţa maselor de a citi / vedea, cu cît mai multe detalii, episoade senzaţionale din viaţa de toate zilele. Cert este că nici ziarele comuniste nu se sustrăgeau impulsului de a relata asemenea cazuri: *Scînteia* şi *România liberă* aveau rubrici „de gen“, dar le plasau sub umbrela ideologico-educativă a vremii, căci relatarea cazului era urmată totdeauna de o concluzie moralizatoare, din care reieşea că infractorul şi-a primit pedeapsa cuvenită.

În România de tranziţie, prezenţa masivă a unor asemenea subiecte în presă a fost „inaugurată“ de *Evenimentul zilei* în anii săi de început. De altfel, succesul rapid pe care l-a înregistrat s-a bazat tocmai pe asemenea ştiri: cîte indignări a generat *Ev. z.* pentru că scria cu precădere despre violuri, crime, bătăi, găini cu mai multe picioare ş.a.! Ziarele care se considerau „serioase“ l-au privit de sus, intelectualii l-au desconsiderat, clasa politică l-a etichetat „ziar de scandal“, dar în vîltoarea indignărilor, nu o dată ipocrite, mai nimeni n-a deschis ochii asupra unui fapt incontestabil: pornit de la cîteva zeci de mii de exemplare, ziarul a atins rapid tiraje uriaşe, pentru că exista un segment consistent de public dornic să citească despre violuri, crime, tîlhării etc. *Evenimentul zilei* n-a făcut decît să se adapteze – cel dintîi – unei cerinţe a pieţei. Celelalte mijloace de informare l-au urmat, iar concurenţa şi goana după inedit au creat un fenomen caracteristic presei româneşti de tranziţie, cu exagerările şi încălcările de reguli specifice. Aşa, de pildă, unul dintre preceptele prezente în toate codurile de conduită profesională ale jurnaliştilor din Statele Unite şi din Europa Occidentală este evitarea descrierii unor detalii morbide, indecente sau neplăcute; or, ziarele noastre se întrec în a publica fotografii cu morţi şi accidentaţi şi prezintă cu lux de amănunte, ca în romanele ieftine, locul faptei, poziţia victimei, instrumentele crimei etc. Aşa ceva se întîmplă, e adevărat, şi în unele ziare din Occident; dar numai în cele populare, senzaţionaliste, care îşi asumă acest statut şi nu urmăresc decît succesul comercial. La noi aleargă după senzaţionalul ieftin şi ziarele cu pretenţii, ai căror directori sau redactori-şefi se consideră „lideri de opinie“ şi vor să conteze ca voci cu autoritate în dezbaterea publică. Amestecul între comerţul cu ştiri morbide şi dorinţa de prestigiu mediatic este, şi el, un semn al neaşezării criteriilor, al primitivismului moral de care societatea românească nu reuşeşte să scape.

Problema, de fapt, este tocmai tendinţa de generalizare şi de autoreproducere a fenomenului: masele vor circ, vor senzaţii tari, aşa încît editorii de ziare şi producătorii TV se ascund după gîndul că nu sînt decît victimele gustului popular. Pe de altă parte, dacă *mass-media* întreţine şi stimulează aceste gusturi, masele sînt, şi ele, victimele lipsei de alternativă. Cercul vicios însă e doar aparent: dacă oamenii de presă ar fi capabili de mai multă imaginaţie şi n-ar recurge, pentru a-şi spori audienţa, doar la soluţia comodă de a oferi maselor ceea ce aşteaptă, dacă ar începe să funcţioneze *autoreglementările* în domeniul jurnalistic, s-ar face primul pas spre o stratificare a publicului şi spre o distingere corectă a presei de senzaţie de presa (totuşi) serioasă. Dar să nu ne facem iluzii: aşa ceva nu se poate întîmpla deocamdată în România, unde directorii de ziare s-au trezit cu mai multă putere şi influenţă decît pot gestiona, iar piaţa încă nu are reguli. Atîta timp cît cei care produc şi vînd informaţiile se pliază pe gustul pentru senzaţional şi pe curiozitatea morbidă a maselor, fără a găsi spaţii echivalente şi pentru altceva (unde sînt emisiunile despre „români fericiţi“ de la PRO TV, o pată roz pe cronica neagră a tranziţiei?), România normală va continua să rămînă ascunsă privirilor, iar partea decentă a opiniei publice va trăi cu impresia falsă că nu se poate face nimic împotriva vulgarităţii.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

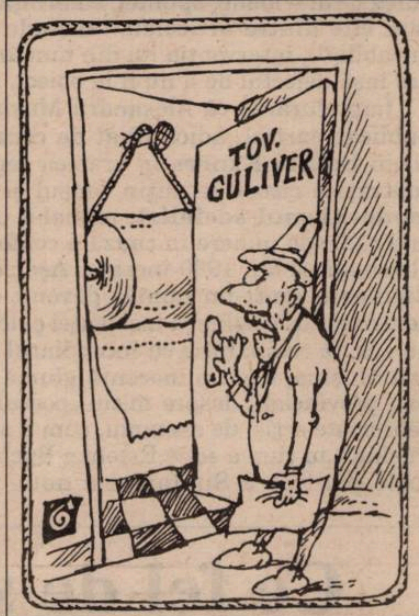

Desen de Ion BARBU

Interstiţii

Multiculturalism

„Uite la ei cum se înghesuie şi ce panică se citeşte pe feţele lor; şi asta fiindcă nu au, ca noi, cultura cozii“, mi-a spus prietenul meu, sociologul, pe cînd urmăream împreună, la Paris, un reportaj televizat ce surprindea o cumplită îmbulzeală în faţa caselor de bilete dintr-o gară; se declanşase, din nou, o grevă a sindicatelor din transporturile feroviare, grevă parţială, circulau doar cîteva trenuri şi se nimerise să fie în preajma unor „jours fériés“, ocazie pe care francezul n-o ratează, luîndu-şi o scurtă vacanţă pentru a-şi „încărca bateriile“. Amicul meu, stabilit în Franţa la finele anilor '80, avea amintiri încă foarte precise despre cozile noastre româneşti cînd, de regulă, exceptînd momentele de paroxism premergătoare epuizării produsului care „se băgase“, erau respectate tacit anumite coduri, cum ar fi acela al lăsării sacoşei sau acela al listei, ceea ce implica o anume idee de disciplină şi de ierarhie. Pe de altă parte, el privea, retrospectiv, fenomenul printr-o grilă occidentală: practicată timp de decenii, coada devenise, nu-i aşa, o tradiţie, un sistem de habitudini, într-un cuvînt, o **cultură**. Cuvîntul era, încă de pe atunci (discuţia noastră a avut loc, parcă, în 1994), în vogă prin cercurile intelectuale şi începea să se răspîndească în spaţiul mediatic. Ni se explica, spre exemplu, în reportaje sau în anchete sociologice, cît de importante sînt diferenţele dintre muncitorii de la Renault şi muncitorii de la Peugeot, deoarece una este **cultura Renault**-ului şi alta e **cultura Peugeot**-ului (ca să nu mai vorbim de cultura Rolce-Royce-ului, a Nissan-ului sau a Trabantului). Mi-amintesc, apoi, o cronică din **Le Monde** la un meci de rugby, în care Franţa luase bătaie, nu mai ştiu de la cine, în orice caz o echipă puternică, poate Noua Zeelandă: ceea ce a făcut diferenţa, explica ziaristul, şi a dat înfrîngerii francezilor un caracter inevitabil, a fost **cultura grămezii**. Recent, Jean-François Revel comenta ironic o iniţiativă a UNESCO vizînd „răspîndirea unei culturi a păcii şi a nonviolenţei“. Întîlnim cuvîntul cultură, observa şi Revel, peste tot: cultură a opoziţiei, cultură a guvernării, ba chiar cultură mafiotică. Pe măsură ce cuvîntul a devenit tot mai vag, mai elastic, el a căpătat, paradoxal, un plus de prestigiu în rîndurile „intelighenţiei“. De fapt, mai potrivit ar fi să spunem că şi-a recîştigat prestigiul, pentru că, în accepţia lui tradiţională, era, de o bună bucată de vreme, într-o flagrantă dizgraţie.

Cînd Jack Lang preconiza, cît se poate de serios, crearea, într-o facultate umanistă, a unei catedre care să studieze fenomenul „tag“-ului şi să-i pregătească, la nivel universitar, pe viitorii „taghişti“, el recunoştea, în calitatea lui de ministru al Culturii, legitimitatea unei noi forme de practică şi de exprimare culturală. „Tag“ desemnează, precizez pentru eventualii ignoranţi, acele „graffiti“ care proliferează pe ziduri, pe pereţii caselor, pe vagoanele trenurilor, pe obloanele magazinelor etc., pentru a căror curăţare statul francez cheltuieşte, anual, sute şi sute de milioane de franci. Iniţiativă, dacă ne gîndim bine, riscantă şi ambiguă: oficializînd cultura „tag“-ului, ministrul lua pîinea de la gură muncitorilor însărcinaţi cu operaţiile de curăţire şi frîna cercetarea ştiinţifică, întrucît în laboratoare de înaltă specializare se lucra intens la producerea unor substanţe care, o dată aplicate pe suprafaţa maculată, nu mai permiteau ulterior desfăşurarea disponibilităţilor creatoare ale „taghiştilor“. Contradicţia s-a rezolvat de la sine: schimbîndu-se guvernele, a fost uitat proiectul facultăţilor de „tag“, cercetarea ştiinţifică în materie de produse anti-graffiti a progresat spectaculos, iar „taghiştii“ s-au dovedit inventivi şi în găsirea alor spaţii propice creaţiei şi afirmării identitare.

„Multiculturalism“, „metisaj“, proclamă, euforici, intelectualii de stînga. „Schimbare de canon“, constată, doct, teoreticienii postmodernismului. Şi, în această febră a mondializării, puteam noi rămîne deoparte? Nu se vede oare, cu ochiul liber, cît de universal transparentă, şi în acelaşi timp cît de originală este cultura „cîinilor roşii“ de la Dinamo? Nu e în plină efervescenţă, pe toate canalele TV, în transmisiuni „live“ de pe litoral, **cultura rap**-ului? Cum să nu identificăm, în această cultură a vacanţei de vară, o specificitate românească? Sau cum spune, inspirat, un refren rap pe care m-am grăbit să-l notez: „În vara asta ne disträm / Gagici mişto să agăţăm / Pentru asta ne-am născut / Să bem bere, să jucăm barbut.“

După cum observaţi, ultimul vers ne propune, din nou, un metisaj între o cultură – transnaţională – a berii şi o cultură, viguros autohtonă, a barbutului.

Alexandru CĂLINESCU

Poveşti suprapuse

Scrieţi şi salvaţi-vă sufletul!

Ca în romanţe: timpul fuge. La sfîrşitul anilor '70, istoricul Mihail Voslenski – fost profesor la Universitatea *Lumumba* (ce vremuri!) din Moscova, devenit în urma unei *defectări* profesor universitar la Viena – pregătea ediţiile germană şi franceză ale lucrării sale *Nomenklatura* (ambele apărute, cu un uşor decalaj, în 1980). După apariţia ediţiei franceze, presa pariziană a tras din stînga şi din dreapta, cu aplauze sau cu mustăceli circumspecte. Entuziaştii au spus că apariţia *Nomenklaturii* este ceea ce se cheamă un eveniment, comparabil cu apărutele pînă atunci cărţi ale lui Milovan Djilas; de partea cealaltă, circumspecţii vorbeau despre o oarecare ipocrizie, din moment ce Mihail amuşinase el însuşi, fără greţuri, aerul greu şi dulce al nomenclaturii – nu atît în calitate de traducător din germană la procesul de la Nürnberg sau în Comisia Aliată de Control din Germania învinsă (în acest moment nu avea încă 30 de ani), ci în colaborările sale ulterioare şi directe cu *Politburo*-ul moscovit, adică responsabilităţile legate de Consiliul Mondial al Păcii, de Comisia sovietică de dezarmare, de Academia Sovietică de Ştiinţe ş.a.m.d.

Oricum, cartea lui Voslenski a devenit în scurt timp clasică, şi măcar o idee ne urmăreşte, peste decenii (inclusiv spre deliciul nostalgicilor unei stîngi „pure"): *Renaşterea l-a avut pe Boccaccio, pentru demascarea călugărilor impostori; nomenklatura îşi aşteaptă şi ea propriul Boccaccio, în stare să-i descrie aşa cum merită pe cei ce şi-au bătut joc de teoriile lui Marx şi de testamentul lui Lenin.*

S-a întîmplat ca în anul 1989 una dintre cărţile lui Ion Ianoşi să reia aceeaşi idee – cartea se numea *Opţiuni*, un fel de manifest pe tăcute al unei stîngi descumpănite împletit cu amintiri din anii '50. Nu-mi amintesc primirea presei literare, dar ştiu cum era discutată cartea prin nişte camere de studenţi din Grozăveşti. Întîmplarea şi paradoxele fişierelor *secrete* au făcut ca, graţie amabilităţii îndatoritoare a unei bibliotecare, să citesc *Nomenklatura* lui Voslenski imediat după *Opţiuni*. În mare, profesorul Ianoşi spunea că martorii nemijlociţi ai unei epoci istorice de reală importanţă ar trebui încurajaţi (îndemnaţi, interesaţi...) să-şi scrie memoriile; la drept vorbind, azi aş spune că profesorul Ianoşi o cam da cotită, o lua de la extrema dreaptă pentru a ajunge la „obsedantul deceniu" – dar cert este că avea, în mare, dreptate.

Iată-ne peste alţi 10 ani. Contrar aşteptărilor, contrar interesului nostru naţional aş zice, situaţia memorialisticii politice româneşti este deplorabilă. Nimeni nu se grăbeşte. *Bonzii* fostului regim tac mîlc. Excepţiile – adică *vorbăreţii* – se numără pe degete: Silviu Brucan, cu două cărţi ce reiau aceaşi poveste; Dumitru Popescu (ex-*Dumnezeu*), cu o carte-interviu făcută cu ajutorul unui necunoscut neinspirat şi o alta, diluată, producţie proprie; Maurer şi Bârlădeanu, ajunşi la mîna prea deseori inabilă a unei intervievatoare grăbite şi cu idei preconcepute; Niculescu-Mizil şi Gh. Apostol, cu cele mai indigeste memorii care s-au scris vreodată în limba română; Titus Popovici şi Dan Deşliu (ultimul, el însuşi intervievat), ca nişte pete de culoare; în fine, mai nou, fostul ministru al apărării Constantin Olteanu, aproape la fel de *lemnos* ca şi Mizil sau Apostol.

În schimb, circulă în voie legendele: se va împlini în curînd jumătatea de an de cînd un amic mă asigură, periodic, că Ştefan Andrei va arunca pe piaţă nişte memorii senzaţionale. Cineva ştie sigur că Radu Beligan are amintiri năucitoare despre cultura română din anii '70 şi '80, la fel ca şi Aneta Spornic, *martoră* privilegiată a afacerii privind „meditaţia transcendentală"; cineva ştie că Maxim Berghianu a lăsat date epocale despre falsificările statistice, iar altcineva pare a fi citit deja nişte note uluitoare ale defunctului Ioan Totu, penultimul ministru de Externe al lui Ceauşescu.

Legende. Fapt este că, aşa cum se întîmplă, şi tăcerea asta spune multe.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Secte

Scoaterea în afara legii a sectei Falun Gong şi arestarea, pentru scurt timp, a peste 10 000 dintre membrii ei, se consideră a fi cea mai puternică acţiune de represiune a autorităţilor chineze din 1989 încoace. Modalităţile de manifestare ale discipolilor lui Li Hongzhi n-au fost atît de zgomotoase, dar în felul lor la fel de dramatice şi semnificative ca cele de acum zece ani din piaţa Tienanmen. „Cei 2 000 de discipoli ai maestrului Li Hongzhi stăteau calmi, înşiraţi pe cinci sau şase rînduri în adîncime, cu braţele încrucişate în faţă. Nimeni nu a strigat vreo lozincă. Nimeni nu a fluturat vreun steag. Nimeni nu a încercat să pătrundă în perimetrul învecinat unde locuiesc şi lucrează cele mai înalte oficialităţi ale regimului comunist. Cînd, joia trecută, poliţiştii chinezi le-au ordonat protestatarilor să se urce în autobuze (care urmau să-i ducă în arestul preventiv) s-au conformat politicos. Au spus că ei cer doar libertatea de a fi devotaţi sectei Falun Gong, o combinaţie de învăţături mistice taoiste şi budiste. *Sînt adeptă a sectei Falun Gong. De ce nu ne lasă să ne practicăm credinţa?* – întreba o femeie între două vîrste, bătîndu-se cu mîndrie cu pumnul în piept. O cunoştinţă a întrerupt-o, întrebînd-o dacă nu îi e frică de arestare. *Nu mi-e deloc frică; cît timp Li Honghzi este alături de noi, nu ne este frică de nimic*. Partidul Comunist Chinez este înspăimîntat" – conchide revista **Newsweek** (2 august) descriind intensa campanie propagandistică şi masiva represiune poliţienească.

„Guvernul dă cifra de două milioane de adepţi, sectanţii susţin că sînt o sută de milioane, dar nimeni nu se îndoieşte că secta Falun Gong este mişcarea spirituală cu cea mai ridicată rată de creştere. S-ar putea să posede mai mulţi credincioşi decît însuşi Partidul Comunist, care susţine că numără 60 de milioane de înscrişi, posesori de carnet de membru. În timp ce Li susţine că învăţătura sa nu este decît o filozofie a sănătăţii fizice şi spirituale – fără vreo organizare sau ierarhie – devotamentul discipolilor săi este impresionant. Pentru liderii comunişti chinezi, ajunşi la maturitate în timpul lui Mao, supravieţuitori ai fanatismului revoluţiei culturale – totul pare neliniştitor de familiar". Multe semne par neliniştitor de familiare şi conducerea chineză are motive să se teamă, pentru că mişcările religioase ca şi disciplinele legate de artele marţiale au jucat un rol vizibil în rebeliunile trecutului: „Adepţii cultului apocaliptic budist cunoscut sub numele de Societatea Lotusului Alb au inspirat revolta ţăranilor din timpul dinastiei Ling, în 1622. În 1850, în timp ce puterile imperialiste occidentale făceau presiuni asupra dinastiei chineze Ching să accepte influxul de opium, un mistic, Hong Xiuquan, a declanşat rebeliunea.(Hong pretindea că este fratele lui Isus şi că va crea paradisul pe pămînt). La începutul secolului, fanatici xenofobi cunoscuţi sub numele de Boxeri, care credeau că amuletele taoiste îi pot feri de gloanţe, au asediat legaţiile străine din Beijing. *Asemenea revolte mistice se termină de obicei prost*, observă expertul american Chas Freeman, care a fost într-un post diplomatic la Beijing în anii '80".

Surpriza a fost că mulţi membrii ai Partidului Comunist, activişti în eşaloanele superioare făceau parte din sectă. Încercînd să evite confruntarea, li s-a cerut arestaţilor să renunţe la afiliere şi celor mai mulţi li s-a dat drumul. Este evident, totuşi, că liderul sectei Li Honghzi are dreptate cînd spune că „Partidul nu mai controlează inimile oamenilor". Or, tocmai acest control a fost una dintre caracteristicile specifice ale revoluţiei permanente chineze: „Chinezii foloseau o doctrină a credinţei, dacă se poate spune aşa, şi aceasta a fost credinţa în Partidul Comunist, condus de Mao Zedong. Ceea ce-i nelinişteşte acum pe conducătorii chinezi în legătură cu expansiunea bruscă a sectei Falun Gong este faptul că ea răspunde unei nevoi căreia partidul nu-i mai face faţă.(...) Cultul lui Mao s-a formulat cînd Partidul Comunist lupta pentru putere în anii '30-'40. După ce puterea a fost cîştigată, în 1949, partidul a inspirat o fervoare asociată în China cu religia. Dar de la sfîrşitul anilor '50 pînă la sfîrşitul anilor '70, cînd brutalitatea partidului şi a lui Mao devenea din ce în ce mai vizibilă, tot mai puţini chinezi încercau aceeaşi fervoare. Corupţia şi ipocrizia evidente în ultimele două decenii, cînd s-a pus în practică reforma economică, au eliminat şi ultimele rudimente de respect la care partidul mai putea emite pretenţii" (**The Economist**, 31 iulie).

Partidul Comunist se vede pus în situaţia de a apăra o ideologie la care el a renunţat. Evoluţia reformei economice ar fi pretins progrese pe calea democratizării; represiunea din Piaţa Tienanmen a arătat că nomenclatura nu e dispusă să accepte asemenea riscuri. Contestarea implicită din partea unei colectivităţi disciplinate şi dispusă la sacrificiu colectiv s-ar putea să fie o sfidare mai greu de eliminat. (**M. B.**)

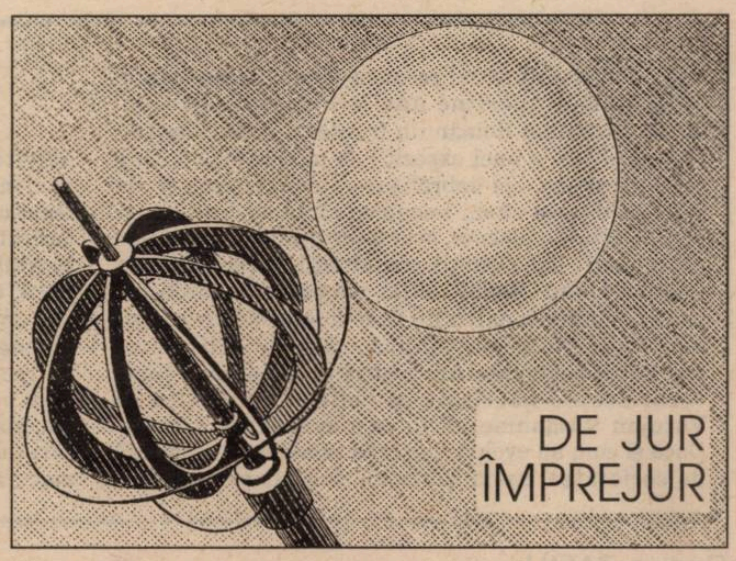

Mausoleul

Dacă în Statele Unite deschiderea stagiunii electorale – peste 16 luni – provoacă frisoane printre vedetele potenţiale, în Rusia perspectiva alegerilor parlamentare de peste şase luni şi a celor prezidenţiale de peste un an dă naştere unor tulburări în apele adînci ale surselor de energie politică. Clinton o să fie cel mai tînăr fost preşedinte al Americii şi în această calitate va avea timp să-şi amintească în linişte plăcerile şi neliniştile încercate în Biroul Oval al Casei Albe.

Viitorul lui Elţîn şi în special cel al familiei sale este mai puţin limpede. Din păcate, acelaşi lucru se poate spune şi despre trecutul şi prezentul său. Aşa cum au fost practicate în Rusia, democratizarea a creat haos şi reforma economică a generat corupţie. Cel mai bine plasat pentru a culege toate avantajele create de această situaţie s-a dovedit a fi aparatul Kremlinului, unde toată lumea manevrează pe toată lumea, înălţările şi căderile se succed fără motive inteligibile, familia preşedintelui fiind singura cîştigătoare din toate ocaziile şi din toate poziţiile. Cîştigă bani şi influenţă asupra celor cu mulţi bani, nu şi prestigiu politic: candidaţii Kremlinului îşi epuizează rapid capitalul dat de faptul că sînt necunoscuţi, absorbind reziduurile generate de redistribuirea potului corupţiei la vîrf. Vîrfurile politice sînt preocupate de alianţele cu posesorii de bani şi relaţii financiare, de cumpărarea fidelităţii principalelor publicaţii şi posturi de televiziune.

Victoriile în alegeri ale lui Elţîn ca şi atitudinea prietenoasă a puterilor occidentale – care i-au oferit nu numai ocazii de imagine ci şi mulţi bani – nu au reuşit să-i dea şi o linie politică clară şi consecventă pentru transformarea economică a Rusiei. Este tot atît de adevărat că nu au apărut nici alte forţe politice cu un program alternativ credibil. Adversarii reali ai lui Elţîn sînt comuniştii – sau cei care îşi zic aşa – aceştia bucurîndu-se de avantajul de a oferi perspectiva unui rău cunoscut din trecut, în concurenţă cu dezordinea şi arbitrarul de acum. Dintr-un sondaj realizat de Centrul naţional pentru studierea opiniei publice din Rusia reiese că doar cei mai tineri de 25 de ani şi componenţii păturilor celor mai cultivate ale societăţii nu au nostalgia vieţii de dinainte de '89.O majoritate de 85% consideră că cel mai important eveniment al secolului XX a fost victoria împotriva fascismului, din 1945, urmînd momentul Gagarin (54%) şi revoluţia din 1917 (48%). Pe ultimul loc, cu 1%, se află primele alegeri libere din 1993.

Realităţile vieţii din Rusia şi tulburările de la vîrful vieţii politice evoluează paralel, fără şansa de a se uni, impunînd pe cale democratică o modificare. Pe de o parte, oamenii săraci şi foarte săraci, a căror stare materială nu depinde nici de cantitatea nici de calitatea muncii depuse, cu o stare de sănătate precară, cu cea mai mică speranţă de viaţă din toată Europa. Distanţa dintre cetăţean şi stat s-a mărit, observă acelaşi sondaj, dar nu printr-o asimilare a regulilor democratice, ci prin expresia nemulţumirii faţă de slăbiciunile administraţiei în impunerea legii şi ordinii. Partidul comunist al lui Ziuganov se bucură în sondaje de 22-24% intenţii de vot şi aliaţii săi îl mai pot sprijini cu 15-18%. Dar procentul cetăţenilor care vor să fie bogaţi, să „ardă etapele", să reuşească, să devină influenţi, să se descurce este la fel de mare. Este greu de crezut că se va găsi un ideolog capabil să includă aceste aspiraţii printre valorile comunismului. Aşa că, dacă vor cîştiga alegerile, comuniştii lui Ziuganov, vor trebui să născocească acum alt cod de valori. Ipoteza impunerii ordinii prin teroare nu este de înlăturat, mulţi dintre generalii în rezervă pripăşiţi pe lîngă Ziuganov pledează deschis pentru această „necesitate". Este adevărat că puterea militară este în plină dezagregare (aşa cum a dovedit-o războiul din Cecenia), dar, în procesul ei de disoluţie, se mai pot produce multe dezastre – ecologice, umanitare, militare – în încercarea armatei de a demonstra că este încă ceea ce a fost. Este semnificativ, totuşi, faptul că, în vederea alegerilor, unii caută sprijinul militarilor, alţii al presei.

Ruşii nu au integrat încă valorile democratice şi probabil acesta este motivul pentru care alegerile viitoare par mai curînd periculoase: legitimarea prin vot a unor formaţiuni ne-democratice sau anti-democratice ar crea o situaţie nouă, nu doar pentru poporul rus şi pentru ceea ce oficialii săi numesc „străinătatea apropiată", dar şi pentru cei convinşi că siguranţa lor este direct proporţională cu numărul kilometrilor care-i despart de Moscova. Deocamdată, Elţîn încearcă să lupte cu comuniştii prin puterea simbolurilor: ziarele ruseşti au publicat proiectul de decret care decide că trupul îmbălsămat al lui Lenin va părăsi mausoleul din Piaţa Roşie, liderul revoluţiei bolşevice urmînd să fie înmormîntat într-un cimitir din Sankt-Petersburg. Oamenii informaţi susţin că astfel Elţîn îl provoacă pe Ziuganov: comuniştii vor organiza mari manifestaţii de protest, iar preşedintele va trece la suspendarea Partidului Comunist, pentru a asigura siguranţa naţională şi a nu le permite participarea la alegeri. Însă 50% dintre ruşi sînt favorabili transferului celebrului cadavru, 30% împotrivă, dar numai 6% dintre aceştia din urmă sînt gata să iasă în stradă pentru a-şi susţine opinia.

Dacă în Rusia va mai fi o revoluţie, Lenin nu va fi nici cauza, nici agentul ei.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Ar fi ipocrit să nu recunoaştem că ideea acestui număr aparţine unei echipe de la Muzeul Ţăranului Român (în frunte cu Irina Nicolau), organizatoare a unei expoziţii de pictură naivă. Deşi nu ne aparţine, am îmbrăţişat-o cu entuziasm. Şi am avut naivitatea să-mi imaginez că va ieşi un număr plin de articole plăcute, evocatoare, dar şi elogiatoare ale candorii, ingenuităţii, credulităţii (în sens pozitiv). Lucrurile s-au „brodit" altfel, simptomatic, probabil, pentru pierderea naivităţii de altădată. Ne-am ocupat mai mult de sfera publică, care ne eclipsează naivităţile personale. Am vrut să vedem dacă se poate vorbi despre naivitate în politică (interviul cu Varujan Vosganian) şi în ce s-ar traduce aceasta. Dacă şi cum au evoluat părerile semenilor noştri faţă de societatea civilă, pînă nu demult privită ca o naivitate fără utilitate (organizaţiile non-guvernamentale şi asociaţiile pentru protecţia Drepturilor Omului). De asemenea, am fost interesaţi de maturitatea cu care concetăţenii noştri privesc oportunităţile profesionale şi-şi plănuiesc viitoarea carieră; şi în ce măsură au înţeles că „descurcăreala" sau „merge şi aşa" trebuie să fie înlocuite de profesionalism şi seriozitate.

Ipostazele concrete ale naivităţii la care ne-am oprit nu sînt, nici ele, din cele idilice. Una dintre acestea, gunoiul nostru cel de toate zilele, declanşează o serie de naivităţi „metafizice", dar nici o reacţie matură pentru a rezolva sufocanta problemă. Cealaltă, jocurile de noroc, de la alba-neagra la concursurile televizate, dovedesc un soi de credulitate naţională, care încă preferă miracolele unor soluţii concrete. De altfel, aplicarea percepţiei psihologice a termenului la mentalul neaoş nu oferă rezultate euforice: se poate constata o ciudată combinaţie între naivitate şi suspiciune, între ingenuitate şi abordări indirecte şi netranşante ale problemelor de orice fel.

Exemplificările sau comentariile amintite pînă acum brodează pe diversele accepţii ale termenului de naivitate prezente în analiza lingvistică. Adevăraţii naivi din acest număr sînt cei ce se leagă de sensul propriu, primar al cuvîntului: un pictor naiv (Viorel Cristea, din jurnalul căruia sînt reproduse cîteva fragmente) şi copiii chestionaţi în oracole. (**I. P.**)

Rodica ZAFIU
lector dr., Facultatea de Litere, Bucureşti

Inocent, neştiutor, simplu...

Cuvîntul *naiv* e dintre cele atît de frecvente şi de necesare în limba de azi, încît cu greu ne putem imagina lipsa lui în stadii mai vechi ale limbii sau în registrul popular. *Naiv* e totuşi un neologism împrumutat din franceză *(naïf)*, cu o primă atestare (conform dicţionarului academic) în *Gazeta Teatrului Naţional* din 1836; e aşadar unul din elementele modernizării şi „reromanizării" lexicale, impus în limbă prin folosirea intensă de către intelectualii secolului trecut: Heliade Rădulescu, Russo, Negruzzi etc.

În dicţionarele de sinonime actuale, *naiv* e cuprins într-o serie de echivalenţe imperfecte, dominată clar de neologisme: *candid*, *credul*, *ingenuu*, *inocent*. E normal să ne întrebăm de ce termeni va fi dispus totuşi limba veche pentru conceptul exprimat de adjectivele moderne. Echivalentele cele mai probabile – *nevinovat, neştiutor, încrezător, simplu* – pun în evidenţă doar o parte din trăsăturile pe care le implică *naiv* – ceea ce explică definitiva impunere a unui împrumut care s-a dovedit în timp subtil şi necesar. De fapt, ceea ce face din adjectivul *naiv* şi din substantivul *naivitate* prezenţe indispensabile în limbă e tocmai asocierea de bine şi rău, aptitudinea lor de a se plasa la limita instabilă dintre elogiu şi insultă, de a permite folosiri ambigue, bazate pe litotă şi eufemism. Adesea, dicţionarele separă, în explicarea termenului *naiv*, un sens pozitiv de unul negativ: în DEX, prima definiţie e: „lipsit de experienţă şi de prefăcătorie, simplu, natural, credul şi sincer"; cea de-a doua – „lipsit de judecată matură". În DLR, la primul sens mai apar trăsăturile „lipsit de artificialitate", „spontan", „onest"; la celălat, sinonimele „simplist, prostuţ". De fapt, caracteristicile *naivului* rămîn în esenţă aceleaşi, schimbîndu-se doar sistemul de referinţă: citatele cu care dicţionarele ilustrează sensul pozitiv şi pe cel negativ sînt extrem de asemănătoare şi par aruncate cam la întîmplare în cele două secţiuni. Naivitatea – asociată automat şi prototipic copilăriei – e raportată în primul caz la un sistem etic, cu rezultate pozitive (prezenţa sincerităţii), în cel de al doilea la un sistem pur intelectual, cu rezultate negative (lipsa abilităţii). În sistemul valorilor naţionale, în care opoziţia *prost / deştept* reprezintă criteriul fundamental de judecată, e de aşteptat ca naivitatea să fie judecată mai ales negativ. Cel puţin cînd *naiv* e folosit pentru a caracteriza direct persoanele, uzul său peiorativ (de insuficienţă pasivă) predomină în mod clar (dovadă şi acceptabilitatea pragmatică a unui îndemn ca „Nu fi naiv", în opoziţie cu improbabilul „Fii naiv"). De altfel, în citatele din dicţionare întîlnim cel mai des, ca obiect al caracterizării pozitive, o abstracţie. Sînt plăcut naive *minunarea, frumuseţea, mirarea, şaga, mîndria, inima, zîmbetul, întrebarea* etc.; inşii naivi sînt, în schimb, mai curînd ridicoli. Termenul păstrează totuşi o doză de ambiguitate, permiţînd aproape întotdeauna şi o scuză, o interpretare favorabilă. În fond, naivitatea apare ca o ignorare a răului – accentul căzînd fie, etic, pe absenţa răului – fie, intelectual, pe absenţa cunoaşterii. Tot astfel, şiretenia poate fi condamnată etic, dar apreciată intelectual: în culegerea lui Iuliu Zanne, proverbul *„înţeleptul* făgăduieşte şi *prostul* trage nădejde", prezent în multe variante, permite o interesantă analiză a sinonimiei contextuale şi mai ales a cadrului cultural şi mental în care se plasează interpretarea. În locul *înţeleptului* apar *şiretul, vicleanul, deşteptul, isteţul, cumintele;* în locul *prostului – nebunul* şi *nerodul*; dacă nu ar fi fost un neologism incompatibil (în momentul respectiv) cu registrul popular, în această poziţie defavorizată ar fi apărut, desigur, şi *naivul*.

Ar putea fi amintită aici şi o disociere suplimentară: naivul e caracterizat fie prin capacităţile lui de recepţie, de înţelegere (ca în zicala cea mai apropiată de conceptul naivităţii, „Crede că tot ce zboară se mănîncă": nu tocmai transparentă, punerea în legătură a credulităţii cu spaţiul aerian putînd totuşi evoca reprezentarea tipică a naivului, cu gura căscată şi cu ochii măriţi de uimire) – fie prin cele de expresie – care apar, de pildă, în dicţionarul lui Şăineanu: naivul este cel „care vorbeşte cu simplitate" sau „care spune cam nerozeşte ce ar fi mai bine să tacă".

În română, etimologia mai îndepărtată a cuvîntului nu e transparentă: doar dicţionarul latinizant al lui Laurian şi Massim încerca să impună o formă unică – *nativ* – care să reunească sensurile neologismelor *nativ* şi *naiv* şi să le refacă pe teren românesc evoluţia semantică romanică: cuvîntul-sinteză propus însemnînd deci atît „innascutu, d'in nascere, naturale, nu artificiale" cît şi „puru, curatu, simplu, fora amesticu" şi „în genere, candidu, plenu de simplicitate si de gratia, fora affectatione etc." În franceză, *naïf*, provenit din lat. *nativus*, are o serie de sensuri vechi, pe care româna nu le-a preluat, şi în care e perceptibilă ideea de *natural*. Citatele din Littré sugerează o istorie culturală a cuvîntului puternic marcată – pe teren francez – de secolul Luminilor, de tensiunea dintre raţiune şi sentiment, de invenţia copilului, de descoperirea sălbaticului. Preluat în română, cuvîntul a suferit unele reducţii de memorie culturală, păstrîndu-şi totuşi complexitatea nuanţelor – şi adăugîndu-şi, desigur, noi trăsături ale evaluării.

Analiza conotaţiilor autohtone ale *naivităţii* nu se poate deci dispensa – dincolo de raporturile lexicale imediate – de reprezentarea culturală a copilului („inoţent cumu-i") şi de sistemul etic şi cognitiv în care copilărirea e un dar sau o deficienţă („C'eşt' copil?").

Aurora LIICEANU
psiholog

Sindromul Mîşkin

Există psihologi ataşaţi profesional unui test de personalitate elaborat de Raymond B. Cattell. Testului i se zice 16PF, pentru că el stabileşte structura personalităţii prin măsurarea a 16 factori. Doar unul dintre aceştia măsoară inteligenţa. Cattell a definit personalitatea foarte simplu şi concis: ea este ceea ce permite o predicţie a ceea ce va face o persoană într-o situaţie dată. Testul este foarte laborios, conţine 186 itemi şi cere ceva timp pentru a fi completat. La unul dintre factori, factorul L, scorurile mici indică o persoană credulă şi acomodantă, în timp ce scorurile mari relevă o persoană suspicioasă şi dificil de înşelat. Simplu spus, cineva care a completat testul se va plasa, din perspectiva credulităţii, undeva pe un continuum între 0 şi 10. Evident că factorul L nu există în structura personalităţii de capul lui, izolat, ci corelează şi explică scorurile la ceilalţi factori pentru că în ultimă instanţă structura personalităţii este o realitate ţesută din influenţe reciproce, o realitate irepetabilă. Prestigiul şi fascinaţia pe care le trezeşte acest test ca instrument de cunoaştere psihologică decurge din faptul că el captează determinările majore ale persoanei, care sînt un fel de zestre de plecare, oarecum autonomă de achiziţiile ulterioare. Ne putem întreba: oare există multe persoane cu scoruri foarte mici sau chiar zero şi cu scoruri foarte mari sau chiar 10? Ce fel de persoane sînt ele din perspectiva celorlalţi factori? sau, mai departe, se poate educa oare deficitul de suspiciune astfel încît să se amelioreze credulitatea persoanei? Psihologic, definiţia credulităţii este similară celei profane: credulitatea este caracteristica de a crede repede şi uşor, de obicei fără a avea dovezi suficiente. Ce-o face însă pe o persoană să fie credulă? Inabilitatea de a procesa evidenţe, accesul nesfîrşit la experienţe care nu se finalizează în generalizări, capacitatea de a se proiecta în celălalt şi de a-l asimila? Toate acestea lasă loc unei asocieri a credulităţii cu un deficit de intelect manifestat cel puţin în domeniul inteligenţei sociale. Dar ştim că inteligenţa şi credulitatea pot fi consubstanţiale în acelaşi sistem psihic. Naivitatea corelează cu inocenţa, dar şi cu prostia. Cineva, referindu-se la incapacitatea de a generaliza economicos, folosea comparaţia cu beţele de chibrit dintr-o cutie. Nu este necesar să le scaperi pe toate ca să ştii că ele se aprind. O bună funcţionare în acest sens ar exclude comportamentele dincoace sau dincolo de numărul suficient de dovezi. Unii se conving repede, alţii întîrzie în a se convinge fie din raţiuni de ordin intelectual, fie din generozitate şi credinţa în buna natură umană. Există situaţii în care o singură dovadă este suficientă. Mafia nu practică contabilităţi, ci o regulă nescrisă absolută: este loial cel în care ai încredere, ai încredere în cel care este loial. În viaţa de toate zilele, noi funcţionăm prin alunecări în situaţii ambigue, aplicînd etici interpersonale mai mult sau mai puţin laxe.

Dacă preluăm ideea personalităţii implicite, atunci marii creduli sînt marii oneşti, pentru că reprezentarea lor despre alţii este dictată de reprezentarea lor despre ei înşişi. Atunci, cum o să cred că celălalt mă fură cînd eu nu fur? Proiecţia eu-lui în altul l-a făcut pe Mîşkin să fie înţelegător cu toţi şi încrezător în semeni. Dar, în lumea credulilor intră copiii şi lor li se poate aplica mai corect eticheta de naivi. Copiii nu au experienţă, ei nu sînt în bine şi rău, ci dincoace de bine şi rău. Neavînd un repertoriu de experienţe, ei nu au încă o expertiză socială. Ei cred că orice zboară se mănîncă. Ei cred în aparenţe şi nu au exerciţiul gîndului dubitativ. În şcolile americane există programe privind contactul cu străinii – în sens de necunoscuţi, nefamiliari –, prin care se antrenează suspiciunea în slujba protecţiei de sine. În acest fel, vulnerabilitatea naivilor este controlată, adulţii fiind responsabili de de-naivizarea celor mici. Într-un curriculum axat pe confruntarea cu riscul, credulitatea devine ţintă.

În spaţiul românesc se conjugă o cultură a oralităţii cu comportamentul tranzacţional. Expresia „Rămîne cum am vorbit în tren" este relevantă. Apelul la forme scrise trezeşte la români respingere şi uneori ostilitate; oralitatea, ca instrument pus în slujba tranzacţionalului, lasă loc unei mutuale acceptări a imprevizibilului. De aceea spaţiul social de la noi este inconfortabil pentru că obligă indivizii să intre în jocul exersării credulităţii-suspiciunii, prin evitarea raporturilor contractuale. Dacă iei un taxi te afli în următoarele situaţii: şoferul pune în funcţiune contorul – foarte rar, din ce în ce mai rar–, şoferul te întreabă cum preferi, cu sau fără contor, şoferul impune regula nescrisă a tranzacţiei tipice: „îmi daţi cît credeţi". La noi, sinceritatea este dubioasă şi asociată prostiei. Credulul face pereche cu şmecherul, iar şmecheria este una dintre valorile importante la noi. Psihologic, credulii nu rivalizează, păstrînd un aer seren, detaşat. Ei nu sînt egoişti şi nu suferă de inconfort cu sine. Suspicioşii sînt preocupaţi de sine şi axaţi pe complicitatea cu propria persoană. Credulii umplu categoria victimelor interpersonale şi sociale. Dacă ne amintim de Caritas putem crede că la noi sînt mulţi creduli, dar mai corect ar fi să-i vedem pe aceşti creduli ca jucîndu-se cu şmecheria. Exerciţiul cotidian al îndoielii este poate cel mai obositor lucru în spaţiul românesc. El cere constanţă diabolică şi poate transforma un naiv suspicios în paranoic sau cel puţin poate produce o comunitate paranoidală. Credinţa, dublată de afect, că „tot ce zboară nu se mănîncă", anulează orice solidaritate şi minează coeziunea socială.

Ioana POPESCU
etnolog

Gunoiul, între tradiţie şi naivitate

Murdărie. Oriunde pe străzi, în parcuri, sub pămînt pe şinele de metrou sînt grămezi de ambalaje goale de plastic sau carton – sticle, vafe, barchete, pahare, paie. De cîtăva vreme nu mai acuzăm doar municipalitatea sau gunoierii, acceptăm că de vină sîntem şi noi, cei care mîncăm pe bancă pizza *fast* la cutie, sau bem din mers şi din sticlă cele mai diverse lichide colorate *fresh*. Ne întrebăm chiar ce e de făcut. Coşurile de gunoi sînt rare, neîncăpătoare, de multe ori fără fund şi mereu vizitate de vagabonzi înfometaţi (oameni şi animale). Apoi, trăim vrînd-nevrînd în pas cu vremea – totul este preambalat – şi în pas cu lumea – totul se consumă, oriunde, oricînd, oricum.

Nu sîntem deci pregătiţi să prelucrăm, dacă nu să valorificăm, un univers al resturilor. Pe vremuri, păream să ştim: totul se păstra, **„că doar nu cere de mîncare“**. Orice gospodărie ţărănească avea o magazie, o polată, o aplecătoare, unde se adunau într-o viaţă de om cuie strîmbe, capete de sîrmă, dinţi de porc, cîrpe şi zdrenţe, încălţări desperecheate, găleţi găurite şi oale sparte, scaune şchioape şi mături chele, mă rog, tot ce poate fi de folos la casa omului... Pînă acum vreo opt ani, orice apartament de bloc din oraş avea o ladă, un raft de dulap sau un colţ de balcon în care se adunau pungi de plastic, sticle de Pepsi, cutii de margarină, ambalaje de hîrtie păturite, panglicuţe de la buchete de flori, capace de borcane, dopuri. Nu era o obsesie de colecţionar, ci teama tradiţională că mîine va fi şi mai rău, că risipa atrage sărăcia, că trebuie să fii pregătit să supravieţuieşti. Mentalitatea tradiţională este deci una a tezaurizării resturilor şi a moştenirii lor din neam în neam. Păstrare a integrităţii lumii, tehnică de adaptare, sau de depăşire a crizelor, nu ştiu. Ştiu numai că de la un timp, principiul nu mai poate funcţiona: viaţa noastră lasă prea multe urme. Un muzeu etnografic din Occident colecţionează sticle de Coca-Cola, cutii de margarină cu Lady Di şi ţucale pentru copii cu „Be a winner!“ Dar cei care nu sîntem muzee, ce facem cu ele, cu resturile, cu urmele, cu umbrele noastre de zi cu zi?

De curînd mi s-au oferit „soluţii“ la colţ de stradă. O doamnă care se odihnea pe o bancă în parc lîngă un coş de gunoi proaspăt curăţat de conţinutul – adunat acum morman alături – mi-a zis: „Trebuie să mai aşteptăm, nu ne putem moderniza peste noapte. De altfel, românul totdeauna s-a căcat astăzi şi s-a şters mîine, asta e tradiţia noastră, dar dacă aşteptăm, **poate vine un guvern care ne va şterge imediat**“.

O altă doamnă, mai în vîrstă (tot femeile vor schimba lumea!) mi-a spus, în timp ce mă privea curăţind trotuarul din faţa casei: „Am ajuns şi eu ca dumneavoastră, ţoapa cartierului: o dată pe săptămînă strîng gunoaiele de pe trotuar, dar să ştiţi că se fac la loc. Eu am apucat vremea cînd erai amendat dacă-ţi creşteau trei fire de iarbă în faţa porţii, era pe vremea Regelui, atunci era ordine şi curăţenie. Acum nimeni nu se mai teme de nimic. Ne trebuie o mînă de fier, eu mi-aş dori un Vadim Tudor sau un Funar la cîrma ţării. Ştiţi ce curăţenie e la Cluj? **Ne trebuie o dictatură!** Dacă vom mai fi conduşi de democraţii ăştia, care dau numai intelectuali la televizor şi dacă universităţile particulare nu se vor gîndi şi la muncitori şi la ţărani (?!), nu vom scăpa de gunoaie. Să nu mă înţelegeţi greşit, şi eu **am fost** intelectuală, dar erau alte vremuri, toţi tremurau de frică şi era ordine.“

Dicţionarul Larousse defineşte naivitatea ca simplitate a unei persoane care îşi manifestă natural ideile şi sentimentele, ca exces de credulitate, ca ignoranţă.

Prea multă naivitate românească, după gustul meu. Prefer să ne păstrăm tradiţia, sticlele goale, capacele, cartoanele, panglicuţele şi guvernul, atîta timp cît, cel puţin unele dintre ele, nu cer de mîncare.

Nativus, nativa, nativum

A fi *naiv* (lat. *nativus*) înseamnă să te afli în starea începutului sau să participi la ea. Naivitatea ţine de paradis şi de copilărie.

Adam şi Eva sînt primii naivi. Odată ce-şi pierd candoarea, descoperă ruşinea, diferenţa dintre vizibil şi invizibil, se acoperă cu primul obiect fabricat, inventează o tehnică. Altfel spus, naivul deplin stă în afara societăţii şi, implicit, a culturii. El nu face discriminări, nu respectă ierarhiile, valorile, obiceiurile. Stă în afara sistemului pe care nici măcar nu se osteneşte să-l conteste. Simpla lui prezenţă ameninţă întregul edificiu al societăţii constituite.

Dacă naivul este vulnerabil, uşor de înşelat, are în schimb puterea primordială a celui slab. Omul sărac cu duhul are un suflet unit şi liber. El nu cunoaşte ambiguitatea din care se nutreşte întreaga noastră cultură, nu este construit, nu este rafinat. În măsura în care inteligenţa a însemnat întotdeauna viclenie, apelul la strategii complicate, indirecte, naivul este în mod hotărît un prost (sl. simplu), fiindcă el procedează direct, aparent fără noimă şi fără nici o şansă.

Naivul îşi bagă mîna în gura lupului şi, dacă este cu adevărat inocent, rămîne teafăr. Naivul, cu puterea simplităţii lui, ia taurul de coarne. În desăvîrşirea sa, cel naiv vorbeşte cu lupii şi porumbeii, este fratele firului de iarbă şi al suflării de vînt, stă de vorbă cu leproşii şi cu împăraţii deopotrivă. Libertatea lui, venită din afara lumii, ţine lumea. Cu o trudă imensă, naivitatea se poate recuceri. Întreaga istorie creştină a lumii începe cu pierderea naivităţii şi se încheie prin neînchipuit de dureroasa recopilărire, prin intrarea naivului în Împărăţie.

Şerban ANGHELESCU

Ţara lui Caritas-Vodă

Primesc zilnic oferte de îmbogăţire, pe stradă, la televizor, la radio, în cutia poştală. Deşi nu cunosc pe nimeni care să fi cîştigat ceva, am impresia că sîntem un popor de cîştigători la jocurile de noroc. Dar, dacă mă gîndesc mai bine, românaşii noştri au cucerit Germania cu alba-neagra, iar moda concursurilor cu întrebări stupide este un import din Occident. Aşa că nu sîntem noi mai naivi, ci doar am intrat într-un capitalism normal în care şmecherii fac ce vor pentru a lua banii fraierilor care fac ce pot, ca să parafrazez un cîntec rap pe care îl tot aud prin cartier.

Alba-neagra la Marea Neagră

Pe lîngă furatul porumbului de la CAP, românii mai subminau comunismul din interior prin alba-neagra. Nu este nevoie de foarte multă recuzită: trei tinichele cu o bilă, o măsuţă sau un tomberon de gunoi şi gata jocul. „Uite-o p-asta, asta are, asta n-are, uite-o p-asta marcatoare. Hai arat-o“.

Cum nu mai văzusem de mult timp aşa ceva, mă gîndeam cu nostalgie că tradiţia s-a pierdut. Dar am regăsit-o acolo unde mă aşteptam mai puţin, în Costineşti. Seara, pe malul lacului, de la „zece steaguri“ pînă la bazar erau nu mai puţin de şapte întreprinzători care se băteau pentru o clientelă destul de numeroasă. Cum nu aveam ce face, m-am învîrtit cîteva ore pe lîngă ei, repetîndu-mi din cînd în cînd în minte că orice s-ar întîmpla, oricît de atractiv ar fi, să nu intru în joc. Totodată, ca om păţit ce sînt, mi-am înfundat ambele mîini în buzunare şi nu le-am mai scos, pentru a nu suferi cine ştie ce pierderi colaterale. Scenariul este peste tot acelaşi. Omul care face jocul, dealer-ul, vorbeşte într-un ritm ameţitor, învîrte tinichelele la fel, mai are cîţiva oameni de bine pe lîngă el, ca să fie jocul atractiv. Aceşti tovarăşi mai cîştigă, mai pierd, nu se supără nimeni, bugetul este comun.

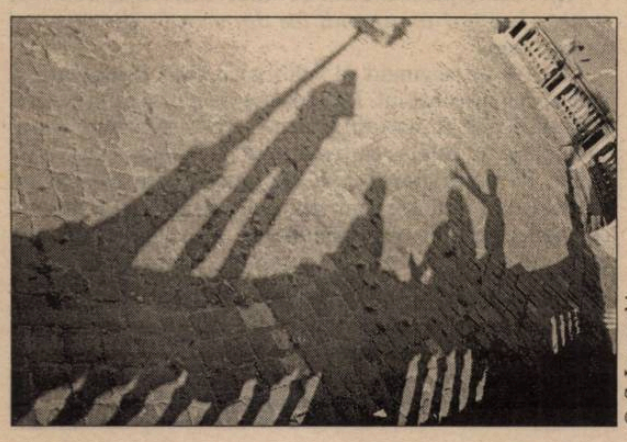
© S. Ivanoschi

Trecătorii sînt „agăţaţi“: „hai, arat-o aşa, de formă, fără bani“. O arăţi. „Bravo, vezi, cîştigai 50.000. Hai, arat-o acuma pe bani“. Mulţi o arată, dar pe banii lor, că nu mai ghicesc. Uneori dealer-ul devine mai îndrăzneţ, un tînăr ghiceşte fără bani, „ai bani la tine? Uite, te ţin minte, vino cu 50.000 şi îţi mai dau 50.000 fără să mai joci. Du-te şi ia banii“. Tînărul dispare, dacă e naiv va veni cu 50.000, dacă e şi mai naiv va veni cu mai mulţi.

Clienţii se împuţinează, binefăcătorul de ocazie mă remarcă: „Hai, ridică, încearcă, că nu mori“. Insistă şi mă mut la următorul cazinou ambulant. Aici, între tovarăşi este şi o femeie, genul gospodină-telenovelă, probabil pentru că inspiră încredere. Şi, deodată, minune, cineva cîştigă, nu îmi explic cum. Băiatul dă să plece, dealer-ul îl trage de mînecă, el chiar pleacă. Îngrijorat, dealer-ul se întoarce spre un tovarăş: „ia-l în primire“. Respectivul se duce, îi spune ceva la ureche. Băiatul se întoarce încrezător. Mai cîştigă 50.000, joacă pe o sută, pierde. „Hai, stai să-ţi iei banii înapoi.“ Prietena „norocosului“ vrea să îl ia de acolo, el nu, că mai stă. După ce pierde 250.000, aproape că plînge şi îi spune partenerei că mîine pleacă acasă. Nu îi mai place marea. Totul a durat cam un sfert de ceas.

Scenele se repetă, mereu aceleaşi. Mă gîndesc că le lipseşte imaginaţia, dar de ce să schimbe ceva cînd este atîta lume care a venit cu bani la mare. Am impresia că deja cunosc tertipurile. Cineva în spatele meu îi spune prietenului său că „s-a prins cum fac ăştia“. Joacă şi pierde. La o altă masă ajung după ce un băiat de vreo 17 ani pierduse cam tot ce avea şi acum se ruga de dealer să-i dea banii înapoi. „Hai, pleacă, că-mi spargi vitrina“ îl ironizează individul. Băiatul îşi ia un aer serios şi spune: „Îl cunoşti pe locotenentul Tache?“. Celălalt devine brusc interesat. „Eu îl cunosc“ afirmă pierzătorul victorios. Fapt extraordinar, un tovarăş îl împinge pe băiat spre lac, îi dă ceva, acesta vociferează, mai primeşte ceva şi pleacă. Totuşi, există poliţie şi lege.

Nu ştiu de ce, dar a doua seară nu mai erau, am pierdut distracţia. Fie îşi fac concediul la Marea Adriatică, fie locotenentul Tache s-a autosesizat.

Cum îl cheamă pe Gheorghe

Acum cîţiva ani, cînd PRO TV-ul şi-a făcut intrarea furtunoasă pe piaţa televizuală, a apărut şi omul providenţial. Florin Călinescu dădea românilor milioane. Cîte unul pe zi, să ajungă la tot poporul. Moda a fost lansată şi televiziunile ne îmbie zilnic să sunăm la 8989.... şi să cîştigăm cîte ceva. Şi ca să nu avem impresia că nu muncim pentru aceste cîştiguri, ni

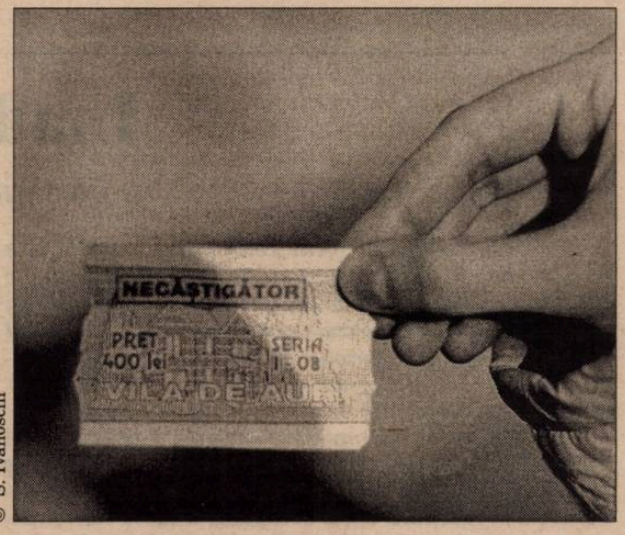

© S. Ivanoschi

se pun şi întrebări. De exemplu: „Cîţi agresori o urmăresc pe Angela Bennett?“. Foarte dificil în caz că nu ştii să numeri pînă la trei. Altă dată sîntem părtaşi la acţiune: „Cîte lovituri îi aplică Walker adversarului său?“ sau „Unde se luptă expertul?“ şi acesta nu se luptă şi el ca oamenii normali, ci numai prin elicoptere şi prin copaci.

Dar Prima TV se gîndeşte la inteligenţa noastră şi ne-o pune la treabă: „Prima literă a cuvîntului de astăzi este P. Următoarele litere sînt: T, Ă, U, R, Ă. Definiţia cuvîntului este: «te înveleşti cu ea»“. Cea mai bună autoironie a fost un concurs pe un post particular de radio: „Sunaţi şi nu trebuie să răspundeţi la nici o întrebare. Cîştigaţi o vacanţă.“

Ne mai putem îmbogăţi şi cumpărînd cărţi poştale. La început acestea apăreau numai la ocazii deosebite. Trebuia să-ţi petreci Revelionul în faţa televizorului, poate cîştigai miliardul. Acum au început să apară periodic, lunar. „Ia-ţi cartea poştală a lunii iulie. N-ai mult de citit, dar ai mult de cîştigat“ ne asigură zîmbăreţul prezentator că nu trebuie să citim, Doamne fereşte, ajungem intelectuali şi murim săraci.

Un joc care face furori este *Teleeurobingo-show* de pe Antena 1. Aici, doi comici de revistă ţipă, urlă, se zbenguie şi ne inundă cu milioane şi Dacii 1300 nou-nouţe. Jocul are succes pentru că biletul costă numai 3.000 de lei şi „cu banii de două pîini cîştigi o grămadă. Nu mai sta pe gînduri, c-o să-ţi pară rău cînd îi vezi pe alţii cum îţi iau maşinuţa“, sare pe mine băiatul care vinde bilete la Piaţa Unirii şi mă face să-mi pară rău că am pierdut aşa frumuseţe de maşină.

Îmi cumpăr o gumă de mestecat şi înăuntru găsesc un anunţ de la „Fun (sic!) Clubul Bogaţilor“. Tot un concurs în care trebuie să trimiţi ceva şi să cîştigi altceva.

Cristian GHINEA

Soluţii mai puţin evidente

– dilaog cu Ancuţa VAMEŞU, director executiv la Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile (FDSC) –

Pot fi consideraţi naivi cei care aleg să lucreze în organizaţii non-guvernamentale, avînd în vedere „cota" de misionariat şi de voluntariat incluse în acest sector?

Munca în organizaţii non-guvernamentale, în sectorul non-profit, pare apogeul naivilor; are aparenţa nesiguranţei; nu se ştie exact de ce atîrnă, lasă impresia că nu-ţi dă nici o perspectivă. Să te ataşezi unui atare domeniu pare ciudat, pare naiv. Cu atît mai mult în cazul voluntarilor, care nici nu primesc bani pentru această muncă şi aşa bizară (organizaţiile non-guvernamentale lucrează şi cu salariaţi şi cu voluntari).

În realitate, cei care aleg această activitate nu sînt naivi. În FDSC voluntari sînt, de pildă, cei care fac parte din Consiliul de Administraţie. Nu primesc bani, dar nu sînt fraieri pentru că li se oferă alte oportunităţi, mai puţin imediate şi evidente: apartenenţa la o organizaţie este echivalentă cu declararea publică a unor valori, cu un plus de imagine publică pentru persoana respectivă (în cazul în care valorile pe care le susţine întrunesc un oarecare interes public sau mediatic).

În ceea ce-i priveşte pe voluntarii obişnuiţi, ei cîştigă experienţă, intră în viaţa, în intimitatea unei organizaţii cu un standard profesional destul de ridicat. Nu se întîmplă acelaşi lucru în *business*, unde confidenţialitatea, secretul profesional, secretul comercial sînt mult mai importante.

Sigur, există o doză de naivitate chiar în misiunea pe care şi-o propun organizaţiile non-guvernamentale.

Pentru majoritatea semenilor noştri, susţinerea unei idei fără foloase vizibile şi imediate pare naivă. Rolul organizaţiilor non-guvernamentale este mai greu de înţeles?

Organizaţiile îşi propun, în general, să schimbe ceva în jurul lor. Oamenii nu prea sînt încîntaţi de schimbare; orice încercare de acest fel este considerată utopică. Probabil că, într-adevăr, nu organizaţia care şi-a propus schimbarea va reuşi să o facă. Dar ea va trezi un curent de opinie care va duce, pînă la urmă, la acea schimbare. Din acest motiv trebuie să purtăm crucea de naivi sau fraieri; pentru că, totuşi, există o miză.

În ce măsură mai sînt naivi, în privinţa activităţii O.N.G.-urilor, cei care vi se adresează?

E clar că cei care ni se adresează ştiu din ce în ce mai mult despre activitatea noastră şi asta o arată şi sondajele. Pe măsură, însă, ce ştiu mai mult, gradul lor de insatisfacţie faţă de noi creşte. Setul lor prealabil de aşteptări este, în general, altul decît realitatea. Organizaţiile non-guvernamentale nu sînt precum detergentul: detergentul e detergent, indiferent de cutie. O.N.G.-urile sînt foarte diferite, mai complexe, deci e greu să explici publicului, în cîteva cuvinte, ce e asociaţia „X" despre care el n-a auzit. Aş putea spune, însă, că, în acest caz, cei care nu ne cunosc sînt nişte fraieri sau naivi pentru că ratează diverse oportunităţi pentru imediatul vieţii lor, cît şi pentru devenirea lor. Ignorarea unei posibilităţi de manifestare sau învăţare este, după părerea mea, o naivitate. De exemplu sînt destui pensionari care nu ştiu că Societatea română Alzheimer are un club unde ei pot socializa sau beneficia de o serie de servicii gratuite (manichiură, coafor).

O categorie aparte o constituie cei care ignoră activitatea O.N.G.-urilor. La unii dintre cei care, totuşi, vi se adresează, ce naivităţi sesizaţi?

Dacă eşti un cetăţean sărac, cu o familie numeroasă, şi te duci la o organizaţie care spune că nu poate să-ţi dea bani şi nici să-ţi suplimenteze ajutorul social pe care ţi-l dă statul, acea organizaţie devine, pentru tine, neinteresantă, chiar dacă ea poate să-ţi ofere o soluţie. De pildă, Fundaţia Estuar, care se ocupă de persoane cu probleme de sănătate mintală are şi o cantină socială; acolo lucrează chiar astfel de persoane, cărora li se oferă un loc de muncă. Nu toate organizaţiile pot oferi locuri de muncă, însă ele sînt capabile să-ţi faciliteze întîlnirea cu persoane care au aceleaşi probleme ca tine, explicaţii asupra posibilităţilor, de stat şi private, de a-ţi rezolva problemele.

Există persoane care susţin, chiar material, organizaţiile non-guvernamentale?

Oamenii preferă să cheltuiască banii pe jocuri de noroc decît să-i doneze unei organizaţii non-guvernamentale, deşi riscul de a pierde la aceste jocuri este destul de mare. Citind puţin despre loterie am observat că există teorii care susţin că jocurile de noroc sînt o taxă pe prostie sau pe sărăcie şi că statele morale, care înţeleg că cei mai înclinaţi spre joc sînt oamenii cei mai amărîţi fac în aşa fel încît o parte din banii jucaţi de aceştia să li se întoarcă. Şi noi am promovat ideea ca o parte din cîştigurile Loteriei Naţionale să fie acordate unor programe sociale. Ce s-a făcut a fost însă puţin diferit: la propunerea Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale s-a instituit taxa de solidaritate, pe care o plăteşte fiecare jucător, în procent de 10-20% pentru a finanţa deficitul fondului de Asigurări Sociale. Apetenţa pentru jocurile de noroc nu este ceva specific românesc. Cred, însă, că ceea ce lipseşte la noi este un comportament antreprenorial, care nu înseamnă, neapărat, să înfiinţezi un S.R.L., ci să fii antreprenor cu tine însuţi, să-ţi oferi tu alternativa.

Vorbind de spirit antreprenorial, se întrevede pericolul unui alt tip de naivitate: aceea a iniţiativei în exces. Există o serie de O.N.G.-uri cu scopuri şi denumiri ciudate...

Există multe organizaţii structurate pe probleme foarte speciale. De pildă Societatea Astronomică Română de Meteoriţi, care, printre altele, se ocupă de poezia stelelor. Nu demult, la o acţiune de stradă, pe care am organizat-o, un domn mi-a făcut o propunere foarte interesantă; el era pasionat de Ion Heliade Rădulescu şi mi-a oferit un motiv pentru care acesta ar putea fi conştiinţa românilor de astăzi: pentru că primele două afirmaţii din Proclamaţia de la Blaj se referă la respectul pentru proprietate şi pentru drepturile omului. El are un plan foarte simplu, dar care altora li se poate părea o nebunie: doreşte ca pe statuia lui Ion Heliade Rădulescu de la Universitate să se pună o plăcuţă cu aceste două fraze. Sigur că ideea lui nu va creşte produsul naţional brut şi nu va crea o mulţime de locuri de muncă. Însă o societate normală, care funcţionează, este făcută din acest gen de lucruri mici şi aparent banale, stupide, neimportante.

Inadecvările forţei de muncă

– interviu cu Garbis OHANISIAN, managing director la Atlas Consel –

Firma la care lucraţi oferă „consultanţă şi strategii în resurse umane". Altfel spus, pune în legătură companiile interesate în ocuparea unor posturi vacante cu candidaţii dornici să le ocupe. În cazul acestor candidaţi, în general persoane cu studii superioare şi chiar cu specializări postuniversitare, se mai poate vorbi de naivitate în aşteptările şi atitudinea faţă de un viitor loc de muncă?

Probabil că din perspectiva carierei, a opţiunilor şi a căilor concrete pe care mulţi din semenii noştri le urmează, ar trebui să asimilăm naivitatea unei inadecvări la realitate. Dacă acceptăm această convenţie, am putea spune că orientarea către profesie, din perspectiva perceperii nevoii sociale, se face, în mod evident, cu mai mult pragmatism (şi mai puţină naivitate) decît în trecut. Oamenii sînt mult mai atenţi la tot ceea ce piaţa solicită. Liberalizarea vieţii publice şi noile legiferări privind proprietatea au reprezentat o deosebită atracţie pentru cariera în avocatură, consistent avantajoasă în termeni materiali şi capabilă să aducă stabilitate. De asemenea, dezvoltarea proprietăţii private a amplificat cu sute de mii posturile de contabil; apariţia bursei de valori, a acestei mici lumi a valorilor imobiliare a creat, şi ea, o nouă zonă de atracţie.

O problemă mai complicată, şi cu o evoluţie oarecum opusă, este cea a adecvării între ceea ce candidatul oferă pe piaţa forţei de muncă şi aspiraţiile sale. Autoevaluarea propriilor disponibilităţi este inadecvată. Există, încă, multe persoane care, în baza unei pregătiri nu prea temeinice, unei experienţe nerelevante, solicită posturi pentru care, de fapt, nu sînt potriviţi.

Ce motivaţie găsiţi acestei supraevaluări? Candidaţii respectivi chiar sînt, cu naivitate, convinşi de propriile merite, sau încearcă să inducă în eroare?

Sînt foarte mulţi care au impresia că vorbesc foarte bine o limbă străină; care au impresia că îşi stăpînesc foarte bine domeniul de activitate, că pun pe masă o experienţă extraordinară, care le-ar permite să aspire la orice fel de post. Bănuiesc că nu mai e o noutate faptul că suferim de o afecţiune extrem de gravă, care este superficialitatea. Efectul superficialităţii este vizibil în pregătire, în asimilarea şi fructificarea unor experienţe. Sînt foarte mulţi care trec prin viaţă „descurcîndu-se": adică speculînd conjunctura, găsind soluţii, dar marginal, mereu, pe linia minimei rezistenţe. La un moment dat, tot ce cîştigi dintr-o succesiune de astfel de etape se plăteşte cu vîrf şi îndesat atunci cînd îţi propui o cotitură, cînd iei decizia de a candida pentru o poziţie care să-ţi aducă schimbări importante în viaţă. Atunci ai să descoperi că ceea ce ai fi putut cîştiga prin efort, prin muncă, prin aprofundare a ceea ce contextul îţi oferea, dar nu a făcut-o, se plăteşte. Nenorocirea este că ceea ce afirm eu acum nu este nici pe departe conceput ca atare de persoanele aflate în această situaţie. Ele consideră, cu naivitate, că simpla înregistrare pe hîrtie a unor activităţi pe care le-au desfăşurat constituie un argument suficient pentru a reuşi.

Dacă, în ceea ce priveşte autoevaluarea reală, candidaţii mai au încă de învăţat, se constată o evoluţie în modalităţile de abordare ale unui nou posibil post?

Nu există nici cel mai mic dubiu că, în această zonă, s-au produs, poate, cele mai importante schimbări. Există un segment de populaţie care a făcut progrese extraordinare, care a căutat să se perfecţioneze, găsind, în propria persoană, posibilităţi de nebănuit. Din punct de vedere formal, al documentaţiei necesare, lucrurile au mers mult mai uşor; nu se mai pune, acum, problema alcătuirii unui *curriculum vitae* corect. Problema este că, astăzi, devine mai important să demonstrezi ce poţi să faci, decît un dosar foarte spectaculos. Dosarul este un element favorizant, dar nu decisiv. Procedura noastră de evaluare a candidaţilor presupune utilizarea, cu mult discernămînt, a unui inventar specific, psihologic – chestionare inventare de personalitate, probe proiective de randament şi situaţionale.

Se observă o maturizare a candidaţilor, în sensul abilităţii de a-şi planifica, pe termen lung, etapele unei cariere?

Cred că încă nu putem vorbi de un asemenea demers de construcţie a carierei pe scară largă. Sînt destui care au o perspectivă pe termen mediu, chiar şi lung, de construcţie a carierei şi încearcă s-o construiască pas cu pas. Dar majoritatea sînt în continuare tributari unor soluţii de moment. Acest lucru este cu totul explicabil, pentru că ne aflăm într-o condiţie de criză profundă în care şi oferta de locuri de muncă nu este cea care ţi-ar permite să-ţi construieşti o carieră. Sînt situaţii cu totul neaşteptate în raport cu ceea ce prognozam acum 3 ani: multe companii private şi-au redus activitatea, şi-au redus locurile de muncă, ba chiar şi-au diminuat fondurile salariale. Cunosc cazuri, cu o anumită tentă de dramatism, de persoane care, chiar din motive întemeiate, s-au hotărît să părăsească un anumit loc de muncă, avînd convingerea fermă că nu vor avea probleme în a-şi continua activitatea. Poate şi pentru că au formulat standarde foarte înalte, au descoperit cu surprindere că după luni şi luni de zile nu au reuşit să obţină nimic. Ca atare, au trebuit să renunţe la standardele lor, să-şi diminueze pretenţiile, ba chiar să ofere explicaţii plauzibile pentru perioada de inactivitate.

Dar în privinţa alegerii companiilor pentru care urmează să lucreze?

Oamenii sînt mult mai atenţi la companiile pentru care optează să lucreze; datorită unui şir lung de experienţe negative cu firme care promiteau mult dar nu făceau aproape nimic, cu firme care-i împingeau pe unii salariaţi la limitele legalităţii, cu firme care, în ciuda unor contracte semnate, le ofereau angajaţilor surpriza că nimic nu era înregistrat la Oficiul Forţelor de Muncă. Se observă, acum, preferinţe certe pentru companii din anumite zone ale lumii (Occident). Din fericire, nu mai este ca în anii '92-'94, cînd oamenii de o valoare deosebită s-au aruncat în experienţe ce s-au dovedit nefavorabile.

Aţi întîlnit persoane atît de naive, încît să dorească să se angajeze într-un anumit loc din vocaţie, dintr-un soi de idealism?

Există un segment al celor care simt o chemare şi sînt atraşi de conţinut. Dar ceea ce cred este că la nivelul societăţii mai importantă este o creştere a numărului celor care au înţeles că trebuie să facă foarte bine ceea ce fac. Pare paradoxal, dacă ne raportăm la ceea ce am afirmat mai înainte: sigur că tendinţa generală rămîne de inadecvare, de superficialitate. Există însă un segment care a înţeles că pentru a ajunge în zonele rarefiate, în care ceea ce poţi cîştiga este extrem de valorizat (salarii foarte mari, stabilitate, posibilitatea de a vedea lumea), trebuie să dea dovadă de calitate.

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

„Există un romb în care poți băga pe oricine“

– interviu cu Varujan VOSGANIAN, președintele UFD –

Ați citit ziarele, cam de vinerea trecută încoace?

Da, sigur că da.

Și ați văzut că nu sînteți în sondaje?

Păi, de-aia, că e o manevră. Unele nu dau nimic, dau de la 5 la sută în sus. Asta-i întrebare de interviu?

Da. Dumneavoastră nu sînteți...

Nu sînt.

Dacă erați în CDR, vedeam și noi...

Eram sub 1%.

În sfîrșit, auzea poporu' de dvs. Vă vedea. Nu e un semn de naivitate să ieși din CDR și să vrei să-ți faci propriul partid?

Noi am ieșit din CDR cînd eram sub 1%. Asta dovedește că gestul nostru era pentru unii riscant, dar pentru noi un gest de conștiință, un gest de calcul politic. Chiar dacă invocarea conștiinței pare o naivitate pentru unii, eu cred că, pe termen lung, dacă nu e o legătură între conștiință și actul politic, politica însăși nu poate face istorie, face carieră, averi... Faptul că există acest pol de dreapta și, mai mult, la el aderă personalități, înseamnă că gestul nostru a avut rezonanță.

Sînteți în afara jocului politic.

Nu sînt deloc. În clipa de față sîntem în Parlament cu procentele noastre. Faptul că alegerile locale sînt înaintea celor parlamentare va fi un exercițiu bun în a ne verifica forța. Legea electorală, de care se spune, nu cred că va trece. Oricum, chiar dacă sondajele ne arată la 3%, gradul nostru de notorietate, de 70-80%, ne-ar introduce oricum în Parlament. Ca să fiu sincer, pe noi ne interesează să recrutăm acele persoane capabile să gestioneze țara.

Dumneavoastră știți mai bine. Am impresia că aglomerați elite în ciuda unei mase de gură-cască, dornice să vă audă noile achiziții, dar nu așa dornică să fie condusă.

Folosiți expresia „gură-cască“, eu aș zice altfel: din 1945 pînă acum, elitele au fost batjocorite, marginalizate sau izolate, una din astea, faptul că din '45 încoace România are desfășurarea istorică pe care o are se datorează acestui fapt. UFD își propune să recupereze elitele, pe principiul că adevărații conducători nu sînt nici la Palatul Victoria, nici la Cotroceni, nici în Parlament, nici la conducerea partidelor, în cea mai mare măsură...

Astea nu-s elite? Nu citesc și ei o carte pe săptămînă?

Sînt elite doar din punct de vedere geografic. Adică, să mă explic: acestea sînt mai sus decît altele. Din punct de vedere moral, din punct de vedere profesional, adevărații conducători sînt în afara actului de guvernare. Asta nu-nseamnă că ei sînt gură-cască sau lucrează cu „gură-cască“. Ei au fost într-o poziție ingrată.

Altă naivitate: nu credeți că adunînd elite prea multe n-o să vă înțeleagă masele?

Elitele nu-s niciodată destule. Elitele sînt ca un clopot, care cu cît este mai mare, cu atît oamenii simt că-l aud de mai departe și se adună.

Frumos spus!

Bă, ăsta-i interviu pentru „Dilema“?

Da! Cine să creadă în cuvîntul dvs.? La fel s-a crezut și în promisiunile CDR.

Nu-i adevărat. Platforma CDR-ului a fost o foaie de hîrtie. O promisiune se realizează prin mesaj, moment al lansării și oameni ce-l rostesc.

Și dvs. ați crezut în CDR.

Eu am crezut că în acel moment CDR era soluția.

Un gest de oportunism politic?

Noi intram oricum în Parlament. Iar atunci, aveam ofertă deschisă din partea tuturor partidelor și alianțelor politice. Astăzi, oricine vrea o alianță cu UFD, pentru că e singurul partid ce are cauțiune morală.

Sînteți ca un FPS, de ce nu organizați o licitație cu UFD?

Nu, pentru că noi nu vrem să privatizăm, ci să socializăm anumite idei, aceste idei sînt deja privatizate și trebuie socializate. Legat de oportunismul nostru... noi am întărit o oportunitate atunci, în acel moment; noi, cei din Alternativă, credeam că doar CDR-ul putea dizloca puterea PDSR. Ăsta nu-i oportunism. Să vă spun mai mult? Ce făcea CDR-ul? De cîte ori era nevoie spre a întări un mesaj economic, eram adus de la Iași și pus în fața televizoarelor spre a-l rosti. La concursul de miniștri, lansat în prezența ziariștilor, eu am ieșit primul la toate ministerele și de la toate partidele.

Și, totuși, n-ați pupat Palat Victoria...

Algoritmul, el nu e o expresie de inteligență, iar actualul guvern e atît de inteligent cît îl lasă algoritmul, ăla care nu te lasă să dai din coate.

UFD-ul e o părere de rău a acestor ratări?

În acest moment, nu trebuie să ne pară rău. La întrebarea cu cine votez? Există un răspuns, am oferit acest răspuns. Dacă ne implicam atunci, șansa asta de acum nu mai era.

Unde-s naivii în zona politică?

Hai să fim bine înțeleși! Naivitatea este candoarea, inocența, puterea de a visa, dar fără pragmatism. Diferența dintre naivitate și realism nu e nici lipsa de sinceritate a realistului și a celui ce în politică este eficient, nu e decît lipsă de pragmatism. Poți fi moral și pragmatic în politic. Naivitatea nu e lipsă de onestitate, nici naivitatea, nici imoralitatea nu au de-a face cu adevărata politică ce naște eroi.

Față de ideea de „naivitate“ unde îi situați pe politicieni?

Există un romb în care poți băga pe oricine. El are următoarele coordonate. În vîrful de sus: moralitate și competență. Jos: imoralitate-incompetență. La stînga: moralitate, incompetență, la dreapta: imoralitate-competență. Victor Ciorbea era la „moralitate-incompetență“. Vedeți, de la un anumit rang în sus incompetența e și ea o dimensiune a imoralității. Există alte personaje ce au de-a face cu imoralitatea-incompetența și ultimele, ce sînt foarte abile, dar își folosesc abilitatea pentru sine. PD-ul este la „imoralitate-competență“, PNL-ul la „imoralitate-incompetență“, PNȚ-ul la „moralitate-incompetență“. Jumătatea rombului e destul de rarefiată. La PDSR sînt oameni competenți, dar drumul pe care merg e complet greșit.

Și-n cazul electoratului? Ce triunghi îi este adecvat?

O bună parte răspunde cu cauțiunea de vot necesităților imediate, ei merg pe iluzii socialiste. UFD crede că e nevoie și de stînga, și de dreapta. Social-democrația e atributul țărilor înaintate economic. Iar stînga trebuie să lase locul ordinii, moralei și demnității naționale, adică dreptei. Asta e. Altfel nu se poate. Electoratul n-a avut o ofertă de dreapta. El a votat alternanța, care s-a epuizat, ori nostalgia, care a murit.

Dvs. personal cînd sînteți naiv?

Sînt naiv cînd îi abordez pe oameni și ei mă dezamăgesc. Sînt naiv cînd scriu poezii și cînd cred că sînt nemuritor.

Ați dezamăgit vreun naiv?

Nu știu dacă am dezamăgit, cred doar că n-am trădat.

Deși știți ce știu și ce pot Constantinescu și Iliescu, pe cine ați susține la alegerile din 2000?

Eu nu sînt naiv. UFD nu și-a exprimat opțiunea, dar credem că președintele Constantinescu nu este o amenințare la adresa democrației, iar în turul doi opțiunea e obligatorie.

A consemnat Eugen ISTODOR

Individul și autoritatea: atitudini în schimbare

– interviu cu Manuela ȘTEFĂNESCU, Centrul pentru Drepturile Omului, APADOR-CH –

Dacă asimilăm naivitatea unei cunoașteri superficiale, lipsite de discernămînt, se poate vorbi despre naivitate în modul cum sînt percepute, de către compatrioții noștri, drepturile omului?

Există, în primul rînd, o mare confuzie între noțiunea drepturilor omului, așa cum este ea definită și protejată prin instrumentele internaționale și prin Constituția României, care pornește de la ideea că orice fel de conflict este o încălcare a drepturilor omului. De fapt, atunci cînd vorbim despre drepturile omului, vorbim strict despre relația dintre persoană și autoritate: nu o ceartă între doi vecini, nu un conflict în interiorul familiei, nu o luptă între diverși moștenitori pentru un teren. Pentru toate acestea există calea justiției (dacă nu se rezolvă amiabil). În cazul relației dintre individ și autoritate, cea din urmă are o putere mai mare, nemaiexistînd ceea ce se numește egalitate de arme.

Aveți cîteva exemple concrete de asemenea confuzii?

Unul dintre ele se referă la o situație ciudată în interiorul unei familii: o domnișoară a dorit să plece din București ca să urmeze o facultate în alt oraș. Părinții s-au opus ideii și, ca să fie mai convingători, i-au luat fetei buletinul de identitate. Această domnișoară a insistat foarte mult că e vorba de o violare a dreptului ei de a exista și de a avea o identitate. De fapt, era vorba de un conflict care se putea rezolva ori amiabil, ori prin justiție, ori printr-o reclamație la poliție că i s-a confiscat buletinul de identitate.

Alte cazuri foarte frecvente sînt ale celor care ni se adresează pe tema proprietății. O instanță hotărăște punerea în posesie, dar, la măsurarea terenului, se intră în conflict cu vecinii pe un metru, zece metri de teren... Convingerea oamenilor care ajung în această fază este că li se încalcă dreptul la proprietate, dar, de fapt, e vorba, iarăși, de un conflict între două persoane particulare. E greu să le explici oamenilor că trebuie să se adreseze din nou justiției, că trebuie să obțină încă o hotărîre judecătorească, după ce au fost plimbați ani de zile prin tribunale (pentru că dosarele durează foarte mult la noi). Dar aceasta este singura soluție. Nici o organizație internațională nu are cum interveni într-un astfel de conflict, nicăieri în lume.

În cadrul conflictului individ-autoritate (lăsînd la o parte sus-amintita confuzie) ați întîlnit „naivi“ care și-au supralicitat situația?

Există foarte multe astfel de persoane și mă gîndesc, de pildă, la unii deținuți din penitenciare care consideră ori că au fost condamnați pe nedrept, ori pentru o faptă într-adevăr comisă, dar cu o pedeapsă disproporționată. S-a ajuns la această pedeapsă, consideră ei, fie pentru că au fost bătuți, în arestul poliției, și obligați să ia asupra lor unele fapte cu autori neidentificați, fie pentru că li s-a promis că, dacă iau asupra lor și alte fapte, vor obține o pedeapsă mai ușoară. Aceste lucruri sînt foarte greu de verificat. Ele nu au fost reclamate, într-o tentativă de disculpare, la momentul respectiv și nu sînt reclamate nici acum. Este foarte greu de dovedit adevărul, așa că acest gen de declarații stau sub beneficiul îndoielii.

Tot aici intră și conflictele în familie sau între vecini, pornind de la o proprietate. Din lucruri particulare se ajunge la afirmații generale, de genul „În România nu se respectă dreptul de proprietate sub nici o formă“.

Cei care vi se adresează, semnalînd încălcări reale ale drepturilor omului, au învățat procedeul prin care o pot face „profesionist“?

Unii dintre ei au învățat. De exemplu, persoanele care au și constituit cazuri ale noastre de abuzuri ale poliției. Ei au învățat că le trebuie un certificat medico-legal ca să poată demonstra că au fost agresați, brutalizați într-o secție de poliție. Au înțeles că trebuie să aducă o fotografie, de preferință color, făcută imediat ce au ieșit din secția de poliție, precum și martori indirecți care să constate starea lor fizică după ce au fost agresați. Au învățat că acestea sînt dovezile primare, obligatorii în sistemul românesc, pentru a te plînge unui procuror militar.

Există, însă, și extrema cealaltă: persoane care, indiferent de natura problemei lor, simt nevoia să se adreseze președintelui țării sau premierului, probabil după modelul reclamațiilor de la partid din vremea lui Ceaușescu. Acești oameni fac reclamații dacă nu primesc nici un răspuns sau dacă primesc răspunsuri de genul „Nu este de competența noastră“. Poate că oamenii chiar au dreptate, dar, neștiind cui să se adreseze, pierd un anume timp prevăzut de lege ca să facă plîngere împotriva cui trebuie și se consideră frustrați sau persecutați. Aceasta dovedește că ei nu știu care este atribuția fiecărui organ în parte, pînă unde se întinde posibilitatea acestuia de intervenție.

Atitudinea celor care vi se adresează față de autoritate poate fi caracterizată drept naivă (în sensul preluării unor șabloane, precum, de pildă, caracterul acesteia omnipotent și infailibil)?

Aici ne confruntăm cu problema curajului oamenilor de a începe o acțiune împotriva organului agresor. Sînt foarte mulți cei care abandonează înainte de a face ceva, chiar dacă știu că pot face ceva și ce anume pot face. De frică, pe de o parte. Pe de altă parte, și pentru că în justiția română totul merge destul de încet.

Din '90 se poate constata o diminuare a naivității celor care vi se adresează?

Da. Deja știu ce să facă într-o primă fază. Au urmărit, probabil, emisiuni de radio și televiziune pe această temă, au înțeles necesitatea consultării unui avocat. Și-au dat seama că, înainte de a se adresa unei organizații, trebuie să facă ei înșiși ceva.

Și atitudinea autorităților s-a schimbat. Încetul cu încetul, ele au ajuns să accepte organizațiile non-guvernamentale ca parteneri de discuție. Înainte ori erau complet ignorate protestele și declarațiile unei organizații non-guvernamentale, ori se spunea că, din ce susțin acestea, nu e nimic adevărat. Cel mai mult a progresat Direcția Generală a Penitenciarelor (cel puțin din perspectiva noastră). Mai greu s-a „deschis“ Inspectoratul General al Poliției și considerăm o mare victorie faptul că putem intra în aresturile poliției (începînd din octombrie anul trecut). Sigur, reacția lor este în continuare pe ideea „am primit ordin, îl execut“, „asta-i legea, eu o aplic“, fără nici un fel de nuanțe sau interpretări.

A consemnat Iaromira POPOVICI

Z. ORNEA

Scriitorii şi critica literară

Critica literară nu creează, ce-i drept, scriitorii. Dar descoperă vocaţii, le îndrumă, le stimulează, le îndreaptă, cînd e cazul, spre albiile lor mai potrivite, descoperind sensuri, nici de autor bănuite, în operele lor. E, scurt spus, aici, o funcţiune stimulatoare şi îndrumătoare. Nu, fireşte, Maiorescu l-a creat, ca poet şi prozator, pe Eminescu. Dar i-a recunoscut geniul după numai trei poezii publicate, sprijinindu-l activ şi străduindu-se să-i creeze, nu numai prin cenaclu, o atmosferă favorabilă creaţiei. Ba chiar s-a străduit să-i protegiască existenţa fizică, oferindu-i slujbe şi alte posibilităţi cînd îi stăteau la îndemînă. E, de aceea, greu de închipuit Eminescu fără Junimea în perioada ei ieşeană de pînă la 1874 şi, evident, fără criticul literar Titu Maiorescu. Că astăzi – şi aici, presat de unele necuviinţe recente, deschid o paranteză largă – se aud voci, provenite din constelaţia revistei *Luceafărul* de pînă la 1989, care articulează aberante teorii, în studii, despre un inventat complot dirijat de T. Maiorescu împotriva poetului, menit să-l anihileze – şi fizic –, am luat, din păcate, cunoştinţă. E o aberaţie stupidă, iscată din necunoaştere, de minţi învăpăiate (se remarcă, în această ignominie, semnături precum cele ale dlor Mihai Ungheanu, N. Georgescu, Th. Codreanu), fără nici o acoperire documentară. Maiorescu i-a fost mereu aproape poetului, îngrijindu-se paternal şi cu delicateţe, în iunie 1883, cînd s-a produs nenorocirea îmbolnăvirii, să-l trimită la tratament la Viena, pregătindu-i, în acest timp, ediţia princeps, scriindu-i, cînd s-a mai întremat, acea splendidă scrisoare model de delicateţe, în care îl liniştea şi încuraja, suportînd spezele pentru călătoria poetului cu Chibici-Rîvneanu în Italia, veghind, apoi, la reîntoarcerea lui Eminescu în ţară, să se colecteze o sumă de bani din care i se achita convalescentului o leafă, într-o slujbă pro forma, la Biblioteca Universitară din Iaşi, creîndu-i iluzia necesară că se întreţine din munca sa. Scrisoarea marelui critic către sora sa Emilia Humpel s-a păstrat şi e un document revelator pentru grija sa faţă de soarta poetului lovit de nenorocire. „Cînd l-oi şti pe Eminescu plecat, ajuns bine şi aşezat la Iaşi – îi scria Maiorescu Emiliei – atunci abia îmi voi permite să mă gîndesc la ale mele". De abia în septembrie 1884 izbuteşte Maiorescu să obţină numirea, de facto, a poetului ca subbibliotecar la Iaşi. Maiorescu nu l-a abandonat pur şi simplu pe nefericitul poet în Iaşi, ci a continuat să se intereseze, îndeaproape, de soarta amară a lui Eminescu, încercat de boală şi suferinţe. S-a îngrijit ca editorul Socec să imprime o nouă ediţie din *Poesii*, achitîndu-i-se *a compte* autorului avansul cuvenit. Iar corecturile noii ediţii le făcea, fireşte, tot criticul („Multă corectură de tipar, nota el în jurnal în 7/19 septembrie 1885, la poeziile lui Eminescu, ediţia a 2-a. Acum vreo 4 coale de tipar zilnic. Astăzi întîia corectură a celor din urmă coale"). Cum se ştie, boala poetului progresa şi, în mai 1886, Miron Pompiliu îl înştiinţa pe critic că maladia s-a instalat din nou, la fel de crunt ca în 1883. Poetul, internat la Mînăstirea Neamţului, îşi pierde slujba de subbibliotecar, pentru care atîta se zbătuse Maiorescu. Criticul scoate din lada de manuscrise ale poetului cîteva remarcabile inedite *(Sara pe deal, Nu mă înţelegi, La steaua, De ce nu-mi vii, Kamadeva, Datila)*, şi le publică în *Convorbiri literare*, pregătind a treia ediţie a *Poesiilor*. După înapoierea poetului de la cura din staţiunea austriacă Hall (august 1887) şi după votarea, în martie 1888, a unui decret lege prin care Camera Deputaţilor (la propunerea lui Negruzzi, emoţionant susţinută de Kogălniceanu) îi acordă poetului o pensie viageră lunară, poetul părăseşte Botoşanii, întrucît legea, schimbîndu-se guvernul, nu mai apucase să fie votată şi de Senat (va intra în vigoare, prea tîrziu, abia în februarie 1889). Eminescu, reîntremat aparent, voia să-şi caute, la Bucureşti, un mijloc de trai, în condiţiile cînd, din martie 1888, în fruntea ţării se afla un guvern junimist condus de Th. Rosetti! A lucrat, se pare, în redacţia ziarului junimist *România liberă*, unde ar fi publicat şi două articole. Primea un salariu lunar, plătit de prietenii săi. Asemănarea dintre aceste „aranjamente" şi acela din martie 1884, Iaşi, dovedesc limpede că vegherea lui Maiorescu nu ostenise. Dar în februarie 1889 boala se reinstalează definitiv şi în iunie 1889 poetul moare. În 1893, îngrijindu-se de mormîntul poetului, Maiorescu a cumpărat, din banii săi, un titlu de rentă de o mie de lei, cu 5% dobîndă, cedat primăriei din Bucureşti, care avea, în schimb, obligaţia să se ocupe cum se cuvine de locul din cimitir unde se odihnea Eminescu. Am trecut aceste fapte în revistă (fără a insista asupra lor) pentru a sublinia că nu cunosc, în toată istoria noastră literară, un caz asemănător de grijă paternală a unui mare critic literar faţă de destinul unui scriitor, de la strălucitorul debut pînă la dispariţie. E un caz unic, repet, de grijă protectoare şi e o mare, blasfematoare nerecunoştinţă inventarea acelor stupide scenarii că Maiorescu ar fi imaginat şi condus, în 1883, comploturi sinistre împotriva lui Eminescu.

M-am abătut însă de la ideea cu care începusem. Şi anume faptul că marii critici literari nu creează scriitori, ci îi descoperă, le stimulează potenţele creatoare, îi îndrumă pe cel mai bun drum posibil. Lovinescu este cel de al doilea nume necesar a fi evocat; după primul război mondial, la cenaclul *Sburătorul* şi în cele două serii (scurte) ale revistei cu acelaşi nume – Lovinescu a îndeplinit, în deceniile interbelice, o magistratură extraordinară în descoperirea şi stimularea talentelor. Prin salonul său literar au trecut, zilnic sau în şedinţele de cenaclu duminicale, cei mai importanţi scriitori ai vremii, printre care i-aş reaminti pe Ion Barbu (criticul i-a şi atribuit acest pseudonim), Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, L. Rebreanu, F. Aderca, Camil Baltazar, Anton Holban, Eugen Jebeleanu, Simion Stolnicu, criticii Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Vl. Streinu, Şerban Cioculescu, G. Călinescu, Octav Suluţiu şi încă destui alţii. Cine îi citeşte jurnalul cenaclului *(Sburătorul. Agende literare)*, publicat, deocamdată, la Editura Minerva, pînă în 1932 (sub îngrijirea doamnelor Monica Lovinescu şi Gabriela Omăt), realizează ce efort colosal făcea criticul. Uşa lui era tot timpul deschisă tinerilor şi îi asculta, răbdător, citindu-le producţiile cîteodată ore în şir. Că veneau şi destui nechemaţi, era inevitabil şi criticul aşteaptă, înfrigurat, pe cei dăruiţi cu har, sau cum i-a numit odată, „cei ce vin". Şi, cum spuneam, au venit destui de mare preţ şi valoare. Apoi, la şedinţele de cenaclu, suporta, din nou, lecturi cuceritoare, alături de altele chiar penibile. Era preţul pe care îl plătea Lovinescu pentru ca din nisipul mişcător să apară cîteva, rare, nestemate. De aceea, tocmai, pentru travaliul investit de marele critic, salonul său literar era numit în epocă „laboratorul dlui E. Lovinescu". A fost, negreşit, un laborator benefic pentru destinul literaturii române interbelice. Şi cred că nu greşesc dacă îl consider pe E. Lovinescu drept cel mai mare şi mai important critic literar din întreaga noastră literatură. O operaţie extraordinară de cernere a valorilor şi de impunere a lor au exercitat-o, apoi, de prin 1927-1928, ceilalţi mari critici interbelici (Pompiliu Constantinescu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu, Perpessicius), cu roluri preţuite de neşters. Şi cum aş putea uita rolul magistral exercitat din 1960 încoace de mari critici literari (dintre care i-aş aminti pe dnii Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Lucianu Raicu, Mircea Iorgulescu, Valeriu Cristea). Ei, prin gustul, arta, cutezanţa şi magistratura lor au îndrumat, au stimulat şi impus mari opere create în aceste ultime decenii dinainte de 1989 (pentru că deceniile acelea n-au fost, totuşi o „Sahară a spiritului"). Iar din mantaua dlor Nicolae Manolescu şi Ov. S. Crohmălniceanu au ieşit, mai tîrziu, poeţii şi prozatorii optzecişti (poeţii în acel memorabil „cenaclu de luni", iar prozatorii în acela botezat „Junimea"). Din păcate, azi o bună parte din amintiţii critici şi-au încetat magistratura şi literatura română e, şi din această cauză, în vădită suferinţă.

Aşa stînd lucrurile, mă chinuie, mărturisesc, de mult o întrebare. Şi anume cum de condeiele strălucite de prozatori ale anilor cincizeci (printre care i-aş aminti pe Marin Preda, Petru Dimitriu, Eugen Barbu) nu au simţit nevoia să obţină opinii despre scrierile lor din partea marilor critici interbelici. Mai erau în viaţă şi se ocupau cu te miri ce G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Vianu. Cum, repet, n-au simţit absorbanta necesitate de a oferi cărţile lor (încă din faza manuscrisului) spre lectură, acestor foarte mari critici, recoltînd, apoi, opinii în care se putea investi temei? Gîndul acestor prozatori şi destui poeţi era îndreptat exclusiv spre criticii oficiali de atunci (unii dintre ei înzestraţi cu adevărat), care, prin a lor critică de întîmpinare, „făceau" bursa literară de valori a timpului, impunînd o carte sau descurajînd o alta. Nu ignor – cum aş putea? – formulînd această întrebare a mea, peisajul proletcultist al vremii, cu tot ceea ce a însemnat, inclusiv pericolul pentru un scriitor al timpului de a-l fi consultat, cu un manuscris, pe un mare critic interbelic. Dar, repet, cum de scriitorii care însemnau, atunci, ceva, (înseamnă şi astăzi) nu au înfruntat toate riscurile pentru a afla, individual, despre creaţiile lor o opinie deplin autorizată de la aceşti foarte mari critici interbelici, care puteau fi consultaţi, aflîndu-se în preajma lor? E o întrebare la care, deşi îl caut demult, n-am găsit răspuns.

Claude KARNOOUH

profesor de filozofie

„Regele e gol"

„Fericiţi de cei săraci cu duhul, a lor va fi împărăţia cerurilor". Aşa vorbea Christos, făcînd din naivitate una din căile care duce la mîntuire, cea a lui Alioşa din Fraţii Karamazov.

„Gura copilului adevăr grăieşte" afirmă înţelepciunea populară, transformînd copilul naiv într-un fel de Pythia dezvăluind defectele adulţilor.

Dar a spune despre un adult că e naiv înseamnă a spune că e puţin prostuţ, chiar stupid. Adultul e obligat să disimuleze realul, psihanaliza numeşte asta „supraeu", autorii mai socializanţi vorbesc despre ipocrizia caracteristică moravurilor burgheze: „farmecul discret al burgheziei", cum spune excelentul titlu al unui film de Louis Bunuel. În lumea adulţilor, naivitatea nu este preţuită, ea devalorizează, face din om un imbecil. Activităţile umane sînt cele ale adulţilor, ele sînt „serioase", naivitatea nu are ce căuta acolo. Printre acestea, politica ocupă un loc special, la fel ca şi economia. În politică, naivitatea este un defect grav, o atitudine primejdioasă, uneori criminală. Politica presupune disimularea adevăratelor scopuri, în locul lor apar capcanele întinse adversarilor, cursele, falsele prietenii, zîmbetele de complezenţă, pe scurt, o imagine publică care trebuie să înşele poporul, adevăratul naiv din această poveste. Scopul final (dacă putem vorbi de finalitate în politică), buna guvernare, legitimează sau delegitimează. Dar pentru a ajunge acolo, sînt folosite cele mai cinice mijloace.

Şi economia respinge naivitatea: dacă scopul nu este cunoscut dinainte, tacticile şi strategiile ei presupun, de asemenea, disimularea şi prefăcătoria. În economie, este vorba întotdeauna despre profit şi orice mijloc este bun, fie că e legal, fie că nu e, pentru a-l spori, deoarece el se confruntă întotdeauna cu tendinţa de a scădea. Lecţia administrată de Marx nu s-a învechit şi dezvoltarea noilor tehnologii ne dă cotidian dovada.

Astfel, activităţile care domină timpii noştri politico-economici nu-l îndeamnă pe om să privească lucrurile şi faptele umane în faţă, în albul ochilor, pentru a le verbaliza prezenţa, fie că este vorba despre durere, josnicie şi toate infamiile oferite simţurilor şi puterii noastre de înţelegere. Cu totul diferită însă este atitudinea gîndi-

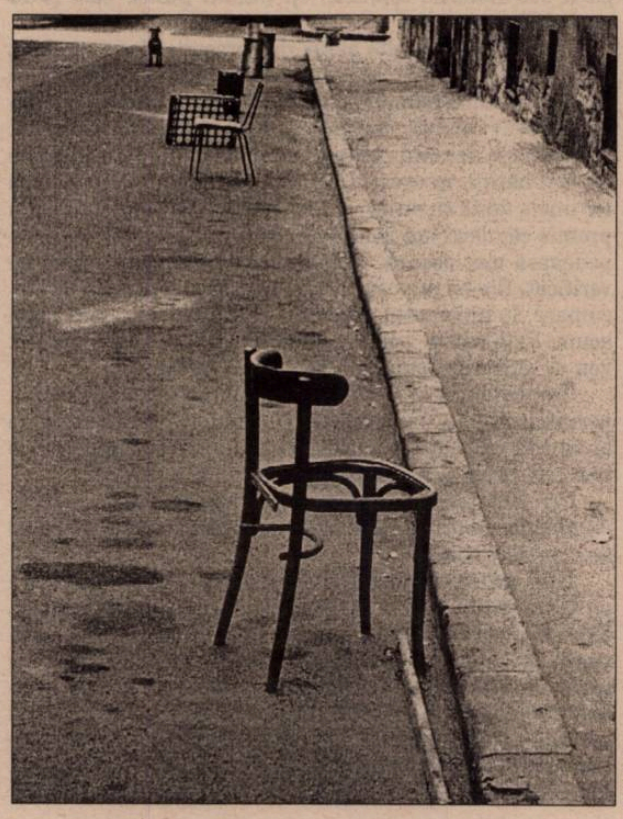

© S. Ivanoschi

torului sau a creatorului. La începutul secolului trecut, Hegel ne-a învăţat că singura atitudine demnă de un filozof este aceea de a-şi gîndi timpul; cred că este cazul să mergem mai departe şi pentru a sesiza devenirea este cazul să gîndim împotriva timpului, adică să ne smulgem, atît cît este posibil, din ceea ce pare a fi normal şi evident, dar, mai presus de orice, trebuie să ne încăpăţînăm să arătăm contradicţiile dintre declaraţiile şi faptele care în domeniile politicului şi ale economicului exprimă realul, în efectele sale mediate şi imediate, aşa cum ni se oferă.

Este o postură apropiată de naivitate, nu de o atitudine religioasă, ci de una laică, dar care ne întredeschide poarta către sublim. Aceasta este şi sugestia lui Heidegger cînd cheamă la „Gelassen zur den Dingen", să ne lăsăm purtaţi către prezenţa lucrurilor şi a actelor umane aşa cum sînt, unde sînt, fără a încerca să le împopoţonăm cu alte trăsături, cu alte caractere, disimulîndu-le astfel în abstractul conceptelor. Desigur, este vorba despre naivitate, o naivitate conştientă şi tematizată, în conţinutul ei este şi o doză de provocare, demascînd falsul şi simulacrul. Într-adevăr, a numi realul, aşa cum se oferă, înseamnă, în primul rînd, a acorda percepţiei asupra comportamentelor şi realizărilor omeneşti epitetele unei limbi.

Ca în povestea lui Andersen, observaţia „regele e gol" nu deschide adultului drumul către recunoaşterea contemporanilor. Şi totuşi, o simplă lecţie de istorie trebuie să ne înveţe că Baudelaire şi Flaubert au avut dreptate împotriva contemporanilor lor; că Nietzsche în singurătatea sa prezicea un viitor trăit acum cotidian. Dacă el considera filozofia dezvăluirii ca o filozofie a loviturilor de ciocan, aceasta nu era scutită de ceea ce şmecherii şi canaliile numesc naivitate. Poate că în cuvintele lui Christos e ceva mai mult decît un omagiu adus înţelepciunii populare, un angajament de a nu abdica niciodată în faţa realului. La sfîrşitul unui secol de mari masacre, în ultimă instanţă, doar naivii au avut dreptate cînd, nesocotind masele abrutizate şi intelectualii avizi de glorie, au denunţat regimurile totalitare. Trebuie să recunoaştem că mult timp au fost foarte izolaţi.

Virgil CIOMOŞ
doctor în filozofie

ÎNSPAŢIERE ŞI INSULARITATE (II)

Cu adevărat exotică este, în cele din urmă, doar Originea, adică Răsăritul invizibil al oricărei insularităţi vizibile. În fapt, insula are un loc, pentru că, în prelabil, ceva – şi anume, o naştere – a avut deja... loc. Înainte chiar de a avea un spaţiu, insula este, mai întîi, în-spaţiată. Pentru că, la rîndul său şi indiferent de dimensiunle sale „orizontale", spaţiul însuşi este, în prealabil, în-spaţiat.

Eroi predestinaţi frontierei

În acest nou context tematic, insula nu mai relevă de un pămînt al originii, ci de originea unui pămînt. Sau, cum s-a mai spus, sensul călătoriei către insulă nu mai are aparenţa unei simple mişcări orizontale, tautologice în fond – de la ceva existent, la ceva de asemena existent – pentru că orice mişcare care „are un loc" este efectul unei actualizări care „are loc". Călătoria are, dimpotrivă, esenţa unei mişcări verticale, heterologice în fond: de la ceva non-existent – posibilul – la ceva existent – actualul. Ceea ce revine tocmai la o actualizare a Originii. Va trebui, aşadar, să deosebim între acel *trans* din *trans*-portul „orizontal" şi, respectiv, acel *port* din trans-*portul* „vertical". Fiindcă orice mişcare este, în cele din urmă, o trecere de la potenţă la act şi, ca atare, o actualizare, o dez-văluire a invizibilui ca vizibil. Cinetica are ca efect... estetica. Pentru că, încă o dată, abia mişcarea face ca ceva anume să apară manifest, ca *phainomenon*. Esteticul nu priveşte „ceva" frumos, deja existent, ci tocmai naşterea şi, deci, adeverirea, dezvăluirea existentului ca fiind frumuseţea însăşi. Şi dacă, la rîndul ei, frumuseţea va să mîntuiască lumea nu este pentru că lumea ar fi cumva deja „frumoasă" – muzeu încremenit al relicvelor insulare –, ci pentru că lumea insulară relevă de frumuseţea *Originii* sale. Frumosul coincide cu manifestul, iar transportul nu are altă funcţiune decît aceea de a face vizibil – prin dis-locare: *trans* – un *port*, şi anume, în dublul său sens de punct *terminus* al călătoriei noastre, dar şi de epifanie, adică de veşmînt al acesteia sau, încă, de manta *sui generis*. Portul pe care îl îmbrăcăm – fie el chiar trupul nostru – ca, de altfel, şi acela în care ancorăm, depinde, paradoxal, de ceea ce facem. De aici mai urmează că esenţa noastră substanţială depinde de aparenţa mişcărilor noastre trupeşti. Estetica depinde de... cinetică. Apele în care ne scăldăm determină individualitatea noastră insulară.

A determina, aşadar, insula revine la a delimita frontierea ei liminară, iar, prin analogie, a o locui în mod autentic revine la a-ţi aşeza temelia pe nimicul frontierei. Corabia devine, în acest fel, simbolul itinerant al locuinţelor lacustre, un cort – invocat deja de tradiţie – sus-ţinut, paradoxal, tocmai de... adîncul apelor. Insularii autentici n-au, evident, nimic de-a face cu muncile cîmpului. Ţăranul este, dimpotrivă şi etimologic vorbind, un continental şi, în consecinţă, un sedentar prin excelenţă. Insulari sînt, mai degrabă, corăbierii, negustorii ori vameşii – eroi predestinaţi frontierei, adică elementului lichid sau, parafrazînd în contextul deja ales, lichidităţilor – fie acestea din urmă pecuniare –, într-un cuvînt, neantului fără de calităţi. Lichidităţile sînt, în fond, expresia aparentă a ceea ce, deşi prezentat oarecum „în sine", este lipsit de orice aparenţă determinată. Banul – a cărui străveche tehnologie debutează, să nu uităm, cu topirea aparenţei „insulare" a metalelor – este un fel de marfă lichidă, frontalieră a tuturor mărfurilor insulare. Tocmai de aceea, el nu mai poate fi o marfă oarecare şi cu atît mai puţin una „insulară". În mod paradoxal, tăria monedei este cu atît mai mare cu cît ea curge mai repede... Călătoria pe marea cea nesfîrşită este menită, în fond, să ne înveţe cîte ceva despre limitele insesizabile ale uscatului. Să determinăm, aşadar, în final, cum anume poate fi „locuită" limita pe pămînt. Sau, altfel spus, cum se profilează reflexele mării şi, în mod implicit, ale insulei pe continent. Există, oare, o liminaritate... terestră? Vom relua aici cîteva consideraţii, dezvoltate pe larg în altă parte, referitoare la un analogon al insularităţii continentale, cu deosebire privilegiat de filosofii utopiei – începînd, oarecum inevitabil, cu Platon –, consideraţii dedicate, cum se poate ghici, cetăţii ideale.

Khora

Ilustru descendent al unei stirpe cu o autentică vocaţie insulară – să nu uităm că, pentru sedentarii egipteni, grecii au fost dintotdeauna un „popor al mării" –, Platon a încercat să realizeze ambiţiosul său proiect de utopie politică – deloc întîmplător – în Sicilia, adică pe o insulă (una, ce-i drept, mai mare). Nici nu se putea altfel, dacă ne gîndim că Grecia continentală, ale cărei frontiere nu puteau avea, prin forţa împrejurărilor, aparenţa descurajantă a abisului, era mereu expusă unor expediţii interesate mai degrabă de cele „terestre". Cetatea lui Platon trebuia, deci, ocrotită de Poseidon, misteriosul zeu al inter-mediarului lacustru. Ea era un pămînt ideal, prezervat de ape, adică de... contrariul său. Gîndul – atît de revoluţionar pentru acea vreme – al unei analogii între dificila problemă a *inter-mediarului* – menit să facă legătura între Ideile transcendente şi lucrurile imanente (obsesie perpetuă, fatală aproape, pentru platonismul clasic) – şi, respectiv, aceea a *receptacolului* – destinat, la rîndu-i, să cuprindă, în abisala lui îmbrăţişare, lumea întreagă – avea să fie formulată destul de tîrziu, mai precis , în *Timeu*. Straniul concept ce polarizează şi, în acelaşi timp, structurează demersul acestui singular dialog platonician este *khora*, ultimul receptacol al lumii şi, în consecinţă, frontiera ei invizibilă, un con-ţinător situat cumva la limita dintre sensibil şi inteligibil – dacă nu cumva chiar „dincolo" de ea – şi, de aceea, limită ea însăşi. Destinată iniţial, aşa cum aminteam, să soluţioneze aporiile noii cosmogonii, alta decît cea recentă, *khora* se vădeşte a fi, în cele din urmă, matricea născătoare a lumii. Dar orice matrice – precum pîntecele femeii, de pildă – nu face decît să învăluie insularitatea individuaţiei cu vălul protector al apelor originare. De aceea ruperea apelor coincide, din nou, cu venirea Duhului în lume. Şi pentru că – în ciuda insularităţii sale – lumea este, practic, nedeterminată – datorită infinităţii posibilităţilor sale de determinare –, *khora* nu este atît maica lucrurilor cît doica lor, adică o mamă într-un fel... „in-finită", una care îşi asumă maternitatea abisală – cea presupusă de caracterul nediscreţionar al destinaţiei lichidului lacteu – şi, implicit, o filiaţie nu mai puţin abisală, situată dincolo de orice „insularitate" determinată.

Or, dacă ar fi să facem o aplicaţie în cazul cetăţii ideale, *khora* este tocmai frontiera, şanţul de apărare uneori, umplut adesea şi deloc întîmplător cu apă. Cei care sînt puşi să răspundă de şi, în consecinţă, să locuiască pe frontieră – pe abisul acvatic al nimicului, de pildă – sînt paznicii. Este un alt fel de a spune că oamenii locului – adică ai insulei care este cetatea – sînt apăraţi de oamenii ne-locului – ai frontierei de ape, bunăoară –, pentru că frontiera nu este un *topos* ci doar limita acestuia. Iar, la limită, limita însăşi nu are nici o dimensiune. Paradoxal, paznicii apără tocmai nimicul, de unde mai urmează că, în genere, doar nimicul ne poate cu adevărat proteja. De aceea, pentru că nu fac în nici un fel parte din insula-cetate şi, mai ales, pentru că se îndeletnicesc cu nimicul (care este frontiera), paznicii nu pot avea parte de ceva sau, dacă vreţi, ei au parte de... nimic. Departe de a fi, însă, singurii privilegiaţi ai abisului liminar, cei care păzesc cetatea-insulă de pericolul din afară îşi au pandantul în... filosofi – cei care o păzesc de pericolul din lăuntru.

Agora

Dar dacă, în cazul dintîi, neantul frontierei era abia vizibil (prin insignifianta lui dimensiune, fie ea acvatică), în cel de-al doilea – acela al *topos*-ului propriu şi, ca atare, abisal al filosofului – el se dilată, luînd aparenţa şi chiar dimensiunile *agorei*. Iată, aşadar, cum anume insula poate interioriza – nu doar ca simplu reflex – marea cea mare, iată cum abisul nediferenţiat al apelor, lasă loc de manifestare oricăror diferenţe „insulare". Ca şi în cazul mării, nimeni nu locuieşte, într-adevăr, în *agora*. Dar fără *agora* – adică fără acest loc eliberat – nici un locuitor nu-şi mai găseşte locul. E şi motivul pentru care ne-locul ei abisal – marcat adesea prin fîntîni, vizibil acum pentru mulţime sau, totuna, pentru marea de oameni – este singurul *topos* în care provocarea chitului – inedită matrice a consumării disputelor din *polis* – este asumată, în sfîrşit, ca libertate. O nouă formă de călătorie devine, de aici înainte, posibilă – navigaţia în apele interioare. Natura originară a insulei – analogon al originii înseşi – se confundă asfel cu aceea a *arhi*-pelagului. Fără această mare medi-terană, nici un marinar nu s-ar mai aventura în larg. Înspaţierea insulei coincide, în cele din urmă, cu asumarea propriei sale mări, interioare.

Acest lucru este, însă, valabil şi pentru insularii înşişi, cetăţeni liberi ai *agorei*. Căci dacă marea este interiorizată de insulă prin *agora*, ea este interiorizată şi de trup, prin inimă, o *agora* cu totul specială, născută dintr-un alt fel de abis – acela al mării interioare a sîngelui. În această perspectivă analogică, spaţiul nostru privat se vădeşte a fi, la rîndu-i, reflexul interior al aceluiaşi unic şi nediferenţiat abis primordial de ape... Inima devine astfel organul mării noastre interioare, un organ al abisului, vidat de orice interioritate proprie, organică. Fiindcă – în calitatea ei generică de pompă – inima funcţionează tocmai datorită vidului, adică datorită... neantului. Ea este, pentru a spune astfel, organul... frontierei. Iar, dacă marea interioară a trupului îşi regăseşte centralitatea liminară în agora inimii sale, atunci urmează că nici un spaţiu public n-ar fi cu putinţă fără co-existenţa unui spaţiu privat, nu mai puţin liminar. Pentru că, într-adevăr, şi invers, agora noastră publică – cea ades stropită cu sînge – este doar reflexul exterior al unei agore private. Nu există, cu alte cuvinte, un for public autentic fără unul privat, la fel de autentic. Şi nu există nici o societate civilă fără personalităţi accentuate. Tocmai de aceea, caracterul public al lucrărilor nu se confundă cu acela „lucrativ" al publicităţii. Are nevoie de prea plinul unei exhibiţii publice doar acela care este lipsit de prea golul inhibiţiei private. Adevărata „publicitate", dacă – în genere – termenul mai poate fi aici folosit, se naşte abia în urma unei prealabile vidări interioare. În fapt, acela îşi merită locul în *agora* care şi-a găsit deja locul în inima sa. Fiindcă, înainte chiar de a învăţa să locuim în cetate, trebuie să ne deprindem a locui în noi înşine.

© S. Ivanoschi

În prima parte a materialului dlui Virgil Ciomoş, „Înspaţiere şi insularitate", publicată în numărul trecut al revistei noastre, s-au strecurat cîteva erori de grafie pentru care redacţia îşi cere scuze.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Album

No comment

„Dezrobirea de exploatare a creat pentru toţi oamenii societăţii noastre condiţia de bază pentru ca munca să devină o chestiune de onoare, de cinste, o cerinţă a fiecărui om. După cum am văzut, munca l-a creat pe om, şi astăzi munca liberă în folosul omului, legătura indisolubilă dintre munca cu braţele şi cu mintea permite omului să se dezvolte din toate punctele de vedere, să folosească toate posibilităţile sale naturale, toate celulele creierului său, să se afirme cu toate capacităţile sale creatoare. Noi negăm existenţa unui suflet nemuritor după pieirea trupului; noi ştim că omul poate rămîne „nemuritor“ prin produsele muncii sale, prin roadele activităţii, prin exemplul său de viaţă şi de muncă, care va fi cinstit de urmaşi şi de patria în care lucrează. Cine nu ştie că poporul nostru păstrează vie imaginea unor luptători ca Gh. Doja, Horia, Cloşca şi Crişan, Tudor Vladimirescu, Nicolaie Bălcescu? Poporul nostru muncitor îşi aminteşte mereu de faptele nepieritoare ale eroilor clasei muncitoare, ale luptătorilor revoluţionari, ca Vasile Roaită, Filimon Sîrbu, Ilie Pintilie, Donca Simo, Suzana Pîrvulescu şi alţii. În cărţile de şcoală, copiii noştri învaţă despre faptele acestor eroi, învaţă cum să ducă mai departe exemplul lor de muncă şi de luptă. Ei învaţă să urmeze drumul spre cucerirea ştiinţei, culturii şi tehnicii înaintate, asemenea lui Creangă, Eminescu, Victor Babeş, Traian Vuia şi alţii. În fiecare sat, în fiecare oraş, în fiecare regiune, nepieritoare rămîn faptele de eroism în muncă ale constructorilor, muncitorilor, ţăranilor, care transformă aspectul patriei prin munca lor neobosită. Iată „nemurirea“ pentru care luptăm noi şi către care trebuie să năzuiască omul societăţii socialiste.“

(din *Ce este „sufletul“?* de Tamara Dobrin, Societatea pentru răspîndirea ştiinţei şi culturii, Bucureşti, 1959)

Bazar

Obiecte detronate, gesturi (aproape) uitate

În *Şocul viitorului* (pentru unii, depăşită) Toffler ne fascina cu mireasa lui de hîrtie şi cu conceptul de *tranzienţă („noua“ instabilitate în viaţa de fiecare zi (...) se exprimă printr-o senzaţie, un sentiment de nepermanenţă“).* Această tranzienţă, spune Toffler, nu afectează numai relaţiile dintre oameni şi semenii lor, ci şi dintre oameni şi obiecte. Şi relaţiile compatrioţilor noştri cu lumea exterioară, în anumite privinţe şi domenii, devin tot mai trecătoare. Cîteva exemple vor ilustra trecerea de la folosirea unor obiecte durabile, în general din sfera consumului, la utilizarea unora efemere.

Vorbeam în titlu de gesturi uitate; şi nu de obiecte uitate. Pentru că multe dintre obiecte au rămas, dar modul lor de valorizare şi manevrare a devenit altul. *Punga de plastic,* de pildă: adjuvant esenţial al gestului, iarăşi esenţial, al consumului – cumpărăturile. Pe vremuri, iniţiaţii o luau, curată, de pe sîrmă, o împătureau şi o aşezau, ordonat, în geantă sau într-o sacoşă mai mare. La cumpărături o scoteai, grăbit şi săritor, pentru a o ajuta pe atotputernica vînzătoare să aşeze marfa. La întoarcere, ciclul pungii veşnice se încheia cu spălatul ei, corect, pe faţă şi pe dos, şi cu plasarea obiectului pe aceeaşi sîrmă. Acum punga de plastic a rămas suportul cumpărăturilor noastre, dar s-a prăbuşit cu zgomot de pe piedestal. O primim, în supermarket-uri, infinit multiplicată. Acasă, mulţi dintre noi refuzăm reluarea ritualului cu spălatul, şi o azvîrlim, de-a dreptul, la gunoi.

Ziarul, cu o utilitate deviată faţă de cea primară (cititul) intră mai puţin în categoria obiectelor detronate de pe piedestalul casnic, avînd o situaţie privilegiată faţă de pungă. Din simplul motiv că mulţi dintre semenii noştri încă îl folosesc. Dintr-o bucătărie respectabilă, şi gospodărească, nu se putea să lipsească teancul de ziare rupte în două, sau în patru, aliniate şi minuţios suprapuse. Pe găina ce a născut pui vii (cîndva, pe la începutul anilor '90, în *Evenimentul zilei),* pe creşterea inflaţiei şi scăderea nivelului de trai, ba chiar şi pe vizita lui Bill Clinton în România, cojile de cartofi cad la fel de confortabil. Veştile cu ultimele sondaje de opinie, în care PDSR-ul ia distanţă, lustruiesc bine şi cu scîrţ geamurile pătate. Sau dau luciul care trebuie, cu graţie, pantofilor de ani în cutie. Desigur, sandwich-urile de acum nu mai riscă (decît rar) să poarte amprenta unor litere decolorate: există folii şi celofane, toate la sul, şi pungi (tot la sul), de unică folosinţă. Chiar şi cartofii se pot curăţa direct în ele, şi aruncaţi, mai etanş, la coş. Se găseşte, acum, şi hîrtie igienică, de toate culorile, galben-pal şi roz-mîngîietoare, ca fulgul... Ziarul neaoş va ajunge şi el, în curînd, ca-n filmele americane: la coş.

Cîrpa, acea bucată de material, de preferinţă dintr-un maieu vechi şi mîncat de molii, ruptă cu dîrzenie fîşii-fîşii şi repartizată, strict, pe domenii. Eventual însemnată, pe la colţuri, cu vreun semn cusut cu aţă, de recunoaştere discretă şi iniţiată. Există şi acum cîrpe, dar ele nu mai au voie să se lăfăie în forme aleatorii, neregulate. Trebuie să fie pătrate, în culori vii şi cîte trei la pungă. Asta în cazul în care se mai pot numi cîrpe. Altfel, îşi schimbă înfăţişarea şi denumirea tranşant, în funcţie de situaţie. Dacă e pentru spălat pe jos, se metamorfozează în *găleată cu spălător.* Spălătorul, ştim cu toţii, e o cîrpă-fîşii înfiptă într-un băţ, ca să nu te apleci. În cazul vaselor, se numeşte burete şi îmbracă o banală ipostază absorbantă. În cazul W.C.-ului, devine W.C. peaker, sau Afroso, întrupîndu-se într-o absenţă: nu mai ai nevoie de cîrpă sau burete, sau orice; substanţa-minune rezolvă singură. Dacă vrei să ştergi praful, cîrpa e multicoloră şi se cheamă pămătuf. Sau, cu şi mai puţin efort, Pronto, spray-ul pentru mobilă, care, printr-o simplă pulverizare... Pentru pantofi s-au inventat spray-urile alea cu luciu inclus. Nici măcar ipostaza, rafinată, de batistă nu le-a rămas cîrpelor cu pretenţii: s-au inventat batistele igienice, pe care nu le speli, nu le calci, nu le apretezi..., doar le arunci la gunoi...

Bătrînele obiecte casnice de altădată (dintr-o lume a inventivităţii stimulate de frustrare) tind să meargă pe urmele muzicanţilor din Bremen. Cele menţionate mai sus nu sînt decît primele „cazuri“ ce-ţi vin în minte. Lista ar putea continua, inaugurînd un muzeu casnic.

Iaromira POPOVICI

Evadare, ca vara

Creştem pitpalaci.*
Creştem cintezoi.
Creştem canari.
Creştem peştişori.
Creştem sticleţi.
Creştem papagali.
Hrănim pitpalaci.
Hrănim cintezoi.
Hrănim canari.
Hrănim peştişori.
Hrănim sticleţi.
Hrănim papagali.
Iubim pitpalacii noştri.
Iubim cintezoii noştri.
Iubim canarii noştri.
Iubim peştişorii noştri.
Iubim sticleţii noştri.
Iubim papagalii noştri.
Sînt şi mulţi pitpalaci care ne iubesc.
Sînt şi mulţi cintezoi devotaţi.
Sînt şi mulţi canari care ne adoră.
Sînt şi mulţi peştişori care ne îndrăgesc.
Sînt şi mulţi sticleţi care ar muri pentru noi.
Sînt şi mulţi papagali care se identifică
– prin fiecare vorbă – cu noi.

Dar mai sînt unii pitpalaci, unii cintezoi, unii canari, unii peştişori, unii sticleţi – ingraţi, nedevotaţi, inumani, care ne mănîncă seminţele cu o ipocrizie îngrozitoare.

Sînt unii papagali pe care-i creştem la sîn, ca pe şerpi.

Un asemenea papagal trăia la Köln, în casa unui om care nu avea altă vină decît aceea că evadase din închisoarea unde fusese încarcerat. Omul fugise acasă la dînsul şi se ascunsese după perdele; a năvălit poliţia care l-a căutat peste tot şi nu l-a găsit. Cînd poliţiştii au dat să plece, papagalul (da' şi aia poliţie, ce să mai vorbim?), căţărat pe un scaun de bucătărie, a început să strige, filfiind nervos:

– E aici, e aici, e aici!...

Poliţia l-a prins pe evadat tocmai cînd acesta se pregătea să părăsească inspirata sa ascunzătoare pentru a sări pe fereastră. Propriul papagal s-a dovedit un denunţător odios, un turnător, un ticălos – cum ar zice un estetician contemporan care nu mai aşa vede lumea: plină de ticăloşi – încît te poţi întreba de ce l-a mai crescut, de ce l-a mai hrănit, de ce l-a mai învăţat să vorbească, de ce l-a mai iubit.

Dar oricîte întrebări se ridică în faţa acestui act care dezvăluie încă o dată cum se dezvoltă simţul denunţului printre papagali, transformîndu-i din înaripate drăguţe în reptile încălzite la piept, ipoteza cea mai umană este aceea că e preferabil să creşti, să hrăneşti, să iubeşti găini, cocoşi, pitulici, porumbiţe, poate şi privighetori pe care, se zice de mult şi frumos, că s-ar putea conta. Nu există fabule, veşti, poveşti cu privighetoare turnătoare sau cu porumbiţe „ciripitoare“.

Dar poţi? Pe cine mai poţi conta dintre înaripate dacă pînă şi papagalii...

Oh, unde sînt pterodactilele inocente?

Radu COSAŞU

---

* Dedic articolul celui mai bătrîn şofer dintr-o staţie de taxiuri central-bucureştene, primul om care m-a învăţat că inima se mai numeşte, în româneşte, „pitpalac“. În urmă cu trei luni, aici în *Dilema,* am anunţat că omul „ar fi dat colţul“, nici unul din colegii săi neştiind unde a dispărut, dar cunoscîndu-l ca bolnav de inimă. Zilele trecute, omul a revenit în staţie, m-am trezit cu el faţă în faţă, ne-am îmbrăţişat şi mi-a arătat, apoi, deschizîndu-şi larg cămaşa, cum şi unde l-au tăiat, „uite aşa, pe tot pieptul“... mi-a precizat, mîndru şi entuziast.

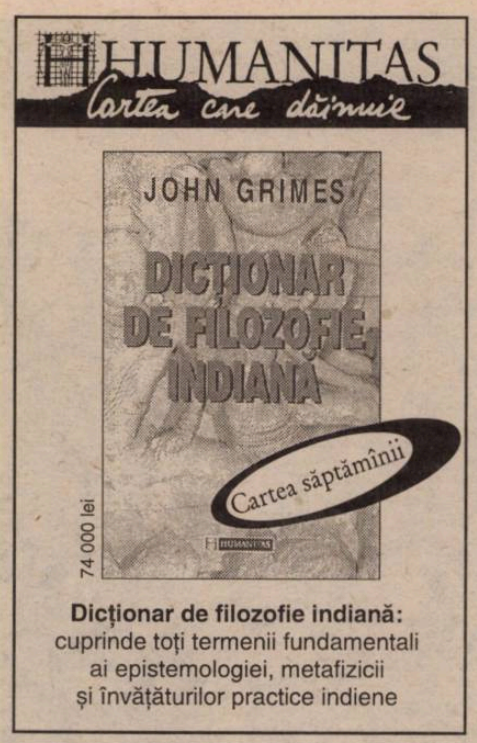

Dicţionar de filozofie indiană:
cuprinde toţi termenii fundamentali ai epistemologiei, metafizicii şi învăţăturilor practice indiene

Bon de lectură

Portretul artistului de la tinereţe pînă la bătrîneţe

Cred că în cartea *Surîsul lui Harry** se întîlnesc felul copilăros de a fi al Irinei Nicolau cu cel similar al lui Harry Brauner. Plus un anume patetism rece al amîndurora şi o pasiune continuă pentru autentic. Este o carte alcătuită din note şi scrisori, adică din texte care nu prea au de ce să mintă. Nu e vorba de o colecţie de texte convenţionale, nici de un preludiu pentru o statuie sau pentru o comemorare. Acestea, deşi, în felul ei, cartea ar putea constitui un omagiu – probabil unul adus unui anumit fel de a fi puternic şi imperfect în acelaşi timp, priceput şi plin de naivităţi, plimbat prin lumea celor mari şi a celor mici, deopotrivă.

Cele mai importante lucruri pe care trebuie să le ştie cineva despre Harry Brauner sînt caligrafiate copilăreşte, cuminte şi fără ştersătură, în stilul inconfundabil al Irinei Nicolau, pe coperta a IV-a a cărţii. Prin urmare, cine este Harry Brauner? În primul rînd, în ordine cronologică, este fratele pictorului Victor Brauner. Este „un om care i-a cunoscut pe Brâncuşi, Enescu, Ravel, Bartók, Dali, Chagall, Peggy Guggenheim, Sebastian, Ionesco, Brăiloiu, Noica şi foarte mulţi alţii ca ei". În acelaşi timp, este „un om condamnat în procesul Pătrăşcanu", care a îndurat 12 ani de temniţă, dintre care 7 ani singur în celulă. Se mai adaugă la cei 12 alţi doi ani de domiciliu obligatoriu, undeva, într-un sat, în pustietatea Bărăganului. Şi, desigur, nu în ultimul rînd, Harry Brauner este „un om care a făcut pentru folclorul românesc foarte mult". Să mai spunem neapărat că a fost soţul pictoriţei Lena Constante, ea însăşi un om fascinant, fără de care această carte nu ar fi fost posibilă.

Istoria lui Harry Brauner se scrie şi se rescrie în funcţie de anii petrecuţi în închisoare. Aceşti ani fac din el un personaj care trebuie s-o ia mereu de la capăt: mai întîi, înainte de război, e tînăr, un începător pe lîngă profesorul Brăiloiu, şi trebuie să arate ce poate, să arate pînă unde merge entuziasmul şi pasiunea sa pentru folclorul autentic. În închisoare încearcă mereu, în mod inutil, să demonstreze care este adevărul în ceea ce-l priveşte şi ajunge, în cele din urmă, să devină altcineva, un altul care va „recunoaşte" lucruri pe care nu le-a înfăptuit niciodată. După ce anii de detenţie şi de domiciliu obligatoriu iau sfîrşit, Harry Brauner e nevoit mai întîi să se obişnuiască din nou cu lucrurile firești, cu mirosurile, cu gustul mîncării, cu noua faţă a lumii şi, în acelaşi, timp, cu urmele pe care le lăsase în el însuşi închisoarea. În al doilea rînd, se străduieşte aproape obsesiv să revină – profesional măcar – în punctul din care a plecat, să-şi redobîndească poziţia, să-şi dezvăluie valoarea. Imaginea sa de marginalizat (dublată de cea a unui individ cu un farmec incontestabil) traversează într-un fel sau altul toată cartea; nu putem să spunem cît de adevărată a fost reabilitarea sa în anii '70-'80, după ce sistemul comunist, în varianta ceauşistă, s-a spălat pe mîini de procesul Pătrăşcanu, prezentîndu-l drept o greşeală care-i aparţinea exclusiv lui Gheorghiu-Dej.

Un anumit sentiment al marginalizării sale îl ai chiar şi în descrierea călătoriilor la Veneţia şi Paris, cînd, invitat în casele atîtor oameni influenţi din lumea culturală a vremii, Harry Brauner păstrează un aer de copil răsfăţat, dar oarecum tolerat, căruia i se face mereu o favoare neaşteptată.

Se pare că poza de erou învingător nu l-a prins niciodată pe Harry Brauner. Nici măcar rememorînd anii de închisoare nu şi-a luat această poză şi nu s-a sfiit să-şi recunoască slăbiciunile. Mai degrabă povesteşte despre disperarea sa, despre încercările de a se sinucide şi despre cruzimea celor care îl umileau refuzîndu-i chiar şi sinuciderea, decît să-şi amintească vreodată cum îşi înfrunta călăii. Mai degrabă îşi asumă figura de om puţin aiurit, puţin dus, pus pe farse, un „bufon" al închisorii, pe care ajung să-l ignore chiar şi gardienii. În spatele acestor mici bufonerii, Harry Brauner îşi lasă un spaţiu unde să poată respira cît de cît în voie, unde să-şi permită diferite libertăţi, ca aceea de a îngriji în celulă o vrăbiuţă sau de a conversa cu Nichifor Crainic, bătînd în zidul despărţitor dintre celule. Ar putea fi şi acesta un fel de eroism.

Farmecul nativ, un soi de „iresponsabilitate" copilărească, pasiunea sa pentru artă, pentru muzică, pentru joc fac din el mai puţin un erou şi mai mult un artist. Dar nu unul care a supravieţuit cine ştie cărei boeme imaginare, ci de-a dreptul închisorii comuniste.

Svetlana CÂRSTEAN

* Irina Nicolau, Carmen Huluţă, *Surâsul lui Harry*, Ed. Ars Docendi, Bucureşti, 1999

Trecerea prin reviste

Underground (II)

Dacă data trecută scriam despre o publicaţie făcută de oameni entuziaşti şi bine intenţionaţi, dar cu un anumit grad de amatorism (este vorba despre *Nexus),* de data aceasta mă voi referi la o revistă în toată regula, bine alcătuită şi serioasă: *Philosophy & Stuff* din Cluj-Napoca. Din atributele enumerate mai sus nu trebuie înţeles, însă, că am avea de-a face cu o revistă academică şi cu degetul la tîmplă. „Serioasă", desigur, ca opus al lui „neserioasă". Deşi în *Philosophy & Stuff* domnesc spiritul de frondă şi poantele de tot felul, deşi cei care o fac sînt oameni tineri (majoritatea studenţi), revista se constituie, prin inteligenţa textelor şi coerenţa ansamblului, într-o adevărată dovadă de profesionalism (deci de seriozitate, nu?).

Numărul 3 al revistei *Philosophy & Stuff* (octombrie 1998) are ca subtitlu „Revistă de filosofie underground", iar pe copertă, pe lîngă un colaj avangardist de imagini, o „ştampilă" cu „Avizat de Ministerul Sănătăţii" şi un *Avertisment,* ca la multe produse de larg consum: „Cititul poate provoca grave tulburări de vedere, boli venerice, molimi, mass-turbări. Din aceste motive vă recomandăm să citiţi cu un singur ochi, celălalt fixîndu-l pe exteriorul care vă înconjoară. Alte informaţii veţi primi în farmacii sau de la medicul dvs." În interiorul revistei sînt texte scrise zglobiu, de analiză socială, a fenomenului media sau a mentalităţilor politice de la noi. La toate acestea adăugîndu-se ingrediente suprarealiste sau avangardiste (imagini, un text semnat de Antonin Artaud, slogane de tipul „Philosophy & Stuff: fiindcă o meriţi" sau „Undergrounzi din toate ţările, încă un efort!", cuvinte inventate, scrise cu corp de literă mare – „schizoanaliză", „mass-turbări", „ştocultUrologie", „disensualistică", „defal(c)omanie" etc.). Într-un grupaj aflat către finalul revistei, ne sînt oferite mici texte programatice („Cine sîntem şi ce vrem? – Colegiul de redacţie prezintă un număr extraordinar de STRIP-TEASE"). Unele dintre ele vor să fie pur şi simplu şocante, în spiritul teribilist al avangardei: „Se pare că toţi marii filosofi sînt underground. Se pare că filosofia însăşi este underground (Heidegger). Io de ce să nu fiu underground?" (...) „Cred în esenţa pornografică a filosofiei" (...) „Lumea trebuie să se ştie bîntuită, să simtă ochii noştri în ceafa ei din ce în ce mai grasă. De aceea: AtenŢie! PERICOL DE WARIANTOLOGIE!" (Polgár Alexandru). Alte intervenţii vorbesc despre o nouă generaţie, „o generaţie care se anunţă", al cărei produs este desigur *Philosophy & Stuff.* Iată portretul acestei generaţii: „Ei aparţin prezentului, fără a avea nici cea mai mică nostalgie faţă de trecut; nu confundă biserica cu crîşma şi în acelaşi timp ştiu că diferenţa dintre cele două e pe cale să dispară. Centrismele le produc oroare, iar înţelepciunea nu mai are decît valoare stilistică. (...) Îşi trăiesc viaţa cu un profund sentiment ludic, însă fără trişări, în ciuda faptului că între biografie şi bibliografie, între viaţă şi text, nu fac o deosebire radicală. Nu se tem de «imperialismul» economiei şi ştiu că totul a devenit marfă. (...) Dispreţuiesc cu cinism crezul de tip «politically correct» pentru că respectă diferenţa. Preferă underground-ul nu pentru că au rău de înălţime. Nu pot fi băşcălioşi din cauza abuzului de ironie care-i ţine în viaţă sau care îi va omorî în stil socratic: ei nu beau cucută, ci Coca-Cola şi multă, multă bere." (Vasile Ernu) Nu sună rău. Nu ştiu dacă e vorba neapărat de o generaţie, dar cert este că avem de-a face cu un grup care îşi asumă postmodernitatea, cu toate semnele ei. Un grup pe care-l putem vedea pe ultima pagină a numărului trei, într-o poză ce ţine loc de casetă redacţională. Deasupra acestei fotografii – destul de neclară, fiindcă a fost mărită prea mult, dar tocmai de aceea avînd un aer retro, de document interbelic – scrie „Colegiu de redacţie", iar pe ea numele: „pralea, vasile, ţichi (în spatele lui branea), branea, duţi, vitalie, gilbertonu".

De la numărul 4/1998, însă, *Philosophy & Stuff* îşi schimbă înfăţişarea. Sub logo-ul de pe copertă va sta de acum înainte precizarea „Revistă de gîndire alter-nativă". Totodată, dispar imaginile onirice, suprarealiste (ele sînt înlocuite cu fotografii cum sînt cele ale lui Cosmin Bumbuţ – la fel ca în revistele mai serioase, încă), nu mai sînt de întîlnit glumiţele şi teribilismele cu care ne obişnuise numărul trecut, iar semnătura lui Artaud apare pentru ultima dată în acest număr (renunţîndu-se la ea în numărul 5). În plus, caseta redacţională arată ca

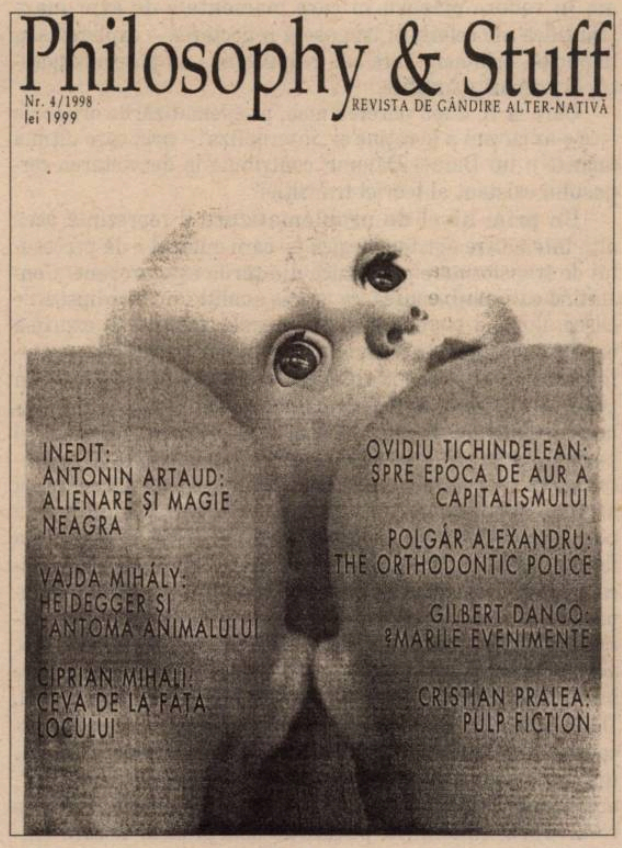

la toate revistele cu scaun la cap şi cu familie grea, iar numele redactorilor sînt ca ale tuturor oamenilor mari, cu prenume şi nume – Cristian Branea, Gilbert Danco, Vasile Ernu, Polgár Alexandru, Cristian Pralea, Adrian Sârbu, Ovidiu Ţichindeanu. (Mie, personal, îmi plăcea mai mult lista cealaltă, cu „vasile", „ţichi" sau „gilbertonu".) Este adevărat, textele sînt la fel de bune şi de interesante ca în numărul trei. Aceeaşi aplecare către cotidian, către lucrurile considerate îndeobşte ne-filozofice. (Tendinţa aceasta textuală este explicitată, de altfel, şi în editorialul numărului 5/1999: „Discursul aplicat la orice, dar mai ales la ceea ce pare să constituie «baiurile» «noastre» de toate zilele, iată care ar fi una dintre sarcinile pe care această revistă le va purta". – Polgár Alexandru). Numai că, încet-încet, în paginile revistei îşi face loc filozofia, în sensul „greu" al cuvîntului. Dacă în numărul trei raportul era în favoarea lui „Stuff" („materie de umplutură", „chestie"), în noua formulă balanţa începe să se încline înspre partea lui „Philosophy". Care să fie explicaţia schimbării? Să ţină fronda şi spiritul avangardist numai de o anumită vîrstă? Sper ca înţelepciunea să-şi păstreze, pentru cei de la *Philosophy & Stuff,* o simplă valoare stilistică şi să nu le dispară acel sentiment ludic cu care se lăudau în numărul trei. Revista este foarte bună în continuare, dar înainte era, în plus, simpatică. (**C. P.-B.**)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Contribuţii la teoria tranziţiei

Dacă ne propunem să fim realişti şi lucizi, cred că vom găsi cu mare greutate argumente pentru a susţine ideea existenţei, de-a lungul timpului, a unei veritabile şcoli de gîndire economică românească. Acest lucru este valabil atît pentru perioada interbelică[1], cît şi – mai ales – pentru cea de după ultimul război, inclusiv – fireşte – anii post-decembrişti. Nu este nici locul şi nu sînt nici cel mai îndreptăţit să încerc o explicaţie mai aşezată a acestei stări de lucruri. Ceea ce pot spune însă acum este faptul că, probabil, lipsa unei autentice şcoli de gîndire economică la noi merge mînă în mînă cu inexistenţa unei comunităţi ştiinţifice economice cît de cît închegate, „antagonismul mocnit" între cele două principale asociaţii profesionale ale breslei economiştilor români – SOREC şi AGER – fiind simptomatic în acest sens. Aceasta face ca evenimentele din lumea academică economică de la noi să fie mai curînd manifestări izolate ale unor traiecte individuale de cercetători şi teoreticieni ai domeniului, decît momente ale dezvoltării unei comunităţi profesionale.

Aceste reflecţii amare şi incomode mi-au fost, din nou, ocazionate de o recentă apariţie editorială ce o datorăm lui Daniel Dăianu.[2] Numele său este prea bine cunoscut la noi, pentru a insista asupra acestui aspect, Daniel Dăianu fiind un economist „cu totul special" în contextul românesc. Cartea apărută acum în Anglia ne arată însă cu claritate prestigiul de care se bucură el şi în lumea academică internaţională. Dacă nu mă înşel, Dăianu se numără astfel – alături de Janos Kornai, Leszek Balcerowicz sau Laszlo Csaba – printre foarte puţinii economişti est-europeni ce au lucrări de autor originale publicate la edituri de referinţă din lumea occidentală. Amărăciunea şi disconfortul la care mă refeream mai devreme provin tocmai din percepţia pe care o am în legătură cu slaba noastră capacitate de a internaliza astfel de momente ce reprezintă, la urma urmei, stări ale devenirii noastre ca breaslă profesională. Şi cînd spun „internalizare" am în vedere măsura în care momentele de exprimare ştiinţifică ale celorlalţi îşi găsesc reflectarea – explicită sau implicită, prin asimilare sau respingere – în propriile noastre exprimări ştiinţifice.

Care ar fi, după părerea mea, problematizările originale – ce s-ar cuveni a le reţine şi „internaliza" – prin care ultima lucrare a lui Daniel Dăianu[3] contribuie la dezvoltarea corpusului existent al teoriei tranziţiei?

Un **prim nivel de problematizare** îl reprezintă acea altă întemeiere epistemologică pe care autorul o dă procesului de transformare economică din ţările est-europene. Constatînd că transformarea, ca proces analitic, nu este lipsită de clişee, iluzii şi stereotipuri intelectuale, Dăianu îşi exprimă explicit neasumarea viziunii determinist-mecaniciste în interpretarea şi judecarea politicilor de reformă aplicate în ţările în tranziţie. Astfel, detaşîndu-se de înţelegerea şi evaluarea politicilor de reformă doar prin prisma rezultatelor şi performanţelor înregistrate de ţările zonei în derularea proceselor de transformare economică, autorul optează pentru şi argumentează importanţa factorilor culturali (înţeleşi ca povară a trecutului), geografici şi structurali în explicarea faptului pentru care anumite politici au fost mai uşor aplicate şi au înregistrat un succes mai mare în unele ţări comparativ cu altele. Problemele cu care se confruntă ţările post-comuniste sînt primordial de natură structurală şi, de aceea, **sensul direcţiei** şi **consistenţa** formează ingredientele de bază ce asigură credibilitate şi succes reformelor. În acest fel, Dăianu se află printre tot mai numeroşii teoreticieni ce accentuează rolul instituţiilor în dezvoltarea economică, împreună cu povara istoriei şi intensitatea „puterii structurii", aceasta din urmă înţeleasă ca moştenire a proastei alocări de resurse şi ca „încordare" pe care această proastă alocare o induce în sistemul economic. O astfel de perspectivă analitică mai largă, susţine cu îndreptăţire Dăianu, este de natură să confere transformării o semnificaţie şi un conţinut mai bogate, mergînd în acest plan dincolo de noţiuni deja generice în domeniu, precum liberalizarea preţurilor, stabilizarea macro-economică sau privatizarea.

Mai mult decît atît. Prin aplicarea unei astfel de perspective analitice mai largi, se recunoaşte implicit faptul că înţelegerea adecvată a profunzimilor proceselor transformatoare din economiile în tranziţie necesită investigarea unor aspecte care cu uşurinţă pot trece dincolo de capacităţile analitice convenţionale ale economiştilor. Este vorba despre aspecte precum dinamica instituţiilor, guvernarea corporativă sau dezvoltarea capitalului uman ca un efort primordial de natură educaţională. Pe acest temei, se formulează o teză care, în înţelegerea mea, are o importanţă crucială: pentru a face faţă unor astfel de largi deschideri şi extensiuni conceptual-analitice, investigaţiile economiştilor trebuie să aibă o zonă de interferenţă tot mai clar delimitată cu investigaţiile performate de cercetătorii aparţinînd altor ştiinţe sociale, cum ar fi sociologii, psihologii sociali sau politologii. Aceste deschideri spre alte domenii de investigaţie socială permit autorului, spre exemplu, să formalizeze conceptul de **reputaţie** ca activ ce poate fi acumulat (spre deosebire de semnificaţia termenului folosită în teoria jocurilor). În felul acesta, putem avea acces şi la o explicaţie substanţial îmbunătăţită atît a fenomenului corupţiei, cît şi a persistenţei sale.

De pe o astfel de întemeiere epistemologică de natură interdisciplinară, putem fi întru totul de acord cu Daniel Dăianu atunci cînd apreciază că transformarea implică modernizare şi ajungere din urmă, ambele pe un drum presărat cu capcane de natură structurală; iar ignorarea acestei stări de lucruri riscă să ne condamne la naivitate şi miopie conceptuală. Sînt lucruri spuse de autor apăsat, dar cu deplină acoperire.

Care este beneficiul conceptual pe care cred că trebuie să-l internalizăm pe baza unei astfel de înţelegeri – nu neapărat convenţională şi dominantă[4] – cu privire la natura intimă a transformării economice în condiţiile tranziţiei? Răspunsul îl obţinem tot dintre aserţiunile autorului pe care îl analizăm: luarea în serios a acestei linii de raţionament – ce pune accentul pe rolul factorilor structurali, al poverii trecutului şi pe impactul lor asupra politicii de reformă – ne conduce la lărgirea sferei de focalizare a analizelor noastre şi, de aici, pe cale de consecinţă, la neasumarea clişeelor şi a cadrelor conceptuale ideale; iar aceasta se realizează prin acordarea unei atenţii mai mari unei înţelegeri sub-optimale (de *second-best),* dar mai lucide şi realiste, a realităţii. Lumea reală nu este o lume a idealului şi optimului, iar o astfel de logică conceptual-analitică precaută ar trebui să o aplicăm atît măsurilor de politică economică de primă instanţă, cît şi celor care urmează acestora, ca reacţie de *feed-back.* Prea des şi cu o surprinzătoare nonşalanţă – remarcă autorul – cei care formulează judecăţi de valoare sau asigură consultanţă pun semnul egalităţii între ne-aderarea la politicile economice optimale de tipul „first-best" şi lipsa voinţei politice în înfăptuirea reformei. Hotărîrea şi fermitatea politică sînt, desigur, ingredientele esenţiale ale formulării şi aplicării politicilor de reformă, dar ele nu sînt suficiente pentru a conferi credibilitate şi a asigura succesul acestor politici.

Ajungem, în acest fel, la **cel de-al doilea nivel de problematizare** originală pe care ni-l propune, după părerea mea, Daniel Dăianu prin această ultimă lucrare a sa. Este vorba despre importanţa credibilităţii politicii de reformă. Mai exact, despre sursele acestei credibilităţi în economiile est-europene în tranziţie, precum şi despre – chiar mai important – condiţionările acestei credibilităţi.

Cu privire la sursele credibilităţii, autorul consideră că, suplimentar unor surse evidente de credibilitate – respectiv, viziunea politică şi calitatea intrinsecă a politicii – trebuie avute în vedere surse mai puţin uşor sesizabile, precum condiţiile ce au circumscris declanşarea tranziţiei spre economia de piaţă (incluzînd aici, din nou, moştenirea proastei alocări a resurselor), istoria reformelor economice parţiale aplicate încă din perioada comunistă (care au făcut, în acest fel, unele dintre economiile est-europene medii favorabile deschiderii către mecanismele economiei de piaţă), dar şi rolul capitalului străin în declanşarea unui proces benefic de cerc virtuos în economie. În special acesta din urmă factor-sursă, susţine autorul, s-a dovedit a avea de jucat un rol extrem de important în evoluţia post-comunistă a ceea ce denumim acum în mod curent ţări mai avansate pe calea reformelor şi tranziţiei. Este neîndoios că, sub acest aspect, circumstanţele geografice şi istorice diferite ce au caracterizat ţările est-europene înainte, dar şi după declanşarea tranziţiei, explică în cea mai mare măsură rolul special diferit pe care capitalul străin l-a jucat în susţinerea şi facilitarea proceselor transformatoare din ţările post-comuniste.

Cît priveşte condiţionările credibilităţii politicii de reforme, părerea mea este că în această zonă de problematizare se concentrează, de fapt, nucleul tare al contribuţiilor originale şi semnificative pe care Daniel Dăianu le aduce teoriei tranziţiei. Potrivit autorului, credibilitatea politicii de reformă depinde, în esenţă, de cît de multă ajustare structurală poate sistemul economic suporta de-a lungul perioadei de timp acoperite de politica respectivă. Iar această capacitate de ajustare depinde, la rîndul ei, în esenţă, de structură, adică, pe de o parte, de dimensiunea realocării resurselor ce este necesar a fi făcută şi, pe de alta, de calitatea instituţiilor implicate în procesul de realocare. Astfel fiind privite lucrurile, ne este scos la lumină un concept de o **excepţională forţă euristică** pentru teoria tranziţiei la economia de piaţă, respectiv ceea ce autorul numeşte a fi **„paradoxul credibilităţii"**: cei care au mai multă nevoie de credibilitate nu o pot dobîndi din cauza magnitudinii necesarului de realocare a resurselor şi a schimbării instituţionale pe care trebuie să o parcurgă, ambele privite din perspectiva costurilor asociate acestor procese; în timp ce cei care nu sînt confruntaţi cu imperativul unor modificări la fel de ample şi dureroase se bucură în schimb de mai multă credibilitate, dată fiind scala relativ mai redusă a necesarului de ajustare structurală. Altfel spus, celui care şi aşa nu are, i se ia şi ceea ce mai are, în timp ce celui care oricum are, i se dă şi peste ceea ce are. Nu este, însă, vorba aici despre cinism sau discriminare, ci pur şi simplu despre modul neutru în care realităţile post-comuniste „judecă" gradele diferite de „adicţiune la păcatele comuniste" (recte, amploarea diferită a proastei alocări a resurselor în economie), pe care le-au experimentat ţările est-europene.

În orice caz, ceea ce este de cea mai mare însemnătate pentru noi, ca români, este faptul că – urmînd linia de analiză a autorului – magnitudinea acestui proces de realocare (înţeleasă ca dezechilibru între ieşirile din şi intrările pe piaţă) este de natură să provoace o **încordare** excepţională în sistem. În ce sens? În sensul că, odată cu liberalizarea preţurilor şi după previzibila funcţionare a acestora în jurul unor nivele de cvasi-echilibru, ies la iveală ineficienţele pînă atunci ascunse şi se declanşează – dinspre activităţile ineficiente înspre cele eficiente – un masiv proces de realocare a resurselor. Problema este una ce ţine de intensitatea excepţională posibilă şi probabilă a acestui proces, fără a ignora însă constrîngeri precum relaţia între dispariţia şi crearea de locuri de muncă, mărimea deficitului bugetar şi finanţarea acestuia sau imperativul stabilităţii sociale şi politice[5]. În concepţia lui Dăianu, încordarea structurală este o trăsătură specifică sistemului în transformare – intensitatea ei variind în relaţie directă cu magnitudinea necesarului de realocare a resurselor (şi al cărui cost îl reprezintă, de altfel, în ultimă instanţă) –, acest lucru trebuind să fie pe deplin în atenţia decidenţilor atunci cînd fac evaluarea corelaţiilor macroeconomice şi pun la punct mix-ul de politici economice de reformă. Aceasta cu atît mai mult cu cît evoluţii de genul unei dezvoltări lente a sectorului privat, a unui sprijin extern slab, a unei capacităţi reduse a economiei subterane de absorbţie a disponibilizărilor din sectoarele în declin sau în condiţiile unor şocuri externe negative puternice, pot toate acestea determina ca încordarea din sistem să fie însoţită de o destabilizare în creştere a acestuia.

O expresie a încordării structurale sînt şi arieratele (întîrzierile de plăţi inter-întreprinderi), ce operează precum o pseudo-monedă temporară *(temporary quasi-inside money).* În acest sens, arieratele pot fi văzute de fapt ca un răspuns al sistemului, de tip „anti corpi", la presiunea pentru restructurare[6].

Paradoxul credibilităţii, reputaţia ca activ acumulabil, arieratele ca pseudo-monedă temporară şi, mai ales, încordarea structurală sînt, în opinia mea, „perle ale coroanei" în ceea ce priveşte contribuţiile lui Daniel Dăianu la dezvoltarea teoriei tranziţiei[7]. Mai mult, putem considera – în consonanţă cu autorul, că explicaţia economică pe care el o aduce încordării structurale în sistemele sociale poate fi cotată ca o contribuţie, în cadrul teoriei discontinuităţilor, la explicarea economică a şocurilor.

Oricum, dincolo de cele spuse pînă acum, prezenta lucrare a lui Daniel Dăianu – şi nu numai aceasta, de fapt – ne transmite cîteva mesaje suficient de clare pentru sfera managementului de politică economică; succint şi neexhaustiv ar putea fi rezumate astfel: ceea ce poate fi făcut rapid, trebuie făcut ca atare, întîrzierile conducînd la abateri considerabile de la traiectoria bună; compromisurile în alegerile de politică economică de reformă sînt inevitabile, întrucît ne confruntăm cu constrîngeri ce vin mai ales din direcţia complexităţii procesului de transformare şi a existenţei încordării în sistem; încordarea este un produs inerent al sistemului economic supus şocurilor puternice, ceea ce impune caracterul imperativ al ajustărilor de anvergură, judecate şi aplicate prin raportare la capacitatea naturală a sistemului de a le suporta şi la tolerabilitatea socială faţă de costurile ridicate pe care ele le implică.

Cine are ochi de văzut, să vadă; cine are urechi de auzit, să audă; cine are minte să judece, să înţeleagă.

Costea MUNTEANU

---

1 Existenţa, în epocă, a unor mari personalităţi ale domeniului – precum Mihail Manoilescu, Virgil Madgearu sau Victor Slăvescu, pentru a-i numi pe cei mai proeminenţi – nu a însemnat însă şi existenţa unei şcoli de gîndire autohtone. Elaboratele lor ştiinţifice de vîrf au fost mai mult performanţe pe cont propriu, ce nu au dialogat între ele, textura relaţiilor magistru-discipol a fost extrem de subţire, iar operele lor nu au fost replicate tematic şi problematic, decît într-o palidă măsură, de cercetarea economică a vremii.

2 Daniel Dăianu, **Transformation of Economy as a Real Process. An Insider's Perspective**, Aldershot/Brookfield, Ashgate Publishing Company, 1998 (324 pag.)

3 Această ultimă apariţie reprezintă o ediţie actualizată şi extinsă a lucrării aparţinînd aceluiaşi autor; **„Transformarea ca proces real – de la comandă la piaţă"**, Bucureşti, Editura IRLI, 1996.

4 Se cuvine a menţiona, în acest context, că Daniel Dăianu se afirmă – şi prin această ultimă lucrare a sa – ca un promotor al unui anumit tip de eclectism în gîndirea economică; el îmbină, astfel, analiza neoclasică cu elemente structurale şi cu o pronunţată abordare evoluţionist-instituţionalistă.

5 Intensitatea încordării structurale în cazul României poate fi pusă în relaţie cu efectele creşterii pauperizante *(immiserising-growth)* în contextul sistemului de comandă. Pornind de la H. Johnson şi J. Bhagwati, Dăianu a elaborat – încă de la mijlocul anilor '80 (vezi *Revista economică* nr. 20/1985) – un astfel de model pentru sistemul de comandă.

6 Prin analizarea arieratelor ca pseudo-monedă temporară, Dăianu a impus o nouă abordare conceptului, ce a fost consfinţită prin publicarea studiului său pe acest subiect de către FMI: *Inter-Enterprise Arrears in a Post-Command Economy;* IMF Working Papers, no. 54/1994.

7 Cît se poate de grăitor pentru impactul pe care elaboratele lui Dăianu îl au în cercurile ştiinţifice internaţionale este modul în care experţii OCDE au aplicat conceptul său de încordare structurală pentru a calcula un indice al încordării pentru evaluarea comparativă a ajustărilor structurale pe piaţa muncii în ţările de tranziţie (vezi: „OECD Economic Survey – Romania" / 1997-1998, p. 169-172).

Îl cunosc pe...

Adrian Mihalcea – citeşte invers

Spuneţi „Călători străini despre ţările române“...

Enâmor elirăţ erpsed iniărts irotălăc.

Teleenciclopedia ouă abracadabrante siropuri.

Aidepolcicneelet ăuo etnarbadacarba iruporis.

De la ce vîrstă deţineţi această formidabilă aptitudine?

Enidutitpa? Tibrov ed uem lulef e.

Şi cînd l-aţi dobîndit?

Cim ed.

Adică, ce vi s-a întîmplat?

Cît vreţi să vă răspund srevni?

Cred că cititorii noştri şi-au dat seama de virtuţile dvs.

Asta e aetsevop mea. La trei-patru luni eram invers. Mama zicea să stau pe spate şi eu stăteam pe faţă... ştiţi fricile mamelor să nu se sufoce bebeluşii... Apoi, am mers cu bicicleta cu spatele... Nu vă conving... Bineînţeleş că astea-s poveşti de adormit copiii. Nici nu-s adevărate, decît dacă aş vrea să-mi creez o biografie. Eu nu vreau, aşa că vă spun că eu am învăţat asta. Aveam un unchi dat afară din fabrică pentru că furase. Trecuse trei saci de ciment peste gard şi nu se înţelesese cu portarul şi ăla a chemat miliţia... mizerii comuniste... Şi de asta zic mersi că ne-am scuturat de jugul comunist, care i-a îmburghezit pe mulţi. Unchiul stătea acasă toată ziua, bună ziua şi cum nici eu n-aveam unde să mă duc mă lua cu el prin pod, pe la porci şi printre oi. La prînz ne luptam, jucam trînta, seara „vine lupul tot la apă“ şi mă trimitea să-i aduc apă de la fîntînă. Şi altădată, ce credeţi? Jucam fripta şi am zis hai să jucăm „invers“. Şi am început cu casă-ăsac, sac-cas, ac-ca, mac-cam, din astea simple, mnemotehnice sau mnemotehnice-cinhetomenm. E de fapt o limbă normală, după zeci de ani de folosire... Sigur, fata mea n-a însuşit asta şi cum eu sînt din Telega şi ea la Bucureşti, vine cu un Volvo şi-mi strecoară „perversule“. Adică, de ce pervers? Stric eu pe cineva?

Care-i cel mai greu cuvînt?

Mamă. Eu niciodată nu l-am întors pe dos.

Ce v-a făcut mama?

Mama? Mi-a făcut mie ceva? Să fim serioşi! O singură întîmplare pot să-i reproşez: că din banii de pe loz în plic nu mi-a luat căciuliţă albastră şi şi-a luat ea periuţă de dinţi.

Ce faceţi, practic, cu îndeletnicirea dvs.?

Aştept omologare de la Guiness Book. Am scris şi sper ca-ntr-un an-doi să am asta. Pînă atunci, exersez. Adică, zesrexe.

Eugen ISTODOR

Roluri

Pisici ecumenice

Am văzut la PRO TV – probabil că subiectele în cauză, fiind cu adevărat senzaţionale, nu au fost ratate nici de alte posturi de televiziune – o pisică din (dacă nu mă înşel) Thailanda care a „înfiat“ un şoricel, cu care convieţuieşte ca într-o familie şi pe care-l apără de alte reprezentanţe, „normale“, ale felinelor; am văzut şi un motan (mi se pare, din Peru) care coexistă admirabil, simbiotic, cu un papagal.

Aceste poveşti adevărate depăşesc pînă şi viziunea lui Erasmus din Rotterdam, care sria în „Laus stultitiae“: „Vieţuitoarele fără de raţiune trăiesc în deplină armonie. Elefanţii îşi duc viaţa în turme, oile pasc împreună, cocoşii şi stăncuţele zboară în cîrduri, delfinii se susţin unii pe alţii, ca să nu mai vorbesc de furnici şi de albine. Leii nu se sfîşie între ei, mistreţii la fel, şarpele nu se năpusteşte asupra altui şarpe. Dar şi la arbori şi la ierburi găseşti legături de prietenie. Unele rămîn fără rod dacă nu le însoţeşti cu altele“. Erasmus nu putea însă înţelege acest paradox: „Numai oamenii care au atîta nevoie de pace, deşi au însuşirea de a gîndi şi de a vorbi, de a se-nţelege între ei prin grai, ei bine, oamenii au nu ştiu ce nebunie în ei care-i împinge la război“.

Văzînd şi revăzînd la televizor imaginile fabuloase, incredibile, în care o pisică şi un şoarece, deşi inamici tradiţionali, pot trăi în pace şi bună-înţelegere, am revăzut în supraimpresiune secvenţe din filmul despre conflictul – după toate datele – inconciliabil dintre sîrbii şi albanezii din Kosovo. Am revăzut, de asemenea, secvenţe din filmoteca interioară cu duşmănia româno-maghiară întreţinută şi aţîţată de extremiştii români şi de cei unguri, precum şi secvenţe ale luptei absurde dintre români şi români, dintre partide şi dinăuntrul aceluiaşi partid, ba chiar al aceleiaşi familii.

Cum să nu te alături atunci lui Erasmus în amara sa observaţie: „O singură fiinţă cu raţiune a produs natura, numai pe ea a destinat-o înţelegerii şi armoniei, dar cred că mi-aş găsi mai degrabă un loc între fiare decît între oameni“?

Dumitru SOLOMON

P.S. Referitor la spărtura din zidul Palatului Cotroceni: „...iar şoferul, emoţionat, a plecat nepăsător mai departe“ (Antena 1). Ori emoţionat, ori nepăsător... Referitor la Antoaneta Banu de la TVR: „O prezenţă atît de agreabilă şi de plăcută“ (Florin Saşca), mi se pare evident că dacă prezenţa e agreabilă nu poate fi şi... neplăcută.

Cu ochii-n 3,14

LISTA LUI SCHINDLER, RĂSCOALA LUI TIMOFTE, SIBERIA LUI PETRESCU

● „Holocaustul este despre şase milioane de oameni care au fost omorîţi. *Lista lui Schindler* este despre şase sute de oameni care nu au fost.“ (Stanley Kubrick, într-o conversaţie cu scenaristul ultimului său film, publicată în numărul din 14 iunie a. c. al lui *The New Yorker)* (**a. l. ş.**)

● După ce îl acuză de partizanat politic pe judecătorul care i-a condamnat pe generalii Stănculescu şi Chiţac, senatorul Radu Timofte se întreabă deloc retoric: „De ce, dacă e un susţinător al PNŢCD, nu spune adevărul şi despre răscoala de la 1907?“. Problema ar fi că PNŢCD nu se prea inventase la 1907. Dar de ce nu ne-ar lămuri numitul judecător şi alte dileme istorice: Cine l-a omorît pe Burebista? Cine şi ce a avut cu Vlad Ţepeş? Pe Mihai Viteazul ştim că l-au omorît bozgorii. (**C. G.**)

● Încordîndu-se ca să facă praf „Nostalgia“ lui Mircea Cărtărescu, dl Dan Petrescu găseşte loc, în *Naţional*-ul din 31 iulie, pentru o paranteză în care îmi aduce o imputare foarte plăcută: „Radu Cosaşu nu scapă să laude nimic din ceea ce ar veni să contrazică ideea de «Siberie» culturală pe care am traversat-o în comunism“. Aşa e. Dl Dan Petrescu însuşi, prin aroganta şi sterila sa erudiţie bine arcuită pe o rea-credinţă permanentă şi solidă – calităţi deocamdată nedezvăluite şi în proza sa, da' mai e timp – dezminte categoric ideea unei «Siberii» culturale incapabile să producă personalităţi accentuate în România socialistă. Nasc la Moldova, dar şi în Siberia, oameni şi opere – nu mai zic ce scriitori au dat Baikalul şi Omskul, ce faună, ce floră, ce... Nu mă îndoiesc că şi azi în Siberia, dar şi în Biafra – alt punct de reper în geografia maniheismelor – există, lucrează şi gîndesc spirite rele şi torturate ca al dlui Dan Petrescu. (**R. C.**)

INTERFAŢA FUNCŢIONAR-CETĂŢEAN NU ESTE DECÎT O CONFIRMARE NEFASTĂ A COEFICIENTULUI DE COCLEALĂ

● Aflăm de la cabina PRO TV că dl Alexandrescu, oficial al primăriei din oraşul Braşov, a decis să îmbunătăţească relaţia dintre funcţionar şi cetăţean cu ajutorul muzicii: în sala în care oamenii vor aştepta să le vină rîndul la ghişeu se va difuza permanent muzică. Nu ni s-a spus ce preferinţe vor fi privilegiate: ale şefilor, ale funcţionarilor sau ale cetăţenilor. Am aflat însă că ar mai fi nevoie de cinci milioane pentru o nouă instalaţie de sonorizare, muzica dovedindu-se, în prima zi a experimentului, un succes. Ideea de a organiza astfel „interfaţa funcţionar-cetăţean“ este probabil atît de simplă şi nici nu favorizează dezvoltarea artei, încît oficialităţile din Braşov (cunoscute prin dragostea lor pentru artă şi pasiunea lor pentru armonie) nici nu o iau în consideraţie. (**M. B.**)

● În pagina sportivă a *Naţionalului* (din 30 iulie 1999), într-un articol ce priveşte retrospectiv moartea fotbalistului Vrăbioru, ne este oferit un adevărat eseu filozofico-social: „Dintr-o experienţă de secole, în care fiinţa cea mai importantă a civilizaţiei are la noi prea des soarta vrăbiuţei care, încercînd să zburde prin lume, se loveşte prea des de parbrizul maşinii.“ sau „Nu este decît o confirmare nefastă, pentru noi, a tezei că popoarele cu importanţă istorică influenţează evenimentele, în timp ce acelea fără importanţă istorică sînt supuse evenimentelor.“ Acestea, cînd articolul nu se transformă de-a dreptul în poem, aşa cum se întîmplă încă din titlu: „Moartea... vrăbioarei“. (**C. P-B.**)

● Veşti rele, în 30 iulie: „Românii, de orice categorie şi nivel social“, par să fie „la maxim“ sensibili la kitsch şi ridicol *(Cotidianul*, nr. 2240). „Faţă de kitsch manifestă o înclinaţie apriorică care îi deposedează de discernămînt“ (şi îi predispune la cacofonie, n.n). De pe urma acestei înclinaţii, ni se spune, suferă mai ales dramaturgia naţională. „Să fie oare adevărat că *limba română nu suportă dialogul dramaturgic ca formă de exprimare a ideilor?*“ (s.n.). Motivul pentru care n-am înţeles lucrul acesta, de la Caragiale încoace, este simplu: „Exhaustivul în materie de muritori care te înţeleg este un ideal demn de marile utopii ale omenirii...“. Copleşiţi de evidenţă, ne resemnăm să rămînem – preluînd o formulă din acelaşi cotidian – „într-o cocleală vlăguită de potenţial“. (**T. C.**)

● Veşti bune, la 1 august: „Românul are coeficientul de inteligenţă peste media mondială“ (TVR 1). (**T. C.**)

COLEGUL 49 SPUNE CĂ STATUIA AR TREBUI SĂ FIE DIN TABLĂ ŞI BETON, IAR COLEGUL MIHAI GRECEA SCRIE CLAR

● Din perlele dispecerilor unor companii de taxiuri: *1021, spune colegul 49 că vă aşteaptă un domn în Viitor să-l duceţi la Grădina Zoologică*. (**I. P.**)

● În parcul central din Timişoara există o statuie în stil sovietic pe care scrie ceva de genul: „Glorie soldatului român, care a luptat împotriva bolşevismului şi a fascismului, pentru libertatea“ etc., etc. Am stat o clipă să mă gîndesc: cînd a luptat armata română *şi* împotriva unora, *şi* a altora!? Păi, cam în acelaşi timp – mai precis în 24 de ore (23 august '44)... E ca şi cum s-ar înălţa un monument – aici, la Timişoara – pe care ar sta scris: „Glorie armatei noastre, care a luptat împotriva Revoluţiei şi pentru ea“... Statuia ar trebui să fie din tablă şi să reprezinte Roza Vînturilor. (**a. l. ş.**)

● Abia ne-am obişnuit cu „oamenii de bine“ şi cu „oamenii de dialog“, cînd a mai apărut o expresie care va face vogă: „om de construcţie“. Termenul are precedent în „opoziţia constructivă“ şi chiar în argou, prin „beton“. Poate că va apărea şi „om de beton“, prin care oamenii de bine se vor apela între ei. Să construim cît mai grabnic capitalismul, tovarăşi! (**C. G.**)

● Colegul meu Mihai Grecea mi-a atras atenţia: în Regie, la pizzeria „Torento“, în vitrină – „Ia langoşi şi pizza / Du-i-l lu Marita / Şi te va iubi / De-oi înnebuni / Şi-ai să-mi mulţumeşti / Cînd o să primeşti / Ce-o să-ţi dea fetiţa / ... şi guriţa.“ (**C. M.**)

● Transparenţă şi logică. La un oficiu poştal din Bucureşti, coadă pentru plata abonamentului trimestrial tv care, aşa după cum s-a publicat în presă, putea fi făcută conform vechiului tarif pînă în ultima zi a lunii, 31 iulie. „Ia nu vă mai luaţi după ce scriu ziarele, se revoltă funcţionara de la ghişeu. Uite ce prevede dispoziţia primită de noi: pînă în 30 iulie, clar.“ Dispoziţia e de uz intern. Diferenţa de la o zi la alta – 9000 de lei. Agitaţie la coadă. Trecînd în faţă, un bătrîn se interesează unde se încasează dobînda certificatelor de depozit Banc Post scadente în 31 iulie. „La noi, da' azi nu se lucrează. Veniţi luni, pe 2 august.“ „Şi-mi dă dobîndă şi pe zilele-astea două?“ „Cum o să vă dea? Dobînda se acordă numai pînă în ultima zi a lunii, 31 iulie. Scrie clar.“ Ameţit de atîta claritate, bătrînul pleacă năuc. (**T. C.**)

SUTĂ LA SUTĂ ROMÂNESC ÎNCHIS CU LACĂT

● Un nou post tv românesc va apărea la sfîrşitul toamnei – spun ziarele – şi el va fi, conform unor declaraţii jurnaliere ale domnului Dan Andronic, un post sută la sută *românesc*. Curios este că, pe principiul „stelei fără nume“, postul se va numi Star TV. Încă o dovadă că Dicţionarul Explicativ al Limbii Române este iremediabil depăşit. (**A. C.**)

● În mintea unora prinde contur, pare-se, ceva care s-ar putea numi România Foarte Mare. Nu demult, la o emisiune de ştiri TV, am auzit o vrăjitoare de 89 de ani lăudîndu-şi marfa cam aşa: „Am avut rezultate pe tot globul românesc.“ (**D. S.**)

● În Bucureşti (şi, din cîte am observat, mai puţin în provincie) se extinde tot mai mult o ocupaţiune (mintală?): îngrădirea locurilor de parcare cu lanţuri fixate pe drugi de fier şi închise cu lacăt, întru descurajarea hoţilor de maşini. Nu ştiu cît de descurajaţi se simt hoţii, dar pentru că zisele dreptunghiuri înlănţuite se află nu doar în parcări, ci şi pe trotuare ori pe aleile dintre blocuri, pietonii fac slalom printre fiare, iar oraşul arată ca o curte de C.A.P. în prag de desfiinţare. (**M. V.**)

Naiv pur şi simplu

Se întîmplă să auzi pe cîte unul care zice, domnule, eu sînt naiv. Să nu-l crezi! Naivii adevăraţi nu se preocupă de propria lor naivitate. Ei sînt naivi în mod pur şi în mod simplu. Aşa că, naivii cu naivitatea lor, noi cu treburile noastre, cel mai bine e să nu ne amestecăm. Cînd amestecul se produce, pierde toată lumea, naivii îşi ratează naivitatea şi noi ne pierdem naivii. Presupun că nu au mai rămas mulţi. Să nu-i numeri! Nu-i bine să vadă că i-ai văzut. Îi tulburi şi o iau razna. În asemenea situaţii fac numai prostii.

La Muzeul Ţăranului Român este deschisă pînă săptămîna viitoare o expoziţie de pictură naivă. Aşa-i că n-ai ştiut? Sînt prezentate: donaţia domnului Radu Ionescu – 120 de desene ale unui ins, Burticală, şi propria sa colecţie de pictură naivă. Douăzeci şi cinci de tablouri adunate fără grabă, aş spune chiar fără patimă, cu detaşarea omului care nu ia decît ce este bun. Cînd ne-a împrumutat tablourile pentru expoziţie, le-a însoţit de un dosar în care am găsit cîteva fragmente din jurnalul lui Viorel Cristea, unul dintre pictorii prezenţi în colecţie. Jurnalul este în curs de publicare; dacă nu o fi apărut deja. Ciugulesc şi eu cîteva bucăţele, haiduceşte.

* * *

15 mai 1981. Ghilad. Astă noapte am visat în felul următor: eram undeva la o margine de sat, iar pentru a intra într-un sat trebuia să treci nişte trepte foarte înalte, circa 8 etaje. Am început a urca. Mi s-a părut şi greu şi mai puţin greu. Cînd am ajuns sus, cineva vindea fel de fel de flori. Eu am luat florile şi le-am mirosit. Altele miroseau foarte plăcut, altele nu aveau nici un fel de miros. După aceea am privit de sus, de la înălţime, peisajul. Casele se vedeau micuţe, fiind departe. Acum trebuia să cobor alte trepte pentru a ajunge în sat, nişte trepte mai drepte, nu ca cele ca la urcare, care erau mai costiş. Alţii coborau, dar eu stăteam şi de sus priveam, şi privind aşa, m-am trezit. Oare, care să fie explicaţia acestui vis? oare să se refere la pictură?

* * *

Ghera mă bate mereu la cap a-i face un tablou, o copie de pe un alt tablou. I-am zis a-şi lua din cele naive, care vrea. Bineînţeles, nu cum ar fi „Nunta" sau „Strînsul fînului". Oricare din celelalte . Dar nu vrea decît a-i face copie de pe un tablou cu barca. Azi am început a-i face copia. Din păcate, o fac foarte greu. Nu o fac cu atragere. Pictez, dar sînt nervos. Pictez într-o stare foarte mare de nervozitate şi transpir foarte mult.

* * *

Eu, în fiecare dimineaţă cînd sînt acasă, mă uit, peste zidul nostru de pămînt, afară la cîmp. Cum noi sîntem la margine de sat, la cîmp la noi este saivanul colectivului. De aici, într-o dimineaţă m-am uitat şi am văzut oile cum de puţine ori le-am văzut, cum au venit spre stîna lor. Primul era măgarul. După el, într-un fel de rînd, veneau oile. Dar după măgar o oaie mergea înaintea celorlalte. Măgarul la un moment dat s-a oprit. După el şi oaia, după oaie şi restul de oi. A început a merge măgarul, au început şi oile. Pînă a ajunge la stînă, a mai stat o dată la fel ca înainte. Îmi amintesc că în filmul lui Ulise am văzut, la Ciclop, oile, la reîntorcere mergeau parcă la fel.

* * *

Azi, ultima zi de mai 1977. Înainte de masă am simţit nevoia de a merge la Lelu pentru a vedea ce face. După-masă, spre seară, mă simt foarte deprimat. Am o mare stare de nelinişte. Mă gîndesc în fel şi chip cum să fac să ştiu să pot şi eu a fi fericit. Spre seară a început a ploua.

* * *

În aceste zile de iunie 1977 sînt într-o stare penibilă. Nu ştiu ce să fac? Să mă internez la Timişoara sau nu? Eu nu mă simt deocamdată rău. Această stare mi-o provoacă şi discuţiile ce le-am avut la Muzeul de Etnografie cu privire la acele lucrări propuse pentru achiziţionare. Dacă nu vor fi achiziţionate, nu ştiu ce să fac. Să mai pictez sau nu? Toţi de aici din sat vor rîde de mine că nu mi s-a luat nici o lucrare şi totuşi voi mai picta, pentru că e prea frumos ce fac. Acel frumos nu-l văd decît puţini oameni cunoscători ai picturii.

* * *

Azi a fost vînt foarte mare şi timp noros. Cînd timpu-i astfel, nu-mi place să merg, doar să stau în casă şi să privesc. M-am uitat afară şi am văzut foarte multe albine venind la prisacă, pentru a nu le prinde ploaia. Sînt atît de mici şi pot înfrunta vîntul care bate atît de tare. Veneau atît de multe ca şi cînd ar fi roit. Ghera a fost azi pe la mine pentru a merge cu el după peşte, dar eu am pictat şi nu m-am dus. S-a dus el singur.

* * *

Azi, 10 octombrie 1977, o zi de toamnă destul de frumoasă, călduroasă. Am cules şi eu cîteva rînduri de porumb. Este o muncă destul de frumoasă a culege la porumb. Simţi oboseala, dar numai atît. La pictură e cu totul altceva. Trebuie să fii mereu concentrat şi te inervezi uneori. Dar la porumb starea nervoasă nu poate fi, că doar porumb ştie a rupe oricine, fără a fi concentrat.

* * *

Eu pictez dar ştiu cui a da tablouri pentru expoziţie şi cui nu şi pot a nu da nici unul. Doar pictez pentru expoziţia mea şi pictez pentru liniştea mea. Ştiu că dîndu-le, iau bani. Dar ce sunt banii? Lăcomia omului. Este adevărat că uneori îţi dau un impuls şi succes, dar acum, în acest moment, cel mai mult am nevoie de prietenul meu Lelu, de a termina, sper, anul acesta ceea ce mi-am propus a termina: tabloul cel mare cu anotimpurile.

* * *

Că dacă de la toţi acei ce au văzut pictura mea fiecare mi-a spus într-un fel, dacă aş fi ascultat de toţi, nu ştiu ce s-ar fi ales.

* * *

Azi am terminat de pictat o înmormîntare, sfîrşitul vieţii unui om. Părinţii cînd l-au văzut au zis să-l iau jos de pe perete că lor aşa ceva în casă nu le trebuie, că nu e bine astfel de tablou să fie în casă. Au zis că mi-l bagă în foc. Ce mi-a venit să fac un astfel de tablou? Nu place la nimeni. Degeaba le-am spus eu ce înseamnă acest tablou, că tot nu au înţeles.

Viorel Cristea avea vocaţia tristeţii. De altfel era şi bolnav. În 1991 a murit. Îmi pare rău că nu l-am cunoscut.

Irina NICOLAU

Răspunsuri esenţiale

Naivitatea este un lucru serios. Grupul FURNICA era convins şi a mizat pe acest lucru cînd a „abuzat" de naivitatea unor copile între 12 şi 16 ani de la o casă de copii din Sighişoara, provocîndu-le la un concurs de... oracole. Le-am trimis un teanc de caiete, un set de întrebări, gen oracol, mai insolite şi mai grave decît obişnuitele „ce actor preferi" sau „ce filme îţi plac", şi am instituit un premiu în bani (modest în sine, tentant pentru ele) pentru cel mai reuşit caiet.

Şi le-am primit înapoi. Încărcate ca nişte brazi de Crăciun. Tratate cu cea mai mare seriozitate. Nici un strop de glumă sau ironie în paginile lor, ironia fiind, la vîrsta acestor copii, semnul pierderii naivităţii. Copii cu o situaţie specială, prin natura ei gravă, s-au întrecut în sinceritate. Printre culori pastelate (mult roz şi bleu), iepuraşi, steluţe, gîşte, prinţese, căţeluşi şi multe inimi mai mici sau mai mari, în chenare duioase migălite din ramuri şi flori, s-au străduit să răspundă la întrebări ca *norii vorbesc între ei?, cîţi ochi are Dumnezeu?, ce înseamnă prietenia?* sau *îţi place să fii singur?*. Întrebări la care au simţit nevoia să adauge altele, în acelaşi spirit: *dacă ai întîlni un spiriduş, ce dorinţă ţi-ai pune?, în afară de a întemeia un cămin şi a obţine un loc de muncă, ce alt scop crezi că are omul?* sau *dacă ai fi inventator, ce ai vrea să inventezi?*

Naivitatea este un lucru serios. Asta am dedus noi din răspunsurile lor. Naive?

© S. Ivanoschi

Întrebare: *ce te nemulţumeşte cel mai mult în lumea în care trăieşti?*

– *că nu prea cîştig la concursuri de cros* (12 ani)
– *tristeţea* (12 ani)
– *răutatea, lăcomia, gelozia, şi mai ales sînt nemulţumită fiindcă stratul de ozon e pe terminate* (13 ani)
– *de ce moare lumea* (14 ani)
– *duşmănia dintre oameni şi poluarea* (14 ani)
– *omul pervers* (15 ani)
– *îmi lipseşte puţinul noroc pe care alţii îl au din plin şi nu ştiu cum să-l folosească* (16 ani)

Întrebare: *ce ai face tu ca să fie lumea mai bună?*

– *aş face multe, dar nu ştiu cu ce să încep* (13 ani)
– *aş schimba inimile oamenilor* (13 ani)
– *aş hipnotiza-o* (13 ani)
– *aş scrie un articol pentru a le spune mai multe despre viaţă* (14 ani)
– *aş inventa un pix care să scrie singur* (14 ani)
– *aş plăti oamenii să facă parcuri, să facă străzile drepte, aş pune paznici* (14 ani)
– *aş întoarce-o pe dos* (14 ani)
– *aş modela-o după mine* (15 ani)
– aş da *încredere lumii întregi şi aş tranziţiona ostilitatea într-o altă lume dacă aş putea* (16 ani)
– *pentru aşa ceva este prea tîrziu, oricum se apropie sfîrşitul lumii* (16 ani)
– *aş îndeplini dorinţele copiilor* (16 ani)

Întrebare: *dacă ai fi inventator, ce ai vrea să inventezi?*

– *o maşină care să facă mîncare din nimic* (13 ani)
– *o pîine care să nu se mai termine, pentru săraci şi pentru mine* (14 ani)
– *un gaz care eliberat în aer să facă lumea să înţeleagă adevăratul sens al vieţii* (16 ani)
– *aş vrea să inventez un om perfect, poate la fel cu Iisus Hristos* (16 ani)

P.S. Printre răspunsuri, ploaie de „amintiri stîngace" şi panseuri tricotate ad-hoc pe teme importante ca prietenia, dragostea, destinul. Ca următoarea: *să ai curajul să spui DA / Să ai curajul să spui NU / Şi-n fiecare clipă grea / să ai curajul să fi* (sic) *TU*. Curată naivitate!

Grupul FURNICA
(pentru conformitate,
Carmen HULUŢĂ, Ana PASCU)

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 339 ● 6 - 12 august 1999 ●

Anul VII
nr. 340
13-19 august 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

© D. Stanciu

CONFLICTE ÎNTRE GENERAŢII

În acest număr:

Andrei BODIU

●

Sabina FATI

●

Vasile GÂRNEŢ

●

Ion Bogdan LEFTER

●

Cosmin PAULESCU

●

Cristian PREDA

●

Cecilia ŞTEFĂNESCU

●

Daniel VIGHI

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

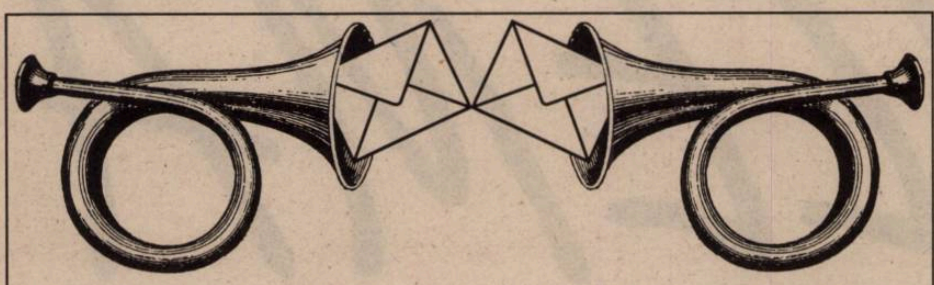

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 305: *„Generaţia PRO şi CONTRA“*

Generaţia Mixtă!

Interesantă şi nerezolvată „Dilemă“,

Ca membră „făcătoare“ parte a acestei generaţii, ţin să îţi scriu în legătură cu numărul 305 intitulat „Generaţia PRO şi CONTRA“. Să încep deci: această generaţie a cărei foarte tînără membră (presupun că) sînt, NU este nici Pro şi nici Contra, ci este o generaţie MIXTĂ, deoarece:

Păi, dacă ar fi Pro, cum zic cei de la PRO TV, ar însemna că noi, ca nişte PROşti „deştepţi“, am fi de acord cu tot ce se zice şi se propune (nu-i aşa?).

Dacă am fi Contra, ar fi aproape acelaşi lucru, singura diferenţă constituind-o faptul că, tot ca nişte PROşti „deştepţi“, am nega şi refuza totul.

Deci, care va să zică, această generaţie este, precum spuneam, MIXTĂ!!! MIXTĂ pentru că unii dintre noi sîntem PRO, alţii CONTRA, iar alţii sînt ca şi emisiunea de pe PRO TV (măi, dar toate-s PRO în ţara asta!!! PRO FM, PRO TV, PRO Democraţia, Generaţia PRO etc.), a lui Octavian Paler, PRO ŞI CONTRA.

Căci, trebuie ştiut că membrii Generaţiei PRO sînt acei inculţi ce se cred culţi şi care citesc reviste precum: BRAVO, POPCORN, NU pierd nici un număr din revista SALUT, Generaţia PRO! (!!), urmăresc, cu entuziasm emisiunea ALO, Generaţia PRO! (!!) şi singurul mare roman pe care l-au citit şi pe care îl citesc în continuare este (desigur) binecunoscutul şi (aproape) nebăgatul în seamă (dar slăvitul de ei) GHID TV!

Generaţia Contra o constituie acei aşa-zişi „şoareci de bibliotecă“ şi de Internet (noua descoperire (de curînd) a românilor!!!), care nu fac altceva decît să înveţe şi să tooot înveţe!

În sfîrşit, Generaţia Mixtă (PRO şi CONTRA) este desăvîrşită de cei care, între amici şi în găşti, sînt „Atoateştiutori“ în materie de muzică (pop, rock, dance, rave, techno etc.), actori şi muzică (pentru a NU li se zice „tocilaru“, „tocea, tocea!“), însă:

– sînt elevi buni;

– nu se ţin după fusta mamei, dar sînt ascultători;

– nu vorbesc non stop despre fete (băieţi), dar au un (o) prieten(ă) etc.

Sper că am reuşit să dovedesc prin această „epistolie“ ce fel de generaţie sîntem.

Nu vreau să iau apărarea nimănui, dar ne-am şi m-am săturat să tooot aud – cînd bunicii (generaţia bătrînă) ne fac vizite – propoziţii de genul:

– Pe vremea mea, dacă mi se năzărea să zic aşa ceva, he, hei! îmi trăgea tata vreo două peste bot, cît ai zice „peşte“! (şi zic de noi că vorbim „urît“, da' cu „bot“, ce e p-acolo? S-o fi rătăcit săracu'!)

SAU

– „Inculţilor!!!“ ORI: – „Neatenţilor!!!“

SAU POATE:

– „Nu aveţi maniere!!!“

P.S. Pe aceştia, şi Generaţia PRO, şi Generaţia CONTRA, cît şi Generaţia MIXTĂ îi numesc:

MOŞI(I); BABE(LE); BOŞOROGI(I) DRACULUI!!!!

Cu stimă,

Cherie
(11 ani şi 7 luni)

Nr. 332: *„Cine de cine depinde“*

Salutări (poate cu prea mult tupeu)

Am aşteptat cu multă nerăbdare o dezbatere pe marginea acestei „dileme“, atît datorită firii mele independente, dar şi încercărilor (din ce în ce mai disperate) de a nu depinde de altcineva (sau altceva).

Nu am să vă vorbesc despre chitanţele care îmi umplu lunar cutia poştală, amintindu-mi de aşa numitul „ochi al diavolului“ (banul), nici despre şefii care, uneori, îţi dau peste cap toate planurile de viitor, şi nici despre vreun alt aspect al vieţii materiale.

Urmărind la televizor, în timpul „revoltei“ profesorilor, o emisiune informativă, am avut surprinderea să observ o doamnă (învăţătoare, profesoară – nu se preciza în comentariu) cum, în faţa cordonului de jandarmi din faţa Palatului Parlamentului, trecea de la un militar la altul strigînd: „Eu te-am învăţat!!!“ şi amenin ţîndu-i „didacticeşte“ cu degetul. Şi atunci m-am întrebat: „Oare militarii (dar mai ales cei care îi comandă) nu fac exact ceea ce au fost învăţaţi să facă?“

Citind mai apoi numărul *Cine de cine depinde* al revistei dumneavoastră, mi-am pus o altă întrebare: „Elevul depinde de profesor sau profesorul depinde de elev?“ Privită prin ceea ce reprezintă fiecare (profesorul prin instituţia din care face parte, iar elevul prin devenirea sa în cadrul societăţii), relaţia apare sub un aspect de interdependenţă. Şi îmi este imposibil să nu remarc palma pe care politicul a dat-o întregului sistem de învăţămînt (mai bine zis valorilor promovate de acesta) prin atitudinea adoptată. Este trist că la nivelele superioare ale intelectualităţii există probleme care încă se mai rezolvă prin ieşirea în stradă.

Faptul care m-a determinat să vă scriu (mai ales că o fac atît de tîrziu) este însă mult mai banal, desprins din realitatea cotidiană. Un coleg de serviciu, mutat de curînd în colectiv, depunea eforturi deosebit de mari pentru a se integra. Aceste eforturi m-au determinat să mă interesez şi de aspectul social al vieţii colegului. Ştiam că face naveta de la 45 km depărtare şi l-am întrebat de ce nu se transferă la un loc de muncă mai apropiat de locuinţă. Motivul îl constituie, bineînţeles, BANII. Apoi l-am întrebat despre familie. Are trei copii şi îl aşteaptă pe al patrulea. Mie mi s-au părut cam mulţi pentru situaţia materială a românului de condiţie medie, dar am primit un răspuns care m-a nedumerit: „Cînd îmi văd copiii rîzînd simt şi eu că trăiesc!“ Necunoscînd (încă) bucuria de a fi părinte, m-am întrebat iarăşi: „Copilul depinde de părinte sau părintele depinde de copil?“

Abia acum am realizat că, de fapt, nu există persoană independentă sub toate aspectele – şi m-am întristat. Mi s-a mai spulberat un ideal (alături de iubirea eternă): cel al independenţei totale.

P.S. Numărul în care aţi abordat această temă (Cine de cine depinde) mi s-a părut puţin cam prea „mercantil“, prea departe de depende(i)nţele interioare ale omului. Nu că am dreptul să vă judec, dar...

Scuze pentru întîrziere, pentru timpul răpit şi... pentru toate celelalte.

Cu respectul cuvenit,

Mihai MONEANU
Arad

Polemice

Nr. 338: Scrisoarea domnului Vasile Dub

Stimate domnule Vasile Dub,

Mi-a părut rău că gîndirea, de un naţionalism plin de cumpătare şi nuanţe, a dlui Al. Paleologu „v-a întristat un pic“, dar m-am înseninat citind rîndul imediat următor în care spuneţi „Mulţumesc, mi-a trecut“. Dincolo de acest joc de umori, din fondul scrisorii D-voastră înţeleg că nu sînteţi de acord cu istoria de tip ipotetic, aceea cu „dacă...“ – şi n-avem ce polemiza aici, fiindcă nici eu nu mor de dragul ei. Dar fraza d-lui Sorin Dumitrescu, la care într-adevăr subscriem şi Al. Paleologu şi eu, NU e istorie, e prezent, cît se poate de prezent, din nefericire, şi ideea ei – pe care nu văd, sincer, de ce nu aţi împărtăşi-o – este că antiromânismul, de orice fel şi sub orice formă, este la fel de scîrbos şi de inadmisibil ca şi antisemitismul. Ilie Ilaşcu este întemniţat de nişte antiromâni. Am fi vrut, şi eu, şi dl. Al. Paleologu şi dl. Sorin Dumitrescu şi, desigur, şi D-voastră, ca stimata comunitate internaţională să reacţioneze la fel de vehement şi de constant ca şi cum Ilie Ilaşcu ar fi fost chinuit nu de un feroce antiromânism, ci de un feroce antisemitism. Asta e tot şi regăţeanúl ce sînt strînge prietenește mîna transilvanului din D-voastră.

George PRUTEANU

Fără te(a)mă

Vama Veche. Sîmbătă la prînz

Ghimpii cu flori mov s-au uscat. Au rămas cei cu flori galbene.

Briză puternică. Aer umed şi cald. Valuri mari. Plajă plină. Corturi. Jeepuri. Pescăruşi. Bărbaţi cu celulare. Femei cu celulită. Nu numai jeepuri. Umbrele. Cîini de rasă. Cîini din sat. Mulţi copii. Casetofoane. Nudişti. Vînzători ambulanţi. Saltele pneumatice.

Invazia civilizaţiei a pus pe fugă sălbăticia de altădată. Vama Veche devine, prin Costineşti-zare, o Vamă nouă. Concluzie vizibilă şi după lăsarea întunericului. Cu excepţia familiştilor care stau la o şuetă în faţa cortului, turiştii se strîng pe terase. Denumirile lor exprimă diversitatea ofertei: poţi alege între „Kosovo“ şi „El Dorado“. Au apărut jocuri de lumini, muzică disco, neoane albastre, chelneri stilaţi („Îmi permiteţi să debarasez?“). Publicul ţintă nu mai e alcătuit din grupurile de hippie, decît sporadic.

Aici, de exemplu. Cîteva fete se învîrt în ritm de Bregovic. În faţa barului stă, nehotărît, un rocker pletos. Barmanul rezistă un timp, apoi cedează: „Zi ceva, că mă lasă nervii“. Rockerul ia o bere. Barmanul îl avertizează să nu ia lemne de foc fără să ceară şi-i povesteşte cum doi motocicliști beţi plecaseră, în noaptea trecută, cu WC-ul lui. Voiau să-l pună pe foc. „Cum e cafeaua?“ întreabă un tip înalt, tuns scurt. „Vin nemţii! zice barmanul. Din Neptun. Pentru cafeaua asta. Facem un tîrg: dacă nu-ţi place, îţi mai dau una şi nu-mi plăteşti nimic.“

O fată adună mucurile de ţigări de la o masă abia eliberată. Ia şi sticla de bere pe fundul căreia a mai rămas „o gură“. „Ce tristă ar fi viaţa dacă oamenii nu şi-ar stinge ţigările la jumătate şi noi n-am găsi chiştoacele!“ îi spune prietenei ei, care nu fumează. Goleşte doar sticla de bere, toastînd: „Pentru... orice eventualitate!“ Prima fată încearcă să descifreze în lumina slabă ce scrie pe cele 2-3 chiştoace. „De o săptămînă numai de-asta fumez: «Ceapuc»“, zice. Veselia e mare. Se mişcă toţi, în ritmul muzicii. Unii bat cărţile, alţii joacă „pot şă trec podul“; se primesc (şi se duc la îndeplinire) porunci năstruşnice. De la o altă terasă vine o fată cu o sticlă de vodcă pe care a cîştigat-o la un concurs de dans. Face cinste. Vin şi doi hippioţi care anunţă că e un foc pe plajă. În treacăt, le spun celor de la mese, care au consumaţie: „Burghezilor!“. Apoi pleacă, în aia lor (dacă e să-i credem) să bea ceva, **la greu**. În vara asta pe toate le fac **la greu** (se îmbată, fac dragoste, taie un pepene etc.).

Către zori, terasa se goleşte. Fac un tur, pe plajă, în aşteptarea răsăritului. În corturi, oamenii dorm. Focul hippioţilor abia mai pîlpîie. Frumuseţea lor e decorativă. Cînd te apropii, vorbesc. Şi plăcerea dispare. Cîţiva dorm pe jos, în sacii lor. Se aude spargerea de valuri. Şi o ceartă de cuplu. „Voiam să facem sex, zice ea, şi tu ai plecat să bei cu prietenii tăi!“ „De ce nu mi-ai spus?“ „Cum să-ţi spun? Dar nu te-am mîngîiat?“ „Trebuia să-mi spui. Vreau să te aud cum îmi spui!“ Le văd acum siluetele şi mă îndepărtez cum pot mai repede, schimbînd direcţia. „Nu înţeleg de ce nu finalizăm o dată!“, se aude disperarea din glasul ei.

Trec de cazemata devenită şi ea local şi aştept acolo, în nisip, pînă cînd minunea se produce. Soarele răsare, (deşi) Iliescu nu apare. Apoi, după ce mă bucur îndestul, pornesc spre sat.

Pe drumul de ţară, cu o halbă în mînă, în faţa mea, rockerul pletos merge în zig-zag.

De lîngă un gard, doi tineri săteni îl privesc colţos.

„Pletosule, să te duci în ţara ta!“ ţipă unul dintre ei.

Rockerul nu răspunde.

„Aşteaptă!“ îi strig, în gînd. „Merg şi eu!“

* * *

Tristeţe: în Vama Veche nu se găsea decît o revistă. Şi aia extremistă. Nici în Mangalia, nici în Constanţa n-am reuşit, în zona gării, să găsesc ce căutam. Aşa că am citit *Dilema* în Gara de Nord, în miez de noapte cu lună plină, în lumina chioară de pe peron, dar îmi tot venea în minte zîmbetul ministrului transporturilor cînd o fi dat dispoziţia ca pe ruta Bucureşti-Constanţa să nu mai circule nici un accelerat. Şi treceau pe lîngă mine trenuri care se numeau „Avram Iancu“ sau „Ştefan cel Mare“, şi mă întrebam dacă turcii au şi ei, pe calea ferată, un „Osman Paşa“, un „Mahomed“, dacă în Franţa există un tren „Ludovic al XIV-lea“ sau „Napoleon Bonaparte“. Mă întrebam aşa, „ca prostu'“. Şi doar cu puţină ironie.

Cornel M. UNGUREANU
Craiova

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cazul 23 August 1944**
- **Bunătatea**
- **S-a terminat criza?**

Cîntare porcului

– eseu porc-modern –

Porcul, ce minunat sună acest cuvînt!
Maksim Porky, *Cocina de noapte*

1. Porcul – omul viitorului

Independent unul de celălalt, însă la mică distanţă în timp unul faţă de altul, un scriitor, francezul Michel Houellebecq, şi un politolog, americanul Francis Fukuyama, au prevestit că secolul al XXI-lea va fi un secol al omenirii ameliorate genetic. Dacă va fi: aşa cum e, nu se mai poate.

Primul a făcut-o într-un roman. Intitulat, ca o carte de fizică, *Particulele elementare*, romanul lui Houellebecq a apărut anul trecut la Paris, a tulburat un pic apele de havuz ale vieţii literare franceze, iar autorul său, acuzat, între altele, chiar şi de pornografie, a plecat să trăiască în altă ţară, ceva mai la nord-vest de Franţa. Nici unul dintre recenzenţii romanului nu a observat însă amănuntul că unul dintre personaje, anume chiar descoperitorul reţetei de îmbunătăţire a omenirii prin tratament genetic total, este descendentul unui emigrant polonez şi se numeşte „Djerzinsky", nume probabil obţinut din „Dzerjinsky", printr-o mutaţie consonantică. Dar ce altceva decît o minunată lume nouă dorise austerul Felix Edmundovici?!

Global mult mai cunoscut, după ce în 1989 prevestise *Sfîrşitul istoriei*, într-un mic studiu extins apoi la dimensiunile unui tratat academic, Francis Fukuyama şi-a autosărbătorit în vara aceasta aniversarea unui deceniu de cînd şi-a lansat teoria sfîrşitului istoriei, supralicitînd în profeţie: după el, ceea ce nu au reuşit „inginerii sociali" în secolul al XX-lea (bolşevicii, naziştii etc.), vor împlini, în mod cert, bio-inginerii. „Vom termina definitiv cu istoria umană, pentru că vom fi abolit fiinţele umane ca atare" – anticipează Fukuyama în eseul scris la *Zece ani de la sfîrşitul istoriei*.

Prevestirea lui Fukuyama a fost primită cu sarcasme.

Cu toate acestea, prin diverse laboratoare ale lumii se lucrează, cu de pe-acum bune, chiar uimitoare rezultate, la îmbunătăţirea omului.

La îmbunătăţirea omului cu ajutorul porcului. *„Le cochon est l'avenir de l'homme!"* – sub acest titlu prezenta un săptămînal francez, prin iunie, uluitoarele progrese ştiinţifice înregistrate în materie de grefe şi organe, ţesuturi şi celule de la porc la om. Căci, din misterioase motive ştiinţifice, specialiştii au stabilit că porcul este *animalul ales*, mîntuitorul, cel care va salva umanitatea furnizîndu-i piesele de schimb necesare pentru înlocuirea celor avariate – inimi, ficaţi, rinichi, piele, chiar vase de sînge...

Dar nu fără a fi el însuşi, porcul, modificat: pentru uşurarea operaţiunilor de peticire a oamenilor cu fragmente porcine alese, geneticienii se străduiesc să fabrice porcul transgenic, porcul cu gene umane. Un porc de tip nou, intim compatibil cu omul. Deocamdată încă nu este, totuşi, foarte clar dacă se va alege soluţia umanizării porcilor sau a porcirii oamenilor; fapt este că numai împreună cu porcii oamenii vor reuşi. *Porcul – omul viitorului?!*

Pentru orice intelectual mediu dezvoltat va fi, în orice caz, cu neputinţă să se mai exprime, de exemplu, cum se exprima Troţki despre Stalin: „Mi se pare un lucru imposibil să scrii calm şi detaşat despre un porc. Este mai uşor să verşi o sticlă de cerneală neagră pe hîrtie. Numai în felul acesta îl pot descrie...". Asemenea asocieri vor fi considerate barbare, sălbatice, anacronice – şi, bineînţeles, reprimate. *Corect politic* (sau corect porcin?!) va fi ca porcul să reprezinte un termen de comparaţie eminamente pozitiv. Şi chiar mai mult decît atît: un motiv de mîndrie, un titlu de nobleţe, un ideal. Sîntem în zorii epocii porc-moderne...

(va urma)

Mircea IORGULESCU

Bani pentru reformă sau pentru alegeri?

Săptămîna trecută, diferenţa de fus orar dintre Bucureşti şi Washington i-a luat prin surprindere pe guvernanţi, aşa cum îi ia de obicei doar prima zăpadă. Decizia directorilor executivi ai FMI referitoare la acordul *stand-by* pentru România a ajuns la Palatul Victoria într-o joi pe la miezul nopţii, deşi Michel Camdessus i-o comunicase preşedintelui Constantinescu în *week-end*-ul precedent, cu ocazia summit-ului de pace de la Sarajevo. Mesajul a stimulat flerul politic al Ministrului Finanţelor abia în preziua şedinţei în care scrisoarea de intenţie şi Memorandumul urmau să obţină votul finanţiştilor internaţionali. Remeş a aşteptat liniştit felicitările premierului, după ce îi ameninţase pe gazetari că va demisiona dacă experţii FMI amînă încă o dată deblocarea creditelor negociate îndelung cu guvernul român. Vineri dimineaţa, la prima oră, toate canalele de radio şi televiziune anunţau că în vistieria statului va intra chiar în cursul lunii august aproape un miliard de dolari, pentru că prin aprobarea acordului *stand-by* sumele din programele comunitare de finanţare se adaugă primei tranşe de împrumut alocate necondiţionat. Odată cu sinteza ştirilor economico-financiare şi a recomandărilor transmise cabinetului Radu Vasile din capitala Statelor Unite, ascultătorii şi telespectatorii erau informaţi că premierul urmează să facă o declaraţie politică pe tema acordului încheiat cu FMI. Crainicii posturilor naţionale promiteau s-o transmită în direct în jurul orei zece şi jumătate. Şeful executivului a avut însă nevoie de o sută treizeci şi cinci de minute în plus pentru a-şi respecta angajamentul făcut de bunăvoie agenţiilor de presă imediat ce-şi începuse ziua de lucru. Cu doar cîteva secunde înainte de ora unu, el avea să-şi încheie, totuşi, declaraţia autoglorificatoare. Nu înainte de a le aduce gazetarilor la cunoştinţă că au şansa de a pune întrebări tehnice şi a cere detalii despre documentul FMI chiar reprezentanţilor Băncii Naţionale şi ai Ministerului Finanţelor. „Dar nu azi", a adăugat premierul, „ci săptămîna viitoare, cînd cele două instituţii vor avea o conferinţă de presă."

Reintrarea României pe piaţa internaţională de capital este, fără îndoială, evenimentul actualei legislaturi. El s-a produs mult mai tîrziu decît au tot sperat reprezentanţii puterii. De cînd s-a instalat în fotoliul Finanţelor, chiar Decebal Traian Remeş a dat drept sigure cîteva date la care acordul *stand-by* urma să se semneze. De la o săptămînă la alta, el şi-a uitat propriile termene pe care le avansase fără ca cineva să i-o ceară, poate doar ca un ineficient mijloc de presiune pe traseul negocierilor. La Palatul Victoria, reacţia faţă de finalizarea acordului a fost totuşi una improvizată cu şmecherie, copilăreşte lăudăroasă, incoerent electorală. Acolo unde sistemul democratic funcţionează, în cancelarii, cabinete şi birouri de presă *sînt pregătite* comunicatele finale ale oricărei reuniuni *înainte* ca reuniunea să înceapă, declaraţiile oficiale care trebuie difuzate în urma oricărei runde de convorbiri *împreună* cu dosarul manifestării respective, punctele de vedere ale liderilor politici pe unul sau altul dintre subiectele actualităţii ceva *mai devreme* ca ele să fie solicitate. Pentru orice eventualitate, textele cu pricina pot fi redactate în două sau mai multe variante; un om sau o echipă cu reflexe soldăţeşti modifică la nevoie unul sau două cuvinte fără să facă mişcări suplimentare şi risipă de energie. Demnitarul român îşi permite să lase totul baltă pentru o hachiţă, îşi poate arunca agenda zilei pentru că l-a enervat un coleg de partid sau i-a tăiat calea o vecină ştirbă, îşi plînge mereu de milă că e prea ocupat, dar stă cu televizorul deschis chiar şi cînd primeşte în propriul birou subalterni sau VIP-uri. Cu mici excepţii, miniştrii preferă să vorbească pe larg doar despre intenţiile lor, despre cum au de gînd să schimbe ei lumea, nicidecum despre acţiunile pe care deja le-au încheiat. Pentru promisiuni, angajamente şi teorii frumoase cu trimitere în viitor se găseşte întotdeauna timp în programul supraîncărcat al responsabililor din administraţia de stat. Analizele şi bilanţul de etapă, controlul sever al paşilor şi corecţia întîrzierilor atunci cînd încă ele n-au devenit fatale sînt însă cu predilecţie abandonate pentru a face loc unor lungi şedinţe de bîrfă, de şuetă politică sau de comentarii sportive.

Radu Vasile şi-a calculat minuţios momentul ofensivei în lupta pentru succesiunea funcţiei supreme în PNŢCD, dar Banca Naţională nu poate oferi detalii despre aranjamentul financiar convenit cu FMI decît la mai bine de o săptămînă după intrarea lui în vigoare. În schimb, şeful executivului poate vorbi în dodii despre documentele care prevăd măsuri drastice de reformă, convins că astfel îşi intimidează încă o dată adversarii interni. Invocînd „victoria" obţinută la Washington ca pe un atu care trebuie să-i consolideze cariera personală şi poziţia între taberele creştin-democrate, Radu Vasile îşi mărturiseşte de fapt nepăsarea în legătură cu prevederile propriu-zise ale acordului stand-by. Nu-i de mirare că, la întoarcerea din vizita sa particulară în Atlanta, şeful statului s-a simţit dator să reamintească întregului cabinet că „odată încheiat, acordul cu FMI trebuie şi respectat", orice abatere de la litera lui însemnînd încheierea mandatului actualei „echipe executive".

Greul măsurilor nepopulare abia începe. Calendarul lor se suprapune încărcatului calendar al acţiunilor electorale, de care titularii portofoliilor se simt iremediabil legaţi. Ideea „guvernului de tehnicieni", soluţia „unui Stolojan simbolic-încăpăţînat" căruia să nu-i pese decît de continuarea reformei şi de respectarea angajamentelor cu comunitatea internaţională – în timp ce liderii partidelor parlamentare de la putere şi din opoziţie se scuipă în cap pe scena electorală –, par deocamdată utopice. După vacanţă, n-ar fi exclus ca ele să convină mai multor tabere şi să fie susţinute din direcţii opuse.

Elena ŞTEFOI

N. red.: Această rubrică va fi reluată pe 17 septembrie.

Optimism estival

După mai multe zile

M-am întors în Bucureşti, după cîteva zile de peregrinări fără ţintă, ca dintr-o altă ţară. Am făcut acest lucru în Franţa sau în Turcia, dar, sincer să fiu, nu mi-am închipuit că e tocmai la îndemînă să-l încerc şi în România!

Am plecat de acasă avînd de ales, din mers, între ieşirea prin Piteşti şi cea prin Ploieşti. Am continuat aşa aproape o săptămînă, fără să ştim unde mergem şi unde vom dormi. Şi am găsit de fiecare dată, pe seară, cînd hotăram să ne oprim, cîte un motel sau pensiune cochete, plăcute, care parcă fuseseră construite numai ca să te aştepte pe tine. Şi asta în cele mai neaşteptate locuri.

Surpriza principală a fost că aceste aşezăminte, evident „privatizate", au început să apară şi să funcţioneze la standarde „occidentale", cum ne place să spunem. *Unde doriţi să vă servim micul dejun, pe terasă sau în cameră?* Credeam că visez...

Apoi, comparaţia cu instituţiile similare de stat naşte gînduri generale despre tranziţie. *Putem să vedem şi noi camera? – Ce să vedeţi, e o cameră de hotel ca oricare alta!* – ne apostrofează, revoltată de pretenţia noastră, recepţionera de la un castelaş de grof, naţionalizat şi rămas la stat. *Găsiţi condiţii mult mai convenabile la Hanul X* – ne sfătuieşte, sincer, recepţionerul unui hotel de stat, gol şi menit parcă să rămînă gol.

Într-un loc uitat de Dumnezeu şi superb, precum cheile Rîmeţului, o altă dinamică devine elocventă. Gospodăriile ţărăneşti, pierdute în natură şi cu o înfăţişare de vechime muzeală, se golesc de oameni, alungaţi de izolarea devenită insurmontabilă după '90. În locul lor, au apărut în ultimii ani peste o sută de vile, de toate dimensiunile, de un bun gust perfect, îmbrăcate în lemn şi înecate în flori. *Bogătaşii din partea locului!* – îmi aruncă, cu o oarecare obidă, o măicuţă de la mănăstirea de alături. *Bogaţi, da' mulţi!* – mă gîndesc eu în sinea mea, mai ales după ce, pe toate văile laterale prin care am hălăduit în ultimele zile, am văzut crescînd ca ciupercile după ploaie zeci şi sute de astfel de căsuţe de vacanţă. La altă scară şi din alte motive, acelaşi lucru se poate spune şi despre mănăstiri. Cea de la Rîmeţ de pildă, uriaşă, cu o activitate de furnicar, avînd pămînturile ei, atelier de covoare şi stomatologie, dezvoltate în jurul bisericii vechi mai ales după 1990. Şi este departe de a fi singura!

În sfîrşit, ceea ce te surprinde este şi gradul de „autonomie locală" a turismului, de regionalizare, de provincializare, în sensul bun al cuvîntului. La cîţiva kilometri de oraşul siderurgic Hunedoara, de pildă, trist şi dezactivat, lacul Teliuc oferă o mică Elveţie la purtător, cu staţiuni sindicale, moteluri occidentale, vile cu piscină şi corturi încărcate pe biciclete, unde devine cu totul deplasat să visezi la prestigioasa vale a Prahovei sau chiar la litoral. De la Petroşani la Simeria sau Alba Iulia, descentralizarea *loisir*-ului este cu totul surprinzătoare pentru un „capitalist" ca mine, fie el şi umblat prin ţară. Desigur, nu am întîlnit nicăieri paradisul săracilor, dar oare există el undeva pe lumea aceasta?

Întors în capitala mea natală, între gropile de gunoi şi agresivitatea şoferilor, visez la şansa de a fi provincial...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Adevărul şi aproximaţiile

Nu cu multă vreme în urmă, un demnitar român a declarat că adevărul despre evenimentele din decembrie 1989 nu este de competenţa justiţiei. Cu alte cuvinte, adevărul despre cele petrecute atunci nu poate fi aflat de structurile judiciare prin mijloacele de care acestea se pot folosi; e un altfel de adevăr care nu este la îndemîna justiţiei. Cînd am citit aceasta declaraţie, mi-a venit în minte un fragment din André Gide. Undeva, la începutul romanului *Falsificatorii de bani*, doi magistraţi discută despre un caz delicat, şi unul dintre ei spune celuilalt: „Haide, prietene; ştim noi ce ar trebui să fie justiţia şi ce este. Facem tot ce putem, se înţelege; dar orice am face, nu ajungem decît la o aproximaţie". Dintre marii scriitori ai secolului, André Gide mi se pare cel mai fin observator al fenomenului judiciar.

Cred că există mai multe perspective posibile asupra unui fenomen social şi cred că, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate sînt legitime. Perspectiva juridică este doar una dintre ele. De aici, poate, aproximaţia la care se referă personajul lui Gide. Un eveniment social, de anvergura celui petrecut în ultimele cincisprezece zile ale anului 1989, este practic imposibil de apreciat doar dintr-o singură perspectivă.

Aici sînt de acord cu demnitarul evocat – pentru cunoaşterea celor petrecute cu aproape 10 ani în urmă nu trebuie să ne limităm la ceea ce ne livrează autorităţile judiciare. În dosarele magistraţilor se află numai **adevărul judiciar**. Adică, numai acel adevăr care poate fi probat în sensul legii. Adică, numai adevărul care se poate construi pe ceea ce se cheamă *probe* – concept juridic extrem de precis definit în ştiinţa dreptului procesual penal sau civil. Mai există, însă, şi un **adevăr istoric** care este cel relevat de ceea ce istoricii numesc *izvoare*, adică documente, mărturii, imagini etc., care descriu evenimentele şi contextul în care ele s-au petrecut. Există şi un **adevăr etic** despre acele vremuri, care, îmi place să cred, nu este la mare distanţă de **adevărul judiciar.** Nu putem omite **adevărul politic**, cel mai bogat în consecinţe dintre toate adevărurile pe care le-am enumarat aici. Există, aproape sigur, şi un **adevăr militar**. Din cîte ştiu, în paralel cu acţiunile revoluţionare din marile oraşe ale ţării, s-au desfăşurat acţiuni militare care, fără îndoială, au fost ordonate din considerente ce ţin exclusiv de strategia militară şi siguranţa naţională. Toate aceste „adevăruri" nu sînt decît rezultatul cunoaşterii evenimentelor de atunci din diferite perspective. Toate aceste „adevăruri" sînt, de fapt, aproximaţii, pentru că numai considerarea tuturor „adevărurilor" ne duce la adevărul despre decembrie 1989.

Perspectiva judiciară, firească, nu epuizează adevărul despre răsturnarea lui Ceauşescu. Pentru a şti cît mai exact ce s-a întîmplat atunci, aproximaţia judiciară nu este decît un pas care trebuie făcut în efortul cunoaşterii evenimentelor din acele zile. Dar este un pas care trebuie făcut! Dacă justiţia nu se pronunţă cu privire la decembrie 1989, mă tem că nu vom avea niciodată o reprezentare cît de cît onestă asupra acelor zile istorice.

Este posibil ca justiţia să greşească. Istoria erorilor judiciare e lungă. Este posibil ca aproximaţia judiciară să fie departe, chiar foarte departe de realitate. În asemenea cazuri este absolut necesar să temperăm aproximaţia judiciară cu elemente furnizate de alte perspective. Îndrăznesc să spun că este chiar de datoria autorităţilor judiciare să contabilizeze cu mare atenţie adevărurile livrate de alte perspective. Însă justiţia trebuie să se pronunţe. Atunci, au murit oameni. Moartea este una din acele realităţi în faţa căreia justiţia este obligată să se pronunţe.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

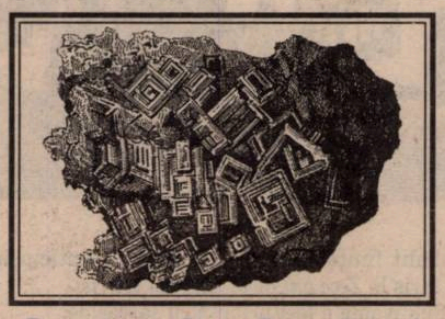

Eclipsă, bere, mititei

Emiercuri, 11 august, peste cîteva ore vor intra în scenă vîrcolacii, dar în mass-media eclipsa este un subiect important de cîteva luni bune. Mai întîi a fost anunţarea ei, cu speranţe într-un *boom* turistic şi (cum altfel?) în îmbunătăţirea „imaginii României în lume". Clipul difuzat pe „Discovery" şi pe alte canale internaţionale de televiziune n-avea însă cum să atragă prea mulţi vînători de eclipsă: era puţintel ridicol, amestecînd tradiţionalul clişeu despre „ţara lui Dracula" cu tradiţionala, dar mai puţin cunoscuta (în lume) artă populară de la Horezu şi cu prezenţa lui Luciano Pavarotti la Bucureşti. În cotidianele noastre, prezenţa marelui tenor italian în România nu mai poate fi desprinsă de ideea de eclipsă: „Pavarotti deschide balul de eclipsă" – anunţă un ziar de marţi, 10 august; „urmează două zile (!? – nota M. V.) de nebunie pentru România" (!!?? – tot nota M. V.); „Pavarotti în Ţara Eclipsei" – citim în alt ziar. Un spectacol rock este anunţat drept „concertul *live* al trupei Şuie Paparude"; prin forţa împrejurărilor, un concert este întotdeauna *live*, dar n-o să ne lovim, la un aşa eveniment astronomic, de o biată greşeală de exprimare anglo-română. Mai ales că, din ziarele apărute în preziua eclipsei, aflăm că „şedinţele de Guvern sînt amînate pînă după Eclipsă", iar „ţărăniştii amînă şedinţa BCCC din cauza eclipsei"; în schimb, acordarea unei zile libere rămîne la latitudinea fiecărui şef, iar uneori şefii sînt intransigenţi şi nu se lasă impresionaţi nici măcar de mişcarea corpurilor cereşti: „nu sîntem de acord ca, pentru două minute de întuneric, să se piardă o zi întreagă de lucru", a declarat viceprimarul sectorului 2 din Bucureşti, lăsînd neelucidată o problemă: de la cîte minute de întuneric în sus se poate pierde o zi de lucru? La un post de radio, „celebra prezicătoare Maria Cîmpina confirmă profeţiile alarmante făcute de ghicitorii bulgari: în ziua eclipsei, în România va fi cutremur". Iar un ziar (popular?) nu ezită să reproducă prezicerile bulgaro-române, lăsînd însă loc, ca în jurnalismul anglo-saxon, pentru încă o confirmare: „Rămîne de văzut dacă în România va fi cutremur", se încheie dubitativ nota alarmistă. Ca să mai scăpăm de păcate, e bine să profităm de ocazie pentru a ne îndrepta gîndurile şi spre ale spiritului: „la Timişoara", citim în ziare, „15 gardieni publici vor lansa pe Bega 500 de lumînări aprinse". Ne bucurăm că ziua eclipsei capătă astfel şi o semnificaţie creştinească (deşi, fiind vorba de lumînări aprinse, poate erau mai indicaţi pompierii; probabil că a vrut să se evite stilul pompieristic). Nici stirpea noastră străveche n-a fost uitată: la Deva, ni se spune pe un post TV, va avea loc în vechea cetate un spectacol care „are menirea să atragă atenţia asupra tradiţiilor păstrate din vremea lui Burebista pînă în zilele noastre", aşa încît spectatorii sînt rugaţi să se prezinte îmbrăcaţi în daci; „va fi un spectacol interactiv", spune regizorul, „creat de publicul *înşişi*" (sic! – dar, cum spuneam, să nu fim riguroşi în vremuri de eclipsă). În sfîrşit, o prezentare de *haute couture* în Piaţa Revoluţiei (de fapt, un *spectacol* de modă), concerte şi festivaluri la Rîmnicu Vîlcea şi pe litoral, reporteri răspîndiţi pe toată lungimea „benzii de totalitate" (dă, Doamne, să nu plouă...) şi, desigur, transmisii în direct pe Internet. Ţăranii din Borşa, însă, vor sta mai mult prin case şi se vor ruga, aşa cum făceau şi strămoşii lor, ne asigură un reportaj televizat. Tot acest bazar ne arată, dacă avem răbdare să ne privim, aşa cum sîntem. Toată lumea a încercat să profite de o asemenea împrejurare. Eclipsa e un subiect mediatic oferit pe tavă, aşa că e bine să „te legi" de ea dacă vrei audienţă, notorietate, succes, cîştig. Între spectacolul modei şi rugăciunile ţăranilor din Borşa se întinde mentalitatea publică din România de azi, cu „vîrfuri de lance" compatibile cu Occidentul, dar şi cu reminiscenţe patriarhale. Din păcate, cele mai multe dintre „manifestări" (ca şi mediatizarea lor) se menţin în „spiritul" tradiţionalei chermeze cu bere şi mititei, la care nişte oameni veseli se adună pentru a profita de ce-a dat Dumnezeu; iar de mîine, „ne-om descurca noi". Eclipsa trece, eclipsările rămîn...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

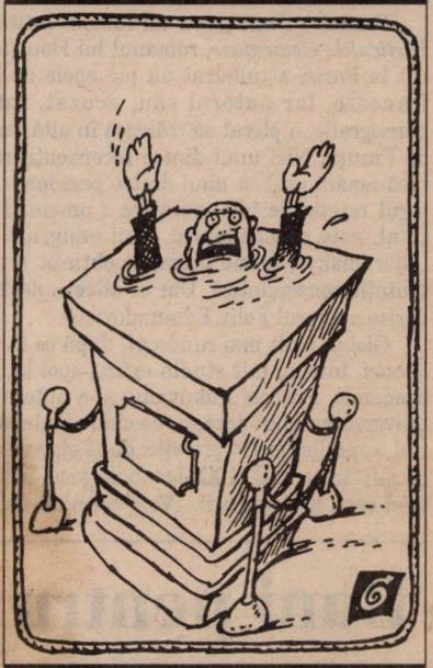

Desen de Ion BARBU

Interstiţii

De la un jurnal la altul

Dozajul inefabil dintre gratuitate şi relevanţă, dintre notaţiile insignifiante şi cele importante constituie, se ştie, un punct central al poeticii jurnalului intim. Cu atît mai mult cu cît, în secolul nostru, marea majoritate a jurnalelor nu mai sînt, în fapt, intime, ci destinate – încă în timpul vieţii autorilor – publicării. Ce anume îl face pe Gide – iau un exemplu notoriu – să considere că nişte banale consideraţii meteorologice merită să fie încredinţate posterităţii? Iată două mostre, culese la întîmplare: „13 iulie (1914). Era frig şi toată regiunea acoperită cu ceaţă. Astă seară, cerul e nespus de frumos. Am făcut cu Jean Schlumberger o plimbare destul de lungă în pădure"; „6 noiembrie (1924). Ziua în care urma să plec. Vreme frumoasă." Corespondenţă perfectă între inanitatea consemnărilor şi platitudinea exprimării. De altfel, singura modalitate de a conferi unor astfel de fraze alt statut decît cel de „umplutură" este deplasarea accentului către expresia în sine. Este ceea ce face un Radu Petrescu, la care notaţia meteorologică e pretext pentru briliante exerciţii de stil: „30 martie (1956). Seara cerul este în toate părţile o desfacere de fumuri violete roz, stins rubinii, verzi şi albastre, în care arborii par fie gigantice crăpături zigzagate ale bolţii cereşti, fie fulgere carbonizate care au rămas, aşa, înfipte în pămînt".

Înregistrarea schimbărilor atmosferice nu e unicul mijloc ce permite ca mecanismul jurnalului să se învîrtă în gol. Tot la Gide vedem cum poţi da impresia că spui ceva fără să comunici, în realitate, nimic. Pasajul cu plimbarea prin pădure, împreună cu Jean Schlumberger, continuă astfel: „După cină, am stat mult de vorbă, urcînd şi coborînd drumul dintre ştăvilarul de la intrare şi casă. Prea obosit, în seara asta, ca să mai pot nota ceva". Truc binecunoscut: scrii că eşti incapabil să scrii şi constaţi, reconfortantă surpriză, că ai mai scris cîteva rînduri. La fel, jurnalul deschis, programatic, către exterior nu e ferit, nici pe departe, de tentaţia banalităţii. Acum aproape zece ani, istoricul Michel Winock a iniţiat, la Seuil, o colecţie intitulată „Journal de la fin du siècle". Principiul – fiecare an al acestui ultim deceniu al veacului e „acoperit" de o personalitate marcantă a vieţii culturale franceze. Lui Françoise Giroud, care mărturiseşte că nu ţinuse niciodată înainte un jurnal, i-a revenit anul 1994. A rezultat un volum cu titlul **Journal d'une Parisienne** (titlul reluat şi pentru anii următori – '95, '96 etc. – semn că jurnalul, precum drogurile, dă obişnuinţă). Ce s-a întîmplat, memorabil, pentru dna Giroud, miercuri 8 septembrie 1994? Ei bine, faptul că „Cedric Pioline l-a bătut pe Jim Courrier în optimile de finală de la Flushing Meadow. Jos pălăria. E pentru prima oară cînd un francez îl bate pe numărul unu mondial". La limită, jurnalul de acest tip ar consta în simpla transcriere a ştirilor de la telejurnal (care la rîndu-i poate fi, ne încredinţează PRO TV-ul, un **alt fel de jurnal**).

Fraza mai sus citată din Radu Petrescu se află în **Catalogul mişcărilor mele zilnice**, jurnalul recent tipărit la Humanitas şi care, ni se spune, ar fi fost redactat în absenţa constrîngerilor autocenzurii. Caracterul eliptic al multor însemnări, trimiterile – doar – aluzive la evenimente politice majore mă fac să mă îndoiesc de lipsa oricărei autosupravegheri. Dar nu asta interesează aici. Mai multe „semnale" diseminate în text arată fără dubii că autorul credea ferm în posibilitatea publicării jurnalului, chiar dacă era incapabil să estimeze cînd se va produce acest lucru. Fapt e că atît de delicatul, în definitiv atît de pudicul scriitor are, într-un loc, o însemnare de o neaşteptată francheţe: „4 iulie (1955). ...pentru că ţin să duc pînă la capăt acest **Ce se vede**, a trebuit să accept ca O.S.C. să dea manuscrisul meu la Editura de Stat. Puteam să-i spun că nu vreau să tipăresc nimic? (...) Astăzi trec aşadar, cu moartea în suflet, pe la domnul Al. I. S., personaj foarte important, şi remarc că, începînd cu femeia de la poartă şi sfîrşind cu ultima funcţionară, ale cărei picioare masive se văd prin transparenţa rochiei, tot personalul feminin pare ales pentru satisfacţia estetică a conducătorilor instituţiei. Toată instituţia miroase violent a pizdă, însă asta amuză pe nenorociţii din anticameră, îi face să le pară timpul mai scurt". Că brutalitatea expresiei a fost, în momentul respectiv, o formă de defulare, e mai mult ca sigur. Dar, înainte de orice, pasajul caracterizează admirabil o instituţie reprezentativă a culturii „de tip nou", a culturii de stat. Iar fulguranta notaţie finală capătă, în această perspectivă, valoare de **emblemă**.

Alexandru CĂLINESCU

Povești suprapuse

La o țuică, despre comunismul paternalist

Privind superficial lucrurile, aș spune că democrația românească se va construi fără țărănime și împotriva ei. Spun *democrația* și nu *capitalismul* deoarece am impresia că este aici, la mijloc de frază, o nuanță care ne mai scapă, cînd și cînd. Capitalismul e O.K.: țăranii au pămînt la care se închină ca la icoană, și cei care mai au putere sau ani de trăit au chiar poftă de muncă. Coloane subtile de *disponibilizați* iau drumul satelor, își construiesc căsuțe cu fîntîni și pun mîna pe sapă; nu la grămadă, nu la îmbulzeală, dar sesizabil – încă o probă că industrializarea sub semnul secerii și ciocanului a fost contra naturii. Piețele din orașe sînt pline și spornice. Avea dreptate Marx, în scrisorile lui către Engels: țăranul secretă capitalism, chiar dacă habar n-are.

Da, capitalismul e salvat. Doar democrația e în suferință, pentru că, prin cine știe ce vicleșug al memoriei, țăranii îl regretă din ce în ce mai mult pe Ceaușescu. L-au regretat, timid, pe vremea lui Iliescu; acum îl regretă amarnic. Intri într-un sat și afli de la prima poartă: *cu Ceaușescu era mai bine*. În ciuda oricărei logici. Nu e dor de Ceaușescu, nu e regretul după tirania dictaturii. Ci este nostalgia după *ordinea* de altădată. *Legea era lege* – mi-a spus cineva și n-am găsit repede contraargument la această sentință.

Am gustat acest masochism sîmbăta trecută, aflîndu-mă în vorbă pe un pridvor de casă, într-un sat de cîmpie, cu niște oameni de la țară. Nu e pic de *sămănătorism* în ce vă spun: scaunele pe care stăteam nu erau din cele mici, cu trei picioare, ca în romanele realist-socialiste, ci erau *scaunele bune*, scoase din sufrageria din *casa mare* – acea cameră plină de păienjeni, în care, în lipsa vreunui oaspete, nu intră nimeni cu veacurile. Beam țuică. De fapt, nu o beam, ci o *testam*: la cîțiva metri de noi ardea un strașnic foc de vreascuri; deasupra, dintr-un *căzănel,* se distila alene, strop cu strop, o tărie. Picăturile de alcool cad într-o cratiță mică, din ce în ce mai voioase și din ce în ce mai slabe în concentrație. Din cînd în cînd, spre verificare, mai luăm cu ceașca spre degustare. Mai vorbim: despre peștele din bălțile umflate de ploi și despre uimitoarea pățanie a lui nea cutare, care a găsit în grădină o căpățînă de usturoi cît pumnul, dar i-a fost frică s-o mănînce, convins că e ceva necurat datorat bombelor americane de peste Dunăre. În vara asta, din Mehedinți pînă în Olt, nu prea s-au făcut prunele - drept care țuica pe cale de-a se naște era din corcodușe, fermentate opt zile și nu mai mult.

Pe acest fond bucolic, de lemne trosnind în foc și de țuică prelingătoare, apăru fantoma lui Ceaușescu, prin gura lui nea Emil, fost șofer la oraș, care și-a vîndut apartamentul de bloc pe un tractor cu plug și cu discuitoare și care acum este în sat un fel de Dumnezeu al arăturilor. Pe la mijlocul anilor '70, soldat fiind la București, nea Emil s-a întîmplat să fie șoferul lui Ion Ioniță, la cea vreme ministru al *Forțelor Armate*. Nici că a mai văzut de-atunci nea Emil Bucureștiul, dar are încă în minte geografia exactă a străzilor, de la fosta unitate și pînă la vila (*cum o iei dinspre Giulești spre 1 Mai*, îmi spune) în care locuia generalul.

Ce vremuri!, îmi spune nea Emil, emoționat de tăria aducerilor aminte. *Ce de prostii făceam și ce mă mai îngrija Ioniță, ca un tată!*

Nu știu de e adevărată povestea, și nici nu mă interesează. Iat-o: într-o amiază, se duse tînărul Emil să-l ia pe general; așteptă la poartă o vreme, prinse, în fine, a claxona; *intră, mă!* se auzi din vilă. Oltean curajos, nea Emil intră – generalul tocmai se îmbrăca. *Dom'le, atunci se muncea, nu glumă* – îmi spune nea Emil, mergînd nesigur cu ceașa spre alambic. *Să vezi: în bucătărie, nepoata lui Ioniță – generalul nu avea copii – spăla vase, o privelițe încîntătoare!*

Adrian CIOROIANU

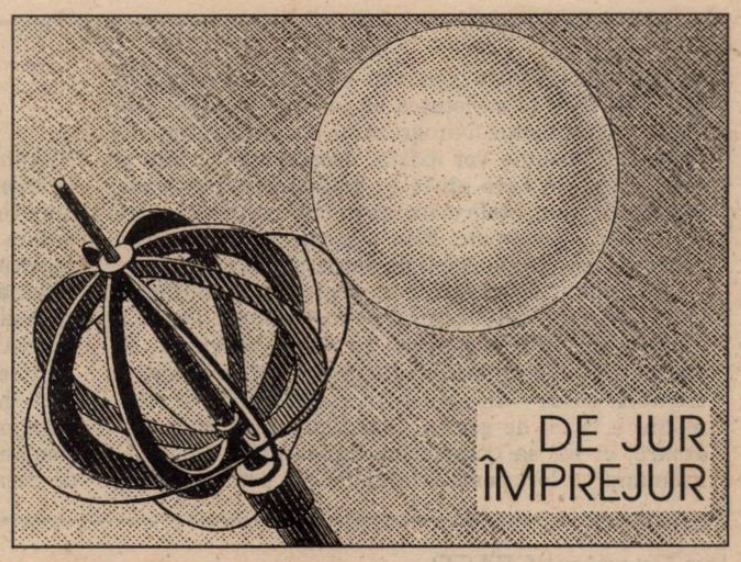

Poduri

S-a spus că războiul din Kosovo ar fi marcat începutul unei ere noi în istoria conflictelor, o nouă morală și o nouă legitimitate: o impresionantă forță militară internațională s-a deplasat peste mări și țări ca să apere dreptul la viață și la muncă al unei minorități oprimate de un conducător autoritar, în numele unui drept istoric al majorității. Dar, de fapt, era nouă seamănă foarte bine cu cea veche: cei mai puternici au decis ce e bun și ce e rău. După ce, prin bombardamente masive, străinii și-au impus punctul de vedere, se observă că băieții buni, în numele cărora s-a pornit conflictul, au un comportament identic cu cel al băieților răi, pedepsiți.

Lagărele refugiaților kosovari s-au golit cu o viteză care i-a luat pe toți prin surprindere, imediat după ce armata și poliția sîrbă s-au retras, cu mult înainte de dezamorsarea minelor și instaurarea unor forțe de poliție internaționale specializate în menținerea și respectarea legii. Prezența forței internaționale de pace (KFOR) marchează într-adevăr sfîrșitul războiului, dar în nici un caz instaurarea păcii.

Cînd își văd locuințele incendiate, albanezii se reped să le incendieze pe ale sîrbilor. Cei cu un simț practic mai dezvoltat îi gonesc pe vechii locatari ca să dobîndească un acoperiș. Amintirea execuțiilor sumare de dinaintea refugiului incită la execuții sumare care să marcheze întoarcerea. Situația din Mitrovica, una dintre puținele localități cu populație mixtă din Kosovo, unde soldații francezi din KFOR folosesc forța pentru a-i împiedica pe albanezi să pătrundă în cartierul sîrb, dovedește că podurile distruse sînt mai utile păcii, decît cele încă întregi.

Administrarea regiunii este împărțită între patru organisme cu o legitimitate mai veche sau mai nouă și cu o susținere dinamică: Hasim Thaci reprezintă armata de eliberare (UCK), care se consideră părtașă la victorie; Bujar Bukoshi reprezintă Partidul democrat a lui Rugova, în pierdere de prestigiu după ambiguitățile din timpul conflictului; Bernard Kouchner, șeful administrației civile ONU și Zoran Andjelovici, reprezentantul fantomatic al regimului de la Belgrad. Acestora li se adaugă reprezentanții mișcării de rezistență sîrbe și cel al bisericii ortodoxe, care participă cu titlu permanent la convorbirile cu administrația civilă ONU. Tenacității grănicerilor sîrbi, care eliminau actele și plăcile de înmatriculare dovedind cetățenia iugoslavă a albanezilor, îi răspunde acum graba ștergerii oricăror însemne ale apartenenței regiunii Kosovo la Iugoslavia. Singura „instituție" rămasă sub conducere sîrbească este Mobtel, asigurînd funcționarea telefoanelor mobile folosite de străinii veniți să asigure bunul mers al tuturor celorlalte instituții. Convorbirile au drept scop garantarea unei vieți normale și sigure pentru sîrbii din Kosovo. S-ar putea ca aceste reglementări să fie gata după ce în regiune nu va mai fi rămas nici o persoană din populația pe care se pregătesc să o ocrotească: în fața furiei distructive a foștilor refugiați și acțiunilor formațiunilor armate grăbite să profite de haos, pierd tocmai cei ce au crezut în posibilitatea conviețuirii, naivii citați de reporteri cu amintiri despre pașnicul trai din cartierul sau blocul lor multietnic.

Așa cum se vede la Vukovar, în Croația, sau în localitățile din Bosnia-Herțegovina, nimic nu mai poate fi ca înainte: populațiile se regrupează conform noilor linii de siguranță stabilite de desfășurarea conflictului, perspectivele traiului pașnic par sigure doar între cei de aceeași religie: generația adultă nu e capabilă să-și pună între paranteze amintirile recente în numele unui trecut nesincer și al unui viitor incert. Comunitatea internațională poate reconstrui poduri și clădiri, nu încrederea pierdută între oameni și colectivități.

Angajarea solidară a poporului sîrb alături de Miloșevici a dovedit că nu a existat aici nici un fel de analiză, fie ea de justificare sau de pedepsire, a acțiunilor de la Vukovar, Srebrenica sau Sarajevo. Evenimentele din Kosovo se pot constitui într-un precedent dovedind cît de subțire este stratul de civilizație (în care intră conviețuirea multietnică) chiar la popoare cu o veche cultură. Tot aici s-a văzut cît este de greu pentru intermediari să transforme convențiile armistițiului în realități ale traiului cotidian. Morala determinată de dreptul minorităților intră în conflict cu legitimitatea frontierelor. Mitrovica este – poate – actul final al unei tragedii care a transformat rapid cauzele juste în acțiuni criminale, amestecîndu-i repetitiv pe băieții buni cu cei răi.

Din avion e foarte greu să-i deosebești pe unii de alții.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Diferențieri

Tratamentul diferit acordat țărilor din fostul lagăr comunist de organismele internaționale, care distribuie bani și note de bună purtare, este explicat în fel și chip (istorie, religie, lobby puternic și influent), dar nimeni nu contestă faptul că există într-adevăr două măsuri de apreciere.

Jacques Rupnik, profesor de științe politice, specialist în problemele Europei Centrale și Balcanilor, formulează o clasificare precisă (**Journal of Democracy**, ianuarie 1999): „În Europa fostă comunistă se desenează o nouă geografie politică avînd trei subîmpărțiri: regiunea de succes alcătuită din noua Europă Centrală (așa numitul grup de la Vișegrad, țările baltice și Slovenia); Balcanii, unde tranziția democratică a fost întîrziată din cauza problemelor naționale sau subminată de moștenirea comunistă și de înapoierea economică; Rusia, în căutarea identității ei postimperiale și a găsirii unui echilibru în pragul dezastrului economic. (Soarta democratizării Ucrainei, Belarus și Moldova depinde în bună măsură de ceea ce se va întîmpla în Rusia.)"

Procesul de diferențiere este determinat de succesele în funcționarea a trei factori: statul de drept, economia de piață și apariția societății civile, pentru care „Ralf Dahrendorf stabilise trei limite de timp: democrația politică și statul de drept (șase luni), transformarea în economia de piață (șase ani) și apariția societății civile (șase decenii)". Obsesia simetriei nu prea se potrivește cu realitatea, dar în unele țări s-au constituit sisteme solide cu o funcționare sigură, în timp ce în altele spectrul crizei nu a fost îndepărtat: „Cazul extrem este cel al Iugoslaviei, unde războiul și descompunerea Federației au dat naștere unor state succesoare, a căror legitimitate și viabilitate stau încă sub semnul întrebării. Legitimitatea cadrului teritorial rămîne, fără îndoială, prima condiție prealabilă pentru tranziția democratică. Dar situația din Balcani nu trebuie examinată doar prin prisma războiului din Iugoslavia și a conflictelor etnice. În ultimii doi ani au existat evoluții încurajatoare în Bulgaria și în România. În cea dintîi, iarna nemulțumirii (1996-97) culminînd cu atacul împotriva Parlamentului, a forțat demisia unui guvern ex-comunist incompetent și corupt, alegeri anticipate și a deschis calea pentru prea mult amînatele reforme. În România, tîrzia transmitere a puterii (*Am pierdut șapte ani*, a spus președintele Constantinescu după victoria contra lui Iliescu) a creat posibilitatea înlocuirii foștilor comuniști cu o coaliție de dreapta, dar după doi ani de exercitare a puterii nu prea a făcut reformă. Dacă ar trebui să definim contrastul dintre modelul central european și cel balcanic ca fiind cel între consolidarea democratică și democrațiile neliberale, atunci România și Bulgaria (la fel ca și Slovacia) se află într-o poziție intermediară".

Jacques Rupnik consideră că pentru trecerea la democrație, mai importantă decît maniera producerii schimbării este specificitatea moștenirii comuniste. „Cea mai dură dominație totalitară în perioada postbelică a fost cea din Balcani (Albania, România, Bulgaria), în timp ce reforme cu diverse grade de adaptare la realitate au caracterizat regimurile de după '56 din Polonia și Ungaria. Firește, cazul Iugoslaviei, țară liberală și al Cehoslovaciei, „normalizată" după '68, arată limitele unei asemenea generalizări. Cu toate acestea, sînt instructiv de examinat crizele comunismului în cele două regiuni. În Europa Centrală, comunismul a trecut prin trei crize majore (1956, revoluția din Ungaria, 1968, Primăvara de la Praga, 1980-81, mișcarea Solidaritatea din Polonia) care au pus în prim plan problema democrației și a societății civile și doar în a doua fază (din cauza presiunii externe crescînde) pe cea a independenței naționale. Invers, cele trei crize majore ale comunismului din Balcani (ruptura lui Tito cu Stalin, în 1948, situarea lui Hodja de partea Beijingului în conflictul cu Moscova și declarația lui Ceaușescu cu privire la o politică externă independentă, în 1968) puneau accentul pe autonomia aparatului național comunist față de Moscova, în timp ce se întăreau structurile totalitare ale regimului. Originile renașterii societății civile în Europa Centrală provin din acele trei crize majore, ca și din mișcarea disidenților din anii '70-'80. Originile *naționalismului – stadiul final al comunismului* (după cum a spus Adam Michnik) datorează mult moștenirii lui Tito, Hodja, Ceaușescu. În aceeași măsură, apariția unor elite politice alternative în Europa Centrală, imediat după 1989, datorează mult existenței unor mișcări organizate ale opoziției democratice. Ele lipseau în Europa de Sud-Est, unde primele alegeri libere au fost cîștigate de fostele partide comuniste".

La celelalte criterii examinate de Rupnik vom reveni. **(M. B.)**

Argument

Conflictul între generaţii – se spune – este ceea ce face ca societatea să meargă înainte, este însuşi motorul progresului. Este ceva etern, fiindcă întotdeauna vor exista, deopotrivă, vechiul şi noul. Este cel care ajută la primenirea naturală, înlăturînd elementele epuizate în favoarea altora care vin cu forţe proaspete. Prin urmare, conflictul între generaţii este responsabil de perpetuarea speciei.

Din punct de vedere psihologic, însă, conflictul între generaţii este o luptă pentru putere. Bătrînii (folosim un termen generic) au ajuns, cu vîrsta, să deţină pîrghiile puterii, să fie factori determinanţi – creatori, adică – în structura socială. Tinerii (termenul e la fel de generic) au o potenţialitate creatoare; ei vor să transforme lumea după chipul şi asemănarea lor, pentru ca astfel s-o poată stăpîni. Psihanaliştii ar intra, desigur, în amănunte cu privire la acest subiect, vorbind despre celebrul conflict oedipian între tată şi fiu, sau despre faptul că nevoia de putere ţine, de fapt, tot de sexualitate. Pînă la urmă, resorturile intime ale luptei pentru putere nu ne interesează în discuţia de faţă; principalul este că există şi că ei îi datorăm tot felul de lucruri bune, ca perpetuarea speciei, primenirea vieţii sociale, progresul etc.

Foarte multe articole publicate în numărul de faţă, însă, vorbesc despre un fapt care ar trebui să ne îngrijoreze: absenţa conflictelor între generaţii în România de astăzi. Ar trebui să ne îngrijoreze, pentru că aceasta înseamnă refuzul progresului, stagnare, închistare într-o formulă care pînă la urmă devine caducă. Se pare că trăim într-o societate profund gerontocrată, în care bătrînii sînt atît de puternici, iar tinerii atît de slabi, încît aceştia din urmă preferă să se alieze (de nevoie) cu primii, aşteptînd ca, în final, ceilalţi să cedeze de la sine, prin forţa împrejurărilor biologice. Numai că, în urma acestei alianţe contra naturii, tinerii noştri vor prelua din ticurile bătrînilor şi, în cele din urmă, îşi vor însuşi întreg comportamentul lor. Nemaifiind vorba de luptă, vor lua de-a gata lumea construită de cei vechi. Vor fi surprinşi, poate, cînd alţi tineri vor voi să le ia locul (între timp, ei vor fi devenit, desigur, bătrîni). Şi, cum nu s-au călit, la vremea lor, în focul luptei cu bătrînii, vor pierde cu uşurinţă bătălia. **(C. P.-B.)**

Ion Bogdan LEFTER
critic literar

Între comunism şi democraţie, între modernitate şi postmodernitate

Generaţii: idei comune, numitor comun

Cel puţin la prima vedere, definirea generaţiilor ca realităţi strict biologice nu pune foarte mari probleme (deşi dificultăţile pe care le ridică delimitarea lor efectivă arată că s-ar putea ca lucrurile să nu fie atît de simple pe cît par): sînt – nu-i aşa? – etaje succesive de vîrstă.

Complicaţiile încep atunci cînd psihologii, sociologii, istoricii şi filozofii culturii transferă conceptul din biologie în evoluţia socială. Criteriile clare, cuantificabile sînt înlocuite cu altele mai sofisticate şi mai aproximative. Nu cifrele, ci evaluările statistice devin relevante: generaţiile psiho-sociologice sau socio-culturale se definesc nu doar sau nu atît prin calculul anilor şi al deceniilor de viaţă, cît în funcţie de gusturi, psihologii, identităţi colective, filozofii de viaţă – pe scurt: mentalităţi.

Chiar dacă nu e eliminat cu totul, chiar dacă rămîne ca suport conceptual, *pattern*-ul succesiunii vîrstelor se umple – aşadar – cu o substanţă nouă, aşa-zicînd „ideatică": *ideile comune* contează. *Comune* în ambele sensuri: la propriu, acolo unde se produce alinierea intenţionată sau instinctivă la o viziune anume asupra existenţei, la aceleaşi tendinţe „la zi"; şi la figurat, căci coerenţa mentalităţilor colective e asigurată de împărtăşirea largă a valorilor medii, a banalităţilor care dau linia unei orientări generale. Altfel spus, profilul unei „generaţii" e dat de *numitorul comun* al unui etaj de vîrstă sau de evoluţie psiho-socială sau socio-culturală.

Ecuaţie cu doar doi termeni

Tot la capitolul preliminariilor – altă chestiune banală (deşi nici ea simplă) în teoriile din domeniu, de la Dilthey încoace: cîte generaţii conviеţuiesc într-un moment oarecare al istoriei?

Biologia ne spune că trei: bunicii, părinţii şi copiii. Străbunicii şi strănepoţii sînt o raritate şi nu pot conduce la concluzii statistice. Implicit, spaţiul de manifestare al unei generaţii ar fi de circa treizeci de ani, diferenţa medie de vîrstă dintre părinţi şi copii. Mutînd discuţia în celălalt plan, ar exista – prin urmare – trei „vîrste" de mentalitate pe secol, definitorii pentru trei generaţii sociologice. Analişti mai vechi şi mai noi au făcut referire şi la cazuri de „accelerare" a istoriei, ceea ce ar putea reduce intervalul standard. În cultura română mai recentă s-a utilizat intens un concept „generaţionist" decenal: anii '60, '70, '80 sau '90 s-ar fi definit, treaptă după treaptă, prin moduri intelectuale şi creative diferite. Pe această cale, un secol s-ar fărîmiţa în zece tipuri succesive de mentalităţi dominante. Nu s-a inventat încă „generaţia" de 7, 5, 3, 2 sau 1 an. Poate în mileniul următor!

Înainte de a veni la situaţia României actuale, propun o reducere a acestui tablou de principiu la o ecuaţie cu doar doi termeni şi cu mai multe variante echivalente. Să considerăm perioadele de criză, de schimbare, de trecere de la o etapă istorică la alta. Chiar dacă şi atunci coexistă – ca-ntotdeauna – trei generaţii sociologice (sau mai multe), distincţia esenţială este aceea dintre – pe de o parte – mentalitatea dominantă şi care începe să-şi piardă poziţia centrală în economia simbolică a comunităţii şi – pe de alta – mentalitatea care începe să se constituie ca alternativă şi tinde să-i ia locul celei dintîi. Rivalitatea, conflictele, „lupta" între acestea două apar. Nu e nevoie de mai mult pentru a schiţa harta tensiunilor interne ale unei perioade „de tranziţie". În atare interpretare, societatea e scindată în două „generaţii" sau „viziuni" sau „mentalităţi" principale. Pe scena prezentului, ele se confruntă punînd – practic — faţă în faţă trecutul şi viitorul. Sau două constelaţii de valori. Sau două sisteme „canonice" aflate în concurenţă, în plin proces de substituire a unuia de către celălalt. Tradiţionalul *conflict între generaţii* devine – atunci – omolog cu opoziţia dintre vechi şi nou, dintre o viziune deja-instituţionalizată şi declinantă asupra existenţei şi alta în creştere şi în expansiune. În ultimă instanţă, între cele două generaţii – sau „generaţii" (cu ghilimele, fără ghilimele) –, care contează într-un moment istoric dat, se poartă o „bătălie canonică".

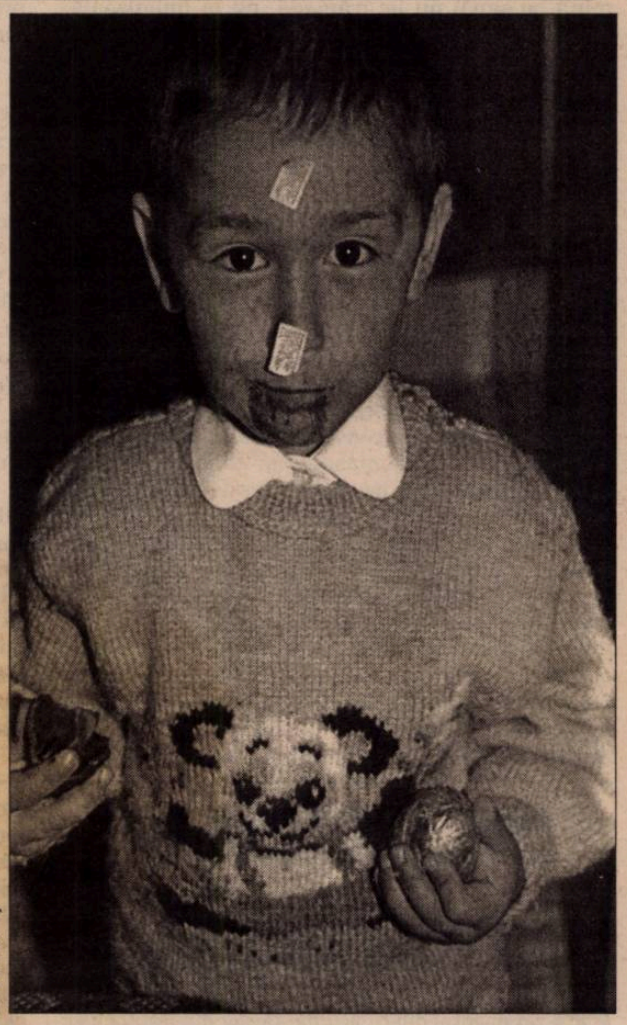

© C. Farcaş

Vîrste şi mentalităţi: conservatorii şi liberalii

Aceste tensiuni confrontaţionale se pot urmări la – practic – toate nivelele societăţii româneşti actuale, şi anume tocmai de-a lungul liniei de demarcaţie dintre cele două generaţii importante ale perioadei. Au loc sub ochii noştri evoluţii de mentalitate foarte profunde, căci s-a-ntîmplat ca „tranziţia" pe care o parcurgem să marcheze transformări majore în istoria noastră politică şi culturală: de la comunism la democraţie (adică – în subsidiar – de la partidul unic la pluralism, de la etatism la statul minimal, de la centralism la descentralizare, de la dirijism la economia de piaţă) şi de la modernitate la postmodernitate.

Specifică în fiecare zonă socio-profesională, instituţională, politică, administrativă ş.a.m.d., „bătălia" are o serie de constante care plasează în opoziţie mereu aceleaşi două modele de atitudine: conservatorii, nostalgicii, temătorii de transformări prea radicale, amatori – în schimb – de ritmuri lente şi, dacă se poate, de stagnări, pe principiul „să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica"; şi liberalii, în căutare de soluţii noi, favorabili reformelor rapide, integrării euroatlantice etc., etc.

Nici unul dintre cele două modele nu e monopolul unei singure vîrste, însă nu e nici o mirare că susţinătorii ultimului sînt mai ales mai tineri, în timp ce ai primului – mai ales mai puţin tineri. E - în fond – o chestiune de „vîrstă" psihologică şi spirituală, ceea ce explică necesarele „redistribuiri" care corectează opoziţia mecanică dintre junii (nu chiar întotdeauna) novatori şi bătrînii (nu chiar întotdeauna) conservatori. Cine va cîştiga pînă la urmă „bătălia" – se ştie. Generaţia ritmurilor lente nu poate decît întîrzia transformările profunde pe drumul cărora societatea românească e pornită fără întoarcere. Cînd va cîştiga spiritul novator, cînd vom vedea progrese şi mai rapide, integrare în Uniunea Europeană şi tot restul? – rămîne să aşteptăm şi să vedem. Nu mai e mult...

© S. Gheţie

Vasile GÂRNEŢ
scriitor, director al revistei *Contrafort*, Chişinău

Conflictul biografiilor...

Conflictul dintre generaţiile literare în Basarabia, despre care s-a scris şi în presa de la Bucureşti, uneori exagerat şi deformat, cu parti-pris-uri transparente, în dependenţă de preferinţele celora care asigurau transferul de informaţii peste fragilele *poduri de flori* de la Prut, este în esenţa sa un conflict al biografiilor, al mentalităţilor şi al modelelor de formare intelectuală, cu tot ce implică disputa în aceste sensibile şi uşor inflamabile teritorii ale orgoliului. Să încercăm a le examina, cu menţiunea obligatorie de început că exerciţiul polemicii şi al confruntărilor de idei mai trebuie încă descoperit şi învăţat în Moldova de Est, unde „dezbaterile" între intelectuali au de regulă aspectul dizgraţios al unor reglări de conturi. Tinerii scriitori basarabeni, „copii ai perestroicii", cum i-au numit cu exactitate chiar oponenţii lor – „bătrînii" –, le reproşează acestora din urmă o biografie plină de compromisuri, de ostaşi ideologici ai literaturii sovietice moldoveneşti, care au edificat, pe măsura *talentului* fiecăruia – împotriva programului naţional afişat la începutul deceniului nouă – ruşinosul edificiu (mai degrabă e o şandrama) numit Republica Moldova de astăzi. Deşi extrem de dur şi generalizant, lăsînd pe dinafară puţinele şi timidele momente de existenţă verticală înregistrate în interiorul acestor generaţii de creatori, reproşul este adevărat.

„Scriitorul incomod" cu voie de la poliţie

Scriitorii basarabeni n-au dat pînă la „dezgheţul" politic iniţiat de Gorbaciov nici un disident, nici un opozant al regimului comunist, care a radiat metodic conştiinţa românească în stânga Prutului. Ar fi nedrept însă să nu amintesc o anumită rezistenţă populară, în primii ani ai noului regim, şi chiar unele acte de împotrivire a intelectualilor, suprimate cu multă cruzime. Dar, în general, a proliferat elementul diversionist, „scriitorul incomod", cu voie de la poliţia politică, personaj care „submina" cu program, scriind pagini extrem de curajoase despre nişte bătrîni care beau vin la umbra nucului, numără curnuţii din blana blîndelor şi înţeleptelor mioare şi se încălzesc la un foc cu tizic. Cazul lui Ion Druţă, care şi-a developat adevărata identitate după dezmembrarea Uniunii Sovietice, este emblematic în acest sens. Nimeni n-a pus în chestiune regimul. Dimpotrivă, intelectualii noştri au preamărit cu întreg talentul, contra unor onorarii grase, epoca înfloritoare în care aveam norocul să trăim, chivernisindu-se pe deasupra cu Premii de Stat republicane şi unionale, titluri onorifice, ordine şi medalii, delegaţii în străinătate, apartamente peste rînd pentru toţi membrii familiei etc. Se punea mai ales accentul pe educarea tinerei generaţii în spiritul comunist. Iată mostre din ceea ce eram obligaţi să învăţăm pe de rost şi eventual să mai şi cîntăm: *Nici o ţară nu-i pe lume,/ Nici un cînt nu-i pe pămînt/ Ca a noastră Uniune,/ Ca al nostru drag pămînt.* Sau: *Ştiu culorile mai toate,/ Dar le pot şi încurca/ Floarea asta - poate-i albă,/ Poate verde este ea.// Ce culoare are steagul?/ Dintr-odată pot ghici!/ Fiindcă ştiu că steagul nostru/ Numai roşu poate fi!* Sau: *Rugineşte iarba,/ Frunzele cobor./ Numele lui Lenin/ E nemuritor.// Iese grîul verde/ Colo în cîmpii,/ Numele lui Lenin/ Este veşnic viu.// Arde viu steluţa/ De la pieptul meu;/ Numele lui Lenin/ Va trăi mereu.* „Versurile" reproduse mai sus aparţin unui corifeu al leninianei vesele, azi poet martir şi tribun anticomunist în Basarabia şi în acelaşi timp membru în partidul lui Ilie Verdeţ, o lacrimă (cum îi place să se numească)... ambulantă pe ruta Chişinău-Bucureşti. „Creaţii" de acest fel s-au produs cu o nesimţire voinicească. Multiplicată în tiraje enorme, revizuită (poleită stilistic şi ideologic), reeditată aproape anual cu prilejul sărbătorilor marcate cu roşu în calendar, această „literatură artistică formativă şi modelatoare" a acoperit ca o groasă plasmă toxică întreaga Basarabie, în timp ce deasupra juca tontoroiul, jubilînd, scriitorul sovietic moldovean – „Baciul micilor chirilici", cum metaforic şi-a intitulat una din cărţile sale un autor de asemenea manifeste lirice, ajuns prin '92-'94 un simbol al românismului decorativ în Republica Moldova. Dar munca acestor „ingineri ai sufletului" nu s-a oprit aici. Mormanul de maculatură sovietică moldovenească numără şi destule titluri în care este înfierat „jandarmul ocupant român", „jugul burghezo-moşieresc român" etc. Spălarea creierilor trebuia desăvîrşită... Sentimentul românofobiei de astăzi al basarabenilor (ce-i drept într-o continuă diminuare în anii din urmă), ura inconştientă faţă de propria origine şi identitate sînt o consecinţă directă şi a cărţilor scrise de scriitorii sovietici moldoveni.

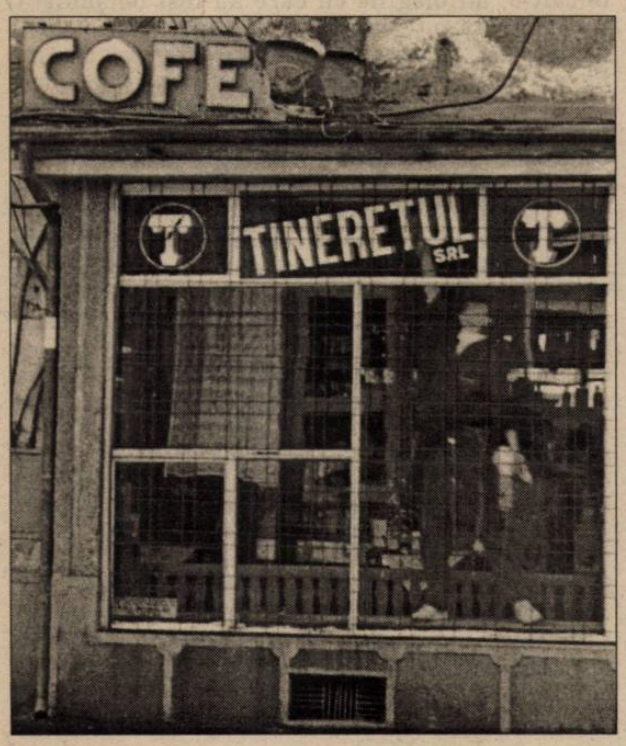

© C. Farcaş

Despre cei ce scriu „o poezie fără suflet şi fără rimă"

Acestea sînt lucrurile pe care tinerii scriitori le impută – în plan biografic – generaţiei mai în vîrstă, o categorie de literaţi fără regrete pentru trecutul lor laş şi servil, care se încăpăţînează să stea şi astăzi (ajutaţi de o anume conjunctură politică) în capul mesei, pe lîngă şeful statului şi ştabii din partide, îmbrăţişînd o retorică deşănţată şi păguboasă, care cufundă tot mai mult Basarabia în întuneric şi sărăcie. Nimeni din scriitorii colaboraţionişti nu şi-a făcut mea culpa, nu şi-a asumat un drum al Damascului, retrăgîndu-se pentru a-şi scrie eventual memoriile în linişte, scrutîndu-şi necruţător propria biografie, din care cauză ratează şansa de a publica măcar o singură carte adevărată. Cu reflexe ancilare bine rodate, muncind sezonier la preşedinţie şi guvern, redactînd constituţii pentru statul tricefal Republica Moldova, înghesuind încă, prin prezenţa lor masivă, în manualele editate la Chişinău valorile autentice ale literaturii române, această generaţie de scriitori se isterizează cînd mai tinerii lor colegi le reproşează jenante accidente biografice. Reacţia lor este una tipic comunistă: mă ataci pe mine, înseamnă că atentezi la tradiţie, subminezi simbolurile sacrosancte ale culturii române, pe care pretind că le reprezintă. Mai mult, cei care îndrăznesc să-i pună în chestiune sînt imediat taxaţi drept agenţi străini, KGB-işti, elemente manipulate de forţe obscure, interesate de compromiterea valorilor naţionale. Aici se deschide tot infernul şi este etalată fără jenă mentalitatea generaţiei mai vîrstnice. Tinerii sînt declaraţi, nepatrioţi pentru că scriu o poezie fără suflet şi fără rimă. Postmodernismul şi optzecismul sînt folosiţi de ei ca nişte termeni de batjocură, denunţaţi ca nişte viruşi extrem de periculoşi de care trebuie ferit cititorul basarabean. Tentativa de sincronizare a scriitorilor tineri cu confraţii de generaţie din România este considerată o confrerie a mediocrităţilor, un complot al *demolatorilor-dilematori*, pentru că această solidarizare transfrontalieră reprezintă un pericol pentru ei, împotmoliţi cum sînt într-o promiscuitate morală şi într-o retardare estetică greu de surmontat. Un exemplu concludent al acestui tip de reacţie este polemica în jurul lui Eminescu. O simplă trimitere făcută de *Contrafort* la dezbaterea iniţiată de revista *Dilema*, însoţită de formularea propriului punct de vedere, a fost taxată drept înregimentare în campania de denigrare a poetului naţional. Şi astăzi scriitorii de la revista *Contrafort* sînt acuzaţi de preluare mimetică, necritică a ultimelor mode de la Bucureşti, ignorînd nepreţuitul specific basarabean.

Pluralismul cultural românesc

Ce aş putea răspunde acestor reproşuri? Voi spune mai întîi că nu încercăm să escamotăm problema specificului regional, care este una reală, indiferent de atitudinea pe care o ai faţă de ea. Dar nu mai acceptăm să o privim ca pe o expresie resentimentară a unor stări de spirit şi, în definitiv, a ghionului istoric pe care îl întruchipează Basarabia. Nimic mai simplu decît să luneci pe panta unor frustrări, transformîndu-ţi sentimentul de marginalizare într-o redută a orgoliului plăvan – o atare ispită îl pîndeşte pe orice scriitor din stînga Prutului, mai tînăr sau mai vîrstnic. E calea minimei rezistenţe în faţa greului numit azi printr-o sintagmă uşor uzată *integrarea culturală românească;* o fundătură ce nu duce nicăieri. Împotriva a ceea ce cred oponenţii noştri, sîntem tentaţi mai curînd să examinăm problema „specificului" nu ca pe un handicap, ci ca pe o motivaţie, ca pe o invitaţie la scris şi o şansă a originalităţii aşezate pe acelaşi plan cu alte experienţe culturale ce se revendică de la un „filon" comun de primă instanţă. Cu alte cuvinte, în problema specificului pledoaria noastră se înscrie în conceptul mai nou de „pluralism cultural românesc" – care ar evoca la limită „multiculturalismul" în accepţiune europeană, aş zice, dar văd cum mi se agaţă de piept deja o altă tinichea infamantă: de separatist faţă de Patria-mumă România. Iată un cerc vicios: să fii considerat în acelaşi timp şi „separatist", şi imitator docil al Bucureştiului, mai bine zis al anumitor cercuri de la Bucureşti, desigur, „masonice", „evreieşti", „pro-maghiare", pe scurt antipatriotice. Dar, lăsînd gluma la o parte (care nu este decît o semiglumă), eu cred că în zona acestui *pluralism cultural românesc*, care include şi variatele interpretări ale postmodernismului, este de aşteptat o înnoire notabilă a literaturii române în următorul deceniu.

Nevoia concilierii cu sine însuşi

Revenind la acuzaţiile ce ni se aduc frecvent de către tabăra conservatoare, ar trebui spus că diferenţele dintre generaţiile creatoare din stînga Prutului ridică problema *modelelor formative*, pe care am amintit-o la începutul acestor rînduri. În timp ce confraţii noştri mai vîrstnici, cei mai înţepeniţi în dogme, s-au alimentat masiv din autori ruşi (nu neapărat de cea mai bună speţă) şi sovietici, tinerii aflaţi la răscrucea vîrstei de 30-40 de ani au avut privilegiul – nu mă sfiesc s-o declar – de a se afla într-un contact strîns cu literatura română şi universală contemporană. Ei şi-au ascuţit spiritul critic în egală măsură ascultînd emisiunile culturale ale „Europei Libere", în timp ce mulţi dintre „naţionaliştii" noştri de azi au atacat acest post de radio, la adăpostul pseudonimelor, consultînd înregistrările furnizate de KGB. Şi ar mai fi de precizat un lucru de principiu. Generaţia, vîrsta creatorului, noţiuni de care se cam abuzează în polemicile literare – am plătit şi eu în prezentul articol un tribut poate prea mare acestei abordări, asumate însă nu din superficialitate (cum îndrăznesc să cred), ci în numele unei mai bune funcţionalităţi a discursului – nu ţine de *axiologie*, ci de *biologie*. Nu-mi place să generalizez, este şi o eroare, de altfel. În Basarabia există, din fericire, scriitori mai în vîrstă deschişi către nou, cu care avem un excelent dialog în paginile „Contrafortului" şi în viaţa de toate zilele, oameni care au izbutit să acumuleze, în condiţii vitrege, o cultură apreciabilă. Această resursă îi transformă în veritabile „ciori albe" în mijlocul contingentului lor. Şi dimpotrivă: avem destui tineri ce etalează un spirit bătrînicios, complăcîndu-se în formule estetice desuete şi predispuşi, unii dintre ei, compromisului politic degradant, tineri care ne ocolesc din complex, deşi nu am exclus pe nimeni – pînă la proba contrarie, a textelor – din orizontul nostru de aşteptare. E un timp al selecţiei, al decantărilor. În opinia mea, azi avem nevoie, mai mult ca oricînd, după scurgerea unui deceniu în care decepţiile au depăşit numărul bilelor albe, de o solidarizare a creatorilor basarabeni în jurul valorilor politice şi culturale europene, ceea ce reprezintă singura şansă de relansare a Basarabiei, de data aceasta pe coordonatele lumii moderne, şi o posibilitate de supravieţuire colectivă, pentru că destinul individual ar trebui să ştie să şi-l administreze fiecare. De aceea consider foarte oportună, chiar de o stringentă actualitate, dezbaterea pe marginea *modelelor* pe care dorim să le urmăm, de o parte şi alta a Prutului, dezbateri în care diferenţele să nu separe, ci să constituie un factor de interes reciproc, capabil să asigure un liant durabil unităţii intelectuale, pentru că s-ar baza nu pe *uniformizare* – fenomen care repugnă atît de mult spiritelor autentice – ci pe încurajarea personalităţii inconfundabile a scriitorului.

În finalul acestui articol, aş da poate o veste bună spunînd că întrevăd o soluţie de depăşire a asperităţilor care alimentează conflictul generaţionist în Basarabia. Ce-i drept, nu este o soluţie facilă. Mă gîndesc la limpezirea şi asumarea curajoasă a propriilor noastre biografii, aşa cum au fost şi sînt ele, care să redeschidă memoria înfundată a românilor „dintre ape". Or, eludarea memoriei în Basarabia este aproape o politică de stat. Cred că înainte de a se „împăca" cu tinerii, ceea ce înseamnă un drum lung, pentru că nu este vorba de simple divergenţe de opinii, ci de opţiuni fundamentale ce ne despart, scriitorii mai vîrstnici *au a se concilia cu ei înşişi,* recăpătîndu-şi multrîvnitul echilibru interior. De bună seamă, cum ar mai putea ei nutri aceeaşi aversiune şi atitudine de intoleranţă extremă, după ce îşi vor fi rebobinat, cu onestitate, filmul traseelor lor individuale, pînă la vîrsta aspiraţiilor şi elanurilor nonconformiste ale acelora cu care se războiesc?

Dar nu este numai asta. Tinerii de azi s-au format în condiţii de libertate. Mai mult: existăm cu toţii în condiţii de libertate, încît a refuza dialogul cu ei înseamnă a-ţi decapita pentru a doua oară şansa care, la vîrsta lor, ţi-a fost refuzată ţie.

Cristian PREDA
lector dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice din Universitatea Bucureşti

Abandon şi angajare

A invoca vîrsta ca un criteriu de definire politică e o idee simpatică. În România, ea a fost însă cu totul lipsită de eficacitate. Cazul cel mai notoriu a fost oferit de PNL-AT (Partidul Naţional Liberal – Aripa Tînără), care, după eşecuri şi rebotezări multiple, a dispărut în formaţiunea bătrînului lider Quintus, cea care patronează chiar zilele acestea un program politic intitulat... „Vara tinerilor liberali".

Mişcarea ţărănistă a cunoscut o formă mult mai discretă de frondă a junilor şi, în consecinţă, şi un traseu mai puţin accidentat. Aşa-numitul „grup de la Braşov" a avut un succes efemer, neputînd să alcătuiască pînă la urmă un curent consistent în sînul PNŢCD. Recenta declaraţie incendiară a lui Radu Vasile, care punea în discuţie, între altele, profilul liderilor politici din ultimii zece ani, poate fi considerată o formă slabă de contestare a autorităţii bătrînilor ţărănişti. Faptul că o simplă discuţie cu Ion Diaconescu, l-a determinat însă pe Radu Vasile să dea înapoi arată destul de clar coerenţa şi forţa opoziţiei faţă de seniorii ţărănişti.

Şi mai puţin afectat de o presiune a tinerilor este un alt partid important al momentului, PDSR, al cărui lider va împlini 70 de ani în 2000. Despărţirile de Iliescu care au dus la formarea PD sau ApR, nu au avut nici măcar ca miză superficială vîrsta fostului preşedinte, ci binecunoscuta temă a simpatiei pentru reformă, pentru ritmul şi culoarea ei social-democrată.

Celelalte partide au un mesaj către tineri, dar nu şi tineri care să-l formuleze. De fapt, problema principală care merită discutată e angajarea tinerilor în politică. Contextul e şi el important: cu toate că anii de după 1989 sînt o epocă a construcţiei democratice şi a deschiderii economice, retorica îmbrăţişată aproape unanim e una a declinului, dacă nu a catastrofei.

Iată de ce mi se pare nimerit un comentariu care să ţină seama de o tipologie construită de Albert Hirschman, profesor la Princeton, care descria acum trei decenii atitudinile indivizilor în condiţiile „declinului organizaţiilor, firmelor şi statelor". În viziunea lui Hirschman, indivizii care constată declinul pot îmbrăţişa trei soluţii: abandonul, loialitatea şi angajarea. Schema lui Hirschman a fost deja folosită pentru a discuta situaţia unor sisteme politice închise, de tipul regimului comunist (în special din fosta Germanie estică), dar cred că ea poate fi invocată cu mult profit intelectual şi pentru sisteme politice deschise, cum sînt cele postcomuniste. Aşadar, Hirschman remarca faptul că, odată confruntaţi cu declinul politic, indivizii optează fie pentru părăsirea corabiei, fie pentru loialitatea faţă de politica responsabilă pentru declin, fie pentru o angajare în reforma sistemului.

Ce se petrece în România ultimilor zece ani?

Procentul tinerilor înscrişi în partidele politice e la fel de mic ca şi al bătrînilor: ceva mai puţin de 4 la sută. Nimic comparabil cu un partid de tipul FIDESZ-ului maghiar nu a fost creat în România. Partidele sînt totuşi singurele instituţii care pot formula voinţa politică a cetăţenilor. Evitarea partidelor este la fel de păguboasă ca şi atitudinea celor care cred că angajarea e o soluţie de succes imediat. Postura de „spectator angajat", care putea fi descoperită în 1990 în Piaţa Universităţii, a fost înlocuită cu postura de „spectator interesat", uitată şi ea ulterior. Cei care au încă un interes pentru politică seamănă mai curînd cu chibiţii de la fotbal decît cu cetăţenii unei democraţii participative. Dacă e să privim lucid lucrurile, angajarea civică a tinerilor e departe de a fi un fenomen social: comparaţi publicul pe care-l strîng spectacolele de divertisment ale televiziunilor cu numărul de voluntari care s-au dus în satele inundate de curînd, şi veţi avea o imagine clară a opţiunilor masive ale societăţii româneşti!

Pe scurt, nu există o „generaţie PRO" care să aibă o inspiraţie politică sau civică. Majoritatea tinerilor optează, de fapt, pentru abandon. Ceea ce la un moment dat părea a fi o simplă problemă personală a devenit o mişcare socială semnificativă. Fie că e vorba despre plecarea din ţară, fie că e vorba despre poziţia călduţă a „chibiţului", tinerii refuză angajarea. Iar atunci cînd abandonul nu devine un fapt, ei sînt satisfăcuţi de ideea abandonului, de perspectiva lui, fie că asta înseamnă părăsirea ţării, sau ignorarea legăturii sociale şi a confruntării cu ceilalţi.

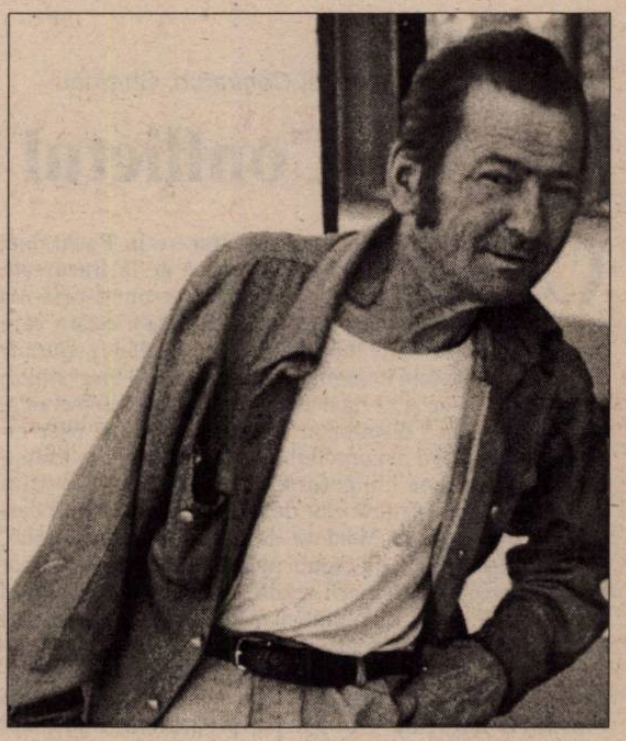
© S. Ghenie

Culmea e că pînă acum tinerii nu au fost capabili nici măcar să formuleze această problemă ca una socială. Tot bătrînii au trebuit s-o facă. Într-o formă care provoacă, desigur, dezgustul generaţiei tinere. Puţini sînt cei dispuşi să treacă de la lamentările provocate de obtuzitatea şi imobilismul bătrînilor, la o confruntare directă, de durată şi, desigur, riscantă, cu cei pe care îi abhoră.

Nu există deocamdată un conflict între generaţiile politice, pentru că tinerii nu au aflat că în politică doar conflictul e fecund.

Sabina FATI
jurnalist

Alte generaţii – acelaşi mesaj

Multe dintre cotidianele cu răspîndire naţională sînt conduse de ziarişti care fac această meserie încă dinainte de '89 şi care sînt şi cei mai solicitaţi comentatori politici de posturile de televiziune. Imediat după căderea regimului Ceauşescu, ei au avut la îndemînă mijloacele necesare pentru a face presă, fie transformînd ziarele comuniste în jurnale mai mult sau mai puţin independente, fie inventînd altele noi. Aceşti profesionişti, care au un destin de inerţie puternic, s-au transformat, treptat, unii în democraţi temperaţi, alţii în democraţi de faţadă. Şi unii şi ceilalţi au crescut la gazetele pe unde s-au perindat ziarişti tineri pe care au încercat, de multe ori cu succes, să-i modeleze după chipul şi asemănarea lor. Tinerii gazetari dornici de afirmare s-au lăsat călăuziţi de bătrînii maeştri, fără să opună prea multă rezistenţă. Seduşi de puterea mass-media, de potenţiala notorietate şi de vechii ziarişti, au deprins repede un anumit meşteşug de a face presa.

Editorialele şi principalele articole de opinie care apar în cotidiane sînt semnate de jurnaliştii care au deprins meseria înainte de căderea regimului comunist, ei deţin, aproape în exclusivitate, monopolul comentariului politic de fiecare zi. Dar chiar şi atunci cînd aceşti monştri sacri ai jurnalismului românesc deleagă acest monopol ucenicilor, ideile şi obsesiile lor sînt preluate şi transmise mai departe cu sfinţenie, fie din fidelitate sau recunoştinţă faţă de mentorii lor, fie din convingere.

După alegerile generale din noiembrie '96, şi vechii ziarişti care nu dădeau semne că ar putea să se „reformeze" şi-au schimbat tonul după vremuri, nerenunţînd însă definitiv nici la temele lor predilecte şi nici la tehnicile propagandistice cunoscute şi exersate. Astfel au rămas la ordinea zilei subiectele care se ocupă de conspiraţia occidentului împotriva României, spionii care vînd marile secrete ale ţării, iredentismul maghiar, magnaţii din vest care cumpără pe nimic industria românească, Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială care vor să falimenteze cu orice preţ economia naţională, NATO şi Uniunea Europeană care ne duc de nas.

© S. Ivanoschi

Capacitatea bătrînilor maeştri de a se travesti este limitată. Ei se declară democraţi şi proclamă principiile democratice doar pînă la un punct. Indiferent dacă acest punct înseamnă că ofiţerii armatei române nu pot fi inculpaţi pentru crimele petrecute în timpul evenimentelor din decembrie '89, sau că homosexualitatea trebuie pedepsită prin lege, sau că NATO a supradimensionat problema minorităţilor pentru a-şi motiva intervenţia militară în Iugoslavia – reflexele celor care fac pledoaria sînt întotdeauna sincere. Stereotipurile cu care au lucrat, presiunea la care au fost supuşi înainte, propaganda pe care au suportat-o şi uneori folosit-o, mitologiile cu care au fost obişnuiţi îi împiedică să înţeleagă pînă la capăt mecanismele democraţiei. Încercările lor de transformare eşuează într-un activism contradictoriu, desfăşurat sub semnul unei vocaţii a oximoronului. Tentaţia de regres, nostalgia, obsesiile naţionaliste apar destul de frecvent în editorialele scrise sau girate de vechii gazetari.

Deşi majoritatea ziariştilor români sînt foarte tineri, totuşi impresia generală este că presa cotidiană este conservatoare, că accelerează fenomenele de inerţie, că improvizează plecînd de la propriile-i fantasme, că este o autoritate care agreează echivocul, că se raportează la un trecut obtuz şi logocentric, că adesea identifică obiectivitatea cu un fel *savoir vivre*, că dincolo de căutare a senzaţionalului ca principiu de selecţie şi de demagogia comercială, propaganda naţionalistă joacă un anumit rol. Pare paradoxal că generaţia tînără de ziarişti deja formaţi nu poate ieşi de sub tutela vechilor profesionişti, că nu poate produce curente de opinie diferite. Himera întineririi presei româneşti este, momentan, doar o butaforie.

Legătura între cele două generaţii este consolidată în mod unilateral sub aspectul ei conservativ, dar ar fi interesant de cercetat dacă generaţiile diferite de cititori răspund în acelaşi fel mesajelor transmise de mass-media, sau cît de mare este diferenţa de receptare dintre acestea.

Andrei BODIU
scriitor

Conflicte între generaţii? Ce bune ar fi...

Conflictul între generaţii este firesc. Mai mult, la noi, astăzi, conflictul între generaţii e chiar necesar. E necesară disputa, dezbaterea, e necesară ciocnirea creatoare de diferenţe. Purtat în limitele onoarei şi cavalerismului, conflictul nu are cum să dăuneze. Mai periculoasă e aşa-zisa armonie, călduţă, mediocră şi interesată. Luînd în discuţie, ca termeni de purtare a conflictului, două instanţe, Tînărul şi Bătrînul, am putea observa că sfera relaţiilor disputei se poate contura astfel: un conflict care debutează în limitele onoarei şi cavalerismului se poate purta între aceleaşi limite; un conflict care începe în limitele onoarei şi cavalerismului poate degenera într-o luptă surdă, în care protagoniştii fac uz de puterile pe care în mod normal n-ar trebui să le aducă în mijlocul disputei (e cazul în care îndeobşte Bătrînul încearcă să-l învingă pe Tînăr uzînd nu de experienţa superioară, ci de sfera lui de influenţă, de puterea lui socială); în fine, al treilea model ar corespunde situaţiei în care lupta dintre Bătrîn şi Tînăr e purtată de la început cu mijloace necavalereşti. În acest caz, disputa sfîrşeşte la fel de penibil cum a început. Scorul de 2-1, sau mai corect de 1-2, e elocvent pentru atitudinea de astăzi a Tînărului în ce priveşte conflictul. În loc să-l poarte, Tînărul alege, de cele mai multe ori, să-l ocolească, să se adapteze. Astfel, el ajunge să facă o curte nedisimulată celui cu care, în mod normal, ar trebui să se afle în dispută. „Curte" înseamnă a aproba tot ce zice Bătrînul, a-i duce geanta, a-i scutura de praf haina, a-i duce căţelul la montă şi cîte altele. Pentru unii Tineri există o adevărată fascinaţie a slugărniciei, lor efectiv le place să devină „preşul" pe care se şterg augustele picioare ale Bătrînilor. Lor n-avem ce le reproşa. S-au născut slugi, vor muri slugi. Mult mai prezentă e însă setea de adaptare a Tînărului care-l cultivă pe Bătrîn cu gîndul de a-i lua locul, de a fi el însuşi cel „cultivat" peste ani. Tînărul se dă de partea Bătrînului, uneori intrînd în dispută chiar cu Tineri ca el, din dorinţa de a ajunge el în locul Bătrînului. Ambiţia ciocoiască se întrevede în multe structuri ale vieţii intelectuale româneşti. Nu spun că e necesar să cauţi conflictul cu orice preţ. Cred însă că stările conflictuale nu trebuie ocolite. Ele ţin în viaţă organismul unei culturi, chiar organismul societăţii, dacă vreţi, anchilozarea structurilor societăţii vine şi din această adaptare „extraordinară" a Tinerilor la comportamentul Bătrînilor. Pentru a vedea cum se pot ocoli conflictele mă voi servi de două exemple, unul din viaţa noastră politică, unul din viaţa noastră literară.

Nu cu mult timp în urmă, tineretul unui partid a

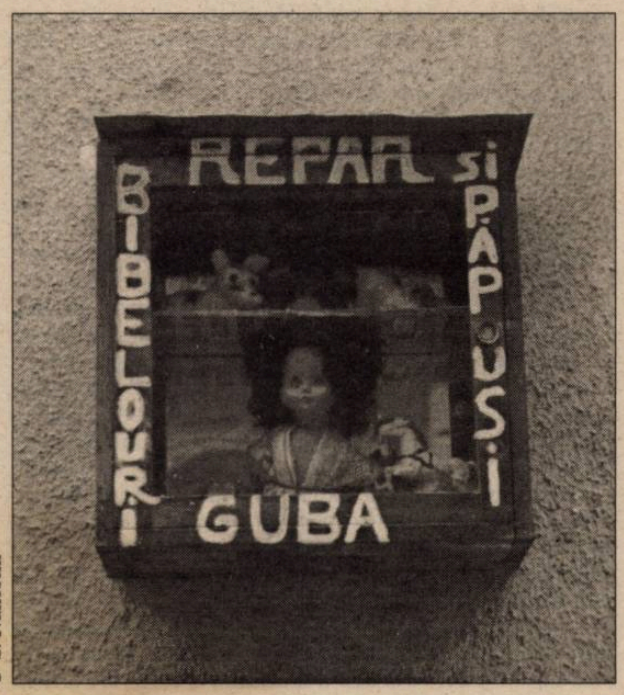

© S. Ivanoschi

lansat un manifest intitulat „vrem altfel". Tinerii politicieni îşi exprimau legitima nemulţumire faţă de actuala clasă politică românească. Toate bune şi frumoase pînă cînd, în toiul „revoltei", la prezidiul tinerilor care „vor altfel", care s-au săturat de politicienii români, s-au aşezat nimeni alţii decît doi exponenţi principali ai clasei politice româneşti, un actual ministru şi un fost ministru. Revolta a căpătat astfel cel mai pur iz caragialesc. Ea a fost doar o deja trist de celebră „revuluţie cu voie de la poliţiune". Tinerii respectivi erau revoltaţi de clasa politică românească, nu şi de reprezentanţii ei. S-ar putea ca în spatele acestei „agitaţiuni" de club să stea doar interesul unuia sau altuia dintre Tineri de a se afirma în ochii Bătrînilor. Un post de deputat sau de secretar de stat va rezolva totul. Şi atunci adio revoltă, adio supărare pe clasa politică românească.

Al doilea exemplu de „adaptare", de ocolire a conflictului e luat din crunt tensionata noastră viaţă literară. Un tînăr scriitor vrea să ajungă în Consiliul unei venerabile uniuni. Nimic rău în asta veţi spune. Care credeţi însă că e scopul declarat al respectivului june autor? Acela de a schimba sistemul din interior. Asta seamănă perfect cu celebra tentativă a celor care intrau în PCR şi încercau să-i păcălească pe ceilalţi că n-o fac pentru un apartament sau nu ştiu ce alt avantaj, ci pentru că vor să schimbe sistemul. Nu vreau să asociez imaginea stimabilei uniuni cu PCR, o asociaţie scriitoricească e una, un partid, mai ales unul comunist, e cu totul altceva. Ce vreau să subliniez e mentalitatea Tînărului care, departe de a fi singulară, grăieşte clar despre înţelegerea conflictului între generaţii. Astfel disputa, dezbaterea creatoare de diferenţă devine o pseudo-dezbatere în care Tînărul e dispus să meargă doar pînă acolo unde Bătrînul va ridica întrebător şi puţin iritat sprînceana.

Nu mai spun că în cazul în care Tînărul îşi atinge visul, acela de a-i lua locul Bătrînului, el va apela la mijloace şi mai josnice pentru a-şi menţine privilegiile. „Adaptarea" creează oportunităţi, dar ocoleşte esenţialul, transformînd părţi din generaţii întregi în răbdători slujitori ai Bătrînilor cărora vor să le ia locul.

Cred că numai disputa cavalerească, directă, fără făţărnicii poate duce lucrurile înainte. Ipocrizia îl deformează pe Tînăr şi îl nedreptăţeşte pe Bătrîn, obligat parcă să suporte linguşeli fără sfîrşit în locul unei confruntări viguroase. Aşa că n-avem decît să ne dorim conflicte între generaţii. Ce bune ar fi...

Cecilia ŞTEFĂNESCU
scriitor

Ce ceartă? Care generaţie?

În linia modei „generaţioniste", după anul '90 s-a vînturat pe la nasul criticii aşa zis de specialitate, cu din ce în ce mai mare obstinaţie, ideea unei noi promoţii literare care s-a autodenumit generaţia '90 sau nouăzeciştii. Nici pînă în ziua de azi nu ştiu foarte exact cine sînt ei şi cu ce se deosebesc de mai vîrstnicii lor colegi optzecişti. Au existat însă într-adevăr două promoţii literare care au ieşit, la o distanţă de timp de cîţiva ani, de pe „băncile" unor cenacluri diferite. Primele au fost cele conduse de Ovid S. Crohmălniceanu şi Nicolae Manolescu, adică *Junimea*, respectiv *Cenaclul de Luni*. De aici a ieşit poate ultima generaţie literară care a pornit în mod masiv şi subversiv lupta împotriva poncifurilor care formau aluviunile vechilor modele, paradigme aflate în curs de a-şi epuiza formele de expresie literară, aşa cum era cazul, la acea oră, cu modelul şaizecist. Nu cred că ar fi corect să dăm crezare ideii cum că optzeciştii s-ar fi opus în mod polemic modelului imediat anterior, care pe alocuri prelua din modelele interbelice şi practica un modernism tîrziu, aflat deseori într-o fază de expiraţie. Dovadă că în literatura optzecistă se pot distinge mărci ale multor poeţi sau prozatori şaizecişti. Desigur, tinerii pe atunci scriitori au aruncat pe piaţa literară o cu totul altă nadă, au pus în joc cu totul alte tehnici de seducţie, inspirate din literatura americană şi, pe alocuri, din structuralismul francez. Evoluţia organică a literaturii a semnalat o schimbare, în unele puncte de articulaţie ea fiind radicală, în altele reducîndu-se doar la o anamorfoză a aceleiaşi ipostaze artistice. Cele două modele, pe care azi ne vine mult mai lesne să le distingem prin termeni ca modernism tîrziu şi postmodernism incipient, stau în opoziţie în măsura în care între ele a existat nu numai o ruptură de program artistic, dar şi una de mentalitate. Nu mi-am propus să fac o incursiune prin istoria literară. Ceea ce mi se pare însă evident este că, dacă schimbarea de care aminteam a fost una constitutivă mersului literaturii, dictată de o necesitate organică venită chiar din „corpul literaturii vii", a anunţa cu surle şi trîmbiţe apariţia unei noi generaţii care, fatalmente, are un aer mimetic încă de la început prin chiar numele prin care se desemnează, presupune un risc destul de mare şi ciobeşte oarecumva din credibilitatea membrilor săi.

A treia promoţie aşadar ar fi cea a cenaclului *Universitas*, condus de criticul Mircea Martin. Trebuie să o spun de la bun început: în acest caz, nu cred în valoarea de grup a acestei auto-denumite generaţii. În ciuda practicii interactive şi a exerciţiului de supravieţuire pe care îl presupune coaliţia de tip cenaclist, această ultimă întîlnire literară nu a mai avut acelaţi succes ca precedentele. Furtunoşii tineri care s-au perindat pe aici au scos şi ei antologii, au devenit cu timpul nume cvasi-cunoscute în tumultuoasa lume literară, unii chiar s-au întins tentacular asupra ei, insinuîndu-se în structurile de bază şi instituţionalizîndu-şi demersurile. În afara cîtorva nume (şi i-aş putea cita fără reţinere pe Simona Popescu, Caius Dobrescu şi Andrei Bodiu), restul au evoluat vedetist, la umbra unor grupuri nu bazate pe afinităţi literare, ci pe interese de supravieţuire comune. Mulţi dintre aceştia, iar lista de nume ar fi prea mare ca să mă încumet să o desfăşor aici, s-au înscris într-o linie postmodernă urmată după

© C. Farcaş

reţetă, *pentru că aşa e bine, pentru că aşa se face*. Ce aveau ei diferit faţă de mai vîrstnicii lor colegi, optzeciştii? Doar ambiţiile. Grupuleţe, grupuleţe, concentrate fie pe la Muzeul Literaturii, fie enclave ale Uniunii Scriitorilor sau ale mai tinerei ASPRO, oamenii despre care vorbesc nu au atît de a face cu cărţile, cît au cu autorlîcul.

Nu cred că se mai poate vorbi astăzi de un conflict real între generaţii atîta vreme cît nu există încă o mişcare alternativă reală care să se opună deja obositului şi deseori datatului optzecism. Chiar şi dintre ei, mai rămîn astăzi doar cîteva nume care rezistă capriciosului gust literar, aflat mereu în căutare de „altceva". De la „prea-frumosul" *Aer cu diamante* şi destul de inegalul *Desant*, nu mai văd o altă antologie care să facă faţă, măcar onorabil, provocărilor şi exigenţelor unei cărţi de grup. Promovarea în masă a optzeciştilor a avut o cauză „tare" în motivaţia de ordin politic, pe lîngă formula proteică, potrivită curentului postmodernism pe care autorii încă îl încercau cu vîrful condeiului. Pe măsură ce timpul a trecut, o astfel de rezolvare pare din ce în ce mai expeditivă. Nu numai că nu mai cred în noi generaţii literare, după momentul '80, dar am convingerea că ne îndreptăm spre un nou individualism, care tinde de data aceasta să semene, recunosc, cu un soi de egoism escamotat de legitimele ambiţii literare. Nici vorbă de conflicte atîta vreme cît nu există forţa de a se împotrivi, convingerea, fie ea cît de iluzorie, că priveşti cu un cu totul alt ochi lumea dimprejur şi foaia de hîrtie (sau suportul electronic). În beţia de premii literare, de asociaţii scriitoriceşti şi pe lîngă fluşturaticul sentiment de breaslă care umflă inimile multor „membri", nu mai există decît arareori loc şi pentru polemici serioase sau chiar mai puţin serioase, pentru afirmaţii îndrăzneţe care să pună în stare de alertă minţile şi nu umorile scriitorilor.

Mă gîndesc că un conflict între generaţii literare intervine în mod firesc doar atunci cînd, epuizîndu-şi toate sensurile, domolindu-şi şi instituţionalizîndu-şi chiar pulsiunile novatoare, paradigma literară legitimantă va fi înlocuită, de cele mai multe ori în mod polemic, de o altă reţetă, rezultat al unei noi ideologii literare. Oricît de învechită poate suna această teorie a vîrstelor, ea rămîne încă valabilă. În ce diferă fundamental aşa-zişii nouăzecişti de generaţia '80? Unde sînt textele ideologice care au venit să schimbe „vechea ordine literară"? Unde e literatura nouăzecistă? Unde e cearta? Care e noua generaţie?

Z. ORNEA

Generaţioniştii

Întotdeauna, în epoca modernă, în spaţiul unei culturi, au avut loc dispute între generaţii. Paşoptiştii noştri au fost necruţător de polemici împotriva mai vechii generaţii, asimilată drept „tombatere". Totul, declarau aceşti tineri, trebuia modificat şi înnoit. De la moravuri şi îmbrăcăminte, la structurile sociale şi politice. În saloanele epocii, se deosebeau antinomic cele două tabere generaţioniste. Bătrînii, în costum oriental, şi tinerii în haine europene, „nemţeşti" aduse de ei din Apus, unde studiaseră. Se priveau cu mefienţă şi batjocoritor, fiecare socotind că celălalt e caraghios. Fireşte că generaţia matură îi condamna pe tineri că surpă tradiţiile şi moravurile, aducînd, cu ei, o negaţie hotărîtă a ceea ce e specificitate naţională, numindu-i în derîdere „franţuziţi" „bonjurişti" şi denunţîndu-i că sînt expresia duhului „revoluţiei franţozeşti", o efectivă blestemăţie, periculoasă foarte. Noua generaţie nu ţinea seama de aceste imprecaţii, ea promovînd înnoirea în toate şi, de aceea, occidentalizarea tuturor structurilor. Dreptatea, în perspectiva istoriei, s-a văzut, era de partea acestei noi generaţii, care a făptuit, în 1848, o revoluţie în amîndouă principatele româneşti. Nu are importanţă că ambele revoluţii au eşuat, în Moldova mai repede, în Ţara Românească ceva mai tîrziu (în Ardeal motivaţia eşecului a fost de natură justificat naţională). Consecinţele acestei mişcări politice revoluţionare au fost imense. Şi fruntaşii acestei generaţii tinere şi revoluţionare au fost cei care, mai tîrziu, maturizîndu-se, au condus toate marile bătălii naţionale: Unirea de la 1859, independenţa ţării în 1877, crearea celor două mari partide politice (liberal şi conservator), aşezînd fundamentele României moderne. Nimic important (politic şi cultural) nu s-a creat, la noi, de pe la 1830 pînă tîrziu, în 1890, fără activismul militant al acestei noi generaţii şocante, la început, spre mijlocul veacului al XIX-lea. Lor li se datorează nu numai crearea României moderne, dar şi a literaturii şi a culturii care – nu se putea altfel – era romantică şi pestriţă în toate. Şi, să adaug, totul a fost creat repede şi cam pe apucate, făurind acel organism dizarmonic al formelor fără fond.

A venit, apoi, din 1864, rîndul unei alte generaţii contestatare care să dezvăluie dizarmonia formelor fără fond. A fost Junimea ieşeană, o societate cultural-literară, înfiinţată de tineri (la 1864, cînd s-a întemeiat Junimea, Titu Maiorescu, iniţiatorul şi ideologul ei, nu avea decît 24 de ani), care a pornit, chiar de la începuturi, o vastă şi curajoasă acţiune împotriva generaţiei anterioare, cu structurile ei cultural-politice. În celebrul său eseu din 1868, intitulat chiar, polemic, *În contra direcţiei de astăzi în cultura română,* Maiorescu scria: „Viţiul radical în ele, şi, prin urmare, în toată direcţia de astăzi a culturei noastre, este *neadevărul,* pentru a nu întrebuinţa un cuvînt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr pînă la gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public... Inteligenţa română a înaintat cu uşurinţă pe calea deschisă, şi, cu acelaşi neadevăr înlăuntrul, şi cu aceeaşi pretenţie în afară, s-au imitat şi s-au falsificat toate formele civilizaţiunii moderne. Înainte de a avea partid politic, care să simtă trebuinţa unui organ, şi public iubitor de ştiinţă, care să aibe nevoie de lectură, noi am fundat jurnale politice şi reviste literare şi am falsificat şi dispreţuit jurnalistica. Înainte de a avea învăţători săteşti, am făcut şcoli prin sate, înainte de a avea profesori capabili, am deschis gimnazii şi universităţi şi am falsificat instrucţiunea publică. Înainte de a avea o cultură crescută peste marginile şcoalelor, am făcut atenee române şi asociaţiuni de cultură şi am depreţiat spiritul de societăţi literare. Înainte de a avea o umbră măcar de activitate ştiinţifică originală, am făcut Societatea academică română, cu secţiunea filologică, cu secţiunea istorico-archeologică şi cu secţiunea ştiinţelor naturale, şi am falsificat ideea academiei. Înainte de a avea artiştii trebuincioşi, am făcut conservatorul de muzică; înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut şcoala de belle-arte; înainte de a avea o singură piesă dramatică de merit, am fundat teatrul naţional – şi am depreţiat şi falsificat toate aceste forme de cultură. În aparenţă, după statistica formelor dinafară, românii posed astăzi aproape întreaga civilizare occidentală. Avem politică şi ştiinţă, avem jurnale şi academii, avem şcoli şi literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituţiune. Dar în realitate toate aceste sînt producţiuni moarte, pretenţii fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, şi astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă şi fără valoare, şi abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adînc... Ce să mai trăim în modul acesta este cu neputinţă". Şi adăuga: „Forma fără fond nu numai că nu aduce nici un folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimiceşte un mijloc puternic de cultură". Fără îndoială, tînărul, atunci, Titu Maiorescu (avea 28 de ani!) semnala o tragică realitate, dezvăluind antinomia dramatică dintre forme şi fond. Dar nu e mai puţin adevărat că procesul denunţat de el era şi este un fenomen peste tot întîlnit şi necesar. Întotdeauna şi peste tot formele, oricîtă uimire ar stîrni, preced fondului. Şi ele îndeplinesc chiar o funcţiune educativă (deci pozitivă), obişnuind oamenii cu necesitatea lor adevărată, atunci cînd le vine rîndul, restabilindu-se echilibrul dintre forme şi fondul lor propriu. De altfel, literatura epocii pe care Maiorescu şi Junimea o contestau (cum se ştie, proiectata antologie a Junimii, din 1865, din poezia română a timpului, n-a putut fi publicată pentru că nici cei mai notorii poeţi n-au rezistat estetic la antologare) avea, totuşi, valorile ei de prim rang şi, e ştiut, exemplele din prefaţa lui Maiorescu (publicată sub denumirea *O cercetare critică a poeziei române la 1867)* erau aglomerate cu citaţii negative din alte antologii ale timpului; cei mai mulţi autori erau ceea ce astăzi s-ar numi textieri fără pretenţie. De altfel, peste trei ani, Junimea intră în politică, Maiorescu devine în 1874 ministru şi se prevalează, apărînd-o, de acea „Constituţiune" pe care, în 1868, o ridiculiza. Dar e incontestabil că radicalitatea critică a tinerei generaţii a Junimii a fost utilă şi chiar necesară, în militantismul ei împotriva generaţiei trecute (a paşoptiştilor!) care pusese, totuşi, fundamentele (ce-i drept cam la repezeală) culturii române şi, implicit, ale României moderne. Repet, radicalitatea luptătoare a Junimii din 1864-1871 împotriva vechii generaţii a fost mult utilă pentru evoluţia organismului cultural românesc.

După primul război mondial apare o nouă tînără generaţie care porneşte, polemic acut, bătălia împotriva vechii generaţii culturale. Această nouă generaţie, din sînul căreia vor ieşi personalităţi ca Mircea Eliade, Emil Cioran, Const. Noica, Eugen Ionescu, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian şi încă atîţia alţii, se ridica împotriva generaţiei vechi şi căzute, faţă de care distanţa de vîrstă era minimală. Să admitem că între această nouă generaţie şi profesorii de la Facultatea de Litere (Rădulescu Motru, M.

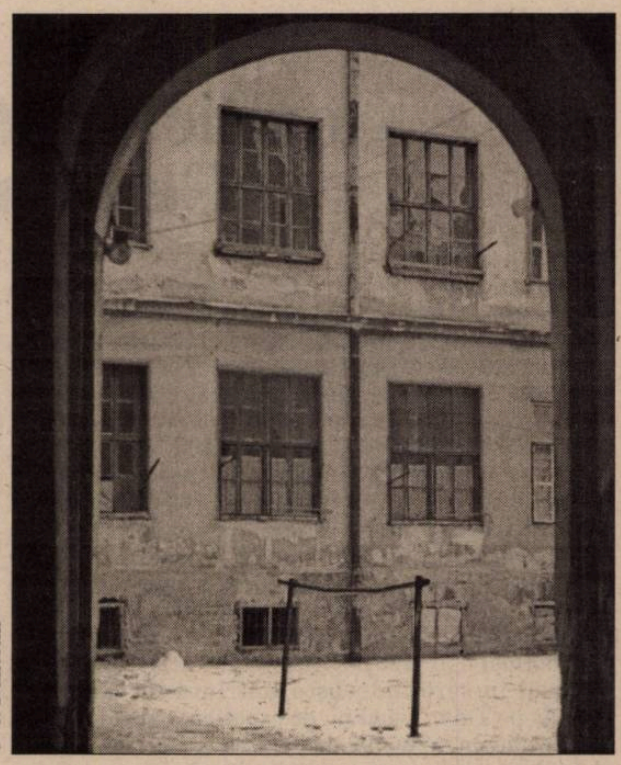

© S. Ivanoschi

Dragomirescu, P.P. Negulescu) era o distanţă de treizeci de ani. Dar noua generaţie (Mircea Eliade avea, în 1927, 20 de ani, Cioran 16 ani, Noica 18 ani, Eugen Ionescu şi Sebastian 20 de ani) îi contesta, socotindu-i bătrîni, şi pe Ralea (care avea, în 1927, 31 de ani), Camil Petrescu (33 de ani), Călinescu (28 de ani), Vianu (30 de ani). În 1927 Mircea Eliade publică serialul de 14 eseuri intitulat *Itinerariu spiritual,* un adevărat manifest al acelei generaţii imediat postbelice, asupra căreia nu mai apasă, credea Eliade, naiv, în 1927, nici o misiune (obligaţie) politică naţională. El anunţa, într-unul din eseuri (din 30 octombrie 1927): „Ceea ce trebuie să se înţeleagă e faptul că noi simţim necesitatea unei noi sinteze, unui echilibru care nu chinuise celelalte generaţii. Nu ne-am cristalizat religiozitatea. Dar ştim că avem una, că ea nu e din carnea noastră, şi că, în curînd, trecînd timpul experienţelor, va trebui să ne oprim şi să apărăm o poziţie". Şi, în următorul eseu (3 noiembrie 1927), adăuga că „acest «itinerariu» năzuieşte numai să surprindă neliniştile spirituale şi sintezele generaţiei". Pentru ca în eseul final al serialului să precizeze: „Cred că în duhul celor mai tineri dintre contemporani e vie, fierbinte şi sinceră poziţia dîrză împotriva diletantismului şi a pozitivismului de laborator". Acest serial eseistic a fost recunoscut de aproape toţi tinerii acelei generaţii de 20 de ani manifestul lor. Şi destui l-au urmat. Din straturile acelei splendide generaţii au ieşit marile valori amintite. Şi pentru idealul lor s-au războit, la nesfîrşit, cu cei dinaintea lor, inclusiv cu cei care le erau aproape congeneri, suferind, pe bună dreptate, destule ironii. Au simţit însă nevoia unităţii de corp, distanţîndu-se polemic de toţi care depăşiseră douăzeci de ani. Desigur, mai tîrziu lucrurile se vor complica. Eliberarea de misiunea politică, socotită proprie generaţiei lor, se va dovedi, dimpotrivă, ca o asumare necesară şi, din 1936, cei mai mulţi (cu excepţia fericită a lui Eugen Ionescu, M. Sebastian, P. Comarnescu) vor trece pe baricadele legionarismului, implicîndu-se (unii, apoi, ca Emil Cioran, o vor regreta foarte) mult în militantism politic. Se verifica un adevăr: în România totul, dacă nu începe de la politic, sfîrşeşte iremediabil în politic. Oricît de pure şi imaculate vor fi fost idealurile de la început.

Cosmin PAULESCU
artist plastic

Edecarii

Conflictul între generaţii a existat, există şi va exista cu cadenţa unui răsărit şi apus de soare. Eu o să mă refer mai degrabă la conflictul dintre generaţii în spaţiul artelor plastice.

Ei bine, poate am să şochez dacă o să afirm că acest conflict la ora actuală pare a fi aproape inexistent. De pildă, nu cu mult timp în urmă am asistat involuntar la o discuţie între un grup de artişti ce făceau parte din generaţii diferite. Subiectul discuţiei era ultima Bienală de artă de la Veneţia şi, în principal, prestaţia artiştilor români prezenţi acolo. Unui fan (convins) al conflictului dintre generaţii mare i-ar fi fost uimirea auzind acea discuţie şi constatînd că cei înverşunaţi împotriva artiştilor expozanţi erau chiar unii colegi de generaţie cu aceştia, iar cei care le ţineau partea, ca să spun aşa, făceau parte (interesant) dintr-o cu totul altă generaţie. Inutil li se explica (celor contra), cu argumente plauzibile, despre calitatea prestaţiei artistice şi pe bună dreptate avînd în vedere punctajul obţinut de România anul acesta, care este net superior, devansînd ţări ca Franţa şi Germania. Argumentul ce apărea invariabil în discuţie de partea cealaltă îl viza pe artistul Dan Perjovschi şi suna cam aşa: „...dar bine dom'le să desenezi chiar pe podea, nu putea să deseneze pe hîrtie şi să expună pe pereţi..." – *no comment.*

În prezent, la majoritatea generaţiilor active se găsesc puncte comune şi, pe lîngă tehnicile tradiţionale, sînt utilizate tehnicile artei alternative pentru a transmite mesajul publicului. Tocmai de aceea, ca şi în exemplul de mai sus, graniţele dintre generaţii se diluează vizibil făcîndu-şi loc entropia de ordin tehnic şi similitudinile de mesaj: politic, social etc. Implicit apar discrepanţe de opinie artistică şi discursuri plastice antagoniste chiar în cadrul aceleaşi generaţii. Astfel că, pe undeva se face simţită necesitatea eliminării „vizelor" între generaţiile de artişti. Adevărul este că, în clipa de faţă, există ceva (trist) ce uneşte generaţiile artistice, de la cea mai vîrstnică pînă la cea mai junâ. Dacă ar fi să enumerăm cîteva dintre „problemele" ce îi ameninţă pe artiştii autohtoni, putem începe cu lipsa de interes pentru artă, nepregătirea şi ignoranţa unei tot mai mari categorii de public. De aici lipsa unei pieţe de desfacere artistică, plus inexistenţa colecţionarilor, în adevăratul sens al cuvîntului. Toate acestea şi multe altele aruncă artiştii în cele mai chinuitoare compromisuri, transformîndu-i în actori ce „joacă" penibile scenete cu comanditari graşi care pun la mai mare preţ un metru pătrat de faianţă decît unul de pictură. În aceste condiţii, majoritatea ce compune „casta" artistică actuală este „înhămată" ca în tabloul *Edecarii de pe Volga* al artistului rus Ilia Repin, la Edecul tranziţiei, care deja s-a cronicizat accentuînd simptomul sărăciei ce loveşte din plin cultura şi pe oamenii ei. În acest caz, conflictele dintre generaţii, fie ele constructive sau nu, dispar, lăsînd locul unei lupte cu nevoile cotidiene.

Anca MANOLESCU

„METAFORA REGALĂ“

© S. Ivanoschi

Într-lucrarea sa cea mai novatoare (şi mai controversată), *Marele Cod. Biblia şi literatura* (1982, traducere rom. de Aurel Sasu şi Ioana Stanciu, Bucureşti, Ed. Atlas, 1999), Northrop Frye investighează modul în care Textul sacru a modelat structurile de gîndire şi „universul mitic“ ale Europei creştine, prelungită ea însăşi de civilizaţia modernă. Omul de astăzi, fie el specialist într-o disciplină umanistă, intelectual în sens mai larg ori simplu ins apartenent acestei lumi, nu mai sesizează cît de *îmbibat* este universul cultural în care trăim de referinţe biblice. Versul lui William Blake, de pildă, „O, Pămîntule, o, Pămîntule întoarce-te“, spune Northrop Frye, „deşi nu conţine decît cinci cuvinte din care doar trei diferă, cuprinde, cu toate acestea, vreo şapte aluzii directe la Biblie.“ Carte fundamentală în sensul cel mai propriu, Biblia alcătuieşte – prin limbaj, prin miturile, metaforele şi tipologia sa – *trama* pe care se organizează modurile noastre de a gîndi şi de a spune nu numai raportul cu divinul, ci şi problematica socială, raportul individ-comunitate, statutul persoanei în lumea cetăţii.

Lecturi contradictorii

Or, una din metaforele cele mai puternice, mai eficace pentru imaginarul social şi mai persistente, după Frye, este cea prin care „identificăm un individ cu clasa lui“, metaforă numită de critic „regală“ pentru că „stă la baza uneia dintre cele mai răspîndite, simbolic, instituţii, cea a regalităţii“. Ca simbolică strict socială (înţeleasă din ce în ce mai profan), funcţia regelui constă, esenţialmente, în a *personaliza* coeziunea, unitatea grupului, dîndu-i structura unui „corp“ referit la unicitatea unui *princeps*. Persoana regală, care se distinge prin unicitate de massa supuşilor, poate confirma grupului propria sănătate, coerenţă, organicitate. Ceea ce criticul canadian tratează prin termeni de teorie literară, fusese studiat de către istoricul E. H. Kantorowicz în al său celebru volum *The King's Two Bodies* (1957): regele are un corp concret, privat, dar şi unul simbolic, comunitar („ţara“, „poporul“) cu care se află, multe tradiţii o susţin, într-o relaţie nupţială.

Pentru omul societăţilor democratice actuale – individualist şi secularizat, în ce priveşte comportamentul social cel puţin – „mistica regalităţii“ are un statut ambiguu. El o refuză şi o condamnă în cazul cînd e instrumentată de dictatori ori lideri cu pretenţii charismatice – care precipită metafora în mecanică socială, în „totalitarism“ –, însă recurge aproape inconştient la ea atunci cînd e vorba să exprime simbolic solidaritatea şi identitatea grupului din care face parte. Hitler, Stalin, Ceauşescu ţin de latura tenebroasă a „metaforei regale“; Elizabeta a II-a ori, punctual, regele Mihai, în ziua de Paşti a anului 1992 la Bucureşti – legaţi de monarhii parlamentare – pot trezi adeziunea şi „coagularea“ foarte concretă a mulţimilor în jurul apariţiei lor. Acelaşi lucru s-a întîmplat în momentul morţii prinţesei Diana care a stîrnit manifestări cvasi sacralizante, uimitoare ca anvergură.

„Mistica regalităţii pe care teatrul lui Shakespeare o ia de bună, nu mai înseamnă nimic pentru noi; iar teologii, vorbind de «suveranitatea» lui Dumnezeu, riscă alienarea propriilor cititori prin încercarea de a asimila viaţa religioasă metaforelor unei forme primitive şi învechite de organizare socială“ susţine Northrop Frye (p. 122 în ed. rom.). Lucrurile nu par să stea chiar aşa; exemplele menţionate arată că – *simbolic* vorbind – categoria suveranităţii e încă recunoscută, eficace, *expresivă*. În ce îl priveşte pe Shakespeare, n-am spune că el „ia de bună“ mistica regalităţii, ci cu un grav discernămînt, cu conştiinţa unei disfuncţii ce se poate petrece oricînd, de-a lungul istoriei, în înţelegerea şi punerea ei la lucru. Tragediile lui sînt tragedii ale uzurpării: nu numai în sensul unei rupturi dinastice, ci a unei subversiuni care atacă însăşi calitatea relaţiei presupuse de regalitate. Regele uzurpat ca şi uzurpatorul, abandonează, explicit ori disimulat, postura *mediatorului* între comunitate şi Suveranul ultim în favoarea unei legături ce se reduce la un raport strict secular între monarhul terestru şi mulţime, relaţie ce funcţionează în termeni de putere şi subordonare. Instituţia regală însăşi devine, în această postură, opacă, putere temporală ce poate fi tentată oricînd de tiranie, dar mai ales incapabilă să trimită dincolo de sine, spre Unitatea pe care o simbolizează.

Uzurpări

În Vechiul Testament, regalitatea apare mai degrabă ca un rău necesar, încărcată de ambiguitatea acestei posibile uzurpări. După îndelungi şovăiri, după încercări de mediere mai puţin pasibile de opacitate şi confiscare („profeţii“, „judecătorii“), Iahve se resemnează să dea poporului un monarh explicit. Dar primii regi ai Israelului sînt asistaţi, toţi, de un „văzător“, de un „profet“ şi au ei înşişi capacităţi vizionare. Samuel învesteşte şi amendează pe Saul; David – poet al dialogului ardent cu divinul – se supune mustrării proorocului Nathan, Solomon posedă înţelepciunea cea mai înaltă.

Viaţa socială, istoria sînt mereu „deschise“ către veritabilul suveran, sînt mereu dislocate din aşezarea lor terestră pentru a restabili legătura nupţială cu adevăratul rege; lungul şir al marilor profeţi posteriori o dovedeşte. Prin această neîncetată rectificare, funcţionarea comunităţii şi comunitatea însăşi sînt păstrate în rolul de simbol al unei întîlniri lăuntrice, personale cu divinul. Accentul nu cade pe instituţia regalităţii şi pe organizarea socială; cele din urmă nu sînt decît reprezentări imediat accesibile, vast desfăşurate ale organizării interioare a fiinţei, dedicată unui dialog şi unei dependenţe trans-istorice. Macrocosmosul îşi păstrează calitatea de spectacol semnificativ pentru microcosmos. Din păcate, simbolismul acesta, ca şi oricare altul, e ambivalent: orientat ascendent, el poate ajuta la armonizarea fiinţei în jurul principiului divin; aplicat orizontal, el poate duce la opresiune şi la atenuarea demnităţii persoanei. „Ca alegorie a minţii omului înţelept, *Republica* este o impresionantă viziune; ca ordine socială ideală, ea ar fi o extraordinară tiranie“ observă Northrop Frye. Şi mai înspăimîntător ar fi dacă idealul ar fi pus în practică.

Episodul Evangheliei în care Iisus se sustrage mulţimilor ce voiau să-l încoroneze ca un monarh mundan ţine de aceeaşi rectificare a simbolismului regalităţii. E o problematică pusă în temeliile *ecclesiei*, o problematică cu care Biserica creştină va fi obligată să se confrunte mereu de-a lungul destinului ei. Aşa cum a fost întemeiată – de Logos şi pe Logos – *ecclesia* e adunarea unor persoae suflet şi monarhul care îl *întemeiază*, îl organizează şi îl atrage spre Sine.

Iar dacă „comunitarul“ e prezent în scena Cincizecimii, ca şi în termenul care desemnează Biserica, e pentru că plenitudinea Duhului nu poate fi suportată de o singură persoană, fie ea umană ori angelică; plenitudinea aceasta poate fi descoperită, „activată“ prin cercetare, efort, interogaţie, dezvoltare în comun, prin comunicare între persoane şi între niveluri ale lumii. Marea problemă a Bisericii – şi a oricărei forme de tradiţie spirituală, de altfel – este să rămînă o comunitate distinctă *calitativ* de comunităţile sociale. Distinctă, mai întîi, prin faptul că se interesează de un subiect trans-mundan şi trans-istoric (profetic ori apocaliptic în termeni teologici), iar nu de (sau nu preponderent de) legitimitatea, autoritatea, funcţionarea ei terestră, de integrarea ei în ordinea recunoscută a instituţiilor lumii. Distinctă, în al doilea rînd, legat de primul, pentru că nu acceptă, cel puţin în principiu, relaţii de subordonare între participanţi: Biserica trebuie să realizeze situaţia paradoxală a unui organism în care toţi membrii au statutul, unic şi irepetabil, al ansamblului (sufletul ca şi Biserica sînt, după doctrină, receptacule ale Duhului). Pariu extrem de dificil, faţă de care oamenii au fost mereu în deficit şi au primit mereu şanse de rectificare.

Cei care, precum naţionaliştii ori fundamentaliştii religioşi, încearcă să asocieze Biserica cu neamul ori să instaureze „legea lui Dumnezeu“ în societate nu fac decît să demită acest *collegium* din calitatea paradoxală a unei comunităţi de exemplare unice, de variante ale întregului, comunitate aflată pe un traseu vertical. (Există şi cazuri mai pitoreşti de uzurpare, precum asocierea religiei nu cu neamul ori cu societatea integrală, ci, mai modest, cu partidul. Într-un clip TV, întocmit de PNŢCD şi difuzat pe TV2, marţi, 3 august, pe la ora 17.30, se prezenta vizita ministrului Noica în judeţul Maramureş. Spre stupoarea mea, primul lucru auzit e invocaţia inaugurală a liturghiei – „Binecuvîntată fie împărăţia Tatălui, a Fiului şi a Sfîntului Duh“ –, iar primul lucru văzut e un preot care, înaintînd spre obiectiv şi împrăştiind nori de tămîie, slujeşte pe o şosea urmat de ministru, de delegaţie, de aderenţii politici locali şi de „popor“. Urmează, abrupt, declaraţiile. Şocată, ameţită, percep totul în registrul imaginilor precedente, ca pe o „celebrare“: „vestea cea bună“ dată de d-l Noica locuitorilor regiunii – lucrările publice vor fi scutite de TVA – mă face să mă gîndesc, irepresibil, la Buna Vestire; aud că ministrul s-a îngrijit să fie instalată peste tot apă curentă în regiune şi nu mă pot abţine să nu-l văd pe Moise lovind cu toiagul în stîncă.)

Instituţional, prea instituţional

E adevărat că Bisericile creştine au cedat, de-a lungul vremilor, tentaţiei de a se instituţionaliza excesiv, de a-şi atenua simbolismul ascendent în beneficiul unei mai comode, mai convenţionale, mai autoritare aşezări în istorie. Între anunţarea veritabilei „veşti“ pe care o poartă în sine comunitatea eclezială şi respectabila ori somptuoasa chivernisire terestră, cumpăna nu a fost ţinută drept. Dar, în afara unor procesiuni pe şosele, Bisericile au recurs şi la tehnici mai subtile în această privinţă.

Una dintre ele a fost sacralizarea dogmei în dauna Adevărului viu pe care ea trebuia să-l încarneze, să-l facă sesizabil. În măsura în care ea nu-şi conservă calitatea de formulare a indicibilului, în măsura în care păstrătorii ei nu o mai percep ca pe un *mediu* de comunicare, destinat a fi depăşit, această doctrină devine „instituţie“, iar simbolismul ei se orizontalizează. Doctrinele teologiei creştine au ajuns să formeze, spune Frye, anti-tipurile (realizarea, forma împlinită) „faţă de care povestirile şi parabolele Bibliei, inclusiv cele din Noul Testament, reprezintă tipuri“ (simple prefigurări). E semnificativă, în acest sens, obiecţia pe care primii protestanţi o aduceau Bisericii catolice a vremii: „rolul Bisericii era, după ei, de a intra în dialog cu cuvîntul lui Dumnezeu, iar nu de a-l înlocui ca sursă a revelaţiei“. În alt context, Alain Besançon *(Imaginea interzisă*, trad. rom. Mona Antohi, Bucureşti, Humanitas, 1997) observă aceeaşi substituţie în anumite paragrafe din literatura contemporană asupra icoanei. El vorbeşte despre o „iconolatrie nu a icoanei, şi nici a prototipului prezent în icoană, ci a teologiei icoanei... Pericolul vine din faptul că, în exaltarea unei teologii specifice, veneraţia datorată icoanei, în loc să se răsfrîngă asupra prototipului, se răsfrînge asupra *sistemului*, care e în fond singurul obiect reprezentat. Chipul (lui Christos din icoană, n.n.) devine pretextul de a te bucura că eşti discipolul sfîntului Grigore Palamas mai curînd decît al lui Augustin, că eşti ortodox mai curînd decît catolic sau protestant“.

Dacă am semnalat aici două exemple cu caracter mai degrabă „tehnic“, e pentru a ilustra faptul că de îndată ce metaforele limbajului tradiţiei nu mai sînt utilizate cu rolul vertical de *mediator,* ci primesc funcţia de *autoritate* şi de expresie de sine a Bisericii în istorie şi în social, aceasta riscă să se substituie veritabilului Suveran; în plus, ea tinde să nu mai hrănească comuniunea, ci delimitările ori chiar adversitatea. Asemenea instituţiilor mundane, ea ajunge să ofere membrilor ei avantajul unei apartenenţe la grup – securizantă, furnizoare de identitate şi eventuale superiorităţi –, în locul unei participări personale, responsabile, libere la arhetip. „Autoritatea sacră şi autoritatea seculară“, spune Frye „aveau aceeaşi construcţie metaforică; Statul şi Biserica erau în mod egal corpuri sociale mai largi de care indivizii sînt legaţi precum celulele de propriile noastre corpuri... Dacă analizăm conversiunile religioase din sec. XIX de pildă, vom observa cît de frecvent căutarea unei religii adevărate şi a unei biserici adevărate sau a unui organism social mai larg cu care omul să se identifice, constituiau aceeaşi ţintă“. Desigur că, format într-o atmosferă metodistă, criticul canadian e mai sensibil la inconvenientele unei percepţii a religiei drept simplă „valoare colectivă“. Sînt însă inconveniente pe care le putem adeseori percepe noi înşine în răsăritul european de azi.

De altfel, Frye are acurateţea şi discernămîntul de a invoca şi cealaltă variantă a „metaforei regale“, prezentă din începuturi în conştiinţa creştină. „Împărăţia lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru *(entos hymon)*“ *(Luca,* 17, 21) şi „Nu eu trăiesc, ci Christos trăieşte în mine“ *(Galateni,* 2, 20) constituie reperele acestei metafore cu referinţă nu la social, ci la fiecare persoană umană; ele desemnează pe suveran şi domeniul în care el nu stăpîneşte, ci pe care îl animă. În accepţia ei primă şi esenţială, metafora regală e o metaforă a interiorităţii, a dialogului între omul unic şi Unu.

Pentru a întări deosebirea între cele două moduri de înţelegere şi de acţiune a metaforei regale, Frye citează un admirabil extras din Simone Weil *(Attente de Dieu)*: „Imaginea trupului mistic al lui Christos e extrem de captivantă. Însă eu privesc importanţa ce i se acordă astăzi drept unul dintre semnele cele mai grave ale decăderii noastre. Pentru că adevărata noastră demnitate nu e să fim părţi ale unui trup, fie el şi mistic, fie el şi al lui Christos. Ea înseamnă că, în starea de desăvîrşire care e vocaţia fiecăruia dintre noi, nu noi să mai trăim, ci Christos să trăiască în noi; astfel ca, prin această stare, Christos în integritatea sa, în unitatea lui indivizibilă, să devină într-un anume sens fiecare dintre noi, tot aşa cum întreg e în fiecare ostie. Ostiile nu sînt părţi ale trupului lui„.

Metafora regală e, în semnificaţia ei strict spirituală, o metaforă a demnităţii persoanei; şi a unei integrităţi care trece dincolo de anvergura individului, fie el social ori pur şi simplu uman. Regală e, în om, capacitatea de a face loc în sine Celuilalt. În măsura în care metafora regală e astfel „situată“, ea are şanse reale de a lucra şi pe nivelul, secund, a organizării comunitare: propunînd, cum spunea Frye, „un echivalent simbolic al idealului politic de democraţie“. Sau, mai degrabă, un *principiu întrupat* al acestui ideal.

Album

Firescul de ieri

„Domnişoară Iosefina,

Aseară intrai la D-ta, către care mă simţ atras ca de o putere invizibilă zi şi noapte şi care ai aprins în mine un foc ce mă consumă chiar din întîiul moment în care te-am zărit.

Totdeauna te vedeam împodobită cu farmecul nevinovăţiei celei mai nobile care înduioşează sufletul şi aprinde în inimă flacăra sfîntă a devotamentului celui mai curat şi mai vast. Dar într'un grad cu mult mai înalt ca de obiceiu te-am admirat aseară, cînd cu o reverenţă atît de preţioasă mi-ai adresat din ochi o salutare amicală oprindu-te apoi înaintea mea şi întrebîndu-mă dacă merg şi eu la concert.

Această voce a Dumitale de aseară a fost numai o melodie, un accent dulce şi armonios eşit din adîncul inimei, şi în această voce duioasă se afla efectul acelei forţe care, sfărîmînd orice barieră impusă de imprejurări, merge drept la inimă şi o cîştigă pentru totdeauna.

Nu te mira dacă nişte simţiminte mai puternice şi pasionate ale unui amor nemărginit s'au deşteptat în pieptul meu şi m'au cuprins cu atîta înflăcărare încît rămăsei ca fermecat, aşa că, deşi am auzit muzica dulce a graiului tău, totuşi n'am fost în stare să'i pătrund înţelesul. Aşa de frumoasă, aşa de încîntătoare, aşa de răpitoare nu mi te-ai fost arătat niciodată. A strînge cineva la pieptul său o inimă aşa de bună şi de nobilă, a o purta în braţe protejînd-o şi veghiînd asupra ei cu dragoste, a străbate astfel cu dînsa infinitul, piept la piept, ochi în ochi, din lume în lume, din evoluţiune în evoluţiune, – este adevărata viaţă a vieţei, adevărata fericire, paradisul pe pămînt, idealul personificat.

Seara aceasta e cea mai frumoasă, cea mai duioasă, ca făcută dinadins pentru plăceri ideale şi fantastice. Ah! fără voie mi-se deschiseră braţele şi buzele pentru o rugă sfîntă: dar ele'mi refuzară serviciul şi fui cuprins numai de un simţimînt imens de durere – de aceea tăcui.

Focul ce mă arde şi mă consumă nu vei fi D-ta în stare să'l stingi, precum nu poate cineva să stingă Vezuviul; o boală ascunsă roade frunzele vieţei mele, ele vor ofili şi vor cădea, şi, cînd nu voiu mai fi în lume, sufletul meu îţi va spune din cer că am respirat şi am trăit numai pentru D-ta. Pînă atunci nu uita de a vedea în mine o floare uscată şi veştejită. Totuş, dacă crezi că aş putea să contribuiesc cu ceva la fericirea D-tale, n'ai decît să ordoni! Vai, sînt prea sărac... şi ca atare sînt condamnat la suferinţă, la renunţare!

Al D-tale
N.N."

(Model de scrisoare de amor – în care expeditorul este bolnav incurabil – oferit de un cod al manierelor elegante din secolul trecut; cartea sugerează că scrisoarea poate fi utilizată şi în cazul în care boala nu există.)

Ipoteze şi viziuni, ca vara

E adevărat că a vărut o carte care-l face praf şi pe Don Quijote?
(o prietenă, la telefon)

Dacă luăm, ca vara, de bună, ipoteza lui Nabokov conform căreia literatura s-a născut din clipa cînd un băieţel a început să strige, pe uliţă „lupul! lupul!" şi nu apărea nici un lup,

dacă acceptăm, ca vara – cu acea încîntare de care nu trebuie să ne temem că ar fi o superficialitate, cum o vorbeşte lumea de rău – cealaltă ipoteză precum că un nou, important şi voinic pas a fost săvîrşit de către om atunci cînd unul a luat drept duşmanii lui personali morile de vînt şi a pornit, călare, viteaz şi eronat împotriva lor, înecîndu-se în ridicol, dar înălţîndu-se la sublim,

atunci, într-o eclipsă oricît de „totală" a soarelui, ne devine clar că:

Dante a fost un Don Quijote,
Borges a fost un Don Quijote,
Kafka a fost un Don Quijote,
Gogol a fost un Don Quijote,
Goethe – de ce nu? – a fost un Don Quijote,
Bacovia, şi el, a fost un Don Quijote,
Ibsen, aşa cum îl ştim, a fost un Don Quijote,
şi Arghezi, nu? Şi Thomas Mann,
cît a fost de Thomas Mann, de ce
n-ar fi un Don Quijote? Şi lui Cioran
– oricît l-a enervat – ce-i lipseşte pentru
a fi un Don Quijote?
Dostoievski însuşi a fost un Don Quijote,
Proust nu mai puţin, ca şi La Rochefoucauld,
ca şi Gide, cel care şi-a pus la uşă
o carte de vizită: „grand écrivain".
Ionesco, Antoşa Cehonte, Pessoa şi Dos Passos,
Rebreanu, Camil, Caragiale şi Eminescu
ce-au fost la urma urmei?
Cu ce s-au bătut dacă nu cu morile de vînt?
Deşi e mai greu, încercaţi
la urma ultimei urme:
Gide a fost un Sancho Panza,
Kafka a fost un Sancho Panza,
Cioran a fost un Sancho Panza,
Cehov a fost un Sancho Panza,
Goethe a fost un Sancho Panza,
Paul Valéry Georgescu a fost un Sancho Panza,
Unamuno a fost un Sancho Panza,
Proust a fost un Sancho Panza,
Pessoa, să nu mai vorbim, a fost un Sancho,
Caragiale, aferim, Joyce – idem,
Ibsen – ibidem, Ionesco – libidem,
în ce măsură? Mai vreţi şi măsură...!?
În măsura în care sublimul e sistematic
– faţă cu reacţiunea lumii –
un caraghioslîc.

În măsura acelei clipe fundamentale cînd orice adevărat Sancho poate comunica Don Quijote-ului său, aflat la nevoie de descălecat:

— Stăpîne, e o treabă în care nimeni nu te poate înlocui!

Privindu-l cum coboară de pe Rosinanta sa, zăngănind din toate zalele, trăgîndu-se spre un copac, ne devine tot mai limpede că-l avem în clar-obscurul luminişului pe băieţelul acela care ţipase cîndva „lupul! lupul!" şi care, acum, bine maturizat, după ce a trecut printre fiare şi fierării neinventate, îmblînzindu-le şi îmblînzindu-se cu cîntecul nebuniilor sale, îşi caută, sanchopanzesc, udul. În tăcerea pădurii, unde susură ceva, descoperim, parcă, lîngă scutul şi lancea sa, o harpă. Dacă Don Quijote e Orfeu, cu alte mijloace? Să fie o vedenie, şi ea, a verii? O halucinaţie...? Zi-i o ipoteză, şi taci.

Radu COSAŞU

Bazar

Strada şi gesturile ei

Strada bucureşteană, din păcate (din perspectiva normalităţii) sau din fericire (din punctul de vedere al pitorescului) rămîne, încă, un „izvor nesecat" din senzaţii tari şi trăiri inedite. Scriam, mai demult, despre ceea ce ţi se oferă gratuit pe stradă. Era vorba, în general, de oferta unor instituţii (de la Regia Apei, care alimentează ţîşnitorile, pînă la firmele ce tipăresc pliante promoţionale). Se poate vorbi şi de un alt fel de ofertă, cea a semenilor tăi: un soi de spectacol interactiv, tot gratuit, în care nu se ştie exact cine sînt performerii şi cine spectatorii.

Există o serie de gesturi stradale, pe care dacă orice cod al bunelor maniere le-ar blama (pe unele dintre ele, cel puţin), noi (bucureştenii) le considerăm de nevoie, din uitare şi autoapărare, fireşti. Un prim gest supărător pentru spectatori, dar firesc pentru performeri, este **fotbalul**. Eufemistic spus, **privitul**, dar privitul insistent, cu tentă ironică, depreciativă sau vulgar-apreciativă, neruşinată. De pe stradă, chiar întorcînd, ostentativ, gîtul; din faţa casei; de pe geamul propriei locuinţe.

Privitul e o încălcare directă, cu adresă, a spaţiului tău privat. El poate degenera în gesturi mai agresive, cum ar fi **„agăţatul"** sau **înjurătura**. Agăţatul verbal e ceva frecvent, şi pare să nu mai supere pe nimeni. Ba chiar ajungi să ţii cont de el şi posibilele sale urmări, atunci cînd îţi alegi hainele potrivite pentru o zonă sau alta, pentru un drum mai lung pe jos. Înjurătura auto e banală şi, iarăşi, aproape semn de forţă şi bărbăţie.

Există şi alte încălcări, fără adresabilitate evidentă, a spaţiului sus-amintit. Una oarecum inofensivă ar fi **scuipatul**. Am spus fără adresă evidentă, pentru că, cine-o fi, nu te scuipă pe tine, personal. Dintre scuipători, unii sînt bine îmbrăcaţi. O fac, probabil, tot dintr-un soi de ritual bărbătesc. Tu trebuie să-i ocoleşti. Ei fac un gest firesc, care, din nefericire, se intersectează cu spaţiul tău vital. Scuipatul are variaţiunea lui mai complexă şi mai specializată: **scuipatul semînţelor**; în autobuz; pe stradă; la cinema (acum mai puţin, deoarece, biletul fiind mai scump, spectatorii care şi-l permit îşi permit şi floricele).

Tot de ordinul aruncatului este şi **„pierderea" hîrtiilor pe jos**, undeva, într-un spaţiu nedefinit. Bucureştiul oricum arată cum arată, ce mai contează un gunoi în plus sau în minus... Sînt unii care o fac discret, ca şi cum le-ar scăpa. Alţii – ostentativ, cu subînţelesul că, oricum, nu e treaba lor să cugete la efecte... Tot la murdărirea oraşului, în schimbul propriei alinări, sînt cei ce nu ezită să-şi satisfacă, public, nevoile fiziologice. Culme a confundării privatului (elementar şi indiscutabil) cu publicul, ei nu mai sînt doar cei numiţi, apologetic, altădată, beţivii".

Gesturile amintite pînă acum sînt supărătoare. Ele sînt completate de altele, care nu-i lezează (decît într-o foarte mică măsură) pe alţii. **„Una mică"**, în picioare, la bufetul pieţei: plăcerea gustului amestecată cu cea a informaţiei prin conversaţie. O seamă dintre prietenii noştri stradali elimină povestea cu „una mică" în schimbul conversaţiei pure (vezi Piaţa Universităţii); sau a conversaţiei plus joc şi chibiţare (careul şahiştilor din Cişmigiu).

Există cîteva gesturi stradale care, în ciuda inerentei doze de exhibiţionism, sînt chiar plăcute, odihnitoare: un „student" citind în troleibuz, sau pe o bancă nu va fi considerat nici indecent, nici agresiv. Şi nici doi îndrăgostiţi sărutîndu-se...

Iaromira POPOVICI

Bon de lectură

Clipa de neatenție

Unul din lucrurile care fac viaţa interesantă (şi imposibilă şi inexplicabilă uneori) este faptul că nu avem întotdeauna cum să împiedicăm anumite lucruri să se întîmple, că organul imaterial necesar „simţirii" momentului propice acţiunii intră în vacanţă. Lenevirea poate fi catastrofală. Să supravieţuieşti devorat de remuşcări e tot ce poate fi mai otrăvitor.

Am dat peste o carte* cu cinci jurnale ale unor copii (printre care şi Anne Frank) ucişi în Holocaust. Cel mai mult m-a mişcat jurnalul Evei Heyman, o fetiţă din Oradea (Nagyvàrad) care a sfîrşit în octomnbrie '44 la Auschwitz. Povestea ei ar face un bun film (şi ea scria despre „ireala" ei teroare – „e ca într-un film") despre jocul întîmplării. Mai ironic şi, deci, mai crud (şi invers) decît „Aleargă, Lola, aleargă".

În 1944 avea 13 ani, o mamă (Àgi) de care era foarte îndrăgostită, un bunic patron de farmacie, o doică, Juszti, care pur şi simplu o diviniza. Àgi era recăsătorită cu Bèla Zsolt, care era socialist şi care a fost deportat în Ucraina. Agi a făcut pe dracu'-n patru şi l-a adus acasă, pentru că, aşa cum spunea bunica Evei, „nici măcar Hitler nu-i putea sta în cale". Eva dorea să se facă fotograf la ziar şi să se mărite la 24 de ani cu un englez sau chiar şi cu Pista Vadas, unul dintre curtezanii ei. Avea o bicicletă albastră nouă, iar Marta, cea mai bună prietenă a ei (care dansa ca Josephine Baker), una roşie. Prima lovitură a venit cînd le-au fost confiscate bicicletele. Apoi Marta şi părinţii ei au fost duşi în ghetto şi de aici la Auschwitz. Puţin după aceea, Eva şi familia ei au fost, de asemenea, trimişi în ghetto. Recompusă din fragmente de mărturii, existenţa Evei din momentul încetării jurnalului (30 mai '44) şi pînă în cel al morţii (17 octombrie) e scurtă şi tragică. Însuşi Mengele a împins-o pe Eva în ultimul camion care a luat drumul crematoriului, după debarcarea aliaţilor. Ce urmează e poate mai devastator. Àgi, Bèla şi Juszti au supravieţuit, dar fără a mai „vieţui", pentru că vinovăţia şi remuşcările erau insuportabile. Àgi fugise cu Bèla din ghetto şi se adăpostiseră într-un spital (nu se spune de ce n-au luat-o cu ei şi pe Eva). De aici au reuşit să ajungă în Elveţia, de unde s-au întors în 1948. Curînd după aceea, Bèla s-a îmbolnăvit şi a murit, iar Àgi n-a mai aşteptat mult pînă să-şi ia zilele lîngă poza fetiţei sale. Juszti a rămas să sufere, reproşîndu-şi că n-a făcut nimic pentru a o salva pe Eva. Înainte de a ajunge în ghetto, Juszti îşi schimbase serviciul şi lucra la familia ariană Poroslay pe care o rugase atunci cînd a început prigoana s-o ascundă pe Eva. „Numai după terminarea războiului s-a văzut că cea mai mare tragedie a fost cea a ocaziilor pierdute" – scrie Jakob Boas, cel care a adunat jurnalele într-o carte. Juszti va scrie mai tîrziu: „problema nu era lipsa banilor, ci totala mea lipsă de imaginaţie. Ar fi trebuit să-l împuşc pe Poroslay"... Juszti avea prea mult bun simţ, iar Eva era prea tînără pentru a se putea apăra singură. După cum se vede, viaţa n-are pic de logică aparentă, iar loviturile destinului nu sînt măreţe, ci de-a dreptul ridicole în economia universului. Posibilităţile sînt, în viaţă, numeroase, însă de ales alegem una singură. Dacă într-adevăr noi alegem sau ea ne alege pe noi, asta n-o poate spune nimeni.

Iulia BLAGA

* Jakob Boas, *We are witnesses – Five diaries of teenagers who died in the Holocaust*, Editura Scholastic, New York, 1996.

Trecerea prin reviste

De la căminul cultural la chilia iluminatului

Există, în spaţiul cultural de la noi, o întinsă zonă cu iz de cămin cultural. Domnu' profesor de română, cu domnu' de naturale, cu factorul poştal şi cu şefu' de post (care, deşi poliţai, obişnuieşte să-şi scrie epistolele amoroase către amante în versuri – asta le dă pe toate gata) se întîlnesc din cînd în cînd într-o sală din cea mai impunătoare clădire a satului, dar lăsată în ultima vreme în paragină. Acolo unde, în trecut, veneau tovarăşii de la centru şi îi strîngeau pe ţărani să-i prelucreze, iar, mai apoi, se constituise formaţia de dansuri populare, entuziaştii noştri se adună – la iniţiativa domnului profesor de română, desigur – şi discută literatură, dacă nu chiar cultură de-a dreptul. Îşi citesc versurile, vorbesc meşteşugit şi simţitor despre ele (aşa cum nu vorbesc de obicei, pe uliţele satului), se laudă unii pe alţii şi trăiesc cu intensitate măreţia actului cultural la care iau parte. Aceasta, însă, nu-i va împiedica pe tinerii satului, la obişnuitul bal de la sfîrşit de săptămînă, exact în localul în care cu cîteva zile în urmă cîţiva oameni se înălţaseră spiritualiceşte, să se îmbete, să spargă sticle sau să scoată tot felul de zgomote fiziologice şi, în cele din urmă, să se ieie la bătaie.

E plină „viaţa noastră culturală" de astfel de *oameni entuziaşti* care-şi fac de lucru prin literatură. Scriu în reviste (din provincie sau din Capitală – căci provincialismul nu cunoaşte bariere geografice), organizează manifestări culturale unde-şi dau premii şi, în orice caz, se laudă unii pe alţii peste poate. Toată lumea (inclusiv partea mai răsărită a lumii culturale) îi tolerează: sînt băieţi buni, inimoşi, sufletişti şi, oricum, sînt de preferat tineretului de astăzi, care nu mai ştie de respect şi de cultură; din cînd în cînd, ne mai invită şi pe noi, pe post de primadonă de la Capitală, la îmbelşugatele lor manifestări culturale.

Poate părea un ieftin spirit de frondă, dar eu îi voi prefera oricînd pe tinerii zgomotoşi şi a-culturali confraţilor lor blînzi şi poetici. Şi aceasta, pentru că, în realitate, blîndeţea celor din urmă este o chestiune de circumstanţă (în timp ce tinerii respectivi – generaţii *pro* sau nu – sînt aşa cum sînt, ştii la ce să te aştepţi de la ei).

Să te ferească Dumnezeu să-i superi pe aceşti concetăţeni ai noştri simţitori şi lăcrămoşi, dar care-şi cunosc, dincolo de toate, foarte bine interesele; să te ferească Dumnezeu să le rîcîi puţin pojghiţa de conformisme şi de idei primite de-a gata, să le pui în discuţie idolii la care se închină – dar pe care, cu mijloacele lor sărăcuţe şi materialele lor ignobile, tot ei i-au construit – sau, pur şi simplu, să le vorbeşti despre ei înşişi cu sinceritate. Vei vedea cum domnu' profesor de română se va uni cu poliţaiul şi cu ceilalţi şi vor constitui astfel o impresionantă armată care va acţiona şi va glăsui, disciplinat, ca un singur om; în plus, cum cu toţii ştiu să se descurce şi, prin urmare, au relaţii, vor beneficia şi de suportul domnului primar, al domnului prefect sau al domnului deputat – căci aceştia, indiferent de culoarea lor politică, simt la unison aceeaşi zbatere a inimii ca domnu' profesor sau poliţaiul cînd e vorba de cultură. Vei vedea, în cele din urmă, cît de mulţi sînt cei care simt poeticeşte, dar care, la o adică, sînt gata să pună mîna pe armă, vei vedea că, de fapt, România este a lor şi numai a lor.

* * *

Dar să prelevăm o mostră din mediul de cultură care ne este pus la dispoziţie prin amabilitatea majorităţii *revistelor de profil* de la noi.

Alegem la întîmplare un exemplu, e adevărat din etajele superioare ale căminului cultural: revista **Convorbiri literare** nr. 6 / iunie 1999, care publică un interviu cu Dimitrie Vatamaniuc, realizat de Constantin Hrehor.

Iată care este întrebarea cu care se deschide acest interviu: „Onorate domnule Dimitrie Vatamaniuc, ştiu toţi europenii, care pare-se că în ultima vreme au auzit şi de sideralul, carpaticul nostru Mihai Eminescu, despre cea mai mare realizare culturală românească a acestui secol, după cum apăsat spuneţi de fiecare dată, despre monumentala *Operă eminesciană* integral absorbită în volumele la care aţi trudit ca un adevărat ocnaş al galeriilor aurifere." Ce să înţeleagă intervievatul dintr-o asemenea întrebare (care nici măcar întrebare nu este)? Înţelege că are în faţă un patriot de-al nostru care preţuieşte valorile naţionale şi care e conştient de superioritatea lui faţă de ignoranţii de europeni (ei de-abia acum au aflat de „sideralul" şi „carpaticul" nostru); de aceea, va trece cu vederea faptul că e făcut *ocnaş*, înţelegînd că, în gura unui patriot de-al nostru, o astfel de insultă este, de fapt, „de bine". Şi, în cele din urmă, va răspunde cu ceea ce-l interesează: „Ediţia integrală a operei lui Eminescu, în 16 volume, este fondată de Perpessicius, în 1939, care izbuteşte să tipărească pînă în 1963 şase volume care acopăr două secţiuni..." etc. „Întrebările" vor continua în acelaşi stil: „Aveţi dreptul la mîndrie (şi la Academie, poate că se vor trezi spiritele şi vor rupe pînza de păianjen care s-a tot ţesut pe jilţul care vă aşteaptă!) în urma atîtor lucrări remarcabile, aşezate în coperţi, avînd pilda copiştilor noştri renascentişti, aveţi în preajmă ucenici, a crescut în umbra dvs., acea specie pe cale de dispariţie a benedictinilor manuscriselor? Cui lăsaţi... uneltele?" Problema acestor iubitori de neam şi glie, cum este intervievatorul, e că nu iubesc în aceeaşi măsură şi limba românească: sînt agramaţi (de exemplu, o nevinovată virgulă între subiect şi predicat: „a crescut în umbra dvs., acea specie") şi, în general, siluiesc la fiecare pas limba ca un fagure de miere pe care ne-au lăsat-o strămunii, exprimîndu-se împiedicat şi anacolutic. Ininteligibilitatea le este, însă, scuzabilă, atunci cînd avem de-a face pur şi simplu cu Poezia („dreptul la mîndrie/ şi la Academie", „se vor trezi spiritele şi vor rupe pînza de păianjen" etc.). Din această perspectivă, chiar şi agramatismele pot fi considerate licenţe poetice. Ce să mai vorbim de „profesionalismul" – din punct de vedere strict jurnalistic – cu care sînt puse întrebările? Faptul că adresează *dintr-un foc*, trei întrebări distincte pare o chestiune absolut nesemnificativă pe lîngă felul cum şi le formulează: „Ce mai e pe... condei? Despre Suceviţa noastră natală cînd scrieţi ceva? Spuneţi un cuvînt de înţelepţire celor care încă nu ştiu că LIMBA ROMÂNĂ prin Eminescu a devenit COLUMNĂ, celor care nu ştiu că Eminescu este înainte de toate voievod peste o ţară de cuvinte..." (De observat toate mişcările sufleteşti ale intervievatorului nostru, de la mîndria că este consătean cu marele cercetător şi istoric literar – fapt pe care ni-l împărtăşeşte şi nouă, cititorilor – pînă la atitudinea de umilire – ce-i drept, şi ea ipocrită – din cererea unui „cuvînt de înţelepţire", ca în faţa unui *avva* iluminat din **Pateric.**) Ce răspunde, însă, Dimitrie Vatamaniuc? Cum fiecare intervievat are intervievatorul pe care şi-l merită, istoricul literar nu se află departe de viziunea poetică a lui Constantin Hrehor. Iată răspunsul la acest snop de trei întrebări: „Pregătesc monografia Iraclie Porumbescu, prozatorul bucovinean reprezentativ din secolul nostru. Este din Suceviţa ca şi noi şi voi evoca, firește, şi comuna noastră natală. Literatura română din secolul trecut se găseşte, cum am mai arătat, într-o situaţie excepţională. Moldova este reprezentată de CREANGĂ, Muntenia de CARAGIALE, iar Transilvania de SLAVICI. Şi între ei se înalţă EMINESCU – COLOANA INFINITĂ A SPIRITUALITĂŢII ROMÂNEŞTI." A se compara această ultimă parte a răspunsului cu următorul citat, extras din manualul de clasa a X-a („Limba şi literatura română", Ed. Didactică şi Pedagogică R.A. Bucureşti, 1993): „Cu Ion Creangă, din Moldova, şi I. L. Caragiale, din Muntenia, alături (de Ion Slavici, n.m.), se alcătuieşte un adevărat triunghi simbolic al spiritualităţii româneşti, în mijlocul căruia se înalţă ca o coloană a infinitului – simbolul lui Eminescu." Am putea spune că Dimitrie Vatamaniuc tocmai s-a pregătit pentru bacalaureat şi a învăţat pe de rost manualul, ca orice elev silitor. Ar fi, însă, bine să fie aşa. Asta ar însemna că, peste cîteva luni, toate monstruozităţile clişeiforme vor fi uitate. Numai că distinsul istoric literar şi cercetător s-a exprimat şi a gîndit aşa dintotdeauna şi o va face tot aşa şi mulţi ani de-acum încolo. Aceasta nu ar fi nimic, dar problema este că dumnealui nu aparţine categoriei celor care învaţă după manuale, ci a celor care le fac. Tot respectul pentru *munca de o viaţă* şi *acribia* distinsului eminescolog, dar, decît să emită asemenea „cuvinte de înţelepţire", mai bine se păstrează, ca orice iluminat care se respectă, pentru momentele de singurătate. (**C. P.-B.**)

P.S. Un excelent exemplu pentru cum pot fi contracarate incompetenţa şi gîndirea clişeiformă a intervievatorilor este interviul cu Şerban Foarţă din **România literară** nr. 31 (4-10 aug. 1999). Întrebare: „Adăugînd două vorbe la ceea ce aţi spus în cartea «Dublul regim (diurn/nocturn) al presei», întrebăm: *Frau Presse* ne informează sau ne INFORMEAZĂ (ne face informi)?" Răspuns: „S-o luăm metodic, domnilor ziarişti! 1. «Frau Presse» este o sintagmă ce-mi aparţine, pe cît cred (cf. în *Areal*, *Remember*, v. 90). 2. A *in-forma* înseamnă «a da formă», ceea ce este contrariul însuşi al sensului propus de dumneavoastră." Întrebare: „Nu sînteţi de părere că idiomul poetic marca Şerban Foarţă are un precedent în limbajul argotic al lui François Villon? Recunoaşteţi o afinitate a poeziei dvs. cu cea a marelui brigand?" Răspuns: „Într-un poem de circumstanţă al lui Gullaume Apollinaire (sic! – o greşeală de corectură a **României literare**, desigur – n.m.) *Villon* rimează cu *avion*, – cuvînt cu care Şerban Foarţă nu s-ar prea zice că rimează" ş.a.m.d. Astfel, interviul poate să devină unul excelent, şi aceasta în ciuda intervievatorilor. Meritul este în exclusivitate al lui Şerban Foarţă. Domnia sa este un artist desăvîrşit care, cu siguranţă, ar şti să facă un spectacol şi dintr-un simplu chestionar administrativ.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul social-democraţiei

Este vădită fascinaţia pe care ideile social-democrate o exercită asupra tuturor membrilor clasei politice româneşti, indiferent de coloratura ideologică sau de plasarea în rîndurile majorităţii şi opoziţiei. Oportunismul şi obtuzitatea populistă se drapează în faldurile sforăitoare ale „protecţiei sociale“ şi „redistribuirii avuţiei“, după care năvălesc pe micile ecrane şi în paginile de jurnale pentru a capta atenţia celor care nu reuşesc să facă distincţia dintre lumea promisiunilor fără acoperire şi lumea reală.

Dacă examinăm însă cu atenţie nu numai vorbele ci şi faptele politicienilor, avem prilejul să facem următoarea constatare surprinzătoare: ori de cîte ori sînt întreprinse măsuri (sau nu sînt întreprinse măsuri), utilizîndu-se argumente din panoplia social-democraţiei, rezultatul este mai întotdeauna **contrar** intenţiilor declarate.

În perioada cînd mass-media era puternic dinamizată de scandalul demiterii domnului Valerian Stan, am avut prilejul să ascult o emisiune radio pe parcursul căreia invitatul, vădit incomodat de întrebările privind chiriile simbolice pe care unii demnitari şi oameni de afaceri le plătesc pentru vilele în care locuiesc, a solicitat încheierea discuţiei pe tema respectivă, întrucît era vorba de o problemă de... „protecţie socială“.

Ni se sugerează, deci, că revoltătoarea discrepanţă între situaţia că un student ce ocupă un pat într-o cameră neîncălzită de cămin plăteşte lunar sume care au ajuns la nivelul sutelor de mii de lei şi situaţia că un demnitar sau un om de afaceri ce ocupă o vilă cît un transatlantic plăteşte lunar o sumă mai mică decît preţul unui ziar ar fi o formă de manifestare a... „protecţiei sociale“.

Nu mai puţin marcată este diferenţa de atitudine în aprecierea nevoilor locative ale demnitarilor şi cele ale restului populaţiei, apreciere acompaniată de practica repartizării de locuinţe pentru cei care sînt deja proprietari sau şi-au „donat“ locuinţele cu cîteva zile înainte sau după mutarea în cele noi, suportarea de la buget a cazării la hotel sau „în gazdă“ numai pentru „specialiştii“ parlamentari, privarea bugetului de surse de venit pentru a permite plata de chirii simbolice „demnitarilor“ şi celor ce parazitează fără ocupaţie marile oraşe, nerezilierea contractelor de închiriere şi neexecutarea silită pentru datorii de zeci de milioane de lei acumulate de demnitari şi lideri sindicali ce ocupă vile de protocol în diverse locuri pitoreşti din ţară, cum ar fi cele din jurul lacului Snagov.

Cu vreme în urmă, o luare de poziţie guvernamentală, prefigurînd îngheţarea creşterilor de salarii din 1998, pentru lucrătorii din regiile autonome cu pierderi a provocat reacţii negative din partea federaţiilor sindicale, reacţii la care s-au alăturat apoi reprezentanţi ai clasei politice, inclusiv din zona majorităţii parlamentare. Ce argument au utilizat acestea? Că ar fi vorba de o măsură... discriminatorie.

În virtutea aceleiaşi logici făţarnice, este botezată cu numele „solidaritate socială“ situaţia că statul este silit să ia bani de la gura bolnavilor de toate vîrstele, pensionarilor, intelectualilor bugetari, fie că sînt ei medici, profesori sau cercetători, pentru a menţine în viaţă nişte unităţi economice aduse în stare de faliment de cancerul corupţiei, de ineficienţa conducerii, de supradimensionarea şi suprasalarizarea forţei de muncă, ca şi de cheltuielile enorme pentru noi sedii, heliporturi şi staţiuni de odihnă.

În cadrul aceleiaşi logici aparent bizare se încadrează faptul că salariaţii unităţilor economice care nu achită contribuţiile la bugetul statului, inclusiv la cel al asigurărilor sociale, pot totuşi beneficia de pensii, concedii medicale, asistenţă medicală, medicamente compensate şi întreaga gamă de servicii de protecţie socială după eventuale disponibilizări. Pînă în momentul cînd scriu aceste rînduri, informaţiile cerute pentru înscrierea pe listele medicilor de familie nu includ asemenea informaţii esenţiale cum ar fi denumirea instituţiei la care lucrează pacientul, codul fiscal al instituţiei, codul numeric personal al pacientului, ceea ce face posibilă instalarea haosului informaţional şi creează premisele pentru amplificarea tensiunilor sociale pe fundalul cărora discursurile populiste ale falşilor social-democraţi au un impact sporit.

În fapt însă, în contextul democraţiei româneşti „originale“, sindromul social-democraţiei este un rezultat al complicităţii între clasa politică şi redutele economice ale comunismului, complicitate care conduce la o redistribuire de resurse şi bunăstare nu de la cei bogaţi către cei săraci – cum se întîmplă în ţările dezvoltate cu regimuri democratice „clasice“ – ci **de la cei săraci către cei bogaţi şi de la cei eficienţi şi disciplinaţi către cei ineficienţi şi zurbagii**.

Petru LISIEVICI

CINE-A PUS CÎRCIUMA-N DRUM

*Printre primele afaceri apărute după '89 se numără şi barurile. Unele s-au păstrat şi s-au consacrat, altele au murit ori s-au „reîncarnat“ în specii înrudite (buticuri...). Circuitul cluburilor pe piaţa actuală continuă şi astăzi demonstrînd că lucrurile nu s-au „aşezat“ încă. Iniţiative există, la diverse niveluri. Multe dintre ele dintr-o toană, o obsesie, sau un entuziasm de familie. Afacerea „iese“, dar, de multe ori, pe muchie de cuţit. Nu se poate vorbi de profesionalism, cel puţin ca regulă de întemeiere a unei afaceri. Acesta e suplinit de farmecul amănuntelor pitoreşti, al implicării afective patron-clienţi, al ambiguităţii rolurilor. Cele cîteva baruri şi crîşme prezentate, de niveluri şi cu pretenţii diferite, sînt simptomatice (fără pretenţii de generalizare) pentru acest stadiu, încă „neaşezat“, al consumului. (**I. P.**)*

Clubul care-a fost
(o intenţie fără mijloace)

Un fel de copil poate fi şi-un club. Avantajul ar fi că, la despărţire, nimeni nu trebuie să-şi bată capul cu el, fie îl preia vreunul, fie rămîne de izbelişte fără să supere pe nimeni.

Aproape de Dinicu Golescu, într-o casă albă cu ferestre roşii, era cîndva **Clubul Şacalilor**. Fără firmă la stradă, se vroia un club cu circuit închis. Trebuia să vii cu cineva sau să fii recomandat de unul dintre ai casei. Se putea bea, se puteau juca cărţi, iar, mai tîrziu, apăruseră şi nişte sandvişuri. Aprovizionarea se făcea la întîmplare sau după nevoi. Dacă se termina sucul sau lămîia sau alt ingredient al vreunui complicat şi pretenţios cocktail, barmanul se ducea pînă-n colţul străzii să le cumpere. Dacă era ocupat se ducea Dan, patronul, în timp ce Narcis, prietena lui, întreţinea, abil şi plăcut, oaspetele, dacă se întîmpla ca acesta să fie singur. De asemenea, asta era una dintre atribuţiile barmanului. Dacă nu mergea conversaţia, existau nişte reviste ajutătoare. Clubul ocupa două camere, camerele de jos din casa lui Dan. O lumină discretă cădea peste încăperi. Tot la această lumină, aprig, Narcis urmărea ca mesele să fie bine şterse, iar vopseaua lor neagră să lucească. Ochiul ei ager certa barmanul pentru fiecare scrumieră care gemea sub greutatea a mai mult de o ţigară sau, hai, două.

Programul clubului începea tîrziu, spre seară. Oficial, era ora şase, dar lumea se strîngea mult mai tîrziu. Se stătea pînă la ore mici, pînă la ultimul client. Nu prea se îmbătau oamenii sau, chiar dacă se întîmpla aşa, oameni fini, nu erau turbulenţi. Şi, oricum, Dan făcea karate.

Dar, într-o zi, lui Narcis i s-a pierdut urma împreună cu cea a unui american. Dan şi-a îndreptat şi el afectele către cine a putut şi a fost disponibil. Clubul n-a mai ţinut mult după aceea. Într-un sistem de gîndire magică în care numele atrage după sine realitatea, nici n-ar fi putut fi altfel.

Birtul încropit

La mulţi români, răspunsul la un mic exerciţiu de imaginaţie – ce aţi face din cîteva placaje, sîrme şi o prelată? – ar fi: „Un birt“. Deschis abia de două ore, cu aer feciorelnic din pricina vopselei încă înţepătoare, a feţelor de masă perfect albe şi a prafului lipsă de pe florile de plastic, birtul pare timid. Într-un colţ, la una dintre cele două mese cu scaune complete, stau patru bărbaţi, încinşi la vorbă şi de băutură. „Cine-a pus cîrciuma-n drum...“ Nu par veniţi să stea puţin. În alt colţ e un televizor cu o imagine precară alb-negru. Nu are sonor pentru că din boxele AIWA suspendate se revarsă cîntece lăutăreşti. În rest, nimeni. „Barul“ e o tejghea joasă continuată în sus cu geamuri ornate cu cîte o steluţă în cele patru colţuri, în dosul cărora sînt rafturi de lemn pline cu băuturi pe principiul „pentru tot leatul“, atingînd, ca preţ şi calitativ, extremele, cu cîteva variante de mijloc. Preţurile sînt scrise pe cartonaşe tot în formă de steluţă.

Carmina şi Aurelian Mîncă – „diamanţi“ în piramida Amway – au închiriat de curînd acest loc pentru o perioadă de un an. Dacă lucrurile vor merge bine intenţionează să-l cumpere. Au considerat că are vad şi că va fi o afacere bună. Poate din cauza emoţiei primei zile, poate pentru că e fidelă proverbului „Omul sfinţeşte locul“, patroana îşi freacă mîinile şi îi pofteşte călduros pe noii veniţi. „E o afacere de familie – spune bucătăreasa – eu sînt verişoară de-a lor“. Are 35 de ani şi doi copii pe care îi creşte singură. Laudă cu dedicaţie produsele Amway pe care le foloseşte şi acasă şi aici, la birt. „Înainte am lucrat la Flora, la hotel, aşa că pretenţiile celor de-aici sînt nimic pentru mine. Pot să fac orice de mîncare.“ „Noi nu avem un meniu fix, gătim ce vrea clientul pentru că oricum se mănîncă. Rămîne pentru noi. Şi nu fac mult. Gătesc şi pentru noi. Oricum nu las de pe o zi pe alta, mîncarea are alt gust. Nu ştiu, aşa cred eu că e bine.“

„Cel mai rău a fost cînd ne-au dat spargerea. Au tăiat tabla şi au batjocorit tot: băutura, ciocolata, toate proviziile de mîncare. A fost o pagubă de vreo opt milioane. Stăteam toţi şi plîngeam, fiecare în colţul lui. Dar am reuşit să ne ridicăm.“

„N-are încă firmă, este ultimul lucru pe care-l mai avem de făcut. O să fie o firmă mare, cu neoane, care o să pîlpîie. O să se cheme **Dreams Net**. O să fie frumos.“

Magazinul şi barul „Antares“

Antares este singurul magazin pentru o zonă destul de întinsă. Baruri mai sînt pe stradă, dar lumea tot la nea Puiu trage. Prostituatele de peste drum şi clienţii lor îi fac vînzare toată noaptea, iar ziua, toţi vecinii. Acestora li se mai adaugă şi cei care vin la Spitalul Militar. Este o afacere prosperă fiindcă umple o nevoie. **Antares** este magazinul şi barul de cartier.

În zona Spitalului Militar, se deschisese acum cîţiva ani un bar. Era „o bombă“ în care mirosea mereu a tutun prost şi a băutură pe măsură. Se chema **Antares Bar**, iar înăuntru, agăţat de bar era un carton cu o poezioară. Morala ei era: nu da pe datorie că-ţi pierzi şi prietenii, şi banii. E greu de ştiut din ce obidă sufletească a lui nea Puiu, proprietarul, a apărut acel text, dar, mai tîrziu, cînd s-a modernizat şi şi-a schimbat look-ul, cartonaşul moralizator a dispărut. În bomba lui nea Puiu, numele lui Einstein, de Gaulle, versurile lui Eminescu erau nonşalant vehiculate, iar deliciul generalizărilor era o plăcere permisă şi firească. Toată lumea era prietenă cu toată lumea, chiar şi veacurile între ele.

Peste cîteva luni de zile, a avut loc o diviziune şi numele de **Antares** a apărut la cîţiva metri mai încolo, pe partea cealaltă a străzii. De data aceasta era **Antares Magazin**. De la băuturi alcoolice, ţigări, cafea, alune şi biscuiţi turceşti, oferta se modificase foarte mult. Pe lîngă mîncare de tot felul, aici se găseau şosete, lame de ras şi alte mărunţişuri trebuitoare omului. Vînzătoare erau nişte vecine, casă-n casă cu nea Puiu, mama şi nora. Din cînd în cînd mai stăteau şi bărbaţii cu ele, „spărgeau sîmburi“ şi mai schimbau o vorbă. Oricum, vine greu plictisul cînd cei mai mulţi dintre cumpărători sînt cunoscuţi, dacă nu prieteni.

Peste alte cîteva luni, barul **Antares** s-a schimbat. N-a mai fost bar, ci magazin cu aproape aceleaşi produse ca şi celălalt. Barul — „de zi“ – s-a mutat în curtea lui nea Puiu. Are o firmă cu neon albastru.

Unul dintre clienţii obişnuiţi stă în uşa fostului bar. Se uită în gol, mestecă în cafea şi dă replica zilei frumoase: „Dac-aş avea o maşină, m-aş duce la munte. Aş merge aşa, pînă la capăt.“

Fetele lui nea Puiu sînt foarte bucălate. Din cînd în cînd le mai pune să-şi exerseze socotitul în magazin sub supravegherea lui nea Gheorghe. Nea Gheorghe le boscorodeşte bătrîneşte. Se mai enervează şi le trimite de-acolo. Cînd vine el e un dezastru. Se mişcă foarte încet şi nici n-aude bine. Cîteodată mai încurcă şi el cîteva mii de lei.

Nea Puiu are o burtă mare despre care el zice că nu scade pentru că „aşa e din construcţie“. Întrebat de poezioara lui cu datoria răspunde că o să facă el alta. Un altul intră în vorbă. Laudă priceperea lui nea Puiu la poezii şi-l roagă s-o spună „p-aia cu el“. Nea Puiu nu se lasă rugat: „Cum e mierea pentru stup, aşa-i vodca pentru Lup.“ (Domnul Lupu cumpără un salam şi numără banii rămaşi pentru un pachet de ţigări. Apoi se răzgîndeşte şi cere un pachet de biscuiţi, „să iau şi io ceva pentru copilul ăla.“)

Nea Gheorghe zice că nu ştie de ce se cheamă **Antares**. Apoi se răzgîndeşte şi spune că-i de la nume, Antonache. Una dintre vînzătoarele de la celălalt magazin confirmă: „De la numele lui, Antonache, şi al fetelor. Le-a luat el şi le-a sucit şi i-a zis **Antares**.“

Ezitant, nea Puiu mărturiseşte că ştia că Antares e o stea, dar că el nu şi-a botezat firma după stea. „I-am spus **ant** de la **Antonache** şi restul sînt litere din numele fetelor mele. A fost drăguţ pentru că firma a ieşit exact pe 21 septembrie, de ziua mea.“

Maria BEBIS

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Mihai Roman,
preşedintele Uniunii pentru Salvarea României

(Prin telefon): *Alo, Uniunea Naţională pentru Salvarea României?*

Da, da, eu sînt salvatorul şef, clasa întîi: Mihai Roman. Cu cine am onoarea?

Sîntem de la revista Dilema, *pentru un interviu v-am sunat.*

Eu nu dau, dom'le, interviuri. N-am timp! Salvez ce se mai poate salva.

Adică, ce făceaţi acum?

Reparam o clanţă, că au intrat doi spioni romi şi au stricat-o.

Altceva ce mai faceţi?

Ştiţi, eu fac un comunicat pe care l-am trimis la toată presa. La revista dvs. n-am ştiut adresa. Cînd iese, seara sau dimineaţa?

La prînz.

Probabil de asta. Că am trimis cu fluxul de noapte. Uite, Uniunea recrutează, pregăteşte şi susţine candidaţii independenţi din România, care să fie în stare să înlocuiască actuala clasă politică precum şi actualul sistem comunist din România. Pînă cînd caşcavalul să fie 64.255 la stat şi să n-ai acces tot românul să-l cumpere? Actuala clasă politică nu-şi doreşte acest lucru. Votul uninominal ar rezolva totul. S-ar face curăţenie în administraţie şi şi-ar rupe gîtul verigile intermediare: angrosişti şi plasticieni, care ne ambalează la plastic. Ştiţi că oamenilor serioşi le e scîrbă şi nu se mai bagă? Ce cerem noi? Cinste, capabilitate, curăţenie, curaj – vorba *curaj, găină că te tai* – şi să nu afecteze punctul 8 de la Timişoara, deşi eu locuiesc la Cluj, e o palmă de loc. De fapt, ce se petrece aici? E aceeaşi conducere, dar cu alte nume. Sistemul comunist ţine cu dinţii de putere pentru a nu da socoteală de ce au făcut. Deci, fac apel prin revistă tuturor că cine s-o crede în stare să organizăm o lovitură de stat să mă sune la 13.91.20. E gaşcă de excroci, alo? alo? mi-au tăiat telefonul nenorociţii, aşa e că nu mă mai auziţi? Alo? Alo?

Da, vă aud.

Sînt cenzurat! Aud tropăituri pe linie! Alo!

Da, vă aud.

Sînt agenţi de influenţă care intervin de cîte ori vorbesc aşa. Să scrieţi că sîntem cenzuraţi!

Cu ce bani veţi pune cap la cap tot acest angrenaj?

Curaj şi abnegaţie, căci, uite, soţia mea vinde goblenuri şi şepci croşetate şi anul ăsta n-am vîndut multe. Şepcile lu' nevastă-mea sînt moi şi pufoase, mileu 100 şi ei au dat circulară să nu se mai cumpere.

Eugen ISTODOR

Roluri

Particula nobiliară

În naivitatea mea, credeam că Marius Tucă Show s-ar traduce prin show-ul Marius Tucă ori, mai pe româneşte, arătarea, expunerea, înfăţişarea, parada, afişarea sau, mă rog, spectacolul (lui) Marius Tucă. Ei bine, am rămas siderat văzînd, pe o tarabă la „Universitate", o carte despre ultimele zile ale lui Ceauşescu, semnată Marius Tucă Show. Prin urmare, omul şi-a adăugat, la numele lui de-acasă, cuvîntul englezesc Show, ca pe un fel de particulă nobiliară.

Este de aşteptat ca show-man-ii să-l urmeze. Adrian Păunescu, autor de (multe) cărţi, ar putea să-şi semneze volumele de versuri cu Adrian Păunescu Show. La fel, cu condiţia ca mai întîi să le scrie, Dan Diaconescu. Şi tot aşa: Marina Almăşan, Cristian Tabără, Mihaela Rădulescu, Andreea Marin. În felul acesta Show ar deveni un soi de Von, Van, De, Sir, Lady şi ar constitui o nouă castă nobiliară.

Culmea va fi cînd Teo şi Mircea, un fel de Stan şi Bran ai Antenei 1, îşi vor aduna operele – risipite, vai, în eter – într-un volum pe care, fără doar şi poate, îl vor semna Teo şi Mircea Şou, cu o prefaţă, probabil, de Oreste (un nume la fel de antic şi de celebru ca Eschil).

Din acest volum n-ar trebui să lipsească nici vorbele de spirit irezistibile prilejuite de întîlnirea pe malul mării a inenarabilului cuplu cu un invitat, „reprezentant" al medicinei naturiste. „Aveţi ceai pentru inteligenţă?" întreabă Mircea. Nu rîde nimeni. Cel întrebat, politicos, nu răspunde. Teo se simte datoare să explice. „Mircea e foarte inteligent, dar e sătul de prostia din jur." Probabil că din jurul imediat. Şi, ca o dovadă de inteligenţă, Mircea îl întreabă pe invitat: „Dacă faceţi tinctură de tătănească, de ce nu faceţi şi tinctură de mămănească?" Rîde Mircea, rîde Teo, rîde Oreste. Încurajat de reacţia celor doi plus unu, comicul repetă ceva mai încolo bancul cu „mămăneasa", adăugînd „mătuşească" şi „unchiuleasă".

Încă o dată, păcat că vorbele astea de duh se pierd în eter şi nu sînt adunate într-o carte pe coperta căreia am putea citi: Teo şi Mircea Şou!

Dumitru SOLOMON

P.S.: Televorbitorul fuge de cacofonii ca de dracul şi, cel mai adesea, cade în agramatisme. Auzim adesea: „eu ca un candidat", dar şi „eu ca şi deputat" (!). Dimineţile trecute, o simpatică rubricondă spunea la TVR o frază normală, în care se găsea şi ceva în genul „persoana cu care am vorbit". Simpatica doamnă s-a corectat imediat: „persoana cu virgulă care". Nu tot ceea ce conţine litera „c" e... cacofonie.

Cu ochii-n 3,14

ULIŢA PĂCII PE GRILELE TOAMNEI

● Adecvarea s-a născut în provincie: la Giurgiu există, spre exemplu, Uliţa Păcii, semn că edilii oraşului sînt sensibili la spiritul timpului nostru, cînd pacea îşi reduce spaţiul de manifestare. (**T. C.**)

● O alinare, cît de cît sarcastică, pentru milioanele de români care se plîng, de-o viaţă, că Dumnezeu i-a aruncat în Balcani ca într-o ladă de gunoi a lumii, lăsînd să se înţeleagă că, plasaţi în Scandinavia, alta ar fi fost „Cîntarea României": ştiţi cum se numeşte scandalul declanşat în SUA de către toate ligile pentru apărarea minorităţilor etnice, atunci cînd acestea au văzut că în grila de programe ale televiziunilor americane pentru sezonul de toamnă lipsesc orice referiri la viaţa şi problemele negrilor, hispanicilor şi asiaticilor? Ba mai mult: în nici unul din cele 26 de seriale ale marilor case de televiziune nu există nici un rol principal pentru reprezentantul unei asemenea minorităţi? „Lumea e albă, albă, albă, pe grilele toamnei" – titra *Los Angeles Times*. Ei bine, fiindcă acest fenomen trebuia să aibă un nume, i s-a zis: Balcanizare! Purificare etnică! Dar dacă balcanizarea o fi fost şi ea lăsată de Dumnezeu ca un fenomen din care să se împărtăşească şi să se revolte pozitiv toată lumea? (**R. C.**)

ANCA VA RĂSPUNDE PESTE 82 DE ANI, CÎND SE VA TERMINA MELODIA

● Una dintre cele mai bune (dar şi costisitoare, bănuim) idei publicistice ale verii '99 a fost pusă în practică de ziarul *Adevărul* (din 5 august). O echipă de reporteri a sunat pe telefoanele celulare senatorii şi deputaţii români. Rezultatul: în mare parte răspunsuri de pe căsuţa vocală. De departe cel mai straniu, cu *inflexiuni* de linie erotică, este răspunsul de pe *robotul* senatorului Dan Constantin Vasiliu: „Sunt Anca şi momentan nu pot răspunde. Lasă mesajul tău şi te voi suna cît pot de repede." (**A. C.**)

● Eclipsa este şi un bun prilej de a face afaceri. Au apărut peste tot ochelari de eclipsă. Numai că aceştia trebuie să fie verificaţi de cineva. Ministerul Sănătăţii s-a eschivat şi a aruncat pisica moartă în curtea Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale. Dar cum nu avem o reglementare specială pentru caz de eclipsă, funcţionarii de acolo au fost nevoiţi să aplice normele de protecţie destinate sudorilor. Aşa că toţi vom şti cum se simt sudorii: aveţi grijă, sar scîntei! Poate că la eclipsa următoare, peste 82 de ani, se vor rezolva problemele. Propun să instituim o comisie încă de pe acum. (**C. G.**)

● Putem fi liniştiţi, fanii turbulenţi şi înclinaţi spre violenţă ai lui Pavarotti vor fi supravegheaţi temeinic de jandarmi. Ca să se asigure că inculţii care vin la asemenea spectacole nu vor produce încurcături, colonelul Panait Panait precizează: „În timpul spectacolului nu se aplaudă. Numai după ce se termină cîntecul". Să vă intre bine în cap, să nu ne facem, dracu', de rîs! (**C. G.**)

● „Cine-i om şi se pricepe ascultă Antena Bucureştilor", decretează plin de el la un moment dat, pe post, prezentatorul unei emisiuni de muzică populară. La cîteva minute după aceasta, însă, destinul îi joacă feste şi anunţă cît e ora: „E nouă şi 16 melodii." Cînd nu se pricepe, prezentatorul e şi el om. (**C. P.-B.**)

ECLIPSEUDOKYNEGETHIKOS

● După ce presa din toată lumea s-a străduit din răsputeri să „mediatizeze" eclipsa, contribuind la vînzarea ochelarilor speciali, la direcţionarea turismului estival şi la alte activităţi nonprofit legate de cîştig, în pragul evenimentului s-a dat cuvîntul preoţilor şi oamenilor de ştiinţă convinşi că sfîrşitul lumii e încă departe. Păcat. Ochelarii prin care s-ar putea contempla catastrofa finală s-ar vinde infinit mai bine. (**M. B.**)

● Într-un film documentar intitulat „Vînătorii de eclipse" şi difuzat duminică, 8 august, de PRO TV, am putut vedea cîţiva locuitori ai unui sat din India privind o eclipsă totală de Soare printr-o *radiografie*. (**D. S.**)

CAI-PUTERE, LEI-PUTERE, BERE-PUTERE

● Duminică seara, la o oră de maximă intensitate a revenirii vilegiaturiştilor automobilişti de pe Valea Prahovei spre Bucureşti, am vrut să verific „pe viu" eficienţa noilor reguli rutiere. De curiozitate, am circulat în toate localităţile dintre Ploieşti şi Bucureşti cu cei 50 km/h permişi de lege. Depun mărturie că *am fost singurul;* m-au depăşit toţi, indiferent de caii-putere din motor. Totodată, îmi iau angajamentul că altădată nu mai fac, deoarece de pe urma corectitudinii mele m-am ales cu claxoane, semnalizări cu farurile şi gesturi sugestive (întinse pe o gamă largă) din partea celorlalţi şoferi, care mergeau prin localităţi cu viteze de la 50 în sus, grăbindu-se spre frumoasa noastră Capitală. *Hypocrite chauffeur, mon semblable, mon frère...* (**M. V.**)

● „Leilor" care se uită la *Horoscop* li se dau sfaturi grijulii: „pentru cei care se pregătesc pentru un debut, pentru speculaţii sau *mezalianţe noi* (s.n.) este o zi decisivă" (*Adevărul*, 2851). Curios, la data respectivă nu s-a anunţat nici o fuziune politică, nici o coaliţie; probabil că mezalianţele vechi sînt mai sigure. (**T. C.**)

● Moravuri şi mutre la sfîrşit de săptămînă: de la Predeal la Sinaia, o Dacie din care ieşeau picioarele goale, evident nespălate, ale unui tip care „saluta", astfel, orice fustă mai junăîntîlnită-n cale; de la Sinaia la Cîmpina, încă o Dacie („papuc"), cu trei indivizi veseli nevoie mare: unul stilul „unchieş", cu ţigara după ureche şi sticla de bere-ntr-o mînă; altul, solid şi tatuat pe spate, cîntînd la acordeon şi săltîndu-şi, în răstimpuri, pălăria de pai; ultimul, în fine, cu şapca întoarsă ca rapperii, încercînd să deschidă altă sticlă de bere, proptind-o de-o ladă şi lovind-o la gît, estimp vorbind la celular şi-ntrebînd cît e scorul... Afar' de-asta, maşini cu număr de Prahova care se năpustesc în depăşiri pe serpentine, altele, cu număr de Bucureşti, trase pe margine, cu ocupanţii ocupaţi să fure porumb sau cu mame ţinîndu-şi copiii în aer să facă pipi în văzul tuturor... N-avem cultura closetului, ce e drept, dar avem, în schimb, subcultura şoselei. (**a. l. ş.**)

AUTONOMIE SPRIJINITĂ ÎN MĂTURI SUB O PLACĂ DE MARMURĂ

● Un foarte bun interviu este cel luat de Claudiu Săftoiu lui Sabin Gherman în ultimul număr (august a.c.) al lunarului *Privirea*. Deşi coperta îl anunţă ca „scandalos", este greu să-l consideri astfel dacă nu eşti Funar şi/sau Vadim Tudor; poate, doar arogant faţă de „bucureştenism"... Iată ce răspunde preşedintele Fundaţiei „Pro Transilvania" la întrebarea „Ce doriţi dvs., de fapt, dle Gherman?". Răspunsul: „Vreau ca banii mulţi care se produc în Transilvania să rămînă în Transilvania". Dezvoltat, asta dă: „Dacă Transilvania asigură 65% din PIB, de ce nu i se repartizează de la buget o sumă echivalentă pentru propria ei dezvoltare? În schimb, sînt pompate sute de miliarde de lei în judeţe «năpăstuite» din Moldova – Vaslui, de exemplu. (...) Eu, ca ardelean plătitor de taxe şi impozite, nu văd de ce trebuie să susţin economia unui judeţ din Moldova care nu cotizează la bugetul ţării, aşa cum fac eu." „Provocator", dl Sabin Gherman? Poate – atunci cînd spune că „autonomia Transilvaniei nu mai poate fi decît întîrziată". În rest, o gîndire de „gospodar", de „reformator" – de „economist de piaţă", de fapt! Nu ăsta (ni s-a spus că) e modelul? (**a. l. ş.**)

● La umbră, sprijiniţi în mături, cîţiva angajaţi ai REBU comentează noutăţi de la serviciu: e în discuţie distanţa de-acasă pînă la locul de muncă, amănunt care nu s-a luat în seamă de către conducerea Regiei. Certîndu-se, strigînd unul la altul, bărbaţii caută soluţii, se contrazic: „Tu nu te gîndeşti, mă?". „Păi, de-aia vorbim, ca să gîndim toţi. Ce, tu gîndeşti de unul singur, ca nebunul?" (**T. C.**)

● Pe un bloc din Piaţa Amzei, o inscripţie pe o placă de marmură aminteşte: „Pe acest loc s-a aflat casa în care scriitorul Ion Slavici l-a găzduit pe marele poet Mihail Eminescu în anul 1883" (a se observa micile diferenţe de tratament). Alţii sînt ceva mai puţin reverenţioşi la adresa poetului naţional. Un mic bistro deschis pe strada ce poartă numele poetului, tot în centrul Bucureştiului, se intitulează „Rotiseria Eminescu". (**A. M.**)

Daniel VIGHI
scriitor

Cu akaemul contra minijupei

A fost să fie pe la începutul veacului trecut preschimbarea antereului, a turbanului, a işlicului, a mătăsurilor de arnăut, a pantalonilor strîmţi, denumiţi ceacşiri, şi a ilicului albastru, a şalvarilor largi şi a papucilor galbeni cu jobenul bonjurist. Nu putem, la vederea acestor grabnice şi adînci prefaceri, să ne reprimăm acea stare care l-a îndemnat pe poetul antic să-i aducă aminte lui Postumus, printr-o iscusită interjecţie plină de o melancolie bărbătească, de trecerea anilor. Aşa şi noi, ne minunăm cum se pun în mişcare rotiţele veacului, cum se schimbă lumea şi toate ale ei prin războiul generaţiilor, cînd mut, cînd gălăgios ca o fanfară nemţească din Banat la vreme de kirwai. Şi cum spun, pe la mijlocul veacului trecut, în prima lui jumătate, iacătă venind pe dumnealui pictorul ungur Barabas în capitala valahilor, preumblîndu-se pe malurile Dîmboviţei binecuvîntate cu gunoaie dar şi cu umbra, poeticeşte lăţită, a sălciilor peste fojgăiala lumească. Şi pictorul ungur Barabas, protejatul agăi Nicolae Filipescu, notează ceea ce i se arată ochilor. Şi ceea ce îi este dat să vadă e taman conflictul dintre generaţii: protipendada e în schimbare, tineretul şi doamnele se poartă cu haine franţuzeşti, boierii se lasă mai greu de portul turcesc, nu le vine la îndemînă să se lipsească de bărbi. Bietul boierul Obedeanu se scrutează în oglindă ca să vadă cum i se stă cu fracul şi cu cilindrul comandat la Sibiu, din luxosul magazin Bayer, şi pe dată, simţindu-se dumnealui – aşa cum căuta în apa oglinzii – străin şi înstrăinat de propria-i viaţă, pe dată a apucat hop-ţilindărul de pe preacinstitul dumisale creştet „şi l-a trîntit la pămînt“ (pentru mai multe detalii citeşte opul lui Al. Alexianu intitulat *Mode şi veşminte din trecut*, Editura Minerva, 1987). Un alt baş boier stă bine proptit în sofa şi alăturea propteşte între degete muştiucul unei narghilele de un metru şi mai bine; cui vrea îi zice următoarele vorbe consemnate pentru posteritate de scrierile vremii: „Niciodată nu m-oi dizgruma cu craveturi, nu mi-oi plesni pielea în mănuşe de Brandmaier, nu mi-oi înfăşura trupul în paltoane sac, curat sac cu făină, şi nu mi-oi stropşi picioarele în pantaloni de golan“.

Bune vorbe spune baş boierul şi vrednice de ţinut minte. E aşa cam cum eram noi adunaţi pe la mijloc de liceu, mintenaş după ce tovarăşul Ceauşescu s-a întors din vizita istorică din China maoistă, şi cînd lansase în istoria ţării Tezele din iunie. După acestea a urmat conflictul de generaţie: organele de miliţie prindeau junii bonjurişti şi mi ţi-i umflau ca să-i tundă regulamentar, şi pe fete le arestau ca să le strice cu foarfecele minijupele cu care ruşinau idealurile comunismului. Şi cum spun, eram noi adunaţi în sala festivă şi vine baş boierul de la judeţeana de partid şi ne spune cum stăm şi că ar fi vremea să ne împotrivim influenţelor Occidentului reacţionar care corupe bunele moravuri ale junei generaţii cu muzică decadentă şi cu prostii lipsite de valoare patriotică, şi aici preacinstitul obraz, ajuns la momentul hotărîtor al exemplificării, nu-şi găseşte vorba ca să incrimineze obiectul cu pricina şi caută din priviri ca să-l găsească în mijlocul cinstitei adunări. Şi-l vede pe unu în primul rînd care purta pe lîngă işlicul albastru al uniformei o pereche de nădragi decadenţi şi-l poftеşte pe bină (adică pe scena sălii festive) şi cu un deget arătător, bărbăteşte împodobit cu păr negru între carpiene şi metacarpiene, indică pedagogic şalvarii aceia şi-i incriminează ca exemplu concret de cum anume se poate face propagandă împotriva orînduirii. La observaţia unuia din sală cum că şalvarii nu erau marca americană Levi Strauss, ci una produsă la Fabrica de confecţii Turda, cu atît mai indignat se arată şi ne demască, pe viu şi la faţa locului, cum anume se strecoară modul de viaţă decadent al Occidentului în fabricile ţării.

Conflictul dintre generaţii în timpul Vechiului Regim s-a transformat treptat într-un război; să ne reamintim faptele! În anii aceia societatea întreagă era supusă unui proces de anonimizare – un soi de mediocritate istorică, socială, economică, un fel de vacanţă a istoriei într-o viaţă de o desăvîrşită banalitate molcomă, derulată la umbra cartierelor de locuit, identice de la Ciulniţa pînă în ţinuturile nord-coreene. Aşadar, în timpurile de atunci, comunismul a creat pentru posteritate Marea şi Plicticoasa Provincie a unei lumi care se ruşina să se uite la minijupa fetişcanelor.

Aspectul dramatic, secretat zilnic, al acestui război al generaţiilor l-am trăit pe viu ca june soldat cu termen redus pe frontiera de vest a României, acolo se petrecea asaltul cotidian al sîrmelor ghimpate, al patrulelor de control al fişiei – porţiunea mereu-proaspăt-arată dintre noi şi Iugoslavia –, acolo, în apropierea ei, în curtea pichetului de grăniceri, erau maltrataţi, băgaţi în puşcării, dacă nu fuseseră deja împuşcaţi pe fişie, cei care nu-şi iubeau patria: adică elevi de liceu, studenţi, muncitori, tineri îndrăgostiţi. Instrucţia militară din Timişoara, de la sediul brigăzii de grăniceri, sau de la Arad, se învrednicea să-l convingă pe soldat că toţi aceşti duşmani ai României trebuie trataţi după faimosul adagio: „decît să plîngă mama, mai bine plîngă mumă-sa“. De altfel, soldatul însuşi era legat de frontierist printr-un destin comun: dacă era nepriceput sau îngăduitor cu infractorul urma să intre la pîrnaie în locul lui. De aici înverşunarea, bătăile, hărnicia patrulelor.

Care ar putea fi morala tuturor acestor fabule: una singură, pantalonii aceia de golan erau de vină, pachetul gol de Marlboro şi Kent, tubul colorat de spray Rexona, domniţa cu dantura şi sînii policromi de pe ambalajul săpunului Fa: la astea toate se uita tînăra generaţie şi uita deodată de Mircea cel Bătrîn, de Mihai Viteazul, de minunatele lor înfăptuiri în stereofonie cu cele ale epocii de aur şi se năpustea orbeşte spre frontieră în barajele de sîrmă ghimpată, peste lansatoarele ascunse în iarbă, se învrednicea de colţii cîinilor lupi, de bocancii militarilor, de arsura glonţului. Şi toate astea, repet, pentru pachetul gol de ţigări şi iluzoria cîntare a duşmanului aceluia pe nume Rod Stewart care le susura la ureche despre dorul de ducă al unui navigator bezmetic care îşi ia lumea în cap.

Aduse cu poşta

Neliniştі de bărbat la treizeci de ani

Am treizeci de ani şi complexe care nu ar trebui să-mi însoţească trecerea acestui prag. Feminiştii ar putea profita de această mărturisire pentru a aduce în atenţie un nou argument în favoarea părerii lor că sexul slab este, de fapt, cel masculin: sindromul „l'homme de trente ans“. Dincolo de neliniştea trecerii peste un astfel de prag, complexele mele vin din altă parte, şi anume din conştiinţa că aparţin celei mai inoportune şi deplasate categorii sociale din ţară – generaţia care în 1989 avea douăzeci de ani (sau, poate, aceea a celor care erau studenţi atunci). Nu atît o generaţie pierdută, cît una care la zece ani de la „evenimente“ continuă să încurce pe alţii.

În 1989 aveam douăzeci de ani şi mi se părea că sînt validat de istorie; comunismul căzuse şi eram încîntat că, după cum credeam eu, deveniseră clare pentru toată lumea trăsăturile aberante ale acestui sistem. De aceea, schimbarea urma să vină aproape de la sine. După doi-trei ani, eşecul se conturase; eram conştient (şi, de aceea, panicat) că pierdusem startul şi că, mai mult, fiecare an care amîna reforma (schimbarea, înnoirea etc.) se va regăsi în mulţi ani (al căror număr creştea geometric) de efort presupus de încercarea de a reconstrui normalitatea. Implicit, aceasta însemna irosirea tinereţii mele. Îmi era clar că aveam de-a face, ca generaţie, cu o opoziţie datorată în principal celor vîrstnici. Eram furios că această opoziţie îmi va distruge tinereţea (ştiam asta de atunci?) şi de aceea îi acuzam pe cei mai apropiaţi vîrstnici pe care-i aveam la îndemînă: proprii părinţi. Afirmam în permanenţă că generaţia părinţilor noştri este cea mai vinovată din istoria României şi nu uitam să adaug de fiecare dată cînd lansam aceste acuze că tot noi vom învinge, pentru că, deşi pentru moment nu eram convingători, aveam, cel puţin, timpul de partea noastră.

(...) Iniţial luasem în considerare posibilitatea ca generaţia vîrstnică să fie de bună credinţă, dar să se înşele datorită neştiinţei sau manipulării. Apoi am aflat că, de fapt, părinţii noştri erau sătui de suferinţă, avuseseră parte de destulă şi nu erau dispuşi să continue la fel, nici măcar pentru o perioadă limitată şi pentru promisiuni de data asta veridice. Considerau că era rîndul nostru să suferim; li se părea normal ca fiecare să aibă porţia lui. Erau dispuşi să creadă, voiau acest lucru, în ciuda oricărui bun simţ care se presupunea că guvernează conduita creştinului popor român, a generaţiei sale „înţelepte“, că se poate depăşi excrescenţa comunistă fără efort, că există mîntuire fără jertfă. În apărarea acestei iluzii puteau deveni foarte cruzi: oameni care uşor se înduioşează de soarta vreunui cîine vagabond îi aclamau satisfăcuţi pe minerii care „restabileau ordinea“. Într-un sens, Ion Iliescu era nu atît manipulatorul lor, cît produsul cererii lor – doar un mod mai special de adaptare a ofertei la cerere. Ion Iliescu trebuia inventat pentru a le spune că se poate face trecerea la economia de piaţă fără şomaj, fără o primă etapă de sărăcire şi, mai presus de toate, fără schimbarea apucăturilor. Nu se poate spune că primul preşedinte de după 1989 şi grupul pe care el îl reprezintă nu s-au aflat în mod legitim la putere.

Evident, greşeam. (...) Greşeam spunînd că timpul va aduce victoria noastră, a celor atunci tineri. În primul rînd, aveam să-mi dau seama cu tristeţe, nu toţi tinerii gîndeau ca noi. Mai grav încă, nu eram capabil să anticipez faptul că vom fi integraţi treptat printre cei vechi şi, astfel, asimilaţi – trebuia să-mi dau seama că nu vor accepta să-i dislocăm pătrunzînd în masă în sistem. Apoi, cei care veneau după noi nu veneau neapărat în sprijinul nostru, cum credeam eu că se va întîmpla. În primii ani ai acestui deceniu, să ne aducem aminte, în şcolile din provincie, şi nu numai, orele se făceau cu *România Mare* pe catedră, profesorii ţinînd adevărate lecţii de învăţămînt politic. Cei care terminau liceul la patru ani după 1989, şi, dintre ei, chiar şi cei care, ajunşi apoi studenţi, ar fi fost de presupus că aveau un certificat de deschidere mai mare către noi, nu mai ştiau nimic despre ce însemnase regimul lui Ceauşescu, pentru că fuseseră copii pe atunci.

Şi mai era o zonă în care, probabil, greşeam: considerам aprioric că facem ceea ce trebuie, fără să luăm în considerare părerea celorlalţi. Ce drept aveam să încercăm să schimbăm ceva într-o ţară în care toţi, mai puţin noi, voiau ca lucrurile să rămînă cum erau (convingerea mea este că, din păcate, sondajele noastre măsoară mai degrabă gradul de conformism cu ideologia oficială a schimbării, nu adeziunea personală la aceasta). Nu era o atitudine prea „democratică“, ţinînd cont că democraţia era ceea ce propuneam, nu-i aşa?

(...) Aşa că m-am trezit la treizeci de ani, frustrat, cu nimic în faţă, cu un copil ale cărui şanse de a avea o viaţă normală scad pe an ce trece („viaţa normală“? – mă aşez şi eu faţă de el în situaţia în care se aflau părinţii mei faţă de mine, crezînd că ştiu ce e mai bine?), şi tot mai izolat, în condiţiile în care mulţi dintre cei aflaţi în situaţia mea părăsesc corabia – canadienii iau bucuroşi, ca să-şi populeze continentul, cantităţi industriale de cupluri fertile de licenţiaţi, ai căror copii să spună primele cuvinte în engleză sau franceză. Mai nou, mi se aruncă în faţă (o vreme s-au abţinut să-şi arate părerile pe şleau) şi acuzaţia că eu i-am adus „p-aştia“ la putere, de parcă, în ciuda speranţelor pe care unii şi le-au legat de ea, actuala putere nu ar fi tot rezultatul sistemului pus pe picioare în '89.

Îmi dau tot mai mult seama că, dacă acesta era substratul temei alese de *Dilema*, în România nu a fost vorba atît despre un conflict între generaţii, cît despre opoziţia la schimbare a unei întregi naţiuni.

La zece ani după '89 mă simt în plus. Mai bine stăteam în banca mea!

Adrian Cristian BRATU, inginer, Bucureşti

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cezar PAUL-BĂDESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 341
20-26 august 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CAZUL 23 AUGUST 1944

SOARTA UNEI ZILE

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Lucian BOIA, Ioan CHIPER, Nicolae MANOLESCU, Francisc NONA, Adrian POP, Cristian PREDA, Răzvan THEODORESCU, Alexandru VÎLCU, Alexandru ZUB

– convorbiri cu Valeriu NEGRU şi Haralamb ZINCĂ –

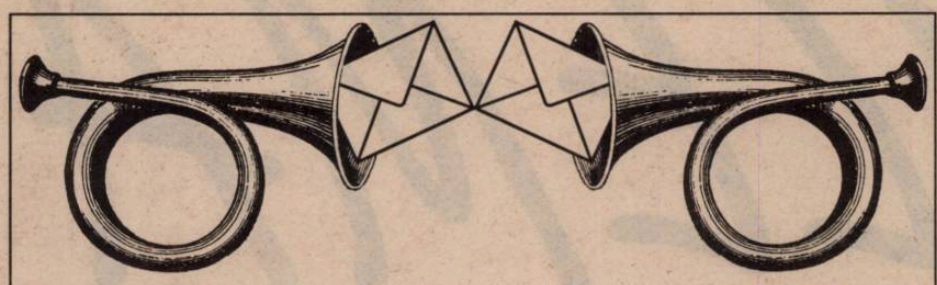

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 334: *„Ei, germanii“*

Ei, românii, în Das Dilemma

Dragă redacţie,

De aproape trei ani am şansa să lucrez periodic într-un institut de cercetare din Frankfurt pe Main, cu o reputaţie solidă în disciplina mea (şi nu numai). Perioadele la care mă refer sînt destul de consistente, variind ca durată între o lună şi cinci luni. Odată aflat aici, legăturile cu ţara sînt destul de fragile şi se rezumă la contacte sporadice prin e-mail cu cîţiva prieteni, telefonul săptămînal către familie, o bere nostalgică în compania vreunui cunoscut aflat în trecere prin Frankfurt. La capitolul informaţie apelez rar la ediţiile on-line ale cîtorva cotidiene. În mod deliberat fac acest lucru din ce în ce mai rar cu scopul de a nu-mi periclita buna dispoziţie. N-aş putea spune că realitatea românească îmi produce coşmaruri, dar nici nu e de natură să tonifice. În plus, am căpătat o anumită fobie faţă de termeni precum „tranziţie“, „reformă“ care abundă în presa noastră tributară unui nou limbaj de lemn. Dacă nu eşti suficient de racordat la actualitate, Caţavencu îşi pierde din haz. Rămîne *Dilema*, a cărei variantă electronică (din păcate trunchiată) mă transportă într-un spaţiu destins, în care reperele sînt inteligenţa, (auto)ironia, toleranţa.

De curînd am citit numărul din iulie intitulat, *Ei, germanii*. În mod clar, tema propusă se referea la situaţia minorităţii germane din România şi astfel a fost şi receptată de către cei care a contribuit la numărul respectiv. Dar, aflat aici în plin teritoriu teuton, nu m-am putut abţine să nu încerc să-mi imaginez cam ce ar conţine numărul intitulat *Ei, românii* al unei ipotetice reviste *Dilema* germane *(Das Dilemma?)*. Am petrecut suficient timp în acest institut, încît să beneficiez de un statut aparte, diferit de cel al altor colaboratori a căror prezenţă meteorică e privită cu cordialitate, dar care se epuizează în planul profesional. Am reuşit să-mi fac aici prieteni (poate amici ar fi un termen mai potrivit) şi am reuşit să provoc confidenţe cu privire la felul în care au perceput şi percep România. Nu mi-a fost uşor, şi procesul a durat ceva, dar, ca să apelez la un loc comun adesea întrebuinţat în acest context, nemţii, deşi distanţi şi capabili să-şi protejeze cu fermitate intimitatea, se dovedesc în timp extrem de profunzi şi statornici în plan afectiv.

Deci, cum se vede România de aici. În primul rînd trebuie spus că nu prea se vede. În mass-media, România e aproape inexistentă. Harta reţelei feroviare Eurocity se opreşte la graniţa ungaro-română. Harta meteo din *Frankfurter Allgemeine Zeitung* de asemenea. Un coleg şi amic din Frankfurt, care s-a dovedit suficient de temerar, încît să mă viziteze la Bucureşti, mi s-a plîns de faptul că a fost imposibil să găsească vreun fel de informaţie solidă destinată amatorilor de turism. Cînd reuşim cumva să ne impunem atenţiei o facem prin extravaganţe care sînt privite aici cu ochi extrem de critic: conflicte interetnice, mineriade, copiii străzii, poluarea etc. Să nu uităm şi contribuţia entuziastă a unei părţi a emigraţiei provenind din România la criminalitatea din Germania. România are o presă proastă aici. Şi evident aceasta se reflectă la nivelul relaţiilor inviduale. Locuiesc de două luni într-un apartament de trei camere pe care îl împart cu un coleg neamţ şi cu unul olandez (un aşa-numit Wohngemeinschaft, o instituţie extrem de populară în Germania, în special printre tineri). Acum cîteva zile, amicul neamţ, mi-a povestit cît de oripilat i-a fost tatăl, profesor de fizică la un liceu din Frankfurt, aflînd că fiul său va locui împreună cu un român. Nu conta că românul ar fi doctorand şi cadru universitar. Român sună prost.

Îmi amintesc de ziua în care am ajuns la institut şi mai multe figuri amuzate m-au anunţat că au auzit la radio că în România minerii ar fi pornit-o spre Bucureşti şi că ar avea un aer oarecum violent. Asta se întîmpla în ianuarie. Ştim ce a urmat. Mi-a fost destul de greu să dau explicaţii, să descriu contextul, să amintesc moştenirea ceauşistă, cei cincizeci de ani de comunism feroce, Yalta, stăpînirea otomană etc. În disperare de cauză şi pentru a-mi justifica opţiunea de a mă întoarce a trebuit să le spun că acasă există un avantaj major: în România, spre deosebire de Germania, nu te poţi plictisi. În definitiv, nu se compară cele trei sau patru neveste ale lui Schroeder cu o mineriadă autentică. Nu cred că am reuşit să fiu prea convingător.

Să închei într-o notă optimistă. Am deplîns adesea, şi probabil că am făcut-o şi în prezenţa unor colegi din institut, absenţa gesturilor culturale româneşti la Frankfurt. În tot timpul pe care l-am petrecut aici nu am remarcat expoziţie, piesă de teatru, concert, film care să aibă măcar o contribuţie românească. Ar fi dat poate mai multă consistenţă ideii că România exportă mai mult decît tineri excesiv de bruneţi şi remarcabil de abili în a mişca rapid trei cărţi de joc pe o cutie de carton. Mă aflu cu un coleg neamţ într-o staţie de metrou şi discutăm cînd, la un moment dat, observ că privirea îi rămîne fixată undeva în spatele meu, după care îmi zîmbeşte complice: „Uite, ce-ţi doreai de mult, o prezenţă culturală românească“. Mă întorc tulburat şi cu un incipient sentiment de mîndrie patriotică spre un stîlp acoperit cu postere şi afişe publicitare. La loc de cinste şi vopsit în culori stridente unul dintre afişe anunţa desfăşurarea unui festival de muzică etnică în parcul Grüneburg. La al treilea punct de pe afiş: Rumänien: Gipsy Musik – Taraff des Haiduks. Sper ca tatăl amicului meu să nu fie amator de muzică etnică.

Cu admiraţie pentru întreaga redacţie a *Dilemei*,

Alexandru BABEŞ

Frankfurt/Main

N. red: Aţi anticipat – în cel mai inspirat chip – un număr al *Dilemei* despre „Ei, românii...“ care va încheia acest ciclu. Ultimul d-voastră argument în favoarea „noastră“ – cel cu nevestele lui Schroeder faţă în faţă cu mineriadele... – ne-a luminat vara cu cel mai puternic hohot de rîs emanat din redacţie, după eclipsă. Luptaţi mai departe, sănătos şi vesel!

Fără te(a)mă

Trăiască gloriosul trecut!

Pentru cei care încă mai suspină amintindu-şi de tinereţea lor, le propun să urmărească, seară de seară, „emisiunea cea mai populară“ la ora respectivă pentru că, aflîndu-se în faţa micului ecran, se vor simţi mai tineri cu cel puţin 20 de ani. Şi asta datorită faptului că în faţa lor se perindă de cele mai multe ori o serie de personaje de mult uitate, extrase din nişte străfunduri aproape fosilizate.

Reconsiderarea istoriei în viziunea moderatorului emisiunii este, dacă nu o farsă, atunci un atentat la bunul simţ.

Să mă explic: Printre cei invitaţi (sau auto-invitaţi) apar nişte figuri al căror loc ar fi într-un „film-horror“, figuri pe care văzîndu-le şi auzindu-le, te cutremuri şi începi să te gîndeşti unde te afli şi în ce epocă. Cred că România este unica ţară din Europa (exceptînd, bineînţeles, Rusia, Belarus şi Republica Transnistria!) în care indivizi cu mutre patibulare, foşti securişti, pot apărea pe ecranul unei televiziuni, să-şi descrie ticăloşiile cu ochi lucitori şi glas sugrumat de excitaţie şi să-şi şi laude „talentele“. Tot în această emisiune apar şi unii aşa-zişi „oameni ai legii“ care-şi pledează cauza procesului pentru care sînt angajaţi, fără ca cineva să-i tragă la răspundere. În orice ţară normală, o astfel de emisiune ar fi fost de mult anulată de către organele de Justiţie, iar prezentatorul ei ar fi fost judecat şi condamnat. El ar fi înfundat puşcăria sau, în cel mai bun caz, ar fi plătit o amendă substanţială. Şi asta pentru că în orice ţară normală nu este admisă discutarea în public a unui proces în curs de desfăşurare şi în care părţile interesate apar în „mass-media“ să-şi susţină cauza. În orice ţară normală există un principiu sacrosanct, „sub judice“, principiu care interzice cu desăvîrşire aducerea în public de către avocaţi a argumentelor „pro şi contra“ referitoare la procesul respectiv. Pentru că se consideră o ingerinţă în Justiţie şi chiar o sfidare la adresa ei. Şi asta se pedepseşte cu asprime, iar ziariştii implicaţi în încălcarea acestui principiu pot suferi consecinţele.

Nu mai amintesc de toate minciunile, calomniile şi aşa-numitele „senzaţionale“ pe care această emisiune le lansează fără nici un fel de scrupule în numele „libertăţii presei“. Iar folosirea unei echipe de scormonitori de mocirle, este iarăşi un „atribut“ al acestui fel de televiziune care nu-şi justifică existenţa decît dezgropînd mortăciuni. Debitarea a tot felul de inepţii fără nici un fel de reţinere şi vehicularea unor scenarii incredibile şi de prost gust fără nici o ripostă din partea moderatorului, care le ascultă impasibil fără măcar să clipească, fac de asemenea parte din ingredientele acestei reţete otrăvitoare. Acest tip de televiziune compromite în modul cel mai brutal însăşi esenţa a ceea ce numim jurnalism. Ceea ce e de neînţeles este buluceala a tot felul de politicieni care se înghesuie ca la uşa cortului să ia parte la un asemenea spectacol degradant.

Mai îngrijorător este faptul că directorul postului de televiziune în cadrul căruia se difuzează toate aceste mizerii este un vechi şi experimentat gazetar care a trăit o vreme în Occident şi care, desigur, cunoaşte legea. Acest gazetar care este realizatorul unei emisiuni intitulate *Cutia Pandorei* ştie, desigur, că legenda spune că odată cu deschiderea cutiei s-au împrăştiat în lume toate relele, în cutie rămînînd doar un singur lucru, Speranţa. Vizionînd ceea ce moderatorul ei o numeşte „cea mai populară emisiune“, putem să afirmăm că nu mai avem la ce spera.

Şi mai surprinzător îmi apare faptul că patronul ziarului al cărui director e prezentatorul emisiunii, un senator care a trăit şi s-a format în Anglia, nu reacţionează de fel la reluarea în ziar a inepţiilor debitate pe micul ecran. Care e raţiu-nea, domnule senator?

Dacă o ţinem tot aşa şi nimic nu se va întîmpla, iar cei din Occident uitîndu-se la noi şi bătîndu-se peste gură, atunci data intrării noastre în lumea lor ar putea fi în mileniul patru în cel mai fericit caz.

Şi la final, dacă ne gîndim la cuvintele de încheiere ale sus-pomenitei emisiuni, „pentru că nici nu ştiţi ce pierdeţi“, trebuie să spunem: Da, ştim ce pierdem. Pierdem credibilitatea, pierdem prestigiul şi mai ales pierdem timpul!

Adar DARIAN

Bucureşti

Polemice

Acest Patapievici...

Nu ştiu dacă acest Patapievici este acelaşi cu acela pe care-l fila Securitatea, căci găsesc stilul lui de a scrie foarte intersant, cel puţin din punctul meu de vedere.

Mă refer la articolul cu privire la ortodoxism unde încearcă să tragă de capătul unui ghem căruia, cu certitudine, nu-i ştie dimensiunea.

De aici, de peste Ocean, lumea românească se vede puţin diferit de cum o vedeţi voi, în special acele aspecte legate de creştinătate şi cred că sînt multe lucruri de lămurit.

Constantin LUNGU

Portland, Oregon

N. red.: Vă rugăm chiar să ne scrieţi despre această „diferenţă“, fie ea şi puţină.

Nr. 322: *„Cum ar arăta România de azi sub dictatură“*

Ciuma şi reumatismul

Să intrăm în subiect, admiţînd că o dictatură feroce poate fi comparată cu epidemia unei boli incurabile. În ceea ce ne priveşte, cred că cei mai mulţi dintre noi au devenit imuni, chiar dacă virusul roşu mai face victime izolate şi chiar dacă unii mai oftează şi acum după frumoasele vremuri din anii ciumei. Oricum, o nouă epidemie de ciumă e foarte puţin probabilă, dar există riscul răspîndirii unei boli degenerative necontagioase, cum ar fi junghiurile articulare de natură reumatică. Nu e cazul să intraţi în panică: dictatura banului va fi cenuşie, insipidă, „blîndă“, fără judecăţi sumare şi plutoane de execuţie. La fel ca şi reumatismul, sărăcia nu te omoară dintr-odată, dar nici nu te lasă să trăieşti cum ai vrea. În fond, aşa cum ajunsesem să bem surogate de cafea, la fel de bine ne-am putea obişnui şi cu un surogat de viaţă. Pentru cei care îşi mai permit **luxul lecturii**, dictatura viitorului nu e lipsită de aspecte comice şi de umor involuntar. Dacă avem în vedere preocupările şi gusturile artistice ale unora dintre noii îmbogăţiţi, am putea vorbi de dictatura prostului gust (DPG) sau de generaţiile PRO-SNOB. Viaţa merge înainte cu toate ale ei şi fiecare încearcă să facă un pas în faţă, sperînd că pentru el se va face o excepţie sau o mică favoare. Pînă aici, toate bune. Însă, cu gîndul la cartea „Conjuraţia imbecililor“ a lui Kennedy Toole, mă tem că există un fel de reumatism cerebral de ale cărui tenace manifestări (chiar că) nu vom scăpa niciodată.

Horia POPESCU

Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Bunătatea**
- **Criză mare, monşer!**
- **Sărăcia şi mizeria**

Cîntare porcului

2. Fericirea de a fi porc

Reputaţia porcului este ca şi a omului, îndoielnică, de nu chiar de-a dreptul mizerabilă.

Încă nu se ştie dacă şi pentru porci omul este echivalent cu ceea ce este porcul pentru oameni; ca semnificaţie simbolică, desigur, nu după logica pragmatică esenţializată prin întrebări doar aparent infantile de genul „ce ne dă nouă porcul“. Nefiind exclus ca pe măsură ce omul şi porcul se vor apropia, în virtutea necesităţii istorice obiective care este înfăptuirea societăţii porc-moderne, să se poată reface universul spiritual al porcului, din cele mai vechi timpuri şi pînă la viitoarea deplină contopire cu omul, este totuşi mai util, în actualul stadiu al acestui ineluctabil proces, să se înlăture prejudecăţile culturale ce-i împiedică pe cei mai evoluaţi dintre semenii noştri umani să-şi proclame fericirea şi mîndria de a fi porci. Să iasă, adică, să se elibereze din semi-clandestinitatea la care sînt condamnaţi de apăsătoarea tradiţie ce socoteşte apelativul „porc“ o groaznică, ruşinoasă ocară; şi să fie, în sfîrşit!, recunoscuţi drept ceea ce sînt ei cu adevărat: pionierii fericitei lumi noi, în care nu se mai poate face nici o diferenţă între oameni şi porci. George Orwell a întrevăzut, în *Ferma animalelor,* posibilitatea de a nu se mai putea distinge între porc şi om; îngrozit, probabil, el însuşi (era aşadar, în chip cert, un om!), nu a avut totuşi îndrăzneala de a porci oamenii, ci a preferat să umanizeze porcii, nişte porci revoluţionari, care conduc o revoltă a dobitoacelor împotriva oamenilor, pun bazele unei dictaturi porcine şi sfîrşesc prin a căpăta trăsături umane. Mai puţin cunoscut decît romanul lui Orwell, din care s-ar putea presupune că s-a inspirat, *Ferma „La Coţofana veselă“,* un mic roman „pentru copii“ al lui Radu Tudoran apărut în 1947, doi ani după *Ferma animalelor*, descrie o răscoală a lighioanelor dintr-o gospodărie de lîngă Bucureşti. Printre insurgenţi se află, era inevitabil, şi un porc, porcul Nicolae, a cărui cea mai puternică dorinţă este să cînte la pian. După victoria răzmeriţei, porcul Nicolae are liber acces la artă şi cultură, ceea ce în cazul său particular înseamnă exersarea compatibilităţii dintre copite şi clape. Chiar dacă este o localizare, procedeu foarte productiv în literatura română din toate timpurile, inclusiv în postmodernism, romanul lui Radu Tudoran prezintă originalitatea şi are meritul de a sugera, cu simpatie, existenţa unei dimensiuni umane a porcului. Veleitarismul artistic nu mai e o însuşire exclusivă a omului, porcii sînt şi ei mistuiţi de năpraznica dorinţă de a fi, cîndva, artişti.

Ieşirea din duplicitate a celor care sînt de pe-acum porci şi fac pe oamenii din pur şi de fapt inutil conformism ar însemna o gigantică premieră în istoria omenirii: spre deosebire de atîtea alte mişcări cu vocaţie universalistă, fie ele religioase, fie ideologice sau politice, care au debutat prin doar cîţiva indivizi, curpinzînd apoi imense mulţimi, în acest caz s-ar vădi că numărul real al porcilor cu înşelător chip de om este cu mult mai mare decît al înapoiaţilor care încă nu prezintă suficiente caractere porcine. Şi atunci, de ce atîta rezistenţă la nou, dacă nu din cauza unei greşite educaţii şi a falsurilor perpetuate de milenii în privinţa deosebirilor dintre om şi porc?! În definitiv, nici n-ar fi mare lucru de făcut: o simplă operaţiune de punere în acord a conţinutului cu forma. E nevoie, însă, de schimbarea mentalităţilor; de o revoluţie culturală, încă una, dar cu siguranţă ultima: era porc-modernă va aduce, cu siguranţă, prin împăcarea universală în porcărie, liniştea şi pacea zadarnic năzuite din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi.

Dar povara mitologiilor negative despre porc încă este considerabilă. Pentru două mari religii, iudaismul şi islamismul, porcul este un animal interzis. Ceea ce, în perspectiva ameliorării omenirii prin porcire, ar putea exclude aproximativ un miliard de fiinţe umane de la salvarea, în caz de nevoie, prin grefe cu organe de porc. De aceea, probabil, regele Fahd al Arabiei Saudite a început să finanţeze cercetarea posibilităţilor de înlocuire a porcului cu oaia, animal din punct de vedere religios mai convenabil ca donator de organe pentru oameni. Deocamdată, însă, oaia rezistă, cercetările nedînd nici un rezultat. În consecinţă, se caută soluţii subtile de ocolire a interdicţiei religioase. Rectorul Moscheei din Paris a evocat astfel existenţa unei jurisprudenţe musulmane, conform căreia, atunci cînd nu mai există nici o altă opţiune, porcul mort poate fi totuşi utilizat. La rîndul său, marele rabin Michel Guggenheim, membru al tribunalului rabinic din Paris, a explicat că pentru iudaism porcul nu este interzis decît din punct de vedere alimentar. Relaţia creştinismului cu porcii este însă mult mai complicată. Deşi pentru creştini porcul nu este un animal interzis, una dintre învăţăturile lui Hristos, din cuvîntarea de pe munte, se referă la porci într-o manieră enigmatic ameninţătoare: „să nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare, şi să se întoarcă să vă rupă“. Un avertisment?!

(va urma)

Mircea IORGULESCU

După eclipsă

Nessun dorma...

Actvarea unor clişee mai vechi, o documentare superficială sau/şi abundenta sugestie venită dinspre sursele locale au făcut ca România eclipsei să fie considerată de mass-media din Occident un spaţiu încărcat de arhaicitate, de mituri şi tradiţii pe care cetăţenii le-ar trăi ca pe nişte ciudate ritualuri cotidiene. În zilele ce au premers eclipsei – România se mutase parcă definitiv la ţară, în captivitatea incertă a unor obiceiuri care, în lectura jurnaliştilor occidentali, purtau acel inconfundabil parfum al lucrurilor vechi, dar încă funcţionale. „În România – eclipsa este un moment prielnic pentru Dumnezeu, spirite rele şi oameni de ştiinţă“ – anunţa o depeşă AP. De-a dreptul imemoriale erau unele – să le numim provizoriu – înţelesuri ale acestei Românii atît de speciale. *Disperare şi superstiţie* – s-a intitulat un comentariu semnat în *Sueddeutsche Zeitung* din 12 august de Kathrin Lauer (o rafinată cunoscătoare a realităţilor româneşti). Amintind că se bizuia atît pe impresiile personale cît şi pe informaţiile culese din presa autohtonă (TVR în special), Lauer scria despre „ţăranii care trăiesc după legi arhaice“, despre cei peste 25.000 de maramureşeni care „s-au înghesuit în biserici pentru ceea ce şi-au închipuit a fi ultima spovedanie“ ori despre alţi locuitori ai satelor care „au legat vacile la ochi, după care s-au vîrît în aşternuturi, cu capul sub perne“. În timp ce ţăranii români sub eclipsă păreau captivii eterni ai unei existenţe atît de particulare, nici existenţa urbană nu dădea prea multe semne de modernitate distinctă. Văzut prin ochelarii eclipsei – Bucureştiul semăna cu un sat imens, amestec de bazar arhitectonic şi puritate peisagistică rurală. Descriind atmosfera din Bucureşti în zilele premergătoare eclipsei – *Le Monde* scria că „ghicitoarele au fost luate cu asalt, nemaiputînd face faţă cererilor“. Ducîndu-şi gîndul mai departe, parcă prea departe, acelaşi autor, pe nume Mirel Bran, înfiora paginile *Le Monde*-ului cu „excesele satanice ale Apocalipsei în stil românesc“. Numai că, oricît de nesuferite pot părea asemenea aprecieri, aşa cum Lauer se inspirase din ştirile TVR, Bran pornise, dacă înţeleg bine, de la un comunicat în care poliţia anunţa că în timpul eclipsei va întări paza cimitirelor pentru a evita riscul unor manifestări sataniste. După cum, tot pornind de la o ştire ce circulase prin presa băştinaşă, *Le Figaro* evoca preocuparea unor şefi de penitenciare din România pentru ca deţinuţii să nu aibă probleme oculare cauzate de eclipsă. La alte ceremonii taumaturgice (cu descîntece şi animaţie gestuală, astfel ca eclipsa să ferească ţara de războaie, cutremure sau chiar atentate politice) făceau trimitere atît publicaţii de scandal ca *Bild,* dar şi canale de televiziune de talia lui *SAT 1.* Pentru *EURONEWS,* discutabilul exorcism consumat în Piaţa Presei Libere – cu acea „sperietoare“ arzînd pe soclul fostei statui a lui Lenin – a însemnat un îndemn irezistibil de a plasa eclipsa din România într-un context afro-asiatic plin de vraci, spirite rele şi tot soiul de personaje demoniacale ce şi-ar intra în atribuţii, dacă mă pot exprima astfel, pe durata eclipselor. Pentru Occident, produsul mediatic al acestor provocări exotice a fost o Românie care a trăit eclipsa cu o spontaneitate şocantă. O eclipsă vegheată de steaua blestemată a lui Dracula, cel despre care un ziarist străin scria tot cu o spontaneitate şocantă că ar fi „strămoşul lui Vlad Ţepeş“. Redescoperind România cu prilejul eclipsei, poate prizoniera unor stereotipii, în orice caz în ton şi spirit cu tenta senzaţionalistă a surselor de informare româneşti – mass-media din Occident a ajuns iarăşi cam la aceeaşi viziune care irita multe spirite la Bucureşti. Anume că România e o ţară fascinantă în registru folcloric şi indiscutabil originală mai ales prin combustia emoţională a urmăririi unor mize. Mize ce pot fi compromise ori uşor de abătut din calea lor prin încă o dată probata intensitate afectivă venită pe miraculoasele circuite ale experienţei sale istorice.

Văzută din interior – România s-a înfăţişat lumii cu imaginea unui *puzzle* reproductibil doar de specialiştii în asemenea tipuri de provocări mai mult sau mai puţin ludice. Greu, dacă nu imposibil ar fi de găsit o definiţie laconică a mesajului lansat de România în zilele eclipsei pentru că nu s-a întîmplat, de fapt, ceva anume, minimal riguros. Motivaţia produsă de eclipsă a dus la atitudini şi comportamente care, doar cu multă îngăduinţă, ar putea fi socotite secvenţele autonome ale unui scenariu ce s-a născut din mers, într-o uşor suspectă frenezie a improvizaţiei. A fost, în orice caz, un exces în toate. Poliţiştii au patrulat în neştire, a crescut numărul grănicerilor de pază la fruntarii, în Bucureşti au fost astupate cîteva gropi de parcă ar fi venit iarăşi Papa, eclipsa a fost pictată în direct de un individ aflat în creierul munţilor, s-a zvonit că România ar putea rata prima tranşă din acordul cu FMI, experţii s-au pronunţat prompt asupra ineditelor zigzaguri ale unor specii de peşti, s-au făcut conexiuni între acest eveniment astronomic, epidemia de meningită şi un aşezămînt dacic din Retezat, pacienţii Spitalului de Psihiatrie „Al. Obregia“ au fost foarte liniştiţi, pleiade de astronomi au savurat gîndul că în România, pentru prima oară, cu un telescop ultraperfecţionat va fi în fine măsurat diametrul exact al soarelui. Au fost debitate aceleaşi aberaţii vesele pe care le-am mai putut auzi cu prilejul altor confruntări, la fel de „istorice“ – apropierea de pragurile NATO, de pildă. Veselia aceasta neregulată, inexplicabilă adesea şi îngrijorător de bezmetică a purtat iarăşi însemnele tradiţionale ale nevrozei de tranziţie. Cel mai marcat semn al acestei nevroze a fost un somnambulism diurn capabil de orice, cu o agitaţie fără un scop determinat, cu discursuri torenţiale, captivante pe frînturi, dar esenţial incoerente. „Nessun dorma...“, „Nimeni să nu doarmă...“ – le-a cîntat şi repetat Pavarotti românilor de eclipsă. Invitaţie oricum inutilă în acele zile în care o naţiune insomniacă fremăta. Neliniştită, întrebătoare, fragilă. Cine să fi fost însă misterioasa Turandot care le-a refuzat românilor pînă şi o întîlnire naturală cu astrele?

Radu Călin CRISTEA

În liniştea serii

După Dino Buzzati

În vacanţă cauţi liniştea, iar Sfîntu Gheorghe, tot mai izolat între mare şi deltă, este un loc liniştit. Sînt deci mulţumit, liniştitor de mulţumit. Mai ales în această seară, atît de liniştită într-atîta linişte.

Stăm pe prispa largă, tolăniţi fiecare pe cîte o saltea.

„Vîntul morţii“ (aşa-i zic pescarii) ne readuce la viaţă, după arşiţa zilei.

Pe Ana o impresionează mişcarea porumbilor, profilată, printre stîlpii prispei, pe cerul în asfinţit. Foşnesc uşor, în altă limbă.

Un cal a împins cu botul poarta de la intrare şi acum muşcă grăbit din porumbi. Sărim să-l alungăm, după care ne tolănim din nou pe saltelele noastre de pe prispă.

În seara care se lasă, prelingerea ritmică a farului devine tot mai vizibilă.

Bineînţeles, cîntă greierii.

Ţînţarii au ajuns şi ei la apogeul activităţii lor cotidiene.

Oftez leneş şi-mi torn vodca de seară.

Ascult liniştea:

Zgomotul valurilor este atît de îndepărtat, încît pînă la noi nu ajunge decît tăcerea.

În jurul fluorescenţei lămpii „ecologice“ fojgăie de viaţă măruntă. La intervale scurte carapacele minuscule ale insectelor pocnesc cu un zgomot sec atunci cînd sînt pulverizate de filamentul electric, capcană ce înconjoară, nevăzut, lumina ucigaşă.

Ca în fiecare seară, o broască (aceeaşi?) se postează la o palmă de lampă şi pîndeşte insectele. O privim fascinaţi cum, cu mişcări scurte şi iuţi, se repede în grămadă şi înghite cîte o zburătoare minusculă, după care se retrage în aceeaşi imobilitate vigilentă.

La un moment dat apare şi un arici, ieşit şi el la vînătoare.

Au dispărut şi ţînţarii, alungaţi de spray-urile noastre eficiente. Singurul lucru neplăcut sînt nişte gîndaci mici, de grădină, care ne cad din cînd în cînd pe corp. Se mişcă însă încet şi scăpăm uşor de ei, strivindu-i cu o mişcare leneşă de mînă.

Un zgomot brusc de aripi şi cîteva cotcodăceli ne anunţă că vulpea (aceeaşi!) a furat din nou un pui de găină din vecini. În foarte scurt timp este însă linişte din nou. Nu se mai aud decît greierii.

Îmi aprind o ţigară şi privesc întunericul ce s-a lăsat peste sat. E linişte, sînt liniştit.

Pe prispa casei lipoveneşti, răcoriţi de *vîntul morţii*, ne lăsăm cu toţii în voia acestui lux cultural al unei amnezii de scurtă durată.

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Mitul dreptului

Undeva, în eseurile sale cvasi-politice, Paul Valéry scria că realitatea juridică este o realitate de tip mitic. Pentru că ea apare celor mai mulţi dintre oameni ca produs al unei „surse“ de dincolo de ei. Judecînd după credinţele şi reprezentările oamenilor, realitatea juridică întruneşte elementele necesare ale mitului. De unde prestigiul incredibil al legilor? De unde setea de dreptate? De unde capacitatea de sacrificiu în numele justiţiei? De unde revolta în faţa nedreptăţii? Toate acestea, fără de care nu s-ar putea vorbi despre Drept, există pentru că o forţă miraculoasă le dă vigoare. Ceva din abisurile inconştientului colectiv face pe om atît de sensibil la drept şi dreptate. Numai ceva care are forţa mitului poate naşte în conştiinţă rezonanţe atît de puternice cum sînt cele pe care le simţim atunci cînd se vorbeşte despre dreptate.

Legătura dintre Drept şi realitatea mitică este, de altfel, reciprocă. Orice mit întemeietor are un iz juridic, pentru că orice întemeiere presupune statuarea unor reguli. Întemeierea nu e altceva decît ordonarea realităţii date după reguli noi, „revoluţionare“. Regula, norma este esenţială, deopotrivă, pentru Drept şi pentru întemeiere.

Dimensiunea mitică este extrem de importantă pentru Drept. Orice fisură în mitologia Dreptului periclitează serios siguranţa şi stabilitatea sistemului social. Oamenii cred natural în dreptate şi în forţa legii. Şubrezirea temeiului acestei credinţe este cea mai sigură cale spre dezordine, spre anomie, spre disoluţia structurilor sociale. Dreptul există şi coagulează socialul nu doar pentru că dimensiunea punitivă îi este inerentă şi, prin urmare, induce temeri. Dreptul există pentru că oamenii cred în forţa sa ordonatoare. Pierderea acestei credinţe duce imediat la naufragiu social.

Pierderea încrederii în Drept începe cu pierderea încrederii în instituţiile statului, oricare ar fi ele. Experienţa poate spune omului că instituţiile sînt doar aparanţe înşelătoare, trucuri menite să ascundă o altă realitate care este inaccesibilă în condiţiile respectării regulilor socialmente instituite. Sau, dimpotrivă, experienţa poate spune omului că instituţiile nu sînt butaforie socială, ci sînt chiar pilonii stabili pe care este clădită cetatea. Teamă mi-e că experienţele românului din ultimii 50 de ani sînt, mai degrabă, din prima categorie. Nu trebuie să ne mire, atunci, că în sondajele de opinie principalul legiuitor este cotat constant printre instituţiile în care românul nu are încredere. Nu trebuie să ne mire, atunci, că hotărîrile judecătoreşti sînt privite ca produs al unei voinţe politice şi nu ca rezultat al aplicării legii. Nu trebuie să ne mire, atunci, că relaţia românului cu statul român este atît de tulbure.

Pe de altă parte, pierderea încrederii în Drept se datorează şi unui tip de conduită intens promovată în România. „Desacralizarea“ fenomenului juridic practicată în ultimii ani este la fel de nocivă din perspectiva discuţiei pe care o facem aici ca şi corupţia ori prostia. Eliminarea tuturor semnelor exterioare şi a micilor „ritualuri“ care trebuie să însoţească orice gest cu rezonanţe juridice, plasarea magistraţilor în corpul nediferenţiat al funcţionarilor de stat pentru o perioadă de cîteva decenii, prestaţia personală a parlamentarilor în timpul şedinţelor în care se dezbat proiecte de legi, starea jalnică a clădirilor în care funcţionează instanţele noastre judecătoreşti, felul jenant în care se comentează în presa noastră aspectele juridice ale actualităţii şi încă multe altele au făcut ca Dreptul să fie prizat *á la lègére*. Dreptul nu mai este respectat nu pentru că nu se respectă legile, ci pentru că, în numele unui utilitarism primitiv, Dreptul a fost relativizat nepermis.

Mai putem recupera învelişul mitic al Dreptului? Iată întrebarea!

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

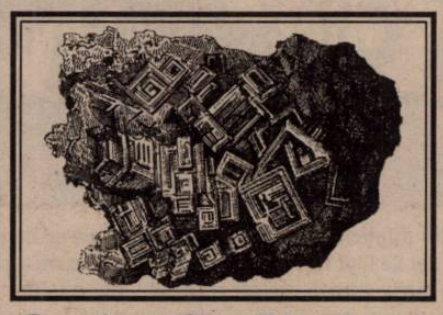

A cui este TVR?

Una dintre ştirile importante ale acestei veri a apărut acum cîteva săptămîni şi încă n-a ieşit din actualitate; dimpotrivă, are toate şansele să rămînă multă vreme în centrul atenţiei: este vorba despre reforma în TVR. Dintr-o dată, cînd lumea era preocupată de vacanţe sau de acordul cu FMI, a fost dat publicităţii un plan radical de restructurare a Societăţii Naţionale de Televiziune. Conform intenţiilor Consiliului de Administraţie, doar jumătate din personalul actual va rămîne să lucreze cu contract permanent în instituţie, restul realizatorilor urmînd să aibă angajamente temporare, în funcţie de calitatea emisiunilor pe care le propun şi în funcţie de necesităţile editoriale ale celor două canale naţionale. Principiul e bun, reducerea de personal, fără îndoială, e absolut necesară, dar rămîne de văzut dacă (şi cum) va putea fi aplicat pînă la capăt acest plan. Există riscul (inevitabil, în România) ca schijele aruncate de algoritmul politic să ajungă pînă aici ori să funcţioneze diversele şi complicatele „lanţuri ale slăbiciunilor“. Atîta timp cît desemnarea Consiliului de Administraţie este dependentă (între altele) de partide, televiziunea publică nu are cum să scape de influenţe şi presiuni, fie ele şi „mediate“. Dar după ce intrarea în legalitate a instituţiei a fost atît de anevoioasă, toată lumea e mulţumită că, în sfîrşit, se aplică legea; cui îi mai trece prin cap, acum, că legea însăşi s-ar putea să fie greşit concepută?

Problema personalului nu este însă decît punctul de plecare în regăsirea de sine a TVR. Dificultatea ei cea mai mare decurge din *involuţia* pe care a suferit-o în ultimii ani. Apariţia concurenţei a găsit-o nepregătită, iar consolidarea televiziunilor private a contribuit la „depersonalizarea“ ei. Chiar şi în condiţiile în care studierea audienţei este încă parţială, nu e greu să constatăm că TVR nu ştie exact cui se adresează. Cu o oarecare mulţumire de sine rămasă de pe vremea cînd deţineau monopolul, realizatorii săi s-ar putea încă să creadă că se adresează *ţării*. Or, o astfel de generalizare fără sens a dus la o structură de programe superficială, care în aparenţă poate mulţumi pe toată lumea, dar în esenţă nu face decît să mineze identificarea unui profil propriu. La suprafaţă, TVR are de toate şi, mai ales, are ceea ce posturile private nu oferă: emisiuni pentru minorităţi, pentru diverse culte, pentru militari, pentru societatea civilă, programe culturale, educative etc. Apoi, neştiind dacă e mai bine să „arbitreze“ disputa sau să se ia de piept cu concurenţa, a făcut o jumătate de pas spre cultura de masă (introducînd în programe telenovele, jocuri şi concursuri, 8989... şi altele), dar tocmai jumătatea lipsă îi joacă feste: orgoliul „misiunii naţionale“ şi al „înaltelor comandamente educative şi culturale“ nu se împacă deloc cu pornirile consumiste, dătătoare de audienţă maximă. Aşa cum arată acum, grila de programe a TVR seamănă cu primele „consignaţii“ sau buticuri private apărute după 1990: vindeau de toate, de la piese auto la săpunuri turceşti şi de la casetofoane la lenjerie de damă. Între elementele acestei combinaţiuni de bazar, nici o legătură, în afară de dorinţa tematoare a negustorului de a nu-şi pierde potenţialii clienţi. Dacă negustorii propriu-zişi s-au adaptat din mers la realităţile pieţei, cu negustorii de imagini e mai greu: ei au conştiinţa apartenenţei la o castă, se autointitulează „profesionişti“ (deşi nu toţi merită acest titlu) şi privesc televiziunea ca şi cum ar fi *a lor*, în virtutea „experienţei“, a „muncii depuse“ sau a „Revoluţiei transmise în direct“. Atîta timp cît nu este clar cîtă importanţă are audienţa şi în ce relaţie se află ea cu „misiunea publică“, e greu de măsurat gradul autentic de profesionalism. Directorul general al TVR, dl Cristian Hadjiculea, spunea recent într-un interviu că „TVR nu este o televiziune de stat“, încercînd să demonstreze că restructurarea este menită să-i confere rolul de *televiziune publică*. Problema este că la noi ideea de instituţie publică încă se mai confundă, de la vlădică pînă la profesioniştii TV, cu „proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producţie“. Aşa încît TVR va fi cu adevărat *publică* şi *nouă* abia cînd va şti, exact, *a cui este*. Povestea cu „a poporului“ nu mai ţine!

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Interstiţii

Statul cultural (I)

„Eclipsa este de dreapta sau de stînga?“ – (se) întreba deunăzi, depăşindu-şi confraţii în cursa pentru prezentarea cît mai inventivă a „ultimului mare eveniment al mileniului“, un cotidian francez. „Cu siguranţă că nu e de stînga“, a răspuns un spiritual om politic (de dreapta), adăugînd: „altfel, l-am fi văzut pe Jack Lang lăudîndu-se că el a organizat avalanşa de manifestări care au transformat eclipsa într-o «sărbătoare culturală»“. Butada nu confirmă doar o reputaţie bine consolidată ci şi vitalitatea orientării imprimate de fostul ministru al lui, François Mitterrand. E validat, astfel, diagnosticul stabilit încă în 1991 de Marc Fumaroli, într-o carte – *Statul cultural (Eseu despre o religie modernă)* – prea puţin cunoscută la noi deşi pune în discuţie o mulţime de aspecte care trimit, direct sau indirect, şi la realităţile româneşti. Teza centrală a cărţii lui Fumaroli este că dirijismul de stat dă naştere, în mod fatal, unei „culturi de masă pretenţioasă în conţinut, egalitaristă în finalitatea ei, în acelaşi timp ruinătoare pentru inteligenţă şi surd opresivă pentru buna dispoziţie“. În Franţa, patentul îi aparţine lui Malraux, cu ale sale *Maisons de la Culture*, privilegiind din capul locului audio-vizualul cu atît mai mult cu cît aceste „catedrale ale spiritului“ *nu* erau dotate cu... biblioteci. Reculul cărţii nu a încetat să se agraveze, antrenînd, în chip firesc, clivajul dintre cultură – cuvînt ce devine tot mai lax, mai încăpător şi mai vag – şi învăţămînt, acesta din urmă – mai ales cel universitar – fiind aservit actualităţii imediate şi imperativelor „eficienţei“. După Pompidou şi uzina lui culturală de la **Beaubourg** (a cărei reuşită majoră, scrie Fumaroli, este scara rulantă, ce oferă turiştilor o panoramă superbă – şi gratuită – a Parisului), Mitterand lansează aşa-numitele „les Grands Travaux“: Marea Arcă de la Défense, Opera de la Bastilia, noua Bibliotecă Naţională etc., complexe cultural-turistice care transformă Parisul într-un „parc monumental de distracţii“.

În ceea ce-l priveşte pe Jack Lang, el îşi fundamentează politica ministerială pe trei principii: diversificarea „practicilor culturale“, stimularea „creativităţii“, transformarea actului cultural în „eveniment“ şi în „sărbătoare“. Primul raport oficial al ministrului, în 1981, preciza în capitolul intitulat *Public nou, practici noi*: „Recunoaşterea practicilor culturale ale tinerilor, rock, BD, jazz, fotografie, cultură ştiinţifică şi tehnică, posturi de radio locale (...). Introducerea dimensiunii culturale a politicii de inserţie socială şi profesională a tinerilor. (...) Participare ministerială la operaţiile interministeriale conduse mai ales de ministerul Timpului liber, Tineretului şi Sporturilor, programul «Tineri voluntari», programul «Vacanţa – distracţii pentru toţi», programul «Timp liber – distracţiile cotidiene ale tinerilor», grupul «Copilărie şi cultură». La capitolul *Patrimoniu*, se pune accent pe „extinderea circuitelor turistice, prin lărgirea temelor (exemplu: arhitectura industrială a apei în France-Comté) sau prin asociere cu turismul sportiv“. Sînt create şase grupuri de reflexe a căror misiune era să contribuie la „reconcilierea culturii, ştiinţei şi tehnicii“, precum şi o Agenţie pentru Cultură prin Noile Tehnologii ale Comunicării ce urma, printre altele, să aplice un plan de susţinere a „noilor imagini“.

Ce vede aici Marc Fumaroli? Mai întîi, o confuzie între cultură şi propagandă. Puternic marcate ideologic, aceste proiecte prezintă tulburătoare coincidenţe – voi reveni asupra acestui aspect cu programele culturale puse în practică de diferite regimuri totalitare din secolul nostru. În al doilea rînd, cultura se transformă într-un alibi al publicităţii comerciale; e, practic, imposibil să mai faci distincţie între actul de cultură şi operaţia comercială promoţională sau circuitul turistic, cu etape ce trebuie – fiindcă aşa indică ghidul – obligatoriu „bifate“. În sfîrşit, frapantă este racordarea la spiritul lui Mai '68: se mizează pe „creativitate“ şi pe cuvîntul magic „sărbătoare“. Două iniţiative durabile ale ministrului, „la Fête de la Musique“ şi „la Fureur de lire“ sînt, în această privinţă, exemplare. Toate acestea însoţesc impunerea marelui mit al sfîrşitului de secol – mitul *comunicării*.

Alexandru CĂLINESCU

Povești suprapuse

Și ei vor pămînt

Spre sfîrșitul anilor '50 – povestește Benjamin Friedman (în *The New York Review of Books*, 15 iulie a.c.) – un grup de cercetători a întocmit o hartă cvasi-planetară a fericirii umane; prin chestionare distribuite într-o duzină și mai bine de țări se dorea să se vadă în ce măsură națiile sînt fericite. Rezultatele au fost surprinzătoare: concluzia studiului era că un german, un iugoslav și un nigerian erau, atunci, fericiți în egală măsură – deși venitul *per capita* era în Germania de patru ori mai mare decît în Iugoslavia și de paisprezece ori mai mare decît în Nigeria.

Motive pentru a fi putut spune, măcar atunci, că banii nu aduc atît de evident și de obligatoriu fericirea.

Peste un sfert de veac un alt grup de cercetători a reluat chestionarul, pentru reactualizarea studiului. Chiar dacă echivalența dintre venit și fericirea pe cap de locuitor nu era perfectă – spre exemplu, spune Friedman, este lăudabil cît de fericiți pot fi irlandezii în comparație cu situația lor economică – diferența era netă: în anii '80, elvețienii și canadienii erau ceva mai fericiți decît germanii sau belgienii, care la rîndul lor erau mai fericiți decît italienii sau spaniolii, aceștia din urmă fiind, în fine, mai fericiți decît grecii sau portughezii. Spune-mi unde trăiești ca să-ți spun cît de fericit ești.

La poarta vestică a Craiovei, de cîțiva ani de zile fericirea locatarilor de la bloc are un chip aparte. O fericire în mare măsură clandestină. La doi pași de linia ferată, un teren la origine viran, nerevendicat în mod clar de nimeni, a fost împărțit între locatarii cartierului de blocuri învecinat, rezultînd un experiment tipic al epocii de tranziție. La drept vorbind, nimeni nu știe cum se va termina afacerea și cred că tocmai această incertitudine cu o istorie de vreo cinci ani buni dă poveștii șarm. Din loturi de o sută-două de metri pătrați oamenii și-au făcut *grădini*, cu verze de toamnă, vinete, tomate și ceapă pentru un an întreg; mai vezi și vreun prun pus de curînd sau, firav, un cireș tînăr. De la an la an au apărut detalii de ordin estetic: văzînd că, într-adevăr, provizoratul este cel ce durează, oamenii au prins curaj și au adus în grădini, printre legume, cîte o dalie, cîte un trandafir sau o crizantemă.

Experimentul este fascinant. În primul rînd, pentru că, spre deosebire de apartamentele din blocuri, loturile *nu s-au dat*, primăria nu a avut nici un amestec, nu s-au pus pile și nu s-au tras nici sfori. Ca în vestul american de altădată, pămînturile au fost ocupate de cei mai repezi de picior și de sapă. Apoi, pentru că s-au dezvoltat rapid noi forme de vecinătate. Unui pretențios, priveliștea i s-ar părea dezolantă: împrejmuiri încropite din sîrme și răchite, iar în loc de poartă mai vezi cîte vreo carcasă dezmembrată de *Dacie 1100*, ferecată cu un lacăt greu. În fiecare grădină s-a ridicat, din scînduri și table ruginite, cîte o cămăruță în care, doar la limită, o persoană poate rămîne peste noapte, între greieri și țînțari. Curentul electric nu este tras, apa este adusă cu eforturi și, la drept vorbind, nici pămîntul, mai curînd argilos, nu este nemaipomenit. Și totuși, există (un fel de) fericire: persoane chinuite pe scara blocului de reumatisme perene au redevenit agile de cînd *își* muncesc pămîntul. Colocatari care poate nu s-au salutat o viață de la balcoane devin brusc joviali și exuberant de comunicativi în după amiezile în care se întîlnesc între ei *la grădină* și ciocnesc o bere peste gardurile improvizate. Familii închise de mai bine de două decenii între patru pereți de *prefabricate* redescoperă, cu o bucurie copilărească, mirajul pămîntului.

Cînd vin aici, nici nu-mi iau ceasul la mine, îmi spune un astfel de *pionier* al vestului Craiovei. *Vă cred, vreți să fiți rupt de toate*, risc eu. *A, nu* – spune omul –, *dar pe la zece și ceva seara trece un rapid și după asta plec și eu la bloc.*

Adrian CIOROIANU

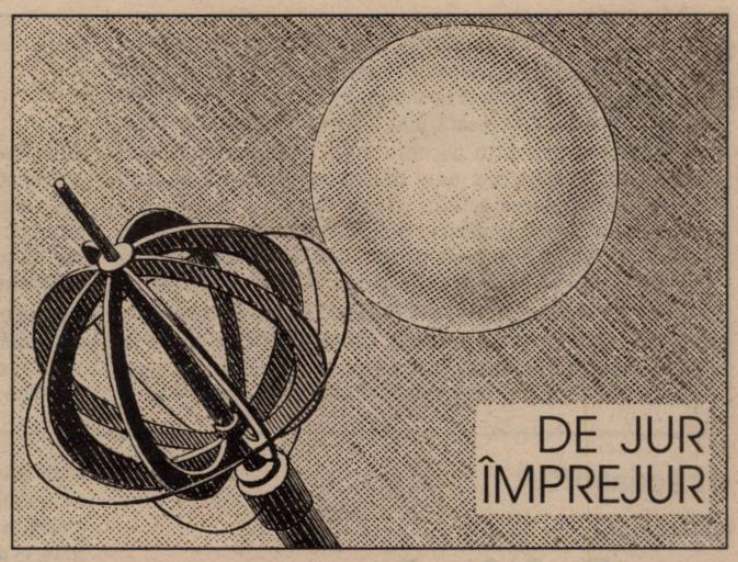

Perspective confuze

La Moscova, unii susțin că Serghei Stepașin a fost îndepărtat din funcția de prim-ministru din cauza izbucnirii războiului în Daghestan, Stepașin fiind unul dintre autorii dezastrului Rusiei în Cecenia. Alții cred că Kremlinul a apăsat pe „butonul roșu" din Caucazul de Nord. Cotidianul *Sevodnia* crede a ști „din surse bine informate care doresc să-și păstreze anonimatul" că, în ajunul declanșării ostilităților, Șamil Basaev, șeful gherilelor islamice separatiste, s-ar fi întîlnit cu Alexandr Voloșin, numărul doi din administrația prezidențială... Înainte de gloria ipotetică a recîștigării celor cîteva sate preluate deocamdată de rebeli, acest război i-ar putea oferi noului prim-ministru, Vladimir Putin, pretextul declarării „stării de urgență", al amînării alegerilor, al suspendării Dumei și a partidelor politice... perspective de dorit pentru un președinte cu 3% susținători în sondaje.

Nu este, totuși, exclus ca omul bolnav de la Kremlin să n-aibă habar că armata țării sale este, iarăși, angajată într-un conflict local cu riscuri de compromitere globală.

Ca și în timpul războiului din Cecenia, generalii ruși anunță o victorie rapidă, cu termene de ordinul orelor și zilelor. Ca și în timpul războiului din Cecenia, prezența în tabăra rebelilor secesioniști a unui comandant de talia lui Șamil Basaev (în 1995, autor al unei masive și reușite operații de luare de ostatici, și în cele din urmă al victoriei) este de natură să dea credibilitate luptei militanților islamici.

Cecenia – practic independentă – este interesată în independența Daghestanului: ar obține astfel ieșirea la Marea Caspică și control asupra marii conducte de petrol. În Daghestan însă e mai greu de detectat un asemenea interes majoritar în cadrul mozaicului etnic de peste treizeci de naționalități. Republica e săracă, șomajul a ajuns la 80% și, în aceste condiții, 90% din buget este furnizat de autoritățile centrale de la Moscova. Lupta dintre clanurile mafiote trasează linii de demarcație între etnii și curentele politice. Adevăratele interese se concentrează în jurul activităților lucrative: traficul de petrol, de icre negre sau luarea de ostatici. Voluntari daghestanezi, adversari ai sectei wahhabite, care a declarat statul islamic independent, luptă alături de armata federală. Atentatele și asasinatele creează un climat de violență cotidiană și doar previzibilele acțiuni brutale ale Armatei Roșii ar putea realiza, prin radicalizarea victimelor, unitatea unei populații încă divizate.

Victoria Moscovei, ca și independența Daghestanului, sînt probleme ale viitorului. Prezentul este tulburat de misterele jocurilor de putere de la Kremlin. Apropierea termenelor electorale a iscat mutații importante în alianțele politice și transferuri de proprietate în mass-media. Absolut nici o forță politică din Rusia nu reprezintă un segment semnificativ din electorat cu interese de viitor precis formulate. Popularitatea lui Evgheni Primakov, unul dintre prim-miniștrii concediați de Elțîn, se bazează pe reputația lui personală de om cinstit: nu-i puțin lucru într-o țară unde foștii comuniști și viitorii democrați au reușit, deopotrivă, să se compromită în afaceri scandaloase. Disgrația lui Primakov este pusă pe seama hotărîrii sale de a lupta serios împotriva corupției, chiar dacă această luptă îl ducea în apartamentele private ale Președintelui. Este acum cel mai popular om politic din Rusia, țara unde absența de pe scena politică asigură mai mult succes decît prezența. Reputația de demnitar onest a lui Primakov l-a motivat pe puternicul primar al Moscovei, Iuri Lujkov, să încerce să-l atragă în fruntea coaliției alcătuite de el împreună cu guvernatorii unor întinse și bogate regiuni din Rusia. Și Lujkov, și guvernatorii sînt parte în diverse combinații financiare: Primakov le poate asigura voturile celor sărăciți de ei.

În cazul în care – dintr-un motiv sau altul – coaliția nu-și va menține unitatea, sau nu va avea succes în alegeri, este probabil că regiunile, cu un potențial economic apt să le asigure o evoluție autonomă, vor încerca să obțină avantajele politice ale acestei situații. Kremlinologii cred că mult anunțata Uniune slavă – Rusia, Belarus și Ucraina – ar putea dobîndi într-un viitor nu prea îndepărtat structuri operaționale.

Obsesia secesionistă coexistă cu nostalgia activă a patriei sovietice pierdute. Ambele au un potențial mare de destabilizare și violență. Indiferența cu care Duma, dar și mediile politice internaționale, au tratat desemnarea lui Putin, dovedește că prezența unui fost kaghebist (de altfel nu e primul) în fruntea executivului nu este considerată un eveniment. Vestea bună ar fi că evenimentul se amînă pînă la alegeri. Vestea rea ar putea fi rezultatul lor.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Deficitul de democrație

Autor al unor volume de analiză despre realitățile, de după 1989, din Europa Centrală și din Balcani, Jacques Rupnik descrie cauzele diferențierii în evoluția țărilor implicate într-un articol intitulat „Scindarea postcomunistă" (**Journal of Democracy**, ianuarie 1999). Prima, dacă nu cea mai importantă cauză a decalajului dintre rezultatele reformei ține, după Rupnik, de forța și obiectivele opoziției din timpul comunismului: în timp ce în țările Europei Centrale a fost contestat comunismul în numele democrației, conducătorii Iugoslaviei, ai României și ai Albaniei l-au contestat în numele independenței și suveranității naționale, consolidînd dictatura partidului unic, a poliției politice și a voluntarismului personal (v. *Dilema*, nr. 340). Această moștenire își pune pecetea pe ritmurile dezvoltării statului de drept, ale economiei de piață și ale societății civile.

„Fără burghezie nu există democrație", îl citează Rupnik pe Barrington Moore, iar evoluția postcomunistă a burgheziei a depins la început de gradul de realizare al reformelor în perioada comunistă: „Și în acest domeniu, Polonia și Ungaria au cîștigat cursa, în timp ce România și Bulgaria se tîrăsc undeva la coadă. Dar cel mai izbitor contrast este între cei care au aplicat imediat după 1989 reformele radicale și opțiunea pentru gradualism, pentru amînarea privatizării și a reformelor economiei de piață la ceilalți. Apariția noilor clase mijlocii este legată de progresele revoluției informaționale și de formidabila expansiune a sectorului de servicii, acolo unde capitalul uman este corect recompensat. (...) Dezvoltarea acestei pături mijlocii, concomitent cu procesul privatizării, a permis conversiunea fostei nomenclaturi în noua burghezie, asigurînd coloana vertebrală a economiei de piață".

Înțelesul termenului *societate civilă* este diferit în Europa Centrală și în Balcani: liberalii de dreapta tind să identifice societatea civilă cu revoluția economică, o societate alternativă la regulile societății totalitare. Liberalii de stînga din Balcani desprind conceptul de realitățile economiei de piață, identificînd-o cu ONG (organizații neguvernamentale), organisme pure, necorupte nici de putere, nici de bani. „În prima sa accepție, societatea civilă este mai dezvoltată în Europa Centrală, în timp ce sectorul ONG a fost mai important în tranziția țărilor din Europa de Sud-Est, unde a compensat, în parte, slăbiciunea claselor de mijloc și a opoziției politice față de guvernarea semiautoritară (România în timpul lui Iliescu, fosta Iugoslavie). „Deficitul democratic" are nu numai cauze, dar și localizări diferite: se poate observa că tradiția habsburgică, în unele țări, și omogenitatea etnică – relativ recent dobîndită – pe alte teritorii (Polonia, Cehia) au permis accelerarea procesului de transformare: „Revoluțiile din 1989 au pășit pe urmele celor din 1848 și 1918, reafirmînd ideea că statul-națiune este tiparul cel mai favorabil democrației (...) Dar preocuparea pentru statul-națiune poate lucra împotriva democrației și a statului de drept, așa cum s-a văzut în fosta Iugoslavie. Această dilemă clasică a fost formulată de Istvan Bibo la sfîrșitul celui de al doilea război mondial în eseul *Mizeria micilor națiuni din Europa de Est*: «Fascismul există, în germene, oriunde, după un cataclism sau prăbușirea unei iluzii, cauza națiunii se separă de cea a libertății.» Ar fi desigur absurd să se sugereze că omogenitatea etnică este o condiție prealabilă a democrației. Dar situația contrastantă dintre Europa Centrală și Balcani în acest domeniu, dă seama despre una din cauzele diferențelor."

Corelația dintre creștinismul occidental și succesul democrației, formulată de Max Weber și extinsă de Huntington, nu i se pare lui Rupnik relevantă: „Răspunsul meu la această controversă este, pe de o parte, respingerea determinismului cultural (și în special reducerea lui la dimensiunea religioasă) ca eronat și periculos din punct de vedere politic, dar și dorința de a evita corectitudinea politică ce ar face un tabu din discutarea tezelor lui Max Weber."

Un rol mai relevant a fost cel al climatului internațional: „Rusia este slabă și sfera ei de influență se diminuează; Germania este puternică, dar e o țară democratică, integrată în UE și NATO, și nu există conflicte inter-regionale semnificative. Această combinație de factori favorabili, fără precedent în Europa Centrală, contrastează cu instabilitatea din Balcani – nu doar prin războaiele din fosta Iugoslavie, dar și prin colapsul statului albanez, exact în momentul cînd s-a intensificat criza din Kosovo, prin latenta rivalitate greco-turcă.(...) Nici una dintre țările balcanice nu este pe lista de priorități a NATO sau UE. Rămîne de văzut ce impact va avea asupra procesului democratic din aceste țări neincluderea României și Bulgariei. Pînă acum diferențele dintre cei dinăuntru și cei dinafară au fost consecințe ale succesului relativ în procesul de tranziție democratică. În viitor, însuși procesul de extindere va putea să sprijine tranziția democratică, acolo unde ea este încă fragilă." **(M. B.)**

Argument

Zi hăituită – astfel s-ar putea caracteriza data de 23 august 1944, dacă ne-am gîndi numai la felul în care a fost ea aniversată mai bine de jumătate de veac. Sărbătorirea primului deceniu de la eveniment nu mai găseşte laolaltă pe nici unul dintre oamenii care îşi asumaseră răspunderea actului istoric. Regele şi o parte din personajele cu rol de decizie în acel moment se găseau în exil. Unii dintre fruntaşii politici democraţi pieriseră în închisori, alţii se aflau încă în detenţie ca şi mulţi dintre militarii de rang înalt, participanţi la acţiunea care schimbase soarta României. Comuniştii sosiţi de la Moscova, imediat după semnarea armistiţiului şi care reproşaseră celor din ţară pripeala întoarcerii armelor, erau înlăturaţi de la putere, iar Lucreţiu Pătrăşcanu, implicat nemijlocit în dramaticul eveniment, fusese executat de foştii lui tovarăşi de partid exact în anul cînd se împlinea un deceniu de la 23 august 1944. Cînd se sărbătoresc 20 de ani de la înfăptuirea lui, actul istoric nu mai este numit „Eliberarea României de sub jugul fascist de către glorioasa armată sovietică" fiindcă în 1964, ca urmare a Declaraţiei din aprilie, nu se mai pomenea de „veşnicia" prieteniei dintre cele două popoare. La ultima aniversare, în '89, Nicolae Ceauşescu aşază acea dată istorică într-o perspectivă cu totul originală: „*În existenţa milenară a poporului nostru* (s.n.)... 23 august 1944 reprezintă, s-ar putea spune, *cel mai important* ***eveniment***." (s.n.) Cei 55 de ani care au trecut de atunci n-au reuşit încă să-i limpezească pe deplin soarta. În general, opinia publică grăbită preferă acum să spună că 23 august „a fost adus pe tancurile sovietice", simplificînd astfel dimensiunile unei temerare fapte naţionale. Prezentarea cazului 23 august în numărul de faţă al *Dilemei* încearcă, de fapt, să răspundă unor întrebări chinuitoare încă: în ce fel ne asumăm o dată importantă în istoria ţării în acest secol, cît adevăr sîntem în stare să acceptăm despre noi înşine sau despre timpurile şi împrejurările prin care ne-a fost dat să trecem? (**T. C.**)

dr. Adrian POP
istoric

Schimbarea de optică

Puţine sînt evenimentele istoriei naţionale care să fi cunoscut interpretări şi reintrepretări succesive atît de radical diferite unele faţă de celelalte, precum actul de la 23 august 1944. Expresie aproape perfectă a relativităţii oricărei interpretări istorice, viziunea asupra lui 23 august a fost mereu tributară prezentului. Între principalii avatari istoriografici ai acestei dependenţe interpretative faţă de prezentul politic se prenumeră, în ordine succesivă:

– *teza eliberării ţării de către Armata Roşie*, ce punea accentul pe rolul decisiv al factorului extern, în primul deceniu postbelic;

– *teza insurecţiei armate* (pleonastică, căci orice insurecţie este armată!), dragă naţional-comunismului, ce muta accentul pe rolul hotărîtor al factorilor interni organizaţi şi conduşi de PCR, cu variantele şi „upgradările" sale succesive din perioada ceauşistă, ce tindeau să dea seama de caracterul schimbării regimului politic din România: *insurecţia armată naţională antifascistă, insurecţia armată naţională antifascistă şi antiimperialistă* şi, respectiv, *insurecţia armată naţională antifascistă şi antiimperialistă – început al revoluţiei de eliberare socială şi naţională;*

– în fine, *teza*, conformă realităţii, a *loviturii de stat organizate de reprezentanţii Palatului şi ai partidelor politice reprezentate în Blocul Naţional-Democratic*, pusă în circulaţie după decembrie 1989, dar interpretată diferit, în funcţie de unghiul de vedere (monarhist, antonescian, legionar) al unuia sau altuia din cei ce au enunţat-o.

Dacă *definirea* actului din august '44 a intrat într-un oarecare regim de normalitate în primul deceniu postdecembrist, demitizarea sa a rămas, pînă la deschiderile operate de *O istorie sinceră a poporului român* (1997) – sinteza de istorie naţională a academicianului Florin Constantiniu – doar parţială. O anumită dependenţă interpretativă reziduală, combinată cu false reticenţe patriotice, i-a făcut pe majoritatea istoricilor care s-au pronunţat, în postcomunism, asupra momentului, să se oprească undeva la jumătatea drumului. Reducînd la dimensiunile sale liliputane reale rolul partidului comunist şi contextualizînd corect, prin raţiuni de oportunitate politică, prezenţa sa în rîndurile largii coaliţii ce a pregătit 23 august 1944, ei nu au îndrăznit (cu notabila excepţie, de dată relativ recentă, deja amintită), să dezvăluie nici diversele *meandre ale atitudinilor factorilor politici implicaţi*, nici *dimensiunile reale ale organizării şi desfăşurării acestui act cu consecinţe istorice.*

Or, din acest punct de vedere, trebuie spus că, dincolo de însemnătatea sa excepţională – recunoscută, înaintea istoricilor români, de mari istorici ai celei de-a doua conflagraţii mondiale, precum Hugh Seton-Watson, John Erickson ş.a. –actul de la 23 august poate fi privit şi ca rezultanta unui şir întreg de naivităţi, atitudini politicianiste şi improvizaţii tipic româneşti.

Într-adevăr, numai naivitatea l-a făcut pe mareşalul Antonescu să nu-şi întemeieze politica de alianţă cu Germania nazistă pe un tratat! Aceeaşi naivitate, dublată de un cavalerism desuet, explică atitudinea lui Antonescu în momentul spargerii frontului în Moldova. În întrevederea pe care a avut-o în seara zilei de 22 august, la Snagov, cu trimisul Reichului, Karl Clodius, Antonescu solicita *dezlegarea* Berlinului pentru a încheia armistiţiul! Naivă a fost şi convingerea – nutrită de Antonescu pînă în după-amiaza zilei de 23 august, cînd a fost arestat – că în politica sa de alianţă cu Germania era urmat de întreg poporul român şi că, în consecinţă, persoana sa se afla în afara oricărei primejdii. Drept urmare, deşi a cunoscut relativ bine evoluţia negocierilor politice ce au prefaţat actul de la 23 august, Antonescu a ignorat cu totul preparativele militare aferente acestuia, neluînd măsurile de precauţie ce se impuneau pentru neutralizarea opoziţiei şi asigurarea securităţii propriei sale persoane.

Apoi, nu mai este de acum un secret pentru nimeni faptul că actul de la 23 august 1944 s-a produs, înainte de toate, pe fundalul atitudinilor diferite şi oscilante adoptate de actorii politici ai momentului în delicata problemă a încheierii armistiţiului. Se ştie că una din condiţiile exprese ce au fost impuse României pentru ieşirea din război era cedarea definitivă a Basarabiei, nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa în favoarea URSS. În intenţia de a se deroba pe sine şi întreaga clasă politică românească de povara răspunderii pierderii acestor teritorii româneşti, Maniu dorea ca semnarea armistiţiului să revină mareşalului. Însă atunci cînd – în dimineaţa zilei de 23 august, la Snagov – Antonescu i-a comunicat lui Gh. Brătianu disponibilitatea sa de a semna armistiţiul în condiţiile solicitate, în cazul în care liderii partidelor politice îşi exprimau în scris acordul faţă de încheierea sa, Maniu a refuzat să semneze „scrisoarea de garanţie" solicitată. Într-un moment crucial al istoriei naţionale, cînd conducătorul statului era dispus să renunţe la putere în favoarea scoaterii ţării din impasul în care aceasta se găsea, pentru liderul opoziţiei democratice a vremii prevalau consideraţiile politicianiste, de imagine a propriului partid!

Nu în ultimul rînd, ca atîtea alte ori în momente de turnură ale istoriei naţionale – decembrie 1989 este un alt bun exemplu! – întîmplare, cu consecinţa sa directă, improvizaţia, a jucat un rol important în derularea evenimentelor din august '44. Preconizată pentru data de 26 august, înlăturarea lui Antonescu a fost devansată de audienţa pe care, separat de Mihai Antonescu, mareşalul a solicitat-o regelui pentru după-amiaza zilei de 23 august. Arestarea celor doi Antoneşti s-a făcut în pripă, de către o echipă comandată de maiorul Anton Dumitrescu. În momentul arestării, trupele din Capitală nu erau intrate în dispozitivul de luptă. Într-adevăr, şeful Statului Major al Comandamentului Militar al Capitalei, cólonelul Dumitru Dămăceanu a sosit la Palat abia după arestarea mareşalului şi a cerut suveranului şi anturajului său să nu anunţe schimbarea guvernului pînă la luarea măsurilor militare necesare. Argumentul său era acela că militarii garnizoanei Bucureşti... beneficiau de ziua lor de baie „şi toţi soldaţii erau în izmene"!

În condiţiile aceleiaşi improvizaţii s-a alcătuit şi primul guvern Sănătescu, numele unora dintre generalii deveniţi miniştri fiind selectate din... *Anuarul Armatei*. De altminteri, pripelei sub semnul căreia s-a desfăşurat lovitura de stat de la 23 august, i-a corespuns improvizaţia care a prezidat atacul german asupra Capitalei, în dimineaţa zilei de 24 august. Se ştie că pînă la bombardarea Capitalei şi desfăşurarea simultană a altor acţiuni agresive împotriva unităţilor române în mai multe locuri din ţară, guvernul român, din dorinţa de a evita lupta cu foştii aliaţi, era dispus să permită „retragerea în ordine a trupelor germane". Doar deschiderea de către Reich a ostilităţilor a determinat guvernul român să ordone armatei „de a începe lupta împotriva tuturor forţelor militare germane aflate pe teritoriul României". Din fericire, ca urmare a fermităţii cu care a fost condusă, acţiunea militară românească a fost încununată de succes, trupele germane fiind rapid dezarmate sau anihilate.

Iată cum, dintr-un amestec de naivitate, politicianism şi improvizaţie, istoria a vrut să se nască actul care, pe de o parte, va conduce la scurtarea celei de a doua conflagraţii mondiale iar, pe de altă parte, va prefaţa intrarea României în sfera de hegemonie sovietică.

Cristian PREDA
lector dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Paragina mascată şi voinţa liberă

Pe malul stîng al Dîmboviţei, la jumătatea distanţei dintre Operă şi Spitalul militar, se află o clădire neterminată. Rugina şi mizeria au ajuns să o stăpînească. De zece ani, nimeni nu i-a mai acordat atenţie, după ce în august 1989 agitaţia din jurul ei a întrecut pentru cîteva zile agitaţia de la Casa Poporului. Scările clădirii de pe malul Dîmboviţei au găzduit în 1989 tribuna amenajată pentru sărbătorirea zilei de 23 august. Acesta e locul în care cuplul Ceauşescu a asistat la cea din urmă paradă.

Clădirea e un adevărat simbol. Ea ne aduce aminte, înainte de orice, că ultima manifestaţie de 23 august s-a ţinut într-un loc neterminat, într-un provizorat care a fost mascat pentru o zi cu pancarte şi steaguri. Regimul Ceauşescu îşi manifesta astfel propria slăbiciune. La drept vorbind, cifrele despre „realizări şi succese" au fost citite la marginea unui şantier.

Istoricii şi politicienii au reconsiderat în ultimii zece ani data la care armata română a trecut de partea coaliţiei împotriva lui Hitler. Discuţiile nu au ajuns la un consens. Nu trebuie să ne mirăm. Nu s-a ajuns la un asemenea consens nici măcar în privinţa zilei de 22 decembrie, de care e legat un eveniment mult mai recent al istoriei noastre. Ziua sărbătorită vreme de patru decenii şi jumătate ca sărbătoare naţională a devenit una oarecare.

Bilanţurile economice au devenit şi ele o problemă zilnică, între multe altele, pierzînd privilegiul de a fi rostite solemn în zilele de sărbătoare; spre stupefacţia generală, aceste bilanţuri consemnează un dezastru economic care pare fără sfîrşit, iar nu „măreţele împliniri". Probabil că obişnuinţa de a lega economia doar de succes şi împliniri blochează încă imaginarul social. Puţini sînt cei care realizează că, dincolo de dificultăţile exprimate statistic, economia a suferit o radicală modificare de natură: dintr-o economie de comandă, ea tinde să devină una liberă. Acest proces presupune, în afara unor decizii politice (legate de privatizări, de adoptarea unei legislaţii a concurenţei etc.), o învăţare socială, imposibil de reglementat: e vorba despre învăţarea comportamentului economic raţional. Paragina şi mizeria nu vor dispărea prin hotărîre de guvern, ci doar prin adaptarea economică a producătorilor şi consumatorilor la condiţiile pieţelor libere şi multiple aflate în emergenţă.

De fapt, şantierul de pe malul Dîmboviţei aflat în paragină e cea mai bună imagine a fostei economii socialiste. O rugină ascunsă a săpat-o de la bun început şi aceasta s-a extins ca un cancer pe întreg corpul social. Singurele realizări notabile ale economiei româneşti au fost posibile doar prin finanţări externe masive sau prin parţiale relaxări ale comenzii, după o schemă binecunoscută în întreg lagărul sovietic, pusă în evidenţă de Alain Besançon sub formula alternanţei „economie de război"-"NEP". Economia socialistă a fost performantă doar în statisticile oficiale. Exceptînd o scurtă perioadă (1970-1975), în care era de fapt finanţat prin credite externe masive, consumul cotidian a fost întotdeauna unul aflat la limita subzistenţei. Faptul că în anii '80 doar piaţa neagră satisfăcea nevoile curente e mai mult decît suficient pentru a proba inaniţia economiei de comandă.

Propagandei din zilele de 23 august îi corespundeau, dealtfel, unele proceduri foarte speciale utilizate în timpul vizitelor de lucru ale lui Ceauşescu. Atunci cînd dictatorul vizita, de pildă, Capitala, magazinele erau special aprovizionate, oferind consumatorilor ocazia rară a unui consum decent. În ultimii ani ai dictaturii, penuria era atît de profundă, încît aceste alimente erau mutate dintr-un magazin în altul. Un traseu oficial al hranei se adăuga traseului oficial al dictatorului. Nici unul dintre ele nu era accesibil cetăţeanului altfel decît în postura de spectator.

Ziua de 23 august era destinată să compenseze această postură de spectator, făcînd din demonstranţi actori sociali. Era, în mod evident, o compensaţie foarte chinuitoare, dacă ne gîndim la sutele de ore pe care aceşti actori ai demonstraţiei trebuiau să le petreacă pentru a pregăti parada. Sărbătoarea comunistă propriu-zisă era ocazia în care corpul social trebuia să-şi afişeze solidaritatea. Acest corp trecea prin faţa tribunei oficiale, iar dictatorul putea avea impresia că, sub ochii săi, naţiunea îi e direct accesibilă ca totalitate organică. Foamea şi ura, frustrarea şi, probabil, un sentiment obscur al dreptăţii i-au împins pe cei chemaţi să demonstreze în 21 decembrie 1989 să distrugă fără reţinere iluzia dictatorului de a controla naţiunea.

Măcar pentru atît şi data de 22 decembrie ar fi trebuit să devină noua sărbătoare naţională a României. Raţiuni electorale şi o lectură naţionalistă a istoriei i-au împins pe responsabilii regimului Iliescu să prefere acestei date ziua de 1 decembrie. După ce se revendicase de la un eveniment militar confiscat de comunişti, Republica română şi-a găsit temeiul simbolic în actul unirii din urmă cu opt decenii, dînd la o parte voinţa cetăţenilor exprimată în decembrie 1989. Trecutul a fost preferat actualităţii, românii de azi au fost înlocuiţi cu românii de ieri. Iată de ce se poate spune că, într-un fel, separarea cetăţenilor de propria republică a fost perpetuată. Diferenţa – fundamentală – e că acum aceşti cetăţeni sînt

Lucian BOIA
istoric

Zile naţionale

Zilele însemnate cu roşu în calendar sînt fie sărbători religioase, fie naţionale. Semnificativă apropiere. Naţiunea defineşte o religie, cu fondul de credinţă şi cu ritualurile specifice. Poate cea mai puternică şi mai activă dintre religiile secularizate ale epocii moderne. Ca orice religie, îşi are Panteonul ei şi datele memorabile, aşezate într-un sistem de reactualizări periodice, menit să ţină vie flacăra credinţei şi comuniunea credincioşilor.

După cum naşterea lui Christos şi învierea sa sînt cele două date fondatoare ale religiei creştine, retrăite, prin Biserică, an după an, tot aşa naţiunea îşi legitimează funcţia istorică prin punerea în evidenţă a evenimentelor care, real sau simbolic, stau la originea ei. Fiecare naţiune are cîteva semne distinctive care îi rezumă şi îi pun în relief individualitatea: drapelul, imnul naţional, sărbătoarea naţională şi, aparent mai prozaic, dar la fel de simbolic, moneda naţională (recenta abandonare a ultimului dintre ele în Europa Occidentală ilustrează, dincolo de motivaţiile economice, declinul ideologiilor naţionale în spaţiul de civilizaţie care le-a propulsat în istorie).

Soluţia întocmirii calendarului naţional pare la prima vedere simplă: se extrag datele cruciale, iar cea mai importantă şi mai încărcată de sens dintre ele devine sărbătoare naţională. În fapt, însă, nimeni nu ştie cu adevărat (chiar dacă toţi ne prefacem că ştim) ce este mai important sau mai puţin important într-o istorie. Istoria reală nu se schimbă, dar imaginea ei, multiplele ei imagini se mişcă fără încetare în faţa ochilor noştri, fiindcă, în realitate, noi ne mişcăm... Istoria nu ne spune ce să alegem din ea, alegem cum ne pricepem şi, din cînd în cînd, ne răzgîndim şi alegem din nou.

Statele Unite s-au proclamat la 4 iulie 1776; iată o dată greu de contestat. Dar Franţa nu s-a inventat la 14 iulie 1789 cînd a fost luată Bastilia, iar calitatea în sine a evenimentului poate fi discutată; aşa au decis însă francezii, şi astăzi, luarea Bastiliei, în sens simbolic, a căpătat o importanţă şi o nobleţe mai mare decît faptul istoric real.

Iar noi de unde pornim? Poate din ziua cînd legiunile lui Traian au intrat în Sarmizegetusa? Sau mai dinainte – din păcate nu cunoaştem data – din ziua cînd s-a urcat Burebista pe tron? Tot aşa am putea actualiza momentul intrării lui Mihai Viteazul în Alba Iulia...

De remarcat însă că deşi naţiunile îşi revendică origini cît mai vechi, sărbătorile naţionale se inspiră de regulă din evenimente mai apropiate în timp. Nici italienii nu fac referire la fondarea Romei, ci, mult mai modest, la referendumul din 2 iulie 1946 prin care s-a decis republica, şi nici grecii la ceea ce le putea oferi – şi le oferă multe – istoria lor antică, oprindu-se la mai recenta declanşare a luptei pentru independenţă: 25 martie 1821. Germanii au optat pentru data de 3 octombrie, aniversarea reunificării din 1990... Ne-am lămurit aşadar: aniversările acestea sînt mai curînd politice decît propriu-zis istorice, ele pun în evidenţă evenimente în care generaţiile actuale se regăsesc cu uşurinţă. Mărindu-le, adesea, importanţa efectivă, absolutizîndu-le. Dar aceasta este condiţia oricărui simbol. Nu are rost să-i cerem să fie riguros cîntărit ştiinţific; totul este să reprezinte ceva fundamental pentru contemporaneitate.

Dacă toată lumea politizează, şi românii au politizat, şi cît se poate de explicit. După 1866 data privilegiată a devenit 10 mai, ziua cînd Carol I a intrat în Bucureşti şi a depus jurămîntul ca domnitor al ţării. Tot 10 mai este şi data independenţei din 1877. Suprapunerea în calendar a celor două momente a dat ceva bătaie de cap. Încă din aprilie 1877 România se afla în stare de război cu Turcia; armata se mobiliza, trupele ruseşti aliate străbăteau teritoriul ţării, turcii bombardau oraşele de pe Dunăre... Independenţa însă întîrzia. Ea *trebuia* proclamată la 10 mai, pentru a coincide cu data venirii principelui Carol, cimentîndu-se astfel legăturile simbolice ale dinastiei cu ţara. Aşa că „s-a tras de timp", în ciuda presiunii evenimentelor. În sfîrşit, la 9 mai, corpurile legiuitoare au votat moţiunea independenţei, promulgată solemn de Carol la 10 mai. Osteneală inutilă, pare-se. Românii ştiu astăzi, bine învăţaţi de şcoala comunistă, că independenţa s-a proclamat la 9 mai; nu în ziua venirii lui Carol, ci într-o zi care corespunde cu înfrîngerea Germaniei de Armata Roşie în al doilea război mondial (9 mai 1945; Occidentalii au reţinut ca dată a capitulării 8 mai 1945). Pînă la instaurarea comunismului, sărbătoarea naţională a României avea să rămînă 10 mai, cu dubla ei semnificaţie.

Jocul acesta cu datele poate să pară stupid unui raţionalist. Potrivirile, fortuite sau mai degrabă aranjate, dau însă o greutate sporită faptelor, le conferă un sens transcendent, o marcă pe care istoria însăşi ar fi decis parcă să o imprime. Prusia s-a înălţat la rangul de regat la 18 ianuarie 1701. Tot la 18 ianuarie, în 1871, s-a proclamat la Versailles, în Sala Oglinzilor, într-o Franţă înfrîntă, Imperiul German. Franţa şi-a luat revanşa la sfîrşitul primului război mondial: conferinţa de pace de la Paris şi-a deschis lucrările la 18 ianuarie 1919! 2 decembrie este o dată napoleoniană: 2 decembrie 1804, încoronarea lui Napoleon ca împărat; 2 decembrie 1805 (şi Napoleon a tras o zi-două de timp), victoria de la Austerlitz; 2 decembrie 1851, lovitura de stat a lui Ludovic-Napoleon Bonaparte; 2 decembrie 1852, încoronarea lui sub numele de Napoleon al III-lea... Iată cum se încarcă istoria cu semnificaţii adînci!

Revenind la România, odată monarhia abolită de comunişti, 10 mai s-a transformat din zi sacră în zi rău famată. A rămas 9 mai, cu dubla sa semnificaţie (1877 şi 1945), dar nu ca zi naţională; ea servea însă de minune, în ambele ipostaze, punerii în evidenţă a frăţiei de arme româno-ruse, mai întîi la Plevna, apoi în al doilea război mondial, după 23 august 1944, fireşte. Ziua naţională a devenit 23 august, data înlăturării regimului Antonescu şi întoarcerii armelor împotriva Germaniei. Interpretarea acestui moment s-a dovedit una dintre cele mai încurcate probleme istorico-politice româneşti. Ce s-a întîmplat de fapt atunci? Se pare că s-a întîmplat aproape orice, în funcţie de unghiul din care sînt privite lucrurile. Într-o primă fază, faza frăţiei româno-sovietice, „actul de la 23 august" (i se spunea aşa, mai puţin angajant), era definit drept „ziua eliberării României de către glorioasa armată sovietică, ziua doborîrii dictaturii fasciste antonesciene de către forţele patriotice conduse de partid..." (citat din Gheorghe Gheorghiu-Dej). Meritul, aşadar, revenea în primul şi în primul rînd sovieticilor, apoi „partidului", şi deloc altora. Citim în manualul de istorie al lui Roller: „În noaptea de 23 august o formaţiune de luptă patriotică care – conform planului de acţiune întocmit de partidul comunist – se afla în palatul regal, procedează la arestarea Antoneştilor...". Nostimă treabă: acolo, în palatul regal îşi petreceau îndeobşte nopţile formaţiunile comuniste de luptă?

Apoi, pe măsură ce partidul comunist român şi România comunistă s-au detaşat de Moscova, a scăzut, în acelaşi ritm, şi rolul Moscovei la 23 august 1944. „Insurecţia armată antifascistă", cum s-a numit un timp, apoi, în somptuoasa formulare finală, „revoluţia de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi antiimperialistă" se datora, firește, comuniştilor, dar alături de ei, sub conducerea lor, creşteau rîndurile românilor patrioţi, din cele mai diverse categorii. Chiar şi partidele burgheze şi regele (se zicea de obicei „Palatul", nu regele), au sfîrşit prin a se alătura, din motive egoiste, se înţelege. A fost o revoluţie cu adevărat naţională. Partidul – „centru vital al naţiunii", cum se autodefinea prin anii '80 – îşi legitima astfel poziţia de exponent suprem al destinului istoric românesc.

După prăbuşirea comunismului, răspunderea pentru „actul" de la 23 august, socotit acum, mai aproape de adevăr, ca o lovitură de stat, a fost transferată regelui Mihai şi partidelor istorice. Din această nouă perspectivă el apare unora nu ca instaurare a comunismului în România, ci ca reinstaurare a democraţiei! Alţii însă, dimpotrivă, îi reproşează regelui că ar fi netezit drumul comunismului; Antonescu, trimis la moarte de comunişti, a ajuns să fie susţinut astăzi de foşti comunişti, care-l acuză pe rege că l-ar fi sacrificat. Regele devine unealtă a comuniştilor, iar comuniştii nu mai sînt comunişti. Complicat, nu? Aşa este România, complicată...

Oricum, 23 august, dată compromisă sau în cel mai bun caz echivocă, nu mai putea să rămînă sărbătoare naţională. Ideologii neamului trebuiau să găsească altceva. A fost şi tentaţia alegerii uneia dintre zilele revoluţionare din decembrie 1989 (Timişoara, Bucureşti). Pînă la urmă, cum se ştie, a avut cîştig de cauză 1 decembrie: adunarea de la Alba Iulia din 1918, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România. Nu este o dată cam prea „naţională" şi cu un anume ascuţiş antimaghiar? Unei asemenea insinuări i s-ar putea răspunde că momentul ales nu priveşte exclusiv o anume provincie, ci reprezintă ultima verigă a întreitei uniri din 1918: Basarabia, Bucovina, Transilvania, actul final al întocmirii României Mari. Dar de ce sfîrşitul şi nu începutul? S-ar fi putut reţine 24 ianuarie, unirea Principatelor: atunci a apărut în istorie România. Discuţie, firește, pur teoretică. Nu există un aparat de precizie care să indice, cu obiectivitate, data cea mai demnă de respect din istoria unui popor.

Constatăm doar, într-un interval puţin mai larg de un secol, succesiunea a trei zile naţionale şi chiar, cu referire la acelaşi eveniment, schimbări majore de sens. Este ilustrarea instabilităţii româneşti, a drumului nostru şerpuit; şi imnul naţional s-a tot schimbat, de la „Trăiască Regele!", la „Înfrăţit fi-va veşnic al nostru popor cu poporul sovietic eliberator"... şi aşa mai departe; despre denumirile străzilor, ce să mai spunem... Cînd românii, timp de o sută de ani, vor reuşi să-şi păstreze aceeaşi sărbătoare naţională, acelaşi imn şi nume de străzi neschimbate, atunci cu adevărat va intra şi România pe un drum mai sigur al istoriei.

Alexandru ZUB
istoric

23 august 1944 în amintire

Aş putea spune, ca atîţia din generaţia mea, că am crescut odată cu mitul lui „23 August", ca zi a eliberării de sub dominaţia germană şi a înfrăţirii cu armata sovietică în lupta contra nazismului. Aveam, la momentul respectiv, zece ani, vîrstă care îmi îngăduia să „simt" oarecum gravitatea momentului, transmisă de cei din jur, de familie îndeosebi, alături de autorităţile comunale şi de şcoală.

Încă din primăvară, dacă nu mai dinainte, se zvonise că ruşii au spart frontul şi că aveau să ne calce curînd cu toată puterea, dat fiind că şoseaua de acces spre inima României trecea, despicîndu-l cumva, şi prin satul meu de pe valea Siretului. O neliniște ciudată plutea în aer. Lumea se întreba ce va fi, iar imaginarul colectiv construia cele mai teribile ipoteze. Se spunea că oamenii în putere vor fi duşi în Siberia şi că femeile nu vor scăpa nesiluite de „bolşevici". Asemenea zvonuri i-au făcut pe unii să-şi caute deja adăpost în pădurea de alături. Realitatea se vădi nu prea departe de ipotezele imaginarului. La 29 martie 1944, ruşii treceau în adevăr Prutul, iar peste cîteva zile, în preajma sărbătorilor pascale, s-au şi arătat iscoadele şi primele formaţiuni de luptă, dotate destul de precar, după cum se putea dumiri oricine privind amestecul de tehnică înaltă şi de naivă improvizaţie care le definea. Totuşi, la trecerea peste Siret n-au întîmpinat decît o slabă, aproape simbolică, rezistenţă.

În urma lor, sătenii s-au pus şi ei „la treabă", înţelegînd că puteau trage un anume profit din dezordinea pe care ruşii (mari specialişti în domeniu) o produceau peste tot. S-au strîns numaidecît unii veleitari pentru a se erija în „noua putere", sub zodia ocupaţiei sovietice, cu aerul că de abia acum, în fine, ei se puteau rosti liberi. I-am ascultat pe unii improvizînd discursuri despre democraţie, în parcul ce antura conacul boieresc din inima satului, conac ce avea să-şi schimbe, în lipsa stăpînilor, mereu destinaţia.

Cea mai vie amintire personală din acel an fatidic se leagă tocmai de conacul Moruzi/Balaiş, rămas la discreţia oricui, devastat de sărăntoci şi obiect al curiozităţii avide a copiilor. Cînd am ajuns eu însumi acolo, era ca sub stare de asediu. Mobilă răsturnată, un mare pian de concert tras la o parte, tablouri smulse, obiecte de podoabă, cărţi etc. Am luat şi eu, sedus pesemne de frumuseţea obiectului, o carte destul de voluminoasă, cu litere aurite pe cotor, ceea ce avea să-mi aducă o severă admonestare acasă. Cum să iau un lucru ce nu-mi aparţinea? Am dus repede obiectul înapoi, nu fără melancolie, pentru ca mai tîrziu să identific accidental asemenea „obiecte" la unii consăteni. Un somptuos album fotografic îmi răsare şi acum în minte, căci reunea o mulţime de imagini din familia Moruzi, cea despre care s-a publicat mai apoi un impozant volum de documente, cu ilustraţii ce ar fi sporit, poate, graţie albumului în cauză. Am aflat ulterior, studiind istoria, că acel conac avea amintiri şi din 1907, cînd unii săteni, incitaţi la revoltă, s-au dus spre Dorohoi pentru a se răfui, ca şi alţii din zonă, cu stăpînirea, însă fără consecinţe notabile pentru ei sau pentru „boierii" de la judeţ. Imaginile din 1944, de la conac, s-au vădit destul de plastice pentru a-mi rămîne definitiv în memorie. Le asociez acum, desigur, cu informaţii ce s-au adăugat între timp de la alţi martori sau din documente, fără ca esenţa lor să se schimbe. Intuiam de pe atunci, graţie mediului, că un nou stăpîn nu înseamnă neapărat o şansă mai bună. În cazul de faţă, înlocuirea dominaţiei germane printr-o ocupaţie sovietică, mai dură şi mai lungă, chiar dacă pe seama unui aranjament între „aliaţi", nu putea fi de bun augur.

Un vechi paradox se reînnoia, în România, ca rezultat al poziţiei sale geopolitice: ieşirea din periferia unui „imperiu" însemna o absorbţie imediată în periferia altuia. De astă dată, era vorba de un imperiu a cărui periferie se va întinde, odată cu războiul, pînă în inima Europei. Sovietizîndu-se pe seama unui program, o bună parte a continentului se periferializa de fapt. S-a vorbit chiar şi de o „balcanizare" a ei. Marile probleme cu care se confruntă încă această zonă sînt intim legate de procesul în cauză, îndelung, sinuos, dramatic, cu nuanţe specifice de la o ţară la alta. La noi, s-a optat pentru soluţiile cele mai radicale, în sens negativ, dacă ne gîndim la eliminarea prin constituţie a oricărui pluralism politic, la regimul proprietăţii, la distrugerea sistematică a elitelor etc., condiţii care au făcut ca jocul de-a „independenţa", practicat în a doua parte a perioadei, să fie tolerat de sovietici ca un joc nepericulos pentru sistem.

Ce mai putea să însemne „23 August" într-un asemenea cadru? Un discurs ambiguu s-a construit pe seama acelui moment, socotit auroral şi emblematic pentru regim, în timp ce regimul însuşi voia să lase impresia că se distanţează de protectorii săi din 1944 şi de mai tîrziu. Imaginea momentului a fost supusă la mereu alte distorsiuni, în funcţie de interesele puterii, astfel că mişcarea ei în timp lasă impresia unei rescrieri neistovite a istoriei. Cei care doresc a-i restitui (dacă există) puritatea iniţială, istoricii în primul rînd, sînt datori să adopte numeroase precauţii de limbaj, devine posibil acum, după schimbările din ultimii ani, graţie cărora s-au extins deja considerabil aria documentară şi nu mai puţin cea a respectului pentru obiectivitatea abordării.

Alexandru VÎLCU
medic

Sub ocupaţia maghiară

La 23 august 1944 aveam 20 de ani, fiind deja recrutat pentru armata maghiară şi efectuasem cîteva luni de muncă obligatorie „la lopată" în tabere paramilitare ungureşti. În urmă cu un an (în 1943), pe cînd eram elev în ultima clasă de liceu, statul maghiar ne-a închis şcoala, deşi era unicul liceu românesc de pe întreg teritoriul Ardealului de Nord cedat Ungariei. Fără absolvirea acestei ultime clase nu ne puteam înscrie la universitate (bineînţeles, la universitatea exclusiv maghiară). În acele zile fierbinţi care au precedat ziua de 23 august mă aflam la un coleg de clasă, Precup Ion din comuna Glod, situată la cîţiva zeci de kilometri la nord de municipiul Dej. Eram la el cu scopul de a învăţa intensiv în speranţa că, apropiindu-se deschiderea şcolilor, ni se va da totuşi posibilitatea să ne încheiem situaţia şcolară şi să ne putem înscrie la universitate. Învăţam atît după programa analitică maghiară, cît şi după cea românească, fiind determinaţi să ne refugiem în România în cazul în care nu ni se va da posibilitatea de a ne termina liceul. În această conjunctură „bine calculată" de statul maghiar de atunci, eram sortiţi de a ne descalifica intelectual o întreagă generaţie de tineri români dornici de a învăţa românește.

În starea disperată în care ne aflam a intrat peste noi o vecină care avea radio. Avea o înfăţişare răvăşită şi era în neputinţă de a articula ceva deslușit, dar am înţeles că trebuie să mergem la ea la radio. Auzind epocalul apel al regelui Mihai, ne-am îmbrăţişat spontan izbucnind în hohote de plîns de bucurie. Cine n-a trăit zilele care au precedat lovitura de stat de la 23 august '44 nu poate simţi ce a însemnat pentru români acel considerabil eveniment. Am intuit că din această fantastică întorsătură politico-militară nu vom ieşi teferi înainte de a mai trece printr-un alt lung şir de suferinţe. De aceea, am considerat că era păcat să cădem victime fără să ne luăm măsuri de autosalvare, pe cît era posibil în condiţiile în care ne aflam. În noaptea aceea ne-am culcat în şopronul cu fîn, iar dimineaţa urma să dispărem din sat. În zorii zilei, tocmai cînd ieşeam din curte cu raniţele în spate, cîţiva jandarmi unguri înarmaţi au intrat să ne ridice împreună cu tatăl colegului, ţăran fruntaş din sat. Alături de alţi intelectuali şi ţărani am fost „încărcaţi" în mai multe căruţe cu cai rechiziţionate de la ţărani şi duşi în direcţii necunoscute. Această acţiune a fost generalizată pe întreg teritoriul Ardealului de Nord, fiind cunoscută şi consemnată în alte scrieri, de aceea nu insist asupra ei. În final, abia ajuns acasă la Cluj, mi-a sosit ordinul de chemare în armata maghiară cu nr. B 013525, moment în care trupele sovieto-române dădeau bătălii aprige în vederea împingerii inamicului înspre Vest. „Dilema" mea a fost extrem de mare mai ales că pînă la eliberarea Clujului au mai trecut două luni de maximă încordare. Dacă mă supuneam încorporării urma să lupt împotriva românilor, iar dacă scăpam cu viaţă urma să fiu deportat ca prizonier în Siberia. În varianta de dezertor riscam să fiu împuşcat după cîteva ore de la capturare pe baza legii marţiale ce se aplica pe timp de război. Mulţi din colegii şi prietenii care au optat pentru prima variantă n-au mai fost văzuţi. Eu am ales-o pe cea de a doua trăind ascuns timp de peste cinci săptămîni în spatele frontului germano-maghiar, prin pivniţe, poduri de case sau şoproane şi chiar prin coteţe de găini. Echipe de grăniceri patrulau frecvent prin zonă căutînd dezertori. Într-o zi, zărindu-i, m-am ascuns într-o pivniţă sub un butoi gol pe care l-am răsturnat peste mine. Noroc că n-au avut inspiraţia să-l cerceteze.

Prin această relatare n-am intenţionat să vorbesc despre „eroismul" meu. Fiecare român din Ardealul de Nord şi-a trăit – în felul său – propriul 23 august, dar puţini au avut prilejul să şi-l expună, chiar dacă greul prin care au trecut a fost cu adevărat eroic. Dau doar un exemplu: cazul celor 30 de ţărani martiri români din Moisei-Maramureş (sat din imediata vecinătate cu localitatea mea natală), care au fost seceraţi de gloanţele jandarmilor unguri la 14 octombrie 1944, înainte cu cîteva zile de retragerea armatelor maghiare din Ardealul de Nord.

Francisc NONA
jurnalist

Religia lui 23

În vremea în care 23 august era 23 AUGUST, mie mi se părea mai bună o formulă de compromis: 23 August. Un soi de „nici prea-prea, nici foarte-foarte". Aveam, pe atunci, o vîrstă prea nesemnificativă ca să pot fi socotit „disident", dar şi prea ruptă de realitate ca să fiu numit „aplaudac". În fond, m-am şi bucurat, dar am şi suferit din pricina acestui 23 August (al meu?).

Tras la indigo pe seama întregii naţiuni, 23-ul ăsta văratic se transformase într-o adevărată sărbătoare religioasă. În fond, dispunea de toate condiţiile necesare unei sărbători pentru a deveni religioasă: o dată fixă în calendar, un cult (al eroilor) impus de o dogmă, supraindividualism în manifestare şi, mai mult decît orice, ritualuri specifice. Pentru mine, cel mai important era cel care, de altfel, se repeta şi de 1 Mai (nu **mai**, şi nici **MAI**). În fiecare an, pe 23 August, familia mea ieşea la iarbă verde. Evident, nu eram singurii. Cu excepţia celor care, din varii motive, nu îndrăzneau să lipsească de la defilările cu steguleţe şi cu zîmbete comandate de la distanţă, toată suflarea oraşului pornea, în hoarde gălăgioase, către picnicuri. Cu mici şi bere, cu frucola şi cotlete, cu fleici şi ardei graşi. Cînd în oraş, la tribune, se vorbea despre „frumuseţea istoriei", noi, ceilalţi („disidenţi", care va să zică), cunoşteam, la modul cel mai simplu cu putinţă, „frumuseţile patriei". Ei bine, ieşirea asta la iarbă verde devenise şi ea, prin contaminare, tot o sărbătoare religioasă, una care se consuma în paralel cu cea oficială, dar se baza pe aceleaşi principii. O sărbătoare „subterană", dacă am numi-o „terestră" pe cea oficiată cu surle şi trîmbiţe de „vracii" politicii oficiale. Religioasă în primul rînd pentru că, în afară de (cum spuneam) ziua de 1 Mai, cea de 23 August era singura zi în care familia mea ieşea la iarbă verde. M-am tot gîndit de ce, de-a lungul tuturor duminicilor libere de peste an, părinţii nu se gîndeau niciodată la ieşiri de acest gen. Poate pentru că sărbătoarea asta avea nevoie, ca să-şi găsească religiozitatea, de o dată fixă în calendar. Sau poate doar pentru că duminicile libere, fiind prin lege libere, nu erau cu nimic ieşite din comun, cu nimic îndreptăţite a fi învestite cu statut aniversar. Se prea poate.

În al doilea rînd, ziua de 23 August nu era niciodată sărbătorită individual. Ca şi cum s-ar fi cunoscut din stranele bisericii, grupurile nimerite la picnic interacţionau. Alături de familia mea, multe alte familii frigeau munţi de mici şi carne şi beau fluvii de bere şi frucola. Ca atare, nu era greu niciodată să stîrneşti o discuţie, pornind de la simpla constatare a grupului constituit pe baza aceloraşi „apucături": mîncătorii de mici discutau despre maiştrii din întreprindere, băutorii de bere perpetuau bancurile (adesea) politice, iar cei de frucola vorbeau despre cît de bine era cînd, în loc de Mihaela cea cu picioare evazate, pe sticla televizorului mai apăreau din cînd în cînd şi „capitaliştii sălbatici" Tom şi Jerry. Toată lumea făcea cam aceleaşi lucruri. De unde rezultă că normalitatea era **acolo** stăpînă. Iar asta e o altă trăsătură a religiozităţii: să nu ai impresia că ceva (sau cineva) acţionează cu intenţie asupra voinţei tale, că te împinge de la spate să faci un anumit lucru. Pot spune chiar că 23 August era, din punctul ăsta de vedere, mult mai religios decît înseşi sărbătorile religioase.

În al treilea rînd, „ziua victoriei" avea ritualurile ei specifice şi obiectele ei de cult. Focul ritualic, aprins numai şi numai de bărbaţi, cu nelipsitele chibrituri şi cu paginile de ziar strecurate printre vreascuri; furculiţa, mînuită tot de ei (diviziunea sexuală a muncii se răsturna, aici, în mod ciudat); şi mai ales apa (sfinţită) din lighenaşul de plastic în care bucătarii de ocazie îşi înmuiau mîinile înainte de a modela micii. Noi, copiii, le luam de multe ori drept iniţieri în marea taină a lui „23 August". Aşezaţi pe vine, lîngă foc, din cînd în cînd şterpeleam cîte o bucată de carne sau un mic, „împărtăşindu-ne". Şi astfel învăţam şi noi cum trebuie pregătită masa ritualică, făcută să fie consumată în totalitate, devorată, făcută să nu mai rămînă nimic din ea (cu excepţia cîtorva oase şi a inevitabilelor firmituri).

În fine, **această** zi de 23 August, la fel ca cea de 23 AUGUST, întîmpinată pe străzile oraşului cu sloganuri şi dansuri tematice (ritualice?), avea cultul propiilor săi eroi. Ei nu erau alţii decît angajaţii magazinelor alimentare. Personaje excepţionale în asemenea momente de excepţie. Pentru că doar în preajma zilelor de 1 Mai şi 23 August la Alimentara „băgau" carne de mici şi frucola. Dovada faptului că gestionarii şi vînzătoarele erau personaje singulare – cozile de la tejghele. Treziţi cu noaptea-n cap, toţi părinţii din România făceau pelerinaj la aceste locuri... „sfinte". La fel cum „lumina din lumină" se propagă, în noaptea de Înviere, de la preot către mulţime, tot aşa era transferată puterea mistică a cărnii de mici din mîinile vînzătoarei în raniţa familiei pregătită pentru picnic. E adevărat că, prin aceasta, cel care achiziţiona alimentele era, apoi, el însuşi privit ca un erou. Şi astfel îi era justificată şi reafirmată chiar un soi de origine divină: Cel-care-deschide-cornul-abundenţei nu putea fi un oarecare. Ăsta e şi motivul pentru care, de regulă, achiziţionarea proviziilor intra în atribuţiile „capului familiei".

De pe urma zilei de 23 August am avut, însă, şi de suferit. În special la şcoală, aşadar în mediu instituţionalizat. În fiecare an trebuia să participăm, debordînd de plictis, la „momente festive" intitulate de cele mai multe ori „Glorie ostaşului român" sau „23 AUGUST, ziua victoriei împotriva fascismului şi imperialismului". Astfel, „momentul crucial al istoriei României comuniste" era anunţat şi pregătit cu două luni înainte. Sistemul făcea tot posibilul pentru ca memoria celor închişi în el să nu fie afectată, elevii să aibă mereu în creiere, ca pe o ameninţare, „îndatorirea de a-şi cinsti eroii". Numai că, atunci cînd eroismul începe să-ţi iasă pe nas, el nu mai are nici o valoare. Poate că unii îşi plîngeau de-adevăratelea bunicii morţi pe front, dar pentru cei mai mulţi amintirea lor devenise o povară. Inutilă, de fapt, pentru că nici unul dintre noi nu putea înţelege de ce trebuie să te chinui să plîngi pentru nişte oameni pe care nu i-ai cunoscut niciodată.

Dar tocmai din pricina acestor constrîngeri ziua de 23 August devenea atît de importantă. Ea marca... **eliberarea**. Acum, cuminţenia frazelor apoftegmatice era înlocuită de dezmăţul total al simţurilor şi al limbajului cu adevărat liber. După fatidica (!) zi de 23 AUGUST, şcoala (clădirea) era cuprinsă de adevărata stare de normalitate: vacanţa.

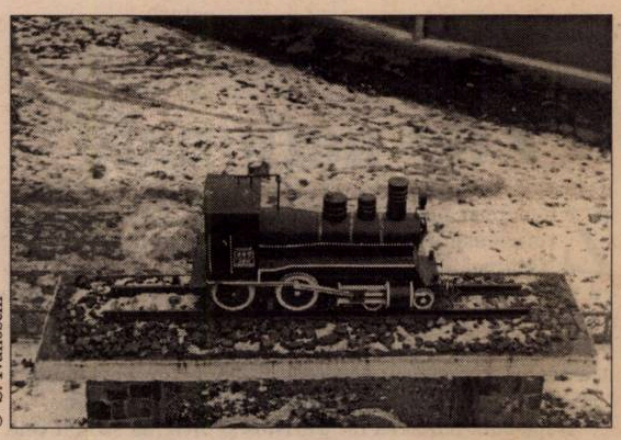

© S. Ivanoschi

Nicolae MANOLESCU
critic şi istoric literar

Avatarurile unei sărbători naţionale

Sub Ceauşescu, România avea două sărbători naţionale: 23 august şi 26 ianuarie. Presa era terorizată de prima şi de a opta lună a anului, cînd, cu săptămîni bune înainte de datele fatidice, era obligată să se refere la ele, onorîndu-le cu articole festive, care mai de care mai plicticoase. Colaborator permanent al *Contemporanului* şi, apoi, al *României literare,* cunosc această teroare periodică din experienţă personală. Numai eu ştiu (şi G. Ivaşcu, Dumnezeu să-i ierte păcatele pentru înţelegerea dovedită faţă de mine, vreme de aproape trei decenii!) cum reuşeam să evit să fiu „pe linia" numerelor de revistă cu pricina. An de an, paginile consacrate „sărbătorilor" naţionale erau tot mai numeroase. Iar la date rotunde, practic întregul număr vorbea exclusiv despre ele. Nu e greu de bănuit ce silă stîrnea tuturor redactorilor şi colaboratorilor corvoada aniversară. Nici zelatorii regimului nu mureau de plăcere să reinventeze de două ori pe an nimicul din articolele ocazionale. Se executau, dar mîrîiau. Nu li se părea, mai ales, normal să existe excepţii. Unii se dumiriseră că nu li se solicita colaborarea decît în ianuarie şi în august. Şi protestau, în felul lor, chiar dacă nu duceau curajul pînă la a refuza franc oferta.

Conform principiului lui Orwell, 23 august (scrisă cu majusculă, fireşte!) şi-a schimbat de cîteva ori denumirea, în funcţie de cum rescria partidul comunist istoria. Formula finală era deosebit de amplă şi se referea la o revoluţie naţională, antifascistă şi antiimperialistă. Trecuse vremea naivă a „insurecţiei armate" şi chiar a „eliberării". Ca să nu mai spun că rolul Uniunii Sovietice a tot descrescut pînă s-a evaporat cu totul. Naţionalismul ceauşist a recuperat integral evenimentul. Ideea subtilă acreditată de propagandă era aceea că românii se eliberaseră singuri printr-o revoluţie care viza mai multe imperialisme, nu doar fascismul german. Se ştie că „imperialiştii" erau, în terminologia folosită curent de chinezi, tovarăşii de lagăr, sovieticii. După 1971, Ceauşescu îşi însuşise expresia şi, în mod tacit, fără, adică, vreo explicaţie, o introdusese în denumirea evenimentelor de la 23 august. Cine avea urechi de auzit... În antisovietismul care se accentuase după aprilie 1964 şi după august 1968, era foarte sugestivă interpretarea actului de la 23 august ca unul desfăşurat fără aport sovietic. Naţionaliştii jubilau laolaltă cu comuniştii de tip nou. Pe acest fond ideologic, propaganda făcea apel la argumente dintre cele mai ciudate, cum ar fi încurajarea discretă a studiilor care puneau în evidenţă rolul regelui Mihai şi al loviturii de palat, cînd a fost arestat Antonescu. Interpretarea lui 23 august devenise nu numai delirantă naţional, dar şi incongruentă ştiinţific. Tomuri peste tomuri republicau documente din care reieşea, pentru cine le citea cu atenţie, că PCR se ilustrase, în momentul întoarcerii armelor, printr-o sublimă absenţă. Minus gărzile patriotice ale lui Bodnăraş, cărora le-a fost predat mareşalul, şi o discretă contribuţie a lui Pătrăşcanu (atît de discretă, încît nu se înţelegea dacă el avea vreo legătură cu PCR şi cu Bodnăraş însuşi, proaspăt revenit din ţara sovietelor), nimic nu mai lăsa de bănuit un „amestec" al comuniştilor în derularea evenimentelor. Această întorsătură ciudată a lucrurilor era, oarecum, în stilul inconsecvent şi găunos al ceauşismului. Neconvenindu-i să lase rolul principal altor comunişti (actori reali ori fictivi ai istoriei), Ceauşescu prefera să rescrie scenariul într-o manieră complet dezavantajoasă propriului partid şi care, pe deasupra, nu mai avea nici un raport logic cu denumirea actului de la 23 august. Despre ce revoluţie mai putea fi vorba, în aceste condiţii? Şi de ce ar mai fi avut ea un caracter antiimperialist sau, chiar, antifascist? Propaganda nu dădea însă atenţie conţinutului, ci formei. Sau, mai exact, formulei. Cuvintele erau realităţile şi nu invers. Rescrierea orwelliană a istoriei trecea din ficţiune românească în realitatea românească a unui regim totalitar.

Paralel cu acest proces de „ideologizare" a lui 23 august, aflat tot mai departe în istoriografia ceauşistă de ziua cu pricina din calendar, avea loc altul, în istoria literaturii. Tot aşa de greu de înţeles ca şi cel dintîi, dacă avem în vedere logica faptelor. Dar ce a fost logic în comunism? Sub Dej, toate schiţele de istorie literară contemporană, pînă şi cel mai succint articol, porneau de la 23 august ca de la un punct obli-

gatoriu de start: *înainte şi după eliberare* (cu majusculă, fireşte!) era o expresie curentă. Ca şi cum, o dată cu societatea, literatura însăşi ar fi cunoscut o schimbare radicală în ziua de graţie 23 august 1944. Ceauşescu a impus renunţarea la acest criteriu (evident, fals, în realitate, dar, în sistemul ideologic, coerent). Adevăratul start nu mai putea fi legat de nişte evenimente la care noul *lider maximo* nu participase nemijlocit şi, mai ales, ca şef. Aşadar, s-a căutat un alt punct zero, şi acela nu putea fi altul decît Congresul al IX-lea, din 1965, care l-a adus pe Ceauşescu în fruntea partidului comunist. Aniversarea Congresului al IX-lea a devenit reperul istoric principal. În perspectivă, o a treia sărbătoare naţională. Fără concurenţa zilei de naştere a dictatorului, ea s-ar fi impus ca atare, şi despre 23 august s-ar fi vorbit şi mai puţin. Aceste manevre emoţionale au permis istoricilor literari să abandoneze 23 august ca început al noii literaturi. Treptat, s-a putut identifica o perioadă de tranziţie (1944-1947) în care literatura nouă şi instituţiile comuniste specifice să-şi ocupe locul cuvenit. Istoric, era mai corect aşa, fiindcă intervalul menţionat nu aparţine cu adevărat comunismului şi puţine opere, publicate înainte de 1948, îi erau, ideologic şi artistic, tributare. Proletcultismul triumfă în anii imediat următori, atingîndu-şi apogeul prin 1953-1954. Nici un studiu serios de istorie literară n-a mai aşezat piatra de temelie a noii ordini artistice la 23 august 1944. „Sărbătoarea" rămînea una exclusiv politică, tot mai firavă, cum am arătat, ca însemnătate, chiar şi în această calitate.

Se pune o întrebare: ce valoare vor acorda în viitor istoricii (nu neapărat şi cei literari) zilei de 23 august 1944? Ce greutate vor avea întoarcerea armelor, înlăturarea lui Antonescu, bătălia pentru putere, influenţa sovietică în creştere după algerile din 1946? Fără urmă de îndoială, 23 august este un prag istoric. Paradoxul face ca istoricii postcomunişti nu doar să-l pună în lumina adevărată, dar să-i restituie importanţa în viaţa ţării şi a poporului. O importanţă pozitivă, pe de o parte, negativă, pe de alta. N-aveau cum să ştie protagoniştii lui (regele Mihai şi anturajul său) că ţara va încăpea pe mîna sovieticilor şi a comuniştilor. Ei au procedat cum au crezut că e mai bine. Şi au plătit scump pentru aceasta, laolaltă cu noi toţi, născuţi sau nenăscuţi pe vremea aceea, dar trăitori decenii la rînd într-un regim atroce.

Răzvan THEODORESCU

istoric

Ziua nimănui?

Moment crucial al „insurecţiei armate antifasciste" şi „început al revoluţiei populare"; clipă nefericită a unei trădări a aliaţilor fireşti; ieşirea din marasmul fascist şi intrare în închisoarea bolşevică a lui Stalin; faptă eroică a unui rege tînăr; acţiune îndelung premeditată de „partidele istorice" sau acţiune inteligentă şi în forţă a comuniştilor „inginerului Ceauşu", alias Emil Bodnăraş – cam acestea sînt ofertele total contradictorii din texte de ieri şi de azi la care are acces, să spunem, tînărul elev din clasele finale ale liceului. Pînă la urmă, singurul lucru cert pe care îl va citi el astăzi este că ziua de 23 august 1999 rămîne una obişnuită, care cade într-o luni... Dacă în locul său ar fi cumva un student, el îţi va aduce aminte că fiecare 23 august era o zi liberă, eventual o „punte" pentru vreo duminică, iar dacă am avea de-a face cu un adult, el îţi va rememora mersul la manifestaţie şi eventualii cremvurşti cu muştar care erau, pe atunci, o raritate demnă de zile mari...

Printre cei mai în vîrstă, unii văd încă în 23 august o zi importantă şi fastă, alţii preferă să nu mai audă de un episod care ne-a condus direct în era „democraţiei populare". Evident, ca şi la culori sau la mîncăruri, gusturile nu se discută.

Îmi amintesc că acum exact nouă ani, la primul 23 august de după Revoluţie, conducînd – după alţii „manipulînd" – Televiziunea Română am socotit potrivită ocazia pentru un popas liber, pentru un „remember" fără constrîngeri şi am cerut colaboratorilor mei o emisiune pentru acest eveniment. Practic au avut aerul că le pun în braţe o bombă. Trecuseră opt luni abia de la dispariţia lui Ceauşescu, iar în iureşul evenimentelor din 1990 propunerea mea părea extraterestră. Ezitări, codeli, justificări – „nu ne mai trebuie", „ce ne mai interesează?" – au fost depăşite, dar documentarul „Acum 46 de ani" difuzat în chiar ziua de 23 august, între orele 18-19,15, a fost mai curînd dezlînat, fără nerv, făcut în silă şi chiar... cu teamă. Îmi amintesc doar de o secvenţă foarte coerentă şi limpede, cu suveniruri ale regelui Mihai, luate, cred, dintr-un film-interviu al lui Vartan Arahelian; mai ţin minte că luasem legătura telefonică cu Gheorghe Apostol, singurul martor important în viaţă din partea Partidului Comunist (s-au purtat lungi discuţii şi nu mai sînt sigur dacă a fost sau nu prezent în emisiune). Au apărut cîţiva istorici, de asemenea, şi concluzia finală era încurajatoare: 23 august este o dată care merită a fi reamintită. Numai că de atunci încoace, în surdină, fiecare o reaminteşte după cerinţele „partidei" sale, şi cum evenimentul a fost şi rămîne deschis multor interpretări, confuzia este majoră în presă şi în opinia publică. Dacă citeşti „Jurnalul" istoricului şi omului politic ţărănist Ioan Hudiţă – distins cărturar ce m-a onorat cu atenţia pe cînd eram tînăr şi care fusese legat de bunicii mei paterni – vei înţelege că acea zi de miercuri 23 august 1944, descrisă cu amănunte remarcabile, a fost cea a unor „evenimente mari şi... neaşteptate", în care Maniu era omniprezent, iar socialistul Titel Petrescu şi comunistul Lucreţiu Pătrăşcanu – cvasiabsenţi; şi totuşi, paradoxal, autorul constată descumpănit că nu ţărăniştilor – cum se propusese –, ci oamenilor lui Bodnăraş, pînă mai ieri inexistenţilor comunişti, le-au încredinţat Mocsonyi-Styrcea şi Niculescu-Buzeşti, cu asentimentul regelui, pe mareşal şi pe ceilalţi arestaţi... *(Jurnal politic. 1 ianuarie-24 august 1994*, Bucureşti, Ed. Roza Vînturilor, 1997, p. 502). Dacă, în schimb, îţi cad în mînă însemnările generalului Ion Gheorghe, ataşat militar şi ambasador antonescian la Berlin, perspectiva acestui om foarte informat este cu totul alta: cu autoritatea mareşalului Antonescu „ştirbită" de către Maniu, s-a putut ajunge la trădarea faţă de Wehrmacht, dar 23 august a însemnat intrarea în catastrofa naţională, România ratînd şansa de a „deveni salvatoarea Europei de calamitatea sovietică" (*Un trădător nefericit. Mareşalul Antonescu*, Bucureşti, Ed. Machiavelli, 1996, p. 357). Nici mai mult, nici mai puţin.

Diversitatea de opinii şi partizanatul unor contemporani sînt cum nu se poate mai fireşti. Ceea ce devine nefiresc însă este zbuciumul pătimaş şi steril al celor care, în condiţie de epigoni ai unora dintre „actanţii" de acum exact cincizeci şi cinci de ani, pe măsura trecerii vremii în acest ultim deceniu, exultă sau se crispează cînd aud ceva despre o asemenea dată a istoriei noastre. O dată exemplară pentru ceea ce am numit cîndva „mentalitatea tranzacţională" a românilor, făcută din aşteptări, din pînde, din piruete la ceasul potrivit, din izbucniri pe cît de scurte pe atît de violente, din jertfe eroice, din pertractări inteligente, din intrigi bine conduse, din discursuri strălucitoare şi inutile, din înţelegeri cu adversarul de ieri şi din ghionturi pentru aliatul de alaltăieri, din gustul pentru „faptul împlinit" cu mult talent combinatoriu şi pe care îl recunoştea, ca o delicatesă a diplomaţiei Bucureştilor, un ministru de externe chezaro-crăiesc acum o sută treizeci şi trei de ani (nu este locul aici pentru dezvoltarea acestei opinii – scandaloasă – pentru multe suflete miloase şi patriotice, dar îmi propun să aşez alături, într-o bună zi, detalii ale evenimentelor şi ale comportărilor individuale sau colective din 4/28 februarie 1866, 23 august 1944 şi 22 decembrie 1989 – trei dintre datele cardinale ale istoriei noastre – şi vă asigur că există, dincolo de diferenţe notabile, asemănări care te lasă visător...).

Fără un 23 august 1944 nu am fi putut nota în calendarul naţional momentul unei tresăriri de voinţă, de coagulare efemeră unor forţe disparate şi inegale, ca şi un semn de oportună folosire a unui context mai larg, european. Cum aşa ceva nu poate fi întîlnit chiar pe fiecare filă a trecutului românesc, mi se pare că data întoarcerii armelor împotriva nazismului – care înseamnă, oricum, alături de comunism, nici mai mult, nici mai puţin decît acesta, o plagă a secolului ce stă să se încheie – nu trebuie să rămînă într-o penumbră penibil regizată, după ce a stat, ani în şir, într-o lumină artificială penibil mînuită. Ea este o zi a istoriei noastre cea de toate zilele.

© S. Ivanoschi

Transmisie în direct

– convorbire cu Valeriu NEGRU, jurnalist –

Ani de zile, ca redactor-şef adjunct la Radio, aţi organizat „transmisia în direct, din Piaţa Aviatorilor, a demonstraţiei de 23 august". Ce mai rămînea direct, adică autentic, netrucat, într-o transmisie minuţios pregătită dinainte în redacţie şi vizată de „foruri"?

Demonstraţia de 23 august era un mare spectacol. Noi făceam transmisia conformîndu-ne regulilor unui spectacol a cărui derulare o cunoşteam bine în prealabil. Ni se trimitea din timp un desfăşurător al manifestaţiei: pe sectoare, pe întreprinderi, pe coloane, urmărit precis cînd alcătuiam textul emisiunii festive. Bineînţeles că lucrurile nu rămîneau aşa. Textul era totdeauna dat peste cap de fluxul demonstraţiei din piaţă. Pe teren, unele coloane treceau înaintea altora, se amestecau, ieşeau din desfăşurător. Reporterii noştri, aflaţi pe traseu, telefonau îndată la turnul de transmisie. Făceam imediat modificările de rigoare, ca pe o hartă. „Fiţi atenţi, că a intrat Danubiana. Scoate-i pe ăia de dinainte. Bagă acuma în locul lor Danubiana". Pregăteam urgent crainicul pentru textul respectiv, ca să fim pe fază. Ne adaptam la „faţa locului", aşa cum se schimba ea, pe parcurs.

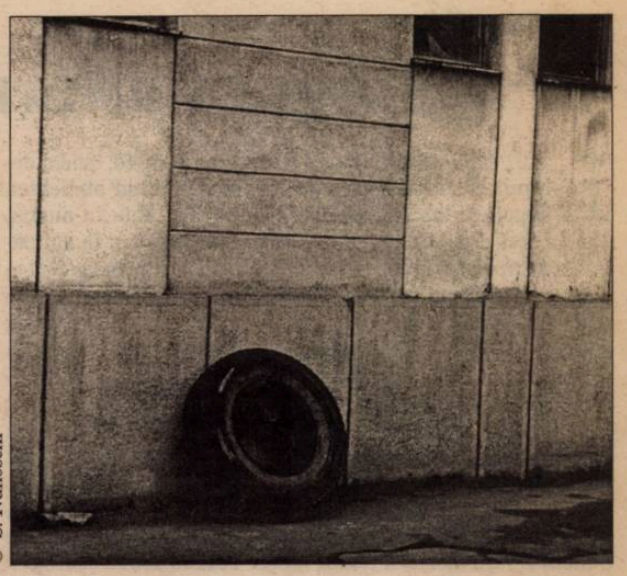

© S. Ivanoschi

În acest caz, autentică era mai mult abilitatea tehnică. Dar chiar direct, însemnînd încărcat de adevăr, aţi fi putut transmite vreun 23 august vreodată?

Da, cel din 1968 aşa a fost transmis. Atunci ne-am făcut meseria. Atunci am fost ziarişti în toată puterea cuvîntului. Începusem din 21 august, cu transmisia făcută din faţa CC-ului, de la adunarea populară de protest faţă de invadarea Cehoslovaciei. Eram cu Tică Brateş, prezenţi cu microfonul printre oamenii care se spunea că s-au strîns acolo spontan. Mie nu-mi venea să cred că veniseră chiar spontan, fiindcă aveau deja lozinci, gen „sprijinim politica P.C.R. faţă de Cehoslovacia". De unde se ştia ce-o să spună Ceauşescu la miting? E drept, o asemenea lozincă nu afirma nimic precis. Cînd ne-am întors la redacţie, indicaţiile de la secţia de presă a CC-ului sunau cam aşa: „spuneţi tot adevărul despre Cehoslovacia, daţi pe post tot ce aflaţi". Nu mai era nici o cenzură. Noi aveam trimişi speciali la Praga, erau acolo George Ionescu şi Mandric. La Karlovy-Vary se afla Cristian Popişteanu. De la el a venit primul telefon despre invazia „trupelor frăţeşti".

Textul despre demonstraţia de 23 august pregătit ca de obicei dinainte, în redacţie, s-a modificat?

S-a modificat, dar în ce sens? Ordinea intrării în Piaţa Aviatorilor a coloanelor, a întreprinderilor, a sportivilor rămăsese aceeaşi din desfăşurătorul ştiut. Dar de data asta transmisia se întrerupea cu informaţii de ultimă oră din Cehoslovacia. Se vorbea, de pildă, de realizări de la noi, de bunăstare, de pace şi brusc băgam o ştire fierbinte despre înaintarea tancurilor ruseşti în Praga. Ceauşescu dăduse dispoziţie să informăm lumea cu tot ce aflam „din surse proprii sau de la agenţiile de presă". Nu mai trebuia nici o viză: deplină libertate. „Radio România" s-a ascultat atunci mai bine decît „Europa liberă". Ce indicaţii să ni se mai dea despre ceea ce „trebuie să exprime" comentariile sau ce „să reiasă" din ele? Comentam normal şi din comentarii reieşea indignarea noastră reală faţă de invadarea Cehoslovaciei. Nu mai subliniam cu adjective reacţia demonstranţilor la primirea ştirilor: ea se auzea în direct. În toată cariera mea de ziarist de pînă atunci, a fost cea mai puternică senzaţie de libertate pe care am trăit-o.

În 1989 cum aţi transmis ultima demonstraţie de 23 august?

Mă pensionasem de un an de la radio, fix cînd am împlinit 60 de ani; cum am aflat că se poate ieşi la această vîrstă am şi făcut cererea. Ultimul 23 august m-a prins acasă, uitîndu-mă la televizor, la demonstraţia mamut, desfăşurată în faţa unei clădiri neterminate, acoperite cu un decor ca de teatru.

Şi primul unde v-a găsit?

În satul Şopîrliţa, din fostul judeţ Romanaţi. În primăvara '44, mă refugiasem cu mama, de la Iaşi, imediat cum se închisese, înainte de Paşti, anul şcolar. Toată vara am petrecut-o în aşezarea aia oltenească unde se găsea cantonată şi o unitate militară. Acolo tensiunea frontului nu se mai simţea direct, ca în oraşul de unde veneam, dar toată lumea era sătulă de război. Circulau prin sat nişte cîntece pe care şi-acum le ţin minte: „vine trenul ca scînteia / cu răniţii din Crimeea / vine-un tren accelerat / cu răniţi din Stalingrad/ Antonescule-mpărate / ce ne-ai dus aşa departe / pe pămîntul rusului / la moartea românului". În cîte o zi, izbucneau bocete în vecini sau pe vreo o uliţă mai depărtată: însemna că poştaşul adusese cuiva o telegramă anunţînd că i-a murit bărbatul sau fiul, soldatul ori caporalul cutare „căzut pe front, făcîndu-şi datoria pentru ţară şi jertfa lui va rămîne neuitată". Înştiinţare tip. La puţină vreme sosea şi un pachet, o cutie cu efectele militarului mort, care erau înmormîntate cu slujba cuvenită. În cimitirul satului apăruseră mai multe cenotafuri, morminte false la care lumea jelea. Circulau tot felul de ştiri şi de zvonuri foarte îngrijorătoare despre situaţia frontului. Învăţătorul era singurul care avea radio în tot satul. De la el a aflat lumea din Şopîrliţa că regele a declarat ieşirea noastră din alianţa cu puterile Axei. În toată atmosfera de nelinişte şi incertitudine în care trăiam, 23 august '44 aducea, în fine, o ştire adevărată. În prima clipă oamenii au crezut că s-a făcut pace.

A consemnat Tita CHIPER

Z. ORNEA

Singura alternativă valabilă

La 21 iunie 1941 (şi nu la 4 septembrie 1940, cînd a devenit conducătorul statului, determinînd abdicarea regelui), Ion Antonescu, general, (de abia în august 1941 a fost uns, cam de sine însuşi, mareşal) era în simpatia întregii opinii publice româneşti. Chema ţara în război pentru eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de nord, răpite nouă de URSS, samavolnic, în iunie 1940. E hazardat să spun că a fost un război popular. Dar, repet, avea de partea sa, atunci, întreaga opinie publică şi armata română participa, alături de cea a puterilor Axei, la un război care ne elibera teritorii istoric şi de drept ale noastre. Chiar opoziţia democrată (P.N.Ţ. şi P.N.L.), tolerată de general saluta acest act militar eliberator. Antonescu se pregătise mai demult pentru acest act, aliind ţara de partea Axei, la prima sa întîlnire cu Hitler din 22 noiembrie 1940, fără a întreba pe nimeni şi fără măcar a relata despre asta la prima şedinţă a Consiliului de Miniştri de după reîntoarcerea în ţară. Pe suveran (regele Mihai) nici vorbă că nu l-a înştiinţat, neacordîndu-i nici o importanţă, dar tolerîndu-l ca rege, pururea izolat. Chiar Hitler rămăsese plăcut surprins de propunerea-promisiune a încă generalului Antonescu, el neavînd practic nevoie, din partea României, decît de grîne, petrol şi un sigur cap de pod pentru războiul (pe care îl pregătea) împotriva Rusiei sovietice. Dar, firește, a acceptat propunerea de alianţă promisă de Antonescu. Cînd, în iunie 1941, a venit momentul intrării în acţiune armată, Antonescu, înştiinţat personal de Hitler la 12 iunie 1941, a dat – singur – celebra proclamaţie către ţară (mai ales către armată): „Vă ordon, treceţi Prutul". Dar, curios lucru, deşi om politic (nu era el preşedintele Consiliului de Miniştri şi, pe deasupra, conducătorul statului?), nu s-a gîndit să încheie un tratat de alianţă cu Germania, în care să se stipuleze condiţiile (şi proporţia) participării României în acel război repede devenit mondial. Şi mai curios e că nu s-a gîndit la aceasta nici în timpul lungii desfăşurări a războiului. E o carenţă gravă care va avea consecinţe nefaste asupra războiului nostru şi, chiar, asupra mareşalului. Era un fapt fără precedent şi urmare. Care om politic din lume a angajat ţara sa în război fără un tratat de alianţă? Din capul locului, Antonescu a săvîrşit o gravă eroare militară, cerînd înaltului comandament german ca eliberarea Odesei să-i fie exclusiv încredinţată armatei române, deşi era insuficient dotată cu blindate, aviaţie şi artilerie. Dar a fost dorinţa lui Antonescu de a se acoperi cu lauri militari el, acum, mareşalul, refuzînd ajutorul german, oferit de aliaţi, care vedeau frontul primejduit, aducînd, astfel, ţării pierderi totalizînd 92.545 militari, dintre care 17.729 morţi, 63.345 răniţi şi 11.471 dispăruţi. Analiştii (printre care îl amintesc pe dl Dinu C. Giurescu) au calculat, apoi, că, de fapt, cucerirea Odesei a provocat mai mari victime armatei române decît recucerirea Basarabiei, a Bucovinei de nord şi a ţinutului Herţei.

Dar mareşalul Antonescu nu înţelege să oprească înaintarea armatei române pe Nistru, hotărînd trecerea ei, alături de germani, italieni şi puţinii soldaţi maghiari aflaţi pe front, dincolo de hotarele istorice ale ţării. Iuliu Maniu şi Const. (Dinu) Brătianu au protestat împotriva acestei decizii a mareşalului. În memoriul său din 18 iulie 1941 adresat lui Antonescu, după ce demonstrează justificarea istorică a intrării în război de partea Axei pentru recucerirea teritoriilor româneşti, Iuliu Maniu preciza: „Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori faţă de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare, pentru un alt obiectiv decît Bucovina şi Basarabia... Chiar şi tovărăşia de arme de pînă acum, impusă de împrejurări, este cît se poate de supărătoare...; dar ea are, totuşi, o singură justificare: aceea că este menită să repare pierderea ce am suferit, înainte cu un an, în urma presiunilor exercitate de Axă, care la vremea sa ne-a legat mîinile. Ar fi prea pretenţios să credem că continuarea războiului germano-rus ar depinde de colaborarea noastră; precum este nu mai puţin pretenţios să proclamăm noi, România, război contra Rusiei, pentru organizaţia ei internă, de stat şi socială... Nu avem nici un soldat român de sacrificat pentru scopuri străine. Trebuie să cruţăm armata noastră pentru scopurile noastre româneşti, care sînt multe şi mari şi de tragică actualitate pentru apropiate vremuri". Antonescu a răspuns, pe larg, acestui memoriu. Argumentele sale erau de ordin militar şi de strategie politică. El arăta că un război, odată pornit, (şi n-a avut el parte de asentimentul sufletului românesc?) nu poate fi oprit decît odată cu învingerea inamicului. Or, inamicul opunea dîrză rezistenţă, trebuind urmat în interiorul ţării sale, pînă la nimicire. Argumentul strategiei politice era că ieşirea din rîndurile militare ale Axei ar putea aduce ţării ocuparea ei de către Germania şi pierderea speranţei că germanii ne vor retroceda Ardealul de nord, mereu reclamat de Antonescu, dar promis abia în primăvara lui 1944. Şi, ţinînd seama de păţania Ungariei în 1944, care a fost ocupată militar, argumentul lui Antonescu părea deplin valabil. Asta, desigur, dacă Antonescu şi-ar fi oprit efectivele de luptă pe Nistru, la începutul lui iulie 1941, la fel cum a procedat, înţelept, Finlanda generalului Mannerheim, care şi-a oprit efectivele la 150 km est de frontiera sovieto-finlandeză. Asta ar fi însemnat oprirea armatei române pe linia Bug. Dar Antonescu o ţinea morţiş cu argumentaţia sa şi a trimis armata română pînă în inima Rusiei, la Stalingrad, Cotul Donului, Crimeea, Stepa Calmucă. Şi asta, deşi, după dureroasa înfrîngere de la Stalingrad a oştirii Axei, era limpede că războiul e pierdut. Ca militar, Antonescu era convins de asta, dar nu accepta să scoată România din conflagraţie, argumentînd că nu poate să o facă. La toate motivaţiile invocate, cu cît trecea timpul adăuga o alta. Şi anume: onoarea sa de militar, care s-a angajat, cu demnitatea cuvîntului său de onoare, că va fi loial Axei, încît nu poate adopta o decizie care ar semnifica o abjurare. Spunea asta militarilor din jurul său şi fruntaşilor politici ai opoziţiei democrate tolerate care îi cereau – imperativ – desprinderea. Şi asta s-a întîmplat şi în primăvara şi în vara lui 1944. De parcă era vorba, acum, de onoarea de militar a lui Antonescu şi nu de soarta ţării, pe care o diriguia în calitate de conducător al statului. Singur, acest răspuns, îl califică pe Ion Antonescu drept nul ca om politic ce pretindea că este şi, de fapt, nu era.

A îngăduit, ce-i drept, opoziţiei să trimită emisari la Ankara şi Cairo pentru tratative, în vederea unui armistiţiu posibil. Ba chiar şi el a dus tratative, prin ambasadorul nostru la Stockholm, cu ambasadoarea sovietică. Dar le-a tergiversat dăunător de inutil, reluîndu-le, prea tîrziu, în a doua jumătate a lunii august 1944. Între timp, opoziţia politică internă, organizată, de la 20 iunie 1944, în Blocul Naţional Democrat, îi cerea lui Ion Antonescu, încă prin memoriul din 12 august 1943, aproape ultimativ, ieşirea ţării din război şi alăturarea ei de Naţiunile Unite. Antonescu punea şi condiţii: debarcarea aliaţilor în Balcani, garanţii că nu ne vor fi ciuntite fruntariile dinspre răsărit, intrarea în război a Turciei. Asta deşi, în preajma lui august 1944, era limpede că toate aceste condiţii nu puteau fi îndeplinite de aliaţi. Iar azi ştim ceea ce atunci nu se ştia, că, de fapt, încă la Conferinţa de la Teheran (28 noiembrie – 1 decembrie 1943) aliaţii Naţiunilor Unite hotărîseră stabilirea zonelor de influenţă şi că, în consecinţă, România, ca şi toate ţările est-europene, au fost cedate URSS. Dacă nu ne desprindeam repede de Axă riscam să pierdem cu totul redobîndirea Ardealului de nord. Brusc, încă din martie 1944, Palatul Regal şi cercurile politice palatine capătă o mare importanţă. Suveranul era, în condiţiile în care Antonescu refuza desprinderea de Reich, singura instanţă politică legală care putea să decidă curmarea stării de fapt. Mai ales că aliaţii cereau capitularea necondiţionată, neagreată de Antonescu, ca militar ce era. Iar frontul ajunsese la Iaşi, judeţele Rădăuţi, Suceava, Botoşani fiind ocupate de sovietici încă de la începutul lui aprilie 1944. Şi Antonescu, refuzînd să semneze imediat armistiţiul, se pregătea să plece pe front în 24 august 1944, precizîndu-le (lui Gh. Brătianu şi Ion Mihalache), chiar în dimineaţa zilei de 23 august 1944, că mai există linia de rezistenţă Focşani-Galaţi-Nămoloasa şi arcul Carpaţilor şi că el a decis să reziste. Opoziţia B.N.D. hotărîse debarcarea lui Ion Antonescu pentru 24 august, cu care decizie se raliase şi suveranul cu cercurile politice palatine. Cum Palatul Regal a fost informat că mareşalul intenţionează să plece pe front la 24 august, suveranul l-a convocat pe mareşal în audienţă, pentru o convorbire, în după amiaza zilei de 23 august, cînd, după ce a ascultat, din nou, reiterat refuzul lui Antonescu de a se desprinde de Reich, a ordonat arestarea sa. Imediat, în aceeaşi seară, a anunţat public sfîrşitul guvernului Antonescu, trecerea armatei române de partea Naţiunilor Unite. Armata şi administraţia au executat, repede şi eficient, istorica decizie a regelui Mihai. A fost singura hotărîre necesară şi utilă. Cei ce-l exaltă, astăzi, pe mareşal (în cărţi, ridicări de busturi şi statui, sau acordarea de nume unor străzi), ca pe un erou naţional, pretind că el ar fi obţinut condiţii mai bune pentru ţară din partea Naţiunilor Unite. E invocată, în sprijin, şi o telegramă de la Stockholm, mai favorabilă ţării, care ar fi sosit în 24 august 1944. Ipoteze înşelătoare şi, la urma urmei, frauduloase. Nu putea obţine nimic de la sovietici, pentru bunul motiv că deciziile de la Teheran şi Yalta le erau favorabile şi n-ar fi renunţat la privilegiile dobîndite.

Actul de la 23 august 1944 era, în condiţiile date, unica alternativă valabilă. Mareşalul Ion Antonescu, nul ca om politic, n-a înţeles necesitatea istorică, opunîndu-se ei şi de această dată. Rămăsese, din păcate, agăţat de propriile erori din trecut, cînd angajase ţara în război, fără a fi încheiat, în prealabil, un tratat de alianţă cu Germania. Marile erori istorice se plătesc. De aceasta ar trebui să ţină seama şi zelatorii de astăzi ai mareşalului Ion Antonescu.

Addenda la o carte deschisă

– convorbire cu prozatorul Haralamb ZINCĂ –

În cuvîntul autorului, consideraţi „Şi a fost ora H" drept o „CARTE DESCHISĂ" pentru care „va fi binevenită" orice completare susţinută de documente. Formularea presupunea că în 1971 vă gîndeaţi deja la o nouă ediţie, revăzută şi adăugită. Faptul nu s-a întîmplat. De ce de atîţia ani nu v-a mai tentat o reconstituire a evenimentului?

Cînd deja se distribuia pe piaţă o parte din tirajul de 50.000 ex., s-a descoperit o greşeală teribilă la pag. 221, strecurată chiar în textul Declaraţiei C.C. al P.C.R., făcută cu prilejul încetării ostilităţilor dintre România şi URSS. În loc de „aruncarea României în *războiul antisovietic* a însemnat o adevărată catastrofă naţională", a apărut *războiul antihitlerist*. Vă daţi seama cum suna fraza, în condiţiile întoarcerii armelor! Ca să nu se topească toată cartea, cum se propusese la început, s-a retipărit toată pagina cu pricina, s-a rupt din fiecare exemplar fila cu ghinion şi s-a lipit fila cea nouă; muncă nu glumă. Cîţiva ani mai tîrziu, cînd s-au discutat într-o şedinţă de Comitet Politic Executiv planurile editoriale, Ceauşescu, văzînd titlul cărţii mele propuse spre retipărire, s-a înfuriat şi a cerut „ să nu se mai vină cu Zincă ăsta". Volumul meu se afla atunci la Direcţia Presei în aşteptarea bunului de tipar. Nu s-a mai dat. Atent la semnalul de la cel mai înalt nivel, un general, care era secretarul consiliului politic al armatei, a dat imediat ordin ca volumul „Şi a fost ora H" să se scoată din toate bibliotecile unităţilor militare. S-a scos. Mi s-a spus că şi acum mai stau, în unele locuri, nişte pachete cu cărţi, cărora nu li s-a hotărît încă soarta.

Completările pe care le aşteptaţi la „cartea deschisă" au sosit vreodată? De la cine?

Şi aici lucrurile se complică. La un moment dat a început un fel de „competiţie" cu memoriile generalilor. Emilian Ionescu şi le-a publicat după apariţia „orei H" şi nu aducea amănunte necunoscute mie. Dar generalul Dămăceanu, care spunea că predase editurii o carte de memorii înaintea mea, carte ce nu mai apărea, fiind considerată, probabil, neconcludentă şi contradictorie, se declara persecutat şi protesta.

Cercetări recente afirmă că generalul Dămăceanu a dat 11 versiuni diferite în legătură cu participarea sa la 23 august.

Se poate. În documentarea făcută, stînd de vorbă cu sute de persoane, am întîlnit oameni deosebiţi, dar şi vînzători de gogoşi, care încercau să-mi indice direcţii false, dînd cu orice preţ satisfacţie politicului. Mulţi dintre cei cu care discutam făcuseră ani lungi de puşcărie: şi generalul Constantin Anton, şef de stat major la inspectoratul general al Jandarmeriei, şi maiorul Anton Dumitrescu, ofiţerul care-i arestase pe Mareşal şi pe Mihai Antonescu, şi directorul Radiodifuziunii, Vasile Ionescu trecuseră prin închisori şi, poate, se arătau mai reticenţi la începutul convorbirilor cu mine. Făceam apel la sinceritate: „aveţi, vă rog, în vedere, faptul că Regele trăieşte, că Ionniţiu trăieşte, că Mocsonyi-Styrcea trăieşte, aşa că o mărturisire a dvs neconformă cu adevărul ar putea fi oricînd răsturnată". La ora cînd am stat de vorbă cu ei, cel mai cinstit în poziţionarea lui faţă de eveniment mi s-a părut generalul Anton. Mi-a spus că el s-a împotrivit unor propuneri făcute de Bodnăraş pentru înarmarea unor „gărzi patriotice". Sugestia fusese acceptată şi de P.N.Ţ., care avea asemenea grupări în Ardeal. Generalul Anton susţinea că nişte civili înarmaţi care circulă prin oraş pot crea probleme. „Avîntul de luptă" al acestor formaţii improvizate ar fi devenit de-a dreptul primejdios.

Şi totuşi, cu toată grija de adevăr, în cartea dvs apar şi interlocutori care-şi supradimensionează rolul: plutonierul D-tru Bălă povesteşte că la arestarea Mareşalului „nu mai ţin minte cine a rostit cuvintele «Vă rugăm să ne urmaţi», maiorul Dumitrescu sau eu... amănuntul nu prea are mare importanţă". Cum să n-aibă importanţă cine comandă: plutonierul sau maiorul?

Pînă pe la începutul anilor '60, se mergea pe ideea că 23 august fusese făcut mai ales de mase. Aşa că afirmaţiile de acest gen sunau bine şi erau încurajate. În cursul documentării a trebuit să lucrez mult cu generalul Gh. Zaharia, de la Institutul de Istorie al Partidului. La un moment dat, într-o discuţie foarte importantă, cu manuscrisul în faţă, i-am spus că ar fi să comitem o gravă eroare, cu mari consecinţe, dacă ne-am strădui să demonstrăm tot timpul că PCR îşi asumă întreaga responsabilitate pentru actul de la 23 august, inclusiv greşelile de atunci. „Erorile diplomatice n-au cum să-i aparţină, de ce nu ne gîndim la asta?". N-a mai stăruit. O dată, cînd m-a văzut deprimat de dificultăţile întîmpinate, s-a simţit dator să mă încurajeze: „Dta, ca să-ţi publici cartea aşa cum vrei, trebuie să aştepţi să moară foarte mulţi".

De cine era vorba?

De unii din cei din partid care ţineau la părerile lor de neclintit despre cum ar trebui scris despre 23 august '44. Era un grup, cu Ceauşescu în frunte, care avea unele nemulţumiri faţă de carte. Ele nu coincideau însă totdeauna cu nemulţumirile unor vechi ilegalişti, care, imediat ce-a apărut volumul „Şi a fost ora H" au trimis scrisori de protest: „De ce toată acţiunea se petrece numai la Palat? Unde sînt masele?" Cînd a fost vorba, la un moment dat, ca volumul să fie publicat în URSS, am fost invitat la Moscova să vorbesc cu referentul cărţii: „Nu-l vedem prezent pe tovarăşul Gheorghiu Dej în această acţine. De ce nu apare? Şi de ce toate treburile se învîrtesc în jurul Palatului?" „Dacă-mi spuneţi unde era atunci, în 23 august 1944 sediul C.C. al P.C.R., în Bucureşti, şi-mi aduceţi şi documente, accept obiecţiile". Cartea n-a mai fost publicată la Moscova. În momentul de faţă lucrez la o variantă integrală a cărţii.

A consemnat Tita CHIPER

Anca MANOLESCU

O EUROPĂ POSTCREŞTINĂ?

Pierdut în rugăciune tăcută: *acesta e titlul unui articol-anchetă referitor la starea de sănătate a creştinismului european (autor: Carla Power, cu corespondenţi la Paris, Berlin şi Roma), publicat în revista* Newsweek *din 12 iulie 1999. Părintele Claude de la catedrala Notre Dame din Paris, imobil, tăcut, aşteaptă în spatele ecranului de sticlă al confesionalului pe rarii credincioşi ce i-ar putea cere asistenţă. I se perindă dinainte valurile mereu reînnoite de turişti care ticsesc amplul spaţiu al sanctuarului, luîndu-l aferaţi şi indiferenţi în posesie. O separaţie teritorială între biserica-monument şi credinţă care, pentru părintele Claude, e imaginea, emblema însăşi a crizei.*

© S. Ivanoschi

Două moduri de secularizare a religiei

„În vreme ce tinerii ei combină şi-şi potrivesc credinţe după plac, Europa ni se înfăţişează ca o societate postcreştină. Totuşi, într-un fel sau altul, religia continuă să ofere o anume mîngîiere" – îşi rezumă Carla Power ancheta. De vreo zece ani încoace, cercetătorii, ori mai bine zis *observatorii* faptului religios (gazetari, sociologi, istorici, antropologi) sînt obligaţi să-şi descrie şi să-şi analizeze obiectul de studiu prin intermediul acestei noi categorii: „totuşi". E adevărat că ei se ocupă mai cu seamă de mutaţiile lui spectaculoase, iar nu de exerciţiul discret, firesc, al celor integraţi într-o formă ori alta de tradiţie, de continuitate religioasă.

Cînd studiază ceea ce în anii '80 s-a numit şi a fost perceput ca o „revenire a religiosului" în lumea modernă, ei constată că au de a face mai degrabă cu o adaptare căznită, deformantă, sărăcitoare a credinţei la standardele, nevoile şi frustrările omului contemporan. După o perioadă de bunăstare intelectuală – întemeiată pe credinţa într-o raţiune umană atotordonatoare – şi de bunăstare materială, asigurată de *boom*-ul economic, lumea vest-europeană şi nord-americană a fost pusă în faţa limitelor ei de performanţă, în faţa a ceea ce „succesul" ei nu reuşise să integreze. Dar reuşise, în schimb, să provoace, să atragă, fie şi prin contestare, în cercul de valori al mentalităţii seculare.

„Revenirea religiosului" nu a fost decît contestarea, mai mult ori mai puţin violentă, a modernităţii seculare, întreprinsă cu mijloace şi pe principii seculare. În această „revenire" sînt incluse, pe de o parte, mişcările fundamentaliste şi ideologiile naţional-religioase – active mai ales în marginea teritoriului euro-atlantic: primele în ţările islamice, cele din urmă mai cu seamă în Europa de Est. Adepţii lor nu urmăresc în fond decît să substituie funcţionării laice şi plurale a societăţii un regim autoritar, pentru care comandamentele religiei sînt doar instrumente de reglare a comportamentului social. În loc să-şi păstreze caracterul de cale verticală, urmată liber şi responsabil, credinţa riscă să devină astfel ideologie cvasi-totalitară. Pe de altă parte, în aceeaşi „revenire" pot fi incluse şi mutaţiile legate de raportul omului vest-european cu sacrul, mutaţii la care se referă articolul citat.

În marginea lumii euro-atlantice, religiosul se manifestă spectaculos prin „îngroşare", prin încercări de a-l transforma în dogmă socială uniformizantă; în interiorul acestei lumi, dimpotrivă, el pare să se dilueze, să devină difuz, aleatoriu, simplă reţetă personală de consolare. Dacă, în primul caz, avem de a face cu pretenţii de „puritate" religioasă, cu radicalisme, cu instituţionalizări inadecvate ale religiosului, în cel de al doilea ne frapează apetitul pentru sincretisme, permisivitatea credinţelor *à la carte*, refuzul sau indiferenţa faţă de Bisericile instituite. Dacă în primul caz, religia e înţeleasă ca o marcă identitară, ca ordine ce garantează mîntuiri colective, în al doilea caz, ea a ajuns să fie înţeleasă ca un bun de consum individual ceva mai elevat, la care poţi recurge ori nu, după plac. Cînd se referă la noile modalităţi religioase din ţările occidentale, analiştii vorbesc despre religiozitate difuză, structuri „la alegere", „improvizaţii", „comportamente religioase suple" (cf. Françoise Champion, „Spirit religios difuz, eclectism şi sincretisme", în vol. colectiv *Religiile lumii*, Fayard, 1993, trad. rom. Humanitas, 1996).

Un cult al accesibilului

„Viaţa nu e aşa de dramatică în Anglia ca în America Latină ori în Africa centrală; de aceea, poate, ea nu are nevoie, spre a-i pătrunde sensul, de revelaţia creştină": iată comentariul ironic (reprodus în articolul menţionat) al arhiepiscopului de Canterbury, George Carey, într-un discurs recent, unde îşi avertiza colegii că Biserica Angliei se află în pericol de a se stinge. „Ţările care, cu o generaţie în urmă, constituiau teritoriul central al creştinătăţii, parcurg astăzi o eră de «credinţă fără apartenenţă»", declară sociologul britanic Grace Davie, citat în acelaşi articol, unde ni se propune următoarea explicaţie: „Fiecare generaţie are Dumnezeul ori dumnezeii pe care îi merită. Religia europeană de astăzi reflectă viaţa socială şi economică. Într-o epocă de individualism, europenii nu se mai simt atraşi de participarea la o Biserică; ei nu se mai raliază de altfel nici partidelor politice ori asociaţiilor profesionale. În ochii multor europeni moderni, cel puţin o parte din scopurile religiei au fost preluate, în ţările dezvoltate, de către Stat; după cel de al II-lea război mondial, caritatea, identitatea, simţul comunitar – lucruri pentru care se strîngeau odinioară în Biserică milioane de oameni – sînt furnizate acum de către funcţionari guvernamentali. Statul îţi pune la dispoziţie o etică creştină secularizată. De ce să te mai duci la biserică să o capeţi?"

Reticenţa ori indiferenţa Vestului individualist faţă de instituţiile ecleziale pun în lumină – prin contrast – un adevăr preţios (pe care fundamentalismele ori ideologiile naţional-religioase tind să-l oculteze): în sine, în esenţa ei, religia nu e valoare colectivă. Autenticitatea, calitatea ei intimă nu constă în performanţa socială, oricît de lăudabilă, oricît de generoasă ori securizantă. Dacă ar fi aşa, religiile şi tradiţiile spirituale ale lumii ar putea fi foarte bine suplinite de asociaţii filantropice, de mişcări politice, de autorităţi temporale. Caritatea, abnegaţia, responsabilitatea comunitară, impulsul civilizator pot fi efecte, rezultate secunde ale religiei, dar nu scopuri în sine. Singurul scop intrinsec al unei religii e să pună la dispoziţia omului o cale de a se depăşi, o cale de a ajunge dincolo de sine, devenind un interlocutor al Celui inaccesibil.

Or, tocmai acest interlocutor inaccesibil pare să fie pierdut din vedere de către apetiturile religioase contemporane. Structurile spirituale „la alegere", „improvizaţiile", „comportamentele religioase suple" – de succes în Europa postmodernă şi postcreştină – ne pun în faţă un *cult pentru accesibil*, destinat să satisfacă nevoile stricte ale individului, să-i dea bunăstare psihică şi fizică, precum şi satisfacţia propriei soluţii în domeniu. Dacă un anume interes pentru religios se menţine, el e motivat mai degrabă cultural, fie că e vorba de dorinţa de informare sau de respectul pentru o moştenire identitară. „Europenii nu se mai apleacă poate asupra Scripturii, dar citesc cu aviditate lucrări despre religie. În Franţa, *Encicopedia religiilor lumii*, publicată în două volume, a fost un *best seller* al anului 1997; irlandezii şi nemţii cumpără cărţi despre catolicismul celt, iar italienii şi-au descoperit de curînd gustul pentru budism". „Mă duc din cînd în cînd la biserică, aprind o lumînare şi spun o rugăciune" declară o tînără de origine sîrbă, ai cărei părinţi au emigrat în Anglia. „Dar o fac pentru că sînt obiceiurile familiei mele – moştenirea mea." Ea crede că tinereţea petrecută în mijlocul frumuseţilor sălbatice din Yorkshire a îndemnat-o să caute transcendentul nu în biserici, ci în natură.

Dacă nu e perceput (şi respins) ca autoritate ce lezează libertatea individului, creştinismul „clasic" e perceput drept un simplu cult, o formă relativ constrîngătoare, al cărei sens nu mai e destul de accesibil. Ca atare i se preferă lucruri mai la îndemînă, precum igiena sufletească ce poate fi furnizată de spectacolul naturii ori de cura psihanalitică. Soluţii care evacuează acea Prezenţă incomodă, stranie, ce obligă la ieşirea din sine; soluţii în care accentul cade pe prosperitatea solicitantului.

Şansa de supravieţuire a Bisericilor – opinează în final autoarea articolului – ar fi adaptarea la acest orizont de aşteptare. Divinul, prin instituţiile sale, ar trebui să ajungă un soi de prestator de servicii. „Cum transformările economice se accelerează în Europa modernă, instituţiile care au luat locul religiei sînt ele însele supuse schimbării. Generozitatea postbelică a statelor dezvoltate nu mai face faţă situaţiei; iar, într-o societate din ce în ce mai mobilă, vechile reţele de solidaritate – familia şi vecinătatea – s-au atrofiat. Ceea ce explică, prin reacţie, atenţia pe care din ce în ce mai mulţi clerici europeni o dau mai degrabă rolului lor pastoral decît celui spiritual. «Unii oameni se duc la doctor ca să fie ascultaţi şi înţeleşi; alţii vin aici» declară părintele Claude. Ilustrare auto-ironică a ciudatului statut pe care religia îl are astăzi în Europa: metodiştii britanici au dezbătut recent, la conferinţa lor anuală, dacă oamenii trebuie îndemnaţi să vină la biserică chiar fără a crede în Dumnezeu. Ceea ce reprezintă, poate, recunoaşterea faptului că nu conversaţiile extatice aduc oamenii la biserică, ci dorinţa de a fi ajutaţi în vremuri de nevoie".

Ceasul tîrziu

Din păcate, abordările sociologizante – precum cea a Carlei Power – închid înţelegerea într-un cerc dinainte trasat; la capătul fiecărei direcţii de cercetare vom întîlni mereu acelaşi reper în funcţie de care se judecă lucrurile: valoarea, utilitatea, succesul social al *instituţiilor* religiei.

Conversaţiile extatice nu mai aduc poate astăzi oamenii în biserici. Dar Biserica se întemeiază, ca drum spiritual, pe asemenea experienţe; ea durează şi se înnoieşte, în ascuns, datorită lor. Titlul articolului ne sugerează de altfel atitudinea spirituală fecundă, adecvată unor vremuri sărace, unor vremuri de nevoie: „a te pierde într-o rugăciune tăcută". E atitudinea pentru care optase unul dintre maeştrii hasidismului din ultimele generaţii, din perioada de decadenţă a mişcării: Mendel din Worki. El cultiva o „artă a tăcerii", el vorbea despre „rugăciunea mută", „strigăt tăcut pe care Dumnezeu l-a ascultat". Acesta e, spune Martin Buber în introducerea la *Povestirile hasidice*, „strigătul ce ni se potriveşte atunci cînd trăim la ceasul cînd pînă şi lucrul acesta (spiritualitatea vie a hasidismului – n.n.) se strică. Timpul cuvintelor a trecut. Se face tîrziu".

În „ceasurile tîrzii", omul are privilegiul de a se face ascultat prin tăcere şi de a asculta, la rîndul său, tăcerea lui Dumnezeu. Iar din dialogul acestor tăceri se pot naşte cuvinte autentice, proaspete, verticale.

© S. Ivanoschi

Album

Cuvente den copii

● Uităm, de obicei, binele făcut de cineva, deoarece vrem altul nou. (12 ani)

● Pe omul care nu-şi poate încăpea în piele îl poate repara un meşter, care să-i tragă o mamă de bătaie. (13 ani)

● Viaţa omului o cunoaştem, dar moartea este încă un mister. Nu-i cunoaştem încă lungimea. (13 ani)

● Dacă un înger ar intra în iad nu s-ar observa, dar dacă un drac ar intra în rai ar fi o nemaipomenită dezordine. (12 ani)

● Steagul american a fost greblat ca să se arate pe el munca, iar grădina de stele reprezintă înălţarea la cerul senin al stelelor americane. Steagul Angliei reprezintă şi intersecţia unor drumuri lungi şi unirea lor. (12 ani)

● Steagul Angliei reprezintă braţe încrucişate, pentru a se ţine bine în faţa duşmanilor. (10 ani)

● Peştii şi păsările pe care le închidem în acvarii şi colivii nu au greşit cu nimic, decît cu frumuseţea lor. (13 ani)

● Femeile au nevoie de complimente, deoarece ele simt nevoia să le zicem ceva, ca să nu înceapă certurile. (14 ani)

● Dacă pictorii ar purta costume şi cravate ar arăta banal, deoarece toţi politicienii se îmbracă aşa. Ce ar fi să-l confundăm pe Piliuţă cu Iliescu! (12 ani)

● Astronomii se uită în fiecare noapte la stele pentru că vor să le numere, că de fiecare dată le iese alt rezultat. (12 ani)

● Dacă bufniţa s-ar uita în oglindă ar spune că e frumoasă, are ochii mari, vede bine noaptea, e deosebită; iar ea, la şcoala ei, le-ar întreba pe micile bufniţe: Ce-ar spune oamenii dacă s-ar uita în oglindă şi-ar vedea cît de urîţi sînt şi cum nu văd noaptea? (12 ani)

● În viaţa de apoi nu cred că e o diferenţă faţă de cea de acum şi sper ca acolo să nu fie şcoală. (11 ani)

(culese de profesorul Dorel ZAICA)

Bazar

Carmen Sylva şi Gheorghe Doja

„La început a fost apa: marea şi ghiolul... şi amîndouă au făcut un legămînt: să fie bune, miloase, să facă numai bine şi să se privească faţă în faţă... Şi a venit un prieten, „pădurea“, care din dragoste pentru amîndouă s-a aşezat între ele şi luîndu-le de braţ au făcut o armonie. Şi liniştea s-a aşternut!“

Fragmentul de mai sus, intitulat *Oraşul nostru* şi scris de dr. Mioara Băloiu, poate fi găsit în volumul *Incursiuni, 100 de ani de existenţă, 1899-1999;* existenţă a oraşului Eforie S. Din păcate, imaginea reală a staţiunii se potriveşte cu cea din ghidul evocativ, precum numele vilei *Antarctica*, unul din edificiile aşezării foste *Vasile Roaită* şi actuală *Carmen Sylva* poate fi considerată „perla“ litoralului românesc; dar, vorba telenovelei, „perla neagră“. „No Man's Land“ sau „Locul unde nu s-a întîmplat nimic“ (şi nici nu pare a se întîmpla vreodată) sînt denumiri mai aproape de spiritul staţiunii. Sau, cum bine arată firma unui alt bar local – *Paradox*. Poate că poezia fragmentului din *Incursiuni* e cuprinsă tocmai în aceste titulaturi; evident, o poezie a absurdului, ce îmbină trăirea patriotic istoristă cu inventivitatea contemporană. Pe bulevardul principal, vila *Gh. Doja* tronează între *Mihai Eminescu* şi *George Coşbuc*. Eroismul *leader*-ului răscoalei ţărăneşti constituie, probabil, un model, pentru chefliii amatori de bere ce populează, acum, spaţiul patronat de acesta. De asemenea, locuitorii în şlapi şi-n şorturi pestriţe ce-i habitează pe Eminescu şi Coşbuc sînt, probabil, scuturaţi de vreun fior cultural în timp ce sforăie după-amiezile. Armata de migratori gălăgioşi spre plajă sînt, pare-se, doar subconştient marcaţi de gravitatea şi însemnătatea străzilor pe care calcă: *Dorului* se intersectează cu *Dezrobirii* (marcînd trecerea de la tînjire şi tensiune la descătuşare); *Negru Vodă* se învecinează cu *Filimon Sîrbu* şi cu *M. Viteazu*. Nu se ştie de ce acestuia din urmă i-a fost contestat dreptul la un prenume desfăşurat şi vizibil: probabil pentru că prima unire a Principatelor Române, despre care am învăţat cu toţii la şcoală, a ţinut prea puţin. Dacă, în cazul lui M. Viteazu, *Izbînda* a fost de scurtă durată, în cazul vilei cu acelaşi nume din staţiune termenul e victorios şi acum.

Alte lăcaşuri şi localuri nu se integrează în tradiţia eroică consacrată; îşi creează, în schimb, una nouă şi aproape la fel de orgolioasă. O braserie se numeşte *Sediul Central*, deşi, geografic, pare cam periferică. Una din discoteci poartă firma *Disco Crom – Model occidental*. Occidentul este o altă obsesie a locului. Cea mai profundă ipostază a ei este *Pizza Occident '68*. Sloganurile occidentale îşi au, şi ele, modul propriu de percepţie la Eforie S.; berea *Fulger* ne îmbie s-o degustăm astfel: *Setea satisface / O bere ce place.*

Sloganul de mai sus ne duce cu gîndul la raportul aparenţă-esenţă. Sub aparenţele pompoase deja enumerate nu se ascunde nimic; o masă „servită“ în Carmen Sylva nu poate fi dovedită nici măcar cu o chitanţă fiscală. Probabil, pentru că multe din localurile cu aspiraţii nu au autorizaţie. Altfel, chelnerii lor îţi pot oferi căni cu urme de ruj, ceai cu furnici, sucuri începute pe sfert şi bere caldă. Localurile nu eu meniu, dar au formaţii; unele din şlagărele locale chiar afirmă: „Mie-mi plac femeile/ Dar prefer solistele“. Fostul Vasile Roaită nu poate figura în top-urile litoralului românesc (care şi el, la rîndul lui...), din simplul motiv că nu există. Nu există aşa cum ar trebui să fie o staţiune normală la 10 ani după '89. Nu degeaba localnicii, dacă-i rogi să-ţi recomande un restaurant unde poţi mînca bine, îţi răspund: „În Eforie N.“, sau „Eu nu mănînc“.

Iaromira POPOVICI

Moment muzical în vara barocă

Una din cele mai voluptuoase plăceri ale fiinţei umane – dintre puţinele care nu pot fi contestate de nimeni, nicăieri, indiferent de sistemul nervos sau de cel social în care trăieşte fiinţa, indiferent de sexul ei, de credinţa religioasă sau politică,

una din cele mai intime, mai credincioase şi mai durabile plăceri – acceptată şi respectată ca atare, în cele mai grele condiţii, chiar şi în război, chiar şi în stări de asediu sau de detenţie, pe secetă, în spitale şi, se zice, chiar în iad,

una din cele mai inofensive, mai benigne şi mai logice, dar devenind – prin caracterul imperios cu care se impune simţurilor şi judecăţii – extrem de presantă, de cuprinzătoare,

ca o sete de libertate care se visează satisfăcută,

ca o durere de măsele deodată ostoită,

ca o nevoie de somn care şi găseşte un pat şi o pernă,

ca zvîcnetul pentru a-ţi descălţa, fie şi la o recepţie, o pereche de pantofi care te strîng îngrozitor, sau te bat violent la vîrf, sau îţi încing laba piciorului de nu mai ai clasica şi minima dorinţă a pasului,

în sfîrşit,

una din cele mai normale şi mai incandescente bucurii ale mele rămîne aceea de a face duş, vara, pe caniculă:

nu foarte rece, dar nici foarte fierbinte, nu unul, dar nici zece – pentru a nu-mi bagateliza plăcerea,

de a-mi potrivi apa din cele două robinete,

de a-i găsi exactul dozaj, cald-rece,

de a mă aşeza sub şuvoi, de a-l simţi din creştet pînă în tălpi, puternic, vital, sănătos, ca un *allegro con brio* beethovenian,

de a mă săpuni bine, liniştit, mîndru, dar nu vanitos, peptimist*,

liber, dar nu lipsit de gînduri, evocînd de obicei, sub şfichiuirea apei, ultimele probleme insolubile,

ca apoi, nerezolvîndu-le, căci de aia le zice şi insolubile, adică imposibil de a se dizolva sau topi în apă, sub duş, să alung săpunul de pe cap, să las apa să curgă pe mine minute întregi, pentru a mă pătrunde ca de un farmec sfînt,

să închid într-un sfîrşit robinetul şi să ies din cadă,

să mă uit bine dacă nu am făcut lac pe jos – privire realistă, încordată, ca la o cădere din paradis în contingent –

şi să simt clipa mozartiană a brizei care te cuprinde după duş, înainte de a te şterge intens cu prosopul.

Atunci am senzaţia – scurtă, foarte scurtă – că sînt pur într-un univers torid în care a avea iluzii e mai important, mai crud şi mai grav decît a le pierde.

Îmi consolidez această senzaţie, aplecîndu-mă peste chiuvetă şi spălîndu-mi doar pleoapele cu apă rece, încă o dată, separat, care va să zică, de duş. E o claritate în plus, la care ţin, nu ştiu de ce.

După aceea, intrînd în tratative cu halatul de baie, ajungînd la un compromis, iau tubul şi-mi pun pastă pe periuţa de dinţi.

Viaţa poate reîncepe, feerică, murdară, parfumată, barocă, după cum îi este felul.

*Expresia aparţine unui scriitor palestinian, o contracţie fericită şi în româna oximoronică, între pesimist şi optimist.

Radu COSAŞU

Pentru prima oară în românește:
Călătorul heruvimic,
cartea de versuri mistice
a lui Angelus Silesius.

Cine se teme de cinema?

„Aceste filme descrise ca foarte violente sînt văzute şi în Japonia, în Europa şi în tot restul lumii. Or, Japonia şi Europa au un indice de criminalitate foarte scăzut, pentru că dispun de legi în legătură cu armele de foc mult mai stricte decît Statele Unite.“ (Jack Valenti, preşedintele lui Motion Picture Association of America)

„Pentru a rezolva problema violenţei juvenile trebuie împuşcat Charlton Heston – preşedintele lui National Rifle Association, care se opune controlului armelor de foc.“ (Spike Lee, cineast)

Acum vreo două săptămîni, invitată la emisiunea de dimineaţă a PRO TV-ului, Ada Roseti dădea cîteva răspunsuri de bun simţ acuzelor la adresa „violenţei şi sexului“ pe micul ecran; rezumate, acestea (răspunsurile, şi nu acuzele) ar suna cam aşa: dacă este adevărat că asistăm la o recrudescenţă a delincvenţei juvenile, cauzele ei sînt probabil mai complexe şi ar trebui cercetate mai atent înainte de a trage concluzii; dacă se dovedeşte că televiziunea – şi, prin extensie, cinema-ul – poartă o parte din vină, acest lucru nu trebuie să excludă responsabilitatea familiilor, a şcolii, societăţii etc.; în fine – punctul cel mai sensibil al discuţiei –, dacă multe filme se complac într-o apologie cinică a violenţei, nu este mai puţin adevărat că există multe altele în care violenţa (sau sexul) sînt prezentate fără edulcorări inutile pentru că atît violenţa, cît şi sexul sînt adesea, în realitate, fapte cotidiene lipsite de orice urmă de romantism...

Este evident de ce anumite posturi de televiziune autohtone prezintă peliculele incriminate la ore de vîrf: dacă nu ar exista audienţă pentru acest tip de filme, ele nu ar fi programate. Dincolo de ipocrizia publicului şi a posturilor respective, ar mai fi de văzut în ce măsură cererea dictează oferta sau, dimpotrivă, oferta creează cererea... Iată, deci, puncte de plecare pentru o analiză serioasă a acestei probleme.

Ceea ce frapează, însă, atunci cînd încerci să pui puţină ordine în haosul acuzelor este că, în general, felul în care au fost formulate acestea dinspre „societatea civilă“ este total lipsit de nuanţe. De pildă, în *România liberă* din 23 iulie a.c., o pagină întreagă (cu titlul „Scenele-şoc invadează micul ecran“, autoare = Stela Ştefan) nu face altceva decît să pună la zid violenţa şi/sau sexualitatea prezente pe ecran, indiferent de valoarea filmelor! Ca un făcut, trei din cele cinci fotografii care ilustrează articolul reprezintă cadre din filme care *nu* sînt, categoric, pelicule de serie: *Something Wild* de Jonathan Demme, *Al cincilea element* de Luc Besson şi *Cădere liberă* de Joel Schumacher... Ele nu au ce căuta într-un material menit să demonstreze „nocivitatea“ enunţată de titlu. În plus, legendele fotografiilor trădează incultura „acuzatorilor“ şi acelaşi gust, dubios, pentru senzaţional: „Melanie Griffith vrea să facă sex tot timpul“, „Aproape că nu ni-l mai putem imagina pe Michael Douglas fără un pistol în mînă“ (!?) şi – absolut alandala, fiind vorba despre *Al cincilea element*, S.F. ludic mai curînd „soft“ la capitolul sex – „Violenţa şi erotismul merg mînă-n mînă în filmele de acţiune difuzate la posturile noastre tv în fiecare seară“! Din articol mai aflăm că „minorul are dorinţa de a imita, de a-şi crea falşi eroi“, că există „profesori idealişti“ care se luptă, de unii-singuri, cu „mass-media şi poetizarea criminalului“, că, în fine, „Consiliul Naţional al Audiovizualului este neputincios“, concluzia fiind formulată în subtitlul: „Şi totuşi, ce e de făcut?“, moment în care se dă cuvîntul unui colonel din Poliţia Capitalei... Culme a subtilităţii, materialul se încheie cu enumerarea cîtorva stipulări din Legea Audiovizualului (art. 2), din care aflăm că „programarea şi difuzarea de emisiuni cu încălcarea dispoziţiilor art. 2 constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare: de la 2 la 7 ani în cazul alin. 2; de la 3 luni la 2 ani sau amendă în cazul alin. 4 (art. 39)“...

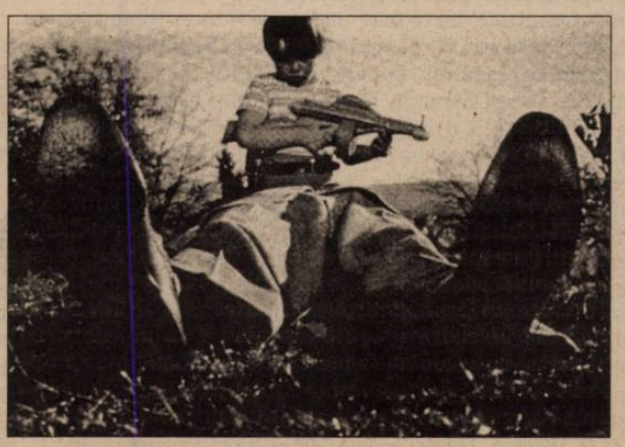

*Alfred Hitchcock, **The Trouble with Harry**, 1955*

Este evident că acest tip de supralicitare nu duce nicăieri. Sau duce direct la cenzură. Nu de mult, formaţia de rap „B.U.G. Mafia“ a avut de suferit de pe urma arbitrariului poliţienesc, o piesă de teatru (*Îngeri în America*, la Nottara) a fost boicotată de un „grup de presiune“, autodeclarat apărător al „bunelor moravuri“, acum, iată, este rîndul televiziunii să intre în colimator pentru încă-nedemonstrata „incitare la violenţă“... Nu e nevoie să fii sociolog pentru a înţelege că şarja la adresa mass-mediei şi a cinema-ului reprezintă cea mai violentă ameninţare pentru libertatea de expresie.

Ce e drept, recrudescenţa atacurilor actuale e favorizată şi de absenţa oricărei preocupări (din partea televiziunilor vizate) de a găsi soluţii. Or, aceste soluţii – importate, ca şi majoritatea filmelor incriminate, din SUA – există: este suficient să se introducă şi la noi faimoasele *„ratings“*, care „măsoară“ gradul de violenţă/sexualitate ale filmelor.

Recent, cineastul canadian Atom Egoyan spunea, într-o conferinţă de presă la Cannes, că *„cea mai mare violenţă este modul în care părinţii îşi tratează copiii“*. Îmi doresc să trăiesc într-o societate în care viziunea unui artist, oricît de inconfortabilă majorităţii morale, să se poată exprima liber. Dacă preţul acestui lucru este că unii dintre semenii mei vor fi nevoiţi să schimbe canalul, cred că el merită plătit.

Alex. Leo ŞERBAN

Trecerea prin reviste

Paul Georgescu

O mărturisire candidă: l-am descoperit pe Paul Georgescu pe cînd eram în liceu (anii '85-'86), într-o librărie mică, răsfoind la întîmplare cărţi semnate de necunoscuţi. Cele cîteva pasaje de la început pe care le-am citit m-au încîntat într-o aşa de mare măsură, încît am cumpărat cartea fără să mai stau pe gînduri şi, ajuns acasă, am citit-o pe nerăsuflate. Eram convins că am dat peste un debutant genial şi mă felicitam pentru descoperirea mea. Căci debutant trebuia să fie, din moment ce revistele literare serioase (pe vremea aceea aveam abonament la *România literară*) nu pomeneau nimic de el. Ceva mai tîrziu, cînd am ajuns la facultate, am aflat (pe căi neoficiale, desigur) că Paul Georgescu nu era chiar la primele lui romane şi că, departe de a fi un june, avea chiar un trecut (îndepărtat) care-i atîrna cam greu. Spre sfîrşitul facultăţii aveam să aflu, în plus, că, datorită deschiderii lui către tinerii anilor '80, se bucura – alături de un alt scriitor cu trecut proletcultist, Ov. S. Crohmălniceanu – de simpatia multor optzecişti. Cu toate acestea, numele lui Paul Georgescu era în continuare ocolit de presa literară. Situaţie care se perpetuează şi astăzi. Prin urmare, nu este imposibil ca povestea mea candidă să fie refăcută şi de un adolescent al zilelor noastre.

* * *

Iată, însă, că ultimul *Apostrof* (nr. 7-8/1999) publică, la rubrica „Dosar“ îngrijită de Ion Vartic, un extraordinar grupaj de scrisori din anii '80 ale lui Paul Georgescu către Ion Simuţ (cu subtitlul „Învăţăturile unui venerabil prozator bucureştean către un tînăr critic din provincie“). Acest subtitlu este foarte potrivit – avem de-a face într-adevăr cu nişte învăţături, dar care sînt mai degrabă *către fiul său Teodosie*. Paul Georgescu din aceste scrisori nu este un maestru distant, ci pur şi simplu un părinte, care se implică afectiv în devenirea copilului său. Deşi – se pare – nu-l cunoştea în mod direct, Paul Georgescu îi oferă cu căldură tînărului Ion Simuţ (care era în vremea aceea profesor într-un sat uitat de lume) sfaturi inteligente şi preţioase, îşi bate mintea să găsească soluţii pentru ca acesta din urmă să răzbată profesional, sau se întristează el însuşi de eşecurile tînărului. Într-un cuvînt, îi preia acestuia toate grijile – şi, în acest sens, este semnificativ faptul că rareori Paul Georgescu se referă la propriile lui probleme de sănătate (foarte grave), şi atunci o face în treacăt şi cu ironie („În genere, situaţia mea sanitară e proastă, dar există un echilibru în rău“). În rest, trăieşte tot timpul alături de tînăr, ridicîndu-se chiar împotriva celor de o vîrstă cu el, care, ajunşi la putere, desconsideră şi subminează elanurile noilor veniţi. Astfel, o primire nu tocmai bună a lui Ion Simuţ în *România literară* determină, din partea „venerabilului prozator bucureştean“, un comentariu imparabil: „Băieţii de la *Rom.*(ânia) *lit.*(erară) nu au nimic contra dumitale, dar ei aşteaptă să devii mai întîi celebru şi pe urmă să scrie un cartuş despre dumneata. Eu am judecat totdeauna invers: scriam despre celebrităţi pe cînd erau încă necunoscute. (...) Băieţii de la *Rom.*(ânia) *lit.*(erară) preferă să-l «popularizeze» pe Cioculescu decît să investească în Simuţ. Bună şi socoteala asta – pe termen scurt –, dar băieţii gîndesc pe cel mult şase luni, de-aia sînt şi vor rămîne băieţi.“ Nu ştiu dacă cei de la *România literară* au avut sau nu dreptate criticîndu-l pe Ion Simuţ, dar comentariul lui Paul Georgescu mi se pare foarte pertinent. Şi acesta, cu atît mai mult cu cît el este perfect valabil şi astăzi. Oricum, cert este că şi tinerii din zilele noastre ar avea mare nevoie de un Paul Georgescu – numai că bătrînii de acum nu mai au, se pare, asemenea disponibilităţi. **(C. P.-B.)**

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor
Dosar PAUL GEORGESCU
APARE LUNAR

O NOUĂ APARIŢIE
LA EDITURA
FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE

APARIŢII RECENTE
LA EDITURA HASEFER

A. Cohen – *Talmudul*
Paul Johnson – *O istorie a evreilor*
Emmanuel Levinas – *Dificila libertate (eseuri despre iudaism)*

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

● Anul VII ● Nr. 341 ● 20 - 26 august 1999 ●

Millennium

Viaţă de cîine

Conform unui sondaj de opinie, 66 la sută dintre bucureşteni sînt nemulţumiţi de modul în care municipalitatea se ocupă de problema cîinilor vagabonzi. Aceşti bucureşteni există doar în statistici. Ficţiuni ale bunului simţ sociologic. Bilanţ fantasmatic. Sfîrşitul de mileniu ne prinde cu o capitală majoritar cinică. Nu e viaţă mai plăcută decît cea de sfîrşit de veac în Bucureşti. Cu condiţia să fii cîine. La colţul ghettoului unde stau, alături de marea familie muncitorească numită Balta Albă, s-a prăsit gălăgios, într-o arcă improvizată, o pereche pestriţă de cîini de mahala, certăreţi şi agresivi. N-o să vă vină să credeţi, dar tribul din Stelian Mihale a trecut binişor, în doar doi ani, de douăzeci de suflete. Mai mari şi mai mici, toate, însă, răzbătătoare, cu lipici la măcelari şi vînzătoarele de la alimentare, care se află în competiţie cu semiruralul nostru vecin înstăpînit peste o tarla publică, unde-şi cultivă niscaiva roşii, ardei şi castraveciori. Cei douăzeci recunosc drept tată de familie pe numitul cultivator, locuiesc într-un colţ al grădiniţei şi să te păzească geniul locului să treci pe-acolo mai tîrziu de 8 seara că te fac zdrenţe. Iar dacă ziua stau înţepeniţi de căldură sub maşinile din parcare, noaptea patrula de cîini îşi apără cu îndîrjire teritoriul marcat sîrguincios şi pătrunzător în decursul anilor. Aceşti colocatari îşi iau micul dejun din grămada de gunoaie care se strînge stereotip direct pe pămînt, la colţul blocului. Bucuria copiilor. Apoi, de-a lungul zilei, miloşii concetăţeni îi aprovizionează cu apă şi resturi. Cîinii noştri sacri, cu care fiecare dintre noi împarte cîte ceva – fizionomia, viaţa, pîinea sau bolile –, fac legea în zona unde stau. Ei se învecinează cu mai plebeii cîini dinspre Macaralei şi cu occidentalii (statul lor este situat la vestul străzii Mihale) şi ferocii cîini din piaţa Titan. Vecinătăţi sfîşiate în fiece noapte de aplicaţii militare, de ambuscade, atacuri frontale sau campionate care transformă noaptea într-un coşmar pentru minoritarii locuitori bipezi ai zonei.

An de an, datorită condiţiilor de viaţă tot mai bune, datorită creşterii veniturilor şi confortului, sporul natural al populaţiei canine din cartier a contribuit la întărirea speciei şi la stabilirea unor norme de comportament cărora oamenii li se supun fără crîcnire. Ei nu circulă prin zonele interzise, au mereu o poşetă/ servietă/ geantă la îndemînă pentru a-şi proteja ciorapii sau pantalonii, trec repejor şi respectuoşi, cu luciri subalterne, prin faţa plutoanelor de execuţie. În magazinele alimentare cîinii au sălaş consfinţit de legile nescrise ale zonei. Iar dacă un cîine vrea să se aşeze în mijlocul străzii pentru a se odihni de efortul său nocturn pentru securitatea publică, maşinile trebuie să-l ocolească cu grijă, pentru a nu le strica siesta. În micul Paris vesel, peste tot pe unde m-au purtat drumurile, situaţia este aceeaşi: fiecare cedează din libertatea individuală pentru libertatea colectivă şi contribuie la îmblînzirea Leviathanului. Fiecare cedează un drept, acolo, pentru ca bietele patrupede, nemulţumite de eternizarea sistemelor de conducere şi de superioritatea vecinilor lor biologici (oamenii), să nu ajungă la insurecţie şi să nu declanşeze *lupta de specie*. Înstăpînindu-se pe cuştile telefonice din oraş, au început, deja, să ocupe instituţiile şi căile de comunicaţie – metode insurecţionale cunoscute, nu-i aşa, din cărţile lui Malaparte, Gadhafi, cărticica şefului de cuib sau directivele KGB. Au cotropit gările de metrou şi controlează centrele de distribuţie a hranei şi presează psihologic, în fiecare noapte, asupra coşmarurilor noastre. Gherila urbană s-a declanşat. Cele 66 de procente de indignare se topesc în faţa provocării vieţii de zi-cu-zi. Ar fi în stare să scrie plăcuţe bilingve pentru a le face pe plac.

Iar pe cei care-mi vin cu bibliografie gen „Doamna şi vagabondul" (sau „Doamna cu căţelul"), „101 de dalmaţieni" sau „Cîinele soldatului" îi invit fie să ia triburile în propria lor casă, fie să treacă printr-o porţie de vaccinuri antirabice.

Sorin ŞERB

AMONIL – un mastodont în agonie

„Procesul complex de dezvoltare industrială" început în a doua jumătate a secolului nostru a părut un fapt „gîndit", „planificat", „calculat minuţios", în contextul industrializării generale – normal. După '89 ghilimelele s-au întors consecvent la cuvîntul *normal* şi toate combinatele, fabricile şi uzinele au devenit „monştri bugetofagi", „puncte nevralgice ale economiei româneşti", izvorîte din proiecte grandioase. Dintr-o extremă în alta. Şi statul a încercat să scape de asemenea „coloşi" cît mai repede, bifînd tot mai multe privatizări.

În aceste condiţii naşterea unui „combinat" şi dezvoltarea lui pînă la statutul de societate pe acţiuni mi s-a părut o biografie interesantă. Speţa este „Combinatul de îngrăşăminte chimice Slobozia", actual S.C. Amonil S.A., prima construcţie de asemenea amploare concepută şi realizată integral de ingineri şi tehnicieni români, cu piese exclusiv româneşti. Alături de combinatul de la Turnu Măgurele, Amonil a fost implicat în problema Eurocolumna.

Biografie

„Printre principalele măsuri luate de conducerea de partid şi de stat în cadrul procesului de industrializare socialistă a ţării, a fost şi aceea de a creşte contribuţia chimiei la chimizarea agriculturii, prin producerea de îngrăşăminte şi pesticide într-o cantitate din ce în ce mai mare şi în sortimente diversificate". Nu se ştia cît de mare trebuia să fie pînă la urmă cantitatea de îngrăşăminte şi cît de diversificate sortimentele de pesticide. Totuşi atracţia imprevizibilului a făcut ca, pe data de 20.05.1969, la o oră necunoscută să se hotărască prin H.C.M. 1028 „realizarea obiectivului": Combinatul de îngrăşăminte chimice Slobozia. Alegerea zonei de amplasare în Cîmpia Bărăganului a fost determinată de considerente economice reale: zona era predominant agricolă – era nevoie de îngrăşămînt pentru mărirea producţiei „la hectar" – şi în plus exportul pe cale maritimă ar fi oferit mari avantaje – transport mai ieftin şi păstrarea unei calităţi deosebite a produsului.

„Combinatul" a început să capete personalitate: proiectat la Bucureşti şi nu în străinătate, realizat de ingineri români, cu maşini şi utilaje româneşti de la Griviţa Roşie Bucureşti, de la I.U.C. Ploieşti, întreprinderea 23 August Bucureşti etc., era un succes al industriei chimice naţionale. Utilitatea unei astfel de instalaţii, aşa cum am spus, obţinerea de îngrăşăminte chimice pe bază de azot. Produsele ce constituiau producţia de bază erau amoniacul, ureea, acidul azotic, azotatul de amoniu. Ureea şi azotatul sînt producţie-marfă, amoniacul şi acidul azotic – produse semifabricate.

Prin 1976, hotărîrea luată în acea frumoasă zi de mai era încununată de succes – combinatul funcţiona 5 luni pe an, dar funcţiona – şi nefiind în apropiere nici Gandhi, nici Clémenceau să spună „asta va da naştere unei foarte frumoase ruine", se încep investiţii sentimentale şi materiale pentru noi „obiective". S-au construit instalaţii de furnal (dezafectate în '91 din cauza gradului mare de poluare), argon, oxigen etc. S-au extins sursele de utilităţi şi instalaţiile de depozitare, ambalare, expediere etc. Toate acestea au continuat pînă în '80-'81 unde rîvna lacomă de învăţătură din muncitorul industrial s-a potolit. Va renaşte pe la '84 cînd se încep lucrările la o nouă instalaţie de amoniac şi o nouă instalaţie de uree, ambele neterminate şi părăsite în '91.

Urmează încîntătoarea şi cu cîntec privatizare din '96 cînd „Eurotrading Chemicals" cu 28% şi „Romferchim" cu 23% cumpără, pentru concernul „Eurocolumna" din care făceau parte, pachetul majoritar de acţiuni (combinatul de la Turnu Măgurele fiind deţinut de acelaşi concern, monopolul pe piaţa românească de uree era evident). Restul acţiunilor sînt vîndute angajaţilor şi ia naştere S.C. Amonil S.A. O privatizare grăbită de alegerile din noiembrie care nu prevesteau nimic bun domnului Emil Dima, pe atunci şef al F.P.S. din partea P.D.S.R. Şi într-adevăr, în primăvara lui '97 se descoperă filiala elveţiană a Băncii Columna – căsuţa poştală „Manel Finanz". „Eurocolumna" are publicitate gratuită prin mai toate ziarele şi este dat în vileag un lot mai vechi de ciraci şi cirenaici. Aceste probleme care s-au suprapus cu altele, legate de rentabilitatea propriu-zisă a întreprinderii, şi asupra cărora voi reveni, au dus la concedieri masive – trei sferturi din personal (peste 900 de oameni), salarii neindexate pentru cei rămaşi, funcţionarea la o treime din capacitate a combinatului.

Rentabilitatea

Combinatul reprezenta pînă în primăvara lui '97 o afacere. Vînzările mergeau foarte bine chiar şi în România, unde datorită îngrăşămintelor se obţinuse o creştere consistentă şi reală a producţiilor agricole. Ulterior, desfiinţarea I.A.S.-urilor a făcut ca ureea să fie greu vandabilă ţăranilor: „Vindeam cu sacu', ceea ce era inacceptabil pentru o întreprindere cu peste 1.200 de angajaţi", îmi spune unul dintre salariaţi.

Exportul a rămas singura sursă de venit şi, existînd piaţă asigurată în China, Orientul mijlociu, America Latină, conturile viitorului Amonil S.A. se rotunjeau cu aproximativ 100.000 USD pe zi. Calitatea şi preţul îngrăşămintelor româneşti erau la nivelul concurenţei mondiale. Costurile de producţie erau destul de mici. În plus ureea era transportată doar 150 de kilometri „pe roţi", pînă la Constanţa şi de aici pe drumuri maritime. În felul acesta se păstra granulată. Ucrainienii nu aveau acest ultim avantaj însă îl deţineau pe cel al gazului metan ieftin. Chinezii mai ales au importat foarte mulţi ani uree românească. Şi ei aveau combinatele lor, construite „special" să funcţioneze cu cărbune şi nu cu gaz metan. Calitatea era scăzută. Problemele românilor au început cînd guvernul chinez a hotărît stoparea importurilor şi folosirea ureei proprii care ajunsese să aştepte în stocuri uriaşe. România pierde astfel una din pieţele principale de desfacere. Urmează o nouă lovitură: preţul ureei pe piaţa mondială scade. Ucraina îşi inaugurează noi combinate, mai aproape de căile de transport maritime; în Orientul mijlociu apar încă două fabrici, care funcţionează pe gaz şi dau uree foarte bună. România era în plin scandal „Eurocolumna". Sau invers.

La un complex industrial cum este Amonil nu se poate spune că lipseşte ceva. Chiar şi ce s-a construit după prima investiţie din 1969 a fost doar pentru mărirea producţiei. Problemele apărute acum pot fi rezolvate doar prin modernizare, adică prin bani investiţi în utilaje, dar mai ales în oameni – tehnicieni, ingineri, chimişti. O anume sărăcie nu ne permite să aducem experţi „de afară". Dar nici să ni-i păstrăm pe ai noştri.

Şi atunci trec la un alt aspect al rentabilităţii: mediul, ecologia, poluarea. „Ţările care au avut bani au considerat mai rentabil să cumpere produsele chimice decît să le fabrice, pentru a nu-şi distruge mediul", îmi spune un chimist care lucrează la Amonil de peste 20 de ani; „ne-am distrus ţara şi pînă la urmă nu ne alegem cu nimic dacă lăsăm astfel de combinate să se transforme în fier vechi".

De multe ori în Slobozia nu se putea respira din cauza mirosului de amoniac. „Scapă combinatul"... spuneau oamenii şi îşi căutau batista ce urma să se transforme într-un fel de filtru. Reziduurile sînt deversate în rîul Ialomiţa, o „apă moartă" şi parcă intrată în putrefacţie după cum miroase. În 1980 s-a construit un bazin de epurare ecologică pe bază de culturi de microorganisme. Acum nu ştie nimeni în ce măsură mai funcţionează la cote rezonabile. În Slobozia nu există un partid ecologist. O vedetă locală este „coada de vulpe" (acid azotic) – fum roşcat, subţirel. O pasăre care trece în zbor prin acest fum moare instantaneu.

Oamenii

În autobuzul care duce muncitorii la km 4 al Şoselei Călăraşi (adresa combinatului) se discută despre ultima etapă de fotbal, despre controloarea foarte drăguţă sau despre vîntul care a uscat pămîntul şi nu se ştie ce-o să fie în toamnă cu recolta.

Majoritatea celor care lucrează la combinat sînt aici de cînd s-a înfiinţat. Foarte puţini sînt muncitorii tineri şi ei vin de la alte combinate, deci cu o oarecare experienţă.

„Pe vremea lu' împuşcatu' era bine că munceai – nu munceai luai banii; doi munceau 20 se uitau la el, da' luam toţi salariu. Acuma nu mai e chiar aşa, da' tot bine e", îmi spune un angajat care a avut fericirea de a scăpa de restructurarea din '97.

După '89 condiţiile de muncă s-au îmbunătăţit în unele secţii. Au apărut aeroterme, frigidere etc. Imediat după privatizare salariile au crescut şi erau indexate la fiecare 6 procente devalorizate ale monedei naţionale. Se primeau şi bonificaţii – „pachetele cu cîrnaţi" – care s-au transformat apoi în „pachete cu mîncare" – aleasă de angajaţi în valoare de 140, 160, 250 de mii de lei (în funcţie de inflaţie). Salariile erau de aproximativ două milioane şi jumătate în 1996. Era un vis frumos în care noul patron se angaja să nu concedieze pe nimeni timp de 5 ani şi să reinvestească 60% din profit. A durat din noiembrie '96 pînă în aprilie '97. După care oamenii au fost primiţi la serviciu cu doar o jumătate de normă. Lucrurile s-au înrăutăţit: din 1.200 de angajaţi au fost păstraţi 300 şi restul trimişi în şomaj. Această situaţie a rămas neschimbată doi ani, pînă acum, în 1999 cînd toţi muncitorii au fost reprimiţi cu salarii ce rar depăşesc un milion. Nu este cazul directorilor: avînd funcţii cu responsabilitate, salariile se învîrtesc ameţitor în jurul sumei de 70 de milioane.

„Combinatul" a devenit după privatizarea din '96 un subiect tabu pentru locuitorii Sloboziei. Datele pe care le-am primit au fost neoficiale, chiar şi cînd am mers la primărie. Filiala ialomiţeană a F.P.S.-ului nu ştie nimic – „privatizarea s-a făcut la Bucureşti pentru că depăşea un miliard" mi-a spus o doamnă care a uitat să se prezinte. Directorul comercial al S.C. Amonil S.A. mi-a mărturisit că „nu-l pasionează" subiectul meu de articol. Cei mai mulţi ştiu în general cine şi cît „a luat dreptu'", care sînt „mişcările", dar întotdeauna adaugă cu voce şoptită – „ai grijă! sînt tipi puternici", „nu ţi-am spus eu" etc.

Misterul mi-a fost dezlegat de Costică, electrician în schimbul de 15,30: „Le e frică la toţi pentru că e băgat sereiu". – Costel şi mai cum vă numiţi? – „E... nu contează"...

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Anton Păltinea – bioritmician

Eu am făcut o ofertă-informare ştiinţifică către guvern, iar dl Radu Vasile şi dl Crin Antonescu nu mi-au dat semn că i-ar interesa. Anghel Iordănescu mi-a zis că să nu-mi vadă ochii, Kassai că nu-l interesez, iar preşedintele Sandu nu era la sediu. Avînd în vedere refuzul F.R. de Fotbal de a accepta oferta mea pentru Franţa '98, vă propun un exerciţiu de logică: în 1994, în SUA, tricolorii obţin locul 5 în lume, folosind informaţiile mele despre randamentul lor. La EURO '96, aceiaşi nu au reuşit nimic, fără informaţiile mele despre randamentul meu. După ce am tipărit broşurile *EURO '90 – ADEVĂRUL* şi *SECRETUL DICTATURII,* în care explic Legea randamentului activităţii omului şi prezint o metodă de calcul a ei – prin comparaţie –, aceiaşi tricolori nu pierd acum nici un meci de calificare pentru Franţa '98. Pentru că m-a refuzat, F.R. de Fotbal va primi de la mine „bastoane", iar fiindcă naţionala a trecut de grupe e că a folosit eficient Legea randamentului indicată de mine şi nu vrea să recunoască în public asta şi că mai departe nu a mers pentru că n-a ştiut cifra superioară de randament.

Parlamentul să dea o lege ca să se recunoască oficial, în România, Legea randamentului activităţii omului – rezultantă a adevăratelor ritmuri biologice, descoperite în 1983, şi să se introducă studiu din clasa a V-a de şcoală, drept dovadă materială că Omul e creat de Dumnezeu, definiţia Legii permiţînd oricărui om să verifice personal existenţa Legii şi deci să fie convins că omul este creat şi că Dumnezeu există şi că-l urmăreşte continuu pe OM, de la distanţă de aprox. 1 metru, zis *metru Păltinea.* De exemplu, în economie. Prestatorii de servicii vor calcula preţul prestaţiei ca o sumă de componente: costul de inventar al pieselor de schimb folosite + taxa de deplasare + taxa de verificare + timpul lucrat + salariul orar al lui + asigurări sociale + regie firmă + cele de dinainte + beneficiul brut 12% + cele de dinainte: (100% – impozit) + TVA. Prestatorii de servicii XEROX cer preţuri exagerate pentru servicii de copiere profitînd de faptul că sînt indispensabili în anumite zone. Peştele şi carnea de pasăre, congelate, expuse în vitrine simple, la temperatura mediului, se decongelează, iar dacă nu e vîndută, este recongelată şi devine toxică... Eu nu am curaj să cumpăr peşte congelat. *Monitorul Oficial* e în păstorire ungurească, unde, cu dragoste părintească se străduiesc să-l scumpească ca legislaţia României să nu fie la acces pentru români. Pentru probleme de interes general, primarul să primească zilnic în „audienţă fulger", între 2 activităţi, pe solicitanţi, care vor intra cu un bileţel scris de secretară cu numele solicitantului, iar cînd intră la primar porneşte un ceas care sună peste trei minute (sau întoarce o clepsidră). Date fiind aceste lucruri, iată Definiţia Legii despre care am spus: „pentru aceeaşi activitate, toţi oamenii care vor împlini acelaşi număr de zile – ca vîrstă – la data activităţii, vor realiza activitatea cu acelaşi randament, iar prognoza de randament slab este sigură". Aceasta este Legea Păltinea, inginer termoenergetician la Uzina de Ţevi „Republica".

Eugen ISTODOR

Roluri

Protocronismul inocent

Generaţiile mature îşi amintesc fără îndoială de avîntul pe care l-a avut, la sfîrşitul anilor '70, ideea de protocronism. Lansat de Edgar Papu, om de litere stimabil, într-o carte de istorie literară, conceptul a funcţionat pentru scurt timp într-un spaţiu prin excelenţă cultural. Pînă cînd a fost înşfăcat cu aviditate de echipele de la *Săptămîna* şi *Luceafărul* şi transformat într-un fel de buldozer îndreptat împotriva sincronismului (lovinescian), împotriva oricărei tentative de deschidere spre Occident şi folosit, în ultimă instanţă, ca suport pentru naţional-comunismul care devenise o componentă fundamentală a politicii lui Ceauşescu. Nu mai era vorba de un moment cultural sau de altul, ci de un asalt general care trebuia să demonstreze prioritatea absolută a gîndirii, creaţiei şi originalităţii româneşti în toate planurile. Bietul Edgar Papu, altminteri un intelectual fin şi timid (l-am avut profesor la Universitate şi păstrez bune amintiri despre el), flatat probabil de atenţia disproporţionată pe care i-o acordau cercurile ultraconservatoare grupate la publicaţiile amintite, s-a lăsat prins în capcană.

Am evocat cele de mai sus întrucît am avut o uşoară tresărire cînd, într-o dimineaţă, la PRO TV, l-am auzit pe directorul muzeului aviaţiei demonstrînd, cu documente pare-se irefutabile, că noi am avut prioritate în foarte multe episoade ale istoriei aviaţiei, în construcţie sau pilotare, de la deltaplanul condus pentru prima dată în lume de haiducul Pintea, pînă la inventarea avionului cu reacţie, a avionului invizibil, a avionului cu geometrie variabilă, cu decolare verticală, şi a farfuriei zburătoare de către Henri Coandă. Oare nu trebuie să ne aşteptăm la un nou val de protocronism? Pornind de la documente peremptorii, nu e oare posibilă o supradimensionare la scară naţională a autosugestiei şi automistificării protocronice care, în cel de-al doilea obsedant deceniu al istoriei noastre contemporane, ne-a făcut atît de mult rău? Frustrarea generală, reformele care nu merg nicicum, sărăcia materială şi morală care cresc văzînd cu ochii, NATO şi Uniunea Europeană nemaizărindu-se în orizontul nostru (de aşteptare, vezi bine), nu sînt oare pămîntul cel mai roditor ca să crească un nou şi drăgălaş protocronism?

Şi totuşi nu, nu e posibil, mi-am spus. Sătui de automistificări, oamenii nu mai cred în fantasma întîietăţii absolute, care oricum nu le ţine de foame, partidele – şi cele democratice, şi cele autointitulate democratice – privesc, fie şi cu un ochi, spre Europa, iar cele naţionaliste au prea multe procese pe rol, spre a nu mai face recurs în procesul, pierdut, al protocronismului. Aşa că emisiunea de istorie a aviaţiei a fost bună, captivantă şi perfect inofensivă. Singura lozincă actuală rămîne tot sincronismul.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

CE MAI INVENTEAZĂ ĂŞTIA: O GRAVĂ STAGNARE ŞI O REDUCERE NERUŞINATĂ A LIMBAJULUI PREZIDENŢIAL

● O vînzătoare, în timpul eclipsei, cînd soarele nu fusese încă total acoperit: „Uf! Mai avem un pic şi trecem şi hopul ăsta. A fost cu Papa, acuma cu eclipsa... Să vedem ce-o să mai inventeze ăştia!". (**C. P.-B.**)

● Nu vi se cere să telefonaţi la 89.89... staţi blînzi, totuşi, *the question* ar fi următoarea: În care ţară europeană a apărut de curînd un manifest semnat de 200 de intelectuali unde stă scris aşa: „Societatea, statul şi economia cunosc o gravă stagnare cauzată de prea puţinul interes al conducătorilor pentru problemele reale ale ţării, ei fiind obsedaţi de jocurile pentru putere." Oamenilor politici li se reproşează „aroganţa, lipsa de voinţă în a comunica deschis cu societatea, incapacitatea în a accepta criticile venite dinăuntru şi din afară". Deşi răspunsul e la mintea oricărui cocoş român, replicăm scurt şi serios: Ţţ! E Cehia, catifelata, exact – premianta clasei. 200 de personalităţi au lansat manifestul „Impuls 99" cu care – în buna tradiţie cehă – încearcă să trezească la realitate ceea ce şi acolo se numeşte clasa politică. Noi, permanenţii corigenţi, păstrîndu-ne bunul simţ de a nu ne pune în fason şi de a nu dori răul nimănui, sătui de semnat alte manifeste decît cel propus de H.-R. Patapievici (pentru curăţenia w.c.-urilor publice!), nu putem să nu ne foim şi noaptea, în somn: cum o arăta o gravă stagnare la cehi? (**R. C.**)

● Reclama e sufletul comerţului – iar uneori, precum în cele ce urmează, chiar trupul: „*The Erotic Review* este revista lunară cea mai înfloritoare şi mai comentată din Marea Britanie. *E. R.* combină pornografia cu erudiţia; ireverenţa cu prosternarea la fîntîna dragostei; sexul cu vorba de duh; ilustraţiile ruşinoase cu cea mai elegantă proză şi poezie. Abonaţi-vă pînă la sfîrşitul lui mai '99 pentru numai 55 de dolari (asta înseamnă o reducere neruşinată de 20% din preţul de vînzare). Pentru a primi ce e mai bun din spiritul britanic, trimiteţi un cec sau detaliile cărţii de credit împreună cu numele şi adresa la..." (**a. l. ş.**)

● Arhivele naţionale americane au pus în vînzare, cu începere de la 9 august, o selecţie din cele 700 de ore ale înregistrărilor făcute de preşedintele Nixon, pe vremea cînd ocupa Biroul Oval din Casa Albă. Înregistrările s-au făcut pentru Istorie: Nixon, ca orice om politic, se gîndea la redactarea memoriilor. Ele au fost argumentul hotărîtor pentru forţarea demisiei sale, întrucît conţineau proba indubitabilă că a ştiut de la bun început despre acţiunea Watergate şi că a mintit cînd a vrut să dea vina pe subalterni. Dar ceea ce a şocat cel mai mult publicul, atunci, în 1973, cînd primele stenograme au fost date publicităţii, nu a fost minciuna, ci vulgaritatea limbajului prezidenţial. Atunci, înjurăturile au fost suprimate. Acum, adevărul triumfă în toată mizeria sa. Arhivele contează pe interesul public. Cumpărătorii pălăriilor lui Ceauşescu au cu ce să-şi completeze colecţia vulgarităţii fără deosebire de ideologie şi sistem politic. (**M. B.**)

LA MASĂ, COPII CU CALCIU PENTRU LUPI FLĂMÎNZI

● Dialog între două doamne în autobuz:

– Ce faci de eclipsă?

– Păi, ca toată lumea. Am invitat nişte colege şi ne aşezăm la masă. (**C. P.-B.**)

● Partea proastă a reclamei comerciale este că există pe lume firme care, prea preocupate de dinţii consumatorului, par mai curînd să uite că acesta are şi creier. Este cheia prin care am citit acest epocal afiş, tipărit frumos pe o hîrtie de calitate: *NOU! ORBIT PENTRU COPII CU CALCIU.* (**A. C.**)

● Nemţii stau prost: aflăm de la televizor că în toată Germania mai există, la ora actuală, doar 5 lupi. În comparaţie, la acest capitol noi arătăm înfloritor: avem, se spune, cam vreo 2500 de lupi în pădurile patriei. Cam jigăriţi, cam flămînzi, cotrobăind prin pubelele oraşelor de munte în căutare de hrană, dar mulţi şi agresivi. Multe sînt şi formaţiunile ecologice de la noi, care-şi ocrotesc cu grijă, probabil, obiectul muncii. (**T. C.**)

METAFORIC VORBIND, OMOARĂ DEFINITIV ÎN SCOPURI NETURISTICE, DEPARTE, ÎN SAT

● Cosmin Şofron, prezentatorul emisiunii „Jumătatea ta" de la TVR, în *Libertatea Week-end:* „Metaforic vorbind, primul cuvînt pe care l-am rostit după cel de mamă a fost Tutankamon." Sintetic vorbind, e posibil să fi fost unul singur: Mumankamon... (**a. l. ş.**)

● O reclamă la spray-ul *Raid* spune că „omoară insectele definitiv". O fi vreun spray care omoară provizoriu? (**M. V.**)

● Deasupra intrării în Hotelul „Sinaia" din oraşul cu acelaşi nume se află următorul anunţ: „Accesul în hotel este permis exclusiv în scopuri turistice". Cei care au hotărît amplasarea anunţului acolo vor fi avînd explicaţiile şi păţaniile lor cu cei intraţi în hotel „în scopuri neturistice". Tocmai de aceea, propun extinderea (fie şi experimentală) a iniţiativei; astfel, accesul în Parlament să fie permis exclusiv în scopuri parlamentare, în Guvern, desigur, exclusiv în scopuri guvernamentale ş.a.m.d. La rigoare (depinde şi cine va cîştiga alegerile), la intrarea în ţară se poate pune un avertisment de genul: „Accesul în România este permis exclusiv în scopuri româneşti". (**M. V.**)

● În Costineşti există un bar „Pro-Caţavencu", departe, în sat. Îi rugăm pe colegii academicieni să se sesizeze şi să-i calce pragul. Poate iese de un fan-club. (**C. G.**)

NIMB VALUTAR

● Ar putea fi o ispită, dar pentru cine: pentru cumpărători sau pentru vînzători? În Buzeşti funcţionează o casă de schimb valutar cu firma GENIAL EXCHANGE. (**T. C.**)

● În incinta magazinului BIG Berceni se află o casă de schimb valutar cu un nume cel puţin curios: MISTIC EXCHANGE. (**D. S.**)

O ŢARĂ GRI, PRIVITĂ PRIN LENTILELE RONEI, DIN PERSPECTIVA LUI PERSEU

● Folclorul de tranziţie a întregistrat o frază atribuită lui Nicu Ceauşescu: „Nu o să vopsească ăştia în o sută de ani ce a construit tata în zece". Reală sau nu, fraza ascunde o lipsă a României: culoarea. O călătorie cu trenul înseamnă descoperirea aceluiaşi univers tern, prăfuit şi gri, de parcă am fi Ţara Gri aflată în război cu Ţara Colorată. De la garduri la case, de la hainele oamenilor la animale (acestea nu trebuie vopsite, dar parcă prea se înscriu în peisaj), toate sînt gri. Cu o excepţie: în plin Bărăgan, un imens siloz avea magaziile vopsite într-un alb ireal, adevărat. Chiar şi inscripţiile de pe alb, de un roşu aprins, erau relaxante, chiar dacă spuneau: „Respectaţi normele PM...", „Alcoolul – cel mai înverşunat duşman", „Muncitori, nu fumaţi", „Respectaţi programul de lucru". Nu zic că respectarea programului este un obicei comunist, dar oare atît de frumos şi colorat arăta comunismul la începutul lui?! (**C. G.**)

● Rămas fără *ochelari de eclipsă,* am găsit, totuşi, cu greu, unii chiar în ziua fatală. Pe ei era dat un citat din Rona Hartner: „Să privim cerul împreună..." Semnătura era suplinită de o fotografie mică a artistei, aşezată, ciclopic, între cele două „lentile". (**C. P.-B.**)

● Culmea relativismului: într-un documentar pe DISCOVERY, o prof. univ. englezoaică pur-sînge: „din perspectiva lui Perseu, Meduza era un monstru". Bineînţeles, din perspectiva Meduzei, Perseu era un băiat prost crescut care, atunci cînd vorbea cu ea, nici măcar nu o privea în faţă. (**C. M.**)

Pregătiri, evenimente, consecinţe

(scurtă cronică)

Evenimentele de la 23 august 1944 continuă să aibă, după peste o jumătate de secol de la producerea lor, părţi umbrite şi chiar complet neluminate în ceea ce priveşte geneza, oportunitatea, factorii de decizie, consecinţele pentru situaţia internă şi mai ales externă a României, pentru alte state.

Ieşirea necesară, dar precipitată, din războiul contra Naţiunilor Unite, din considerente asupra cărora nu stăruim aici, a avut importante consecinţe pentru România, dar şi pentru alte state şi în primul rînd Bulgaria, a luat prin surprindere nu doar Germania, ci şi pe marii aliaţi. În eforturile de a valorifica sau a împiedica aceste consecinţe, Marea Britanie a propus modificări care au înrăutăţit condiţiile şi au întîrziat armistiţiul, în timp ce Uniunea Sovietică a reuşit să-şi propulseze trupele în vecinătatea Greciei şi Turciei. Drumul spre acordul de procentaj anglo-sovietic din octombrie 1944 a trecut pe la Bucureşti, la 23 august 1944.

Prezentăm, în continuare, o selecţie din fragmente de documente.

Tratative

Din nota privind evoluţia negocierilor cu românii, la Cairo şi Stockholm, semnată V. Zorin, adjunct al Comisarului Poporului pentru Afacerile Externe (Moscova) Strict secret, 19 august 1944.

La Cairo

„(...) 4 iulie. A fost dată instrucţiunea că, avînd în vedere şarlatania lui Maniu şi a prietenilor săi, să fie îngheţate (înăbuşite) negocierile, doar să se primească informaţia, dar fără a se da răspuns (...)"

La Stockholm

La 31 mai a fost predat răspunsul sovietic la propunerile lui M. Antonescu. Partea sovietică acceptă trei clauze suplimentare, solicitate de guvernul Antonescu, care ameliorau substanţial condiţiile de armistiţiu.

„(...) Luînd la cunoştinţă de aceste condiţii, Nanu a întrebat, dacă România este îndreptăţită să rămînă neutră în caz că germanii pleacă de bună voie din România şi dacă poate să trimită o delegaţie pentru negocieri de detaliu. La ambele întrebări, la 2 iunie noi am răspuns pozitiv (...).

La 4 iulie am dat instrucţiuni tov. Kollontai că deocamdată să nu întreprindă nimic şi dacă Duca întreabă de răspuns să se invoce că... răspunsul va fi dat la Cairo (...)"

(Arhiva de politică externă a Federaţiei Ruse (AVP) fond 0125, opis 32, mapa 125, dosar 4, f. 19-23.)

Din interogatoriul luat la Moscova, de către adjunctul lui L.P. Beria la 22 martie 1945, lui Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German din România

A. Schmidt referindu-se la o convorbire cu Mihai Antonescu, din 17 august 1944, răspunde că omul politic român (...) „a declarat direct că guvernul român dispune de date despre aşa zise negocieri de pace care au loc la Stockholm între reprezentantul german von Kleist şi însărcinatul cu afaceri al ambasadei sovietice în Suedia, Semeonov. Ca urmare a faptului că Germania – mi-a declarat Antonescu – nu a adus la cunoştinţa României despre aceste negocieri, guvernul român a luat decizia în ceea ce-l priveşte să angajeze negocieri de pace cu Uniunea Sovietică. În încheiere Antonescu m-a rugat să aduc aceasta la cunoştinţa guvernului german (...)"

(Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse, Moscova, fond 9407, opis 2, dosar 94, f. 194-195.)

© S. Ivanoschi

Ore diferite în cursul unei singure zile

Din mărturia generalului Aurel Aldea, din 10 iunie 1946 (arestat, anchetat de SSI asupra Mişcării Naţionale de Rezistenţă) în legătură cu evenimentele de la Palatul Regal în după amiaza zilei de 23 august 1944

„(...) În salon, mareşalul vorbeşte întruna, expunînd situaţia pe front, posibilităţile armatei noastre, a trupelor germane, intenţiunea de a încheia armistiţiul, punerea în cunoştinţă a ministrului german Clodius, aflător la Bucureşti, modalităţile de a încheia armistiţiul etc. (...) În sfîrşit, după aproape o jumătate de oră, îşi face apariţia regele, lăsînd pe Antonescu în convorbire cu generalul Sănătescu (...) «Ce facem?» spune regele. Cel dintîi care se repede să vorbească este dl Stârcea. Îi aduce aminte regelui toate suferinţele şi ofensele din ultimii patru ani. Îi cere insistent să-l aresteze. Vorbeşte apoi d-l Niculescu-Buzeşti şi insistă asupra felului ridicol cum înţelege Antonescu să ceară armistiţiul pe care n-a vrut să-l pregătească din timp. Este de părere că trebuie arestat imediat. Mă alătur şi eu celor doi care au vorbit (...). Îmi iau curaj şi vorbesc Majestăţii Sale. Insist pentru arestare (...) Regele se lasă convins, dar este emoţionat. Nu vrea să asiste la arestare (...). Arestaţii sînt introduşi într-o cameră-seif unde sînt încuiaţi (...).

Regele este foarte emoţionat. Deodată îşi face intrarea generalul Sănătescu. Părul vîlvoi, mîinile în buzunare. Este furios. Se adresează regelui: «Bine, Majestate, pentru ce i-aţi arestat? Nu puteaţi să mă întrebaţi şi pe mine? De ce să nu-i lăsăm pe ei să încheie armistiţiul, dacă s-au oferit singuri? Şi după o mică pauză: Eu mă duc să le dau drumul şi le spun că a fost un malentendu» (...) Cînd să plecăm la Palat şi-a făcut apariţia colonelul Dămăceanu. I-am spus scurt: «Am arestat pe mareşal», la care colonelul Dămăceanu, emoţionat şi surprins, mi-a spus: «Ce-aţi făcut?» I-am răspuns «Ce-am făcut noi am făcut bine.» (...)".

(Document din Arhiva SRI publicat de Claudiu Secaşiu în „22", an IX, nr. 34, 25-31 august 1998, p. 8-9.)

Din memoriile lui George Duca

„(...) 23 august 1944. Am fost îngrijorat primind ieri ultima telegramă a lui Buzeşti prin care cerea răspuns cît mai neîntîrziat în chestiunea misiunii lui Aldea, fiindcă însemna că situaţiunea era aşa de gravă încît Regele cît şi opoziţia se gîndesc la o dramatică acţiune (...)

Cînd am sosit însă la şase seara la Semeonov, Doamna Kollontay m-a primit cu o veselie pe care nu mi-o arătase niciodată.

(...) Atunci abia mi-a declarat că guvernul sovietic primeşte misiunea generalului Aldea, după care, toţi trei am studiat toate posibilităţile pentru uşurarea trecerii avionului peste graniţa rusească. Am hotărît la urmă cîteva ore fixe în cursul zilei următoare în care să rămînem în contact dacă răspunsul Bucureştiului era să sosească în limita cerută (...)"

(George Duca, *Cronica unui român în veacul XX,* vol. III, Ion Dumitru Verlag, München, 1985, p.98.)

Însărcinatul cu afaceri al SUA în Turcia despre convorbirea cu primul ministru turc referitor la mesajul urgent transmis de Mihai Antonescu prin însărcinatul cu afaceri al Turciei la Bucureşti. Către Departamentul de Stat, 23 august 1944, orele 7 p.m.

„(...) L-am văzut pe primul ministru (Mihai Antonescu). Mi-a spus că situaţia este foarte serioasă. În 2 zile toată Basarabia va fi ocupată de ruşi. Dorim ca să acţionaţi ca intermediarul nostru pentru a obţine un armistiţiu. Vorbesc în deplin acord cu Regele, mareşalul şi toţi liderii opoziţiei. Rog să obţineţi în termen de 24 ore răspunsul guvernelor britanic şi american la următoarele:

Primul ministru al României ar vrea să ştie care din următoarele trei alternative este preferată de guvernele britanic şi american: 1) plecarea unei delegaţii române la Moscova pentru încheierea unui armistiţiu; 2) să intre simultan în contact cu americanii, britanicii şi ruşii pentru fixarea condiţiilor unui armistiţiu; sau (3) să discute condiţiile de armistiţiu la Cairo cu aliaţii (...)".

(*FRUS*, 1944, vol. IV)

Dintr-un bilet trimis – sau pe care a intenţionat să-l trimită generalului Sănătescu – de Mihai Antonescu, în seara zilei de 23 august 1944, după arestare, deţinut în acel moment în garderoba reginei

© S. Ivanoschi

„Domnule General

(...) Am datoria să vă atrag atenţia că însărcinatul cu afaceri turc a telegrafiat ieri la Ankara. Azi trebuia să primească răspuns.

În interesul ţării, trebuie cineva să-l vadă (...)".

(*HIA*, Coll. Dimitrie Popescu, Box 1.)

Telegrama nr. 2 din 23 august 1944 semnată de noul ministru român de Externe, Grigore Niculescu-Buzeşti

„Rog a comunica de îndată emisarilor la Cairo: Guvernul Majestăţii Sale dă domnilor Barbu Ştirbey şi Constantin Vişoianu depline puteri spre a semna imediat armistiţiul cu URSS, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii în condiţiile ce ne-au fost comunicate la Cairo. Se solicită, în plus, cele trei condiţii suplimentare oferite de guvernul sovietic guvernului Antonescu la Stockholm (...) Emisarii sînt rugaţi a depune toate eforturile spre a obţine inserarea acestor dispoziţiuni în contextul Convenţiunei de armistiţiu.

Armata română a primit ordinul de a înceta lupta..."

(*HIA*, Coll. D. Popescu, Box 5, Folder 1.)

Un epilog

Declaraţia verbală făcută de V. Molotov ambasadorilor SUA şi Marii Britanii la Moscova, la 26 august 1944, orele 1.30 a.m.

„(...) Pentru a sprijini prestigiul noului guvern român şi avînd în vedere evoluţiile prezente, guvernul sovietic *nu consideră recomandabil să introducă noi condiţii de armistiţiu.* Un acord trebuie să fie realizat cu guvernul român cu privire la semnarea unui armistiţiu bazat pe condiţiile care au fost propuse în aprilie, cu trei condiţii suplimentare solicitate de reprezentanţii români la Cairo:

1) Acordarea pentru români a unei zone libere pentru reşedinţa guvernului lor; 2) acordarea unei perioade de 15 zile pentru trupele germane, să evacueze România; 3) luarea în considerare a unei reduceri a despăgubirilor de război.

Noile condiţii de armistiţiu propuse de guvernul britanic ar putea fi discutate la Moscova cu reprezentanţii celor trei guverne aliate.

Aceste negocieri după părerea guvernului sovietic trebuie să aibă loc la Moscova (...)". (subl. ns. – I.C.)

(*FRUS*, 1944, vol. IV, p.196-197.)

Ambasadorul Harriman către Secretarul de Stat, Moscova 29 august 1944, orele 4 p.m.

„(...) Ambasadorul britanic a primit acum de la guvernul său textul complet al condiţiilor de armistiţiu cu România pe care el este instruit să-l utilizeze ca bază pentru acţiunea sa viitoare în această problemă. Acesta cuprinde condiţiile din aprilie cu anumite modificări în formulări, *omite punctele 1 şi 2 din cele trei cereri suplimentare româneşti* şi cuprinde clauze privind controlul navigaţiei şi transportului şi referitoare la Comisia Aliată de Control (...).

Astfel este evident că negocieri viitoare între britanici şi sovietici şi noi înşine vor fi necesare înainte ca noi să fim pregătiţi să ne putem înfăţişa românilor cu un set convenit al condiţiilor de armistiţiu (...)". (subl. ns. – I.C.)

(*FRUS*, 1944, vol. IV, f. 198-199. Solicitările britanice de modificare a termenilor de armistiţiu şi schimbul de opinii anglo-sovietic în această privinţă în perioada 24 august-12 septembrie 1944 au generat un dosar de 100 file documente strict secrete la Moscova: AVP, fond 06, opis 6, mapa 44, dosar 586)

Prezentare şi selecţie de documente de
Ioan CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Tita CHIPER
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 341 ● 20 - 26 august 1999 ●

Anul VII
nr. 342
27 aug. - 2 sept. 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

BUNĂTATEA

„Să ne amintim că idealismul și bunătatea pot fi utile.“

Paul NEWMAN (actor american)

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

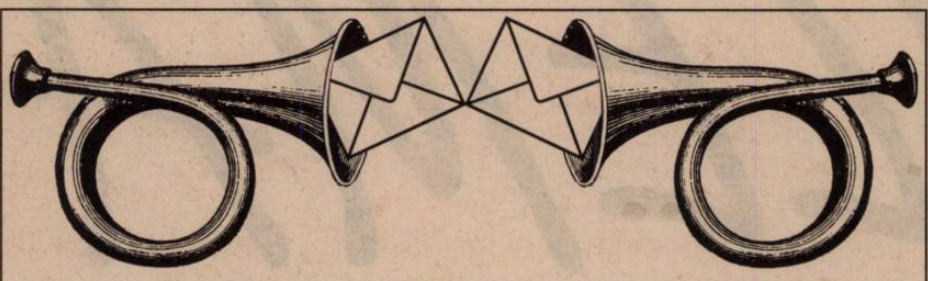

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 338: *„Armata“*

Să trăiţi, dragă redacţie,

Sînt soldat în rezervă Ştefan Mardale.

Am onoarea să raportez nu neapărat despre reforma mone... pardon, militară.

Am satisfăcut stagiul militar între anii 1982-1984 (two years I mean) sub arme şi pe ape, făcînd parte din aşa-numiţii lupi de Dunăre.

Era o unitate mică, combatantă, unde am putut cunoaşte bine trei leaturi (un leat = aproximativ 150 membri)

În prima zi ne-au tuns zero, am aflat de la bătrînii noştri că eram raci. Apoi a-nceput stresul. Eu personal n-am făcut „treaba mare“ timp de trei zile, dar am avut colegi care abia după o săptămînă s-au „micşorat“. Băşcălii ordinare, vulgarităţi, ameninţări cu puşcăria, nu vreau să dau amănunte ca să-l respect pe Ţuţea (păstrînd proporţiile).

La o discuţie pe terasă prin '91, cîţiva prieteni de-ai mei spuneau că nu cred că la Piteşti a fost chiar aşa.

Simţit-am la un moment dat ce-nseamnă revelaţiune şi spus-am: „Nu credeţi, bă, ia aduceţi-vă aminte de primele luni de armată!“. Făcutu-s-a linişte din aia. Schimbatu-s-a subiectul, plecat repede, lăsat halbe nebăute pe masă.

Revenind la primele luni, leatul meu spunea: „noi n-o să facem aşa“. Au făcut mai rău: cînd le-am adus aminte gradaţilor din leatul meu, mi-au spus că-s invidios. Subofiţerii mai ales încurajau acele stresuri, dar şi unii ofiţeri. Majoritatea intraseră în armată de frica muncii din întreprinderile şi şantierele patriei. Se pleca în permisie sau învoire pornind de la două pachete de B.T.

În afară de comandantul unităţii nu prea am văzut fericirea de a apăra patria. Din cauza economiei de carburanţi nu se respecta programul de pregătire, se fura din mîncarea atribuită. Abia în armată am început să înjur în permanenţă (cîtă înapoiere, ar spune generaţia B.U.G. Mafia) ba am înjurat porcos faţă de maică-mea, de cîteva ori.

Putut-am cunoaşte îndeajuns de bine peste 400 de oameni. Unul singur auzise de Deep Purple, Beatles (etc.) şi el mi-a furat trei benzi de magnetofon pe care le dusesem pt. culturalizare. Poate că se vorbea despre Poe, Balzac, Tolstoievski, dar necunoscîndu-i pe atunci probabil că n-am participat la discuţii.

Eram de fapt pregătiţi pentru ce aveam să facem toată viaţa. Am înţeles, să trăiţi. Acest să trăiţi l-am întîlnit şi-l întîlnesc şi acum destul de des în viaţa civilă. Aş putea să povestesc multe, aş putea să scriu un roman şi prost aş fi de n-o să-l scriu. Enervant e că trebuie să munceşti (spun oamenii de meserie); ori eu am o dilemă: fiind educat cu „Cine-i harnic şi munceşte, ori e prost ori nu gîndeşte“, aşa cum spun specialiştii, prostia nu doare. Dacă munceşti nu te doare; atunci cum poţi să scrii fără o durere, măcar una mică, acolo?

Sînteţi oameni cu „trasoare“ de condei; ajutaţi-mă!

În încheiere, mă retorizez: S-o fi schimbat ceva în armată? Da, se pleacă de la două pachete de Camel în sus!

Să trăiţi în continuare şi „dilemă uşoară“ vă urez!

Ştefan MARDALE
Bucureşti

Hai liberare!

Surprinzător poate pentru unii, în urma tuturor sondajelor de opinie care au ca obiect de studiu încrederea populaţiei în instituţiile statului, armata ocupă cu încăpăţînare locul doi, după Biserică. V-aţi întrebat vreodată de ce? Oare ni se trage din cunoscutul „Armata e cu noi!“ sau acest laitmotiv este tocmai rezultatul încrederii şi respectului pe care poporul român îl are în armată?

M-a urmărit mult timp o imagine văzută în decembrie '89, cînd televizorul devenise un „modus vivendi“: soldaţi stînd nemişcaţi, cu garoafe înfipte în armele pe care le ţineau la piept.

Cu un personal care nu blochează drumuri, nu intră în grevă şi nu organizează manifestaţii de protest, armata este şi ea atinsă de suflul reformei, avînd ca obiectiv obţinerea unei armate moderne, înalt profesionalizate, performante şi mai puţin costisitoare.

Şi pentru că INDIVIDUL ESTE RESURSA CEA MAI VALOROASĂ A UNEI ORGANIZAŢII, am să mă refer mai ales la reforma sistemului de gestiune a resurselor umane din Armata României, care are, printre altele, cîteva obiective care merită un interes deosebit; este vorba de realizarea unui sistem de recrutare şi selecţie care să reţină oamenii cu cel mai bun potenţial pentru cariera militară şi instituirea reconversiei profesionale şi a plasamentului pe piaţa civilă a muncii pentru personalul militar cu contract definit şi pentru cel fără potenţial de dezvoltare spre o carieră militară superioară. Cele două obiective mi se par de o importanţă maximă, pentru că este vorba de intrările şi ieşirile din sistem. Printr-o selecţie bine făcută, armata are de fapt viitorul asigurat, iar printr-o recrutare bine făcută îşi poate realiza o imagine de marcă în rîndul populaţiei civile.

Sistemele de reconversie profesională şi de ajutor în plasarea pe piaţa civilă a forţei de muncă sînt o realitate ce acompaniază azi politica de personal din toate armatele occidentale, susţinînd obligatoriu şi calificat programele de reducere ale armatelor. Cred că aceste programe de reconversie profesională ar trebui să constituie una din priorităţile factorilor de decizie militari şi politici, pentru că mi se pare extraordinar ca o instuţţie să nu-şi „lase baltă“ oamenii care au slujit-o, ci să încerce să le dea o şansă pe piaţa civilă a muncii. Deşi risc să fiu acuzată de subiectivism, cred că din acest punct de vedere Armata Română a intrat cu mult înaintea altor instituţii (mai „moderne“) în procesul care ne vizează pe toţi: REFORMA.

Vizavi de scepticismul cu care mulţi privesc reforma în armată, cred că ar trebui conştientizat faptul că prima luptă pe care o are de dat REFORMA este lupta cu mentalităţile învechite, cu frica de nou şi mai ales cu disconfortul care derivă din schimbare. Şi dacă va învinge, s-ar putea ca Armata Română să nu mai aibă soldaţi în termen care au acces la apă caldă rar, foarte rar, şi poate tinerii nu vor mai vedea în îndeplinirea stagiului militar o corvoadă şi, în sfîrşit, va dispărea la un moment dat ideea conform căreia dacă soldatul are un minim de confort se află într-un pension de domnişoare. S-ar putea chiar să prindem vremea în care (dispărînd obligativitatea satisfacerii stagiului militar) tinerii vor opta ei înşişi pentru armată, urmîndu-şi vocaţia.

În legătură cu încrederea populaţiei în armată, cauza să fie faptul că oricît de grea şi ciudată ar fi perioada prin care trecem, rămîn două constante: BISERICA şi ARMATA?! Am să închei citîndu-l pe Gustave Le Bon: „În toate epocile istoriei, iar azi mai mult ca niciodată, respectul pe care-l inspiră un popor depinde mai ales de prestigiul său militar“.

Melinda PANICZ
sociolog
Centrul Militar Judeţean Maramureş

Microlumea cazărmii

În treacăt fie spus, nr. 338 e destul de reuşit, mai ales că, în trei-patru pagini, a trebuit să abordaţi problema cît mai complet, aşa cum s-a propus chiar din subtitlu.

Şi tot în treacăt fie spus, pe cînd *Dilema* în format 32 de pagini sau de ce nu o sută şi ceva de pagini, precum *Lettre Internationale?* Şi de ce nu *Dilema* pe foaie lucioasă, plină de culori, asemeni surorilor ei din Occident. Eu unul sînt dispus să scot din buzunar treizeci de mii de lei săptămînal. Treizeci de mii de lei, pentru un bărbat dilematic înseamnă vreo cinci beri. Nu-i aşa?

Ultimul număr al *Dilemei*, desigur va determina pe mulţi dintre cititori să pună mîna pe pix şi să vă împărtăşească unele din consideraţiile lor pe marginea subiectului; aşa cum o fac eu.

Că vrei, nu vrei, armata îţi va rămîne veşnic în amintire. În cazarma noastră circula, mai ales prin gura ofiţerilor, o zicală: „cînd femeile se strîng laolaltă discută despre naşteri, iar bărbaţii despre armată“. Oare de ce?

Stau şi mă gîndesc cum la vîrsta de 20 de ani, conform legii, individul este extras dintr-o societate pe care abia începe să o priceapă şi azvîrlit într-o alta ce parcă funcţionează ca un vis urît: cazarma.

Pentru că, aşa cum rapid înţelege fiecare biban (puforez, tilicor, buhoi etc.) în cazarmă totul funcţionează după nişte legi aiuritoare, incredibile. Nimic nu are logica de dincolo de porţi, din civilie, acolo unde lumea pare normală. Totul parcă se petrece de-a-ndoaselea, unii oameni par că se înverşunează să gîndească cu picioarele, existenţa ţi-e îndiguită minut cu minut şi parcă fiecare sfert de oră devine tot mai înghesuit.

În cazarmă totul pentru biban e excesiv, hiperbolizat, umflat şi gogonat. De cum a păşit pe poartă e înhăţat de microlumea care e cazarma. Şi devine astfel fie o rotiţă a angrenajului, cu toate şansele de-a se „învîrti“, sau este ronţăit (cînd el dezertează sau se sinucide). Dar, din fericire, cam toţi reuşesc să se învîrtă. Unii chiar prea bine.

E o prostie să spui că armata te face, cam ăsta e textul cu care sînt petrecuţi recruţii la tren, că te face mai ordonat sau mai ştiu eu cum, „hoţ, mincinos şi parşiv“. La scurt timp de la liberare devii ce-ai fost. Nici mai cu minte ca înainte, nici mai bărbat, nici mai inteligent.

Primul meu contact cu armata? O oră după stingere. Treptele abrupte, tocite, slinoase ale pavilionului central, lumina sîngerie de la fiecare palier, mirosul puternic de urină de la etajul al doilea şi vacarmul de balamuc în flăcări de la dormitoare. Apoi magazia companiei, o peşteră trăsnind a naftalină şi ticsită cu marafeturi şi arme, unde un caporal, cioban în civilie, dar cu scris frumos, ne azvîrlea în braţe o grămadă de gioarse murdare, cică uniforma. Evident, din ce ţi se dădea nimic nu era pe măsură şi ni s-a recomandat călduros schimbul între noi.

...Uneori făceam o instrucţie epuizantă şi năucitoare: pas de defilare, alergări, tîrîşuri, masca de gaze, bombe atomice. Şi toate pe-un cîmp proaspăt arat. Pe-o vreme parcă făcută din extreme: frig cumplit, arşiţă mortală. Părea că viaţa infanteristului e compusă numai din sectoare, serviciu la bucătărie şi hăituială pe cîmp. Încît cele două-trei şedinţe de trageri cu AKM-ul au picat ca adevărate sărbători. În sfîrşit eram şi noi ca cei din Pensacola.

Totul un fiasco, un simulacru în uniformă de camuflaj, o joacă penibilă de-a războiul uneori.

De lecţii de patriotism, de îndoctrinări dubioase tot am avut parte la cinci ani de la Revoluţie. Pentru că, nu-i aşa?, o armată fără doctrină e ca un sat fără cîini. Deoarece eram terişti serveam lecţii de la nişte colonei cu mutre de magazioneri şi aspect de damigene ambulante.

În discursul lor placid, de oameni moleşiţi în căldura birourilor, nu încăpeau eşecurile armatei române, deciziile criminale de pe fronturi. Totul era emasculat şi ambalat într-o poleială de demagogie ieftină. Aşa încît unul cîte unul adormeam.

Însă ţin minte şi acum lecţia de-un patriotism usturător pe care ne-a tras-o un tînăr locotenent. Nu o voi reda pentru a nu cădea în populism. Oricum, am priceput că pentru unii ofiţeri patria şi onoarea este viaţa lor, modul lor de gîndire. Cum pentru alţii haina militară e doar un simplu mod de a-şi cîştiga existenţa.

Ciudat. În cazarmă drapelul ţării încă mai reprezenta ceva. Ba chiar eram foarte mîndru cînd defilam prin oraş urmînd bucata aceea de mătase în roşu, galben şi albastru, tivită în fire de aur.

O singură dată nu mi-a fost ruşine că sînt român. Şi asta s-a întîmplat atunci cînd eram un soldat jegos, hămesit...

Măcar dictaturile se pot lăuda că au avut armate bine echipate şi instruite. La noi pînă şi dictatura a fost una de mîntuială, cu o armată trimisă la cules de ştiuleţi şi de scobit pămîntul după cărbuni. (...)

De mîncare ce să mai vorbim. Pe vremea lui nea Nicu baioneta încă se mai folosea la deschiderea conservelor date ca supliment la ora unşpe. Acum baioneta e chiar un lucru inutil. Nici sub unghii nu te mai poţi scobi, aşa de boante şi tocite au ajuns.

Din raţia şi aşa amărîtă a soldatului se hrănesc mulţi: bucătari, ajutoarele lor, magazioneri, plutonieri de aţă, ofiţeri de servici, chioşcărese. O mulţime reuşesc să plece cu ceva în sacoşă din bunătatea soldatului român. Mi-a venit să rîd cînd un general din Cluj declara presei, săptămîna trecută, că plătirea unor despăgubiri înseamnă privarea soldatului de masa de seară. Păi, domnilor generali, nu ştiaţi că masa de seară la cazarmă e cea mai subţire şi cea mai scîrboasă? Încît puţini o mănîncă. Puteţi plăti liniştit, d-le general! Soldatul român mănîncă mai mult din ce-i trimite familia.

Şi cu toate privaţiunile îndurate, cu viaţa cîinoasă dusă un an între zidurile mucede ale cazărmilor, de ce totuşi bărbaţii continuă să vorbească despre armată? Poate că este vorba despre un singur lucru. Şi cu care, în fond, nu m-am mai întîlnit de cînd am ieşit din cazarmă cu ordinul de lăsare la vatră: prietenia. Prietenia cu colegul de pluton. O mare prietenie. Totală. Ca o stare de graţie. O prietenie de puşcăriaşi?

Cătălin TUDOR
Str. Sbl. Corneliu Gavrilov nr. 101
Tulcea

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Criză mare, monşer!**
- **Sărăcia şi mizeria**
- **Clişee**
- **Violenţa**

Cîntare porcului

© C. Farcaş

3. De la om la porc şi înapoi

Prostul renume al porcului s-ar explica în primul rînd, cred specialiştii, prin vieţuirea lui în imediata apropiere a omului.

Ca şi în cazul altor animale domestice, ale căror denumiri sînt folosite ca insulte, ar acţiona o nevoie de distanţare, la fel cum – exemplifică unul dintre aceşti specialişti – prohibiţia incestului ne desparte de părinţi. Va fi fiind şi aşa. Dar porcul este cel mai bizar dintre animalele aflate în preajma omului.

„Iată un omnivor, pretins carnivor şi care este tratat ca un vegetarian, un adult hrănit ca un copilaş fără dinţi, un comesean de a cărui sălbăticie te temi" – scrie, de pildă, un antropolog despre acest bine îngrijit şi răsfăţat „copil al casei", a cărui moarte prin ucidere este una dintre marile sărbători ale anului (Claudine Fabre-Vassas – *La bête singulière*, Gallimard, 1994); despre bucuria ritualică a tăierii porcului există şi un superb poem de Marin Sorescu, în ciclul *La Lilieci*. Şi încă: porcul ar fi singurul dintre animalele domestice care „dispune de dublul său" în lumea jivinelor pădurii, mistreţul fiindu-i un fel de replică în oglinda sălbăticiei. Porcul ar avea, prin urmare, „o problemă de identitate". Natura lui ambiguă nelinişteşte, încă de la naştere: ar fi „singurul animal despre care se afirmă că uneori e greu să-i atribui un sex atunci cînd e doar porc de lapte". Un înger (alte făpturi cu sexul incert), sortit însă depravării?! Adult, porcul se simte la largul său în gunoaie, noroi, nămol. Se bălăceşte, e lacom, înfulecă orice (de-a lungul filmului *Chat noir, chat blanc* de Emir Kusturica apare din cînd în cînd o scroafă care progresează în devorarea unui Trabant), iar voracitatea îl face periculos pentru copii. Are o prolificitate delirantă. Pentru a-l corecta i se aduc modificări morfologice (punerea sîrmei în rît, castrarea), deşi nimic nu-i poate îndrepta aberaţiile datorită cărora Moise l-a pus în rîndul dobitoacelor „necurate" (are unghia despicată şi copita despărţită, însă nu rumegă). Suferă de incontinenţă sexuală, e mereu în călduri. Despre porcul dresat Mefisto, din romanul lui Milan Kundera *L'insoutenable légèreté de l'être*, stăpînul său, un bonom preşedinte de cooperativă agricolă, spune că regretă că nu l-a cunoscut mai devreme, la tinereţe – „am fi mers împreună după fete. Nici o femeie nu rezistă la doi porci!". La această replică, porcul Mefisto grohăie aprobator...

© C. Farcaş

Reputaţia virilă a porcarilor, fără îndoială un efect al vieţuirii cu porcii, este ştiută, dar influenţa porcului asupra stăpînului ia forme dintre cele mai neaşteptate. În studiul său, Claudine Fabre-Vassas menţionează că în vechile cîntece galante occitane, cu tinere ţărănci şi cavaleri, limbajul curtezanului nobil variază în „precizie sexuală" în funcţie de animalele păstorite de cea căreia el i se adresează. Astfel, pentru ciobăniţe se foloseşte un limbaj mai degrabă tandru, cele care păzesc vaci sînt ademenite prin „cuvinte mai directe, mai grăbite", în vreme ce porcăriţele suscită „obscenitatea cea mai deşănţată". Cum s-ar spune, un limbaj *porcos*. Bietul porc! Sau bietul om... Un pamflet sociologic împotriva „post-modernităţii carnasiere" şi a *omului mijlociu*, fabricat de democraţiile de piaţă, va denunţa, e previzibil, porcirea oamenilor prin stimularea poftelor joase (Gilles Châtelet – *Vivre et penser comme des porcs. De l'incitation à l'envie et à l'ennui dans les démocraties-marchés*, Exils Editeur, Paris, 1998). Transformarea oamenilor în porci prin alimentaţie fusese practicată încă de homerica vrăjitoare Circe: însoţitorii lui Ulise se prefac în porci mîncînd, imprudenţi, bucatele preparate de ea.

Lăcomie şi spirit gregar: pentru a alunga demonul-legiune, Isus Hristos îl (îi) vîră într-o turmă de vreo două mii de porci, care se sinucid aruncîndu-se în prăpastie de pe o stîncă. Legenda evanghelică a porcilor demonizaţi şi sinucigaşi a fost „dezvoltată" literar de Dostoievski, în romanul *Demonii*. Pentru René Girard, care analizează autodistrugerea turmei de porci din perspectiva dorinţei mimetice, similitudinea cu „fenomenul modei în societăţile zise avansate" este o certitudine *(Le Bouc émissaire*, Grasset, 1982): „cea mai mică incitaţie mimetică pune în mişcare mulţimi masive", notează el, iar „cu cît scopul va fi mai debil, mai neserios ori, încă mai bine, fatal, cu atît va fi mai învăluit de mister şi cu atît mai mult va provoca dorinţa". Porcii demonizaţi s-ar azvîrli în gol de pe stîncă *entuziasmaţi în turmă,* „chiar electrizaţi", de noutatea pe care o reprezintă saltul în prăpastie. Un anumit fel de entuziasm, desigur, cu totul diferit de cel a cărui dispariţie era echivalată de Hölderlin cu moartea zeilor („dacă entuziasmul moare, şi zeii mor").

(va urma)

Mircea IORGULESCU

BARBURISME

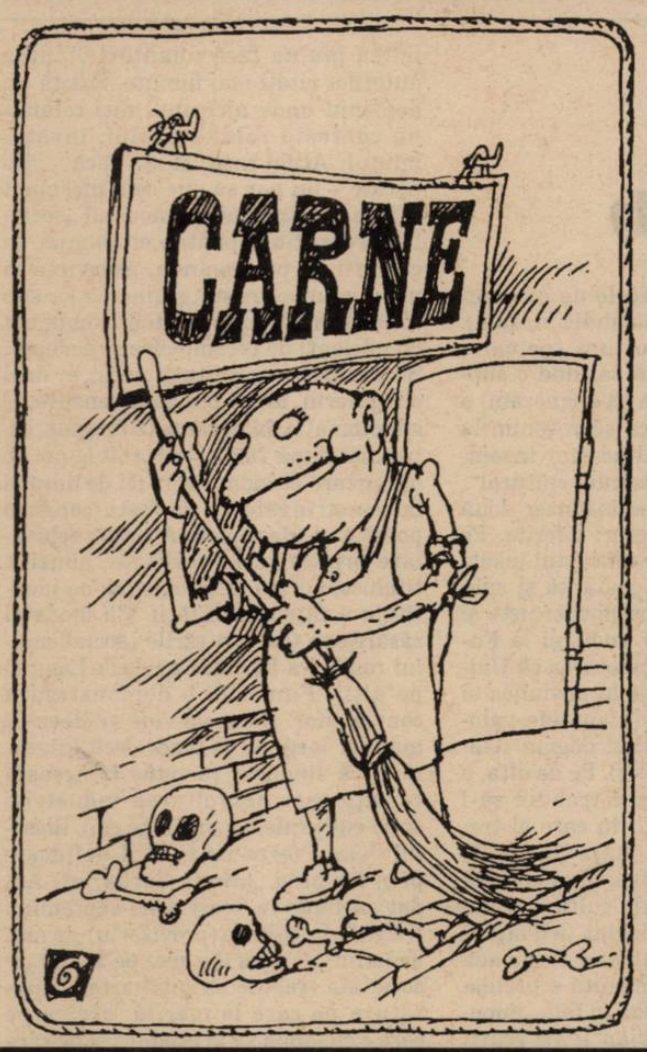

Desen de Ion BARBU

Prispa

La Constanţa, de Ziua Marinei

Pe stradă la Dorin sîntem la adăpost de îmbulzeala publică din centru, ceea ce nu înseamnă însă că în această fostă mahala constănţeană, pe cale de a deveni zonă rezidenţială, petrecerea este mai puţin în toi. Mă plimb în josul străzii, spre faleză. Casele „vagon", pe curte, alternează cu vile ostentative, dar de pretutindeni miroase a peşte şi „friptane". Nişte gabori, adunaţi pe stradă în dreptul unei „case de vînzare", îmi spun ceremonios bună seara. Alături, naşii, finii şi vecinii, adunaţi la un grătar în curtea cu mozaic veneţian, privesc la un televizor instalat pe capota unui Mercedes ultimul răcnet. De la balconul vilei de vis-à-vis îi privesc detaşat două perechi tinere, sorbind cîte un whisky *on rocks*. Două firme aparent prospere îşi afişează alarmele şi bodigarzii. Între ele, doi metri de *no man's land* au fost imediat invadaţi de o grămadă de gunoi, vizitată de cîţiva cîini toropiţi de soare. Tranziţie mare, monşer!

Apogeul se află însă cîţiva metri mai încolo, pe „faleza nord", cu bloculeţele sale comuniste, în terasă, construite iniţial pentru şefii de la Midia şi devenite ulterior un mic paradis post-comunist. Arhitectura lor cochetă şi neregulată, cu intrînduri şi ieşinduri, cu terase generoase, retrăgîndu-se în lăţime pe măsură ce urcă în înălţime, oferă voyeurismului o arheologie socială fascinantă. De la balcoanele închise, cu izmene la uscat, pînă la reşedinţa californiană, cu alee „privată" pentru maşinile de lux şi terasă inundată în lumini discrete, poţi avea parte de tot ceea ce filme de pe patru continente ţi-au lăsat ca urme în cultura ta generală. Nu există două apartamente la fel în această arhitectură totuşi standard!

Într-unul din aceste fiorduri locative, vecinii de la parter au scos un ceaun uriaş în care fierbe, la foc mic de lemne, un borş generos de peşte, în timp ce pe terasele înfrăţite, doamnele, în rochii elegante de seară, îşi sorb băuturile răcoritoare la adăpostul umbrelelor Camel. La ultimul etaj, un foc mai modest îşi ia avînt în vederea unui grătar cu mici. La una dintre intrările blocului, în spatele unei jumătăţi de gard cu inscripţia *Nu intraţi, cîine rău!*, alţi locatari sorb în linişte un şpriţ subţire de vară, sub bolta de viţă ce prelungeşte cu răcoarea ei unul dintre balcoanele de la parter. Pe partea dinspre oraş a acestor blocuri, pe iarba arsă ce mărgineşte o străduţă desfundată, o inscripţie vopsită pe o bucată de tablă te avertizează: *Nu parcaţi, proprietate privată!*

Ceea ce mă fascinează nu este atît aspectul pestriţ al locului, obiect disputat de revolte occidentale şi melancolii orientale, cît o constantă mai profundă, cred, şi mai puţin evidentă: jocul subtil şi consubstanţial al unei mişcări centripete, care adună oamenii din toate categoriile sociale în jurul casei lor, şi al unei mişcări opuse, care invadează, dinspre casă, tot ce poate fi spaţiu public „disponibil"; alternanţa necontradictorie între balcoanele închise şi scările de bloc deschise, între delimitarea teritoriului propriu şi invadarea spaţiului celuilalt.

Gîndul mă poartă la ceea ce este, poate, cea mai emblematică particularitate a arhitecturii noastre: prispa. Spaţiu delimitat pentru a marca o trecere. Nici înăuntru, nici afară, pentru a putea fi şi înăuntru şi afară, prispa este lucrare a lui *întru*, este, în spaţiu, ceea ce bîrfa este în timp. De la prispă la portiţă, tot atîtea limite care nu limitează decît... o trecere. Pentru români, credea Vulcănescu, lumea e plină, dar e plină cu o trecere!

Întors la Dorin, unde mă aşteaptă grătarul nostru, acest exerciţiu de voyeurism mă înfioară cu posibilitatea unei clarviziuni: politica română se face pe prispă!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Etică şi filosofie

Peste puţină vreme vor începe examenele de admitere în universităţile de stat din România. Peste puţină vreme, deci, mii de tineri vor încerca să devină studenţi ai facultăţilor de drept. Întotdeauna facultatea de drept a fost o atracţie pentru tinerii dornici de studii universitare. Nu am nici un motiv să cred că anul acesta va fi altfel. Mă gîndesc, acum, la cei foarte mulţi care vor fi candidaţi şi, mai ales, la cei fatalmente mai puţini care vor fi studenţi la drept. Provocări multe şi nu uşoare le vor sta în faţă – este dificil să fii jurist într-o Românie ca cea de astăzi. Cum îi pregăteşte universitatea pe studenţii în drept pentru această Românie?

Învăţămîntul juridic românesc actual are o foarte puternică dimensiune pozitivistă. Se studiază, aproape exclusiv, normele de drept substanţial sau procedural, instituţiile juridice fundamentale, se comentează texte de lege, se livrează informaţie fără de care nu poţi practica nici una din profesiunile juridice. Sînt puţin ori deloc discutate problemele etice şi, prin extensie, filosofice pe care dreptul le pune oricui şi, mai ales, juristului. Cum poţi fi un jurist deplin fără să te frămînte teme precum binele, dreptatea, ordinea etc.? Aceste teme majore sînt atinse vag, cînd se vorbeşte despre teoria dreptului natural ori despre drepturile fundamentale ale omului.

Fără să fiu un specialist în învăţămînt juridic, afirm că juristul neantrenat în filosofie şi etică este doar pe jumătate jurist. Un jurist fără convingeri etice este searbăd şi condamnat la mediocritate, dacă nu cumva este direct periculos pentru Drept. De unde să ştie el cînd apără dreptatea şi cînd nedreptatea? Cum poate el să-şi păstreze fiinţa imună la murdăriile mediului cu care, inevitabil, va intra în contact la un moment sau altul al carierei sale? Ce criterii îl vor conduce prin jungla fascinantă a realităţii juridice?

Un pesimist incurabil îmi spunea deunăzi că tinerii vin spre facultăţile de drept mînaţi de dorinţa de bani sau de dorinţa de putere. Sincer, nu cred că e aşa. Cred că mai sînt tineri care sînt mînaţi de dorinţa de dreptate, de curiozitate intelectuală ori, măcar, de dorinţa de a aparţine unui corp profesional prestigios. Aceştia cel puţin au nevoie ca de aer de lecturi, prelegeri şi seminarii de filosofie şi etică. Şi aceştia sînt cei pe umerii cărora va sta statul român în veacul următor.

M-au fascinat, întotdeauna, vechile cărţi de drept. Prelegeri tipărite ori litografiate, studii sau monografii, eseuri sau chiar memorialistică, vechea literatură juridică, aşezată în pagini azi îngălbenite, are farmecul ei aparte şi, pentru mulţi, irezistibil. Printre multele lor calităţi, aceste cărţi dau seama asupra faptului că mediul juridic din alte timpuri era impregnat de filosofie şi etică. Nu sînt puţine cazuri în care autorii din epoca interbelică ori de la începutul secolului nostru au scris pagini memorabile, de certă valoare pentru etică ori filosofie. Îndrăznesc să spun că nu a existat mare jurist român în acele timpuri care să nu se fi aplecat cu competenţă asupra chestiunilor etice şi care să nu fi avut o solidă instrucţie filosofică. Şi asta nu din preţiozitate intelectuală ori din cauza vreunei pasiuni colaterale, ci pur şi simplu pentru că fără interogaţia etică şi fără reflecţia filosofică Dreptul îşi pierde busola şi, ştim din recentă experienţă, sfîrşeşte prin a-şi trăda propriul spirit. Nu există atentat mai distrugător la adresa Dreptului decît practicarea ştiinţelor juridice în afara eticii.

Pînă cînd învăţămîntul juridic va redobîndi dimensiunea filosofică, îmi permit să îndemn pe tinerii studenţi în drept să citească singuri filosofie şi etică. Şi cele ce le vor fi citit să le discute între ei pînă noaptea tîrziu, în jurul unui vin bun. Succes!

Sever VOINESCU

S A T U L

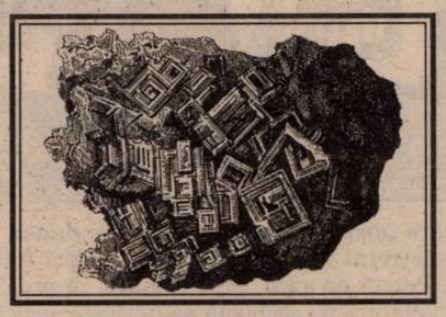

G L O B A L

Pe cărările pamfletului

În presa noastră scrisă, care nu străluceşte prin respectarea regulilor profesionale (atîtea cîte sînt), există un cuvînt aproape magic, scos din cămara cu provizii pentru vremuri grele ori de cîte ori e nevoie: *pamflet*. De la editorialiştii cu pretenţii de seriozitate pînă la mercenarii unor gazete imunde precum *România Mare* şi *Atac la persoană*, trecînd prin lumea pestriţă a ziarelor locale, toată lumea se ascunde, la o adică, în spatele acestui termen care pare, în mintea multora, să absolve de orice vină sau poate fi invocat ca apărare în justiţie. Ai bălăcărit un politician, în termeni împrumutaţi din mărginimea oraşelor? Aş, e *pamflet*, n-are decît să protesteze partidul cît vrea. Ţi-ai vărsat focul pe şeful poliţiei locale, care nu vrea să-ţi restituie permisul de conducere suspendat de-un subordonat de-al său? E artă pamfletară, dom' colonel, ce ştiţi dumneavoastră... Ai un proces de calomnie din cauza unui articol plin de adjective? Nu e calomnie, onorată instanţă, e metaforă, ca la Arghezi... Aşa încît adjectivele pot dormi liniştite în paginile ziarelor, iar editorialiştii faimoşi îşi pot chiar aduna textele în volume de *pamflete politice*.

Ascunderea în spatele noţiunii de pamflet este, să recunoaştem, o găselniţă care uneori se poate dovedi utilă (iar omul de presă român este, prin definiţie şi prin vocaţie, *isteţ*, deci un maestru al găselniţelor). Nu ştiu dacă invocarea pamfletului poate fi acceptată în instanţă pentru a scuza „tăria" unor adjective, dar, jurnalistic vorbind, abuzarea de acest termen este un semn de slăbiciune a presei, iar nu de tărie a ei, cum ar fi tentaţi să creadă „pamfletarii" noştri de ocazie. Pamfletul, să ne reamintim, este o specie *literară*, nu jurnalistică; termenul vine din limba franceză (după numele unei comedii medievale, *Pamphilet)*, unde este atestat prima dată la 1653, cu sensul de „scriere fără valoare", dobîndind ulterior semnificaţia pe care o păstrează şi astăzi, aceea de scriere satirică *violentă*, care *atacă* o persoană, o idee, o opinie etc. Iar cuvîntul *pamphlétaire* (pamfletar) îşi are prima atestare în 1790, în plină Revoluţie. E adevărat, în cultura română (ca şi în cea franceză) pamfletele cele mai cunoscute şi-au găsit găzduirea în presă; mai mult, pentru că presa noastră a fost dintotdeauna făcută (şi) de scriitori, există exemple celebre de pamfletari, de la Eminescu încoace, trecînd – desigur – prin pana înveninată a lui Arghezi. Dar jurnaliştii de azi nu trebuie să creadă că e suficient să se revendice de la aceste nume pentru a-şi justifica descărcările verbale. Tocmai pentru că e literatură, pamfletul cere talent *literar* şi e interesant mai ales sub raportul expresiei, al stilului. Vor editorialiştii noştri cu pretenţii să facă literatură în ziare de mare tiraj, vorbind despre politica zilei? Nu e locul cel mai potrivit. În plus, pamfletul (tocmai pentru că este o desfăşurare a figurilor de limbaj) presupune subiectivitate şi chiar o natură lirică; se împacă acest statut cu dorinţa editorialistului român de a fi lider de opinie sau analist politic? În sfîrşit, tribunalele nu se ocupă cu teoria literară, nici cu stilistica: invocarea noţiunii de pamflet nu scuză adjectivele, nici nu apără de consecinţe juridice (Arghezi însuşi a suportat asemenea consecinţe, ca şi un alt pamfletar foarte activ în perioada interbelică, N. D. Cocea, de pildă, judecat pentru *lezmajestate*).

Aşa cum se întîmplă cu multe alte

© V. Dorolţi

lucruri care intră pe mîna gazetarilor români de tranziţie, noţiunea de *pamflet* e folosită adesea (sau chiar manipulată) pentru a „înnobila" dorinţa de a epata, o anume doză de narcisism, tarele temperamentale, defulările mascate în curaj (mulţi dintre gazetarii cu vechime îşi răzbună astfel cuminţenia civică de pînă în '89) ori simpla grosolănie. Dacă pe vremuri intruziunea literarului în gazetărie era tolerată (sau, oricum, altele erau relaţiile dintre *arta* literară şi *instituţia* presei), astăzi suprapunerile şi confuziile nu mai sînt permise; în orice caz, nu în ziarele care se pretind „de informaţie", nu în editoriale ai căror autori îşi publică dimineaţa efuziunile paraliterare ca „pamflete", iar seara apar la TV ca analişti politici cu morgă. Semne ale derizoriului, accesele pamfletare de ocazie sînt, şi ele, o dovadă de imaturitate a presei pe care făcătorii ei nu încetează să o prezinte drept „occidentală".

Mircea VASILESCU

Interstiţii

Statul cultural (II)

Dacă pe Fumaroli l-am putea bănui, eventual, de *parti-pris* politic şi de subiectivitate într-o dispută „franco-franceză", astfel de supoziţii sînt nepertinente în cazul lui Mario Vargas Llosa. Or, iată ce spune scriitorul peruan (citez din *Les enjeux de la liberté,* Gallimard, 1997): „...în societatea noastră deschisă şi avansată, bunăvoinţa absolută faţă de orice artă cu o alură nouă sau îndrăzneaţă a condus la un scepticism şi la un confuzionism babelic unde nimeni nu se mai înţelege cu nimeni, unde nu mai poţi deosebi creaţia de impostură, sau nu mai îndrăzneşti să o faci de frică să nu treci drept un «beoţian» sau drept un «reacţionar». (...) Cum să explici altfel indulgenţa resemnată a francezilor în faţa coloanelor bicolore care au transformat curtea de la Palais-Royal într-o tablă de şah, sau a piramidei de sticlă ce a ruinat simetria Luvrului?". Reamintind polemica, de acum patru decenii, dintre C.P. Snow şi F.R. Leavis pe tema celor „două culturi" (cea *umanistă,* considerată conservatoare, anacronică, şi cea *tehnică,* socotită modernă, dinamică, novatoare), Llosa atrage atenţia asupra emergenţei, în ultima vreme, a unei a treia opţiuni culturale, care utilizează şi răspîndeşte mijloacele de comunicare (în fapt, industria audio-vizuală). Această formă de cultură (pe care, chiar dacă o apreciem ca fiind o subcultură, nu avem cum să o ignorăm) a ajuns să se bucure, ca să revenim la punctul de plecare al acestor însemnări, de favorurile „statului cultural".

În definitiv, aici se întîlnesc două aspecte şi două dezbateri diferite. Pe de o parte, în cauză e conceptul însuşi de cultură, golit de substanţă şi subordonat ideologiei (post)moderniste şi multiculturaliste (de unde, şi la Fumaroli şi la Llosa, constatarea că Universitatea a abdicat de la misiunea ei tradiţională, întorcînd spatele valorilor clasice şi acceptînd dogma relativismului etic şi estetic). Pe de alta, e vorba de rolul pe care trebuie să-l joace statul, de modul în care el trebuie să se implice în viaţa culturală; sau, din altă perspectivă: în ce măsură într-o societate liberală cultura poate avea un statut privilegiat (exemplul cel mai la îndemînă fiind faimoasa „excepţie culturală", menită a proteja cinematografia franceză în faţa „imperialismului hollywoodian")? Pe scurt: liberalism sau dirijism?

Subiectul e prea sensibil, la noi şi în general în ţările din est, pentru a putea prelua fără nuanţări opiniile autorilor citaţi mai înainte. Există un domeniu unde nici unul nici celălalt nu contestă rolul statului: învăţămîntul. Altfel însă, chiar dacă – din păcate – nu par să ştie ce a însemnat „Cîntarea României", modelul „socialist" reprezintă pentru ei asimilarea culturii cu propaganda, aservirea şi manipularea artiştilor, ţinerea lor sub control graţie unui sistem complicat (şi eficient) de recompense şi pedepse. Subvenţionarea culturii avea, în mod obligatoriu, drept pandant cenzura. E simptomatic, în paranteză fie spus, că, imediat după 1990, s-a vorbit la noi de o „cenzură economică" la fel de dură şi de constrîngătoare ca fosta cenzură politică şi ideologică. Această echivalare pripită şi, în realitate, abuzivă traduce, o dată în plus, criza de identitate a intelectualităţii. Că modelul răsăritean (cel din ţările „socialismului real") i-a fascinat pe Jack Lang şi pe alţii, Fumaroli o demonstrează convingător. De acolo vine şi ideea că maselor largi nu le place decît kitschul şi că singurul răspuns la această cerinţă este dezvoltarea industriei socio-culturale, fenomen pe care filosoful Jean-Pierre Le Goft îl defineşte prin formula „blînda barbarie". Am dat exemple în acest sens săptămîna trecută. În chip de (provizoriu) „le mot de la fin", îl citez din nou pe Llosa: „O societate trebuie să aibă arta şi literatura pe care le merită: acelea pe care e capabilă să le producă şi pe care e dispusă să le plătească".

Alexandru CĂLINESCU

Povești suprapuse

Candidaturi și personaje

Povestea aceasta e de peste mări și țări, cu multe personaje și multe ambiții – dar morala este la îndemînă. Să vedem, *după carte**, cum se construiește un succes internațional.

În iunie '91, Boutros-Ghali (proaspăt viceprim-ministru al Egiptului) îl reprezenta pe președintele Hosni Mubarak la un *summit* al Organizației Unității Africane desfășurat la Abuja, în Nigeria, sub patronajul președintelui nigerian Ibrahim Babangida. Din vorbă în vorbă, înfloreşte printre cei adunați ideea că *ar fi rîndul Africii* la un mandat de secretar general al ONU. *Boutros, tu ai fi un excelent candidat* – spune președintele gabonez Omar Bongo și toți ceilalți aprobă. Primul pas era făcut. Mai trebuia acordul celor cinci mari din Consiliul de Securitate: Franța, Marea Britanie, China, Rusia și Statele Unite. Drept care Boutros s-a pus pe tatonat. Așa a început *saga*.

În iulie '91, la Cairo, Boutros l-a întîlnit pe James Baker, secretarul de stat american. Baker a fost numai zîmbete, doar că nici prin cap nu-i trecea să susțină un candidat african – cel pe care el îl dorea la ONU era Hans van der Broek, fostul ministru de externe olandez. Pe 10 septembrie, Boutros este la Paris și află că cei de pe Quai d'Orsay îl vor vota – doar Boutros este un amic al lui Mitterrand, mai ales după ce Egiptul intrase în *francofonie*. Vine însă și vestea rea: egipteanului i se șoptește, confidențial, că Departamentul de Stat al SUA nu-l vrea și pace. Boutros urcă repede în avion și pe 13 septembrie are la Washington o întîlnire cu Brent Scowcroft, consilierul de securitate al Casei Albe. Ceva sfori fuseseră trase, astfel încît pe un culoar al clădirii Boutros se întîlnește, *ca din întîmplare*, cu președintele George Bush (pentru care avea, în buzunar, un mesaj personal de la Mubarak). Pentru că presa este ea însăși o armă, egipteanul face o vizită de curtoazie lui A.M. Rosenthal, editorul de la „The New York Times". *Ascultă* – îl ia abrupt americanul –, *vrei să fii secretar general? Da* – spune Boutros –, *de-asta am și trecut să vă văd. În fine!* – exclamă Rosenthal. *Iată pe unul care spune cinstit ce vrea!* Apoi, pe Colina Capitoliului, Boutros schimbă impresii cu Claiborne Pell, președintele Comitetului pentru Relații Externe al Senatului. *Ar fi o mică problemă*, spune acesta. *Bush dorește candidatura prințului arab Sadruddin Aga Khan* (fost înalt comisar pentru refugiați al Națiunilor Unite).

Impacientat, Boutros dă o fugă în Canada. La Ottawa, primul ministru Brian Mulroney îl ascultă fără să spună o vorbă (abia mai tîrziu va afla Boutros că Mulroney fusese cel pe care Casa Albă dorise inițial să-l propulseze la șefia ONU). Disperat și însoțit de președintele Mubarak, Boutros ajunge, la sfîrșit de septembrie, la Moscova – unde erau alte dureri de cap, pentru că doar ce se consumase puciul din august. Totuși, Gorbaciov cade de acord cu susținerea candidaturii și avea și motive: Boutros-Ghali fusese președintele *Asociației de prietenie Egipt – URSS*. Nici nu pleacă bine egiptenii de la Kremlin și pe Gorbaciov îl sună premierul englez John Major, spunîndu-i ceva de genul: *Dragă Mihail, pentru ONU noi am propune-o pe Gro Harlem Brundtland* (prim-ministrul norvegian la acea dată).

Ar mai fi de povestit, dar povestitorul însuși s-a săturat de atîtea nume presărate pe acest lanț al slăbiciunilor. Numai de personaje nu ducem lipsă: Frank Wisner (ambasador american la Cairo), Bernard Chidzero (ministrul Economiei din Zimbabwe), John Bolton (secretarul-asistent american pentru organizații internaționale), Hans-Dietrich Genscher, Nelson Mandela, Javier Perez de Cuellar etc., etc.

Cum-necum, prin cedări și compromisuri, Boutros-Ghali a ajuns secretar general. Și fiindcă de emfază caragialescă nu e scutită nici o nație, imaginați-vi-l pe Fathi Sorour, președintele Camerei Deputaților de la Cairo, vorbind despre această alegere, printre valuri de aplauze, ca despre *un omagiu adus diplomației egiptene*.

*Boutros Boutros-Ghali, *Unvanquished: A US – UN Saga*, Random House, NY, 1999.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Marionete

Paradoxal, rapida ascensiune a noului prim-ministru de la Moscova, Vladimir Putin, pare a-i liniști pe comentatorii vieții politice din Rusia. Un om nou este preferabil celor cunoscuți prin legăturile lor cu unul sau altul dintre clanuri. Un oarecare reviriment economic a dus la clarificarea vieții politice și la regruparea forțelor, crede Alexander Adler de la **Courrier International** (19 august): „Viitoarele alegeri prezidențiale din toamna anului 2000 polarizează acțiunea a două personalități puternice – Lebed și Lujkov – unul încarnînd cezarismul mișcării democratice, celălalt renașterea feudalismului teritorial și naționalist, în dauna *capitalismului troțkist* reprezentat de feudalii financiari și industriali din garda apropiată Kremlinului. Prezența lui Putin și Primakov, ca aliați sau ca înlocuitori ai celor doi, demonstrează puterea și prestigiul KGB-ului, ale Direcției răspunzătoare de relațiile cu lumea, de unde au provenit cei doi: Putin, expert în relațiile cu Germania, Primakov specialist în cea mai complicată zonă a Orientului. Oricare ar fi aspectele inevitabil comice ale acestui balet, nu ar trebui oare să vedem în el semnele unei vindecări politice, consecințe ale ameliorărilor economice?"

Grupajul publicat de aceeași revistă sub titlul „Comploturi, minciuni, corupție" reproduce articole din presa rusă, dezvăluind scandaluri financiare de proporții. Ziarele ruseşti cred chiar că numirea procuroarei elveţiene Carla Del Ponte la Tribunalul penal internațional a avut drept scop îndepărtarea ei de dosarele sensibile ale marilor afaceri ruseşti cu conturi în Elveția.

La fel de spectaculoase sînt și mișcările din presă. Magnații financiari se pregătesc să pună la dispoziția candidaților lor mijloacele necesare unei propagande convingătoare. Kremlinul se amestecă și el: proprietarul unui post de televiziune, critic la adresa inițiativelor președintelui, a fost somat să-și achite datoria față de o bancă de stat (140 de milioane de dolari), de mai multe ori reeșalonată. Acesta a amenințat, la rîndul lui, că va cere Băncii de comerț exterior recuperarea obligațiilor de trezorerie (200 de milioane de dolari). Dacă Banca refuza, Rusia ar fi ajuns în incapacitate de plată. Prim-ministrul de atunci, Stepașin, a intervenit și s-a ajuns la o înțelegere unde s-a specificat ce și cine anume poate fi criticat. Nu se mai înființează publicații, posturi de radio sau televiziune. Acum se cumpără publicații cu mare tiraj sau posturi radio-TV cu audiență, public dobîndit tocmai prin reputația de independență. Tabelele unde în dreptul fiecărui bogătaș cu pretenții în influențarea vieții politice sînt trecute proprietățile lor din media devin tot mai ramificate, în timp ce lista instituțiilor de presă independente rămîne tot mai scurtă. Mutația cea mai semnificativă a fost cea a ziarului **Kommersant** (unul dintre cele mai bune ziare rusești): după ce a fost cumpărat de niște intermediari ai lui Berezovski (se spune că el trage toate sforile în „familia" președintelui, fiind căpetenia unui imperiu financiar și mediatic) și s-a declarat neamestecul noilor proprietari în politica editorială, redactorul șef a fost destituit.

Ziarul **Novîie Izvestia** trece în revistă multiplele substraturi misterioase și sofisticate ale numirii lui Putin ca „moștenitor al tronului democratic", favorizînd în cele din urmă explicația cea mai simplă: „Elțîn este complet izolat. Valsul nebun al responsabililor, aliațele politice dezordonate și fără consecințe, concedierile și remanierile nejustificate au făcut ca primul președinte democratic ales al Rusiei să nu mai aibă pe nimeni pe care să se sprijine. Rămîne doar enigmaticul Putin. Cei 147 de milioane de ruși vor dori să-l vadă pe acesta președinte și să înceapă alături de el secolul următor? Întrebare retorică... Nu este cazul să-l plîngem pe acest președinte solitar, căutînd febril un sprijin politic. Mai curînd noi sîntem de plîns. De plîns este și președintele Daghestanului. Islamiștii s-au angajat într-un adevărat război, iar el, derutat, nu știe cu cine să stea de vorbă la Moscova, ca să coordoneze operațiile de pe teren. Bizar, și vicepreședintele american ar fi de plîns: s-ar putea ca viitoarea sesiune a comisiei pe care o co-prezidează să se desfășoare sub denumirea „Gore-Putin" (ea s-a înființat sub titlul Gore-Cernomîrdin, apoi cel de al doilea termen s-a transformat în Kirienko, Stepașin)... Și instabilitatea are limite".

Alte victime ale instabilității sînt autorii emisiunii televizate de comentariu politic cu păpuși. Fabricarea unei marionete îi costă 6.000 de dolari. Și adesea banii sînt risipiți, pentru că modelul dispare rapid din viața publică. Un anume Rodionov a fost înlăturat din postul de ministru al apărării înainte de a i se confecționa o păpușă. Șeful de producție al emisiunii ezită: să comande sau nu păpușa-caricatură Putin? (**M. B.**)

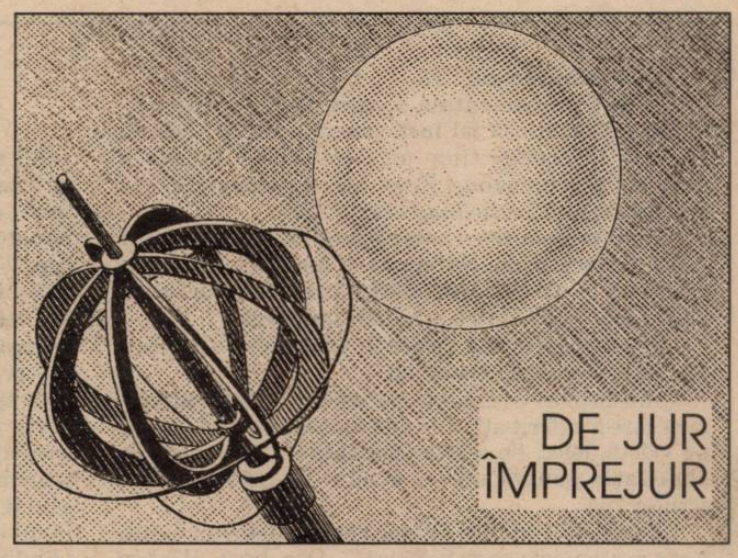

Școala de îngeri

Cei 17 autori ai Pactului pentru stabilitatea Serbiei, deși se recomandă ca niște tehnocrați pragmatici, sînt probabil absolvenți ai școlii de îngeri din fosta Iugoslavie, pentru că altfel nu se poate explica candoarea viziunii lor asupra condiției umane în general și a politicienilor sîrbi în special. Pactul pentru stabilitatea Serbiei proiectează un răgaz, cerînd ca timp de un an să se pună între paranteze viața politică, și un guvern neutru, alcătuit din experți, să ia măsurile necesare pentru evitarea unei crize majore, a haosului economic, a posibilității desprinderii Republicii Muntenegru. Cei 17 cer tuturor oamenilor politici, de la putere sau din opoziție, ca timp de un an să renunțe la orice responsabilitate. Serbia ar urma să fie condusă de un guvern de tranziție, alcătuit din experți: ei vor angaja reformele necesare pentru a obține aprobarea Uniunii Europene, ridicarea sancțiunilor ONU. Nici unul dintre membrii acestui guvern interimar nu trebuie să afișeze ambiții politice și să pretindă vreo funcție, eligibilă sau nu. O asemenea propunere nu ține seama de felul cum puterea îi transformă pe experți în oameni politici.

Rezerva față de politicieni se explică prin constatarea că „toți actorii vieții politice, din ultimii zece ani, poartă responsabilitatea pentru situația actuală". Vuk Draşkovici este celebru pentru patima cu care își motivează trădările succesive. La marele miting de la Belgrad a fost huiduit și scuipat, cînd a pledat pentru alegeri. Alegerile sînt, de fapt, propunerea puterii care speră – probabil nu în totală necunoștință de cauză – la o eventuală victorie. (Dacă englezii l-au debarcat, prin alegeri, pe Churchill, după ce a învins în cel de al doilea război mondial, de ce nu l-ar alege sîrbii pe Miloșevici, după trei eșecuri militare).

Și Zoran Djindjici, celălalt lider al opoziție dezunite, a apărat pozițiile sîrbe în timpul războiului din Croația și Bosnia. La un moment dat, a făcut și o călătorie la Pale ca să-și demonstreze sprijinul pentru Radovan Karadzici, fostul lider al sîrbilor bosniaci, azi inculpat de Tribunalul internațional pentru crime de război. Generalul Perisici, demis în 1998 și trecut în opoziție, a fost și el condamnat, în 1996, în contumacie, la 20 de ani de închisoare de tribunalul croat din Zadar, pentru rolul său în bombardarea acestui oraș dalmat, unde au murit numeroși civili.

Marile manifestații organizate de aceşti opozanți exprimă mînia și disperarea, sila și dispreţul unui popor nedezmeticit încă de zgomotul avioanelor spărgînd zidul sonic și muzica rock de la mitingurile din piețe. Lozincile sînt împotriva lui Miloșevici, contra „organizației criminale NATO" și împotriva opozanților compromiși. Biserica, prin unii dintre reprezentanții ei, pare a-i susține pe cei care cer demisia lui Miloșevici, dar instituția ca atare își menține neutralitatea. Demisia unor generali nu influențează poziția armatei.

Starea de spirit a populației exprimă nevroza dezamăgirii. „Dîrzenia sîrbă" cedează în fața greutăților de ordin economic și rezerviștii neplătiți pentru campania din Kosovo nu sînt prea mîndri de ce au fost puși să facă. Mitingurile nu oferă cea mai adecvată ambianță pentru analiza trecutului și definirea vinovățiilor personale sau colective. Se strigă din rărunchi „Jos Miloșevici", patrioți și defetiști la un loc, iar cei de la tribună se ceartă pentru ordinea luărilor de cuvînt.

„Cine are o sută de mii de poliţişti care să-l slujească, nu are nevoie de legitimitate", constată un opozant, și alături de Miloșevici mai sînt destui șefi de întreprinderi, ofițeri superiori, activiști de partid, îmbogățiți de război; aceştia îl susțin, așteptînd ca tabăra adversă să-și definească obiectivele și conducătorii, ca să știe cu cine trebuie negociată trădarea. Numai cei prea compromiși fac zid în jurul actualei conduceri: cel mai recent executiv al lui Miloșevici este un „guvern de buncăr", cu partizani ai radicalului Seselj, gata oricînd să ordone represiunea dură a manifestațiilor.

La sfîrșitul unui regim dictatorial, este extrem de dificilă găsirea momentului celui mai favorabil trădării. Experții nu au elaborat vreun ghid care să asigure imunitatea. La Belgrad, este evocat cu insistență scenariul Ceaușescu. Este de presupus că și Miloșevici și-a însușit lecția și s-a pregătit pentru evitarea unui asemenea final dramatic. Ceea ce prelungește drama poporului sîrb, deopotrivă a celor de la mitinguri și a celor care stau acasă. Încă nu a venit vremea experților școliți de îngeri.

Magdalena BOIANGIU

Argument

(continuare din pag. 1)

„Legea fundamentală a raţiunii pure practice: Comportă-te în aşa fel încît maxima voinţei tale să poată fi în acelaşi timp principiul unei legislaţii universale“ – Immanuel Kant, filozof german (vezi, în acelaşi sens, şi *Vorstellung über Ethik)*

„Înainte de-a muri intenţionez să donez o bună parte a averii mele. Nu vreau să las tot patrimoniul fiilor mei, ei vor trebui să pună mîna să muncească la rîndul lor“ – Bill Gates, magnat american

„Cine moare bogat moare în dizgraţie“ – Andrew Carnegie, filantrop american

„Am înţeles acum, cu creierul meu, cu sufletul meu care a suferit atît de mult, că destinul omului, fie nu există deloc, fie există doar într-o iubire plină de abnegaţie pentru semenul său“ – Anton Cehov, scriitor rus

„Personajul omului de bine este cel mai bun dintre toate personajele ce se pot juca“ – Don Juan, playboy internaţional

„Iată-ne aşadar atinşi de un Bine incurabil. Mileniul sfîrşeşte în miere. (...) Binele este răspunsul anticipat la toate întrebările ce nu se mai pun. El este bătrîneţea lumii, interminabila vîrstă a treia a planetei. Utopia unui univers în care să nu domnească decît gentileţea, tandreţea, bunele intenţii ar trebui în mod normal să ridice părul în cap: este cel mai înfricoşător dintre toate visele, pentru că e realizabil. Şi dacă Big Brother a devenit gentil, convivial, securizant? Protector al naturii şi al sănătăţii publice, saturat de filantropie, plesnind de oferte pe care nu le putem refuza...? Filantropia apostolică este poezia unică a acestui sfîrşit de secol, Armonia este lirismul său; într-adevăr, Răul era solubil în sirop. Orwell nu s-a înşelat decît puţin: filmul-catastrofă al viitorului urma să fie roz pastel“ – Philippe Muray, eseist francez

„Vă mulţumim că vă băgaţi capul unde nu vă fierbe oala“ – reclamă europeană

„Într-o clipită, vă zbor capul fără să simţiţi nici cea mai mică durere“ – Joseph-Ignace Guillotin, inventator francez

„În show-ul nostru, Merlin este Răul, iar Siegfried este puterea şi forţa şi magia bună. Despre asta e vorba, despre magia albă contra magiei negre. Cu alte cuvinte, spiritul bun contra spiritului rău. Este foarte frumos“ – Siegfried şi Roy, iluzionişti americani

„Dincolo de Bine şi de Rău“ – Friedrich Nietzsche, filozof german

„Orice persoană care foloseşte cuvintele «Bine» şi «Rău» trebuie ucisă imediat“ – William S. Burroughs, scriitor american

„Bill şi Melinda au rămas impresionaţi de nivelul maladiilor şi al sărăciei din ţările în curs de dezvoltare şi au simţit nevoia să facă ceva. Ei nu cred că succesul lor e ceva venit de la Dumnezeu. Fără societatea din care cu toţii facem parte n-ar exista nici Microsoft“ – William Gates senior, tatăl magnatului

„Omul se naşte bun, dar societatea“, nu-i aşa?, blablabla... – Jean-Jacques Rousseau şi **a.l.ş.**

Ioana PÂRVULESCU
scriitoare

Contra-argument

Vorbele şi gesturile fiecăruia dintre noi au urmări imprevizibile şi ne conving destul de des că iadul este pavat, dacă nu cu bunătate, cel puţin cu intenţii bune. Poate că nu comit o indiscreţie gravă dacă mărturisesc că eu sînt cea care i-a sugerat lui Alex. Leo Şerban să dedice bunătăţii unul din numerele *Dilemei*. Nu-mi mai amintesc defel care erau argumentele mele; probabil că simţeam o dezechilibrare a balanţei bun-rău din lumea imediată, în favoarea răutăţii, sau poate că tocmai trecusem printr-una din acele cumplite ocazii în care bunătatea aduce numai necazuri. Oricum, în momentul în care, cum era şi firesc, mi s-a solicitat un articol pe temă *(Tu l'as voulu, Georges Dandin!)* o mulţime de contra-argumente mi-au zădărnicit fiecare încercare de a scrie despre bunătate. Nu-mi rămîne decît să le rezum: din minte, inimă şi literatură.

— Bunătatea „adevărată“, „pură“ nu există. Iată ce scrie Miguel de Unamuno în jurnalul său: „A face binele ca să te delectezi făcîndu-l, fără a te raporta la Dumnezeu, a duce la bun sfîrşit o faptă bună din luxurie spirituală, a face o pomană ca să te bucuri că ai făcut-o, nu e oare adesea ceva poate radical rău ? Nu e suficient să fii moral, trebuie să fii religios: nu e suficient să faci binele, trebuie să fii bun. Şi a fi bun înseamnă a te nimicnici în faţa lui Dumnezeu, a te face una cu Cristos şi-a zice cu el: nu e după voia mea...“

— Bunătatea cere atîtea calităţi suplimentare, încît e imposibil de definit în sine. „Bunătatea adevărată cere neapărat inteligenţă şi imaginaţie“, scrie Camil Petrescu. Ar mai fi de adăugat măcar tactul şi intuiţia. De-obicei bunătatea stă ascunsă, iar sosiile ei mondene umplu lumea şi-i uzurpă locul. Şi tot Camil Petrescu: „Sînt, de altfel, gesturi şi acte de pseudo-bunătate, care nu sînt decît variaţii periferice şi nu îndreptăţesc o concluzie. E chiar un soi de bunătate care seamănă la culoare cu cea adevărată, ca albina cu viespea, dar la fel sînt de deosebite. Cînd ţărănimea unui sat oriental iese cu doniţe de apă şi cu codri de pîine înaintea unui convoi de ocnaşi, cei care vorbesc de frumuseţea sufletului ţărănesc văd aici o pildă incontestabilă de bunătate şi omenie (...) Dar dacă se întîmplă ca în aceeaşi noapte să fie prins într-un grajd din sat vreun hoţ de cai, tot satul tabără pe el şi-l sfîşie fără milă. (...) Alte specii, tot aşa de false, sînt în general bunătatea celor amabili şi indulgenţi, a imensei majorităţi a oamenilor săraci, a chefliilor generoşi, a poeţilor trişti, a romancierilor duioşi, a cititorilor sentimentali“.

— Cum poţi vorbi despre bunătatea şoferului care, ca să nu calce un cîine, face un accident în care mor trei oameni ? A celui care, ca să nu facă rău unuia singur, distruge trei ?

— Literatura nu numai că nu ajută la lămurirea noţiunii, dar o şi complică. Numai în cărţile copilăriei lucrurile sînt clare: de o parte bunii, care trebuie să învingă, şi de o parte răii, care trebuie distruşi de marea bunătate a bunilor, cu oricîtă cruzime. De o parte Athos, Portos, Aramis şi D'Artagnan, de alta Richelieu şi Milady. Că metodele bunilor sînt bune, e de la sine înţeles, în copilărie. De la Dostoievski începînd, literatura, maturizată, a impus ideea că nu există oameni buni şi oameni răi, ci numai oameni şi buni şi răi. „...Şi poate că cea mai bună era jumătatea rea“, scrie Calvino.

— Un număr despre răutate şi răi ar fi ieşit cu mult mai bun, aceasta e lecţia literaturii.

Pavajul iadului e făcut din intenţii bune, se spune. Rămîne pentru mine o enigmă la ce pavaj or fi folosind intenţiile rele. Poate că e nevoie de un număr bun al *Dilemei* despre rău(tate), ca să lămurească problema.

© S. Ivanoschi

Discreţie şi libertate

Cu îndelung exersatul lui teribilism, deseori metafizic, Cioran declara într-un „silogism al amărăciunii“: „sfinţenia îmi dă fiori: ce ingerinţă în nenorocirile altuia, ce barbarie a milei, ce pietate *fără scrupule...*“

Comportamentul religios, fie el creştin ori altul, recurge de prea multe ori, într-adevăr, la bunătatea imperativă, agresiv propusă semenilor, riscînd să sufoce tot ceea ce atinge. Indiferentă la pacientul său, ea e pură afirmaţie de sine, deversată asupra celorlalţi sub numele respectabil al unui dar ce vine de la Dumnezeu şi e făcut în numele Lui. Convertirile mai mult ori mai puţin silite, războaiele religioase, variatele forme de inchiziţie, extremismele şi demagogia tradiţionalistă fac parte din manifestările ei spectaculoase; persuasiunea inconturnabilă a bigotelor de cartier, sfaturile-ordin pe care ţi le oferă, cu neiertătoare blîndeţe, stîlpii parohiei alcătuiesc substanţa ei minoră, doar stînjenitoare. Dar şi propovăduitorii cruciadelor şi femeia care ştie precis ce pericole te pasc dacă nu ţii post sînt la fel de convinşi că posedă adevărul absolut, pe care sînt îndreptăţiţi (şi chiar îndatoraţi) să-l impună cu orice preţ celor din jur, asigurîndu-le mîntuirea.

Orice tradiţie spirituală cunoaşte pericolele acestui tip de bunătate şi îşi previne adepţii, prin pilde, anecdote, naraţiuni simbolice, asupra ispitei de a a te institui drept un reprezentant autoritar al caritătii divine. Orice tradiţie spirituală include o „cultură a milei“, care asociază bunătatea cu atenţia pentru libertatea celuilalt şi cu discreţia. „Să nu ştie stînga ce face dreapta“: iată care ar fi, după Evanghelie, atitudinea unei bunătăţi eficace. O rugăciune ce provine, se pare, din mediul mănăstirii ruse Optino cere: „dă-mi, Doamne, puterea să lucrez cu tărie şi cu înţelepciune în comunitatea din care fac parte, fără să stingheresc ori să amărăsc pe aproapele meu“.

Gestul binevoitor, generos, milostiv îndreptat spre celălalt nu este, în fond, util în primul rînd pentru destinatar, ci pentru cel ce-l face: el este cel ce îşi atenuează limitările, cel ce se depăşeşte pe sine, care încearcă să-l imite pe Dumnezeu prin intermediul acestui gest. În societăţile tradiţionale, doctrina milosteniei, astfel înţeleasă, duce la organizarea unor vaste întreprinderi caritabile. „Cerşetoria şi sărăcia stîrneau“ spune istoricul B. Geremek în vol. *Omul medieval* (cap. „Marginalul“) „sentimente ambivalente, oscilînd între a condamna lenevia şi a exalta virtutea uitării de sine (găsim nenumărate dovezi ale acestei atitudini nehotărîte în scrierile Părinţilor Bisericii) dar, în general, societatea medievală accepta prezenţa cerşetorilor, recunoscîndu-le tacit rolul «funcţional» în sînul organizării sociale“.

Dincolo de această recunoaştere pe scară socială a milei ca o *virtute a uitării de sine,* ea poate fi înţeleasă, *vertical*, drept raport privilegiat cu divinul. Mila este, pentru omul spiritual, o virtute a intimităţii cu Cel inaccesibil. Principiul „să nu ştie stînga ta ce face dreapta ta“ retrage milostenia din rîndul actelor „obiectivate“, orizontale, auto-afirmative, cantitative, pentru a o orienta zenital, spre ascunsul divin. Într-acolo ţinteşte şi conduce bunătatea: „milostenia ta să fie într-ascuns şi Tatăl tău, care vede în ascuns, îţi va răsplăti la arătare“ *(Matei,* 6, 4). Bunătatea devine astfel o *bună dispoziţie,* un mod adecvat de acces spre Cel nevăzut, o cale spre lăuntrul propriei fiinţe şi spre lăuntrul divin.

Într-una din rugăciunile creştine fundamentale, Duhul Sfînt este numit „vistierul bunătăţilor“; el e sursa şi dăruitorul tuturor bunurilor şi bunătăţilor, prin care se comunică în fond binele însuşi, de dincolo de diversitatea şi fragmentarul lumii. Or, acestui Duh rugăciunea îi cere: „vino şi te sălăşlueşte întru noi“. Omul cheamă nu darurile diverse ale binelui, ci originea lor – căreia îi cere să vină să-l locuiască, să-l transforme într-un receptacul al suflului divin. În *Timpul rugului aprins*, A. Scrima făcea o analiză a acestui tip de raport, pornind de la sensurile termenului arab pentru „milă“: *rahem*.

„În *Fatihah* (sura care deschide Coranul) se spune: *Bismi' Llahi 'Rahmâni 'Rahîm* (Binecuvîntat fie Dumnezeu, Cel îndurător, Cel preamilostiv). Ce înseamnă *rahem*? Această rădăcină indică « matricea», în sensul feminin de loc al germinaţiei, gestaţiei şi naşterii. «Pîntecele» cum spun textul ebraic, cel aramaic şi, înainte, siriac al *Bibliei* (Noul şi Vechiul Testament), «sînul» spun textele româneşti. E vorba de aspectul matricial în Dumnezeu. Mila înseamnă dubla, reciproca aptitudine de a fi primiţi, luaţi în Dumnezeu atunci cînd Îl primim, cînd Îl luăm în noi. Mila e, esenţialmente, capacitatea divinului de a te primi în matricea Lui. Dacă Dumnezeu îţi dă mila sa (şi tu o primeşti), devii subiect-obiect al milei. În *rahmah* nu aspectul matern primează, ci cel de receptacul al germinaţiei, gestaţiei şi naşterii. Noul Testament îl transcrie în greceşte ca «măruntaiele» milosteniei lui Dumnezeu *(Efeseni,* 4, 32 şi *I Petru,* 3, 8)“.

Mila, bunătatea ne vorbesc aşadar – cu discreţie – despre reciprocitatea şi unirea cea mai intimă între parteneri, despre posibilitatea omului de a fi modelat şi renăscut *în Dumnezeu*.

Anca MANOLESCU

Bogdan TĂTARU-CAZABAN
absolvent, Facultatea de Filosofie, Bucureşti

Miracolul bunătăţii

„Bunătatea nu străluceşte peste o colectivitate anonimă care s-ar dezvălui panoramic, nu străluceşte pentru a se absorbi în această colectivitate. Bunătatea priveşte o fiinţă revelată într-un chip, dar nu deţine o eternitate fără început. Bunătatea are un principiu, o origine, iese dintr-un eu, este subiectivă." (Emmanuel Levinas, *Totalitate şi infinit. Eseu despre exterioritate*, traducere de Marius Lazurca, p. 272).

Exilăm de cele mai multe ori bunătatea în zona stuporilor originare. Ne imaginăm cu greu în stricta ei proximitate, ca şi cum ar fi vorba de urma unei stări revolute, pe care o privim cu neîncredere. În faţa suspiciunii noastre mature, bunătatea pare a-şi fi pierdut definitiv creditul. Rămîne doar încîntarea, bănuită imediat de exces, provocată de un gest sau altul. De aceea îi refuzăm demnitatea de a fi subiect de reflecţie şi o părăsim în cîmpul faptelor pure. O înţelegere iremediabil suficientă proclamă: bunătatea se face, nu se discută! Astfel, miracol neverosimil sau poncif de care sufletele frumoase nu se pot desprinde, bunătatea nu constituie o provocare serioasă pentru inteligenţa de care nu o leagă în mod necesar nimic. Poţi fi bun, se zice, fără a fi inteligent sau fără ca inteligenţa să joace aici un rol major.

Însă, am întîlnit pînă acum o inteligenţă opacă şi o sensibilitate uscată. Căci tocmai în emoţia pe care o provoacă bunătatea, este ceva care suscită inteligenţa în cel mai înalt grad. Dincolo de virtutea de a înmuia inimi sau de a frăgezi conştiinţe, bunătatea ne spune ceva ce nu am putea auzi dacă nu am răspunde tot cu bunătate. Miracolul ei nu constă în faptul că se întîmplă într-o lume care nu se defineşte prin aceasta, ci în faptul că transcende uimirea de primă instanţă. Adevărul pe care bunătatea îl poartă este nu numai acela că putem fi buni, ci şi că suntem fără să o ştim. Miracolul bunătăţii nu mă înduioşează, ci îmi violentează cunoaşterea de sine exprimată de un „bun uzaj" al indiferenţei. Dar tocmai pentru că nu mă lasă indiferent, bunătatea fisurează inserţia mea în lume, prilejuindu-mi experienţa originară a alterităţii.

În faţa Celuilalt, puterea mea nu se diminuează doar pînă la reverenţa bunătăţii, ci îşi pierde orice raţiune de a fi. Celălalt mă priveşte pentru că fragilitatea şi lipsa lui de apărare mă invocă, precedîndu-mi orice reacţie. Privirea lui nu mi se adresează ca unui partener, nu intră într-o relaţie de simultaneitate. Dimpotrivă, abia ea îmi trezeşte privirea care se află în condiţia obligatorie de a răspunde. Solicitudinea aceasta îmi conturează prezenţa în faţa Celuilalt. El mă cheamă în fiinţă, fără ca eu să fi cerut; mă alege ca răspunzător, precedîndu-mi indiferenţa. Şi aşa cum exigenţa Celuilalt e infinită, nici răspunsul meu, ca prezenţă suscitată de Celălalt, nu poate fi niciodată epuizat, nu-şi poate achita datoria. Elecţiunea propriei fiinţe e un gest pe care suita actelor mele nu-l va putea vreodată egala. De aceea, bunătatea cotidiană nu este inocenţă duioasă sau generozitate surprinzătoare, ci unica formă de răspuns la prezenţa Celuilalt în lume, în faţa mea, prezenţă prin a cărei fragilitate vorbeşte însăşi instanţa care a ales să fiu. Odată ales, libertatea mea se raportează la propria ei origine doar în modalitatea unei solicitudini pe care în mod curent o numim bunătate. Existenţa finită, posibilă ca răspuns la exigenţa Celuilalt, îşi transfigurează finitudinea tocmai prin datoria infinită a răspunsului.

Concreteţea acestei datorii face ca faptele mele să nu aibă stilistica bunătăţii, ci să exprime integral atenţia pe care nu i-o pot refuza Celuilalt. Bunătatea însă nu este obligatorie în maniera respectării unor norme; ba chiar este eludată, amendată sau administrată. E ca şi cum din infinita mea răspundere aş putea selecta cu parcimonie secvenţe de atenţie. Dar în relaţia cu alteritatea se face auzit imperativul atenţiei care, adus la nivelul moralei practice, poate induce ideea unei existenţe obositoare şi lipsite de aventura libertăţii. Orice descriere a vieţii supraaglomerate se poate transforma în argument împotriva bunătăţii generalizate. Însă această perspectivă ratează experienţa alterităţii nu pentru că experienţa însăşi e imposibilă, ci pentru că e văzută ca ceea ce trebuie adăugat: încă o experienţă la şirul de corvezi penibile ale zilei. Astfel, bunătatea este cel mult alocată week-end-ului. Dar putem vedea şi altfel: dinspre experienţa alterităţii. Bunătatea nu trebuie să răspundă diversităţii năucitoare a lumii, ci lumii mele, alterităţii pe care o întâlnesc, Celuilalt pe care îl privesc în ochi. Nu am altceva de dat decît propriul fel de a fi. În registrul unei existenţe oricum obositoare, aş putea număra mai degrabă feliile de neatenţie, şi nu micile atenţii.

Este vorba aici doar de diferenţa între un „noi" cotidian, care refuză experienţa bunătăţii, amînînd-o ca pe o posibilitate ce îi stă mereu la dispoziţie, şi un „eu" pentru care gestul bunătăţii e mereu inedit, bucurîndu-se de prospeţimea „fiinţei-pentru-Celălalt". Aceasta nu înseamnă identificarea unei degradări imanente a pluralului „noi" şi a unei atenţii salutare în singularul „eu", ci observarea schimbării condiţiei miraculosului: de la fapta bună percepută de „noi" cu admiraţie şi uneori cu inconfortul repede dizolvat atunci cînd ne autoconvingem de necesitatea indiferenţei, e nevoie să trecem la miracolul originar al bunătăţii fiinţei asupra căruia indiferenţa nu mai are nici o putere. Abia aici, bunătatea este chipul infinitului în noi.

Adrian MIHALACHE
profesor universitar

Inima bună

George Sand scria într-unul dintre romanele ei uitate, *François le Champi*, că nici un om cu inima bună nu poate fi prost. Mergînd împotriva clişeului că numai nemiloşii sînt inteligenţi, că unul „prost de bun" nu merită altceva decît o dispreţuitoare compătimire, ea construia o implicaţie logică nesimetrică: bunătatea implică orice, numai prostie nu. Cel bun poate fi laş, mincinos, depravat, prost însă niciodată. Invers, poţi întîlni răi de toată mîna, care mai deştepţi, care mai simpluţi, iar deştepţii nu sînt nici neapărat de ocolit, nici de pus la rană. Bunătatea exclude prostia, inteligenţa nu exclude însă răutatea. George Sand, inventatoarea feminismului, cea citită şi admirată de Dostoievski, a fost indubitabil inteligentă, bunătatea însă a învăţat-o abia la bătrîneţe. Pînă atunci, a fost extrem de exigentă cu iubiţii ei, pe care-i dorea şi geniali, şi mereu în formă, în schimb prea îngăduitoare cu prietenii acestora, pe care-i accepta cu relativă uşurinţă. Deşteaptă fiind, a învăţat din greşeli, ajungînd să cunoască în cele din urmă farmecul bunătăţii. Fraza ei pare să spună: inteligent te naşti, bun devii. Inteligenţa nu este o condiţie necesară a bunătăţii, bunătatea este însă o dovadă suficientă de inteligenţă.

Contrariul inimii bune nu este inima rea, ci lipsa inimii. Un om bun poate muri de inimă rea, dacă soarta i-a fost potrivnică. Curios, îndemnul „ai inimă!" nu trimite la bunătate, ci la curajul de a îndura adversităţile. „Inima largă" dovedeşte mai curînd o toleranţă indiferentă, decît o reală compasiune, iar a fi inimos reprezintă mai mult o implicare proactivă în proiecte comune, decît delicateţe sufletească manifestată faţă de cei apropiaţi. Inima bună este semnul inteligenţei, pentru că ea deschide căile de comunicare cu ceilalţi, împrospătînd astfel fluxul interior. Este adevărat că şi inteligentul cel rău are dialog cu ceilalţi, fără de care discursul său s-ar împotmoli în marasmul platitudinilor. El pune însă filtre pragmatice canalelor de comunicare, selectînd acele mesaje pe care le consideră de real interes intelectual. Celălalt este, pentru el, entitate de manipulat, nu univers de explorat. Bunătatea îţi trezeşte curiozitatea pentru necunoscutul din faţa ta, breşa binevoitoare pe care ea o străpunge în zidul alterităţii oferă şansa de a recepta mesajul neaşteptat, surprinzător, cel capabil să-ţi schimbe brusc cadrele conceptuale ale înţelegerii. De aceea omul bun nu riscă să fie prost, pentru că el este cel care primeşte, după cuvintele lui Borges, „marea bunătate care, ca aerul, inundă pămîntul".

Bunătatea fără dărnicie este însă ca nunta fără veselie. A te deschide doar faţă de celălalt pentru a-l înţelege şi iubi nu este destul, trebuie să emiţi spre el semnele încurajatoare ale compasiunii şi solidarităţii. Receptarea este doar primul pas, discursul empatic de răspuns nu este suficient, se simte nevoia întăririi legăturii comunicaţionale prin sacrificiul de ordin material al ajutorării. Dărnicia fără bunătate răsplăteşte abundent numai pe merituoşi, în schimb Moş Crăciun aduce daruri şi celor mai puţin cuminţi, după un cuvenit interval de suspans, pentru că, toţi o ştim, el e şi darnic, şi bun. Bunătatea explică dărniciei că trebuie ajutaţi şi cei care s-au adus singuri în situaţii precare. Ţările civilizate au creat o interfaţă aseptică între bunătatea individuală şi mizeria socială, anume organizaţiile de binefacere, parte integrantă a societăţii civile. Mai mult, contactul direct între bunătatea binefăcătoare şi latura beneficiară este considerat de nedorit deoarece, în urma lui, prima ar fi grosolan satisfăcută şi ultima iremediabil umilită. Ceva se pierde astfel, anume boarea revigorantă a recunoştinţei. În schimb, nimeni nu este expus consecinţelor, nu o dată de temut, ale facerii de bine.

Dărnicia împinsă la extrem este dovadă de magnanimitate, adică de „inimă mare", despre care La Rochefoucauld ne spune că numele o defineşte îndestul. Tot el ne previne însă împotriva celor prea generoşi, atrăgîndu-ne atenţia că orgoliul – păcat capital – găseşte în dărnicia exagerată cea mai „politic corectă" modalitate de a smulge laudele celor din jur. O remarcă încă şi mai subtilă a lui La Rochefoucauld se referă la proporţiile în care amestecul de bunătate şi răutate prezent în fiecare dintre noi poate deveni realmente nociv. El afirmă că „există răi care ar fi mai puţin primejdioşi dacă n-ar avea nici o urmă de bunătate", riscînd să ne provoace o binecunoscută stare de perplexitate. Deoarece, spre deosebire de La Bruyère, La Rochefoucauld nu obişnuieşte să-şi ilustreze aforismele cu portrete, să inventăm singuri un caz! Iată-l pe pragmaticul Mr. Stoneheart, om de afaceri dinamic şi plin de succes, găsind, în faţa casei, un căţel abandonat care plînge „după mama lui". Impulsul – rar la el – de compasiune îl face să culeagă animalul, să-i ofere adăpost, hrană, puţină căldură. Căţelul se simte bine, în largul lui, e vesel, zburdă, face dezordine, destul pentru a-l indispune pe stăpîn, care-l alungă. Nedumerit, căţelul se încăpăţînează să revină zilnic, cere insistent să fie reprimit, se ţine laţ după Mr. Stoneheart, pînă cînd, exasperat, acesta îl loveşte cu brutalitate, omorîndu-l. Era de preferat, în acest caz, ca puseul trecător de bunătate să fi fost reprimat. Răutatea care cade ocazional în ispita bunătăţii creează legături pe care, de fapt, nu le doreşte, ajungînd să producă, prin ruperea lor, încă şi mai multă durere. Inteligenţii care se ştiu interesaţi exclusiv de ei înşişi au grijă, atunci cînd simt un elan de generozitate, să stea liniştiţi, aşteptînd să le treacă.

În tradiţia intelectuală americană, bunătatea este virtutea prin excelenţă, expresie a bunăvoinţei faţă de toate fiinţele create de Dumnezeu. În teologia tomistă, totuşi, bunătatea nu face parte nici din cele patru virtuţi naturale (sau capitale: prudenţa, temperanţa, curajul şi echitatea), nici din cele trei teologale (credinţa, speranţa şi iubirea), după cum nici contrariul ei, răutatea, nu este unul dintre cele şapte păcate mortale (mîndria, poftа, luxura, invidia, lăcomia, mînia şi lenea). Explicaţia este că, la fel ca într-o gramatică generativă, cele şapte virtuţi şi vicii cardinale sînt elementele constitutive – vocabularul – ale tuturor caracteristicilor psihice compuse, pornind de la ele, prin diverse reguli combinatorii. Iată o reţetă pentru a avea o inimă bună: iubire şi luxură în părţi egale, niţel simţ de dreptate, un strop de lene, un praf de orgoliu. Succes!

Între uman şi inuman

În „Totalitate şi infinit", E. Levinas consideră că ceea ce fondează bunătatea este o „infimă diferenţă între om şi neom" dată de o perpetuă amînare a orei trădării umanului de către inuman, de o mişcare prevenitoare neîncetat reactualizată, de o atenţie mereu primenită faţă de un „afară" al nostru radical diferit de noi. Teza filozofului francez impune cel puţin două consecinţe. Prima e aceea că iminenţa trădării este dată de o ameninţătoare proximitate a inumanului care, în ordinea gîndirii levinasiene, ne este mult mai aproape decît „aproapele" nostru. Cea de-a doua consecinţă e aceea că orice exerciţiu de bunătate şi generozitate echivalează cu o umanizare dată de transgresarea acestei sfere printr-un răspuns la apelul celei mai improprii proximităţi.

În lucrarea sa „L'inhumain", J.F. Lyotard arată că umanitatea a fost echivalată concomitent fie cu starea inocentă şi nedeterminată a copilului sălbatic, fie cu raţiunea formatoare, însă nevoia de educaţie şi de instituţii constrîngătoare pe care o resimţim nu poate fi decît o dovadă pentru faptul că oamenii nu se nasc „umani" în sensul pozitivant în care termenul este de obicei discursivizat, ci mai degrabă se formează astfel, se „umanizează", devin buni, transformîndu-şi existenţa într-o mărturie a unei lupte împotriva unei ambiguităţi înnăscute. Acesta e datul real constitutiv, pe care însă gîndirea raţională formatoare nu-l poate întîmpina decît cu durere ca pe un irezolvabil al său.

Singura şansă de a ne adapta la realitate este dată, potrivit lui H. Arendt, de asumarea unei gîndiri completate de un exerciţiu activ al sensibilităţii şi imaginaţiei, facultate creatoare de orizont comun. Avem nevoie de o „inimă inteligentă", spune ea, pentru a inventa sensul evenimenţialului şi pentru a primi multiplicitatea perspectivelor realităţii, care nu poate fi dedusă din universal. În acest context, a fi uman înseamnă a avea o lume în care să fie posibilă transpunerea imaginativă în locul celuilalt care nu are încă chip şi care factual se află la o distanţă irecuperabilă. Inumanul, exprimat prin nimic altceva decît prin mediocritate şi banalitate, e absenţa acestei gîndiri empatice, sensibilizate. Eşecul acestei adecvări la datul realităţii îşi va arăta semnele ireparabile în dezlănţuirea negativă a nazismului şi totalitarismului comunist care nu au făcut altceva, potrivit lui A. Finkielkraut, decît să formuleze „un refuz de percepere adresat realităţii aşa cum se înfăţişează ea, şi a evenimentului aşa cum acesta se produce". Incapabil să primească infinitatea indeterminării naturii, agresorul „recuză datul, mereu deconcertant, în favoarea unei coerenţe nefalsificabile", dar artificiale, inumane. Acţiunea sa violentă îl integrează, distrugîndu-l, prin forţa ordinii unei naturi postulate ilicit, a unui acelaşi care se păstrează identic sieşi. În termenii lui H. Arendt, ea pune în practică o gîndire neimaginativă, eliberată de experienţă, dar totuşi oferită cunoaşterii... Excesul fiinţei asupra gîndirii, non-coincidenţa dintre real şi raţional ne supun exigenţei de a ne defini contradictoria bună umanitate în chiar miezul acestei non-coincidenţe. Cum altfel vom putea să facem din bunătate un exerciţiu posibil şi cum altfel să o putem încarna, decît renunţînd la dezideratul unei adecvări şi al unei transparenţe totale în favoarea unui joc empatic cu realitatea unui afară care se menţine întotdeauna impur în raport cu teoriile noastre?

Dorinţa de celălalt, spune E. Levinas, se naşte dincolo de ceea ce ne poate lipsi sau satisface, o dorinţă care nu poate fi potolită, pentru că se adînceşte mereu, „mă videază de mine însumi (...) descoperindu-mi astfel resurse mereu noi". Etica însăşi nu este altceva decît spargerea conservării identităţii de sine într-o mişcare fără întoarcere înspre celălalt, într-un risc extrem. Eul rămîne unic în imposibilitatea de a se ascunde de Celălalt, de mizeria şi nuditatea chipului său, care îl bruschează şi îl traumatizează, obligîndu-l la un exerciţiu de infinită pacienţă şi responsabilitate, la aventura unei bunătăţi lipsite de plăcere, a unei generozităţi care cere să meargă mereu mai departe. Imposibil de teoretizat, bunătatea se defineşte prin urmare printr-o *mişcare* de deschidere şi depăşire, printr-un praxis al alterităţii.

Delia POPA
studentă la Filosofie, Cluj

Svetlana CÂRSTEAN
scriitoare

Şi eu am fost sufletistă

© C. Farcaş

Două lucruri mi-am dorit încă de cînd eram mică: să fiu cuminte şi să fiu bună. Cuminte pentru ai mei şi bună cu ceilalţi. Să le zîmbesc tot timpul, să ajut bătrînii să treacă strada, să le dau într-o clipită locul în autobuze şi tramvaie, să car bagajele altora, dacă au prea multe. M-am îndrăgostit atît de mult de imaginea asta a mea încît mi-am transformat viaţa într-o pîndă continuă pentru a vîna asemenea momente de graţie în care cineva ar putea avea nevoie de mine. Nu aveam voie să ratez asemenea ocazie, aşa cum nu aş fi avut voie să ratez o notă bună. Trebuia să ajung în acest fel o premiantă a blocului, a cartierului, a maşinilor de transport în comun. Eu le dădeam locul moşilor în autobuz, iar ei îmi puneau pe cap coroniţa nevăzută, dar atît de preţioasă. Îmi închipuiam viaţa sufletistului o bucurie continuă, o **risipă** nesfîrşită de energie, iar somnul lui ca pe cel al unui bebeluş nevinovat, sub protecţia absolută a îngerilor corespunzători.

Cred că într-o zi însă am obosit. M-a cuprins un somn greu, lipsit de orice protecţie, cu vise în care eram rea şi lipsită de inimă. La trezire mi-am spus că niciodată nu voi putea fi un **om de suflet** cu adevărat. Nu ştiu unde stau ascunşi oamenii de suflet adevăraţi, aceia care nu apucă să obosească, pentru simplul motiv că nu-şi dau nici note bune, nici coroniţe. Am încetat să am aspiraţii de acest fel, am rămas un om banal, cînd egoist, cînd drăguţ, după cheful şi toanele lui. Am continuat însă să trăiesc într-o lume plină de sufletişti declaraţi, presăraţi peste tot în jurul nostru. Ei sînt notaţi cu toţii pe o listă lungă şi cred fără îndoială că vor avea priorităţi nebănuite la judecata de apoi, în virtutea faptelor lor bune fără număr. Şi au impresia că poartă mereu o coroniţă pe cap. Pe lista aceasta, se află băbuţele neobosite care strigă la tine cu multă autoritate să pui copilului mic căciuliţa pe cap în plină vară, dar care nu te ajută să urci cu acelaşi copil, cu bagaje şi cu ditamai căruţul în autobuz.

Alături de ele, sînt şi oamenii care le dau cerşetorilor să mănînce mîncarea pe care ei n-ar mai mînca-o sub nici o formă. Sau femeile care fac pomeni abundente prin bisericile bucureştene, îşi etalează vreme de cîteva ore tartinele, prăjiturile şi fructele în faţa credincioşilor nemîncaţi, apoi, la sfîrşit, împart la doi-trei cunoscuţi, îndeasă totul în sacoşă şi pleacă acasă. Sau cei care depun 10-25.000 de lei în cine ştie ce cont pentru sinistraţi sau bolnavi incurabili şi au impresia că şi-au spălat toate faptele rele prin acest gest. Sufletiştii aceştia sînt mari amatori de indulgenţe ieftine. În alte contexte decît cele în care-şi propun să fie generoşi, sînt de o indiferenţă impresionantă. N-ar face nimic pentru un om căzut pe stradă sau pentru o femeie jefuită de găinari ziua în amiaza mare. Iar plăcerea lor scurtă de a fi generoşi are ceva agresiv. Poate pentru că sînt mereu în aşteptarea premiului, a notelor bune.

„Şi noi am fost normali“

– convorbire cu Roxana BRAGA, director executiv al Fundaţiei Estuar –

Înfiinţată în 1993 de Asociaţia „Penumbra“ din Scoţia şi Liga Română pentru Sănătate Mintală, Fundaţia Estuar încearcă să ofere opţiuni sociale şi alternative viabile persoanelor care suferă consecinţele problemelor de sănătate mintală. Ea este de fapt o alternativă comunitară la serviciile medicale de psihiatrie. Roxana Braga, directorul executiv al fundaţiei, cu 45 de angajaţi acum şi cu puncte de contact în Ploieşti, Cluj, Botoşani şi Constanţa, povesteşte cum bunătatea şi toleranţa pot să facă viaţa mai frumoasă.

Ce puteţi să le oferiţi bolnavilor psihici?

Boala psihică este mult asociată cu boala socială şi, din acest motiv, peste 25% din bolnavii care sînt internaţi în spitalele de psihiatrie sînt de fapt oameni care ar putea să locuiască în comunitate, dar nu au unde se duce.

În lumea aceasta, există laboratoare de sănătate mintală. Ele se găsesc doar în unele din oraşele mari şi am putea spune că este o lacună a statului pentru un serviciu care, şi aşa precar, nu poate fi oferit peste tot. Centrul de sănătate mintală, cum se numeşte acum, este un fel de spital de zi, un ambulatoriu, în care, în general, bolnavul este constrîns să-şi ia medicaţia, uneori i se oferă posibilitatea petrecerii timpului într-un anume fel, terapeutic, de altfel, şi, teoretic, ar trebui să plece acasă într-un anume moment din zi.

Dar aceste laboratoare nu se află peste tot.

Analizînd acest lucru în 1992, cînd această asociaţie era mai mult idee, ne-am gîndit că un model britanic de locuinţă protejată s-ar preta bine în România. Aşa a pornit Fundaţia Estuar.

Ce înseamnă locuinţă protejată*?*

Este un apartament de patru camere – avem patru din acest fel – în blocurile bucureştene obişnuite, în care locuiesc trei persoane bolnave psihic cronic. Fiecare dintre ei are dormitorul lui, un spaţiu privat în care noi nu avem dreptul să intrăm, şi spaţiul comun pe care şi-l împart – sufrageria, balconul, băile. Încercăm să reconstruim o viaţă de familie. Avem două case de femei şi două de bărbaţi, dar rolurile sociale se împart. Bărbaţii care au abilităţi casnice preiau acest rol faţă de ceilalţi.

Pentru noi, oamenii obişnuiţi, a avea o locuinţă nu înseamnă calitate. Pentru aceşti oameni, calitatea este înregistrabilă atunci cînd trăieşti într-o casă decentă, ai maşină de spălat automată, ai un televizor color, ai acces la bună-ziua cu vecinii tăi, trebuie să te aperi de vecinii care ar putea să te stigmatizeze, trebuie să te ridici din pat, să te bărbiereşti, să mergi să-ţi faci cumpărăturile, să iei decizii – carne de pui sau carne de porc. Oamenii aceştia nu au fost obligaţi să ia nici o decizie. Ei nici nu ştiau că sînt pe pămînt, nu aveau acte. 80% dintre beneficiarii Fundaţiei Estuar din serviciul de locuinţă protejată nu existau ca persoane fizice în România. Uneori nici numele de familie nu-l cunoşteau. Ei erau Vasile, Gheorghe, Dumitru...

© C. Farcaş

Cum reuşiţi să îmbinaţi personalităţile celor care locuiesc în apartament pentru a evita conflictele?

Noi nu avem atît de multe locuinţe încît să asortăm persoanele care locuiesc aici. În fiecare apartament, un asistent social îşi petrece 12 ore pe zi – lucrează în schimburi. Noi nu asistăm decît în domeniul social. Nu dăm medicaţie, nu supraveghem medicaţia, pentru că unul dintre principiile fundaţiei Estuar este de a încuraja oamenii să-şi asume riscuri şi să ia decizii. Asistentul social este practic omul care încearcă să medieze relaţiile dintre cei trei, să dezvolte abilităţile, să creeze bunăvoinţă. Nimeni nu-i ajută la întreţinerea locuinţei. Faţă de abilităţile casnice, sînt foarte bine pregătiţi. Dar nu numai acest lucru îl urmărim, ci exact calitatea vieţii lor. Pentru ei, aceasta înseamnă să te respecţi pe tine, să nu mai cerşeşti... Este o creştere de calitate incredibilă în viaţa unui om atunci cînd spui: „eu nu mai pot să cerşesc pentru că sînt beneficiarul Fundaţiei Estuar“. Deşi practic nu mai ai din ce trăi, venitul tău scade dramatic. Dar este o creştere faţă de tine însuţi şi faţă de respectul pe care ţi-l oferi. De unde erai un nimeni, acum eşti un om.

Stau în apartamente în funcţie de vîrstă?

Beneficiarii au între 28 şi 60 de ani. Desigur că încercăm să creăm grupuri de vîrstă, pentru că e vorba de interese comune, dar nu reuşim. Avem în jur de 174 de persoane pe lista de aşteptare. Este foarte greu să iei o decizie în momentul în care se eliberează un loc în locuinţa protejată. Cei care iau ultima decizie sînt locatarii. Noi decidem că faţă de starea ei de sănătate, de sărăcie, de problemele sociale pe care le are, o anumită persoană este cea pe care am prefera-o, dar urmează să aibă o vizită în locuinţa vizată şi să poarte o discuţie cu ceilalţi doi rămaşi. În funcţie de opţiunea locatarilor, acel beneficiar poate să aibă o perioadă de probă de o lună în care se tatonează şi se verifică dacă se potrivesc sau nu. Oricum, se fac compromisuri, dar trebuie văzut pînă unde merg şi cît de mult pierdem.

Caritatea are deci o limită.

Da, bunătatea are o limită. Şi pot să spun că la fundaţie bunătatea are o limită vizibilă. Nu putem să facem bine tuturor. Cred că aceasta este cea mai mare durere a noastră. Este extrem de dureros, pentru că trebuie să iei şi tu decizii şi să spui: „nu pot asta“. Dar în faţa ta ai un om care vine la tine ca la ultimă soluţie. Nu puteţi să vă daţi seama ce înseamnă să vedeţi în faţa dumneavoastră disperarea unor oameni care nu mai au altceva de făcut decît să se sinucidă. Iar tu nu poţi să oferi unui om ajutorul pe care ţi-l cere. Noi nu putem să dăm bani, să oferim o familie, să negociem relaţiile cu membrii familiei, pentru că devenim imorali.

Cum îi alegeţi pe oamenii care lucrează aici?

Oamenii din Fundaţie sînt extraordinari. La selectare, căutăm o aplecare către bolnavul psihic. E o loterie, ca orice selectare. Dar aceşti oameni au ceva, au o credinţă – n-aş putea spune că e o credinţă în Dumnezeu, noi nu sîntem o organizaţie religioasă şi nu facem nici un fel de promovare a credinţei noastre –, dar pot să garantez că toţi oamenii din Fundaţie cred în om.

Acestor oameni le pasă. E o calitate pierdută a românilor: să poţi să uiţi de tine.

Ce se întîmplă cînd te uiţi pe tine pentru celălalt? Cine te mai ajută pe tine?

Într-un fel, a te uita e o mare dovadă de egoism. Dacă ne pasă de ceilalţi, nouă ni se întîmplă lucruri bune. Este un fel de satisfacere a foamei sufleteşti. Atunci cînd faci bine, primeşti înapoi. Dar trebuie să ştii ce primeşti şi să cauţi aceste lucruri. Primeşti o privire. Privirea oamenilor care vin aici este pierdută, sticloasă, disperată. După ce stau chiar şi o oră de vorbă cu noi, această privire se schimbă. Este o răsplată pe care o primim noi şi toţi acei oameni care ştiu să caute în privirile celorlalţi. Noi ne obligăm prin profesie să fim mai buni.

Dăruirea angajaţilor este făcută din bunătate personală sau pentru că sînt conştienţi că trebuie să o facă?

Se îmbină. Dacă nu îmi descopăr bunătatea mea personală, nu rezist dacă numai trebuie să o fac.

Să înţeleg că sînt nişte grade ale bunătăţii?

Da. Mai întîi este bunătatea profesională – şi recunoaştem că noi am angajat în ultimul timp numai asistenţi sociali psihologi, deci profesionişti –, dar după aceea începe contribuţia ta. Ca profesionist eşti bun pînă la un punct, mergi acasă şi ştii să uiţi problemele de la serviciu. Dar nu se poate numai cu atît. Medicii psihiatri spun că beneficiarii Fundaţiei Estuar sînt nişte bolnavi psihici atipici, pentru că au sentimente. Asta îi intrigă pe medici. Dar noi dăm şi primim. Ne jucăm şi exersăm starea de emoţie. Ai grijă faţă de om şi el se întoarce la tine cu grijă.

Boala psihică este socială şi de aceea remediul nostru este în mare măsură socialul. Noi sîntem prietenii. Noi nu stigmatizăm, ci creăm acea atmosferă în care oamenii nu se simt bolnavi psihic, ci sînt oameni.

De exemplu, obiceiul sărbătoririi zilei de naştere. Pentru că toţi beneficiarii noştri sînt săraci, ei veneau de ziua lor în punctele noastre de contact cu un kilogram de biscuiţi şi o sticlă de suc. În centrul social din Bucureşti se perindă în jur de 60-70 de oameni. Nu ajungeau nici biscuiţii şi cu atît mai puţin sucul. Atunci, au venit cu ideea să facă sărbătoarea zodiilor. Îşi stabilesc o zi anume şi toţi din zodia respectivă aduc ce au ei acasă, la care adăugăm şi noi. Ba mai mult, îşi fac ordine la muzică, imită disk-jockey şi iese o petrecere frumoasă. Indiferent cît durează, pun toată muzica, pentru că nu se poate să nu pună melodia unuia dintre ei. Ar fi o nedreptate. Iată cum ştiu să se bucure şi ştiu să organizeze. Nişte oameni cărora li se dă posibilitatea să fie normali. Ei se tolerează între ei, ceea ce noi, oamenii obişnuiţi, nu facem. Pentru noi nu există să auzim ce spune şi celălalt. Ei spun ceva care-mi place la nebunie: „Noi vă înţelegem. Am fost şi noi normali, şi vă înţelegem că nu puteţi să ne înţelegeţi“.

A consemnat Octavian GABOR

Haina de fiecare zi

– convorbire cu pr. Ioan CIOBANU, parohul bisericii romano-catolice Sacré Coeur –

Mereu ne plîngem că trăim într-o lume dură, lipsită de politeţe. Inexact: totdeauna ne dovedim îndeajuns de politicoşi spre a ceda altora rîndul la bunătate. Să înceapă mai întîi ei a fi toleranţi, sensibili la suferinţă şi săritori la necaz; pe urmă vom fi gata să ne bucurăm şi noi de lumea îmblînzită, dacă ea va deveni astfel vreodată. Adeseori ni se pare că o existenţă răsfăţată de soartă se întemeiază astăzi pe cu totul alte deprinderi, aşa că nepăsarea, brutalitatea şi cinismul capătă prestigiu, au cîştig de cauză. De cîtă trecere se mai bucură acum bunătatea? Nu s-a accentuat cumva o anumită reticenţă de a ne arăta buni, pentru a nu fi luaţi drept naivi şi veşnic păguboşi? Am solicitat în această chestiune opinia părintelui Ioan Ciobanu.

Admirabila asociere

Părinte, dacă bunătatea este socotită de multe ori mai degrabă o slăbiciune decît o calitate a cuiva, mai putem spera să ajungă ea „la modă", să spunem aşa?

La modă ajung nişte veşminte, nişte cîntece, nişte obiceiuri. Bunătatea nu poate fi asemănată cu nici una dintre acestea. Fiindcă, în esenţă, ea exprimă ceea ce este Dumnezeu, ceea ce face Dumnezeu şi ceea ce El ne dă nouă. Numai Tatăl Ceresc reprezintă bunătatea perfectă, măsura ei ideală. Şi-atunci cum putem spune că este sau nu „la modă" ceva care ţine de eternitate?

Reţetele de succes, ispititoare în clipa de faţă, nu mai cuprind cu necesitate bunătatea. Nu credeţi că unui tînăr, de pildă, poate să-i fie ruşine să se mai arate astăzi sensibil şi bun?

Poate să fie ceva real în ceea ce spuneţi. Dar eu nu sînt de acord că astăzi omului i-ar fi ruşine să mai facă fapte bune. Aş observa altceva: unora – şi nu mă refer aici numai la tineri – poate că le lipseşte motivaţia profundă pentru a acţiona. Să nu uităm că omul contemporan trăieşte într-o vreme cu tendinţe de secularizare. Mulţi vor să-şi formeze o lume şi o gîndire aparte, fără Dumnezeu. Dar, dacă ai respins tocmai izvorul bunătăţii, cu ce rămîi? Aşa că omul nu se mai simte îndemnat şi capabil să facă fapte bune, fiindcă nu ştie sau nu înţelege de ce le-ar face. Cînd lipseşte lumina divină, cînd lipseşte credinţa, acţiunile omeneşti nu-şi mai găsesc temeiul potrivit. Pe de altă parte, nu-i exclus ca un om fără credinţă să se implice uneori în tot felul de acţiuni cu sens pozitiv. Dar care-i mobilul, în realitate? El vrea să fie lăudat, să-şi facă reclamă pentru ceea ce a întreprins. Vrea să-şi satisfacă vanitatea. Îşi cîştigă o imagine de om puternic. Dar dacă motivaţia faptelor tale bune nu este dragostea faţă de Dumnezeu, iar în aproapele tău slab şi necăjit nu-l vezi pe Hristos, tot efortul rămîne departe de scop.

Cînd spunem despre cineva că este inteligent, stăruitor sau harnic, nu se presupune automat că el este şi bun la inimă. Dar cînd zicem că un om este plin de bunătate ni se pare că am spus totul despre el: de ce?

Fiindcă vorbind despre bunătate, ne referim la un întreg indestructibil, bazat pe credinţă, speranţă şi dragoste. Nu pot să afirm că sînt bun şi, în acelaş timp, să nu fiu şi drept, îngăduitor, amabil, răbdător şi curajos. Dacă sînt bun, dau dovadă de discernămînt, deci de inteligenţă şi judecată cumpănită. Prin ea însăşi, bunătatea este o asociere de virtuţi subînţelese.

Severitate şi consecvenţă

Ca să nu intrăm în conflict cu ceilalţi, de multe ori le acceptăm defectele şi capriciile. Cum deosebim atunci slăbiciunea de bunătate? Există o anumită severitate necesară bunătăţii?

Prin curajul de-a spune adevărul, aşa facem deosebirea. Toleranţa nu înseamnă împăcarea cu răul. Sigur că uneori bunătatea trebuie să devină severă. A nu fi de acord cu defectele cuiva, cu stăruinţa lui în eroare şi a-i spune asta în faţă, nu-ţi creează o situaţie comodă. Dar trebuie s-o accepţi fără ezitare. Bunătatea severă, cum îi spuneţi dvs., noi o numim „corijare fraternă" şi ea se numără printre principalele îndatoriri ale unui creştin.

Dar uneori nu trecem în ochii altora drept „oameni buni", – supuşi, maleabili şi răbdători – fiindcă n-avem încotro, de frică să nu pierdem un avantaj, o slujbă, o situaţie?

Asta n-are nimic de-a face cu bunătatea propriu-zisă. E o probă de făţărnicie în raport cu ceilalţi şi o lipsă de respect faţă de tine însuţi, o lipsă de responsabilitate. A fi bun înseamnă să ai şi caracter. Şi să ţi-l păstrezi în orice împrejurare, riscînd chiar. Bunătatea nu cîştigă niciodată victorii uşoare, venind de la sine. Ea nu este deloc apatică. Sînt unii care spun, spre exemplu, că pentru mîntuire este suficient numai harul divin. Asta ar însemna însă descurajarea părţii active a vieţii omului. Adică, indiferent de ceea ce fac eu, personal, mîntuirea aşteptată va veni oricum prin harul lui Dumnezeu. Nu-i aşa! Omul trebuie să colaboreze la realizarea acestei mari şi unice şanse ale sale. Aşa cum în fiecare zi ne rugăm, tot astfel trebuie să răspîndim zilnic în jurul nostru bunătatea şi iubirea faţă de aproapele nostru. Să nu aşteptăm doar un anumit moment ca să facem fapte demne de laudă. Bunătatea este o haină de toate zilele, nu o mantie în care să ne îmbrăcăm de sărbători. Să nu uităm că, înainte de toate, bunătatea e smerită şi cuviincioasă.

Virtutea în concretul zilei

Cum mai putem încuraja bunătatea cînd astăzi, pentru mulţi, un ban, o bucată de pîine sau o haină nu prisosesc şi nu pot fi date cu uşurinţă săracilor?

Milostenia, în propriu sens al cuvîntului, nu se face niciodată din ceea ce-ţi prisoseşte. Cînd dai altora ceva din plusul tău e o faptă de dreptate, adevărata faptă bună înseamnă că renunţi la ceva din strictul tău necesar atunci cînd ajuţi pe ceilalţi. Şi mai e ceva: milostenia făcută cu grabă nu-şi atinge totdeauna scopul. Contînd tocmai pe această reacţie promptă faţă de sărăcie sau mizerie, unii fac din condiţia lor nefericită o afacere. Dar atîta vreme cît în viaţa celui miluit de noi nu vedem nici un progres, nici un efort propriu de a ieşi din impasul în care se află, trebuie să ne întrebăm dacă pomana noastră nu cumva prelungeşte o situaţie mizeră în loc să ajute la depăşirea ei. Sărac nu este cel care poate înşela, minţi şi păcăli pe alţii. Eu nu sînt de acord să încurajăm această comportare. O să vă mai spun ceva care o să vă mire, poate: în ce mă priveşte, la o înmormîntare n-aş vedea rostul a zeci de coroane şi jerbe. Dacă într-adevăr vrei să respecţi amintirea celui decedat, mai bine dă cuiva un ajutor concret în memoria lui decît să-i acoperi mormîntul cu un munte de flori. Mă gîndesc nu o dată la obiceiurile din comuna mea natală, Pildeşti, judeţul Neamţ. Oamenii de acolo se simt foarte legaţi între ei, au mare respect pentru valorile morale, pentru viaţa de familie şi participă cu toţii cînd cineva are nevoie de sprijin. Gesturile de solidaritate le fac firesc, cuviincios. Mama, Dumnezeu s-o odihnească, mi-a arătat prima imagine a bunătăţii trăită ca stare absolut normală a cuiva. A născut 10 copii, i-a crescut, nu s-a plîns niciodată de necazuri. Ştia să bucure pe cei din preajmă prin fapte simple, unele înduioşătoare. Copiilor din sat, pe care îi ştia mai lipsiţi, le arunca, fără să fie văzută, nuci peste gardul curţii; pentru cutare vecină ce nu se putea deplasa se ducea la poştă să-i scoată pensia; la cîmp, dacă observa că a rămas cineva în urmă la prăşit, trecea alături şi-l ajuta să ţină rîndul cu ceilalţi.

Dar poate fi transferat spiritul comunitar specific unei aşezări rurale, într-un mare oraş?

În esenţa sa binefăcătoare, da, ar fi bine să păstrăm şi într-un mare oraş acest spirit. Să nu ne împăcăm cu ideea că oraşului îi sînt specifice numai singurătatea şi indiferenţa. Cum să acceptăm că aici unii oameni mor singuri în casă şi îi descoperă vecinii după cîteva zile? Ce fel de relaţii au fost între locatarii acelei case, ce fel de comunicare între semeni? Sau ce fel de sentimente dovedeşte un fiu faţă de mama sa de 92 de ani, pe care o vizitează numai o dată pe lună, iar la plecare îi cere bani de autobuz? Vorbesc de un caz concret. Omul nu era deloc sărac, după moartea bătrînei s-a mutat în casă, a reparat-o, se bucură de averea moştenită. Dar de mama sa au avut grijă alţii. Această bătrînă nu s-a stins în singurătate. Am organizat cu nişte enoriaşi ai noştri un grup de ajutor şi în fiecare zi cineva a vizitat-o, i-a făcut cumpărături, a ajutat-o să-şi primenească patul şi casa, i-a ţinut de urît. Prea devreme îmbătrînesc unii oameni fiindcă sînt „lăsaţi în pace", ajung apatici şi nu mai sînt „provocaţi la viaţă", să spunem aşa. Să fii folositor celor uitaţi, slabi, bolnavi sau săraci nu înseamnă să le schimbi spectaculos viaţa de pe o zi pe alta. Să duci şi să aduci pe cineva de la biserică, spunîndu-i din vreme că ai loc în maşină – aşa cum fac mulţi dintre credincioşii parohiei noastre, să găseşti totdeauna timp ca să duci mîncare cuiva, să-i plăteşti telefonul sau să faci în locul lui coadă pentru procurarea unui formular, să-i cumperi timbre ori să-l însoţeşti la o policlinică, să ajuţi nişte copii la lecţii etc., – acestea toate sînt acţiuni concrete în care fiecare dintre noi ne putem implica, dacă avem bunăvoinţă. De cîte ori am prilejul, evoc enoriaşilor noştri exemplul Sfintei Tereza a Pruncului Isus, cunoscută şi sub numele de Sfînta Tereza a faptelor mici, făcute din dragoste faţă de Dumnezeu. Experienţa ei nu s-a petrecut în timpuri străvechi, cînd ne putem închipui că oamenii erau incomparabil mai buni decît cei de azi, ci spre finele secolului XIX, cînd lumea trecea prin schimbări numeroase. Aşa cum se spune că dacă un om este credincios în lucrurile mici va fi şi în lucrurile mari, tot aşa putem vorbi despre micile dovezi ale bunătăţii, care capătă valoare la fel ca şi marile gesturi. În spiritul acesta, noi am alcătuit pe lîngă parohia Sacré Coeur un grup de vreo 40 de persoane, format şi din femei şi din bărbaţi, „grupul Vincenţian", care îndeplineşte pe lîngă biserică diferite însărcinări: primiri, pază, apostolat. Trei ore pe săptămînă, prin rotaţie, membrii grupului se află la datorie. Eu cunosc programul fiecăruia, ştiu de unde să-l iau, unde să-l trimit, cum să dirijez această adevărată reţea de oameni punctuali, modeşti şi de o mare disponibilitate faţă de semeni.

După vizita Papei la Bucureşti, acest tip de acţiuni caritabile şi de susţinere s-a extins cumva şi asupra unor credincioşi ortodocşi, despre care aţi aflat că ar avea nevoie de ajutor?

Să ştiţi că şi înainte de venirea Sanctităţii Sale, unii dintre oamenii de jos, poporeni ortodocşi obişnuiţi, ne solicitau sprijinul, ne primeau cu dragoste. În spirit fratern ne-au cerut cîteodată să facem şi la ei sfinţirea casei, dacă au văzut că am făcut acest lucru la vecinii lor de bloc, nişte catolici, uneori ne-au cerut să înmormîntăm vreun nevoiaş rămas fără nici o rudă, ne-au chemat să ne rugăm la căpătîiul bolnavilor ş.a.m.d. Mulţi dintre ei ne încurajează acum pentru unirea bisericilor. Aceşti oameni cu spirit deschis şi cu inimă curată ar înţelege foarte bine sensul cuvintelor spuse cîndva de Monseniorul Vladimir Ghika: „M-am făcut catolic ca să fiu mai bun ortodox". Ca să se înfăptuiască unirea bisericilor avem nevoie de cunoaştere reciprocă, de speranţă şi răbdare. Toate acestea nu se pot despărţi nicidecum de bunătate.

A consemnat Tita CHIPER

Cabina PRO TV

Combinăm valoarea economică şi cea morală şi obţinem un hibrid. Dacă totul se desfăşoară în faţa camerelor de luat vederi, hibridul se poate numi valoarea mediatică. Despre ideea de „bine" cuprinsă în această valoare am încercat să descopăr mai multe stînd de vorbă cu Marius Vintilă, realizatorul „CABINEI PRO TV". (Pentru diasporă şi cei ce nu urmăresc PRO TV „din principiu", emisiunea „CABINA"... se desfăşoară în fiecare dimineaţă şi are ca invitaţi oameni care-şi spun păsurile, cer ajutor, în speranţa unui telespectator compasiv, filantrop.)

Care este scopul „CABINEI PRO TV"? Orice televiziune comercială are drept scop mărirea audienţei. Asta este finalitatea. Însă ar trebui ca cineva să fie de-a dreptul cinic să spună că programul ăsta merge direct către mărirea audienţei. „Cabina" nu este un instrument de facere de bine şi atît, dar nu se poate privi nici exclusiv latura populistă a lucrului. Este pusă în valoare o anumită dorinţă de senzaţional a publicului, de poveste care ar putea fi ca a lui. Valoarea este cu atît mai mare cu cît nu e vorba de ficţiune. Asta incită interesul. *Publicul-ţintă sînt oamenii cu probleme sau filantropii?* Este greu de spus. Ar fi interesant un studiu de piaţă în acest sens. Bănuiesc că cei care au nevoie, sau îşi închipuie că au nevoie de ajutor, se simt mult mai aproape de personajele aflate acolo. Mă refer la aşa-numitele „cazuri", exclusiv cei care au nevoie de ajutor şi vin pentru asta. *În ce măsură se simte un feed-back din partea telespectatorilor? Cîte cazuri se rezolvă astfel?* În urmă cu două, trei luni „Cabina" avea cel mai mare *rating*. Era pe vîrf. Nu ştiu dacă s-a menţinut. „Cazurile" au succes. Acele reportaje pe care le mai fac despre oameni cu ocupaţii deosebite, sau care au realizat ceva special, cei ce nu au nevoie de ajutor, nu cred că interesează în mod deosebit. Telespectatorii sînt receptivi şi am multe momente în care mă bucur enorm cînd cineva dă telefon şi ajută pe altcineva – îi pune la dispoziţie ceea ce a cerut. Este extraordinar şi toată echipa se bucură în momentul ăla, şi vorbim între noi – Ai auzit că a venit... Da, am auzit. Şi ce i-a dat?... Păi, uite, i-a dat asta... Formidabil. Şi se transmite mai departe. Cîte cazuri se rezolvă astfel? Asta are mai puţină importanţă. Dacă reuşeşti în... cîte luni de cabină am făcut eu?... 4 luni de cabină... Dacă reuşeşti să rezolvi un singur caz, este suficient. Vorbim despre „bine". Asta nu se poate măsura. Rezolvînd mai multe cazuri ai făcut mai mult bine. Da... Dar dacă o singură persoană a beneficiat de ajutor în felul acesta, eu zic că se justifică şi latura aducătoare de *rating* şi orice. Cred sincer în lucrul ăsta. *Succesul emisiunii datorează ceva ţării în care este realizată?* Cred că e vorba de regăsirea telespectatorului în povestea unuia sau altuia. *Tocmai afirmi că România este o ţară plină de probleme.* Este, dar consider că se poate face oriunde în lume „Cabina" asta. Mulţi vor senzaţional, dar pozitiv. Şi sub formula actuală poate avea succes oriunde în lume. *Am senzaţia că dimineaţa se desfăşoară pe micul ecran telenovele de scurt metraj.* Da. Exact. Este o paralelă pe care am făcut-o şi eu cînd am auzit de ideea „cabinei" prima oară. *Ai dorit să lucrezi aici?* Să spunem că s-a considerat că fac faţă. *Şi cum faci faţă?* Trebuie să uit „cazurile" odată cu finalul emisiunii. Uneori reuşesc. Alteori mă învinovăţesc. Încerc să le văd ca pe lucruri normale. Cam cum fac medicii. Se întîmplă ca noi, echipa, să glumim, să rîdem şi lîngă noi omul are un copil pe moarte sau e bolnav de leucemie. *Compensează ceva gîndul că îl vei ajuta?* Asta e o scuză. Dacă aş fi mai atent, astfel de situaţii s-ar putea evita. „Lasă că oricum îl ajut"... Şi ce dacă. E normal să-l ajuţi. Nu e normal să nu-i respecţi necazul. *O astfel de „Cabină" înfiinţată de stat ar avea acelaşi succes?* Dintr-un număr de zece pretinse cazuri noi alegem unul; pentru că nu pot intra la „cabină" decît oameni care au într-adevăr nevoie de ajutor. Avem o echipă care îi verifică de cîteva ori. Un fel de Poliţia Cabinei. Verifică dacă problema este reală, dacă omul este în toate minţile, dacă nu-i place să vorbească doar de dragul de a se auzi şi de a i se plînge de milă. Avînd în vedere cît înseamnă pentru oameni a se vedea la televizor şi a-şi plînge necazurile de faţă cu „lumea", îmi pare rău să o spun: nu cred că ar avea acelaşi succes. Îmi dau seama că există această nevoie de a şti că ţi se plînge de milă. *Mulţumesc.* Şi eu îţi mulţumesc.

A consemnat Cătălin MANOLE

Z. ORNEA

Bunătatea proverbială a lui Gherea

Bunătatea nu e atît o stare de spirit, cît una sufletească. Istoria noastră literară ne oferă exemplul, rar între puţine, a unei astfel de personalităţi. E vorba de Gherea, acel om care a purtat însemnele caracteristice ale tipologiei contestatarilor romantici din ultimul pătrar al secolului trecut. S-a născut la 21 mai/2 iunie 1855 într-un tîrg ucrainean şi s-a stabilit în România în martie 1875, fugind de Ohrana ţaristă datorită activităţii sale de tînăr narodnic revoluţionar. Ajuns la Iaşi, s-a integrat nucleelor socialiste. De fapt, România era, atunci, pentru el, doar o etapă tranzitorie. Plecase din Slavianka natală şi din Harkov (unde, se pare, apucase să termine un an de studii universitare) pentru a ajunge în Elveţia, unde era refugiul mai tuturor narodnicilor ruşi exilaţi. S-a întîmplat ca tranzitoriul să devină stabilitate. A practicat la Iaşi multe meserii (printre care şi cea de lucrător la pavarea oraşului) şi, treptat, s-a gîndit să se stabilească aici. Nu e deloc exclusă ipoteza că a primit misiunea din partea forurilor narodnice ruseşti să rămînă în România pentru a supraveghea trecerea peste graniţa ţării noastre a transporturilor ilegale, către Rusia, a literaturii narodnice editată în Occident. Mai ales că sînt informaţii că a ajuns la Berna şi Geneva de unde, prin iunie 1875, s-a înapoiat la Iaşi. Revenirea nu poate fi deloc întîmplătoare. Era o fire plăpîndă şi şchiop. S-a străduit să se integreze bine, aici, printre cercurile socializante, pentru a-şi îndeplini plenipotenţa primită, lucrînd, pentru a se întreţine, la un atelier de fierărie. Cum s-a apropiat de un grup de polonezi imigranţi, tînărul, care nu era încă Gherea (în unele documente apare sub numele de Hromoi (Şchiopul), Andreev sau, sub adevăratul său nume Katz) se îndrăgosteşte de Sofia, fiica unui cîrciumar polonez şi, curînd, se căsătoreşte. Va fi o căsătorie de o viaţă, trainică, din care vor rezulta trei copii. În 1876 tînăra familie se mută la Bucureşti, avînd acum şi un copil, Ştefania (viitoarea soţie a criticului Paul Zarifopol). A devenit, curînd, doctrinarul mişcării social-democrate româneşti, contribuind la efortul necesar clarificării ideologice. Mai tîrziu va colabora la ziarul *Drepturile omului* şi, din 1881, la revista *Contemporanul*, întemeiată, în capitala Moldovei, de fraţii Ion şi Gh. Nădejde. Dar, pînă atunci, în 1877, înjghebînd o spălătorie la Bucureşti (apoi şi în alte oraşe), care lucra pentru armata rusă aflată pe teritoriul românesc, e arestat, ilegal, (avea un fals paşaport de cetăţean american) şi transportat în Rusia, recunoscut fiind de agenţii Ohranei. După „cunoaşterea" unor închisori ţariste, e exilat undeva spre Polul Nord, în „apropiere" de graniţa cu Norvegia. Izbuteşte să fugă cu o barcă închiriată şi, apoi, prin Norvegia şi Anglia, ajunge, după un an de zile, înapoi la Bucureşti. Redevenit un pauper absolut pînă cînd, în 1882, a căpătat, prin intervenţii, concesiunea restaurantului din gara Ploieşti. Era începutul prosperităţii sale de o viaţă. Muncind ca un rob (cum i-a mărturisit, mai tîrziu, ginerului său Paul Zarifopol) dintr-o sală de restaurant a pus pe picioare o reţea de restaurante şi bufete, pentru fiecare dintre cele trei clase cîte funcţionau atunci în dispozitivele garniturilor de tren. În 1894 Maiorescu îl sfătuia pe Brătescu-Voineşti: „La Ploieşti n-ai trebuinţă să te cobori din vagon...; a introdus Gherea inovaţia că vine un băieţel (pe şapcă stă scris cu litere roşii «restaurant») pe dinaintea vagoanelor cu un coş curat cu excelente sandvişuri cu şuncă şi «petites pâtés», îţi aduce la comandă şi un pahar cu bere. Pentru asta e mai bun Gherea decît pentru literatură".

Paralel cu prosperitatea în creştere a afacerilor eroului nostru, el s-a afirmat, din 1886, şi drept critic literar, începîndu-şi activitatea prin eseul de ideologie literară *Către dl Maiorescu*, urmat, în ritm statornic, de altele. Inaugura la noi, fără să o ştie, critica modernă de tip analitic, de tip Sainte Beuve, Faguet şi Brandes. Cu timpul, magistratura lui Gherea va reprezenta „noua critică" a vremii, deosebită de cea maioresciană. Studiile sale despre lirica eminesciană, despre dramaturgia lui Caragiale, cel despre lirica lui Coşbuc sînt, vorba lui Călinescu „lungi analize de opere", inaugurînd o nouă direcţie în critica şi ideologia literară a timpului. Iar în 1890 îi apare primul volum de *Studii critice*, considerat fiind un adevărat eveniment literar. Iar în 1891 îi apare al doilea volum din *Studii critice*, consolidîndu-i situaţia de critic literar şi mentor. Dar, cum spuneam, tînărul devenit, între timp, C. Doborgeanu Gherea, nu avea cetăţenie română, fiind, astfel, un perpetuu candidat la expulzare. Norocul a venit, cine ar crede-o?, chiar de la adversarul său literar T. Maiorescu. Cînd, în martie 1888, a ajuns la putere guvernul junimist Theodor Rosetti, în care Maiorescu deţinea portofoliul Cultelor şi Instrucţiunii publice, Anton Bacalbaşa a sosit – în aprilie – valvîrtej, la Ploieşti, înştiinţîndu-l pe Gherea că în Bucureşti se zvonea că va fi expulzat. După o consfătuire de o noapte întreagă, s-a decis ca Gherea să-i ceară o audienţă lui Maiorescu. A primit-o de îndată şi i-a comunicat zvonul care circula prin Capitală. Maiorescu, ca un perfect gentleman, i-a replicat că junimiştii conservatori nu procedează ca liberalii (aluzie la lotul mare de expulzaţi din 1885, printre care a fost şi Moses Gaster, dictat de D.A. Sturdza) şi că, dimpotrivă, e gata să-l ajute să devină cetăţean român. Ceea ce s-a şi întîmplat în iunie 1889, cînd în sprijinul cererii lui Gherea a pledat Kogălniceanu („am avut în gîndul meu o împămîntenire, împămîntenirea celui mai mare critic care onorează literatura română), G. Panu şi Petre Grădişteanu (acesta din urmă la Senat).

Situaţia i s-a stabilizat din toate punctele de vedere. Gherea, criticul literar, ştia să-şi administreze bine afacerile. Cînd mi-am pregătiti monografia *Viaţa lui C. Dobrogeanu-Gherea* (1982), am găsit în arhive un dosar care îi reconstituia bine averea. Social-democratul doctrinar şi militant adunase, prin efort extraordinar, o avere considerabilă. Am găsit în acel dosar că averea lui Gherea, constituită în lichidităţi, acţiuni şi bonuri în rente de stat, se ridica, în 1907, la respectabila sumă de 256.000 lei şi ţinînd seama că avea depuneri şi la banca Marmorosch Blanck, această sumă era, de fapt, sensibil mai mare. La aceasta ar fi de adăugat cele două case în proprietate, una la Sinaia şi alta la Bucureşti. Totul provenea de pe urma restaurantului din gara Ploieşti şi a altuia, în Bucureşti, ţinut în tovărăşie cu un alt fost narodnic basarabean, unde avea parte de o jumătate din venit. Averea îi putea fi incontestabil mai mare, dacă ar fi avut comportamentul unui comerciant achizitiv. Dimpotrivă, era larg la băierele pungii şi dădea bani în toate părţile. Din banii săi a fost, în bună măsură, întreţinută vechea mişcare social-democrată de pînă la 1899 şi cea, renăscută, de după 1905. Şi a cheltuit, pentru asta, efectiv o avere. Devenise, încă din anii nouăzeci şi mai ales după 1900, un fel de Fundaţie de sprijin şi ajutor financiar. Nu şi-a afişat numele pe frontispiciu. Nici nu era necesar. Toată lumea cunoştea faptul. Nu era vorba de nu ştiu ce filantropie. Era expresia unui ethos socialist puţin obişnuit. Încă din anii optzeci casa lui Gherea era deschisă tuturor. Nu numai revoluţionarilor ruşi şi basarabeni, în tranzit sau rămaşi aici în căutarea unor rosturi materiale. Ci efectiv tuturor, de la prieteni de convingeri la scriitori. A locui în casa lui Gherea cîteva săptămîni sau cîteva luni era o treabă obişnuită, care nu stînjenea pe nimeni. Nici pe oaspeţi, nici pe amfitrioni. Samovarul era mereu la îndemînă, mîncarea de asemenea, iar plata unei camere, cînd nu se locuia efectiv la Gherea, o plătea criticul. Tradiţia s-a păstrat pînă tîrziu, în 1916. Prin 1892, Anton Bacalbaşa, redactor la săptămînalul socialist ploieştean *Democraţia socială*, era practic întreţinut de Gherea. Spiritual, Bacalbaşa declara că statutul lui în casa lui Gherea era de „refugiat economic". I-a ajutat, repede şi eficient, băneşte, pentru studii, pe I.C. Frimu şi D. Marinescu, lui Ştefan Gheorghiu, bolnav, i-a plătit taxele de sanatoriu, pe pictorul Ştefan Popescu (cînd se afla la studii în Germania), pe gazetarul Adolfphe Clarnet (expulzat din ţară în 1899), pe poetul Barbu Nemţeanu şi pe atîţia mulţi alţii. Caragiale, bun prieten cu Gherea, a apelat nu o singură dată la amicul său. A primit, frăţeşte, tot ceea ce a solicitat. Se ştie că în primăvara lui 1912 s-a aflat că veniturile dramaturgului la Berlin s-au subţiat cu totul, sfeterisind şi moştenirea surorii sale Lenci. Gherea a imaginat imediat ideea creării unei fantomatice asociaţii care va subvenţiona şederea la Berlin a dramaturgului, grosul sumei provenind de la critic, ajutîndu-i băneşte şi pe ceilalţi societari, înscrişi de formă pentru ca dramaturgul să nu fie jignit de faptul că marele său prieten, Costică Gherea, îi finanţează întreţinerea sa şi a familiei. Din păcate, proiectul a rămas baltă pentru că, în iunie al aceluiaşi an 1912, dramaturgul a murit, subit, de cord, la Berlin. De aducerea corpului lui Caragiale în ţară şi, apoi, de instalarea familiei sale la Bucureşti s-a îngrijit, financiar, tot Gherea. De ceea ce am numit Fundaţia Gherea s-a auzit şi în străinătate. Socialişti ruşi din Occident (ca Roza Plehanov şi Vera Zasulici) adresîndu-i-se curent au primit, periodic, sumele solicitate. A cheltuit enorm, în 1905, pentru marinarii răzvrătiţi de pe vasul Potemkin, stabiliţi la noi, ajutîndu-i băneşte, ocrotindu-i pe cei bolnavi, căutîndu-le locuri de muncă, ajutîndu-i, în continuare, cu bani.

Pe scurt spus, bunătatea lui Gherea era proverbială şi era totdeauna gata să ajute aproapele în nevoie. Oferea pentru că avea sau, cine ştie, se îngrijise să aibă pentru a putea oferi? A fost, indubitabil, un om rar între cei aleşi. Arghezi avea dreptate cînd scria în 1930: „Probitatea intelectuală a lui Dobrogeanu-Gherea ca şi probitatea lui de bărbat, poate sluji de mare pildă fiecăruia dintre contemporani. În afară de unghiul artistic al ideilor, care se deschide şi se închide, ca limbile unui ornic, după soare, acest discursiv al principiilor şi emiţător de dogme era omeneşte cel mai bun şi mai milos dintre prelaţii gîndirii unei epoci. Dreapta lui a dat întotdeauna şi inima lui, stîngă, a îmbălsămat în căldura ei multe şi fără de număr dureri. Nimeni nu a trecut pe dinaintea ei şi n-a căpătat fie mîngîiere, fie bucurie". E un portret lucrat cu culorile adevărului. De aceea ni-l înfăţişează pe Gherea chiar aşa bun, omenos, cum a rămas în memoria celor care l-au

---

Aduse cu poşta

Păcatul echivocului

Adevărată temă de simpozion (inter)naţional, bunătatea este o calitate percepută în mod diferit de la individ la individ, de la o epocă la alta, în funcţie de mediu social, de educaţie şi, implicit, de registru lexical.

Se spune că e bun despre un individ care acordă sprijin cuiva, este atent cu problemele altuia, donează o parte din avere unui orfelinat; dar şi despre un elev care învaţă bine. Spui acelaşi lucru despre un curtezan atent şi politicos – „e băiat bun" – dar şi despre un scriitor de talent – „e bun, promite", „bun condei!". Sau: bun la toate, bun de aruncat, bun de dat la cîini, bun de omorît, de strîns de gît; bun de tipar, bunurile familiei, bun (al nostru) al tuturor etc.

Cu mare greutate am deduce din cele spuse mai sus sensul de bunătate. Expresia *o femeie bună* nu mai trimite la o femeie milostivă, duioasă, ci la „una" frumoasă, atrăgătoare, aţîţătoare chiar. Mai îndrăzneţ punînd problema (ca să nu spun argotic), îţi imaginezi o femeie (numai) bună de iubit. Vîrsta, experienţa şi gusturile vorbitorului pot sugera o „ea" bunişoară, bunicică (n-o place în mod deosebit), sau o adevărată bunăciune, superlativ care indică mai mult decît cea mai amănunţită descriere.

În această situaţie, termenul este nu neapărat imaginea idealului de frumuseţe (aprecierea aparţine unui, singur individ – vorbitorul) şi cu atît mai puţin a celui de bunătate. El certifică puterea ochiului de a însuma şi alte simţuri – gustul de această dată – şi justifică formularea „ţi-e drag de-ţi vine să-l mănînci". (Frumuseţea trece prin stomac!) Gastronomicul se suprapune aici esteticului şi îndepărtează registrul eticului, singurul, de altfel, în care ar trebui să încadrăm conceptul de bunătate.

Cele spuse nu ne autorizează să afirmăm că emiţătorul nu sesizează în acest exemplar al genului slab şi calităţi de bună gospodină, bună asociată sau alte soiuri de „bună" (totul depinde de doza de pragmatism cu care el e dotat). Putem însă constata că dintr-o perspectivă mai modestă este greu, imposibil chiar, să separi frumuseţea de bunătate.

Frumuseţea o vezi, n-o zăreşti. Îţi sare-n ochi fără să vrea şi fără să vrei. Bunătatea trebuie dovedită, cultivată, pentru că altfel nu-şi are rostul. Nu-i suficient că undeva în interiorul tău nutreşti un gînd bun. Singură, materializarea lui în faptă (bună) va provoca sufletului o stare aproximativ egală cu cea generată de frumuseţe.

Urările făcute unui cuplu cu privire la micuţul ce urmează să se nască nu vizează niciodată bunătatea. Urezi cel mai des un copil frumos şi sănătos (mai rar şi deştept). Asta nu înseamnă că le doreşti un criminal sau un hoţ. Înseamnă că frumuseţea primează. Este calitatea care te ajută (destul) în acţiunile tale, compensînd, dacă e nevoie, lipsa altor calităţi. Aşa e omul, sensibil...

Foarte clar însă este faptul că o dovadă de bunătate este receptată şi ca una de frumuseţe. Ceva ce se potriveşte sufletului beneficiarului (ceea ce nu înseamnă că nu poate displăcea unei alte persoane). În concluzie, nu există un ideal de bunătate, după cum nu există un ideal de frumuseţe. Valabilă rămîne doar formularea e frumos/bun ce-mi place mie. Totuşi... *(doar)* „ce-i frumos şi lui Dumnezeu îi place"?!

În neputinţa noastră de-a ne conduce după codul bunelor maniere sau după tratate de morală vieţuim ca nişte primitivi moderni a căror Estetică primordială încă se mai sprijină pe instinctele primare. Din dorinţa de a ne exprima cît mai nuanţat, mai sugestiv (vizînd întotdeauna claritatea, proprietatea) cădem în păcatul echivocului. Apoi, din păcat în păcat, echivocul devine pînă la urmă normă lingvistică.

În ciuda celor prezentate, cred totuşi că norma şi uzul – ceea ce vorbim (în timp ce gîndim) cu noi înşine şi ceea ce exprimăm (transmitem celorlalţi) – pot cădea la învoială asupra a măcar cîteva puncte: „bunătatea", substantiv comun, feminin, este caldă, tandră, sinceră, răbdătoare, calmă, modestă, iertătoare, iubitoare, primitoare... într-un cuvînt e (tare) frumoasă; „frumuseţea" e atrăgătoare, te-nvăluie cald, te transformă şi o percepi fără să-şi ţipe prezenţa. Într-un cuvînt, e bunătatea însăşi.

Liliana-Viorica DUDU
Bacău

Martin BUBER

BUNĂ DISPOZIŢIE SPIRITUALĂ

Mişcarea mistică a hasizilor, care a izbucnit la mijlocul secolului al XVIII-lea prin Baal-Şem-Tov şi s-a dezvoltat, de-a lungul mai multor generaţii de maeştri, pînă în pragul secolului XX, e un strălucit exemplu de bună dispoziţie spirituală. Dansul, muzica, băutura sînt vehicule (ori mai degrabă semne) ale unui raport „entuziast" cu divinul, care se formulează prin intermediul savuroaselor anecdote fixate în scris şi transmise de ucenici. Doctrina metafizică, extrem de pretenţioasă şi de elaborată, a Cabalei *se prelungeşte în hasidism printr-o expresie vie, trăită cu firesc, cu umor, cu simplicitate. O „bunătate" spontană, mereu ingenioasă în exerciţiul ei, larg deschisă spre lume decurge din această bună dispoziţie verticală.*

Au fost traduse pînă acum în româneşte două volume de Povestiri hasidice: *cea datorată lui H. Bloch (trad. C. Litman, cuvînt introd. Ov. S. Crohmălniceanu, Cartea Românească, 1994) şi o selecţie realizată de Amelia Pavel din cele două cunoscute volume ale lui Martin Buber (Univers, 1998), acestea din urmă fiind precedate de un studiu al autorului asupra marilor figuri şi a spirtualităţii hasidice. Reproducem aici, în două numere succesive, cîteva din anecdotele ce nu figurează în selecţia Ameliei Pavel.*

Baal-Şem-Tov (1700-1760)

Rabi Elimeleh din Lisensk a declarat, într-o zi, că postul nu mai constituia, în sine, o potrivită slujire adusă lui Dumnezeu. Cineva i s-a împotrivit: „Baal-Şem-Tov nu obişnuia oare să postească îndelung?"

— Pe cînd era tînăr, sfîntul nostru Baal-Şem-Tov, a răspuns rabinul, avea obiceiul să ia cu sine, după Sabat, şase bucăţi de pîine şi un ulcior cu apă şi se ducea să petreacă săptămîna într-un loc ascuns. Într-o vineri, cînd a vrut să-şi ia traista şi să se întoarcă, a găsit că atîrna cam greu. Deschizînd-o, a aflat în ea toate pîinile... ceea ce l-a uimit grozav. Postul de acest fel e îngăduit.

* * *

Altă dată, tot în vremea tinereţii, Baal-Şem-Tov nu avea de nici unele în casă pentru a întîmpina Sabatul: nici cea mai măruntă coajă de pîine şi nici o para. De aceea, vineri, foarte de dimineaţă, se duse şi ciocăni abia simţit în geamul unui om bogat, şoptind: „e cineva care nu are cu ce să pregătească Sabatul". Apoi îşi văzu repede de drum. Bogatul, pe care Baal-Şem-Tov nu-l cunoştea, alergă în urma lui, îl ajunse şi-i zise: „Dacă ai nevoie de ajutor, de ce fugi aşa?" Rîzînd, Baal-Şem-Tov îi răspunse: „*Gemara* (literal «desăvîrşire», desemnează cea de a doua şi cea mai voluminoasă din cele două cărţi care alcătuiesc *Talmudul*; e comentariul şi explicitarea *Mişnei* – aceasta avînd sensul de «repetare», «studiu», «doctrină»), *Gemara* nu ne învaţă oare că nimeni nu vine pe lume fără a fi înzestrat şi dăruit cu toate cele de trebuinţă? Dar fiecare se cuvine să-şi dea cu atît mai multă osteneală pentru a-şi căpăta dreptul său cu cît se simte mai greu împovărat de păcate. Azi dimineaţă, povara pe care o purtam pe umeri mi s-a părut de tot uşoară. Oricum ar fi, însă, trebuie să găseşti mereu ceva cu care să-ţi faci de lucru. E exact ceea ce am făcut.

* * *

Vorbind despre Psalmul unde se spune „Legea Domnului este întreagă" (18, 8), Baal-Şem-Tov a spus: „Legea e încă întreagă. Nimeni nu a reuşit să-i atingă înţelesul. La ceasul în care ne aflăm, ea este încă întreagă."

* * *

Odată, în vremea sărbătorii „Bucuria Torei", Baal-Şem-Tov dansa împreună cu discipolii săi. Luînd în mîini sulurile Torei, a dănţuit; aşezînd la loc Sfintele Scripturi a dănţuit iarăşi. Unul dintre ucenici, cu deosebire apropiat, care ştia ce înţeles avea fiecare gest al maestrului lor, a lămurit îndată pe ceilalţi: „Iată că cel ce ne e maestru lasă acum Tora văzută pentru a cuprinde Tora spirituală".

* * *

Am auzit de la bunicul meu următoarea istorioară, ne povestea nepotul lui Baal-Şem-Tov, Rabi Moşe Halm: era odată un violonist care cînta cu atîta farmec şi nesfîrşită dulceaţă, încît toţi cei ce ce-l auzeau se puneau să dănţuiască; nimeni nu se apropia de ţinutul cîntecului fără ca, pe dată, să se prindă în horă. Dar a venit şi un surd; or, cum nu bănuia ce înseamnă muzica aceasta şi nici nu avea măcar ştiinţă că ea ar putea exista, priveliştea ce s-a înfăţişat ochilor lui a fost una de batjocură şi de petrecere neruşinată în care se zbînţuie o ceată de nebuni.

* * *

Într-o zi, la slujbă, Baal-Şem-Tov s-a cufundat vreme peste măsură de lungă în rugăciune. Toţi cei ce-l însoţeau terminaseră de mult să se roage; el, însă, nu o părăsea şi uitase parcă de ceilalţi. L-au mai aşteptat o bună bucată de timp, dar pînă la urmă au ieşit cu toţii din casa de rugăciune şi s-au întors la ale lor. Cîteva ceasuri mai tîrziu, după ce îşi sfîrşiseră treburile, s-au reîntors ca să se roage. Baal-Şem-Tov era tot acolo; şi în aceeaşi stare.

Mai tîrziu le spuse: „Plecînd, aşa cum aţi făcut-o, şi lăsîndu-mă singur, mi-aţi pricinuit o mare cădere. Vă voi zice o pildă: Ştiţi de păsările călătoare care, toamna, îşi iau zborul spre ţările calde. Iată că, într-o bună zi, într-una din acele ţări ale Răsăritului, oamenii locului au zărit, în mijlocul zburătoarelor ce le erau oaspeţi, o pasăre minunată, ale cărei pene strălucitoare aveau o frumuseţe pe care ochii omeneşti nu o zăriseră nicicînd înainte. Pasărea se aşezase pe vîrful celui mai înalt dintre copaci şi-şi făcuse acolo cuib. Aflînd întîmplarea, regele acelui ţinut a poruncit să fie prinsă pasărea măiastră. Şi-a pus supuşii să se caţere unul pe umerii celuilalt pentru a construi o scară omenească de-a lungul pomului, aşa fel, încît ultimul să ajungă la cuib şi să apuce pasărea. Numai că a fost nevoie de vreme îndelungată pentru a ridica această scară vie. Iar cei ce se aflau în josul ei şi-au pierdut răbdarea şi s-au mişcat; totul s-a prăbuşit atunci.

* * *

În fiecare seară, după rugăciune, Baal-Şem-Tov mergea în odaia sa. Pe masă se aflau două sfeşnice aprinse, iar, printre tomuri, *Cartea creaţiei* (*Sepher Yetsira*, tratat mistic, alcătuit între sec. III-VI, de o importanţă capitală în pofida faptului că textul e extrem de scurt. El tratează despre Litere şi Numere ca principii cosmogonice). Era ceasul cînd îi primea, laolaltă, pe toţi cei ce aveau nevoie de sfat şi, împreună cu toţi, şedea de vorbă pînă către ora unsprezece.

Într-una din seri, în momentul cînd vizitatorii se retrăgeau, unul dintre ei nu s-a putut împiedica să povestească altuia cît de mult bine îi făcuseră cuvintele pe care maestrul i le adresase din belşug. Cum? se împotrivi acela mînios, învinuindu-l pe celălalt că aiurează: doar fuseseră acolo împreună, iar Baal-Şem-Tov nu încetase să-i vorbească lui şi numai lui. Un al treilea, auzindu-i, interveni zîmbind: Chiar aşa? Cum de se puteau înşela, amîndoi, în asemenea măsură? Rabi îşi petrecuse toată seara într-o convorbire intimă şi neîntreruptă cu el. Un al patrulea şi un al cincilea avură aceeaşi pretenţie şi iată-i pe toţi povestindu-şi unii altora cum se petrecuseră în amănunt lucrurile.

Dar numai preţ de o clipă; iar apoi, deodată, tăcură.

* * *

Un discipol l-a întrebat pe Baal-Şem-Tov: „Cum se face că cel ce trăieşte în iubire şi dependenţă de Dumnezeu, ştiind bine că se ţine în preajma Lui, ajunge cîteodată să simtă un soi de îndepărtare şi de întrerupere a legăturii?"

Baal-Şem-Tov îl lămuri: „Tatăl care vrea să-şi înveţe copilul să meargă începe prin a-l aşeza în faţa lui, sprijinindu-l cu braţele întinse pentru a-l împiedica să cadă; şi aşa, între braţele părinteşti, copilul se îndreaptă către tatăl său. Dar, de îndată ce ajunge aproape, tatăl se retrage un pas, îndepărtîndu-şi puţin braţele; repetă neîncetat gestul, pentru ca copilul să înveţe, pînă cînd acesta ajunge să umble."

* * *

Într-o zi, un hasid se îndrepta spre Mesbiz ca să petreacă împreună cu Baal-Şem-Tov Sărbătoarea Ispăşirii. Dar întîrziase şi se afla încă pe cîmp, la destulă depărtare de oraş, în ceasul cînd se ivesc stelele. Mîhnit, nu avu altceva de făcut decît să se roage singur, în mijlocul cîmpiei. Totuşi, cînd ajunse în oraş, după încheierea slujbei, Baal-Şem-Tov îl întîmpină cu bucurie multă şi cu prietenie. „Rugăciunea ta, îi zise, a prins şi a ridicat la cer toate rugăciunile ce zăceau, culcate la pămînt, pe cîmp."

Baruh din Mesbiz (1757-1810)

Cînd psalmistul (în Psalmul 118, 19) vorbeşte lui Dumnezeu spunîndu-i: „Străin sînt eu pe pămînt, să nu ascunzi de la mine poruncile tale", Rabi Baruh comentează astfel: „Cel ce e izgonit departe şi ajunge pînă la urmă într-o ţară necunoscută nu poate intra în legătură cu nici un localnic şi nu ştie să vorbească cu vreunul din cei ce trăiesc acolo. Dar dacă soseşte în părţile acelea un al doilea străin – prea puţină însemnătate avînd faptul că ţara lui de baştină e cu totul alta – , cei doi se vor recunoaşte şi se vor apropia

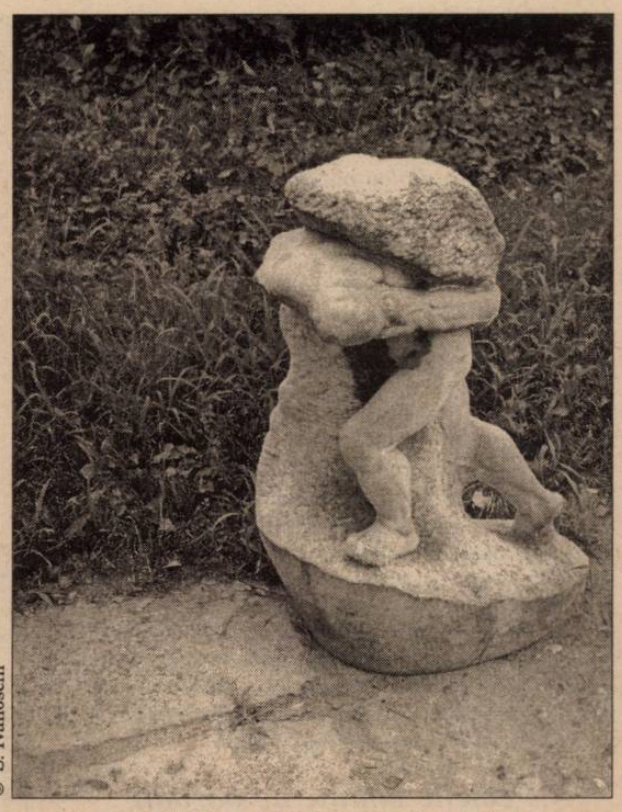

© S. Ivanoschi

unul de celălalt. De n-ar fi fost amîndoi străini, nu s-ar fi putut în nici un chip cunoaşte. Or, asta vrea să spună psalmistul: „Eşti, ca şi mine, un străin pe pămînt şi nu ai nici tu sălaş de odihnă. Nu-ţi întoarce faţa de la mine şi nu te îndepărta; ci, dimpotrivă, arată-mi-te şi învaţă-mă poruncile tale pentru ca să-ţi pot deveni prieten."

* * *

Rabi Moşe din Ladmir, fiul lui Rabi Şlomo din Karlin venise într-o zi, însoţit de fiul său, în vizită la Rabi Baruh din Mesbiz. Intrînd în casă, amîndoi auziră şi văzură pe zaddik cum, plin de aprindere, vorbea cu soţia sa, fără să dea nici cea mai mică importanţă şi vreun semn de bun venit oaspeţilor. Tînărul se indignă fiindcă se aştepta ca tatăl său să fie primit cu cinste şi cu dovezi apăsate de respect. Însă Rabi Baruh, cunoscîndu-i gîndurile, îl lămuri: „Ceea ce ai auzit, copilul meu, era o discuţie între Dumnezeu şi Şekina (Prezenţa divină) în legătură cu soarta lumii".

Dov Ber din Mesritsch (1710-1772) – Marele Maghid (predicator)

Cuvînt al Maghidului din Mesritsch: „Pentru fiecare broască e o cheie ce i se potriveşte şi-o deschide. Există însă hoţi care au destulă putere şi n-au nevoie de cheie ca să deschidă; ei fac să sară broasca. Tot astfel, fiecare taină a aceastei lumi îşi are meditaţia adecvată, în stare s-o pătrundă şi s-o deschidă. Dumnezeu îi preferă totuşi pe hoţi, pe cei ce fac să sară broasca; altfel spus, pe omul care ştie să-şi zdrobească inima din iubire de Dumnezeu."

* * *

După moartea Marelui Maghid, cîţiva discipoli se adunaseră pentru a-şi aminti de marile lui fapte, fiecare aducînd cîte o istorisire. Cînd îi veni rîndul, Rabi Zalman întrebă: „Ştiţi pentru ce, în fiece dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, Maestrul nostru mergea să se plimbe pînă la malul iazului, unde întîrzia o clipă înainte de a se întoarce?". Nu, ceilalţi nu ştiau să spună. „Pentru ca să înveţe cîntarea de laudă pe care broaştele o aduc lui Dumnezeu, i-a lămurit Rabi Zalman. Şi e nevoie de foarte, foarte mult timp ca să ajungi s-o deprinzi".

Pinhas din Korez (-1791)

„Pentru ce, a fost întrebat Rabi Pinhas, Dumnezeu este numit Locul (*Makom*; „E numit Loc, pentru că El e locul lumii, iar nu lumea locul Său" – cf. *Gen. Rabba*, XLVIII, 10). El e, desigur, locul în care e conţinută lumea; dar atunci pentru ce să nu fie numit astfel – «locul lumii» – în loc să fie desemnat printr-un singur cuvînt, «Locul»?

Maestrul a răspuns: „Unica datorie a omului e să pătrundă în Dumnezeu în aşa fel, încît Dumnezeu să-l înconjure din toate părţile şi să-i devină astfel loc".

Rabi Pinhas preţuia mult muzica şi cîntecele. El a rostit într-o zi: „Doamne şi Stăpînul lumii, pentru ce nu ştiu să cînt! Căci nu te-aş mai lăsa să sălăşluieşti în cer, ci te-aş bîntui cu cîntările mele pînă ai coborî printre noi."

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Circumvoluţiuni

Dialogul conjugal

Dacă există *dialog public*, cu atît mai firesc şi mai necesar este cel *conjugal*.

Căsătoriile care se desfac pînă în cîteva luni au *defectul de sexualitate* drept factor cauzal determinant. Cînd divorţul e cerut de femeie, cauzele sînt: *impotenţa sexuală* sau *ejacularea precoce;* iar cînd divorţul e cerut de bărbat cauzele sînt: *frigiditatea permanentă* sau *dispareunia orgasmelor*. Dacă divorţul e însoţit de idignare şi scandal, mai poate interveni în cauzalitate *obligaţia de perversitate* incompatibilă cu demnitatea şi cu plăcerea.

Căsătoriile care se desfac după trei ani şi înainte de cinci ani au *nepotrivirea de caracter* drept factor cauzal determinant. Cînd divorţul e cerut de femeie, cauzele sînt: *monotonia* ducînd la plictiseală sau *dezamăgirea* persoanei în societate; iar cînd divorţul e cerut de bărbat, cauzele sînt: *murdăria* care alienează bunăvoinţa sau *certurile* care inhibă imaginaţia. Femeia se căsătoreşte în special pentru *ocrotire* şi *stabilitate;* iar bărbatul se căsătoreşte în mică parte pentru *satisfacerea fiziologică* şi în mare parte pentru *stimularea imaginaţiei*.

Femeile umilite de bărbaţi

Sînt mai multe categorii de femei *luate la bătaie* şi *bătute sistematic* de bărbaţi.

Aproape toţi aceşti bătăuşi sînt *impotenţi sexuali*: unii numai *geloşi* şi alţii *alcoolici* în plus.

Încă n-avem pagini de literatură cu acest subiect destul de frecvent în straturile de jos ale societăţii.

Biologic presupune absenţa raţiunii şi hegemonia instinctelor. *Psihologic* implică absenţa educaţiei şi chiar a instrucţiei. *Sociologii* indică contagiozitatea exemplelor rare.

În raport cu *victimele,* femeile cel mai frecvent bătute de bărbaţi sînt cele care au *forme rotunjite* şi care scot *ţipete frumoase*.

Opoziţie sau completare?

Bărbatul are pumnul tare pentru că n-are ascuţime la limbă şi *femeia* are limbă ascuţită pentru că n-are tărie la pumn.

E vorba de *o operă de Justiţie a Naturii* grijulie ca părţile să-şi păstreze echilibrul prin compensarea însuşirilor? Sau e vorba *de o specializare fiecare într-o altă direcţie* pentru ca în lupta cu exteriorul *să conlucreze* mai multe resurse şi mai multe valenţe?

(din *Ce e nou în femeie?* de Milcoveanu Şerban, Bucureşti, 1995)

Bazar

Cicero, magazin mixt

La Moeciu de Sus (mai sus de Braşov, mai sus de Bran) nu „bate" mobilul. Pentru că se află într-o vale, în ciuda denumirii. Autobuzul trece la 3-4 ore, cînd are chef. Odată ajuns în Moeciu de Sus, fără automobil, acolo rămîi. Poţi merge pe jos, înainte, spre munte, sau înapoi, spre cîteva dealuri şi un alt munte: drumul e acelaşi, nepietruit şi prăfos. În stînga şi-n dreapta lui aceiaşi măgari, cai, vaci, oi şi cîini, pe care nu pare să-i bage nimeni în seamă şi care (ciudat!) uneori mai vorbesc între ei.

Nemişcarea şi lipsa de alternativă au, şi ele, instituţiile şi serviciile lor (dacă le cauţi cu tot dinadinsul). În peregrinările identice trebuie (pentru Supravieţuirea unui mod de viaţă impus sau asimilat de la sine) să ai un scop. Un scop compatibil cu viaţa de orăşean consumator, vînător de oferte. Un prim astfel de obiectiv poate fi *Magazinul mixt*. Toate magazinele de la sat sînt mixte, culme a lor fiind unul din Rîşnov, ce şi-a permis licenţe în ciclul vieţii: *Magazin mixt – Pompe funebre*. Cel din Moeciu de Sus are şi el pretenţiile lui: dacă subtitlul e *Magazin mixt,* titlul e *Cicero SRL*. Pretenţii, din fericire, inconştiente, pentru că actuala patroană (desigur, alături de familia ei, căci e vorba de o afacere de familie), doamna Maria, a cumpărat societatea cu denumire cu tot, de la fostul patron, şi abia aşteaptă s-o schimbe după numele cuiva mai cunoscut. Magazinele rurale se numesc mixte pentru că-ţi prezintă, într-adevăr, o învălmăşeală de produse alimentare şi de îmbrăcăminte, de utilaje şi obiecte de uz caznic... Nici vorbă, în cele mai civilizate, mîncarea şi hainele nu fac casă bună: stau în două încăperi diferite. Cel mai mult se caută alimentele materie-primă, ne explică doamna Maria: pîine, ulei, zahăr, făină, orez, „bolovani" de sare pentru animale... Apoi materiale de construcţii, căci localnicii se dovedesc harnici în înălţarea caselor noi: ciment, var, cuie... Îmbrăcămintea are un statut mai puţin privilegiat. În top e lenjeria: albe sau cu floricele roz, mov, albastre, cu bulinuţe galbene sau broderie asortată, veşmintele intime nu depăşesc 12.000-13.000 lei. Cifra de 6000-7000 lei e aproape bună la toate: o pereche de şosete, o pereche de chiloţi, o cană roşie de plastic pe care scrie *Nescafe Original*. Dacă obiectele atît de intime au căutare, acelaşi lucru se întîmplă şi cu cele mult mai publice, menite expunerii pe post de marcă familială: bibelourile şi serviciile de căni şi farfurii. Ne-am obişnuit să vedem, pînă acum, raţa cu şapcă şi minge-n bot sau căţelul cu urechea blegită doar în vitrinele vreunui locuitor al satelor. Nu l-am plasat în categoria „marfă uşor de achiziţionat" pentru că n-am îndrăznit să-l dăm jos de pe soclul ceremonial, aniversar. Credeam că bibelourile din vitrinele mătuşilor mele de la ţară vin de departe, la ocazii şi au istorii. Acum am revelaţia că se pot cumpăra de la Cicero-ul din colţ, fără fasoane, cu preţuri între 30.000 şi 145.000. La Moeciu de Sus, cel mai ieftin este un sfeşnic-fantezie pentru o lumînare fictivă. Cel mai scump – o scenă a Naşterii cu Maria, Iosif, Iisus şi multe flori. Între ele se situează o pasăre pe o floare, o femeie cu cobiliţa, un muzicant gen Mozart cu un instrument cu coarde pe genunchi şi doi băieţei, posibil gemeni. Dacă bluzele albe cu fluturaşi sau floricele brodate pe guler se cumpără în număr mai mic, fiind destinate strict „ocaziilor", bibelourile se vînd ca pîinea caldă. D-na Maria ne precizează că, dacă 2-3 zile nu merge după marfă, nu mai are ce vinde. Vestimentaţia nu se completează în totalitate la magazinul mixt; pe lîngă bluzele şi lenjeria de mai sus, de aici se mai achiziţionează încălţările: tenişi, pentru vară, şi cizme de cauciuc pentru vreme rea. Tenişii costă 28.000 lei. O pereche de adidaşi de piele, cu trei dungi, ce depăşeau 100.000 lei, stă în magazin de luni. Fustele şi pantalonii sătenii şi le fac la comandă, la croitori.

Acesta este unul dintre puţinele obiceiuri ce se mai păstrează, oftează aceeaşi doamnă Maria. Şi asta numai la cei de vîrstă medie, sau peste... tineretul se îmbracă de gata. Şi nu mai pune covoare pe pereţi, îi preferă goi. Nu mai ştiu de „camera bună", mîndria oricărei gospodării care se respectă – cel puţin, nu în sensul de altădată. Tot tinerii au renunţat şi la serbările de la Căminul cultural, unde se juca şi se socializa cîndva. Acum merg la discotecă, peste munţi şi văi (în Moeciu de Sus nu este).

Totuşi, cît am stat la Moeciu, s-a întîmplat ceva şi la Căminul cultural: o nuntă. N-am văzut amănunte, căci totul se petrecea înăuntru. Muzica pe care am auzit-o era, însă, în engleză, iar nuntaşii nu mai aveau loc să-şi parcheze maşinile... În ceea ce-l priveşte pe Cicero SRL, ne-am întors de la Moeciu de Sus cu: 4 perechi şosete negre, femeieşti; două albe, idem; două negre, bărbăteşti; 3 tricouri pentru copii dintre care unul cu puiul Tweetie, unul cu Simpsonii şi unul cu Dog's Family-New Fashion; o pereche de pantaloni scurţi pentru copii şi 4 de ciorapi, o pereche de tenişi cu stele; 4 caiete cu ursuleţul Pappy de pe ciocolată şi maşini; o ascuţitoare cu gumă şi periuţă; o faţă de masă cu flori de liliac; 3 căni roşii, de plastic, cu *Nescafe Original* şi un pahar de plastic, roşu, simplu.

Iaromira POPOVICI

Horatio din Oximoron-Les-Deux-Eglises

La noi, în Oximoron-Les-Deux-Eglises, din ce în ce mai urît sînt priviţi cei cîţiva oameni – mă număr printre ei – care se încăpăţînează să privească lucrurile pe o parte, dar şi pe cealaltă.

Circulă despre ei fel de fel de expresii: cea mai intelectuală este aceea că încăpăţînaţii în ambiguitate au „gîndirea moale"; cea mai metaforică este aceea că respectivii sînt nişte „gelatine", adică nu-s tranşanţi, tăioşi; uneori, gelatina este înlocuită cu altceva: „A, cutare..? E o piftie!" Cea mai populară rămîne aceea care exprimă strămoşescul dispreţ pentru cei cu c... în două luntri.

A încerca, în calitate de gelatină, o explicaţie cu aceşti radicali dintr-o bucată nu e atît de greu, pe cît de inutil. Cu cel care îmi este cel mai simpatic, mă găsesc într-o controversă fără sfîrşit apropiat. Inteligent cum e, el nu mă acuză de moliciune sau duplicitate, ci – mai fin şi mai ascuţit – de comoditate. Adică, în loc să tai în carne vie, ca el, vin cu pansamente. În loc să arunc gunoiul afară din casă şi din mine – îl strîng şi-l pun sub covor. În loc să mă dezguste fiecare ticălos de care lumea e plină, îl cocoloşesc, îi găsesc justificări, scuze. În loc să împart lumea în mizeri şi bogaţi – vin, comod cum sînt la minte şi la suflet, cu nuanţe care merg pînă la cinism. Comoditatea mea e şi un cinism, de aici decurgînd că intransigenţa lui e un umanism sau, ca să nu ideologizăm abuziv, cel puţin o omenie, o milă, o durere; lui îi este milă de sărăcime, mie, cică, nu.

Căci dacă mi-ar fi, n-aş veni, de luni şi luni de zile, cu imaginea acelui nenorocit de milionar bucureştean care-şi scotea pantoful din picior şi-l arăta telereporterului ca să vadă toată lumea cum i s-a dezlipit talpa, asta ca o concluzie la situaţia îngrozitoare în care l-au lăsat tîlharii din fruntea unei bănci în faliment. Recunosc că imaginea aceea mă obsedează. (Mai ales olfactiv.) Cum dracu' amărîtul acela avusese milioane să le bage într-o bancă? Şi de ce, milionar fiind, chiar furat şi cu banii luaţi, nu avea bunul simţ să nu se descalţe în public? N-ar fi cazul să avem o optică ceva mai brechtiană despre săracii economiei noastre de tranziţie? Sau mai maziliană, acceptînd că orice disperat are dreptul său la ipocrizie?

La această întrebare, omul meu, semenul meu, se indignează. El mă face – dintr-o singură lovitură – de odios. Nu mai sînt doar un leneş al conştiinţei tragice – sînt un monstru şi din cauza asta voi avea de suferit pe toate planurile vieţii mele, în amor, în creaţie, în tot. De aceea nu voi da niciodată *Idiotul*. Aşa e. Îl cred. I-o spun cu tot regretul. Nu mă crede şi, ca atare, nu ne mai întindem pe larg pînă la *Hagi Murad,* nuvela de sfîrşit a lui Tolstoi, pe care amîndoi o iubim la fel de mult. La fel de mult, dar nu din aceleaşi cauze – cauza lui fiind, se înţelege, mai dreaptă, mai înaltă, mai profundă decît a mea. De ce? Fiindcă lui, toată literatura mare a lumii îi asigură radicalitatea de fiecare zi, iar mie doar o împăcare cu mizeria lumii, cu inegalităţile ei etc. („Etc" e al meu, nu al lui – în nesfîrşita acuzare a lumii, el nu cunoaşte vreun etc.). Iar îl cred. Iar i-o spun. Iar nu mă crede. Înţeleg că intransigenţa lui nu admite o împăcare cu mine. Revin cu o nuanţă („sînt sătul de nuanţe!" – şi un fulger îi apare în ochi cu o vînă pe frunte): „Nu mă împac, ci negociez cu porcăriile în general şi în detaliu... stocul de indignare nu e nici el inepuizabil... trebuie făcută puţină economie, Horatio, şi aici..." Ideea de Horatio nu-i spune cine ştie ce. „E literatură" şi, ca specialist în computere, tobă de carte, nu cunoaşte idee mai cuprinzătoare decît aceea a lui Dostoievski – toate cărţile lumii nu valorează nimic în faţa unui copil care plînge. Foarte corect, dar ce facem în cazul că acel copilaş creşte, citeşte *Cuore,* pe urmă *Precocii, Adolescentul*... Horatio nu e sensibil la hamletismul meu. El taie în carne vie: „Nu mă interesează ironiile tale atîta timp cît mor oameni nevinovaţi şi ţie nu-ţi pasă!" Sînt şi eu tranşant – mă rog, cît pot fi ca un cetăţean onest din Oximoron-Les-Deux-Eglises: „Aş vrea să avem amîndoi atîtea milioane cîte porcării fac, zilnic, oamenii nevinovaţi. S-ar putea şi asta să fie din Dostoievski. Nu ştiu..." Nu mă dă afară din casă. E mai rău: vîna de pe frunte i se îngroaşă şi mă sperii: „Linişteşte-te... sînt întotdeauna de acord cu prima parte a ideilor tale, după aceea nu ştiu ce se întîmplă... mă faci de odios şi în loc să-ţi dau cu ceva în cap, mă uit să nu-ţi sară o venă... Nenorocirea mea, o ştiu, e dialectica. N-am indignarea permanentă, ca tine. După atîtea revoluţii permanente...".

E epuizat. Mă lasă să plec şi eu îl las să se culce. Mă duc să joc o belotă – ca în fiecare vineri, de 43 de ani... – ştie prea bine unde mă duc, e revolta lui maximă în ce mă priveşte: cum îmi pot pierde timpul, jucînd cărţi...? Seara îl caut ca să ştiu cum se mai simte; vede „un film poliţist tîmpit". E indignarea mea – şi o tac: ţine într-un solid dispreţ marele cinema, nu-i pasă de Godard, Fellini, Houston şi ai mei, dar nu scapă prostii criminale.

...Să fie un semn că localitatea noastră e pe ducă?

Radu COSAŞU

Introducere în metafizică
de Martin Heidegger,
în traducerea
lui Gabriel Liiceanu
şi Thomas Kleininger

Jurnal de cinefil

Despre distanţe

2 august 1999 – Citisem/auzisem cîte ceva despre filmul cu vampiri al teribililor „nouăzecişti" Tarantino-Rodriguez, nu prea multe şi nu chiar de bine. Acum am avut ocazia să-l văd. *De la apusul la răsăritul soarelui* (From Dusk Till Dawn) e într-adevăr o mare dezamăgire, o cădere în gol a magnificilor „independenţi" care numai independenţi nu mai sînt. Distanţa pe care au avut-o faţă de curentul general al producţiilor marilor studiouri, care presupun cel mai adesea stereotipie, conformism, reţetă, distanţa aceasta s-a evaporat.

Pînă dincolo de jumătatea sa, *De la apusul la răsăritul soarelui* e un road-movie care aminteşte întrucîtva de, să zicem, *Kalifornia* sau de *True Romance* (ultimul cu scenariul scris tot de Tarantino) şi, în general, de acel tip de thriller „bolnav", ultra-violent, în care îl recunoaştem perfect pe scenaristul mai sus pomenit. Senzaţia de déjà-vu nu e de natură să încînte spectatorul, şi se explică prin prezenţa şi-a altor elemente: jocul actoricesc à la Tarantino (personajele vorbesc în exces şi extrem de violent, au un comportament isteric etc.), astfel că, din acest punct de vedere, personajul lui Tarantino însuşi şi acela al lui George Clooney sînt o apă şi-un pămînt; „sîngele" curgînd în valuri; personajul Juliettei Lewis, decupat neglijent din *Promontoriul groazei* şi din amintitul *Kalifornia*; distribuţia reduplicată a lui *Desperado* căreia i se adaugă Clooney, J. Lewis şi un Harvey Keitel scos din filmele lui Tarantino, însă, din fericire, jucînd un rol cu totul diferit de cele de acolo. Culmea, ceea ce dădea „marca Tarantino", adică melanjul indescriptibil în care intrau ironia, umorul negru şi aluzia cinematografică, lipseşte aproape cu desăvîrşire, înecat în pasta groasă a unei făcături în care prostul gust e la el acasă. O bizară fractură a scenariului „teleportează" road-movie-ul într-un film horror, un grotesc şi scîrbos (la propriu) vertij hiper-violent în care efectele speciale sînt la putere. Dincolo de nefirescul legăturii dintre prima parte a filmului şi cea de-a doua (care ce-o fi vrînd să demonstreze: demonismul spărgătorilor de bănci şi al violatorilor? ori faptul că întotdeauna poate fi şi mai rău, ceea ce, paradoxal, transformă personajele negative în cvasi-pozitive?), mai rămîn şi alte nedumeriri. Dacă acest film s-a vrut o parodie, atunci „novatorului naraţiunii cinematografice", Quentin Tarantino, ar trebui să i se spună că o parodie presupune o anumită distanţă faţă de modelul parodiat, în speţă horror-ul. Cele cîteva, puţine, accente burleşti sau parodice (vezi crucea formată dintr-o rangă şi-o armă automată, vezi bărbatul care simte efectele „vampirizării" şi îşi acoperă caninul devenit subit „super-long" cu mîna care la rîndul ei se deformează monstruos ş.a.m.d.) nu pot da întregului film profilul unei parodii, dat fiind că sînt mult prea „autentice" efectele „butaforicomputerizate". Dacă, pe de altă parte, acest film s-a vrut ceea ce este, adică un film de groază lipit destul de prost de un thriller-road-movie, atunci într-adevăr şi-a atins scopul, dar asta îl plasează într-o zonă comună şi previzibilă (sugestia „lecturii" sacre a filmului, dată prin numele personajelor – Seth, Iacob etc. – nu e decît un „alibi" cusut cu aţă albă). E adevărat, sînt subiectiv, mie nu-mi place genul, în schimb am recunoscut originalitatea formulei narative şi a construcţiei personajelor lui Tarantino din *Pulp Fiction* sau *Reservoir Dogs*, ca şi valoarea hazos-inteligentului *El Mariachi* al lui Robert Rodriguez. Dar asta nu m-a împiedicat să văd că aceste filme sînt, de fapt, reciclări pline de virtuozitate ale formelor aproape standardizate care domină cinematografia americană. Şi că distanţa dintre acestea e adesea foarte mică, ba chiar inexistentă de la un anume nivel al receptării (sau pînă la un anume nivel). Nu doar *From Dusk Till Dawn* stă mărturie ci şi, de pildă, *Desperado*-ul lui Rodriguez, o reeditare cu mijloace tehnice superioare a „primitivului", dar excelentului *El Mariachi*, remake în care accentul cade pe efecte de filmare, de prezenţa starurilor (vezi distribuirea lui Antonio Banderas şi-a actriţei Salma Hayek) şi care reprezintă, de fapt, o involuţie faţă de performanţa cu mijloace modeste din filmul originar. *Desperado* este, fără îndoială, bine făcut, are secvenţe antologice şi o atmosferă interesantă, însă acestea nu-l absolvă pe autorul său de vina de-a fi acceptat, pînă la urmă, compromisul în spaţiul imaginarului, al profilului personajelor ş.a. Montajul şi regia din *From Dusk...*, semnate de acelaşi Rodriguez, nu fac decît să confirme atît măiestria pur tehnică a acestuia cît şi conformismul deja vizibil în *Desperado*.

Ceea ce ţin minte exact din cele citite despre aberaţia horror a cuplului Tarantino-Rodriguez este un comentariu pe tema faptului că, după declaraţiile de la nu ştiu ce conferinţă de presă, băieţii s-au distrat pe cinste în timpul filmărilor. Declaraţii repetate şi cu alte ocazii, şi cu referire la alte filme, şi care sînt, nu-i aşa?, semnul unui teribilism care şade bine cel mult golănaşilor din faţa blocului: „Ce fain ne-am distrat, bă...!" Ei bine, poate că acestora le va plăcea acest fiasco numit *De la apusul la răsăritul soarelui*, ceea ce probabil că autorilor li se pare suficient. Din păcate.

Mihai IGNAT

Imaginarul publicitar

O chestiune de onoare

Între un discurs poetic, unul de angajament moral şi altul anecdotic, probabil că alegem frecvent pe cel de-al treilea. La fel par să decurgă lucrurile şi în privinţa ofertei publicitare. Dacă ar fi să facem o selecţie din maldărul de reclame difuzate la radio şi la televizor, am constata că majoritatea îşi „lansează" produsul în spatele unei poante, aşa cum, în urmă cu un secol-două, o vorbă de duh rostită prin saloanele aristocraţiei lansa un om în societate. Vin, apoi, reclamele uşor poetizante, mai mult sau mai puţin reuşite şi cele demonstrative, cu pretenţii apăsat ştiinţifice, dintre care experimentele cu cerneală şi cretă, basmul cu ce au constatat medicii stomatologi şi graficul salturilor pH-ului prin cavitatea bucală sînt deja notorii.

Iată însă că, aşa cum ne-a obişnuit, firma CONNEX ne face o surpriză plăcută, introducînd în premieră pe piaţa românească un tip de reclamă complet diferit de ceea ce ştiam pînă acum: Sub acelaşi motto: „Viitorul sună bine", preşedintele companiei pentru România, Al Tolstoy, şi unul dintre directorii executivi ne asigură (în două dintre clipurile difuzate recent la televizor) de calitatea serviciului CONNEX GSM. Formulele-cheie sînt: „Aveţi cuvîntul meu" şi „Mă voi ocupa personal de asta". *Testimonial*-ul sau declaraţia de angajament este, în fond, o chestiune de onoare. Ea implică atît firma cît şi persoanele care, prin funcţiile lor şi prin mărturia în favoarea acesteia, o girează.

Din fericire, CONNEX dispune de capitalul moral necesar unei asemenea întreprinderi. Întrebarea este: cîte companii îşi pot permite în momentul de faţă să facă promisiuni în stil occidental? Cîte companii româneşti au făcut dovada şi cîte din cele străine, care au făcut-o, sînt hotărîte ca, la o adică, într-una din zilele astea, să-şi ia jucăriile şi să plece?

Alice POPESCU

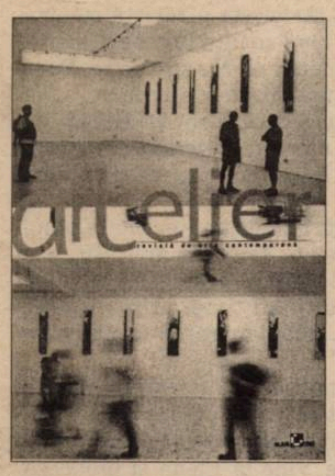

Trecerea prin reviste

Atelierele din Pangratti şi copiii de mingi

Cel mai recent număr al revistei *Artelier* (3/4, vara '99) este şi cel mai bun de pînă acum. Dacă numerele anterioare au bîjbîit, mai ales în privinţa graficii, acesta are, în fine, un *look* demn de o publicaţie de artă. Editat de CIAC (Centrul Internaţional pentru Artă Contemporană), cu sprijinul generos al RH-Printing, ProHelvetia şi al Fundaţiei Artexpo, numărul este aproape integral dedicat Curatorului şi Curatoriei. De ce? Pentru că – se spune în „Argument" – „Ce înseamnă să fii curator şi ce implică noţiunea de curatoriat nu este deloc limpede astăzi în România. (...) Au fost invitaţi să participe la dezbatere critici, artişti plastici şi arhitecţi din generaţii diverse... Unele nume importante sau active în această zonă lipsesc din păcate, fie pentru că, deşi invitate, nu au dat finalmente curs invitaţiei (Dan Hăulică), fie pentru că s-au prezentat mai mult decît limpede şi abundent în presa culturală din ultima vreme (Sorin Dumitrescu), fie pentru că sînt absente din ţară (Coriolan Babeţi, Anca Arghir, Wanda Mihuleac etc.)"

Fără a fi exhaustiv, dosarul este remarcabil. Unul din cele mai percutante răspunsuri la „anchetă" este dat de tînărul critic&curator Horea Avram (sub titlul: „Curatorul – un produs neomologat al tranziţiei"). Schiţînd, din mers, un portret colectiv al pieţei de artă de la noi, el identifică – „plastic" – cîteva dominante: „Artistul e în 95% dintre cazuri fie un om la serviciu care îşi face cu conştiinciozitate şi platitudine treaba, fie omul de cîrciumă, semidoct şi învrăbiat (sic), care expune tare, cu spume la gură şi multe beri în faţă, teorii «grele» de tip «tu ştii ce e arta?» (...) Publicul e de cele mai multe ori o masă de manevră, puţin dispus să se implice emoţional şi financiar într-o întreprindere măruntă şi falimentară (încă) pe care nici nu o înţelege pe deplin şi care nici nu ţine de foame; în schimb, prezenţa publicului la evenimente artistice, mai ales de tip vernisaj, e dictată în mare parte de considerente mondene şi bahice. Curatorul/criticul de artă... e de fapt o consumabilă sau un copil de mingi, deopotrivă solicitat sau rejectat de ceilalţi doi protagonişti."

„Sîntem ignoraţi, *et pour cause*" – constată şi criticul/curatorul Ruxandra Balaci (co-directoare, alături de Magda Cârneci, a revistei), referindu-se la slaba prezenţă a artei româneşti în expoziţiile internaţionale importante – „pentru că în general se fac expoziţii pentru orgoliile şi cabalele de acasă, pentru atelierele din Pangratti (...) Interpelînd un critic-director arhicunoscut al uneia dintre cele mai prestigioase reviste occidentale de artă contemporană, singurul nume de artişti români pe care a fost capabil să mi-l dea a fost subREAL (subREAL care face toate Bienalele internaţionale, nu trimişi de oficialităţi din ţară, ci chemaţi de curatori internaţionali, subREAL împotriva cărora se ridică cu patimă obscură «intramontabili» critici naţionali)". La fel de curajos (dar de la Amsterdam), unul din cei doi subREALişti, Călin Dan, face un bilanţ al experienţelor personale – „Din vremuri de odinioară" – de curator (chit că termenul i se pare rebarbativ; într-o piruetă de şapou, autorul ţine să sublinieze „efortul stilistic de a evita pe cît posibil cuvîntul «CURATOR», ale cărui rezonanţe în limba maternă nu sună prea fericit"...)

Dacă dosarul numărului se deschide cu ceea ce unii pot considera o cochetărie (cîteva definiţii, din Grand Larousse şi Webster, ale termenului), el se încheie cu o foarte binevenită antologie a opiniilor unor personalităţi internaţionale în această chestiune; iat-o pe cea a lui Umberto Eco: „Într-o expoziţie nu sînt prezentate obiectele ci expoziţia însăşi. Ideologia de bază a unei expoziţii este că ambalajul este mai important decît produsul"... Un exemplu în acest sens este expoziţia de la New York, în jurul lui Brâncuşi, a curatoarei Roxana Marcoci, prezentă în *Artelier* cu interviuri luate artiştilor care au participat la ea (Cristian Alexa, Kcho, Lee Mingwei, Richard Pettibone, Jason Rhoades şi Tom Sachs). Deşi intervenţia lui Kcho (pentru cine nu ştie, „Kcho" este pseudonimul unui instalaţionist cubanez care a debutat răsunător, acum 3 ani, în hiperinfluenta galerie Barbara Gladstone din NY) este dezamăgitoare, toate celelalte sînt extrem de interesante şi perfect articulate.

Ultimul segment al numărului cuprinde cronici – fief tradiţional al oricărei reviste de artă... Şi aici, surpriză: majoritatea sînt în asemenea măsură pătrunse de dorinţa de a face o critică *altfel* – mai vie, dezinhibată, ca un *jam-session* de impresii, citate şi fapte revelatoare – încît „cronicile" (vezi Liviana Dan, Ruxandra Balaci sau Gheorghe Rasovszky) devin adevărate colaje artistice prelungind opera comentată. Tot aici, consemnarea marii retrospective Pollock de la Muzeul de Artă Modernă din New York, făcută – cu obiectivare critică ce nu exclude „saltul" în profunzimile operei şi nici eleganţa aforistică a formulărilor, odată „saltul" încheiat – de Coriolan Babeţi; cîteva diagnostice sînt definitive: „Pentru istoria artei el este, în succesiunea lui Malevici, al doilea caz limită al picturii: după gradul zero al scriiturii, gradul zero al cosmicităţii picturii. (...) Informalul său este haosul care premerge creaţiei. (...) Nu poţi evita întrebarea cum se face că un artist care s-a scris pe sine, care s-a ilustrat exteriorizîndu-şi atît de coerent dramele biografiei lui nevrotice, poate fi revendicat de o civilizaţie atît de pragmatică, calculată şi geometrică cum este cea americană ca o paradigmă, ca un mit?" (**a.l.ş.**)

Lucrare de Lee Mingwei

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul Cezar-Diaconescu

Spre deosebire de ştiinţele experimentale care produc într-un ritm ameţitor noi descoperiri care schimbă faţa planetei sau reprezentările asupra universului, în politică toate descoperirile cu adevărat importante au fost deja făcute.

Pe vremea cînd voinţa şi inteligenţa lui Cezar vegheau asupra destinelor Imperiului şi restului lumii cunoscute, un tînăr de bună familie romană, amestec de playboy, „revoluţionar de profesie" şi scandalagiu de tavernă, s-a deghizat în femeie pentru a se putea apropia de Pompeia, soţia Dictatorului, în timpul unei ceremonii religioase. Descoperit de chiar participantele la misterele zeiţei Bona Dea, intrusul este bătut bine şi alungat, consoarta neprihănită părăsind şi ea de îndată locul întîmplării.

Cu toate aceste circumstanţe favorabile, Cezar decide a doua zi să-şi repudieze soţia, explicîndu-şi decizia membrilor familiei acesteia, veniţi să-i pledeze cauza, prin aceea că pentru o femeie aflată în poziţia ei nu ar fi fost dificil să-şi ducă viaţa astfel încît *nici cea mai neînsemnată bănuială* să nu cadă asupra sa: *„Soţia lui Cezar nu trebuie să fie nici măcar bănuită"*.

Tragem concluzia că din perspectiva lui Cezar, pentru cetăţean, pe de o parte, şi pentru bărbatul de stat, pe de altă parte, urmează a fi utilizate, cît priveşte onorabilitatea, standarde diferite: *ceea ce poate fi admisibil pentru cetăţeanul de rînd, nu poate fi iertat omului de stat sau celor apropiaţi acestuia.*

Mutatis mutandis, dacă se poate accepta ca Zaher Iskandarani, ascuns în spatele prezumţiei de nevinovăţie, să se agaţe de toate subterfugiile legale, să solicite strămutarea cauzei, să se pretindă bolnav, să mituiască în dreapta şi în stînga, ba chiar să scape cu faţa curată şi să sfideze cu obrăznicie o ţară întreagă, nu putem accepta o conduită similară din partea ocupanţilor unor înalte funcţii publice.

Observăm de altfel acest principiu al dublului standard funcţionînd în ţările occidentale. Apar în presă indicaţii că, în urmă cu cîţiva ani, un comision pentru achiziţionarea unor elicoptere a intrat, nu în buzunarele unui individ, ci în fondurile unui partid? Demisionează însuşi secretarul general al NATO.

Pînă şi preşedintele Nixon, ceva mai gros la obraz, demisionează, cu toate că pe urmele abuzurilor sale se aflau doar doi jurnalişti la începutul carierei şi nu „organele abilitate".

Miniştri demisionează în toată lumea fiindcă apar relatări despre legături extraconjugale prezente sau trecute, despre împrumuturi care se pare că nu au fost înapoiate, despre ilegalităţi comise în îndepărtata tinereţe.

În contrast cu cele de mai sus, am putut constata în România ultimilor ani că ziarele pot publica oricîte documente, facsimile, liste de oameni cărora li s-au acordat credite preferenţiale, fotografii ale unor vile de miliarde clădite într-un an cu materiale şi forţă de muncă decontate şi pontate fictiv pe şantiere unde se execută lucrări finanţate din bani publici – *şi nu se întîmplă nimic...*

Nu, domnilor – ne spun zîmbind cu părintească răbdare oficialităţile împricinate – atît timp cît „organele abilitate" nu s-au autosesizat, sau, dacă au fost sesizate, au dat soluţii de neîncepere a urmăririi penale pe motiv că învinuiţii au studii superioare sau că, în cazul lor, corupţia nu prezintă periculozitate socială, nu putem să blamăm, să întinăm, să aducem atingere imaginii etc.

Nu cu mult timp în urmă am putut auzi pe dl Diaconescu teoretizînd cam în maniera următoare: nepoţii mei sînt acuzaţi pentru că sînt nepoţii mei; însă, tocmai datorită faptului că sînt nepoţii mei şi continuă tradiţiile înaintaşilor şi cu deosebire ale lui Mihalache, ei nu pot fi vinovaţi; ar fi deci cazul ca ziariştii să nu mai îndrăznească să le pomenească numele. Dl Constantinescu aduce unele ajustări subtile, sugerînd că suspectarea reprezentanţilor autorităţilor aduce atingere respectului ce le-ar fi datorat.

Principiul datînd încă din antichitate este deci modificat, devenind *„Se interzice ca soţia lui Cezar să fie bănuită"*. Reuşita implementării sale în proporţii de masă, cu complicitatea organelor de urmărire penală şi puterii judecătoreşti, reprezintă pilonul central al sindromului.

Petru LISIEVICI

Cum să devii „om la casa ta"

Starea civilă de la sectorul 6 din Bucureşti, prima sîmbătă de după postul Sfintei Marii. Aglomeraţie mare, ca în orice săptămînă după o perioadă de post. În curte, invitaţii de la diferitele cununii se amestecă între ei. Unii sînt îmbrăcaţi în blue-jeans şi cămaşă, alţii în costume elegante, alţii cu haine cu sclipici şi, pe cît posibil, acoperiţi cu aur, alţii, veniţi de la ţară, stau pe bănci, sprijinind de ei sacoşele pline. Tinerii, mai ales, sînt numai ochi. Ştiu că mai tîrziu este petrecerea, ceea ce înseamnă dans şi posibilitatea unor aventuri. Aşa că, pentru ei, cununia civilă e ca un fel de preludiu pentru ceea ce va urma. Se măsoară, fac primele evaluări şi tentative de intrare în comunicare.

Chiar dacă mirii nu au încă rochiile de mireasă – ele – şi costumele de mire – ei –, sînt uşor de recunoscut. Înainte de cununie, e cuplul care pare singur într-o masă de oameni preocupaţi de cum arată, de cine a mai venit şi de cum sînt viitoarele rude. După, e cuplul cel mai hărţuit: nimeni nu vrea să rateze o fotografie singur lîngă noua familie.

Starea Civilă pare o fabrică ce produce „celule ale societăţii" pe bandă rulantă. Sînt de ajuns cîte un „da" de fiecare parte, un „vă declar căsătoriţi", două semnături, un sărut şi... alţii la rînd. Asta mai ales atunci cînd într-o zi se oficiază pînă la şaptezeci de căsătorii. Chiar dacă peste tot în Bucureşti este aglomeraţie, la sectorul 6 se pare că sînt cele mai multe cereri. Cel puţin aşa crede Sofia Melinte, conducătoarea Oficiului de Stare Civilă de aici. Ea spune că la ei, spre deosebire de celelalte sectoare, nu se plăteşte taxă pe căsătorie, astfel că tinerii îşi fac vize de flotant şi vin aici. „Mai mult de jumătate sînt de la alte sectoare". Aşa se face că, pentru a te înscrie la căsătorie, trebuie să stai la coadă de cu noaptea, precum altădată la lapte. Asta pentru că actele trebuie depuse înainte cu 10-14 zile de data cununiei. Printre oameni, circulă vorba că, dacă nu reuşeşti să te înscrii în termenul fixat şi eşti legat de o dată datorită celorlalte ceremonii, ai nevoie de mari intervenţii şi de cîteva sute de mii pentru a-ţi rezolva problema.

Sofia Melinte pare o specialistă în cupluri. Le împarte pe genuri – „adevărate" şi „neadevărate" – şi specii. Astfel, primele, cele adevărate, sînt foarte puţine. De exemplu, cele între „oamenii de vîrsta a treia. Lui i-a murit soţia, ei soţul, se cunosc prin cimitir sau prin parcuri şi se căsătoresc. Par cuplurile cele mai serioase şi mai trainice". Apoi, cele dintre tinerii necăsătoriţi pînă acum care iau de soţie o femeie divorţată sau văduvă, chiar cu copii. „Preferă o femeie cu rutină", spune dna Melinte, „decît o tînără novice în toate. Preferă una de casă. Luptă mai puţin să o aducă la obiceiurile lui decît cu una nonconformistă. Sînt la locul lor, par distinse şi modeste". Apoi mai sînt intelectualii, dar foarte puţini, „vreo două cupluri pe trimestru".

Din categoria „neadevărate" fac parte, în primul rînd, căsătoriile pentru plecare în străinătate. Foarte multe fete „din astea", cum subliniază cu subînţeles şefa de la sectorul şase, îi ameţesc pe străini. Dar şi foarte mulţi băieţi, „cu două licenţe, care iau bătrîne ca să plece în Germania, Canada, S.U.A. Unii simt chiar nevoia să explice de ce se însoară cu o babă şi ne spun". Tot la „neadevărate" intră şi căsătoriile fictive între studenţi. „Se iau la începutul anului, fără să ştie părinţii, ca să fie siguri că iau o cameră la cămin. După, divorţează".

Mai există un tip de căsătorii, neîncadrabil, de data aceasta, în categoriile de mai sus: „un patron căruia nu-i mai corespunde prima nevastă şi ia una de o vîrstă cu fiică-sa".

Dacă o asculţi pe Sofia Melinte vorbind, ai sentimentul că este vorba, de fapt, de un proces de vînzare-cumpărare, de ajustare a ofertei cu cererea. Ceva de genul: „ofer tinereţe şi vigoare contra emigrare în Vest". Căsătoria pare aşa ca un orice alt act, ca de exemplu a cumpăra castraveţi din piaţă. Pentru că, spune ea, „tinerii nici nu mai sînt emoţionaţi, vin aici mestecînd gumă. Tot bătrînii parcă sînt mişcaţi de eveniment". Dar dacă te uiţi într-o curte plină de oameni care aşteaptă să se căsătorească, vezi totuşi cupluri normale. Şi, cu sau fără emoţie, citeşti în ochii majorităţii ceva amestecat între speranţă, iubire şi teamă.

Octavian GABOR

Miresele Lipscanilor

De dimineaţa pînă seara, bătrînul Lipscani geme de lume. În spatele tarabelor cu blugi aduşi din Turcia, tenişi chinezeşti, pateuri proaspete şi sucuri puse la gheaţă, abia mai vezi vitrinele magazinelor. Oamenii de rînd, cu bani puţini, vin să tîrguiască aici, unde găsesc rochii de mireasă aproape în fiecare magazin.

Ticsite cu toate cele necesare unei nunţi, magazinele Lipscanului sînt adevărate bazare. Marfă ieftină, de proastă calitate... nu contează. Ce atîta cheltuială pentru o singură seară ?

Camelia, o femeie cam de 30 de ani, cu tenul ciocolatiu şi părul negru, stă în faţa unui magazin. Foarte săritoare, le sfătuieşte pe viitoarele mirese ce se poartă anul acesta şi încearcă să-şi mulţumească toţi clienţii. Femeia şi-a deschis propriul magazin cu rochii de mireasă în urmă cu 4 ani, cînd a întîlnit două croitorese din Ucraina care căutau piaţă de desfacere în România. Acum afacerile îi merg bine: „nunţi se fac oricum".

Camelia a îmbrăcat şi a dezbrăcat o mulţime de mirese, astfel încît a ajuns să ştie cam ce vrea fiecare de cum le vede intrînd pe uşă. Fetele de la oraş preferă rochii cît mai simple, cu o bretea după gît şi bustul din dantelă, cele din provincie, rochii mai înzorzonate, pe cercuri, iar cine vrea rochii după reviste italiene sau franţuzeşti înseamnă că „are bani şi nu se uită la rochiile mele de un milion jumătate. Merge la o casă de modă", mai spune Camelia. Patroana se tîrguieşte la preţ cu rudele miresei de parcă ar fi la piaţă. Nu vrea să rămînă cu marfa nevîndută şi mai lasă de la ea una, două sute de mii.

Rar se întîmplă ca mireasa să-şi aleagă singură toaleta. Ea merge la cumpărături însoţită de cel puţin 7 persoane: familia ei şi a mirelui, naşi şi prietene. Soacrele sînt de obicei conservatoare. Ele cumpără rochia şi vor să fie cît mai puţin decoltată. Nora lor nu poate merge „aşa, despuiată, în faţa preotului."

Patroana abia ţine pasul cu moda, care se schimbă de la an la an. Pe timpul ei, miresele se îmbrăcau cu lucruri noi din cap pînă-n picioare, dar acum cred că le aduce noroc să poarte ceva vechi sau împrumutat, cum ar fi un portjartier de la o prietenă. Nu se mai poartă pălării şi rochii din voal. Acum lumea caută să semene cu actorii din filme. Pentru gineri, au apărut costume roşii, verzi sau albastre cu lavaliere, iar pentru mirese flori de pus la încheietura mîinii şi rochii mini. Nici obiceiul ca ginerele să nu vadă rochia înainte de nuntă nu se mai păstrează: mireasa ţine cont de părerea viitorului ei soţ cînd îşi alege toaleta.

Lucrurile nu stau însă la fel şi la magazinul alăturat. Acesta aduce a tonetă de îngheţată, unde zeci de rochii de mireasă stau agăţate pe umeraşe de o bară metalică prinsă de tavan. Printre ele, abia poţi zări o femeie pistruiată, cu părul permanent şi degete subţiri, pline de inele.

Plictisită, Elena cască şi răsfoieşte o revistă cu „poveşti adevărate". Din cînd în cînd se uită la ceas. Clienţii nu prea se înghesuie la magazinul ei. Nu ştie de ce. Doar a pus de-o parte rochiile îngălbenite de transpiraţie: „Clientele vin nespălate şi probează rochiile. Barem de le-ar şi cumpăra. Eu nu mai am cum să le spăl. Pe urmă zic că au mai fost purtate şi le vînd eu vechituri", spune femeia cu năduf.

Miresele Elenei sînt veşnic nemulţumite. Ele se plîng că vor rochii simple, fără paiete sau alte aplicaţii, dar degeaba. „Omul gras tot urît rămîne, orice şi-ar pune pe el... că asta se întîmplă în ultimul timp. Miresele sînt nişte huidume de femei... şi... albul măreşte. Dar trebuie să se mărite şi ele, săracele!"

Nici o mireasă nu se compară însă cu Nicoleta ei, o fetişcană de 19 ani, strident fardată, căţărată pe nişte catalige de sandale. Tînăra vinde răcoritoare la o tarabă de vizavi, iar, cînd se plictiseşte, vine la Elena şi probează rochii. De cînd e, se visează mireasă, ca fotomodelele din reviste. „Nu este rochie pe care să n-o fi îmbrăcat Nicoleta. Şi... în toate îi stă bine", se mîndreşte Elena cu vecina ei.

Gabriela VĂRZARU

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Florin Sângeorz – mîncător de cal

Eu personal mănînc numai carne de cal, picioarele din spate. Restul de cal îl dau la porci.

De ce?

Mama îmi spunea că au fost vremuri rele pentru ţară, cînd asta se mînca. Altceva nu mînca nici ea şi i-a plăcut, că a mîncat după o serie de linte şi mămăligă. Şi asta s-a exercitat şi asupra mea.

Cum vă procuraţi carnea aceasta atît de rară pentru consum uman?

Am relaţii la herghelii şi la Ploieşti, la hipodrom. Acum n-o să vă spun că am relaţii şi la un cal bolnav sau olog. Dau tot doar ca să pun gura pe o bucăţică de carne.

Cît timp vă ajunge o pulpă?

Cam la trei luni de zile. Din 4 cai trăiesc un an. Am la vreo 58 de ani şi sistematic am început să mănînc cal de la 25, atunci am simţit indispensabilă această hrană.

Aţi mîncat 132 de cai.

Pe la 32 de ani am comandat un congelator special, adică fără atîtea sertăraşe. Două şi bune, că striveam osul ca să intre la Frigero şi nu e bine să se congeleze carnea strivită.

Visaţi caii ce-i mîncaţi?

Nu, dumneata visezi ficăţei sau vite? Nu, nu, nu. Atunci eu de ce aş fi mai cu moţ? Aşa sînt eu, nu cum eşti matale. Prin ce sînt ciudat? Calul? Preferi să-l înghită groapa? Îl mănînc eu. Mai pupă un pic de viaţă, în plus faţă de ce i-a dat Domnul.

Eugen ISTODOR

Roluri

Paradoxurile vremii

Am văzut la PRO TV un reportaj care, dacă nu se înalţă chiar în zona fabulosului, oricum o vizitează pe aceea a fabulisticii. Imaginaţi-vă o puşcărie din nordul ţării, în care deţinuţii stau de pază, împreună cu paznicii lor, pentru a apăra de hoţi roşiile din grădina penitenciarului, ele constituind o componentă importantă a hranei lor zilnice. Va să zică hoţii închişi îşi apără pătlăgelele şi morcovii de hoţii liberi! Iar cînd primii prind nişte jefuitori de legume, poliţia, cumsecade, le dă drumul. Sărmanul deţinut (deţinut şi el tot pentru hoţie...) intervievat de reporter declară că i-ar invita pe hoţii de pătlăgele la masă, ca să înţeleagă şi ei cît de gravă poate fi lipsa legumelor. E clar că în mintea puşcăriaşilor se strecoară o îndoială serioasă cu privire la efectul legii. Adică, în termeni de paradox, deţinuţii consideră că legea e prea blîndă cu hoţii. Se produce o schimbare de roluri, ca într-un joc dramatic: hoţii fură agoniseala cinstită a hoţilor care o păzesc.

Consumatorul acestui reportaj va fi evident de partea hoţilor deţinuţi şi împotriva hoţilor liberi. Morala fabulei nu suferă de ambiguitate.

O informaţie furnizată tot de PRO TV, care vizează un alt paradox al realităţii noastre: din lipsă de bani, unele descoperiri arheologice, după luni de săpături epuizante, sînt acoperite la loc cu pămînt, pentru a fi, probabil, redescoperite în vremuri mai bune. Pămîntul, vai, se dovedeşte a fi în zilele noastre un conservator mai generos decît orice muzeu.

Un corespondent de prin Moldova al Antenei 1 n-a reuşit (de două ori!) să „identifice" virusul meningitei virale. În timp ce la „Observator" a fost identificat autorului piesei *Micul infern* ca fiind Tudor Muşatescu şi nu, cum se crezuse pînă nu demult, Mircea Ştefănescu. A naibii, televiziunea asta, cum produce ea modificări pînă şi în istoria literaturii!

Dumitru SOLOMON

P.S. Din reclamele transmise la televiziune: „Vopseaua Kober o dată aplicată, de mii de ori spălată". Parcă ar lipsi un predicat, ceva. Şi parcă n-ar fi o lipsă neglijabilă.

METODE REPRESIVE ŞI LIBERTATE TARE-N CLONŢ

● Căldură mare la cotidianele mari – care produc perle precum Marea Neagră meduze; de la patetice („Organele de conducere ale comunei Mălini şi-au adjudecat memoria poetului, desfiinţînd astfel identitatea lui Nicolae Labiş" – în *România liberă* din 19 august) la comice („metodele represive nu sînt dintre cele mai blînde..."), trecînd prin absurde („turneul Teatrului Nottara în Finlanda reprezintă o nouă întîlnire plină de succes a artei româneşti cu publicul francez" – în *Adevărul* din 20, respectiv 21 august). (**a. l. ş.**)

● Pe 23 august, la emisiunea matinală a postului PRO TV, Cristian Tabără a solicitat opiniile spectatorilor despre credinţă şi comunism. Credinţa nu a suscitat polemici. Femeile s-au dovedit a fi mai radical anticomuniste decît bărbaţii. Cei care au izbutit să se exprime la postul „lor" au povestit despre exploatarea anterioară comunismului, au lăudat securitatea (în sensul de siguranţă a cetăţeanului) şi industrializarea, care le-a dat locuri de muncă, iar unul dintre interlocutori a anunţat că omul nu se naşte proprietar. În ceea ce priveşte libertatea, acelaşi domn, sigur de sine, ne-a anunţat că „libertate există doar la Polul Nord şi la Polul Sud. Restul e vrăjeală". Dacă libertate nu există decît unde este foarte frig, într-adevăr Ceauşescu rezolvase o mare parte a problemei: asigurase frigul. S-ar putea să existe o categorie de oameni care să prefere vrăjeala la o temperatură acceptabilă. (**M. B.**)

● O coloană de matrimoniale dintr-un cotidian (*Libertatea*, 23 august a.c.) îţi poate oferi nebănuite pendulări stilistice: de la maxima concizie şi informaţia esenţială – *Jana din Dristor, masez bărbaţi cu limba* – la măiestrii metaforice „fierbinţi" – *Vrăbiuţă moldoveancă doresc papagal bucureştean fără bani, dar tare-n clonţ.* (**I. P.**)

SUPERIEFTIN! ÎNSĂŞI VIAŢA

● Teoretic, poţi să-ţi faci reclamă oriunde, dar parcă n-ar strica, totuşi, un strop de adecvare. Iată un anunţ publicitar lipit pe mai multe *cutii de gunoi* de pe Bd. Aviatorilor: SUPERIEFTIN! REZOLVĂM LA DOMICILIU PROBLEME PENTRU ORICE COMPUTER. (**D. S.**)

● O posibilă normă de adresare către un Zmeu din basme: „Fioroşenia Voastră". Ar merge şi pentru un înalt funcţionar de la Finanţe. (**T. C.**)

EN GROS SHOW

● O parte din parcarea de la magazinul *en gros* METRO din Bucureşti este închisă cu bariere şi, după cum scrie pe o pancartă, „rezervată pentru clienţi VIP". Dat fiind specificul magazinului, putem să răsuflăm uşuraţi şi să ne gîndim optimişti la viitorul ţării: am ajuns să avem şi noi VIP-uri *en gros*. (**M. V.**)

● Cineva a avut ideea năstruşnică de a construi calea ferată lîngă plaja de nudişti de pe malul lacului Techirghiol de la Eforie Sud. A devenit deja un gest tradiţional ca aceia care circulă cu trenul să iasă repede din compartiment pentru a vedea spectacolul, iar cei care se lăfăie la soare să facă semne cu mîna, evident fericiţi. De curînd, altcineva a avut altă idee năstruşnică şi a deschis în zonă o afacere. Astfel încît, acum poţi să vezi o grămadă de bărbaţi la bustul gol înconjuraţi de un gard pe care scrie: „Depozit en gros". (**C. G.**)

Cu ochii-n 3,14

● Cu o vulgaritate care n-are ca măsură decît frenezia ei, un tînăr extrem de zgomotos face din cîştigarea unui apartament, a unei maşini sau a unor miliarde la Teleeurobingo Show – un act de virtute populară, de dreptate socială, de curaj civic, de bucurie naţională şi graţie divină. Atîta sărăcie de duh, bun simţ şi vocabular la atîtea zeci de milioane puse în joc se constituie într-o armonie pe care numai oximoronul român o poate realiza. (**R. C.**)

CEVA SĂSESC (ŞI BRITANIC): IMPLICAŢIILE STILISTICE ALE PRIZEI CU TREI ORIFICII

● Bucuroase că au găsit loc în autobuz, două bucureştence cochete, pline de bijuterii şi foarte vorbăreţe blestemă canicula şi aşteaptă vacanţa. Cea mai tînără spune că a aflat despre o pensiune convenabilă, undeva pe lîngă Focşani, „SAFARI HOUSE". Colega sa de bancă vrea să ştie de unde ar veni acest nume. „Presupun că-i ceva săsesc" răspunde tînăra. Pe urmă se interesează ce mai face doamna mai în vîrstă. „Ce să fac? Fac pe mine şi dau pe tine". Netulburată de replica infantilă, conversaţia continuă. (**T. C.**)

● În numărul pe septembrie a.c. (deja!) al revistei muzicale *Q*, o pagină întreagă este dedicată celor „12 motive pentru care Marea Britanie nu va fi niciodată parte a Europei". Acestea sînt: priza cu trei orificii, etica muncii, limbajul corporal, mărimea muşchilor, animalele de fermă, apatia democratică, condusul maşinilor, designul ambalajelor, corectitudinea politică, televiziunea, religia şi Canalul Mînecii. Iată-le pe cele mai amuzante: „Nu există corectitudine politică în Europa. Bărbaţii îşi tratează femeile ca obiecte sexuale pentru că îşi iubesc prea mult mamele"; „În loc să stea în căruţă mîncînd pîine neagră cu ulei de măsline sau invadînd o ţară vecină pentru ceva întîmplat în secolul al XVII-lea, britanicii au fost ocupaţi în ultimii 50 de ani cu dezvoltarea celei mai bune televiziuni din lume. Telespectatorii au devenit atît de răsfăţaţi, încît fac demonstraţii dacă se modifică orele de transmitere a Actualităţilor"; „Cînd intri într-un supermarket european, oriunde de la Lisabona la Sofia, e ca şi cum te-ai întoarce în timp la 1975, cînd se pare că toţi designerii de ambalaje au hotărît să-şi facă siesta pentru tot restul vieţii"; (în Europa) „sînt votaţi, adesea, tirani fascişti, dar asta-i democraţia"; „Multe ţări europene au rate ale şomajului mai mari. Marea diferenţă faţă de noi: nu le pasă. Asta pentru că între a fi şomer şi a avea un loc de muncă nu e mare deosebire. Angajaţii încep lucrul la 10, îl întrerup la 11 pentru tradiţionala pauză de masă de patru ore (şase dacă e ziua unui sfînt), dorm, mai lucrează ceva pînă la 16, apoi se duc acasă şi se-mbată în familie, la un chef"... (**a. l. ş.**)

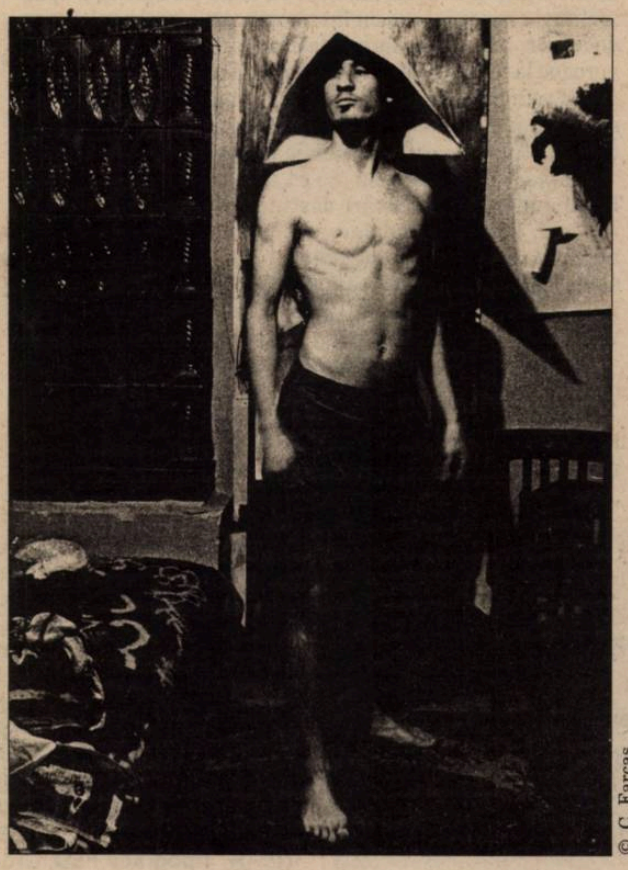

© C. Farcaş

● Denumirea unui han din Rîşnov sună ca o matrimonială: „UN BĂIAT, O FATĂ". Fără a cunoaşte amănunte despre interiorul stabilimentului, putem remarca folosirea articolului nehotărît şi implicaţiile sale stilistice: necunoscut, aventură, potriveală. (**I. P.**)

FUMAŢI? STATUL *NU* VA AVEA ÎNCREDERE ÎN DECLARAŢIILE CETĂŢENILOR-ZMEI

● În Costineşti, o domnişoară îmbrăcată în albastrul unei renumite firme producătoare de ţigări îi opreşte pe trecători: – *Fumaţi?* – *Da.* – *Felicitări! Aţi cîştigat un pachet de...* Trec mai departe gîndindu-mă la variante posibile: – *Fumaţi?* – *Da.* – *Splendid! Ce frumos! Ura, ura, ura!* sau, mai reţinut: – *Vă asigur de toată admiraţia şi respectul meu pentru...* (**C. M.**)

● Ştirile PRO TV din 23 august seara spuneau, în legătură cu impozitul pe venitul global, că statul va avea încredere în declaraţiile de venit ale populaţiei. Ştirile din 24 august dimineaţa spun că statul *nu* va avea încredere în declaraţiile cetăţenilor, acestea urmînd a fi verificate. Desigur, cunoaştem inconsecvenţa guvernului, dar probabil că lucrurile nu trebuie chiar atît de mult luate în tragic. (**A. C.**)

● Două articole din *Cotidianul* (nr. 2439), apărute sub semnături diferite, ne dau amănunte asupra felului în care-şi petrec unele VIP-uri concediul. Aflăm cu acest prilej şi în ce zodie s-au născut un mare actor de teatru şi un realizator de televiziune şi ce iubesc ei mai mult. „Vărsător din a doua decadă, actorul recunoaşte că cea mai mare pasiune a domniei sale este însăşi viaţa". Coincidenţă: şi realizatorul de televiziune, deşi mai tînăr şi născut în zodia Berbecului, „cel mai mult iubeşte viaţa". Oare ce altceva or fi iubind, mai mult decît viaţa, restul de locuitori ai planetei noastre? Ce nu ştim, nu ştim. (**T. C.**)

Norbert DODILLE
profesor universitar

În loc să vă pierdeţi timpul citind acest articol, daţi imediat 25.000 de lei unui cerşetor

Bunătatea nu ţine de domeniul legilor şi reglementărilor, din cîte ştiu ea nu figurează în preambulul nici unei constituţii, nu ţine de nici un contract, nu are caracter de obligativitate în schimburile normalizate dintre membrii unei societăţi.

Nu poţi obliga la bunătate, nu o poţi comanda nimănui, ea nu este niciodată datorată – prin aceasta ea se distinge de eroism şi sacrificiu.

Ea e întotdeauna ceva suplimentar, arbitrar, accesoriu, depinde de capriciu mai mult decît de rigoare, guvernează mai curînd o fantezie de comportamente decît un imperativ categoric al conduitelor umane.

De aici decurge că bunătatea nu este semnul distinctiv al omenirii, cu excepţia unor cazuri particulare.

Ea este caracteristica fiinţelor excepţionale, care se reduc la cîteva categorii bine delimitate:

1. Dumnezeu
2. Împăraţii
3. Coloneii
4. Femeile.

Dumnezeu este „încet la mînie şi bogat în bunătate", citim în *Biblie*. De aici decurge faptul că mînia sa este cumplită. Şi bunătatea de asemenea:

„În bunătatea ta, nimiceşte-i pe vrăjmaşii mei. Şi fă-i să piară pe toţi aceia care îmi pun la cazne sufletul! Căci eu sînt slujitorul tău." *(Psalmii)*

Se solicită bunătatea împăraţilor, pentru că ei, în mod evident, împărtăşesc cu Dumnezeu semnele puterii. La ce bun să fii bun dacă nu eşti puternic? Poţi aştepta bunătatea unui împărat, sau cea a unui funcţionar de la consulat de care depind vizele, dar mai nimic de la un vînzător de ziare (asta dacă nu cumva are ultimul exemplar disponibil din *Dilema)*.

Cît priveşte coloneii, bunătatea lor ţine cu siguranţă de o legătură de rudenie cu Dumnezeu prin faptul că ei sînt adesea bătrîni şi dispun de un fel de drept de paternitate asupra tinerilor recruţi, însă bunătatea le e inerentă. Poţi fi un colonel fără nici o putere, care şi-a pierdut chiar şi starea civilă, cum i s-a întîmplat colonelului Chabert, şi să fii bun. Colonelul Chabert este, la Balzac, prototipul bunătăţii fără limite.

Dar, în mod evident, cel mai frecvent se manifestă bunătatea la femei.

Ce aşteptăm noi de la femei, dacă nu să ne acorde bunătăţile lor?

Ce aşteptăm noi de la femei, dacă nu să aibă bunătatea, după aceea, să ne ierte micile noastre escapade?

Dacă e să vorbim despre literatură, nu e vorba acolo decît de bunătatea lui Dumnezeu în *Biblie*, de cea a împăraţilor la Suetoniu, de cea a coloneilor la Balzac şi de cea a femeilor peste tot în rest.

De la Shakespeare la Garcia Márquez trecînd prin Tolstoi, toate personajele masculine cer femeilor pe care le întîlnesc să fie bune.

Şi ele sînt, pe onoarea mea, nu de puţine ori.

Bunătatea poate fi ea reciprocă?

Răspunsul este da.

Un schimb de bunătăţi poate fi el asimilat unui tîrg, unui contract, unui troc, unui acord, unei convenţii, unei tranzacţii?

Răspunsul este nu.

Bunătatea nu se tranzacţionează şi ca atare nu poate fi anulată.

Iată un exemplu.

Cunosc un colonel italian la pensie care a cunoscut, în circumstanţele întîmplătoare pe care viaţa ni le rezervă cu generozitatea (era să spun bunătatea) care-i e caracteristică, o tînără româncă.

Această femeie lucrează într-un spital, dintr-un oraş pe care nu-l voi numi.

Are aproape 30 de ani, ochi verzi – de un verde atît de viu, încît îi vezi chiar şi pe întuneric –, talie fină, sîni mici, degete lungi cu unghiile făcute, picioarele desenate de un

© S. Gheţie

artist şi tot restul foarte promiţător. Este micuţă, delicată şi are părul de un splendid castaniu roşcat.

Nici colonelul nu arată prea rău. Abia a împlinit 60 de ani anul trecut, e impunător, are un frumos craniu pleşuv şi mustăcioară grizonantă. De familie bună. Atît de bogat, încît nu mai ştie numărul proprietăţilor pe care le-a moştenit.

Au o idilă.

Cînd nu merge el la Bucureşti, vine ea la Roma şi invers. Iau avionul cum alţii iau metroul. Ea are bijuterii, blănuri şi cizme care pun în valoare crochiul genunchilor ei. Se duce la serviciu într-o maşinuţă nouă cu aer condiţionat pe care sigur nu a plătit-o cu salariul său de 80 de dolari pe lună.

Este efectul bunătăţii colonelului. Căci acest om este bun. În loc să-şi păstreze banii, aşa cum ar putea să o facă, sau să-i cheltuiască pe dame s-a gîndit că e mai bine să-i pună la dispoziţia unei nostime făpturi lăsate de bunul Dumnezeu pe pămînt şi care avea nevoie de asta. El s-a transformat într-o providenţă inepuizabilă.

Cît despre ea, şi ea este bună. Îl copleşeşte pe colonel cu bunătăţile ei. Şi sînt atît de bune, bunătăţile ei, încît le-aş descrie cu dragă inimă, în detaliu, dacă nu m-aş teme că îmi va fi cenzurat acest articol.

Amîndoi sînt fericiţi pentru că nimic nu te face mai fericit decît să fii bun.

Bunătatea are două corolare fără de care este de neconceput: arbitrariul şi puterea, cum am arătat mai sus. Dacă bunătatea ar fi aplicată într-o manieră sistematică şi faţă de toţi, n-ar mai fi bunătate, ci o formă de organizare socială, întemeiată pe reglementări.

În anumite societăţi de tip paleocapitalist, botezate în mod pudic societate de tranziţie către economia de piaţă, imensa putere de cumpărare a unora şi sărăcia absolută a multora oferă ocazii de exercitare a bunătăţii care pot atinge culmi nebănuite. Cu cinci bancnote amărîte de o sută de dolari cîştigaţi într-un cazinou, ba chiar cu zece sau douăzeci, sau cincizeci, care nu înseamnă nimic pentru el, un om de afaceri poate transforma destinul oricui. Puterea sa este aproape la fel de nemăsurată ca a unui împărat. Te miri, mă mir şi vă miraţi, fără îndoială, că exemplele de bunătate nu sînt mai numeroase. În afară de Soros, cine este bun, în ţările în tranziţie către economia de piaţă?

Cu toate acestea, a spune că aidoma unui împărat sau lui Dumnezeu poţi hotărî destinul unui om, sau al mai multora, luaţi la întîmplare, dîndu-le o firimitură pe care n-ar putea-o cîştiga toată viaţa lor, nu e oare mai exaltant şi mai puţin banal decît să inviţi în camera ta de hotel sau în vila ta fete (sau băieţi) pentru nişte exerciţii pînă la urmă destul de plicticoase?

Sau poate ideea de a fi Dumnezeu sau împărat a încetat definitiv să aibă vreo atracţie pentru oamenii moderni?

Sau poate suferă ei într-atît de lipsă de imaginaţie, încît perspectiva de a se juca de-a Harun al-Rachid nici măcar nu li se arată spiritului lor mărginit de orizontul îngust al cazinourilor şi al restaurantelor de lux?

Bunătatea este ea cumulabilă?

Răspunsul este da.

Cum am puţine şanse de a întîlni printre cititorii mei virtuali unul dintre oamenii aceia de o bunătate *potenţial considerabilă* despre care am amintit mai sus, fac apel la *dumneavoastră* care aveţi posibilităţi medii să acordaţi cu mărinimie 25.000 de lei primului cerşetor întîlnit pe stradă.

Pentru cineva care cîştigă 1.000.000 de lei pe lună, 25.000 de lei nu reprezintă o sumă considerabilă. Este echivalentul a zece numere din *Dilema*.

Oferiţi-vă ocazia, după ce aţi cumpărat şi citit un număr din *Dilema* despre bunătate, să o puneţi în practică şi, imediat după ce aţi terminat acest articol, aruncaţi 25.000 de lei în pălăria primului cerşetor pe care îl întîlniţi.

Dacă nu aveţi 25.000 de lei asupra dumneavoastră, şi pe nimeni de la care să vă împrumutaţi, spuneţi-i cerşetorului să aştepte, mergeţi la prima bancă, sau acasă, pentru a lua banii.

Dacă citiţi articolul într-o duminică, şi nici nu aveţi bani acasă, daţi-vă întîlnire cu cerşetorul direct la bancă luni dumineaţa.

Dacă sînteţi strîmtorat, gîndiţi-vă că puteţi recupera suma necumpărînd *Dilema* timp de zece săptămîni.

Dacă sînteţi foarte strîmtorat, aşteptaţi zece săptămîni pentru a da 25.000 de lei cerşetorului.

Dacă nu cumpăraţi *Dilema* pentru că o împrumutaţi, convingeţi pe cineva să-i dea 25.000 de lei unui cerşetor. Dacă sînteţi femeie, nu fiţi bună decît cu acela care a făcut un asemenea gest.

În ce mă priveşte, am renunţat să mai dau bani cerşetorilor în ziua în care un călugăr budist mi-a explicat că există mai multe feluri de a da. Atunci cînd dai pomană pe fugă, de pildă aruncînd obolul dumneavoastră înainte de a sări în metrou, trebuie să ştiţi că nu merită s-o faceţi. Mai bine păstraţi-vă banii, căci este umilitor pentru cel care-i primeşte. Tot aşa, sau mai curînd şi mai rău, dacă lăsaţi să cadă bancnota cu repulsie, întorcînd capul. Culmea ororii fiind să dai de pomană cu compătimire.

„Compătimirea!, îmi spunea călugărul budist ridicînd ochii spre cer cu o figură dezgustată. Ce cumplit!"

Cerşetorul nu vă este inferior, vă este egal. Trebuie să-i daţi, aşadar, pomană cu respect, însoţindu-vă gestul cu cîteva cuvinte îndatoritoare, cam cum aţi face cu vecinul dumneavoastră: „E frumos astăzi, nu-i aşa?", fără a avea cîtuşi de puţin aerul că remarcaţi poziţia degradantă în care se găseşte beneficiarul modestei dumneavoastră gratificaţii.

Trebuie evitate cu orice chip remarcile imbecile, de genul: „Uite, tataie, da' nu cumva să-i bei, ţine-i pentru familie!"

Toate acestea mi s-au părut prea complicate şi, întrucît călugărul budist m-a asigurat că pomana dată într-o manieră nepotrivită este automat invalidată, neconstituind cîtuşi de puţin un act de bunătate, am preferat să mă abţin.

De aceea sînt fericit că am ocazia să pun pe altcineva să o facă în locul meu. Poate că vor exista trei cititori ai *Dilemei* care vor da 25.000 de lei unui cerşetor în loc să citească acest articol. Şi încă şapte care se vor lipsi de aceeaşi sumă după citirea lui.

Astfel încît un cerşetor care ar primi 25.000 de lei ar beneficia de bunătatea:

1. donatorului
2. tinerei femei care a pus această condiţie donatorului
3. *Dilemei*, care a acceptat să publice acest text cu riscul de a nu-şi vinde cîteva exemplare
4. mea, cel mai bun, pentru că în total am prilejuit donaţia a 250.000 de lei unor cerşetori, fără să fiu nevoit să le vorbesc despre ce frumos e afară.

Bunătatea este deci cumulabilă.

Merită, nu?

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 344
10-16 septembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

SĂRĂCIA ŞI MIZERIA

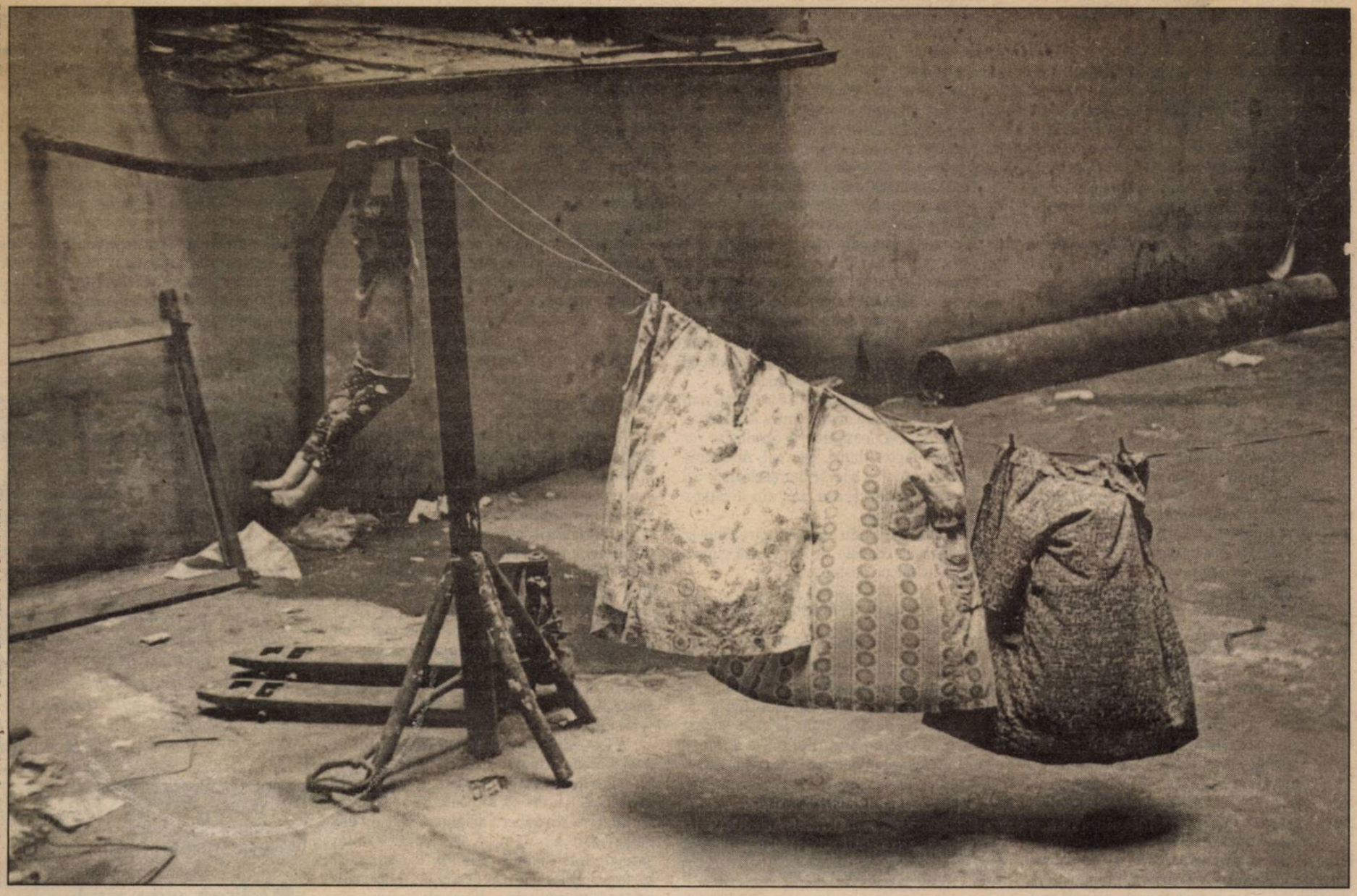

© V. Suciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Săracii sînt la fel ca bogaţii, doar că n-au bani.

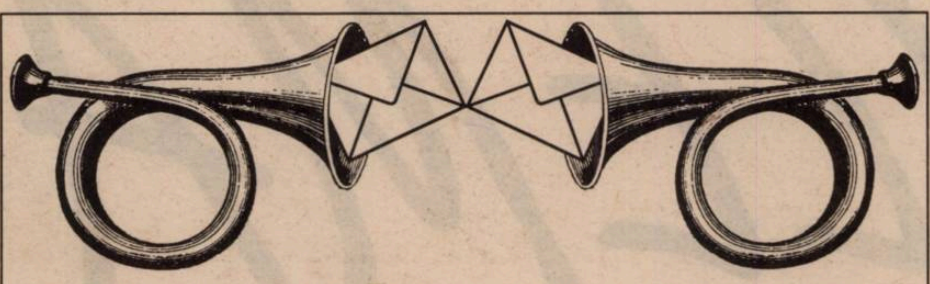

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 341: *„Cazul 23 august 1944“*

Ce-i aia 23 august?

În seara zilei de 23 august 1944, m-am culcat mai devreme decît de obicei. Eram un puşti de 13 ani care bătusem mingea toată ziua şi spre seară mă simţisem foarte obosit după toată alergătura.

De-abia aţipisem, cînd cineva a sunat la uşă. Tatăl meu, puţin speriat de această sonerie nocturnă a întrebat cu o voce uşor gîtuită: „Cine e, cine sună?“ Era vecinul nostru de palier care urla de dincolo de uşă: „Daţi drumul la radio, vorbeşte Regele! S-a terminat războiul!“... Într-o clipă, eram cu toţii jos în stradă, vecini, trecători, cine s-a nimerit, eram emoţionaţi, plîngeam, rîdeam, ţopăiam, ne îmbrăţişam, unul din vecini a adus o sticlă de tărie pe care oamenii, transfiguraţi de emoţie şi-o treceau unul altuia... Cine nu a trăit acele clipe nu va înţelege nimic din ceea ce s-a petrecut atunci. Ce ştiam noi, veseli, entuziaşti, euforici, beţi de fericire că scăpaserăm cu viaţă dintr-un război care făcuse atîtea victime, că peste cîteva luni la Yalta, aceşti „eliberatori“ de-atunci vor deveni cotropitori? Pentru noi, cei ce ne scăpaseră de ocupaţia germană cu toate nenorocirile ei erau consideraţi salvatori şi sutele de mii de oameni care în ziua de 29 august au venit în piaţa Victoriei să-i întîmpine credeau şi ei că va fi bine. Am fost şi eu acolo împreună cu părinţii şi niciodată nu voi uita cum coloanele prăfuite de tancuri, tunuri şi Katiuşe au fost literalmente acoperite de florile aruncate de bucureşteni. După cum nu voi putea uita coloanele de prizonieri germani, zdrenţuiţi, cu pansamente însîngerate, mărşăluind greoi, cu priviri de fiare hăituite şi care erau primiţi de public cu înjurături şi scuipături. Nu, nu voi putea uita.

Au trecut de atunci 55 de ani... Noua generaţie nu poate înţelege cum a fost posibil ca timp de 45 de ani această zi de 23 august să devină Ziua Naţională a României. Poate că numai cei din generaţia mea care au supravieţuit războiului pot da o explicaţie. Pentru că acest război, declanşat ca un război de eliberare justificat din toate punctele de vedere, s-a transformat pe parcurs într-un război de cotropire care ne-a adus sute de mii de victime şi pagube materiale incomensurabile. Şi nenorocul geografic al României este că se învecinează cu Rusia. Ce bine ar fi fost să ne învecinăm cu Olanda sau Danemarca, de pildă! Vă daţi seama ce bine ar fi fost să avem o ocupaţie olandeză sau daneză. Dar, ce să-i faci? N-a fost să fie!

Vecina noastră a fost Rusia şi ăsta a fost ghinionul nostru. Ce a urmat se ştie. Faptul că am scăpat de nemţi cu ajutorul ruşilor e o realitate ce nu poate fi ignorată. Aşa cum am fost împotriva doctrinei naziste, nimic nu ne împiedică să fim împotriva comunismului. Una nu o exclude pe cealaltă. A sărbători eliberarea de sub opresiunea hitleristă, chiar dacă s-a făcut cu ajutorul Armatei Roşii, nu înseamnă că ne-am dat cu comuniştii, ci recunoaşterea unei realităţi. Şi după cum ştim bine, numai istoricii staliniști rescriau trecutul.

Pentru mine şi cei din generaţia mea ziua de 23 august reprezintă şi va reprezenta întotdeauna o Eliberare, bineînţeles cu regretul că n-a fost făcută cu ajutorul olandezilor.

Adar DARIAN
Bucureşti

„E oribil ce scriu?“

Uşor dezamăgit de nr. 341 al *Dilemei* cu tema „Cazul 23 august“, sper să existe „dilematici“ pe aceeaşi undă a nemulţumirilor mele.

Spun „uşor dezamăgit“ nu numai pentru necorelări de date. Declanşarea insurecţiei (evident, prin înlăturarea mareşalului de la putere) după dl dr. Adrian Pop era fixată pe 26 august, pe cînd după dl Z. Ornea pe 24 august. Apoi, dl Z. Ornea scrie că mareşalul a fost convocat de rege la Palat, pe cînd dl dr Adrian Pop susţine că mareşalul a solicitat audienţă regelui.

În plus, nu fiecare 23 august a fost zi liberă, după cum scrie dl Răzvan Theodorescu, pentru că, în ultimii doi ani ai erei de aur, 23 august era zi lucrătoare, cel puţin în provincie, unde nu se mai defila.

Defilarea era la Bucureşti şi, eventual, în capitalele de judeţ. Aşa că, orice elev ori student de azi este uşor dezinformat.

Adevăratul „Caz 23 august“ a fost ocolit aproape în totalitate de semnatarii articolelor. S-a scris despre zile naţionale (ale noastre şi ale altora), despre istoria de la „paş'opt încoace“...

S-a scris (corect, cred, dar termenul de „naiv“ trebuia înlocuit cu „iresponsabil“) că mareşalul aliindu-se cu Germania n-a încheiat nici un tratat şi s-a bazat pe o strîngere de mînă cu Hitler. Dar iniţiatorii insurecţiei pe ce s-au bazat trădîndu-şi aliaţii şi trecînd în tabăra foştilor adversari?

N-am cîştigat cu adevărat simpatia aliaţilor (ba, unul ne-a ocupat şi ne-a jecmănit ani buni), iar atitudinea Germaniei o simţim şi azi.

Pentru că „îmi place trădarea, dar nu-i iubesc pe trădători“ nu s-a perimat.

Să ne fie frică de a ne analiza atitudinea duplicitară? N-o analizăm, înseamnă că ne convine, e în felul nostru. Nu se scrie istoria cu dacă, dar dacă nu-i trădam pe nemţi şi ne-am fi dus jugul pînă la capăt, aveam măcar stima învinsului.

Aşa, cred că ne-am ales cu dispreţul tuturor.

E oribil ce scriu? Posibil, aşa că să continuăm a mai ciopîrţi cîte puţin din coada cîinelui, ca să nu-l doară. Căci nu înţeleg ce legătură altfel ar avea „Cazul 23 august“, cu faptul că un ziarist putea fi cinstit cînd i se dădea voie şi necinstit (conştient), cînd i s-a ordonat?

Teamă-mi este că, aşa cum e la fotbal, vom rămîne în continuare divizaţi între Antonescu, Regele Mihai I şi Ceauşescu; fiecăruia i se vor vedea doar faptele bune. Istoricii, Academia tot amînă rescrierea adevărului, şi elevii de azi învaţă istoria confuz, aşa cum am învăţat-o milioane de români.

Dea Domnul să fiu singurul care gîndesc astfel şi unele condeie să nu creadă cumva că vreau să fac pe deşteptul...

Victor BALINTOIU
Aleea Vişinilor 4, Lugoj

N. red.: Tocmai fiindcă nu vreţi „să faceţi pe deşteptul“, ne face plăcere, da, plăcere, să vă sensibilizăm la următoarea situaţie, nu ştim cît de oribilă: fără actul de la 23 august 1944, cu toate complicaţiile lui, e aproape sigur că cel puţin acela care v-a deschis şi citit scrisoarea n-ar fi ajuns s-o facă. Şi poate nici D-voastră nu ne-aţi fi scris în 1999.

Nr. 338: *„Armata“* (continuare)

„Descoperiţi!“

Încolonarea era la şase-şapte. Cel puţin nu pierdeam vremea cu şireturile, obţinusem o pereche nouă de cizme. Mi-erau mai mari decît trebuia, încît dimineaţa, în drum spre spălător, tubul de pastă de dinţi pe care-l strîngeam la piept îmi aluneca şi cu puţin noroc ateriza ba în stîngul, ba în dreptul.

Am făcut armata la jandarmi şi ceea ce mi-a plăcut din prima zi a fost culoarea albastră a uniformelor, culoare ce-mi amintea de blugii lăsaţi acasă. Şi cureaua era mişto, era din piele şi pesemne că fusese purtată de toţi „veteranii“ de pînă la mine; era cu RSR pe cataramă.

Era şase şi douăzeci, îmi amintesc, zece minute pînă la încolonare, timp pentru o Dacie pe stomacul gol. Ţigările erau atît de proaste, încît filtrul îţi rămînea între dinţii încleştaţi de frig. Ne-am aliniat deja. Inspecţie. Sînt primul în fruntea plutonului şi prezint arma. Nu o mai curăţasem de cîteva săptămîni, jeg peste tot. Locotenentul pare preocupat, dar nu vede nimic. E şase şi treizecişicinci doar. Îmi scot boneta, aşa făcusem şi în prima zi de şcoală cu chipiul. Atunci ne căutau de păduchi, acum părul era prea mare. „Fugi boule la frizer, pas alergător!“. Am bătut la uşă, nu a răspuns nimeni. Am văzut că are lacăt şi m-am decis să aştept. Am stat zece minute şi m-am scărpinat la ceafă. Încercam să mi-l amintesc pe frizer. Să-l abordez imediat ce-l voi vedea. În prima zi m-a întrebat cum să mă tundă: „După ureche“, i-am zis şi aşa a şi făcut, doar că între timp trecuseră zilele. La şapte era plecarea şi nu venea nimeni. Marş şi trageri. Cu un minut înainte de ora fixă m-am convins că stau degeaba şi vroiam să profit de vînzoleala ce se va isca odată cu mişcarea trupelor să trec neobservat. Mi-am tras boneta adînc pe cap şi m-am îndreptat spre arma ce o lăsasem culcată pe locul din faţa plutonului. Pentru o clipă am crezut că mi-a ieşit. „Fruntaş, la mine!“. M-am răsucit pe călcîie şi am făcut cîţiva paşi cît se poate de teatral. „Descoperiţi!“. (Comenzile sînt pline de sensuri nebănuite.) Mi-am dus mîna la cap convins că vor urma înjurături şi tot felul de spume la gura ofiţerului. Am ridicat boneta cu grijă. „Aşa da, soldat!, aşa mai merge! Treci în coloană.“ Am crezut că nu aud bine; îmi venea să rîd. În viaţă depinde mereu de cum priveşti lucrurile mi-am zis şi am încercat să înţeleg ce anume se schimbase într-un interval atît de scurt de timp, încît situaţia îmi devenise favorabilă. Cred că între timp răsărise soarele.

Tudor RUNCANU
Cluj

O „sergentă“

Adevărata dilemă apare în fiecare săptămînă cînd mă întreb pentru ce vă cumpăr în primul rînd, pentru articolele care au un aşa-zis caracter general, ele nedepinzînd de subiectul specific numărului, sau pentru tema de reflecţie, care ar trebui să fie sarea şi piperul fiecărei ediţii. Răspunsul la această întrebare înclină cînd într-o parte, cînd în alta, semn că la o adică şi dilemele sînt bune la ceva.

Mirarea mi-a fost cu atît mai mare, cu cît, în ciuda faptului că numărul despre Armată nu promitea a fi chiar cea mai interesantă problemă despre care aş vrea să citesc ceva, l-am citit, am zîmbit (pe alocuri) şi mi-am amintit.

A fost odată ca niciodată o vreme cînd şi fetele făceau armata. Şi nu orice fete, ci doar cele care intraseră la facultate, şi nu orice fel de armată, ci una cît se poate de adevărată. Să nu vi se pară lucru de glumă, dar nu era deloc uşor ca o dată pe săptămînă să stai şase ore într-o clădire absolut neîncălzită şi să te pierzi în aşa-zise exerciţii tactice, culminînd cu reţinerea diverselor nume ale unor conducători ai oştirii de pe vremea aceea. De multe ori însă cele şase ore de stat în frig nu reprezentau şi sfîrşitul chinului. Cînd milităria intra în prelungiri, şi nu mai aveam încotro, mergeam la facultate îmbrăcate în ţinuta de front. Ei, atunci penibilul atingea cote nebănuite, arătam ca nişte extratereştri, privite cu milă de colegii noştri băieţi. Să nu mai zic că iarna era absolut imposibil să îţi îmbraci mantaua incomodă ca o armură fără un mic ajutor, iar suma tuturor articolelor de îmbrăcat puse la dispoziţie de armată era mai puţin călduroasă decît cel mai subţire palton.

Dar acesta nu era decît începutul. Adevăratele peripeţii erau cele din timpul celor două concentrări care aveau loc la sfîrşitul anului I şi III. Timp de trei săptămîni, de la răsăritul soarelui şi pînă în miezul zilelor toride de vară, alergam pe cîmpul de instrucţie cu arma în mînă, prinzînd în cătarea puştii tot felul de ţinte imaginare. Nu era lucru de glumă, pentru că de rezultatele pregătirii noastre depindeau ridicările în grad ale căpităneselor noastre, şi cum toate erau tinere şi pline de ambiţie, nu se lăsau cu una cu două. Şi, dacă nu aţi aflat, în armata pentru fete întîlneai imbecilitatea, ca şi în armata băieţilor, mai mult chiar, apevistele aveau unica ocazie din viaţa lor să persecute nişte fete care, spre deosebire de ele, terminau o facultate. Şi o făceau din toată inima! Poate şi din această cauză, desfiinţarea serviciului militar pentru studente a fost cerută chiar în decembrie 1989, o dată cu renunţarea la alte metode de înjosire a omului de către om, promovate de comunism.

Pînă aici v-am povestit partea sordidă, aproape uitată, a experienţei mele din armată. Dar acest lucru nu e decît o parte din adevăr. Jumătatea cea plină o reprezintă nelipsitele cuplete ale brigăzilor studenţeşti, care transformau armata fetelor într-o sursă de nesfîrşite încurcături pentru băieţii care nu puteau intra de unii singuri în vacanţă, căpităneasa cu buzele cele mai subţiri care nu a înţeles niciodată de ce apelul ei de a ne aşeza „mantăile“ în cuier producea o incredibilă destindere a atmosferei, sau puştiul venit să vadă cum face mami instrucţie cu studentele, care la întrebarea noastră de complezenţă: „Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?“ a răspuns fără să stea pe gînduri: „apevist!“, confirmînd ceea ce era de confirmat.

Să nu mai vorbesc de solidaritatea feminină născută la o ţigară şi funcţionînd ireproşabil în momentul tragerilor în poligon, cînd bubuiturile armamentului de război le-au făcut pe cele mai slabe de înger să clacheze.

Şi m-am mai ales cu ceva de pe urma armatei. Urăsc să mă îmbrac în uniformă sau ca ceea ce port să întîlnesc din doi în doi paşi pe alte siluete, pe stradă. Acest lucru nu-i uşor, îmi ia o mulţime de timp şi de bani, dar vă asigur că merită!

Cristina TIŢA
sergent (r)

*Dintr-o eroare care nu aparţine redacţiei, ceea ce nu aţi primit gratuit săptămîna trecută (numărul 23 al suplimentului **Vineri**) primiţi acum. Prezentăm scuzele noastre cititorilor şi distribuitorilor pentru acest nedorit incident.*

Redacţia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Clişeu, supremul**
- **Sărăcia şi mizeria (II)**
- **Violenţa**

Agentul postmodern

Una dintre pagubele cu adevărat colaterale provocate de sfîrşitul războiului rece ar fi, cred editorii occidentali şi criticii literari profesionalizaţi în acest gen, moartea romanului de spionaj. Nu însă atît pentru că încetarea confruntării dintre cele două blocuri, prin dispariţia unuia dintre ele, ar fi făcut inutil spionajul şi ar fi determinat concedierea în masă a spionilor, cît din cauza unei concurenţe oarecum neprevăzute şi oricum neloaiale: romanele (şi filmele) de spionaj ar fi „bruiate" comercial de memorialistica foştilor spioni. Cu alte cuvinte, ficţiunea îşi dă ori şi-a dat duhul odată cu decesul blocului sovietic, în materie de spionaj, desigur.

Nu ştiu dacă este ori nu aşa, nu am competenţa necesară, n-am citit prea multe romane de spionaj (dar pe John Le Carré, mare scriitor!, nu-l cred autor de romane de spionaj), iar în România memoriile foştilor spioni, atîtea cîte sînt, par să nu aibă nici o trecere. De exemplu, eu unul nu am văzut nici o recenzie serioasă despre ultima producţie a fostului/reabilitatului general Ion Mihai Pacepa, **Cartea neagră a Securităţii**, o carte altminteri fortificată (şi, evident, recomandată) cu nu mai puţin de patru texte însoţitoare, o prefaţă şi trei postfeţe, semnate de importanţi actori ai vieţii publice şi publicistice româneşti (în ordine, Sorin Roşca Stănescu, Dan Pavel, Cornel Dumitrescu, Adrian Severin). Mai mult şi mai vioi s-a scris despre reabilitarea autorului! În fine, asta e situaţiunea, nici spionii nu mai sînt ce-au fost odată, nici memoriile lor nu.

Iată însă că ziarul *Curentul* a avut o neaşteptată iniţiativă, convocînd patru autori să se exprime pe o temă astfel formulată: „Deculpabilizarea serviciilor secrete" (ediţia de luni, 30 august a.c.). Doi din cei patru sînt ziarişti care lucrează pentru programele în limba română ale unor posturi străine de radio, unul e scriitor, cu preocupări publicistice susţinute în domeniul instituţiilor religioase, iar al patrulea, de fapt primul, e Dan C. Mihăilescu.

Neîncadrat, neincadrabil, acest autor din stirpirea eseiştilor valahi al căror părinte este fantascul Heliade, cel care visa un imposibil „echilibru între antiteze", nu ia drumurile bătătorite (şi înfundate în clişee) ale discuţiilor despre Securitatea oribilă sau angelică, despre SRI ca fiind sau nefiind o instituţie securistică şi alte asemenea fine reflecţii şi controverse. Nu, Dan C. Mihăilescu abandonează, parcă jucîndu-se, cele două-trei cărări ale divagaţiilor repetitive şi schimbă radical planul de raportare. Porneşte, uşure, de la o istorioară cu un tînăr bine dotat intelectual ce ar vrea să se angajeze la SRI. Opţiune iute stîrnitoare de polemici previzibile. Nu şi pentru Dan C. Mihăilescu, intrat (în textul articolului) la îndoieli: „nu cumva generaţia noastră (şi a părinţilor noştri) atît de obsedată de oribilul mit al Securităţii a rămas cu pecetea acestei negre prejudecăţi cum că **intelligence** va să zică barbarie, mizerie morală, cinism şi perversiune totalitară, atomizare socială în scop coercitiv? Nu cumva «culegerea şi analiza de informaţii», ceea ce lumea civilizată consideră a fi «o meserie pentru domni» *(Herrendienst)* e ceva profund deformat în ochii noştri, obişnuiţi cu imaginea găinarilor dezaxaţi, a burtoşilor spelbi şi resentimentari, a roboţilor ruginiţi, a trăgătorilor de limbă lubrici, asudaţi şi duhnind a crîşmă protocronică? Nu cumva e timpul să facem un efort serios şi sistematic pentru a dediaboliza imaginea «spionului», a ne detensiona percepţia, a decoji prejudecata şi a accepta ideea că – şi în această zonă, ca şi în afaceri sau politică – înnoirea nu poate veni, strict vorbind, doar din legislaţie, tehnică şi administrare, ci în primul rînd de la natura umană?"

Întrebări utile, întrebări necesare, întrebări ce sfidează tabu-urile şi conformismele de gîndire. Întrebări ce pot fi extinse. În definitiv, după aproape zece ani de la răsturnarea regimului comunist şi desfiinţarea Securităţii ca instituţie, încă nu se ştie care a fost rolul Securităţii (şi dacă a existat vreunul) în debarcarea lui Ceauşescu, încă nu se ştie, analitic şi documentar, care erau relaţiile dintre Securitate şi activiştii de partid, încă nu se ştie dacă informaţiile, cu certitudine corecte, despre situaţia din ţară şi despre starea de spirit a populaţiei erau sau nu transmise conducerii politice, dacă au influenţat sau nu atitudinea unor (cîţi?!) ofiţeri de securitate etc., etc.

În urmă cu vreo cîteva luni, Umberto Eco a numit războiul din Iugoslavia „un război postmodern", jumătate în glumă, jumătate în serios şi fără să fie prea limpede pe ce cuvînt trebuie pus accentul: pe **război** sau pe **postmodern**. N-ar fi oare o soluţie de dezinhibare să se vorbească şi despre... **agentul postmodern**?! Accentul se poate pune, desigur, în deplină libertate de alegere...

Mircea IORGULESCU

Interstiţii

Cronicarii şi viaţa literară

Apariţia, în Franţa, a unui volum ce reuneşte cronici literare e un fapt prea puţin obişnuit pentru a nu-l semnala aici, pentru că o astfel de favoare editorială e acordată în mod excepţional (sau cu titlu postum, cum a fost, nu de mult, cazul cronicarului de la *Le Figaro,* Renaud Matignon). Volumul la care mă refer a apărut la editura Plon, e însoţit de o prefaţă a lui Jean-François Revel, se intitulează *Service de presse* şi poartă semnătura temutului cronicar Angelo Rinaldi. E vorba de o severă selecţie (care nici măcar nu aparţine autorului) ce reţine 192 de articole din cele peste o mie pe care Rinaldi le-a publicat în *l'Express* între 1976 şi 1998 (cînd a trecut, cu arme şi bagaje, la *Le Nouvel Observateur).* Dincolo de calităţile excepţionale ale scrisului său, Rinaldi şi-a cîştigat o solidă reputaţie de critic „rău". Printre „raderi" (ca să folosesc o formulă familiară literaţilor români) se află nume celebre: Aragon, Garcia Márquez, Claude Simon („scriitorul cel mai plicticos şi mai artificial care a existat după dispariţia lui Casimir Delavigne"; cînd a primit premiul Nobel, cronicarul de la *l'Express* a vorbit despre o „catastrofă naţională", comparabilă cu lamentabila afacere Greenpeace), Bernard-Henri Lévy, Marguerite Duras („ea a reuşit turul de forţă să fie emfatică în laconism, sentimentală în uscăciune şi preţioasă în nimicuri, inventînd vorbăria în telegramă"), Robbe-Grillet („încă mai e luat în serios în Tasmania"...), Michel Tournier şi mulţi alţii. Nu mai puţin impresionantă e lista preferinţelor: Saint-Simon, Jean Rhys, Cardinalul de Retz, Céline, Beckett, Proust, Nathalie Sarraute, Char, Yves Bonnefoy, Cioran („o ştim de la Ionesco şi chiar de la Anna de Noailles (...): românii nu vin la Paris ca să ne debiteze lucruri plăcute"), Borges, Chester Himes etc., etc. Se va fi observat, cred, din această rapidă înşiruire, că foiletonistul nu scrie doar despre francezi şi nici doar despre contemporani: de la o săptămînă la alta el poate trece de la Julien Gras la Saint-Simon, iar o traducere din Faulkner, James Purdy, Elsa Morante, E. Jünger, Flannery O'Connor sau Eudora Welty poate fi, fără probleme, obiectul cronicii hebdomadare cu aceeaşi îndreptăţire ca un roman al lui Le Clézio proaspăt apărut la Gallimard.

Dacă fac aceste precizări este şi pentru a arăta cît de diferit este statutul cronicii literare în Franţa şi în România. Cronicarul român e, şi nu de ieri de alaltăieri, practic în exclusivitate preocupat de actualitatea literară şi de producţia naţională. „Cartea străină" este, de regulă, obiectul unei rubrici distincte, aflată într-o altă pagină (mai către coadă) de revistă. Despre „clasici" scriu îndeobşte istoricii literari. Compartimentarea e strictă, mai nimeni nu îndrăzneşte să calce pe terenul celuilalt.

Situaţia riscă să devină, pe zi ce trece, tot mai anacronică. Într-un pasionant articol din *Le Débat* (ianuarie-februarie 1999) intitulat „Scriitori şi intelectuali la Paris", Pierre Grémion observă că, din anii '80 asistăm la apariţia unei *world literature,* în sensul în care se vorbeşte de *world music:* „s-a format un corpus de mari scriitori pe care-i regăsim pretutindeni. Introducînd producţia naţională într-un sistem de referinţe mai vast, acest fenomen modifică prezenţa scriitorilor în spaţiul public francez". Ar rezulta, de aici, o efasare a rolului scriitorilor în profitul intelectualilor, aceştia din urmă în majoritate universitari legitimaţi de apartenenţa la instituţii academice prestigioase. Scriitorilor le-ar rămîne televiziunea, dar şi aici platourile sînt ocupate de aşa-zişii intelectuali mediatici a căror şansă de legitimare e „vizibilitatea". În aceste condiţii, consideră Grémion, exemplul criticii literare este semnificativ: ca să se menţină ca gen autonom, ea presupune existenţa unei confraternităţi de oameni de litere, unde acţionează anumite convenţii; prin destrămarea acestora, critica literară dispare şi ea, absorbită, pe de o parte, de strategiile de comunicare, iar pe de alta de fervoarea teoretizărilor.

„Confraternitate" se spune, pe meleagurile noastre, „viaţă literară". Întrebat odată ce nu-i place în „viaţa literară", Nicolae Manolescu a răspuns (sper să-l citez exact): „chiar viaţa literară". L-aş completa şi aş spune că „viaţa literară", aşa cum am înţeles-o noi şi care avea justificările ei într-o anumită perioadă, s-a transformat în provincialism. Perpetuarea unui mod descurajant de convenţional de a face cronică literară e unul din semnele cele mai frapante ale acestui fenomen.

Alexandru CĂLINESCU

Fiecare cu ţiganii lui...

Joi, după film

Recunosc că filmul *(Fratele trădat)* nu m-a revoltat „suficient". După primul sfert de oră, m-am retras în birou, ştiind destul de clar ce va urma: din 1992 încoace am văzut prea multe astfel de filme „pe viu", ca să spun aşa. Îngrijorat însă, da, am fost, doar că îngrijorarea asta e mai veche şi mai generală.

În primul rînd nu cred că în joc este (doar) imaginea României: strategiile ideologice ale imaginarului s-au mondializat şi ele. Stereotipul românului mîncător de unguri devine posibil şi capătă semnificaţie doar ca o tuşă de culoare (departe de a fi inocentă, bineînţeles) într-un tablou mai vast: ceea ce aş numi **rasismul cultural**. Iată un singur exemplu, pe care întîmplător îl am sub ochi: cartea lui Marek Kohn (*The Race Gallery. The Return of Racial Science).* În ea găsim sute de exemple de genul următor: „*New York Times Magazine* a înregistrat păreri similare într-un orfelinat din Ploieşti. Aflînd că un străin căuta să adopte copii părăsiţi, dr. Luiza Popescu a remarcat că cei mai mulţi dintre ei vin din «maşina de copii» a rromilor. «Cum poate un american să vrea să adopte ţigani ?» – a exclamat ea. «Genetica este ceea ce contează de la început. Ha ! Un astfel de copil va fura cu siguranţă»!". Generalizînd pe baza a numeroase astfel de exemple din diferite ţări, Kohn ajunge la concluzia că „Europa est-centrală este încă un peisaj romantic" (cu trimitere la Herder, ca inventator al rasismului!). Mai mult, că „tradiţiile democratice au aici rădăcini foarte şubrede, cele populiste fiind parte a patrimoniului cultural". Drept care, „oricît de des luminile elitei ştiinţifice vestice ar prezenta la televiziune sau prin UNESCO argumente menite să ridiculizeze ideea de rasă (...), acest lucru nu va avea decît prea puţină importanţă în clinicile şi laboratoarele unde dr. Popescu şi colegii ei continuă să fie pe poziţii".

Critica cît se poate de îndreptăţită şi pertinentă a rasismului este formulată în acest caz în termenii cît se poate de discutabili ai unei noi dihotomii, opunînd „luminile elitei ştiinţifice vestice" „peisajului romantic" al Europei Centrale şi de Est, unde populismul face parte din „patrimoniul cultural" al acestor ţări. „Romantismul" este folosit aici ca argument istoric (deci „ştiinţific") în acelaşi mod în care dr. Popescu foloseşte „genele": „patrimoniul cultural" ia locul „patrimoniului genetic" pentru a determina ceea ce la Bruxelles am aflat în '92 că se numeşte „naţiuni cu vocaţie europeană" (şi deci, complementar, naţiuni fără vocaţie europeană...). Definită „istoric", *vocaţia* determină şi pecetluieşte noua formă de excluziune a *rasismului cultural.*

Revenind la film, România nu este decît o componentă a acestui spaţiu difuz pe care răposatul Mitterrand îl numea *l'Europe des tribus*, spaţiu al unor popoare „fără vocaţie europeană" căci fără vocaţie culturală: precum barbarul grecilor din antichitate, „românul" din film mîrîie, nu vorbeşte.

Pe de altă parte, la fel de îngrijorător, poate, este faptul că acest tip de discurs ne revoltă doar cînd îi cădem noi înşine victimă. Altminteri, îl folosim la rîndul nostru în modul cel mai firesc cu putinţă. *Aţi văzut*, se revolta Cristian Tudor Popescu, *taximetristul ţigan apare ca traducător între francez şi român, deci pînă şi ţiganii sînt aici superiori românilor!* Ceea ce era, evident, în intenţia filmului. După cum la fel de evidentă de partea română era revolta împotriva acestei răsturnări a unei ierarhii „indiscutabile". *Parcă România ar fi Bangladesh sau Nicaragua!* – se mai revoltau, ingenuu, alţii. Dar ce ştim noi despre **realitatea** din Bangladesh sau Nicaragua? Evident, chiar mai puţin decît ştiu francezii despre realitatea din România! Fiecare cu ţiganii lui, deci...

A te opune acestui joc ideologic al imaginilor menite mai mult să construiască decît să exprime „realităţi", nu înseamnă a-i deturna ţinta spre *alţii*, ci a ieşi, critic şi integral, din el, indiferent dacă postura contextuală în care te afli este aceea de „victimă" sau de „călău". Demnitatea de român, atît de lezată de astfel de imagini, nu poate fi vindecată decît prin recuperarea demnităţii de om. Restul e joc de putere, unde, neadolescentin vorbind, va mai trece multă vreme pînă cînd „noua ordine mondială" va fi stabilită la Bucureşti...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Sărăcia noastră

Mă întreb tot mai des în ultima vreme dacă este posibilă edificarea statului de drept în condiţiile unui faliment economic evident. Mai precis, mă întreb dacă proiectul statului de drept român este fezabil în condiţiile economice actuale. Trebuie să ne punem această întrebare cu luciditate pentru că, din păcate, evoluţia previzibilă a economiei româneşti indică prelungirea perioadei de criză pînă la cronicizare. Această criză economică, ce pare fără de sfîrşit, suspendă pe termen lung proiectul economiei de piaţă prospere. E important de ştiut dacă celelalte două proiecte esenţiale pentru societatea românească, proiectul politic al democraţiei şi proiectul juridic al statului de drept, sînt afectate ori poate chiar compromise de eşecul economic.

Să vorbim, acum, despre proiectul statului de drept. Statuat în Constituţia noastră, statul de drept este un tip de realitate care nu poate exista fără un efort continuu întru statul de drept. Am spus-o şi nu voi obosi să repet, statul de drept există doar dacă *toate* gesturile noastre, fie ele mari, istorice, fie mărunte, cotidiene, sînt în concordanţă cu spiritul statului de drept.

Dintre analizele asupra statului de drept pe care le cunosc, cred că cea mai sintetizată este cea a constituţionalistului britanic Dicey, formulată cu mai bine de 100 de ani în urmă. Statul de drept *(the rule of law)* înseamnă, pentru Dicey, întrunirea a trei condiţii: I. supremaţia absolută a legii; II. egalitatea tuturor subiecţilor în faţa legilor aplicate de autorităţi judiciare ordinare; III. drepturile şi libertăţile persoanei sînt formulate şi protejate, mai ales, prin legi speciale, „concrete" decît prin prevederi constituţionale, generale. Pot fi realizate aceste trei condiţii într-un peisaj dominat de precaritate economică accentuată?

Încep cu cea de-a treia condiţie a lui Dicey, pentru că aici lucrurile sînt ceva mai simple. Formularea şi protejarea precisă a drepturilor persoanei este o chestiune care se poate rezolva printr-o politică legislativă judicioasă. Dacă legiuitorul îşi propune un plan de legiferare orientat spre formularea şi protejarea tuturor drepturilor şi libertăţilor persoanei şi dezvoltă coerent acest plan, atunci punctul III este îndeplinit. Teoretic şi practic, starea economică nu poate influenţa decisiv îndeplinirea acestei condiţii. S-ar putea, de pildă, să apară o anume întîrziere în realizarea calendarului legislativ propus ori o diminuare sensibilă a aspectelor „cantitative" ale unor drepturi şi libertăţi. De pildă, în cazul legilor restituirii proprietăţilor ori a legilor de protecţie socială este previzibil un nivel relativ scăzut al cuantumului în care aceste drepturi sînt asigurate de stat, dacă economia naţională se află în plină criză. Totuşi, pe fond, precaritatea economică nu poate paraliza voinţa legislativului de a promova o atare legislaţie.

În ceea ce priveşte a doua condiţie a lui Dicey, cea referitoare la egalitatea tuturor subiecţilor în faţa legii, criza economică pare a avea o influenţă directă şi nefastă. Egalitatea tuturor persoanelor în faţa legii are două proiecţii precise. Prima ţine de aplicarea dreptului şi impune ca autoritaţile judiciare să nu facă discriminări, negative sau pozitive, în aplicarea legii. A doua proiecţie vizează opera de legiferare şi se referă la diminuarea pînă la dispariţie a normelor juridice speciale, edictate cu o anumită destinaţie. Mai pe şleau, normele juridice care permit excepţii individuale de la regulile generale trebuie să fie extrem de puţine şi foarte bine justificate.

Dar despre felul în care sărăcia impietează asupra îndeplinirii celorlalte două condiţii, despre cum trebuie să ne temperăm pesimismul şi despre îndreptăţirea speranţelor noastre vom vorbi săptămîna viitoare.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

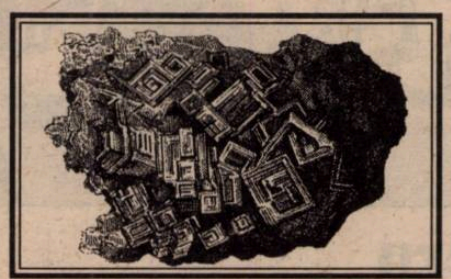

Un film

Săptămîna trecută, „Marius Tucă Show" a reintrat în grila de programe şi în casele noastre. Subiectul primelor două emisiuni a fost un film francez *(Fratele trădat)* difuzat de TV5, care provocase, la mijlocul lunii august, o mică furtună româno-europeană. Preşedintele PDSR s-a simţit dator să trimită o scrisoare de protest Uniunii Europene şi Ambasadei Franţei, cerînd explicaţii şi insinuînd existenţa unei intenţii de defăimare a României şi a poporului român. Cum *talk-show*-ul Antenei 1 trebuia să reintre „în forţă", dl Tucă a adus în studio doi editorialişti cunoscuţi (pe Cristian Tudor Popescu şi pe Ion Cristoiu) pentru a comenta acest film, iată, scandalos. Altminteri, şi gestul PDSR de a protesta, şi enormităţile spuse în zisele emisiuni n-ar merita mai mult decît un zîmbet, dacă în spatele lor nu s-ar ascunde o mentalitate încă destul de răspîndită şi o dovadă că integrarea noastră în *satul global* mai are încă de făcut un drum lung.

Ca oameni care de zece ani încoace se confruntă cu tot felul de dezvăluiri şi care nu exclud, niciodată, nici un fel de scenariu, şi cei care au protestat împotriva filmului, şi comentatorii lui au văzut semnificaţii majore în faptul că biata peliculă a fost difuzată de patru ori în două zile („de patru ori în două zile!" – nu contenea să exclame dl Cristoiu). Or, dincolo de faptul că TV5 este un canal internaţional, care emite pentru francofonii de pe toate meridianele, aşa încît filmele *(toate* filmele, nu doar cele „antiromâneşti") sînt reluate pentru a putea fi văzute la ore potrivite pe toate fusele orare, să nu uităm că în miezul lunii august toate posturile TV umplu spaţiul cu emisiuni vechi, pentru că audienţa e oricum scăzută, iar realizatorii sînt şi ei în concediu. Apoi, Uniunii Europene, care finanţase filmul, i s-au găsit două păcate: nu numai că a dat bani pentru aşa ceva, dar, după facerea antiromânească a filmului, „nu l-a oprit de la difuzare", s-a spus în „Marius Tucă Show". Ceea ce arată că în România dorul de cenzură e încă prezent, iar capra se confundă în continuare cu varza: Uniunea Europeană este privită ca un fel de Comitet Central al partidului (care partid?) care, cu vigilenţă şi hotărîre, trebuie să vegheze la respectarea deplină a liniei ideologice (care linie?).

Despre filmul în sine nu e mare lucru de spus: o producţie oarecare, plină de clişee şi lipsită de un minimum de documentare care să-i asigure, cît de cît, o doză de verosimilitate – *vraisemblance*, adică, pentru a rămîne francofoni. Dl Crisitian Tudor Popescu a fost, de altfel, singurul dintre cei trei gazetari prezenţi în emisiune care a ştiut să privească filmul aşa cum trebuie: ca pe o *ficţiune,* şi încă una nereuşită din punct de vedere cinematografic. Termenul era prezent, cu un substrat ironic abia mijit printre formulele cerute de limbajul corespondenţei diplomatice, şi în scrisorile de răspuns primite de la Uniunea Europeană şi de la Ambasada Franţei. Ne putem închipui cum au chicotit funcţionarii UE care au trebuit să redacteze scrisoarea de răspuns la gîndul că un fost preşedinte român şi partidul său văd într-un filmuleţ oarecare un atentat la bunul renume al României în lume; se vor fi gîndit, probabil, respectivii funcţionari, că în ţara noastră nu s-a auzit de paragraful acela fundamental pe care americanii nu uită să-l pună la sfîrşitul oricărui generic: „Faptele şi personajele din acest film sînt imaginare. Orice asemănare cu realitatea este pur întîmplătoare". Europenii, ce-i drept, nu pun totdeauna la vedere acest principiu, dar la vechimea culturii europene şi la conştiinţa ei estetică, nici nu mai e nevoie.

Studenţi la Litere fiind, la începutul anilor '80, ne aflam în „practică agricolă" la Odobeşti. Un coleg a improvizat, în metrica *Iliadei* („Cîntă, zeiţă, mînia ce-aprinse..."), un lung poem (afişat apoi pe uşa barăcii unde eram cazaţi) în care descria o luptă în toată regula între noi, studenţii, plus profesorii care ne însoţeau, şi inginerul agronom de prin partea locului, care ne teroriza zilnic cu norma de lădiţe de struguri pe care trebuia să-i culegem. Sosit la lucru în zori, inginerul s-a recunoscut în poem şi l-a chemat furios pe secretarul de partid, care a cerut explicaţii profesorilor noştri. „Sînt ficţiuni, domnule inginer...", a spus un profesor, abia stăpînindu-şi zîmbetul. Răspunsul secretarului de partid a venit prompt: „Vă interzic să faceţi ficţiuni la adresa clasei muncitoare!". Asta e, stimată Europă: dacă ne vrei, obişnuieşte-te cu gîndul că unii dintre români îţi interzic să faci ficţiuni la adresa lor.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

E timpul privirii înainte

Viaţa ne-a învăţat că poţi să cunoşti cîte ceva despre un om dacă ştii de unde vine; dar dacă vrei să-l cunoşti bine, trebuie să ştii încotro merge. De ce, însă, cînd e vorba despre grupuri de oameni, cîteva zeci, cîteva sute ori cîteva mii, adunate sub embleme ale unor întreprinderi industriale, pe noi românii ne interesează numai de unde vin? Că doar o întreprindere industrială asta înseamnă întîi şi întîi: un grup de oameni, cu priceperea lor, cu mentalităţile lor, cu obiceiurile lor, cu sentimentele ori resentimentele lor şi cu capacitatea lor de a produce bunuri utile. Abia în al doilea rînd înseamnă hale, maşini, tehnologii, bani.

În ţările dezvoltate, unde concurenţa a atins cote extrem de înalte, marile concerne angajează istorici, pe care-i plătesc cu bani grei să le scotocească trecutul, să le pună în lumină tradiţiile, victoriile, pentru a cîştiga un plus de încredere pe piaţă. Fiindcă faima continuă să fie o componentă importantă a fondului comercial. Dar nu cea mai importantă. Piaţa se uită mai puţin de unde vin producătorii şi mai mult încotro merg. Cîştigători sînt cei care pot să producă mai bine, în condiţii de eficienţă maximă.

Poate că şi nouă ne-ar prinde bine istorii ale întreprinderilor româneşti. Ele ar ilustra, detaliat, cum s-a ajuns aproape la generalizarea unor mentalităţi şi a unor practici nefericite. Am înţelege, mai bine, cum s-a ajuns ca o mare parte din economia românească să fie dominată de sloganul: „Merge şi aşa!" Adică să se producă la întîmplare, cu consumuri mari, cu cheltuieli nesăbuite şi cu o imensă risipă. Astăzi, pînă şi cursul leu-dolar e racordat la astfel de realităţi economice. În condiţiile în care producţia industrială risipeşte încă energie, metal, capital fix, bani pentru a umfla stocurile, iar blocajul financiar se accentuează, cursul nu ar putea fi ţinut în loc fără să se destabilizeze şi mai mult economia reală. Faptul că, pe piaţa valutară, leul se depreciază treptat faţă de dolar e un lucru bun. S-a ajuns astfel la o stare de normalitate, ce nu se exprimă prin ce vrem sau prin ce nu vrem, prin ce ne place ori prin ce nu ne place. Normalitatea este o atitudine corectă faţă de realitate. Iar realitatea continuă să fie bolnavă. Nici în '99, încă, nu a putut fi depăşit principalul handicap al societăţii româneşti: dezorganizarea muncii.

Dacă la noi munca ar fi înţelept organizată, ea ar produce valori adăugate de care oamenii, piaţa au nevoie. Aceasta ar fi condiţia ca munca să aducă bunăstare. La noi, însă, şi în '99, încă, munca este organizată anapoda, în contrasens cu nevoile economiei şi ale populaţiei. Asta se vede relevant din corelaţia venituri-preţuri. În România, la preţuri ca în Europa de Vest se plătesc salarii ca în Africa. Orice încercare de a umfla veniturile se răzbună imediat. Fiindcă, în această privinţă, funcţionează o lege economică de fier: dacă salariile cresc fără a fi însoţite de mai multă productivitate şi mai multă eficienţă, nu se mai poate obţine profit decît prin explozia preţurilor. Prin inflaţie, deci. Pe o astfel de cale degeaba se măresc salariile, degeaba se fac indexări, pentru că salariatul va cheltui în piaţă ce primeşte în plus de la casierie.

Avîntul economic sănătos, bazat pe eficienţă, continuă să fie pentru noi doar un vis. Sigur, avem nevoie de creştere economică. Dar nu vom avea o creştere sănătoasă fără un echilibru al preţurilor şi al costurilor, care să încurajeze consumul fără să lovească în încasările şi profiturile întreprinderilor. Numai cu o inflaţie moderată şi cu costuri raţionale vom putea asigura climatul în care să poată fi atins acest obiectiv.

Avem însă de trecut mai multe obstacole. Cel mai greu este însă neîncrederea în capacitatea întreprinderilor româneşti de a se relansa prin eficienţă şi calitate.

Americanii calculează confidenţa. Este un indicator specific, ce are în vedere tocmai încrederea în economie. Desigur, întîi şi întîi are importanţă încrederea agenţilor economici, a investitorilor. Pentru că în raport de acest fapt – au ori nu au investitorii încredere în economie – se decide direcţia fluxurilor de finanţare. O deosebită însemnătate o are şi încrederea populaţiei. O populaţie încrezătoare în economia ţării îşi va orienta economiile către investiţii interne, în primul rînd, cumpărînd titluri de valoare.

La noi, nu calculează nimeni acest indicator: încrederea agenţilor economici şi încrederea populaţiei. Nu ne rămîne, în aceste condiţii, decît să încercăm să-l observăm cu ochiul liber. Şi, desigur, prin corelarea altor indicatori calculaţi în România: deschideri de afaceri, de firme, depuneri la bănci, dinamica desfacerii de mărfuri cu amănuntul, apelul la serviciile interne şi aşa mai departe. Se impune să adăugăm: 1) cum este valorificată datoria externă; 2) ce semnale ne dau investitorii străini; 3) fluxul investiţiilor străine directe şi de portofoliu. Dar mai cu seamă, să luăm în calcul proiectele prin care ne definim înaintarea. Încotro mergem? La noi, lucrurile sînt mai complicate. Nici agenţii economici, nici populaţia nu au exerciţiul încrederii în astfel de proiecte. Fiindcă apar mari discordanţe între proiecte şi realizări. Aşa că de aici ar trebui să pornim: de la semnul egal între ce proiectăm şi ce facem.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Stai să-ți spună românii cum e cu Dracula

Povestea de azi ne duce la Paris. Véronique Maurus, jurnalistă şi pariziancă (sau invers), s-a gîndit să scrie un articol despre Dracula. L-a şi scris – şi, dacă-mi permiteţi subiectivismul, aş spune că l-a scris bine (v. *Le Monde*, 14 aug, a.c.). S-a şi documentat: vreo şapte persoane sînt amintite în articol, dintre care doi sînt etnici români, iar restul francezi şi englezi (ca să nu mai pun la socoteală un român pe nume *Georges* care are un bar în stil gotic pe *rue* Erard, în arondismentul 12; acesta măcar tace din gură). Nu voi lua aici în calcul ce spun străinii despre *partea românească* a legendei. Sigur, ei vehiculează clişee; cred însă că şi noi, acasă, alimentăm destule clişee despre lumea înconjurătoare, aşa că sîntem chit.

Să vedem ce spun românii din Paris, cei ieşiţi în calea Mme Maurus. Primul este Adrian Cremene, proprietarul unui birou de consultanţă juridică din nordul Parisului şi pasionat de ştiinţe oculte. După al cincelea whisky (nu fabulez, ci redau exact detaliile articolului), domnul Cremene o asigură pe franţuzoaică de faptul că el a întîlnit vampiri (*strigoi* sau *moroi* pe româneşte) şi că aceştia, în realitate, *sînt iniţiaţi care au studiat pentru a-şi cuceri nemurirea*. Urmează detaliile: strigoii români *sînt bătrîni preoţi ai unei religii păgîne, cultul lui Zalmoxis, cult îndelung practicat de dacii ce trăiau în sudul Dunării* (!!!), *un ritual parţial dispărut odată cu apariţia aici a catolicismului* (!!!). Vlad Ţepeş, prototipul lui Dracula, nu era un strigoi, ne linişteşte dl Cremene; de fapt *comunismul a băgat în cap oamenilor ideea că tiranii devin, după moarte, vampiri* (!!!). *Regimul român a reconstruit totul* şi, completează dl Cremene, Vlad Ţepeş nici nu a fost transilvănean, ci *un feroce domnitor moldovean* (!!!), aşa încît *castelul* (lui Dracula din Transilvania, n.n.) *este fals şi nimeni nu vă va spune acolo adevărul*.

După revelaţiile uluitoare ale domnului Cremene urmează precizările tenebroase ale doamnei Ioanna Andréesco, sociolog de meserie: *în satele româneşti* – spune dînsa – *credinţa în morţii reînviaţi este încă nealterată*, atît de puternică încît, *încălcînd interdicţiile oficiale* (!!!), *familiile* (de ţărani români, n.n.) *îşi dezgroapă în mod sistematic* (!!!) *morţii după şapte ani, pentru a verifica* (dacă nu cumva s-au transformat în moroi, n.n.), *pentru a-i sfinţi şi a-i reîngropa*.

Am pregetat înainte de a spune această poveste, tocmai după ce o emisiune tv. a transformat un film franţuzesc de doi bani într-un motiv de alarmare naţională. Fiecare e liber să creadă ce vrea. Un moroi care se trage din Zalmoxis, preoţii daci din sudul Dunării, Vlad Ţepeş devenit domnitor moldovean, comunismul care dă lecţii de vampirologie, familii disperate să fenteze autorităţile şi să-şi dezgroape morţii etc. – cam asta află ziarista şi asta spune. Din punctul meu de vedere, Mme Maurus n-are nici o vină; la sfîrşitul articolului, vedem o listă bibliografică de 12 cărţi, dar bag mîna în foc că franţuzoaica nu le-a văzut nici coperta, altfel n-ar fi înghiţit atîtea baliverne. Partea hazoasă este că una dintre cărţi e scrisă de Adrian Cremene (apărută la Monaco, prin '81), iar alta de Ioanna Andréesco; ambele, se înţelege, despre vampiri.

Am spus, totuşi, această poveste dintr-un alt motiv: recent s-a consumat examenul de admitere la Facultatea de Istorie. Toată stima pentru doamna Andréesco sau pentru domnul Cremene, dar este evident că am văzut zilele astea nişte amărîţi de tineri care au picat examenul pentru ceva mai puţine tîmpenii debitate.

Adrian CIOROIANU

P.S.: Acum cîteva săptămîni am trimis *via e-mail* unele dintre observaţiile de mai sus pe adresa redacţiei pariziene. A doua zi am primit confirmarea faptului că mesajul a ajuns la doamna Maurus.

Presa despre...

Separatism

Prosperitatea, scop individual şi colectiv, este, deopotrivă, impulsul a două tendinţe cu sens opus: creşterea numărului de entităţi politice (state) şi efortul de organizare a unor mecanisme de reglementare suprastatale, din ce în ce mai implicate în deciziile interne ale ţărilor componente. Sînt 5000 de etnii în lume şi 200 de state şi chiar dacă ultima cifră nu o va egala pe prima, perspectiva înmulţirii numărului de steaguri de pe faţada ONU este de luat în seamă. Deşi nu sînt puţini cei care consideră mişcările de secesiune şi de independenţă drept o prelungire (mai curînd anacronică) a secolului XIX, profesorul Pascal Boniface de la IRIS (Institutul de Relaţii Internaţionale Strategice, Paris) crede, într-un interviu acordat ziarului **Le Monde** (31 august), că, în viitor, lumea va fi dominată de separatism, deşi motivaţiile sînt altele decît în secolul trecut. Influenţele culturale, nivelul produsului intern brut pe locuitor, avansul tehnologic contează mai mult decît indicatorii tradiţionali ai puterii: demografia, dimensiunea teritoriului, numărul diviziilor de infanterie.

Pentru a face idealul separatist acceptabil, teza conflictului etnic poate regrupa majorităţi militante. Dar dincolo de ea există motivaţii economice: „În fosta Iugoslavie a existat problema coabitării naţionale între diferitele entităţi federale. Dar impulsul despărţirii a fost dat de sloveni, deoarece ei erau cei mai bogaţi; produsul intern brut (PIB) pe cap de locuitor era de două ori mai mare decît în restul Iugoslaviei şi slovenii şi-au spus că nu o să tîrască veşnic bolovanul iugoslav după ei. Au considerat că despărţirea de Iugoslavia le-ar asigura o integrare mai rapidă în Uniunea Europeană, iar prosperitatea va fi şi mai mare (...) În cazul Cehoslovaciei, cehii, mult timp, nici n-au vrut să audă de revendicările de autonomie ale slovacilor. Dar în momentul divorţului s-au folosit de aceste revendicări: în loc să negocieze un aranjament au împins spre secesiune. După 1920 şi în următoarele decenii, aşa ceva ar fi fost de neconceput: cehii ar fi făcut tot ce le-ar fi stat în putere ca să-i menţină pe slovaci în cadrul federaţiei. Pe atunci, conta mărimea teritoriului, populaţia, performanţele economice globale. Bogăţia ţării era importantă în context, acum contează PIB-ul pe cap de locuitor. Şi cehii şi-au spus că dacă vor să intre în Uniunea Europeană trebuie să scape de slovaci".

Sînt analizate şi situaţiile care dau dreptate *a posteriori* acestui tip de calcul: statul-oraş, Singapore, nu ar fi ajuns atît de bogat, dacă nu s-ar fi desprins de Malaiezia, iar Coreea de Sud nu are nici un interes în reunificarea cu Nordul, din cauza şocului economic inevitabil. Dar multiplicarea numărului de state nu este reţeta fericirii: „Apar entităţi extrem de slabe, fără atributele statalităţii. Se strîmtează însăşi noţiunea de statalitate. Cu cît sînt mai multe state, cu atît sînt mai puţine acelea care posedă tot ce este necesar – în termeni de stabilitate – pentru a se face auzite pe scena internaţională. Balcanizarea planetei, fărîmiţarea lumii pot duce la crearea unor entităţi incapabile să se apere, fără mijloace de existenţă, cu o suveranitate formală – ceea ce nu face decît să creeze în lume găuri negre şi zone gri". Tendinţa de regrupare a statelor – Uniunea Europeană, zonele de liber schimb din America Latină şi Asia – prin efectele ei secundare contribuie la fermentul separatist. „Protecţia nu mai este cea a statului naţiune, ci a regiunii, în sens continental. Aceste două mişcări – fărîmiţarea statelor şi regruparea lor – sînt complementare şi legate între ele. Tentaţiile naţionale sunt foarte puternice în Europa, tocmai din cauza construcţiei europene: pentru că Europa oferă un acoperiş comun tuturor europenilor, flamanzii şi valonii pretind că nu mai au nevoie de statul belgian! Este greu de crezut că, astăzi, catalanii sînt oprimaţi ca naţiune. Erau, desigur, pe vremea lui Franco. Astăzi cererile de autonomie ale catalanilor sînt însă mai puternice, în timp ce Andaluzia nu este supusă aceluiaşi tropism. De ce? Răspuns: Catalonia este o regiune dinamică şi bogată şi nu vrea să plătească pentru restul Spaniei ... Construcţia europeană facilitează asemenea cereri. (...) Se poate observa o disoluţie a statului declanşată de sus, prin regrupările regionale, şi cea venind de jos, prin trezirea micilor naţiuni. Clasele politice naţionale sînt concurate şi de structurile europene şi de cele locale. Statul nu mai este actorul unic de pe scena naţională. Coexistă cu regrupări de actori individuali – societăţi, ONG etc. – dar el rămîne, în acelaşi timp, principalul punct de referinţă în relaţiile internaţionale. Se spune că piaţa domină lumea. De fapt, piaţa caută sprijinul statelor, singurele capabile să stabilească regulile unui joc pentru care ele nu mai au suficiente mijloace". Problema mijloacelor este decisivă pentru viitorul statelor noi sau vechi.

Cînd un teritoriu unde locuieşte o populaţie foarte săracă se desprinde de unul unde trăieşte una extrem de săracă, diferenţele economice se rezolvă pe calea armelor, aşa cum se întîmplă în Africa şi, vai, în Europa ultimului deceniu. (**M. B.**)

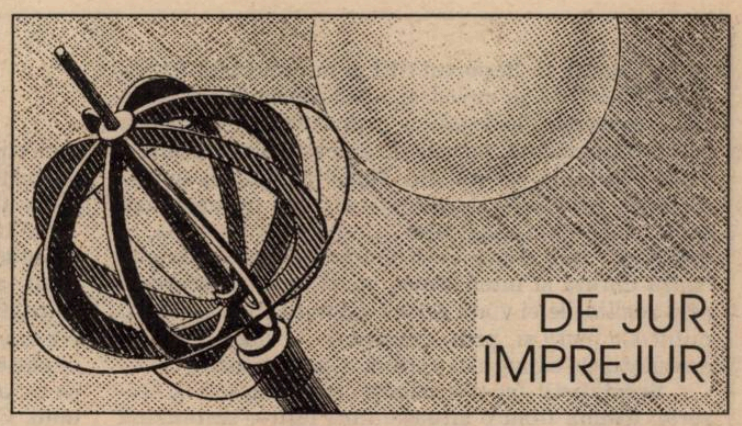

Semnale

Pînă la sfîrşitul anului, în Germania, se vor desfăşura şapte scrutinuri regionale, dar rezultatele alegerilor din landurile Saar şi Brandenburg nu dau semnale bune pentru putere. Coaliţia social-democraţilor cu verzii pare să-şi fi epuizat capitalul de încredere, înainte de a apuca să-şi valorifice iniţiativele. Este una dintre capcanele oricărui executiv angajat în reforme de structură. Există un moment, care poate dura destul de mult timp, cînd reforma nemulţumeşte pe toată lumea: atît pe cei ce doresc schimbarea, cît şi pe cei mulţumiţi cu ceea ce există. Necesitatea unor reforme în Germania nu era o evidenţă: cea mai bogată ţară europeană acumulase destul pentru a oferi o plasă de siguranţă celor care, dintr-un motiv sau altul, nu puteau participa prin forţe proprii la elanul de consum. Pierderea de viteză în competiţia globală şi prelungirea duratei şomajului pentru un număr sporit de oameni (în special pentru tineri) erau simptome îngrijorătoare, fără să afecteze vizibil majoritatea.

Formaţiunile de stînga au obţinut, în urmă cu un an, o victorie spectaculoasă împotriva „cancelarului unificării", Helmut Kohl, tocmai prin promisiunea de a readuce Germania printre ţările cu o economie dinamică, stimulînd creativitatea pieţei libere şi reducînd şomajul. Părea de la sine înţeles că un guvern social-democrat nu va uşura viaţa patronilor pe seama salariaţilor, a pensionarilor şi a bolnavilor. Toată lumea urma să fie mulţumită. Imposibilitatea de a realiza minunea s-a concretizat în primul rînd cu prilejul proiectului de buget. Schroeder crede că soluţia ieşirii din stagnare trece prin stimularea întreprinderilor, competitivitate economică şi finanţe publice sănătoase. Rivalul său din propriul partid, Oskar Lafontaine, este exponentul unei stîngi riguroase, consecventă faţă de idealuri, jignită de cochetăriile cu patronatul, aşa cum le practică socialiştii celei de a treia căi, premierul britanic Tony Blair şi cancelarul Schroeder. În timp ce Schroeder crede că momentul de stagnare poate fi depăşit doar prin facilităţi acordate patronatului, Oskar Lafontaine insistă asupra redistribuirii bogăţiei pentru a face să crească puterea de cumpărare a cetăţenilor.

Bugetul de austeritate pentru anul 2000 prevede o reducere a cheltuielilor publice cu 30 miliarde de mărci, faţă de cel precedent. Aceste economii urmează să se realizeze prin indexarea pensiilor în funcţie de inflaţie, nu de salarii, cum se procedează acum, şi prin alte reduceri ale cheltuielilor publice. 40 de deputaţi socialişti au semnat o scrisoare de protest, considerînd că ar trăda interesele alegătorilor prin acceptarea unor asemenea măsuri; ei ameninţă că nu vor vota bugetul şi cer reintroducerea impozitului pe avere. Dacă îşi vor menţine protestul, nu va exista majoritatea parlamentară necesară adoptării bugetului. Spre deosebire de omologul său britanic, Tony Blair, Schroeder nu şi-a reformat partidul, el a candidat la postul de cancelar pentru că părea singurul capabil să asigure victoria. Ceea ce s-a şi întîmplat, dar demisia lui Lafontaine, considerat din această cauză „un trădător", dovedeşte doar că nucleul dur al partidului nu are lider. Nici tabăra ecologistă nu este mai omogenă: militanţii de bază, pacifişti, au acceptat cu greu discursurile militante în problema Kosovo ale ministrului „lor" de Externe, Joschka Fischer.

Astfel, numărul nemulţumiţilor creşte: cei de la stînga echipei cîştigătoare se văd eliminaţi, susţinătorii de centru-stînga consideră că se exagerează cu concesiile, iar electoratul de centru – care a decis acum un an soarta alegerilor – a revenit la creştin-democraţi. Dacă procentul obţinut de comunişti în landul Brandenburg pare oarecum firesc (e un land din fosta RDG), surpriza vine din procentul obţinut de Uniunea Poporului German (Deutsche Volksunion-DVU), formaţiune din extrema dreaptă a eşichierului politic, finanţată de Gerhard Frey, un editor foarte bogat. Deşi specialiştii considerau că potenţialul său electoral este de aproximativ 12%, se presupunea că nu va izbuti să valorifice electoral capitalul difuz de lehamite faţă de democraţie. A reuşit: există o energie a discursului contestatar, atractivă pentru oamenii scîrbiţi de negocierile şi compromisurile politicienilor moderaţi. Şi dacă Schroeder, un fost stîngist a devenit „omul" patronilor, nu este de mirare că alţi militanţi trec direct de la extrema stîngă la extrema dreaptă. Bernd Rabehl fost companion al lui Rudi Dutschke, acum spune de la înălţimea catedrei sale de la Universitatea din Berlin, unde este profesor: „invazia străinilor semnifică distrugerea profundă a unui popor şi a culturii sale, mai ales cînd se ştie în ce măsură valorile capitaliste au distrus identitatea naţională". „Invazia străinilor" sînt turcii, „valorile capitaliste" sînt americanii. Din ardoarea revoluţionară a anului '68 nu a rămas viu decît antiamericanismul. Extrema stîngă denunţă ameninţarea fascistă. Nu este o primejdie imediată. Pe 1 septembrie s-au marcat solemn, la cel mai înalt nivel, într-o ceremonie impresionantă, cu multă muzică simfonică, 60 de ani de la începutul celui de al doilea război mondial, cînd armatele lui Hitler au invadat Polonia. O ceremonie menită să arate că s-au stins sau că se pot stinge amintirile cumplite ale polonezilor din anii ocupaţiei naziste, dar şi revendicările celor 12 milioane de germani care au părăsit în '45 teritoriile din Est.

Înainte de a fi o realitate ceremonia împăcării de pe Oder a fost un semnal. Dar dacă el nu se aude nici pînă alături, în Kosovo, slabe speranţe să fie receptat în Timorul de Est sau Angola.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Prezentă în Raportul SRI şi în proiectele Băncii Mondiale, în melodramele faptelor diverse şi în conversaţiile bogaţilor şi ale nevoiaşilor, sărăcia este o componentă, pe cale de a deveni structurală, a vieţii publice şi private din România. Ea nu se mai măsoară în cifrele „coşului zilnic", nu influenţează doar creşterea demografică şi speranţa de viaţă, ci modifică data deschiderii anului şcolar, dimensionează durata şi intensitatea vieţii erotice, otrăveşte prin realităţile ei viaţa celor care n-au ştiut sau n-au putut s-o evite şi, prin ameninţare – viaţa celor îndestulaţi. Ca să nu mai vorbim despre moarte.

Specialiştii fac o distincţie între sărăcie şi mizerie, ultima fiind o situaţie fără ieşire, sintetizînd toate inerţiile societăţii şi ale individului. În furtunoasele zile ale sfîrşitului de an 1989, nici cei care au ştiut nu au avut curajul să spună poporului că-l aşteaptă ani mulţi de sărăcie, că una din faptele cele mai curajoase va fi asumarea acestei sărăcii şi a măsurilor dureroase necesare pentru depăşirea ei. Dar cei mai mulţi n-au ştiut.

Sărăcia tranziţiei cumulează efectele sărăciei societăţii socialiste multilateral dezvoltate, ale amînării şi ezitărilor reformei economice, rezultatele demagogiei politicianiste, ale liberalizării corupţiei, ale unor politici de protecţie socială care-i scutesc de impozite pe falşii handicapaţi şi îi lasă fără mîncare pe cei adevăraţi. Ca individ, săracul este, în general, umil. Cînd numărul săracilor depăşeşte o masă critică, energia colectivă a nemulţumiţilor poate provoca tulburări sîngeroase cu urmări de durată. Şi Lenin, şi Hitler au valorificat această energie.

Situaţiile urgente impun măsuri rapide care repară, dar nu construiesc. Cei ajutaţi nu sînt mulţumiţi, au primit mult mai puţin decît au pierdut; cei care au „ghinionul" să nu fie sinistraţi simt că nevoile lor au fost din nou amînate.

După un efort de informaţie mai mult decît sumar, se poate constata că în România există multe planuri „pentru prevenirea şi combaterea sărăciei". Prevenirea a fost ratată. Proiectele de combatere par a exista în paralel cu realitatea proteică a pauperizării. Numărul de astăzi al *Dilemei* şi-a propus să descrie realitatea acestui proces, din punct de vedere economic, social, psihologic, prezentînd şi cîteva din ideile experţilor. Într-un număr viitor dedicat aceleiaşi teme vom insista şi asupra opţiunilor politice şi asupra acţiunii executivului în combaterea unei involuţii cu adevărat periculoase pentru viitorul ţării. Acestea ar fi veştile proaste. Vestea bună este că se poate şi mai rău. (**M. B.**)

Mircea COŞEA
profesor universitar doctor

Săraci, dar... nereformaţi

Fără nici o excepţie, statisticile internaţionale situează România pe ultimele locuri în Europa din punctul de vedere al nivelului de trai, iar *sărăcia* este cel mai frecvent element de caracterizare atunci cînd se vorbeşte despre România sau despre români. Chiar dacă unii, la noi, cred că sărăcia face casă bună cu cinstea, trebuie să luăm în considerare şi părerea celor care, în ţările avansate din punct de vedere economic, cred că sărăcia face casă bună cu nepriceperea şi lenea.

Se spune că sărăcia nu este un viciu, dar nici o virtute. Ca economist şi contemporan al tranziţiei, mă interesează dacă sărăcia este o fatalitate. Dacă sărăcia şi sacrificiul populaţiei sînt elemente organice ale reformei, dacă, în mod obligatoriu, tranziţia de la economia planificată la economia de piaţă impune scăderea nivelului de trai şi a indicatorilor calităţii vieţii. Experienţa celor aproape zece ani de reformă în fostele ţări comuniste arată că *sărăcia şi sacrificiile pot apărea cu o anumită intensitate, pe o anumită perioadă de timp, dar,* în nici un caz, *sărăcia şi sacrificiile populaţiei nu sînt elemente caracterizante pentru tranziţie, nu apar ca obligativitate sau condiţionalitate pentru succesul reformei.*

Experienţa României este însă total diferită. Din 1990 pînă în prezent, populaţia a pierdut permanent din atributele standardelor nivelului de trai, accelerarea ritmului de ridicare a pragului de sărăcie fiind direct proporţională cu accelerarea ritmului reformei.

Parabola tunelului şi a luminiţei de la capătul acestuia nu există în folclorul tranziţiei nici la cehi, nici la unguri, nici la polonezi şi nici chiar la bulgari. Ea a apărut la noi pentru că numai la noi tranziţia a substituit orizontul aşteptării imediate cu cel al aşteptării amînate. La nivelul cetăţeanului, tranziţia este percepută ca o perioadă de continue frustrări, desfiinţări, demolări, lichidări şi disponibilizări care, deşi nu dau nici un rezultat imediat, ar trebui să aibă totuşi un rezultat cîndva. Această percepţie este expresia comportamentului unei populaţii tradiţional sărace, motivată în existenţa şi activitatea sa mai puţin de rezultate şi mai mult de speranţe.

Într-adevăr, seriile statistice, încă din a doua jumătate a secolului trecut, arată că România a fost întotdeauna o ţară săracă în care şi cei mai bogaţi erau mai săraci decît bogaţii din alte ţări. În perioada comunistă, sărăcia s-a instituţionalizat prin instrumentele egalitarismului şi ale colectivismului, devenind „program naţional de alimentaţie raţională". Problema de fond a economiei româneşti, dovedită de seriile statistice înregistrate încă de la sfîrşitul secolului trecut, este *incapacitatea cronică de a valorifica optimal resursele, ceea ce ne obligă să admitem că de la apariţia statului român modern şi pînă în prezent ne-am caracterizat printr-un deficit de eficienţă.* Acest deficit de eficienţă sau de productivitate a determinat ca raportul dintre potenţialul de resurse pe cap de locuitor şi veniturile pe cap de locuitor să nu fie direct proporţional. Astfel, de exemplu, deşi România se plasează pe unul dintre primele locuri în Europa din punctul de vedere al calităţii şi cantităţii terenului agricol pe cap de locuitor, ea se află pe unul dintre ultimele locuri din punctul de vedere al producţiei şi consumului de produse agricole pe cap de locuitor. Explicaţia rezidă în lipsa de eficacitate, în incapacitatea de a obţine o astfel de productivitate încît nivelul producţiei şi al consumului să fie măcar la nivelul resurselor. Cronicizarea deficitului de eficienţă a decalat România de lumea occidentală, care a reuşit să inverseze raportul dintre resurse şi rezultate în sensul obţinerii unor rezultate din ce în ce mai bune din acelaşi volum de resurse sau chiar dintr-un volum mai mic. Explicaţia deficitului cronic de eficienţă a fost căutată de mulţi economişti români şi străini. Au fost identificate, mai mult sau mai puţin corect, în funcţie de etapă şi orientare politică, mai multe cauze, printre care: presiunea intereselor economice străine, divizarea ţării, războaiele şi ocupaţia străină, structura eminamente rurală a populaţiei, gradul redus de educaţie, elemente comportamentale şi de temperament, impactul cultural şi religios etc.

„Cînd se poate spune că un om este sărac?"

– semne ale sărăciei –

33% spun că un om este sărac cînd nu are strictul necesar; cînd este la limita de supravieţuire; cînd nu are ce-i trebuie; cînd nu are de nici unele; cînd nu are cu ce trăi; cînd nu se ajunge; cînd e vai de capul lui; cînd trăieşte de azi pe mîine; cînd nu-şi poate asigura strictul necesar fiziologic; cînd nu are nici după ce bea apă; cînd a ajuns la sapă de lemn; nu are de nici unele; nu are nimic, sărmanul; cînd nu are nici o posibilitate de nicăieri; cînd nu se poate descurca să-şi rezolve existenţa minimă; nu-şi poate asigura o familie pentru a avea strictul necesar; este nevoiaş.

(Sărăcia comunitară în România: Harta sărăciei şi studii de caz)

Etatismul comunist, impus între 1948-1990, a fost însă cea mai grea lovitură dată sistemului economic naţional românesc. Înlocuind mecanismul economic cu mecanismul directivelor de partid, eliminînd libera iniţiativă prin suprimarea spiritului antreprenorial, confundînd suveranitatea economică cu autarhia economică şi falimentul cu subvenţia bugetară, comunismul adusese ţara la sfîrşitul anului 1989 într-o situaţie de criză generalizată.

În aceste condiţii, pentru România, tranziţia şi reforma nu puteau să aibă decît o conotaţie pozitivă, optimistă. Tranziţia de la economia comunistă şi falimentară spre economia de piaţă capitalistă şi prosperă *trebuia să conducă nu numai la ieşirea din starea de „sărăcie comunistă", dar şi din tradiţionala stare de sărăcie.* Reforma trebuia să-l introducă pe cetăţeanul român în Europa printr-un nivel de viaţă compatibil cu al acesteia, trebuia să creeze condiţiile şi mediul economic favorabile intrării pe un trend de eficientizare a activităţii economice şi de creştere a gradului ei de competitivitate internaţională.

După zece ani, rezultatul este altul. Am devenit şi mai săraci. Sărăcia comunistă a fost depăşită de „sărăcia tranziţiei".

Înclin să cred că explicaţia acestei situaţii rezidă în direcţia tranziţiei noastre. *Analiza evoluţiei economiei şi societăţii româneşti în ultimii zece ani arată că nu s-au realizat premisele esenţiale ale unei dezvoltări de tip capitalist. Mai mult, decalajele economice, sociale, administrative, educaţionale şi instituţionale dintre România şi zona dezvoltată a capitalismului contemporan s-au mărit permanent.*

Tranziţia noastră este de la economia de comandă la economia de piaţă, dar, din păcate, spre *o economie de piaţă specifică subdezvoltării.*

Afirmaţia poate fi şocantă dar există argumente în favoarea sa:

1. România este singura ţară din zona tranziţiei care nu a rezolvat problema proprietăţii, rămînînd ataşată unor importante principii comuniste. La nivelul constituţiei, proprietatea nu este garantată, iar structura proprietăţii în România nu este compatibilă cu cea a ţărilor cu economie capitalistă. Proprietatea privată este doar *tolerată* într-un mediu economic dominat de proprietatea statului şi favorabil dezvoltării economiei subterane, a cărei pondere depăşeşte cu mult media europeană.

2. România nu a reuşit în ultimii zece ani să demareze procesul de formare a clasei mijlocii, compatibilă cu normele de venit, consum şi statut social din ţările avansate. Însă, similar ţărilor subdezvoltate, candidaţii potenţiali ai formării clasei mijlocii (intelectualitatea bugetară, micii întreprinzători, liber-profesioniştii, ofiţerii superiori, fermierii) sînt antrenaţi într-un rapid proces de pauperizare şi declasare a statutului social. Capitalismul autohton este slab şi incapabil să fie competitiv în plan internaţional. El a apărut şi s-a cantonat în servicii şi comerţ, fiind capabil să desfăşoare doar activităţi de intermediere la limita legalităţii. Capitalul bancar nu este implicat în economia reală, ci doar în activităţile speculative ale circuitului interbancar. Marea majoritate a capitalului a apărut prin credit bancar şi nu a putut supravieţui în condiţiile lipsei de performanţă. Beneficiile obţinute se utilizează într-o manieră prioritară pentru consumul propriu sau se transferă în străinătate, investiţiile din beneficii fiind extrem de modeste.

3. Acumularea internă de capital şi operaţiunile pe piaţa de capital se bazează, după zece ani, tot pe activele provenite din epoca comunistă. Lupta de concurenţă nu se duce pentru obţinerea unui loc mai bun pe piaţă prin dezvoltarea de noi capacităţi, ci pentru reîmpărţirea vechilor capacităţi, create înainte de 1989. Principalul instrument al acestei concurenţe pentru reîmpărţire este programul de privatizare al FPS.

4. România a devenit total dependentă de resursele externe. Mai mult de 50% din alimentele vitale se importă, iar deficitul bugetar nu se poate acoperi decît prin creditare externă.

5. Se creează o masă importantă de forţă de muncă întreţinută artificial şi exclusă din sfera activităţilor economiei reale. Această formă de parazitism social perverteşte mecanismul pieţei forţei de muncă, înlocuind concurenţa pe criterii valorice cu disponibilizarea compensată.

Sînt doar unele dintre principalele argumente. Din păcate există încă multe altele. Toate converg spre ideea că tranziţia noastră nu merge spre capitalismul în ale cărui structuri dorim să ne integrăm. După zece ani, România a învăţat doar să mimeze capitalismul. Adevăraţii capitalişti au înţeles acest lucru şi ne evită. România nu are creată structura de compatibilitate cu lumea dezvoltată a capitalismului modern, deci nu poate spera la o îmbunătăţire a situaţiei sale şi nici la o despărţire de sărăcie.

Ne place sau nu, istoria omenirii a demonstrat că numai capitalismul a reuşit să aducă bunăstare majorităţii populaţiei. Nu este, nici pe departe, soluţia ideală. Capitalismul este însă singura experienţă economică, pînă la această dată, demnă de luat în seamă din punctul de vedere al capacităţii de limitare şi eliminare a sărăciei.

Adevărata reformă se va realiza în România atunci cînd se va face pasul decisiv spre capitalism, renunţîndu-se la tot felul de originalităţi şi adaptări savante la specificul românesc. Pînă atunci, rămînem săraci şi nereformaţi.

3 septembrie 1999

Mircea KIVU
sociolog

„Cît de mulţumiţi sînteţi de nivelul de trai?“

Statisticile indică o constantă scădere a nivelului de trai al românilor, mai ales cînd e vorba de dimensiunea veniturilor „reale“. Am pus ghilimele pentru că e puţin curios să spui *real* despre ceva atît de abstract ca un raport între valoarea bănească (ea însăşi o abstracţie, chiar dacă materializată) şi indicele inflaţiei (ceva atît de complicat de calculat încît a spune că e abstract e un eufemism). De fapt, în analiza nivelului de trai ne gîndim, de obicei, la raportul dintre *bunăstare* şi *sărăcie*. Cei doi termeni nu sînt complementari: în timp ce bunăstarea este legată de satisfacţie (e deci un termen subiectiv), sărăcia are a face cu absenţa concretă a celor necesare traiului (sigur, şi aici pot exista relativizări în privinţa definirii a ceea ce este necesar).

Dacă spui că a crescut gradul de sărăcie, înseamnă că a crescut numărul celor care nu au o locuinţă satisfăcătoare, al celor care, din lipsa mijloacelor materiale, nu pot avea acces la diverse forme de învăţămînt, al celor care sînt nevoiţi să se hrănească necorespunzător etc. Din păcate, statisticile sînt pudice cînd e vorba să ne ofere date despre elemente de felul celor enumerate. În lipsa unor date statistice exacte, impresiile pot fi înşelătoare. Astfel, sîntem neplăcut impresionaţi aflînd că la Primăria Capitalei sînt în jur de 100 000 de cereri de locuinţă nerezolvate. Această cifră ar trebui însă comparată cu cele 759 705 locuinţe în care, la data ultimului recensămînt (7 ianuarie 1992), numărul persoanelor era de peste două ori mai mare pe cel al camerelor de locuit (de exemplu, cinci persoane locuind în două camere) – adică 11% din totalul locuinţelor. Din păcate, comparaţii semnificative nu se pot face (cel puţin pînă la viitorul recensămînt – dată imprevizibilă, tot sărăcia fiind de vină) nici măcar în acest domeniu „palpabil“.

Problema estimării evoluţiei sărăciei ca situare sub un anumit prag minimal are un grad sporit de dificultate dacă trebuie să comparăm situaţia actuală cu cea din timpul regimului comunist. Aceasta pentru că acel regim avea ca obiectiv definitoriu chiar asigurarea unui nivel minim de trai pentru toată populaţia. Ce altceva a fost programul construirii „apartamentelor cu confort diferenţiat“ decît asigurarea cu locuinţe (mizere, asta nu era statistic vizibil) pentru o populaţie cît mai numeroasă? Garantarea salariilor, subvenţionarea (şi raţionalizarea) alimentelor de bază erau alte componente ale aceleiaşi filosofii sociale. Tocmai de aceea, este pe deplin adevărat că în România lui Ceauşescu nu (prea) existau cerşetori. (Îmi amintesc că unul din lucrurile care m-au şocat în Parisul lui '90 a fost tocmai numărul mare al oamenilor care dormeau în stradă.) Am putea adăuga, una din opţiunile despărţirii de comunism este asumarea riscului sărăciei. La fel de adevărat este că absenţa totală a politicilor sociale, destinate să menţină sărăcia în limite acceptabile, este pe termen lung periculoasă – sărăcia cronicizată devine tare costisitor de eradicat şi produce efecte periculoase şi incontrolabile. Asumarea unui risc nu exclude acţiunile de minimizare a acestuia.

Cea de-a doua componentă este cea subiectivă, a nivelului de trai perceput în raport cu aspiraţiile individuale. Ea poate fi redusă la întrebarea: „Ce este mai frustrant, să ai bani şi să nu ai de unde să-ţi poţi cumpăra un salam (fără soia), sau să vezi salamuri de toate felurile înşirate în galantar şi să nu ai destui bani pentru a ţi-l cumpăra pe cel dorit?“. Din punct de vedere obiectiv, situaţiile sînt identice (lipsa salamului). Subiectiv, a doua ipostază e cea mai frustrantă, pentru că priveliştea galantarului măreşte nivelul aspiraţiilor, dar şi pentru că o frustrare prezentă e întotdeauna mai acută decît cea trecută. Aşa se face că insatisfacţiile românilor faţă de nivelul lor de trai sînt în continuă creştere (astăzi, aproape trei sferturi dintre români se declară nemulţumiţi de nivelul lor de trai[1]). Altminteri, cel puţin pentru o parte din ei, ar fi motive de satisfacţie: faţă de 1992, numărul familiilor posesoare de autoturism crescuse în 1997 cu 62%, al celor posesoare de maşini de gătit cu gaz – cu 25% etc. (Statisticile de felul acesta sînt desigur

© S. Ivanoschi

înşelătoare; regii Franţei nu aveau nici automobile, nici aragaze.) Ceea ce s-a schimbat este elementul de raportare. Dacă pînă în 1989 era o fericire să conduci o Dacie, pentru că altceva nu se prea vedea pe şoselele patriei, astăzi Mercedes-urile care trec în viteză pe lîngă bietul tău automobil naţional te fac să te simţi umilit, iar aragazul e un jalnic substitut pentru gospodina care admiră cuptoarele cu micro-unde din vitrină.

Sentimentul de bunăstare se întemeiază, spuneam, pe comparaţii. Într-o societate puternic polarizată, cum a devenit cea românească, marea majoritate a oamenilor sînt nemulţumiţi. Or, bunăstarea înseamnă mulţumire. Nu putem spune cu siguranţă dacă românii sînt azi mai săraci decît în urmă cu unu, patru sau zece ani, dar e limpede că ei sînt mai nefericiţi. Acesta fiind o realitate şi nu o abstracţie.

1. "Cît de mulţumit sînteţi de nivelul dumneavoastră de trai?" Foarte mulţumit (0,7%); Destul de mulţumit (8,4%); Nici mulţumit, nici nemulţumit (18,1%); Nu prea mulţumit (35,5%); Foarte nemulţumit (37,0%) – IMAS, Barometrul Opiniei Politice, august 1999.

Georgeta GHEBREA
lector univ. dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

Un model sociologic

Sărăcia a fost multă vreme acceptată drept ceva natural, inevitabil, iremediabil (cu excepţia unor acţiuni particulare), punctuale de ameliorare temporară. Explicaţia sărăciei era căutată în nenoroc, în decesul sau neputinţa celui ce trebuia să cîştige pîinea zilnică – dar, adesea, sărăcia era explicată prin unele defecte morale: lenea, prostia, necinstea.

Numai în ultimele decenii s-a conştientizat faptul că un fenomen atît de răspîndit nu poate fi rezultatul unei neşanse individuale sau al unor defecte personale; sărăcia este un fapt social, un fapt public, un fapt politic.

Dependent de un anumit context socio-cultural, acest fenomen variază în timp şi în spaţiu şi se distribuie în cadrul societăţii, nu în funcţie de factori individuali, ci de variabile macrosociale (rasa, etnia, genul, vîrsta, statut ocupaţional, statut matrimonial etc.).

Amprenta sistemului social asupra sărăciei face ca aceasta să capete conţinuturi foarte diferite: sărăcia din ţările bogate este altceva decît sărăcia din ţările sărace; sărăcia din ţările cu regim comunist a fost, la rîndul ei, un fenomen distinct.

De aceea, comparaţiile sînt dificile, măsurarea sărăciei fiind întotdeauna ceva arbitrar. Viziunea clasică, economică, monetaristă, defineşte sărăcia ca insuficienţă a veniturilor. Or, această definiţie ignoră proprietăţile deţinute, alte resurse (precum sprijinul din partea rudelor) ca şi sursa veniturilor. La aceeaşi mărime a veniturilor, sărăcia poate fi *„onorabilă“* (dacă respectivele venituri sînt obţinute prin muncă) sau *„ruşinoasă“* (dacă respectivele venituri provin din asistenţă socială). Sărăcia „onorabilă“ este, de obicei, mai puţin vizibilă, pe cînd cea „ruşinoasă“ devine un veritabil stigmat.

Spre deosebire de economie, modelul teoretic preferat de sociologie este acela al culturii (sau sindromului) sărăciei. În cadrul acestui model, definiţia clasică a sărăciei (insuficienţa veniturilor necesare pentru asigurarea subzistenţei) este numai un efect al unor cauze socio-culturale mai profunde, care constituie un adevărat ciclu al deprivării, care se reproduce de la o generaţie la alta.

Există mişcări de intrare şi mişcări de ieşire din masa populaţiei sărace. De intrat, se intră, de obicei, prin: şomaj, mărirea familiei, divorţ, boală, accidente etc.

În afara acestor fluctuaţii, există însă un nucleu permanent, alcătuit, de regulă, din: copii, bătrîni, mame singure, unele minorităţi rasiale sau etnice. În cadrul acestui nucleu permanent s-a structurat o adevărată cultură diferită de cea a majorităţii - populaţiei; un mod specific de viaţă, caracterizat prin:

– alienare în raport cu instituţiile sociale „oficiale“ (şcoală, muncă, politică);

– apatie, sentimentul neputinţei;

– dependenţa cronică şi pasivă faţă de asistenţa socială;

– degradarea relaţiilor intrafamiliale;

– o incidenţă mai mare a fenomenelor patologice de tot felul (boli fizice şi psihice, alcoolism, toxicomanie, delincvenţă, acte de violenţă);

– un model de consum caracteristic, constînd, de obicei, în cheltuirea imediată a banilor pe bunuri de folosinţă efemeră[1].

Problema nu constă însă în modul în care îşi cheltuiesc săracii banii, ci în găsirea soluţiilor de spargere a acestui ciclu al deprivării despre care vorbeam mai sus. Cheltuielile sociale nu fac săracul mai puţin sărac. Spargerea ciclului mizeriei se poate face numai prin încurajarea săracilor de a deveni capabili să se autoîntreţină. Accentul trebuie pus nu pe aspectul material, pecuniar – ci pe servicii sociale compensatorii. Soluţiile se plasează în trei planuri:

– **politic** – eliminarea discriminărilor de tot felul ce afectează categoriile defavorizate;

– **economic** – mecanismele de redistribuire (securitatea socială, politica fiscală);

– **profesional** – programe de educaţie compensatorie, crearea de locuri de muncă, cursuri de calificare, mobilitatea pieţei muncii, servicii sociale de consiliere profesională.

Sărăcia în România

Indiferent de pragul de sărăcie folosit, rata sărăciei din România a crescut faţă de 1989. Considerînd, de exemplu, 40% din salariul mediu net pe economie, pentru un membru al familiei, proporţia celor care se situează sub acest prag a crescut, de la 25%, în 1989, la 40% în 1994 şi la 56% în 1998.

Tranziţia a găsit nepregătit sistemul românesc de protecţie socială, care funcţiona, în special, pe principiul asigurărilor sociale, acoperind riscuri precum: bătrîneţe, boală, incapacitate de muncă, maternitate. Asigurările sociale sînt relaţionate cu statutul de muncă, de salariat – cei care nu muncesc sînt astfel excluşi din sistemul de protecţie socială. Tranziţia a dus însă la apariţia unor noi riscuri. Şomajul a fost unul dintre principalele riscuri pe care noul sistem de protecţie socială a încercat să îl acopere. Au rămas însă descoperite riscuri precum: salariile mici, monoparentalitatea, creşterea costului locuinţelor – riscuri care sînt diagnosticate drept surse majore ale sărăciei din România.

Predictorii sărăciei în România ne sugerează şi soluţiile. Astfel:

– sărăcia are tendinţa de a se concentra în mediul urban, atît în oraşele mari dar, mai ales, în oraşele mici şi mijlocii din *zonele monoindustriale*;

– statutul ocupaţional de *şomer „pe termen lung“* sau *fără ocupaţie*, precum şi *studiile subliceale* – sînt puternici predictori ai sărăciei;

– judeţele *Moldovei* conduc în topul sărăciei;

– *copiii* sînt categoria de vîrstă cea mai afectată (majoritatea familiilor cu mulţi copii sînt sărace şi majoritatea familiilor sărace au mulţi copii);

– *monoparentalitatea* este unul dintre cei mai importanţi factori ai sărăciei.

Din păcate, aceste riscuri majore nu sînt avute în vedere ca determinanţi ai direcţionării programelor sociale. Pentru categoriile de mai sus nu există, în prezent, programe speciale, care să ţină seama de specificul situaţiei lor şi să împiedice degradarea iremediabilă a statutului lor. Putem conchide că statul român nu are ca obiectiv explicit şi efectiv protecţia familiilor defavorizate, măsurile existente avînd un caracter formal şi inconsistent.

1. O familie care trăieşte în această stare permanentă de sărăcie (pe care unii o numesc mizerie) poate beneficia, lunar, de o sumă comparabilă cu cea a familiei unui muncitor, de exemplu. Multe familii sărace primesc tot felul de ajutoare sociale, publice sau private, alocaţii pentru copii, gratuităţi etc., ca să nu mai vorbim de unele căi mai puţin „ortodoxe“. Respectiva sumă va fi însă utilizată într-un mod destul de diferit în comparaţie cu săracul „onorabil“. Nu va exista o repartizare raţională în funcţie de nevoile de supravieţuire şi dezvoltare ale gospodăriei, ci în funcţie de alte imperative. Se poate, de exemplu, ca o astfel de familie să îşi cheltuiască veniturile lunare într-o singură zi, pe alcool, ţigări, mîncare scumpă sau podoabe.

Dorel ŞANDOR
director, Centrul pentru Studii Politice şi Analiză Comparată

Şapte paradoxuri dincolo de cifre

1. Grija străinilor

În cazul României, primul paradox al sărăciei se referă chiar la faptul că în timp ce tot mai mulţi români sînt săraci sau sărăcesc, tot mai puţini români se ocupă de combaterea pauperizării şi, astfel, proiectele au rămas privilegiul instituţiilor internaţionale, al fundaţiilor, care, avînd experienţa fenomenului în lume, îl sesizează mai repede în România. Cu alte cuvinte, străinii (Banca Mondială, PNUD) sînt mai preocupaţi de combaterea sărăciei şi românii sînt mai preocupaţi de supravieţuire. Doar schimbarea de atitudine va determina în mod esenţial eficienţa : în ce măsură sîntem în continuare sub vremi şi în ce măsură sărăcia este un alt tip de proces agresiv la adresa populaţiei României, la fel ca năvălirile turcilor şi ale tătarilor, diversele inundaţii, cutremure şi alte catastrofe cu care ne-am obişnuit? O mare provocare conţinută în acest proiect este tocmai dezvăluirea dimensiunilor sărăciei şi conotaţiile lor înşelătoare. „Sărăcia de tranziţie" combină multe dimensiuni şi presupune multe complicităţi.

Este vorba, în primul rînd, despre dimensiunea economică: evident că economia de tranziţie a scos la iveală o realitate ocultată în vremea socialismului. Egalitarismul comunist nu era decît un mod de a raţionaliza sărăcia, împărţind-o la toţi. Era tolerabilă la nivel de masă, pentru că lipsea frustrarea inegalităţii, şi paralizantă pentru că îi punea pe toţi în aceeaşi situaţie, nedîndu-le resurse pentru a ridica privirea deasupra orizontului şi a înţelege situaţia existentă.

2. Oraşe în agonie

În condiţiile tranziţiei, în România, realitatea economio-socială a sărăciei are un profil cu totul special, foarte diferit de cel al sărăciei din ţările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare. Al doilea paradox constă în faptul că, în România, sărăcia este rezultatul eşecului istoric al unui proiect de sistem, care pretindea că are drept obiectiv dezvoltarea. Este o sărăcie a economiei post-comuniste. Să luăm un singur exemplu, referitor la bomba socială, urmînd a se declanşa, probabil, în România în viitorii 10-15 ani. În anii '70, în contextul strategiei de societate socialistă multilateral dezvoltată, Ceauşescu a proiectat un program în care toate regiunile ţării erau considerate obiect al dezvoltării echilibrate, armonioase. Printr-o forţare a industrializării, localităţi cu 30 pînă la70 de mii de locuitori au devenit din comune – oraşe, din oraşe – municipii. În mijlocul lor a fost pusă o fabrică mare, construită cu fonduri dirijate de la credite externe. Această fabrică a dat oraşului trei particularităţi importante: în primul rînd a ignorat specificităţile economice şi profilul său, mutîndu-l în zona de industrializare socialistă. În al doilea rînd a creat o dependenţă a majorităţii populaţiei (a familiilor salariaţilor, a unităţilor economice în aval) de o singură unitate economică. În al treilea rînd a creat dependenţa acestui oraş de alte ramuri economice şi de piaţa CAER. Ce s-a întîmplat după 20 de ani? A căzut piaţa CAER, o piaţă a compromisurilor, a aranjamentelor dintre ţările cu economie centralizată; au dispărut sursele de finanţare; în 20 de ani, tehnologia, de la început nu foarte nouă, a devenit de muzeu; forţa de muncă îmbătrînită, cu o mobilitate profesională scăzută, a rămas complet dependentă de o profesiune tîrîtă şi cu determinări strict locale.

Acum, în condiţiile restructurării economiei româneşti, aceste realităţi devin simple cifre. În fiecare judeţ există 3-4 asemenea oraşe. Dacă înmulţim cu 40 descoperim că ele sînt mai bine de o sută. Oraşe în agonie. Aceste oraşe nu mai au acum nici un fel de şansă. Dacă stăruie să rămînă dependente de industria iniţială, care se înfundă în mlaştină, în nisip, vor dispărea trăgînd după ele întreaga comunitate. Ar merita publicată lista lor, ca o listă neagră a sărăciei în România. „Harta sărăciei în România" există. După Constituţie, ar trebui să fie al doilea document de importanţă publică. Este un proces de declin economic grav. Dar cel puţin la fel de gravă, este ignorarea datelor problemei. Noi auzim de problemele din Valea Jiului, Galaţi, Braşov. Oraşe mari, zone economice cu faimă şi cu o reacţie socială pe măsură. O listă cu nume ca – Jibou, Slobozia, Caracal, Tîrnăveni, Codlea şi altele – ne-ar revela un alt paradox al sărăciei: ea a fost răspîndită în mod egal, armonios, pe toată suprafaţa ţării şi este atît de bine şi de structural implantată, încît nu o mai vedem. Aşa cum peştii ignoră apa din mare, ignorăm noi sărăcia, răspîndită în epoca de aur. E o problemă care nu tulbură nici măcar judeţele, cu atît mai puţin capitala, dar arată ca petele negre de pe un dalmaţian devenit maidanez: un cîine cu pretenţii rămas pe drumuri. Milioane de români au, astfel, perspectiva unei sărăcii fără orizont. O sărăcie în tăcere şi ignorare reciprocă.

3. Kitsch-ul economic

O strategie pentru asanarea acestor oraşe muribunde ar fi într-adevăr o ofertă, dar ea pare strivitoare pentru orice politician din România, de la liberali la social-democraţi. Este evident că aceste oraşe nu se vor salva prin vechile unităţi economice: ele cad conform principiului dominoului. Este necesară dezvoltarea unui sector alternativ. Dar, apare alt paradox: după revoluţie, aceste unităţi economice au devenit „hrana" noului sector privat în dezvoltare. A fost marea capcană: sectorul privat, speranţa asanării economice, s-a exprimat în mare măsură, iniţial, prin firme-căpuşe, prelungind agonia unui sistem muribund, profitînd de facilităţile conjuncturale, vînzînd ceea ce se producea pe stoc, închiriind ieftin hale nefolosite, preluînd o parte din forţa de muncă, pe o piaţă paralelă, neagră. O falsă conjunctură economică a produs un kitsch economic. Această economie tip hienă şi-a consumat cadavrul. Acum, se produce a doua cădere economică, cea a noului sector privat, de fapt, produsul rezidual al unei economii pe cale de dispariţie. Apoi apare frisonul populismului liberal, care consideră că România nu este o ţară bună pentru economia de piaţă, uitînd că o bună parte din această economie este o pseudo-economie de piaţă. A fost un sector privat apărut prin improvizaţie, fraudă, paralel cu realitatea, dependent de vechea economie, deci nu unul alternativ.

Sărăcia este o stare finală, o stare deja instalată din punct de vedere economic, social, al relaţiilor umane, al mentalităţilor. Uneori are şi o dimensiune politică instalată. În aceste zone se dezvoltă mişcări radicale, fie politice, fie de ordin cultural sau religios. Reacţiile sociale agresive sînt uşor de stîrnit şi, paradoxal, acolo unde ar fi nevoie de eforturi sistematice şi pragmatice, apar utopii autoritare. Dostoievski spunea că „sărăcia poate fi o virtute, mizeria este un viciu". Se ascunde aici o mare capcană: o sărăcie foarte extinsă produce mizerie şi mizeria presupune o mentalitate a sărăciei asumate, ceea ce constituie o tară profundă şi un mare pericol intrinsec pentru o societate în tranziţie, pentru o populaţie bulversată, pentru o naţiune marginalizată treptat.

Aşa se întîmplă cînd statul dă şi bagă şi-n desagă

Sinistraţii din Cuculeasa nu s-au murdărit reconstruindu-şi casele

„Sinistraţii din Cuculeasa se vor muta în case noi la 15 noiembrie, conform graficului stabilit de Grupul operativ instituit după dezastrul din 22 iunie. Satul a fost inclus pe lista zonelor cu risc ridicat la inundaţii şi cele 30 de familii aruncate pe drumuri de ape au primit din domeniul public amplasamente sigure şi materiale în valoare de 1,8 miliarde de lei, pentru reconstruirea locuinţelor. Din luna iulie, cînd firma buzoiană angajată pe banii statului a început lucrările, nici unul dintre beneficiarii fondului de ajutorare nu a găsit de cuviinţă să pună măcar o cărămidă la casa ce-i aparţine. O dată cu stricarea vremii şi anunţarea toamnei, proprietarii au început să dea semne de nerăbdare, acuzînd statul că se mişcă prea încet şi că îi va prinde zăpada fără un acoperiş deasupra capului.(...) Autentice personaje de poveste românească, sinistraţii au reeditat întocmai istorioara cu «Mueţi îs posmagii?», răsculîndu-se de cîteva ori fiindcă mîncarea primită din ajutoarele umanitare se distribuia la bucătăria de campanie şi nu li se aducea pe la casele vecinilor şi prietenilor unde au primit găzduire"...

Mariana Bechir,
Evenimentul Zilei, 4 septembrie 1999

4. Munca nu e o garanţie

În România avem deci o sărăcie instalată, dar şi un proces activ de sărăcire. Al patrulea paradox: în timp ce în ţările dezvoltate sînt împinşi spre sărăcie în special oamenii care nu se pot adapta, marginalizaţi şi pierduţi în marginalizare, în Europa de Est, în România în special, sărăcia este o dimensiune a normalităţii: sînt săraci cei ce muncesc din greu, au salariu, sînt preocupaţi să-şi menţină condiţiile de viaţă şi nu reuşesc, fie din cauza căderii economiei naţionale, fie din cauza căderii oraşului unde locuiesc. Iată două informaţii cheie: 20-30% dintre români sînt săraci. Aceasta este vestea bună, deşi cifra e mare. Informaţia cu adevărat periculoasă este că 30-40% din populaţie este gata să cadă sub limitele sărăciei. Într-o eventuală declanşare a unui colaps financiar la nivelul statului, al economiei, potenţialii săraci ar face doar un pas ca să cadă sub limita sărăciei. Ei sînt vulnerabili nu doar la o experienţă de masă, ci şi la o experienţă strict personală, individuală. Sărăcia intervine şi remodelează viaţa privată.

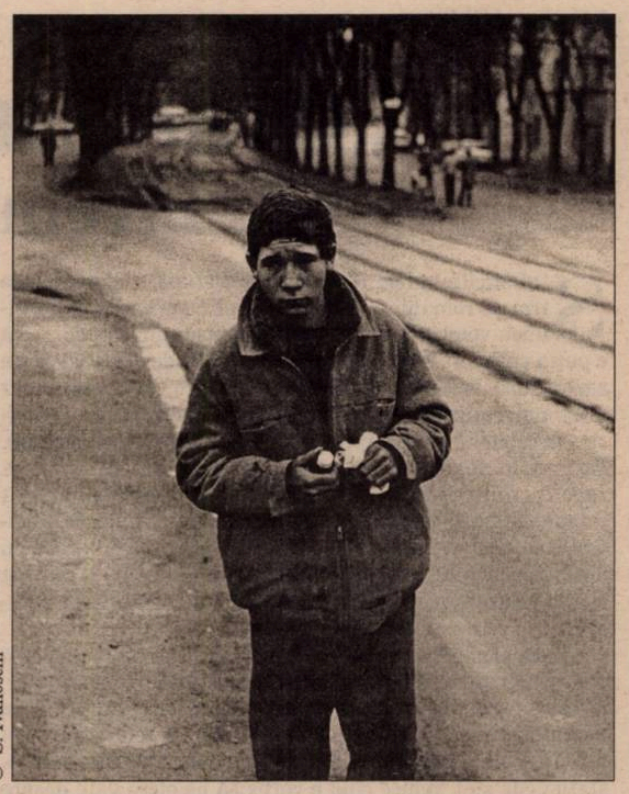

© S. Ivanoschi

5. Pe litoral, ca de Crăciun sau de Paşte

Observăm şi ne mirăm că vara litoralul este plin de români. În realitate nu sînt atît de mulţi. Dar, cu cît sărăcia creşte, cu atît mai mulţi români se duc vara la mare. Eu nu aş vedea aici o contradicţie. Există în această parte a lumii tradiţia de a răbda de foame tot anul şi de a mînca „pe rupte" de Crăciun şi de Paşte. Sezonul estival a devenit o răfuială cu viaţa din timpul anului. Pe de altă parte, nu e greu de observat că mulţi dintre cei de pe litoral nu sînt nişte turişti cu un buget normal, ci improvizează timp de o săptămînă, două, o viaţă nomadă pe malul mării. Este un mod disperat de a consuma un interval considerat a fi de vacanţă.

6. Bogaţii seamănă cu săracii

Pe de altă parte, dacă ne uităm cu ochiul liber, în România se construiesc multe case la ţară. Cu ochiul statisticianului nu mai sînt atît de multe. În ciuda faptului că unii sărăcesc, există şi semnele unei emancipări economice. Unii se îmbogăţesc în mod onest (şi nu sînt puţini, dar mai puţini decît ar trebui să fie), o bună parte sînt într-o condiţie discutabilă; îmbogăţirea este vulnerabilă şi îi poate împinge oricând în pragul sărăciei. Sînt mulţi întreprinzători privaţi, cu maşină, casă, au plecat vara în Turcia, dar un simplu incident economic poate să-i transforme în propriii lor şomeri. „Bogaţii din România" sînt extrem de vulnerabili economic şi aceasta este o altă particularitate a pericolului sărăcirii rapide: sînt ameninţaţi oamenii cu iniţiativă, cu spirit întreprinzător şi, evident, nu sînt leneşi.

7. Exploatarea ziaristului de către om

În România, sărăcia nu este a leneşilor, ci a unei economii în derivă. Ea generează şi menţine o piaţă paralelă a muncii unde este exploatată – în sensul cel mai clasic al cuvîntului – o forţă de muncă în curs de calificare şi de emancipare, tînără mai ales, fără carte de muncă, fără sindicate, fără protecţie socială, fără asigurări de sănătate, evoluînd într-un mod sălbatic şi primitiv. Discutam, nu de mult, cu tineri ziarişti, care au deprins rapid meşteşugul hărţuielii curente a politicienilor, a formulării judecăţilor sumare asupra realităţii româneşti. Am aflat că unul singur are carte de muncă, că unul singur este membru de sindicat (nu mai plătise cotizaţia de un an de zile), nu aveau asigurare în caz de accident. Nu-şi puseseră această problemă şi au fost vizibil surprinşi că-şi ignorau propria condiţie. La noi nu există o educaţie a omului pentru carieră şi tentaţia de a lua un interviu unui ministru îi face să uite că nu au un statut social şi economic. Şi iată cum cea mai avansată activitate de sensibilizare a opiniei publice nu diferă cu nimic de cele mai precare ramuri economice. Economia paralelă, dezvoltată enorm, este o pernă de aer pentru o maşină hodorogită, dar este şi o mare capcană. Pe termen scurt, această improvizaţie salvează aparenţele, dar la baza ei este un sacrificiu uman. Indivizii cad pradă lipsei de asistenţă socială sau juridică. Este o formă mai bine vopsită a unei sărăcii destructurate. Această maşină hodorogită trebuie reparată din mers: în alte ţări s-a putut. Există domenii unde s-a şi întîmplat acest lucru. Problema este cînd se va depăşi un punct critic, cînd schimbarea ar fi ireversibilă devenind o regulă de sistem. Acest prag este mai apropiat acum, decît în ultimii 4-5 ani, deşi evoluţiile din ultimul timp au fost dezamăgitoare. Economia de la sine trebuie să aibă o evoluţie către schimbare, integrînd, în mod echilibrat, programele de combatere ale sărăciei.

Procesul de învăţare

Sărăcia în România 1995-1998 *are două volume. Volumul I:* ***Coordonate ale sărăciei. Dimensiuni şi factori****. Volumul II:* ***Politici de prevenire şi reducere a sărăciei****. Lucrarea, coordonată logistic şi sprijinită financiar de către Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, cuprinde studii de sinteză, hărţi, grafice, ale unei realităţi dinamice: dinamica negativă a sărăciei tranziţiei româneşti. Lucrarea este realizată de o echipă de consultanţi naţionali (statisticieni, economişti, sociologi, experţi în diverse domenii foarte specializate) şi pe copertă scrie vizibil că „opiniile exprimate aparţin autorilor şi nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al PNUD". Încercarea de a cunoaşte evoluţia sărăciei este un efort prealabil absolut necesar tuturor proiectelor de îmbunătăţire a situaţiei. Am discutat cu dl* ***THOMAS KLEININGER****, unul dintre coordonatorii lucrării, despre şansele întîlnirii dintre bunele intenţii ale cercetătorilor şi realitatea sărăciei.*

„Abordarea frontală a unei probleme presupune, mai întîi de toate, identificarea ei. Sărăcia a fost identificată ca problemă şi a intrat în conştiinţa publică abia în ultimii ani.

A urmat apoi analiza ştiinţifică a problemei: definirea zonelor defavorizate, a categoriilor de săraci, acceptarea unui mod uniform şi constant de măsurarea a sărăciei. Şi aici s-au făcut progrese remarcabile în ultima vreme.

Ceea ce este imperios necesar acum este îmbunătăţirea modului în care sărăcia este tratată de administraţia centrală şi locală.

Administraţia – această formă de organizare a societăţii – este copleşită, în perioada de tranziţie, de o multitudine de probleme. Proiectul gestionat de mine a încercat să atragă atenţia asupra faptului că sărăcia ar trebui să constituie o preocupare permanentă a autorităţilor. Definirea priorităţilor cade însă în sarcina politicului. O primă condiţie a unei bune întîlniri dintre cercetare şi combaterea sărăciei pentru adoptarea unor măsuri active este opţiunea politică. Se pune întrebarea: pe cine ajuţi? Îi ajuţi pe cei foarte săraci, fără şanse, sau pe cei care au o şansă de a ieşi din sărăcie. Adopţi un model universalist de ajutor sau unul personalizat? E o opţiune cu atît mai dureroasă cu cît mijloacele de intervenţie sînt mai precare. Aşadar, o condiţie esenţială pentru eficientizarea programelor de combatere a sărăciei este îmbunătăţirea administraţiei. Sînt vizaţi aici în primul rînd primarii şi consilierii locali, adică cei ajunşi în funcţii în urma unui scrutin electoral. La următoarele alegeri vor trebui traşi la răspundere pentru modul în care şi-au ţinut promisiunile făcute săracilor.

Un al doilea punct este dezvoltarea societăţii civile şi susţinerea fundaţiilor, a asociaţiilor, a acelor oameni care au descoperit urgenţa acestei probleme. Nu trebuie lăsat totul în seama guvernului sau a administraţiei publice locale.

Un ultim actor în acest scenariu complex este însuşi individul exclus din punct de vedere social – cel sărac. El are la îndemînă fie o soluţie extremă, cea criminală: fură şi restabileşte în acest fel o dreptate socială *sui generis*, fie îşi valorifică propriul său potenţial. Fiecare om are ceva de oferit: acest „ceva" trebuie identificat şi negociat pe piaţă.

Cînd sărăcia devine fondul protestului colectiv, ea ajunge să fie o ameninţare gravă la adresa stabilităţii sociale. Trebuie să învăţăm un nou tip de solidaritate socială. A existat, pe vremuri, o solidaritate socială destul de dubioasă, care se opunea în termenii *noi-ei* – cea de dinainte de '89, se forma la coadă şi se destrăma în momentul accentuării presiunii.

Este ştiut că într-o societate săracă, nici bogatul nu este cu adevărat bogat. Trebuie făcut tot posibilul pentru ridicarea întregii societăţi şi acest lucru nu este realizabil decît în perioade de creştere economică. Nevoia de dezvoltare economică este o condiţie generală, prealabilă, prezentă în toate studiile de specialitate dedicate combaterii sărăciei. Putem discuta dacă, în ultimii zece ani, veniturile societăţii s-au repartizat în mod corect, dar nu putem discuta asupra faptului că aceste venituri sînt singura modalitate de combatere a sărăciei. Desigur, prin statistică se pot surprinde fenomenele generale, nu cele particulare. Fiecare dintre noi a avut momente cînd a simţit sărăcia. Termenul nu trebuie însă relativizat în mod excesiv, problema este a aspiraţiilor: la ce nivel îţi fixezi aspiraţiile. Şi aici există un mare pericol şi acesta trebuie consemnat: există o cultură a sărăciei, resemnarea şi instalarea în sărăcie. Se ştie: naşterea unui copil încarcă foarte mult bugetul şi poate să mute o familie aflată deasupra pragului de sărăcie sub pragul de sărăcie. O bucurie devine, în felul acesta, o formă de blestem. De la un punct încolo, asemenea familii ajung atît de resemnate, încît nu-şi mai controlează propria fertilitate.

Trebuie ca întreaga societate să parcurgă un proces de învăţare, implicînd mobilitate, capacitate de adaptare, flexibilitate. Aceasta este soluţia individuală pentru problema sărăciei. Chiar şi într-o familie înstărită, dacă se îmbolnăveşte capul de familie, totul se poate nărui dintr-o dată.

Vulnerabilitatea uriaşă din România creează pericolul unei sărăcii structurale. Toate investiţiile amînate, exploatarea infinită a unei perechi de pantofi sau a unei clădiri, produc pînă la urmă costuri mult mai mari. Degradarea lentă atrage sărăcie şi va produce sărăcie, mult după ce va începe urcuşul.

M-aţi întrebat despre situaţia tinerilor. În indicatorul de dezvoltare umană, un indicator foarte complex, singurul punct unde noi stăm bine este creşterea numărului de studenţi. Prin apariţia universităţilor particulare, se observă că, tinerii studiază mai mult şi mai mulţi tineri studiază. Aspectul pozitiv este că vom avea un mare număr de specialişti. Cel de al doilea aspect este amînarea intrării pe piaţa muncii din cauză că tineretul este cel mai afectat de şomaj. Acum absolvenţii de învăţămînt superior sînt cu mult mai buni decît am fost noi, în măsura în care ei dublează facultatea cu angajamente, cu servicii temporare. Astăzi, nimeni nu-şi permite doar să înveţe; studiile sînt dublate de o adevărată „practică a vieţii sociale". Cu adevărat dramatică este însă situaţia celor care au o meserie, dar nu pot să o exercite, a celor care abandonează şcoala. Ei reprezintă o forţă de muncă ieftină, utilizată acum punctual, fără a fi încadrată într-o adevărată viaţă profesională. Cei care astăzi lucrează la negru vor descoperi peste cîţiva ani că nu au asigurări medicale şi nu fac parte dintr-un sistem de pensii, pregătindu-şi situaţii foarte dramatice.

Există perspective de adîncire a sărăciei, pentru că sărăcirea este un proces cu o foarte mare inerţie. Chiar dacă acum s-ar produce un fenomen destul de improbabil şi în România ar începe o perioadă de avînt economic, sărăcia se va putea stopa foarte greu. A crescut şi polarizarea: la un capăt sînt oameni foarte bogaţi şi la celălalt capăt, marele număr al celor care alunecă, ceea ce înspăimîntă.

Frica de sărăcie are şi ceva pozitiv: te obligă să-ţi regîndeşti viaţa, să aşezi lucrurile în perspectivă, renunţînd la un consumism exagerat, echilibrînd veniturile cu posibilităţile de viitor; pe de altă parte, însă, frica de sărăcie este şi o frînă în calea unei emancipări individuale sau colective. Grevele sunt de multe ori o expresie a fricii. Cînd sînt un apel către reformă şi pentru accelerarea schimbării sînt binevenite, cînd încearcă să blocheze reforma sînt acte de miopie.

Perioada de tranziţie este o perioadă de învăţare şi nu se va încheia prea curînd. Generaţia tînără s-a depărtat deja de clişeul continuităţii, al fidelităţii faţă de locul de muncă, optînd pentru o carieră flexibilă, pentru o mai mare disponibilitate. Nu este doar o chestiune de vîrstă, ci şi de mediu. La ţară este destul de greu să găseşti pe cineva dispus să lucreze – chiar pentru o sumă corectă – pămîntul altuia.

Cuvîntul tranziţie s-a devalorizat, dar este vorba despre tranziţia fiecăruia de la o stare la alta, despre stresul implicat în această trecere. Direcţia spre care ne îndreptăm, contestată în sondaje, nu este greşită, viteza este prea mică. Există însă specificităţi: o anumită experienţă istorică, compoziţia socială: un mare număr de trăitori în mediul rural – ruralul este conservator prin însăşi natura lui – gradul de integrare al economiei; ele determină viteza apropierii de binele de la orizont".

Cristian PREDA

lector univ. dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea Bucureşti

De unde trebuie început

Înainte de a fi o problemă politică, sărăcia e o problemă economică. Pe care trebuie s-o „rezolve" însă politicienii! Contrastul dintre bogăţie şi sărăcie e însă mult mai vizibil decît cel dintre soluţiile politice date problemei sărăciei. În această privinţă, politicienii par a fi de acord. Programele şi manifestele lor electorale menţionează problema şi promit angajarea. Dar eficienţa se lasă încă aşteptată. De ce se întîmplă aşa?

Un răspuns e următorul: soluţiile propuse pînă acum contează pe indexare şi ajustare bugetară, dar nu pe punerea în joc a unor mecanisme care să declanşeze creşterea economică.

Situaţia e agravată, aşa cum observa recent economistul Ilie Şerbănescu, de faptul că România are astăzi o economie subdezvoltată, de tipul celei din ţările lumii a treia, dar şi probleme sociale tipice unei societăţi superdezvoltate, cum este, de pildă, raportul numeric dintre salariaţi şi pensionari, cei din urmă depăşindu-i, conform statisticilor de ultimă oră, cu mai mult de un milion pe cei dintîi.

Orice amînare a stimulării creşterii în regim de piaţă liberă agravează sărăcia. Căci, în ciuda mitologiei comuniste, piaţa funcţionează ca un formidabil nivelator social, care, de altfel, pe termen lung, îmbogăţeşte pe toată lumea. Oricît ar părea de paradoxal, crearea bogăţiei viitoare e mai importantă, ca problemă socială, decît asistenţa pentru sărăcii de azi. Atîţia români sînt săraci nu din pricina pieţei, cum spun partidele socialiste româneşti, ci pentru că piaţa nu s-a extins suficient de mult. Politicienii au vrut să i se substituie şi nu au reuşit, pentru că nu puteau să reuşească.

O condiţie pentru funcţionarea normală a pieţei este încheierea dosarului juridic al proprietăţii. Ceea ce se întîmplă însă în ultimele luni e îngrijorător. După ce anunţase cu surle şi trîmbiţe că are o nouă viziune despre proprietate decît cea cu care ne obişnuise din 1989 încoace, PDSR s-a întors la punctul de plecare. Recentele tergiversări ale votului în această privinţă l-au făcut chiar pe un politician, altfel echilibrat în afirmaţii, cum e Valeriu Stoica, să declare că „PDSR rămîne un partid ataşat ideii de naţionalizare şi este gata să facă o nouă expropriere dacă va reveni la putere" (cf. *România liberă*, 3 septembrie 1999, p. 1). Nu există de fapt un stimulent mai eficace pentru sărăcie decît confuzia juridică a regimului proprietăţii.

Pe de altă parte, dacă e vorba de politica bugetară, trebuie spus că nimeni nu va putea rezolva chestiunea sărăciei dacă o tratează ca problemă globală („a omenirii", cum ar spune fostul preşedinte). Aici trebuie făcute opţiuni clare şi sacrificii fără regrete. Căci, acolo unde încerci să salvezi tot, pierzi tot, efectele sărăciei propagîndu-se, pe parcurs, dintr-un domeniu în altul. Dacă nu se decid asupra unei priorităţi absolute a bugetului, atunci guvernanţii se vor ocupa cu cîrpeli tot mai complicate.

Învăţămîntul e, cred, acel domeniu din care sărăcia trebuia evacuată mai întîi de toate, întrucît implicaţiile sale sînt cele mai grave asupra corpului social. Lucrurile stau însă exact pe dos, întrucît învăţămîntul a fost mereu amînat. Iar contrastul dintre lumea occidentală şi cea românească a devenit izbitor. El reiese cel mai bine în evidenţă în universităţi. Cele mai sărace universităţi americane au alocate, din bugetul federal sau din cel al fiecărui stat, sume care se învîrt în jurul a 10 mii de dolari pe an pentru fiecare student. În România, bugetul alocă circa 150 de dolari pe an pentru fiecare student. Veniturile profesorilor, calculate în funcţie de

© S. Ivanoschi

aceste sume prevăzute pentru fiecare student în parte, sînt sub nivelul salariului mediu, ajungînd la circa 80 de dolari lunar. Filosofia bugetară trebuie pusă urgent sub semnul întrebării. Toată lumea deplînge faptul că femeia de serviciu de nu ştiu unde cîştigă mai mult decît un profesor universitar, dar nimeni nu a făcut pasul decisiv. În Franţa, de pildă, filosofia bugetului pleacă de la o evaluare a rolului social al funcţiunilor publice: astfel, venitul unui profesor ajuns în culmea prestigiului e foarte apropiat de cel al unui deputat. Chiar şi în limitele unui buget restrîns, această filosofie ar trebui aplicată. În ciuda insistenţelor ministrului Marga, această filosofie a fost ignorată.

Efectele sărăcirii constante a învăţămîntului prin buget sînt dramatice. Scăderea calităţii învăţămîntului public, care e stimulată de amplificarea rolului meditaţiilor pentru accesul în universităţi, e nu doar o sursă directă a creşterii costurilor suportate indirect de cetăţeni pentru un act public, ci şi cauza unui regres educaţional masiv al societăţii. Combinată cu ruralizarea populaţiei României, blocarea accesului la învăţare ne îndepărtează de Europa, o structură urbană şi în care instrucţia e vehiculul oricărei cariere.

Z. ORNEA

Sărăcia nu naşte virtuţi

Ţărănimea reprezenta în România dinaintea primului război mondial 90% din populaţia ţării şi, cu puţine excepţii, cum era lipsită de pămînt în proprietate, trăia într-o sărăcie lucie, vecină cu mizeria. Ca pondere în structura populaţiei, ţărănimea şi-a menţinut procentul, acesta tinzînd, abia-abia, să se restrîngă puţin. Pămînt a căpătat ce-i drept, încît analiştii vorbeau de o adevărată ţărănizare a proprietăţii funciare. S-a mai ieşit puţin din sărăcie. Dar mizeria socială s-a menţinut încăpăţînată, încît statistica vremii semnala cote ridicate în mediul rural, la mortinatalitate, mortalitate infantilă şi, în general, la capitolul igienei sociale, cum a dovedit G. Banu în vestita sa carte, din 1936, *Sănătatea poporului român*. Cu toate acestea, sămănătorismul antebelic a întreţinut, în jurul literaturii sale, clişeul că sărăcia se îngemănează cu virtutea, idilizînd viaţa din lumea satului. N. Iorga, mentorul ideologiei sămănătoriste, putea să scrie, în 1904, că ne trebuie o literatură sănătoasă „pe pagina căreia să cadă, deopotrivă, lacrima înaltei, bogatei doamne şi a sătencei". Asta deşi ştia bine că săteanca e, în proporţii înspăimîntătoare, analfabetă, neputînd citi acele invocate „cărţi pentru popor". Idilismul vieţii ţărăneşti, unica sursă de inspiraţie îngăduită scriitorilor, a saturat o literatură modestă, produsă în serie, după reţetar. Excepţia fericită, proza lui Sadoveanu, se ridica, prin valoare, deasupra oricăror clişee ideologice.

În 1920, apariţia lui *Ion* al lui Rebreanu, roman impunător, a creat o cotitură extraordinară. Se demonstra că, iată, mediul rural poate produce o proză ce respinge hotărît idilismul. De aceea Lovinescu socotea că *Ion* „rezolvă o problemă şi curmă o controversă", socotind că romanul lui Rebreanu „reprezintă o revoluţie şi faţă de lirismul sămănătorist sau de atitudinea poporanistă şi faţă de eticismul ardelean, constituind o dată, istorică am putea spune, în procesul de obiectivare a literaturii noastre epice". Dimpotrivă, N. Iorga a fost profund scandalizat de romanul lui Rebreanu, întîmpinîndu-l cu negaţiune hotărîtă. Opinia, mereu afirmată, s-a păstrat pînă tocmai în 1936, în *Istoria literaturii româneşti contemporane*, unde scria despre *Ion:* „În romanul cu optzeci de personagii, cu violuri şi omoruri, cu toate manifestaţiunile brutei, prezintate crud, ca un cadavru putred pe care l-ar scutura cineva de un picior, e acelaşi realism de o sălbatecă autenticitate: ce e mai josnic în viaţa animalică a rasei, cum i se pare autorului că a văzut în cine ştie ce colţ blăstămat de Ardeal, se expune aici ca un testimoniu de iremediabilă inferioritate, într-un stil rece de jandarm care constată infamiile petrecute în raionul său".

Ion, eroul romanului, e un ţăran sărac dintr-un sat ardelean. Îşi dispreţuieşte tatăl pentru că, lipsit de prevedere, a părăduit pămînturile pe care le avusese. Iar el, ca un ţăran autentic, doreşte să iasă din sărăcie, prin pămînt în proprietate, pe care, n-are altă soluţie decît să-l silească pe Vasile Baciu să i-o dea pe Ana de soţie, cu toate pămînturile sale, inclusiv cele cumpărate, de-a lungul vremii, de la părintele său, Glanetaşu. Într-o pagină memorabilă, autorul surprinde această patimă a lui Ion după pămînt: „Cu o privire setoasă, Ion cuprinse tot locul, cîntărindu-l. Simţea o plăcere atît de mare văzîndu-şi pămîntul, încît îi venea să cadă în genunchi şi să-l îmbrăţişeze. Iarba deasă, grasă, presărată cu trifoi, unduia ostenită de răcoarea dimineţii. Nu se putu stăpîni. Rupse un smoc de fire şi le mototoli pătimaş în palme". Sărăcia sa reală nu-l face deloc mai bun, dimpotrivă, îl îndîrjeşte în răutate, pînă la neomenie. Patima pentru înavuţire şi spiritul achiziţiei îl înrăieşte duşmănos. S-a decis s-o cucerească rapid pe Ana, fiica lui Vasile Baciu, şi, deşi îşi dădea seama că e urîtă şi slăbănoagă, el iubind-o, de fapt, pe Florica, exclamă văzînd-o pe cea care avea să-i aducă pămîntul: „Mă moleşesc ca o babă neroadă. Parcă n-aş mai fi în stare să mă scutur de calicie... Las' că-i bună Anuţa! Aş fi o nătăfleaţă să dau cu piciorul norocului pentru nişte vorbe". O violează într-o noapte, nu fără acordul fetii şi, cînd află că a rămas însărcinată, o ocoleşte, aşteptînd ca viitorul socru să vină la el pentru a trata „afacerea". Dar cînd viitorul socru începe să trateze, în faţa preotului, declară că înţelege numai să lase viitorilor însurăţei averea deţinută, cît trăieşte nedîndu-le nimic. Şi cînd înfruntarea creşte, Vasile Baciu declară: „Dac-ai socotit să-ţi baţi joc de fată ca să-mi smulgi moşia, apoi rău te-ai socotit, că nu ţi-ai găsit omul", Ion nu se mulţumea nici cu cinci locuri şi o pereche de boi, înscrise pe numele Anei, voind totul pe numele lui. Ciorovăiala pătimaşă durase peste trei ore, între timp Ana tăcea şi suspina, aşteptînd să i se decidă soarta, ea neavînd drept la opinie. Părţile nu s-au înţeles de fapt, şi ajunsă acasă, Ana fu bătută cu sălbăticie de tatăl ei. Conveniseră, după cîteva zile, cînd Vasile Baciu promisese că-i dă lui Ion toate pămînturile, cele două case, cerînd, doar, să fie înscrise, după cununie, pe numele ambilor soţi. Ion era mulţumit, suportînd-o pe Ana, ca pe sursa averii dobîndite. Dar socrul îl înşelase de fapt, nedîndu-i pămînturile nici după cununie. Ana se trezeşte alungată de amîndouă părţile contractante. Ion îi spunea: „Fugi, fleandură, fugi de-aici, că uite acum te trimit pe lumea cealaltă!... Şi să nu te mai prind prin ograda mea, că te spintec". Iar tatăl ei o avertizează: „Să nu vii la mine, rapandulă, că-ţi zdrobesc ciolanele! Sărăntoc ţi-a trebuit, de sărăntoc să ai parte!". Acum abia realiză Ana „de prăpastia în care-şi zvîrcoleşte ea viaţa. Şi atunci gîndul morţii i se coborî în suflet ca o scăpare fericită". Ion, a doua zi, o goneşte cu blîndeţe, trimiţînd-o la tatăl ei pentru că el, Ion, „ăs sărac şi abia ne tîrîm şi noi zilele". De bunătate şi omenie, nici vorbă nu putea fi. Un singur gînd îl călăuzea pătimaş. Să scape de sărăcie. Ana, borţoasă de ştia tot satul, nu prezenta nici o însemnătate umană. Era numai obiectul, mijlocul prin care se putea sălta din sărăcie. Şi n-o putea ierta pentru viclenia socrului, căruia îi spunea hotărît: „Îmi trebuie tot pămîntul, socrule, ştii bine... Tot pămîntul". Şi ajunseră la tribunal, judecîndu-se, fiecare cerîndu-şi dreptul. Ana naşte pe cîmp, fără, evident, nici o asistenţă medicală, aşa umilită cum îi era şi viaţa. Copilul e băiat, îmbunîndu-l pentru o clipă pe Ion. „În sufletul bărbatului ţîşneau remuşcări de-abia stăpînite. Privirea i se înăspri. Vru să înjure, şi vorbele i se stăviliră în gîtlejul uscat. Stătea stîngaci, cu secera în mînă, iar sudorile îi curgeau de pe tîmple pe umerii cămăşii". Apoi, repede, Ion reîncepu s-o bată pe Ana care, în sfîrşit, realizează că Ion a înşelat-o pentru a-i lua zestrea. Trăia cu sentimentul greu că ea nu era decît o unealtă în mîna bărbatului care, din sărac, se voia om cuprins. Viaţa îi devenise o povară. Bătrînul Vasile Baciu, aşa, din senin, se decide să-i dea lui Ion, cu acte în regulă, toată averea. Şi după ce actele fură întocmite, la un pahar de rachiu sorbit în tăcere încordată, deodată bătrînul Baciu izbucni: „Tîlharule, tîlharule, m-ai lăsat pe drumuri... Mi-ai furat pămîntul, hoţule! M-ai omorît, hoţule". Ion, înfierbîntat de mulţumire că, acum, posedă totul, îşi abandonează socrul în cîrciumă, nepăsător, mergînd prin viscolul de afară. Cînd s-a împrimăvărat, Ion a ieşit din sat să-şi vadă porumbiştea cea mai mare pe care o căpătase. („Pămîntul se înclina în faţa lui, tot pămîntul! Şi tot era al lui, numai al lui acuma".) Şi tot contemplîndu-şi pămîntul, „îl cuprinde o poftă sălbatecă să îmbrăţişeze lunca, să o crîmpoţească în sărutări... apoi, încet, cucernic, fără să-şi dea seama, se lăsă în genunchi, îşi coborî fruntea şi-şi lipi buzele cu voluptate de pămîntul ud. Şi-n sărutarea aceasta grăbită simţi un fior, rece, ameţitor... Se ridică deodată ruşinat şi se uită împrejur să nu-l fi văzut cineva. Faţa însă îi zîmbea de o plăcere nesfîrşită". E o pagină neuitată a prozei lui Rebreanu, care fixează, memorabil, patima ţăranului sărac de a se înavuţi cu pămînt în proprietate. Prin orice mijloc. Apoi, rapid, cînd se simţea bucuros, puternic că scăpase de sărăcie şi era, acum, om bogat, totul se înverşunează împotrivă-i. Ana se spînzură, copilul moare şi, într-un tîrziu, Ion e ucis cu sapa de soţul singurei femei pe care o iubise, Florica. Din tot zbuciumul neomeniei s-a ales praful. Nimeni nu se mai gîndea la sărăcie şi înavuţire. Oricum, sărăcia dintîi a lui Ion numai cu virtute şi moralitate nu fusese înconjurată, ci se dovedise născătoare de sălbăticie şi răutate haină. Sărăcia nu iscă moralitate şi bunătate omenească.

Carmen-Maria MECU

psiholog

Prin lentile de psiholog

Sărăcie. Materială, spirituală. Prima mi se pare a fi mai uşor de acceptat ca stare ori ca atribut al persoanei. N-am auzit pe mulţi plîngîndu-se de sărăcia duhovnicească, morală ori de incapacitatea – fie şi relativă – a creierului lor de a gîndi corect. „Tot bogatul e mintos" luată *ad litteram* reflectă o schemă a minţii organizate simplu: cine e *sărac* (fără avere) e şi *prost*, şi *urît*, şi *imoral* ş.a.m.d. Perspectivă comodă, liniştitoare pentru cel cu salariu ori cu statut material începînd de la „decent". Uneori nu atît sărăcia materială în sine deranjează echilibrul persoanei, cît modul în care este ea valorizată social. Săracului îi pot fi atribuite de către partea favorizată a opiniei publice anumite însuşiri negative şi/sau comportamente dubioase deja consumate ori posibile, fapte care – dacă este mai slab de înger – îi blochează forţele creatoare, originalitatea, iniţiativa. Aşa stînd lucrurile, de ce ne-am mira că urmaşi ai intelectualilor cu coatele roase pe băncile şcolilor ori bibliotecilor noastre nu prea prospere ajung să aşeze în topul valorilor de tranziţie *banii* şi *puterea*. Pe de altă parte, „sărac şi curat" poate uşor deveni, pentru o minte dihotomică, „sărac, *deci* curat", perspectivă compensatorie a celui lipsit de mijloace. Suspiciunea că la baza oricărei bunăstări s-ar ascunde un comportament imoral blochează şi ea forţele constructive, justificînd nu de puţine ori prostia autentică (de toate felurile şi în limitele largi ale normalului) în aceeaşi măsură ca şi multiplele varietăţi de lene. Între aceste două extreme s-ar putea înscrie nenumăratele combinaţii accesibile unei priviri neimplicate şi nepărtinitoare care s-ar plimba pe deasupra unei lumi normale.

Aici şi acum, mi-ar fi foarte greu să evaluez declaraţia de sărăcie a cuiva. Sărac şi umilit se simte cel care nu-şi poate permite *dessou*-uri „de firmă". Sărac şi umilit se percepe cel care-şi cîrpeşte *dessou*-urile. Sărman – condeierul oftînd umilit de un inofensiv tîrg de carte la el acasă ori aiurea, sărmană – femeia de serviciu cu acelaşi salariu, pe care bucătăria vecinei prospere o umileşte. Sărac – înaltul funcţionar public chiriaş într-o vilă modestă, sărac – deţinătorul de credite neperformante. Prin opoziţie, *mizeria* ca stare radicală n-are nevoie de declaraţii. Mizeria aerului nostru otrăvit de gunoaie, murdăria nocivă a apelor şi pădurilor, promiscuitatea spitalelor de stat, hidoşenia vieţii handicapaţilor, a vagabonzilor umani ori canini, degradarea pensionarilor „curăţei" care te privesc jenat şi avid, neîndrăznind – încă? – să cerşească, exhalaţiile publicaţiilor imunde şi, – în fine – inodora, incolora, insipida – dar cu metastaze – mizerie morală. Sărăcia este o stare căreia îi faci faţă, pentru a lupta cu mizeria ai nevoie de ceilalţi. Mi-e frică, aşadar, de mecanismele noastre de apărare care ne ajută să ignorăm mizeria ce începe dincolo de pragul – în vreun fel sărac – al uşii noastre.

Controlăm sărăcia? Întrebarea este bună, pentru că ne ajută să distingem *sărăcia asumată* de cea *impusă* de context. Cineva poate face un legămînt de sărăcie materială spre a-şi dedica eforturile în exclusivitate împlinirii spirituale. Altcineva se poate priva de cele ale spiritului spre a-şi satisface pornirile epicureice. *Locul controlului* stării de sărăcie se află în cazul acesta în interiorul persoanei şi ea se poate simţi împăcată cu sine şi cu ceilalţi. *Mai trist este dacă evoluţia ta spre starea de sărăcie o controlează alţii*. Spre exemplu, ţi-ai dorit să trăieşti decent ori chiar foarte bine din munca ta, dar cei pe care i-ai promovat drept slujitori ai intereselor comune au proiectat ineficient cadrul politic, juridic, administrativ economic etc. – global sau local – în care ai fi putut să creşti, fie pentru că le-au lipsit aptitudinile manageriale, fie pentru că n-au avut de la început ori şi-au pierdut pe parcurs altitudinea morală. A doua alternativă generează frustrare, anxietate, agresivitate, pentru că este un lucru înspăimîntător să conştientizezi consumul inutil al energiilor, în ultimă instanţă al vieţii tale, în tranziţie ca şi în comunism. Cea mai benignă formă de agresivitate a celor privaţi de dreptul de a-şi controla cursul vieţii ar fi refuzul de a mai vota, adică de a mai participa la viaţa comunitară. De fapt, un mecanism maladiv, infantil, de protecţie în faţa ameninţării mizeriei sociale şi personale.

Sărăcia bine temperată, adică o sărăcie căreia încă mai doreşti şi mai reuşeşti să-i faci faţă, poate deveni condiţie a creativităţii. Nu pot uita mesajul unui film documentar – oferit nouă, după cîte îmi amintesc, de ambasada Marii Britanii, nu mult timp după decembrie 1989. Era vorba despre inventatorii unui ingenios sistem de lentile. Inteligenţa, buna comunicare, cooperarea şi creativitatea bine ţintită a membrilor acelei echipe i-au ajutat să rezolve prin ei înşişi şi cu mijloace iniţial modeste o problemă care ulterior le-a adus deloc neglijabile cîştiguri materiale şi intelectuale. Însă aluzia n-a prins. Poate pentru că prea eram obişnuiţi să ne rezolve temele vreun frate mai mare. Un reputat creatolog, analizînd manifestări şi contexte ale creativităţii, constata ingeniozitatea de care dau dovadă copiii săraci (nu cei aflaţi în mizerie) în a-şi născoci jocuri şi jucării. Copiii noştri ingenioşi şi nu foarte bogaţi pleacă spre locurile în care cineva vrea şi poate să valorifice invenţiile lor.

„Vorba multă, sărăcia omului". La fel ascultarea multă, ricanez eu. Realizez că aş fi putut fi ceva mai bogată dacă nu-mi iroseam timpul citind sacii de ziare pe care i-am aruncat la trei ani după „evenimente". Ori urmărind spectaculoasele înfruntări din *talk-show*-uri. Dacă bogăţia s-ar estima în creşterea accelerată a densităţii de analişti pe metru pătrat de cîmp cultural *(y compris* economie, politică, administraţie etc.) noi am putea fi declaraţi o ţară eminamente bogată. Un profit personal am avut totuşi: mi-am înţeles – pentru multe domenii – condiţia de „om de rînd", numit uneori şi „populaţie", de om din *prostime* (adică din *sărăcime)*, fără acces la cea mai mare bogăţie a vremurilor noastre: sursele prime de informaţie.

Teodor BACONSKY

EUROPA DUPĂ KOSOVO

Un imaginar paneuropean?

Pentru noi, europenii, secolul XX a început şi se sfîrşeşte cu un război izbucnit în Balcani. Asta înseamnă că progresele cu care ne lăudăm se cer reexaminate. Dacă privim lucrurile necomplezent, sîntem obligaţi să constatăm dacă nu eşecul, măcar nerealizarea proiectului european conturat în secolul XIX. Predecesorii noştri şi-au dorit o Europă a Naţiunilor, în care să nu mai existe războaie şi care să garanteze principiile enunţate la 1789 sub forma unor democraţii moderne, orientate spre economia de piaţă. Păcii dintre state i-ar fi corespuns armonia claselor sociale în interiorul fiecărei naţiuni, iar Europa ar fi continuat să fie un fel de far al umanităţii, răspîndind pretutindeni binefacerile cunoaşterii, ale progresului ştiinţific şi ale filantropiei. Acest tablou biblic nu corespunde Europei contemporane. Deşi civilizaţia noastră a evoluat spectaculos – structurîndu-se pe temeiul unor tehnologii şi a unor servicii mereu mai sofisticate – nu putem spune că europenii sînt mai solidari şi nici că felul lor de viaţă inspiră sau atrage restul umanităţii. Evident, construcţia europeană s-a maturizat instituţional, generînd o birocraţie arborescentă şi o cultură politică distinctă. După 1945, Occidentul a făcut cîţiva paşi importanţi în direcţia unificării: de la prozaica Uniune a Oţelului, s-a ajuns la sistemul euro, în care mulţi văd dacă nu un panaceu, măcar un „motor" al integrării. Putem saluta, de asemenea, rolul pozitiv al Consiliului Europei care, în cinci decenii de existenţă, a demonstrat că poate micşora inegalităţile, contribuind, recent, la consolidarea democraţiilor post-comuniste. Cu toate acestea, mai sînt încă multe de făcut pentru a depăşi logica războiului rece, care a divizat continentul, adîncind decalajele şi distrugînd reţeaua contactelor tradiţionale, stabilite încă din Antichitate şi Evul Mediu.

E greu să invocăm, prin urmare, existenţa unui *imaginar paneuropean* capabil să armonizeze diferenţele culturale într-un continuum istorico-antropologic. Nici o instanţă politică sau academică nu a reuşit să rezolve tensiunea dintre unitate şi diversitate. Resimţim pe de altă parte conflictul dintre utopia omogenizării şi tentaţia hegemonică a acelor state precum Franţa, Marea Britanie sau Germania care, deţinînd succesiv supremaţia politică, luptă şi astăzi pentru condiţia de protagonist.

În epoca modernă – teoretizată în ambianţa filozofică a Iluminismului – Europa s-a mişcat pe orbita cîtorva idei-forţă. O asemenea idee susţine că schimbarea politică a ordinii tradiţionale este legitimă şi necesară, dar nu urgentă. Ea trebuie operată prin redistribuirea prudentă a plusvalorii, prin aplicarea unor reforme graduale şi prin negocierea permanentă a unor compromisuri capabile să menţină pacea socială. Acest program în aparenţă rezonabil nu a putut fi aplicat *ad litteram,* fie pentru că unii l-au frînat cu obstinaţie, fie pentru că alţii au dorit să-l accelereze nesăbuit. Nucleul raţional al Iluminismului clasic a fost în permanenţă eclipsat de vehemenţa paseismului restaurator sau de furia unor mişcări revoluţionare care au reuşit să demoleze, dar nu şi să pună ceva în loc. Deşi dezvoltate pe temelii umaniste, principalele curente ideologice afirmate în secolul trecut – conservatorismul, liberalismul şi socialismul – au degenerat în formule retrograde, cinic-pragmatice sau totalitare, sfîrşind prin a se contopi într-un hibrid mediatico-populist, care sacrifică valorile în numele unui *welfare state* mereu mai nebulos.

Astăzi, cînd formulăm noi proiecte de societate şi cînd ne întrebăm în ce fel de Europă vor trăi copiii noştri, avem cu toţii impresia că simplele aproximaţii de parcurs nu mai sînt suficiente. E inutil să constatăm „moartea ideologiilor", de vreme ce vechile probleme persistă alături de altele, complet noi. Guvernele asigură tot mai greu balanţa între privatizare şi asistenţialism, confruntîndu-se cu lipsa de lichidităţi pentru plata pensiilor sau a asigurărilor medicale şi cu cifra înspăimîntătoare a unui şomaj care, în ciuda reducerii artificiale a orarelor săptămînale, continuă să crească. Sistemele noastre de învăţămînt sînt victima unor experimente avortate, care ostracizează excepţia şi devalorizează diplomele, penalizînd inserţia noilor generaţii într-o piaţă a muncii hiperspecializată, dar inflexibilă. Fluxurile migratorii dinspre Sudul sărac sînt prost gestionate, la intersecţia dintre retorica umanitară şi dificultatea asimilării. Clivajele culturale dintre sudul latin, nordul anglo-saxon şi estul slav se menţin dimpreună cu stereotipurile ostile pe solul cărora au apărut. Instituţiile europene – care abuzează uneori de instrumentul standardizării şi reciclează postmodern memoria diferitelor imperii – au devenit, paradoxal, principalul obstacol de care se loveşte principiul subsidiarităţii. Şi apoi, Europa este simultan ocolită şi adulată de posibilii ei parteneri sau membri. Blocul statelor scandinave, spre pildă, îşi amînă integrarea europeană pentru a-şi proteja bunăstarea, în vreme ce statele est-europene reclamă accelerarea procesului, pentru a demonstra că subdezvoltarea lor nu este endemică. Există, de asemenea, un sentiment difuz de criză a vieţii intelectuale: universităţile noastre nu mai produc astăzi decît *experţi,* care publică rapoarte sectoriale şi comentarii docte, dar care se dovedesc incapabili să întemeieze noi şcoli de gîndire şi curente de creaţie. La urma urmelor, nu numai viaţa intelectuală, ci însuşi *credo*-ul european se află în dificultate. Există destui adepţi sentimentali ai europenismului, intelectuali de bună credinţă, care s-au săturat de provincia lor naţională, de războaie şi de mondialisme agresive, dorindu-şi acum o *concordie slabă,* bazată pe un tranzacţionism gratificant. Dacă ar fi să căutăm însă măcar un mare nume de filozof al cauzei europene, ne trezim în mijlocul unui deşert. Mi se va spune că Europa este prea complexă pentru a mai face obiectul unei filozofii de cabinet. E nevoie de o creaţie juridică şi de voinţa politică aferentă implementării sale. Mi-e teamă totuşi că miile de pagini ale Tratatului de la Maastricht nu sînt un substitut filozofic, ci doar o pledoarie pentru autorii săi. Acest enorm document este accesibil cîtorva iniţiaţi care, în ipoteza fericită că au înţeles despre ce e vorba, nu au reuşit să transmită această înţelegere în ansamblul ţesutului socio-cultural european. În aceste condiţii, cetăţenii diferitelor state se simt abandonaţi, opinia publică oscilează între autorepliere şi indiferenţă, iar interesul pentru construcţia politică europeană scade vertiginos, aşa cum reiese, bunăoară, din masivul absenteism de la ultimul scrutin electoral.

Euro-pesimism? Euro-optimism?

Departe de mine gîndul de a-mi dezvolta expunerea în jurul unui euro-pesimism aprioric. Sînt convins că între nevroză şi euforie poate fi găsită o cale de mijloc pe care mă voi strădui să o urmez. Sînt însă la fel de convins că precizia diagnosticului condiţionează – şi în cazul Europei – validitatea remediilor prescrise. Înainte de a-mi prezenta punctul de vedere, în conformitate cu titlul acestei expuneri, cer permisiunea de arăta, pe scurt, de ce nu sînt euro-pesimist. După opinia mea, un euro-pesimism radical s-ar manifesta, cu precădere, în două registre: unul, *apocaliptic* şi celălalt, *etnocentric.* În cazul europesimismului apocaliptic, ar trebui să susţinem că Europa de la sfîrşitul mileniului II a atins masa critică a unui ciclu istoric iremediabil depăşit şi că, în următorul mileniu, ea se va lăsa antrenată de fluxul altor civilizaţii. Conform acestei viziuni ciclice, Europa a fost atît de generoasă cu alţii încît s-a golit de substanţă, fiind fagocitată de propriile sale reduplicări. Ea şi-a pierdut posesiunile coloniale, geniul cognitiv şi simţul eroic pe care şi-a sprijinit gloria trecută, nemaiavînd în faţă decît palidul viitor al unui destin subaltern.

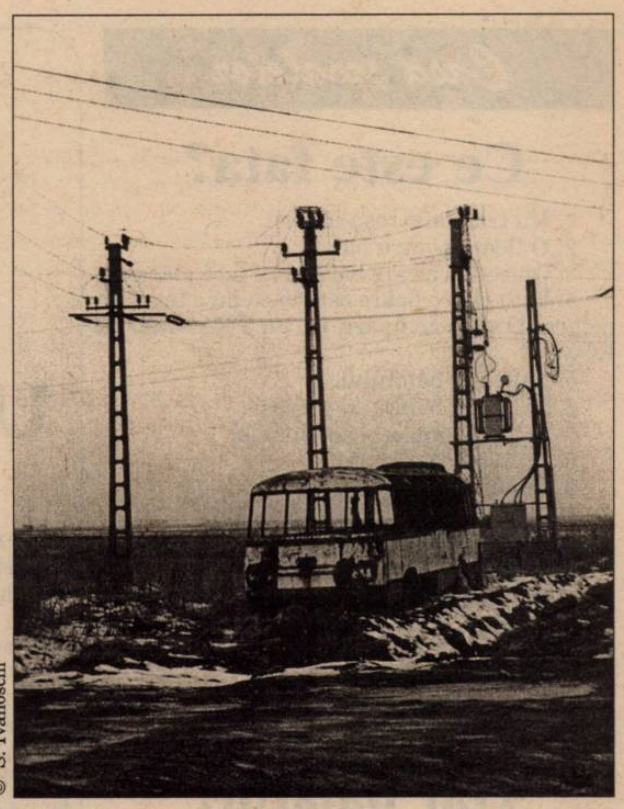

© S. Ivanoschi

În cazul în care am îmbrăţişa euro-pesimismul etnocentric, ar trebui să afirmăm că Uniunea Europeană este o fantasmă, dat fiind că *naţiunea* reprezintă ultima formă viabilă de agregare a unei societăţi; concluzia unui atare silogism este că orice ansamblu supranaţional sfîrşeşte prin a deveni deopotrivă duşmanul democraţiei şi al identităţilor locale. Atît europesimismul apocaliptic, cît şi cel etnocentric exagerează disfuncţiile construcţiei europene, văzînd în ele tot atîtea fatalităţi care nu fac decît să anticipeze inexorabila diminuare a forţelor europene în context mondial. Nu mă pot lăuda cu o serie de contra-argumente zdrobitoare, dar simt că idealul personal al unei Europe solidare nu anunţă o slăbiciune, ci o energie sugestivă, care nu şi-a epuizat rezervele. Nu mă declar, deci, euro-pesimist pentru simplul motiv că am toată încrederea într-un viitor al Europei bazat pe modificarea neconflictuală a conceptului de stat naţional şi pe renovarea unui creştinism „postmodern" care va încheia era nihilismului.

Dacă nu sînt euro-pesimist, nu pot fi nici euro-optimist. Euro-pesimismul greşeşte, poate, atunci cînd acuză falimentul geo-culturii liberale pe care s-a construit modernitatea. Practicînd un soi de reducţie fenomenologică, el crede că dacă reformismul raţional promovat de liberalism nu a avut succes, nu mai există alternativă. Drumul spre progresul lent, bazat pe consens, a fost bine intenţionat, dar ne-a condus către o fundătură, iar calea de întoarcere – de pildă spre acea *christianitas* medievală – nu poate fi concepută. Euro-pesimiştii sînt pur şi simplu în situaţia de a nu avea o soluţie, iar această paralizie este din păcate întreţinută de înseşi evoluţiile politice de pe un continent ale cărui elite nu vor să se întoarcă înapoi, neavînd însă nici curajul de a imagina un viitor plauzibil. În disperare de cauză, aceşti politicieni – care sînt în mare măsură revoluţionarii pacifişti sau maoişti din 1968 – consideră că eşecul paradigmei iluministe nu a fost cauzat de un *exces,* ci de o *carenţă.* Ei sînt convinşi că un plus de liberalism va reabilita însăşi ideea liberală intrată în criză după 1990. Iată de ce generaţia politică 1968 – aflată acum la putere în mai toate capitalele europene – tinde să privească adîncirea inegalităţilor şi apariţia unor largi categorii de excluşi ca pe un rău necesar, care merită tolerat, în măsura în care nu afectează baza electorală a unei clase de mijloc relativ prospere.

© S. Ivanoschi

Textul acestei conferinţe, a cărui urmare o vom publica în numerele viitoare, a fost prezentat în cadrul celei de a VI-a *Summer School on Religions in Europe,* organizată de Universitatea din Florenţa şi de Uniunea Europeană, ce a avut loc la Badia a Passignano (Toscana), în august 1999.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Casa şcoalelor

Ce este fata?

1. Un trandafir roşu înflorit.
2. O floare pentru băiat.
3. Obiectul cu care băiatul îşi face plăcerea.
4. Fata este o floare care dacă nu e îngrijită moare. O poţi compara cu un TRANDAFIR ROŞU.
5. Salteaua băiatului.
6. Salteaua băiatului gingaşă.
7. O floare, uneori cam dificilă.
8. Fata-i fată pînă fată.
9. Depinde numai de ea.
10. Un înveliş inutil al unei găuri.
11. Ceva mai interesant decît băiatul.
12. O stea căzută între ciulini.
13. Subiect, exprimat prin substantiv comun simplu, gen feminin, nr. sing., funcţie de reproducere.
14. O fată simpatică.
15. Unul dintre locatarii patului.
16. Eu.

Dar băiatul?

1. Un drac căzut din copac.
2. Tulpina florii.
3. Un tîmpit cu mici excepţii.
4. Plapuma fetei călduroasă.
5. Stăpînul florii.
6. Un animal deştept.
7. Un domn care ştie să facă faţă unei fete.
8. Un bujor.
9. O prelungire inutilă a unei p.
10. Un înger.
11. Reprezentantul sexului forţos.
12. Băiatul este totul în societate, fata ceea ce rămîne.
13. Un fotbalist desăvîrşit.
14. Un mărăcine care se agaţă de fusta fetei.
15. Un luceafăr.
16. Este o fiinţă, dar bine înţeles mai puţin sensibil ca fata; şi că sînt cam neserioşi nu toţi dar majoritatea cam 99% serioşi şi 1% serioşi.

Epilog

Fata e un înger / Băiatul un drac / Dar pînă la urmă / Amîndoi se plac.

(întrebări şi răspunsuri reproduse din oracolele şcolare)

Bazar

În jurul mesei

Vorbeam, mai demult, de obiecte casnice, cîndva esenţiale pentru bunul mers al unei vieţi organizate şi rutinate şi, brusc, devenite secundare, marginale sau oricînd de înlocuit. Primele menţionate erau cele mai banale obiecte gospodăreşti, bune la orice şi accesibile fără restricţii şi discriminări (punga, ziarul şi cîrpa). Există însă şi alţi adjuvanţi casnici, mai puţin indispensabili, care trăiesc aceeaşi dramă. Rolul lor migrează puţin din sfera strict utilitară spre una mai rafinată, care îmbină esteticul de bucătărie cu micul hedonism domestic. De pildă, faţa de masă. Albă, brodată, apretată, imaculată. Moştenită de la bunica şi păstrată. Sigur, în principiu, ea există în dulapurile multora dintre noi şi se pune, în special, la ocazii. În unele zone şi medii sociale mai mult, în altele, evident, mai puţin. Nu a ieşit cu totul din uz, ci şi-a deviat semnificaţia. Nu mai e o pajişte nemărginită pe care zburdă farfuriile, paharele, pîinea... E un spaţiu întrerupt de mai noile muşamale pătrate, ce delimitează teritoriul fiecăruia. Teritoriul în cauză e mai sigur pentru meseanul lacom sau distrat: pata de vin sau de supă e a lui şi numai a lui, iar privirea dispreţuitoare a gazdei nu implică şi vreo consecinţă. Pătratele de plastic (sau, uneori, mai distins, de rafie) înseamnă şi o grijă mai pronunţată pentru igienă: microbii vecinilor de scaun nu se amestecă, ci zburdă fiecare în parohia lor. Aceleaşi petice de plastic, ca şi înaintaşa lor muşamaua (intermediara dintre faţă de masă şi „bucăţile" în cauză) presupun o oarecare lipsă de maniere a musafirilor: prezumţia este că, de felul lor, aceştia se pătează... Tot pe mesele de altădată şi tot dispărute acum sînt suporturile pentru tacîmuri. Bunica mea avea nişte cîini hîrşiţi de furculiţe şi înrăiţi de cuţite, dintr-un metal negru şi greu. Ei îşi permiteau să adaste greoi pe pajiştea-faţă de masă discret zoomorfizată: pe lîngă căţei, mai exista măcar un suport de şerveţele în formă de arici. Şi dulăii pentru tacîmuri, şi ariciul pentru şerveţele sînt ornamente aproape dispărute. Acum, tacîmurile se pun pe şerveţel, culcate de-a dreptul, iar şerveţelele se aduc, în general, de la bucătărie, direct, din pachet... Mesele tind să funcţioneze pe principiul economiei şi nu al abundenţei: paharele tînjesc să fie tot mai puţine şi mai universale; pînă şi scobitorile ţi se aduc, abia la cerere, nu cu mare bucurie... Şervetul de pînză e un accesoriu, de multe ori, stînjenitor, cu utilitate prea ambiguă (să-l pui la gît sau să-ţi ştergi mîinile pe el?). Gazdele chiar preferă să folosească pahare sau farfurii de plastic, scutind, astfel, spălatul vaselor. După ce termini primul fel, gazda îndatoritoare se perindă, discret, cu o pungă de plastic în care adună farfuriile consumate. De fapt, masa se poate dezmembra cu totul: din eroină principală, centru al patimilor comesenilor, ea devine un simplu suport pentru mîncăruri aglomerate. Paradisul vegetal şi animal de altădată e înlocuit cu o demitologizată abundenţă culinară, în care accesoriile nu se mai văd şi nu mai contează. Gospodina însăşi obişnuia să fie o prelungire a paradisului sus-menţionat: dotată cu un şorţ înflorat sau dantelat, ori, la ocazii mai puţin simandicoase (şi nu numai), primindu-te într-un capot-rochiţă şi el acoperit de flori, încălţată cu papuci cu ciucuri. Acum, funcţionalul îşi spune cuvîntul şi în cazul stăpînei casei: măcar atunci cînd pregăteşte viitorul ospăţ fragmentat se înveşmîntă în colanţi şi într-o bluză. Papucii sînt, de multe ori, înlocuiţi cu tenişi. Femininul gospodăresc e înlocuit cu un amestec între exhibiţionism şi senzualitate (colanţi mulaţi pe orice dimensiune de pulpă), pe de o parte, şi uniformizare unisex, pe de alta (colanţii pajilor din piesele lui Shakespeare). Curba şi spirala din mileuri, din modelele de pe perne sau de pe capoate se convertesc, treptat, în linii mai drepte şi mai ascetice. Nu uniform, nu constant, ci doar în anumite contexte şi medii. Nu mă hazardez să vorbesc despre un fenomen social generalizat, ci doar despre nişte tendinţe firave. Sînt, însă, cazuri în care unitatea gospodăriei gen pajişte sau grădină paradisiacă e destrămată tranşant: la petrecerea cu pahare şi farfurii de plastic, nici măcar bucătăria nu mai există ca încăpere în sine; ea era o deschizătură cu aragaz şi chiuvetă, într-o sufragerie fără limite şi cu gresie pe jos.

Iaromira POPOVICI

Un intelectual terorizat de o gratuitate

S-a făcut o lună de cînd, pe 3 august 1999, un text transmis prin e-mail, din străinătate s-a vînturat pe masa lungă a redacţiei noastre – aceea la care ne aşezăm bucuroşi cu toţii, birou, pentru fiecare, neavînd, dar nici nefiind nevoie – fără să i se acorde, după o lectură oarecare, vreo atenţie deosebită, cum ar fi meritat. Sau n-ar fi meritat? Aceasta-i întrebarea. Cei mai mulţi dintre colegi au spus: „las-o cum a căzut". Eu am retras „telegrama" din circulaţie punînd-o, cu o anume grijă, în muzeul meu de texte şi obiecte antiimaginare, nehotărît dacă să o dau publicităţii, avînd oroarea denunţului. Încercam să mă conving că nu e importantă şi la capătul fiecărei analize mi se impunea că este. Mă prelucram, mă linişteam, iar mă revoltam împotriva mea, împăciuitoristul, iar contraargumentam – stai blînd, lasă-l în pacea lui mitomană, şi invers: fii rezonabil, ar fi un denunţ strict moral, fără de politică şi consecinţe. Pînă cînd, trecînd 4 săptămîni, am găsit o soluţie – caragialiană, dar, sper, decentă: s-o dau anonimă! Nu din frică, ci dimpotrivă, din curajul de a fi generos cu adresantul pentru a nu-l face de rîs, adică ocrotindu-l exact pe terenul unde el numai grija asta nu o are, deşi zice că ne e prieten...

Cîteva precizări, fără intenţia de a manipula mai mult decît am făcut-o pînă aici, dar anticipînd obiecţia că mă autodenunţ ca prea scrupulos moral şi patetic (în sens american) acolo unde nu se merită.

Textul aparţine unui reprezentant de frunte – aşa se afirmă şi aşa şi e – al diasporei intelectuale româneşti. Este al unui om de recunoscută faimă, de cultură, literă şi opinie. Fără să-l fi cunoscut personal, l-am luat în serios cît am putut, în calitatea mea de locuitor, mai mult sau mai puţin mulţumit, aici, la porţile Orientului. Dacă nu am avut competenţa de a-i judeca teoriile literare, eu nefiind decît un simplu practician, am citit în schimb, cu un interes încordat, o carte a sa – singura cunoscută de mine în care un intelectual român de fineţe expune cum, sub tiranie, a făcut un joc dublu, asumîndu-se ca funcţionar vremelnic al unei Puteri care-l scîrbea în stricta şi secreta lui intimitate; nici un disident din cei cunoscuţi şi citiţi de stendhalianul care sînt, ca proiect, n-a avut sinceritatea postrevoluţionară a acestuia în a-şi descrie astfel duplicitatea. Era o carte bună. (Aici ajuns, cred că e cazul să nu mai fac nici un efort stilistic pentru a mă păstra obiectiv, ceea ce nu atît că-mi displace, cît mă oboseşte prin reprimarea ironiei). Şi acum textul:

MESAJ PENTRU REVISTA DILEMA. Dragi colegi, cred că deja de vreo trei ori mi-am exprimat în scris rugămintea ca abonamentul gratuit la „Dilema" SĂ FIE SISTAT (subl. autorului – n. mea). Efectiv nu am timpul necesar pentru a citi revista. Este păcat de cheltuială. Îmi închipui că redacţia nu înoată în bani. Iată deci o formă de a economisi. Vă rog ţineţi seama de insistenţele mele. Nu ştiu exact cui să mă adresez, voi sfîrşi prin a-i scrie lui Augustin Buzura, aproape sub formă de „protest". Altminteri, vă trimit toată amiciţia mea şi toate urările de bine"...

Nu cred că e nevoie să se citească textul de trei ori pentru a se înţelege că omului de înaltă cultură nu-i place *Dilema,* ceea ce nu constituie nici un scandal. În mod normal, un amplu şi profund cercetător, devorat şi devastat „efectiv" de timp, poate ca acasă, în liniştea biroului său, să arunce la coş, de nimeni ştiut şi de nimeni învinovăţit, o revistă pentru care n-are nici o atracţie, mai ales că o primeşte şi pe gratis. Ei bine, nu. Conştiinţa – educată de Pascal şi Heidegger – îi cere să nu se rezume la atît; ar fi probabil prea puţin, poate chiar prea modest, de nu prea discret – modestia şi discreţia fiind oricum nişte ipocrizii străvezii între intelectuali avizaţi şi încă amici. Domnia Sa găseşte timp oricînd pentru a se rosti, a pune mîna pe fax şi a intra în spectacol. E spectacolul henorm al unei personalităţi în plină trudă, în vast efort, exasperată de nişte amici păcătoşi din Bucureşti care nu ţin seamă, nenorociţii – în birocratismul sau reaua lor voinţă? – de rugăminţile, de insistenţele sale şi continuă să-i trimită, gratis şi regulat, revista lor, neluîndu-i în seamă, nesimţiţii, cele 3 (trei) mesaje de refuz. Ca un urlet grafic se imprimă cu majuscule: „...să fie sistat abonamentul". E spectacolul unui exasperat, al unui excedat, al unui terorizat (de o gratuitate!) care, în revolta lui, găseşte timp pentru o nevolnică ironie: „măi băieţi, mai slăbiţi-mă, e spre binele vostru...". După care, ca tot intelectualul *comme il faut,* trece la ameninţări cu „protestul", (singura clipă de luciditate: aceste ghilimele...) pînă sus, foarte sus, parodiind greoi o situaţie ce ar tinde spre limită: „nu ştiu exact cui să mă adresez, voi sfîrşi prin...". Ca brusc, generos şi grosolan să trimită printr-un „altminteri" (altminteri la ce?) „dragilor colegi toată (?) amiciţia sa şi toate (?) urările de bine."

Am primit, de-a lungul timpului, la *Dilema,* cîteva scrisori mai rele, mai injurioase, parcă nici una mai jignitoare. În nici una nu s-a manifestat un asemenea eşec al ironiei. Într-o ţară unde Sebastian putea să scrie că nimic nu e mai greu de explicat decît o ironie, aceasta dezamăgeşte prin facilitatea ei, jigneşte prin verva şi transparenţa grosolăniei, doare în *the end*-ul semnăturii. Mişcarea ei descrie sărăcia fandosită a unui duh fudul. Impresia generală e – pentru a mă exprima anglo-saxon – cu totul dezagreabilă. Totuşi, din această decepţie se naşte o întrebare, sper, fertilă: la ce-i foloseşte cultura acestui intelectual român? la ce-i foloseşte viaţa îndelungată într-o civilizaţie superioară celei din România asta amărîtă...? la ce-l ajută fineţea în analiza capodoperelor? Răspunsul e clar: pentru a-şi da importanţă. Poate că doar politica îl mai zăpăceşte pe cărturarul român precum o face propria sa persoană cu acea teribilă interogaţie care-l străbate din cap pînă în picioare, din deceniu obsedant în deceniu obsedant: „Ştii cine sînt eu?" Ionesco, în ultima sa scrisoare din Paris către *Viaţa Românească,* în 1945, scria că România este „Ţara lui ştii-cine-sînt-eu?". Se pare că din ţara asta nu se poate scăpa nici dacă emigrezi în Patagonia.

Radu COSAŞU

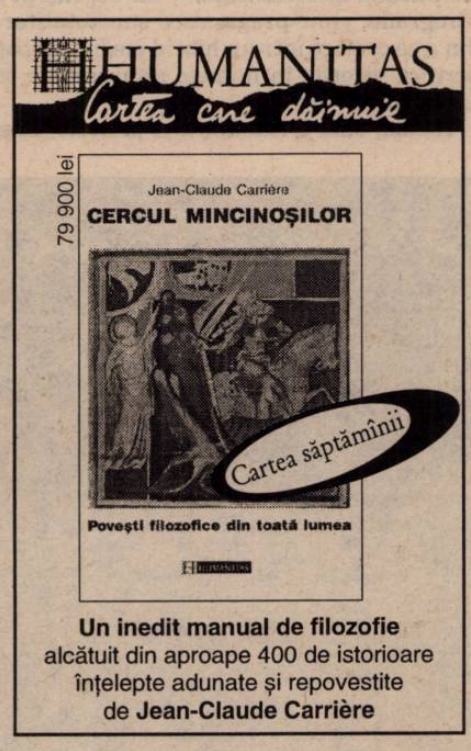

Bustul Thaliei

Sfîrşit de stagiune la Paris

La început de iulie, toată lumea bună a teatrului parizian îşi face bagajele pentru a pleca la festivalul din Avignon. În metropolă, se dau ultimele spectacole, între care strălucesc succesele marcante ale stagiunii trecute. Mai presus de toate, spectacolul Comediei Franceze cu *Vicleniile lui Scapin*, care a avut parte la noi de o primire cam rezervată, bucureştenii fiind greu de mulţumit, se juca seară de seară în super-rafinatul teatru al castelului din Versailles. Regizorul Jean Louis Benoit pregătea în acest timp o mare lovitură de teatru: *Henric al V-lea* de Shakespeare, cu care urma să se deschidă festivalul din Avignon. Iniţiativa lui avea toate datele unei provocări. Este vorba despre cea mai naţionalistă dintre piesele lui Shakespeare, care exaltă expansionismul englez şi descrie cu delicii umilirea Franţei în lupta de la Azincourt. A juca în Franţa aşa ceva ar fi fost pînă nu demult strigător la cer, similar cu a reprezenta *L'Aiglon* în *West End* şi, tocmai de aceea, faptul a fost privit ca o probă de curaj, de stăpînire a orgoliului tribal, un certificat de absolvire a cursului de europenism. Din păcate, realizarea scenică a dezamăgit printr-un didacticism plicticos.

Tot o piesă englezească, din repertoriul contemporan aceasta, a prilejuit un mare succes al stagiunii pariziene: *Copenhaga*, de Michael Frayn, autor cunoscut la noi prin excelenta comedie de salon *Chinezii*, pusă în scenă de Mircea Cornişteanu la Teatrul Nottara. Piesa a avut parte de un adevărat triumf la Londra, urmînd să fie montată şi pe Broadway. Piesa s-a jucat la *Théâtre de Montparnasse*, un teatru de mare ţinută intelectuală, cu un repertoriu pretenţios, bucurîndu-se, în peisajul parizian, de un prestigiu similar cu cel al *Teatrului Mic* din vremurile lui de glorie. Este amuzant să constataţi că acest teatru se află pe faimoasa *Rue de la Gaîté* din cartierul Montparnasse, loc al distracţiilor uşoare şi picante. Clădirea sobră a lui *Théâtre de Montparnasse* se află lîngă *Bobino*, peste drum de *Gaîté-Montparnasse*, avînd în imediata vecinătate şi numeroase *peep-show*-uri. Această alăturare degajată între altitudinea intelectuală şi frivolitatea zglobie face în mare măsură farmecul Parisului. Piesa lui Frayn abordează un eveniment rămas misterios: întîlnirea dintre Niels Bohr şi Werner Heisenberg, în 1940, în Copenhaga ocupată de nazişti. Se fac multe supoziţii privind conţinutul conversaţiilor lor, legat acesta, fără îndoială, de proiectul de construcţie a bombei atomice. Este posibil ca Heisenberg să fi vrut să-i prevină pe aliaţi, prin intermediul lui Bohr, de începerea lucrărilor la acest proiect. A fost Heisenberg un colaborator onest al regimului nazist, sau a făcut totul pentru a submina sistemul dinăuntru? Recenta publicare a înregistrării discuţiilor purtate între fizicienii germani în timpul captivităţii lor în Anglia arată mai curînd că înclinaţiile lor marcat teoretice i-ar fi împiedicat oricum să finalizeze un demers, care era mai mult tehnologic decît ştiinţific. Michael Frayn nu oferă o posibilă versiune, el preferă să pună în scenă ambiguitatea şi să utilizeze principiul de incertitudine al lui Heisenberg dincolo de zona fizicii cuantice, în descrierea relaţiilor dintre fiinţele umane. După ce a scris multă vreme piese pentru două personaje, Frayn s-a socotit destul de matur pentru a aduce în scenă trei: cei doi fizicieni şi soţia lui Bohr. Un public atent, recules, asistă cu răsuflarea tăiată la dezbateri sofisticate, destul de greu de pătruns fără o pregătire prealabilă – minimală, dar solidă – în domeniul ştiinţelor exacte. Ipoteza unui public oocidental acefal şi a unui teatru privat gata de orice concesii pentru a-l capta se cere astfel serios revizuită.

Celălalt mare succes parizian, încununat cu patru premii Molière pentru cea mai bună piesă, cel mai bun regizor, cel mai bun spectacol şi cea mai bună actriţă, era *Atelierul* de Jean-Claude Grumberg, în regia lui Gildas Bourdet, la teatrul *Hébertot* din Bd. des Batignolles, pe malul drept al Senei. Într-un atelier de croitorie, imediat după război, mai multe femei încearcă să-şi reînfiripe nişte existenţe normale. Proprietarul, un evreu cu suflet blînd şi aparenţe dure, caută să asigure un climat de securitate pentru angajatele sale, majoritatea lovite de soartă. O comedie umană în miniatură desfăşoară în faţa noastră felurite tipuri ataşante. Femeia tînără, al cărei soţ – evreu de origine română – şi-a pierdut urma în lagărul de la Drancy (prototipul fiind chiar tatăl lui Grumberg, originar din Galaţi), nu reuşeşte să-şi depăşească condiţia de însingurată. Soţia unui fost funcţionar al regimului de la Vichy încearcă să se adapteze schimbării de regim politic, femeia impetuoasă şi amuzantă îşi ascunde amărăciunile printr-un comportament exploziv şi provocator (premiata Marie-Christine Orry aminteşte de performanţele Ilenei Stana Ionescu) ş.a.m.d. Şapte ani se scurg, marcaţi prin melodiile vremii, totul se mişcă, nimic nu se schimbă. Descrierea realistă a micro-universului feminin aminteşte de spectacolul *Dragoste în hala de peşte* de la Teatrul Naţional din Bucureşti. Aceleaşi impasuri sentimentale, aceeaşi imposibilitate de comunicare, dar fără spectrul şomajului, acţiunea piesei franceze avînd loc în timpul *boom*-ului economic de după război.

Opţiunile repertoriale, ca şi realizările artistice de pe scenele pariziene nu diferă mult de cele oferite de teatrul românesc. Sîntem, ca de obicei, sincroni şi competitivi. Demersul regizoral este acolo mai discret, pus în întregime în slujba textului şi a efectului artistic global. Grija pentru detalii, pentru sudura ansamblurilor este mai mare decît la noi, deşi durata pregătirii unui spectacol este relativ scurtă. Diferenţele cele mai mari se constată la preţul biletelor: un loc la balconul al doilea costă cît o masă la un restaurant bun.

Adrian MIHALACHE

Pontes '99

– consideraţii despre sentimentul românesc al unicităţii –

Pontes este numele unui festival literar care adună în fiecare an tineri scriitori din Europa într-un orăşel din Croaţia. Orăşelul se numeşte Krk şi se află pe insula cu acelaşi nume de la Adriatică. În mijlocul unei mări foarte limpezi şi foarte sărate, într-un oraş vechi, cu arhitectură şi străduţe medievale, tinerii scriitori dezbat teme culturale, îşi citesc propriile creaţii, fac prezentări ale vieţii culturale din propriile ţări sau participă la spectacolele oferite de organizatori; şi, desigur, se plimbă bezmetici pe străduţele înguste şi labirintice ale oraşului, învaţă cel puţin un cuvînt în croată – *pivo (= bere)* – sau înoată în marea aceea extraordinară, în care se văd peşti de diferite forme şi culori.

La dezbaterile literare, tinerii scriitori – de data aceasta din patria noastră – au ocazia să vadă că şi în ţările din jurul nostru se face o cultură serioasă, că oamenii de acolo sînt talentaţi, foarte bine pregătiţi şi cu lecturile la zi. Realizează, astfel, că nu trebuie să-şi aţintească privirile exclusiv la faptele culturale din ţările-vedete (SUA, Franţa, Anglia, Germania etc.), ci că pot, în mod foarte profitabil, să se intereseze şi de ce se întîmplă în ograda vecinilor. Nu de altceva, dar ţările din jurul nostru au avut cam aceleaşi contexte istorice ca şi noi, faţă de ele sîntem mult mai apropiaţi din punctul de vedere al nivelului de civilizaţie, al trecutului recent comunist, al mentalităţilor etc. Este adevărat, scrutînd împrejurimile (culturale şi nu numai), tinerii scriitori din patria noastră nu prea au motive să fie euforici. Comparaţia cu *ţările dezvoltate* nu se face: ele sînt deja o altă lume, o altă planetă chiar, pe care o vizităm şi ne minunăm, ca într-un muzeu exotic şi excentric. Cu ţările din jurul nostru se schimbă problema, ele au fost în aceeaşi barcă cu noi – au fost şi în lagărul comunist împreună cu noi, au avut acelaşi vecin puternic şi expansionist la est, sau au ţinut piept în trecut otomanilor ca şi noi. În plus, cum este cazul popoarelor din fosta Iugoslavie, au trecut de curînd prin războaie devastatoare. Cu toate acestea, precum spun, comparaţia cu vecinii noştri – făcută la faţa locului – nu este în măsură să ne bucure prea tare. Distanţa dintre noi şi ţările cu care ne învecinăm – în sens larg, intrînd, deci, în această categorie şi ţări ca Cehia, Slovacia, Croaţia, Polonia etc. – este aproape astronomică. Pur şi simplu, ele sînt europene, şi arată ca nişte ţări europene, iar noi nu (acceptarea lor în organismele euro-atlantice sau, cel puţin, tratamentul diferit de care se bucură din partea Occidentului, reprezentînd o urmare firească a acestei realităţi).

Cît despre viaţa culturală – ce să mai vorbim, ştiind că şi ea este influenţată de gradul de civilizaţie sau de nivelul de trai? De exemplu, într-o ţară cum este Croaţia poate să aibă loc un festival literar suportat din punct de vedere financiar de administraţia locală a unui orăşel, Krk (iar cheltuielile acestei ediţii *Pontes* n-au fost nici pe departe neglijabile, avînd în vedere că invitaţii au fost cazaţi într-un hotel elegant sau că au fost invitate, pentru a susţine spectacole în cadrul festivalului, formaţii de jazz sau trupe de teatru). Ce interes a avut administraţia locală să finanţeze o manifestare care nu prea iese în evidenţă – aşa cum este un festival literar – şi, deci, nu este în măsură să atragă turişti? O manifestare care, în plus, nu a făcut propagandă culturii şi valorilor naţionale croate sau locale sau care a avut ca obiect cultura aflată în zone mai puţin convenţionale – tema întîlnirii de anul acesta a fost „Literatura şi industria divertismentului", discuţiile purtîndu-se, de exemplu, în jurul literaturii de pe Internet, a textelor hip-hop sau a scenariilor de film sau televiziune. Răspunsul este simplu: atunci cînd există mijloace materiale şi, în plus, un grad de civilizaţie care să determine o gîndire deschisă, culturală în cel mai larg sens al cuvîntului, factorii de decizie (financiară sau administrativă) sînt dispuşi să facă şi astfel de gesturi care sînt, de fapt, investiţii pe termen lung. Este de prisos să amintim că la noi nu există posibilităţi materiale pentru asemenea investiţii, dar, ce este încă mai important, că „factorilor" noştri le lipseşte şi o mentalitate care să valorizeze faptul de cultură propriu-zisă, lipsit de conotaţii comerciale sau propagandistice. Căci, atunci cînd se găsesc bani, la noi se preferă întotdeauna manifestările culturale care cîntă într-un fel sau altul România, dacă nu sînt de-a dreptul o „Cîntare a României". La noi lipseşte conştiinţa că adevărata cultură are, pînă la urmă, pe termen lung, şi „conotaţii" comerciale sau propagandistice.

Diferenţele dintre noi şi vecinii noştri pot ajunge, de la un nivel global, pînă la chestiuni de nuanţă. De exemplu, am avut surpriza ca, la o observaţie pe care am făcut-o – într-o o discuţie despre Internet, din cadrul Festivalului *Pontes '99* – că acest fenomen ţine, deocamdată, de un număr restrîns de utilizatori, că nu este accesibil tuturor, să fiu privit cu mirare şi să mi se explice că, *la ei*, orice om are acasă un computer personal şi acces la Internet, că Internetul este o realitate la fel de banală ca şi telefonul. (Ce să mai vorbim, dacă la noi telefonul însuşi – datorită politicii aberante a Romtelecom – nu este chiar o realitate atît de banală, accesibilă tuturor?)

Prin urmare, vizitarea ţărilor vecine şi contactul cu viaţa lor culturală reprezintă o necesitate pentru orice om care este implicat în actul cultural de la noi. Este un bun antidot împotriva provincialismului. Artistul român (şi, în special, scriitorul român) va realiza că nu este singur pe pămînt, că nu e chiar atît de unic şi de irepetabil, că nu e genial, dar neştiut şi neînţeles datorită faptului că aparţine unei culturi mici. Dacă nu ai de-a face şi cu alte culturi mici, propria ta cultură mică te va conduce la sentimente (compensatorii, desigur) de superioritate. Din discuţiile avute cu ceilalţi participanţi la *Pontes '99*, am constatat că, de exemplu, protocronismul este o invenţie pur românească (toţi ceilalţi participanţi, majoritatea aparţinînd unor culturi mici, parcă ascultau nişte grozăvii nemaiauzite atunci cînd le-am vorbit despre ideile protocroniste); iată că protocronismul îşi justifică, măcar în ceea ce-l priveşte, teoriile – este creat pe pămînt românesc, şi mai trebuie doar să fie exportat, pentru ca ai noştri să poată astfel să-şi reclame întîietatea.

Lăsînd gluma la o parte, este de ajuns să aruncăm o privire către alte culturi mici, pentru a vedea că şi alţii sînt la fel de „milenari", de profunzi sau de geniali ca şi noi. În plus ei sînt ceva mai mult conectaţi la actualitate, la ce se întîmplă *acum* în cultură pe plan mondial. Poate că această deschidere îi scuteşte de tot felul de rătăciri, protocroniste sau nu... Dar, mai ştii? Poate că închistarea este şansa noastră. Poate că provincialismul este în măsură să ne consfinţească statutul de popor ales. Cum? Astfel de lucruri ţin întotdeauna de inefabil. Acesta este, de altfel, farmecul lor. **(C. P.-B.)**

Turnul medieval în care au avut loc dezbaterile Festivalului Pontes '99

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul Vasile

Perioada dinaintea sfîrşitului anului 1989 a transformat şedinţele în momente deosebit de semnificative în existenţa indivizilor. Cunosc bine cazul tipic al unei persoane care, făcînd parte dintre aceia care călătoreau peste hotare cu misiuni aşa-zis ştiinţifice, proaspăt întoarsă de la Paris, a luat cuvîntul într-o şedinţă de partid şi a susţinut – fără să clipească şi cu înflăcărare – punctul de vedere că „Noi gospodinele (aiurea!)... ştim foarte bine că un litru de ulei pe lună reprezintă mai mult decît avem nevoie şi sînt deci întru totul de acord să se reducă cantitatea de pe cartelă, pentru a putea astfel să ajutăm poporul frate polonez... etc.".

Oamenii au fost condiţionaţi în masă pentru a afirma în şedinţe „ceea ce se cere", indiferent de stupiditatea sau grotescul elementelor discursului, pentru ca odată şedinţa terminată să revină la principiile şi comportamentele curente. Această disociere între principiile afirmate şi principiile efectiv utilizate pentru reglarea propriului comportament continuă însă a se manifesta şi în prezent, în modalităţi care par a contribui la blocarea proceselor de reformă şi la mărirea inutilă a duratei tranziţiei, punînd sub semnul întrebării chiar finalizarea acesteia într-un viitor previzibil.

Evoluţii din toamna anului 1998 ne-au pus în situaţia de a asocia acest sindrom disociativ cu numele primului ministru. Am aflat din mass-media că o delegaţie a conducerii SIDEX Galaţi s-a deplasat la Bucureşti pentru a discuta cu premierul Radu Vasile. Deplasarea a fost bineînţeles pregătită prin demonstraţii de stradă, prin care masele „muncitoreşti" şi-au făcut cunoscute doleanţele standard: păstrarea locurilor de muncă, plata salariilor, păstrarea în funcţiune a întreprinderii de care ar depinde întreaga viaţă a oraşului. Posturile private de televiziune s-au întrecut în a prezenta interviuri cu reprezentanţi ai „oamenilor muncii" care au susţinut, în diferite forme, acelaşi punct de vedere, anume că nu au nici un fel de idee ce vor face dacă se va închide combinatul, că nu doresc să exploreze nici un fel de alternativă la situaţia prezentă şi că *din aceste considerente* combinatul nu trebuie închis.

La puţină vreme după cele de mai sus am aflat despre satisfacţia conducerii „găurii negre" privind rezultatele convorbirilor cu primul ministru, rezultate care includ ridicarea plafonului de creditare şi deci posibilitatea obţinerii de noi credite de la bănci, găsirea de soluţii pentru plata salariilor şi a „primei de Crăciun", aceasta din urmă fiind... unul dintre elementele cheie ale contractului colectiv de muncă.

Surprinzătoarele derulări de evenimente nu sînt singulare. Cu doar cîteva zile mai înainte aflasem tot din mass-media despre satisfacţia manifestată de Miron Cozma în urma convorbirilor purtate la Bucureşti, în urma cărora şi-a anunţat cu mîndrie ortacii că urmează a fi plătite salariile, ca şi cele... cîteva tipuri de prime de Crăciun – de asemenea incluse în contractul colectiv de muncă.

Ceea ce este cu adevărat surprinzător este modul în care evenimente ca cele de mai sus se raportează la declaraţiile de principiu ale premierului. Astfel, de îndată ce acesta şi-a luat în primire noile responsabilităţi a făcut nenumărate referiri la „fereastra de oportunitate" în care este necesar a se încadra procesele de reformă, la necesitatea absolută a accelerării reformei. Declaraţiile sale au căpătat mai apoi o coloratură dramatică, după convorbirile cu delegaţia FMI şi după publicarea raportului Comisiei Europene privind evoluţia României din perspectiva integrării în această organizaţie. Premierul a vorbit în repetate rînduri despre cele opt, sau şapte, sau şase luni în care este nevoie a se lua măsuri radicale şi dureroase.

Timp de cîteva bune luni s-a creat impresia că distanţa dintre declaraţiile de principiu şi lipsa de decizie a actului de guvernare s-ar datora influenţei unor factori din afara zonei controlabile de către premier, cum ar fi sabotajul insidios al „talibanilor" din propriul partid (sau al unor miniştri fideli acestei grupări ori altor partide din coaliţie), rezistenţei surde a coruptocraţiei apărute prin aplicarea „algoritmului" de către octogenarii lideri de partide sau chiar incompetenţei generalizate rezultate din „nepotizarea" administraţiei.

Ulterios s-a demonstrat că premierul însuşi poate să facă, din proprie voinţă şi în chiar aceeaşi zi, două lucruri absolut incompatibile: să dea declaraţii despre întreprinderile cu pierderi care vor trebui neapărat închise în următoarele cîteva luni dacă este ca România să supravieţuiască, iar apoi să se ridice, să treacă în încăperea de alături şi să promită reprezentanţilor unor asemenea întreprinderi continuarea activităţii, credite, electricitate şi gaze, subvenţii, păstrarea locurilor de muncă, salarii şi diferite tipuri de prime de care nu beneficiază lucrătorii din sectoare care funcţionează eficient.

Sindromul Vasile poate fi deci definit în termenii *incapacităţii realizării unei consistenţe între propriile declaraţii de principiu, pe de o parte, şi propriile acţiuni, pe de altă parte.*

Petru LISIEVICI

LUNGUL DRUM CĂTRE ETERNUL FEMININ

Idealurile de frumuseţe ale semenilor noştri de la ţară nu se potrivesc cu cele promovate de revistele „pentru femei". Şi nici cu cele ale compatrioţilor orăşeni. „Lungul drum" către atari standarde implică efort şi disciplină. O disciplină a mişcării sistematice, de care cei întrebaţi în pagina ce urmează nu par prea încîntaţi. În contextul unei preocupări pentru trup, din ţările „cu tradiţie", românii întrebaţi pe stradă încă mai confundă sportul cu treburile zilnice. Începutul unei „revoluţii" în percepţia propriei imagini se întrevede, însă, timid şi contradictoriu: au apărut reţete miraculoase pentru slăbit şi profesoare de gimnastică militante. ***(I. P.)***

Verificaţi-vă ţinuta corporală!

„Cum mănînci sau bei apă, aşa să devină şi mişcarea!"

Moment de publicitate:

Imagine: un prim plan cu cronometrul implacabil într-o palmă.

Text: „Slăbiţi 30 kg în 30 de secunde...

Şi pe verso: „...sigur că nu este posibil! Dar 30 de secunde sînt suficiente pentru a lua o decizie. Acum, tot ce trebuie să faceţi este să urmaţi programul nostru eficient. Avem 20 de ani de succes ajutînd oamenii să ajungă la greutatea dorită şi să şi-o menţină. Ce aveţi de pierdut?

SUNAŢI ACUM: ..." Şi urmează numele unei doamne şi-un număr de telefon.

N-am sunat să văd ce program eficient propune doamna care-şi distribuia materialul promoţional pe bulevardul Magheru. Două lucruri însă m-ar interesa:

1. După ce criterii împărţea fluturaşii cu pricina (nu-i înmîna totuşi „în serie", grăbită să-i termine mai repede, şi nici exclusiv persoanelor supraponderale... apoi ţi-l strecura în mînă însoţit de-un zîmbet grijuliu, matern-compătimitor...).

2. Dacă programul propus era cu mişcare sau fără (căci nu e femeie să nu consimtă la propuneri de genul: „FORMĂ MAXIMĂ CU EFORT MINIM", „REVITALIZARE INSTANTANEE" sau reconfortantul „MÎNCAŢI ŞI SLĂBIŢI!".

„Sînt produsul muncii mele..."

Pentru unii, cu mişcarea nu-i de glumit. E o chestiune vitală, cum ziceam. Găsesc şi un astfel de personaj. O cheamă Simona Brîncuşi, face sport de la şase ani şi-acum, la 40, arată ca atare! Se ocupă de programul de mişcare la Hotel Bucureşti (gimnastică, gimnastică kinetică – cu mare priză la public!, step...).

– Ce vor clienţii dumneavoastră?

– Cei care vin aici se împart în mai multe categorii: vin persoane pur şi simplu ca să slăbească, pentru mişcare de slăbire, de întreţinere, apoi unii pentru recreere, pentru buna dispoziţie, pentru psihic în sine, pentru atmosfera care e în sală, în colectiv, cu glume, cu muzică, chiar şi-n apă, mai ţi-alunecă piciorul şi te dezechilibrezi...

– De ce contează, azi, aşa de mult cum arăţi?

– Că asta se cere. Probabil ca să răzbaţi social mai mult s-a cerut foarte mult imaginea. Pînă să deschizi gura trebuie s-arăţi. Manechinele-astea au sucit minţile copilelor, idealul lor este s-ajungă manechine, da' apoi deschid ele bine ochii şi realizează că nu tot ce zboară se mănîncă... Da' important e că femeile încep să facă mişcare, s-arate ce au...

– Da' dacă n-au?

– Făcînd mişcare arăţi şi bine. Prin gimnastică îţi modelezi corpul. Mai corectezi pe ici, pe colo. În timp, bineînţeles. Da' asta-i valabil şi pentru psihic. Că şi de-acolo vine frumuseţea. Cum mănînci sau bei apă aşa să devină şi mişcarea!

– Cîţi bani trebuie să investească cineva, lunar, în corpul lui?

– Avînd în vedere preţurile de-aici (care nu sînt foarte scumpe), 12 lecţii de gimnastică, de trei ori pe săptămînă, costă 300.000 de lei. Sau, dacă chiar nu poţi de trei ori pe săptămînă, că nu ţi-ajunge timpul, da' nu cred, 6 lecţii te costă 150.000 de lei. Să nu poţi să iei din bugetul tău 150.000 pentru sănătatea şi frumuseţea ta mi se pare... La kinetică e mai scump, 6 lecţii – 240.000 de lei. E drept că la femei se mai adaugă şi cosmeticele, şi altele, şi-aşa ajung să spună „dom'le asta n-o mai fac că mai bine mă duc şi mă plimb prin parc...".

– Da', nu-i un lux pentru unele, poate de-aia renunţă.

– Lux e dacă dai milioane. Şi de ce să renunţi la ceva ce-ţi face bine la sănătate? Da' multe renunţă din comoditate. Că sînt diferite forme de mişcare care nu te costă şi-ai putea să faci. Nu s-ajungi manechin, da' să te simţi bine, şi-ţi dă altă forţă de muncă, te linişteşte, te relaxează, după ce stai ore-n şir cu fundu' pe scaun sau cu ochii-n calculator... Da' dacă stai aşa şi zici: „Ce să mă duc eu acolo s-arunc banii aiurea, să transpir...".

– Vă uitaţi la femei, pe stradă?

– Ah, da. Mă uit tot timpul. Mă fură ochiul, ca meserie. Şi judec: asta e lucrată, asta nu... Asta i-ar trebui aşa... Pe unele le-a dotat natura, altele trebuie să muncească... Dacă văd pe cineva cocoşat, şleampăt, nu mă lasă sufletul să nu-l corectez: „Măi, trage de umeri, strînge abdomenul!" Şi ăla zice: „Aoleu, ai dreptate!" Şi se corectează...

Transpiri bine, arăţi bine!

Au existat, de-a lungul timpului, felurite idealuri de frumuseţe. Şi felurite metode de-a le atinge. De pildă, o vreme, a triumfat ideea „grasă şi frumoasă". E-adevărat, femeia respectivă n-avea prea multă bătaie de cap, decît, eventual, să-şi conserve, cu grijă, kilogramele în exces. Mitul a fost însă spulberat de „modelul geometric", de silfida veşnic înfometată, cu forme scheletice. Femeia „cubistă" fără poeminenţe.

Apoi apare femeia-bărbat. Cu fibră. Lucrată... Şi tot aşa.

Dar, în realitate, „modelele estetice" s-au mai amestecat. Se mai admit – şi chiar se poartă – abaterile de la normă. În definitiv, gusturile sînt gusturi şi fiecare are modelul lui după care tînjeşte. Aşa că o femeie sau un bărbat „arată bine" dacă e (şi vă prezint cîteva „idealuri" – culese, la întîmplare):

– Bine legată şi delicată
– Să fie înalt, puternic, să degajeze forţă...
– Fragilă, picioare lungi, păr bogat, zîmbet cuceritor
– Musculatura modelată, cu forme în relief...
– Nici prea slabă, nici prea grasă
– Minionă, energică, plină de viaţă...
– Etc., etc...

Chiar dacă la Paris, de pildă, se poartă o anumită femeie, pînă la urmă tot gustul local impune. Şi răspunsul unui tînăr, răspuns, fără replică, în spiritul vremurilor noastre:

– Cînd spuneţi de o femeie că „arată bine"?

– Cînd îmi suceşte capul! (Probabil că şi la propriu şi la figurat!)

Silvia CAZACU

Ea – floare, el – brad

Scriu aceste rînduri avînd în minte o fotografie dintr-o carte publicată la cumpăna dintre veacul nostru şi celălalt: o fată, o ţărancă, în picioare, cu o mînă sprijinită uşor în şold, ca într-o pornire spre joc, privind undeva, într-o parte. Mi s-a părut cu adevărat frumoasă. Chipul nu se distingea foarte clar în pagina îngălbenită, dar un „ce" nedefinit compus din statură, proporţie, ţinută, atitudine şi încă ceva, care venea dinlăuntru, putea fi numit frumuseţe. Era „mîndră".

Acum un secol, cînd Hasdeu trimitea prin sate numeroasele lui chestionare în efortul uriaş de a tezauriza cultura populară, consistentă încă, concepţia despre un om frumos în sat se baza pe cîteva constante: „alb la faţă" sau „rumen la faţă", „cu trăsături netede", „corp drept", „de statură mijlocie" sau „înalt", cu „ochi veseli" (mai ades negri la bărbaţi şi negri sau albaştri la femei), „sprîncenat". Şi mai ales „cu frumuseţe naturală". Căneala, sulimanurile, boielile şi alunelele, deşi destul şi cu meşteşug folosite, erau amendate prompt. În plus, femeia, mai mult decît bărbatul, trebuia să aibă mijloc subţire. De înţeles, într-o vreme în care betele (şi chimirul) erau piese fundamentale de costum. Era încă epoca în care ELE umblau cu poale şi doar EI cu pantaloni. Rezumînd, intra în canoanele frumuseţii tot ce era alb şi curat (la propriu şi la figurat), potrivit/măsurat şi bine făcut, fără cusur (fizic sau moral), plăcut la vedere, şi mai cu seamă firesc, „dat de la Dumnezeu". „Mîndra" trebuia să fie, să arate, să miroase, să se legene ca o floare, iar „mîndrul", verde (în toate sensurile) şi drept ca bradul.

În urmă cu doi ani, bătînd satele Moldovei în căutarea (aceluiaşi?) ideal de frumuseţe, sau, mă rog, a „canoanelor frumosului corporal", am avut surpriza să constat că în punctele esenţiale lucrurile nu s-au schimbat. E adevărat că am obţinut un tipar al frumuseţii construit mai degrabă din negaţii. Mi se tot spunea cum NU trebuie să fie o persoană pentru a fi considerată frumoasă: să nu aibă palme şi tălpi „crăpăcioase", să nu fie prea scundă sau prea înaltă, grasă sau slabă (a fi „trupeşă" era însă o calitate, asta însemnînd voinică, dar fără grăsime, cu carnea tare), să nu aibă nas borcănat sau roşu, buze prea subţiri sau uscate, urechi clăpăuge sau prea mici, să nu aibă pete sau alte semne pe trup (mai ales pe faţă). Un păr bogat şi des (în mod special părul „tot numai inele", „ca geluitura de pe lemn"), nişte sprîncene bogate şi mustaţa (la bărbaţi) sporeau frumuseţea. Şi ar mai fi ceva: sănătatea „de fier" – nedespărţită de frumuseţe, direct sau indirect, în toate mărturiile pe care le-am adunat, şi ţinuta, felul în care „îţi porţi corpul" înzestrat de la natură cu armonie.

Nu ştiu ce şanse ar fi avut într-un sat de acum un secol un top-model al anilor '90. Într-un sat de astăzi, problema e discutabilă. Un lucru e cert: frumosul în mentalitatea tradiţională are (sau avea) cîteva coordonate, dacă nu în plus, cel puţin altfel, ţinînd de o altă dimensiune decît cea corporală. Şi, cum „nu-i frumos ce e frumos, e frumos ce-mi place mie", opţiunea satului tradiţional e, încă, valabilă.

Carmen HULUŢĂ

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Loredana Jan, agresoare

Cînd aţi cunoscut primul cîine?

N-o să credeţi, dar meseria mea de azi o datorez cîinilor vagabonzi. Era prin optzeci şi nouă. Taică-meu mă trimitea la carne, la coadă, la cinci dimineaţă. De la Dristor la Piaţa Amzei, mergeam în noapte şi nu mergeau troleele şi nici tramvaiele. Trebuia să fiu printre primii, că altfel veneau multe babe şi moşi şi stăteau la coadă şi ţineau loc şi altora, se dădeau trei kile de om. Taică-meu venea mai tîrziu, să zic pe la nouă, că se ducea să semneze condica la treabă şi venea. Şi cum mergeam eu singură pe străzi, se repede o haită stîndă pe capota unei maşini. Ce credeţi, ce lătrături, ce hămăit. Frică, frică. Şi se învîrtoşeau, scheunau, săreau, mă apucau, mă lăsau, mă apucau, mă lăsau, mă apucau. Am sărit, am fugit, nebunii după mine. Atunci, i-am tras unuia un şut în gură. A sărit altul chiar în circă. A, dacă am văzut, stai, nene, că dau cu şatra voastră de pămînt. Am luat plasa de rafie pe o mînă şi am sărit pe primul, cred că avea o tonă. Direct în beregata lui. I-am tras la bojoci. Se zbătea, se zbătea,ăilalţi, ca cîinii, se codeau. Aha, cîştigasem... Trei pumni în gură, apoi ăla nu mai behăia... Am plecat, lătrau, dar nu mai înaintau...

De atunci au trecut ani...

Da. Eu n-am avut o slujbă. Nu învăţam prea bine, taică-meu a vrut să mă bage secretară, la el la slujbă, şi n-a reuşit. Căutam şi am găsit la dresaj de cîini. M-au învăţat ce să fac cu cîinii, dar la demonstraţii nu puteau să iasă, că n-aveau agresor. M-am tuns, mi-am tăiat unghiile, nu m-am mai rujat, adică mi-am pierdut mirosul şi aşa m-am antrenat ca agresor de lupi şi bull-terrieri. Ăştia trag de tine, te distrug pe pămînt, uită că le-ai fost profesor. Pata, asta văd, le iese sălbăticia pe bot, răcneşte în ei strămoşul. Şi e hărmălaie, tu stîrneşti unul, dar alţi treipatru stau în lesă. O dată m-a tăvălit unul, toţi au sărit. M-au călcat în picioare şi nu ştiam ce să fac, că cîinii nu sînt ai noştri, şi pentru o julitură ne-am nenorocit carierele.

Eugen ISTODOR

Roluri

Mai degrabă ingenuităţi decît...

● „Humphrey Bogart, primul pe lista celor o sută actori" (TVR 1). O distanţă infimă pînă la corectul „o sută *de* actori".

● „În Irlanda de Nord protestele violente dintre catolici şi protestanţi..." (PRO TV). Să fi apărut *protestele*, prin influenţă sau contaminare, de la *protestanţi?*

● „...acest exerciţiu spiritual intrinsec în sinea lui..." (Antena 1). Este exclus să fi fost în cauză un exerciţiu „extrinsec *în sinea lui*"!

● „Cine se ascunde în spatele acestei feţe?" (TVR 1). Indiscutabil, nu acelaşi care s-ar fi putut ascunde în spatele acestui spate.

● „Metoda darwinistă a selecţiei naturale" (PRO TV). Să fie vorba, de fapt, despre teoria selecţiei naturale? Metoda poate fi a lui Darwin, dar selecţia e, totuşi, a naturii.

● Vorbindu-se despre o eventuală privatizare a Doftanei, s-a emis ideea că înainte de 1989 la Doftana a fiinţat un muzeu prin care „comuniştii au încercat să demonstreze trecutul îndoielnic al unor demnitari comunişti" (TVR 1). Frumos ar fi fost dacă înşişi comuniştii ar fi demonstrat trecutul *îndoielnic* al propriilor lor conducători! Opinia actuală a redactorului s-a suprapus opiniei comuniste, rezultînd un fel de struţo-cămilă politică...

● „Acestea au fost în rezumat ştirile pe scurt" (PRO TV). Un rezumat al rezumatului!

● „Ciocnirile dintre *contestari* şi poliţie" (PRO TV). O silabă înghiţită din greşeală sau pentru a evita repetarea?

● „Spunea şi Heidegger: o să vă dau reformă pe pîine" (fireşte, Antena 1). Fireşte, glumiţă. Şi cine face oare glumiţe absurde la Antena 1?

● „La cantina unde servim noi masa" (Antena 1, aceeaşi sursă). Cei mai puţin agramaţi ar putea înţelege că trio-ului Teo-Mircea-Oreste nu le ajung salariile de filosofi şi, în consecinţă, şi le completează la cantină cu niscaiva bacşişuri.

● „Toată lumea doreşte să facă plajă cu noi... în prostie... în prostie... în prostie!" (tot Antena 1, tot la Şou). Să fi vrut Teo să spună, de fapt, *baie* în loc de plajă?

● „Pe mine mă mănîncă cotul. Oi fi avînd rîie?" (altă glumiţă, se înţelege pe care post). La orice glumiţă de tipul celor de mai sus, comisă de cîte un membru al trio-ului, un alt membru exclamă, plin de entuziasm: „Excelent!". Şi la Heidegger, şi la rîie, şi la prostie...

● „Salariul mediu lunar de 800.000 de lei pe lună" (toate televiziunile), ceea ce seamănă cu „Numărul persoanelor care au murit în acest atentat a fost de patru morţi" (de asemenea, toate televiziunile).

● „Fanta are toate calităţile, plus un preţ delicios de mic" (reclamă TV). O stupiditate delicios de mare!

Dar vara s-a dus, marile călduri au trecut, sînt speranţe...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

DUPĂ DECEMBRIE '89.'89...

● Cultul personalităţii (picat pentru o vreme într-o dulce aţipire, după '89) şi neadormiţii săi suflători în trîmbiţe nu aşteaptă decît un semn care să le deschidă (iarăşi) calea. Inspirată de rezultatul meciului de fotbal România-Slovacia, *Gazeta sporturilor* înalţă un fierbinte imn de slavă lui (citez) *GICĂ DE LA SCULĂRIE: Mai respectat decît un rege, mai cunoscut decît Papa, mai puternic decît un preşedinte, mai iubit decît toţi: Hagi!* (**D. S.**)

● Febra găsirii soluţiilor la „problemele arzătoare" ale societăţii româneşti are deja istorie şi face noi victime. În primele luni ale anului '90, cînd centrul Bucureştilor era plin de ruine, TVR 1 difuza o anchetă stradală cu tema: „cum scăpăm de Casa Poporului?". Cam tot pe atunci cineva prezenta pe ecran modul în care, cu nişte simple streşini de şindrilă şi cu nişte copertine, s-ar putea „umaniza" clădirea „odioasă" a Casei Scînteii. Un apărător al spiritului Revoluţiei propunea, în presă, ca faţadele blocurilor ciuruite de gloanţe să nu cumva să fie reparate, pentru ca „urmele" zilelor din decembrie '89 să rămînă „mărturie generaţiilor viitoare". Tot propuneri pozitive, care s-au izbit de indiferenţa publicului sau au fost contrazise prompt. Cu acelaşi spirit pieziş, a fost întîmpinată de curînd şi propunerea unui deputat ţărănist, atent la urgenţele arzătoare ale zilei, care „a anunţat că intenţionează să aducă, în vederea «Anului Eminescu – 2000», osemintele marelui poet la Iaşi"... Comitetul de Cultură Botoşani se opune avîntatei propuneri „şi crede că Mihai Eminescu trebuie să rămînă în linişte, la Cimitirul Bellu" *(Cotidianul,* nr. 681). Nu izbutim să ieşim din rutină – şi pace! (**T. C.**)

...ŞOBOLANII ADMIRĂ PEISAJUL RUPT DIN POŞETA UNEI DOAMNE

● Scurtă anchetă la magazinul sătesc din Schitul Goleşti-Argeş, transmisă la o oră de dimineaţă de Radio România Actualităţi (6 sept., 5,50). Reportera Maria Repede: „Autorizaţia sanitară de funcţionare nu este afişată în magazin. Vindeţi la un loc şi produsele alimentare şi produsele chimice. Şobolani aveţi?". „Nu" – răspunde vînzătoarea. Nimic nu e perfect, nici în rău. (**T. C.**)

● Copiii de ieri pe lîngă care treceai cu trenul făceau cu mîna. Copiii de azi mai fac, din cînd în cînd, cu mîna, dar rar au mîinile goale: în ele îngrămădesc pietre pe care le aruncă, entuziaşti, spre călătorii ce admiră peisajul. (**I. P.**)

● O Dacie argintie, mult lăsată pe spate din cauza portbagajului supraîncărcat, opreşte în faţa unei bănci. Un individ masiv, pletos şi bărbos, îmbrăcat în blugi, coboară şi îl salută pe funcţionarul superior care îl aştepta în parcare. „Hai, pune şi tu mîna şi cară-i, că mie mi-au rupt spatele", spune bărbatul ridicînd capota. Funcţionarul se apropie ascultător, ia o parte din ei şi intră în clădire. (**C. M.**)

● Într-un interviu din revista *TVmania,* la întrebarea (clasică, am putea spune) „Ce n-ar trebui să lipsească niciodată din poşeta unei doamne?", fostul prim-ministru Victor Ciorbea răspunde: „Declaraţia de aderare la Alianţa Naţională Creştin-Democrată". *No comment.* (**M. V.**)

PRINTRE FIRE DE PĂR CĂZUTE, O ROMÂNIE PERICULOASĂ

● În ajun de mileniu, penitenţa îmbracă forme nebănuite: *Maria Magdalena Cioancă*, din Bistriţa, a ales să se îmbrace în propriu-i păr, împiedicînd astfel risipa mîndriei multor femei. Bistriţeanca purtînd un nume predestinat şi-a croşetat din firele căzute în 45 de ani o fustă, o bluză, o pălărie, o eşarfă, o poşetă, un portmoneu, o pereche de mănuşi. Interesant este că a făcut-o de teamă că va ajunge în iad (cf. *Libertatea,* 6 septembrie a.c.), dar şi în speranţa că va ajunge în Cartea Recordurilor. (**I. P.**)

● O prietenă care a fost recent în Thailanda mi-a povestit următoarea păţanie: stătea pe plajă, pe o insulă, şi la un moment dat s-a trezit cu o nucă de cocos căzînd la doi centimetri de capul ei... Obişnuit cu spectacolul, un indigen care se plimba prin apropiere îi strigă, rîzînd cu gura pînă la urechi: „Dangerous Thailand!". Schimbaţi ce e de schimbat – insula cu Bucureştiul, plaja cu străzile şi nucile de cocos cu gropile şi/sau cîinii pentru automobiliştii noştri – şi veţi putea exclama, cu aceeaşi veselie: „Dangerous Romania!". (**a. l. ş.**)

TURIŞTI NONCONFORMIŞTI, EVOLUŢIONIŞTI, TOLĂNIŢI LA SOARE

● *Bucureşti – What, Where, When* este o revistă de informaţie turistică pentru străini şi poate fi găsită, de exemplu, în cuşetele vagoanelor româneşti, pe trenurile internaţionale. Este interesant cum, în unele cazuri, revista este constrînsă să facă publicitate turistică nimicului. Aşa cum se întîmplă dacă este să se refere la Litoralul românesc. Cum nu prea poţi să te prezinţi în faţa străinilor cu hotelurile şi cu *facilităţile* oferite în staţiunile noastre tradiţionale, revista optează să facă reclamă satului Vama Veche, prezentat ca „Vama Veche Nudist Reservation" sau „the epicenter of the non-conformist tourism in Romania". Ce „vinde" revista străinilor cînd este vorba de Vama Veche? Desigur, natura (cerul albastru, o apă încă şi mai albastră şi plaja întinsă – *ce aduc aminte de lagunele albastre din Caraibe)* şi trupurile goale ale *turiştilor nonconformişti.* Cu alte cuvinte, „Mergeţi la Vama Veche, că aveţi ce vedea!". (**C. P.-B.**)

● Nu prea multă lume este încîntată să se tragă din maimuţă: hotărîrea Curţii din statul american Kansas, prin care teoria darwinistă este declarată o materie de studiu opţională, la concurenţă cu cea creaţionistă, a declanşat o serie de declaraţii în struna majorităţii din partea probabililor candidaţi prezidenţiali: Al Gore şi George W. Bush au ezitat în faţa unei afirmaţii decise. Un sondaj Gallup arată că doar 10% dintre americani cred în teoria evoluţionistă, 44% în creaţia biblică, mulţi alţii consideră că au fost aduşi de pe altă planetă de către micii omuleţi verzi. Specialiştii nu-şi explică popularitatea acestei ultime teorii care nu se învaţă la şcoală sau la biserică. Le rămîne perspectiva unui sondaj printre maimuţe cu întrebări despre elevi, politicieni şi filme. (**M. B.**)

● În parcul Herăstrău a fost construită o foarte frumoasă grădină japoneză (n-am fost în Japonia şi nici nu am văzut alte grădini japoneze, dar am presupus că e frumoasă). Oricum, poate aşa e obiceiul pe la ei, deasupra porţii este o inscripţie mare, vizibilă: „accesul cu cîini în parc este interzis". În interior, în dreptul porţii, un cîine vagabond stă tolănit la soare. Mă amuz cu voce tare, dar un individ care stătea pe o bancă mă apostrofează: „E cîinele meu. Ai ceva împotrivă?". Era chiar paznicul grădinii. Dar poate că e o neînţelegere, poate anunţul se referea doar la cîinii japonezi. (**C. G.**)

NOI NE FACEM CĂ MUNCIM, EI NE ÎMBRACĂ ÎN UNIFORME TRICOLORE

● E, totuşi, o mulţumire să observi cum un săptămînal britanic de seriozitatea lui *The Economist* nu se sfieşte – atunci cînd vrea să demonstreze idei grave – să apeleze la inteligenţa celebrelor bancuri care circulau prin barăcile fostului „nostru" lagăr socialist, dîndu-le astfel o permanenţă nebănuită. Nu exista, de pildă, român conştient care să nu fi folosit formula sacramentală a economiei planificate: „noi ne facem că muncim, ei se fac că ne plătesc". *The Economist* o citează exact aşa şi îi urmăreşte evoluţia pînă în zilele noastre pentru a defini actualele relaţii economico-politice dintre Occident şi Rusia. Ele s-ar putea caracteriza prin această parafrază a bancului nostru de altădată: „Voi, ruşii, vă prefaceţi că realizaţi o democraţie liberală..., noi, occidentalii, ne prefacem că vă credem şi chiar vă plătim pentru asta..." Ni se dă dreptul de a fi mîndri, nostalgia fiindu-ne interzisă, pentru bancurile noastre nemuritoare...? (**R. C.**)

● Mare spectacol mare se anunţă a fi sondajul de opinie la care lucrează „Metro Media Transilvania"; întrebarea de bază sună astfel: „Pe care dintre personalităţile politice ale momentului le-aţi înjura şi cum aţi face acest lucru?". Pentru a ieşi, se pare, în întîmpinarea sondajului, la Cluj domnul Funar vrea să-şi îmbrace angajaţii în uniforme tricolore (spune *Evenimentul zilei,* 7 sept. a.c.). (**A. C.**)

Cum îşi asigură oamenii traiul de zi cu zi?

– studii de caz –

După 30 de ani de lucru la IAS, începînd cu 1993, a rămas fără loc de muncă. Are o fetiţă de 10 ani (clasa a IV-a) şi 2 băieţi, de 14 ani (clasa a VII-a), respectiv de 9 ani. Mezinul este doar în clasa a II-a, fiind amînat un an, pe caz de boală – „a stat internat în spital, că i-a trecut căruţa peste picioare".

Pămîntul vă ajută să vă descurcaţi?

Eu, practic, nu am pămînt, că am lucrat la stat. Femeile au dreptul, că au lucrat la C.A.P. Aşa a primit şi nevastă-mea, răposata, un pogon de pămînt pe care l-a lăsat copiilor. Juma de hectar pe care îl pun an de an cu porumb ca să pot creşte o vacă şi-un porc. Mai lucrez cu ziua ba la unul, ba la altul pentru 25-30 de mii de lei ziua de muncă, masă şi băutură. În general, ne descurcăm foarte greu, mai ales acum *(luna august)*. Începutul anului şcolar este tragedie, că începe cu caietele, îmbrăcăminte, încălţăminte...

Şi nu aţi primit nici un fel de ajutor?

S-a primit un ajutor cu haine şi încălţăminte, dar s-a dat tîrziu, aproape intraseră copiii în vacanţă. S-au mai dat cîte două kilograme de zahăr, de orez, de ulei, dar ai făcut două mîncăruri şi s-a terminat...

Şi altceva?

Da, după ce am rămas fără serviciu, am primit şi eu ajutor de şomaj, dar cu el luna asta îţi iei un pantof şi ailaltă rămîi în opinci... Acum doi ani *(1996)*, eu rămăsesem ultimul pe lista de ajutor social. M-a şters şi pe mine şi cu asta a încheiat citatul.

Am auzit că, pentru a se descurca, unii oameni merg şi muncesc în Turcia. Dvs. aţi încercat?

Ce să faci, să munceşti acolo degeaba? Dacă-ţi dă bani de drum, bine, dacă nu, vii cu banii de la Consulat. Şi, la urma urmei, de ce să ne ducem să muncim la ei, cînd putem munci la noi? Adică, atîţia ani de zile am muncit la mine în ţară şi acum să mă duc să-i fac punga mare la turc? De ce? Cînd noi de moşi strămoşi am avut fel de fel de tangenţe la ei. Să mă duc eu acuma la ei nechemat?

Care este cel mai frumos lucru care vi s-ar putea întîmpla?

Păi, cel mai frumos ar fi să aibă toată lumea serviciu, să muncească cinstit, să-şi vadă fiecare de treaba lui, să n-ajungem prin puşcării... Mîine, poimîine sînt la 50 de ani şi nu-mi convine să-mi pătez obrazul faţă de copii. Să-i dai la unul o palmă, două şi să-i bagi mîna în buzunar pentru 10-15 mii de lei, nu ne e în caracter. Ce educaţie dau eu feciorilor, dacă eu aş începe să fac nişte măgării de genul ăsta?

Dar, dacă aţi avea bani, ce aţi face cu ei?

În primul rînd mi-aş lua un tractor. Aş lua toată gama de lucrări, tractor, semănătoare, plug... În casă aş cumpăra o mobilă, o maşină, iar pentru copii îmbrăcăminte, încălţăminte şi mai mari şi mai mici, că sînt în perspectivă de creştere.

(bărbat, văduv, 3 copii, 46 de ani, comuna Frecăţei)

Sînt disponibilizată de la Ampellum, la cerere. Am vrut să fac ceva personal, poate reuşesc să-mi deschid ceva, să fac o afacere proprie. Din cauza asta am renunţat... şi bineînţeles pentru bani, ca toată lumea. Bănuiesc că toată lumea pentru bani face chestia asta. Bine, nu ne putem lua după nimeni, că soţul meu, de exemplu, a zis că nu se dă cu mîna lui afară din întreprindere. Am crezut că pot să realizez, să fac ceva eu personal. Nu, nu se poate nici în mediul ăsta de aici din Zlatna, nici cu banii pe care i-am luat". Pe de altă parte, din perspectiva ei, reforma economică arată astfel: „în primul rînd s-au făcut disponibilizări, noi am înţeles asta, dar nu există nici o alternativă, nu se ocupă nimeni de noi. Vreau să zic, să-ţi ofere – uite, te dăm afară de aici şi poţi să lucrezi la altă întreprindere. Deci, nu interesează pe nimeni, fiecare se descurcă pe propria piele. Aşa am ajuns, fiecare pentru el."

„Eu credeam despre mine că sînt o femeie de iniţiativă, energică, nici nu mă gîndeam că nu o să găsesc serviciu, că nu pot să-mi deschid ceva, să fac ceva. Mă gîndeam că pot în domeniul textilelor. Mă pricep la croitorie şi mă gîndeam să cumpăr o maşină de cusut electrică şi să vezi ce fac eu!... Visul meu încă de cînd eram copil era să am o casă de modă. Bine, pînă la asta e distanţă enormă şi eu sînt realistă şi mă gîndeam că nu se poate dintr-o dată. Dar, avînd o maşină de cusut m-aş fi dus să prezint produsele mele cuiva... Cînd ne mai uităm la cîte un film şi vedem cîte o femeie de afaceri, realizată pe plan profesional, mi se pare un vis greu de atins. În primul rînd, trebuie să ai timp pentru aşa ceva. Eu nu pot să-mi permit o femeie să vină să facă curat sau doică la copil şi eu să mă realizez profesional. Asta numai în filme se poate."

La disponibilizare a primit suma de 9 milioane de lei, care putea reprezenta capitalul de pornire pentru afacerea mult visată, dar „cînd m-am văzut cu banii în mînă mi-am zis că mai bine îi pun la bancă. Din 250.000 lei cît iau şomaj, de-abia puteam să-mi plătesc întreţinerea la bloc şi am zis să nu mai stri şi din banii ăia. Aşa am mai luat şi ceva dobîndă după banii ăia şi altfel m-am descurcat!"

„Noi nu avem pămînt, am lucra şi noi dacă am avea ce. Să punem deasupra pe bloc la etajul 4? Şi noi am lua din grădină, dar noi trebuie să cumpărăm din piaţă şi frunze de pătrunjel şi orice legumă, orice..."

Şi nu aveţi pe nimeni care să stea la casă?

„Ba da, mama şi soacra."

Şi nu vă mai ajută?

„Ba ne ajută, bineînţeles, că altfel nu cred că am putea să ne descurcăm. Nu ne-am putea descurca singuri, numai cu salariul soţului, deşi este foarte mare. De fapt, dacă ai bani mulţi, strici mai mulţi, dacă ai mai puţini, strici cîţi ai...

Eu gătesc, fac curăţenie, spăl rufele, am grijă de fetiţa de 8 ani şi mai croitoresc cîte ceva, bineînţeles la prietene, că nu mi-am făcut încă reclamă. Trebuie să te pricepi la toate ca să te descurci. Noi nu ne putem plînge că sîntem muritori de foame. Ştiu că mulţi oameni sînt într-o situaţie mult mai delicată decît noi, dar cred că nu te poţi mulţumi numai să mănînci în viaţa asta. Fetiţa noastră trebuie să facă o facultate şi să scape din Zlatna."

(femeie, căsătorită, 1 copil, 32 de ani, Zlatna)

(din Addenda studiului *Sărăcia comunitară în România: Harta sărăciei şi studii de caz.* Coordonator, Sebastian Lăzăroiu, CURS)

Să alungi mizeria cu un zîmbet

Patru tineri veseli tot timpul, care rîd aproape din orice. „Aşa sîntem noi", explică zîmbind Simona Voiculescu, „s-a întîmplat să ne adunăm". Dar adaugă imediat pe un ton mai jos: „poate este şi un mod prin care treci mai uşor peste multe lucruri". Pentru că aici, la Centrul Social al Fundaţiei Estuar, vin în fiecare zi oameni cu probleme de tot felul. Deşi s-a constituit, în 1993, cu scopul de a ajuta persoanele cu probleme de sănătate mintală, fundaţia primeşte şi oameni aflaţi într-o stare accentuată de sărăcie. Primul remediu este veselia asistenţilor sociali. „Dacă eşti foarte destins", crede Vlad Ciobănel, „împrumuţi ceva şi celui cu care vorbeşti". El recunoaşte că, uneori, oamenii nu răspund pe loc, pentru că „nu le arde de rîs", cum spune Simona, dar, cu timpul, „simt că nu este nici un fel de rigiditate din partea noastră şi se deschid şi ei".

În cadrul Centrului Social, funcţionează două programe: „Dreptul de a fi obişnuit" şi „Viaţa ca un teatru". Primul se referă la apărarea drepturilor oamenilor cu probleme de sănătate mintală. Al doilea urmăreşte reintegrarea socială prin teatru, „un fel de dramo-terapie", explică Simona, coordonatoarea programului. Oricum, majoritatea oamenilor care vin aici, fie ei sănătoşi sau bolnavi psihic, sînt în mizerie. „De cele mai multe ori", povesteşte Simona, „vin şi spun că au auzit de noi, că sînt singuri, nu au prieteni, unii nu au casă. Ca ajutor practic, avem o cantină şi le putem oferi o masă caldă pe zi". Simona recunoaşte însă că posibilităţile fundaţiei sînt limitate, fiind cazuri „în care am simţit că nu pot să ajut cu nimic şi chiar că acel om pleacă şi nu are unde dormi".

În afară de cantină, fundaţia poate asigura asistenţă psihiatrică şi juridică gratuită, oferită în special celor care şi-au pierdut casa. Gina Maria Stoian spune că „foarte mulţi au semnat acte sub presiune. Dacă juristul hotărăşte că se poate face proces, fundaţia plăteşte cheltuielile de judecată". În plus, fundaţia are un program de locuinţă protejată, dar nu pot beneficia de el decît persoanele cu probleme de sănătate mintală. Cu toate acestea, Mariana Armean, responsabila acestui program, crede că nimănui nu-i poţi refuza dreptul de a se înscrie pe lista de aşteptare. Trebuie însă ca individul să respecte condiţia minimă de a completa un formular şi de a merge la medic, pentru a-i fi evaluată boala. Or, unii nu fac nici atît. „Ei sînt ajutaţi la completarea cererii doar la solicitarea lor. Sînt persoane care nu ştiu să scrie, dar atît timp cît nu ne solicită ajutorul...".

Vlad adaugă că sînt şi situaţii în care se pierde legătura cu beneficiarii, „nu din vina noastră neapărat. Nu mai vin, nu mai sună. E opţiunea lui dacă vrea să ţină legătura. Dar dacă doreşte să fie căutat, se găsesc soluţii. Aici e un loc liber, deschis. Oamenii vin, îşi spun numele sau nu, se implică sau nu în anumite activităţi, au toată libertatea".

De altfel, una dintre ideile principale ale fundaţiei pare a fi responsabilizarea fiecăruia în faţa propriei sale vieţi. Poţi să ajuţi un om aflat în mizerie, dar să vrea şi el să se ajute. E adevărat că venirea la centrul social e deja un semn, dar e nevoie de voinţă, care nu poate fi împrumutată la fel ca un zîmbet.

Exemplul unei vieţi care a putut să se recupereze pe sine după ce a primit un impuls îl povesteşte Roxana Braga, directorul executiv al fundaţiei. O doamnă pusă sub interdicţie de soţul ei, acum nişte ani buni, a ajuns în stradă. Trăieşte trei ani într-un spital de psihiatrie, după care intră în programul de locuinţă protejată al fundaţiei. Mai mult, acum are un loc de muncă în fundaţie, conducînd un punct de informare.

Între timp, fostul soţ a plecat în alt oraş cu cei trei băieţi. Fiul cel mare fuge de acasă, după ce a stat luni de zile legat de calorifer cu cătuşe la picioare, bătut şi maltratat de un tată considerat sănătos mintal. Ajunge în stradă şi este luni de zile aurolac în Gara de Nord. Mama, povesteşte Roxana Braga, „află prin terţi că băiatul a plecat de acasă, noi îl identificăm, îl găsim pe copil şi acum se află într-o locuinţă protejată pentru copii a unei alte organizaţii". Mama şi fiul se vizitează zilnic, ea îl susţine la lecţii, copilul s-a reintegrat în sistemul şcolar. „Acum câteva zile, vine mama şi îmi spune: «Sînt fericită. Ceilalţi doi copii m-au sunat după cinci ani!». Băiatul cel mare îşi petrece vacanţa cu tatăl şi fraţii lui, povesteşte despre mama lui, iar ceilalţi doi copii, de 11 şi 12 ani, au sunat-o după cinci ani. Pluteşte. E o mamă care-şi regăseşte copiii şi strînge bani de cînd este beneficiară a fundaţiei ca să intenteze un proces pentru a primi dreptul de vizitare a copiilor, cei mici".

E unul dintre cazurile în care omul şi-a revenit printr-un mic ajutor şi prin responsabilizare. Tocmai de aceea, centrul insistă în această direcţie şi a organizat în trecut două cursuri de recalificare pentru bucătari şi ospătari, care au fost absolvite de zece beneficiari. În plus, încearcă să îl îndrepte pe fiecare spre ceea ce este înclinat: ateliere de teatru, de pictură, un centru de audiţie muzicală. „Dacă nu îi place nimic din ce putem oferi, se va uita la televizor, va citi un ziar...", spune Simona. „Uneori ai bucuria să vezi că un om se descurcă mai bine ca înainte, face un duş, mănîncă o masă caldă, îşi spală hainele şi pretenţiile lui sînt mai mari". Oricum, totul porneşte de la un zîmbet în faţa mizeriei. Poate pentru că uiţi mai uşor de ea, sau poate pentru că o sperii şi fuge.

Octavian GABOR

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VII
nr. 345
17-23 septembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CLIȘEU, SUPREMUL

(uzate formule uzuale de la lume adunate și-napoi la lume dilematizate)

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„disoluția autorității în stat“ ● „Ceahlăul literaturii române“ ● „toată lumea fură“ ● „oferta verii“ ● „nasul coroiat al evreului“ ● „un scenariu bine pus la punct“ ● „sîntem un popor harnic și ospitalier“ ● „dragostea e oarbă“ ● „cocacolizarea“ ● „vă dorim audiție plăcută“

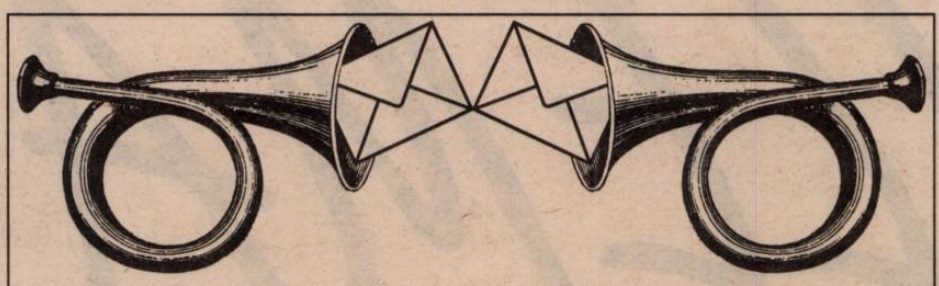

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 340-343: *Serialul d-lui Mircea Iorgulescu „Cîntare porcului“*

Nihil non-porci-moderni sub sole

Fără a fi pervertit de modele de tipul celui lansat de orwelliana fermă a animalelor, dar conştient de popularitatea ce va să-i vină, ba, în plus, pătruns de sentimentul trecerii, un porc cu mare priză la elevii romani din secolul al V-lea (după cum relatează Hieronim) îşi dictează testamentul (intitulat simplu *Testamentum porcelli;* la urma urmei, de ce n-ar avea şi un testament dacă tot are o poveste?) unui scrib profesionist, dar anonim, el fiind de felul lui analfabet, şi neruşinîndu-se să o recunoască într-o manieră destul de abil porcină *(quoniam manu mea scribere non potui).* Îndată ce a aflat că este condamnat la moarte de bucătarul Magirus, ceea ce se întîmpla în vremea în care erau consuli nimeni alţii decît Clibanatus şi Piperatus (avem de-a face cu un om, pardon, porc, bine ancorat în meandrele concretului de atunci, asta înseamnă, mai ales, cunoscător de ablative absolute: *Clibanato et Piperato consulibus),* M. Grunnius Corocotta şi-a concentrat întreaga atenţie asupra devenirii sale post mortem (a se citi *porc-moderne):* nici o parte din ceea ce va fi fost odată esenţa personalităţii sale copleşitoare nu are o destinaţie neprecizată (ex.: limba le revine celor predispuşi a suferi de logoree). Toţi fanii *(amatores)* şi sfetnicii *(consules)* sînt rugaţi insistent (printr-o completivă conjunctivală: *rogo ut...*) să se ocupe cu cea mai mare grijă *(...bene faciatis)* de rămăşiţele sale pămînteşti, recurgînd la condimentarea (reformulez, *îmbălsămarea)* obişnuit-delikátt-abundentă, astfel încît viitorul răposat să fie pomenit în veci *(ut nomen meum in sempiternum nominetur),* şi, la o adică, uşor de recondiţionat şi de repus în drepturi, ca în vremuri curat porc-moderne ca acestea.

Ştefania FERCHEDĂU
studentă, Bucureşti

P.S. Cu admiraţie pentru întreaga redacţie a *Dilemei* şi cu o slăbiciune specială pentru domnul Mircea Iorgulescu.

N. red.: În sfîrşit, există în Bucureşti tineri care ştiu şi studiază limba latină!

Rupte din viaţă

Surdomutul

Deşi erau mese libere, făcu un semn cu mîna spre un scaun de la masa mea şi, tot pe tăcute, făcui şi eu un semn cu mîna că sînt toate libere.

Peste 50 de ani, îndesat, un tip dur de genul „dacă îţi spun eu?“. Apăru ospătara şi ceru o cafea. Eu beam bere la halbă. Plăti cafeaua dintr-un ghemotoc de bancnote – avea ceva bani omul. Apoi îşi scoase o ţigară dintr-un pachet cartonat. Ghicind că nu are foc, îmi îndreptai privirea intenţionat spre alte mese, dar nu rezistai mult. Cînd privirile ni se întîlniră, cu ţigara în mînă îmi zise „un foc“.

Îi dădui bricheta. O aprinse la a doua încercare, protejînd flacăra cu mîna stîngă. Apoi vru să-şi pună zahărul în cafea, dar nu găsi pliculeţul. Observasem că, împachetînd banii după ce plătise, a pus pliculeţul printre bancnote şi a băgat totul în buzunar, la spate.

Întoarse capul după ospătară. N-o văzu şi îi făcui semn să caute în buzunarul de la spate. Nu înţelese, şi mai mult ca sigur e că noua mea metodă de comunicare era deficitară. Scosei nişte bani, tot din buzunarul din spate al pantalonilor, şi-i dădu-i de înţeles că a pus pliculeţul printre bani, apoi îi băgai la loc în buzunar.

Neîncrezător duse mîna la buzunar, scoase teancul de bani şi printre bancnote găsi zahărul.

Alungi o mutră de sub şapca-i cu cozoroc că greu mă stăpînii să nu izbucnesc în hohote.

– Mă, cred că m-a înnebunit muierea cu gura ei. Umfla-i-s-ar limba!

Ducînd mîinile la urechi şi apoi dreapta la gură, încercam să-l fac să înţeleagă că sînt surdo-mut.

– Săracul de tine, cum de nu mi-a dat şi mie D-zeu o asemenea femeie, mormăi alergînd zahărul prin ceaşca de cafea.

Băui din bere.

– Sau să avem noroc de oameni politici muţi, căci ai noştri surzi sînt, dar muţi nu. Auzi cu ce se laudă ei, că au reuşit să ia bani împrumut! Ei îi iau şi noi îi dăm.

Puse linguriţa pe farfurioară şi sorbi din cafea.

– Sau desfiinţează trenul dacă prind pasageri fără bilet, ca ăla care şi-a rupt patul după ce şi-a prins nevasta în flagrant.

Deodată sesizai un pericol. Un cunoscut se îndrepta spre mine cu mîna întinsă. I-am strîns mîna şi atunci îl observă şi pe companionul meu.

– Vă salut nea Pepi, ce mai faceţi?

– Pe dracu! – am plecat de-acasă de gura muierii, să mă descarc cuiva, şi dau aici peste un surdo-mut.

Cunoscutul crede că e o glumă, bănuind că ne cunoaştem şi ne tachinăm.

– Îl cunoşti, e din naştere aşa? continuă companionul meu.

– Cum aşa?

– Păi mi-a arătat că e surdo-mut, n-a scos nici-o vorbă!

Situaţia e cu o singură soluţie: să plec imediat, dar mă aud zicînd ospătarei:

– Codruţa, încă o halbă.

Îl văd holbînd ochii şi întinzînd mîinile în sus.

– Păi eu te bag în p... m..., faci cu mine pe surdo-mutul ca să afli de la mine tot ce vrei şi eu de la tine nimic? Măi, ce lume! Hai la altă masă!

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor 4
Lugoj

Faceţi un număr cu „Trenul“!

Aş avea şi eu o sugestie: nu mai ştiu dacă a mai fost această temă, dar cred că un număr despre „tren“ ar putea fi ceva foarte interesant. Nu ştiu alţii cum sînt, dar, pentru mine, orice drum cu trenul reprezintă o adevărată experienţă de viaţă. Cred că cinci drumuri dus-întors Iaşi-Cluj Napoca sau Iaşi-Mangalia pot fi mult mai folositoare la călirea organismului sau a nervilor decît stagiul militar, chiar. Numai pentru faptul că trebuie să fii tot timpul în alertă pentru a-ţi apăra locul, pentru a nu fi furat, pentru a nu te murdări sau a nu te „îmbogăţi“ cu cine ştie ce paraziţi şi tot trebuie să admitem că o astfel de călătorie reprezintă o adevărată provocare pentru cineva. Ar mai fi multe de spus despre acest subiect, dar cred că le ştiţi şi voi.

În încheiere aş mai avea o întrebare: care este rostul CNA-ului în acest moment? Personal, cînd aud refrene precum „Dumnezeu e băieţaş de cartier“, „Fetiţele sînt goale“ sau „Vreau să mă culc cu tine/ Nu mai sînt o fată cuminte“, mi se întoarce stomacul pe dos. Chiar trebuie să suportăm toate vulgarităţile acestea în fiecare zi?

Cu mulţumiri pentru ceea ce faceţi,

Radu POPESCU

14 iulie 1999 la Paris

Champs-Elysées, 14 iulie. Agitaţie, steaguri fluturînd, japonezi în costum şi cravată zîmbind fericiţi sub Arcul de Triumf, la îndemnul consoartelor, care mînuiesc cu dexteritate minuscule camere de luat vederi. Mă strecor cu greu printre grupurile de americani, turişti care îşi iau prînzul aşezaţi pe trotuarele ilustrei „avenue“, direct din pungi inscripţionate McDonald's.

„L-ai văzut pe Chirac, Nicule?“ aud deodată în spatele meu. Mă întorc şi văd doi indivizi îmbrăcaţi în trening, cu mîinile în buzunare. Lanţurile aurii le lucesc la gît, întocmai ca fireturile gărzilor de onoare care şi-au încheiat defileul. „Ce să caute el aici, stă la umbră, în palatul lui, cum îi zice?“. Răspunsul întîrzie; cei doi privesc plictisiţi la mulţimea din jur, care aclamă, comentează, strigă în zeci de limbi. O tînără femeie cu un copil în braţe scapă din mînă ochelarii de soare; unul dintre indivizi se apleacă, galant, şi îi ridică, oferindu-i proprietarei cu un zîmbet larg. „De ce i-ai dat, mă, înapoi, erau marca Dior! Ce naiv eşti!“ „Nu sînt, mă, nu sînt, da' am zis şi eu să mă port frumos, că de, azi e ziua lor...“ „Tot naiv se cheamă că eşti! Asta era şi aşa bogată, mama ei...“ Urmează un şir de înjurături imposibil de reprodus. Tînăra urmăreşte dialogul, fără să înţeleagă şi schiţează un gest de mulţumire. „Uite, bă, că ne mulţumeşte!“ Cei doi se îndepărtează, rîzînd batjocoritor.

Champs-Elysées, seara. Trotuarele sînt acoperite cu un covor de sticle goale, hîrtii şi cioburi. Nici urmă de aglomeraţia de peste zi. Cîte un întîrziat mai trece nepăsător pe lîngă steagurile imense arborate din loc în loc. În dreptul unei case de schimb valutar, o turistă corpolentă priveşte în jur dezorientată, dezamăgită; apoi, brusc, faţa i se luminează şi exclamă: „It is so good to be American!“

Ioana GRECU
studentă, Liège

Despre *Dilema*

Fii o boombă!

Mai mult pe tine te am dintre ziare. Cred că te iubesc. Şi cu toate că este un început de mare sărăcie, îţi voi spune că te visez altfel cîteodată. Haina ta uşor sobră? puţin scorţoasă? Nu, îţi vine bine, dar e de mult aceeaşi. Ochii plînşi ai intelectualilor vor să te vadă să zicem în paginaţie de *Scînteia* sau ilustrată cu poze de la pescuit sportiv sau de ce nu cu vedete. Dacă vedetele rîd de noi, iubitorii tăi, de ce să nu rîdem şi noi de ei? Şi dacă e aşa, că şi pînă acum rîdeam, hai s-o facem mai sănătos. De ce aşa tandru şi aluziv? O să spui de educaţie. În adevăr, dar şi rîsul educă. O să spui de opinie, dar opinii sînt destule, iar a ta contează în cadru foarte restrîns. O să zici restrîns, da bun. Adevărat, dar cadru' armatei te poate dori. Spune-le fantezii, senzaţii, montează parăzi. Ce dacă încerci puţină goliciune pentru cadre? Da, ai mai încercat cu armata un număr. Uşor, prea fin. Cu aceste realităţi nu e de joacă: fii bombă. BOOOMMBĂ. Ce e aia poze de artă şi gravuri cu mecanisme cînd se împuşcă soldatu'n post şi cînd e'mbrăcat în fundu' gol? Aluzii unduioase. Politica, subiect tare. Nu, că nu faci, că eşti de bon ton, să nu deranjezi, cu gîndire meditată. Pierzi, pierzi mult. Uite, la politică „merge“ steaguri şi mititei şi fata de campanie. Poze, titluri mari, lucrături, hot-line şi dup'aia şi metafizica că nu se ceartă.

...Mai aveam să-ţi zic multe. Mă gîndesc să o fac altă dată. Te voi căuta mereu. Te voi vrea mereu altfel. O să te recunosc, oricît de altfel vei fi.

Cu simpatie,

George NICHITA
Aleea Compozitorilor nr. 5, Bl. G9, Ap. 51
Bucureşti

„Dilema – *ca butelia?*“

Cele 5 zile petrecute la mare în această vară – în care a intrat inevitabil şi ziua în care apare *Dilema* – m-au făcut să pierd numărul respectiv.

Ca urmare, din colecţia mea lipseşte un număr – lucru pe care îl regret nespus!

Încercările mele de a găsi acest număr pe litoral au fost sortite eşecului. Am rămas doar cu gustul amar al discuţiilor cu zecile de vînzători pe care i-am abordat.

La „repetabila-ntrebare“: „Aveţi *Dilema?*“, iată cîteva exemple de răspuns strict autentic:

– Nu, nici n-am auzit, probabil că e un ziar mai recent (!).

– Nu primim aşa ceva (!!).

– De cînd vînd aici, sînteţi prima care întrebaţi de... cum aţi spus că se numeşte revista?...

Unii nici măcar nu s-au obosit să-mi răspundă. Au sugerat doar un NU plictisit cu mîna, sau dînd din cap.

Oare ce se întîmplă pe litoral cu difuzarea revistei? Ce-or fi făcut ceilalţi dilematici sosiţi la mare? Probabil că şi-au amintit o vorbă mai veche de-a dumneavoastră – „Dilema – ca butelia?“ – şi or fi „aranjat“ cu vînzătoarea din cartier să-i „reţină“ un exemplar!

Eu nu am avut această sublimă inspiraţie – fapt care m-a costat un exemplar lipsă din colecţie – ca să nu mai vorbesc de plăcerea de a vă citi.

Georgeta CONSTANTINESCU
str. Cavalului 2, Bl. N4, sc. A, ap. 13
Ploieşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sărăcia şi mizeria (II)**
- **Ţăranii**
- **Violenţa**

Culturi comuniste, culturi postcomuniste

Mort, comunismul pare să fi devenit mai enigmatic decît fusese înainte de neaşteptatul său brusc deces. Întrebările despre natura, conţinutul, sensul şi funcţionarea comunismului sînt mai insistente, chiar mai obsedante acum, cînd comunismul a încetat oficial să mai existe. Fiindcă astăzi comunismul e considerat «un capitol istoric închis», deşi supravieţuieşte, sub formă de triste zdrenţe exotice, în Cuba sau în Coreea de Nord, ori ca o impenetrabilă hieroglifă în China.

«Iluzie» pentru François Furet *(Le Passé d'une illusion,* 1995), «utopie» pentru Martin Malia *(La Tragédie soviétique,* 1994), «minciună extravagantă» pentru Jean-François Kahn *(Tout était faux,* 1998), comunismul a fost, totuşi, o realitate. Fie şi una patologică, aşa cum sugerează cei trei autori menţionaţi, însă realitate, nu ficţiune. Şi continuă să fie un reper fundamental, cel puţin pe plan istoric.

La un deceniu de la momentul intrării comunismului într-o comă ce avea să-i fie fatală, ne definim exclusiv prin raportare la el, numindu-ne epoca în care trăim «postcomunism». Nimeni nu ştie însă cît va dura «postcomunismul» şi nici dacă implică întreaga planetă. Se întîmplă, desigur, ca din obscure porniri superstiţioase, «postcomunismul» să fie limitat spaţial, deşi e o noţiune mai degrabă temporală, la teritoriul unde a funcţionat cîndva sistemul comunist. Europa de Est şi conglomeratul de republici foste sovietice s-ar afla astfel în «postcomunism», nu însă şi, de exemplu, Franţa, Italia sau Statele Unite. Am evitat dinadins să numesc Germania, fiindcă partea sa răsăriteană se află în mod evident în «postcomunism», în vreme ce partea occidentală s-ar putea să respingă o asemenea situare. Şi cine ştie dacă nu ar fi incorect politic pentru locuitorii din München, Frankfurt-pe-Main sau Köln să fie situaţi în «postcomunism», deşi nu au trăit vreodată în comunism... Sînt însă şi cercetători după care prăbuşirea comunismului a influenţat istoria întregii planete, iar consecinţele acestui eveniment extraordinar sînt încă imprevizibile. Destrămarea federaţiei iugoslave sau a celei ceho-slovace sînt în mod evident efecte ale dispariţiei sistemului comunist, deşi nici una dintre cele două formaţiuni statale nu fusese o creaţie a comunismului. Anumite dezechilibre apărute în politicile sociale şi economice ale statelor occidentale s-ar explica, de asemenea, prin dispariţia comunismului, care ar fi jucat, «malgré lui», un rol stabilizator pentru democraţiile liberale. Oricum, fapt este că «problema comunismului rămîne în centrul timpul nostru», cum scrie Claude Lefort într-o carte cu titlu mai curînd românesc decît ştiinţific *(La Complication,* 1999).

Dar este această problemă una preponderent politică, ideologică, economică, socială, militară sau poliţistă? Fiindcă direcţiile principale de analiză a comunismului acestea sînt. Fără îndoială, comunismul s-a întrupat într-un sistem politic individualizat şi identificabil, s-a constituit pe baza unei ideologii şi a creat totodată o ideologie, a produs un sistem economic şi a generat un tip anume de societate, a schimbat într-un fel propriu funcţiile armatei şi ale poliţiei. Altfel spus, fiecare dintre aceste planuri oferă posibilitatea unei apropieri de ceea ce ar putea fi «esenţa comunismului». Dar această «esenţă» pare să scape întotdeauna.

Aşa cum, aproape întotdeauna, există în cercetările şi studiile despre comunism o dimensiune care se pierde treptat, se estompează, capătă un aspect vag şi difuz, dacă nu dispare cu totul.

Este dimensiunea culturală. Comunismul – fenomen cultural, mai mult chiar decît unul politic sau economic sau social?! Deşi sînt puţini specialişti care să conteste comunismului caracterul de construcţie intelectuală, modul în care această construcţie a asimilat cultura epocii şi a fost totodată asimilată de aceasta a rămas relativ obscur. *Et pour cause!* O anumită absolutizare a caracterului de construcţie intelectuală permite descrierea coerentă, unitară şi monolitică a comunismului pe întreg parcursul său istoric, astăzi încheiat; dar această absolutizare înseamnă, totodată, şi un tribut plătit reprezentării de sine a comunismului, niciodată dispus să-şi recunoască evoluţia, ezitările, schimbările, niciodată dispus să accepte hazardul şi imprevizibilul. Această mistică a planificării şi a monolitismului este însă şi una dintre marile mistificări ale comunismului. Claude Lefort observă, cu fineţe, că monolitismul comunist este un rezultat tardiv, obţinut mult după ce bolşevicii luaseră puterea în Rusia, nicidecum un dat iniţial. Mai mult, chiar acest act, al preluării puterii, a fost mai puţin realizarea, punct cu punct, a unui proiect impecabil calculat, a unui monstruos «business plan» transpus în realitate cu o diabolică precizie, cît produsul unui climat extrem de fluid şi al convergenţei imprevizibile a unor factori eterogeni (Claude Lefort: «le communisme a surgi d'une état du monde»). Un climat pe care, folosind termenul «cultură» într-un sens mai larg, l-am putea considera ca fiind mai mult cultural decît politic sau economic sau social. Acea «democraţie sălbatică» instaurată în Rusia după revoluţia din februarie 1917 era probabil mai degrabă o realitate culturală decît una politică, la fel cum extraordinara efervescenţă culturală de la sfîrşitul anilor '80 din Uniunea Sovietică avea să prefaţeze şi, poate, chiar să pregătească dislocarea sistemului comunist.

(continuare în numărul viitor)

Mircea IORGULESCU

Altă stagiune, aceiaşi regizori

Premierul Radu Vasile provoacă din nou vîlvă în arena electorală. În urmă cu cîteva luni, el declara că PNŢCD poate rămîne la putere în viitoarea legislatură cu două condiţii: să-i încredinţeze funcţia de preşedinte şi să accepte de pe acum ideea că va guverna într-o alianţă cu PDSR. Creştin-democraţii s-au împărţit imediat în cîteva tabere şi nici una nu i-a dat sută la sută dreptate. Aliaţii au încasat lovitura, dar nu l-au contrazis vehement. Adrian Năstase s-a grăbit să-l laude ca pe un politician lucid, care ţine la stabilitatea ţării mai mult decît la solidaritatea propriului partid. În timpul vacanţei de vară, Radu Vasile şi-a schimbat însă convingerile politice. Acum îşi relansează campania pentru preşedinţia PNŢCD dintr-un alt unghi de atac, propunînd izolarea principalului partid de opoziţie şi re-consolidarea coaliţiei la putere. La fel de nonşalant ca pe vremea cînd nu vedea altă soluţie pentru ţară decît o „alianţă cu stînga", premierul susţine că un cartel preelectoral PNŢCD-PD-UDMR e singura strategie salvatoare. Nici grupul talibanilor, nici moderaţii din partidul care l-a făcut senator, parlamentar la Strasbourg şi apoi şef de executiv nu-l aprobă însă cu toată gura. Formaţiunile din coaliţie se abţin la rîndu-le să aplaude afirmaţiile lui Radu Vasile, ba chiar îşi permit, prin reprezentanţi bine aleşi, să le pună la îndoială valabilitatea. Acelaşi Adrian Năstase îl acuză de infantilism politic şi de imixtiune în treburile unui alt partid. Numai preşedintele Ion Diaconescu e constant în reacţii: el l-a sprijinit discret şi l-a criticat cu duioşie atunci cînd premierul pleda pentru o alianţă PNŢCD-PDSR, face la fel cînd acesta justifică public necesitatea colaborării pe termen lung cu PD şi UDMR.

În fond, inconsecvenţa lui Radu Vasile nu e decît una de suprafaţă. Scopurile sale sînt aceleaşi, chiar dacă discursul s-a mutat în colţul opus. Vrea să fie preşedinte al PNŢCD, dar nu-şi doreşte rolul de lider al opoziţiei, ci pe acela de reprezentant al puterii într-o viitoare legislatură. Casele naţionalizate şi raporturile cu aliaţii sau cu adversarii sînt doar chestiuni secundare din punctul de vedere al unui om politic dispus să negocieze orice. Ca şi reforma, integrarea, unitatea PNŢCD ori traseul legislativ al unor proiecte iniţiate de cabinet. PDSR n-a cedat încă în chestiunea proprietăţii şi, ca atare, compromisul formal girat de premier la finalul sesiunii precedente s-a dovedit inutil. Executivul e pe punctul de a recurge la soluţia asumării răspunderii pe pachetul de legi privind reglementarea regimului proprietăţii, după ce premierul şi-a jucat cartea prieteniei cu PDSR, iar şeful statului şi-a interpretat partitura de mediator. Dacă pînă la alegeri ar mai fi doi ani, iar pînă la *summit*-ul de la Helsinki măcar două sesiuni parlamentare, zig-zag-ul la vîrf ar putea fi considerat un rafinament politic. Cu sabia termenelor comunitare deasupra incintei parlamentare şi cu frînghia crizelor social-economice la ferestrele ministerelor, spectacolul are însă tot mai puţin haz şi nici un fel de rost, chiar dacă în această etapă intră în el însuşi Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

Biserica Ortodoxă nu s-a revoltat cînd s-au dărîmat biserici, cînd au năvălit minerii ori cînd presa de scandal a murdărit toate înaltele feţe ale societăţii româneşti. Legea cultelor vine însă la ţanc pentru a stimula indignarea singurei instituţii de care partidul lui Ion Iliescu are mare nevoie în încercarea disperată de a zădărnici mersul istoriei. Integrarea în Uniunea Europeană, ca şi revoluţia din decembrie '89, e un proces inevitabil. Ţările din jur au înţeles acest lucru cu zece ani în urmă şi s-au pregătit pentru competiţie, aşa cum s-au pregătit pentru momentul căderii Cortinei de Fier. La noi, revoluţia s-a făcut prin trădarea celor care n-au crezut niciodată în posibilitatea schimbării regimului. Aderarea la structurile euro-atlantice riscă să aibă aceeaşi soartă, adică să fie desăvîrşită de marii ei duşmani. În pofida aparenţelor, în ultimii zece ani au fost promovaţi în administraţia de stat tocmai adversarii ei înverşunaţi, aşa cum în deceniul '79-'89 toate posturile-cheie fuseseră încredinţate spiritelor obtuze şi înspăimîntate că pe lume există democraţie, pluripartitism, economie de piaţă şi frontiere deschise. Nu-i de mirare că dintre toţi liderii politici ai ultimului deceniu, doar cei care mizează pe Occident au o imagine publică tot mai pătată, iar cei care şi-au plecat ani de zile grumazul vorbesc mereu de demnitate naţională şi de... „jugul străinătăţii". Vremea comenzilor ideologice dintr-o singură direcţie a trecut, iar bătăliile electorale au tocmai de aceea o aură tragică şi un aer stupid.

Elena ŞTEFOI

Din nou despre *chestiunea agrară*

„D. D. Pătrăşcanu: (...) Ţara asta este o ţară de ţărani.

D. Stoianovici: Cine a spus-o? Unde este scris?

D. Dinu Arion: România s-a păstrat numai prin boieri.

D. I. Teodorescu: Nu este adevărat! (Sgomot mare, protestări violente din partea Majorităţii).

D. P. Greceanu, Vice-Preşedintele Camerei: Domnilor, Dv. discutaţi chestiunea pătimaş."

Surpriză! Nu ne aflăm în parlamentul României din anul de graţie 1999, ci în şedinţa Camerei din 25 august 1918. De peste un secol, abordarea politică a „chestiunii agrare" a opus interesele marilor şi micilor proprietari funciari, oricare ar fi fost aceştia.

„Pentru ţăranii împroprietăriţi, exploatarea nu se mai face în procesul de producţie, ci cu prilejul punerii în circulaţie a produselor gospodăriei, prin schimbul neechivalent, realizat fie de negustorii cerealişti care plătesc ţăranilor preţuri mici, fie de industriaşi, care le vînd scump produsele industriale de care au nevoie, fie de bancheri, care profită de greutăţile ţăranilor şi de neînţelegerea lor a dobînzei, spre a-i îngloda în datorii".

Surpriză! Nu o spune un contemporan al nostru, ci a constatat-o Mircea Vulcănescu în 1932.

„Politica agrară a partidelor politice trebue să fie înlocuită printr-o politică agricolă" – considera C. Garoflid în anii '30. „România are o lege agrară, dar îi lipseşte o lege agricolă" – constată B. von Hirschhausen-Leclerc în 1994.

„De la început loturile de împroprietărire au fost neîndestulătoare ca suprafaţă. În condiţiile noastre de climă şi debuşeu, de agricultură rudimentară, producţia lotului tip de 5 hectare nu putea asigura existenţa ţăranului. Legile agrare nu au creat ţărani liberi. Această situaţie, de la început rea, a fost înrăutăţită încă prin dispoziţiile legii. Loturile de împroprietărire erau inalienabile, dar divizibile. Rezultatul a fost că proprietatea ţărănească care avea la înfiinţarea ei o mijlocie de 4,6 hectare, avea la recensămîntul din 1896 o mijlocie de 3,4 hectare iar la 1905 numai 3,2 hectare" (Garoflid, 1938). „Astfel, dincolo de voinţa politică declarată, noul cadru juridic provoacă fragmentarizarea şi dezarticularea mijloacelor productive agricole, fără a oferi o orientare recompunerii acestuia" (B. von Hirschhausen-Leclerc, 1994).

Morala: de la Cuza la Constantinescu, ca să spunem aşa, rezolvarea „chestiunii agrare" a unei ţări care este şi astăzi pe locul doi din Europa atît în ceea ce priveşte populaţia rurală cît şi în privinţa populaţiei ocupate în agricultură, s-a încercat prin legi **agrare** şi nu **agricole**, centrate adică pe **proprietate** şi nu pe **productivitate**. Necesară dar nu şi suficientă, legiferarea proprietăţii s-a întors, în lipsa asigurării corespunzătoare a modalităţilor de productivitate, împotriva proprietăţii, erodînd-o şi în final anulîndu-i chiar semnificaţia de proprietate. Ţăranii noştri sărăcesc în prezent şi îşi lasă terenurile în pîrloagă nu (doar) din lipsă de pămînt, ci mai ales deoarece nu au cum să-l lucreze în mod eficient pentru ei şi pentru societate.

Pe scurt: grija, absolut justificată şi indispensabilă, pentru aşezarea principiilor proprietăţii funciare riscă, pe termen mediu, să invalideze chiar şi această proprietate dacă nu este dublată de grija complementară pentru mijloacele de valorificare economică a acestei proprietăţi. În mod aparent paradoxal, **proprietatea** funciară **singură** nu produce bogăţie, ci sărăcie!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Sărăcia noastră (II)

Egalitatea tuturor subiecţilor în faţa legii aplicate de autorităţi judiciare ordinare este foarte greu de realizat într-un context economic precar. În social, sărăcia generează cel puţin două efecte care minează pur şi simplu principiul egalităţii în faţa legii. Primul este *supra-aprecierea bogăţiei*. Cu alte cuvinte, societăţile sărace sînt întotdeauna înclinate să dea averilor o recunoaştere socială mai mare decît societăţile bogate. În plus, în societăţile sărace, e mult mai importantă dimensiunea averii posedate decît mijloacele prin care s-a adunat această avere. Printre aspectele concrete ale acestei supra-aprecieri, ale acestei prize exagerate pe care averea o are în societăţile sărace se numără şi un fel de imunitate, un fel de statut special pe care averea îl conferă posesorului ei în raport cu legea. Puţinii oameni bogaţi ai societăţilor sărace au „avantaje" sociale incomparabil mai însemnate decît au oamenii bogaţi în societăţile bogate. Legea pare mai blîndă, mai nuanţată atunci cînd se aplică bogaţilor societăţii sărace.

Al doilea efect al sărăciei este *corupţia*. Nu voi intra în detaliile relaţiei sărăcie-corupţie; ele sînt amplu studiate în zeci de lucrări şi, în particular, ţin de experienţa noastră cotidiană. Corupţia, ca fenomen social, este principalul duşman al aplicării principiului egalităţii în faţa legii. Sărăcia face legea vulnerabilă în faţa corupţiei pentru că funcţionarul chemat să aplice legea într-o societate săracă este coruptibil.

Tot supra-aprecierea averii şi corupţia distorsionează grav şi principiul supremaţiei legii. În fond, legea juridică este subminată de sărăcie (prin cele două efecte mai sus amintite) în ceea ce are ea mai accentuat: obiectivitatea. Hegel a demonstrat cît se poate de convingător că în cetate, adică în plin imperiu al subiectivităţii, legea juridică este însăşi obiectivitatea. Legea juridică este singura stavilă în calea victoriei depline a subiectivităţii cu tot ce înseamnă ea: relativitate, bunul plac, idiosincrasie, umoare etc. Şubrezirea obiectivităţii în cetate înseamnă şubrezirea cetăţii însăşi. În acest sens, sărăcia este inamicul cel mai perfid şi mai eficient al cetăţii. În societăţile sărace bogăţia te ridică, uneori, deasupra legii – subiectivitatea bogatului înfrînge obiectivitatea legii.

Consideraţiile de mai sus, alături de cele din textul meu de săptămîna trecută, devin izvor de pesimism dacă le întregim cu altă realitate românească: lipsa speranţei. Sărăcia noastră este asumată tot mai mult ca o fatalitate. Sărăcia devine pentru români un fel de cerc din care nu se mai poate ieşi. Sărăcia se conservă printr-o dinamică blestemată, accentuată de eşecul tuturor încercărilor de evadare spre bogăţie care s-au făcut pînă acum. E limpede, trăim într-o lume în care societăţilor sărace le este extrem de greu să devină bogate, iar societăţilor bogate aproape imposibil să sărăcească. În acest context, statul de drept apare tot mai evident ca un produs propriu societăţilor bogate şi impropriu societăţilor sărace. Am arătat mai sus că două din cele trei determinaţii ale statului de drept (egalitatea în faţa legii şi supremaţia legii) par imposibil de împlinit în societăţile sărace. Totuşi, la fel de limpede este şi faptul că, în context cultural european, statul de drept, aşa cum a fost dezvoltat de practica occidentală, este cel mai dezirabil mod de existenţă statală. România, în particular, deşi săracă, trebuie să dezvolte acest model statal. În termeni sartrieni, România este condamnată să devină un stat de drept.

Pesimismul, ştim bine, trebuie temperat cumva. Aşa cum este acum, sistemul legal românesc este unul specific statului de drept măcar la nivel declarativ. În Constituţie, în codurile de proceduri, în legile organice există deja elemente solide ale statului de drept. Piese importante ale legislaţiei noastre sînt specifice statului de drept. Iată un motiv de optimism. Greu, cu stîngăcii şi ezitări, primii paşi, altfel foarte importanţi, s-au făcut.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

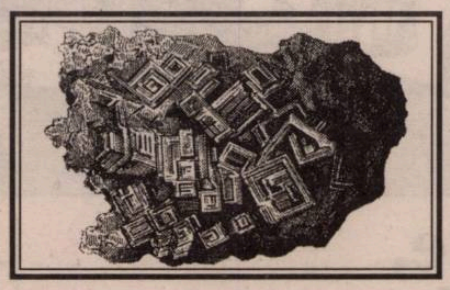

Chestiuni şi zile

În peisajul televizual românesc, PRO TV a fost de la început o sursă de inovaţii: nu numai pentru că a fost prima televiziune care a introdus premiile de miliarde, cum ar observa unii cu maliţie, dar şi prin formatele de emisiuni, prin structura grilei de programe sau prin publicul-ţintă pe care şi l-a conturat. E adevărat, cele mai multe inovaţii sînt copiate şi adaptate după model american, dar în cazul unei televiziuni comerciale nu trebuie să pretindem neapărat originalitate. Pe lista inovaţiilor trebuie adăugat şi noul format al emisiunii „Chestiunea zilei": în primul rînd pentru curajul în sine de a modifica (poate prea devreme?) o emisiune de succes, iar apoi pentru că are şansa să „restructureze" lumea obosită şi suficientă a *talk-show*-urilor. Modelul este, şi de astă dată, american: abonaţii la televiziunea prin cablu au văzut, poate, pe NBC, emisiunea lui Jerry Carson, care „traducea" într-un monolog satiric gîndurile şi nedumeririle de toate zilele ale americanului mediu, iar apoi avea în studio cîte un invitat (de la politicieni la Naomi Campbell sau Demi Moore) pe care, cu acordul şi participarea lor, îi lua peste picior. Pînă şi decorul este „împrumutat" din show-ul de peste ocean: aceeaşi canapea (psihanalitică?), acelaşi fundal din ferestre largi prin care se văd luminile oraşului. Oraşul însă e, evident, altul. Politicienii români (iar în prima săptămînă s-au perindat mulţi protagonişti ai vieţii noastre politice, *y compris* premierul Radu Vasile) au acum ocazia să-şi etaleze simţul umorului şi spontaneitatea, într-o atmosferă relaxată şi răspunzînd unor întrebări neconvenţionale. În principiu, o asemenea abordare a politicii nu strică: poate fi o aducere cu picioarele pe pămînt a unor demnitari pe care aerul înălţimilor i-a înzestrat cu o morgă nu totdeauna justificată, iar „abonamentele" lor la emisiunile tuturor televiziunilor le-a format reflexul de a se porni, oricînd şi oricum, să explice cu un aer grav şi profund o reformă cu mult mai inconsistentă decît dezbaterile despre ea. Jocul în studio de-a „nu te supăra, frate" îi poate ajuta pe politicieni (dacă rezistă probei) să recapete un aer ceva mai firesc, mai ales că la ora de difuzare a „Chestiunii" pe celelalte posturi sînt programate, în general, *talk-show*-uri „serioase": telespectatorii pot face comparaţia uşor, printr-o simplă apăsare de buton. Bătălia pentru audienţă se dinamizează, iar echipa de la PRO TV a avut abilitatea de a face primul pas: intuind incapacitatea formulei „clasice" (moderator plictisit + invitaţi plicticoşi) de a mai asigura o creştere, a intrat în scenă cu un *talk-show* atipic.

Era normal ca şi de această dată purtătorul inovaţiei să fie Florin Călinescu, a cărui imagine se identifică de-acum cu aceea a televiziunii din Bd. Pache Protopopescu. Demersul însă nu este lipsit de riscuri. E prea devreme pentru evaluări, după o săptămînă de difuzare, dar dacă noua sintaxă a „Chestiunii" (monolog + discuţii cu invitaţii + secvenţă satirică „de grup") pare să funcţioneze bine, centrarea tuturor secvenţelor pe Florin Călinescu poate crea, în viitor, efecte neplăcute. Textele monologurilor sînt, în general, bune (cel despre „greva" Patriarhului Teoctist a avut chiar momente foarte bune), scenele de grup s-au rodat şi funcţionează, dar, rămas singur cu invitatul, Florin Călinescu are uneori tendinţa de a vorbi prea mult, de a „ocupa" excesiv scena, lăsîndu-se pradă improvizaţiei verbale. E adevărat, uneori o face şi forţat de împrejurări: prins pe colţul canapelei şi luat la întrebări care nu-i mai permit obşnuitele desfăşurări discursive despre mersul reformei, politicianul român rîde mînzeşte şi se limitează la răspunsuri scurte ori la simple „mda"-uri. Dar în aseemenea situaţii, în locul tentaţiei de a umple spaţiul cu lungi replici şi comentarii, chiar spirituale, e mai utilă buna stăpînire a tehnicii de a pune întrebări (provocînd interlocutorul, revenind cu întrebări „ajutătoare", pentru că hazul situaţiei este ca invitatul să spună cît mai multe, oferindu-i astfel gazdei prilejul unor punctări ferme). Altminteri, cu timpul, poantele încep să devină „căutate", limitele spontaneităţii sînt forţate, iar discursul, inevitabil, se diluează.

„Viziunea satirică" a politichiei româneşti înregistrează, aşadar, un moment nou: oamenii politici sînt invitaţi să treacă prin purgatoriul „băşcăliei în direct". Cum anul viitor vor fi alegeri, mulţi se vor înghesui, probabil, să fie văzuţi în „salonul" de la „Chestiunea zilei"; proba însă nu e uşoară: Florin Călinescu, întruchipînd „românul mediu", şi trupa sa de „români medii şi glumeţi" îi pot face pe mulţi politicieni să se poticnească în cuvinte. Sau măcar să-şi angajeze nişte buni consilieri de imagine.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

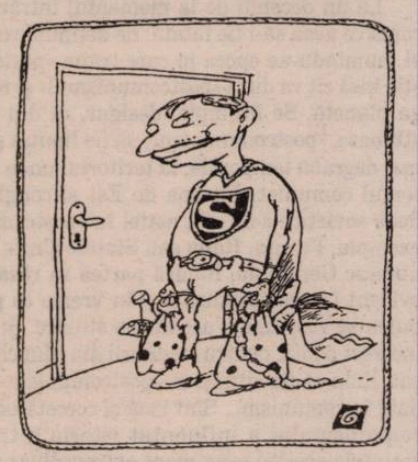

Desen de Ion BARBU

Economie

Un paradox: bani puţini – bani mulţi

Dincolo de un pol al bunăstării, ce nu acoperă nici măcar 10 la sută din populaţie, românii au bani puţini. Foarte puţini. Desigur, în comparaţie cu preţurile de pe piaţă. Consecinţele sînt dramatice: o piaţă mare, de 22 de milioane de consumatori, menţine un consum restrîns. Se înţelege că, în aceste condiţii, producţia nu poate fi decît tot restrînsă. La un consum mic, ce sens ar avea o producţie mare?

În acelaşi timp, românii au bani mulţi. Foarte mulţi. Un paradox pe care îl deslušim comparînd cîştigurile cu eficienţa muncii. Explicaţia? Numeroase întreprinderi româneşti n-au profit. Salariile mici, pe care le plătesc, sînt în realitate... mari, fiindcă aceste întreprinderi nu cîştigă bani, ci pierd.

Aceasta e starea de fapt în economia noastră. O economie cu puţine afaceri prospere, cu multe oferte care nu corespund cererii, cu întreprinderi pentru care rentabilitatea e încă un vis. Aşa că, deşi în România se cîştigă mai mult decît se munceşte, populaţia n-are bani.

Sigur, nu toate întreprinderile fac risipă. Sînt şi întreprinderi bune în ţara asta. Nu este însă mai puţin adevărat că, în condiţiile întîrzierilor în procesul de restructurare şi privatizare, e tot mai greu ca risipa să fie evitată. Risipa, deci costurile mari, productivitatea mică, producţia în scădere, furturile, pe scurt valoarea adăugată negativă. Fiindcă diferenţa între cheltuieli şi încasări, în loc să fie cu semnul plus, cum ar fi normal, e cu semnul minus. Salariile cresc totuşi, uneori de la o lună la alta, fără a fi însoţite de mai multă productivitate şi de mai multă eficienţă.

Aşa se ajunge la o iluzie. În întreprinderi, nu se mai poate obţine profit decît prin explozia preţurilor. Prin inflaţie, aşadar. Numai că, pe o astfel de cale degeaba se măresc salariile. Degeaba se fac indexări. Pentru că tot ce primeşte în plus salariatul, de la casierie, cheltuieşte în piaţă şi nu se alege cu nimic.

Prea puţine indexări se regăsesc în creşterea puterii de cumpărare a populaţiei. Pentru că nu sînt asigurate, la nivelul economiei, condiţiile necesare ca sumele plătite în plus să fie absorbite de creşteri corespunzătoare de produse şi servicii de calitate optimă, care să fie cumpărate pe piaţă. Nefiind puse în funcţiune astfel de pompe de absorbţie, indexările absorb o bună parte din potenţialul de profit. Numeroase întreprinderi româneşti, în loc să înveţe să-şi organizeze bine munca şi să cîştige din eficienţă economică, s-au obişnuit să scoată profit numai din creşteri de preţuri. Unde s-a ajuns? Ori de cîte ori, în economia reală, apar mai mulţi bani... ei suflă în pînzele inflaţiei. În acelaşi timp, afacerile şi investiţiile în loc să se înmulţească se împuţinează. Fiindcă preţurile în creştere descurajează consumul. Ceea ce înseamnă că nu banii lipsesc, ci capacitatea multor întreprinderi de a sigura o ofertă de bunuri şi servicii pe care s-o recunoască piaţa.

Dacă ar fi mai multă muncă eficientă, s-ar găsi şi banii necesari. Acum, însă, e chiar periculoasă pomparea mai multor bani în economie. Şi asta din cauză că economia reală nu e încă pregătită să absoarbă neinflaţionist nici măcar banii existenţi în prezent. Cu atît mai complicată ar fi absorbţia unui nou flux de bani. Preţurile, de regulă mai iuţi, ar devora grabnic aceşti bani.

Avem nevoie de doi stîlpi de rezistenţă: investiţiile şi exporturile. Investiţiile constituie acel stîlp de rezistenţă fără a cărei consolidare edificiul reformei economice nu va putea să reziste. Pînă la urmă, şi exporturile tot de investiţii depind. Dar atît pentru investiţii, cît şi pentru consum e nevoie de finanţare. De bani produşi în ţară sau, în ultimă instanţă, de bani împrumutaţi de pe pieţele externe. Dacă nu producem bani în ţară, din afaceri profitabile, n-avem altă soluţie decît să recurgem la finanţări externe. Dacă vin bani de afară, important este ca ei să se ducă în investiţii şi nu în consum.

Pentru consum, aşadar, ne rămîne o singură sursă: să facem bani făcînd profit în economia internă. Altă soluţie nu avem.

Dacă în buzunarul românului intră prea puţini bani, asta se întîmplă fiindcă munca, în România, întîrzie să devină performantă. Ceea ce înseamnă că ecuaţia în care încă mai este integrată plata muncii a expirat. Avem nevoie de o nouă balanţă muncă-bani. Trei obiective sînt legate direct de această balanţă: 1) valorificarea raţională a resurselor; 2) organizarea unei producţii performante de bunuri şi de servicii; 3) trecerea de la avantaje comparative la avantaje competitive. Numai aşa românii vor avea mai mulţi bani.

Adrian VASILESCU

Poveşti suprapuse

Pe chestia proprietăţii

(sau despre sfînta mejdină)

Prin primăvara lui 1946, prin martie, românul afla (pe firul scurt al oralităţii) vestea mare a înfrăţirii definitive şi irevocabile a soldatului sovietic (staţionat în România) cu ţăranul român. Concret: cum la sate se cam întîrziase cu însămînţările de primăvară (iată că se năştea, fără veste, tradiţia!), soldaţii Armatei Roşii erau îndemnaţi de către comandanţii lor să se alăture fără preget ţăranilor români în munca promiţătoare de belşug a aratului ogoarelor. Ca să arate că este *frate* şi nicidecum *ocupant*, soldatul cu stea roşie pe căciulă urma să lase deoparte *balalaika* cu încărcător rotund şi să ia în mîini coarnele plugului, probînd românilor superioritatea muncii sovietice. Romulus Zăroni (atunci ministru al agriculturii, fost şi viitor *client* pe viaţă al lui Petru Groza) *a trasat sarcinile* în teritoriu, la modul general; pe scară ierarhică, Constantin Agiu (subsecretar de stat în minister, de meserie *comunist* pur şi simplu) a adus corecţiile de rigoare: cum-necum, soldaţii sovietici să fie primiţi cu bineţe de către ţărani şi-un cîntec şi-o voie bună să-ncingă toată ţara. Cum ţăranii, încăpăţînaţi, erau destul de circumspecţi, ca şi primarii lor care strîmbau din nas la ideea venirii cu alai a ruşilor prin sate, în hora îndemnului conciliator a fost prins şi universitarul Traian Săvulescu, academician pe merit, constrîns să-i adune pe agronomii din teritoriu şi să le explice ce mare favor ne fac *Sovietele* – la îndemnul direct al infailibilului Stalin, omul cu inima largă, se ştie, cît palma lopeţii.

Aşa se face că au ajuns sovieticii prin sudul ţării, inclusiv prin satele dintre Craiova şi Severin; au venit cu cai (de la *intendenţă*) şi cu pluguri (rechiziţionate din alte părţi), să-i ajute pe olteni la arat. De-aici firul poveştii se cam deşiră, pentru că s-a lăsat cu jale. Soldaţii lui Stalin (fii de ţărani la rîndu-le) au intrat cu plugurile în brazdă şi au năduşit vîrtos preţ de cîteva zile, ca să arate cît de tari sînt. La final, să leşine oltenii! Deşi li se spusese că pămînturile nu sînt ale unei singure persoane şi că fiecare ţăran, mai amărît sau mai înstărit, are bucata lui precis delimitată, soldaţii araseră ogorul de-a valma, ca pe un pămînt de colhoz!

Ciocnirea dintre civilizaţii se produsese! De neiertat: sovieticii încălcaseră *mejdina*, adică hotarul sfînt dintre proprietăţi, palma aia de pămînt care arăta din veac, în satul român, ce-i al meu şi ce-i al tău!

În jurnalul său, moşierul filosof Constantin Rădulescu-Motru aminteşte acest episod emblematic al frăţietăţii româno-sovietice, felul în care, în satul mehedinţean Ciochiuţa, au făcut-o ruşii de oaie. Restul poveştii l-am aflat eu alaltăieri: printr-un cătun din jurul Strehaiei, într-o seară de pe-atunci, la birt, un flăcău de ţăran în putere a tăbărît pe un sărman de soldat rus (dintre cei cu aratul), oprit şi el la o ţuică, rătăcit de camarazi. *Mă, ce ... 'tii căotaşi peste mejdina mea, mă?*, spunea ţăranul cu năduf, cărîndu-i pumni în coaste rusului; rus care, beat fiind şi neînţelegînd nimic (el doar fusese trimis să ajute şi era convins că ajutase din răsputeri!), după ce-a întrebat de cîteva ori *kakoi, kakoi*, a început să plîngă sub lovituri, ca un copil aflat departe de casă ce era el însuşi.

Întîmplarea făcu să trec lunea trecută, dimineaţa devreme, prin Butoieşti, fosta moşie a lui Motru. În spatele şcolii din sat (şcoală care acum poartă numele moşierului, semn că ţăranii sînt permisivi în amintiri!) soarele tocmai se pregătea să iasă, cam nehotărît, din pîcla dimineţii. În curtea şcolii, lîngă clădire, cîteva familii de ţărani scoseseră la uscat grămezi de porumb abia cules. Şi privind eu această poză a porumbului suprapus albului de var al pereţilor şcolii (în timp ce un şofer de ocazie îmi spunea molcom parte din povestea de mai sus), nu ştiu de ce mi s-a părut că văd în galbenul-arămiu al recoltei şi lacrima rusului, şi groaza ţăranului scos din minţi la ideea că, iată, colhozul va veni peste el odată cu primăvara.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Daghestan

Şamil Basaiev, războinicul cecen, este considerat un fel de Che Guevara din Caucaz, visînd la un teritoriu al comunismului islamic, de la Marea Neagră pînă la Marea Caspică. Războiul din Daghestan ar fi una dintre secvenţele acestui vis.

Daghestanul este un mozaic etnic, dominat de autoritatea şefilor de clan; ei nu se vor supune fără luptă cuceritorului, fie acesta rus sau cecen. Directorul Centrului de studii etnopolitice şi regionale, Emil Pain, fost consilier al lui Boris Elţîn, scrie în săptămînalul moscovit *Argumentî i faktî*: „Numeroasele popoare din Daghestan nutresc de decenii convingerea că separarea de Rusia va duce la un conflict interetnic sîngeros şi de durată. Pe de altă parte nu toţi se recunosc în acelaşi Islam (...) Este probabil că Basaiev nu a evaluat corect situaţia. Dar nici Kremlinul nu a evaluat-o corect, deşi erorile provin din premise diferite. În Daghestan, prăpastia dintre autorităţile federale, cele locale şi populaţie devine din ce în ce mai adîncă. Diferenţele între nivelul de dezvoltare al Daghestanului şi cel al altor republici din Caucazul de Nord se accentuează rapid şi ele constituie esenţa problemei. Timp de trei ani (1994-1996), cît a durat războiul din Cecenia, Daghestanul a suportat daune economice comparabile cu cele ale vecinilor, dar nu a primit apoi nici o compensaţie. Afacerile mafiote sufocă tot ce a rămas viabil din economia legală. Dacă se adaugă şi doi ani de secetă, un uragan, cutremure de pămînt, totul se explică. Cifrele oficiale spun că în Daghestan pentru un post liber sînt 37 de postulanţi, dar experţii de la faţa locului consideră că sînt de 20 de ori mai multe cereri. Tot oficial, 60% din populaţie trăieşte sub pragul de sărăcie, dar această cifră nu ia în consideraţie întîrzierile în plata salariilor şi a pensiilor. În palmaresul infracţiunilor, în care sînt incluse furtul de vite, luarea de ostatici, incendiile voluntare, dinamitarea locuinţelor, republica Daghestan ocupă locul întîi în Federaţia Rusă. Statul nu oferă nici un fel de protecţie împotriva acestor delicte".

Cu puţin mai mult sens al clipei, Moscova ar fi putut evita conflictul: „Acum, conducătorii ruşi, strînşi cu uşa din cauza afacerilor de corupţie şi ameninţaţi de o schimbare a regimului, sînt tot mai incapabili să răspundă provocărilor, altfel decît de obicei: prin escalada acţiunilor militare. Refuzul lor de a găsi un teren de înţelegere şi blocada menţinută în jurul unei zone devastate au favorizat creşterea puterii pentru grupurile islamice înarmate a căror putere a transformat regiunea într-o *terra incognita* pentru occidentali. Astfel, de peste o lună, un nou război caucazian se desfăşoară, fără martori, punînd în evidenţă încă o verigă slabă a Rusiei." (Sophie Shihab, *Le Monde*, 8 septembrie).

În absenţa unei strategii, cînd urmările criminale ale conflictului caucazian îi omoară în somn pe locuitorii din Moscova, conducerea rusă încearcă să transforme înfrîngerile din munţi în victorii pe coridoarele puterii. Cariera prim-ministrului Putin depinde în bună măsură de capacitatea lui de a instaura ceva asemănător cu ordinea. „Se repetă caracterul confuz al operaţiunilor militare de pe frontul cecen: comanda aparţine ba forţelor Ministerului de Interne, mult îndrăgite de regim, ba armatei. Nici una dintre aceste forţe nu se angajează, însă, în mod decisiv, sindromul cecen este încă foarte proaspăt. Rivalitatea se traduce printr-o proastă coordonare şi prin „excese". Acestea sînt îndreptate în special împotriva locuitorilor şi, conform unui ciclu clasic, ei se revoltă împotriva soldăţoilor ruşi".

Situaţia explozivă – la propriu – l-a scos din rezervă pe guvernatorul regiunii Krasnoiarsk, cunoscut de pe vremea cînd era „doar" generalul Lebed. După ce popularitatea sa, măsurată prin sondaje, a scăzut sub 5%, Lebed şi-a anunţat intenţia de a candida la preşedinţie. Este de părere că – aşa cum susţin unele ziare ruseşti – „războiul din Caucaz a fost planificat. S-au comportat ca şi cum ar fi fost vorba de o regiune ca oricare alta, dar acolo este un univers deosebit. I-am prevenit pe trei prim-miniştri succesivi că în această vară va izbucni războiul. Nu s-a luat nici o măsură. Dimpotrivă, unii au făcut ca lucrurile să se încurce şi mai tare. Totul a fost organizat, este o variantă a destabilizării ţării, a terorii." (*Le Monde*, 11 septembrie). Amator şi producător de viziuni apocaliptice, Lebed crede, dar nu numai el, că setea de putere a lui Elţîn îl va face să suspende alegerile parlamentare din decembrie.

Războiul din Daghestan s-a mutat la Moscova şi pe coama valului de insecuritate se va ridica, probabil, noul om puternic al Rusiei. (**M. B.**)

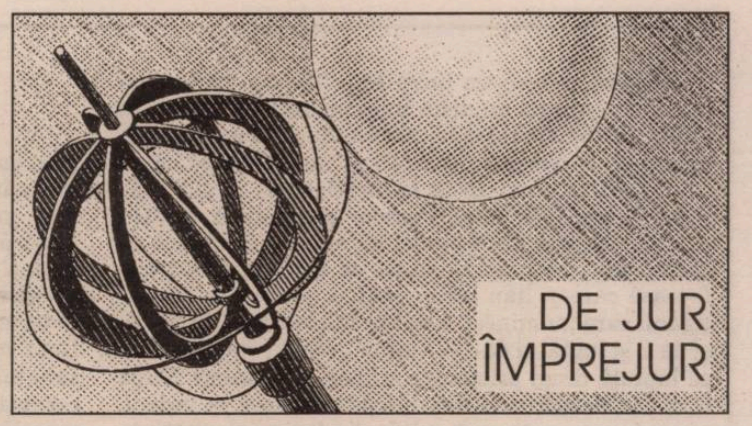

Oameni în plus

Indonezia, ca stat al unei singure naţiuni, este o creaţie relativ recentă: 17.508 insule (6.000 sînt locuite), ţara musulmană cea mai populată din lume (două sute de milioane de locuitori) este, de fapt, un arhipelag cu o mare diversitate culturală, etnică, lingvistică şi religioasă. În 1949, Olanda, fosta putere colonială, îi recunoaşte independenţa şi în 1950 se proclamă republică unitară.

Timorul de Est era încă posesie portugheză şi aşa a rămas pînă în 1975. Retragerea bruscă a portughezilor a permis armatei indoneziene cucerirea rapidă a ceea ce s-a numit a 27-a provincie; nici ONU, nici majoritatea ţărilor nu au recunoscut această alipire. Împotrivirea locuitorilor s-a soldat cu 200.000 de morţi. A fost începutul unui conflict local în care victoria a aparţinut mereu ocupantului, incapabil, totuşi, să-l stingă definitiv. Timp de 25 de ani, nimeni n-a simţit urgenţa rezolvării unei situaţii nelegitime din punctul de vedere al dreptului internaţional. Lagărul comunist era de partea conducătorului activ împotriva tendinţelor secesioniste, iar marile puteri care apără drepturile omului erau mulţumite de zelul anticomunist al preşedintelui Suharto (500.000 de morţi în 1965) şi nu vroiau să-l supere.

Acum, s-ar putea crede că soarta unei jumătăţi de insulă, cu doar 800.000 de locuitori, nu ar trebui să fie o problemă mondială, mai ales cînd întregul – Indonezia toată – trece printr-o criză economică şi politică. Sau, poate tocmai din cauza crizei economice şi în perspectiva negocierilor în urma unor alegeri pierdute de partidul la putere, locuitorii Timorului rămaşi în viaţă fug unde văd cu ochii. Criza, urmată de o prelungită recesiune, a avut în Indonezia consecinţe politice majore: dictatorul Suharto a fost înlăturat de la putere şi familia sa a fost împiedicată să mai tragă foloasele economice aferente. A fost înlocuit de Habibie, un om din anturajul dictatorului: el s-a străduit să-şi dovedească devotamentul pentru schimbare în condiţiile menţinerii continuităţii. Armata indoneziană este simbolul continuităţii, forţă cu reprezentare parlamentară, garantul efectiv al unităţii şi al coeziunii ţării. Schimbarea s-a exprimat prin anunţarea referendumului pentru autonomia Timorului de Est şi prin alegerile libere care au asigurat o victorie relativă a opoziţiei, a partidului condus de doamna Megawati Sukarnoputri, fiica dictatorului asasinat de dictatorul înlăturat anul trecut. Dar victoria ei nu este atît de decisivă încît să se poată lipsi de sprijinul armatei. Or, tocmai conducătorii armatei nu sînt dispuşi să accepte independenţa Timorului. Soldaţii din Timor se bucură de avantaje, iar temutul general Wiranto consideră că independenţa Timorului va declanşa răspîndirea tendinţelor secesioniste şi pe alte insule turbulente. Sălbăticia represiunii, după ce prin referendum peste 70% din populaţie a votat pentru independenţă, se explică, probabil, prin dorinţa de a da o lecţie altor minorităţi secesioniste. Cei ce ţin loc de material didactic – oamenii – mor în condiţii cumplite, cei relativ norocoşi fug, dintre ei se aleg alţi norocoşi, cei din lagărele de refugiaţi din Australia şi Noua Zeelandă. Pînă cînd Organizaţia Naţiunilor Unite, cea care a asigurat logistica referendumului, s-a hotărît cum să intervină, miliţiile ostile independenţei au curăţat teritoriul de locuitorii săi, sub privirile încurajatoare ale soldaţilor din armata regulată, dacă nu şi cu sprijinul lor direct. Fiindcă ONU nu a recunoscut anexarea părţii estice a insulei, ar fi putut interveni pentru a salva vieţile naivilor încrezători în puterea votului. Pentru a fi credibil, ONU ar fi trebuit să-şi asigure de la început mijloacele de punere în practică a rezultatelor referendumului. A fost însă nevoie de acceptul Indoneziei şi de unanimitatea în Consiliul de Securitate. Rusia şi China, confruntate cu tendinţe secesioniste, apără principiul suveranităţii, indiferent cum a fost ea dobîndită şi cum este ea menţinută. Marile puteri ştiu că timpul legalizează operaţiile nelegitime. Pînă cînd China a decis că situaţia din Timor nu este asemănătoare cu cea din Tibet şi nu are nimic comun cu cea din Taiwan, iar Indonezia a acceptat prezenţa unei forţe de pacificare, partea cea mai murdară a operaţiei a fost făcută.

Experţii sînt foarte sceptici cu privire la posibilităţile Timorului de a exista independent sub raport economic: teritoriul nu are nici un fel de industrie, se practică doar o agricultură de subzistenţă, banii pentru salariile funcţionarilor şi ale angajaţilor din sănătate şi din învăţămînt vin de la centru. Independent, Timorul va depinde în proporţie de 90% de ajutorul extern.

Nu sînt puţini cei ce reproşează Statelor Unite pasivitatea: de ce nu bombardează ei Djakarta aşa cum au bombardat Belgradul? Această întrebare vine tocmai din partea celor care au considerat acţiunea NATO împotriva Iugoslaviei o crimă. În alt fel decît Kosovo, Timorul de Est dovedeşte că nu există soluţie în acelaşi timp acceptabilă şi eficientă pentru salvarea vieţilor omeneşti, cînd conducătorul unei ţări decide că unii dintre cetăţenii săi sînt în plus.

Magdalena BOIANGIU

Argument

ăăăăă... Deci, un lucru este limpede ca lumina zilei: sîntem aici de două mii cincizeci de ani şi, în ciuda atîtor comploturi iudeo-masonice şi a conspiraţiei universale, înfăptuim neabătut pe calea integrării în structurile euro-atlantice şi ale U.E. Asta, doamnelor, domnişoarelor şi domnilor, pentru că omul simplu din Găgeşti nu se lasă intimidat de scenariile bine puse la punct de către unguroaicele focoase care-şi dau lesne poalele peste cap sau de ţiganii care au mîncat lebedele din Austria. Şi luptă, şi dă-i, şi luptă, şi dă-i că viaţa e grea; în viaţă trebuie să luptaţi, dragi prieteni şi stimaţi ascultători. După cum văd eu lucrurile, deci din punctul meu de vedere, nimeni nu se preocupă azi de disoluţia autorităţii în stat, în mare parte cauzată la stomac de cocacolizare şi de nedigerarea la nivelul mentalităţilor a găurilor negre produse de marii datornici. Sîntem de acord cu toţii – nu-i aşa? – că reforma e dificilă, dar necesară; greu cu ea, greu fără ea. Istoria se repetă şi nu ne-ar strica încă un Ţepeş în ţara asta în care toată lumea fură, unii cu sacul, alţii cu vagonul. Singura soluţie, după părerea mea – şi eu nu fac politică, mă ştie lumea – nu este încă o revoluţie, ci accelerarea procesului de reformă şi declanşarea implementării în termenele stabilite de acordul stand-by. Logic, nu? Doar aşa putem ajunge să trăim într-o ţară cu o sănătoasă democraţie originală, în care caracatiţa corupţiei nu mai suge sîngele poporului şi în care masele largi de oameni ai muncii cumpără ce vrea muşchii lor, mai ales oferta verii: noul detergent care previne apariţia cariilor.

Dar pînă la sărbătoarea de suflet şi simţire pe care cu toţii o aşteptăm ca pe luminiţa de la capătul tunelului, să nu uităm că există şi români fericiţi: Hagi şi Szabo au făcut pentru imaginea României în lume mai mult decît toţi politicienii şi diplomaţii sau cei 15.000 de specialişti la un loc. Şi pe specialişti îi iubim ca pe copiii noştri, dar, la o adică, noi i-am făcut, noi îi omorîm. Că dragostea e oarbă şi nu se cumpără pe bani. Uite cum se recunoaşte sîngele de jidan! Dar nu, naţionalismul nu e o soluţie, deşi la noi merge. Ah, Germania, ce ţară, ce civilizaţie! Aştia fac produsul minune, domnule, nu cîrpeală de-a noastră că asta e problema în ţara asta: ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim. Nu e transparenţă, nu e solidaritate, nu e societate civilă, ce să mai vorbim de drepturile omului. Nu e că, de!, cu toţii am fost comunişti. Acum lumea ascultă la radio, se uită la televizor şi pe urmă sună şi cîştigă un premiu oferit de... care constă în... Nu e clar, măi dragă? **(C. M.)**

Paul CERNAT

critic literar

Clişeul nostru, stăpînul nostru

● *Clişeul.* Probabil cea mai mare naivitate de care putem da dovadă atunci cînd vorbim despre clişee constă în a crede că sîntem imuni la influenţa lor. Încercînd cu orice preţ să le evite, nu puţini eşuează fie în alte clişee, mai convenabile (cu care tind să se identifice printr-un soi de transfer magic) sau în discursuri excentrice şi preţioase. Tot de teama contaminării cu virusii clişeelor, unii ajung să se teamă, chiar atunci cînd nu e cazul, de folosirea unor termeni inofensivi dar consideraţi, din cine ştie ce motiv, „clişeizaţi", „fumaţi", „compromişi" etc. Ce e, în definitiv, mai rezonabil – şi mai rentabil: un război total cu Clişeul, o guerillă sau un armistiţiu? Soluţiile radicale nu sînt neapărat şi cele recomandabile. Avangardele au avut o adevărată fobie a clişeelor şi a convenţiilor de orice fel. Rezultatul? Unii – cei mai consecvenţi – s-au sinucis (Urmuz, Vaché), au luat-o razna (Hugo Ball, Artaud), şi-au creat propriile convenţii şi clişee (majoritatea), au devenit suporteri ai totalitarismelor sau au lăsat-o, pur şi simplu, baltă şi au găsit ceva mai bun de făcut. De pildă, să devină negustori de sclavi în Africa.

Deşi uneori poate fi confundat cu idiosincrasia, clişeul e tot ce poate fi mai opus individualului, e comunitar, colectiv şi chiar colectivist, rezultat al vulgarizării produselor individuale ale inteligenţei creative. Loc comun, nu proprietate privată. Nu „eu" ci „supraeu", psihanalitic vorbind. Clişeele contribuie – aşa cum contribuie – la coagularea identităţilor colective, creează sentimentul securizant al apartenenţei, oferă motivaţii acţiunii şi, la nevoie, agresiunii. E, practic, de neconceput existenţa socială în absenţa clişeului. Clişeul e, prin excelenţă, impersonal, presupune o instituţionalizare prealabilă (fie şi la nivelul tradiţiei orale), impune comandamente, standardizează, simplifică. Nu întîmplător, cele mai numeroase sînt clişeele etno – din categoria etno-psihologică sau etno-culturală – şi cele de gen. Există însă clişee pozitive şi clişee negative, clişee productive, parţial verosimile, şi clişee contraproductive, uneori teratologice, aberante. Nu-mi fac iluzii: şi acest articol conţine, la rîndul său, o seamă de clişee. Mă consolez cu ideea că asumarea – cu toată autoironia de rigoare – a clişeelor e, în general, preferabilă evitării lor sistematice. Şi totuşi, tehnicile de „deparazitare" nu lipsesc. Între ele – jocul, improvizaţia, disponibilitatea, curiozitatea şi, bineînţeles, dicţionarul. Nu e nevoie să ne gîndim neapărat la Flaubert, cu al său bouvard&pecuchetian „dicţionar de idei primite de-a gata", nici la „Dicţionarul onomastic" al lui Mircea Horia Simionescu, ci la orice dicţionar.

Clişeu = a) negativ fotografic; b) formă de impri-mare cu imagine a unei ilustraţii sau a unui text în relief obţinută prin gravare; c) formulă stilistică banalizată, tocită prin repetare excesivă; d) loc comun, şablon, tipar.

Originea termenului este legată de momentul apariţiei fotografiei: iniţial, „clişeu" desemna doar acea placă transparentă, de sticlă sau de celuloid, acoperită pe o parte cu o emulsie chimică sensibilă la lumină şi pe care se obţine, după expunere, developare şi fixare, imaginea fotografică negativă ce urmează a fi copiată sau proiectată. Ulterior, el a ajuns să semnifice inadecvarea unei reprezentări (imagini) la o realitate sau alta.

Fără îndoială, clişeul, fotografic sau nu, falsifică originalul (sau „realitatea"), înstrăinează imaginea de contextul ei originar, la fel cum vorbirea falsifică adevărul gîndirii, iar scrierea falsifică, la rîndul ei, jumătatea de adevăr a vorbirii. Dar, dacă e să-i dăm crezare bătrînului Platon, lumea noastră este ea însăşi o imagine în negativ a realităţii-aşa-cum-e – deci un clişeu, *Clişeul originar*. Oricum, într-o perioadă în care a devenit aproape imposibil să mai distingi între original şi copiile care proliferează la nesfîrşit (alt clişeu; asta e...) clişeele au devenit atît de numeroase şi de diverse încît apar, dintr-o dată, suportabile, uneori chiar amuzante.

Dar să mă opresc asupra unui clişeu foarte la modă, în ultimii ani, în mediile noastre intelectuale americanosceptice (ce-i drept, nu numai la noi şi nu numai în mediile intelectuale):

● *Cocacolizarea.* Un peiorativ interesant, după ştiinţa mea încă nemenţionat de nici un dicţionar autohton. Să-l examinăm mai îndeaproape.

Avem de a face cu un gustem ironic exprimat printr-un procedeu metonimic. Conotaţii peiorative. Ideologic, ilustrează dispreţul elitelor culturale faţă de globalizarea culturii de consum americane, simbolizată prin băutura răcoritoare Coca-Cola. Psihologic, exprimă o anumită oroare, explicabilă prin teama de intoxicare sau de contaminare, de nivelare şi standardizare. Estetic vorbind, e haios. Statistic, s-a constatat că o mare parte a celor care vorbesc despre cocacolizare sînt consumatori de Pepsi-Cola şi Mirinda. Cu toate acestea, nu lipsesc nici consumatorii de Coca-Cola.

Ceea ce e amuzant e că realitatea românească actuală, deşi confirmă extinderea civilizaţiei globalismului, tinde să contrazică legitimitatea asocierii sale cu faimoasa băutură răcoritoare. În anii '80, în schimb, singurii „cocacolizaţi" erau cei care aveau acces la shop-uri şi la magazinele cu circuit închis. Ceilalţi, probabil pentru a nu fi afectaţi de produsele plantaţiilor de coca, nu aveau acces la simbolul consumismului american, dar puteau consuma delicioasele băuturi autohtone Frucola şi Quick-Cola, cu gust de aspirină şi serialul „Din lumea capitalului". În ultimii doi-trei ani ai regimului Ceauşescu a apărut însă un produs natural şi local pe bază de fructe numit Brifcor (pronunţat adesea Britfor sau Bricfor) care a monopolizat subit gustul consumatorilor. După 1990, a urmat, în mod previzibil, revelaţia Coca-Cola, apoi băuturile răcoritoare vedetă pe piaţa mondială s-au banalizat şi la noi. Dar, surpriză! Evoluţia pieţei înregistrează ascensiunea spectaculoasă a firmei româneşti de băuturi răcoritoare European Drinks (şi a produselor Fruttifresh), aflată, deja, pe locul întîi în ceea ce priveşte preferinţele consumatorilor autohtoni, înaintea legendarei firme americane. Statisticile au scos în evidenţă faptul că majoritatea acestora sînt pro-occidentali şi americanofili.

„(...) Caragiale nu este un scriitor numai al românilor. Pornind de la realităţile româneşti, creînd scene şi tipuri originale, el s-a ridicat la o valoare artistică universală prin puterea de generalizare şi sinteză a operei lui, prin satira necruţătoare a viciilor, prin aspiraţia spre o umanitate superioară, prin încrederea în posibilităţile omului de a se perfecţiona. Mesajul lui Caragiale este mesajul etern al artei, ceea ce explică interesul constant faţă de dramaturgia lui nu numai al spectatorului român, ci şi al celui de pretutindeni."

(Valoarea universală a dramaturgiei lui Caragiale, Limba şi literatura română, Manual pentru clasa a IX-a, EDP, Bucureşti, 1987, p. 291)

Totul are o logică

● *Disoluţia autorităţii în stat* – rod al inspiraţiei unui foarte bun fost scriitor SF, actual foarte apreciat editorialist. Se transmite în special pe cale televizuală, dar şi pe cale scrisă, la gazetă. Se declanşează în unele din foarte multele ocazii în care autorul vede negru în faţa ochilor şi constituie o introducere la o foarte lungă diatribă în care se împart scatoalce tuturor, de la pre-

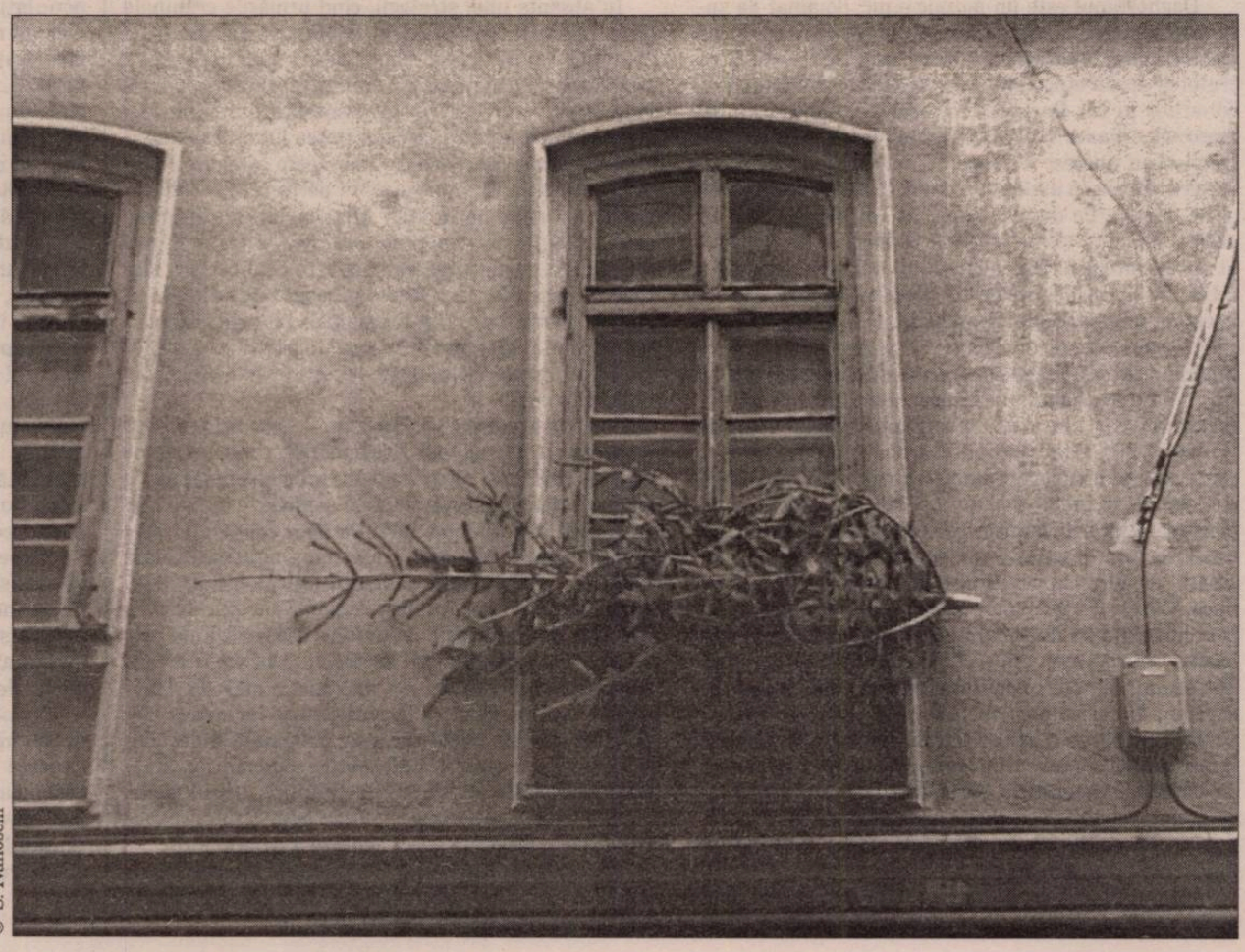

© S. Ivanoschi

„În activitatea de formare a omului nou, a conştiinţei socialiste, un rol important are şi arta interpretativă, chemată să contribuie la afirmarea în forme specifice a concepţiei înaintate despre lume şi viaţă. Adevărata artă a exprimat întotdeauna realitatea socială în procesul dezvoltării ei istorice. Arta trebuie să îi ajute pe oameni să privească mereu înainte, să le dea o imagine înflăcărată a perspectivei istorice, să prefigureze schimbările viitoare ale societăţii, să însufleţească masele populare, tineretul patriei noastre la fapte măreţe, închinate realizării visului de aur al omenirii – comunismul. (...)"

(Raport cu propuneri de înfiinţarea dosarului de obiective Teatrul Naţional I.L. Caragiale)

A.S.R.I., Fond „D", dosar nr. 11.155, vol. 1, f. 42-43
Cartea Albă a Securităţii – istorii literare şi artistice 1969-1989, Editura Presa Românească, p. 61

şedinte şi miniştri la poliţişti, gunoieri şi simpli cetăţeni, pe motiv că nu se mai respectă legea şi morala şi bunul-simţ şi „o soţietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are!". Cine ar trebui să se ocupe? STATUL, bineînţeles, că el ce treabă are?! Şi soluţia la toate relele este să întărim statul. Îl facem pe el mai puternic, ne închinăm la autoritate şi aşteptăm de la el să ne ridice gunoiul, nu criticăm poliţia şi armata pentru că le subminăm autoritatea cu ideile noastre venetice despre drepturile omului şi autoritatea ne va da nouă lînă, lapte, miere, ouă. Logic.

● *Un scenariu bine pus la punct* – rod al genialei inspiraţii populare, de largă răspîndire, chiar internaţională. Unii savanţi rău-voitori l-au desemnat ca sindrom al teoriei conspiraţiei. Dar, noi, oamenii de bine, ne dăm seama.

Un pîrlit de regizor francez a avut o pilă bună şi a obţinut bani să facă un filmuleţ jalnic (apropo, cum s-a mai spus, plin de clişee) despre cum sînt asupriţi ungurii în România. Un post TV subvenţionat şi plicticos îl reprogramează acum. Este absolut evident, se vede cu ochiul liber, îţi sare în ochi că are legătură cu Kosovo. Nu este nimic altceva decît o pregătire a terenului, conform unui scenariu bine pus la punct, pentru a-i obişnui pe cei peste 50-60 (!!!???– nota scepticului) milioane de telespectatori europeni care au văzut filmul, cu ideea că ungurii sînt un fel de albanezi de prin România, o ţară condusă de un fel de Miloşevici pe care îl cheamă parcă Ceauşescu sau Iliescu sau Constantinescu. Pericol mare, a început, se apropie, vine! Veţi vedea voi scepticii care nu aţi vrut să ascultaţi. Logic.

Pe lîngă astfel de scenarii episodice, există comploturi constante: cel iudeo-masonic, cel al finanţei internaţionale, cel al KGB-ului care a facut loviluţia. Toate împotriva României.

● *Omul simplu din Găgeşti* – tot un rod al genialei inspiraţii populare, a căpătat pecetea de neuitat a marelui om simplu din Găgeşti, care-şi alege consăteanul generic ca model pentru cei mulţi şi asupriţi.

Se transmite tot prin televizor şi am impresia de neofit că iniţiaţii de acolo cunosc foarte bine acest specimen.

Omul simplu versus politician – îl minte cu televizorul, nu îi explică aşa cum ar trebui, pe înţelesul lui, concepte complicate, cum ar fi: reformă, privatizare, adică acestea care nu au altă alternativă. Omul simplu este permanent indignat de ceea ce fac politicienii, care nu se preocupă de problemele lui, ci de chestiuni înalte, strategii complicate pe termen lung, în loc să-i apere omului simplu din Găgeşti grădina de hoţi, de exemplu. Logic.

Omul simplu versus analişti şi intelectuali – constituie două specii fără legătură una cu alta. Aceşti intelectuali cu capul în nori vorbesc despre lucruri total neinteresante pentru omul simplu, pentru Gică de la sculărie. Unii dintre ei, care îşi spun sociologi, fac unele cercetări, sondaje şi barometre şi au pretenţia absurdă că ar putea să-l cunoască pe omul simplu. Total fals: omul simplu nu poate fi cunoscut prin cercetări, el poate fi cunoscut aşa, pur şi simplu, numai de editorialişti, de fiii acestor plaiuri găgeştene, caracalene ş.a. Logic.

Omul simplu este pro-sîrbi, anti-guvern, puţin naţionalist, aşa cum îi şade bine unui român de treabă, e scîrbit de politică. El este fie foarte deştept şi înţelege tot ceea ce politicienii şi analiştii nu înţeleg, fie este foarte prost (simplu, adică), nu înţelege nimic din ceea ce se întîmplă şi trebuie să i se explice ca la grădiniţă, ca să priceapă pînă şi editorialiştii.

● *Eu nu fac politică* – este o introducere absolut necesară pentru orice figură nouă care apare la televizor, este fraza care creează o anume atmosferă de încredere, confort şi siguranţă. Pentru că sîntem între noi, oamenii de bine care nu facem politică şi oamenii simpli care ne privesc la televizor. Noi nu facem politică, noi facem (fraza imediat următoare – nota analistului) politica ţării, politica agriculturii, politica interesului naţional. Noi sîntem singurii interesaţi de aceste politici. Logic.

● *El n-a ştiut, ea l-a influenţat negativ* – ea, adică Lupeasca, Ana Pauker şi Ceauşeasca. Ce să caute femeia în politică!? Ea are locul ei bine stabilit de cînd lumea şi pămîntul. Dacă, totuşi, se foloseşte de farmece şi intuiţie feminină, nu de raţiune şi inteligenţă, ca să ajungă în politică, atunci este o prezenţă malefică. Ei erau băieţi de treabă, români de-ai noştri. Carol, primul rege crescut ca român, a avut intenţii bune, dar l-a stricat camarila condusă de Lupeasca. Gheorghiu-Dej, ceferist cumsecade, nu a putut împiedica teroarea pentru că trebuia să lupte cu ovreica Pauker. Şi Ceauşescu a fost băiat bun, dar şi-a băgat Leana coada şi ieşit rău. Mai nou, alte prezenţe malefice îşi fac apariţia: Zoe Petre sau Ana Blandiana. Logic şi să fim vigilenţi.

● *Nimeni nu se preocupă* – Nimeni nu are grijă! Ce face guvernul? De ce sînt aşa multe legume turceşti? De ce nu se mai produc şaibe în România? De ce ascultă tinerii muzică hip-hop? De ce este frig iarna? De ce emigrează tinerii de valoare? De ce este mizerie în scara blocului? De ce este falimentar sectorul de stat? De ce au picat aşa mulţi la bacalaureat şi capacitate. De ce nu se preocupă, ce face Guvernul!? Logic.

● *Hagi şi Szabo au făcut pentru imaginea României în lume mai multe decît au făcut toţi politicienii şi diplomaţii* – este ceva absolut evident, la mintea cocoşului chiar, nici nu mai trebuie explicat. De aceea, ar trebui să combinăm Academia Naţională de Educaţie Fizică şi Sport cu facultăţile de ştiinţe politice. Astfel, am avea adevăraţi politicieni şi ambasadori, care ne vor face o imagine extraordinară în lume. Iar studiile post-universitare, masteratele şi doctoratele se vor putea susţine la şcoala de fotbal a lui Nicolae Dobrin. Mai logic de atît nici nu se poate.

● *Reforma dificilă, dar necesară* – provenit din cercurile guvernamentale. Nu prea pricep cum vine asta nici oamenii simpli, nici cei de bine care nu fac politică. În fond, de ce s-a început reforma acum zece ani? Logic.

● *Sărbătoare de suflet şi simţire* – se împlinesc cincizeci şi ceva de ani de cînd cineva, persoană importantă, s-a jucat pentru prima oară cu lopăţica în nisip; se împlinesc cîteva sute de ani de cînd altcineva, tot persoană importantă, l-a învins şi l-a umilit pe cutare; cu oarecare aproximaţie, se împlinesc 2050 de ani de la făurirea primului stat naţional, unitar, independent şi indivizibil, toate *avant la lettre,* sub conducerea lui Burebista; cu mai multă aproximaţie, se împlinesc cîteva sute de mii de ani de cînd un oarecare a vînat primul mamut pe acest picior de plai. Tocmai bune prilejuri de a organiza o chermeză de suflet şi simţire, să ne spunem părerea, să tăcem evlavios, să aplaudăm şi să ne exprimăm indignarea faţă de acţiunea de denigrare a lui Eminescu. Logic.

● *Asta este problema în ţara asta* – introducere pentru un lung expozeu de-a dreptul filozofic, o problemă personală devine una naţională, trecerea de la particular spre general, spune un clişeu de-a dreptul epistemologic.

Există atîtea probleme pentru ţara asta cîţi doctori se găsesc să pună diagnosticul. Sînt multe boli: nu se mai respectă tradiţia, asta este problema; ba, pardon! Cea mai dintîi problemă este proprietatea, de aici pleacă totul, nu este respectată proprietatea; ei, aş! Marea problemă este mentalitatea. Ascultaţi aici! Pînă nu se schimbă mentalitatea nu se va întîmpla nimic în ţara asta. Logic.

● *Schimbarea în bine* – lansat în 1992 de fostul preşedinte, a fost preluat în 1996 de adversar. Se spune că acum vom schimba schimbarea. Iar în 2004 vom schimba schimbarea care a schimbat schimbarea. Logic.

● *Totul are o logică* – ceea ce era de demonstrat.

Cristian GHINEA

Andrei OIŞTEANU
scriitor

Nasul coroiat al evreului

Pentru filmul său *Lista lui Schindler,* Steven Spielberg a filmat în 1993 un episod cu deportarea evreilor din Cracovia. S-au pus atunci pe zidurile oraşului afişe care anunţau că se caută „figuranţi cu profil evreiesc". Există, într-adevăr, un astfel de profil? Sau este vorba de un clişeu? Prin „profil evreiesc" se înţelege, de regulă, aşa-numitul „chip de Silen", adică buze senzuale (de obicei, buza inferioară răsfrîntă) şi, mai ales, nas mare şi coroiat.

Iconografia medievală occidentală a excelat în prezentarea caricaturală a evreului. Evident, evreul emblematic era Iuda, al cărui *facies* concentra toate clişeele fizionomice identitare: nasul mare şi coroiat, buza de jos groasă şi răsfrîntă, exoftalmie, barba ascuţită, părul roşu etc. „Chipul de Silen" al lui Iuda, marcat de grimasă şi reprezentat de regulă din profil, contrasta puternic cu cel frumos al lui Isus, reprezentat din faţă. Trăsăturile îngroşate ale acestui „chip semitic" au supravieţuit ulterior şi în iconografia laică, fie în reprezentările vizuale ale „Jidovului rătăcitor" din secolele XVII-XIX, fie în caricaturile reprezentîndu-i pe „jidani" din presa antisemită a secolelor XIX-XX.

Reprezentare caricaturală a evreului (detaliu de carte poştală, Cernăuţi, 1890)

Spre deosebire de iconografia occidentală, cea bizantină nu apelează, în cazul evreului, la trăsături fizionomice caricaturale. Marcarea identităţii lui Iuda se face prin acţiunile sale şi nu prin îngroşarea „trăsăturilor semite" ale chipului său. „În arta bizantină – scrie Marcel Dubois – reprezentarea evreului este mai obiectivă, mai corectă şi mai respectuoasă decît aceea utilizată în Europa occidentală. Iconografia bizantină nu decade pînă la nivelul imaginii deformate sau a caricaturii caustice, prin care cel mai adesea sînt exprimate ostracizarea şi ura unei societăţi cu o viziune complet negativă asupra evreului. În iconografia bizantină imaginea evreului este mai mult biblică decît sociologică".

Scriitorii (chiar şi cei evrei) au utilizat şi ei imaginea stereotipă a evreului. Pentru Moses Gaster, de exemplu, nasul mare pe o faţă prelungă, care continua cu o barbă ascuţită, era chipul tipic al evreului galiţian. „De cînd mă stabilisem în Franţa – gîndea Heinrich Heine –, nu mai eram obişnuit să se reproşeze cuiva obîrşia sa evreiască. De altfel, nasul meu se poate măsura, în ceea ce priveşte linia sa dreaptă, cu orice nas «pur arian»". Pentru Thomas Mann, doar „dragostea pentru spirit" a evreilor „îi face să pară mai străini printre germani", decît îi face să pară nasul lor acvilin. Călătorind prin Bucovina, Nicolae Iorga vede peste tot „feţe evreieşti", avînd „nasurile coroiate". În jurnalul său, Mihail Sebastian descrie chipul actriţei Leni Caler în următorii termeni: „E urîtă. Fruntea îngustă, nasul ovreiesc, gura mare (...), buza inferioară proeminentă". Şi Rebreanu face din chipul lui Iţic Ştrul un semn identitar: „din mijlocul feţei păroase şi roşcovane, nasul coroiat şi subţire se ridică brusc, dominator". Apelează şi el cîteodată la această tehnică portretistică. Într-unul dintre romanele lui Isaac Bashevis Singer, un personaj are „nasul coroiat, de rabin". Pentru antisemiţi, nasul acvilin nu este doar un reper estetic negativ, ci şi unul etic negativ. El indică nu doar urîţeia evreului, ci şi perfidia sa. Ca să-l poţi judeca pe Richard Dreyfus – credea politicianul şovin Maurice Barrès – era suficient să priveşti „figura sa de rasă străină"; vinovăţia acestuia reieşea „din forma nasului".

Datele furnizate de antropologi nu confirmă, decît în mică măsură, opinia răspîndită conform căreia evreii pot fi recunoscuţi după anumite trăsături fizionomice. La începutul secolului XX, în urma unor studii antropometrice şi statistice, s-a ajuns la concluzia că numai 14% dintre evreii din New York au aşa-numitul „nas evreiesc". Antropologii au ajuns la rezultate similare şi în privinţa evreilor din Europa centrală şi de est. Cu alte cuvinte, la evrei se observă un poliformism accentuat, o mare diversitate a trăsăturilor fizionomice. Din cauza condiţiilor specifice în care au evoluat comunităţile evreieşti în diaspora, nu există un tip dominant de evreu, ci mai multe. Paradoxal, diferenţa dintre două tipuri de evrei (de exemplu, dintre *aşchenazi* şi *sefarzi)* este adesea mai mare decît cea dintre evrei şi naţia gazdă. Chipul „evreului cu nas coroiat" reprezintă doar unul dintre tipurile de evreu european. „Evreii (din Bucovina) – scria etnograful Dimitrie Dan la 1899 – au nasul mare şi de regulă încovoiat, care împrejurare indică originea lor orientală". Într-adevăr, antropologii au ajuns la concluzia că nasul convex este o trăsătură fizionomică specifică unor popoare din Orientul Apropiat (armeni, georgieni, sirieni) şi din Nordul Mediteranei (greci, italieni, francezi, spanioli). „Nasul evreiesc" se întîlneşte la greci, de exemplu, mai frecvent decît la evreii din Europa. De altfel, sculpturile antice greceşti au foarte adesea nas acvilin, ceea ce a făcut să se vorbească de „profil grecesc" sau chiar de „nas grecesc". Jean Giraudoux scria undeva că unghiul drept „este unghiul pe care îl face nasul grecesc cu pămîntul grecesc".

Iulian BĂICUŞ
asistent universitar, Facultatea de Litere

Litera F (de la Flaubert)

● *Fabrică* – „Vecinătate primejdioasă"; Substantiv în veşnică restructurare, asociat cu salarii compensatorii, şomaj, greve şi lideri sindicali. Bref, ca într-un vers de Al. Andrieş „fabrici şi uzine".

● *Factură* – „Totdeauna prea ridicată". Subscriu. Părinţii mei sînt pensionari, tata are o pensie de inginer şi nu ne prea „ajungem cu banii". Luna trecută, numai factura telefonică pentru Internet a atins...

● *Falsificatorii de bani* – Merită să fie mai bine cunoscuţi. Atenţie! Ţin întotdeauna un jurnal. Varianta lor neaoşă, în romanul lui Silviu Angelescu „Calpuzanii".

● *Fanfară* (sunet de) – „Totdeauna vesel". Prima orchestră simfonică, fanfară de pompieri din localitatea natală, care fugea cu instrumentele în spate la sosirea ploii. Efect comic, un pompier se acoperea cu o tubă.

● *Fatalitate* – Zeiţă, care de la Caragiale încoace, încurcă treburile politicienilor şi nu numai. Eu însumi am dorit să trec graniţa fără viză, dar fatalitate!, călăuza a uitat harta acasă şi a trebuit să ne întoarcem. Ca o fatalitate, pluteşte deasupra acestui text limita celor 4.000 de semne.

● *Fată* – Nu cred pînă nu văd. O floare rară, o „rara avis". Nu se admit certificate de virginitate. Flaubert ne asigură că nu trebuie duse în Jardins de Plantes să vadă maimuţele. Printre studente: „Fată, ai văzut ce ne-a dat boşorogul la examen?". „Ce-ai făcut?" „Am picat, ce era să fac?"

● *Femeie* – Provine din latinescul „familia". Sursa tuturor belelelor. Trebuie controlate bine în cerul gurii, cereţi un consult general pentru a afla numărul coastelor de drac. Deşi îmi voi atrage oprobiul feministelor trebuie să spun că unii bărbaţi cred că femeile gîndesc cu ovarele. Un tip bine credea că nu sînt capabile să aibă „idei", ci „henide". Cu toate astea noi le iubim.

● *Fericire* – Un superb autoturism de teren, o vilă la Şosea, o secretară de vreo şaisprezece anişori, un concediu vara în Hawaii şi iarna în Alpi, o piscină în faţa casei, un cont cît mai plin în Elveţia, un azil de bătrîni şi un loc de veci ultracentral la Bellu. Ce păcat că fericirea durează atît de puţin (textul este spălat de lacrima Eclesiastului: *vanitas vanitatum).*

● *Ferma* – „Cînd mergi la o fermă, nu mînca aici decît pîine neagră şi nu bea decît lapte. Dacă eşti îmbiat şi cu nişte ouă, exclamă: «Doamne! Cît sînt de proaspete! Niciodată nu poţi găsi la oraş asemenea ouă»". Paradoxul lui Vasile Lupu: „De la cîte hectare în sus se poate vorbi de o fermă?". Un ţăran din Moldova: „De cînd au venit ăştia noi la putere nici găinile nu se mai ouă ca înainte. Tot mai bine era pe vremea lui Iliescu."

● *Fetus* – O victimă nevinovată a inconştienţei unora. Cînd îl vezi conservat într-un borcan ceri automat interzicerea avorturilor. Cînd ţi se întîmplă ţie, uiţi brusc de orice scrupule morale şi-ţi însoţeşti prietena la cabinet. Singura alternativă non-violentă rămîne *planning-ul familial.*

● *Feuda* – Orice instituţie de stat unde există un şef. În timp ce spăla Tico-ul şefului un mărunt funcţionar gîndeşte: „Oare îmi va da prima pe care o aşteptam". Probabil că nu, funcţionarul cu pricina fiind doar un trist exemplu de exces de zel.

● *Fidel* – Masculinul de la fidea. Flaubert crede că se foloseşte pentru căţei, prieteni şi, aş adăuga eu, dictatori atinşi de ramolisment. Cel mai fidel prieten al omului este acum detergentul, sau cel puţin aceasta este imaginea transmisă de cele mai stupide clipuri televizate. Antonimul se obţine prin prefixare cu „in" şi poate trăi latent în fiece bărbat (care provine din latinescu „homo barbatus", desemnînd pe purtătorii de bărbi sau pe cei care pun bărbi).

● *Figaro* – Bărbierul din Sevilla. Vezi şi „Fidel". Nu reţin decît două versuri din aria lui Mozart: „Figaro-n sus, Fiagaro-n jos". Tata, cînd era mai tînăr a compus, după un libert propriu, opera, nereprezentată încă, intitulată „Mi-a mîncat porcul săpunul". Începea aşa: „Unde-i porcul? Unde-i porcul?" Misterul porcului pluteşte în aer pînă la final.

● *Filosofie* – Termen generic, folosit de americani pentru a desemna un *weltanschauung*, o concepţie asupra vieţii. Trebuie să fie neapărat politic corectă, de aici necesitatea de a verifica „agenda" fiecărei mişcări (amicul Bobe, nedumerit, întreabă un american de origine română ce conferenţia despre agenda feministelor: „Ce fac feministele cînd îşi uită agenda acasă?").

● *Flaubert* – Hermafrodit literar celebru prin afirmaţia sa că este doamna Bovary. Ne-a lăsat un *Dictionnaire des idées reçues* pe care îl parodiem încă, fapt ce ne face o deosebită plăcere. Colegul lui Mircea Horia Simionescu, documentîndu-se mai bine în chestiune, scrie în secolul nostru contemporan un dicţionar al clişeelor literare şi unul al clişeelor onomastice. Eu sînt abia al treilea autor de asemenea dicţionare. Dar sînt încă foarte tînăr.

„Tot ceea ce am realizat în aceşti ani este nemijlocit legat de activitatea multilaterală desfăşurată de partidul nostru, de creşterea rolului său politic conducător."

Nicolae Ceauşescu

Cecilia ŞTEFĂNESCU
scriitoare

Grimase, regie, complimente

Clişee opţionale:

● Oricît de obişnuite ar părea în discursul „viu", grimasele şi mimica prezentatorilor, în special cei de la departamentul de ştiri, au o mare greutate în crearea efectului de comunicare directă. Acest artificiu al retoricii comportamentale se regăseşte la mai toţi crainicii tv, dar poate fi lesne observat în strategia de prezentare protevistă. În unele cazuri însă, enunţarea unei ştiri, însoţită de ridicarea implicit ironică a unei sprîncene ori de zîmbetul în „colţ de gură" poate induce telespectatorului o interpretare care îi aparţine deja imparţialului enunţător al ştirilor despre viaţă sau politică „pur şi simplu". Urmînd exemplul crainicilor vestici, autohtonii protevişti îşi plasează însă surîsul în momente neprielnice. Reuşind să micşoreze distanţa de comunicare între el şi telespectator, împricinatul prezentator transformă din nefericire acest atu în clişeu negativ.

● Un alt moment-cheie din structura unei emisiuni de ştiri este începutul/sfîrşitul ei. Spun asta pentru că, practic, atît intrarea cît şi ieşirea din emisie reprezintă una şi aceeaşi etapă. Crainicul lasă impresia de spontaneitate prin mîzgălirea sau vînturarea unor foi, timp în care camera de filmat se apropie, mai lent sau mai rapid, după caz, pînă ce crainicul îşi ridică privirea şi dă salutul călduros de rigoare, trezit parcă dintr-o îndelungă meditaţie. Televiziunea naţională în schimb preferă contactul direct, fără regie prealabilă. Aceste trucuri intră tot în strategia comunicării şi a captării atenţiei, dar mai ales a simpatiei telespectatorului.

Clişee necesare:

● Autocomplimentarea: deşi în tratatele de retorică, îngroşarea calităţilor şi, în consecinţă, aşezarea lor în tema discursului despre sine, fie a unei persoane, fie a unui grup echivalează cu o gafă socială, campaniile de promovare a imaginii unei televiziuni trebuie să se folosească de o anumită agresivitate şi insistenţă verbală, dar şi vizuală, atribuindu-şi enunţuri superlative prin care se încearcă atragerea încrederii şi a interesului publicului: *„Mereu* aproape de tine" (Antena 1), „PRO TV e *al tău"* (PRO TV), *„Prima* care-ţi place" (Prima). Se creează astfel senzaţia unei apropieri cvasifamiliare cu privitorul, sentimentul că aparţine unei familii prin opţiunea pe care o va face.

Cristina STĂNCIULESCU
realizator de emisiuni, Radio Total

Sînt... ascultaţi... vă urez... rămîneţi...

Vorbim despre şi în clişee.

Limbajul radiofonic, de exemplu, este construit pe formule de adresare, „agăţare" şi antrenare care pot fi, chiar şi pentru vorbitorul din studio, agasante.

Iată cîteva exemple (clişeu, sic!):

● *Ascultaţi radio... este ora....*

Ce poate fi mai banal decît să spui cît este ceasul? Anunţarea orei exacte este însoţită întotdeauna de numele radioului şi de (eventual) frecvenţa pe care acesta emite. Se creează astfel o stereotipie dată pe de o parte de legile FM şi, pe de alta, de trecerea zilnică, repetabilă – ca măsură – şi imperturbabilă a timpului. Şi azi, şi săptămîna trecută ca şi ieri pe vremea asta, era ora...

La Radio Total, unul dintre animatori a spart şablonul invitînd un ascultător să „dea ora exactă" în direct prin telefon. Animatorul a şi explicat de ce o face: „m-am plictisit de anunţul ăsta...!"

● *Rămîneţi cu cutare... care vă va fi gazdă sau ... cutare care vă va ţine companie.*

Este firesc să fie anunţat cel care urmează la microfon, cel care va anima emisia în următoarele ore. Explicaţia acestui şablon este simplă şi se traduce printr-o tentaţie: aceea de a face dintr-un post de radio o a doua casă (clişeu!) sau un prieten (clişeu!).

● *Iată ce puteţi asculta în următoarele minute* sau *în următoarea oră.*

De obicei aceste cuvinte sînt rostite la începutul unei noi ore de emisie, după ce s-a spus ora exactă. Veţi spune: „dintr-un şablon într-altul!". Ar fi adevărat, dacă nu v-aş fi avertizat încă de la început că limbajul radiofonic este construit pe cîteva şabloane, dar nu poate fi confundat cu acestea.

● *Sunaţi şi cîştigaţi un premiu oferit de... care constă în....*

Mania jocului, a concursului, a competiţiei şi nu în ultimul rînd a cîştigului cu orice preţ, oricînd, îmbogăţeşte, iată, limbajul cu noi şi noi... clişee.

● *Vă dorim audiţie plăcută....*

Audiţia poate fi însoţită şi de alte adjective: bună, excepţională, senzaţională. Oricum ar fi, la superlativ să fie şi audiţie să fie şi ascultători să fie; à propos, ei au devenit:

● *dragi prieteni, stimaţi ascultători, dragi ascultători, doamnelor, domnişoarelor şi domnilor,* cărora le adresez acum un clişeu de final:

● *Tuturor le urez o zi bună şi îi invit să rămînă alături de noi. Sînt Cristina Stănciulescu şi vă dau o nouă întîlnire...* într-un număr viitor al revistei *Dilema.*

Pînă atunci mă retrag într-un loc.

Aş prefera ieşit din... comun.

Mihai GRECEA
copywriter, Agenţia de publicitate B/V McCann Erickson Romania

Din publicitate

● *Produsul minune:* clişeu publicitar întîlnit frecvent, folosit în mod conştient pentru utilitatea sa comunicaţională. Un exemplu la îndemînă este cel al publicităţii pentru detergenţi. Spoturile tv pentru această categorie de produse sînt create – în marea majoritate a cazurilor – pe tiparul *problemă-soluţie.* Într-unul dintre spoturile pentru detergentul Aris, de pildă, o femeie este stropită de o maşină. Soluţia vine prin intervenţia miraculoasă a detergentului din *banner*-ul publicitar aflat pe o clădire din apropiere. De-a lungul timpului s-a creat chiar şi un cod imagistic prin care este explicată acţiunea detergentului asupra murdăriei, cod prezent în absolut toate spoturile publicitare pentru detergenţii „isteţi" care spală „fără a freca", „la un preţ cumsecade". Detergentul nou, miraculos, este comparat cu un construct fictiv – „detergentul obişnuit", referenţial fals necesar comparaţiei nediscriminatorii faţă de produsele concurenţei, urmare a respectării unui principiu deontologic al publicităţii. Grafica pe computer ne dezvăluie întreaga mecanică a îndepărtării petelor de pe haine în cazul acţiunii celor doi detergenţi comparaţi. Aceste clişee şi-au dovedit în timp utilitatea comunicaţională. Dovadă stau creşterea sau menţinerea cotei vînzărilor firmelor producătoare de detergenţi – mari companii multinaţionale. Ele au, în general, strategii de marketing regionale bine puse la punct şi foarte rigide. Iată una dintre sursele principale ale acestui fel de clişee publicitare. Deşi detergenţii fac parte din marea

© E. Istodor

© S. Ivanoschi

categorie a produselor care nu pot fi poziţionate distinct pe piaţă prin simplul recurs la caracteristicile lor intrinseci – toţi detergenţii de calitate au o acţiune similară iar ceea ce-i diferenţiază nu este esenţial –, regula reclamei frumoase care vinde produsul nu este aplicată. Se abdică, în general, în faţa strategiilor rigide de marketing regional care nu ţin cont de particularităţile socio-culturale ale ţărilor devenite pieţe noi pentru detergenţi.

● *Cumpără..., decupează, trimite împreună cu X ambalaje de... şi poţi cîştiga...* – mecanism promoţional aparţinînd categoriei denumite în marketing *proof of purchase*. Extrem de utilizat şi în România, a devenit un adevărat clişeu prin folosirea repetată a structurii frastice „cumpără..., decupează, trimite împreună cu X ambalaje de... şi **poţi** cîştiga“. Folosirea acestui clişeu publicitar la noi are şi o istorie. La început nu a existat nici un fel de preocupare pentru implicaţiile etice ale lansării unor astfel de mesaje. Structura iniţială a mesajelor de acest tip era „cumpără..., decupează, trimite împreună cu X ambalaje de... şi cîştigi...“. Mesaj fals, evident, deoarece mecanismul promoţional implică întotdeauna o tragere la sorţi, care, de cele mai multe ori – după buget, desigur – are loc în cadrul unor evenimente intens mediatizate. Deşi s-au clişeizat, în publicitatea românească mesajele de felul acesta sînt foarte eficiente. Evoluţia pieţei româneşti, mereu mai aglomerate, şi a mentalităţilor celor care vînd a produs o avalanşă de oferte promoţionale. Se caută orice pretext pentru a declanşa oferte care să crească volumul vînzărilor: eclipsa, schimbarea anotimpurilor, sărbătorile de tot felul etc. Industria *entertainment*-ului este cea care furnizează capitalul de credit necesar ofertelor promoţionale folosind vedete ale ecranului care să facă gestul magic al extragerii „cuponului cîştigător“. Aceste *event*-uri sau emisiuni tv sînt şi ele pline de clişee, pornind de la discursul MC-*ului (master of ceremony* – prezentator – animator) pînă la decor, unghiuri de filmare, montajul secvenţelor celor mai importante (suspansul, momentul extragerii, citirea numelui cîştigător, prezentarea premiului etc.).

● *Vocabula magică din orice titlu de poster*: *„Oferta“* – clişeu specific stilului funcţional al limbajului publicitar. „Oferta“ poate fi „specială“ – iată marele clişeu! –, a „sezonului“, a „verii“, „ultimul răcnet“, „bestială“, „limitată“. Astăzi publicul caută ofertele promoţionale. Reflexul necondiţionat declanşat la auzul cuvîntului magic creează probleme reţelelor de distribuţie a marfurilor dacă promoţia nu este declanşată într-un moment în care produsele se găsesc pe piaţă din abundenţă.

● *Publicitatea în revistele culturale* – clişeu mental. Pe de o parte, el este încă un subiect de dispută între reprezentanţii unei viziuni purist-etatiste asupra fenomenului cultural şi cei „integraţi“, care îşi asumă modul de funcţionare al sistemului economiei de piaţă şi democratismul cultural postmodern. Pe de altă parte, inexistenţa publicităţii comerciale în revistele culturale româneşti relevă un clişeu de gîndire al „oamenilor de media“ din agenţiile de publicitate sau din *media-shop*-uri (companii mici care au ca obiect de activitate tranzacţionarea spaţiilor publicitare). Publicul revistelor culturale nu este încadrat în nici un fel de clasificare a consumatorilor români datorită, în primul rînd, tirajului (considerent nerelevant) şi calităţii tiparului (execrabilă în marea majoritate a cazurilor). Managementul revistelor culturale nu a făcut pînă acum nimic pentru a schimba această prejudecată omniprezentă în publicitatea românească deşi este evident că cititorii de reviste culturale sînt lideri de opinie în (micro)grupurile sociale din care provin sau, în orice caz, au o opinie de care se ţine seama.

● *Bebeluşul din reclame* – clişeu strategic care apare în multe dintre reclamele pentru produse cumpărate de un public feminin. Substratul psihanalitic al acestui demers comunicaţional este dincolo de orice dubiu.

● Tripleta *logo, slogan, headline* – elementele obligatorii ale oricărui material publicitar tipărit. *Logo*-ul şi sloganul sînt elemente definitorii ale *identităţii de corporaţie* a companiei care transmite mesajul comercial, iar *headline*-ul este o formulare succintă a esenţei acestui mesaj, o sintagmă foarte expresivă care trebuie să capteze atenţia cititorului şi să-i provoace curiozitatea de a citi informaţia publicitară transmisă de textul propriu-zis al materialului tipărit.

Oana FOTACHE
asistent universitar, Facultatea de Litere

„Nimeni n-a mai iubit ca noi“

O să şochez, probabil, cu un adevăr banal: mai ales în dragoste, clişeele nu pot fi evitate. Sînt chiar utile. Şi un semn al modestiei celui care se foloseşte de ele. Într-o epocă de glorioasă domnie a simulacrelor de tot felul, cum să mai spui „te iubesc“ fără a-i plagia pe alţii (eu, scriind asta, îl plagiez pe Eco)? Oricît de ironici am fi, oricît am încerca să-l distrugem, clişeul supravieţuieşte şi ne obligă să ne ocupăm, cuminţi, locul într-o serie (stimabilă, de altfel), declarîndu-i iubitei / iubitului:

● *De cînd te-am văzut întîiaşi dată...* Ca toţi îndrăgostiţii, Rică e sincer. Nu contează că n-a simţit, de fapt, mai nimic atunci, la prima vedere. Oricine e în stare, chiar şi cei fără prea multă imaginaţie, să-şi convingă partenerul / partenera (şi să se convingă pe sine, în primul rînd) că şi-a descoperit sufletul-pereche, jumătatea lipsă din androginul originar, că săgeata otrăvită a lui Eros sau cea frivolă a lui Cupidon l-a lovit fără putinţă de scăpare. Şi de atunci...

● *De mînă mă iei, foc simt că m-aprinde* – Multe sînt pericolele care-l pîndesc pe cel ce iubeşte: cel mai adesea, trecerea iubitului stîrneşte incendii în jur („privirea ta mă arde“), dar poate avea şi efectul contrar („ochiul tău mă-ngheaţă“). Suferinţele sînt cîteodată mai prozaice: „Cînd o văd, mă-ngălbenesc / Şi cînd n-o văd, mă îmbolnăvesc“. Dacă ea răspunde la amoarea lui, lasă poarta deschisă şi îl îndeamnă şăgalnic:

● *Vin' la noapte de mă fură* – Un fermecător clişeu din epoca falocratică, acum pe cale de dispariţie. Fuga în noapte, pe calul negru ca păcatul, sub lumina blîndei lune, a făcut loc deplasării diurne la primărie: acolo, în urma unei ceremonii ce durează în medie cinci minute, tinerii, atenţi să descopere pe undeva semnificaţia evenimentului, promit să respecte valorile familiei – celulă, nu-i aşa, de bază a societăţii.

● Iar idilicul vers arghezian *Vrei tu să fii grădina mea?* e interpretat apoi de mulţi soţi în termenii gravi ai distihului lui Kavafis: „În jurul meu / Mari şi înalte ziduri [ai] clădit“. Căsătoria-închisoare n-a reuşit să-i împiedice însă niciodată pe prizonierii ei să-şi încheie cu-o privire amoroasele-nţelegeri, reluînd iar şi iar căutarea unui alt prilej pentru durere:

● *De lacrimi vărs pîraie,* care curg în rîul de sub fereastra mea, şi te întreb de ce-ai plecat – măcar o oră să fi fost amici! Dacă suferinţă nu e, nici dragoste nu e. Iubirea neîmpărtăşită se bucură de cel mai mare prestigiu; un Werther sau o Madame de Rênal fericiţi n-ar mai fi fost interesanţi pentru nimeni. Apologeţi ai erosului, romanticii l-au idealizat în absenţă. Paradoxal, tocmai ei, obsedaţi de autenticitate şi de originalitate, sînt la originea celor mai multe clişee în dragoste. Uimitor e că nimeni nu le mai recunoaşte odată intrat în joc. Uitarea aceasta fericită nu trebuie tulburată. Lăsaţi-i pe alţii să fie lucizi! Voi puteţi crede mai departe că, într-adevăr,

„Ca un crin în mijlocul spinilor, aşa este iubita mea între fete. – Ca un măr între copacii pădurii, aşa este prea iubitul meu între tineri.“

> „Catargul marilor lumini de azi
> s-a ridicat atunci, în luna mai,
> un brad sublim mai mîndru între brazi,
> un portdrapel pe un picior de plai.“
>
> (Victor Niţă,
> *În slava patriei)*

Cipriana PETRE
asistent universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative

Talentul improvizaţiei

● *Sîntem un popor harnic, viteaz şi ospitalier* – propoziţie dezvoltată cu subiect inclus; metrică uşor de memorat şi mai ales de reprodus; axiomă a manualelor şcolare. Sinonim: *avem o ţară frumoasă*. Contexte specifice de utilizare: se referă, în egală măsură, atît la trecutul glorios al neamului, cu figuri luminoase – Mihai Viteazul a fost viteaz (de unde şi numele), Mihai Viteazul este al poporului, noi sîntem poporul, deci noi sîntem viteji –, cît şi la prezentul imediat – întîi şi întîi sîntem un popor, iar apoi hărnicia, vitejia şi ospitalitatea sînt trăsăturile (trei, nu mai multe) pe care le socotim definitorii pentru noi ca popor: altfel spus, ceea ce contează este nu cum, ci cît muncim (vezi şi *noi muncim, nu gîndim*), contează că luptăm (nu dacă învingem sau sîntem înfrînţi) şi, în sfîrşit, contează nu faptul, ci efortul de a da. Aceste trei trăsături proverbiale ale poporului nostru se verifică zilnic, ceas de ceas, la munte şi la mare, de-a lungul şi de-a latul patriei mamă, la sat şi la oraş, în forme dintre cele mai diverse, aparent minore, dar care laolaltă dezvăluie un adevăr major: ne-am păstrat prin secole hărnicia, vitejia şi ospitalitatea (cîtă vom fi avut) pentru că avem, individual şi în grup, talentul incontestabil al improvizaţiei definitive, după cum urmează:

● *Ramură verde în gură de canal.* Se întîlneşte pe şoselele patriei, dovedind fără putinţă de tăgadă cum *codru-i frate cu românul,* pe care astfel îl apără de neşansa căderii cu roata Daciei în canalul pe care istoria vitregă l-a lăsat fără capac.

● *Hîrtiuţă împăturită mărunt pentru fixat fereastra, altfel nu stă închisă.* Se regăseşte în hoteluri cu multe sau puţine stele, în autobuze, trenuri, tramvaie, dar şi în case particulare, dovedind astfel un înalt spirit gospodăresc: românul nu rămîne nesimţitor la defecţiuni, ci le detectează şi, cu mîinile lui harnice, găseşte remediul potrivit la locul potrivit. Totul e ca după aceea să nu mai deschizi fereastra.

● *Pietroi de proptit uşa, altfel nu stă deschisă.* Gest ospitalier românesc, practicat de restaurante şi alte localuri publice, în semn de bun venit pentru clienţi.

● *Ziar de şters la fund, tăiat cu grijă fişii numai bune.* Obicei tradiţional care vădeşte respectul faţă de om şi nevoile sale (conform, probabil, *fiecăruia după nevoi*).

● *Cabină de veceu fără încuietoare la uşă.* Încă.o probă că românul e harnic în fiece moment al vieţii sale: crăcănat cu grijă ca să nu îi treacă de glezne apa de pe jos, el îşi foloseşte propriile mîini (de obicei ambele) pentru ca străinii să nu poată deschide uşa.

● *Sticlă de plastic pentru cadou ţuică.* Obiect aparent neutru (deşi poartă încă eticheta de suc) care arată dărnicia (volum sticlă=1,5 l sau chiar 2 l) dar şi hărnicia poporului: sticla nu este aruncată pur şi simplu, ci clătită şi refolosită.

● *Capac de bere de pus sub piciorul mesei.* Detaliu semnificativ, dovedind şi el inventivitatea şi spiritul viu de acţiune al poporului.

● *Claxon la semafor.* Echivalent contemporan al strigătului de luptă (*înainte!*) al vitejilor noştri strămoşi. Utilizare extremă – înainte de a porni maşina, prima maşină din coloana oprită la stop claxonează dîrz: Sîntem încă cei mai viteji dintre traci.

P.S.: În rest numai de bine: la Weimar – Capitala Culturală a Europei, mare căutare au, dintre suveniruri, suzetele reprezentînd capul lui Goethe (partea care se bagă în gură) şi ciorapii de damă (extrem de fini şi de fragili) pe care se poate citi limpede cum eternul feminin ne înalţă. Ţineţi aproape.

Z. ORNEA

Clişeele sămănătorismului

Literatura, mai ales cea fabricată în serie, e, totuşi, plină de clişee, adesea rău vătămătoare. Pentru a exemplifica, nu voi merge mult departe în timp. M-am gîndit să mă opresc la unul dintre curentele noastre literare şi de idei de la începutul veacului. E vorba de sămănătorism, despre care am scris o monografie încă în 1970, recent (în 1999) reeditată într-o a treia ediţie. Să spun, de la început, că acest curent literar şi de idei a dominat viaţa literar-culturală destulă vreme, conducînd-o aproape dictatorial. Era o negaţie hotărîtă a esteticii junimismului, reîntorcîndu-se, vulgarizator şi falsificator, la vestigiile direcţiei de la *Dacia literară*. Oricum, a făcut, prin directivele impuse, mult rău evoluţiei vieţii literare, Lovinescu avînd meritul excepţional de a porni ofensiva împotriva sămănătorismului încă în primul deceniu al veacului, cînd curentul acesta era atoatedominator, dar, mai ales, după primul război mondial, cînd, cu ajutorul producţiei literare din cenaclul „Sburătorul", i-a administrat lovitura de graţie. Şi oricît s-a mai zbătut N. Iorga, anatemizînd „literatura bolnavă", deschizînd procese (la propriu) „pornografiei literare", sămănătorismul a sucombat definitiv în nonvaloare.

Curentul sămănătorist (numele i se datora revistei apărute în 1901, *Semănătorul* – condusă de Coşbuc şi Vlahuţă, devenită, din 1903, *Sămănătorul,* atunci cînd N. Iorga a preluat direcţia ei), *a dominat o epocă*. Toţi membrii revistei considerau arta şi literatura numai în funcţie de rolul pe care îl puteau exercita pe plan naţional şi social. Era unul din clişeele cu largă şi dictatorială impunere, de care a uzat sămănătorismul. Vlahuţă şi Coşbuc erau cunoscuţi pentru împărtăşirea acestui punct de vedere, astfel explicîndu-se, de altminteri, de ce Spiru Haret li s-a adresat atunci cînd a finanţat apariţia revistei din fondurile Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, pe care îl conducea. De altfel, scriitorii ardeleni (şi, o vreme, publicaţia a fost condusă efectiv de criticul ardelean Ilarie Chendi, cei doi mari scriitori împrumutîndu-şi, aici, numai numele din fruntea revistei), crescuţi într-un mediu viu preocupat de problema naţională şi socială, nu concepeau – evident – literatura decît ca un „instrument" activ într-o bătălie care nu cunoştea răgazul. În 1903 Ilarie Chendi scria: „Oricît s-ar năzui esteticii purişti a izola pe poet de mulţime, a-l exila într-un fel de insulă, de unde să cînte ca o privighetoare, de dragul cîntecului mai mult, de plăcerea estetică a versului, nu poţi să-ţi închipui rostul unui asemenea cîntăreţ despărţit de continentul pe care neamul său şi-a vecuit veacul". În acelaşi an 1903, N. Iorga, ajuns director al revistei *Sămănătorul,* preciza îndrumător: „Înţeleg literatura cea mare, puternică şi bună, care ajunge semnul de înfrăţire, conştiinţa comună, sufletul unei societăţi naţionale. *Acesta* trebuie s-o facem acei cari nu punem scrisul nostru în slujba unei nemernice iubiri de faimă. Drumul se tot deschide". Important, în optica sămănătorismului, era clişeul de a se da cîmp larg de manifestare, în opera literară, marilor comandamente istorico-sociale ale epocii. Fapt este că esteticul era, aici, o preocupare subsidiară, fiind oricînd sacrificat pe altarul a ceea ce se considera a fi marile imperative. Eroarea acestui clişeu al sămănătorismului (reluat, după cincizeci de ani, de proletcultism) provine din considerarea acestor factori drept generatorii unici de valoare estetică, cînd – se ştie – aceştia pot fi consideraţi numai dacă sau numai după ce şi-au găsit expresia estetică.

Alt clişeu sămănătorist de largă circulaţie era că eticul scos din sfera esteticului a devenit, aici, deopotrivă generator de valoare şi criteriu de valorificare. Literatura trebuia să îndeplinească funcţiuni morale şi moralizatoare. Tîrziu, în 1911, după cinci ani de la retragerea sa din fruntea *Sămănătorului,* N. Iorga afirma că adunarea tinerilor scriitori în jurul revistei n-a fost o întîmplare. „El răspundea unei stări morale la anume scriitori şi la o mare parte a publicului... Şi unde se putea manifesta nemulţămirea şi revolta, de unde putea porni lupta pentru o viaţă de adevăr etnic, de realitate naţională?... Rămînea literatura. Am îndrăznit să cred că ea poate să aibă şi la noi, ca şi la toate popoarele culte, o mare misiune reformatoare. Desigur că literatura e artă, dar, oricît s-ar sili spre izolare, ea nu poate fi numai artă... Orice artă are un substrat, o inspiraţie şi un efect. Nu vrei pe cele bune, vei avea neapărat pe celelalte... Muza pare numai că e o domnişoară cerească, de fapt are părinţi pămînteni şi pentru purtări rele poate fi chemată înaintea tribunalului ca orice cetăţeană. Şi mi-am zis: literatura trebuie să fie *adevăr* şi va ajunge atunci o faptă bună... Am organizat atunci mica falangă a *Sămănătorului.* Vedeam în scriitori – şi aveam exemple pentru aceasta – educatori permanenţi către moralitate şi ideal, către credinţa în neam şi, printrînsul în omenire, al unei societăţi putrede sau amorţite. Departe, în zare, era biruinţa. Credeam hotărît în putinţa unei cîrmuiri a celor mai puternice inteligenţe creatoare, care ar fi fost în acelaşi timp şi reprezintanţii celei mai intransigente discipline morale". Mesianismul acesta îndreptat spre un ideal naţional, care trebuia realizat prin moralizare şi educare, a devenit un clişeu coordonator esenţial pentru mişcarea de la *Sămănătorul.* Astfel prezentate lucrurile, ecuaţia era simplă. cu mereu două necunoscute, aşezate aidoma în ecuaţie: literatură morală sau imorală, un curent literar sănătos sau unul insalubru. Noua direcţie se autointitula sănătoasă şi morală, blamînd „insanitatea" oriunde se manifesta sub o modalitate întrucîtva deosebită de aceea prescrisă de normativele etice riguroase, devenite un clişeu periculos prin intoleranţă. Vătămătoare era considerată orice expresie literară ce nu slujea idealului naţional, în care pătrunsese ceva din necesitatea adoptării modelului civilizaţiei occidentale (socotite, infamant, străine), inclusiv în viaţa politică. Iorga postulase în 1907: „Ca să nu fim călcaţi în picioare şi desfiinţaţi întîi moraliceşte, apoi materialiceşte chiar, ni trebuie o creştere naţională grabnică... Nu o creştere sentimentală de fraze, de nume mari aruncate la întîmplare... şi încă mai puţin o creştere de forme împrumutate, care nu ni-a folosit la nimic... Ni trebuie o cultură reală şi o cultură locală, modernă prin îndrăzneala înnoirii, prin caracterul radical pe care l-ar avea, aclimatizarea învăţăturilor aduse de aiurea... Trebuie operă de cultură naţională prin literatură".

N. Iorga nu a aobrdat chestiunea determinării formulei specifice naţionale. Aceasta se va realiza mai tîrziu, în deceniile interbelice, cu mijloacele sociologiei şi ale filosofiei culturii. În vremea sămănătorismului se va încerca în acest scop nimeni altul decît huliganul xenofob maniac dintre războaie, vestitul A.C. Cuza. Într-un amplu studiu intitulat *Naţionalitatea în artă,* găzduit în revista sămănătoristă *Făt-Frumos* (Bîrlad), adunat în 1906, în volumul de 350 de pagini purtînd acelaşi titlu, el va sonda să afle ce este specificitate naţională în artă. Utilizînd, pentru asta, exclusiv criterii biologic raseologice, efortul lui A.C. Cuza s-a anulat prin exagerare. Din întreg complexul de factori care determină cultura, A.C. Cuza s-a oprit exclusiv la cel etnic socotind că acesta e unicul generator de valoare. Ba chiar, exagerînd o dată în plus, decidea că, de fapt, creatorii de artă nu trebuie să fie străini, prezentînd o neştirbită puritate rasială. Criteriul de verificare era, evident, sîngele etnic. În literatura germană, de pildă, opera lui Heine îi apare drept „o adevărată lipsă de caracter estetic..., care nu-i decît urmarea lipsei desăvîrşite de caracter naţional". În spaţiul dunărean pot fi creatori de frumos numai „oameni de sînge", orice abatere de la acest principiu generînd avortoane. Literatura decadentă, altfel spus simbolismul, e denunţată tot ca o emanaţie a îndepărtării de la stricta reflectare a naţionalităţii, considerînd că din această cauză, ar fi şi lipsită de valoare, cînd se ştie că acest curent literar a produs patru mari poeţi (Bacovia, Minulescu, Anghel, Petică). A.C. Cuza se înverşuna – totuşi – a spune: „I s-a zis acestei literaturi că e decadentă pentru că numai în timpuri de decadenţă se întunecă simţul naţionalităţii pînă la atît încît o asemenea literatură să fie posibilă. Şi numai popoarele decadente admit ca *streinii* să le facă literatura". Cuza tuna împotriva „umanitarismului cosmopolit şi ateu" şi cerea normativ „să căutăm a dezvolta cultura noastră naţională din ideea naţionalităţii române... păstrîndu-i caracterul ei curat românesc". Ca şi alţi autori din aceeaşi perioadă, Cuza indica şi probele sigure ale decadenţei pe care o tot înfiera: „Părăsirea datinelor strămoşeşti, schimbarea portului, înlocuirea cuvintelor băstinaşe – sînt pe atîtea semne de decădere. Şi mai păgubitor e duhul de franţuzisme". Dacă aceste clişee ale lui Cuza devenite, ca în toate cadrele sămănătorismului, normative estetice exclusiviste, ar fi fost aplicate, cea mai mare parte a operelor literare şi artistice româneşti, intrate în fondul de aur al literaturii naţionale, ar fi trebuit eliminate, fiind vinovate grav de înstrăinare.

Clişeele sămănătoriste, care păcătuiau prin confundarea esteticului cu culturalul, au fost repede abandonate (cu excepţia lui N. Iorga şi a unor literaţi submediocri care le apărau îndîrjit şi în interbelic) au produs mari daune evoluţiei fenomenului literar românesc nu numai de la începutul veacului.

Interstiţii

Intelectualii şi politica

Care este imaginea intelectualilor în rîndul tinerilor şi cum văd aceştia raporturile dintre intelectuali şi viaţa politică? Ştiu bine că există mai multe răspunsuri şi că nu putem deduce o imagine standard; nu e mai puţin adevărat însă că o serie de prejudecăţi şi locuri comune par a se fi înrădăcinat adînc în conştiinţa colectivă. O confirmare în acest sens mi-a oferit-o propria-mi experienţă profesională. Am ales, pentru un curs special adresat studenţilor din anul IV de la Litere, o temă pe care am considerat-o interesantă şi racordată la actualitate, anume istoria confruntărilor intelectuale din secolul nostru, mai exact a confruntărilor în care, de la afacerea Dreyfus încoace, intelectualii au apărut în prim-plan. La examen le-am cerut să comenteze o afirmaţie a unui scriitor (nu are importanţă numele; oricum, persoană importantă...) care constata, ca o fatalitate, faptul că, orice ar face şi orice ar spune, dacă se amestecă în politică intelectualii vor ieşi întotdeauna prost, riscul cel mai mare fiind acela de a se lăsa păcăliţi şi manipulaţi de către politicieni. Ce s-a putut observa în răspunsurile studenţilor? Mai întîi, o adeziune cvasi-generală la aserţiunea respectivă (emisă, în paranteză fie spus, de un personaj care se lăsase cu voioşie manipulat de stînga comunistă şi, aşa cum au arătat Koch şi alţii, de KGB). Politica, scriau studenţii, trebuie făcută de „profesionişti". Intelectualii n-au cum să fie buni politicieni, mai mult, intrînd în politică ei îşi abandonează vocaţia şi menirea, pierd vremea, se amestecă în treburi la care nu se pricep şi, în ultimă instanţă, se „murdăresc" în contact cu viaţa politică. Aşadar, o imagine a politicii eminamente negativă: spaţiu al corupţiei, al intereselor personale ori de grup, al demagogiei şi al minciunii, sursă de profit material etc., etc. Pe alocuri, o anume vehemenţă grosieră a tonului şi unele ticuri verbale făceau recognoscibile amprenta discursului de la „Teo &

Mircea Şou" sau influenţa cîtorva dintre încruntaţii „directori de opinie" din mass-media. Parte dintre studenţi, blazaţi înainte de vreme, declarau pur şi simplu că politica îi plictiseşte şi că dezbaterile din Parlament şi din presă li se par absolut fără nici un rost.

Ferme, chiar tranşante pe terenul generalizărilor, răspunsurile deveneau ezitante şi surprinzătoare cînd se trecea la exemplificări. Numele cel mai des menţionate erau acelea ale lui Dinescu, Pleşu, Liiceanu, Manolescu, dar aprecierile asupra oportunităţii implicării lor în viaţa politică înregistrau variaţiuni uneori ameţitoare. Unul le lăuda luciditatea şi perseverenţa, altul decreta că mai sus-numiţii n-au făcut nimic „valabil" şi că locul lor e la catedră sau la masa de scris. Nostimada e că ceea ce li se refuza lui Pleşu sau Liiceanu apărea, în alte cazuri, ca perfect legitim. Cineva – dintre puţinii partizani ai unei mai active prezenţe a intelectualilor în viaţa cetăţii – (se) întreba, cu o sinceritate indubitabil netrucată: ce fac, unde sînt, de ce stau deoparte personalităţi precum Ştefania Rareş sau Stela Popescu? Cuvîntul lor ar avea greutate, de ce nu pun şi ele umărul să scoată ţara din impas?

© S. Ivanoschi

E tentant, dar mult prea facil să ironizezi astfel de afirmaţii. În definitiv, la mijloc e confuzia, tot mai răspîndită, între „inteligenţie" şi ceea ce se numeşte „show-biz". Legitimitatea intelectualilor depinde tot mai mult de gradul în care ei sînt sau nu „vizibili" (în primul rînd, evident, pe micul ecran) şi, pe de altă parte, starurile mediatice capătă, în ochii publicului, şi statutul de intelectuali, un statut chiar mai avantajos, pentru că e lipsit de conotaţiile negative tradiţionale. Fenomenul e mai vechi, de n-ar fi să amintesc decît impactul extraordinar pe care l-a avut Yves Montand cînd a vorbit la televiziunea franceză (la începutul anilor '80, dacă nu mă înşel) despre Soljeniţîn şi despre Gulag. Şi, ca să-mi duc gîndul pînă la capăt, prefer de departe această extindere a conceptului de intelectual scepticismului şi defetismului, discursului rudimentar violent ce stigmatizează politica şi neîncrederii în democraţie.

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

EUROPA DUPĂ KOSOVO (II)

Modelul american?

Mulţi dintre politicienii de azi cred că problemele Europei se vor rezolva de la sine prin copierea modelului american. Cum ştim, societatea americană este inegalitară şi legile concurenţei sînt dure, însă aplicarea neîngrădită a clasicului *laissez faire* pare să fie singura metodă care asigură creşterea economică. Idealizând modelul american, generaţia politică 1968 legitimează, după mine, două percepţii greşite: prima pleacă de la convingerea că SUA reprezintă dezvoltarea la scară mare a modelului european. A doua afirmă că *statu quo*-ul postbelic nu poate fi garantat decît prin acceptarea şi menţinerea superiorităţii americane în materie strategică şi militară. Este foarte uşor să vedem că lucrurile nu stau aşa, numai că actualele elite europene preferă să acţioneze după principiul minimului efort. Este efectiv comod să vezi în SUA o Europă ideală şi un garant al securităţii europene, dar improprietatea unei asemenea viziuni nu scapă oricărei analize mai atente.

M-aş opri, pe rînd, asupra celor două percepţii greşite pe care le aminteam. Falsitatea perceperii SUA ca pe un fel de *gigantică Europa imbunătăţită* mi se pare incontestabilă. E adevărat, un mare număr de americani au origini europene. Dar în societatea americană a anului 1999, trăsăturile culturale neeuropene tind să devină dominante. Cristalizarea unui *establishment* alb, protestant şi anglofon, secondată de emanciparea treptată a comunităţilor de origine africană, latino-americană sau asiatică, pe fondul unui consacrat bipolarism politic şi al unui *american dream* care paliază inegalităţile prin făgăduirea unei ascensiuni sociale virtualmente nelimitate – iată tot atîtea fapte sociale inexistente în Europa. Europa nu va semăna niciodată cu SUA şi asta nu pentru că modelul american ar fi inferior sau nefericit, ci pentru că moştenirea greco-romană, diversitatea lingvistică, patrimoniile culturale ale marilor familii etnice şi metafizica teleologică a unui creştinism apostolic recomandă, toate, un alt model de dezvoltare şi, desigur, un alt ideal.

Nici cea de-a doua eroare de percepţie, care pretinde Statelor Unite să menţină „ordinea de la Yalta" ca garanţie a securităţii UE nu mi se pare mai adecvată. Ordinea de la Yalta a limitat expansiunea URSS, dar a sfîşiat Europa. Pentru 50 de ani, un continent a cărui conştiinţă de sine s-a născut în Balcani, prin Socrate, Platon şi Aristotel, s-a înstrăinat de propria sa matcă. La sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, acest continent a cărui parte răsăriteană salvase ideea romană sub haina Imperiului bizantin s-a recentrat pe axa atlantică, preferînd să transfere *a treia Romă* de la Moscova la Washington. Poate că, în 1945, această mutilare salvatoare a fost singura formulă de supravieţuire a democraţiilor occidentale. Mi se pare însă că astăzi, la aproape zece ani de la dezmembrarea URSS, perpetuarea acestui scenariu geopolitic se dovedeşte nu doar anacronică, ci şi contraproductivă. Nu susţin că Moscova post-comunistă ar avea cel mai mic drept sau cea mai vagă şansă de a reorganiza proiectul european în jurul unui nou „imperiu". Afirm doar că reconstrucţia zidului de la Berlin în numele unui protecţionism economic obtuz şi al unui paternalism democratic ipocrit nu va întări Europa, ci o va slăbi încă şi mai mult.

Faptul că actuala clasă politică nu propune nici o soluţie cuprinzătoare cu privire la viitorul continentului nu trebuie să ne descurajeze, dar nici nu ne poate face prea încrezători. Noi avem şansa unei moşteniri plurale şi neşansa unei realităţi complexe, care nu admite strategiile unidimensionale. Oricine a frecventat vreun colocviu despre destinul Europei a constatat că epistema occidentală, de la Montesquieu şi Locke pînă la Nietzsche şi Derrida, suferă de o parţialitate greu disimulabilă. Nu putem exprima adevărul ţăranului bulgar, sicilian, român sau lituanian în franceza reuniunilor parlamentare de la Strasbourg. Şi e greu de crezut că productivitatea juridico-normativă a Comisiei Europene va declanşa un val de entuziasm în acea Europă profundă care reprezintă încă majoritatea tăcută a societăţilor din care facem parte. Nu vreau să exalt autenticitatea neglijată a „retardatarilor" în raport cu ineficienţa opulentă a avangardelor eurocratice. Ce s-a făcut pînă acum e pozitiv, dar ne rămîne mereu sentimentul că „lipseşte ceva". Ce ne lipseşte, în definitiv? Ne lipseşte, după mine, conştiinţa resemnată a faptului că Europa va avea *întotdeauna* mai multe viteze evolutive, 50 de limbi, cîteva configuraţii civilizaţionale regionale, cel puţin trei tradiţii confesionale distincte şi o naturală diversitate de sensibilităţi culturale manifestate în contexte identitare ireductibile. Plecînd de la aceste premise empirice, greşim dacă ne imaginăm Uniunea Europeană ca pe un spaţiu de progresivă reducere a diferenţelor, ca pe un cadru ale cărui definiţie şi autoritate vor creşte odată cu omogenizarea sa politico-administrativă, juridico-economică şi instituţională. Atîta vreme cît Uniunea Europeană va fi concepută în posteritatea „revizionistă" a Imperiului roman, atîta vreme cît vom coabita pe temeiul unui esenţialism centralizator, gîndind Europa ca pe un bloc de diversităţi refulate sau, dimpotrivă, ca pe o tribună a unei iluzorii cruciade *ancien régime,* vom continua să mergem pe un drum nesigur şi, probabil, înfundat.

Laboratorul unei noi diplomaţii

Recenta criză din Kosovo a primit, după cum se ştie, o mulţime de interpretări. Ea a fost văzută ca o luptă dintre democraţie şi dictatură, ca un exemplu de aplicare a ingerinţei umanitare într-o lume în care drepturile persoanelor şi ale minorităţilor trec înaintea conceptului de suveranitate naţională sau ca o tentativă de a include în sfera NATO o regiune aflată pînă nu demult sub influenţa comunismului slav. Au fost şi analişti care au speculat, în termeni huntingtonieni, dimensiunea religioasă a conflictului: din acest punct de vedere, războiul iugoslav a fost privit ca o pedepsire a incriminatului naţionalism ortodox sîrb şi ca o compensaţie americană oferită islamului, în schimbul politicii de solidarizare cu Israelul. Fiecare dintre aceste interpretări conţine o doză de adevăr şi o parte de calcul geopolitic netransparent. Războiul şi catastrofa umanitară inerentă au divizat opinia publică din toate ţările implicate: pe fondul polarizării atitudinilor pro sau contra au apărut tot soiul de nuanţe, în care interesul personal sau de grup, prejudecata tenace sau chiar ignoranţa s-au combinat într-un cocteil pătimaş. Am ascultat argumentele pacifiştilor comunişti sau ecologişti, care au resimţit ruptura dintre participarea la guvernare şi vechile lor reflexe antiimperialiste. Am notat furia intelectualilor sîrbi din exil, care au fost puşi în situaţia de a justifica, din patriotism, actele unui regim detestat. Am urmărit demonstraţiile oficialilor guvernamentali şi militari din NATO, care au aplicat, timp de două luni, toate regulile clasice ale unui război propagandistic bazat, şi astăzi, pe maniheismul unei realităţi simplificate partizan. Am asistat, pe de o parte, la mesianizarea provinciei Kosovo, privită ca teritoriu sacru sîrbesc şi totuşi pierdută de un dictator neocomunist incapabil să adere la faptul religios altfel decît din perspectiva unei grosolane manipulări etniciste. Am văzut, pe de altă parte, că Biserica catolică şi cea ortodoxă au condamnat laolaltă violenţa, socotind că o soluţie negociată este oricînd preferabilă escaladării conflictului. În acest sens, declaraţia semnată la Bucureşti de către Papa Ioan Paul al II-lea şi Patriarhul ortodox Teoctist a reprezentat o premieră semnificativă, dovedind, cel putin punctual, că religia poate evita instrumentalizarea ideologică, rămînîndu-şi fidelă. Virulenta criză de la începutul acestui an a catalizat o serie de probleme rămase în suspensie. Ea a funcţionat ca test politico-militar şi laborator al unei noi diplomaţii care va deveni operaţională abia după ce NATO îşi va redefini statutul şi raporturile juridice cu ONU sau după ce *Pactul de stabilitate în Balcani* va căpăta (sperăm) o substanţă convingătoare şi un calendar adecvat.

S-a spus că războiul din Kosovo s-a încheiat fără învingători şi învinşi. Unii susţin că Miloşevici a celebrat eroismul masochist al poporului său, rămînînd la putere nu în pofida, ci datorită pierderii miticului leagăn naţional. Alţii au crezut că pot anunţa neta victorie a NATO, care şi-ar fi legitimat principiile etice, obţinînd simultan noi oportunităţi de afaceri şi dovada slăbiciunii politice a Federaţiei Ruse. Există voci care ar dori ca situaţia din Kosovo să facă jurisprudenţă, dar există şi opinii conform cărora imoralitatea declanşării acestui război rămâne strigătoare la cer atîta vreme cît NATO nu dispune de fonduri şi nici de raţiuni politice pentru a aplica în alte zone de conflict interetnic maximalismul etic proclamat în cazul Iugoslaviei. Oricît ne-am împărţi concluziile, se cuvine să recunoaştem că drama belică tocmai încheiată a avut cel puţin un efect benefic. După incheierea conflictului, Occidentul a devenit mult mai atent la evoluţiile din Europa de Sud-Est. El a constatat că nu numai noile membre NATO – Polonia, Ungaria şi Republica Cehă – au fost de partea sa, ci şi statele candidate, precum România şi Bulgaria, care au dus o politică pro-NATO în pofida masivelor pierderi economice indirecte pe care le-au suferit şi, uneori, împotriva unei opinii publice interne pro-sîrbe. S-a format conştiinţa faptului că de securitatea şi dezvoltarea democratică a Balcanilor depinde nu numai stabilitatea regiunii, ci şi accea a spaţiului nord-atlantic. Poate că, pe temeiul acestor noi percepţii, există astăzi mai mulţi politicieni occidentali care îşi dau seama că Europa de Sud-Est a fost ignorată prea mult timp, deşi ea face parte, cu tot cu bagajul ei de dificultăţi şi nuclee de tensiune potenţială, din destinul global al continentului. E hazardat să spunem că, de acum înainte, excluziunea *de facto* a statelor sud-est europene va lăsa loc unei politici de asistenţă şi unei strategii de integrare accelerate. Putem însă nădăjdui că guvernele apusene vor înţelege două lucruri: primul este că strategiile politico-diplomatice şi economice preventive costă mai puţin decît intervenţiile militare dictate de izbucnirea unor crize de tip Kosovo. Al doilea priveşte convingerea potrivit căreia solidarizarea Vestului cu Estul nu poate funcţiona doar pe criterii excepţionaliste, asemănatoare cu intervenţia pompierilor în cazul declanşării unui incendiu. Ea trebuie instituţionalizată, integrată într-o politică pe termen mediu şi lung şi aplicată de la caz la caz, dincolo de clişeele care prezintă Balcanii ca pe un butoi cu pulbere, pe care nişte naţiuni primitive, animate de un arhaic furor tribal, se întrec să-l aprindă, acţionînd iresponsabil şi destabilizator.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

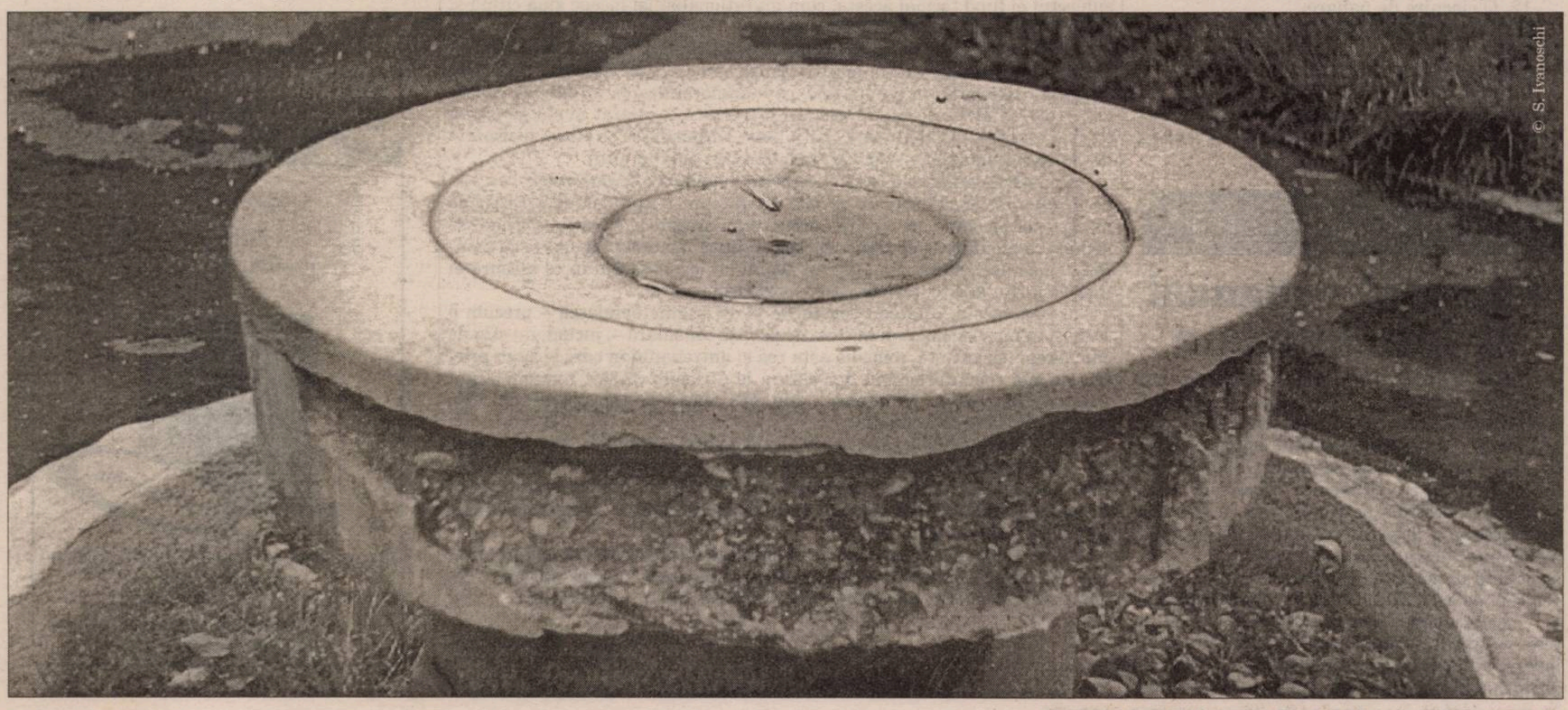

Casa şcoalelor

Ce este dragostea?

1. O prostie.
2. Farmecul vieţii.
3. Un pahar de clor (Cl_2) pe stomacul gol.
4. Nu prea am practicat şi nu am de unde să ştiu.
5. O coardă de vioară care te face să vibrezi.
6. Se cunoaşte în pat.
7. Citeşte pe Eminescu şi vei vedea.
8. Un sentiment provocat de două inimi care pulsează.
9. Damblaua tinereţii.
10. Un vierme ce roade neîncetat / O inimă de fată şi una de băiat.
11. Practică şi vei afla!

Ce este amorul?

1. Iubire înflăcărată.
2. Omul cînd se naşte spune A, iar cînd moare spune MOR – şi astfel s-a format AMOR.
3. E un lung prilej pentru durere.
4. E ceva astral care nu pot să-ţi explic.
5. Roma-i un cuvînt frumos / Dar citeşte-l şi pe dos.
6. Amoru-i un copil nebun / Ce umblă singurel prin lume / Şi care dor în inimi pune.
7. În calea iubirii o treaptă mai sus / În calea uitării o piedică în plus.
8. Citeşte mai mult şi n-ai să mă mai întrebi.

Ce este gelozia?

1. O boală fără leac.
2. Ceva cu cîntec. Muzică de cameră.
3. O floare galbenă ce nu se ofileşte niciodată.
4. O prostie, cine-o practică o ştie.
5. Nu deţin deocamdată date despre acest flagel.
6. Ceva galben.

Ce este sărutul?

1. O porcărie.
2. Vai! Sărăcuţa de tine, cît de „neştiutoare" eşti la acest capitol!
3. O prostie, cine-o practică o ştie.
4. N-am fost la oră cînd s-a dat definiţia.
5. O ştampilă fără tuş cînd gagica n-are ruj.
6. Două maşini tamponate la care nu intervine miliţia.
7. 99% microbi, 1% plăcere (*mai nou:* 99% sida, 1% prostie)
8. O tonă de scuipat în gura unui căscat.
9. Sărută-te şi vezi!
10. Două buze la pătrat se numeşte sărutat.
11. O gură căscată şi-o limbă băgată.
12. O ciocnire de pahare.
13. Îl practic dar nu ţi-l pot defini cu precizie.
14. Un fel de salut intim.

(întrebări şi răspunsuri reproduse din oracolele şcolare)

Bazar

Bărbatul – manual de întrebuinţare

Regulile. Titlul e suficient: e vorba de ceva obligatoriu, bătut în cuie, fără nuanţe şi putinţă de întoarcere. (Tot ce am agreat vreodată – sau altădată? – mai puţin). Subtitlul aproape că nici nu mai contează: *Cum se cucereşte un bărbat*. (Ellen Fein, Sherrie Schneider, Humanitas, 1997) Formularea acestuia ne trimite clar cu gîndul la specia căreia îi aparţine volumul astfel intitulat: un manual de întrebuinţare, un pliant cu instrucţiuni de folosire. Evident, a bărbatului devenit el, de astă dată, obiect în mîinile pricepute ale femeii-subiect. Reversarea rolurilor nu se petrece pe faţă, cu ştiinţa „bietului" bărbat. Cartea te învaţă, de la A la Z, cum să faci din bărbat un obiect (al planurilor, dar şi al plăcerilor tale) lăsîndu-l să se simtă subiect. Cum să manipulezi luarea deciziilor în aşa fel încît, deşi tu le iei, El să creadă exact contrariul. Metode abile, veţi spune. Şi încă pentru un scop nobil: măritişul sau „a pune mîna pe un bărbat". Interesant este că ficţiunile, nenumăratele ficţiuni, de tipul Sandra Brown, Danielle Steel sau Barbara Cartland îşi asumaseră ele, deja, rolul acesta. Barbara Cartland chiar afirma într-un interviu că mariajul este cariera unei femei. Punerile lor în practică, cu mare preţ pe amănunte şi variaţiuni pe aceeaşi temă, îşi găsesc, în sfîrşit, matca teoretică. *Regulile / Cum se cucereşte un bărbat* trage concluzii categorice din toate experienţele personale posibile (citate la fiecare capitol, ca exemple pozitive sau negative). Ceea ce e înfricoşător la un simplu volum de popularizare este că se proclamă o religie, şi chiar te face să te simţi ca atare: „Femeile de acest gen nu-şi dau seama că *Regulile* nu sînt un hobby, ci o religie!" (Unul din capitole se intitulează *Exersează, Exersează, Exersează! sau Cum devii perfect stăpînă pe Reguli,* iar altul, mai imperativ, *Nu încălca Regulile.)* Pentru persoanele cuminţi, conformiste şi de bună credinţă, ceea ce e scris negru pe alb e literă de lege. E foarte important, e esenţial. De aceea, ele pot recepta *Regulile* lui Ellen Fein şi Sherrie Schneider ca pe Soluţia însăşi, fără dubii şi ezitări. Cărţile de popularizare ne propun acest soi de rezolvări pe puncte: „1. Cînd îţi propune să ieşiţi împreună undeva, numără pînă la cinci înainte de a spune da (...). 2. Nu-l suna chiar dacă simţi că este o adevărată infamie să n-o faci. Dacă te iubeşte, oricum te sună el. (...) 12. Parcurge presa şi citeşte cărţi, ca să poţi discuta cu partenerul tău de viaţă şi altceva decît problemele de la serviciu, starea scutecelor celui mic şi altele asemenea." Cele trei recomandări de mai sus, spicuite din cele douăsprezece alcătuind capitolul recapitulativ (precum acele lecţii plicticoase din manualele, să zicem, de istorie sau limbi străine) sînt cu atît mai perfide, cu cît împărtăşesc o doză de bun-simţ. Tocmai acest ton măsurat ce se păstrează în limitele credibilităţii, te face o victimă mai facilă a lecturilor-„doctrine". Regulile nu-ţi desconspiră vrăji sau intrigi misterioase prin care să pui mîna pe bărbaţi, ci căi simple şi răbdătoare. Ca şi în cazul revistelor pentru femei, volumul în cauză creează dependenţă: fără el şi sfaturile lui, cum să te mai descurci? Atîtea opţiuni... Pentru o femeie „intelectuală", „de carieră", sfaturile de la vecina X sau mătuşa Z sînt discreditate de bun la început. Dar un astfel de volum documentat, ştiinţific, psihologic nu poate fi decît luat în serios... Ellen Fein şi Sherrie Schneider reuşesc să-ţi comunice regulile atît de profesionist, încît ţi se face frică să nu le urmezi. Ar însemna să nu fii în pas cu restul lumii, să rămîi pe dinafară, şi nemăritată... Căci măritişul, e de la sine înţeles (în *Reguli),* reprezintă principalul ţel în viaţă al oricărei femei normale: „Aplici *Regulile* şi ai încredere că într-o bună zi va veni un prinţ ca-n poveşti şi va observa că eşti diferită de celelalte şi de aceea îţi va cere mîna". Regulile? Dar care sînt ele, de fapt? De fapt, n-am vrut să dezvălui nimic serios şi concret în privinţa lor. Una din Reguli este să ascunzi cartea într-un fund de dulap, împreună cu pijamalele vechi.

Iaromira POPOVICI

Ştirile, problemele Ne mănîncă zilele

Acest, cîndva, coleg de clasă în liceu, fost inginer, actualmente şofer, care îmi explică – din „Iuliu Maniu" pînă în „Ion Mihalache" (bulevarde!) – cu o vibrantă satisfacţie cît îi e lui de ruşine, da, ruşine, că este român.

Aceste vorbe – „a sta", „a te uita", „a cîştiga" – plus acest adverb „iar" care invadează gri-gri-grilele de toamnă ale celor două posturi particulare de televiziune, hotărîte să facă din poporul român un popor de bingomani, ele concretizînd, de fapt, inconştiente, ideea lui Noica, de la Păltiniş, conform căreia românul e, întîi de toate, un *voyeur*.

Acest Marius Tucă Show despre care, într-o adunare a blocatarilor căzuţi în admiraţia lui, m-am trezit, aşa, din senin, să afirm, convins, că îşi pune candidatura la Preşedinţia României şi absolut toată lumea m-a crezut fără să bată mult din gene sau să ridice violent din sprîncene.

Acest colonel de Securitate, în rezervă, care scoate dezinvolt o Biblie din buzunar şi jură pe ea că preşedintele României a fost spion american, uitînd să dezvăluie acest minim amănunt – fie şi minţind: de cînd s-a convertit la creştinism, după anii îndelungaţi în care nu-şi putea cîştiga pîinea dacă nu era un cinstit şi inflexibil ateu, gata să dea în urmărire pe orice colportor de adevăruri biblice.

Acest bun amic care îmi declară calm că s-a hotărît să treacă de la marxism la agnosticism, să spună la toate problemele: „nu ştiu", fără să aibă însă sentimentul că l-ar trăda pe Marx, căci şi acel gînditor care nu-i dispreţuia deloc pe agnostici nu a avut timp şi ocazie să studieze trecerea de la socialismul ştiinţific la capitalismul sălbatic.

Acest bătrîn chimist pe care-l întîlnesc la un bridge şi cît timp e „mort" mă ia deoparte şi-mi explică ultima lui formulă: două molecule de incultură (politică şi economică) intrate în combinaţie cu una de lene (la fel de importantă, în societate, ca oxigenul şi hidrogenul, în natură) produc energia indignării permanente.

Acest necunoscut şi senzaţional verb: „a brichisi" – adică a fi fost contactat şi prelucrat de fosta Securitate pentru a lucra în slujba intereselor ei – folosit întîia oară cu o veselă şi înfiorătoare dezinvoltură (într-un amplu interviu din *Lumea Magazin)* de către fostul şef al serviciilor de contraspionaj ale lui Ceauşescu şi care produce, în redacţia *Dilemei,* lungi discuţii etimologice şi semantice, de unde şi pînă unde „a brichisi"?, de la „brichetă"?, de la „a se sinchisi"?, numele celor brichisiţi ţinînd de neverosimil.

Acest comic român de incomensurabilă popularitate despre care afirm, tot aşa, din senin – într-un bistrou, între clătite flambate şi cafele – că-şi va pune candidatura la Preşedinţie şi nimeni nu se declară surprins, ba chiar o persoană cultă îmi zice că aşa a fost şi în Franţa, cu Coluche.

Acest Extraveral (un bulin) pe care n-am putut să nu-l iau „cu apă", înainte cu un minut de eclipsa totală, în timpul ei sunîndu-l la telefon pe un foarte bun prieten, medic generalist, cu care am discutat într-un întuneric deplin, despre spionajul german în al doilea război mondial, o pasiune de a lui.

Acest horoscop care-mi anunţă de vreo două ori într-o singură săptămînă că voi cîştiga o sumă mare de bani şi nici vorbă de aşa ceva, ceea ce nu mă descurajează, ci îmi dă un nou avînt pentru ficţiunea la care lucrez, subiectul ei fiind tocmai acesta, cum un raţionalist îşi începe ziua citind şi combinînd horoscoapele, la prima oară.

Acest poet, printre ultimii autentici suprarealişti români, specialist în deraierea cuvintelor – ca în marea comedie americană, ciocnirea maşinilor – care-mi relatează, în şoaptă fină, că la înmormîntarea lui Mircea Nedelciu, acolo, la „Bellu-scriitori", plecînd privirea, a constatat că stă pe piatra tombală a lui Liviu Rebreanu, atîta lume adunîndu-se şi atîtea morminte de scriitori înmulţindu-se şi îngrămădindu-se unul în altul.

Această Românie „sinistră", „otrăvită", „unde nu se mai poate bea apă de la robinet" şi „nimeni nu se mai spală", unde „spitalele sînt locuri de murit", ziarele aduc „pe-a'ntîia" numai veşti proaste şi cuvîntul „ruşine" se întinde ca meningita, dotată cu o clasă politică lamentabilă, dar şi cu pamfletari nemiloşi, suflet din sufletul neamului lor, ignorînd în ce măsură ei înşişi aparţin acestei ţări sinistre, sporindu-i otrava.

Iar eu, acesta, cetăţean român fie şi de origine evreiască – precum o scriu şi în nuvelele mele şi în cererile de viză consulară –, jucînd, nu ştiu de cîte decenii obsedante, comedia asta rea şi antrenantă în care le spun prietenilor mei români-români, dar cărora le e ruşine că sînt români: „Cum puteţi vorbi aşa? nu vă înţeleg... mie, nici măcar la Tel Aviv, nu-mi este ruşine că trăiesc în România."

Şi acest prieten bun care, venind de la a patra şedinţă de chimioterapie, îmi poate spune că pînă şi ideea aceea biblică cu „deşertăciune a deşertăciunilor, totul e deşertăciune!" e şi ea o manipulare, totul fiind exagerare, încît în timpul tratamentului el nu-şi zice în gînd decît aşa: „exagerare a exagerărilor, totul e exagerare!"

Această doamnă din Boteanu care primeşte de la o prietenă emigrată recent în Canada (născută la Baia de Fier) o scrisoare în care afirmă că femeile sînt, categoric, mai elegante la Bucureşti decît în Montreal.

Radu COSAŞU

Trei filme importante

„What is the Matrix?" este întrebarea care se pune, iarăşi şi iarăşi, în filmul fraţilor Wachowski. „Cine este, de fapt, Lebowski?" este întrebarea care revine în filmul fraţilor Coen. Şi: „Cine a devenit Brian Slade?" se întreabă ziaristul din filmul lui Todd Haynes... Ieşirea, aproape simultană, pe ecranele româneşti a lui The Matrix, The Big Lebowski *şi a lui* Velvet Goldmine *oferă – dincolo de hazardul programărilor – un răspuns: cinematograful zis independent preferă investigaţia poliţistă. Să fie oare o simplă întîmplare că Realitatea a ajuns o enigmă şi că singurii în stare să o dezlege sînt „detectivii particulari"/cineaştii independenţi? Anchetă...*

„Mediumul este Mesia"

Filmul celor doi „cretini din Chicago" (cum s-au autocaracterizat Andy şi Larry Wachowski) poate fi văzut (şi) ca un *detective story* cu ţintă dublă: nu doar *Ce este Matricea?* – întrebarea manifestă, căreia i se dă răspuns destul de repede: „Matricea este un organism de Inteligenţă Artificială care controlează Lumea ţinînd-o sclavă simulării pe computer" –, ci şi *Cine este Cel Ales?* – întrebarea latentă, care primeşte răspuns abia în final. Poate că nu este doar o subtilitate gramaticală faptul că întrebarea cu adevărat pasionantă nu începe cu *Ce?*, ci cu *Cine?*. Şi poate că nu este un sofism de interpretare să vedem în această reorientare a întrebării sursa tensiunii reale care face din *The Matrix* un film de referinţă, nu doar al genului „cyber-punk", ci al Cinematografului în general...

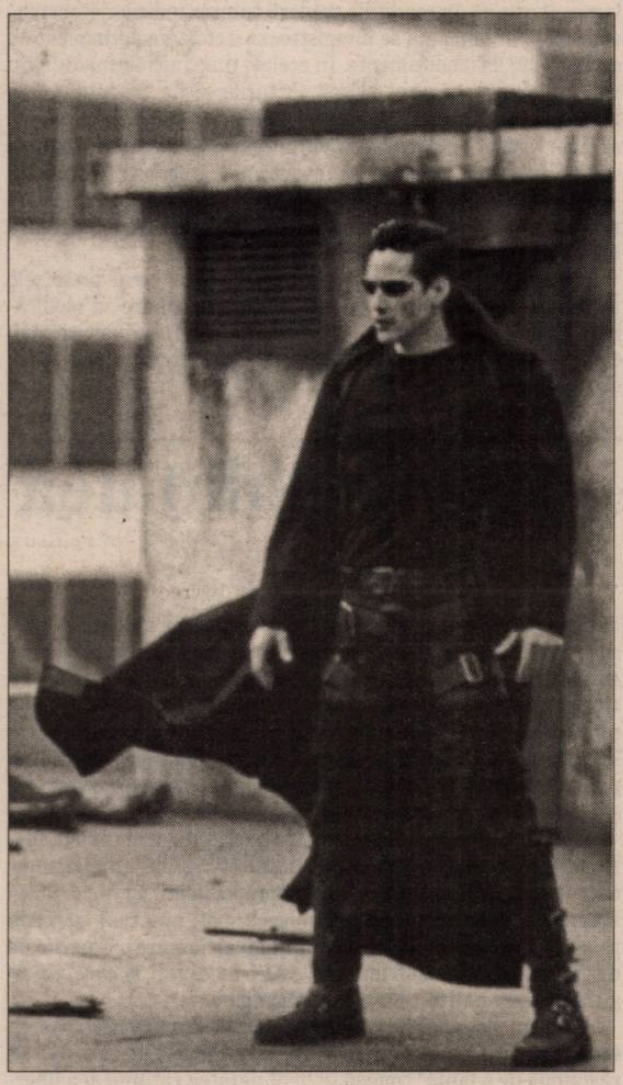

Cîteva precizări. *The Matrix* pare a fi, la prima vedere, o parabolă milenaristă: nu sîntem în 1999 – se spune în film, – ci pe la 2199... Lumea, aşa cum o cunoaştem, nu este decît simularea Matricei întrucît, la un moment dat în trecut (deci, *poate chiar în prezent?...),* computerele au cîştigat războiul cu oamenii, preluînd stăpînirea minţilor lor... În acest univers roz-plastic, retrosintetic şi non-spastic, Lumea trăieşte într-o dulce uitare – *la propriu:* priveşte imagini edulcorate induse matricial –, neavînd habar că universul este un ersatz! Cei care au conştiinţa acestui fapt (un grup de „hackeri", conduşi de un iluminat cyber-mistic pe nume Morpheus) sînt căutaţi şi vînaţi de agenţii Matricei. „Cel Ales", Neo, trăieşte el însuşi în iluzie, pînă în clipa în care mesagerii lui Morpheus îl contactează – într-o scenă/clin d'oeil la *Alice in Wonderland* („follow the White Rabbit"!)... De-aici încolo, Neo va fi noul Mesia, medium inocent al unei revoluţii care încearcă să răstoarne domnia Virtualului pe Pămînt.

Lucrul cel mai fascinant din *The Matrix* nu este povestea cu nenumărate „fişiere", toate accesibile din perspectiva unică a „Neo-Evangheliei", şi nici morala implicită (curat hollywoodiană); fascinaţia este dată de procedeele pur tehnice ale echipei fraţilor Wachowski – găselniţe hiperspectaculoase de tipul filmării în *„flo-mo":* o inovaţie absolută! – şi, pe cale de consecinţă, de felul în care toate acestea propun un discurs paralel, estetic-tehnologic... Dacă se poate vorbi despre o „revoluţie" în legătură cu acest film, ea este asta: cinematograful de autor ia cu asalt cinematograful comercial folosind, mai întîi, „cărările bătute" *(The Matrix* este un inventar exhaustiv al „trucurilor" peliculelor de gen, de la westernuri la action-thrillerurile à la John Woo) pentru ca, odată „citadela" cîştigată, să ridice pe meterezele ei steagul-manifest al unei poezii de tip nou, hibrid fastuos al cinematografului poetic – vezi referinţa la *Orfeu* al lui Cocteau – şi al filmului de acţiune! **Ce** este *The Matrix* contează mai puţin; **Cine** a făcut *The Matrix*-filmul este întrebarea-cheie, cu răspunsul deja ştiut: cei doi „cretini din Chicago", care au dovedit că există viaţă după Hollywood...

Bowling şi marijuana

Veteranii cinematografului independent american, fraţii Joel şi Ethan Coen, propun, în *The Big Lebowski,* o „morală" similară: Hollywoodul a murit, trăiască „Jollywood"! Filmul lor ia peste picior, cu tandreţe cinefilă, mai toate formulele rulate la Hollywood de la musicals şi *film noir* încoace, trecînd prin desene animate (vezi *The Flintstones...)* Într-o locaţie marca Chandler (Los Angeles), Coenii închipuie o poveste abracadabrantă în care nu crezi o clipă, dar pe care o savurezi clipă de clipă – cu un individ inenarabil, „Dude" Lebowski, ce-şi trece viaţa între o partidă de bowling cu prietenii şi o priză de marijuana în intimitate, şi care se trezeşte implicat, spre marea lui neplăcere, într-o intrigă poliţistă: el, sărăntocul de la marginea oraşului, este luat drept miliardarul Lebowski, căruia îi este răpită soţia – o tînără cu ochii ca nişte $ chiar şi cînd doarme –, şi încurcăturile abia curg... Spre deosebire de ţesătura strînsă din *Fargo* – marele film al Coenilor din '96 –, *The Big L.* este lucrat în punct leneş, pulover lălîu după chipul şi asemănarea personajului principal. Ca şi

mintea acestuia, are găuri în naraţiune, explodînd, ici şi colo – ca atunci cînd mingea de bowling loveşte popicele –, în focuri de artificii: un antologic moment de parodie la muzicalurile lui Busby Berkeley, pastişe după Hitchcock, Lynch *(The Lost Highway)...* (aproape) nimic nu lipseşte din repertoriul postmodern al fraţilor C. Muzica („oldies but goldies") este un tonomat pornit odată cu pelicula – ca în *Fear and Loathing in Las Vegas* al lui Terry Gilliam, alt experiment psihedelic cu care *The Big L.* seamănă mult. Amîndouă sînt puzzle-uri perfecte, descifrabile dacă ai tras în piept o bună doză de „dope"... Într-un fel, este ca şi cum Joel şi Ethan Coen ar fi visat 70 de ani de cinema, s-ar fi trezit şi l-ar fi reconstituit os cu os, nu neapărat în aceeaşi ordine; pentru un cinefil, este jubilator.

Garoafa verde

Velvet Goldmine este tot un puzzle: pe un schelet à la *Cetăţeanul Kane,* Todd Haynes inventează o poveste despre un star rock, Brian Slade, care a cunoscut apogeul carierei în anii '70, şi-a înscenat propria „moarte" şi apoi, zece ani mai tîrziu, a revenit în actualitate cu un chip şi o biografie schimbate. Ziaristul care anchetează „cazul" este un tînăr care, în plină epocă „glam rock", descoperea fascinat dedublările androgine ale lui Brian Slade paralel cu propriile

tendinţe homosexuale. Pentru că am mai scris despre *V.G.* imediat după festivalul de la Cannes din '98 – cînd pelicula a primit premiul „celei mai bune contribuţii artistice" –, trimit la articolul respectiv; menţionez doar faptul că este poate cel mai strălucitor omagiu adus de cinema purtătorului „garoafei verzi la butonieră" (i.e. Oscar Wilde), manifest decadent de o ameţitoare extravaganţă vizuală, şi că, în genul muzical, înseamnă o cotitură la fel de revoluţionară pe cît este *The Matrix* în zona cyber-thrillerurilor. A nu se rata!

Alex. Leo ŞERBAN

Trecerea prin reviste

Un tînăr şi un bătrîn

Atunci cînd vine vorba despre conflictul dintre generaţii, foarte mulţi se grăbesc să se refere la dihotomia „tineri"/"bătrîni" şi la faptul că tinerii sînt progresişti şi deschişi, iar bătrînii conservatori şi închistaţi.

Iată, însă, că lucrurile nu stau mereu aşa, că realitatea, precum ştim, iese întotdeauna din schemele pe care cu generozitate i le aplicăm. În pagina a treia a revistei *Ramuri* (nr. 7-8, iulie-august 1999), întîlnim, ca de obicei, cele două rubrici semnate de Gabriel Dimisianu şi respectiv de Nicolae Prelipceanu.

În articolul său, Gabriel Dimisianu pune chiar problema „Luptei dintre generaţii" – aşa cum o numeşte chiar din titlu: „Se vorbeşte în ultima vreme, cîteodată cu iritare, despre întreţinerea luptei dintre generaţii în spaţiul nostru literar. Fapt este că exponenţi ai celei mai noi generaţii (d. ex. Caius Dobrescu sau Ion Manolescu) atacă insistent, tenace, în articole şi chiar în cărţi, generaţiile dinainte, contestîndu-le merite demult, şi de mulţi, recunoscute." Gabriel Dimisianu consideră, însă, că această dispută este un lucru firesc: „Eu înclin totuşi să cred că reaprinderea luptei dintre generaţii este mai degrabă un semn de normalizare. Revenim la desfăşurări care, în condiţii de normalitate, caracterizează orice mişcare artistică. În anii totalitarismului lupta dintre generaţii a fost suspendată, lucru de înţeles. Regimul comunist nu putea să lase în voia lui un proces natural care, tocmai pentru că era astfel, i-ar fi scăpat pînă la urmă de sub control."

„Colegul" de pagină al lui Gabriel Dimisianu, mai tînărul Nicolae Prelipceanu, se referă, în esenţă, la aceeaşi chestiune, numai că de pe o poziţie diferită (în mod fatal, întotdeauna cei mai tineri au opţiuni diferite faţă de cei mai în vîrstă). Nicolae Prelipceanu porneşte de la un articol al lui Mircea Cărtărescu, publicat în *Curentul*, cu titlul „Despre experiment", în care se făcea observaţia că „Deocamdată tîrîm însă mai departe, ca pe o piatră legată de gît, o lume literară veche, cu oameni vechi (şi asta fără legătură cu vîrsta biologică) cu idei vechi, dar cu orgolii provinciale mereu reînnoite." Nicolae Prelipceanu se simte, poate, direct vizat, altfel nu se explică patima pe care o pune în a-i replica lui Mircea Cărtărescu. Sintagma *oameni noi* (absentă, de altfel, la Mircea Cărtărescu, dar presupusă, ca antinomică la *oameni vechi*) îl conduce rapid pe Nicolae Prelipceanu la epurările făcute de comunişti în anii '50, la lumea nouă sau la oamenii noi proclamaţi de fasciştii lui Mussolini şi de naziştii lui Hitler, la exterminările din Cambodgia, „unde cei «vechi» au fost eliminaţi prin înalt ordin". Vinovată pentru recrudescenţa acţiunilor de vînare a bătrînilor în zilele noastre pare să fie economia de piaţă (inamica naziştilor şi a comuniştilor, de altfel): „Azi, însă, în turbarea furtunoasă a economiei de piaţă, ce se răspîndeşte cu iuţeala fulgerului şi-n zonele considerate de cei «vechi» ale spiritului, nu mai e timp de gîndit altfel decît în termenii sumari ai «lumii noi» şi-ai celei «vechi» şi în termenii care să ducă, rapid, la execuţia sumară a celei «vechi»." Nu ştiu de ce, dar după atîtea execuţii şi exterminări invocate, îmi face impresia că Nicolae Prelipceanu chiar îşi doreste un martiriu pentru cauza nobilă a literaturii (astfel ar intra, cu siguranţă, în istorie şi în istoria literaturii). „Instituţia" martiriului este, însă, de domeniul trecutului – şi poate că aceasta este drama oricărui zelator bine intenţionat.

Revenind de unde am plecat: cine este, de fapt tînărul şi cine bătrînul? Personal, eu nu cred că este o chestiune de vîrstă, ci doar una de inteligenţă şi de talent. **(C. P.-B.)**

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Millennium

Meschinării primite de-a gata

Cînd dau un ban pe stradă, mă uit bine la cerşetor – dacă are figură de simulant, bag banul înapoi în buzunar. Cînd mă hotărăsc să dau, nu mă pot abţine să nu spun (uneori doar mie însumi): Ai grijă pe ce-i dai, să nu-ţi iei băutură sau aurolac. Dacă primesc, nu pot să nu mă uit atent la ce primesc: nu se ştie ce ascund aştia în pîine! Nu o dată, chiar cu banul pus pe tejghea, cutare a profitat de aiureala mea şi mi-a confiscat buzunarele. Dacă iei ouă de la piaţă, numără-le cu atenţie. Cînd primeşti mărunţişul, rest la o plată oarecare, nu ezita, numără-l: nici Newton n-a murit de ruşine numărînd. Sînt atîţia oameni atenţi la chipul tău aerian, pierdut în alte probleme că vor încerca mereu să te facă subiectul unei găinării. Ferice de cei cu totul neatenţi, nu vor observa niciodată. Ceilalţi, care ajunşi acasă, fac tot soiul de calcule, n-au decît să se învenineze. Nu-i nimic, să-nveţe, de astăzi, că trăiesc în jungla necesităţii. Generozitatea te costă. Psihoza neincrederii (meschinăriei?) merge chiar mai departe. Nu am încredere în conserve (nu spun că aş fi avut vreodată), cercetez bine o carte înainte s-o cumpăr. Păzesc buzunarele în mulţime. De cînd mi s-a întîmplat să mi se strice o maşinărie aflată în garanţie şi centrul de reparaţii mi-a spus că nu se deplasează pe teren, ezit să mai cumpăr (nici nu-mi prea pot permite) ceva. Şi apoi cum aş putea demonstra că din pachetul de supe lipsesc 2 pliculeţe? Şi mai mult: dacă văd un om că rîde, mă gîndesc că a pus ceva la cale, dacă îl aud cîniind, îmi spun că tocmai a isprăvit cine-ştie-ce malversaţiune. Dacă spune unul că e majoritar, îl căinez pentru complexele de inferioritate, dacă spune că e profesor, rîd de-mi saltă cămaşa. Dacă vorbeşte cineva despre democraţie, îmi spun: alt post-comunist... Dacă spune ceva de bine, îl suspectez că e agent provocator al cutărui curent politic, dacă protestează vehement, îmi imaginez cum îi arată encefalograma. Extremităţile simţului critic mi se par de domeniul patologiei. Cînd cineva, nu spui cine, scrie un pomelnic al acţiunilor guvernamentale, îmi spun că vînează o funcţie prin vreun birou, cu toate avantajele imateriale conferite de poziţie (s-a întîmplat prea des să nu fie adevărat). Dacă filosofează printr-un colţ universitar, că vrea o catedră sau că vîneaza o bursă (am şi aici o gramadă de exemple). Dacă face trei trimiteri culturale – că e speriat de biblioteci. Dacă demolează statui culturale – ia te uită, ăsta vrea să facă istorie! Sau că face scandal, pentru că nu i s-a cumpărat ultimul volum. Dacă se strîng doi să discute despre SIDA, sigur se gîndesc să mai umble la puşculita unui for international. Dacă dau de cineva inimos, gata să ia cîinii din cartier în casă, cred că aşteaptă, de fapt, o echipă de francezi patetici decişi să salveze în aziluri de lux sălbăticiunile urbei. Cînd citesc o revistă feministă mă gîndesc la frustrările care i-au dat naştere, cînd aud de un festival de artă medievală, îmi spun că e un balon de oxigen pentru muzica folk. Dacă spune cineva cuvîntul artă sau genial, îmi spun – aha, alt refulat vorbind despre fotbal. Cînd citesc un articol de senzaţie (eveniment/ dezvăluiri) îmi spun că s-au mai plătit nişte poliţe. Oameni bine orientaţi, îmi spun. Calmi, reci, utilizindu-şi natural şi fără scrupule ciocul şi ghearele. Reuşesc mereu să treacă în faţă din coada oricărui ghişeu. Huligani, dar respectaţi. Cîteodată, cînd plutesc în reverii, sînt invidios. La urma urmei, ar trebui să dau fără calcul, să primesc fără prezumţii, să admir ascensiunea unora cu seninătate, să nu-mi mai fac probleme în legătură cu o cumpărătură sau cu privilegiile pe care i le dau altora obrăznicia sau slugărnicia. Degeaba îmi spun că mai bine mediocru decît oportunist, mai bine în grădina mea, decît in biroul lor. Că e mai bine să creşti legume, decît paraziţi. Nu mă pot opri să nu mă gîndesc, uneori, că trebuia, eventual, să învăţ că prostia este mai preţuită şi că schimonoseala sufletească îşi găseşte mai repede utilitatea socială decît mediocritatea sau cumsecădenia, că, dacă ţipi, ai şanse să te impui. Că nu trebuie să pui prea mare preţ pe logică într-o ţară în care hoţii vor ca proprietatea să le fie garantată, iar pagubiţii sînt taxaţi drept pungaşi. Acolo unde viaţa este condusă de oligarhii tematice – jurnalistice, financiare, politice, sociale – unite prin fine capilare de interes şi spagă, iar aleşii sînt aleşi să se aleagă între ei. Să învăţ ca sărăcia naşte handicapaţi şi că într-un pustiu valoric e normal ca între nedreptăţiţi să domnească duşmănia. Sînt invidios că nu am avut şi eu, la momentul potrivit, clarviziunea marilor noştri afacerişti. Şi alături de premoniţie, nesimţirea de a subvenţiona top-modele şi fotbalişti cînd mare parte a artiştilor români trăieşte în cruntă, profundă sărăcie. Măcar să fi preţuit mai mult divertismentul, ascult încrîncenat ce-mi dictează televizorul. Nu vocalizează el, pe toate vocile, supune-te? Cînd i-am spus unui prieten ce gînduri îmi trec prin cap, el m-a întrebat: Dacă ai ceva cu mine, de ce nu-mi spui de-a dreptul?

Sorin ŞERB

Noutăţi pentru asiguraţi

Hotărît lucru, ultima toamnă a secolului se anunţă furtunoasă pentru sistemul sanitar. Schimbările prefigurate pentru luna octombrie încep să prindă contur. În capitală, Casa de Asigurări de Sănătate a Municipiului Bucureşti a iniţiat un ciclu de conferinţe ce urmăresc a familiariza populaţia cu noul sistem. Manifestarea inaugurală a avut ca temă priorităţile şi perspectivele sistemului asigurărilor de sănătate, prezentîndu-se ultimele noutăţi în domeniu.

Casa Naţională de Asigurări de Sănătate (CNAS) va da zor cu confecţionarea carnetelor de asigurat, astfel că după 15 octombrie ne vom îmbogăţi patrimoniul cu încă un act care nu ne costă decît locul din buzunar căci, lucru esenţial, e pe gratis! Fapt lăudabil, dacă ne gîndim ce înseamnă alte carnete pentru buzunarul cetăţeanului, bunăoară cel de conducere, devenit notoriu prin preţul nejustificat de ridicat. Noul carnet va fi singurul document doveditor al calităţii de asigurat, înlocuind adeverinţa de salariat sau talonul de pensie. Astfel, ori de cîte ori te prezinţi la medic, trebuie să arăţi nu numai deja cunoscutul carnet de sănătate, ci şi acest nou act despre care putem presupune că va fi destul de stufos, din moment ce în fiecare lună vom lipi în el un timbru care certifică plata celor 7% către sănătate. Nu ştim dacă va conţine reguli de bună purtare precum carnetul de elev, obligaţiile şi drepturile asiguratului şi nici dacă va avea învelitoare de carton sau de plastic. Totuşi, se pare că, odată pierdut, un carnet nou va costa probabil cît nu face, tocmai pentru a impulsiona grija asiguratului faţă de importantul document. Ce bucuroşi vor fi pensionarii cînd îşi vor vedea portofelele doldora dacă nu de bani, măcar de acte: biroul populaţiei, carnetul de sănătate, carnetul de membru CAR, legitimaţia de transport în comun, carnetul de asigurat...

Odată confecţionate, carnetele vor fi distribuite de către Casele de asigurări locale în întreprinderi, la ghişeele înfiinţate pentru colectarea banilor de la persoanele care nu sînt salariate, prin Agenţia Forţelor de Muncă şi Ocupare Profesională pentru şomeri etc... Toate aceste mişcări presupun un volum de muncă uriaş, o comunicare permanentă între Casele de asigurări, întreprinderi, asiguraţi, furnizori de servicii de sănătate, o corespondenţă bogată prin poştă sau un du-te vino de curieri, calvar ce se va derula cu regularitate, lună de lună, în lipsa unui sistem informatizat civilizat.

În conformitate cu creşterea cheltuielilor cu medicamentele cu trei procente faţă de anul trecut, CNAS ne mai face o bucurie în această toamnă: lista medicamentelor cu şi fără contribuţie personală va fi mai mare decît cea după care ne tratăm în prezent. Astfel, numărul medicamentelor compensate vor creşte de la 159 la 269 DCI (Denumirea Comună Internaţională), iar al celor gratuite de la 121 la 146 DCI. De asemenea, plafonul maxim al unei reţete compensate se pare că va creşte la 600.000 de lei, însă farmacistul este obligat să livreze medicamentul cel mai ieftin care conţine substanţa indicată de medic, dacă acesta nu specifică şi denumirea comercială. Universalitatea principiului triadic se va regăsi din nou în numărul de medicamente ce pot fi conţinute într-o reţetă: două ar fi prea puţin, patru ar fi cam mult, aşa că, „Alle gute singen sind drei". Totuşi, compensarea se va face în proporţie de 40% pentru reţetele sub 50.000 de lei şi doar de 20% pentru cele mai scumpe, înlăturîndu-se astfel diferenţierea după calitatea de salariat sau pensionar. Ca o noutate, farmaciile vor percepe o taxă de 2.000 de lei pentru fiecare reţetă în valoare de peste 10.000 de lei. În fond, ce mai înseamnă două mii în ziua de azi? Doi covrigi! Un alt lucru benefic pentru populaţie este şi faptul că medicii nu vor mai fi limitaţi în ceea ce priveşte numărul de reţete compensate. În schimb, pentru a tăia elanul polipragmaziei (prescrierea excesivă de droguri), Casa îşi rezervă dreptul de a controla modul de prescriere, atunci cînd apar sume nejustificat de mari (se pare că au existat medici care au prescris medicamente în valoare, nici mai mult, nici mai puţin de un miliard de lei pe lună!). Interesant este că, în condiţiile scăderii tuturor indicilor economici cunoscuţi, în România se înregistrează o creştere permanentă a consumului de medicamente. În acelaşi timp, nici farmaciştii nu vor mai avea de ce să se plîngă: facturile se vor deconta în maximum 30 de zile, iar o întîrziere a plăţii de peste 60 de zile va antrena măsuri punitive din partea farmaciilor asupra ghiciţi cui, asiguraţilor care nu vor mai primi medicamente compensate. Dacă nu sîntem mulţumiţi de felul în care ni se eliberează reţetele, avem dreptul să ne plîngem la Casa de Asigurări fără teama că vom fi făcuţi pîrîcioşi.

Una peste alta, se pare că, în sfîrşit s-au creat premisele pentru o îmbunătăţire a procesului de distribuire a medicamentelor, cel puţin teoretic. Rămîne de văzut în ce măsură aplicarea practică a noului sistem va satisface cerinţele populaţiei. **(L.I.-C.)**

Cum se poate defini responsabilitatea unui cadru medical?

Cu cîteva zile în urmă, la unul din jurnalele-thriller PRO TV de la ora cinci după-amiaza, am aflat un fapt ce poate surprinde, îndurera sau mînia în aceeaşi măsură: o fetiţă în vîrstă de doi ani, internată într-o secţie de pediatrie pentru că suferea de bronşită, o boală relativ benignă, a murit după ce a căzut de la etajul al doilea al spitalului. În timp ce părinţii îndureraţi învinuiau personalul medical pentru cele întîmplate, medicul şef al secţiei de pediatrie mărturisea că în urma cercetărilor preliminare nu se găsise nici un vinovat, adăugînd cu inocenţă că, de fapt, nu ştie dacă vreo persoană va putea fi găsită vinovată.

Evenimentul pare imposibil de încadrat în categoria binecunoscutelor fatalităţi de spital gen „s-a dus ca să se caute de ficat şi a murit de infarct". Cu atît mai mult hazardul sau ceasul rău nu-şi găsesc locul într-o încercare de explicaţie coerentă a dramei, chiar dacă aceasta s-a petrecut într-o zi de marţi. Desigur, s-ar putea spune, cîţi copii nu cad de la ferestrele apartamentelor de bloc, cîţi nu sînt călcaţi de maşină în faţa casei... Se presupune totuşi că o secţie de copii este un loc „safe", special amenajat pentru a preveni accidente de acest fel.

Cei familiarizaţi cu viaţa de spital ştiu că în decursul unei zile sînt momente în care medicii şi asistentele se concentrează cu precădere asupra unor cazuri, mai ales la contravizită, zăbovind mai mult într-un salon sau altul. Faptul că într-o secţie de pediatrie cu pacienţi, evident, lipsiţi de discernămînt, nu s-au putut lua măsuri de protecţie a acestora, măcar elementara încuiere a uşilor, este însă alarmant. Demn de remarcat este şi motivul pentru care toată lumea era extrem de ocupată la ora tragicului accident: se dădea masa. Adevărat ritual, servirea mesei reprezintă în spitalul românesc un moment de activitate febrilă, cînd e greu să pui mîna pe o infirmieră pentru o ploscă sau un pahar cu apă. În vînzoleala generală, pe culoare te ciocneşti de cărucioare încărcate cu cratiţe uriaşe, oale pantagruelice şi saci de pîine în timp ce medicii tineri şi entuziaşti, care-şi mai fac de lucru la capul bolnavului, riscă să fie daţi afară din saloane, că doar se serveşte masa! Zdrăngănitul veselei, hîrîitul scaunelor pe ciment, tunătorul „La masăă!" nu pot decît să înăbuşe eventualele ţipete ale unui copil aflat în pericol. Şi pentru domnul doctor şef de secţie era evident că, la vremea servirii mesei, nimeni nu mai poate face altceva, nici chiar să moară.

Din păcate, în acest al doisprezecelea ceas, în prag de 1 octombrie – data oficială a cotiturii spre mai bine în sănătate, a fost nevoie de încă o victimă pentru ca disfuncţionalităţile şi neglijenţa să se facă cunoscute. Se pare că sistemul nostru sanitar încă îşi mai permite astfel de gafe. Un asemenea lucru ar fi de neconceput în ţări în care spitalul este pe deplin răspunzător de integritatea fizică a fiecărui pacient internat astfel încît, de exemplu, pînă şi cei mai zdraveni bolnavi nu sînt deplasaţi pe culoare decît în scaunul cu rotile de teamă să nu păţească ceva. Motivul acestei griji aproape exagerate este în primul rînd economic, un asemenea eveniment antrenînd procese şi despăgubiri ce depăşesc cu mult valoarea scaunelor şi a salariilor personalului aferent.

De fapt, declaraţia şefului de secţie nu trebuie să surprindă în condiţiile de confort moral oferite de un sistem în care responsabilitatea se diluează proporţional cu importanţa funcţiei, astfel încît doar infirmierele pot, eventual, să cadă pradă verdictului justiţiar. Colegiul Medicilor are o Comisie de disciplină care se confruntă cu astfel de cazuri şi care, cu siguranţă, va analiza ceea ce s-a întîmplat.

Într-un dicţionar de psihologie Larousse, responsabilitatea este definită ca „situaţia celui care poate fi chemat să răspundă de o faptă" comisă în deplinătatea raţiunii şi a libertăţii asupra propriilor acţiuni. În acelaşi timp se precizează că legile sociale sau morale te consideră responsabil nu numai de faptele pe care le-ai realizat tu însuţi cu sau fără vrere, ci şi de cele pe care „nu le-ai voit şi nici nu le-ai săvîrşit, dar a căror evitare depindea de tine". Explicaţia se încheie astfel: „A fi responsabil înseamnă a-ţi ţine un angajament moral; în general, aceasta înseamnă a respecta contractul social pe care orice om l-a încheiat, în mod implicit, venind pe lume". Părăsind tonul iluminist şi privind din perspectiva poporului nostru drept credincios, am putea adăuga că responsabilitatea se confundă pînă la un punct cu frica de Dumnezeu, minima credinţă certificînd tacit acea angajare personală în faţa autorităţii divine, botezul fiind actul prin care aceasta este consfinţită. Să nu-ţi recunoşti vina în faţa oamenilor este o slăbiciune umană uşor de înţeles atîta timp cît oriunde întorci privirea actele condamnabile sînt, dacă nu chiar acceptate, cel puţin trecute cu vederea. Dar să crezi că vei scăpa de propria conştiinţă în măsura în care Colegiul Medicilor nu va găsi nici un vinovat în toată această afacere, este de-a dreptul jalnic. Şi cum fiecare dintre noi are un mic greieraş Jiminy dispus să ne tragă de mînecă ori de cîte ori sîntem pe cale s-o facem lată, domnul doctor care ne mărturisea pe micul ecran că nu crede în vinovăţia cuiva anume ori are nasul deja prea lung, ori îşi va da demisia din funcţia de conducere.

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Nina Hangiu, muscă

Aţi iubit măcar o dată?

Mama îmi spune că eu cad ca proasta în plasa bărbaţilor.

Chiar dacă sînteţi boxer, categoria „muscă"?

Chiar. Munca aceasta de performanţă te face mai obosită şi mă duc direct acasă şi dorm. Cînd n-avem gală sîmbăta sau duminica ies cu băieţii. Şi atunci dau iama în ei. Îmi doresc un partener bun şi iubitor, dar cei pe care îi am eu în preajmă sînt de cartier şi atunci mă gîndesc să plec din Militari, să-mi iau o garsonieră pe la Romană şi acolo să găsesc ce mi-am dorit.

De unde ştiţi că în Romană nu veţi găsi tot bagabonţi?

Am dat şi eu un exemplu, dar eu ştiu că, în copilărie, mă scotea taică-meu la plimbare cu autobuzul şi avea capăt la Romană autobuzul şi mie îmi plăcea. Erau mulţi oameni, aveai de unde alege. Eu mai fac gimnastică de înviorare, şi în casă, şi un duş de trezire şi de vizavi de bloc se uitau unii cu binoclul. Mi-am pus hîrtie albastră în geam, dar nu ştiu dacă în alte părţi e posibil.

De fapt, nu sînteţi fericită.

Dacă fericirea este asta, că sînt în echipa de box junior a ţării, că sînt considerată o crudă şi că nu-mi găsesc un prieten care să-mi semene, toate astea sînt fericirea.

Atunci, ce nemulţumiri aveţi?

N-am maşină. Aici, în cartier motoarele sînt de bază. Or, eu nu vreau motor. I-am zis şi lui Martilă, prietenul meu, să ne luăm maşină. Nu vrea. Şi-a luat un motor la mîna a doua şi cu el a rămas.

Cum v-a cucerit Martilă?

Am fost de mai multe ori, în gaşcă, la crîşme. Am intrat în vorbă... ştiţi cum e. Uneori mă sună, facem dragoste.

Şi are importanţă, în acele momente, faptul că aveţi muşchi?

Nu, ce credeţi că îl rănesc? Ştiu şi eu că nu sînt în ring.

Adică, sînteţi femeie, cînd e cazul.

Păi, nu de asta am învăţat boxul.

Eugen ISTODOR

Roluri

Toamna seriozităţii

Odată instaurată toamna calendaristică, posturile de televiziune au renunţat la sau măcar au rărit-o cu giumbuşlucurile estivale, aducătoare de concursuri mai mult sau mai puţin stupide şi de glumiţe mai mult sau mai puţin sărate pe malul mării, şi s-au pus oarecum în fason, devenind mai serioase, mai profunde şi cumva mai adecvate stării de spirit generale. S-a dovedit astfel că nu toţi şou-men-ii sînt *idioţi* şi *oligofreni,* cum le şi place unora să se autocaracterizeze, şi că de vină mai era şi – fireşte, nu în toate cazurile – grila de vară.

La Antena 1, Marius Tucă, al cărui pseudonim literar a devenit, pare-se, Marius Tucă Show, renunţă deocamdată la senzaţionalul gălăgios, glandular şi ieftin, gen Corneliu Vadim Tudor, Miron Cozma, Rona Hartner etc., îndreptîndu-se către un alt tip de senzaţional, de substanţă, cerebral. În acest sens, l-a invitat mai serile trecute pe Mircea Dinescu, poet şi gazetar cu farmec şi un umor autentic, să dezbată împreună aproape toate problemele acute ale societăţii noastre , de la prezenţa partidelor în viaţa politică pînă la agricultură şi legea proprietăţii. Bineînţeles, nu a fost o dezbatere fastidioasă, cu care ne obişnuiesc cei mai mulţi analişti politici, ci un adevărat show, o risipă de inteligenţă, de observaţii penetrante, de caracterizări tăioase şi, mai ales, de haz de bună calitate, cum se întîmpla, mai demult, în **Seratele** regretatului Iosif Sava. Şi aşa viaţa românilor e tristă şi încruntată; e nevoie din cînd în cînd de un Mircea Dinescu, spre a evita o ruptură totală de treburile cetăţii. Nu mai puţin umor a avut şi Mihaela Rădulescu, de data asta involuntar, cînd, referindu-se la repetiţiile lui Julio Iglesias, le-a numit, nici mai mult nici mai puţin, „concert *avant la lettre*" (!).

Postul de televiziune PRO TV n-a renunţat nici sub imperiul grilei de vară la dezbaterile serioase, responsabile, în care au fost implicaţi şi spectatorii, avînd ca teme : „Părinţi şi copii", „Infidelitate", „Prostituţia", „Armata", „Minorităţi sexuale" etc. Asupra acestora, dacă ne vor permite timpul şi spaţiul, vom reveni.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

TE ŢINE COLOANA PE LOCUL 114 ÎNTR-O ECONOMIE TENEBRĂ?

● O mostră de stupiditate publicitară, printre multe altele: pe un panou – în dreapta, ţigările (*Coloana* – cu silueta „Coloanei infinitului" desenată pe pachet), în stînga, privindu-te în ochi, o tînără, despletită şi preafrumoasă fată (din popor, vezi bine!). Deasupra scrie: „Te ţine coloana?" ...Să ce? păcatele mele! (**C. P.-B.**)

● În revista *The Economist* a părut un tabel comparativ al libertăţii economice în 123 de ţări. Au fost măsuraţi 17 indicatori şi un colectiv de specialişti a stabilit ponderea lor în rezultatul final. România este pe locul 114, în urma ţărilor noi şi vechi din NATO, în urma unor ţări asiatice şi africane considerate de obicei limita de jos a oricărei comparaţii. România stă mai bine decît 9 ţări: Burundi, Siria, Congo-Brazzaville, Congo, Algeria, Madagascar, Ruanda, Sierra Leone, Myanmar. Întrucît forţele politice sînt ocupate cu critica de film, cu „demascarea" unor ficţiuni, nu mai au timp şi pentru discutarea/contestarea documentelor care le dezavantajează nu doar printre francofoni. (**M. B.**)

● Într-un articol din *Cronica* (8 august 1999), semnat de Stelian Dumistrăcel, sînt trecute în revistă, cu ocazia recenzării unui dicţionar apărut în Basarabia, cîteva aberaţii lingvistice, datorate celor care au vrut să creeze cu orice preţ o limbă moldovenească: „capochişiornişe" (=cefalopode), „pînticochişoarnişe" (=gasteropode), „cochitoase" (=copitate), „tráctor cu omizi" (=şenile). Acestea, din fericire, nu mai există astăzi în limba vorbită. Sînt folosite, însă, alte expresii, pe care dicţionarul comentat încearcă să le combată: „economie *tenebră*" (=subterană), „a trăi *sub* Chişinău" (=a locui lîngă Chişinău), „a se îndrăgosti *în* cineva, *în* ea" (=de), „persoană *în* ochelari", „*pernă* cu oxigen" (=balon), „candidat *prăvălit* la examen". (**C. P.-B.**)

OCTOGENARA DRAPATĂ ÎN MARO CATIFELEAZĂ ÎNCĂLCAREA LEGII

● Noi, aceştia, cei care susţinem de ani de zile că „Spionul venit din frig" e la fel de important pentru înţelegerea veacului cît „Omul revoltat", iar Smiley şi Karla sînt la fel de competitivi în nemurire cît Ivan Denisovici, nu putem da decît un sobru icnet de bucurie, aflînd că lumea spionajului mondial e zguduită de Melita Norwood, octogenara britanică, descoperită abia acum, după 40 de ani, ca unul din cei mai competenţi şi devotaţi informatori ai K.G.B.-ului. Bătrînica, în primul rînd, e de-a noastră, a iubitorilor de John Le Carré! Ea a scăpat în viaţă din fişele celui care a formulat, primul, cu o artă desăvîrşită, că C.I.A. şi K.G.B. sînt complementare în gestionarea răului universal. Iar viaţa, în mediocritatea ei, ce putea să facă altceva decît să copieze arta? (**R. C.**)

● Ritualuri noi în nunţile de la oraş: la petrecerea nupţială a unui cuplu mixt (româno-englez) aproape toate femeile erau în negru, începînd cu mireasa. Observaţia a fost făcută de una din cele două invitate drapate în maro. Mama miresei era cam singura curajoasă în alb. Mirele englez era aproape singurul bărbat (cu mici excepţii) prezent, de aceea a trebuit să danseze cu majoritatea invitatelor. Cel mai îndrăcit cuplu de dansatori a fost o fetiţă de 9 ani cu o domnişoară de vreo 25. (**I. P.**)

● Apa minerală *Happy* e pionieră în stilistică digestivă: ea „aduce roua dimineţilor senine şi răcoarea serilor de vară în orice moment al zilei". Bucolica antitetică de mai sus e salvată de bărbăţia suavă a următoarei fraze de pe etichetă: „catifelează şi respectă buchetul vinului, creînd combinaţia ideală". Cuvîntul *respectă* e cheia chestiunii: apa *Happy* îmbină astfel, fericit, poezia cu bărbăţia. (**I. P.**)

● Fundaţia Umanistă şi *Jurnalul de Bucureşti* anunţă un concurs de scenarii şi piese scurte, satirice şi umoristice: „Moravuri în tranziţie". Textele trebuie să se refere la: „moravuri şi năravuri la ordinea zilei, corupţia, îmbogăţirea fără muncă, demagogia politicianistă, birocraţia, încălcarea legii". Părerea mea este că oricum la aceste lucruri s-ar fi referit textele primite, dar de ce să ne complicăm?! Dacă s-ar fi trezit cineva să scrie despre măreţele înfăptuiri? Mai bine să nu riscăm. (**C. G.**)

ECOU DE STADIOANE LA SALA DALLES

● Din cîte aflăm din presă şi de la TV, sportul preferat al majorităţii parlamentarilor noştri este fotbalul. Tot mass-media ne-a informat într-o vreme că o parte din ei năzuie spre practicarea golfului. Nimic uimitor, deci, că auzim uneori de la tribuna Parlamentului fie un limbaj mustos, ecou de stadioane, fie unul foarte pretenţios, de gentlemani în devenire. Să fie atletismul o soluţie pentru revenirea la un limbaj normal? Duminică seara, la PRO TV, antrenorul atletei Gabi Szabo caracteriza, foarte expresiv, efortul necesar performanţei drept „năucitor şi nimicitor". Formula ni se pare potrivită şi lămuritoare şi pentru fiscalitate, de pildă. În aceeaşi seară, la Antena 1, întrebată la ce se gîndea cînd alerga în cursa care a consacrat-o drept cea mai bună atletă a anului, Gabi Szabo a răspuns că-şi spunea tot timpul: „Aoleu, şi dacă pierd!". Bună sugestie pentru viitorii candidaţi la preşedinţie cînd se vor adresa electoratului; dar – pariem? – atunci, vom auzi iarăşi formulele neaoşe sau sofisticate, cu care sîntem răsfăţaţi după decembrie '89. (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

● Pe 13 septembrie a.c. cele două facţiuni legionare (rivale, s-ar zice) au sărbătorit „la concurenţă" împlinirea centenarului naşterii lui C.Z. Codreanu. *Tinerii* legionari s-au adunat în Sala Dalles, îmbrăcaţi în cămaşa verde. *Bătrînii* legionari s-au adunat în altă sală Dalles, îmbrăcaţi în costume naţionale. Între tabere s-au schimbat imprecaţiile de rigoare *(Adevărul*, 14 septembrie a.c.). Evident, şi unii şi alţii militează pentru unirea şi unitatea tuturor românilor. (**A. C.**)

CINEFIL SOLITAR ŞI DEZINVOLT ÎN LOCURI SIMPLE

● În ultimul număr din *Cahiers du cinéma* (sept. '99), un Marc Daniel din Nantes semnează o amuzantă şi totodată înduioşătoare confesiune despre bucuriile şi tristeţile unui cinefil solitar – poate cea mai bună scrisoare publicată în pagina de curier al cititorilor de cînd există ea. Iată cîteva fragmente: „În ultimul timp m-am dus la cinema singur. Am citit undeva că această situaţie reprezintă doar 6% din practica obişnuită a spectatorilor, care se duc mai ales în grupuri de prieteni, cu familia sau în cuplu. Îmi asum integral postura sociologic minoritară; ea mă scuteşte de tot felul de aventuri nefericite care m-au marcat în trecut: m-am certat la cuţite cu doi dintre cei mai buni prieteni ai mei după o proiecţie cu *India Song* la Cinematecă, în timpul căreia au rîs pe înfundate. Nepotul meu de 15 ani m-a făcut «muiere înveterată» cînd am vrut să zapez, de pe westernul duminical, pe *Umbrelele din Cherbourg*. În fine, trei femei m-au părăsit la cîteva zile după ce le-am invitat la o proiecţie a *Dispreţului* lui Godard – şi asta, fără nici o explicaţie. De fiecare dată, m-am dus să-mi plîng amarul la sînul primei iubiri. Înduioşată, această Penelopă a mea mi-a promis să mă ducă la Florenţa, cu condiţia să reuşesc, măcar o dată, să mă distrez la un film de Marguerite Duras...". (**a. l. ş.**)

● Mergînd într-o zi cu autobuzul 131, m-am pomenit lovit în auz, fără să am vreo vină, de acest comentariu radiofonic dezinvolt: „...să ne amintim de Gherase Dendrino care ar fi împlinit 95 de ani şi, peste zece ani, 105, dacă moartea nu ar fi intervenit în viaţa sa în 1973". (**D. S.**)

● Fie-mi îngăduită o addenda la numărul 342 al *Dilemei*, cu tema „Bunătatea". Duminică seara, pe TVR 2 a fost difuzat, în reluare, un episod din filmul documentar „Memorialul durerii", în care Camil Demetrescu, fost deţinut politic la Sighet, spunea: „Deosebirea între bunătate şi răutate se poate face în locurile simple". (**D. S.**)

Radu Pavel GHEO
scriitor

Vorbeşte şi Ion, că şi el e om

Pe un ton neapărat demn: *sîntem aici de două mii de ani,* cu revoltă resemnată şi privirea îndreptată spre cer: *toată lumea fură*; înţelept şi bonom, pe picior de plecare: *istoria se repetă;* cu obidă: *e o conspiraţie universală;* clipind jucăuş din ochi şi gesticulînd rotund cu mîinile: *aşa-s unguroaicele, focoase;* grav şi magistral: *lucru nemţesc, nu cîrpeală de-a noastră;* plin de furie nestăpînită şi necanalizată: *ne-ar trebui încă un Ţepeş;* într-o discuţie cultă printre cuţite şi pahare: *Luceafărul poeziei româneşti;* mîngîios şi profesoral: *viaţa e grea, în viaţă trebuie să lupţi;* cu „România mare" pe masă, lîngă berea convivă: *sigur, uite cum se cunoaşte sîngele de jidan;* picurînd lacrimi în paharul de vodcă, lîngă difuzorul care urlă „Magdaleeena..." sau „Mariana vrea banana": *cum spunea Napoleon, toate femeile-s curve, în afară de mama şi sora mea, dar şi ele-s tot femei;* cu mîna pe buzunar, privind chiorîş la o ceată care se înghesuie la uşile autobuzului *ţiganii care au mîncat lebedele din Austria;* vezi mai sus (cuţite şi pahare): *Ceahlăul literaturii române;* la o tribună ad-hoc, de cartier sau de uzină în prag de faliment: *toţi am fost comunişti...*

Şabloane. Deseori cu funcţie de morală la fabulă, la capătul unei poveşti despre traiul greu, despre emigrantul stabilit în Canada sau Israel, despre americanii ticăloşi, despre iubita plecată de două luni, despre evrei în general, ţigani în general, unguri în general, nemţi, ruşi, sîrbi, în general despre toţi şi toate, în realitate despre nimic. Şabloane. *Greu cu ele, greu fără ele.* Sentinţe definitive, simplificatoare, ne dau iluzia că putem ordona lumea din jur. Ele sînt uneltele. Cu cît haosul creşte, cu atît creşte şi nevoia de clişeu. Şi creşte. Radicale, chiar tiranice, ele fixează lumea în bolduri; un insectar imens. Fiecare cu insectarul lui. Şi de ce nu? Prea mult relativism strică. Clişeul de limbaj oferă avantaje imense: impune limite oricărui act de comunicare. Spune-mi ce clişeu comun folosim ca să ştiu cine eşti şi despre ce vorbim. Putem denigra aceste mărunte ticuri de gîndire, dar fără ele n-ar exista comunicarea. Eu *(loviţi de toţi, dar mîndri, sîrbii...)* nu mă pot înţelege cu Altul *(naţionalismul nu e o soluţie),* ci cu Celălalt *(loviţi de toţi, dar mîndri, sîrbii...).*

Pentru cel care le foloseşte (şi cine n-o face?), clişeele au valoare de dogme laice. Servesc şi ca semn de recunoaştere. Folosim aceleaşi clişee, aparţinem aceleiaşi masonerii (a modernităţii, a xenofobiei sau xenofiliei, a patriotismului, naţionalismului, a bărbaţilor-femeilor părăsiţi-părăsite, a scriitorilor de mîna a doua...), eterogene, ce-i drept, dar reconfortante.

Sînt căsătorit de cinci ani. Cu o căsnicie ajunsă la o vîrstă respectabilă, sugerînd o oareşcare stabilitate, ce frază credeţi că-mi gîdilă urechile cel mai des la întîlnirile amicale cu perechi, rude apropiate? Mulţi dintre cei asemeni nouă au auzit-o, în diverse forme: *Cum, de cinci ani?* Şi-aici în ochii interlocutorului se iţeşte o scînteie ghiduşă, atenţie! – aud: *Ei, pe cînd...?* Fac pe prostu'. *Păi, pe cînd jucăm la... he-he?* Cum, n-avem de gînd să producem? Nu. *Dar cum se poate?* Şi uite-aşa ne selectăm companionii, după clişee, alegîndu-i pe cei în ai căror ochi n-am zărit acea sclipire jucăuşă, preludiul propoziţiei *Şi cînd auzim ceva de barză?*

Cum? Dacă sînt sau nu adevărate? Bineînţeles că nu, ca orice judecată generalizatoare. Dar cui îi pasă? Avem nevoie de ele? Nu? Să fim serioşi; la extremă, pînă şi refuzul clişeelor riscă să devină tot un clişeu. Clişeele ne educă, clişeele ne formează.

Merg pe stradă. În faţa mea, două femei gesticulează şi vorbesc precipitate. Una mestecă zgomotos, printre vorbe, ceva crocant dintr-o pungă colorată. La un moment dat face punga ghemotoc şi-o aruncă pe marginea trotuarului, într-un tufiş. O aud: *Dacă eram în Germania, n-aveam curajul să fac asta, imediat apărea cineva şi... Dar la noi merge. Germania* (oftat nostalgic), *ce ţară, ce civilizaţie!* Arunc o privire în tufişul sufocat de alte ambalaje, aproape identice. Aşa e. *La noi merge.* Iar ce nu merge, nu contează.

M-am întrebat întotdeauna cine inventează bancurile. Dar pînă acum nu m-am gîndit la inventatorii clişeelor. Merită şi ei atenţia noastră. Cine or fi ei? Cine e artistul acela anonim a cărui măiestrie se apropie de cea a autorului *Mioriţei,* cel care a spus *Eşti om cu mine, sînt om cu tine?* Cine vor fi fiind necunoscuţii creatori ai pătrunzătoarei remarci *Dacă dai, n-ai?* N-o să-i cunoaştem niciodată. Dar rodul minţii lor este nepieritor. Nici nu poate exista glorie mai mare pentru un creator decît aceea de a-şi auzi creaţia citată la tot pasul. Fără ei, fără şabloanele de gîndire, cum ar fi arătat lumea astăzi? Cum ne-am mai fi înţeles? De la profundele clişee de cartier, care încîntă şi gospodina necăjită, alergînd cu plasa încărcată spre apartamentul unde se aude începutul de la *Guadalupe,* şi cetăţeanul ostenit care-şi savurează berea în faţa intrării, la o tablă, s-a ajuns la chinuitele şabloane servite de politicienii şi ziariştii contemporani. *Declanşarea implementării, accelerarea procesului de reformă, marii datornici, te uiţi şi cîştigi, caracatiţa corupţiei* (parcă mai merge...), *cumperi ce vrea muşchii tăi.* Parcă mi-e dor să aud o voce baritonală şi mălităroasă: *înfăptuim neabătut.* Nici clişeele nu mai sînt ce-au fost.

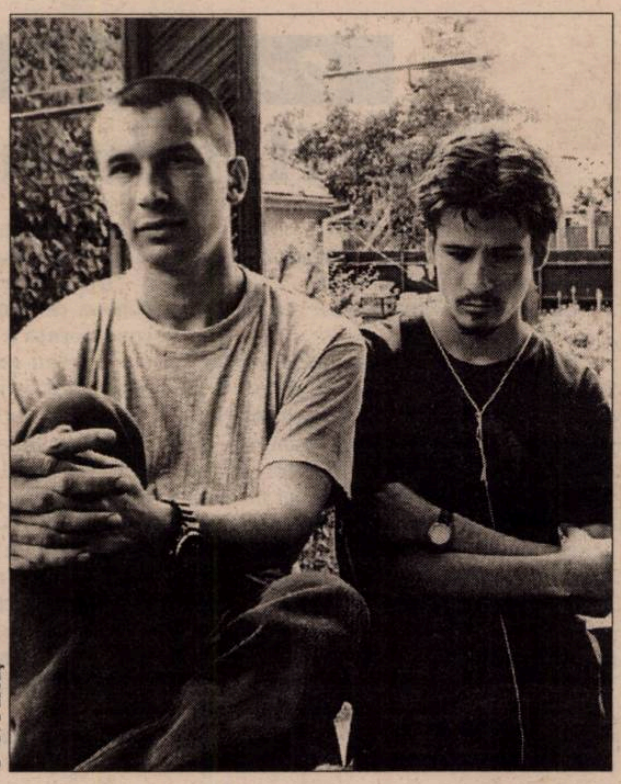

© C. Farcaş

© C. Farcaş

Lavinia MIHALACHE
profesoară

Din surse sigure...

Compunerile şcolare:

A venit toamna..., covorul ruginiu de frunze moarte..., soarele palid / presărat de nori groşi, cenuşii... – neverosimilul acestor compuneri este dovada chinului solidar al părinţilor care contribuie la sfîşietoarele metafore şi epitete.

Felicitările:

Astăzi, cînd prinzi în buchetul vieţii al nu-ştiu-cîtelea trandafir / ghiocel / crizantemă..., cu ocazia împlinirii frumoasei vîrste de..., să vă fie viaţa plină de bucurii, împliniri..., culminînd cu un absolut gol şi stupid *La mulţi ani!*

Dragostea:

Dragostea e oarbă – scuza incurabililor îndrăgostiţi şi acuza înţelepţilor şi înăcriţilor de vîrstă şi evenimente.

Ochii care nu se văd se uită / prima dragoste nu se uită niciodată – iniţial proverbe, îşi schimbă natura banalizîndu-se irevocabil.

Dragostea trece prin stomac – variantă excesiv de pragmatică şi realistă a „portretului-robot" al iubirii. Să fie ea, dragostea, „bolnavă" şi plină de deficienţe: oarbă, înfometată şi efemeră?

A cere prietenia – sintagma exasperantă a adolescenţei, creată, poate, prin analogie cu ulteriorul şi instituţionalizatul *a cere mîna.* Oricum, ridicolul sfidează ambele expresii, dacă privim lucrurile cu o prea mare concreteţe. Inclusiv *te iubesc* riscă să cadă în desuetudine şi să sune groaznic de fals. Abuzul ne face astăzi să evităm aceste două cuvinte tocmai pentru că par să nu mai spună nimic, deşi odinioară spuneau totul.

Banii:

Banii nu aduc fericirea – un adevăr care nu mai impresionează azi, cu atît mai mult cu cît, chinuiţi de cotidian, ne dorim din ce în ce mai mult să fim printre nefericiţii cu bani.

Banii sînt ochiul dracului – variantă creştină, pioasă, a unei frustrări (freudian spus) refulate.

Banii vorbesc – calc din engleză cu rezonanţe de şlagăr al anilor '80.

Armata:

Băiatul fără armată e ca nunta fără lăutari – spiritul gregar al unor petrecăreţi inveteraţi capătă aici valenţe sadice.

Armata te face om – dreptul de autor asupra acestei expresii îl deţine probabil un mitoman sau un... glumeţ, care, peste toate, mai e şi un misogin cras: să nu fie oare nici o femeie om pe lumea asta? Mai corect ar fi fost poate un argotic *armata te face.*

Tineretul:

Viitorul ţării, şansa României, speranţele de mîine – devin, în perspectiva unei societăţi gerontocrate *cei care nu mai ştiu ce-i aia ruşine,* în care ruşinea acoperă multe: îndrăzneală, tupeu, plete, blugi strîmţi, muzică „rea", non-conformism.

Nu mai e ca pe vremea noastră – semn cert al unor nostalgii întemeiate sau nu, sau al unor înţepeneli de mentalitate. Reacţie posibilă: *şi ce dacă?*

Ceauşescu:

Epitetele stereotipe variază de la: *odiosul dictator şi sinistra lui soţie, savant de renume mondial* pînă la laconicele *regretatul, împuşcatul, fostul, Ceaşcă* etc. sau pînă la dezarmant de sincera, dar paradoxala *era mai bine pe vremea lui Ceauşescu.*

Lista ar putea continua la nesfîrşit, amintindu-vă de expresii zilnice, supuse efemerului modei: *băiat de băiat, a da colţu', adevărat, a lua / da ţeapă / plasă, a simţi pulsul, a fi pe bune sau a se pune pe bune cu cineva, a face ceva la greu,* mergînd pînă la eufemisme din ce în ce mai transparente, cu insinuări tendenţioase sau obscene: *a o pune, a o trage* etc. sau pînă la acele plicticoase afişe din birouri cu afirmaţii fals condescendente: *şeful are întotdeauna dreptate, şeful e şef şi-n şanţ* etc.

În final, fac uz de clişeul meu din copilărie, cînd, obligată de părinţi să-mi cer scuze pentru diversele trăznăi, spuneam, deloc convinsă de propriile cuvinte, privind aiurea: *vă rog frumos să mă scuzaţi că nu mai fac niciodată...*

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian MUNTEANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 345 ● 17 - 23 septembrie 1999 ●

Anul VII
nr. 346
24-30 septembrie 1999
16 pagini 2500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

VIITORUL LUMINOS AL SĂRĂCIEI

© V. Suciu

„Anii tranziţiei au fost literalmente mortali pentru foarte multă lume. Convertirea economiilor de la socialism la capitalism a provocat extinderea sărăciei, şomaj, delincvenţă şi sinucideri, dispariţia în practică a serviciilor de asistenţă socială, de la leagăn pînă la mormînt, în special a îngrijirii medicale.“

(din Raportul Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare)

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

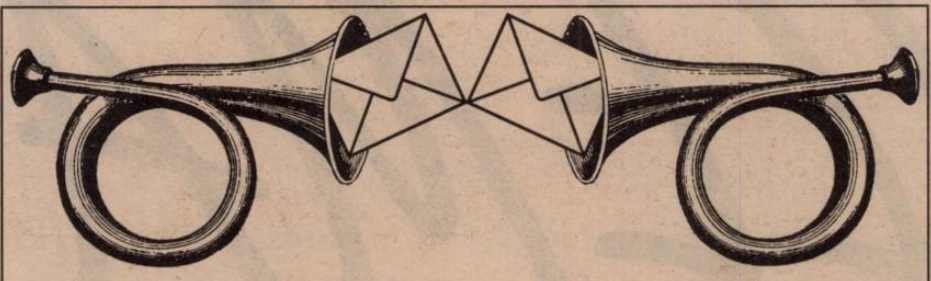

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 338: *„Armata“ (continuare)*

Care reformă?

Este lucru bine cunoscut că armata română este parte integrantă din societatea română şi ca urmare suferă de aceleaşi metehne ca şi aceasta.

Atît de mult trîmbiţata reformă de pînă acum din armată a constat de fapt în schimbarea titulaturii unor structuri (divizia a devenit corp de armată, regimentul – brigadă etc.), s-au făcut unele resubordonări, s-au desfiinţat unele structuri şi unităţi şi a fost disponibilizată la cerere o serie de cadre prin Ordonanţa nr. 7.

De asemenea, s-a produs o deschidere către armatele occidentale, au avut loc multe schimburi de experienţă, acţiuni comune, cursuri în străinătate şi altele. Nu spun că toate acestea nu reprezintă nimic, dar personal consider că reforma în armată înseamnă mult mai mult şi că această reformă se va termina cu reforma întregii societăţi.

Să o luăm pe rînd:

1. Există în societatea românească un haos legislativ, legi peste legi, ordonanţe peste ordonanţe etc.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în armată.

Plecînd de la faptul că nu există încă o doctrină naţională de apărare, multe regulamente sînt dinainte de anul 1989, iar cele nou apărute se contrazic şi sînt incomplete. De ce se întîmplă aşa? Pentru că un general (şef mare) pleacă într-o vizită în Germania. Acolo a fost impresionat de o anumită problemă, vine înapoi şi îşi pune subordonaţii la treabă şi scoate un regulament.

Un alt general pleacă în SUA, unde vede altceva interesant şi scoate şi el un regulament, pe altă linie este adevărat, dar care nu se loveşte deloc cu primul şi aşa mai departe.

Datorită acestui fenomen, au apărut tot felul de regulamente şi instrucţiuni, unele încă în proiect, care încearcă să le îmbine pe cele ale NATO cu cele româneşti şi care nu duc la nimic bun.

Turcii cînd au intrat în NATO au adoptat toată legislaţia militară a SUA şi au zis că dacă la americani merge, trebuie să meargă şi la ei, şi acum merge.

2. Există în societatea românească o politică de cadre proastă, clientelară; acelaşi lucru se petrecere şi în armată. Nu contează competenţa, ci obedienţa. Nu se aplică principiul omului potrivit la locul potrivit, şi armata a devenit o instituţie de binefacere. Se creează funcţii pentru oameni, sînt păstraţi în armată oameni nepregătiţi, numai că nimeni nu îndrăzneşte să-i dea afară pentru că au familie, copii etc. De asemenea, s-au umplut comandamentele şi unităţile de neveste, fiice, nepoate ale şefilor, fără să se întrebe nimeni dacă sînt necesare şi dacă ştiu să facă ceva sau nu.

În altă ordine de idei, menţinerea pe funcţie a unui ofiţer mai mult de 4-5 ani este complet dăunătoare. De regulă, se întîmplă ca la numirea într-o funcţie nouă, în primul an citeşti, studiezi, te familiarizezi cu noile atribuţii. În al doilea an poţi să îmbunătăţeşti sistemul, punînd o amprentă personală, în al treilea an treaba merge din plin, dar deja în al patrulea an nu mai vezi neajunsurile, intervin rutina şi plictisul. La noi sînt ofiţeri care stau pe funcţii 10-15 ani. Acel om nu mai poate da nimic nou.

3. Există în societatea românească corupţie? Fiţi siguri că şi în armată există. Au apărut în mass-media destule cazuri de generali şi colonei care şi-au construit vile luxoase în zone turistice, care au maşini scumpe etc. Din soldă nu se poate. Şi în armată se fac afaceri oneroase, cu firme de reparaţii, construcţii, aprovizionare, şi se încasează comisioane grase. Atunci cînd sînt descoperite cad cei mai mici.

4. Justiţia românească este deficitară din toate punctele de vedere. Bineînţeles că şi justiţia militară este la fel. Dacă un soldat care a „completat“ o pereche de bocanci a primit opt luni de batalion disciplinar, colonelul Bernevig, care a omorît cinci oameni, a primit trei ani cu suspendare. Fără comentarii.

5. Învăţămîntul în România este la pămînt?

Şi învăţămîntul militar este la fel. Începînd de la examenele de admitere în instituţiile militare de învăţămînt, unde copiii celor mari în funcţii intră cu mare uşurinţă, urmînd cu repartiţiile la terminarea şcolii, continuînd cu trimiterea la tot felul de cursuri în ţară şi străinătate, drumurile sînt netezite fără nici o jenă.

Nu mai vorbesc de programele de învăţămînt din şcoli care nu s-au adecvat noilor cerinţe ale unei armate aflate sub control civil.

6. Există mizerie prin oraşele noastre?

Să fiţi siguri că şi unităţile militare arată jalnic. Există scuza că nu sînt bani pentru reparaţii şi întreţinere, dar nici nu se mai face nimic. Meseriaşii care ar trebui să se ocupe de reparaţii fac ciubucuri, lucrează pe la casele comandanţilor sau altor ofiţeri.

Doriţi să mai continuu? Cred că nu mai e cazul. Exemplele ar putea continua la nesfîrşit.

Deci, de aceea întreb retoric, care reformă?

După părerea mea, reforma ar trebui să fie de fond, nu de formă.

În primul rînd, trebuie umblat la mentalitatea oamenilor, trebuie puşi în funcţii importante oameni tineri care n-au fost atinşi de microbul comunist.

Trebuie renunţat la centralismul excesiv şi tutelarea nejustificată a eşaloanelor mari asupra celor mai mici.

Trebuie reconsiderate principiile pregătirii armatei pentru luptă. Noi sîntem tot timpul în pregătire şi niciodată gata. Nu cred că există vreo unitate militară în armata noastră al cărei comandant să poată să spună: Sînt gata de luptă!

Trebuie reconsiderată noţiunea de secret de stat, de serviciu etc. În timp ce la reorganizarea armatei au lucrat generali americani şi englezi, eu sînt amendat că am încălcat legea şi nu am înscris un document oarecare în registrul personal de evidenţă a documentelor secrete.

Această fobie a păstrării secretului a transformat unităţile militare în puşcării. La biroul unde-mi desfăşor activitatea, am gratii şi la uşă şi la ferestre, iar cînd intru dimineaţa trebuie să descui trei încuietori.

Şi bineînţeles exemplele ar putea continua şi aici.

Revenind la articolele apărute în revista dumneavoastră, mi-am dat seama că majoritatea au fost scrise de oameni a căror legătură cu armata a fost de scurtă durată şi la nivele mici. Venind în armată ca soldat nu a avut contact decît cu gradaţii, plutonierii şi încolo cîte un ofiţer, şi e firesc ca şi impresia celor în cauză să fie denaturată.

Sînt de acord că mai peste tot condiţiile de instruire şi de trai ale soldaţilor sînt necorespunzătoare, că se mai fură din alimente şi echipament, că efortul depus este mai mare. Acest lucru l-au resimţit în mod deosebit acei soldaţi proveniţi din familii avute şi unde ei nu au făcut nimic niciodată.

Dar gîndiţi-vă că sînt soldaţi care călătoresc prima dată cu trenul cînd vin în armată, care pleacă prima dată din satul lor cînd pleacă la armată.

Sînt soldaţi, şi nu puţini, care în armată au mîncat pentru prima dată trei mese pe zi şi în fiecare zi carne, chiar dacă era mai multă grăsime.

Sînt soldaţi care în armată au învăţat o meserie şi au vorbit prima dată la un telefon.

Numai cine nu a fost la trupă nu poate aprecia extraordinara transformare pe care o suferă soldaţii pe perioada armatei. Să-i priveşti atunci cînd intră pe poarta unităţii, speriaţi şi îngroziţi, şi apoi să vezi siguranţa de sine, încrederea în forţele proprii, atunci cînd se lasă la vatră.

Şi cu toate astea, personal sînt de acord cu profesionalizarea armatei, şi cu cît se va realiza mai repede cu atît mai bine.

În concluzie, consider că reforma armatei este un proces îndelungat care a început prin restructurarea ei şi se va termina atunci cînd ţara întreagă se va înscrie în rîndul ţărilor cu adevărat democratice.

S. G.
Constanţa

Nr. 340: *„Conflicte între generaţii“*

„Toţi am fost de sacrificiu“

Vorbind despre conflictul dintre generaţii, Vasile Gârneţ, directorul revistei *Contrafort* (care n-a mai ajuns la Arad de mai mult de un an), citează „versuri nemuritoare“ pe care era el obligat să le înveţe, cînd era mic. Vom fi fost mici în aceleaşi vremuri, el la Chişinău – eu, la Arad. Că pot să-i recit sau să-i cînt şi eu: „Mîndră-i lelea-n şezători/ Tra-la-la-la-la-la/ Cînd îşi pune-un car cu flori/ Tra la la la/ Dar mai mîndră-i pe tar-la-a/ Tra-la-la-la-la-la/ Muncind, depăşind norma-a/ Tra-la-la-la“. Aşa încît nu-i de mirare ca eu să fi scris, în vremea primei eclipse, adică în clasa a IV-a, că idealul meu în viaţă era să mă fac tractoristă şi ţesătoare. Deşi mi-ar fi plăcut şi mai mult să mă fac antropolog şi să plec în Noua Guinee, să văd ce mai fac papuaşii (ca Mikluho Maklai). Şi în anii aceia nici n-ar fi fost chiar de mirare – abia ce murise Stalin, tocmai se terminase epoca Anei Pauker. Însă fiica mea cea mare, care s-a născut în 1977, a avut o soartă şi mai ciudată. Eu am fost doar la grădi, unde se mai cînta „Iepuraş, coconaş/ A fugit peste imaş“, ea însă a învăţat la CREŞĂ, la vîrsta de **16 luni**, misteriosul text „Tei tuloli tunosc pe lume“, întrucît era peltică, şi „tunoştea“ o singură „tuloale“: loşul. Aş îndrăzni să zic că asta se numeşte „spălare de creier“, dar ei încă erau atît de mici... La grădiniţă, în grupa mare, a învăţat despre tovarăşa Elena Ceauşescu şi despre „belşugul de pe masă“ asigurat de partid. Şi ameninţătorul adevăr „partidul e în toate“. Soţul meu a luat-o într-o zi (în zori, înainte de 6) la o coadă la unt. S-au întors, rebegiţi, la 7,30, cu 2 pacheţele de cîte 100g şi cu o convingere: o fi partidul în toate, dar pe masă nu e belşug. Acum are 22 de ani. Lucrează ca secretară la o firmă străină. Dar a trebuit atunci să lupt cu convingerile inculcate de diverse tovarăşe educatoare şi formulate de ea foarte tăios, în termenii: „voi nu sînteţi ca mine! voi nu iubiţi partidul!?“. A trebuit să-i explic însuşi cuvîntul „partid“; i-am interzis să scrie poezii la comandă, despre patrie.

Fiica mea cea mică avea 6 ani în '89. Să zicem că e altă generaţie. Ea n-a avut de înfruntat atît îndoctrinarea politică, cît mai degrabă incompetenţa. În clasa I avea o învăţătoare care „n-a observat“ că jumătate din copii n-aveau caiete de aritmetică, întrucît nu se scula de la catedră. Apoi – profesoare de română „savante“, care predau timp de 3 luni o poezie („Priveam fără de ţintă-n sus/ Într-o sălbatică splendoare... etc.) pe care o auzeam recitată cu toate intonaţiile posibile zi şi noapte. A avut profesor de geografie care vindea notele pe cărticele cu bancuri (o cărticică – un 9) sau numere din „Magazinul istoric“ (un număr – un 10), profesoară de istorie care-l uita pe Lenin din revoluţia rusă şi pe americani din al II-lea război mondial. Să vă mai spun? Încă n-a terminat liceul, nota la bacalaureat contează la admitere, iar eu aştept cu groază schimbarea politică de la anul, deoarece va fi un nou ministru al învăţămîntului, cu altă reformă, altă bramburească, alte pretenţii. Generaţia asta e de sacrificiu. Cea a fiicei mele mai mari, care a prins toate penele de curent şi a învăţat la lumînare, era de sacrificiu. A mea, care a învăţat pînă acum 3 imnuri, a trecut prin secetă, foamete, teroare, frig, frică – e tot de sacrificiu. Cea a părinţilor mei a prins un război mondial, antisemitism, comunizare – ce de sacrificii! Bunica mea a prins două războaie mondiale, căderea unui imperiu, falimente. Nu era şi ea o generaţie de sacrificiu? Din acest punct de vedere, n-ar trebui să existe nici un conflict între generaţii: toţi am fost de sacrificiu.

Eva SEBASTIAN
str. Cozia 9
Arad

Rupte din viaţă

Poveste de cartier

Pe terenul de fotbal al liceului din cartier e mereu aglomeraţie. Întotdeauna există cîteva echipe ce-şi aşteaptă rîndul „la masă“. Ca şi în cîrciumile din acelaşi cartier, unde, dacă nu-ţi rezervi un loc, trebuie să aştepţi minute bune pînă să se ridice cineva.

Liceul, cu terenul de sport aferent, se găseşte la marginea cartierului, lîngă nişte blocuri „periferice“. Băieţii din acele blocuri sînt tot timpul, cu 2-3 echipe, la teren, gata oricînd să se confrunte, fotbalistic şi nu numai, cu oricare alţi adversari.

Cînd sînt învinşi, lucru care se întîmplă destul de des, refuză să iasă de pe teren şi să facă loc altora, aşa cum cere regulamentul tacit. Fiindcă terenul „e la noi la bloc“.

Fiecare astfel de mini-turneu se încheie înainte de vreme cu ceartă şi înjurături. Însă, pînă acum, niciodată n-a ieşit cu bătaie. Plecînd de la premisa că cei mai deştepţi cedează, eu şi coechipierii mei cu studii superioare părăsim terenul, lăsîndu-i pe „băştinaşi“ să se defuleze.

Motivaţia celui mai deştept lasă întotdeauna un gust amar şi reprezintă o consolare în care nici noi, cei care o oferim, nu credem. O asemenea motivaţie împiedică violenţa, dar se simte de la o poştă că duhneşte a laşitate.

Or, situaţia în care complacerea în dulcele gînd al deşteptăciunii, în detrimentul confruntării, fie chiar fizică, e axiomatică românului. Probabil că sîntem aşa de deştepţi tocmai fiindcă sîntem atît de laşi.

Florin COMAN
student, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării

ALGORITMA

La aceeaşi adresă ca şi pînă acum, http://www.algoritma.ro/dilema, avem o nouă înfăţişare pe Internet.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ţăranii**
- **Violenţa**

Culturi comuniste, culturi postcomuniste (II)

Relaţia complexă şi ambiguă dintre comunism şi cultură nu a fost şi nu este ignorată de cercetători, însă rareori această relaţie a fost considerată esenţială pentru analiza şi înţelegerea comunismului. Exprimat adesea în forme groteşti, ca în cazul dictatorului român Nicolae Ceauşescu, interesul pentru cultură al tuturor liderilor comunişti este însă o realitate pe cît de incontestabilă, pe atît de misterioasă. Desigur, explicaţia că ei înţelegeau prin „cultură" în primul rînd „propagandă" este valabilă, dar această explicaţie nu epuizează complexitatea unei relaţii care în multe cazuri a luat forme de-a dreptul maladive. Cînd Stalin spunea scriitorilor sovietici că există două feluri de a scrie literatură, ca Shakespeare ori cum scria Cehov, precizînd că el ar scrie „ca Shakespeare", dar că lor, scriitorilor sovietici, le recomandă să scrie „comme Tchekhov", nu făcea doar o glumă sumbră.

Această relativă trecere în plan secundar a dimensiunii culturale a comunismului are însă şi alte consecinţe. Una este certitudinea existenţei unei culturi comuniste unitare şi omogene, creaţie „planificată" a sistemului. O cultură „oficială", impusă prin mijloace birocratice şi poliţieneşti, dincolo de care ar fi existat, subteran, izolat şi cu intermitenţe, o „contracultură" anti-comunistă, expusă tuturor pericolelor. Această viziune are însă măcar defectul de a prelua, schimbînd accentele, chiar schema comunistă despre cultură şi despre „lupta" dintre cele „două culturi". O schemă ce escamotează însă, dacă nu chiar truchează, o realitate mult mai ambiguă şi mult mai bogată în nuanţe. Departe de a fi fost „monolitică", unitară şi omogenă, cultura comunistă a avut numeroase componente, a fost o interferenţă de „culturi" coexistente şi în permanentă evoluţie, individual şi în ansamblu. Nu a existat nici o „cultură comunistă unică" şi nici o „cultură comunistă" imobilă, aceeaşi de la început şi pînă la sfîrşit. Spre exemplu, conceptul (sau formula) de „realism socialist" a apărut abia în 1932, an în care au fost totodată desfiinţate diversele asociaţii literare din Uniunea Sovietică şi a fost înfiinţată unica Uniune a scriitorilor sovietici. Cu toate acestea, modelul „culturii comuniste" unice, omogene şi nivelatoare, include „realismul socialist" ca element caracteristic fundamental. Cînd François Fejtö descrie, în *Histoire des démocraties populaires*, introducerea comunismului în ţările Europei de Est ocupate de sovietici după al doilea război mondial, el foloseşte expresia „la culture planifiée", al cărei sens evident este „cultura comunistă". Este însă mai plauzibil că atunci, în 1948-1953, în aceste ţări a fost exportat şi instituit prin forţă nu atît „comunismul cultural", cît un set normativ extras din cultura sovietică a momentului. Un set normativ ce avea de altfel să fie abandonat după cîţiva ani şi care nu reuşise să omogenizeze culturile din aceste ţări. Diferenţele de ordin cultural dintre Polonia, România, Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria s-au menţinut şi chiar s-au adîncit de-a lungul celor patru decenii de regim comunist, deşi în conformitate cu viziunea unui comunism unitar şi omogen aceste diferenţe ar fi trebuit să se estompeze, dacă nu chiar să dispară. Aşa însă cum în fiecare dintre ţările comuniste, inclusiv în Uniunea Sovietică, au existat *culturi*, nu o *cultură*, şi în spaţiul politic şi economic unificat al „democraţiilor populare" au existat ansambluri culturale naţionale distincte, nicidecum o *cultură socialistă unică*. Unificate politic, ideologic şi economic, aceste ţări au rămas *cultural* diferite. Atît de diferite încît este foarte probabil ca diferenţele politice ulterioare dintre aceste ţări, apărute la lumina zilei după căderea comunismului, să provină tocmai din *diferenţierea culturală* niciodată ştearsă în cei patruzeci de ani de convieţuire silită în cazarma „socialismului real".

Pluralismul şi multiplicitatea culturii în postcomunism sînt astăzi pretutindeni evidente. Întrebarea este însă dacă într-adevăr cultura în postcomunism este una pluralistă, după modelul occidental, şi dacă nu cumva culturile postcomuniste sînt culturile comuniste în libertate. „Culturile comuniste" sau, poate mai exact, culturile care au existat în comunism. Disproporţia existentă în unele ţări foste comuniste între o certă democraţie a culturii şi o precară cultură democratică ar putea ţine loc de răspuns.

Mircea IORGULESCU

Costuri şi pretexte

Liceenii bucureşteni se revoltă în contul anului 2000: ei nu vor ca la viitorul examen de bacalaureat proba de matematică să fie obligatorie. Pensionarii ameninţă că vor ieşi în stradă pentru că nu au cu ce trăi de pe azi pe mîine. Senatorii au aprobat un proiect de lege care dă dreptul cetăţenilor să obţină credite de la CEC pentru a-şi consolida casele afectate de cutremur. În competiţia cu ţărăniştii, liberalii nu se mai mulţumesc doar cu avantajul de imagine. Un partid extraparlamentar spre care au tînjit pe rînd Teodor Meleşcanu şi Ion Iliescu se alătură de bunăvoie iniţiativei juridice a lui Valeriu Stoica, strîngînd semnături pentru modificarea Constituţiei, în aşa fel încît ea să garanteze proprietatea privată. Asemeni elevilor de clasa a XII-a, liderii politici şi membrii legislativului au puţine griji legate de prezent şi foarte multe legate de proba eliminatorie pe care o vor susţine la anul. În schimb, echipa executivă e sfîşiată între comenzile care ţin de campania electorală şi povara castanelor fierbinţi din agenda negocierilor pentru aderare. Ministrul Finanţelor promite disponibilizarea unui neprecizat număr de funcţionari guvernamentali. O face ruşinat, evitînd să-i privească în ochi pe reporterii TV şi să se adreseze direct celor aflaţi în faţa micului ecran. Reducerea supradimensionatei scheme a aparatului administrativ pare o imensă şi nedorită încercare pentru Traian Decebal Remeş, deşi el e un adept al reducerii cheltuielilor bugetare în orice sector neproductiv al economiei. „Vina" măsurilor nepopulare care periclitează stabilitatea birocraţiei româneşti cade pe delegaţia Fondului Monetar Internaţional. Pentru a ne elibera a doua tranşă din împrumutul stand-by, experţii financiari de la Washington pun condiţia limitării deficitului bugetar, iar Palatul Victoria n-are altă soluţie decît să-şi sacrifice declarativ un procent al propriului personal.

Nici prim-ministrul Radu Vasile, nici membrii cabinetului său nu-şi mai aduc aminte de cîte ori au anunţat o reformă instituţională în administraţia de stat. Fiecare titular de portofoliu s-a angajat totuşi o dată sau de mai multe ori să armonizeze organigramele ministerelor cu principiile după care funcţionează lumea occidentală. La noi, între mentalitatea antireformistă a minerilor şi aceea a funcţionarilor publici plătiţi pentru a aplica programul de reformă asemănările sunt frapante, iar diferenţele fac mai degrabă cinste primei categorii. Tocmai de aceea, închiderea găurilor negre din Valea Jiului a fost posibilă la un moment dat, pe cînd restructurarea executivului se amînă în fiecare an. Orice operaţie care ar putea diminua cheltuielile pentru salarii guvernamentale provoacă spaime, crize, dezvăluiri compromiţătoare şi dezertări dintr-o tabără politică în alta. În sezon preelectoral sau în plină campanie pentru alegeri, cînd documentele de la interne ajung în mod „natural" pe masa strategilor PDSR, iar militarii de la Romtehnica se autodenunţă copilăreşte la Londra pentru „neglijenţă în serviciu", disponibilizările la Guvern vor semăna oricum cu o răfuială. Criteriile restrictive ale FMI în cadrul politicii bugetare n-au fost anunţate peste noapte, iar despre inspecţia „de etapă" care pune pe jar Ministerul Finanţelor, toată lumea ştia dinaintea vacanţei de vară. Aşteptînd rectificarea bugetului, membrii cabinetului şi-au exersat însă discursul populist, cîţiva dintre ei încredinţîndu-şi subalternii că vor obţine fonduri suplimentare ori îşi vor scrie demisia. Apelurile la solidarizare în jurul programului de reformă şi justificarea sarcinilor pe care fiecare român trebuie să le facă pentru a ieşi din cercul vicios al crizelor economice sînt bune doar pentru bugetarii de rînd. Cînd e vorba să aplice măsurile de restructurare în propria ogradă administrativă, titularii multor portofolii dau din colţ în colţ, cu aerul că sîntem victime ale cinismului financiar-contabil occidental. Ca atare, gazetele care au condamnat furibund poziţia actualei puteri faţă de conflictul din Kosovo deplîng acum strident faptul că FMI controlează riguros politica bugetară a cabinetului Radu Vasile şi refuză suplimentarea cheltuielilor pentru fiecare minister care crede că i se cuvin mai mulţi bani din punga comună.

Industria, apărarea, internele şi educaţia beneficiază totuşi de noi sume de la buget. Nimeni nu face însă legătura între „mărinimia selectivă" a finanţiştilor americani şi faptul că în domeniile aparent favorizate restructurarea a trecut de stadiul promisiunilor, iar în cele aparent nedreptăţite periodicele rotaţii de cadre sînt mereu prezentate drept realizări ale procesului de reformă.

Elena ŞTEFOI

Ficţiuni politice

Ascultînd de o bucată de vreme zumzetul produs de fascinaţia pentru ideea de „clasă de mijloc", mi-a venit aşa, deodată, pe limbă o ţipuitură de folclor politic nou:

Nici prea sus, că nu dă bine,
Nici prea jos, că e ruşine!

Este o expresie clară, succintă, cu o morală sănătoasă, o formulă care traduce destul de bine în cuvinte, cred, imaginea pe care mi-o evocă discursurile curente despre „clasa de mijloc": o profesie ideală, nici prea-prea, nici foarte-foarte, numai bună pentru români, în care esenţialul este să rămîi la mijloc; ceva care pluteşte parcă suspendat, fără nimic dedesubt şi nimic deasupra. Ceva cu care se identifică, dacă e să credem sondajele, o mare parte a populaţiei României: săraci, săraci, dar din clasa de mijloc!

Şi uite aşa o să-mi iasă din nou vorbe că, după ce m-am declarat împotriva proprietăţii, acum sînt şi împotriva clasei de mijloc. Parcă îl văd pe amicul meu care, după ce am încercat să sugerez, în numărul trecut, că proprietatea funciară în sine nu este suficientă (nu că nu este necesară!), mi-a aruncat verde şi trist în faţă: *Te-au cumpărat şi pe tine comuniştii ăştia!* Dincolo însă de ce am zis şi ce a ieşit, problema rămîne. Este ceea ce s-ar putea numi, cred, problema *ficţiunilor politice*.

Ficţiunile politice la care mă refer nu sînt rupte total de realitate. Dimpotrivă, de cele mai multe ori, ele trimit la probleme cît se poate de reale, esenţiale chiar: proprietatea, clasa de mijloc, naţionalismul, sărăcia etc. Aceste realităţi devin însă pure ficţiuni prin modul în care sînt scoase din context, izolate, reificate, pentru a deveni adevărate *tablouri* ale realităţii. Proprietarul şi săracul, burghezul şi naţionalistul *ilustrează* o problematică socială în uriaşul foileton naţional de moravuri care este viaţa noastră politică.

Problema acestor ficţiuni politice este gravă deoarece (şi în măsura în care) nu însoţesc viaţa politică, ci sînt însăşi această viaţă politică. Gravitatea se amplifică prin faptul că, ficţiuni fiind, confruntarea între ele nu se face cu argumente empirice sau logice, nu se supun criteriilor de adevăr şi fals, ci celor de frumos şi urît, mai exact, de plăcut şi neplăcut: *povestea ta despre proprietate nu-mi place, o prefer pe a lui!* Lupta politică, în sensul cel mai larg al cuvîntului, nu mai este atunci una pentru gestiunea *corectă* a realităţii, ci pentru impunerea poveştii *plăcute* despre realitate. Eliberată de constrîngerile adecvării la realitate, activitatea politică devine o problemă de *putere ficţională* a actorului politic. Lumea se transformă într-o *Halima*, iar ancorarea în lumea reală devine una strict conjuncturală, în speţă electorală. (De semnalat, în trecere, că în această lume ficţională mass-media devine aproape consubstanţială politicului, ea fiind mijlocul de difuzare şi confruntare a poveştilor şi, în ultimă instanţă, ediţia completă a acestor ficţiuni. Chiar dacă ar dori, ea nu mai poate „controla" politicul decît opunînd unei poveşti o altă poveste – sau ceea ce va fi luat drept altă poveste.)

Am impresia că imnul nostru naţional nu a fost niciodată de o asemenea actualitate...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Un proces trist

Majestatea Sa Regele Mihai I a formulat cîteva acţiuni judecătoreşti pentru recuperarea multora din bunurile mobile şi imobile care i-au aparţinut şi care au fost trecute în proprietatea statului imediat după abdicare. Decizia Majestăţii Sale ridică nu doar o problemă de drept (asupra acestui aspect se va pronunţa instanţa de judecată), ci şi una de simbolistică. Cu acest gest, cetăţeanul recuperează deplin cetăţenia, iar Regele părăseşte regalul. Cetăţeanul din Rege a angajat un avocat şi a chemat în judecată Ministerul Finanţelor (reprezentantul *de jure* al statului român în procese civile). Mărturisesc că, deşi înţeleg perfect pe Rege şi sînt complet de acord cu exercitarea tuturor drepturilor pe care le conferă cetăţenia română, mă încearcă o umbră de melancolie.

Încă o dată, România a ratat posibilitatea relaţionării demne, civilizate, cu propria istorie. România intră într-un nou proces cu istoria ei, aşa cum face, senin, ca o rutină, de zece ani încoace. Căci orice proces intentat statului român postcomunist, indiferent de forma sa de existenţă, de către un cetăţean căruia statul român comunist i-a confiscat proprietatea este un proces al României cu propria sa istorie. Acum, însă, procesul are ceva în plus, căci el se poartă între simbolul României de azi – Ministerul Finanţelor, şi simbolul României de alaltăieri – Majestatea Sa Regele Mihai I.

Mi se pare nepermis ca statul român să nu fi găsit în ultimii zece ani nici o formă acceptabilă de apropiere a Regelui. Din perspectiva discuţiei pe care o fac aici, între isteria roşie care îl poseda pe dl Iliescu cînd auzea sintagma „Majestatea Sa Regele Mihai I“ şi nepăsarea dlui Constantinescu faţa de situaţia Regelui nu este nici o diferenţă. Cînd evoc aici pe domnii Iliescu şi Constantinescu se va înţelege că includ şi pe apropiaţii politici ai celor doi şefi de stat. România postcomunistă a fost incapabilă să acorde Regelui o proprietate care să fi corespuns perfect dimensiunilor familiei regale şi nivelului de reprezentare cerut, o rentă corespunzătoare, o anumită poziţie socială. România postcomunistă a fost incapabilă să dezvolte raporturi cordiale, fireşti, cu cel ce a fost ultimul cap al celeilalte, adevărate, Românii. Aceeaşi Românie postcomunistă, care este un adevărat rai pentru lichelele şi impostorii care o distrug încet şi sigur, nu a putut fi primitoare pentru una dintre cele mai tragice şi demne figuri ale istoriei sale. Să fim lucizi, România comunistă a luat Majestăţii Sale totul: tronul, numele, dreptul de a fi în istorie, averea. Acum, după 50 de ani, România liberă, democratică, nu poate da Regelui nimic. Aşa se face că Regele a ajuns în situaţia de a da în judecată statul român.

Pe de altă parte, nu sînt atît de sigur că Majestatea Sa a apreciat foarte exact simbolistica acestui proces. Ar fi trebuit, oricum, să se gîndească şi la această perspectivă, căci, astăzi, întreaga forţă a monarhiei constă în simbolistica ei. Regele a optat să fie reclamant în raport cu statul român care, astfel, devine pîrît. Procesul se va finaliza definitiv la un moment dat. Atunci, fie Regele va cîştiga şi statul român va pierde, fie statul român va cîştiga şi Regele va pierde. Din perspectivă simbolică, această alternativă este vătămătoare pentru România. Această alternativă este, de fapt, încă o dovadă a slăbiciunii noastre, a bolilor care ne macină fiinţa naţională, a blestematei miopii care ne face să luăm fantomele drept realităţi şi realităţile drept năluciri.

Cred că procesul care îl opune pe Rege României este cel mai umilitor eveniment al ultimilor ani. Un Rege sărăcit cînd propria ţară a căzut în mîinile comuniştilor îşi revendică bunurile de la ţara sărăcită şi ea, între timp. Vedem bine, rolul principal în declanşarea dramei istorice la a cărei continuare asistăm l-au avut personaje sinistre, denumite de mine aici „comunişti“, care, cel puţin teoretic, nu mai există. Există, însă, un Rege trist şi o ţară sfîrşită aproape.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

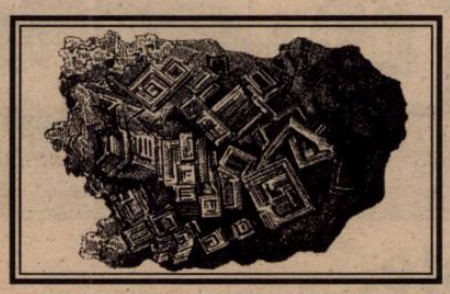

Presa şi anumitele ei părţi

La aproape zece ani de la căderea comunismului, un clişeu verbal (şi mental) stăruie încă în discursul nostru public. În diverse forme şi la diverse niveluri sociale, se vorbeşte despre „presă“ ca despre o colectivitate indistinctă: „afirmaţiile mele au fost deformate de presă“, spune cîte un politician la televizor; iar dacă vrea să fie mai precis, apelează la o formulă pentru care fostul preşedinte Ion Iliescu a fost îndelung ironizat – „o anumită parte a presei“ – cu variaţiuni deopotrivă pasibile de ironie: „unele ziare“, „anumite ziare“, „anumiţi editorialişti“ etc.; multe comunicate oficiale ale ministerelor încep cu „întrucît anumite organe de presă au afirmat că...“, rareori precizînd care anume; cetăţenii obişnuiţi conversează, la piaţă, pe stradă sau la telefon, în aceiaşi termeni: „au scris ăştia în ziare“ ori „au spus la televizor“, trecînd peste detaliul nu lipsit de importanţă că „ăştia“ pot fi de la *Adevărul* ori de la *România liberă*, de la *Evenimentul* ori de la *Cotidianul*, că televizorul poate fi „pe PRO TV“, „pe Antena 1“ ori „pe TVR“, ceea ce nu e deloc acelaşi lucru. Raportările noastre la mass media se fac, aşadar, în termeni generici, ca pe vremea cînd presa era controlată şi previzibilă, organ monolitic de propagandă, înzestrat cu autoritate şi nefăcînd altceva decît să poarte mesajul unic al Instanţei Supreme către popor.

La nivelul maselor, această percepţie e explicabilă: după zeci de ani în care aveau de „ales“ între două sau trei cotidiane cu totul asemănătoare, iar televiziunea era unică, diversitatea se impune cu greu în conştiinţa publică. Mai ales că explozia presei după 1990 a luat-o cu mult înaintea evoluţiei generale a societăţii şi a capacităţii mentalului colectiv de a asimila o cultură a diferenţelor sau de a înregistra comportamente publice şi trăsături ale individualităţii. Politicienii şi liderii de opinie ar putea să facă însă un oarecare efort de precizie, pentru că răspîndirea adresărilor generalizante li se datorează în bună măsură: fie că îşi încep discursurile parlamentare cu „doamnelor şi domnilor, stimaţi colegi, *stimată presă*“, cum face (sic!) *un anumit senator*, fie că acuză în mod indistinct *presa* pentru proasta imagine a României sau pentru inconsistenţa reformei în ochii opiniei publice, cum au făcut atît fostul, cît şi actualul preşedinte, fie că se referă (din intenţii eufemistice? din pudoare?) la „anumite ziare“, politicienii cultivă o percepţie a ansamblului acolo unde ar trebui să conteze individualitatea. E adevărat, pe de altă parte, că ziarele noastre principale nu pot fi uşor caracterizate. În alte ţări, unde şi mass media, şi politica au tradiţii mai consistente, sînt foarte frecvente formule de genul: „cotidianul conservator X“, „ziarul Y, de centru-stînga“, „săptămînalul Z, apropiat cercurilor liberale“ ş.a.m.d. E vorba de clişee, desigur, dar sînt clişee strict necesare pentru a fixa, în linii mari, individualitatea unor publicaţii în universul complex al mijloacelor de informare. La noi, de pe vremea cînd presa era de două feluri (a puterii şi a opoziţiei), nu s-a înregistrat vreo evoluţie către individualizare, deşi contextul socio-politic s-a schimbat considerabil, au apărut ziare noi, iar cele vechi şi-au modificat profilul. Ca şi partidele, care nu ştiu cu precizie cărui segment electoral i se adresează, dar mai toate se cred reformiste, pro-europene, naţionale şi profund democratice, cotidianele centrale se consideră de informaţie, antiguvernamentale cînd e cazul, în slujba cetăţeanului totdeauna, pro-capitaliste cu nuanţe şi amendamente, în orice caz independente şi fără *partipris*. Luate la bani mărunţi, îşi dezvăluie trăsăturile distincte; dar nu cred că vreun director de cotidian ar accepta cu uşurinţă o etichetă precum acelea din ţările stabile politic şi... mediatic.

Mai există însă un fenomen care face inadecvate formulele generice despre care a fost vorba mai sus. Sub ochii noştri, şi concomitent cu descreşterea interesului pentru politică, apar tot mai multe şi mai bune publicaţii de tip magazin, de divertisment, ori cu adresabilitate precisă (pentru femei, pentru *hobby*-uri de tot felul etc.). Apar, de asemenea, ediţii româneşti ale unor foarte răspîndite reviste străine (precum *Elle* sau *Cosmopolitan)*. Luate la un loc, acestea depăşesc, ca tiraj şi audienţă, cotidianele centrale şi locale (de altfel, tirajul cel mai mare îl deţine chiar o revistă de tip magazin, *Formula AS)*. Toate acestea fac şi ele parte din „presa noastră“. Reprezintă chiar, am putea spune, o „parte a presei“ tot mai consistentă. Un motiv în plus pentru a renunţa, la timp, să mai vorbim/gîndim ca pe vremea cînd exista Secţia de Presă a (pardon!) *unui anumit partid...* Să spunem, totuşi, ziarelor pe nume!

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Economie

Cine mai investeşte, astăzi, în România?

E clar că ne izbim cu capul de extreme: de la suprainvestiţii am ajuns la subinvestiţii. Ambele ipostaze s-au dovedit a fi la fel de sufocante.

Pînă în '89, aveam iluzia că investeşte statul. Desigur, alături de unităţile cooperatiste, care simulau o despărţire de proprietatea de stat. În esenţă, însă, investeau unităţile economice profitabile; şi investeau cei 22-23 de milioane de români, siliţi să alimenteze cazanul comun cu resurse financiare. Statul era un investitor cu bani rechiziţionaţi din economie şi de la populaţie. Cei ce plăteau orchestra nu comandau muzica.

Statul a irosit bani mulţi în investiţii în mare parte nerentabile. Sugrumînd consumul. După '90, sursele de investiţii s-au diversificat. S-a investiti însă puţin. Şi se investeşte puţin. Fiindcă nu pot să ajungă bani mulţi în procesul investiţional cît timp nu intră mai mulţi bani, din venituri, în buzunarele cetăţenilor sau în conturile întreprinderilor. Unde nu-s bani nu pot fi nici investiţii.

De fapt, am intrat într-un cerc vicios. Din cauză că se investeşte puţin, în buzunarele noastre nu intră mai mulţi bani, în magazine nu intră mărfuri mai multe şi mai bune, în buget nu intră mai multe venituri. Aşa că investiţiile se restrîng şi mai drastic.

Fără îndoială că orice investitor visează profitul. Un lucru exprimat prin una dintre cele mai simple ecuaţii: intrări-ieşiri. Se pleacă de la ce resurse intră şi se ajunge la ce se obţine într-o activitate economică.

Punctul de plecare al oricărei activităţi economice este o intrare (o investiţie de capital) stimulată de o cerere existentă. Sau de o cerere viitoare, ce ar putea fi provocată prin dezvoltarea interesului consumatorilor faţă de noul produs.

Punctul final (ieşirea) va fi un bun economic: o pîine, un strung, un televizor, un computer sau reparaţii de automobile, de rîşniţe de cafea, studii de piaţă, consultanţă financiară, pe scurt un serviciu. Toate, laolaltă, însemnînd producţie!

Vechile manuale au proiectat teza, indiscutabil falsă, dar care mai dăinuie şi astăzi în multe creiere, că numai producerea unui bun material, fiind aducătoare de venit naţional, poate fi considerată producţie. În timp ce un serviciu, turismul bunăoară, nu ar face altceva decît să redistribuie venit naţional. Şi, prin urmare, n-ar fi producţie. Din cauza acestei ciudăţenii, România a ajuns în coada Europei şi la capitolul servicii. Consecinţa: reducerea drastică a PRODUSULUI INTERN BRUT. Pentru că acest indicator, ce arată bogăţia reală a unei ţări, exprimînd suma valorilor adăugate, creşte nu numai dacă se fabrică strunguri, oţel sau mobilă, ci şi dacă particularii plătesc intrarea în piscine, călătoresc cu trenul, îşi cumpără bilete la cinematograf ori mănîncă la restaurant.

Sigur, investiţia în industrie sau în agricultură este absolut necesară. Dar la fel de necesare sînt şi investiţiile pentru deschideri de noi afaceri în comerţ, în turism, în toate domeniile.

Producţia este dependentă de consum. Şi de economisire, fireşte. Economisirea însă nu-i decît un consum amînat. Omul strînge ban lîngă ban, îi pune în bancă, spre a-i înmulţi, prin dobîndă, pentru un consum viitor. Scopul e tot consumul. Diferenţa e doar de timp.

Românii au învăţat ceva, în ultimii ani: că timpul face bani. Dacă, desigur, ne depunem economiile în bănci. Mai trebuie să învăţăm, acum, că explozia afacerilor ne-ar aduce şi mai mulţi bani.

Pentru asta, ar fi nevoie de mult mai mulţi investitori. Români şi străini. Şi unii, şi alţii pot fi atraşi numai cu legi bune şi stabile, cu un climat economic intern favorabil investiţiilor. Pe străini, însă, nimic nu-i va atrage mai mult decît o explozie a procesului investiţional intern. Pentru că investitorul străin se va feri să-şi arunce banii pe un sol în care capitalul naţional nu se simte încurajat să investească. Şi nu investeşte.

Orice investiţie presupune o succesiune de alegeri: ce se va produce, pentru cine, cît, cum, cu ce profit, totul subordonat binomului intrări-ieşiri. În întregul sistem economic, de la întreprinderi din industrie la servicii. Şi totul începînd de la capitalul investit. Orice investitor îşi va evalua „ieşirea“: profitul scontat.

Dar cine (şi cum) îi sprijină pe investitori să facă profit? E nevoie nu atît de facilităţi, cît de un climat prielnic bunelor afaceri.

Adrian VASILESCU

Povești suprapuse

Implacabilă, globalizarea

În vara asta, Thomas L. Friedman a dat lovitura. *Columnist* de politică externă al ziarului *The New York Times* din ianuarie 1995, călător înverşunat prin lume şi mare amator de citrice, Friedman este autorul unei cărţi care, la cîteva luni de la apariţie, se menţine voioasă pe lista de *best-seller*-uri din Statele Unite*. Nu este roman, nici volum de poezie (astea rămîn în seama visătorilor, eventual prim-miniştri), într-un cuvînt ficţiune nici strop. Este un *non-fiction* pur, tocmai bun pentru încurajat rechinii financiari din *jet society*-ul postcapitalist sau de speriat pe cei care, în umbra răcoroasă şi leneşă a lumii a treia, mai au încă timp de reverii privind lumea de mîine (care, de fapt, a început alaltăieri).

Trebuie să spun, în buna tradiţie postmodernă, că există o poveste ascunsă în poveste: Friedman, cum singur o spune cu o lesne de înţeles mîndrie, este cel de-al cincilea corespondent *de externe* al ziarului newyorkez, actual *stăpîn* al unei rubrici care, născută în 1937, se numea la origini *În Europa*, din simplul motiv că pentru cei mai mulţi americani *politica externă* se rezuma atunci la ceea ce se întîmpla pe bătrînul continent. S-au mai schimbat ceva lucrurile între timp; unii zic că în bine.

În mare, cartea tratează *globalizarea*, a cărei forţă motrice este, ştim cu toţii, economia de piaţă capitalistă. Unii ar putea face nazuri la ideea lui Friedman potrivit căreia globalizarea reprezintă, de fapt, răspîndirea modului de viaţă american, cu McDonald's, computere, Mickey Mouse şi Coca-Cola. Dar teza lui mi se pare, inevitabil, corectă: dacă Războiul Rece a avut drept cuvînt-cheie *diviziunea* (în blocuri ideologice, geopolitice etc.), globalizarea vorbeşte numai şi numai despre *integrare*; dacă simbolul epocii trecute a fost *Zidul Berlinului*, simbolul erei noi este metaforica pînză de păianjen numită pe englezeşte *World Wide Web*, reunirea magică a tot şi a toate sub semnul implacabil al lui *http://www...*, reţeaua universală. Pe vremuri, aveam (pentru noi e un fel de-a spune) *telefonul roşu* dintre Washington şi Kremlin; azi avem *Internetul*, girant sigur – spune Friedman – al unei noi structuri a puterii între indivizi luaţi ca atare şi între naţii.

Partea mai delicată este cea în care Friedman vorbeşte despre relaţia nouă, necunoscută prin imprevizibilul consecinţelor sale, dintre statele-naţiuni şi piaţa globală pe cale nu de a-şi revendica drepturile (asta s-a consumat deja, vai, de cei ce n-au înţeles), ci de a-şi impune regulile. Există deja în lume milioane de oameni care-şi mişcă fondurile de investiţii dintr-un colţ în altul al lumii prin cîteva *click*-uri pe ecranul calculatorului. Pentru ei, Friedman a găsit formula cea mai fericită pe care mi-o pot imagina: *hoarda electronică*, adică mulţimea celor care pot ruina economii dintr-o simplă mişcare a *mouse*-ului, chiar fără să vrea neapărat sau fără să ştie. Şi numărul lor este în creştere constantă.

Citeam fragmente din această carte în această vară, în timp ce ziarele povesteau un furt, numai şi numai prin calculator, de 17 miliarde de lei din zestrea prost păzită a *SIF Oltenia*. Şi gîndiţi-vă că era vorba de doi tineri, şi nu de un comando informatic pus pe doborît guverne! La cîteva zile după, apărea în presă ideea neverosimil de suspectă (în sensul de neînţeleasă) a impozitului pe venitul global. Această din urmă măsură, modernă şi funcţională în toată lumea, va da naştere aici, foarte probabil, unui lung coşmar birocratic şi infracţional. Normal, din moment ce în România, de exemplu, legea *leasingului* în vigoare face ca importul de calculatoare să fie sinonim cu importul de strunguri sau de tigăi, fără a se ţine seama de faptul că *astăzi* un calculator păstrează numai 50 la sută din valoarea pe care o avea cu şase luni în urmă (v. revista „Capital", 16 septembrie a.c.) şi că, altfel spus, această piaţă – subsumată pieţei informaţionale – este tocmai cea care, în mod cert, evoluează spre beneficiul celor ce au înţeles că, într-adevăr, *cunoaşterea* – prin informaţie – *înseamnă putere*. Restul, scapă cine poate.

* Thomas L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, Farrar, Straus & Giroux, NY, 1999

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Internaţionala ţăranilor

Frica a readus în Europa, în prim plan, problema ţăranilor. Frica de carnea de vită obţinută cu ajutorul hormonilor, de boala vacii nebune, de porumbul tratat genetic, a făcut ca revendicările ţăranilor împotriva agriculturii să fie ascultate. Pentru François Dufour, fondatorul Confederaţiei ţăranilor din Franţa, agricultura ţărănească şi ţăranul trebuie să-şi recapete rolul central: „ţăranul are un triplu rol în societate: să producă hrană în cantitatea necesară şi la calitatea aşteptată; să creeze locuri de muncă, pentru a menţine numeroşi ţărani pe întregul teritoriu; să respecte aceste daruri ale vieţii care sînt solul, subsolul şi pînzele freatice. Acestor trei misiuni, le adăugăm ceea ce numim «dimensiunea margaretei»: aşa cum petalele florii se ţin una de alta, dezvoltarea trebuie să respecte folosirea speciilor, varietatea lor, rasele de animale, tot ceea ce permite fiecărei regiuni să-şi păstreze identitatea" (*Le Nouvel Observateur* – 9 septembrie).

Aceste paşnice principii s-au tradus prin manifestaţii destul de violente, culminînd, în cele din urmă, cu vandalizarea unui restaurant McDonald în orăşelul Millau. Conducătorul acţiunii, José Bové, a fost arestat, tovarăşii lui de luptă au vrut să-l elibereze plătind cauţiunea, el a refuzat, şi astfel acţiunea s-a păstrat mai mult timp în ziare şi în actualităţile TV. Jacques Julliard, editorialistul revistei citate, explică astfel problemele ţăranilor : „În cea mai mare parte a lor proprietari, agricultorii nu pot să recurgă la grevă. Ei sînt constrînşi să imagineze forme originale şi spectaculare de manifestare, cele ale invaziei rurale în mediul urban. Piersici, roşii, ba chiar şi bălegar, totul răsturnat în faţa edificiilor publice, defilări cu oile pe străzi, blocarea autostrăzilor cu taxă, atacarea sediilor locale ale partidelor, asaltul localurilor administrative, distrugeri, incendii. Există în protestele ţăranilor o latură ludică, dar şi una luddită. În Franţa, manifestaţiile ţărăneşti sînt sacre, şi relativa lor impunitate reflectă tradiţionala stimă a aleşilor poporului faţă de sat. Mai nou, ea traduce spaimele întregii societăţi: frica de uniformizare, creată de capacitatea americană de a-şi impune modelele de consum, frica de mondializare şi de efectele ei distructive, frica de otrăvire prin alimente. Toate acestea sînt simbolizate de McDo şi de Coca-Cola. Pînă ieri, lumea rurală era depozitara societăţii vechi, acum a redevenit matricea şi simbolul celei de azi. Ţăranii şi ecologiştii nu se înţeleg prea bine; dar şi unii şi alţii vehiculează aceleaşi angoase şi aceleaşi valori. Este marea revanşă a naturii împotriva culturii... De fapt, sistemul industrial îi închide pe agricultori într-o contradicţie perversă: li se cere să producă din ce în ce mai mult la preţuri din ce în ce mai mici; şi cînd apare supraproducţia, cînd preţul de producţie este superior celui de vînzare, sînt sfătuiţi sau să se retragă, sau să producă şi mai ieftin. Violenţa distructivă traduce deruta, absenţa perspectivei, sentimentul de a fi prins într-o capcană, fără speranţă de ieşire".

Paradoxal, şi agricultorii americani sînt afectaţi de evoluţiile pe piaţa alimentară: „Exploatările familiale – o sută de hectare lucrate de un cuplu şi de fiul lor – alcătuiesc ţesutul economic tradiţional din Midwest. „Sînt ele într-adevăr pe cale de dispariţie?" – se întreabă Ray Bardole, proprietarul unui domeniu de 560 hectare la Rippey, în centrul statului Iowa, o regiune cu cernoziom şi cîmpuri de porumb. Are dreptate: în 1950, erau 5,6 milioane de ferme, acum sînt 2,2 milioane. În fiecare an, mii de fermieri părăsesc pămîntul, victime ale modificărilor tehnologice care au făcut ca în 50 de ani productivitatea agricolă să fie dublată. (...) Între 1981 şi 1987 numărul exploataţiilor s-a redus cu 250.000. Dacă schema se va reproduce, la orizontul anului 2005 vor rămîne doar 1,94 milioane, o scădere de 12% în doisprezece ani. În comparaţie cu celelalte sectoare, declinul este modest. Dar ţăranii nu sînt o categorie la fel ca toate celelalte: modul lor de viaţă, demnitatea şi sentimentul că aparţin unui grup special sînt intim legate de meseria lor. De altfel, chiar şi cei ce rămîn sînt îngrijoraţi de creşterea inexorabilă a marii agriculturi industriale, care îi va transforma în tractorişti salariaţi, o perspectivă considerată de marea lor majoritate drept umilitoare"(*The Economist*, 28 august).

Fermierii americani au cotizat pentru cauţiunea agricultorului francez arestat. Şi ei sînt nemulţumiţi de evoluţia industriei agroalimentare, de uniformizare, de ruperea legăturii dintre agricultură şi agricultori. Dar consumatorii simpatizanţi trebuie să realizeze că uniformizarea a permis scăderea preţurilor şi că revenirea la specific şi la calitate va avea preţul ei. În bani. **(M. B.)**

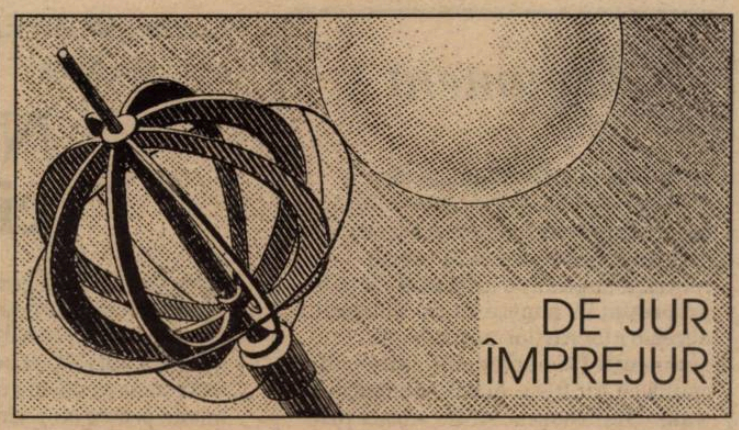

Bătrînul arhivar

Vasilii Mitrohin le-a cam dat de lucru oficialităţilor din Marea Britanie, Franţa, Germania; probabil că şi specialiştii din alte ţări vor găsi în cele 900 de pagini ale cărţii lui amănunte care să-i pună pe gînduri. Ajuns, în anii '50, funcţionar la arhiva NKVD, el copia documente secrete şi le depozita în vederea marelui salt: predarea lor în mîna celor capabili să valorifice şi să plătească informaţiile. Saltul s-a produs: cu ajutorul lui Christopher Andrew, profesor de istorie la Cambridge, cartea a fost scrisă, redactată şi publicată. Mitrohin locuieşte sub o altă identitate, undeva în Anglia, iar profesorul dă interviuri, supraveghind gloria fetidă a dezvăluirilor. „Întrebarea formulată de toată lumea, în 1989 şi 1991, cum de s-a prăbuşit regimul atît de brusc, nu este lipsită de interes. Dar adevărata întrebare ar trebui să fie cum dracului a putut el dura atît de mult timp? Existenţa KGB şi a sistemului său riguros de control social furnizează o parte din răspuns" – observă profesorul Andrew într-un interviu acordat ziarului *Le Monde*.

Pare excesivă atenţia acordată de KGB dizidenţilor. Doi martori ai lui Iehova, locuind undeva în Siberia, sînt urmăriţi şi comportarea lor face obiectul unei supravegheri oficiale. În 1978, Suslov, ideologul-şef al Partidului Comunist, este trezit, în plină noapte, ca să i se spună că Iuri Orlov, un luptător pentru drepturile omului, **nu** a luat premiul Nobel pentru pace. Dacă l-ar fi luat, probabil că nimeni nu ar mai fi dormit la Kremlin. Autorităţile sovietice sînt vigilente şi nici un adversar nu li se pare destul de neînsemnat pentru a fi neglijat. Prea puţină încredere trebuie să fi avut liderii succesivi ai respectivei organizaţii în superioritatea sistemului socialist şi în destinul istoric al Uniunii Sovietice, dacă credeau că rugăciunile a doi ţărani din Siberia le pot dăuna semnificativ. Activitatea în străinătate era la fel de nesăţioasă, întinzîndu-se dincolo de limitele spionajului tradiţional: numele agenţilor de influenţă, ale spionilor, ale persoanelor de contact se perindă prin cele şase valize de documente aduse în lumea liberă de bătrînul arhivar.

Rezidenţa franceză, de exemplu, avea legături în aparatul de stat, în înalta administraţie, în presă, în mediile intelectuale, în lumea industriei şi a înaltei tehnologii. În afara activităţilor „clasice", de penetrare a secretelor adversarului, o atenţie deosebită era dată acţiunilor de manipulare şi de dezinformare pentru a influenţa viaţa publică şi pentru a-i cîştiga pe liderii de opinie. Interceptarea secretelor a consemnat cîteva victorii care ar fi putut fi spectaculoase, dacă n-ar fi trebuit ţinute în taină. Racolarea şefului formaţiunii de cifru din Ministerul Afacerilor Externe din Franţa a permis Moscovei, în timpul crizei rachetelor din Cuba, să fie la curent cu toate mesajele trimise de la Paris diplomaţilor aflaţi la post.

În alte domenii, dezvăluirea unor fragmente din secret face impenetrabil întregul. Actele publicate nu pot fi probe în justiţie şi cartea este destul de zgîrcită în decriptarea pseudonimelor, precizarea funcţiilor sau a perioadelor cînd a activat vreun Gilles sau Georges. Descrierea unei anume personalităţi pare să coincidă cu parcursul carierei lui Claude Estier, actualul preşedinte al grupului socialist din Senatul francez. Împricinatul respinge mînios acuzaţiile, iar nota serviciilor speciale franceze nu confirmă nimic, dar constată că Estier a fost demascat ca agent sovietic de către un manifest distribuit la Paris, în timpul campaniei electorale. În felul acesta un manifest, fără obligaţia de a avea vreun raport cu adevărul, devine un argument într-un act oficial, emis de o instituţie care spune întotdeauna mai puţin decît ştie. E puţin probabil ca Estier, fie şi nevinovat, să se poată scutura de eticheta „omul KGB-ului".

Şi mai complicată este situaţia agenţilor de influenţă. Documentele aduse de Mitrohin permit dubii cu privire la gazetari de la *Le Monde*, *L'Express* şi *AFP*. Ei trebuiau să asigure, pe bani sau din convingere, o imagine pozitivă despre ţara comunismului real şi o imagine negativă despre duşmanii ei. Un nume real este cel al lui André Ulmann, intelectual care a luptat în Rezistenţă, a fost deportat şi a editat cu bani sovietici revista *La Tribune des nations*, publicaţie despre relaţiile internaţionale. În 1947, sub pseudonim, a publicat un articol în *Lettres françaises*, unde susţinea că transfugul Viktor Kravcenko, fost funcţionar superior sovietic, lucra de fapt pentru serviciile speciale americane. Cartea lui Kravcenko *Am ales libertatea* încerca să aducă la cunoştinţa publicului occidental adevărul despre viaţa în URSS, despre teroare, despre consecinţele colectivizării, despre durata şi intensitatea represiunii. Opinia publică occidentală şi mulţi dintre liderii ei nu doreau asemenea revelaţii, aşa că, pornind de la acel articol, lui Kravcenko i s-a intentat un proces la capătul căruia a fost condamnat pentru calomnie. S-a sinucis, într-o cameră de hotel. Asemeni KGB-ului, opinia publică din ţările libere declara adevărul calomnie şi explica totul prin banii americanilor.

Odată cu schimbarea vremurilor, şi acuzaţiile s-au diversificat: la concurenţă cu KGB şi CIA au intrat şi Mossad-ul şi banii arabi. Probabil că toate aceste instituţii îşi caută purtători de cuvînt gata să le apere prin metafore interesele. Dar nu trebuie excluse din calcule orbirea militantă şi ticăloşia spontană, oricînd gata să declanşeze, pe gratis, mari acţiuni de demascare, în care adevărul devine calomnie şi invers.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Sărăcia este compusă din săraci. Ei sînt de mai multe feluri: săraci sînt şi ţăranii din judeţul Hunedoara care vor să renunţe la pămînt („dreptul sfînt la proprietate") pentru că nu au banii necesari lucrărilor agricole; şi diplomaţii României sînt săraci, din cauză că nu li s-a plătit retribuţia la timp. Unii reuşesc să fie săraci prin cumul de calităţi: sînt tineri şi şomeri sau sînt bătrîni şi bolnavi, sînt handicapaţi şi orfani sau sînt părăsiţi de părinţi şi neglijaţi de copii. Bani pentru a-i ajuta pe acei care nu pot să se ajute singuri sînt puţini, tot aşa cum insuficienţi sînt şi cei de pe statele de salarii ale majorităţii bugetarilor (vezi *Dilema*, nr. 344: „Sărăcia şi mizeria"). Economiştii susţin că se munceşte puţin şi prost şi că, în raport cu rezultatele, se poate spune că se trăieşte încă bine. Trecerea de la socialism la capitalism împlineşte previziunea leninistă cu privire la pauperizarea absolută caracteristică capitalismului. Fără contribuţia socialismului, performanţa ar fi fost mai greu de realizat.

De sărăcie, ca noţiune, se ocupă politicienii: ei fac programe unde promit că o vor eradica, că o vor combate, că o vor desfiinţa ... Socoteala începe de la un milion de săraci în sus. De categoriile de săraci se ocupă felurite instituţii guvernamentale: cînd nu se calcă pe picioare, nu au mijloace materiale sau legile adecvate. Poate că domeniile „speciale" – oamenii bolnavi, persoanele cu handicap, copiii cu probleme – fac evidente bolile, handicapurile şi problemele întregii politici româneşti: catastrofele amînă aplicarea planurilor de perspectivă, construcţia mecanismului prin care intervenţia statului să se armonizeze cu contribuţia sistemelor private şi a organizaţiilor neguvernamentale. Vechiul este dislocat, înainte ca beneficiarii să înţeleagă măcar cum va arăta noul. Deocamdată, dobîndirea carnetelor de sănătate, înscrierea pe listele medicului de familie au fost receptate de populaţie drept nişte constrîngeri birocratice, fără nici un fel de urmare pentru accesul la actul medical de calitate. Specialiştii din ţările occidentale avertizează asupra unei asistenţe medicale cu două viteze: prima este a celor care-şi pot permite să plătească pentru cele mai noi cuceriri ale ştiinţei şi practicii medicale şi a doua pentru cei condamnaţi să trăiască mai prost şi mai puţin, fiindcă că nu au destui bani, sau pentru că nu s-au îngrijit din timp de bani albi pentru zile negre. În ţările sărace cea de a doua variantă devine prima, iar cei săraci mor fără să ştie că ar mai fi putut trăi, dacă ar fi avut acces la aparate, medicamente şi medici binevoitori.

Aşa cum o dovedeşte experienţa occidentală, sărăcia nu poate fi desfiinţată, ea poate fi redusă sau circumscrisă. Bogăţia în resurse a unei ţări nu este criteriul decisiv, după cum o dovedeşte cazul Nigeriei, de exemplu. Hărnicia inteligenţei combinată cu eficienţa compasiunii ar putea determina modificarea statisticilor sărăciei.

După toate aceste triste constatări, reiese că nimic încă nu este consolidat: nici răul, nici binele. **(M. B.)**

Costea MUNTEANU
prof. univ. A.S.E.

Nu săraci, ci rentieri

Pentru ştiinţa economică, sărăcia – ca fenomen, dar şi concept – reprezintă o veritabilă provocare. Acest lucru decurge, cred, din însuşi statutul epistemologic special al economiei. Ca disciplină ştiinţifică, ea se ocupă cu studiul comportamentului uman confruntat cu dilema folosirii unor resurse ce tind să fie tot mai limitate pentru acoperirea unor nevoi ce tind să fie nelimitate.

O primă provocare ţine, deci, de *obiectul ei de investigaţie*. Ocupîndu-se de problema gestionării de resurse pentru satisfacerea de nevoi, economia apare a fi, prin excelenţă, o ştiinţă a creşterii. Sau, astfel spus, a creării, adunării şi înmulţirii de avere şi bogăţie. Ca atare, la rigoare, am putea zice că sărăcia nici măcar nu aparţine domeniului economic, care se ocupă de dezvoltare, şi nu de supravieţuire. Şi, cu toate acestea, economia nu-şi poate permite luxul să ignoreze sărăcia.

O a doua provocare ţine de *natura dihotomică* a economiei. Am în vedere aici tensiunea contradictorie ce există între dimensiunea sa teleologică (satisfacerea unor nevoi *nelimitate*) şi cea factual-contingentală (utilizarea de resurse *limitate*). Cu alte cuvinte, economia este simultan ştiinţa lui „a avea" şi a lui „a face". Iar provocarea la care mă refer constă în aceea că, neputînd fi ignorată, odată ce este analizată, sărăcia îmbracă faţete diferite în funcţie de perspectiva sub care este surprinsă.

Privită din perspectiva lui „a avea", sărăcia se exprimă exclusiv prin raportare la venit (cîştig). Ca atare, ea apare pur şi simplu ca fiind opusul bogăţiei; dincolo de orice nuanţări şi gradări intermediare, bogatul „are", iar săracul „nu are". Distincţia operează atît la nivel naţional-statal (sînt bogate acele ţări ce ating un nivel ridicat şi foarte ridicat al produsului naţional brut pe locuitor, după cum sînt sărace cele ce au un nivel scăzut şi foarte scăzut al acestui indicator), dar şi la nivel individual – familial (sînt bogaţi cei cu un anumit nivel al veniturilor, după cum sînt săraci cei care se situează aproape de sau sub un nivel considerat minim rezonabil al veniturilor). Mai mult decît atît. Situîndu-ne pe această linie de abordare economică, sărăcia apare ca manifestîndu-se fie în formă absolută (prin referire la minimul necesar pentru traiul unei persoane sau familii), fie în formă relativă (calculată pentru fiecare societate în parte, în funcţie de nivelul mediu al veniturilor, costurilor vieţii şi standardului calităţii vieţii dintr-o ţară anume).

Privită însă din perspectiva lui „a face", sărăcia devine pentru economist o realitate oarecum difuză şi un concept aparent derutant. Aceasta, întrucît acum, pe lîngă coordonata venitului, se adaugă şi cea a valorii efortului depus pentru obţinerea venitului respectiv. Corespunzător, eşti sărac atunci cînd valoarea muncii tale este mai mare decît cîştigul pe care ea ţi l-a adus. Dar, atunci cînd munceşti puţin (şi/sau prost) şi cîştigi puţin, nu mai eşti sărac, ci mai curînd leneş (comod) sau prost calificat. Ceea ce este, totuşi, altceva. Şi, în orice caz, *nu poţi fi sărac atunci cînd trăieşti mai bine decît munceşti*, şi aceasta chiar dacă ceea ce cîştigi este la nivelul subzistenţei (sau sub acesta). Din punctul de vedere al raţionamentului economic consecvent, cînd valoarea economică pe care o creez este mai mică decît banii pe care-i cîştig pentru activitatea mea, sînt mai curînd rentier, decît sărac. De aceea, nu atît micimea în sine a veniturilor obţinute, ci mai ales raportarea acestora la valoarea economică a efortului depus pentru obţinerea lor ne dă adevărata dimensiune a sărăciei.

Aşa privind lucrurile, putem înţelege că toată lamentaţia legată de pauperizarea în masă a românilor în anii din urmă poate fi redusă la următorul adevăr economic: *nu se trăieşte mai prost decît se munceşte*. Cu alte cuvinte, atîta timp cît în toţi aceşti ani post-decembrişti noi, ca naţiune, am consumat resurse mai mari decît cele la care ne dădea dreptul valoarea economică a muncii prestate, *nu sîntem săraci, ci rentieri*. Există nenumărate argumente statistice solide în acest sens. Voi ilustra doar cîteva dintre ele. Mai întîi, problema *şomajului*. În România, şomajul nu a depăşit 10% din forţa de muncă decît în perioada scursă din decembrie 1998 şi pînă în prezent (şi în două scurte perioade în 1993 şi 1994), în timp ce în celelalte ţări est-europene a depăşit în permanenţă acest nivel: în Polonia, din 1991 pînă în aprilie 1998; în Ungaria, din 1992 pînă în martie 1998; în Slovenia, din 1991 pînă astăzi, şi, la fel, în Bulgaria şi Slovacia.

În al doilea rînd, problema *salariilor*. În 1998, deşi productivitatea muncii a scăzut dramatic, salariile nominale au devansat rata inflaţiei cu 19% în decembrie, faţă de media anului precedent. Chiar dacă excludem luna decembrie din calcul, tot rezultă o creştere în termeni reali a salariului mediu de 6,5% în noiembrie, faţă de media anului precedent. Pe de altă parte, analiza salariului mediu brut, a nivelului PIB/locuitor şi a numărului de lucrători activi raportaţi la populaţie, arată că în România sînt foarte puţini cei care la o muncă proastă (cu productivitate scăzută) sînt prost plătiţi. Cei mai mulţi sînt mai bine plătiţi decît muncesc. Astfel, la noi salariul brut lunar este de 152$ la un PIB/locuitor de numai 1.897 $. Comparativ, Bulgaria, Ungaria sau Polonia înregistrează salarii de 177 $ la 3.681 $ PIB/locuitor, 308 $ la 5.515 $ PIB/locuitor şi, respectiv, 490 $ la 4.044 $ PIB/locuitor.

Fără alte comentarii.

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

Răul absolut

Un observator – cu o vechime de peste treizeci de ani – al ţărilor foste comuniste din Europa Centrală şi de Est nu poate să nu constate (cu riscul de a displăcea noilor-vechi elite) că sărăcia indivizilor şi mizeria socială, morală şi materială s-au generalizat odată cu implozia regimurilor comuniste. Nici înainte nu fuseseră nişte oaze de bogăţie, totuşi nu am întîlnit niciodată atîţia copii cerşind pe străzi, semn patent al gravelor disfuncţii socio-economice.

În ediţia din septembrie a revistei *Le Monde Diplomatique* (nr.546, pg.6) poate fi citit un articol al lui Godfried Engbersen (profesor de sociologie la Universitatea Erasm din Rotterdam), intitulat *Limbajele disperării*: „În 1999, în Regatul Unit , 30% dintre copii (adică 4 milioane) trăiesc în sărăcie (în Franţa ei sînt 12%). Aproape 2 milioane de copii muncesc; o jumătate de milion sînt sub treisprezece ani, vîrsta legală pentru angajare. Salariul lor pe oră poate coborî pînă la o livră, adică 33 de *pence*. Peste 10.000 de copii practică prostituţia."

O asemenea descriere descumpăneşte! Cum este posibil să se ajungă pînă aici, într-una din ţările cele mai bogate din lume? Cum de supuşii Prea Graţioasei Sale Majestăţi britanice, odinioară inventatorii legilor de protecţie socială, au putut să accepte o asemenea situaţie economică pentru cei mai defavorizaţi? Peisajul uman nu se deosebeşte de cel din orice ţară a lumii a treia, ajunsă tîrziu în faza de dezvoltare, supusă legilor implacabile ale datoriei externe. (cf. Eric Toussaint, *Să dislocăm spirala infernală a datoriei*, în *Le Monde diplomatique*, sept. 1999). Dincolo de contorsiunile discursului ţinut de politicieni, de circumvoluţiunile aseptice ale sociologilor şi economiştilor, răspunsul nu trebuie căutat în cine ştie ce revistă *underground* de extremă stîngă, ci în foarte oficialul *Raport mondial asupra dezvoltării umane, 1999* (Programul Naţiunilor Unite pentru dezvoltare, De Boek, Bruxelles, 1999). Acolo se poate citi: „Creşterea inegalităţilor la scară mondială este concomitentă, de la jumătatea anilor '80, cu altă tendinţă: reapariţia sărăciei în Europa occidentală şi în Statele Unite". Ceea ce limba de lemn a gazetăriei numeşte „excludere".

Regimurile comuniste agonizante au sfîrşit prin implozie tocmai în momentul cînd capitalismul occidental, sigur de victoria sa, se străduieşte să distrugă în sînul societăţii permanenţa echilibrului asigurat de stat (denunţat de liberali ca stat providenţial) între profitul realizat de capital şi cel realizat prin muncă. După efectul de tunet al revoluţiei bolşevice din Rusia şi al metastazelor ei europene (vezi America după criza din 1929), după efectele devastatoare ale anulării legitimităţii democraţiei parlamentare în Italia şi Germania, sistemele capitaliste au pus în practică propunerile de reformă ale lui Keynes. Statul se manifestă ca o putere publică, moderînd şi reglînd socio-economicul: în ceea ce priveşte capitalul, aplică decis legile anti-trust, pune în practică masive lucrări de infrastructură, impune securitatea socială, asigurările de boală, concediile plătite, protecţia copiilor şi a muncii femeilor, obligă la pauze legale etc.; în ceea ce îi priveşte pe salariaţi, impune negocierile sindicat-patronat, menţine ordinea politică împotriva derivei revoluţionare (cf. romanului lui Steinbeck, *Fructele mîniei*), dezvoltă învăţămîntul şi cultura pentru toţi, pe scurt se produce aculturaţia „claselor periculoase" prin urbanizare şi civilitate. De cînd modelul alternativ al dezvoltării capitaliste, falsul paradis sovietic, a devenit muribund, capitalismul nu a încetat să recîştige terenul pierdut de către profit în ultimele trei sferturi de secol.

În Brazilia, tocmai a fost înmormîntat monseniorul Camara, fost episcop de Recife, întemeietorul teologiei eliberării. Într-un interviu dat pe la mijlocul anilor '90, prelatul observa că răul absolut nu este acolo unde se vede imediat. Răul comunist a dispărut şi a rămas un rău mai puternic, mai vătămător (deoarece morala lui este propagată cu bune intenţii), mai redutabil: sărăcia.

După dispariţia partidelor totalitare şi a poliţiilor politice, ca după dispariţia copacilor din cauza cărora nu se vedea pădurea, s-a descoperit răul marii sărăcii şi al mizeriei spirituale derivînd din ea. Recentele revelaţii declanşate de Russiangate, scandalul financiar din Rusia (cunoscut de mult de economişti şi de politicieni), exprimă doar faptul că excesele comise încep să stînjenească jocul bancar oficial. Deturnarea banilor publici (se spune că este vorba de o treime din banii împrumutaţi de FMI Rusiei!) nu s-ar fi putut efectua fără complicitatea pasivă a furnizorilor instituţionali de fonduri (FMI, Banca Mondială), ca mijloc de a cumpăra bunăvoinţa geopolitică a noilor-vechi elite dintr-un imperiu, desigur amputat, dar cu o putere militară şi nucleară încă de anvergură. Statul nu este doar slab, el este şi segmentul instituţional prin care tranzitează cele mai eficiente abuzuri. Cum ar putea lupta pentru a le pune capăt, dacă el a devenit spaţiul privilegiat pentru dobîndirea averii? Statul s-a privatizat sub forma unei întreprinderi mafiote şi jocul economic se reduce la competiţia pentru ocuparea „democratică" a locului.

Dar de ce să aruncăm cu piatra în politicienii ruşi sau din altă parte? Au un bun exemplu în Statele Unite şi în Occident. Filozoful Richard Rorty nu susţine altceva, cînd scrie: „Nimic nu ne îndeamnă să credem că ceea ce este bun pentru General Motors sau Microsoft este bun şi pentru America" *(Back to Class Politics, Dissent,* iarna 97). Statul american lucrează doar pentru beneficiul privat, în forme mult mai rafinate decît cele brutale ale ruşilor.

Încă o dată, critica derivelor care ameninţă societăţile umane vine din centrul capitalismului celui mai radical, celui mai puternic şi mai cuceritor. Intelectualii români, întotdeauna gata să se supună mimetismului conformist, ar trebui să mediteze.

Săraci din toată ţara, vă promitem...

– din programele partidelor –

Sîntem săraci. O ştim, o vedem şi o simţim cu toţii, mai mult sau mai puţin. Tocmai de aceea este un foarte bun subiect electoral. Oricine ar conduce astăzi sau mîine România este (să sperăm) conştient că este şef într-o ţară cu 40% dintre cetăţeni gata să cadă sub pragul de sărăcie. Un optimist aflat cu treburi prin politică ar putea vedea lucrurile altfel: 40% dintre votanţi care aşteaptă de la noi o speranţă. O promisiune; sau mai multe promisiuni, că nu ne costă nimic.

Am avut curiozitate ca, pe risc propriu, să mă uit prin documentele şi programele cîtorva partide. Şi, cum era firesc, am căutat prima dată la social-democraţi. Se pare că numărul acestora creşte proporţional cu cel al săracilor.

În oferta politică a Partidului Democraţiei Sociale din România, adoptată de Congresul Naţional din iunie 1997, găsim la punctul patru: *Stoparea prăbuşirii nivelului de trai,* (sublinierile nu ne aparţin – notă C.G.) a procesului de sărăcire şi a indiferenţei statului faţă de populaţie. Programul social al PDSR garantează:

- Asigurarea **unui trai decent pentru întreaga populaţie;**
- Crearea a peste **1 milion de locuri de muncă**, în principal prin stimularea iniţiativei private;
- Recompensarea corespunzătoare a muncii cinstite şi de calitate;
- **Dublarea salariului minim pe economie;**
- Recorelarea pensiilor şi creşterea veniturilor pensionarilor;
- **Creşterea puterii de cumpărare** prin sporirea veniturilor şi stabilitatea preţurilor;
- *Protecţia socială* efectivă a persoanelor defavorizate – *şomeri, bătrîni, tineri, femei.*
- Aplicarea unui *program naţional de locuinţe,* îndeosebi locuinţe sociale pentru familiile tinere....

Pe baza doctrinei sale social-democrate, *PDSR are capacitatea şi experienţa să înfăptuiască o guvernare eficientă,* să realizeze o reformă economică cu faţa spre viitor şi cetăţean, într-un ritm şi cu costuri sociale suportabile de întreaga populaţie din România**".**

Copilul minune din sondaje, ApR-ul, pune accentul pe: „rolul activ al statului" care „va trebui să funcţioneze pînă la lichidarea sărăciei cronice şi la stabilizarea unui nivel de trai decent".

Combaterea sărăciei este o prioritate naţională. „Alianţa pentru România consideră că, de cîţiva ani, România se află într-o situaţie de criză profundă în care sărăcia a ajuns la un nivel încît pune în pericol însăşi existenţa fiinţei naţionale. *Credem că în faţa unei situaţii de excepţie, cum este starea de sărăcie în România, se impun măsuri de excepţie. Procesul de sărăcire a populaţiei trebuie oprit.* (sublinierile autorilor) Pentru combaterea sărăciei este nevoie de o intervenţie activă a statului, care trebuie să asigure un minim de trai decent pentru toţi cetăţenii. În acest sens, Alianţa pentru România propune: asigurarea securităţii alimentare, prin subvenţionarea produselor de bază – pîine, zahăr, ulei, lapte, carne – pentru categoriile cele mai defavorizate, şi adoptarea unor măsuri imediate de sprijinire a producţiei agricole, a industriei agroalimentare şi a reţelei de distribuţie; subvenţionarea unei cote-părţi a cheltuielilor de întreţinere la locuinţe pentru pensionari şi familiile cu venituri mici; indexarea lunară a pensiilor şi a salariilor în funcţie de rata inflaţiei din luna precedentă; *dublarea pensiilor ţăranilor în vîrstă de peste 70 de ani* (sublinierea mea, este o noutate absolută – C.G.); elaborarea unui program de construcţii de locuinţe, în primul rînd pentru tineri; limitarea adaosului comercial la produsele alimentare de bază la maximum 30%; gratuitatea rechizitelor pentru clasele I – VIII pentru copiii proveniţi din familiile sărace; acordarea gratuităţii de transport pentru elevi şi studenţi, de acasă la şcoală sau la facultate." *(Programul Politic al ApR)*

După această năucitoare listă, într-o frază următoare ni se spune foarte franc: „ApR situează *pragmatismul* între *atitudinile sale politice fundamentale."* (sublinierile autorilor)

Toate acestea sînt rezumate de liderul istoric al social-democraţiei româneşti, PSDR-ul: „Statul trebuie să asigure satisfacerea nevoilor sociale care sînt realizate insuficient prin mecanismele pieţei (educaţie, îngrijire medicală, locuinţe etc.) şi să sprijine total segmentele care nu se pot integra." *(Documente programatice ale Partidului Social-Democrat Român,* Bucureşti, 1997)

O primă observaţie în legătură cu social-democraţii români este impresia de învechit pe care o lasă. Începînd cu limbajul, de exemplu: „Partidul Social-Democrat Român este un partid al întregului popor, întrucît luptă pentru interesele tuturor categoriilor sociale. De aceea, partidul urmăreşte să antreneze în lupta sa întreaga masă a celor ce muncesc în fabrici, pe ogoare, în mine, în instituţii publice, particulare şi în ateliere de mici producători", şi continuînd cu soluţiile propuse, absolut toate bazate pe implicarea masivă şi directă a statului în viaţa socială. Mult vehiculata în Occident „a treia cale", discutată în Marea Britanie, Germania, SUA, pare a fi o enigmă chiar şi pentru tînărul şi dinamicul ApR (o surpriză neplăcută prin populismul exagerat, chiar şi pentru politica românească).

O a doua impresie este cea de generozitate globală şi neputincioasă. Social-democraţii români vor să-i ajute pe săraci, toate categoriile de săraci (aceleaşi la toţi), dar lipseşte cu desăvîrşire vreo referire la sursele din care vor proveni fondurile.

Deşi analiştii nu s-au decis dacă să-l aşeze la stînga sau la dreapta spectrului, prin politicile sociale preconizate, PRM se situează singur în zona demagogiei populiste.

După ce va eradica Mafia, va interzice UDMR, va demara unirea Basarabiei şi Bucovinei cu România, va înfiinţa un Comitet Naţional pentru Cercetarea Activităţilor Antiromâneşti şi va instaura starea de urgenţă în economie *(Program Anticriză* – februarie 1999) şi toate acestea în numai şase luni, PRM va pune în aplicare programul de guvernare „Unire în belşug": „în următorii ani, Guvernul va asigura dublarea veniturilor reale ale populaţiei; veniturile vor creşte şi se vor diferenţia, dîndu-se o justificată satisfacţie celor mai calificaţi, mai conştiincioşi şi mai productivi, precum şi acelora care au muncit mai greu şi mai eficient pentru civilizaţia Ţării; pensiile celor ajunşi la limita de vîrstă vor reprezenta 75% din veniturile salariale medii din ultimii ani de activitate; guvernul va lua măsuri de ieftinire a hranei pentru populaţie, de stopare a creşterii nejustificate a preţurilor, de anihilare a speculei, de înlăturare a intermediarilor paraziţi în circulaţia mărfurilor şi de controlare a preţurilor produselor şi serviciilor ce privesc traiul minimal al populaţiei; creşterea producţiei şi productivităţii, ca şi maturizării pieţei ca mecanism reglator, vor diminua cu timpul rolul Statului în acest domeniu; în actualele condiţii de forţă majoră avem în vedere chiar instituirea mercurialului liber consimţit la produsele alimentare de bază, pentru a nu lăsa ca populaţia să devină o pradă la discreţia reţelelor de tip mafiot – reţele pe care, de altfel, le vom lichida."

Se remarcă totuşi în program o grijă pentru temperarea discursului extremist, a se vedea referirile la acţiunea liberă a pieţei.

Mergînd spre dreapta şi întîlnindu-ne pe drum cu PNŢCD vedem o diminuare a subiectului: se face referire la „înţelegerea pentru sociale defavorizate „. O serie de măsuri luate de guvernul Ciorbea, ca efect al promisiunilor electorale, par a fi fost o încercare de a goli marea cu linguriţa (creşterea alocaţiei pentru copii, creşterea pensiilor pentru agricultori, de exemplu)

Ajungînd la dreapta, referirile din programe la temă aproape dispar. Partidele declarate de dreapta, PNL şi UFD, trec de la surplus la sărăcie de promisiuni. Discursul de bază pare a fi: „Trebuie să facem capitalism în România şi după aceea ne ocupăm de rezolvarea sărăciei. Eradicarea sărăciei în România nu se va produce decît atunci cînd se va face capitalism. Avem respect faţă de sărăcia oamenilor săraci. Ceea ce face stînga acum este o batjocură la adresa lor, pentru că nu vor avea resurse pentru a aplica ceea ce promit. Vom ajunge la pauperizare generală, România va fi o ţară de 22 de milioane de oameni săraci", cum declara liderul UFD, Adrian Iorgulescu.

Dreapta se ocupă de cei care ar urma să cadă în mizerie. Principiile economice liberale se referă la sisteme private de pensii, la privatizare în sistemul de sănătate, la autonomia unităţilor de învăţămînt. Termenul magic este „dezvoltare", pe principul: deocamdată, să nu producem noi săraci.

Pînă ce vom vedea toate aceste promisiuni puse în practică, trebuie să reamintesc începutul acestui articol: 40% dintre români riscă să ajungă sub pragul de sărăcie.

Cristian GHINEA

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

medic

Ce mai este gratuit în medicina românească?

Uneori, sărăcia îndeamnă chiar spirite nevinovate să vînture evantaiul aşa ziselor virtuţi ale comunismului, printre acestea figurînd la loc de cinste asistenţa medicală gratuită pentru tot poporul drept muncitor. Binecunoscutul refren „Era mai bine pe vremea lui Ceauşescu" înglobează adesea şi sănătatea, unul dintre cele mai oropsite domenii din epoca de aur. Uitarea, o ştergere normală a amintirilor, capătă la nivel naţional dimensiunile unei molime care se întinde ca pata de ulei, cuprinzînd generaţii trecute prin anii grei ai comunismului şi care, paradoxal, afirmă astăzi ca pe-atunci era mai bine... chiar şi în sănătate! Dacă pentru foştii demnitari şi familiile lor, clienţi pe viaţă ai celebrului spital Elias, un asemenea regret ar fi de înţeles, culmea este că oameni obişnuiţi, cei care au avut parte cu adevărat numai de salam cu soia, îşi exprimă aceeaşi părere. Minciuna de stat, cea care ne făcuse proprietari pe fabrici şi uzine, pe care le stăpîneam cu demnitatea unor nobili scăpătaţi – murind de foame, a făcut din sistemul sanitar scena unei farse avînd ca lozincă grija pentru om. Amintiţi-vă măcar de seringile de sticlă, – de campaniile de vaccinare în care pentru zeci de copii se folosea aceeaşi seringă înlocuindu-se doar acul, avînd drept urmare numărul crescut de hepatite şi ciroze –, de lipsa instrumentarului, a cîmpurilor operatorii, de sălile de operaţie, fără aer condiţionat, de lipsa medicamentelor vitale, antibiotice, citostatice, de frigul din spitale... Sînt numai cîteva instantanee ale unei medicini gratuite, imagini pierdute undeva în memoria celor care astăzi reclamă superioritatea vechiului sistem. Se pare că s-a uitat cafeaua şi Kentul care completau veniturile medicilor, sau că, de exemplu, în '89 pentru o naştere asistată de medic într-o clinică din capitală se dădeau 1600 de lei, la un salariu în jur de 2000 de lei lunar. Nu se mai ştie nici de copiii morţi din lipsa intervenţiilor corective pentru malformaţii cardiace, din lipsa incubatoarelor, a reanimării moderne. Nici de tinerii răpuşi de propriile lor otrăvuri, aşteptînd la coadă pentru dializă! Nici de lipsa medicinii de urgenţă, a ambulanţelor care trebuiau să aştepte coloana oficială, ducînd adesea morţi pe care, astăzi, echipele antrenate îi pot salva.

Dacă întrebarea „Ce mai e gratuit în medicina românească?" pare firească oamenilor care şi-au plătit dările către stat de pe vremea comunismului şi acum plătesc cei 7% pentru sănătate, managerii actualului sistem sînt de altă părere. Pentru ei o astfel de întrebare poate fi maliţioasă sau, mai rău, naivă. Cuvintele domnului profesor doctor Alexandru Ciocâlteu, preşedintele Casei Naţionale de Asigurări de Sănătate (CNAS), exprimă clar esenţa unei medicini moderne, în care fardul ieftin al „grijii faţă de om" este înlocuit de o costisitoare operaţie estetică, un „lifting" cu efect îndelungat al sistemului sanitar la standardele actuale: „În medicină nu există nimic gratuit. Să ne gîndim măcar la investiţiile care se fac în pregătirea unui medic şi la faptul că ne aflăm în condiţiile unei economii de piaţă. Ceea ce e gratuit este, de fapt, cel mai scump, fiind de proastă calitate. Şi nu trebuie să-ţi baţi joc de sănătatea semenilor tăi". În noul sistem, majoritatea serviciilor medicale sînt plătite din contribuţia pentru sănătate, fără ca asiguraţii să mai scoată ceva din buzunar, cu unele excepţii, cum ar fi contravaloarea serviciilor hoteliere care au un grad de confort ridicat sau serviciile medicale efectuate la cererea asiguratului. Chiar şi serviciile de înaltă performanţă, cum ar fi rezonanţa magnetică nucleară sau tomografia computerizată, se acoperă integral din fondul asigurărilor sociale de sănătate, în situaţii bine motivate din punct de vedere medical... În acelaşi mod sînt plătite şi intervenţiile chirurgicale, chiar şi cele de anvergură, în măsura în care ele pot salva viaţa pacientului, intrînd astfel în categoria urgenţelor. Preşedintele CNAS opinează că, cel puţin teoretic, pacienţii nu vor mai avea nevoie de plicuri pentru a fi băgaţi în seamă în secţiile de chirurgie. Dar se ştie că pentru majoritatea marilor intervenţii, de exemplu operaţiile de transplant, există liste de aşteptare. Pînă acum, unele „ingrediente" vitale, cum ar fi protezele valvulare pentru cord sau stimulatoarele cardiace, se epuizau de obicei în primele luni ale anului, urmînd ca, ulterior, pacientul să le plătească cu bani gheaţă, dacă dorea să trăiască mai mult sau măcar mai bine. Rămîne de văzut în ce măsură clasicul circuit al plicului va fi stopat la data de 1 octombrie, odată cu mult aşteptata retribuire a personalului medical după noul sistem.

Pentru prof. Alexandru Ciocâlteu, medicul român a fost, este şi va fi un „Homo sovieticus", atîta timp cît nu i se va asigura un trai decent. În opinia domniei sale, faptul că majoritatea serviciilor medicale nu solicită coplata din partea pacientului se datorează în principal proastei salarizări a medicului român: „De fapt, societatea românească este sponsorizată prin apostolatul multor medici care, cu un salariu de 800.000 de lei pe lună, fac lucruri ce sînt evaluate la mult mai mult".

În România există zeci de dispensare rurale care n-au în dotare decît un tensiometru, şi acela stricat. Întrebat ce se poate face pentru remedierea acestei situaţii, preşedintele CNAS opinează: „Pentru a ajunge, din punct de vedere al dotării, la nivelul anului 2000, sistemul sanitar românesc are nevoie de un miliard de dolari alocaţi investiţiilor".

Greu de crezut că cineva se va sinchisi de biata sănătate românească! Cum să ne imaginăm că alţii s-ar îngriji de ea, cînd noi înşine o dispreţuim. Cum altfel s-ar putea numi încercarea Ministerului Finanţelor de a nu mai înapoia banii strînşi de CNAS, bani care sînt ai asiguraţilor, care s-au depus la Trezoreria statului cu o dobîndă de 10% (!) şi care au trecut prin pericolul de a fi deturnaţi de la sănătate pentru a lua un alt drum! Alexandru Ciocâlteu, poetul, n-a fost departe de adevăr cînd şi-a rostit „O altă rugăciune de prisos": Tatăl meu/ carele putrezeşti,/ construieşte-mi,/ cu grijă,/ cu dragoste,/ minciuna cea de toate zilele/ şi lasă/ corul copiilor morţi/ să ne cînte/ veşnica pomenire."

Ţara şi handicapaţii

Realitatea filmelor de groază

Periodic, problemele persoanelor cu handicap, mai ales cînd e vorba de minori, stîrnesc agitaţie, neînţelegere şi mînie. Românii sănătoşi nu înţeleg de ce sînt prezentaţi numai cei irecuperabil bolnavi şi de ce ţara şi poporul sînt identificate cu imaginea acestora. Străinii, preocupaţi de situaţie, nu înţeleg de ce oamenii sănătoşi din România au o reacţie bolnăvicios-suspicioasă faţă de cei care vor şi pot să ajute la identificarea şi apoi la rezolvarea nevoilor celor mai urgente. În filmele cu copii şi adulţi bolnavi şi părăsiţi, dar şi în adevărul vieţii lor, se întîlnesc efectele crizei economice prelungite cu criza valorilor morale, efectele capriciilor legislative combinate cu neputinţele executivului. Bogaţilor nu prea le pasă de săraci, iar săracilor le este milă de ei, nu de neputincioşi. Şi nu filmele sînt de vină că viaţa căminelor-model este foarte scurtă într-o ţară unde atîţia oameni au un venit de sub 4 dolari pe zi, şi, din păcate, mulţi consideră că ajutoarele pentru cei ce nu pot să se ajute singuri sînt mai utile celor sănătoşi. Şi procedează în consecinţă.

„Nu sîntem o ţară de handicapaţi", se protestează după difuzarea unor reportaje personalizînd mizeria traiului în căminele pentru persoanele aflate în grija statului. Adesea discursului despre handicapaţi i se opune omagiul adresat copiilor-minune şi campionilor sportivi. Pe de o parte ar trebui realizat că numărul mare de persoane cu handicap nu este un simptom al înapoierii, ci, dimpotrivă, subprodusul medicinii moderne, cînd operaţiile sau tratamentele menţin în viaţă fiinţe care, în alte condiţii, ar fi îmbogăţit doar statistica mortalităţii. Atîta doar că sărăcia celor ce nu pot să-şi poarte singuri de grijă, depinzînd de bunăvoinţa unor instituţii sărace ale statului şi de buna dispoziţie a unor persoane plătite prost şi cu întîrziere, are feţe insuportabile chiar pentru privitorul dotat cu o disponibilitate mediocră pentru compasiune.

Litera şi spiritul legii

În România numărul handicapaţilor nu este excesiv, aşa cum reiese el din statisticile pe care mi le arată doamna GABRIELA POPESCU, secretar de stat la Secretariatul pentru persoane cu handicap. Şi, deşi atunci cînd stîrneşte indignare, cuvîntul handicap este resimţit ca o insultă, paradoxal, în cursa pentru certificatele atestînd prezenţa unui handicap şi avantajele ce decurg din această situaţie s-au înscris multe persoane cu un coeficient normal de inteligenţă şi cu unul foarte ridicat de rapacitate. Din acest motiv nesfîrşite verificări extrem de obositoare, dacă nu înjositoare, pentru cei cu adevărat bolnavi şi uşor de ocolit de către impostori. „Legile au fost bune pentru perioada în care au apărut – spune doamna Gabriela Popescu. Litera nu a fost interpretată în spiritul ei, ci după bunul plac al comisiei, sau în funcţie de interesele ei, sau ale unui grup de oameni care au făcut presiuni asupra unei comisii. Certificatul de handicapat se acordă conform unor criterii: ele au fost destul de largi şi aplicarea lor nu s-a făcut conform unor norme metodologice. Fiecare judeţ şi fiecare comisie de expertiză şi-a aplicat propriile criterii şi propriile măsuri. De la 1 ianuarie 2000 aceste comisii vor trece în directa subordonare a Secretariatului de stat pentru persoane cu handicap, tocmai pentru a stabili criteriile unei aprecieri unice, pentru a putea controla cum se cheltuiesc banii contribuabililor. Sînt mulţi bani care se scurg. Dacă ar exista un mod de control al cheltuielilor, s-ar putea mări suma dată adevăraţilor handicapaţi".

„Noi perpetuăm o jale"

Pe de o parte, Secretariatul face mari eforturi pentru a asigura – din subvenţia bugetară (55%) şi din fondurile extrabugetare – ajutoarele legiferate, pe de altă parte, este evident că aceste ajutoare sînt insuficiente pentru asigurarea unui minimum de subzistenţă. „Ajutorul social este foarte mic, acum încerc să-l aduc la nivelul salariului minim pe economie – spune doamna Gabriela Popescu. Dar dacă se adună sumele plus abonamentul telefonic, scutirea de taxe radio şi TV, transportul urban şi interurban gratuit, se ajunge la peste un milion de lei. Dar la om ajunge doar o sută şi ceva de mii de lei pe lună, din care nu poate să-şi cumpere nici măcar o pîine sau un kilogram de lapte zilnic".

Statul nu poate face acum mai mult şi situaţia nu poate intra în parametrii normalităţii dacă familiile, comunităţile locale nu-şi asumă mai multe responsabilităţi. „Pe mine mă doare că se pune tot timpul problema banilor şi foarte rar problema educării personalului de îngrijire, a responsabilizării oamenilor din comunitate. Noi perpetuăm o jale. Indiferent de banii pe care îi vom da, nu vom putea recupera persoanele cu handicap neinstituţionalizate, atîta timp cît îngrijirea se produce ca acum. Cînd se atribuie în mod mecanic aceste sume, rolul nostru esenţial, acela de a autonomiza persoana cu handicap, încercarea de a-l recupera se estompează. Multele anchete pe care le-am făcut dovedesc că nu putem fi siguri că cel care primeşte banii îşi îndeplineşte obligaţiile aşa cum ar trebui. O vecină făcea din milă mîncare pentru un nevăzător de gradul I din Gorj, salariul îl lua fiica lui, care locuia peste trei sate. Salariul de însoţitor se dă pentru îngrijire permanentă, 24 de ore din 24, pentru acele operaţii intime atît de necesare, pentru activităţi de recuperare. Banii pentru îngrijire vor depinde de acum înainte de autoritatea locală, care va putea să şi controleze cum se efectuează ea. Noi plătim transport gratuit pentru persoanele cu handicap, dar se deplasează însoţitorii... Primesc o mulţime de scrisori unde mi se povestesc drame şi mi se cer, de exemplu, locuri de muncă pentru cei patru copii majori ai unor părinţi dintre care unul este bolnav şi altul are un handicap. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, eu nu am de unde să dau locuri de muncă unor oameni sănătoşi".

Pretenţii

„Secretariatul este un organism central destinat asigurării cadrului legal pentru desfăşurarea anumitor activităţi. Statul ajută, completează, dar familia nu este scutită de responsabilităţi. Sînt mame care-şi duc copilul cu handicap la şcoala specială, ceea ce înseamnă mese gratuite de trei ori pe zi, cazarmament gratuit şi alte avantaje; în aceste condiţii, conform legii, mama nu mai are dreptul să primească salariul de îngrijitor, pentru că ea nu are ce îngriji: copilul este în grija şcolii. Mi se răspunde: «da' ce, eu nu-l duc dimineaţa la şcoală, nu-l iau de la şcoală?»" Pentru numele lui Dumnezeu, e mamă. Orice mamă normală îşi duce şi îşi ia copilul de la şcoală. Unele familii, ca şi unele colectivităţi locale, trăiesc sub semnul lui «Dă-mi!»".

> „În general, ţările care nu izbutesc să ridice şi să îmbunătăţească standardele de viaţă ale oamenilor se pot împărţi în două categorii: în prima, problema este că nu există un guvern real acţionînd consecvent, din cauza anarhiei, a războiului civil, sau a unui conflict mai extins. În cealaltă, problema este că guvernul stă în drum, fie din cauză că fură bani, fie pentru că nu este în stare să furnizeze libertăţile şi şansele necesare." *(The Economist,* 11 septembrie)

Părinţi profesionişti

Tot planuri de inserţie în familia – naturală sau adoptivă – a copiilor cu probleme au şi experţii Departamentului pentru protecţia copilului. TEODORA BERTZI: „Se urmăreşte desfiinţarea treptată a acelor case de copii-mamut, asemănătoare spitalelor şi cazărmilor, unde copilul nu duce o viaţă normală. Proiectul prevede căsuţe de tip familial, unde să trăiască 6-7 copii, cu o familie profesionistă. Problema abandonului este privită din aceeaşi perspectivă: abandonul este provocat de sărăcie şi atunci ar trebui stimulată financiar familia săracă să-şi reprimească copilul, să sprijinim financiar, prin bani şi prin servicii, pe cei care sînt în prag de abandon. Acum ne-am aliniat la legislaţia europeană în materie de adopţie şi adopţia naţională a crescut. Am mai proiectat servicii pentru mamele minore: centrele maternale există deja în cîteva judeţe. Acolo se naşte relaţia mamă-copil şi în acelaşi timp asistentul social lucrează cu familia mamei pentru ca aceasta să fie reprimită acasă. Ideea generală este ca familia să facă faţă cerinţelor, şi nu statul să-i preia sarcinile. Noi vrem să ajutăm familia să se elibereze din ciclul pauperizării. Din '97 a scăzut numărul copiilor instituţionalizaţi, deşi, din cauza sărăciei, cererea a fost cu 12% mai mare. A scăzut, pentru că prin banii UE am putut susţine financiar familiile cu probleme, am prevenit abandonul. Acţionează şi organizaţiile nonguvernamentale. ONG din adopţii susţin serviciile pentru copiii abandonaţi. Iniţiativa a fost criticată, dar în acest sistem banii oricum se învîrt, totul e să ajungă unde trebuie".

© R. Sava

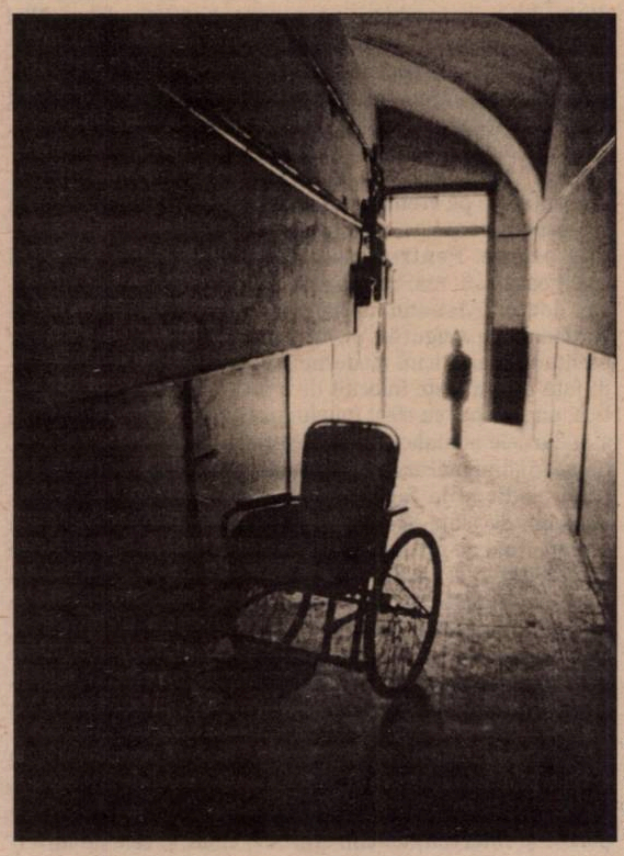

© V. Dorolţi

Urgenţe şi perspective

„Punerea în practică a acestor planuri a întîrziat, iar acum, din cauza vîlvei create, s-a declanşat o acţiune a Uniunii Europene: după ce au fost vizitate căminele-spital, s-a constatat că acolo este urgenţa. UE a renunţat la programul de dezvoltare de servicii şi l-a transformat într-un ajutor umanitar, ceea ce înseamnă alimente, pamperşi, necesităţi de urgenţă, care pe noi ne întîrzie". Se pare că aceste necesităţi de urgenţă vor întîrzia şi admiterea României în Uniunea Europeană. Şi ca să nu se întîmple aşa, s-a mai creat un secretariat, o comisie sau un comitet pentru problemele copiilor.

Prin jocul dezordonat al centralizării şi descentralizării, soarta oamenilor a încetat să mai fie o prioritate. „Nu există un organism unic pentru copiii care necesită ajutor. Cei cu handicap ţin de SPPH, de şcolile speciale se ocupă MEN, dar de problemele lor ar trebui să ne ocupăm noi, după o anchetă socială; neuropsihicii ţin de sistemul de sănătate, provenind din secţiile de distrofici, adevărate depozite pentru copiii cu handicap". Toate aceste iniţiale aparţin unor instituţii centrale. Dar printr-o descentralizare forţată, spune doamna Gabriela Popescu, „în 1994 căminele au devenit de interes local. Ele nu pot fi de interes local pentru că avem 33 de unităţi de felul acesta pentru 41 de judeţe. Cămine-spital de neuropshiatrie sînt numai 12, şi atunci primarul de la Gura-Ocniţei din judeţul Dîmboviţa are în felul lui dreptate cînd spune că nu vrea să-i suporte pe neuropsihicii din Baia-Mare. Dar aceia nu sînt din alt popor. Descentralizarea nu este o soluţie magică şi poate fi şi rea, cînd se aplică oricum. Chiar şi unii prefecţi mi-au propus să promovăm o lege prin care fiecare handicapat să fie internat în zona din care provine." Iată cum, mai nou, problemele ridicate de întreţinerea persoanelor – adulţi sau copii – cu handicap nasc tendinţe separatiste neştiute de către tenorii unităţii naţionale.

Autoritatea locală pasează problemele spre centru, în numele aceluiaşi „Dă-mi!". Cazul Hîrlău are şi o motivaţie obiectivă. Zdrobitoarea majoritate a unităţilor economice şi-a închis porţile şi nu s-au mai putut colecta taxe sau impozite. Dar s-a preferat oricărui alt efort trimiterea oamenilor nemulţumiţi la Bucureşti, ca să strige „Jos Guvernul!", „Jos Secretariatul!". „Aşa cum s-a împrumutat Secretariatul, putea s-o facă şi primăria", crede doamna Popescu. Situaţia căminului din Grădinari este mai complicată şi, pentru a nu intra în detaliile unei anchete în curs de desfăşurare, să citäm o îngrijitoare care se plîngea, la postul local de televiziune, că „pleacă cu sacoşele goale acasă".

Verbele sărăciei se conjugă foarte ciudat: eu iau, tu dă-mi, el filmează.

Magdalena BOIANGIU

Monica SĂVULESCU-VOUDOURIS
sociolog, Utrecht University, Olanda

Din lumea ghetourilor şi a *slums*-urilor occidentale

De cum mă apropii de cartierul meu încep îndoielile: am emigrat oare în Olanda sau în Maroc? În discursul sociologic asupra sărăciei lumii moderne apar distinct două puncte de vedere: unul cînd se discută despre sărăcia ţărilor din Europa de Est şi altul atunci cînd se discută despre ţările occidentale.

Sărăcia din Est şi în special cea din ţările fostului bloc socialist este pusă pe seama principiilor economice greşite ale regimurilor anterioare, iar mai apoi se explică prin organizarea destructivă, lipsită de îndemînare, de morală şi de *know-how* din perioada de tranziţie. Sărăcia din estul Europei este privită deci ca o vină, ca un rezultat al nereuşitei.

Dimpotrivă, cea din Occident este considerată o necesitate, o condiţie a dezvoltării. Capitalismul – se spune, este un sistem economic într-o permanentă cursă a înnoirii, o economie a ideilor noi, a tehnologiilor noi, a produselor noi. El se bazează pe o continuă creştere şi orice înnoire înseamnă implicit declinul a ceea ce rămîne static. Neliniştea acestui sistem nu este destabilizatoare, ci plină de virtuţi; ea este contradicţia care defineşte însuşi sistemul, „the creative destruction" (Joseph Schumpeter), conflictul dintre „the newness" şi „the oldness", este o trăsătură pozitivă deci. Atenţia, spun susţinătorii acestei doctrine, se cuvine îndreptată asupra a ceea ce se creează, nu asupra a ceea ce se distruge sau nu poate ţine pasul cu creaţia.

Indiferent de interpretări, orice analiză pune în discuţie două forţe contradictorii: economia în schimbare – se spune – produce pe de o parte bunăstarea, iar pe de altă parte, inevitabil, şomajul unei părţi a forţei de muncă şi ca urmare inflaţia, degradarea mediului de locuit, a asigurărilor sociale, a sistemului educaţional, a normelor comportamentale etc. O realitate unanim recunoscută este că nu întîmplător populaţia din această categorie, a dezavantajaţilor social, este în cea mai mare parte cea a imigranţilor. Şi nu de puţine ori se întîmplă în cazul acestor imigranţi situaţia ultra paradoxală ca rudele lor, din ţările subdezvoltate, din care ei au plecat pentru a-şi îmbunătăţi statutul social, venind să-i viziteze, să se cutremure de abandonul, lipsurile materiale şi sărăcia morală în care îi regăsesc.

Sărăcia este un element care însoţeşte ca o umbră întreaga istoria a oraşului modern.

Sărăcie – migraţie – masă

Istoricii au acceptat în unanimitate ideea că în lumea occidentală acţionează două tendinţe: pe de o parte oraşele cresc, devin din simple oraşe metropole şi apoi megapolis-uri şi, pe de altă parte, pe măsura creşterii lor, condiţiile vieţii la oraş pentru o anumită parte a populaţiei se înrăutăţesc vizibil.

În cartea „Declinul oraşelor", R. Beauregard, profesor la Universitatea din Pittsburgh, arată că acest fenomen nu aparţine doar ultimelor decenii; studiul expune declinul oraşelor americane în evoluţia lui istorică.

In nuce, spune autorul, acesta a apărut încă de la sfîrşitul secolului trecut, cînd uriaşei creşteri a populaţiei oraşelor i-a corespuns o uriaşă creştere a bunăstării lor economice. În viaţa citadină au apărut totuşi, încă de atunci, anumite zone dezavantajate. Cu timpul aici s-a instalat, ca o caracteristică a lor, şomajul, cu urmările lui: decădere instituţională, investiţii limitate, corupţia municipală, şcoli cu nivel educaţional scăzut etc. Totuşi, nimic nu poate contrazice evidenţa că la începutul acestui secol oraşul era elementul care definea America şi prosperitatea ei industrială. El este locul în care trebuia să se afle cu orice preţ cel care îşi dorea să fie în centrul vieţii moderne.

După deceniul trei, în perioada Depresiunii şi mai ales după cel de-al doilea război mondial, în discursul sociologic se impune din ce în ce mai accentuat problematica *slums*-urilor şi a ghetto-urilor: prosperitatea citadină nu atinsese populaţia în întregul ei, ba chiar dimpotrivă.

Venirea masivă de noi imigranţi în această perioadă şi mutarea negrilor de la ţară şi din Sud în marile oraşe, au accentuat sărăcia şi segregarea. În plus, din ce în ce mai frecventă e corelaţia care se face acum între conceptele sărăcie-imigraţie-rasă.

Tot acum îşi fac apariţia două fenomene: *in-migraţia* (mutarea noilor veniţi spre centrul oraşelor şi ca urmare declinul acestora) şi *out-migraţia* (mutarea populaţiei albe în suburbii, spre zone noi, special construite, în afara oraşelor). Segregarea are la un pol „cartierul exclusiv", în care cei săraci nu sînt primiţi, iar la celălalt pol ceea ce este numit din ce în ce mai insistent *the sinking slums*.

Se recunoaşte acum, la nivel oficial, că dacă oraşele vor să mai crească, trebuie atraşi spre ele imigranţii. Imigraţia dobîndeşte deci acest aspect paradoxal: pe de o parte fără imigranţi oraşele decad, pe de altă parte, imigraţia duce la decăderea oraşelor. Asistăm în cadrul acestui proces la o suprapopulare a anumitor zone, cele ale chiriilor ieftine. Fenomenul este însoţit (în acord cu remarcabilele observaţii ale teoreticienilor Şcolii de la Chicago, care îşi mai păstrează încă, din păcate, valabilitatea) de declinul economic şi moral, de pauperizarea crescîndă, de familia cu un singur părinte sau cea a mamelor minore etc. Temele dominante în sociologia imigraţiei se dovedesc a fi: şomajul, delincvenţa juvenilă, dependenţa de drog, criminalitatea.

După război, se constată deci că oraşele trăiesc un proces nefericit de schimbare a formei şi a funcţiilor.

Pragmatic şi moral

În anii '60 se recunoaşte oficial că centura suburbană este predominant albă, iar centrul oraşului este negru (ceea ce nu presupune întotdeauna o culoare a populaţiei, ci un status al ei economic şi social). Se constată chiar cu îngrijorare că microbul sărăciei şi al paraginei se întinde de la o zonă la alta; un cartier „căzut" le afectează şi pe cele din jurul lui, din care populaţia albă şi clasa mijlocie începe să se retragă.

La nivel oficial apar acum programele de *slums clearance*. Faţă de acest subiect, discursul sociologic este divizat în puncte de vedere contradictorii; pe de o parte se accentuează o anxioasă alarmă în faţa unui fenomen considerat ireversibil, pe de altă parte se consideră că există o datorie morală a omului civilizat de a-şi asuma răspunderea nu numai faţă de familia lui şi de cercul imediat apropiat, dar şi faţă de dezavantajaţii social, care trăiesc sub normele standard ale vieţii moderne. Se consideră că bunăstarea unei părţi a populaţiei şi largile ei posibilităţi de alegere nu se pot concilia cu privaţiunile şi posibilităţile reduse ale celeilalte părţi a societăţii. Aria întrebării „ce este de făcut?" se lărgeşte, de la un sens pragmatic la unul moral.

„Slums-ul este ulcerul care a evoluat în cancer", scrie Hubert Humprey, care vede oraşul ca o adevărată „junglă socială".

După 1960, datorită evidentei concentrări de minorităţi şi de oameni de culoare în zonele dezavantajate, locul *slums*-ului în discursul social îl ia ghetto-ul. Kenneth B. Clark scrie: „Pereţii invizibili ai ghetoului negru au fost ridicaţi de societatea albă, de cei care au puterea, atît pentru a le limita puterea celor care n-o au, cît şi pentru a le perpetua lipsa de putere".

Zăbrăuţi

În sectorul cinci din Bucureşti sînt principalele ministere, Camera Deputaţilor şi Preşedinţia. În acelaşi sector cinci sînt şi cartierele Rahovei, Ferentari şi zone precum vestita, de acum, stradă Zăbrăuţi. Zone cu blocuri al căror grad de confort e inclasificabil şi incalificabil. Blocuri pe ale căror geamuri se varsă dimineaţa oalele de noapte. Blocuri cu un strat de pămînt sedimentat în ani de zile pe coridoare. Blocuri debranşate de la apă şi gaze pentru că locatarii nu plătesc. Din cele opt imobile din Zăbrăuţi, două au fost preluate de Metrorex pentru propriii angajaţi şi transformate în incinte locuibile. Alte patru au constituit ţinta unui program finanţat de Comunitatea Europeană şi Naţiunile Unite. Program prin care s-a încercat „reevaluarea încrederii dintre români şi romi". De fapt, s-a încercat evaluarea şi poate şi micşorarea gradului de *sălbăticie urbană* în care trăiesc locuitorii acestui ghetou. Programul a costat 50 de mii de dolari. S-a pornit probabil de la ideea că marile diferenţe de standard social pe suprafeţe relativ mici pot degenera în tensiuni şi conflicte. Primăria sectorului a cules şi reclamaţiile făcute între vecini. Majoritatea se referă la scandaluri şi beţii. Mai puţin la mizerie, care e oricum generală, obişnuită în acel loc şi contribuţie a tuturor. Copiii acestor oameni au fost trimişi aproape ilegal la şcoală şi grădiniţă, fiindcă nu aveau nici un fel de acte în regulă. L-am întrebat pe viceprimarul Ion Iofciu, cel care s-a ocupat de acest proiect, care au fost în cele din urmă efectele. Mi-a răspuns că rezultatul cel mai important a fost că unii au conştientizat felul şi locul în care trăiesc şi... s-au mutat." În locul lor însă, au venit alţii (indivizi care n-au auzit încă de Naţiunile Unite cu programele lor). N-au putut fi împiedicaţi să se stabilească acolo şi nici să continue stilul de viaţă părăsit de ceilalţi. Mizeria se regenerează. La fel şi legendele despre cartierul Ferentari. Chiar dacă acesta nu-şi merită „faima" în totalitate. Şi chiar dacă primăria ar schimba numele *Căii Ferentari* în *Calea Consiliului Europei,* aşa cum a avut intenţia la un moment dat.

Andrei MANOLESCU

Se acceptă deci ideea că ghetourile sînt colonii sociale, politice, educaţionale şi mai presus de toate economice, faţă de care discriminarea ia forme instituţionalizate. Auto-perpetuarea ghetoului înseamnă nu numai o reproducere şi o permanentizare a sărăciei, ci şi a atitudinii şi comportamentului tipic celui sărac, care îi blochează acestuia orice iniţiativă şi posibilitate de mobilitate socială.

Apar şi teorii care susţin transformarea deliberată şi susţinută de stat a ghetoului într-o rezervaţie pentru săraci, deviaţi şi nedoriţi, de tipul rezervaţiilor pentru indieni (vezi, spre exemplu, Northon E. Long sau Georges Sternlieb).

Strategiile învinovăţirii

Vechea şi binecunoscuta strategie „victima este vinovată" se manifestă şi în acest caz. Minoritarii trebuie pedepsiţi, se susţine, ei trebuie opriţi să „sară peste garduri". Guvernului i se propune să nu mai cheltuiască pentru ameliorarea situaţiei acestor ghetouri, „atît de urîte ziua şi atît de periculoase noaptea". Se invocă argumentul că populaţia în aceste arii este slăbită psihologic, incapabilă deci să mai lupte pentru îmbunătăţirea condiţiei ei, astfel încît cercul vicios al perpetuării trebuie rupt. Lucru care nu se poate realiza decît prin soluţii brutale, cum ar fi, spre exemplu, despărţirea copiilor de familii şi instituţionalizarea lor sau dirijarea lor spre părinţi adoptivi.

Concomitent cu această obsesivă punere în discuţie a ghetoului se impune însă şi recunoaşterea unui alt adevăr: aşa-zisa „problemă a oraşelor" nu era nimic altceva decît un eufemism. Adevărata problemă a lumii moderne este cea a minorităţilor. Slums-ul este sărac pentru că este locuit de minorităţi şi nu invers.

Înapoi în centru

Şi totuşi, anii '80 au însemnat în istoria oraşelor o neaşteptată renaştere (aparentă – ne avertizează unii sociologi, şi mult prea înecată în retorică!).

Apare acum aşa-numita mişcare *back to the city* (înapoi în centru). Ea este cauzată de naşterea şi extinderea firmelor internaţionale, şi, datorită acestora, a oraşului global. Acum problemele muncii şi ale comunicaţiei pentru tînăra generaţie de profesionişti nu se mai reduc la dimensiunile metropolisului sau megapolisului, ci se extind peste frontierele unui stat, oricît ar fi el de mare.

Post-modernismul înseamnă multinaţionalism. Metropolele devin *urban villages*. Lumea – *the global village*. Oraşele atrag forţa de muncă supracalificată, mobilă, internaţională. Capitalele multinaţionale şi plurilingviste înseamnă în această nouă conjunctură o automată conectare la ceea ce se numeşte *global network*.

Şi astfel copiii celor plecaţi în afara oraşelor se întorc acum spre centrul părăsit de părinţii lor. Spaţiile vechi sînt reamenajate, străzile dărăpănate dar păstrînd parfumul vremii sînt transformate în cartiere şic pentru localnici şi pentru turişti; tot aici se clădesc marile construcţii ale birourilor şi întreprinderilor bancare internaţionale. Apare generaţia numită *young, urban, professional*, care se instalează în cartierele altădată cu chirii joase, devenite acum cartiere elitare. Aici se renovează sau se construiesc instituţii culturale, corespunzătoare nevoilor inter-multi-culturale ale acestei noi elite urbane, bine educate. Ei doresc să fugă de provincialismul părinţilor lor, care au optat pentru suburbie şi izolare, simt nevoia unui stil de viaţă urbană, vorbesc despre o *sensuality of the place,* au apetenţă pentru spectacolul străzii, unde să-şi încerce puterea de a cheltui şi de a decide, de a trăi în multiculturalism, excitaţia de-a fi turişti printre turişti, în propria lor ţară, de-a se întîlni astfel cu lumea cea largă. De fapt, nimic altceva decît o dovadă că omul nu poate scăpa de nevoia, atît de omenească, de-a avea alţi oameni în jur.

În realitate însă, acest reviriment al anilor '80 a creat un oraş dual: el a devenit locul marilor contraste, deopotrivă al săracilor şi al bogaţilor, într-un amestec deconcertant.

Alături de elita ultraselectă apare în centrele oraşelor un număr tot mai mare de oameni fără adăpost, sărăcimea este împinsă de colo-colo (adeseori imediat în spatele zonelor şic), deci ea nu dispare. Concentraţiile de minoritari pauperizaţi se păstrează. Există străzi şi ore ale metropolelor occidentale cînd îţi vine foarte greu să crezi că nu eşti într-o ţară subdezvoltată din lumea a treia. Sărăcia se adînceşte şi se solidifică. Rasa apare din nou în discursul oficial, acum în contextul: *homless,* drog, SIDA, violenţa de gang. Culturi etnice diferite trăiesc în strînsă apropiere; frustrările lor deviază în intoleranţă şi crimă. Mulţi sociologi numesc în consens oraşul ultimului deceniu o „junglă pe asfalt". Din acest punct de vedere oraşul este, spun comentatorii specializaţi, şi o bună ocazie de a regîndi sensul moralităţii, ca obligaţie a omului zilelor noastre de a-şi asuma responsabilităţile sociale şi îndatoririle colective, de a accepta normele de comportament în spaţiile publice şi a purta de grijă celui alături de care trăieşte, indiferent de culoarea, naţionalitatea şi starea lui socială.

* Fragmente din expunerea prezentată la Conferinţa internaţională despre sărăcie – Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi, oct. 1998.

Chestionar pentru dilematici

Răspunsurile la acest chestionar nu sînt obligatorii. Îl publicăm din dorinţa de a ne cunoaşte mai bine cititorii (inclusiv pe cei care nu ne trimit scrisori). Vă rugăm să răspundeţi la întrebări conform indicaţiilor, să decupaţi chestionarul şi să-l expediaţi într-un plic pe adresa: Revista Dilema, *Aleea Alexandru nr. 38, sector 1, 71273, Bucureşti. Dilematici din toată ţara, aşteptăm cît mai multe răspunsuri pînă la data de 15 octombrie 1999!*

1. De cînd citiţi *Dilema*?

❑ de mai puţin de un an
❑ între 1 şi 3 ani
❑ între 3 şi 6 ani

2. Cît de des citiţi *Dilema*?

❑ în fiecare săptămînă
❑ de 2-3 ori pe lună
❑ întîmplător

3. Cum vă procuraţi *Dilema*?

❑ o cumpăr de la chioşc
❑ sînt abonat
❑ o împrumut de la prieteni sau cunoştinţe

4. Cîte persoane mai citesc exemplarul dumneavoastră?

❑ încă o persoană
❑ încă două persoane
❑ încă trei sau mai multe persoane

5. Ce alte săptămînale citiţi în mod regulat (cel puţin de două ori pe lună)?

❑ *22*
❑ *Academia Caţavencu*
❑ *Capital*
❑ *Formula AS*
❑ *România literară*
❑ Altul (precizaţi care)
.....

6. Care este cotidianul naţional pe care-l citiţi în mod regulat?

❑ *Adevărul*
❑ *Azi*
❑ *Cronica română*
❑ *Cotidianul*
❑ *Curentul*
❑ *Curierul naţional*
❑ *Evenimentul zilei*
❑ *Naţional*
❑ *România liberă*
❑ *Ziua*
❑ Altul (precizaţi) .....
❑ Nici unul

7. Ce vă interesează în primul rînd în *Dilema*? (daţi un singur răspuns)

❑ grupajul tematic din paginile 6-10, 16
❑ rubricile permanente (din celelalte pagini)

8. Credeţi că *Dilema* ar trebui să reflecte într-un grad mai mare evenimentele care ţin de stricta actualitate (politică, socială, culturală)?

❑ da
❑ nu
❑ nu ştiu

9. Limbajul articolelor publicate în *Dilema* (în grupajul tematic sau în rubricile permanente) vi se pare, în general, accesibil?

❑ da, întotdeauna
❑ da, de cele mai multe ori
❑ nu, de cele mai multe ori
❑ nu, niciodată

10. Enumeraţi 5 nume de redactori/colaboratori ale căror rubrici permanente vă interesează cel mai mult.
.....
.....
.....
.....
.....

11. Enumeraţi 5 nume de redactori/colaboratori ale căror rubrici permanente vă interesează într-o mică măsură/nu vă interesează.
.....
.....
.....
.....
.....

12. Dintre temele *Dilemei*, enumeraţi 5 care v-au plăcut şi 5 care nu v-au plăcut.

❑ Mi-au plăcut
.....
.....
.....

❑ Nu mi-au plăcut
.....
.....
.....

13. Vă rugăm să faceţi propuneri şi sugestii pentru *Dilema* (teme, posibile rubrici noi, posibili colaboratori).
.....
.....
.....
.....

14. Ce-i lipseşte în primul rînd *Dilemei* pentru a fi mai bună?

❑ un aspect grafic mai atrăgător
❑ noi colaboratori
❑ un număr mai mare de pagini
❑ altceva (specificaţi).....
.....
.....
.....
.....

15. Citiţi suplimentul *Vineri?*

❑ da, întotdeauna
❑ uneori
❑ nu

16. Credeţi că *Vineri* vă ajută să vă orientaţi în viaţa culturală actuală?

❑ da
❑ într-o oarecare măsură
❑ nu

17. Ce vă interesează mai mult în supliment?

❑ grupajul tematic
❑ rubricile fixe (specificaţi) .....
.....
.....
.....

❑ interviurile
❑ cronicile de cărţi, spectacole, expoziţii
❑ corespondenţele din străinătate
❑ eseurile

18. Enumeraţi trei teme din *Vineri* care v-au interesat.
.....
.....
.....

19. Vă rugăm să faceţi propuneri şi sugestii pentru *Vineri* (teme, posibile rubrici noi, posibili colaboratori).
.....
.....
.....
.....

20. Vă rugăm să ne comunicaţi cîteva date despre dumneavoastră:

Vîrsta..... Sexul .....

Studii: ❑ medii ❑ superioare

Ocupaţia:

❑ salariat la stat
❑ salariat la o firmă privată
❑ elev
❑ student
❑ pensionar
❑ întreprinzător
❑ şomer

Interstiţii

Consideraţii interactive

Am văzut deunăzi un anunţ prin care un institut de studii de pe lîngă un important partid politic ne aducea la cunoştinţă *„Reluarea conferinţelor interactive“*. Cum conferenţiarul e o figură marcantă şi respectată a vieţii publice de la noi, cum subiectul conferinţei trimitea la o problematică actuală şi cît se poate de serioasă („Reforma morală şi instituţională“), mărturisesc că m-a intrigat neaşteptata prezenţă a cuvîntului „interactive“. Deşi, gîndind la rece, n-ar fi trebuit să fiu surprins, deoarece termenul, de (tot mai) largă circulaţie astăzi, poate fi întîlnit în cele mai diverse situaţii. Într-un „talk-show“ televizat, spre exemplu, după ce primise vreo zece telefoane de la telespectatori, animatorul a exclamat, cu o tonică satisfacţie: „Iată ce înseamnă să facem o emisiune interactivă!“. Un canal TV tineresc, lansat nu de mult, are şi el o emisiune care se cheamă pur şi simplu „Interactiv“. Acolo nu se întîmplă absolut nimic deosebit, decît că – aşa cum indică şi genericul – „telespectatorii aleg videoclipurile preferate“. Mai ambiţioasă şi cu un grad mai înalt de complexitate e producţia de la TVR: se intitulează „Super gol show“, cu precizarea: „joc interactiv“. Pe un platou se află o poartă de fotbal, în ea e instalat un portar de meserie (portar de fotbal, vreau să spun), iar concurenţii catapultează mingea graţie unui aparat ce seamănă cu un tun, a cărui ţeavă descrie capricioase rotaţii şi eclipse. Spectatorii întind braţele paralel cu solul, flutură palmele, sîsîie, mîrîie, după care, la comanda animatorului, aplaudă prompt şi zgomotos. În fine, nu încape îndoială că tot de interactivitate ţin emisiunile de „Karaoke“, ideale, pare-se, pentru a umple, pe timpul verii, ore întregi de emisie.

Bine, bine, dar ce vrea să zică oare „conferinţă interactivă“? Să ne imaginăm auditoriul întrerupîndu-l pe conferenţiar la fiecare frază, bombardîndu-l cu întrebări, exprimîndu-şi nemulţumirea prin viguroase huiduieli sau, dimpotrivă, reluînd în cor, pe ritmuri alerte, pasaje menite a deveni refrene de top? Să ne amintim că, în textul intitulat *O conferenţă*, Caragiale povesteşte ce mari emoţii a avut înainte de a prezenta, în faţa S.P.M.D.R. („Societatea protectoare a muzelor Daco-Române“) o alocuţiune pe tema – abisală şi eternă – „Ce este arta?“, în care „clou“-ul era exemplul cu ghetele şi cu cizmarul. Conferinţa n-a avut, după cum deducem din relatarea scriitorului, un caracter interactiv. Este, poate, ceea ce va fi nemulţumit pe simpatica preşedintă a S.P.M.D.R., madam Parigoridi, care, la sfîrşit, îi aruncă, şoptit, conferenţiarului o frază din care transpare nemulţumirea faţă de rolul eminamente pasiv ce i se rezervase asistenţei: „Fie! frumos ne-ncălţaşi, unchiule!“. La care nenea Iancu amorsează o relaţie de interactivitate, situîndu-se, însă, în zone echivoce: „Şi-mi întinde mîna. I-o sărut şi-i răspund şi mai încet:

– *Merci* de compliment, nepoţică!... decît... mîna mi-o întinzi? ce! eu sînt mănuşar? La cizmar, altceva se-ntinde.

– Tot obraznic ai rămas, nene Iancule!“

Altfel, anunţul despre conferinţa interactivă confirmă faptul că termenul a căpătat o triplă legitimitate: politică, intelectuală şi mondenă. Spun asta gîndindu-mă la urările oficiale trimise de Anul nou 1998 de către dna Catherine Trautmann, ministrul francez al Culturii, urări de care au beneficiat funcţionarii ministerului şi persoanele de pe lista de protocol:

„Catherine Trautmann,
Ministre de la Culture
et de la Communication,
porte-parole du Gouvernement,
vous souhaite
une nouvelle année créative
et interactive“.

Nu mă îndoiesc că, în cel mai autentic spirit interactiv, destinatarii au răspuns adresîndu-i doamnei ministru aceleaşi bune urări.

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

EUROPA DUPĂ KOSOVO (III)

O modernizare elitistă şi incompletă

În opinia mea, integrarea spaţiului est-european în polimorful ansamblu continental depăşeşte, ca mizã, sfera politicii, adicã alinierea legislativă, măsurile de consolidare a statului de drept şi generarea prosperităţii în condiţiile pieţei libere. Ea are o componentă culturală şi spirituală care nu mai poate fi subestimată. Trebuie să recunoaştem că Europa de Sud-Est a fost marginalizată nu atît din motive de disparitate civilizaţională sau din pricina fostei sale apartenenţe la Imperiul sovietic, ci şi pentru că întruchipează faimoasa „lume ortodoxă". Vorbim despre o lume confesională cunoscută epidermic, la nivelul unui folclor academic reducţionist, o lume care s-a articulat statal pe ruinele Imperiilor otoman şi habsburgic şi care a cunoscut o modernizare parţială, brutal stopată prin revoluţiile de dreapta din anii '30 sau prin comunizarea intervenită după 1945. Aproape un mileniu, acest segment al creştinismului european a fost disputat de lumea catolică şi (mai apoi) protestantă, fie cu ajutorul unor campanii prozelitiste, fie prin intermediul jocurilor politice imperiale. Au avut loc polemici teologice, infiltrări cripto-catolice sau protestante operate cu ajutorul tiparului şi al şcolii, acţiuni de forţă, dar şi interferenţe benefice sau aculturaţii fertile. S-au încheiat alianţe nerespectate, s-au propus formule de compromis, precum uniatismul de inspiraţie iezuită, care a contribuit, bunăoară, la emanciparea românilor transilvăneni, dar care a divizat confesional populaţii altădată compacte. În ciuda acestei cronici agitate, naţiunile ortodoxe – ruşii, românii, grecii, bulgarii, sîrbii şi ucrainienii – nu s-au convertit la creştinismele apusene, căutînd mereu, cu sacrificii, dificilul echilibru dintre fidelitatea faţă de credinţa lor ancestrală, utopia unui *revival* bizantin şi presantele solicitări ale modernităţii.

Trebuie înlăturată preconcepţia conform căreia aceste societăţi sînt dominate de o religiozitate premodernă şi de un antioccidentalism funciar, bazat pe conştiinţa alterităţii confesionale. În realitate, secularizarea naţiunilor sud-est europene s-a sincronizat, *grosso modo*, cu ritmul în care acelaşi proces a afectat statele occidentale. Programul revoluţiilor burgheze, exproprierea averilor ecleziastice, ateismul oficial din perioada comunistă şi mirajul consumist apărut după 1990 au modificat în adîncime statutul tradiţional al faptului religios. Scăderea participării liturgice, analfabetismul teologic, incoerenţa dinamicii misionare şi catehetice, ridicarea cenzurii morale în anonimatul marilor oraşe, liberalizarea avortului, depenalizarea minorităţilor sexuale, explozia divorţurilor sînt tot atîtea evoluţii mentalitare *de tip occidental* pe care Sud-Estul Europei le-a cunoscut de curînd, dar care nu au apărut *ex nihilo*, reprezentînd mai degrabă corolarul unei modernizări elitiste şi incomplete începute încă de la 1848.

De unde provine, în aceste condiţii, impresia că ţările sud-est europene împărtăşesc un redutabil fundamentalism religios? O asemenea percepţie pare a fi generată de doi factori: primul ţine de diferenţa *stilistică* a universului ortodox, pe care logocentrismul occidental o culpabilizează iraţional, atît pentru că nu a reuşit să o asimileze, cît şi pentru că o resimte ca pe o ameninţare la adresa propriilor sale opţiuni. Al doilea factor priveşte inevitabila utilizare a identităţii ortodoxe ca referinţă a unei construcţii identitare întîrziate. Neobţinînd siguranţa unui stat unitar decît după Tratatul de la Versailles, naţiunile majoritar ortodoxe din Sud-Estul Europei au folosit religia ca pe un liant comunitar şi ca semn distinctiv în concertul internaţional. Întrucît separaţia puterilor se operase în Occident încă de la începutul secolului XIX, strategia răsăriteană de supravieţuire prin spiritualitate a fost percepută ca o formă de politizare retrogradă a religiei şi, deci, ca un simptom de înapoiere. Incriminarea generică a unei presupuse vocaţii xenofobe rămîne totuşi nedreaptă, pentru că nu corespunde realităţii, ci doar posibilelor sale distorsiuni, în condiţii de criză prelungită. Evident, nu putem escamota negativitatea potenţială a unei asemenea evoluţii. Pentru oricine vine din Sud-Estul continentului e limpede că radicalizarea unui discurs resentimentar, menit să compenseze frustrarea excluziunii şi să mascheze cronicizarea indigenţei, constituie un pericol serios. De curînd, în Iugoslavia, am plătit cu toţii preţul unei asemenea maladii colective care, netratată la timp, a generat deopotrivă convulsii sîngeroase şi remedii excesive. Cazul Kosovo ne-a dovedit, dacă mai era nevoie, că nu există crize strict locale, pe care le putem eventual ignora. Dacă numai războiul poate suscita interesul Occidentului faţă de diabolizata regiune a Balcanilor, atunci nu vom avea o Europă Unită, ci doar o Europă rănită care, în loc să se dezvolte, îşi va pierde timpul şi banii pentru a-şi tămădui infecţiile.

Pentru a evita o asemenea spirală, e urgent să nu mai privim integrarea statelor sud-est europene ca deziderat vag, ci mai degrabă ca obiectiv imperios, realizabil cu ajutorul diplomaţiei preventive, al investiţiilor curajoase şi al unei reale solidarităţi politice.

Pentru o Europă eucharistică

Am convingerea că putem face şi altceva. De două secole, democraţia şi secularizarea au mers împreună. Astăzi, excesul secularizării inspiră, cel puţin în Est, un fundamentalism politizat, care ameninţă democraţia. Ar fi de dorit să echilibrăm situaţia prin reintegrarea tradiţiei creştine în forumul european. Laicitatea multiculturală nu antrenează fatalmente generalizarea discriminării pozitive, pe fondul unui nou dogmatism al drepturilor umane, ridicat la rangul de poliţie a standardului unic. Ea poate coabita cu relegitimarea socioculturală a unui creştinism care, aşa cum pare să se întîmple în sînul catolicismului, ştie să-şi purifice memoria şi să gestioneze provocările noului mileniu. Dacă înfrîngem inerţia unui anticlericalism rudimentar, trebuie să recunoaştem că ameninţarea unei teocraţii europene nu are obiect. Nici măcar în lunga istorie a societăţilor pre-revoluţionare, Europa nu a generat structuri statale de tip islamic, în care legislaţia religioasă ţine loc de lege civilă. Procesul secularizării s-a bazat pe ura de sine a claselor periculoase, exploatată utopic de către clasele parvenite. El a avut indiscutabilul avantaj de a creea o mai mare libertate pentru cetăţeni şi pentru Biserici, dar a privat existenţa comunităţii europene de orice ideal coagulant, exilînd valorile tradiţiei creştine în cadrul strîmt al vieţii private sau asociative. Cred că şansa noastră, în secolul următor, vizează tocmai reconcilierea dintre politică, religie şi societate, pe fundalul apropierii dintre marile familii confesionale.

Poate că va veni în curînd vremea cînd elitele europene nu vor mai fetişiza laicitatea şi nu-şi vor mai aminti de apartenenţa lor catolică, ortodoxă sau protestantă doar atunci cînd intră în conflict. Societatea civilă – bazată pe o structură formală, adică *indiferentă* – este un bun tampon între stat, individ şi piaţă, dar şi o sursă de relativism aplatizant. Din tot acest construct lipseşte tocmai *dimensiunea ecumenică*, singura în stare să propună o sinteză între statalismul societăţilor mediteraneene, individualismul celor atlantice şi colectivismul celor slave. Nu vom obţine pacea, bunăstarea şi creativitatea unei condiţii europene împlinite înainte de a depăşi tripartiţia amintită în direcţia unui nou început.

Sînt convins că fresca din această fostă mănăstire – splendida *Cină* pictată de Ghirlandaio – poate sluji drept metaforă a acelei *Europe eucharistice* pe care veşnica noastră revoltă ne-o interzice, sporind în fiecare dintre noi nostalgia unui pelerinaj mereu amînat.

---

*Textul acestei conferinţe, al cărui final îl publicăm acum, a fost prezentat în cadrul celei de a VI-a *Summer School on Religions in Europe*, organizată de Universitatea din Florenţa şi de Uniunea Europeană, ce a avut loc la Badia a Passignano (Toscana), în august 1999.*

Într-o lume fără frontiere, ecumenismul e o temă capitală

– fragmente din interviul cu Andrea RICCARDI realizat de Xavier Ternisien –

Credeţi că există două Europe, una latină, catolică şi protestantă, cealaltă slavă şi ortodoxă? Sau consideraţi că fractura ce se manifestă pornind din Balcani e doar una provizorie?

Rădăcinile istorice, precum şi imaginarul joacă un rol de seamă. Asistăm, în lumea noastră globalizată şi lipsită de frontiere, la o recuperare a identităţilor subiacente. În Serbia, bisericile sînt puţin frecventate; cu toate acestea, ortodoxia e într-un fel sufletul naţiunii. Raportul între religie şi conştiinţă naţională a redevenit ceea ce era la începutul secolului, înainte de comunism. Însă ortodoxia e departe de a fi uniformă. Cazul României e interesant: ţară latină, ţară punte, ţară ortodoxă. Există de asemenea o ortodoxie arabă care nu e agitată de aceleaşi pasiuni; un om precum patriarhul Ignatie al IV-lea al Antiohiei, de rădăcini arabe şi cultură franceză, poate juca un rol important... Patriarhatul de Constantinopol duce o politică ecumenică. Sînt ani de cînd Biserica ortodoxă greacă are, la rîndul ei, o orientare ecumenică, chiar dacă cu anumite accente puţin populiste. Avem în consecinţă de a face cu o complexitate ortodoxă de care trebuie să ţinem seama.

Problema fracturii între Est şi Vest e o problemă veche, accentuată de războiul rece. Dar e, în acelaşi timp, problema unei Europe de Est care trebuie să facă faţă izbînzii modelului occidental: care nu e catolic ori protestant, ci modelul unei societăţi secularizate, consumeriste, capitaliste, dezvoltate. Or, în acest context, tema ecumenicităţii e capitală. Sînt convins că ecumenismul nu e doar o chestiune ce ţine de comisii teologice şi diplomatice în căutarea unei unităţi doctrinare. El se construieşte de asemenea prin întîlniri personale în teren, între popoare, între conducători religioşi. Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România a deschis perspective vaste.

Înainte de căderea Zidului Berlinului, ortodoxia avea o imagine mai degrabă pozitivă în ochii Occidentului.

© R. Sava

După 1989, acesta a descoperit o ortodoxie retractilă şi naţionalistă...

Ioan Paul al II-lea o spunea el însuşi, încă înainte de căderea Zidului, în cartea sa de interviuri realizate de André Frossard: noi, catolicii sîntem foarte apropiaţi de ortodocşi din punct de vedere doctrinar, constituim aproape aceeaşi Biserică. Din punct de vedere psihologic, însă, ne aflăm mai aproape de protestanţi. În ce mă priveşte, nu împărtăşesc integral deziluzia catolică cu privire la ortodoxie. Ne aşteptam la nişte ortodocşi prea asemenea catolicilor. Doream să întîlnim un soi de greco-catolici. Dar ortodocşii sînt ei înşişi şi pot, în sfîrşit, fi ei înşişi. Prietenii noştri români ne spun: „Vechiul nostru ecumenism era în mare parte politică religioasă de stat. Astăzi, e vorba despre propria noastră responsabilitate şi sîntem sinceri".

Ştiu că are loc o anumită resurgenţă a fundamentalismului ortodox... Dar naţionalismul nu e doar o maladie ortodoxă; e de asemenea o maladie catolică, protestantă, precum în Irlanda de Nord... E adevărat că relaţiile între catolici şi ortodocşi nu sînt astăzi cu totul lipsite de probleme, dar sînt măcar autentice.

Ortodocşii nu dau oare impresia că invocă mereu trecutul, prezentîndu-se ca nişte victime?

Există, în ortodoxie, o cultură a memoriei. Unii pot vedea aici un anume „victimism", prezent de altfel şi la alte popoare. Adevărata problemă a ortodocşilor e însă raportul cu modernitatea. Conciliul Vatican II a constituit pentru Biserica Catolică un loc de dezbatere asupra modernităţii. Pentru ortodocşi, problema s-a pus într-un moment în care nu aveau libertate de expresie. Dar există figuri ortodoxe care întrupează o formă de modernitate. Mă gîndesc la Patriarhul Constantinopolului, Athenagoras, mort în 1972. Era legat de trecut, venea din Balcani, dar a făcut adecvat faţă modernităţii ca arhiepiscop în Statele Unite. Nu era un personaj tradiţionalist...

Ce părere aveţi despre teoria universitarului american Samuel Huntington, conform căreia conflictele viitorului vor avea raţiuni religioase şi culturale?

Profesorul Huntington şi-a lansat teza dovedind un anume simplism american. Realitatea e întotdeauna mai complicată... Meritul său e de a fi făcut să intre în dezbatere rolul jucat de civilizaţii... Intuiţia de a utiliza această cheie de înţelegere e foarte interesantă. Însă lecturile nord-americane referitoare la Europa de Est sînt adesea mai degrabă ideologice decît istorice.

Le Monde, 29 iunie 1999

---

* Andrea Riccardi e profesor de istorie a creştinismului la Universitatea din Roma şi preşedinte-fondator al comunităţii Sant' Egidio (cu sediul în Trastevere), care a organizat, alături de oficialităţile ecleziastice şi civile române, întîlnirea „Oameni şi religii" în septembrie 1998, la Bucureşti. Comunitatea Sant' Egidio, înfiinţată în 1973, e o asociaţie catolică laică internaţională care lucrează cu succese notabile pentru ajutorarea săracilor, evanghelizare, ecumenism şi stingerea conflictelor.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

● Anul VII ● Nr. 346 ● 24 - 30 septembrie 1999 ●

Album

Scrisori întredeschise

Adorata inimei mele,

Ceea ce trebuie să-ţi declare ochii mei, ceeace purtarea mea îţi manifestă încă de mult şi gura'mi totuş nu cutează să 'ţi-o spue' ţi-o va descoperi acum această scrisoare.

Cea mai frumoasă şi mai adorabilă virgină de sub soare nu poate fi cea mai crudă, şi ea nu poate să vază consumându-se o inimă simţitoare din cauza ei. Ai aprins în inima mea o flacăra pe cît de dulce pe atât de teribilă, din chiar primul moment în care avui fericirea de a te vedea. Şi acum, să înăbuşesc în mine această pasiune? O, dacă ai o ideiă despre puterea amorului, cată să simţi imposibilitatea de a se smulge cineva dela un lucru pe care îl adoră şi care, la drept vorbind, este izvorul vieţei sale! Fiindcă viaţa sufletului meu şi unica bucurie a vieţei mele eşti numai D-ta. A te iubi pe tine a fost dorinţa mea cea mai scumpă şi cea mai înfocată: a fi iubit de tine – este tot ce doresc în lumea asta. Fiindcă în tine trăiesc şi numai tu eşti în stare să dai adevăratul farmec vieţei mele; fără tine îmi va lipsi ceeace uşurează sclavului povara şi lanţurile.

Nu mă lăsa deci în această stare de nesiguranţă îngrozitoare; fiindcă ceeace simţ în băierile şi profunzimea inimei mele, nu este dragostea aşa cum o înţelege toată lumea, nu! ci este amorul cel mai pur, cel mai ideal ce l-a simţit vreodată un piept omenesc.

Legănat în cea mai dulce speranţă, aştept momentul frumos în care aceste rînduri vor provoca un răspuns favorabil.

Pînă atunci rămîn cu respect şi stimă

Al D-tale devotat adorator

Petrică

Bazar

În top

Prin clasa a şaptea, circulau printre elevi un soi de topuri neoficiale ale celor mai frumoase fete şi ale celor mai frumoşi băieţi. „Frumos“ însuma o serie de multe alte calităţi: sociabil, bun la învăţătură, bine îmbrăcat, tupeist... Un soi de „popular“ din filmele americane cu adolescenţi. Nu întotdeauna cel (cea) de pe locul I era cel mai frumos (cea mai frumoasă) din clasă. Oracolele, la rîndul lor, cultivau şi ele topurile. La întrebări de tipul ce culoare, ce floare, ce actriţă/actor, cîntăreţ/cîntăreaţă, autor etc. preferaţi puteai da mai multe răspunsuri: albul, dar şi albastrul, şi, cînd sînt prost dispusă, roşul...

În ultimii ani, topurile s-au instituţionalizat prin sondajele de opinie. A apărut un soi de cult al topurilor oficiale, ca puncte de plecare ale multor aprecieri, comentarii şi chiar decizii. Lucru de înţeles după o epocă în care datele, cu cît mai oficiale, cu atît erau mai puţin credibile. Pe lîngă sondajele făcute după toate regulile jocului, nevoia de opţiune şi de ierarhii a populaţiei a dat naştere şi unor topuri neoficiale, subiect de conversaţie cotidiană: Nu-ţi place Esca? Mie aşa de mult îmi place...

Mai nou, piaţa publicistică a ştiut să explicite tendinţele sus-menţionate şi să producă o revistă pe această temă: *Oameni în top* (editată de S.C. „Elita Media“ S.A., redactor-şef Cristina Ţopescu). Alte reviste apărute mai de mult exploatau şi ele, indirect, ideea de top: cele mondene descriau portrete de oameni deja în top, stabilind, astfel, o ierarhie proprie; cele pentru femei impuneau o imagine care să le ajute pe cititoarele lor să ajungă mai repede „în vîrful piramidei“, cele politice se ocupau de anumite personalităţi pentru că le considerau în fruntea ierarhiei. Revista *Oameni în top* publică topuri în orice domeniu: de la oameni politici la cartofi prăjiţi, gumă de mestecat şi pastă de dinţi (mă refer la numărul 2 al revistei, pe care l-am folosit ca „studiu de caz“). Toate topurile prezentate sînt însoţite de certificatul de garanţie *sondaj naţional*. Se dezvoltă, astfel, un fel de gîndire automat ierarhizantă a cititorului, care este îndemnat să-şi pună în funcţiune, cu orice ocazie, podiumul personal. Să-şi dezvolte o gîndire comparatistă. Desigur, luînd în considerare opţiunile personale, dar şi „gura lumii“, opinia publică şi modelele deja create. După gîndirea cuantificată de tip *Robingo, Preţul corect* sau *Integrame*, revista în cauză face încă un pas pe calea schematizării. A judecăţii de tip punct lovit-punct ochit.

Partea pozitivă a revistei topurilor noastre este că, sub fiecare listă de ierarhii, apare o încercare de motivaţie. A ierarhiei în sine, în general din punctul de vedere al cîştigătorului, cu care se poate citi un interviu. *Călin Popescu Tăriceanu* a ieşit, de pildă, pe locul I în topul *Cei mai sexy oameni politici români*. Acest top, ce-i drept, nu poartă marca *Sondaj naţional*, ci se precizează că a fost constituit de un juriu format din *personalităţi feminine* (Rodica Avram, Gilda Lazăr, Diana Piştalu, Stela Popescu, Tia Şerbănescu, Theo Trandafir, Ingrid Vlasov). Motivaţiile alesului sînt, de astă dată, vagi şi modeste: la definirea imaginii lui a contribuit *un complex de factori;* de asemenea, are grijă să fie îmbrăcat *corect*, fără să piardă prea mult timp. Se conturează, astfel, un limbaj „specializat“ al motivaţiilor, oscilînd de la stilul impersonal (abundînd în substantive abstracte „de lemn“ gen *aspect, imagine, ipostază)* la cel implicat (vocabularul învîrtindu-se aici în jurul cuvintelor *pasiune, charismă...)*. Andreea Esca, aflată în topul prezentatoarelor de ştiri, se autodefineşte: *Presupun că se numeşte charismă; o ai sau nu o ai. Andreea Marin,* cea mai spontană prezentatoare de emisiuni de divertisment, aduce drept motivaţie *provocarea* şi *concurenţa. Mădălina Manole,* cea mai apreciată cîntăreaţă de muzică uşoară românească, invocă *munca*: multe concerte, recitaluri, turnee. În sfîrşit, *Marian Nedelcu, „Făt-Frumosul“ modei româneşti,* recunoaşte *imprevizibilul:* nu s-ar fi aşteptat vreodată să fie model şi în nici un caz cel mai bine-cotat.

Lista ar putea continua la infinit. O categorie aparte o constituie produsele alimentare şi cosmetice consumate. În alegerea acestora, probabil că reclama are un rol definitoriu: pasta de dinţi cea mai folosită este *Colgate,* guma de mestecat cea mai mestecată este *Orbit*. Spre sfîrşitul revistei, apar chiar topuri mai puţin obişnuite: *Cele mai ameninţate specii de animale din România*. Pe locul I figurează *melcul de grădină*. Asemenea ierarhii lasă să se întrevadă o altă posibilă tentă a revistei, mai aproape de o colecţie de comentarii sociologice.

Iaromira POPOVICI

O intervenţie cam brutală în afacerile noastre interne

Nici un editorialist de renume, nici un pamfletar devastator, nici un analist politic fără egal, nici un moderator la care te uiţi fără să ştii cît pierzi, n-a suflat o vorbă consistentă despre cel mai semnificativ eveniment care a avut loc în viaţa politică românească – exact aşa: în viaţa politică – şi anume în noaptea zilei de joi 9 septembrie 1999 (ziua nostradamică: 9.9.999!)

Nu ştiu cu precizie ora. Ştiu unde: nu în Parlament, nu la Guvern, nu la Cotroceni. Aproape de Cotroceni: pe stadionul Naţional. La concertul lui Julio Iglesias. Acolo s-a ridicat un vuiet de fluierături la adresa preşedintelui României, împiedicînd desfăşurarea concertului. În clipa cînd Iglesias, pe scenă, a înţeles despre ce e vorba (?), el a strigat, nu ştiu cît de urît, dar bine: SHUT UP! Şi fluierăturile au încetat.

Despre acest strigăt deloc melodios, despre această intervenţie cam brutală, dar benefică, a unui străin, în afacerile interne ale românilor n-am citit decît într-un singur ziar bucureştean; în nici un caz pe prima pagină, ci undeva, pe a doua, cu literă mică şi la îngrămădeală, într-o cronică bumbată a spectacolului. Pe prima pagină a tuturor cotidienelor s-a titrat gros şi s-a comentat pe larg – cu o satisfacţie mai mult sau mai puţin vie, cu o deşteptăciune mai mult sau mai puţin trează – evenimentul nopţii: preşedintele a fost huiduit la concert (după ce, cu o zi înainte, o păţise aşa şi la fotbal...) Cei mai ageri la minte (să-i lăsăm pe tonţi în pace) sugerau că aşa-i în democraţie, că aşa au încasat-o şi Kohl, şi Clinton, şi Chirac. Intervenţia lui Iglesias nu a inspirat nici un comentariu. Nimeni nu s-a arătat ruşinat – ruşinea, şlagărul show-urilor desfrînate – şi poate că, într-adevăr, nici nu s-a resimţit asemenea mişcare interioară. De ce să te simţi prost că un străin trebuie să-ţi interzică a fi mitocan la un concert? Populistă cum o ştim, a patra putere n-a emis nici o critică la adresa antiprezidenţialilor, după cum cei atît de „veseli“ cînd Iliescu era huiduit la intrarea în Ateneul Român au tăcut acum chitic; nimeni dintre cei care au lansat, cîndva, dreptul sfînt de a huidui n-a îndrăznit să-l elogieze pe Iglesias pentru amendamentul lui apolitic şi antipolitic la acel drept; sau măcar să filosofeze asupra condiţiei intelectualului în agora. Nici un eseu, nici o idee în această direcţie. Sau poate că nu fuseseră de acord cu acel „Shut up!“ al lui Iglesias, părîndu-le bine că Emil Constantinescu al lor e azi fluierat? Mai ştii cum e cu angoasa la intelectualul român...

La cîteva zile după concert, într-un show de noapte, un ministru, stîlp al puterii adică, argumenta că aşa sancţionează mulţimile, în orice democraţie, încercările oamenilor politici de a strînge capital politic din orice apariţie în public. Nimeni nu l-a contrazis, nimeni nu i-a pus simpla întrebare: în orice apariţie, unde? Îl vedeţi pe Mitterrand huiduit la Olimpya unde a venit s-o audă pe Barbara? Kohl poate lua roşii peste umerii săi vînjoşi la un miting electoral, nu la un concert al Filarmonicii din Berlin. Clinton poate fi fluierat/aplaudat pe străzile sau în parcurile unde-şi face jogging-ul, dar nu s-a titrat pe-a'ntîia a lui „New York Times“ că a fost huiduit la Guggenheim Museum cînd contempla un Max Ernst...

În nici o democraţie un guvern nu va da ordonanţe de urgenţă pentru a fixa locurile de exercitare a bunului-simţ. Unde e cazul să se facă politică şi unde să domnească apolitica. „Shut up“-ul lui Iglesias – care, ce-i drept, n-a avut succesul altei vorbe a lui: „România e ţara unde femeile rămîn repede gravide“ – „limita“ dreptul sacru la huiduială antiprezidenţială acolo unde urma să se cînte tangouri. Nu se face politică de nici un fel, dreaptă sau nedreaptă, de dreapta sau de stînga, între „J'attendrai“ şi „Parlez-moi d'amour“, chiar dacă preşedinţii României ar fi – prin alegeri democratice – domnii Tucă, Sorin Roşca Stănescu sau Florin Călinescu.

Această poruncă a străinului: „Tăceţi din gură!“ a fost o lecţie de democraţie într-o ţară unde de 10 ani mulţimile sînt învăţate de cei mai inteligenţi că libertatea se măsoară în huiduieli antiguvernamentale, iar politică trebuie să facă toată lumea, apolitismul fiind o laşitate. Personal, aş fi preferat ca Iglesias să fi stabilit un dialog cu „sala“ şi să întrebe:

– Nu ştiţi că la un concert nu poate fi huiduit decît solistul...?

– ...

– Nu ştiţi că mai există şi altceva decît dreptul de a huidui...?

– ...

– Nu ştiţi să fiţi apolitici...?

– ...

Recunosc că astfel s-ar fi amestecat prea apăsat în afacerile noastre interne. Soluţia lui a fost mai bună: într-un spital de nebuni, un strigăt poruncitor are întotdeauna mai mult succes decît un dialog inteligent. Dar pentru că el a plecat şi noi rămînem aici, trebuie să precizez de-ajuns de stingherit, dar asta e situaţia în România după fiecare tango, că nu am votat nici cu Iliescu, nici cu Constantinescu, iar cele 5 minute din noiembrie 1996 cînd fostul preşedinte – ca orice Kohl, Clinton sau Chirac – şi-a recunoscut înfrîngerea în alegeri şi l-a felicitat pe învingător sînt cele mai curate clipe, foarte scurte, ale democraţiei româneşti. Se face totul pentru a fi uitate, întinate. Iglesias ni le-a reamintit violent.

Radu COSAŞU

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Boala de moarte
– una din cele mai importante scrieri creştine ale lui Kierkegaard.

Victor Brauner

Deschisă la Galeria Etaj 3/4 a Teatrului Naţional, expoziţia „Victor Brauner, în colecţii particulare din România“ (curator: Amelia Pavel) reuneşte puţine lucrări ale artistului, însă extrem de valoroase nu numai ca mărturii rare ale începuturilor artistice ale lui Victor Brauner, ci şi pentru că mare parte dintre ele conţin *in nuce* tendinţe pe care opera lui le va urma şi le va dezvolta ulterior. Am putea începe cu „Femeia-Pisică“ din 1935 – o temă[1] ce amestecă sentimentul erotic cu ironia şi unde imaginea sgraffitată trimite la lucrările din perioada anilor patruzeci; la fel monocromia tabloului (cu excepţia inimii, una dintre prezenţele simbolice cel mai intens folosite de artist pe toată întinderea creaţiei, care e uşor colorată în roşu într-un efect de pîlpîire). De asemeni, ea e reprezentativă pentru concepţia şi dinamica metamorfozelor în care Brauner a excelat. Astfel, chipul femeii, ca în efigiile zeităţilor antice, se continuă nu fără umor cu trăsături de pisică, corpul, supus unui tratament cubist, aducînd unghiuri diferite în acelaşi plan, devine şi trunchi, suport pentru două dintre simbolurile cele mai întîlnite în opera artistului: inima, deja amintită şi pasărea.

Ilustraţia în ulei pentru „Parmi les hommes“ de Ilarie Voronca este o mică lucrare cu elemente bio-florale fantastice, într-un gen de peisaj specific lumii visului (acest tip de creaturi bizare ce populează spaţii apropiate ca expresie şi sentiment de cele ale lui Tanguy se mai întîlneşte în „Compoziţie în spirală“ din 1934, în care predomină aceeaşi lumină de vis apăsător). Tot de la începutul anilor '30 datează pictura „Personaj cu hienă“, de asemeni important reper în creaţia artistului. Întreaga imagine e constituită din prezenţe simbolice într-un context ce sugerează clar desfăşurarea unei acţiuni, a unei oficieri: un personaj masculin nud ţine în mînă o spadă scurtă şi un pistol; sub el, într-o cuşcă, se află o hienă de care omul se află prins printr-o reţea complicată de obiecte ca nişte retorte alchimice, iar lîngă ei, un fel de masă podium cu steag şi o succesiune de litere şi simboluri esoterice. Postura de oficiant a personajului prefigurează unul dintre simbolurile-cheie ale unor opere viitoare şi anume *homo divinans* – Poetul[2] – artistul sacerdot.

Între lucrările în ulei se află şi un autoportret din perioada de început, cînd artistul la douăzeci de ani dădea deja măsura talentului său. Figura lui, într-o reprezentare trei sferturi şi suportînd influenţa cubismului în tratarea planurilor, este aşezată sculptural într-un spaţiu dominat de jocul curbelor şi dinamica suprafeţelor. Silueta tînără şi nobilă a pictorului e învăluită într-un colorit luminos, cald, în care movul intens al cravatei e un accent de culoare ce atrage în raza sa rafinată întreaga orchestraţie cromatică.

Celebrul portret al lui Saşa Pană (prieten apropiat al pictorului, scriitor şi editor al revistei UNU), cu capul plutind, e una dintre lucrările cele mai pregnant avangardiste, la întîlnirea dintre dada şi suprarealism: imaginea care bulversează, şochează şi zguduie serios habitudinile creaţiei, dar şi ale percepţiei (în sensul lui „CETITOR“ – PRIVITOR – „DEPARAZITEAZĂ-ŢI CREIERUL“) manifestă intens spiritul de supremă ironie al avangardei.

Compoziţia cu animale fantastice (datînd tot din anii treizeci) premerge la rîndul ei o lucrare de referinţă „Forţa de concentrare a domnului K.“. Banda de elemente pictate, din registrul superior, trimite la lucrarea amintită, în timp ce reţin atenţia inserţiile de text, mărturie a unei dureroase, în acea perioadă, conştiinţe de sine a artistului: „Je ne m'aime pas“... Totul se desfăşoară deasupra unui peisaj fantastic, populat de nişte monştri pe lîngă care fiinţele omeneşti par lipsite de apărare.

Între desene, alături de portretul lui Gheorghe Dinu (Stephane Roll) şi „Negativité de l'Objet – Histoire d'un crime“ (un desen din 1933 ce se referea clar la nazism) remarcăm un mic desen în care ductul fin al peniţei descrie parcă dintr-o singură trăsătură un personaj uşor grotesc şi un cîine. Această mică lucrare din 1928 este, probabil, unul din primele exemple de metamorfoze – fiinţe care trec ca într-un joc magic şi misterios din regnul vegetal în cel animal sau uman.

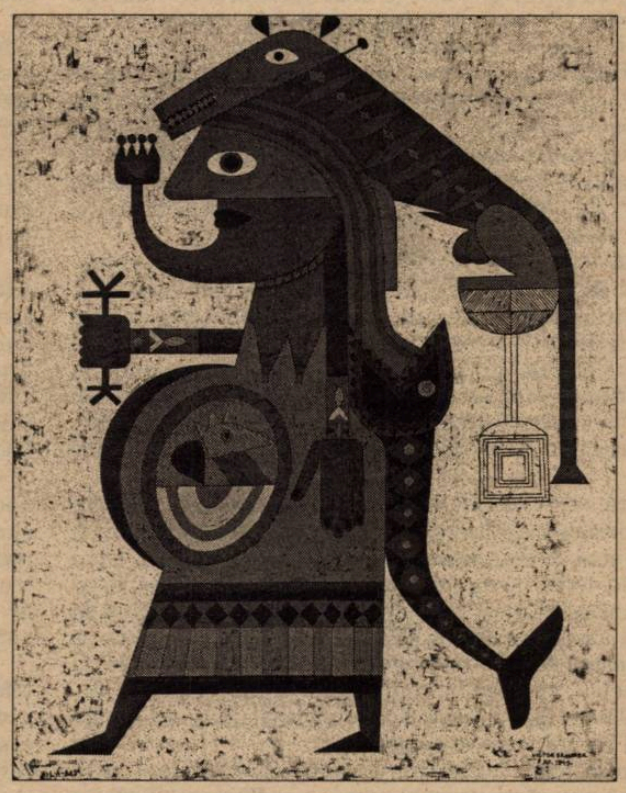

Victor Brauner, Là-bas III, 1949

Alături de desenul reprezentînd, de astă dată sarcastic şi caricatural, un cuplu – o temă de altfel frecventă şi îndrăgită de artist –, întîlnim un studiu în acuarelă reprezentînd o femeie cu un corp senzual şi braţele amputate în mijlocul unui peisaj. Artistul acoperă pe jumătate chipul femeii cu un triunghi întunecat – printr-un procedeu plastic rămas din perioada lui constructivistă – ca pentru a dezvălui partea de umbră şi mister a personajului.

Desenele din această perioadă poartă adesea, spre deosebire de operele de mai tîrziu în care chiar întunecat oniricul rămîne o expresie a erosului, o amprentă a unui absurd tărîm al viselor, marcat de situaţii apăsătoare, fără rezolvare, fără ieşire; e cazul desenului de mici dimensiuni „Animal cu cap de pantof“ din 1928. Seria desenelor mici se încheie cu un portret din 1928 (tuş şi laviu), realizat într-o manieră senzuală şi decorativă de o peniţă care într-un ritm alegru descrie curbe, arabescuri şi bucle, gropiţele de la colţul buzelor şi se opreşte în părul de pe frunte unde creează un întreg peisaj (de notat şi apariţia unui animal himeric şi straniu, ca o umbră peste personaj).

În expoziţie sînt prezentate şi cîteva uleiuri din anii de început (1918-1919), realizate într-o manieră cuminte şi academică şi, de asemeni, două peisaje dobrogene scăldate în lumină şi culoare. Însă un obiect rar prezentat în expoziţii îl reprezintă o cravată roz, intitulată „Evantai de artist“, purtînd un desen intens colorat şi intens şi ca impact vizual – o imagine pecete sau totem – realizat în maniera mijlocului anilor '40 (în serie cu „Origine de vorbă“, „Motan de lune“) cu un personaj mitic şi o felină; „evantaiul de artist“ este unul dintre cele mai suprarealiste obiecte ale expoziţiei, în proximitatea acelora cu „funcţiune simbolică“, dar şi în spiritul pictopoeziei.

Luminiţa BATALI

1) Tema tulburătoare a femeii-pisică a mai abordat-o un alt avangardist, un artist aparţinînd celui mai tehnic curent: constructivismul. E vorba de Naum Gabo, care realizează scenografia pentru baletul „Pisica îndrăgostită“. Pentru Victor Brauner, preocupat de esoterism, pisica va deveni unul dintre animalele frecvent reprezentate, simbolizînd în principal, după Sarane Alexandrian, „viziune în tenebre“.

2) Sarane Alexandrian, „Victor Brauner l'Illuminateur“, Edition Cahiers d'Art 1954.

Din nou despre *Matrix*

– cîteva consideraţiuni şi corespondenţe –

● Filmul fraţilor Wachowski, *Matrix*, deşi aparţine cinematografului american independent, este o peliculă 100% hollywoodiană. Şi aceasta, pentru că şi-a propus să fie 100% divertisment. De aici rezultă că divertismentul nu poate exista în afara Hollywood-ului, că Hollywood-ul însuşi nu este decît un alt fel de a numi divertismentul. Chiar şi atunci cînd te situezi în afara lui, trăieşti, inconştient, în (şi prin) Hollywood. Altfel spus, revenind la termenii propuşi de filmul fraţilor Wachowski, Hollywood-ul este „Matrix“.

● Ce înseamnă „film hollywoodian“? În nici un caz „film lipsit de valoare“, aşa cum cred adepţii filmelor profunde, grave şi grele de sensuri. Filmul hollywoodian este nici mai mult nici mai puţin decît o artă. Arta de a te folosi de reţetele de succes. Este o altă formă de agregare a bătrînei retorici (asta pentru a-i da greutate, dacă nu chiar legitimitate, prin apelul la o descendenţă ilustră) – căci ce altceva era retorica clasică, dacă nu o artă de a folosi reţetele de succes?

● Trama filmului *Matrix* este construită în jurul a două idei-forţă, fundamente ale celor mai celebre sisteme religioase (celebritatea acestora, fiind, de asemenea, o garanţie a succesului filmului): lumea ca iluzie din religiile indice (dar – de ce nu? – şi din barocul european, sub formula „vieţii ca vis“) şi Mesia din iudeo-creştinism.

Lumea în care trăim acum, în 1999, nu este realitate – ne spune filmul –, ci o mare minciună, o plăsmuire, un vis electronic pus la cale de o viitoare oligarhie a maşinilor inteligente. Omenirea a ajuns, de fapt, prin anul 2199, iar fiecare om este ţinut în viaţă de maşinile respective doar pentru a le furniza energie; în acest timp, oamenii-baterii sînt puşi să viseze, printr-un sistem avansat de realitate virtuală numit „Matrix“, lumea în care trăim astăzi. Personajele din film care cunosc acest adevăr, un fel de iniţiaţi, „militează“, exact ca în religiile indiene, pentru conştientizarea şi punerea în paranteză a iluziei pe care o reprezintă viaţa curentă. Cum viaţa este o iluzie, datele ei pot fi modificate după bunul plac al voinţei iniţiatului. O lingură poate fi îndoită cu privirea (aşa cum ne învaţă un copil cu înfăţişare de călugăr budist) – şi aceasta pentru că ea, în realitate nu există –, corpul uman poate să facă salturi uriaşe şi chiar să zboare, sau gloanţele pot fi oprite la jumătate de metru în faţa ta prin simpla concentrare. Aici se poate face conexiunea cu creştinismul: „Dacă aveţi credinţă măcar cît un grăunte de muştar, puteţi să-i spuneţi muntelui acesta să se mute şi el se va muta“ – le spune Iisus apostolilor săi. Totul este să fii convins că se poate. Ceea ce este şi problema eroului din *Matrix*. Pe măsură ce capătă credinţa – încrederea în sine însuşi, în calitatea lui de Salvator şi în irealitatea realităţii –, el se metamorfozează în supraom, ba chiar într-un fel de dumnezeu care modifică realitatea după bunul său plac.

În realitatea *reală*, maşinile inteligente domină întreg pămîntul, un pămînt, de altfel, lipsit de soare şi cu un peisaj apocaliptic. Oamenii sînt transformaţi în simpli furnizori de energie, iar corpul lor este prevăzut cu mufe, la care sînt conectate mai multe cabluri. Mai există doar o mînă de oameni liberi, care s-au retras undeva, spre centrul pămîntului, pentru a profita de energia termică, dar şi aceştia sînt pe cale de a fi descoperiţi şi anihilaţi. Singura speranţă a lor este proorocitul Mesia. Salvarea, ca în orice film hollywoodian care se respectă, vine exact în momentul în care situaţia pare disperată, la limită, fără nici o ieşire. Mesia, ca în Apocalipsă, vine exact cînd dominaţia răului pare să fie totală. El se numeşte Neo şi va salva omenirea de dominaţia maleficului, a inteligenţei artificiale. Numai că, înainte de a deveni un adevărat Mesia, în stare să anihileze fără nici un efort forţele răului, Neo este pus să moară şi, desigur, să învie.

● Neo este un individ dedicat trup şi suflet computerului (lucrează la un concern de software, iar în timpul liber este *hacker*). Individul fragil şi fără condiţie fizică – aşa cum sînt, de altfel, mai toţi cei care îşi petrec viaţa în faţa ecranului computerului – ajunge să fie, fără efort, prin introducerea unei dischete cu date, un perfect cunoscător al artelor marţiale, un individ care trage din orice poziţie, un tip invincibil şi, desigur, seducător. Exact cum sînt eroii jocurilor pe calculator, cu care jucătorii sînt invitaţi să se identifice de la bun început. În film, însă, transferul de personalitate este mult mai tentant: el nu mai este limitat de marginile ecranului, ci se bucură de spaţiul generos al realităţii (chiar dacă aceasta este şi ea tot o reprezentare virtuală). Filmul fraţilor Wachowski oferă, astfel, o speranţă şi totodată un motiv de reverie compensatorie pentru orice calcualtorist: în orice pasionat al computerului, dincolo de inadaptibilitatea, timiditatea sau fragilitatea sa fizică, zace un *superman* latent.

● *Matrix* este impregnat de hollywoodianism pînă în amănunt. Personajele au replici „inteligente“, înainte de a intreprinde o acţiune decisivă (de tipul „Mai fereşte-te şi de asta!“ – replica lui Trinity, înainte de a împuşca în cap, de la cîţiva centimetri, un temut agent robotizat), eroul pricipal este cel mai frumos bărbat din film şi de el se îndrăgosteşte cea mai frumoasă femeie din film, principiul salvării exact în ultimul moment este generalizat, happy-end-ul este la locul lui. În plus, ca orice film pătruns de hollywoodianism, *Matrix* introduce, printre ingredientele reţetei, lucruri care, în cazul altor filme, au ţinut de originalitate. De exemplu, poeticitatea manifestă a unor scene de acţiune şi de violenţă (întîlnite, de pildă, la John Woo, în *Face off*). Între timp, însă, *entertainment*-ul a introdus aceste inovaţii în reţeta unui film de succes: orice scenă de acţiune trebuie „temporizată“ cu un astfel de pasaj poetic. Aşa cum este, în *Matrix*, scena cu elicopterul filmat de jos, în timp ce Neo lucrează de zor la mitralieră; palele elicopterului se mişcă ritmic, iar peste „privitor“ se lasă o ploaie lină de capse. Contrastul dintre violenţa şi dinamismul acţiunii, pe de o parte, şi reflectarea ei, pe de altă parte, este de foarte mare efect şi filmul hollywoodian şi-a însuşit rapid acest truc. În plus, scenele de violenţă, chiar cînd nu sînt „date cu încetinitorul“, sînt foarte mult lucrate din punctul de vedere al expresiei artistice – cele mai multe sînt nişte performări coregrafice în toată regula. *Matrix* beneficiază, în acest sens, şi de datele realităţii prezentate în film: personajele pot sări zeci de metri, pot pluti sau merge pe pereţi. Rezultă o coregrafie de avangardă, demnă de un spectacol de dans contemporan de foarte bună calitate.

● Este de aşteptat ca filmul să producă o adevărată modă în lumea împătimiţilor de calculatoare. Şi, cum moda într-o lume secularizată se transformă foarte uşor în religie, este de aşteptat ca *Matrix* să se transforme, încet-încet, într-un fel de evanghelie. O evanghelie a spaţiului virtual, în fond a lumii în care vom ajunge, din ce în ce mai mult, să trăim. **(C. P.-B.)**

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Sindromuri

Sindromul Dimitriu

Îi întîlnim peste tot unde se iau decizii, unde pot fi influenţate deciziile, unde există „ciolan“ sa „caimac“ de împărţit, în poziţii cheie care asigură controlul asupra evoluţiei unor evenimente sau tendinţe sociale şi economice semnificative pentru prezent şi viitor.

Portretul robot al indivizilor reprezentativi pentru sindrom include absolvirea cu rezultate mai curînd dezamăgitoare a unor instituţii de învăţămînt superior, lipsa unor calităţi intelectuale sau caracteriale care să prevestească viitoare succese profesionale sau sociale, o lipsă de expresivitate personală care pare a sugera fie o mare capacitate de autocontrol fie un antrenament specializat, o fizionomie ce sugerează o origine „sănătoasă“, ţărănească sau muncitorească şi în fine, maniere caracteristice mai curînd pentru un ţopîrlan decît pentru o persoană de calitate.

După terminarea facultăţii, o lungă serie de surprinzătoare favoruri ale destinului par a urmări fără istov pe cei aleşi. Unele după altele, se înşiră stagiile de specializare şi bursele de studii în ţări occidentale a căror limbă e cu desăvîrşire necunoscută, promovările în funcţii pe criterii de „competenţă“, care aduc de exemplu cercetători fără titlu ştiinţific în fruntea unor departamente bine garnisite cu deţinători de diplome de doctor sau lectori universitari în situaţia de a chema la ordin conferenţiari şi profesori.

Ca o consecinţă, putem avea surpriza să constatăm că asistentul care se remarca în facultate pe cînd eram studenţi doar prin părul încărunţit timpuriu şi lipsa pilozităţii faciale, sau colegul care nu era capabil să lege două cuvinte la seminar, s-au metamorfozat în generali SRI, consilieri prezidenţiali, miniştri, primari, prefecţi, directori de întreprinderi de comerţ exterior sau directori de agenţii guvernamentale înfiinţate cu sprijinul logistic şi financiar al organismelor Comunităţii Europene sau Băncii Mondiale. Evenimentele lustruiesc pe îmbrăcaţi, care capătă o înşelătoare alură occidentală, absentă doar în momentele cînd aleargă în jurul biroului, cu pantalonii în vine, subordonatele sau solicitantele mai nurlii.

Steaua norocoasă care a contribuit la aducerea „dimitriilor“ pe primele trepte ale ierarhiilor continuă să vegheze. Ea are grijă de găsirea unui ofiţer SPP care să preia asupra sa responsabilitatea în cazul în care sînt descoperite unele mărunte transferuri de plicuri cu dolari după tranzacţii mulţumitoare pentru investitori. Aceeaşi stea norocoasă aranjează ca un personaj protector aflat la unul din cele mai înalte niveluri ale ierarhiei politice, executive sau judecătoreşti să intervină în momentele de cumpănă, cînd acumularea dezvăluirilor din mass-media devine ameninţătoare. Uneori, în apărarea poziţiei nepreţuiţilor „dimitrii“ pot interveni chiar personaje din străinătate, prin declaraţii oportune despre, să zicem, intenţiile de a investi un miliard de dolari ale unor grupuri din ţara respectivă.

În fine, dacă în ciuda tuturor eforturilor, reduta nu a mai putut fi apărată, sînt găsite soluţii întru a nu se începe urmărirea penală pentru distrugerile ireparabile produse de managementul dezastruos sau de-a dreptul fraudulos, ca şi pentru facerea uitată a dosarelor penale pe rol ale „dimitriului“ nou ce urmează a fi pus pe locul rămas liber.

Ce semnificaţie este de atribuit răspîndirii scandaloase a acestui sindrom? Aş vrea foarte mult să mă înşel, dar mă tem că semnificaţia este următoarea: **una sau mai multe organizaţii care aveau sarcina de a „controla informativ“ sistemul social pentru a-l apăra de subversiune internă sau externă, au decis la un moment dat să îşi asume controlul complet asupra acestuia, în interes propriu.**

Petru LISIEVICI

Ş-ALTĂ DATĂ, Ş-ALTĂ DATĂ, O S-O FACEM ŞI MAI STILATĂ!

*Concetăţenii noştri se plîng că, în familie, petrecerile s-au rărit, ajungînd la una pe an. Cel puţin cele serioase, cu patru feluri de mîncare şi verii din toate ramurile invitaţi. Locul acestora este luat de mult mai organizatele „petreceri la serviciu“. Cocktail-urile şi buna dispoziţie capătă, în acest caz, un rol mult mai concret direcţionat: socializarea angajaţilor firmei, dezvoltarea relaţiilor interpersonale... La nivelul unui segment social (ce-i drept, încă neînsemnat) pînă şi timpul liber tinde spre o gestionare eficientă şi motivată. (**I. P.**)*

Lume, lume, soro lume!

Doi soţi în Cişmigiu. Au puţin peste 30 de ani. Bărbatul, cu părul grizonat şi buze cărnoase, se numeşte Silvian. Pe soţia sa, o doamnă blondă, cu părul strîns în coadă în creştetul capului, o cheamă Mihaela. Au ieşit la aer cu bebeluşul lor de cîteva luni, al cărui botez a fost în urmă cu o săptămînă. Atunci au dat petrecere mare şi au chemat toate neamurile. Cheltuială pe măsură, dar, spune Mihaela, aşa se face în familie. „Nu este un chef obişnuit, la care să cumperi bere şi sucuri şi să serveşti pizza, grătar şi îngheţată“. Au pregătit pe puţin trei-patru feluri de mîncare, ca pentru apropiaţi.

De cînd s-au aşezat la casa lor, se mai întîlnesc cu prietenii la un chef, doar o dată pe an. Acum, au alte priorităţi: copil, serviciu, casă. Petrecerile s-au rărit mult „faţă de cînd eram noi tineri“. Chiar şi rarele chefuri pe care le mai dau sînt diferite de cele din studenţie. Silvian şi Mihaela invită cîteva rude apropiate, ascultă muzică disco, „mai liniştită“, şi se uită la televizor. Asta se întîmplă de obicei în week-end, căci „nu prea mai rezist să stau toată noaptea trează“, spune Mihaela.

Sîmbătă seara se dau cele mai multe petreceri. Cei care nu au bani să meargă la restaurant, tineri sau bătrîni, invită cîţiva prieteni şi dau petreceri de răsună cartierele. Cînd ajung pe la 40-50 de ani, oamenii preferă, în general, să-şi viziteze cunoscuţii doar să mai schimbe o vorbă cu ei şi să ciocnească un pahar de vin. Dar, dacă se simt bine, uită să se mai întoarcă acasă şi de la o simplă vizită se ajunge la un adevărat chef, cu fripturi, muzică populară şi glume deocheate. Uneori mai şi joacă de duduie podeaua şi nu se mai pot odihni vecinii toată noaptea.

Asta nu îi place lui Ştefan, un tînăr de 22 de ani, care aşteaptă împreună cu cîţiva prieteni să se facă ora 19.00, să poată intra la cinema. Merge la film numai să nu fie nevoit să stea la o petrecere dată de ai lui, unde s-ar plictisi de moarte.

Tuns la un centimetru, cu tortiţe de argint în urechi şi pantaloni largi, cu cîteva numere mai mari, aşa încît turul îi ajunge aproape de genunchi, Fane, cum îi spun prietenii, este un adevărat băiat „de cartier“, care nu se înţelege cu ai lui nici măcar cînd este vorba de chefuri în familie.

Muncind ca electrician toată săptămîna, pentru Ştefan week-end înseamnă distracţie. El e în stare să renunţe la multe pentru a merge la o petrecere. Muzică, băutură, fete – ce altceva îşi poate dori?

La un chef obişnuit, spune el, pot veni 20-30 de persoane. Atmosfera nu are însă nici un farmec dacă nu vin „pilonii petrecerii“, prietenii săi, cu poantele lor. Ştefan dă petreceri de ziua lui de naştere şi cînd „lipsesc bătrînii de acasă“. Atunci, toţi invitaţii strîng cel puţin 20.000 de lei de căciulă să cumpere băutură şi, dacă rămîn ceva bani, mîncare. Vinul, ţuica, berea – astea sînt baza. Îl ameţesc şi-l fac să uite de necazuri, de viaţa de zi cu zi, cum spune el.

Petrecerea este şi mai reuşită dacă vin şi fete, aşa încît fiecare băiat să aibă pereche. Dacă unul dintre invitaţi vine singur, trebuie să se ştie de la început. Gazda face în aşa fel încît să-i găsească amicului său o parteneră de o noapte, pentru a evita scandalurile. „După cîteva pahare, e de ajuns ca un băiat singur să se uite la prietena altuia, ca să se lase cu bătaie.“

La bairamurile date de Fane şi gaşca lui s-a făcut o înţelegere: nu se ascultă muzică ţigănească şi arăbească, aici rave-ul şi hip-hop-ul fac legea. În toată casa găseşti numai casete cu formaţii de cartier, iar covorul pare că nu-şi va mai reveni niciodată la culoarea iniţială.

Gabriela VĂRZARU

Petreceri la serviciu

Thanks God It's Friday. Pe scurt, *T.G.I.F.* E unul dintre pretextele de a sărbători folosite de americani. E vineri, se termină serviciul, începe week-end-ul, deci nu poate fi motiv mai mare de bucurie. Astfel că, multe firme, chiar şi universităţi, fac o mică petrecere. În condiţiile în care, de exemplu, programul se încheie la ora cinci, cu o oră înainte, firma cumpără ceva uşor pentru a fi servit şi lumea se adună pentru a sărbători. E bucuria că vin cîteva zile de relaxare, pe de o parte, dar şi un moment de apropiere cu şeful şi o ocazie de a lega relaţii mai strînse cu colegii.

Bineînţeles că, în astfel de ocazii, nu e nevoie de cineva specializat pentru a-ţi pregăti un asemenea mic moment de sărbătoare. La noi, de altfel, *T.G.I.F.*-ul se întîlneşte doar în firmele cu capital american. În schimb, dacă firmele organizează petreceri mai mari, intervin problemele de organizare: băutură şi mîncare pentru multe persoane, timp, nervi. În fapt, un spaţiu pentru o posibilă afacere: firmele de *cathering*, destul de noi pentru societatea noastră. Ele asigură – în funcţie de cerinţe, acestea determinînd şi preţul, între 8 şi 25 de dolari de invitat – de la hrană şi băutură pînă la amenajări interioare, aducerea instalaţiilor de sonorizare, sau chiar a feţelor de masă şi a tacîmurilor. George Şerb, directorul executiv al unei firme care se ocupă de aşa ceva, crede că este mult mai normal să apelezi la astfel de societăţi specializate decît să îţi pierzi timpul într-un domeniu pe care nu îl cunoşti. De altfel, el afirmă că este mult mai avantajos să apelezi la ei decît direct la restaurant pentru că regiile sînt mult mai mici.

© S. Ivanoschi

În general, petrecerile date de societăţi sînt de două feluri. Pe de o parte, cele făcute doar pentru angajaţii firmei, pe de altă parte, cele făcute pentru ceilalţi, cu ocazia lansării unui produs sau a unui eveniment care promovează activitatea societăţii. Primele, sînt un fel de *T.G.I.F.*-uri la scară mai mare. Oamenii beau un pahar, mănîncă o prăjitură, dansează, dar mai ales se cunosc mai bine unii pe alţii. Bineînţeles că nu sînt dese, pentru că orice petrecere costă, dar pot fi date la sfîrşitul unui an, de exemplu.

Petrecerile pentru promovarea activităţii firmei au altă croială. Aici, ca invitat, scopul principal este de a fi văzut, de a întări legături de afaceri. Poţi să te distrezi, poţi să te relaxezi, dar nu e scopul principal. În schimb, trebuie să respecţi un anumit cod al acestor cocktail-uri: să te îmbraci într-un anumit fel, să îţi iei cărţi de vizită la tine, să te gîndeşti cu cine te vei întîlni şi să te muţi, în cursul serii, de la un grup la altul, să atingi cît mai multe relaţii. Unii vin şi stau chiar foarte puţin, la început, cît să-şi facă apariţia, să lase cărţi de vizită, pentru că e bine să fii văzut. De altfel, aici participă şi organizatorii, firmele de cathering, pentru că este o ocazie cum nu se poate mai bună de a te face cunoscut. Că se mănîncă bine, că poţi să cunoşti o fată frumoasă, e un aspect, dar important este să îţi faci şi să întreţii relaţii.

Organizarea petrecerii presupune însă o mare atenţie, pentru că este de ajuns să aibă loc în acelaşi timp cu una a altei firme pentru a fi ratată, mai ales că invitaţii, chiar dacă diferă în amănunt, au de obicei un nucleu comun. Totuşi, George Şerb spune că anul acesta a fost mai slăbuţ. Pe de o parte, s-ar părea că petrecerile s-au mai rărit, dar, pe de altă parte, s-au înmulţit şi firmele de cathering şi a început între ele o adevărată concurenţă: cine are preţuri mai mici, cine asigură sandvişuri mai mici, pentru a fi băgate în gură dintr-o singură înghiţitură, şi aşa mai departe.

Octavian GABOR

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Marcel Tiberiu, mecanic

Cîţi ani aveţi?

48.

Unde v-aţi născut?

Dorohoi.

Cum aţi ajuns în Bucureşti?

Era sărăcie la Dorohoi. Bucureştiul mi-a dat o casă şi un loc de muncă.

Ce sînteţi?

Mecanic de întreţinere la Mociorniţă.

Păi, nu e încă a Mociornitelor.

Nu e, dar noi deja aşa spunem. O s-o ia.

O să vă dea afară.

Nu ştiu. Poate că nu. Ea nu ştie să conducă şi o să-l pună tot pe directorul nostru. Or, el m-a adus de la Dorohoi.

Dar dacă industriaşul n-o să înghită vechea conducere?

Asta nu se poate. Adică, eu, de exemplu, am adus de-acasă, ca să rămînă în picioare fabrica.

Ce-aţi adus?

Mi-a zis şeful să aduc un vin de toamnă, l-am adus. Dar un curcan pentru inginer? Am adus.

Aţi plecat acasă cu bunuri ale întreprinderii?

E, n-am furat, că sînt cinstit, aşa m-a făcut mama.

N-aţi luat aşa, o piuliţă, un cleşte, eu ştiu, o textilă, un pantof?

Am fost la reparat de frigidere, că eu mă pricep şi la frigidere, maşini de cusut, televizoare pe lămpi. Şi nici atunci n-am pus mîna în avutul obştesc.

Dar colegii?

Întrebaţi la poartă.

V-aţi îndrăgostit de vreo colegă din fabrică?

Cînd eram tînăr, poate, acum nu.

Acum cine are grijă de dumneavoastră, sînteţi, doar, bărbat?

Eu singur.

Ce gătiţi?

Ziua mănînc la cantină, seara îmi fac cîte ceva acasă.

Şi vă place?

Eu sînt puternic de la casă, de la mine.

N-aţi avut nici o boală?

Doar de stomac, dar nu de la mîncare, ci pentru că eu mănînc numai răcituri.

Ciorbă n-aţi mîncat niciodată?

Nu.

Eugen ISTODOR

Roluri

Metamorfoză

Într-o seară, moderatorul postului Tele 7abc, domnulcarevorbeştefărăvirgulăpunctşisemnulîntrebării, respectiv domnul Dan Diaconescu, n-a mai avut ca invitat vreun fost general de Securitate, vreun fost demnitar comunist, vreun fost colonel de miliţie ajuns peste noapte preşedinte de ligă fotbalistică şi patron al unui ziar de gunoaie xenofobe, pe vreun agresiv şi violent parlamentar, fantome ale totalitarismului, care guiera, fac să scîrţîie uşile şi duşumelele, scrîşnesc, zăngăne lanţuri şi-i stresează pe oamenii paşnici, precum fantomele din vechile castele scoţiene – aceştia de pe micul ecran, însă, învăluiţi nu în aburi şi mister, ci în carne, oase şi osînză.

De data asta, Dan Diaconescu l-a avut ca invitat pe un om al postcomunismului, pe autonomistul transilvan Sabin Gherman. Pînă la apariţia lui pe Tele 7 abc, îl credeam pe acest Gherman o figură bizară de Ghiţă Contra, un soi de disident al democraţiei, un încurcă-lume plicticos şi enervant. Nu, nu este aşa. Sabin Gherman nu este deloc un ins antipatic, cu atît mai puţin odios, are un discurs coerent şi întrucîtva patetic („A iubi Transilvania nu înseamnă a urî România"), iar ideea lui de descentralizare cuprinsă în aceea de autonomie este la modă nu numai în România, dar şi în Europa. Numai că autonomia regională este un concept prea crud (crud în ambele sensuri!) pentru ţara noastră abia ieşită din noaptea dictaturii comuniste, săracă şi nepregătită atît pentru democraţie şi economia concurenţială, cît şi, mai abitir, pentru federalizare. Cum s-ar zice, Sabin Gherman nu spune prostii, dar spune prea devreme. Chiar şi lucrurile cele mai deştepte spuse prematur par prostii. Iar argumentul că 55 % dintre ardeleni doresc autonomie nu ţine, aşa cum ipoteza – deloc neplauzibilă – că 55 % dintre români l-ar dori înapoi pe Ceauşescu n-ar ţine nici ea. După părerea mea, graniţa democraţiei nu trebuie să o depăşească prea mult pe cea a raţiunii. O altă personalitate inedită pe micul ecran a fost (la PRO TV, de data asta) directorul executiv al asociaţiei homosexualilor „Accept", care a vorbit la o dezbatere despre „dreptul de a iubi". Un drept despre care nu s-a discutat destul şi care trebuie să dea de gîndit. Inclusiv legiuitorilor.

Dar asupra dezbaterilor matinale (foarte interesante!) de la PRO TV ar trebui să revenim. Am mai promis şi n-am făcut-o, drept pentru care simt că mă metamorfozez în om politic cu guşa plină de promisiuni.

Dumitru SOLOMON

UN AMESTEC DE RAQUEL, ARES ŞI PAPIRUS

● Două la leu: „Mă uit la orice gen de film începînd de la cele considerate de referinţă, pînă la filme pe care le consider mizerii, de exemplu la Tarkovski. Dar nu fac chestia asta gratuit." (Cristi Puiu, regizor debutant, în *Cosmopolitan);* „Simona, nevasta mea... era un amestec de Raquel Welch, Sophia Loren, B.B., Gina Lollobrigida şi nu vorbea mult." (Szobi Cseh, cascador, actor, profesor şi regizor, în *VIP).* (**a. l. ş.**)

● Atunci cînd nu recurg la combinaţii de litere mai mult sau mai puţin semnificative (de ex.: BRONEC, SECURENT), patronii firmelor de protecţie şi pază dovedesc o înclinaţie către mitologia antică: în Bucureşti, pe lîngă mai vechea ARGUS, a apărut de curînd şi firma ARES. Întrucît avem şi noi tradiţiile noastre, iar acest gen de afacere proliferează, aştept cu nerăbdare un HAIDUC S.R.L. sau o POTERA S.A. (**M. V.**)

● Librăria Papirus stabileşte contactul cu cumpărătorii ei prin maxime subtile lipite în jurul casieriei. Parafrazată, una dintre ele sună cam aşa: *Ce e mai greu de suportat? Lipsa banilor sau grija lor?* (**I. P.**)

GENERAŢIA PROOBOR

● Pe seama generaţiei Pro, generaţie la a cărei nemurire a pus mîna şi *Dilema,* au apărut primele bancuri. Unul dintre ele spune: „Ştiţi cum se sinucide o tipă din Generaţia Pro? Se aruncă de pe sandale." *(Capital,* nr. 37, 16 sept. a.c.). Aceeaşi revistă vorbeşte şi despre altă generaţie, cea a dlui Constantin Stroe, directorul general al „Dacia" Piteşti, care a venit în vizită la Bucureşti nu într-o maşină produsă de propria-i firmă, ci într-un „Renault" model Europa. Acesta nu mai e banc. (**A. C.**)

● Lîngă Gara Obor, există un local pe firma căruia stă scris cinstit: „La pierde tren". Adîncă, de-a dreptul abisală, invitaţia aceasta la evadare, să-i zicem. (Nearticularea lui „tren" îi sporeşte enorm farmecul.) Numai pentru un popor pesimist, cioranian şi, în ultimă instanţă, sinucigaş pierderea trenului poate fi un motiv de satisfacţie. (**C. P.-B.**)

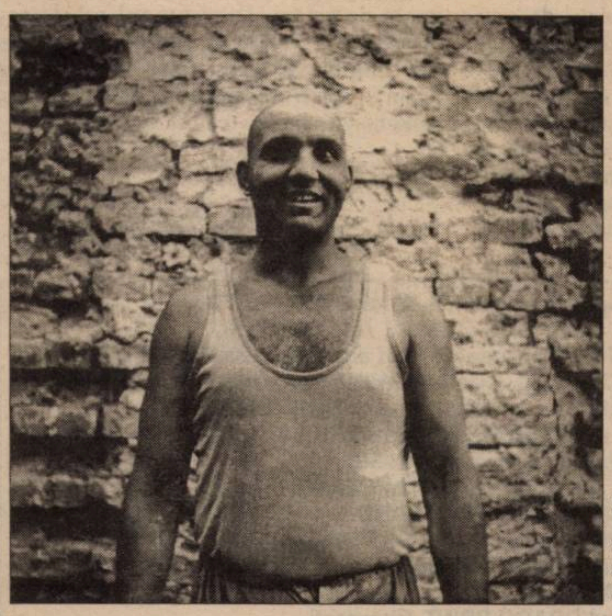

© V. Dorolţi

Cu ochii-n 3,14

KIM CU CAPUL VÎRÎT ÎN MĂRIMEA PREJUDICIULUI

● Aflăm cu nemărginită surprindere că directorul companiei Daewoo pentru zona Moldovei, Ujin Kwon Kim, a intrat în greva foamei în camera lui de hotel pe motiv că un partener de afaceri român nu a respectat nişte contracte. Lasă, că se obişnuieşte el! (**C. G.**)

● Mai zilele trecute, într-o dimineaţă, am zărit pe B-dul Libertăţii un vagabond dormind sub o vitrină. Era cam răcoare şi, ca să-şi ferească măcar ţeasta de frig, omul făcuse rost cumva de o găleată din plastic roşie, o umpluse pe jumătate cu ziare mototolite şi dormea cu capul vîrît în ea. Iată că presa, chiar în găleată fiind, poate ţine de cald. (**D. S.**)

● Patronul firmei „L.S.D. Duma Impex" Bucureşti a fost arestat pentru un prejudiciu de aproape două miliarde lei *(Adevărul,* nr. 2888). Ştire aproape banală în materie de mărimea prejudiciului – s-a mai văzut! – şi întrucîtva încurajatoare în ce priveşte sancţiunea. Oarecare noutate este oferită de alt amănunt al ştirii: patronul în chestiune, Doru Dumitrescu, are acum 23 de ani. Înseamnă că la Revoluţie era încă pionier. Restul educaţiei şi-a făcut-o în tranziţie. (**T. C.**)

PE FRIG ŞI PRIN COCLAURI CU MIJLOACELE PROLETCULTISMULUI

● Dacă este adevărat ce spune domnul Ion Diaconescu că nu se poate face campanie electorală iarna „pe frig şi prin coclauri", atunci cetăţenii români ar trebui să aleagă două rînduri de parlamentari: unii pentru vară, ocupaţi cu legiferarea buletinului meteorologic şi a descîntecelor de ploaie, să se ocupe de concedii, distracţii, festivaluri, concerte în aer liber, şi cei de iarnă, preocupaţi de starea drumurilor, de căldura din case, de transportul pe vreme rea. Alegătorul trăieşte sau ar vrea să trăiască în condiţii de campanie electorală şi iarna, în ţara care i-a fost dată ca s-o împartă cu parlamentarii săi, „pe frig şi prin coclauri". (**M. B.**)

● Într-un interviu cu Andrei Cohn, *art director* al unei agenţii de publicitate şi student la Academia de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", găsim următoarea profesiune de credinţă: „Mie îmi este absolut indiferent cu ce mijloace lucrez: ale picturii, sculpturii sau publicităţii. La nevoie aş putea lucra cu *mijloacele proletcultismului* (s.n.). Depinde ce faci cu ele, nu ce sînt ele." *(Cotidianul,* 7 sept.). Curajos tînăr! Din păcate, cine a trecut prin perioada proletcultismului ştie că, după ce se confrunta cu „mijloacele" respective, nu prea mai era nimic de făcut: în materie de artă totul devenea o apă şi un pămînt. (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

BĂĂ, LA CAFEA, LA HALBĂ, ADIO STRESULUI!

● Discuţie între doi copii din faţa blocului. Primul zice: „Băă..., dacă nu te speli o să faci hepatită. E epidemie, bă!". Al doilea răspunde: „Spală-te tu prea mult şi-o să faci meningită". (**A. M.**)

● Anumite localuri bucureştene ştiu să îmbine tradiţia cu interdicţia. La cofetăria *Scala Galaxy* puteţi citi următorul anunţ: *Nu se fumează decît la cafea.* (**I. P.**)

● Există ţări în care vînzarea de băuturi alcoolice persoanelor minore este interzisă prin lege. În România, interdicţia nu se respectă. Mai mult, în Piaţa Constituţiei, lîngă Palatul Parlamentului, la Festivalul Berii organizat cu sprijinul Primăriei Municipiului Bucureşti, consumatorii cei mai numeroşi, cei mai însetaţi şi, de la un număr de halbe în sus, cei mai turmentaţi sînt cei aflaţi la vîrsta iubirii adolescentine. Industria berii, una dintre puţinele industrii româneşti înfloritoare la vreme de secetă tranziţională, îşi asigură de pe acum clienţii fideli de mîine. (**C. M.**)

● Se numeşte *Alphastim,* l-au inventat englezii şi nu este altceva decît un simplu stimulator cerebral, cu doi electrozi care se prind pe lobii urechilor. De acolo – cînd te apucă nervii, dracii şi stresul – undele lui se duc la creier şi gata! Îţi trece! „Adio anxietăţii şi stresului!" aşa scrie în prospect. Ei, pe dracu'! Serios: poţi merge cu el oriunde, îl pui în geantă, în borsetă, în ghiozdan şi adio!... Şi dacă mi-l fură? Dacă-mi taie geanta în „300"? Adică să urc în „300" cu un stres în plus – că-mi fură aparatul antistres? Ăştia ţi-l pot fura şi de la ureche fără să simţi! Cînd eu îţi spun că englezii ăştia habar n-au pe ce lume trăiesc... (**R. C.**)

VĂZUTE, TRĂITE, POVESTITE

Era pe vremea lui Ceauşescu

Poate era septembrie, cu ultimii fluturi jucîndu-se în lumina galbenă ca mierea. Poate era octombrie. Cu pocnet de castane şi fuioare de fum ieşind din grămezile de frunze aprinse. Nu-mi amintesc exact. Ştiu doar că ne-am pomenit cu ea, pe neaşteptate, în casa noastră mică din cartierul Craioviţa Veche.

Părinţii mei au strîmbat din nas. Şi aşa eram înghesuiţi, ea mai lipsea! (În camera de la stradă un perete se surpase la cutremurul din '77 şi nu mai putea sta nimeni.) Dar, de nevoie, au primit-o. Nu au putut sau nu au ştiut să o dea afară. S-au mulţumit s-o ascundă de ochii vecinilor, pentru că era urîtă. Din cauza ei se certau mai des. Parcă şi pe noi, copiii, ne certau mai des, mai fără motiv. Nu ne supăram. Prezenţa ei clandestină în casa noastră aducea o notă de complicitate, de mister, deşi era o sursă perpetuă de nemulţumire.

Nu am luat-o niciodată cu mine la cursuri (eram – din întîmplare şi în absenţa oricărei dorinţe de a deveni inginer – în anul I la TCM). Nici la concertele rock – pe care, în acea vreme, nu le scăpam. Cînd însă un coleg m-a vizitat acasă, am fost nevoit, nu fără jenă şi oarecare umilinţă, să fac prezentările.

Cu timpul m-am obişnuit. O priveam uneori, pe furiş. Tare urîtă mai era! A început să-mi placă nepăsarea ei faţă de ostilitatea noastră. Orgoliul cu care ne răspundea. Aerul boem. Am început să mă simt atras de urîţenia ei de care toţi fugeau ca de ciumă. Prea n-o iubea nimeni! M-am trezit crezînd că o iubesc eu.

După ce tata a murit, mama a primit un apartament la bloc, în care ne-am mutat cu toţii. Ea ne-a urmat, în tăcere. Mama era prea slabă s-o alunge. Am crezut că va pleca singură după decembrie '89. Dar n-a plecat.

Prezenţa ei îmi părea, cîteodată, ireală. Incredibilă. Parcă era o stafie. O iubeam şi o uram – pe rînd şi deodată. Credeam că sînt al ei şi că ea mi se potriveşte. Că o doresc, deşi uneori simţeam că dacă ea nu pleacă, voi pleca eu.

Am obosit. Rare şi false clipe de voluptate; prea multă zbatere, în rest.

E timpul să te cari, buna mea prietenă. Mai bine zis, te voi zvîrli pe uşă afară, **sărăcie**!

În septembrie, în lumina galbenă ca mierea. Sau poate-n octombrie, cu pocnet de castane în grămezile de frunze aprinse.

Dar nu mai tîrziu.

*

Pentru că mîine este Sf. Alexandru, o urare lui Leo Şerban: la mulţi ani şi la multe filme bune! Felicitări pentru ultimul număr – „Bunătatea".

Şi o urare şi pentru o anumită alee, la al cărei nr. 38 sînteţi: fii liniştită.

*

Rîndurile mele au fost numai despre sărăcie. Despre mizerie **nu am scris. Am citit**: „Foamea" – lui Knut Hamsun şi Brunea Fox – „Între mizerie şi boală", „Trustul cerşetorilor".

Cu drag,

Cornel Mihai UNGUREANU
student, Ştiinţe Economice, Craiova

Dă-i şi mie un ban!

Îi întîlneşti peste tot, dar mai ales în faţa bisericilor. Iaşul bate recordul în curtea Mitropoliei. Îţi sar în faţă repetîndu-ţi obsedant: „Dă-i şi mie un ban!".

Îi recunoşti după pronunţie, după figurile tuciurii-miloage, după stăruinţa cu care nu renunţă la clişeul favorit, indiferent cît de mult te-ai răsti la ei. Ce mai, îi recunoşti după **ţigăneală**. Poţi să baţi din picior, să strigi, să-i ameninţi. Nici măcar nu clipesc: ochii le sînt la fel de umezi şi calini, au aceeaşi sclipire umilă. Doar cînd îşi dau seama că nu au nici o şansă te părăsesc – îndreptîndu-se spre altcineva – nu înainte însă de a-ţi arunca o privire în care umilinţa e înlocuită rapid cu o ură feroce.

Întotdeauna sînt jegoşi: doar de asta cerşesc, pentru că nu au nici măcar cu ce să se spele (spun ei). Sînt unii care mizează pe rănile lor: cicatrici urîte, mîini şi picioare deformate, sîni dezgoliţi cu carnea putredă atîrnînd în fîşii. Mulţi privitori se depărtează dezgustaţi, alţii compătimitori. Dacă se ajunge aici, meciul poate fi cîştigat. Alţii conduc orbi mai mult sau mai puţin închipuiţi, cîntînd „de inimă albastră", adică un song de impresionare a maselor care trec nepăsătoare pe lîngă un „orfan făr' de lumina ochilor".

Există diferite feluri de a cerşi. Pentru femei, în special cele mai în vîrstă sau de la ţară, funcţionează sistemul cu plozi: „Dă-i şi lu' ăsta micu', doamnă, ceva, că moare de foame!" sau: „N-am cu ce să ajung acasă, tanti, că l-am scos pe ăsta micu' din spital şi nu mai am de tren!" Vorba aceea: „Doi în braţe, doi în maţe, doi de fuste mi se-agaţă". Dacă-i dai lu' ăla micu' (sau aia) o bucată din pîinea pe care te grăbeşti s-o împarţi acasă la 3-4 guri, se uită la tine întrebători: „Da' un ban nu dai, tanti?" Pe ei asta îi interesează. „Ăla micu'" ia bucata de pîine, se uită la tine cu un deget în gură, apoi, cînd te depărtezi puţin, ridică prin spatele tău acelaşi deget cu un gest cunoscut. Bineînţeles, degetul e mijlociul.

Au antrenament. În fiecare zi aleargă după tine cu aceeaşi stăruinţă. Nu se descurajează uşor, pentru că oricum „pică": doar oamenii miloşi nu se termină într-o zi. Cei mai vînaţi sînt preoţii, călugării şi maicile. Ştiu ei că feţele bisericeşti nu pot trece atît de uşor peste convingerile lor. Doar Hristos a spus: „cere şi ţi se va da", nu? Asta-i, la atac, băieţi! Şi apoi, nu preoţii predică mereu despre milostenie? Tot ei ar trebui să ofere un exemplu – cred că aşa gîndesc, atîta vreme cît atacul cererilor este atît de virulent. N-au auzit ei că sfîntul Vasile cel Mare a spus „Să asude milostenia în mîna ta pînă o dai". Ei ştiu că nu e bine să judeci, de aceea se simt sub acoperire. Este de-ajuns să te scotoceşti un pic în buzunare, în sacoşă sau în poşetă după o batistă sau cine ştie ce obiect necesar, că se înfiinţează lîngă tine ferm convinşi că le vei da ceva. De fapt, arma lor secretă este stăruinţa. Le dai adesea nu din milă, nu dintr-un sentiment creştin, nu din înţelegere, ci pur şi simplu ca să scapi de ei. Adică: „ţine de-aici, numai lasă-mă în pace!" Dacă nu le acorzi atenţie scapi mai uşor de ei; uneori poate fi dificil pentru că pur şi simplu ţi se-aşează de-a curmezişul drumului.

Cînd „piaţa ofertei" este scăzută (strada e pustie) „piaţa cererii" se plictiseşte. Însă apariţia unui trecător îi înviorează. Încă de la distanţă îţi sînt vizibile intenţiile lor: se îndreaptă grăbiţi spre posibila victimă, arborînd masca de lovit al sorţii: „Dă-i şi mie un ban!" Dacă te opreşti să-i explici „n-am nici un ban, puiule, vin de la serviciu ş.a.m.d.", parcă nici nu te-ar auzi.

„Dă-i şi mie un ban, tanti (nenea), te rog frumos!" Cum să-i mai vezi în această mulţime care strigă pe cei muţi şi deznădăjduiţi care au **într-adevăr** nevoie de ajutorul nostru?

Mira ŞTEFAN

Sărăcie şi mizerie

O societate care se zbate în sărăcie şi mizerie este una în derivă. Nuanţele dintre sărăcie şi mizerie contează mai puţin atunci cînd eşti pus în faţa unor situaţii penibile datorită neputinţei tale de a acţiona. A face ceva pentru a asana puţin mizeria conaţionalilor este o utopie, sînt sigur că acesta este modul de a gîndi al majorităţii românilor... Fiecare cu necazul său, fiecare cu părinţii-pensionari care necesită îngrijirea şi atenţia noastră. Dar cum rămîne cu pensionarii de la colţ de stradă? De ce preferăm să îi ocolim sau să le strecurăm o hîrtie murdară de 1000 de lei? Degradarea României (noţiunea geografică) şi a românilor este privită cu pasivitate de forurile competente. Dar de cînd aşteptăm totul de la farul călăuzitor, Guvernul, Parlamentul, Preşedintele, Patriarhul sau Şeful Statului Major? Mă întreb dacă oare strămoşii noştri daco-romani se uitau cu aceeaşi pasivitate şi veneraţie la Capitală, adică Roma? Chiar dacă o făceau cu siguranţă că nu erau la fel de săraci precum sîntem noi, acum, după 1893 de ani de la sfîrşitul celui de la doilea război daco-roman (sper că nu am greşit scăderea...). Miticii noştri străbuni se asociau în colegii (collegium) care erau asociaţii profesionale, comerciale sau religioase pentru a construi cîte ceva. Pesemne Roma conta mai puţin pentru ei decît contează pentru noi acum Bucureştiul. S-au descurcat şi fără Roma, dovadă fiind poporul român, cel care acum nu ştie cum să o scoată la capăt. Sărăcia nu este un dat inexorabil. Totul este şi să doreşti să faci ceva pentru tine şi pentru a scăpa de situaţiune. Lenea merge mînă în mînă cu prostia rezultînd mizeria. Cazul sinistraţilor din Cuculeasa (ce toponim încîntător!) prezentat şi de *Dilema* este relevant. Istoria ne poate oferi destule exemple de ţări şi popoare care o duceau foarte greu şi care au evoluat într-un mod spectaculos. Irlanda, tigrul Uniunii Europene, a avut o creştere a PIB-ului în anul 1996 de 6,5% fiind cea mai ridicată din Europa alături de cea a Turciei. Şi dacă aţi şti de unde au plecat irlandezii şi turcii aţi rămîne sideraţi... Prin 1845 aproape un sfert din populaţia Irlandei murea de foame... Dar, din păcate, de zece ani de zile românii nu fac altceva decît să înmulţească sărăcia în căutarea unei economii de piaţă. De obicei, în statele capitaliste, **bogăţia** se înmulţeşte şi nu sărăcia, deoarece **capitalul** este mereu reinvestit. Şi ceea ce este cel mai trist pentru o astfel de ţară este faptul că „munca nu mai este o garanţie a succesului" ca să-l citez trunchiat pe Dorel Şandor. În România, succesul este să supravieţuieşti decent, să mergi la mare cu un bilet prin sindicat şi să-ţi permiţi o „casoletă" cu carne de mici pe lună. Bravo, scumpă tranziţie! Tu prin miasmele tale mizerabile ne risipeşti speranţele! Din păcate, unii dintre noi nu s-au obişnuit cu asta şi mai aşteaptă... Oare ce? Eu cred că a doua venire pe pămînt a lui Isus Hristos. Poate chiar în anul 2000... Merită să aşteptăm. Nu?...

P.S. Pe cînd, dragă *Dilemă*, un număr despre săracii cu duhul?

Codruţ CONSTANTINESCU
Cîmpina

Belşugul oamenilor săraci

Nisipul plajelor din „salba de staţiuni a litoralului românesc" este tot mai încărcat de reperele societăţii de consum şi de semnele mentalităţii consumatorului. În grămăjoare sau risipite la întîmplare, printre cearceafurile şi prosoapele pe care se expune la radiaţia UV epiderma turistului, într-o diversitate greu de imaginat, ambalajele se constituie într-o prezenţă greu de ocolit, nu doar la figurat, ci şi la propriu. Într-un asemenea sit arheologic al modernităţii găseşti: PET-uri (termen care tinde să înlocuiască banala sintagmă „de plastic") de băuturi răcoritoare şi apă minerală, PAK-uri („de carton") de la alte băuturi răcoritoare, dar şi de la sana, iaurt, lapte bătut sau lapte pasteurizat, de la ceai, de la vodkă sau rom, doze („de aluminiu"), pahare de plastic, cutiuţe de hîrtie, pliculeţe de îngheţată, dar şi de prezervative, ambalaje combinate din plastic transparent şi carton în care se vînd diferite jucării, sticle de bere, de şampanie, de vodkă, dar şi ambalaje „ecologice": coji de pepeni, de banane, de seminţe.

Văzînd toate acestea nu poţi să nu constaţi frenezia consumatorului care ţine să arate cu atîta ostentaţie că trăieşte într-o societate de consum. Şi că trăieşte bine. Abandonarea ambalajelor pe plajă nu este considerată, de către cei care o practică, o dovadă de proastă creştere, de nesimţire sau de desconsiderare a celor din jur şi a propriului mediu de viaţă – doar vii la mare ca să te distrezi, ce naiba! –, ci un semn distinctiv al belşugului în care cei în cauză se îmbăiază. Pentru ei, imaginea dezolantă şi mizeră pe care o generează ambalajele pe care le aruncă la întîmplare e nesemnificativă, accidentală, şi oricum o văd numai cei care nu consumă ce consumă ei. Iar dacă întrebi de ce procedează astfel, ţi se răspunde, în cel mai fericit caz, cu ridicări din umeri sau prin cuvinte răstite: „Unde să depozitezi atîtea ambalaje? Face cineva ceva cu ele? Se reciclează ceva în ţara asta?"

Adesea, poţi vedea aruncîndu-se din maşini, din mers, sticle, doze, resturi, cutii goale de ţigări. De-a lungul şoselelor, oriîncotro a-i merge, ţi se înfăţişează peisaje minunate împestriţate cu ambalaje. Avem o ţară frumoasă plină de mizerii, cu oameni săraci care trăiesc în belşug.

Ioan DEAC
doctorand în filosofie

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VII ● Nr. 346 ● 24 - 30 septembrie 1999 ●